

ભાગ્યોદય.

માર્ગ

૧૯૧૬.

અભિનંદન,

આજ પુ'પે વધાવુ બધુ મારાને,
 બંધુ મારાને, પ્રાણ પ્યારાને,—
 જેને શરે તે છે લુચે નમારાને,
 મુજ બધુમા નોંઠ એક સાતને;—
 કાઠ નોંઠ રાછ યાવ ચંદ્ર તારાને,
 રાછ યાકે સાળી બધુ મેંદ પારાને,—
 જે ખોલાવે ડાવ્ય વસ્ત્ર કુસુમ કમારાને,
 જે પામે ગુર નાવે ભવ કિનારાને;—
 ત્યજ ચિતાના સઘળા ધખાતને,
 પ્રભુમાદિ વચની દદ વચાવનારાને; નોંઠ પુ'પે વધાવુ
 નિજ કાજ સદે કષ્ટતથા ભારાને,
 પ્રભુ કાજે સર્વિય અર્જનારાને,
 અચન શ્રદ્ધાનો દડ પદ્મનારાને,
 તરી પોતે બીજાને તારનારાને,
 નોંઠ આપ હરે ચિતિ ઝગમગને,
 આપુ આનિગત હૃદય તમાગને.

નોંઠ૮

નોંઠ૦

આજ૦

શ્રી૦ ૮૦

સુખવાહી જીવન.

(તત્ત્વતણા દેદ ચિંતને, એ કથ)

હાથતાં ચાલતાં કાઢ્યો, કાંઈ સહિ સાથે સુખની વાતરે,

દબ્યો, સુખને સદૈવ વર્ણવી.

નિજ ગૃહને સુખ ડાઢ્યો, ડાઢ્યો મુખે સંસાર;

આપણો ને ખીજા સર્વનો, કરી સુખમય આ અવતાર રે,

દબ્યો.

માન્યા જેની વાત આ, બાંધે ન લાગતી હોય,

સુખ સુખ સુખને સુખતણી વાતો કર્યો તોય;

કુઝાની રડાણાં સદા, ગાયે ધણ્યો લોક,

સુખ તણી સુસ્વર કાઢતા, એવા વિરલાજન પુણ્યલોક રે;

દબ્યો.

જે જે કાચુ આપ્યા કરે, વાતનો અવસર સેજ,

બસ પૂર્વક ગ્રહા બરી, સુખની એની એજ;

વાતો ક્યાં કર્યો અને, મનથી નાચુ માનો એજ,

કલ્પનામાં (જે) રચે સુખ રીક્ષિત, પામે પ્રકટ તે જન સુખને રે;

દબ્યો.

આજ તમને લાગતું, સો ગાઉ તો સુખ ફર,

પણ તે છેડું ભાગતું, સુખ રમરીએ જન ઉર,

સુખશરી વાણી બોલીએ, સુખમયી ભાવિની વાત,

કરતાં જીવનને કીડ્યો, આજ સુખ રવરૂપ સાક્ષાત રે.

દબ્યો.

શ્રી. ૭.

સાધકરૂપ પક્ષીઓને શ્રેષ્ઠ સાધનરૂપ ગગનમાં વિહાર કરવા પ્રવોધ.

(અગમ ઉદારીનો કથ.)

ગગને ગમન કરો પાંખાળાં પખિયાં !

દિવ્ય દેશ એ વસવાનું તમ ધામ ને;

ભૂમિમાં ભરખી શાને અટવાયો હો,

ચીદ સદૈ હો પૂર્વે તમનો ધામ ને;

ગગને.

પ્રાણની સાથે પ્રભુએ પાંખો છે દીધી,

પાછા વળી નેજા પોતાની મર્બ ને;

આસપાસ એ બાલુએ એ શોભતી,

જેનો આશ્રય ધારી ઉંચે જવાય ને.

ગગને.

નીચેની ભૂમિ તમ કાળે છે નહિ,

ત્યાં તો ભમતી કીટાદિકની ભાત ને;

વળી પારખી ત્યાં જગ પાથરી બેસતા,

સમજે હો, નથી કંઈ તમને અજાત ને.

ગગને.

ખીજા સાધનથી તેનું સુખ ના મળે,

જેનું મગનું ઉડનાં ગગનની માંદિ ને;

ત્યાં પ્રતિગંધો ચોર્યા પણ જડતા નથી,

આવરણો ત્યાં કંઈ રહેતાં નથી કંઈ ને.

ગગને.

અનંતાવધિ એ દેશે અવકાશ છે,
 અનુભવનો જ્યાં વેગ તો જાતે સ્પર્શ ને:
 નાદ નથી જ્યાં યાતા કદી બીજામથા,
 જ્યાં ગુરુર્ગર્જન ગાળે છે ગંભીર ને. ગગને.

જ્યાં બંધાતી નથી આસક્તિ સ્વલ્પમાં,
 આત્મ દૃષ્ટિ જ્યાં પ્રસરી રહે સર્વત્ર ને;
 તત્વાકાર મતિ થઈ શમતી તત્ત્વમાં,
 સમાધિ અનુભવ થતો વહે મન ધન ને. ગગને.

પરિચિન્તતા 'હું આ તે' ની જ્યાં નથી,
 મેરકારો કેરું જ્યાં નથી પ્રાબલ્ય ને;
 અવિદ્યા નિશા કેરું તિમિર જ્યાં છે નહિ,
 આત્મ રવિનો પ્રકાશ જ્યાં જાગૃત્ય ને ગગને.

અદ્વે માહિ ગગનને મુદ્દા જાણ્યો,
 ભક્તિ વિગે એ, પ્રસાદભક્તિ કહેવાય ને;
 રાજ્યોગ (શાસ્ત્ર)ના શબ્દોમાં ને બોલીએ,
 યોગ અર્મપ્રજ્ઞાત જ, એક ગણાયને. ગગને.

વિચાર પ્રધાન માર્ગ વિગે હો પૂજતા,
 ગગન રૂપ કહેવાયે તત્ત્વ વિચારને;
 ભૂમિકા વિગે ગગન, તુરીયા ભૂમિકા,
 બ્રહ્મવિદ્યા છે, વિદ્યા માત્રમાં સારને; ગગને.

કર્મ માત્રમાં જોઈ કર્મ નિષ્કામ છે,
 કર્મ માર્ગમાં તેજજ ગગન ગણાયને;
 પ્રેમ માર્ગમાં પ્રભુ પ્રતિનો પ્રેમ તો,
 ગગન સમા ને સર્વોત્કૃષ્ટ લક્ષાયને. ગગને.

આ વિધિ રચાનક ગગન સમાન ગણાયને,
 પ્રિય પંખિઓ ! તમને તે ન અજ્ઞાત ને;
 આગ્રહને બાંધપૂર્વક પાંખો વાપરી,
 તેહ પ્રદેશે કરને શીઘ્ર ઉડાણને. ગગને.

સક્રિયા તમા ગુરુ કરુણા રૂપી મળી,
 તમને સમજી ને દૈવી બે પંખિને;
 તેને આધારે નિર્ભયતાથી ઉડો
 ગંતવ્ય દેશે રાખી સુસ્થિર આંખને. ગગને.

સદગુરુ સદ્વાયે નિવિઘ્ને સહ સંચરો,
 ગગન માર્ગનો સાર્થક થવો પ્રવાસને;
 ગગને ગરજી નિશ્ચય માળા ખાંધને,
 કરી રહેજો જ્યાં પંખિ ! નિત્ય નિવાસ ને. ગગને.

પોતાનો યૌગિક પ્રભાવ મનુષ્યના અંતઃકરણ ઉપર છોડી જાય છે અને યૌગિક પ્રભાવના સંગાતનું નામ મનુષ્યનું ચારિત્ર્ય છે જે આપકાઈ બક્તિ વિશેષના ચારિત્ર્યનું નિરૂપણ કરશે. તે આપને જણાશે કે તેના ચારિત્ર્ય સિવાય તેની અંતઃકરણની ટીકણી અને વાસનાઓની રાહી સિવાય ખીણું કાઢી નથી. તેને જોઈને તમે સારી રીતે સમજી જશો કે આ ચારિત્ર્યને જાનાવવામાં પુણ્ય, પાપ, ગુણ, અગુણ, અને સુખ દુઃખ એ સર્વેએ બરાબર જાણ લીધેલો છે. પરંતુ વિશેષ દશામા સુખ કરતાં દુઃખે ચારિત્ર્ય સંગઠનમાં સાચા શક્ષકનું કામ કર્યું છે.

સંસારમાં જોઈતા પ્રસિદ્ધ મદાપુરણ થયા છે તેમનાં ધ્યાન દાને જે હવેનું ચારિત્ર્ય પાંચેશો તે તમને જણાશે કે દુઃખજીવિતો કરીને તેમના જીવનને ઉચ્ચ અને ઉદાર બનાવવામાં બહુજી એટું કાર્ય કરેલું છે. દુઃખે સુખ કરતાં તેમને ઉત્તમ શિક્ષણ આપેલું દશે, નિર્જનતાએ સંયતતા કરતાં તેને પરિશ્રમ અને સહનશીલ બનાવ્યું દશે. નિંદા અને અનાદારની ચપ્પડો એજ પ્રસાસા અને આત્મપ્રાપ્તિ કરતાં તેની છુપાયેલી આંતરિક ગોચરતાને અધિક ઉભરાવવાનો અવસર આપ્યો દશે.

એ જ્ઞાન, એ વિવેક, એ વિદ્યા, મનુષ્યમાં કાંઈ જોઈતી જોઈતી નથી. પરંતુ તેનો આત્મા પોતેજ જ્ઞાનના આધાર રૂપ છે. સર્વ કાંઈ તેમાં જોઈલું છે. મનુષ્યના આત્મામાં સંપૂર્ણ વિદ્યાઓ અને કલાઓનો કોય છુપાયેલ છે. તેને શિખરું એટલે વાસ્તવ રીતે તે ઉપરનાં આવરણોને દૂર કરવાં એજ છે. જેમણે આત્માના આ પ્રકારને ઠાંકી દીધેલો હોય છે, તેમણે આત્માનાં આવરણોને દૂર કરવાં કે જોયી જ્ઞાનની જ્યોતિ પ્રગ્વસિત જણાઈ આવશે. શીખરું ભણવું વિગેરે પારિત્રાપિક રાજ છે. જે કાંઈ જ્ઞાન સંસારમાં ફેલાઈ રહ્યું છે તે સર્વ મનુષ્યના આત્મામાંથી નિકળ્યું છે. મનુષ્યનું ઉદ્યમ સહિતના અસંખ્ય પદાર્થોનો અપરિમિત કોય છે. બાહ્ય જગત એ કેવળ શકિત છે. તેના સંકેતોને મેળવીને તમે તમારા અંતઃકરણની પરતાજ કરવા લાગો છો. તમારું અંતઃકરણ વાસ્તવમાં તમારા શિક્ષકનું પુસ્તક છે. વસ્તુતઃ પ્રત્યેક જ્ઞાન મનુષ્યના અંતઃકરણમાં છે. કેટલાક મનુષ્યોમાં તે ઠંડાયલ રહે છે તેનું આવરણ જરૂરી ઉતરતું નથી. જ્યારે તે આવરણ ઉતરે ત્યારે છે ત્યારે કહેવાય છે કે અમે શીખીએ છીએ. મનુષ્યની જ્ઞાનોન્નતિમાં ઉત્તરોત્તર આ સ્વરૂપ કામ કરે છે. જે મનુષ્યનું આવરણ ટુટી જાય છે તે તત્વજ્ઞાની અને વિવેકી થઈ શકે છે અને જેનાં આવરણ ટુટી શકતાં નથી તે અજ્ઞાની અને મૂર્ખ કહેવાય છે. જેનાં સમસ્ત આવરણ ટુટી ગયાં છે તે સર્વજ્ઞ બની શકે છે. સંસારમાં એવા ધણાં સર્વજ્ઞ થયા છે અને દ્વાર પથ ઉપત્ત થાય છે.

જે પ્રકારે પાંચમાં આંખ રહે છે તેજ પ્રકારે અંતઃકરણમાં જ્ઞાન રહે છે. જેમ જ્ઞાનથી અથગવવાથી પાંચમાં આંખ ઝરે છે તેવીજ રીતે બાહ્યકર્મના સંધર્શથી જ્ઞાનામિ પ્રતીત થાય છે. તથા શિક્ષણ અને ઉપદેશ રૂપિ સજાતણથી વધતો જાય છે. સધળા મંદકાંક્ષી, કર્મી અને વાસનાઓમાં આજ નિવશ કામ કરે છે. હર્ષ અને રોક, નિંદા અસ્તુતિ, સુખ અને દુઃખ ગુણ અને અગુણ જે કાંઈ પણ પરિણામ થાય છે તે સર્વ આ નિવશની સત્યતાને પ્રકટ કરે છે. જે આપણે તનિક મંત્રી દષ્ટિથી આપણા સ્વરૂપ શોધ કરવા લાગીએ તો આ બેઠાં ખુલી જાય કે સર્વ રમનાઓ બાહ્યકર્મોથી ઉદ્યોગ

મંદને આપણી અંદરથીજ નીકળી છે. જેનું પરિણામ આપણી વર્તમાન અવસ્થા અને વર્તમાન જીવનજ છે. આ સર્વના સમૂહનું નામ કર્મયોગ છે.

આ આજીવન, જે આપણા આત્માના ઉદ્દ્યોધક છે, તે વાસ્તવમાં કર્મજ છે. આપણે ત્યાં સુધી જીતીએ છીએ ત્યાં સુધી કંઈને કંઈ કર્મ કરીએજ છીએ. બીજા સાથે વાતચિત્ત કરવી એ પણ કર્મજ છે. સાંભળવું એ પણ કર્મજ છે શ્વાસ લેવો, શ્વાસવું, ફરવું, ચોલવું એ સર્વ કર્મજ છે. જે કંઈ આપણે કરીએ છીએ, જે કંઈ આપણે વિચારીએ છીએ, જે કંઈ આપણે સંપર્કીએ છીએ, એ સર્વ કર્મજ કહેવાય છે. અને એ સર્વ કર્મ આપણી સ્મૃતિના પ્રભાવથી અત્યામાં છોડી જઈએ છીએ. કોઈ કોઈ કર્મ એવા છે કે જે ધણી અને જુનાં જુનાં કર્મોના સમુદાય હોય છે. આપણે સમુદ્ર તટ પર ઉભા રહીશું તો આપણને સમુદ્રનો ધુધવાટ ભગાશે. તે ધુધવાટ એકજ લહરીનો હોતો નથી પરંતુ અગણિત નાની નાની લહરીઓ એકત્ર થઈને થયેલો હોય છે. ત્યાં સુધી એ સર્વ લહરો એકત્ર થઈને ધુધવાટ કરી શકતી નથી ત્યાં સુધી આપણે તેનો અવાજ સાંભળી શકતા નથી. આજ દશા આપણા હૃદયના ધબકારાની છે. તેમાં પણ કર્મોના સમુદાયો પ્રભાવ કામ કરી રહ્યો છે. ધણી કર્મો કે જે નાના નાના કર્મોના સમૂહથી બને છે તેને અમે અનુભવ પશ્યું છીએ છીએ, જે તમે કોઈ મહાન પુરુષના વર્તનને જાણવા ઇચ્છતા હો તો તેના મોટાં મોટાં કાર્યોને ન જાણો. મૂર્ખમાં મૂર્ખ અને નિર્જીદિમાં નિર્જીદિ મનુષ્ય પણ કોઈ વખત મહાન અને જીદિમાન બની જાય છે. આપણે મનુષ્યના સાધારણ કાર્યોને જોવા જોઈએ. પ્રત્યેક હલકામાં હલકા અને તુચ્છકાર્યોને જોવાથી તેનું વર્તન કેવું છે તે જાણવામાં આવે છે. કેમકે એ કામજ તેની માનસિક વૃત્તિયોને બતાવી શકે છે. કોઈ કોઈ વખત એવું પણ જોવામાં આવે છે કે હલકા મનુષ્યો પણ સમય આવતાં મહાન બની શકે છે. યથાર્થમાં મહાન પુરુષ તો તેજ છે કે, જે પ્રત્યેક દશામાં મહાન છે અને તેને જ્યાં જ્યાં જે જે સ્થિતિમાં મૂકવામાં આવે ત્યાં પણ તે મહાન કાર્યો કરી શકે છે.

મનુષ્યના વર્તન ઉપર કર્મોનો બહુજ મોટો પ્રભાવ પડે છે. એ પ્રભાવ એવો બહિષ્ક હોય છે કે, તેને રોકવો એ ધણુંજ કઠિન કાર્ય છે. આ સંસારમાં મનુષ્ય એક કેન્દ્ર છે. કે જે સંસારની સઘળી શક્તિયોને પોતાની તરફ ખેંચી કરે છે. અને આ પ્રમાણે સર્વ શક્તિયોને પોતાના તરફ આકર્ષિત એકત્ર કરી તેને બારે લહરીના રૂપમાં બહાર ફેંકી શકે છે. મનુષ્યમાં બળ અને જ્ઞાન છે કે જેથી તે સંસારને પોતાની તરફ ખેંચી શકે છે. પુણ્ય પાપ, સુખ દુઃખ સર્વને પોતાની તરફ ખેંચે છે. એ સાધનોથી તે પોતાની માનસિક વૃત્તિયોનાં તરંગોને બતાવે છે કે જેને ચિત્ર કહે છે. અને પછી તેને ચરિત્રદ્વારા બહાર લાવી શકે છે. તેનામાં અંદરની તરફ આકર્ષવાની શક્તિ પણ છે અને બહારની તરફ ફેંકવામાં પણ તે કુશળ છે. સંસારનો સમસ્તવ્યવહાર, મનુષ્ય સમાજનો સંપૂર્ણ કાર્યભાર, અને આપણી આસપાસ જે કંઈ યથ રચું છે તે સર્વ મનુષ્યના વિચારનું કળ અને માનસિક શક્તિનો ચમત્કાર છે. યંત્ર, હથિયાર, શહેર, વિગેરે સર્વ દૃશ્ય પદાર્થ મનુષ્યની વિચારશક્તિથીજ ઉત્પન્ન થયું છે. એ વિચારશક્તિ ચારિત્ર્યથી બને છે અને ચારિત્ર્યને ઉત્પન્ન કરનાર કર્મ છે. જેનું કર્મ હશે, તેનુંજ ચરિત્ર બનશે અને જેવું ચરિત્ર હશે તેવીજ માનસિક શક્તિયો ઉત્પન્ન થશે.

અપૂર્ણ.

સ્વર્ગિય સુખના ઉપાયો.

આ સંસારમાં સર્વ વસ્તુઓ સુખ મળે તેવી ઇચ્છા રાખે છે. શાંતિ અને આનંદમાં હંમેશાં રિયત થવાય તેવી આકાંક્ષા રાખે છે. બળ, આરોગ્ય, કિર્તિ, ધનપ્રાપ્તિ, સંપત્તિ અને અનેક પ્રકારના વૈભવોને ઇચ્છે છે. પરંતુ સુખ, શાંતિ, બળ, આરોગ્ય અને કિર્તિ વિગેરેને મેળવવાને માટે જે સર્વોત્તમ ઉપાયો છે તે ઉપાયોના અસાનને લીધે ધણા મનુષ્યો સુખ મેળવવાને બદલે ઉંડા દુઃખરૂપ ખાડામાં પડે છે. કે જેમાંથી તેઓને નીકળવું મુશ્કેલ પડે છે. જેથી દરેક મનુષ્ય સુખ, શાંતિ અને આનંદને સહેલથી પ્રાપ્ત કરી શકે તે અર્થે જે જે સરળ ઉપાયો છે તે ઉપાયોની સિદ્ધિ કરી પ્રાપ્ત સુખને મેળવવું જોઈએ.

પોતે હાથ જે રસ્તે પ્રયાણ કરતા હોય તે રસ્તે પ્રયાણ કરવા છતાં જો સુખ અને શાંતિ ન મળતી હોય તો સમજવું કે તે રસ્તો સર્વોત્તમ સુખ પ્રાપ્તિને માટે નથી. માટે જે રસ્તે જતાં સુખ મળી શકે તેવા રસ્તે પ્રયાણ કરવું જોઈએ. આ જગતમાં સર્વ વસ્તુઓ જેની વડે ઉત્પન્ન થયેલી છે અને ઉત્પન્ન થવા કરે છે, જે પ્રાણી માત્રના પ્રાણુધાર રૂપ છે, જે હંમેશાં આ જગતના સર્વ પદાર્થોદારા પ્રગટ રહ્યાં કરે છે તે અનન્ત જીવન પરમાત્મા અને અસીમ મૈત્ર્ય શક્તિ સર્વના આધારરૂપ છે. ત્યારે આ સંસારમાં વ્યક્તિગત જીવન છે તો તેવું એવું કોઈ અનન્ત મુખ પણ હોવું જોઈએ કે જેની વડે આ જીવન પ્રગટ થયેલું છે, ત્યારે આ જગતમાં પ્રેમનો મુખ જણાય છે તો પ્રેમનું અનન્ત મુખ પણ જરૂર હોવું જોઈએ. ત્યારે આ જગતમાં જ્ઞાન જણાય છે તો એવા કોઈ જ્ઞાનનું અનન્ત મુખ જણવું જોઈએ કે જેથી તે પ્રગટ થયું છે. આ પ્રકાર અને આજ નિયમ બળ, શાંતિ, આનંદ સુખ, અને જગતની લડ વસ્તુઓમાં પણ એક સરળો સાધુ પડે છે. આથી એ મનુષ્યને જરૂર કે સર્વની સાથે અનન્ત બળ અને જીવનવાણી આત્મતત્વ છે કે જે સર્વનું મુખ છે. જે મહાન શક્તિયો અને અચલ નિયમ આ વિશ્વમાં વ્યાપ્ત થઈ રહેલ છે, તેનીજ શક્તિયો અને નિયમોનાંદારા આ અનન્ત શક્તિમય જીવન પ્રગટ થાય છે, કામ કરે છે અને વ્યવસ્થા કરે છે. આ સંસારનું દરેક કામ આજ નિયમો અને શક્તિયો અનુસાર થાય છે. જાગ્રમાં ઉત્તરાર પૂર્વ આજ નિયમો અનુસાર વધે છે, ખીલે છે અને ફરમાય છે. વરદ આજ નિયમો જામે છે, ચરે છે, જગરૂપ થાય છે, વરાજરૂપ થાય છે, વાદળ રૂપ થાય છે અને પાછો વરદરૂપ બને છે. આ સર્વ ક્રિયાઓમાં પણ આજ અચળ નિયમોનો હાથ છે. એક તરફથી જોઈએ તો આ સંસારમાં નિયમ સિવાય બીજું કંઈજ નથી. અને જો એ વાત સત્ય છે તો આ નિયમોને જનાવનાર તેના કરતાં પણ કોઈ મોટી શક્તિ અથવા તો કોઈ તત્વ હોવું જોઈએ. આ શક્તિને અથવા આ તત્વને આપણે હૃદયની સંજ્ઞાથી આગળાંએ છીએ, પછી તેને ગમે તો વિશ્વંકર કહેા, જગદીશ્વર કહેા કે પરમાત્મા કહેા, પરંતુ ત્યાં સુધી આ શક્તિના આ તત્વના સ્વરૂપના વિષયમાં તમારો અને અમારો એક મત છે ત્યાં સુધી તેનાં જુદાં જુદાં નામ રાખવા છતાં પણ કંઈ અડચણ નથી. આ અનન્ત શક્તિરૂપી પરમાત્મા સર્વજ્ઞ વિશ્વમાં વ્યાપ્ત છે. તેનાથી સર્વ ઉત્પન્ન થયું છે, તેમાં સર્વ રહે છે અને તેથી અન્ય કંઈ છેત નહિ. વસ્તુતઃ આપણે પરમાત્મામાંજ સ્ત્રીએ છીએ ફરીએ છીએ અને તેનામાંથીજ આપણું જીવન પ્રાપ્ત થાય છે. તે આપણા જીવનનું જીવન

છે. ખરી રીતે તેજ આપણું જીવન છે. આપણને એજ પરમાત્મ જીવનમાંથી આપણું જીવન પ્રાપ્ત થયું છે અને એજ પ્રકારે હંમેશાં પ્રાપ્ત થતું જાય છે. આપણું જીવન એ પરમાત્મ જીવનનો અંશ છે. આપણે વ્યક્તિરૂપ છીએ અને પરમાત્મા અનંત જીવન છે. કે જેમાંજ આપણુ સર્વે સમાઈ શકીએ છીએ. પરમાત્મ જીવન અને આપણું વ્યક્તિગત, જીવન મૂળ સ્વરૂપમાં એકજ છે. તેના ગુણમાં અને સ્વરૂપમાં ભેદ નથી. ભેદ માત્ર પરિમાણમાંજ છે.

આપણા તત્વગાનીઓ પણ એવું માને છે કે, આપણને આપણું જીવન પરમાત્મ-જીવનના દિવ્ય પ્રવાહદ્વારા પ્રાપ્ત થયું છે; કેટલાક સત્પુરુષોનો એવો મત છે કે આપણા જીવનની પરમાત્મ જીવનની સાથે એકતા છે; અને તેથી મનુષ્ય અને પરમાત્મા એકજ છે. હવે જેવું જોઈએ કે આ બેમાં કોનો મત સત્ય છે. વિચાર કરતાં બંનેનો મત સત્યજ છે. એટલુંજ નહિ પણ બંને એકજ વાતને બિન્ન બિન્ન રીતે પ્રગટ કરે છે.

સર્વ દરમ વિશ્વની સાથે અનંતજીવન રૂપ પરમાત્મા વિદ્યમાન છે. જે સર્વના જીવનના જીવન રૂપ છે, અને જેમાંથી સર્વ ઉત્પન્ન થયું છે. આપણુ સર્વને આ વ્યક્તિ-ગત જીવન તેજ દિવ્ય પ્રવાહદ્વારા પ્રાપ્ત થયું છે. જો આ વાત સત્ય છે તો પછી આપણું વ્યક્તિગત જીવન અને પરમાત્મ જીવન બંને ગુણુ ધર્મમાં એકજ પ્રકારનાં હોવાં જોઈએ, અને અંતર હોય તો તે માત્ર પરિમાણમાંજ તેવું જોઈએ.

અને આથી મનુષ્ય જેટલો આ પરમાત્મ જીવનની તરફ ઝુકે છે તેટલોજ તે પર-માત્મજીવનની નજીક જતો જાય છે. અને તેટલીજ પરમાત્માની શક્તિયો તેનામાં પ્રગટ થવા લાગે છે. જો ઈશ્વરીય શક્તિયો અસીમ અને અનંત છે તો તેનો અનુભવ કરવામાં મનુષ્યોને જે વિધા જણાય છે તે વિધાને ઉત્પન્ન કરનાર પણ તે પોતેજ છે. કેમકે ઉપર કહેલા સત્યનું તેને જ્ઞાન હોતું નથી.

પરમાત્મા સર્વની પાછળ રહેલા અનંત જીવનવાળો આત્મા છે કે જેમાંથી સર્વ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. આપણું વ્યક્તિગત જીવન અનંત જીવનમાંથી દિવ્ય પ્રવાહદ્વારા નિરં-તર વહાં કરે છે. આપણો વ્યક્તિગત આત્મા આ પરમાત્માના અંશરૂપ છે. તો પછી આપણું વ્યક્તિગત રૂપમાં પ્રગટ થએલ જીવન પોતાના મૂળ અનંત જીવનના જેવુંજ થઈ શકે છે. જેમ સમુદ્રમાંથી લીધેલું જળ સ્વરૂપમાં અને લક્ષણમાં પોતાના મૂળ સમુદ્રના જેવુંજ હોય છે તેથીજ રીતે આપણું વ્યક્તિગત જીવન અને અનંત જીવનના વિષયમાં, સમજવું જોઈએ. જો કે પરમાત્મ જીવન અને વ્યક્તિગત જીવન સ્વરૂપમાં એક સરખું છે તથાપિ અનંત જીવન વ્યક્તિગત જીવન કરતાં એટલું ઉત્કૃષ્ટ છે કે તેમાં સર્વનો સમાવેશ થઈ શકે છે. સ્વરૂપનો વિચાર કરતાં તો બંને એક રૂપ છે પણ શક્તિના વિકાસનો વિચાર કરતાં બંનેમાં અસીમ અંતર દેખાઈ આવે છે.

આ વિશ્વમાં એ પ્રકારનાં મનુષ્ય છે; એક આશાવાદી અને બીજા નિરાશાવાદી, આશાવાદી પણ સાચા છે અને નિરાશાવાદી પણ સાચા છે. જો કે બંનેમાં પ્રકાશ અને અંધકારમાં જેટલો અંતર છે તેટલોજ અંતર છે; પરંતુ બંને સાચા છે. પ્રત્યેક પોતપોતાની દૃષ્ટિથી સાચા છે અને દ્રષ્ટિજ પ્રત્યેકના જીવનનો નિયામક રૂપ છે.

મનુષ્યનું જીવન શક્તિમાન છે કે શક્તિહીન છે, શાંતિમય છે કે શાંતિહીન છે, વિજયી

છે કે પ્રાપ્ત છે, એ સર્વ વિષયોનો આધાર કેવળ આ દષ્ટિ ઉપરજ છે. આશા વાંદિ-
યોમાં એક એવી શક્તિ છે કે તે વસ્તુઓને તેના સંપૂર્ણ સ્વરૂપમાં જાણ શકે છે અને તેના
યોગ્ય સંબંધ ઠરી શકે છે. નિરાશાવાદિઓ વસ્તુઓને સંકુચિત દ્રષ્ટિથી અને કાંઈ વિશેષ
અપેક્ષાથી જોઈ શકે છે. અને તેથી તે વસ્તુઓના યોગ્ય સંબંધને પૂર્ણ રીતે જાણી શકતા
નથી. આશાવાદીની જ્ઞાતવ્ય શક્તિ જ્ઞાનના પ્રકાશથી પ્રકાશિત રહે છે અને નિરાશાવાદીની
જ્ઞાતવ્ય શક્તિ અજ્ઞાનાવસ્થાથી આંધારિત રહે છે. પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની સૃષ્ટિ પોતાના
આંતરિક વિચારોની અનુસાર જનાવશે રહે છે. અને જેવા તેના વિચાર હોય છે તેવીજ
દુશ્વરતા તે જનાવીને ઉભી કરી શકે છે. આશાવાદી પોતાના જ્ઞાનના પ્રકાશથી અને પોતાની
આંતરિક પ્રતિભાથી પોતાને માટે સ્વર્ગ જનાવે છે અને જે પરિમાણમાં તે પોતાને માટે
સ્વર્ગ જનાવે છે તેજ પરિમાણમાં તે સધળા વિશ્વને માટે સ્વર્ગ જનાવવામાં સહાયક બને
છે. તેથી વિપરીત નિરાશાવાદી પોતાના સંકુચિત વિચારોને કીધે પોતાને માટે નરક જનાવે
છે અને જે પરિમાણથી તે પોતાને માટે નરક જનાવે છે તેજ પરિમાણથી તે સધળા
વિશ્વને માટે નરક જનાવવામાં મદદગાર થઈ શકે છે.

પ્રત્યેક મનુષ્યમાં પછી તેનામાં આશાવાદીના શુભ વિશેષ હોય કે નિરાશાવાદીના વિશેષ
હોય આથી સ્પષ્ટજ છે કે તે સ્વર્ગ या નરક પોતે પોતાની 'મેળેજ' જનાવે છે. અને જે
પરિમાણથી પોતાને માટે સ્વર્ગ या નરક નિર્માણ કરે છે તેજ પરિમાણથી સધળા વિશ્વને
માટે સ્વર્ગ या નરક નિર્માણ કરવામાં સહાયક થાય છે. આશાવાદી મનુષ્ય આ જગતમાં
શુભ, શાંતિ અને આનંદ ભોગવવાને માટે અધિકારી છે, અને તેનેજ તે મળી શકે છે.

આ અનંત જીવનની સાથે જ્ઞાનપૂર્વક સંબંધ જોડવો અને તેના ઇશ્વરીય પ્રવાહની
તરફ મનુષ્યે પોતાના અંતઃકરણને પૂર્ણરૂપથી ઉઘાડી દેવું એજ આપણું કર્તવ્ય છે. મનુષ્ય
જીવનનું ઉત્કૃષ્ટ તત્વ એજ છે. કેમકે તેમાં બીજી સર્વ વાતોનો સમાવેશ થઈ જાય છે અને
સર્વ વાતોની એથી સિદ્ધિ થાય છે. આપણે આ અનંત જીવનની સાથે જ્ઞાનપૂર્વક જોટલા
એકમનો અનુભવ કરીશું. આપણા અંતઃકરણને આ દિવ્ય પ્રવાહને મદદ કરવાને માટે
જોટલું યોગ્ય જનાવીશું તે પ્રમાણમાંજ ઇશ્વરીય શક્તિયો આપણામાં પ્રગટ થશે.

જ્યારે આપણે આપણા સત્ત્વ સ્વરૂપને ઓળખી શકીએ છીએ અને જ્યારે આપણી
ઇશ્વરીય શક્તિયો આ નિયંત્રણની સાથે એકત્ર થાય છે ત્યારે આપણામાં પણ સંસારન
મહા પ્રશ્નો, અતુલ પ્રતાપી તત્ત્વદષ્ટાઓ અને ઉદારકોના જેવી ઇશ્વરીય પ્રેરણાઓ ઉત્પન્ન
થાય છે. જોટલું આપણે આપણા સત્ત્વ સ્વરૂપને ઓળખી શકીએ છીએ, અને આપણી
આ અનંત જીવનની સાથે એકત્રતા કરી શકીએ છીએ તેટલીજ ઇશ્વરીય શક્તિયો આપણા
દ્વારા પ્રગટ થાય છે. અને ગર્વ સિદ્ધિનો અનુભવ કરી શકીએ છીએ.

આપણે આપણા અજ્ઞાનને કીધેજ આ ઇશ્વરીય પ્રવાહ અને દિવ્ય શક્તિયોથી પ્રાંત
મુખ રહીને તેને આપણા અંતઃકરણમાં પ્રગટ થવાને રોકીએ છીએ. ધણી વખત તો
આપણે જાણી જોઈને આ ઇશ્વરીય પ્રવાહ અને દિવ્ય શક્તિયોના સંચારથી આપણા હૃદય-
મંદિરને બંધ કરી દઈએ છીએ. જેનું પરિણામ એ આવે છે કે, આપણે એ શક્તિ-
યોથી આપણને વિદીન કરી દઈએ છીએ. કે જેના આપણે હકદાર છીએ. એ ઉપરાંત
જ્યારે આપણે આ અનંત જીવનની સાથે એકતાનો અનુભવ કરીએ છીએ, જ્યારે આપણે

તે દિવ્ય પ્રવાહને આપણા અંતઃકરણમાં સંચરિત થવા દઇએ છીએ ત્યારે આપણામાં હિંમતમ શક્તિયો અને હૃદયરીય પ્રેરણાઓ પ્રગટ થવા લાગે છે, કે જેથી આપણે દિવ્ય મનુષ્ય બની શકીએ છાએ. મનુષ્ય હોવા છતાં પણ જેનામાં હૃદયરીય શક્તિયો પ્રગટ થયેલી હોય છે તેને આપણે દિવ્ય મનુષ્ય કહીએ છીએ. આ પ્રકારના મનુષ્યની સીમા કંઈ પણ નિર્દિષ્ટ થઈ શકતી નથી. ઘણા માણસોની શક્તિ આજે તો એટલી બધી મર્યાદિત અને સંકુચિત થઈ રહી છે કે તેનું કારણ એ લોકોનું અજ્ઞાનજ છે. અજ્ઞાનને લીધેજ માનવ સમાજના વિકાસમાં અનેક પ્રકારનાં વિધો આવે છે. અજ્ઞાનને લીધેજ લોકો પોતે વશાળ જીવનના સાચા અધિકારી છે તે બૂલી જાય છે. એથીજ તે પ્રકુચિત હૃદયવાળા થઈને દુઃખમય, અશાન્તિમય, રોગમય અને સ્વાર્થમય જીવન વિતાવ્યાં કરે છે. તેમણે આજ સુધી પોતાના સત્ય સ્વરૂપનો વિચાર સરખો પણ કરેલો હોતો નથી.

ઘણા મનુષ્યો પોતાનું સત્ય સ્વરૂપ પરમાત્મજીવનની સાથે સંબંધ રાખે છે તે જાણતા પણ નથી. તેમણે પોતાના અજ્ઞાનને લીધે આ હૃદયરીય પ્રવાહની તરફ પોતાના અંતઃકરણને ખાસ નથી કે જેથી તેમાં હૃદયરીય શક્તિયોને પ્રગટ થવાનો માર્ગ શકાઈ રહ્યો છે, જે આપણે આપણને જેવો મનુષ્યજ માનીશું તો આપણી શક્તિ સામાન્ય મનુષ્યો કરતાં અધિક નહીંજ હોવાની, પણ જે આપણે આપણને દિવ્ય મનુષ્ય માનીશું અને તે અનુસાર આપણે વર્તન કરીશું તો આપણે પણ દિવ્ય મનુષ્યોની માફક મહા-શક્તિને પ્રાપ્ત કરીશું. આપણે આપણું અંતઃકરણ આ હૃદયરીય પ્રવાહની તરફ જેમ જેમ ઉપાડતા જઈશું તેમ તેમ આપણે સામાન્ય મનુષ્યોની કાટિમાંથી દિવ્ય મનુષ્યોની કાટિમાં જઈ શકીશું.

જે પ્રમાણમાં આપણે અનંત જીવનની સાથે ઐક્ય કરીને સંબંધ જોડીશું, જે પ્રમાણમાં આપણે એ દિવ્ય પ્રવાહને ગ્રહણ કરવાને માટે આપણા હૃદયનાં દાર ખોલીશું, જે પ્રમાણમાં સર્વ શ્રેષ્ઠ, સર્વથી અધિક, શક્તિમાન અને સર્વોપરિ સુંદર તત્વની સાથે એક રૂપ થઈશું તેજ પ્રમાણમાં આપણે ત્યારે તરફથી જીવન પ્રવાહને રેડાવી શકીશું. એટલુંજ નહિ પણ જે જે આપણા મુશ્કેલીમાં આવશે તે સર્વને આપણે તેનો લાભ આપીશું. આપણે અનંત જીવનની સાથે એકતા કરવામાં આજસ રાખીશું અને દિવ્ય જીવનના પ્રવાહની સામે હૃદયનાં દારોને બંધ કરી લઈશું તો આપણે એવી સ્થિતિમાં આવી જઈશું કે આપણને કંઈ પણ સુંદર અને સામર્થ્યવાળું તત્વ મળવાનું નહિ અને એવી દશામાં જે કાંઈ આપણી પાસે આવે છે તેને પણ કાંઈ રીતેનો લાભ થતો નથી. પણ હાનિજ થાય છે. આપણી ઈચ્છા અનુસાર દિવ્ય જીવનના પ્રવાહને માટે પોતાના હૃદયનાં દારોને ખોલો દેવાં યા બંધ કરી રાખવાં એ આપણી મરજીની વાત છે. મનના બળ અને વિચારના બળથી આ શક્તિ આપણામાં વિકાસને પામે છે.

અનંત જીવનથી આપણું આ આત્મજીવન બિરુપ્ત થયું છે. અને તેથી અનન્ત જીવનની સાથે તેનો સંબંધ છે. એવી રીતે આ સ્વૂહજીવનનો પોતાની આસપાસના જગ અને દશ્ય જગતની સાથે સંબંધ છે. વિચાર તેને પરસ્પર જોડી દે છે. આત્મજીવન અને સ્વૂહજીવનને જોડનાર મન યા વિચાર છે અને એજ આ બંનેની એકત્વતા કરી શકે છે.

વિચાર પણ એક પ્રકારની શક્તિ છે. એ વાત કહે વિજ્ઞાન પણ સ્તિકાર કરવા

લાગ્યું છે. વિચારોને આકાર, ગુણ, અને શક્તિ હોય છે. વિચારોનું પણ એક લુપ્ત શબ્દ છે. જોને માટે આજે કાંઈ ધણીજ ઉદાહરણ મળે રહેલી છે. આપણી વિચાર રૂપી શક્તિ વડેજ આપણામાં ઉત્પાદક શક્તિ પ્રગટ થાય છે. તે ઉત્પાદક શક્તિ નામ માત્રનીજ નહીં પણ વાસ્તવિક છે.

આપણી આસપાસ દેશામેલી જડ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ વિચારોનીજ થયેલી છે. જડ સૃષ્ટિને સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થયું છે તે વિચારોનુંજ રૂપ છે. પ્રત્યેક જડ વસ્તુની ઉત્પત્તિ પ્રથમ તેના કર્તાના મનમાં વિચાર રૂપમાં થયા પછીજ તેનું જલદાર દશ્ય સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થયેલું હોય છે. આ સંસ્કાર પણ સર્વ વિશ્વના આધાર અને આદિ બીજ પરમાત્માના વિચારોનું જ રૂપ છે. જો આપણે અગાધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ દર્શનના અંશ રૂપ છીએ તો તેનું અને આપણું એકમ છે તો જોડસો આપણે તેની સાથે એકતાનો અનુભવ કરીશું તેટલીજ આપણામાં આત્મિક આંતરિક દ્વારા ઉત્પાદક શક્તિ પ્રગટ થાય છે.

પ્રત્યેક પદાર્થ દશ્ય જગતમાં પ્રગટ થતા પૂર્વે અદશ્ય જગતમાં પ્રગટ થાય છે. અને તેથી અદશ્ય જગત સત્ય, કારણરૂપ, અને સનાતન છે. અને દશ્ય જગત મિથ્યા, કાર્પ રૂપ અને અસનાતન છે.

શબ્દિક શક્તિ અથવા મન શક્તિ વૈજ્ઞાનિક રીતે સત્ય સિદ્ધ થઈ છે. વિચારોના પ્રભાવથી આપણામાં ઉત્પાદન શક્તિ પ્રગટ થાય છે. એ વાત પ્રથમ આંતરિક ગણ. આપણે જોને સ્પષ્ટ કરીએ તોએ તે વિચારરૂપી શક્તિનો મનથી બહાર નિકળતી વખતે ધારણ કરેલું ઉદ્વિગ્ધોચ્ચર સ્વરૂપ છે. વિચારરૂપી શક્તિને એક કેન્દ્રમાં સાંધીને તેને સુબ્યવસ્થિત કરવાનું કામ સંપ્રદેશોદ્ધારણ થાય છે. વિચારરૂપી શક્તિને બહિર્ગત કરવાને માટે સંપ્રદેશની આવશ્યકતા હોય છે.

હવાઇ કિલ્લા બનાવવાની વાત આપણે ધણી સાંભળીએ છીએ, અને કેટલાક લોક આવી વાતોને હસી કહાડે છે. પરંતુ એ વાત યાદ રાખવી કે જમીનપર કિલ્લા બનાવવાને માટે આકાશમાં કિલ્લા બનાવવા પડે છે. અથવા તો કાંઈ વસ્તુને દશ્ય જગતમાં પ્રગટ કરતા પૂર્વે તેને મનોરાત્નમાં પ્રગટ કરવી પડે છે. હવામાં કિલ્લા બનાવવા તો મનરૂપો-કરે એ કાંઈ જોડું નથી. પરંતુ મનોરાત્નની-મનરૂપાની-કે હવાઇ કિલ્લાની ઉત્પત્તિ અને સય મનમાં કે હવામાંજ કરી દેવો એ જોડું છે.

લો. મા. દાદાભાઈ નવરોજી.

મી. દાદાભાઈ નવરોજીનો જન્મ ૪ મી સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૨૫ ના રોજ મુંબાઈમાં થયો હતો. પોતાના વંશને જ પેઢીથી પુરોહિતનું કામ કરતા હતા. માત્ર દાદાભાઈએજ તેને છોડીને રાજ નૈતિક ક્ષેત્રમાં પગ રેસાવે દર્શો છે. અને જોયો આજે દાદાભાઈની ક્રાંતિની વિજયપતાકા સંપૂર્ણ દિશમાં દેશામેલી છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ વિશ્વવિતમાં પણ તેમનું નામ ધણે લાગે દરેક શિશુની સ્ત્રી પુરોમાં અજળપણું રહ્યું નથી. તેમને હાલમાંજ મુંબાઈ યુનિવર્સિટી તરફથી એમ. એચ. ડી.ની પદ્ધિ અર્જી કરવામાં આવી છે, જોયો તે

વખતે પોતે મુંબાઈ પધાર્યા હતા. તે વખતે મુંબાઈની પ્રજાએ તેમને ધણોજ ભારે આવ-
કાર આપ્યો હતો.

દાદાભાઈ જે વખતે ચાર વર્ષના હતા તે વખતે તેમના પિતાનો દેહાન્ત થઈ ગયો
હતો. જેથી તેમને શિક્ષણ આપવાનું તથા પાત્રન પોષણ કરવાનો ભાર તેમની માતા ઉપર
પડ્યો હતો. જો કે તેમની માતાની પાસે કાંઈ જાદુ મિલકત નહોતી તથાપિ દાદાભાઈને
સુશિક્ષિત બનાવવાને માટે તેમણે કાંઈ કસર રાખી નહોતી. તેમની માતા પોતે કાંઈ જાદુ
ભણેલાં નહોતાં તોપણ વિદ્યાના લાભોને તે સારી રીતે જાણતાં હતાં. અભણ હોવા છતાં
પણ તે સ્ત્રી શિક્ષણને લાભાયક સમજતાં હતાં. દાદાભાઈને વિદ્યાભ્યાસ કરાવવામાં તેમની
માતાને વધુ અનુકુળતા એ હતી કે તે વખતે શિક્ષણ મફત આપવામાં આવતું હતું. આ-
જની માફક તે વખતે મહુ શ્રી આપવી પડતી નહોતી તેમજ પુસ્તકોમાં પણ જાદુ રકમ
ખર્ચથી પડતી નહોતી ખાવા પીવાની વસ્તુઓ પણ ઘણી સસ્તી હતી. મતલબ કે દાદા-
ભાઈને શિક્ષણ આપવાને માટે તે વખતે અનુકુળ હતો.

વિદ્યાધ્યયન.

કેટલોય વખત તેમણે એક સરકારી પાઠશાળામાં શિક્ષણ લીધા પછી તેઓ એલફ્રિ-
સ્ટન ઈન્સ્ટીટ્યુશનમાં કે જે હાલ એલફ્રીસ્ટન કોલેજના નામથી પ્રસિદ્ધ છે તેમાં દાખલ
થયા. આ પાઠશાળામાં દાદાભાઈએ પોતાની તીવ્ર શ્રદ્ધા અને પરિશ્રમને સારા પરિણામ
જતાવ્યો. દાદાભાઈએ અનેક છાત્રાઓ અને શોહરશિષ્યો મેળવી. પોતે હંમેશાં ક્લાસમાં
સર્વથી પહેલા રહેતા હતા. વીસ વર્ષની ઉંમરમાં દાદાભાઈની વિદ્યા અને યોગ્યતાની
કીર્તિ આખા મુંબાઈ ઇલાકામાં ફેલાઈ ગઈ. મુંબાઈ હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ તે વખતે
સર એલફ્રિડ પેરી હતા. જે શિક્ષા સમ્મતિના પ્રમુખ પણ હતા. પોતે દાદાભાઈની
યોગ્યતા ઉપર એવા પ્રસન્ન થયા કે તેમને બારિસ્ટર બનાવવાને માટે અર્ધું ખર્ચ પોતે
આપવાને તૈયાર થયા. તથા અર્ધું ખર્ચ સર જમશેદજી હજીભાઈ પાસેથી અપાવવા કહ્યું
પરંતુ સર જમશેદજી હજીભાઈએ ધાર્વું કે દાદાભાઈ વિદ્યાવત જાહેર પોતાના આપદાદાના
ધર્મને ત્યાગ કરી દેશે તેથી દાદાભાઈને વિદ્યાવત જવાનું બંધ રહ્યું. એ એક રીતે સારું
પણ થયું. કેમકે ૭૦ વર્ષ સુધી હિંદની આવી સેવા પછી કોણ કરત ? તે પછી દાદા-
ભાઈની એલફ્રીસ્ટન સ્કુલમાં આસિસ્ટન્ટ માર્સ્ટર તરીકે નિમણૂક થઈ. સને ૧૮૫૪ માં
પોતે તેજ કોલેજમાં ગણિત અને વિજ્ઞાન શાસ્ત્રના પ્રોફેસર નિભાયા જે તે વખતે એક
માનનિય પદિ ગણાતી હતી. કારણ કે તે વખતે અંગ્રેજ સિવાય તે પદિ કોઈ હિંદુસ્તા-
નીને આપવામાં આવતી નહોતી. તરણ દાદાભાઈના જીવનમાં આ પદ ધણું જ ગૌરવ અને
અભિમાન અર્પનાર હતું. ત્યારથી પોતે ' દાદાભાઈ પ્રોફેસર ' ના નામથી પ્રસિદ્ધ થવા
લાગ્યા. ઘણા વખત મુઘી વિદ્વાનો તેમને તે નામથી બોલાવતા હતા. પરંતુ દાદાભાઈ
આ પદિથીજ સંતોષ નહતા. તેમનામાં ઉત્સાહ જારીજ હતો. તેમણે કાંઈને કાંઈ કરવું
એવોજ તેમનો નિશ્ચય હતો. મુંબાઈમાં તેમણે અનેક અગત્યનાં આપવા છતાં પણ સ્ત્રી
પાઠશાળા ખોલા તેમાં પોતે વખત કાઢીને જાતે અભ્યાસ કરાવવા જતા હતા, તે સિવાય
તેમણે સાહિત્ય અને વૈજ્ઞાનિક સભા, મુંબાઈ એસોસિએશન, ઇરાની ફંડ, પારસી બ્યાયામ
ગ્રુપ, પુનર્વિવાહ સભા, વિક્ટોરિયા તથા અલબર્ટ નામનું અગત્યનું ધર જોત્યું. સને

વડોદરાના દિવાન તરીકે.

સને ૧૮૭૪ માં પોતે વિલાયતથી પાછા આવ્યા તે વખતે વડોદરા રાજ્યની ગાદી ઉપર મહાવરાવ ગાયકવાડ હતા કે જેમને પાછળથી ગાદી ઉપરથી ઉઠાડવામાં આવ્યા હતા. વડોદરા રાજ્યમાં તે વખતે ધણીજ ગડબડ મચી રહેલી હતી રાજા અને રેસીડેન્ટમાં હંમેશાં ખટપટ ચાલ્યા કરતી હતી. બીજી તરફ રાજ્ય ખટપટ અનેક પ્રકારની ચાલતી હતી. પોલીસની રિયાત પણ સારી નહોતી. મતજન કે આખા રાજ્યમાં અશાન્તિ હતી. પરંતુ સારા નથીએ તેમને એવા સમયે દાદાભાઈ જેવા બાહોશ દિવાન મળ્યા કે જેમણે થોડાજ સમયમાં પોતાની જુદી, વિદ્યા તથા સાહસથી સર્વ અશાન્તને જડમૂળથી ઉખેડી નાંખી, અને તેનું પરિણામ એ 'આબુ' કે આજે વડોદરા રાજ્ય ન્યાય, વિદ્યા-પ્રચાર, સામાજિક સુધારા વિગેરેમાં સર્વ રાજ્યો કરતાં વધી ગયું છે. પરંતુ સારા કાર્યોમાં હંમેશાં વિઘ્ન આવ્યાં કરે છે. દાદાભાઈની વાતો સ્વાર્થિ અને ખુશામતિયાઓને પર્યંદ ન આવી જેથી તેમણે ઘણે પ્રકારે ખટપટ કરવા માંડી, પરંતુ તે સર્વ દાદાભાઈની ચતુર નીતિની આગળ ચાલી ન શકી. દાદાભાઈની નિમણુંક તે વખતના ગવર્નર લોર્ડ નાર્થપુકે કરી હતી જેથી શત્રુઓ તેમને કાંઈ કરી શક્યા નહીં. પોતે રિપોર્ટો અને પ્રુસ્તકોદ્વારા સર્વ વાત જણાવી અને તેમાં અંતે પોતાની છૂત ચઢ અને શત્રુઓ નિષ્ફળ નિવડ્યા. આ સેવાની કૃતજ્ઞતાના બદલામાં ના. ગાયકવાડ સરકાર આજસુધી દાદાભાઈને પેન્શન આપ્યાં કરે છે.

અપૂર્ણ.

પતિની પ્રત્યે પત્નિનું કર્તવ્ય.

આ સંસારમાં પતિજ સ્ત્રીનો સાચો સહાયક, સાચો મિત્ર અને સાચા આશ્રયસ્થ છે. પતિ અપજા-સ્ત્રીનું બળ છે, તે સુખ અને દુઃખમાં સંપત્તિ અને વિપત્તિમાં હંમેશાં પોતાની સ્ત્રીનું રક્ષણ અને તેનું પાલન પોષણ કરે છે. સ્ત્રી પતિના સુખથી સુખી અને તેના દુઃખથી દુઃખી થાય છે; પતિનાં જીવનથી તે પોતાને જીવતી અને તેના મૃત્યુથી પોતાને મરેલી સમજે છે. એ સ્ત્રીનું કર્તવ્ય છે, તેના ધર્મ છે કે તેણે પોતાના પરમહિતૈયિ પ્રતિદેવના ચરણોની તન અને મનથી સેવા કરવી. સંસારમાં સ્ત્રીઓની જે નિષ્ઠ મહત્તા છે, જે કાંઈ પ્રતિષ્ઠા છે, તે તેમાં છે કે તેણે પોતાના પતિને હંમેશાં પ્રસન્ન અને સુખી રાખવો. બગવાન મનુ કહે છે કે:—

न स्त्रीणां पृथग्यज्ञं न व्रतं नाप्युपोषितम् ।

पतिं सुश्रुपये धन्नुते न स्वर्गं महोयते ॥

સ્ત્રીઓને માટે કાંઈ જુદો યજ્ઞ નથી, કે જુદું વ્રત નથી અથવા તો કાંઈ પણ પ્રકારના ઉપવાસાદિ નિયમ નથી કે જે વડે તે સ્વર્ગમાં જઈ શકે. જે સ્ત્રીઓ પોતાના સ્વામિની સેવા કરે છે તેજ સ્વર્ગમાં સન્માનને પાત્ર થાય છે.

સમાપણમાં લખ્યું છે કે:—

एकै धर्म एक वृत्तनेमा, काय वचन पतिपद मेमा ॥

એથી શુદ્ધ ચિત્તે પતિની સેવા કરીને તેને સુખી રાખવા એ સ્ત્રીઓનું પ્રધાન કર્તવ્ય છે. એ તરીકે સમજાવે કે સંસારમાં પતિ સેવારથી મહાવશમાં પોતાના તન, મનની આકુનિ આપ્યા વિના જિયોનું જીવન. કોડી કામનું નથી, પતિ ગમે તેવો મૂર્ખ; નિર્ધન, રાગી કે ગમે તેવો દોષ તો પણ સ્ત્રીએ તેને સન્માન આપવું જોઈએ. પતિ સ્ત્રીની પ્રત્યેક અવસ્થાનો સ્વામિ છે. ભગવાન મનુ કહે છે કે સ્વામિ ગમે તેવો, દુરાચારી અને શુચીદીન કેમ ન હોય તો પણ સાધી જિયોને માટે તો તે પૂજનીય જ છે. ખરી વાત એ કે સ્વામિ ગમે તેવો દોષ તો પણ તેમાં સંતુષ્ટ રહેવાથી જિયોને આ લોકમાં સુખ, સન્માન, અને પરલોકમાં પરમ સાતિ મળે છે. સાઓમાં લખ્યું છે કે, “જિયોનો પતિજ ધર્મ, પતિજ ગતિ, અને પતિજ તેના સુખ અને સાચા સૌભાગ્ય રૂપ છે. પતિજ તેનું બુદ્ધિ અને સૌંદર્ય છે. સૂર્ય દીન મંસાર અને પતિ દીન સ્ત્રી અને અધિકારમય છે. જે જિયો એવા પરમ પૂજ્ય પોતાના પતિ રૂપ દેવતાનો અવાદર કરે છે, મનથી તેની સેવા કરતી નથી, તેથી સંતુષ્ટ રહેતી નથી તે અતિશય નીચ અને પાપિણી છે. સંસારમાં તેને સુખ અને સાતિ મળ્યા સકતાં નથી. સર્વ લોક તેને ખરાબ સમજે છે, એવી જિયો ખરેખર સ્ત્રી કુત્રને કલંકિત કરે છે.

જેથી પતિ સુખી અને સંતુષ્ટ રહે, જેથી તેની ઉન્નતિ થાય, સારી સ્ત્રી હમેશાં એવાજ કામોમાં પ્રીતિ રાખે છે. તે મરતાં સુધી પણ પતિનાં હિન સાધનમાં કદી પણ આનાકાની કરતી નથી. જે કામોથી પતિ અપ્રસન્ન થાય તેનાથી તેણે હમેશાં દૂર રહેવું જોઈએ. ભગવાન મનુ કહે છે કે, જે સ્ત્રી સ્વર્જના સુખની ઈચ્છા કરે છે તેણે પતિને અપ્રિય માગે તેવું કંઈ પણ કામ શૂરે ચૂકે પણ કરવું નહિ. સ્ત્રીએ જાયાની માફક પતિને અનુકૂળ વર્તવું જોઈએ અને તેણે હમેશાં પ્રસન્ન મનથી પતિના મનને અનુકૂળ કામ કરવાના ઉપાયો કરતાં રહેવું જોઈએ. પતિને પ્રિય દોષ તેવું વર્તન કરવું, અને અપ્રિય જણાય તેવા વર્તનથી દૂર રહેવું એજ સાચી પતિ સેવા છે. જિયોએ કદી પણ પતિની આજ્ઞાનો ભંગ કર્યો જોઈએ નહિ. તે જે કામ કરવાને કહે અને જે ઉપદેશ આપે તેનો પ્રસન્ન ચિત્તે સ્વિકાર કરી સેવા જોઈએ. કદાપિ કોઈ પતિ પોતાની પત્નિ સાથે કંઈક કારણ નિમિત્તે અયોગ્ય વર્તન યત્નાયે તો તે તેનું અગાધ સમજવું પણ તેનો ખદ્દો સેવા જિયે તૈયાર થવું એ અયોગ્ય છે. જે સ્ત્રી, પોતાના સ્ત્રી સ્વભાવને અનુકૂળ સરજતા, સદનસીવતા, કામજતા, દયા, ભક્તિ, અને પવિત્રતા વિગેરે ઉત્તમ ગુણોપર પતિના દુરાચારો અને દુર્ગુણોને દૂર કરાવી શકતી નથી તો પછી તે પતિના સૌભાગ્ય અને દિલકારક કાર્યોમાં કેવી રીતે મદદ કરી શકવાની? જે વખતે પતિ કોયે થઈને કડવાં વચન કહે, યા. ખારો વ્યવહાર કરે તો તે વખતે જીએ સુખ રહેવુંજ યોગ્ય છે. કેમકે ધન્ય સ્ત્રી જાતિને કામગ સ્વભાવનીજ જનાવેલી છે. જેથી તેણે કોયે થઈને પતિના અયોગ્ય કાર્યોનો ખદ્દો સેવા સામે થવું એ ધણુંજ ખરાબ છે. સ્ત્રીએ પતિની સામે થવું એ ધણુંજ નિન્દનય છે. મૂર્ખ જિયોજ એવા કુકર્મ કરવાને માટે સાદસ કરે છે, પણ શુદ્ધિવાળી અને સમર્થ જિયો એવો નિષ્કુર વ્યવહાર કદાપી પણ કરીને પતિના ચિત્તમાં વિશેષ પદોચાડતી નથી.

આજના સમયમાં પતિ-મનિના જેવા સ્વર્ગિય માગે વળવું એ સ્ત્રીઓને ધણુંજ ભલિ થઈ પડ્યું છે. હાલનાં નવા શિક્ષણથી અને મહેલાતા સુધારાના સંસર્ગથી કેટલીક નહું

શિશુ લીધેલી યુવતિયો પતિને પોતાના સમાન હકવાળા સમજે છે. તે પોતાના પતિની સાથે સાચો પ્રેમ રાખતી નથી તેમજ પતિએ સ્ત્રિયોને દેવગુણ પૂજનિય છે, એ તેમના માનવામાં આવતું નથી. તે પતિની સાથે પ્રીતિ રાખવાનું ઇચ્છે છે, પરંતુ તે કડે-કાયળી ખોસી દેવગામાં અમ્મર સવાર બટકવાનું પસંદ કરે છે, પણ પોતાના પતિદેવની પૂજા કરવાનું તેને યોગ્ય લાગતું નથી. પતિને દેવગુણ સમજવો, તેની આજ્ઞાને વશ થઈને રહેવું, તેની સેવા કરવી વિગેરે તેને ધણુંજ અપ્રસન્ન સામે છે. એ પ્રમાણેનું વર્તન રાખવું તેને દુઃખ-જનક લાગે છે. આ સ્ત્રીયોની ધણીજ અજ્ઞાનતા છે. સ્ત્રિયોએ એટલા દૂષિત વિચારોથી હંમેશાં દૂર રહેવું જોઈએ. ધણી સ્ત્રિયો એવી નીચ અને હવડા હલ્લની હોય છે કે જે પતિનો જરા સરખો હોય या જૂમ જોતાં એકદમ તેની સામે ગુસ્સો થઈ જાય છે. અને જમ મનમાં કાંઈ તેમ પતિની સામે બોલીને તેનું અપમાન કરે છે. અને તે વખતે તેને કાંઈ પણ ખોટા ખરાનું જ્ઞાન રહેતું નથી. ધણી સ્ત્રીયો તો ધણીવાર આવી પતિની જૂન કે દોષને લીધે ધરમાં કલેશ અને કંડાસ કરી મૂકે છે. અને સાત આઠ દિવસ સુધી રડતી કકળતી રહે છે અને ખાવાપીવાનો પણ ત્યાગ કરી પતિને નાદક કલેશમાં કુખાલ્યાં કરે છે. એ ધણીજ અયોગ્ય વર્તન છે. ધણી સ્ત્રિયો તો એવી અપગ સ્વભાવની હોય છે કે જે પોતાના પતિના દોષ ખીજીને માટે કંડેલામાં જરાપણ મોઢા ધરતી નથી. સ્ત્રિયો પોતાના પતિના દોષ ખીજીના આગળ પ્રગટ કરવા એ ધણીજ અયોગ્ય કામ છે. પરંતુ તેણે તો તેના દોષને છુપાવવાને માટે હંમેશાં કાશિય કરતા રહેવું જોઈએ.

પતિના દોષ જોઈને તેની સાથે કેવો વ્યવહાર કરવો જોઈએ તેનું ધણી સ્ત્રિયોને જ્ઞાન હોતું નથી. અથવા તો જે જાણે છે તેણે તે પ્રમાણે વર્તન અધાવતી નથી. પતિના દોષ દૂર કરવાને માટે પ્રથમ તેને નમ્રતા પૂર્વક મીઠાં વચ્ચોટી તે દોષને ત્યાગ કરવાને માટે વિનવતી કરતી જોઈએ. અને તેમ છતાં પણ જો તે પોતાના દોષનો ત્યાગ ન કરે તો તેણે તેના પગે પડીને પણ વારંવાર પ્રાર્થના કરતી જોઈએ, અને જ્યાં સુધી તેનામાંથી તે દોષ દૂર ન થાય ત્યાં સુધી તેને વિનય પૂર્વક વિનવતી કરતી જોઈએ. પતિ ગમે તેવો કઠિન હલ્લના હશે તોપણ આ પ્રમાણેનું પોતાની સાખ સ્ત્રીનું વર્તન જોઈ તેની આવી નમ્ર-થેણે કંઈક પ્રાર્થનાનો સ્વિકાર કરવાનોજ અને તેનું હલ્લ જરૂર પીમળવાનુંજ. પતિને અવળે રસ્તે આશરો જોઈને તેની સ્ત્રીએ પોતાની તમામ શક્તિથી તેને યોગ્ય માર્ગે શાવવાને માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ઉદાસ થઈને બેસી રહેવું એ યોગ્ય નથી. જ્યાં સુધી તે પોતાના પતિને સુમાર્ગમાં સ્થાપિ શકે નહીં ત્યાં સુધી તેણે હિતકારક મિત્રની માફક વિનય પૂર્વક નમ્ર વચ્ચોટી તેનાં સખગાં અયોગ્ય કર્મોથી ઉત્પન્ન થનાર પરિણામનું વર્ણન તેના આગળ વારંવાર વિનય પૂર્વક જણાવવું જોઈએ. સ્ત્રી પોતાના દુરાચારી પતિને જેવી રીતે સહનશાની થનારી શકે છે તેવી રીતે ખીજું કાંઈ પણ જનારી શકતું નથી. યથાર્થ રીતે પતિ ઉપર સાચા હલ્લથી પ્રીતિ રાખનારી સાખ સ્ત્રી પાપરૂપી રોગમાં કુબેલા કરી રાખવાના પતિની રામચાણુ દવા છે.

પતિની હાજરીમાં સ્ત્રીને પોતાની ઇચ્છાનુસાર કાંઈપણ કાર્ય કરવાનો અધિકાર નથી. તે પોતાના પતિની આજ્ઞા या સમ્પત્તિથીજ પોતાની ઇચ્છિત કાર્યોને પૂર્ણ કરી શકે છે. જે કાર્યથી પતિ અમનુષ્ટ હોય या જે કાર્યથી પતિને અસંતુષ્ટ થવાનું કારણ હોય તેને કદાપિ

આપવામાં આવી છે. ઇશ્વરનું ઐશ્વર્ય ભોગવવા સારૂ ઇશ્વરે પોતાના વારસદાર જ્ઞાતી-તરીકે આપણને આપી મોકલેલા છે. જગતની અનેક વસ્તુઓનો ખુબ લાભ લઈ શકાય તે સારૂ પરમકૃપાળુ પરમાત્માએ ભુદિતી બક્ષીસ કરેલી છે. અરરપરસ એક ખીજને મદદ કરીએ અને એક ખીજની મદદથી આગળ વધીએ તથા સુખી થઈએ તે સારૂ પ્રભુએ પોતાનો રત્ન અપજુને આપેલો છે. મુશ્કેલીઓની સામે થઈ શકીએ, ખરેખરા બળથી કામ કરી શકીએ તથા ફરતે જતની શકીએ તે સારૂ આપણામાં પ્રભુએ પુરુષાર્થ મૂકેલો છે. માણસોને જ્ઞાન દ મને તે સારૂ જુદી જુદી વસ્તુઓમાં જુદી જુદી જાતના સ્વાદ રહેલા છે. માણસો નવી નવી યોગનાઓ કરી શકે તે સારૂ તેને કદપના શક્તિની બક્ષીસ થયેલી છે. અને માણસે. અતંતકાળનાં અર્ખંડ મોક્ષ સુખ મેળવી શકે તે સારૂ તેઓને મનુષ્ય અવતાર આપવામાં આવેલો છે. અને તેમ જ્ઞાતા-આદર્શનાં બધાં સાધનો જ્ઞાતાં માણસો દુઃખી રહે તો એ શું પાપ નહીં કે? એશક, ઇશ્વરની હજુરમાં તે બહુ મોટું પાપ છે. વિદ્વાનોની નજરમાં તે બહુ મોટું પાપ છે, અને આત્માની મદાન શક્તિઓ સામે જ્ઞેતાં પણ તે બહુ મોટું પાપ દેખાય છે. કારણ કે સરીર આદોગ્ય હોય, ખાવા પીવાનાં સાધનો સારાં હોય, તથા ખીજ પણ અનેક જાતની સગવડો હોય જ્ઞાતાં પણ જો કાંઈ માણસ આપવાન કરવા ઇચ્છે, તથા તે સારૂ લાંબુ કરે, કુવામાં પડે, લાયકાર ભેદે, ઉચેથી કુદો મારે અથવા એવી ખીજ કાઢપણ રીતે મરવાની કાશિય કરે તો તે માણસ જેમ શુભેશ્વર ગણાય છે, તેમજ જ્ઞાતાં સાધનોએ જે માણસ સુખી ન રહે અને સુખનું ખૂત કરી દુઃખી થાય તે માણસ પણ ખરેખરા ખાખી ગણાવે જોઈએ. કારણ કે પ્રભુએ જાંદગી ૧ હોય જ્ઞાતાં તેને તોડી નાખવી ને મોતને પચાંડ કરવું એ જેમ પાપ છે તેમજ ૨. સુખ આપવું હોય જ્ઞાતાં તેને તોડી નાખવું ને દુઃખ ભોગવવું એ પણ પાપ છે.

ખંધુઓ! આપણું જગદીયી કલ્યાણ થઈ શકે અને બહુ ઉત્સાહ, પૂર્વક આપણે આપણી ફરતે જગતની શકીએ તથા આગળ વધી શકીએ તે સારૂ હવે આવી નવી જાતનાં પાપો સમજવાની જરૂર છે. એવાં પાપો જાગૃત્વાથી આપણી જાણનાં આશુદ્ધ થાય છે, વિચાર ગાય છે, અને ઉચે ચડી શકે છે. માટે કાયદો ન કરે, ઉપયોગમાં ન આવે અને માત્ર "લાલકિનાર" લીધ્યા હૈ " એવીજ પાપ પુણ્યની જાણતમાં નહીં પંડ્યાં રહેતાં જે પાપ પુણ્યની જાણતા હંદગીને સુધારવામાં તુટીજ મદદ કરે છે તેવી જાતનાં શેકડીયાં પાપ પુણ્ય સમજતાં થીજો, અને તેના ઉત્તમ સિદ્ધાંતો સમજ તે પ્રમાણે વરતવાની કાશિય કરો, એટલે બહુ સહેલાઈથી સુખ મેળવી શકો. કારણ કે સુખ મેળવવું એ જીવાત્માનો સ્વભાવ છે અને સુખ આપવું એ પરમાત્માનો સ્વભાવ છે. તથા જગતની દરેક વસ્તુઓ કાંઈને કાંઈ પ્રકારેનાં જ્ઞાન દ આપવા માટેજ ઉત્પન્ન થયેલી છે, અને તેમ જ્ઞાતાં પોતાના અજ્ઞાનપણને લીધેજ વિનાશરણે દુઃખ ભોગવ્યાન કરવું એ પાપ છે, બહુ મોટું પાપ છે. માટે એવા પાપમાં ન પડ્યા રહેવાય તે સંભાળજો, અને જેમ અને તેમ વધારેમાં વધારે સુખી થવાય એવી તમજીજ કરજો, એજ ઇશ્વરી ઇચ્છા છે, એજ શાસ્ત્રની આજ્ઞા છે, અને એજ જીવાત્માને ગમતી વાત છે. માટે કાંઈપણ જાતનાં દુઃખમાં નહીં પડ્યા રહેતાં સુખ મેળવવાની કાશિય કરો; સુખ મેળવવાની કાશિય કરો.

સદ્ગુણી શશી.

(લેખક:-શ્રીયુત વેલુ વિહારી.)

(અનુસંધાન ગતિકથી).

પ્રકરણ ૧૨મું.

ગરીબાક.

પ્રિય વાંચકશ્રી! પેલું સામું નાનકડુંશું ઘર ઠાનું દેખાય છે વારું? તમે તેને પીંજીની શકશો કે? શું કશું? 'નથી જોળખતા!' તે ઠાનું ઘર છે તે શું તમે જાણી શકો તેમ છે. આ આટલી મોટી મુંઝાણ પુરીમાં એવા ગરીબના ઘરનો લખ લાગ્યો છે ત્યાં તમે એ ઘરને ક્યાંથી જાણી શકો; તોપણ તે ઘરમાં વસ્તાં માથુસો ખાસ તમારાં પરિચિત છે તેમનાં નામો જાણાવવા કરતાં આમેઆપણે સવળા તે ઘરમાંજ પ્રવેશ કરીએ. પણ સેજ થોભો, પેલી લુઓ! એક તરફથી બાહરે આવી 'ઠાનું' કામ છે એમ આપણને પુછે છે; અરે આ તો શશી! અરર! કેરા તેના હાથ થયા છે. મુખપરની પ્રથમની લાઠી અને તેજ તદ્દન કરમાઇ ગયું છે, પ્રિય વાંચકો! કેમ? હવે તો જાણવામાં આવ્યું કે અંદર કોણ રહે છે ?

છોડોલાઇના મરણ પછી શશીએ તેમના લેણદારોને પૈએ પૈ ચુકવી આપવાનો નિશ્ચય કર્યો, અને તેથી ઘણા ખરા દાગીરાઓ, રાચ રચીકું વેચી નાંખતું પડ્યું. સંચાનું દેવું પતાવત્ત સાતસે આઠસે રૂપિયા બાકી રહ્યા. વિષત્તિમાં દિવસો ગાળવાને માટે સામેજ હિંમતવાનજ જોઇએ, શશીએ આ ચાર માસ ઘણાજ ઈર્ષયા ગાળ્યા, માટે તેનાં જીટનાં વખાણ કરીએ તેટલાં યોગ્ય છે. માથુએ આ વખતે તેને વીતાડવામાં કંઈજ બાકી રાખી નહોતી. છતાંએ તેણે તેની પાસેથી મફત કાંઈ પણ લીધું નહિં. આટલો આટલો માથુને તેણે નાહીમેદ કર્યો તોપણ તેણે પોતાના યત્નો પ્રયત્નો બરીજ રાખ્યા હતા, શશી વસ થવાને હવે એકજ સાધન બાકી હતું અને તેની ખાતરી હતી કે આ સાધન વડે ને શશીને સહેજે વસ કરી શકશે. રાત્રીના રેણુ નવી ખાતરી મળશે જુલું કરવાનો સંકોચ મસાળો હતો.

હવા ખાવા જવા માટે આજે માથુ ગાડી મોકલવાનો હતો. પણ બહાર જતું કે કેમ એ એક પ્રશ્ન નવાં મા આગળ ઉપરિચન થયો હતો. તેમણે શશીને સાથે આવવાનું કહેતાં તેણે તો સ્પષ્ટ નકારજ વાળ્યો, પાંચ વાગે માથુની ગાડી આવી, નવાંમા એકતાંજ ફરવા ગયાં. હવે ઘરમાં શશી એકલીજ રહી. નવાં માને ગયે ઘણા વખત વીતી ગયા. શશીએ બહારનું બારણું વાંચી દીધું હતું તેને કાઢીએ ધક્કાનો અવાજ થયો. પ્રથમ તો ફરવાનો ધક્કાનાર માથુજ છે એવો તેને લાગ્યો હતો, હશે જે થશે તે ખડે એવો નિશ્ચય કરી બારણું ઉઘાડ્યું અને લુએ છે તો માથુને બદલે વિનુ !

અંદર આવ્યા પછી શશી તરફ જોવાની પણ છાતી વિનુને ન થઇ. લગભગ એ વર્ષો વિત્યા હશે. વિનુ શશીને મળ્યો નહોતો, કાણ કે વાસ્તુના દિવસે મોટાએ જે રાખે કદા હતા તે હજુપણ વિનુ વિસર્ગો નહોતો પણ શશીએ માટાની માગણીના નકાર કરવાની વાત થોડા દિવસે તેના જાણવામાં આવી હતી. અને તેમાં વળી તેમના ઉપર આવી બર્બકર

આપત્તિ આવી જેથી એક વખત આપણે તેમને જઈ મળવું એ પોતાની દરજ્જા આજે તેમને મળવા આવ્યો હતો.

વિનુ જેવો શરી તરફ જુએ છે કે તેણે શરીનાં તેજો પાણીથી ભરાયેલાં બેશ્વર તે બોલ્યો “શરીગૌરી, હવે દુઃખ કરવાથી શો ફાયદો થવાનો છે. મનુષ્યની ખરી તેજ છે કે ઇશ્વર તેને ચોતરફથી દુઃખ અને સંકટોથી ઘેરી લે છે અને તેમાં તે ન યાય અને પોતાના સદ્ગુણોથી ન ડગે તોજ તેને પાછી સુખ અને સમૃદ્ધિ મારે દુઃખ અને આપત્તિથી ડરવું એ કંઈ માણસનાં લક્ષણ ન કહેવાય. મારે તે જાણ પ્રભુ પર પૂર્ણ ભરસાં રાખો કે જેથી તમને દુઃખ અને સંકટો સામે થવાને માર્ગ મળે.”

શરીએ ત્યારે કંઈજ જવાબ ન દીધો ત્યારે વિવિધ બદલવાને કંઈક વિનુએ પૂછ્યું “નવી મા કેમ દેખાતાં નથી?”

“નવી મા, ફરવા ગયાં છે.” શરીએ ધીમેથી જવાબ દીધો.

ધરમાં ઢાંઢપણ મોઢું માણસ ન હોવાથી પોતે ત્યાં વધારે ચોભવું યોગ્ય ન બની શકે બોલ્યો “શરીગૌરી, ધીરજ રાખ. આ પણ દીવસો આપ્યા જશે, સુખનો અનુભવ થશે છે હવે દુઃખનો. પણ લેવોજ નોંદર્યો. વારં ત્યારે હવે હું રજા લેઉં છું.” એમ કહી નિકળવા ઉભો થયો. શરી લેવલ ગયેલે વદને બોલી “વિનુ! નવી મા આવે ત્યાં સુધી મારી નોંડે બેસોને! હું એકઠી છું મને પેલા મા-માધુનો ઘણોજ ડર લાગે છે.

“જાનો ડર લાગે છે?” વિનુએ એકદમ પુછ્યું.

“જાણે નહિ.”

“ના—હમણાં તમે માધુનું નામ લીધુંને?!”

“વિનુ જવાબની રાહ નેતો શરીના સુખ તરફ જોવા લાગ્યો. થોડાક વખત મુઠ્ઠા તો તે સુખ રહી પણ તેને એકદમ દુઃખે ભરાઈ આવ્યો અને ડસકાં લેતી લેતી તે બોલી “શું કહું! પેલા માધુ મને એક સરખો સતાવી રહ્યો છે.”

“તો તમે તેને આવતો બંધ થા મારે કરતાં નથી?”

“હું તેને અટકાવનાર કાણ? નથી માને કહેતાં તેનો પક્ષ લે છે, કારણ કે માધુ હમણાં તો તેના કલા મુજબ વર્તે છે. તેમને જોઈતાં સાધનો પુરાં પાડે છે. વિનુ કહેલે હવે મારે શું કરવું? દીનવદને આર્તસ્વરે શરી બોલી.

આ તેના રાખેલાં સાંભળી વિનુને વિણાસુંટા થવા લાગ્યા. હવે શો જવાબ દેજે એનીજ વિવંશનામાં તે પડ્યો. કંઈક વિચાર કરી તે બોલ્યો. “જે તમોને માડું ન લાગે તો હું કંઈ કહું—”

“કંઈજ માડું નહિ લાગે—કંઈક તો ઉપાય જતાવો!”

“માધુ ધરખર્ચ મારે પંસા આપતા હશે અને તેથી નવી મા તેમની તરફ ડરતાં હશે—”

“ના રે ના, માધુએ હજુ સુધી એક પૈ પણ આપી નથી, અને તેમની એક જામ સંપત્તિ હમારે જોઈ નથી—”

“પણ તે પૈસા આપે છે કે કેમ તેની તમને કેવી રીતે જાણ થાય તેમ હતું. જો આપની ઇચ્છા હોય તો હું મદત આપવા ધણીજ ખુદીથી તૈયાર છું અનેજ અપૂર્વ આનંદ—”

“વિનુ આપ દયાળુ છો—પણ પૈસાની મુદ્દલે જરૂરજ નથી. તેમ તો મારી પાસે શિક્ષિકે સાનમેં આહસેં રૂપીયા છે.”

“શશીગૌરી, તે કેટલા દિવસ પહોંચશે?”

“પહોંચે તેટલા દિવસ તો ખરા. પછી બરત બરત શીવડું વગેરે—”

“ના, ના તે કદાચ સાધ્ય છે—”

“શું મારાથી તે કામ નહિ થાય એમ તમારું ધારવું છે ?

સશીના આ નિશ્ચયાત્મક જવાબથી વિનુને બારુંસો પડ્યો કે ગમે તેવાં કંઈ સહન કરવામાં શશીગૌરી પાછી પાતી કરે તેમ નથી. અને વળી વખતની બહીહારી છે !

“મારું કહેવું કંઈ એવું નથી—પણ તમે શું મને બીજતાથી બાળો છો ? તમારાં સપ્તર્ષના પુરુષ મનાવે હવે મારા દિવસો ચારા—”

“વિનુ દવે વધારે ન કહો, તમારો સ્વભાવ ધણીજ દયાળુ છે.”

“ત્યારે તો તમે મારાથી બુદ્ધિ ગ્રખો છો ?”

“ના મુલે નહિ.”

આ વાર્તાનાપ આસી રહ્યો છે એવામા ગદાર ગાડી ખડી રહી, નવી મા નીચે ઉતરી.

“શશી, હજુ દીવો નથી સ્ત્રાગાગ્યો કે કેટલું મોકું મયું—પણ આ કેણું ?”

“વિનુ”

“જાણ માધુના—” આગળના સંદેહ અપૂર્વ રાખી તે ઘરમાં આસી ગઇ. વિનુએ બે ચાર દિવસે મળતો રહીશ એવું વચન આપી શશીની રમ લીધી.

“વિનુના ગયા પછી નવી મા શશીને પુછવા લાગ્યાં.—

અસી શશી પેલો વિનુ અહીં શું કરવા આવ્યો હતો, તેને ઘરમાં આવવાની મનાઇ કરી હતીને ? એવા માણસની મોજતે—”

“પણ નવી મા, માધુ કરતાં તેમની વર્તણૂંક સો ધણી સારી છે.”

— “શશી, આ વાતની માધુને જાણ થતાં તે—”

“તેઓ શું કરશે ? તેમની સાથે મારે શો સંબંધ છે. વિનુ બચારા નહિ સ્વભાવના નીતિમાન હોઇ તેના વિષે તારો આવો અભિપ્રાય કેમ ? આ માધુએજ તેમને ખાડામાં ઉતાર્યા છે. આ માધુનેજ લીધે તેમની આવી દશ થવા પામી છે” શશી જરા ઠંસથીજ ગોળી પણ આ સમગ્ર સાંભળવા નવી મા ત્યાં ક્યાં હતી. તે તો ત્યાંથી ક્યારનાંએ પોત્તારા મણી ગયાં હતાં.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

કપરજાળ.

બે ચાર દિવસે વિનુ અને શશીની મુલાકાત થાય છે. એ વાતની માધુને જાણ થતાં તેનું કોરી ઉકળા ઉઠ્યું. તે સંબંધે તેણે ધણા ધણા વિચારો હોડાળ્યા પણ કંઈ ચુકિત

સુત્રો નહિ, શયી માધુને વારંવાર તરછેડતી, જેથી નવી માના તરફથી તેને સપડાવવાનો વિચાર કર્યો અને તેજ ઉઘોજે તે લાગ્યો.

માધુનું ચીત હવે પેદીપર મુદસે નહોતું, જેથી વેપારમાં જોટ આવવા શાગી વળી દીવસે દીવસે તેને પોતાને પણ નવાં નવાં વ્યસનોએ ઘેરવા માંડ્યો હતો. પૈસાની અડચણને યાદને યોગજ દિવસોમાં નવા અનાવડી વીણને જાહેર કરવાનો તેણે ઠરાવ કર્યો.

ગ્રીયે પાપક, આતો જસદીજ આપણે પેલા ગુપ્ત ઓરડામાં જઈએ કારણ કે ત્યાં નવીમા અને માધુ વચ્ચે કંઈક વિચાર તો ચાલી રહ્યા છે તે આપણે પણ સાંભળીએ.

“ વિનુને તો હું એવો ખાસદારદાર કરી દઉં છું કે ન પુછાં બચિવની ! પણ મારા કહેવા પ્રમાણે તમારા તરફથી. ”

“ માધુલાઇ, તેની તમારે જરાપણ શીકર ન કરતી. ”

“ તો હું હવે રમ લઉં છું. પણ શરીરને એક વખત મળીને, ”

“ હમણાં તેને ન મળતા, તે બહાર ચોપડી વાંચતી બેઠી હશે. હવે તો તમે શી માવો. ”

“ વારં તો હું હવે રમ લઉં છું. ”

વહાલા વાંચકા ! તમે ઘણુંજ માફ કર્યું. નહિ તો આપણે તેમની કપડામગધી જાણીતા થયા હોત. જે આપણા જાણુશમાં તે વાત આવી હોત તો આપણ રીનુને જાગૃત કરત. કારણ કે તેમણે કંઈક બમંકર કૃત્ય કરવાનુંજ ચોખ્ખુ છે એમાં તો હુદલ સંદેહ નથી, ખેર ગર્ભ વખત બ્રાહ્મણ પણ ન વાંચે.

બીજે દીવસે નવી મા મુદસે બીજાના પરથી ઉડમાંજ નહિ, તે આંખો દીવસ શરીરે નવી માની સારવારમાં ગાળ્યો, ગરીબાઇ અને તેમાં મંદવાડ પછી શું બાગા. આ વાતનો અનુભવ આપણા વાંચકામાંના ઘણાને હશેજ. આ એક દિવસમાંજ સગી ચાકી ગઇ. નવી માનું માધું દુઃખનું દનું અને બેએની જણાવી. શરીરે શુંક ઘણી માથે ચોપડી, પણ તે પોતેક નિનિદાથી નવી માએ હુછી નાંખી. શુંક મને સહન થતી નથી એમ તેઓએ જણાવ્યું.

“ નવી મા, ડોક્ટરને બોલાવવા પડેલીના ચમકને મોકલ્યું કે. ” બપોરની રેણી વગેરે આદેશી શરીરે નવી મા પાસે આવી પુછ્યું.

“ ના, માધુ ડોક્ટરને મોકલવાના છે. ”

“ માધુ મોકલવાના છે ? તું સીક છે એ તેમને કેવી રીતે માલમ પડ્યું ? સવારથી કંઈ માધુ તો આવ્યાજ નથી ! ”

શરીરે આગવતાથી પુછ્યું, તેનો જવાબ આપતાં નવી મા સ્નેહ ગુંચવાયાં અને પછી બોલ્યાં “ કાલે માધુ આવ્યા ત્યારનું મારું માધું ગયું છે અને તે મેં તેમને કહ્યું ત્યારે તેઓએ કહ્યું દનું કે હું કાલે ડોક્ટરને મોકલી આપીશ. ”

પંદર દીવસો વીતી ગયા, હતુ નસી માને આટલામાંજ, ‘ હવાફેર મારે સમુદકિનારે સ્નેહ જાવ તો જસદી આરામ થશે ’ એવો ડોક્ટરે પોતાનો અભિપ્રાય કાલેજ જણાવ્યો હતો. શયી હવે તેજ વિચારમાં હતી. આ પંદર દિવસમાં નવીમાની માંદગીએ પોણાસો રૂપિયા

ઝોઢિયાં કર્માં અને હવે દરિયાકાંઠે તેમને ચોપાટીપર લઇ જવા એતો તે કરતાં વધુ ખર્ચની વાત । આ વિવેચનમાજ તે હતી. શું કરવું, કેમ કરવું, પાનેની શીલક પણ હવે લગભગ થઇ રહેવા આવી, આવા વીચારે તે ગભરાઇ જતી અને પછી તેને વિનુનું સ્મરણ થતું અને તે વખતે જરા શાંતિ પ્રાપ્ત થતી આમ થવાનું કારણ શું ? એની તેને કંઈજ સમજણ પડતી નહિ.

ઝોશીસમાં કામ વધારે હોવાથી વિનુ બે દિવસ આવી સકચો નહિ જેથી શશીને ભુલ ભુલવણી થતી. જેમ જેમ સંખ્યાકાળ થતી ચાલી તેમ તેમ તે ઘણીજ આતુર થવા લાગી. છેવટે દીવા વખત થઇ, આજ સુધાં વિનુનો આવવાનો વખત વિની ગયો જેથી તે નિરાશ થઇ, નવી માને દવા પાછ શરી સ્ત્રોતના બારણા આગળ બેઠી, પાસે લીલી કુતરી હતીજ, તેને પોતાના ખોળામાં લઇ બોલી “ લીલી, આજે પણ વિનુ તો નજ આગ્યા ? આ તેના પ્રશ્નનો મુંઝ પ્રાણી શો પ્રત્યુત્તર આપે તેમ હતું । જવાબના બદલામાં લીલી શરીનો પાછળ એકી નજરે જોવા લાગી જેથી શરીએ પાછું વાળી જોયું તો પોતાની પાછળ ચોરની માફક માધુને ઉભેલા જોયા જેથી તે એકદમ ઉભી થઇ, માધુ બોલ્યા, ”

“ શશી, હમણાંજ નવી મા કહેતાં હતા કે, ડોક્ટરે દરિયાની દવા બદલ કરવા જવા કહ્યું છે, તો તેમને માટે હું દગણાં જઇ ખંગલો ખાલી કરાવું છું. આવતી કાલે તું અને નવી મા તૈયાર રહેજો હું મારી ગાડી મોકલતારી આપીશ, ” આટલું કહી જવાબની પણ અપેક્ષા ન કરતો તે ત્યાંથી પસાર થઇ ગયો.

માધુના ગયા પછી શશી નવી માની પાસે જઈ પુછવા લાગી “ નવી મા માધુને તમે કંઈ કું ? ”

“ શું વાકું ? ”

“ ખંગલો માટે ? ”

“ હા, તેઓ કહેવા લાગ્યા કે મારો એક ખંગલો ચોપાટીપર ખાલી છે. તો તમે બહે તખીયત સુધરે ત્યા સુધી વાપરો અને કાલે તેઓ ગાડી પણ મોકલવાના છે. ”

શશી-હોઈજ ન બોલી તે કંઈક વિચાર કરતી હતી. નવી માએ પાછુ બોલવું શરૂ કર્યું, “ હાલની આપણી આ પરિસ્થિતીમાં આપણાથી એટલું બધું બાકું ક્યાં ખરચાય તેમ છે. માટે માધુએ આ એક આપણા પર મોટે જ ઉપકાર કર્યો ગણાય પણ તને કંઈ તેનો વિચાર છે, તે તારી સાથે ફટલા પ્રેમથી. ”

આ છેવટના શબ્દોએ શશીના કાનમાં પ્રવેશ કર્યાની સાથે તે પોતાના વિચારોમાંથી જાગૃત થઇ સેજ દરકાટીમાં બોલી “ નવી મા ? ”

બીજે દિવસે માધુએ મોકલેલી ગાડીમાં શશી અને નવી મા તેમના ચોપાટી પરના ખંગલે ગયા.

સરળ સ્વભાવની નિર્દોષ શશીને માધુએ નવી માની સહાયતાથી વાપરેલી આ કપટ જાનમાં ફસાવાની મુશ્કેલી જાણ નહોતી.

પ્રકરણ ૧૪. મું.

શશીને કાગળ.

માધુને બંગલે આવ્યાને આજે ત્રણ દિવસો થયા હતા. નવી માની તબીયત હવે ધણીજ સુધરી ગઇ હતી. હવા ફેરવું આ પરિણામ એવું તેઓ વારંવાર યચીને કહી સંભળાવતાં, પણ યચીની રીયતી તેથી હિલ્લીજ હતી, રહી રહીને તેના હૃદયમાં ધડાકો થતો અને પોતાની ઉપર કાંઇ ભયંકર સંકટ આવી લાગશે એવી તેની ધડીપે ધડીપે ધારતી રહેતી. ગઈ બે રાતો તો તેણે આ વિચારે બીન નિદ્રાએ ગાળી હતી. પોતાને વિનુનો મજબુત હાથો છે, એમ તે ધારતી પણ હવે તે પણ તેને અશક્ત ભાસવા લાગ્યો.

યચી એકઠી લીલીને રમાડતી બેઠી હતી ત્યાં નવી મા આવ્યાં અને બોલ્યાં “શશી, બાળે રાતના વાણુ કરવા માધુ અદિયાં આવવાના છે, આપણે આ તેમનો બંગલો વાપરવા આપ્યો તેના ઉપકાર નિમીત્તે આજે મેં તેમને આમંત્રણ કર્યું છે.”

“હીક ક્યું” યચીએ એકજ નવાબ આપ્યો.

રાત્રે સપ્તાંગે વાણુ કર્યું. યચી, નવી મા અને માધુ-દીવાનખાનામાં બેઠાં હતાં.

“નવાં મા, અદિ આવવાથી તમારી પ્રતિ સુધરતી જાય છે તે જોઈ મને ધણીજ આનંદ થયો છે—પણ યચી તારો અદેરો આમ દીક્ષીર કેમ દીસે છે વાઈ? મારી સાથે આમ રીસામણાં લેવા નેવું મેં તાઈ શું અદિત કર્યું છે?” માધુએ આવો પ્રશ્ન કર્યો પણ મત્સુતરંકંધજ ન મળ્યો, માધુએ નવાં માને કંઈક નેત્ર સંકેત કર્યો જેથી તેઓ ઉઠી બીજા ઓરડામાં ગયાં માધુએ આગળ ચલાવ્યું. “યચી, તારા કોધનું કારણ તો મને જણાવ.” માધુએ પોતાની પુરચી વળી યચીની પુરચી નજીક બેંચી. પાછુ બોલવું શરૂ કર્યું. “યચી, હજી તને મારી દયા આવતી નથી ને?” આટલું બોલી તેણે યચીનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો. યચી તેનો હાથ તરછોડી બોલી “માધુ તમે મારો દેરો શા મારે લો છો? આવું કરવા મારેજ શુ આપે અમેને અદિયાં આણ્યાં છો? મેં તમારા પ્રતોનો એક વખત ચોખે ચોખો જવાબ આપી દીધો છે તો પછી વળી વળીને તેજ પ્રતન કરવાનું શું પ્રયોજ્ય છે?”

“યચી, આમ ત્રણથી ન યા. તારાં મારે મારા હૃદયની શી હાલત થઇ છે તેની એજ કદખા કર. તું જે દુકમ કરમાયે તે ઉદાવવા હું તૈયાર છું—”

“તૈયાર છો? તો મારો કંડો મુઠા. હું ફરી ફરીને એજ કદું છું કે હવે જતાં પણ તમારી વાત હું કણુક કરનારી નથી તે નથીજ—માટે વધારો.” યચીએ કોધમાં જવાબ દેઇ દીધો. માધુને એથી પળીજ રીક્ષ ચડી, તે પગ પછાડી ઉત્તો થયો અને જવા લાગ્યો. જતાં જતાં તે બોલ્યો “વાદ રાખજો યચી! હું સારી રીતે જાણું છું કે આ સપ્તાંગ દૈત્ય પેશા નીચ વિનુનુંજ છે. જેઈ લઈ છું કે વિનુ હવે તને કેમ મળી શકે છે તે.”

માધુના ગયા પછી યચીને તેની પળીજ ધારતી લાગવા લાગી. એક પછી એક માલ વિચારોની રેંટમાળ તેના હૃદયમાં શરૂ થઈ. હવે આ બંગલામાં એક રાજુ પણ ચાલતું નેખમ ભર્યું ભાસવા લાગ્યું. સપ્તાંગ બેઠાં હતાં તેમાંથી એકાએક નવાં માનુ બહાર જવું તે વાત હવે તેના સ્મરણમાં આવી અને તેથી તેને નવાં માને આ બાબતમાં

સંસાર આવવા લાગ્યો. આમ વિચારે પર વિચારે કરતાં હવે તેની ખાતરી થઈ ચુકી કે નવાં માતો મંદવાડ પણ કૃત્રીમ હોવો જોઈએ. હવે તેનું હૃદય ખીકતી ધડકવા લાગ્યું. નવાં મા પણ કારસ્થાનમાં સામીક છે એવો જ્યારે તેને સંસાર આવ્યો ત્યારે તેને પાકી ખાતરી થઈ ચુકી કે પરમાં આપણે મદદ કરનાર કોઈ પણ નથી અને એ વિચાર આવતાંજ તેના નેત્રોમાંથી ચોધારે આંસુ ચાલવા લાગ્યાં. ત્યાં તો તેના હૃદયપટ પર વિનુની મૂર્તિ ખરી થઈ અને જેમ રૂકમણીને શ્રી કૃષ્ણનું સ્મરણ થતાં હિંમત આવી હતી તેવીજ તેને પણ આવી. હવે જેમ રૂકમણીએ કૃષ્ણને વારે-બોલાવ્યા હતા તેમ હવે શશીએ પણ પોતાનું મનોગત વિનુને જણાવી આ સંકટમાંથી પોતાની મુક્તતા કરાવવાનો હૃદયમાં નિશ્ચય કર્યો.

ધણે ધણે વિચાર કર્યો પણ તેને માધુના પંજામાંથી છટકવાને એકે પણ રસ્તો જણ્યો નહિ. અતિ તે હડી અને ગીરજા ડોશીની ઝોરડીમાં ગઈ. તેને જોતાંજ ડોશી બોલી—
“શું જોઈએ છે મોટાં બેન ?”

“મારે તમારું કાંઈક કામ પડ્યું છે, કરશો કે ?”

“હા, કરવા જેવું હશે તો—”

“વાર, હું એકે પુણું તેનો જવાબ આપશો ? તમોને આ પરમાં રજાને કેટલાં વર્ષો થયાં હશે વાર ?”

“મને કે ? થયાં વીસેક વર્ષો—કેમ વાર ?”

“સહેજ ! આજે મારું દીસ જરા ઉઠાસ થયું છે. ઉઠવા ગઈ પણ નિંદા ન આવી માટે કહ્યું ચાલો જરા તમારી સાથે વાર્તાલાપ કરીએ.”

“મારા જેવી ડોશી સાથે તે વાર્તાલાપ યાતો ! પણ મોટાં બહેન કામ શું કરેનાં હતાં ?”

“ક—હું છું પણ વિ—વિનુ કોણ ?” શશીએ અચકાતાં અચકાતાં પુછ્યું.

“વિનુભાઈ કે ? બીચારાની ધુળખાણી કરી નાખીને શું !”

“કોણે ?”

“કોણે એટલે માધુભાઈએ !”

“એટલે ? હું કંઈ ન સમજી ?”

“તમારા જણવામાં ક્યાંથી આવે. સાંભળો તે સમજી વાત હું તમને કહી સંજાવાનું છું.”

ડોશીએ અથડી ધતિ સુધી વિનુનું સમજું ચરિત કહી સંજાવ્યું. તેમાંથી વીસમાં વિનુને અડધી રોટલો વારસ ગણ્યાની એક નવીજ ખાતમી મળી. કારણકે વિનુએ જણાવેલી હકીકતમાં વીસ સમજીતો સુદો તદ્દન ઉગડી મુક્યો હતો. પણ આજે તેને સમજી ખરી ખાતવતું ખ્યાન સાંભળી વિનુએ સહન કરેલા કદંતો પુરેપુરો ખ્યાલ તેના ખ્યાનમાં આવ્યો જેથી તેને ધણંજ માહું લાગ્યું અને તેનાં ચમુઓ અમથી ભરાઈ ગયાં. આ જોઈ ગીરજા ડોશી બોલી—“મોટી બહેન શું તમને પણ આ સાંભળી માહું લાગ્યું ? સ્વભાવિક છે—એમ થવુંજ જોઈએ, વિનુભાઈના ગુણોનાં દર્શ વખાણ કરવાં !”

“હવે હું મારું કામ કરું છું કરોને ! મને હવે તેમની—વિનુની પાસે લેઈ આવો

હું તમારે પાપે પકડે છું અને હવે આ ઘરમાં રહેવામાં બાકીજ ધારતી ઉત્પત્તિ થઈ છે.” આમ કહી તે ગંગાગળી ચર્ષી ગઈ.

આ સાંભળી ગીરજા ડોરી પળ ખાતિમાં પડી. તે બોલી “ કેમ ? કેમ વા-ર ? ”

“ કેમ ? કેમ શું પુછો છો ? મારા જેવી નિરાધાર બાળાનું તેમની પાસે શું કામ હોઈ શકે ? ”

હવે કંઈક ગીરજા ડોરીના હૃદયમાં પ્રકાશ પડ્યો. તેણે પ્રેમમય દ્રષ્ટે ડોરી તરફ નેત્રું. ડોરીએ પોતા પ્રત્યે માધુર્યે ચક્રાવેલી વર્ણલુકનો આજ મુખીના હવાલ કહી સંભળાવ્યો તે ઉપર વિચાર કરી ડોરી બોલી:—

“ મોટાં બહેન હવે તમારે ચિંતા કરવાનું કંઈજ પ્રયોજન નથી. આરતી મોટી રાત્રે વિનુ પાસે જઈને જોખમ ભર્યું છે. તમે એક કામ કરો, તેમને કાગળ લખી અહિંયાં તોડા પાડી તે આ-વશે. દા-આવશે, તેવીજ મતજગનો કાગળ લખો પછી આપણે તે સંબંધેના પાકા વિચાર કરીશું. ”

ડોરીને પળ આ વીચાર ગમ્યો. ડોરીએ બીજા દિવસે વિનુને એક કાગળ લખ્યો.

વિજ્ઞપ્તિ.

(૧)

મુકુન્દજી ! માધવજી ! મુરારી !

કરો સર્વ બૂલો કામા અમારી;

જેથી તમ પ્રેમના પાત્ર થઈએ,

અધિક તમ ચરણમાં નિલ પડીએ.

(૨)

પ્રભો ! એવી શક્તિનું કરો પ્રદાન,

પોતા જેથી સારાસારનું યાપ ભાન;

તોનાન નેના નગાને તેજ પ્રાપ્ત કરવાનું

પણી આદરને દરે દરવા,

કરને કૃપા ને તવ ભક્તિ વરવા.

(૩)

હરી ! અમારી વૃત્તિઓને,

આરા તણા પાશથી છોડવોને;

સજ, ગાનના માર્ગને લે સ્વિકારી,

એકત્વનો મંત્ર રહે પૂકારી.

(૪)

જીવનનો ખરો અનુભવ અમોને,

કરાવને પ્રભો ! નમીએ તમોને;

આપે અસૌકિક એવી શક્તિ,

તમે સર્વ ભ્રમ ને મજ આપ ભક્તિ.

(રજી.)

હિંદુ લોકનો પ્રાચીન અને અર્વાચીન જિવનક્રમ.

(લેખક-મણિલાલ કૃશવલાલ. પરીષ. અમદાવાદ.)

(૧.) વેદક કાળ (ઈ. સ. પૂર્વે ૨૦૦૦-૧૫૦૦)

ધર્મ પ્રાચીન કાળમાં આર્ય લોકનું જીવન-રહેણી કેરણી ધણીજ સાદી હતી. જન જાતર. પનુ-રાગ i મોટાં મોટાં યોગાં પાળીને ખેતી કરતા હતા. Plain Lining and High thankand-સાદુ જીવન અને ઉત્તમ વિચાર ઊણી એજ તેમના જીવન ક્રમનું સૂત્ર હતું. આ રીત ન બીનકુલ નહોતો. આર્ય અને અનાર્ય કિંવા મૂળના રદવાશી એજ બે ભેદ તેઓ જાણતા હતા. તેમના ઘર અગ્ની રીત રીવાજ વંશ પર પરાગત લોક વિગેરેના કાયદા કંઈક મરે આજના જેવાજ હતા સ્ત્રીઓનો દરજ્જો હાવતા કરતાં ધણો ઉંચો માનવામાં આવે અને અને પુત્રની કિંવા ઓછાને પુત્ર સમાગમની તદ્દન જુદી રાખવાની રીત પ્રાચીનમાં નોતી તેઓ ખોતેજ ધર્મવિધિ અને ધાર્મિક કૃત્યો કરતી હતી અને વેદ મંત્ર પણ જાણતી હતી. ગૃહકાર્યમાં આર્ય ગૃહિણી ધણીજ દક્ષ અને ચતુર હોય છે કન્યાનાં સમ મોટી પો કરવામાં આવતાં હતાં અને વિધવા વિવાદને પણ કંઈ પ્રતિબંધ નહોતો. સતીનો આન પણ પ્રચારમાં આવેલો નહોતો. ધર્મ એટલે ઈશ્વરના અસ્તિત્વમાં શ્રદ્ધા અને નિર્ભય-ધન, વરૂ, સર્વ, વીગેરેની પૂજા એટલુંજ માનવામાં આવતું હતું—

(૨) રામાયણ મહાભારતકાળ.—(ઈ. સ. પૂર્વે, ૧૫૦૦-૧૦૦૦)

બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર આ પ્રમાણે ચાર જાતી નિર્માણ થઈ. કન્યાનાં સમ મોટી ઉમર થતાં હતાં. બાળવિવાહનો રીવાજ પ્રચારમાં નહોતો. વિધવા વિવાહને પણ કંઈ પ્રતિબંધ નહોતો. કાયદા અને રૂઢીમાં પણ સ્ત્રીઓનો પૂર્વવિવાદ પૂર્વપણે મંજૂર હતો. સતીનો આન પણ તે સમયના લોકની જાણમાં નહોતો.

શિક્ષણ પદ્ધતિ હાલના કરતાં તદ્દન જુદાજ પ્રકારની હતી. બ્રહ્મચર્યાશ્રમનો સ્વીકાર કર્યા પછી વિદ્યાર્થી શુશ્રૂષુ રહેતો હતો. બૌદ્ધિક શિક્ષણની સાથે નૈતિક શિક્ષણ પણ આપવામાં આવતું હતું. અને મોટાના ઉપદેશની સાથે વર્તન આચાર સાથે બોધ આપવામાં આવતો અર્થાત Example is better than precept નું સૂત્ર તેઓ સમજતા હતા. પાળના જીવનક્રમમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવા ધરસંસાર સંબંધી તેમજ ધર્મ મંથી સંયુક્તોના પાઠ તેમને આજ ઠેકાણે મળતો હતો. વંદીકને માટે પૂજ્યભાવ, અતિથી ભર અને સાદુ જીવન તીગેરે હાલના શિક્ષણથી ફર્કલ થઈ પડેલા સદગુણોને આ શિક્ષણથી ઉત્તમ પોષણ મળતું હતું.

દાન એ તેમનો મુખ્ય અને અસામાન્ય યુગ્મ હતો. સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય અગ્રાધિન પણ

1. 'શ્રી ક સી. કલ્યાણ B. A. B. L. ના ' ઇન્ડિયનરીવ્યુ ' માં આવેલા એક લેખક આધાર આ લેખની યોજના કરવામાં આવી છે આમાં આપેલા કાળ વિભાગ તથા નમતેય સર્વ માન્ય છે એવી તો નથીજ પણ લેખ મનનીય અને બોધપ્રદ હાથવાથી અગ્રે રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

હતું અને પુરુષની માફકજ સ્ત્રીઓને પણ શિક્ષણનો પૂર્ણ લાભ મળતો હતો. સોપામદ્વારા, ગાંઠી, મૈત્રેયી વગેરે મદદન સ્ત્રીઓને વૈદિકરૂપે પ્રભાવોજ્ઞ માનવામાં આવતી હતી. તે સમયની નાની મોટી પાઠશાળામાં મોટા મોટા અધ્યાપકોની જગ્યા પણ સ્ત્રીઓજ્ઞ સુશોભીત કરતી હતી સામાજિક સમારંભોમાં અને વિદ્વાનોની સભામાં ધાર્મિક અને વાગ્મય વિષયોના વાદવિવાદમાં પણ સ્ત્રીઓ અપૂર્ણ છૂટથી ભાગ લેતી હતી.

ધાર્મિક કલ્પનાની યાગતમાં પણ આ વખતે કંઈ ફેર પડ્યો નહોતો. ધર્મવિધીમાંની ઈશ્વરની એક ચિત્તતી અને ઉત્સાહયુક્ત પ્રાર્થના સિવાય ધર્મવિધનના બાહ્યાંગ તરફ નાની નાની વાતો તરફ વધારે ધ્યાન આપવામાં આવતું હતું.

(૩) તર્ક પ્રામાણ્ય પ્રાધાન્ય કાળ.—(ઇ. સ. પૂર્વે ૧૦૦૦-૨૬૦)

આ સમયમાં આર્યમંત્રણ ધર્મીજ્ઞ પૂર્ણવર્યાએ પહોંચી હતી. ગ્રીક પ્રવાસી મેગારિયનિસ લખે છે.—“ તેમની કહેણી રહેણી સાદી અને કરકસરવાળી હોવાથી તેમનો જીવનક્રમ ધણોજ્ઞ સુખરૂપ છે, પ્રસંગ સિવાય તેઓ મધને સ્પર્શ પણ કરતા નથી. ચોખ્ખા એજ તેમનું મુખ્ય અન્ન છે. તેઓ ન્યાયમંદિરને પગથીયે કરચિતજ ચરે છે આ ઉપરથી તેમના કાયદા કાનૂન અને કરારપદ્ધતિ તદ્દન સુલભ સરળ હોવાનું સિદ્ધ થાય છે, અનામત, ધરેણું, મૂકેલી રકમો, પત્ર, પત્રો વિગેરેની ફરિયાદો તેમનામાં ઉત્પન્ન થતી નથી તેમને સાક્ષીદાર અથવા સહીશિક્ષકાની જરૂર દેવાતી નહીં. અર્થાત તેઓ માત્ર પરસ્પરના વિશ્વાસ ઉપરજ પોતપોતાનો વહીવટ કરતા હતા.”

ધર્મવિધીમાં પૂર્વના કરતાં ધણોજ્ઞ ફેરફાર થઈ ગયો. આ પ્રકારની પુષ્કળ ધર્મવિધીમાં પુષ્કળજ પોલ અને ચૂદ અર્થ ભરેલો છે—બાહ્યાંગ તરફ નજર કરીયે તો તે માત્ર અંધ-શ્રદ્ધા પૂર્ણ, નિરર્થક અને રમત જેવું લાગવાનો પ્રભવ છે. શાક વિધી કરતી વખતે અથવા ઈશ્વરને ઉત્તમ ઉત્તમ પદાર્થો અર્પણ કરતી વખતે હિંદુલોક પોતાના પૂર્વજ કિંવા દેવ પ્રત્યક્ષ આ અન્ન વગેરેનો સ્વીકાર કરે છે એમ જીલકુલ ગાનતાજ નથી. એકાદ વિદ્વાનને જેમ એક ગ્રંથ અર્પણ કરવામાં આવે છે તે પ્રભાવોજ્ઞ આ પણ ત્યાગનો એક પ્રકાર છે.

પોતાના વડીલ, ગુરૂ અને દેવતાને અર્પણ કર્યાં વિના, નૈવેદ્ય કર્યાં વિના, અન્નપ્રહણ કરવું એ સ્વાર્થી જણાવું અને તેમના વિષયે અપુણ્ય અહિંનું લક્ષણ છે એમ તેઓ સમજે છે. તેજ પ્રભાવે વડીલ વર્ગ આ લોક છોડી ગયા છતાં તેમના વિષેનો પોતાનો પૂજ્ય ભાવ ખિલકુલ કમી થયો નથી અને તેમના કૃપા પ્રસાદની તેઓ હજી પણ અપેક્ષા રાખે છે અને સારા સારા પદાર્થોના ઉપભોગ કરતી વખતે તેની કૃપાથી તે જનમયો, મોટા થયો, અને સુખોપભોગ મેળવી શક્યો તેમને બૂઝી જવાનું શક્ય નથી એમ તેઓ ગતાવે છે.

અર્થ શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ નહિતો રાષ્ટ્રીય અને સામાજિક દૃષ્ટિએ ધણા મહત્વના નવીન ઉત્સવો અને તહેવારો આજ કાળમાં પ્રચારમાં આવ્યા. શત્રુભાવ બૂઝી જવાને, હમેશનું મુખ દુઃખ બાળુએ મૂકીને ઈશ્વર ઈન્દ્રામાં મગ્ન થવાને, સમાજિક ઐક્ય વધવા માટે અને જીવન અનેક પ્રમંથનીય અને અત્યાવશ્યક, સામાજિક સુરિયતીને જરૂરની વિચાર પ્રવૃત્તીની વૃદ્ધિ કરનારા અનેક સાર્વજનિક તહેવારો આ કાળમાંજ પ્રચારમાં આવ્યા. આજ સમયમાં ગૌતમ બુદ્ધનો જન્મ થયો અને તેણે ઇ. સ. પૂર્વે પદરના વર્ષમાં પોતાના નવીન

ધર્મનું નિશાન દરકાવ્યું. સમતા, અધુલાવ અને પવિત્રતા આ આળતોનો પ્રસાર કરવો એજ તેનું આવતાર કાર્ય હતું અમર્યાદ વિષયોપભોગ અને તીવ્ર શરીર દૃષ્ટપદ તપશ્વર્મા આ બંને અમર્યાદાનો તેણે નિરોધ કર્યો જતી બેઠું બળ ધણ જ બમેલું હતું તેનો પણ તેણે નિરોધ કર્યો.

કર્મ તત્તને ગૌતમ યુધ્ધે પ્રાધાન્ય આપ્યું મનુષ્યની મુક્તિ—નિર્વાણ—એ ધર્મ વિચિત્રી કવાયતપર અવલબન ન રાખતાં પોતાના કર્મપર—હમેશના આચરણપર આધાર રાખે છે એ તેણે લોકને જણાવ્યું. યજ્ઞ યાગનું મહત્ત્વ કમી કરીને અને ઇશ્વર અને સામાન્ય મનુષ્ય એમની વચ્ચે દલાલી—વકીનાત કરનારા ઉપાધ્યાયનું પ્રાપ્ત્ય કમી કરીને લોકને તેણે ધર્મ સ્વાતંત્ર્યનું દાન કર્યું. પાપપ્રશ્નાન કિંવા પૂર્ણત્વ પ્રાપ્તિ એ કાંઈ ઉપાધ્યાયની ઇચ્છા પ્રમાણે પ્રાપ્ત થનારી વસ્તુ નથી પણ તે પોતાના જાતી પ્રયત્નથીજ મેળવવી જોઈએ તે તેણે સ્પષ્ટ જણાવ્યું.

પ્રાતઃકાળની શુભાશિષ્ય.

(ડૉ. નટવરલાલ જગન્નાથ ગૌતમી.)

(આ પ્રોફ વિચાર ભરેલી અસખ ઇંગ્રેજ કવિતા Mrs Barbauld નામે એક આજી તખેલી છે આ કવિતા વાંચી કવિ Wordsworth બોલ્યો હતો કે —“ એક સા : આજી માટે કાઢની પ્રથ સા કરવામા મ્હને કોઈ પણ પ્રકારનો વાધો નથી પરન્તુ હું ઇ-ડુ છું કે આ કવિતા ના પોતે બનાવી દોત તો કેવું ! ”)

શિખરણી.

૧.

હલે ના જાણુ છું, નવ થયો સદ્ કોણુ જ નવું ?
પરન્તુ ~~હવે~~ હું, ઉભય મળો છતા પડી જવું !
મન્યાતા દર્દી ! મ્હાં ! મુખ મિલન ક્યારે પ્રિય થયું ?—
તુખા આ સકેને, મગદ નદિના કુ કરી શકું !

૨.

સશાદી જોતાનામા, નિમિરમય રંગે વિહરતા,
સદા મન્ને સાથે, દિવસ બહુ ગાળ્યા વિરમતા,—
હવે થા ! વર્ષેખી, સુચન પણ આપ્યા વગર તું !
વિશેષે જાણુ છું, દ્રવિત અતિ થાને હૃદય તું !

૩.

વિષ્ણુનાં ચાલો, વળત પણ ના તું જણાવજો !
મ્હને ના તું લહારી, રજનિ શુભ આશિષ્ય ઇચ્છજો,—
પરન્તુ તેજસ્વી, સુખદર પ્રદેશે વિરમીને,
મ્હને પ્રાતઃકાળે, નવ ! શુભ આશિષ્ય ઇચ્છજો !

શરીરના વેગને રોકવાથી થતાં દરદો.

(લેખક વૈદ જનાર્દન લીખાલાલ.)

(અનુસંધાન ગતાંકથી.)

૭. ભુખના વેગને અટકાવવાથી થતી તુકશાની અને તેના ઉપાયો—પણાં ગરીબ બિચારાં બીખારીઓ, અને તપસ્વીઓ અપનાસીઓ વિ. આ દરદથી ત્રણીતાં હશે. કુધાના રોધથી અંગ ભાગે છે, અરૂચી થાય છે, ગ્લાની, કૃશતા, શય અને ભ્રમ (ચક્ર) આવે છે. ઉપાયમાં દહકું, સ્નિગ્ધ, ઉષ્ણ અને થોડું ભોજન આપવું, અને તો દરરોજ નિયમિતજ નમવું, આ ઉપરથી એમ ના સમજવું કે અપવાસ ન કરવા. જેના જે નિયમો છે તે ચાલુજ રાખવા, અત્રે તો જેઓ હમેશાં નિયમિત જમનારા છે તેઓ જો અનિયમિત થઈ ખોરાક લેવાના ટાઈમમાં ફેરફાર કરે છે અથવા ઘણીવાર ત્રણી નંદા બુખ્યા રહે છે તેમનેજ આ સૂચના છે.

૮. ઊંઘ અટકાવનારાઓને થતી ખરાબી અને ઉપચારો—નાટો, નાય, લવાઇ, આદિ તમાશાનાં શોખીન માણસો નાઇટ ડ્યુટીના સરવંટો, એક્ટરો, અને ઘણા જાતી વિદ્યા ધિઓને આ દરદો લાગુ પડે છે. જેવાં કે નિંદ્રાના રોધથી મોઢ થાય છે, આંખમાં તથા માથામાં ભારેપણું થાય છે, સદાય શ્લેષ્મ (સ્રોષ્મ) રહે છે. આખો દિવસ આસપ, આવી અંગ ભાગે છે, માથાના નાનતંતુઓ અને આંખનાં દરદથી પીડાય છે અને ઓછું થાય છે. ઉપાયમાં ઊંઘ લેવી અને પગચેપી કરાવવી, રાત્રીએ સુતી વેળાએ તળીયામાં તેજ ધસાવવું, ગઠોડા અને ગોળની ગોળા કરી ભેંસના દૂધ સાથે ખાવી, ના પહેલાં ત્રણ કલાક અગાઉ “ભાંગ, આસન કે અપે તેને મદીરા પીવા.” કેરી પીણાં પીવા મારે હમે ભજામણ કરતા નથી પણ ઉંઘ લાવવાના ઉપાયમાં છે તેથી જાણવીએ યોગ્ય. બાકી તો સહેલો અને સારો ઉપાય એ છે જે “સુતા પહેલાં સ્નાન કરીને પગનાં તળીયામાં તેજ ધસાવવું અને પગચેપી કરાવવી. અને તો ભેંસનું દૂધજ રાત્રે વાળના બદલે પીવું. જેથી ઊંઘ આવશેજ.

૯. ઊધરસનો વેગ અટકાવનારને થતાં દરદો અને ઉપચાર—જે મનુષ્યને ઊધરસ થઈ હોય, જતાં ચરમથી, ખેંચીકથી, કંટાળાથી આવતી ઊધરસને અટકાવ છે તેથી તેઓને નીચેનાં દરદો લાગુ પડે છે. ઊધરસની વૃદ્ધી (વધારો) થાય છે અરૂચી થાય છે. હૃદયરોગ થાય છે. એટલે જાતીમાં અનેક જાતનાં દરદો થાય છે તથા હેઝા થાય છે. ઉપચારમાં કદી પણ ઊધરસના વેગને રોકો નહિ, બહુજ ઊધરસ આવતી હોય અને કંટાળ્યા હો તો રાત્રીએ સુતી વેળા દૂધ રોર ૦, પાણી રોર ૦, ઘી રૂ. ૧ ભાર અને હળદર ૦ રૂ. ભાર એ જધાને ઉકાળવું, ત્યારે પાણી બગી જાય ત્યારે રહેલું દુધ ઊનું ઊનું પીવું જેથી ઊધરસનો અટકાવ થશે. આ ઉપરાંત ચાત્રમાં જાણવેલા પ્રયોગો જેવા કે સિતોપલાદી લવંગાદિ, મરિચાદી, દ્રાક્ષાવલેહ વિગેરે ધરગથ્ય પ્રયોગો કરવા, ખેડાંની જાત મોઢામાં રાખવી, મીઠું મોઢામાં રાખવું, અરુણનો રસ મધમાં, આદુનો રસ મધમાં નાખીને આપવો, ખોરાકની પાન વાદી સિધવ અને પી સાથે રોજીને આપવો, પીપરનું સુઈ મધમાં ચાટવું, જેડી-મધનું સુઈ મધમાં ચાટવું, પાનમાં સેન સેનની ટીકડી ખી ખાવું. વિગેરે.

૧૦. શ્વાસને અટકાવવાથી થતી તુકરાની અને ઉપચારો—ધણાં છોકરાંઓ અને કસરતી માણસો અથવા કુત્રણુ મનુષ્યો બહાદુરી જતાવવા માટે કસરત અથવા મહેનતનું કાર્ય કર્યા પછી મૂકેને શ્વાસ નથી એમ જણાવવા શ્વાસને રોકી રાખે છે. જેથી તેઓને શ્વાસ અધિક થઈ શ્વાસનું દરદ લાગુ પડે છે. ગુસ્સા, હૃદયરોગ અને સમોહ થાય છે. ઉપચારમાં વિરામ લેવો અને વાતહર ઉપાયો કરવા ડાહ્યપણુ દિવસ બહાદુરીના બહાને શ્વાસને કઠો રોકવો નહિ. સાત્તીય ઔષધો પોતાના વૈદ્ય કે ડોક્ટરની સલાહ લઈને કરવાં જેવાં કે “સિતોપલાદિ, વાસાવલેહ, દ્રાક્ષાવલેહ, હરેતો અવલેહ દ્રાક્ષાસવ,” વિગેરે. શ્વાસના રોગમાં ધરગથ્ય ઉપાયો કાર્ય કરી શકતા નથી. કદાચ કરે તો એકાદ દિવસ.

૧૧. જગાસાના વેગને અટકાવવાથી થતી વ્યાધિ અને તેના ઉપચાર—જગાસુ રોકવાથી, હિંકનો વેગ રોકવાથી જે દરદો લાગુ પડે છે તેજ દરદો થાય છે. ધણાં રમતીયાળ બાળકોને જગાસુ ના રોકવા સૂચના આપવી કારણ કે બાળકો ધણીવાર સામાસામી સરત ઉપર આવે છે. અને બાળુઓને જગાસુ અટકાવે છે. વળી ભજન તથા કીર્તન આદિ વિ. મંડળીઓમાં ધણાં માણસો જગાસુ અટકાવે છે. માટે તે બધાંયને હમો અત્રે બહાન મણુ કરીએ છીએ જે ધર્મશાસ્ત્રમાં પણ શરીરના ૧૪ વેગને રોકવા ના પાડી છે માટે વેગો તે તો કદી પણ રોકવા નહિ. પાપ, તો નથી લાગતું પણ ઉલટું દરદ પેદા થાય છે ઉપચારમાં વાતહર વિધી કરવો; અને આરામ લઈ આમતેમ આજોડવું.

૧૨. રડવાનું રોકવાથી થતાં દરદો અને તેના ઉપાય—બાળકોને ધમકીથી છાનાં રાખવાથી, રડતાં માણસને તુકમથી છાનાં રાખવાથી, લાગણીથી આવતું રડવું અટકાવી રાખવાથી, હું સહનશીલ છું એમ જતાવવા બાળુઓને આવતું રડવું અટકાવવાથી, પીનસ (સરોખમ) આંખ અને માથામાં પીડા, જાતીમાં પીડા થઈ હૃદયનો રોગ થાય છે, રોક અશક્ય બને છે. આંખી ભ્રમ, અપરમાર, હિન્માદ અને ગુસ્સારોગ થાય છે.

ઉપચારમાં—આવેલા રડવાના ડચૂરાને એકાંતમાં જઈ ખૂબ નેરથી રડીને કાઢી નાંખવો, પછી નિંદ્રા લેવી. દ્રાક્ષાસવ કે લાંબ પીવો. વડીલવર્ગ પાસે જઈ પ્રિય કથા અને પ્રીય વાતો સાંભળવી. સંગીતનો શોખ હોય તો ગાવું—અન્યથા અને સમાન મિત્રો સાથે ફરી ફરી આનંદ લેવો.

૧૩. ઉલટીનો વેગ રોકવાથી થતી બીમારી અને ચિકિત્સા—ધણાં માણસો ઉલટી થી કાયર હોય છે. ન્યારે તે મનુષ્યોને કુદરતી રીતે ઉલટી થઈ થાય છે. ત્યારે તેઓ મુખવાસ આદિ કેટલીક વસ્તુઓ ખાઈ ઉલટી બંધ કરે છે પણ તે તેમની બૂઝ છે કારણ કે તેમ કરવાથી નીચેનાં દરદો લાગુ પડે છે. ઉલટીનો વેગ રોકવાથી, વિસર્જ, ફાડ, આંખમાં રોગ, ખરજ, અને પાંકુ રોગ, તાવ, ઉધરસ શ્વાસ, હૃદયરોગ, ઉપસ્થિતવમન. વ્યંગ, અને સોજો થાય છે. ઉપચારમાં ગંદપ ધૂમ લેવો. કાંઈ ખાવું નહિ રૂક્ષપદાર્થ ખાઈને તેની ઉલટી કરવી કસરત, લોહી કઢાવવું, વિરેચન અને દ્વારવાણુ તેલ હોય તેનો અભ્યંગ કરવો એ હિતક્રમ છે. ધરગથ્ય ઉપાયમાં ઉલટી થતી હોય તો સિંધવ મિત્ર ગરમ પાણીપીતે ખાસ બાળુ જોઈને ઉલટી કરી નાંખવી; પછી સિંધવ ધીમાં ચટાકવો, મધપ્રાણું મીણુ મધમાં પાવું કરેલું શુદ્ધ મધમાં પાવું અને આ નિચેનો મસાલો દવામાં તથા ખોરાક તરીકે લેવો.

નેત્રરોગ ચિકિત્સા.

(લેખક:—આર્યવેદ મયારામ સુંદરજી, જેતપુર)

આંખના રોગના ૧૦ દશ પ્રકાર મુખ્ય છે. જેમકે ૧ બાળક જન્મતી વખતે આંખે આવે છે તે. ૨. શીળી કે ઓરી નિકળવા વખતે આંખો રોગી થઈ આવે છે. ૩. ચાંદી, પ્રમેદ વડે આંખોમાં ગરમી થઈ આવે છે. ૪. જુનાં તપોડીઆં (ખીલ) વડે આંખોમાં વાવણાં, કુણાં થઈ આવે છે. ૫. કોઈ કારણથી આંખને ઢોઢા કે માર પડવાથી આંખમાં રક્ત જમાવ કે દરદ થાય છે. ૬ આંખમાં પરવાળાં ઘસાવાથી આંખમાં દરદ થાય છે તે વાવણાં કુણાં ડોળ વિગેરે થાય છે. ૭. આંખનો ગેરઉપયોગ કે અતિ ઉપયોગ થવાથી દરદ થાય છે. ૮. આંખમાં ડોળ કે વેષ થવાથી દરદી આંખ બને છે. ૯. ચરમાની જરૂર હોય છતાં તે નબરવાર ન લેવાથી આંખનાં દરદ થાય છે. ૧૦. રૂપાના ક્ષાર (સ્વુનર ક્યારટીક) નાં ટીપાં ઘણા દિવસ નાખવાથી ચતું છારીનું દરદ આ શિવાય મોતીઆ ને ઝાંખર વડે ચનાર આંખ ને આંખને અંધાપો વિગેરે.

૧. જન્મ વખતે થતી બાળકને આંખની વ્યાધી—જન્મ પછી તુરતજ, ચાંદી. તથા પ્રમેદના દરદવાળી તેની માતાના શુભ ભાગનો બાળકની આંખોને ચેપ (રોગરસ) લાગવાથી આંખો ઉઠી આવે છે. આમ બનેલું જણાય તો બાળકની આંખો ઉના, સહેતા. થી વડે સારાએ ઘોતા રહેવી અને તે પાણીમાં ૧ ઝાંસમાં ૧ વાલ ખોરાસીક એશીસ ૨ ટંકણખાર નાખવો. અને આમ આંખો ઘોયા પછી અર્ધા ચોખાપુર કપાસો મેલુ. ચો. આમ સત્તર સાંજ એક અંડવાડીયું કરવાથી, બાળકની આંખે અંધાપો આવ. ને બંધ મટીને પુનઃ આંખો આરોગ્ય ને નિર્મળ બને છે. તેમજ બાળકની માતાને પણ લોહી સુધારનારી દવા આપવી. તે માટે અલ્પવજને ૧૬ ઘેન રસકર્પૂર અને સારસા- પરીલા (ઉપલ સરીસલ) અનુપાત સાથે અપાય છે. સુપાણીના હાથને પ્રમેદનો ચેપ લાગેલ હોય ને તે હાથ બાળકની આંખે લાગવાથી પણ બાળકની આંખો થઈ આવવાતો. પુરતો સંભવ છે. માટે તેમ ન બનવાનું ધ્યાન રાખવું. જો આપનાર માતાને પ્રમેદ કે પ્રદરનું દરદ હોય તો તેના શુભ ભાગને ગરમ પાણી વડે દિવસમાં બે-૩ પ્રકારનાં કરી-ઘોઘને સાફ રખાવવો. એક આંખ પાણીમાં સુગરલેડ ૫, ઘેન પ્રમાણે મેળવી શુભ ભાગ ઘોવાથી તે ભય ઓછો થાય છે. આટલાજ વજને ૬૮કડી કે પરમાગનેટ પોટાસ મેળવીને પણ શુભભાગ સાફ કરી રાકાય છે. તેટલા વજને, ઉપરની દવાને બદલે ટંકણ- ખાર પણ ચોટી સકાય છે. કપડાં સ્વચ્છ રાખવાં. તેમજ સુપાણીના હાથને તેનાં કપડાં પણ જથ્થતર કરાવવા વખતે ઉપરના કોઈ પણ પાણી વડે કે એચ. પી. લોશન વડે ઘોવ- રાવી સ્વચ્છ રાખવાની જરૂર છે.

નવા જન્મેલા બાળકની આંખો હમેશાં ત્રણ વખત ગરમ પાણીથી ઘોવી. ચોખા મેલેમલેનો કટકો ગરમ પાણીમાં બોળી આંખો ઉપર પાણી ટપકાવવું; અને સારી રીતે ૬૪ મિનિટ સુધી ટપકાવવાથી આંખોનો વરમ ઓછો થાય છે. પાંપણો ચોટી જતી હોય તો તેમને ઉપર મુજબ ગરમ પાણીને સેક કરવાથી આંખો તુરતજ ઉઘડશે. આંખો ઉપર, ગરમ પાણીમાં કપડું બોળી એક કલાક સુધી રોક કરવાથી શોળને ને પીંડ કમ થાય છે. આંખોની બન્ને પાંપણોને ધીરથી છુટી પાડવાની આમ અવસ્ય તજવીજ કરવી. એથી

આંખનો અંદરનો ભાગ ઘોષ તથા લોષ શકાય છે, આંખો ઉધાડે એટલે ગરમ જળનું સ્રોત્યત કરવું. એથી અંદરનો મેલ તુરત ધોવાઈ જાય છે. ઉપર કહ્યું સર્વ કામ બાળકને અધારામાં રાખીને કરવું, કે જેથી તેમને તેજ પ્રકાશનો ક્ષોભ થાય નહીં. તે માટે મીથુનગતી તથા ધીનો દીવો વાપરવો. ત્યારબાદ રૂપાના ક્ષાર (ક્રીસ્ટીક) નાં એક ઔષધ વર્પાદના પાણીમાં કે ડીસ્ટીલવાટર (વરાળના પાણીમાં) રાત્રી ઘઉંભાર મેળવણીનાં ટીપાં બમે ત્રણ ત્રણ નાખવાં. અને તે બમે પોરે નાખવાં. અથવા ઉપરની દવા હાજર ન હોય તો મોસ્ચુયુ ૨, એ ઘઉંભાર લઈ તે અડી તાલ (૧ ઔસ) વર્પાદના પાણીમાં કે તેટલા ગુણાબજબમાં મેળવી ઉપર મુજબ વાપરવાં. ઉપરનાં બન્ને પ્રમાણી કાચની સ્વચ્છ શીશીમાં થુથ દધને રાખી. ધંતુરાના તાજ પાનને વાટી તેની લુટી આંખ ઉપર લુગડાના પાટાના બેડમાં રાખીને અમુક વખત સુધી મુકવી. તે પ્રમાણે કરવામાં કરી હરકત માનવી નહીં. આંખને કાયમ પાટા ન બાંધી રાખવો કેમકે તેથી આંખોમાં લોહી ભરાય છે. બાળકને અધારામાં રાખવું કે જેથી તેજ પ્રકાશનો તેને ક્ષોભ ન થાય. આમ એક અડવાડીયું કરવાથી આરામ થાય છે. આંખો ચોટે નહીં તે માટે ગાયનું ઘી અથવા વેસીલીન જરા જરા પાંપણોની વચ્ચે રાતરે લગાવવું.

૨. શીયી અગર ઓરી વડે આંખોનું દરદ થઈ આવે છે.—અને તેમાંથી વાવઘાં (ચાંદાં), કુસાને ડાંચે થઈ આવવા મોટા જાય છે. આમાંથી આંખો થઈ આવે તો પ્રથમ એક ઉકાળી સાફ કરેલ (વિલાયતી) એરંડીઆનો કે હીંમજનો લુગાખ દેવો. દેશી ઉકાળાને કાઢેલું એરંડીયું પણ વાપરી શકાય છે. પણ પીલેલું ઠાચું. એરંડીયું હરગીજ વાપરવું નહીં. કેમકે તે એરી હોય છે. શીતળ લુગાખ વડે ગરમી ચાંત થાય છે. દરદીની આંખો ગરમ પાણી વડે ધોઇને સાફ કરવી ને તેથી ઉધડે એટલે આંખ અંદર કાંઈ ગરમ પાણી ટપકાવી ધોવાયી તે સાફ થાય છે. તથા ગરમ પાણીના એક વડે તેની ગરમી તથા સોજા વિગેરે કમ થાય છે, ત્યાર પછી બોરીક એમીડની બારીક ભુરી અથવા ફટકડી, એ બેમાંથી એકને ૫૫ ઘઉંભાર લઈ અડી તોલા પાણીમાં એક શીશીમાં મેળવી તેનાં ટીપાં આંખમાં નાખવાં. એ પ્રમાણે હમેશા સરખે અંતરે ત્રણ વખત દવા નાંખવી જરૂરી રાખવી.—રાતરે પાંપણોની ડોરે ગાયનું ઘી કે વેસીલીન લગાવવું. આવી રીતે શીયી કે ઓરી મટે ત્યાં સુધી વર્તન રાખવાથી આંખોને ધુલુ ડાંચે કે અધાપા વગેરે ઉપાધી થવા પામતી નથી. આંખો ધોવાના પાણીમાં બોરાસીક એસીડ ન મળે તો એક ઔષધમાં ૧ ઘઉંભાર મોસ્ચુયુ મેળવવું. અથવા બોરાસીકને બદલે ટંકજીખાર વાપરવો. કેટલીકવાર બહુ પીડા હોય તો પોપોગડાનું. (અરીજના ડાકવાનું) ઉકાળેલું ગરમ પાણી ઉપર પ્રમાણે વાપરવું. અને આંખો ધોવા બાદ અને દવાનાં ટીપાં નાંખ્યાબાદ જરા જરા કપાલો મેલ પણ અંગત છે. કે બોરીક એસીડનાં ટીપાં નાંખ્યા છે.

૩. ચાંદી પ્રંમેલુવડે થનાર આંખનું દરદ થઈ આવે તેને બોરાસીક એસીડ ૫ મેન અર્કાદિક એક ઔષધવાળા ગરમ પાણી વડે આંખો ધોઈ પછી તે ડોરી થયે આંખો ચોખાપુડ, દરેક આંખમાં સવાર-સાંજ આંખવાથી એકાંદ અડવાડીઆમાં આંખોની ગરમી વિગેરે મટે છે. બે આંખના કાળા ભાગમાં દરદ પ્રસરેલું જણાય તથા તેથી તેમાં અગ્રસ્તર (વાવડું-કુડું) થએલું જણાય તો ધંતુરાનાં લીલાં પાન ૧ થી ૨ લઈ તેને અડી તોલા પાણીમાં ચોળી તે પાણી ગળી કાઢ તેમાં ટંકજીખાર ૧ થી

૨ રતી મેળવી ૧ રીંદીમાં બરી ધુરે દઈ સાચવી તેમાંથી ત્રણ ત્રણ ટીપાં આંખમાં નિત્ય બળે પહેરે નાંખવાં, અને ઉપર મુજબ જમજમ કયાલોમેલ પણ આંખમાં રહેવું. પ્રમેહપ્રદરનો ચેપ આંખને ન લાગે તે ધ્યાનમાં રાખવું. પ્રમેહ પ્રદરનાં કપડાં સાફ કરવાં અને તે આંખને ન લાગે તેમ વર્તવું. અને ઉપર ઝાંઘી માટે કહેલા ઉપાય કરવા. ને આમ ન બને તો આજક અધે થવાનો સંભવ છે.

૪. આંખના ખીસ અગર તાપોડીઆતું દરદઃ—આ ખીસ અગર તપોડીઆતું દરદ આંખની પાંપણની અંદરની ખાલમાં દાણા દાણારૂપે થાય છે, અને તે ખીયોખીય હાય છે. શરૂઆતમાં માત્ર રતાસ હોય છે, પણ બેદરકારીથી વધે છે. અને આંખના કાળા ભાગને ફોલ ને ચેપ લાગવાથી તેનું ચાંદું ને છવટ કુણું થાય છે. તપોડીઆનો રોગ ચેપી છે. તે એકના સંસ્પર્શથી ખીખને થવા સંભવ છે. કેટલાક કુટુંબમાં આમ ધણીને તે થાય છે. નિશાળમાં તેનો ચેપ થતો અટકાવવા માટે નિશાળનાં તેવા અભ્યાસીને તેના ઉપચાર માટે દરજ ખાડવાની જરૂર જણાય છે. તેના નિવારણ માટે સારી હવામાં રહેવાની પણ જરૂર છે. તથા હુંવાડાથી દૂર રહેવાની પુરી અગત્ય છે. આંખો યોગવાની ટેવ ન રાખવી, કોઈ પણ બતનો મેલ ન લાગવા દેવો, એવા દરદવાળાના સ્પર્શથી દૂર રહેવું. તેવા દરદીના હુવાડ, રમાડ કે કપડાં ન વાપરવાં. ઉપાયમાં પોપચાં ઉલટાવી તેને ગરમ જળથી હમેશ બે વખત ધોવાં. પોપચાં ઉલટાવવાની રીત સહેલી એ છે કે ડાળા હાથની ગળી અને અંગુઠાથી પાંપણને ધીરથી પકડી જરા ખેંચવી અને પછી પોપચાં ઉપર ખપમાં એક પીતળની સળી અગર પેન્સીલ જરા દાગવી એટલે પોપચું તુરત ઉલટશે, તેને છી ગરમ પાણીમાં મલમલતો કટો બોળી પોતાની આંગળીને લપેટી તે કપડું જરા ત્રાંતાપોડીઆં ઉપર ધસવું, અને પછી મોરચુયાનો કટો લગાડવો એટલે કે તેનો ફક્ત એક ધસારો અથવા લીસોટો કરવો, બહુ ધસવાની જરૂર નથી, જેથી અશુધ્ધની માફક બહુ ધસવાથી ઉલટી ઉપાધી થાય છે તેમ થતું નથી. અથવા મોરચુયાનું પ્રવાહી ઉપર પ્રમાણે કે રૂપાનાખાર (કાર્બીક) નાં ટીપાં ફક્ત બેઉલટાવેલા પોપચાં ઉપર નાંખી આંખો બંધ કરવી. કોઇપણ પ્રવાહી વધારે નાંખવાથી તો ઉલટી ઇજા થાય છે તે ધ્યાનમાં રાખવું. મોરચુયું ફક્ત બે ઘડિયાર (અર્થાત્ ૧ રતી) અને મધ બે તોડા સાથે બરાબર—મેળવી તેનાં બે ટીપાં હમેશ આંખવાથી પણ સારો શુક્ર થાય છે. કાઠને મોરચુયું લગાવવાથી વધુ પીડા જણાતી હોય તો ઉલટાવેલી પાંખના અંદરના ભાગને તે લગાડવા બાદ ૧ રૂપીયાભાર એરડેસ તેમાં કે ઝીસરીનમાં ૧ રતી કોઢીન મેળવેલ હોય, તે જરા આંગળી ટેરવાને લગાડી તે આંગળી તે ઉપર ફેરવવી કે જેથી તરત પીડા ઠમ થઈ જશે. પરંતુ પીડા સહન થાય તેજી કોઢીન ન લગાડવ તેમ ઠીક. કેમકે કોઢીનથી આંખ કાંઈ પ્રચરત થાય છે તેમ ન બનવા પામે.

૫. આંખને ઝાંઘી કે માર (તાડકો) લાગવાથી થતું દરદઃ—આંખને ઝાંઘી કે માર લાગવાથી થતું દરદઃ તેમાં લોહી જમાવ વિગેરે થઈ આવ્યું હોય તેને માટે ગરમ પાણીના સેક કરવો. આંખની અંદર બોલાસીક એસીડ પાંચ ગ્રામ અને અંધોલક કે વર્ષોદનું જગ ૧ આંસ એકત્ર મેળવી, તેનાં દિવસમાં ત્રણ વખત ત્રણત્રણ ટીપાં પાડે જતાં તથા પીડા થતી હોય તો જાણીણનાં ડાડનાં (ચેપ) જળમાં ઉકાળી તે પાણીમાં મલમલતું

સ્વચ્છ કપડું બોળીને કઠાક કઠાકવાર નિત્ય પોરેપોરે સહેતો સેક કરવો. તથા અરીજીના પાણીમાં હળદર ધરીને બાહેર આંખને ફરતી લગાવવી. અગર અરીજીના કસુંબામાં દારૂ-જાદર ધસીને આંખને ફરતી બાહેર લગાવવી. અને બહુ હોય તો વેદ કે દાકતરની સલાહ લેવી. દારૂડીનો રસ કે તેના રસનો ધન પણ લગાડાય છે તથા જરા જરા અંગૂઠા છે. ખત્તાહિ, આમ ઉપચાર જરી રાખવાથી હળવે હળવે આંખમાં બગેલું રકત શોષાય થનું સ્ત્રી આંખ સુધરી જાય છે. અને એનાથી અવસર કે કુલું થઈ આવેલ હોય તો તે પણ મટે છે.

૬. આંખનાં પરવાળાં થવાથી થતાં આંખનાં દરદર—આવાં આંખનાં થતાં દરદર દૂર કરવાને પ્રથમ તેનું મુખ્ય મૂળ જે આંખની પાંપણોના ધસાતા વાળનું નિવારણ કરવાની જરૂર છે. કાર્ક તેને ચીપીઆ વડે ચુટી કાઢે છે ને તેથી એ પાછા ન ઉગે ત્યાં સુધી આરામ જણાય છે. પરંતુ પાંપણના વાળ આંખના ડોળામાં ન ધસાય તેમ તે અધર રહે એમ પાંપણને દાકતરો અલ્પથી કાપી ફગવે છે, તે ઇલાજ સર્વથી બહુ ઉત્તમ છે. શિવાય વિજળીના તારવડે પાંપણના વધુ વાળના મૂળને દહન કરવામાં આવે છે અને તેથી સ્ત્રી ફરી વાળ ઉગતા નથી તેનો ઉપચાર પણ થાય છે. આ કામ સરજનના હાથથી થાય છે. પરવાળાના વાળ લાગે હોય નો ચુદર વડે પાછા વાળવાથી ઘણા ધસાતા નથી; પરંતુ આવા ઉપાય કાઢીનેજ લાગુ પડે છે. પરવાળાં ધસવાથી આંખમા વાળનાં ટુલાં ડગડા, રતાસ વિગેરે થઈ આવેલ હોય તો તે, તેને દરદને અનુસરીને ઉપાય કરવા, દારૂડીનો રસ કે તેનો રસ ગળી તડકે કાંસાની થાળીને થી લગાવી પંખી તેમાં નાંખી તડકે સુકવી, તે સુકાતાં ચેપથી વગે તેનો થતાં તેને ઉમેડી ચેપથી ખનાવી તે ચેપથી ઉપર બીની આંગળીનું ટેરવું ધસવું જોયી તે આંખથી પેડે જરા ચોટે એટલે તે નિત્ય સવારે ને સાંજે આંખવાનું જરી રાખવાથી વાવત્રાં, ટુલાં, ડોળ વિગેરે મટે છે. તેમજ ખંતુરાના પાનનો ઉપર કહેલા પ્રયોગનાં દીપાં નાંખવાથી પણ મટે છે. જુનાં ટુલાં ને ડોળ મટવાને માટે ઉપર કહેલ મોર-ચુઆવાળું દીપું કે અંજન પણ વપરાય છે.

જાશના ઉપયોગથી થતા લાભ.

વૈદક શાસ્ત્રમાં જાશના ઘણા ગુણ લખ્યા છે. ગાયના દુધની જાશ સર્વ પ્રકારના રોગનો નાશ કરે છે. તાજી જાશ ઘણીજ પૌષ્ટિક છે.

જાશમાં જે ક્ષાર રહેલો છે તેથી તૃષ્ણ છીપે છે. જાશમાં જે પોષક તત્વ છે તે સામાન્ય નાસ્તા કરતાં અધિક પોષક છે. નબળા લોહી વગરના, અથવા બગડેલા લોહી વાળા, અજીર્ણ વાળા એ વિગેરે રોગવાળા મનુષ્યોને જાશના ઉપયોગથી ઘણાજ લાભ થાય છે.

સખ્ત ગરમીના વખતમાં ગરમીમાં કામ કરનાર મનુષ્યો ચાટી જાય છે અને તેમને વખતો વખત પાણીનો સોસ પડે છે અને હાંડાં પીણાં આઈસક્રીમ, સોડા, લેમન વગેરે પીએ છે પરંતુ તેથી ખરી તૃષ્ણ શાન્ત થતી નથી આવા વખતે એક પાત્રો જાસ પીવાથી તરસ છીપી શાન્તિ મળે છે અને શરિર તથા મનને સાક પોષણ મળે છે.

જાસ આંતરડોળ અંદર થતા દોષો તથા આંતરડાના વીકારોને દૂર કરે છે. આડા આમ અને અંતરડાના દરદીઓને જાસનો ઉપયોગ ખાસ ફાયદા કારક છે.

એક પવાલાથી એટલે પાણેર અચ્છેરથી વધારે જાશ પીવી નહી અને બનેલાં સુધી

તે તાજ અને ઠંડી ગાળીમાં રાખેલી હોય તેવી ઊંચ પીંતી, તેમાં મીઠું અગર છૂંદ નાંખ્યા સીવાય અને સાથે કોઇ પણ પદાર્થ લીધા સીવાયજ એકલી વાપરવી.

ગામડાઓના રહેવાસીઓ કે જેઓ રૂઝપુઝ અને નીરોગી જીવન ગાળે છે તે આનોજ પ્રતાપ છે.

“ મહુધા નિવાસી ”

કેટલાંક અનુભવી પ્રયોગો.

દાદર—ઉપર ચિત્રકમળ પસીને ચોપડવાથી ત્યાં લાલ વળી ફાલેલો થા કે તે જગ્યા સુજી જઈ થયેલી દાદર મટી જાય છે. પરંતુ આ મૂળ કોઇ સુંવાળી કે કંથોલી જગ્યાએ લગાવવું નહિ.

ધા ગુમડું કે નામુર પાકી તેમાં જીવ પડ્યા હોય તો ખાટખટમડાની ગાંડને પત્થર ઉપર પક્ષી તેનો લચકો ફના પેસ ઉપર મૂકી તે પેસ પાકવાને જીવ પડેલા ભાગ ઉપર તળે દવાને ઉપર રૂંદે તેમ મૂકવું. દસગાર મીનીટ પછી પેસ ઉખાડી લેવું જેથી તે પેસમાં જીવ આવીને ચોટી જશે તે ઠાટી નાંખવા એમ એ ત્રણ વાર કરવાથી તમામ જીવતા જીવડા તમામ નીકળી જશે ને આરામ થઈ જશે. આ ગાંડ તાજ વાપરવી. ખાટખટમડાના વેશા વાડોએ ચોમાસામાં પુષ્કળ માય છે.

રાત્રેનો ધા—ફટકડીને વાડી ધીમાં મેળવી તેનો લચકો ધા ઉપર મુકીને તે ઉપર રૂંદું પેસ મૂકી પાટો બાંધવો. તે પેસ ઉપર રાજ ઉતું ધી મૂકી ફટકડી મુકાવા ફેરી નહીં જેથી ધા પાક્યા સિવાય જલ્દી રૂંદાય જાય છે અને ભોંપ આવી નથી ચામડી આવી જાય છે.

માટીનો પાટો—વાગવા ઉપર કે ગુમડું ઉપર ચોરમટી-માટીને પક્ષાળી તેનો પાટો બાંધવાથી મટી જાય છે, એવું હો. મા. ત્રીમુત ગાંધીએ એક વખત આ તંત્રીને કશું હતું અને તેનો તેમણે ધણે પ્રશ્નગે અનુભવ પણ કર્યો છે.

હૃદયની ગતિ બંધ થાય તો તેનો ઉપાય—અધિક રક્તશ્રાવથી કે એવાંજ કારણોથી હૃદય પીંછી ચક્તિ નટ થઈ તેની ક્રિયા બંધ થાય છે. તે વખતે માથા ઉપર ગરમ પાણીની ધારા કરવાથી હૃદયની ક્રિયા ફરી ચાલુ થાય છે.

હીચકી-હોડકી—ધણી વખતે હેડકી ધણા ઉપાયો કરતાં મટતી નથી પરંતુ થોડા વખતથી ઝં લેતાંજ તેનો અકસિર ઉપાય સોંપી દાટ્યો છે. તે એ છે કે, હેડકા આવી હોય તેની જીભને જરા જોડથી બદાર ખેંચી અને મૂકી દેવા અથવા હેડકી મટી જાય છે. તે યેંદરે કાય જેવા અસાધ્ય રોગમાં થયેલી હેડકીને પણ આ પ્રયોગથી મટાડી છે.

સ્સૌપયો. ૭

તાવ.

હિંગુલેશ્વરસ—પીંપર, હીંગ, વચ્ચનાગ એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ ખવમાં એક મદીનો ઘુંટી તૈયાર કરવું પછી તેમાંથી બે રતી દવા મદની સાથે આપવાથી વાત જવર મટે છે.

શિતભંજરસ—પારો, હીંગ, ગંધક, નેપાળો એ સર્વ સરખે ભાગે લઈ દંતીમૂળના ઉકાળામાં ૩ દિવસ સુધી ઘુંટી તૈયાર કરવું તેમાંથી ૨ રતી દવા આદાના રસ સાથે આપવાથી નવીન જવરને એક પહોરમાંજ મટાડી શકે છે. તેના ઉપર ઠંડુજળ, શેરડીનો રસ, મગનું ઓસામણ પીવું ચાર છે. આ રસથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે.

તરણુ જવરારિ રસ—નેપાળો, ગંધક, પારો, વચ્ચનાગ એ સર્વેને સરખેભાગે લઈ કુંવાર પાદાના રસમાં ઘુંટીને પછી બે રતીભાર રસને ખાંડના સરખતની સાથે પાવાથી તરણુ જવર મટી જાય છે. આ રસને પાંચમે દે છઠ્ઠે દિવસે ફરી આપવો. આ દવાથી જીવાળ થાય છે. અને પછી તાવ રહેતો નથી. મગ ચોખાની ખીચડી ખાવી.

નવ જવરેશ્વસિદ્ધ—પારો, ગંધક, સુંઠ, મરી, પીંપર, લોહ, શીસુ અને તાંબાની ભ્રમ, એ સર્વે સરખ ભાગે લઈ અને વચ્ચનાગ તે સર્વના વજનથી અર્ધા વજન લેવો. પછી તે સર્વને ખતમાં બે દિવસ સુધી ઘુંટી તૈયાર કરી તેમાંથી બે રતીભાર આદાના રસની સાથે આપવાથી ભયંકર નવ જવર, ધાતુજવર, મંદગ્રહણી, અને સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે.

ત્રિપુર ભૈરવરસ—વચ્ચનાગ, ટંકણુખાર, ગંધક, હીંગ, નેપાળાનાં બી સર્વને એક કરતાં બીજું ખમણું એ પ્રમાણે અનુક્રમે લઈ દંતીમૂળના ઉકાળામાં એક પહોર ઘુંટી તૈયાર કરવો. પછી તેમાંથી ૨ રતીભાર દવા સુંઠ, મરી અને પીંપરના ચૂર્ણની સાથે અથવા તો આદાના રસની સાથે કે સાકરની સાથે આપવાથી નવીન જવર; મંદાંજિ, આમવાત, સોજન, આઠ પ્રકારનાં શળ, આદરો, હરસ, કૃમિથી થનારા રોગ સર્વેને નાશ કરે છે, આ દવા છાસની સાથે ખાવી જોઈએ.

જવરધુમકેતુ—પારો, સમુદ્રપીણ, હીંગ, ગંધક એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ એક મદીનો ઘુંટી પછી બે રતીભાર આદાના રસની સાથે આ દવા આપવાથી ત્રણ દિવસમાં નવીન જવરનો નાશ કરે છે.

યથા બાદ તે ચાલતો ગયો. તેવીજ રીતે દામીન સ્ટેટસમાં ડીન્ડુના મીં ૩૬, નોરમને એક કુલીનો જન બચાવ્યો હતો. એક યુરોપીયન રેન્ડર પણ એ ઉપચારથી બચવા પામ્યો હતો એવું કોલંબોના મીં મેલનું કહેવું છે.

સને ૧૭૪૬ માં યુનાઇટેડ સ્ટેટસના કેરોલીન ગ્રેટમાં સર્પદંશ ઉપર એક ઈલાજ એ બાબત પ્રકટ થઈ હતી તે બાબત ડૉ. સ્પાઇસીગર નીચે મુજબ કહે છે:—

એક હજસી ગુલામે સર્પદંશનો એક અદસીર ઈલાજ શોધી કાઢ્યો હતો જેના બદલામાં તેના માલીકે તેને છંદગી સુધી છુટાપહું અને આઠવિકા માટે પેન્શન વધ્યું હતું. તે ઈલાજ કેળના અથવા હોરહાઉન્ડ (Horehound) ના મૂળીઆનો રસ છે. મૂળીઆને ખસમાં છુંદી પછી તેને નિચોવી રસ કાઢ્યો અને જેને સર્પદંશ થયો હોય તેને એક મોટા ચમચો લારી પાછ દેવો. ઘણે લાગે એકજ વખત પાવાથી સાર થાય છે પરંતુ કદી પીવડાવ્યા પછી એક કલાકમાં આરામ નહી જણાય તો બીજો ચમચો પાવો, અને તેથી જરૂર સાર થાય છે. મૂળીઆં સુકાં હોય તો તેના ઉપર છુટી વખતે ચોકું પાછી જાટવું. દંશવાળી જગ્યા ઉપર સારા તંબાકુના પાંતરાને રમ (rum) નામના દારૂમાં બીંજવી બાંધવું.

હોરહાઉન્ડ નામની વનસ્પતિને હિન્દુસ્તાનમાં શું કહે છે તે ખબર નથી, પરંતુ તે ઠંડા પ્રદેશમાં ઉગે છે. કાશ્મીર, ગેરીવાલ વિગેરે જગ્યામાં તે બેવામાં આવે છે. તેને વનસ્પતિશાસ્ત્રમાં મેર્રબીનમ વલગેર (Marrabinm Vulgare) નું નામ આપવામાં આવ્યું છે. તુલસીના ઝાડને તે મળતુ છે, અને તેની માફક તે શરી, ખાંસી ઉપર પણ કામ લાગે છે.

વિવિધ વિષય.

માર્ચની ૧ થી તારીખે દિલ્લીમાં ધાગ સભાની બેઠક ના. વાઈસરોય હોંડ નવું સરકારી હોર્ડિંગના પ્રમુખ પક્ષા નીચે મળી હતી તેમાં નિચે પ્રમાણે નવું બબ્બેટ. બબ્બેટ રજુ થયું હતું.

પરજોસો, હમરે આવેલી જાણાયેલી રતી તથા યજ્ઞમાં જાળીન વગેરેનાં બેંચાં સાથે
અર્ચા પડી. આ બાવાએ પોતે તેજ આહાર્ય હોકરને નામે ધુરી જતા પોયું અને પુછ
ગાઈથી સફોકત મેળવી. વીરપુરમાં જીવ ઉતરતી આહાર્યને કાઢે જમાડી ત્યાંથી સુવ
રામપુર ગામે જઈ પોતે ધીંગાડ આહાર્ય છે. એથી વાતો કરવા માંડી; અને વાત
અર્ચાનાં નાશી જતાર નાથજીની આ વગેરેને ખખર થઈ કે મારા હોકરા જેવો એક સાધુ
આવેલો છે જેથી તે બધાં સુધે ગયા અને પુછપરછ કરતાં પેલાએ જરા બેંદરેકારી
જણાવી પણ ખાત્રી થાય તેવા સંદેશ જવાબ આપ્યા. ઉવટે તેણે કહ્યું નાથજી કાઢી
રામ આહાર્ય છું. આખા ભરતખંડમાં કંઈકી મુસાફરીયા તથા લીંગડો વધારે પીવાનાં
વ્યસનથી મારા શરીરમાં ફેરફાર થયો છે. બાળપણમાંથી પુખ્ત વયમાં આવેલો છું એટલે
તુર્તજ ઓળખી શકાઉ નહીં. આ ઉપરાંત તેણે સંસારમાં પડવા ઇચ્છા નથી એ પણ
પુચ્છાઈ જણાવ્યું, આજ સર્ગવંશમાં આમલ દરી તેને ધેર લાગ્યાં. સાઆધારે પ્રાપ્તિ
વગેરેથી તથા ન્યાતિ જમણથી પાવન થઈ તે થરમાં રહ્યો. રિવાજ પ્રમાણે સ્ત્રીને આસરે
વગાધી સીમંત ચડ્યું; પુત્ર મળે ત્યાં જાને તે હાથે જે સર્વોંમે વરસતો છે અને
સમાપ્ત છે.

આ જાણો મજાદુર સ્ત્રી સાથે રહતો હતો તે દરમ્યાન કઈ સંજોગે સુગાઈથી દેશો
નર ગયેલો મૂળ નાથજી જે પણ અંગેજ બહોલો કોઇ, લેંશીઆર થયેલો હતો તે આવી
થયેલો, આથી પ્રથમનો વેરાધારી પાંત નહો, વાત ઉપર લાંબીકોટો કરવાની આહાર્યની
લીતભાતે તેને જવા દીધો, ફરીવાર ફરી નહી. પરંતુ આ વાતની અર્ચાથી ગોધરાની ફેરફાર
ચોટીલાસ એ. કાકરે આવવા જામરા વેપારીને પકડી નાથે પહોંચાડવા તપાસ શરૂ
કરી તેને પકડ્યો એટલામાં ગંગ તે કાઢીથી પાછળથી આવેલો ખરો નાથજી પણ કપાંક
ચાલ્યો ગયો. પુરોષો મેળવવા મદદ રહી નહીં તો પણ ફોજદારે નિરાસ ન થતાં જાતે
મંદ્રાસ દલાકામાં જઈ તપાસ કરી તો જણાવ્યું કે મજાદુર વેપારી મંદ્રાસ હિમાકાનો
મમળાર પ્રોતમાં કાઢીકટ છાત્રાના વસાવનાડ તાલુકા કાઢીરંગતોત્ર આમનો રૂદીસ જાતે
વેરનસંગ (મહાઆરમાં મુદ) જાત છે તેનું નામ કુંજની કૃષ્ણ છે. જેનાં સર્ગવંશમાં
માં છે. તે જાતપણમાં આગાપ ગરી જતથી વરખાર દેવામાં જતાં બીખારી તરીકે યુજ
તાનાં આગ્યો હતો અને વેરસદ તાલુકાના બોજકુવા ગામે ગોસાઈ પારલપુરી તરીકે
રહેતો હતો. ત્યાં રહી તેણે યુજરાની કાળા તથા ગાસ રીવાજની માહિતી મેળવી છે.
ત્યાંથી આ તરફ આવી રતી મીલકતના લોભે વંશ થયો હતો. આ, દકીકટ પડી તેવા
ઉપર પોલીસે કેસ નૈવાર કરી કમીટ કર્યો. ગોધરાના સેસન્સ જજની મી. તાલીઆરખાને
સખત મજુરી સાથે લુદી લુદી ચામતર વરસની શિક્ષા તેને કરી તેમાં જળાત્કારની સતત
વરસની શિક્ષામાં ખીજી શિક્ષાએ સાર્થે ઓળવવાની ફરતી. ખરો નાથજી આગ્યો ગયો છે
અને મજાદુર રતી, તેનું કંઈક આદિ નાતમત સંસારના પ્રથમ સંવંધમાં સંવંધમાં

દવૈ કેમીકલ વર્ક્સ, અહમદાવાદ.

પ્રોપ્રાયટર

જેઠાલાલ દેવસંકર દવૈ તંત્રી માગ્યોદય, અમદાવાદ.
આ ફાર્મસીમાં ખતતી દવાઓનો સરકારમાં રજીસ્ટર થયેલ

પોતાને, પોતાના સ્ત્રી છોડીને કે સખધીઓને માટે પણ નાગ મર્યો (ાય, વૈદો અને ડાક્ટરોની દવાઓ દગી કરીને યાદરા છતા પણ દાર્ઢિ ગુણુ થયો ન હોય, અને જાહેર અભરો વાંચી દવા મગાર પૈસાની બગાદી કરી હાથ છતા પણ નાગ ન મટતો હોય તો જમરાતુ નહિ, હિંગત તારી જવી નહિ પરંતુ પોતાના તે તમામ દરદની દવાક્રત અને તે સખી જણાવે કે જેથી અને જે દરદ મટે તે સદાહુ અને ઉપાયો થેર એમાં મફત લખી મોકલીશું

સ્ત્રીઓનાં કે પુરુષોના ગુપ્ત દરદો વિગેઅમને લખી જણાવતાં કાલ પણ ચક્ષા કરી નહિ, ડારલુકે તે પત્રો અને ખાસ ખાતગીજ રાખવામાં આવે છે અને તેના અસરકારક ઉપાયો બતાવવામાં આવે છે

આ ફાર્મસીનાં ઔપયો સર્વત્ર લોકપ્રિય થયાં છે
JIVAN. જીવન

॥ यस्य प्रयोगात् च्यवनोऽमृतं पुनर्युवा ॥ चरक

“જે ઔપધના સેવનથી વૃદ્ધ ચ્યવનમુનિ જુવાન જેવા બાળવાનુ થયા હતા”

તે નીચેનાં કારણોથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે.

- ૧ આ જીવન જીવનીય ગણની ઉત્તમ દેવી વનસ્પતિઓનું બને છે
- ૨ આ જીવન એક ચક્ષુ નુકસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો સખા દરે છે
- ૩ આ જીવન વ્યાદિષ્ટ હોવાની સાથે નિર્ભયપણે વાપરી શકાય છે
- ૪ આ જીવન પુરુષો, સ્ત્રીઓ, તેમજ બાળકો સર્વને ગુણુ કેળવાણુ છે
- ૫ આ જીવન ધીજથી સેવવાથી તે નામ મટાદી આનંદ આપે છે

ડુકામાં શરીરના જુદા જુદા વિકારો પર અસર કરતારી દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકારોને નિયમમાં લાવવામાં, શરીરમાં નિદોગીપણાના તત્વો સ્થાપવામાં, પ્રકૃતિને સખાનુયોગમાં લાવી, લોહી, વીર્ય તથા શક્તિ જાળવામાં, અને નયણાણ, ખાંડ, ખામી, કાસ,

ગરમીના રોગો માટે સ્વદેશી

માસાપરિલા

આ દવા દુધ સાથે પીવાથી ગરમીના રોગો મટાડી લોહીમાં મુદ્ધાને ઘટ લોહી-મી વધી થાય છે. ડી. ૩. ૧.

કફસીરપ

ઉદરસ, કફ અને દમને મટાડે છે, દવા દુધ સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત પીવી. ડી. ૩. ૧

મેનોક સીરપ

મંદવાડની અશક્તિ પછી આ દવા પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આવી, શરીર પુષ્ટ થાય છે. ડી. ૩. ૧.

ઉદરસની ગોલી

આ ગોળી મોમાં રાખવાથી ગમે તેવી ઉદરસ એક જ દિવસમાં મટશે, મોં સ્વાસ્થ્ય થશે મોંની ગરમી મટશે, આવેલું મોંદું મટી જશે. ડી. ૩. ૧.

આસવો

દ્રાક્ષાસવ

ક્ષય જેવાં છુનાં ધાસણીનાં દરદોમાં, જલ્દ માથુસોની ઉંઘના નારામાં, અરમિમાં, મૂર્ખમાં, ઉદરસમાં, અત્યંત નયનાઈમાં, તીવ્ર દરદેલી અશક્તિમાં અને કોઈપણ જાતની મહેનતથી થાકેલાઓ દોષ ત્યારે આ આસવ ઉપયોગી છે. માત્ર ૧૦ થી ૨ ઓંસ દિવસમાં બે વખત જમ્યા પછી લેવો. એક સ્તંભની બા. ની. કી. ૩. ૧-૮-૦.

વાલા

ગળી જતી, વિગેરે તેજને વધારે છે.

આજ્ઞાના તમામ રક્ત, રૂ. ૩. ૧ પુષ્ટ કરે છે. રોગ પછે ગોળી સાંને અને સર્માં બે વાર દુધ સાથે ૫ રામપુરાથી મધુર નાથા તમારા બાલામૃતથી અમારા પ. મ. કાવેલો થયો છે. માટે પાંચે સ્ત્રીને પ્રગળવી. પી. થી મોકલશે. ૩ પંચી પ્રગળવી. ૫ સ્ત્રીને આ

દમરો રોગોની માત્ર એક જ ધ્યામ છે

અમૃત-જીવન

આ દવા જુદા જુદા અવુપાન પાસામ માત્ર એજ ટીપાં આપવાથી તમામ પ્રકારની રોગો મટાડે છે. શરીરની અંદરના દરદો ઉપરાંત બહારના આમડીનાં દરદો દવા લગાવવાથી મટી જાય છે. બા. ૧ ની કી. ૩. ૧. આંત્રીવાસના કઠોર સાદેવ જોરાવરની ૮ લખે છે કે અમૃત જીવનની અજમાયશ કરતાં જુદા જુદા રોગ ઉપર મધુ પાત્રીથી ભરેલા પાત્ર અને ઘણું ઉપયોગી દવા નીકળી છે.

દશમૂલારિષ્ટ

ઝડપી, અરથી, શ્વાસ, ખાંસી ગુલ્મ, ભગ્નદર, વાત વ્યાધિ, ક્ષય, હિલડી, પાંડુ, કમળા, આમડીના રોગ, હરસ, પ્રમેહ, અંત્રિકા, ઉદર રોગ વિગેરે દરદોમાં ખાસ ગુણ કરે છે. વધ્યા સ્ત્રીને મલ આપે છે. સ્ત્રીઓનાં રતુદોષવચ્ચે મુલાવાના રોગો મટાડે છે. માત્ર ૧૦ થી ૨ તોલા દિવસમાં બે વખત લેવો. રતલ ૧ ની. કી. ૩. ૩.

દરેક આદક બંધુ ઓછામાં ઓછું એક આદક વધારી આપશે એવી આશા છે.

બાગ્યોદયનું વર્ષ માર્ચ માસથી શરૂ થાય છે. દરેક અંક મહીનાની સરખાતમાં બહાર પડે છે. અને આદકને બેઠની બુક પરિશિયન નાઇટસ એક અત્યંત રસીક, બોધક અને સ્વતંત્રારીક-અરેબીયન નાઇટસ જેવીજ વાતોના સંપ્રદાય પુસ્તક, બેઠ તરીકે અપાય છે. જેની જુદી કીમત રૂ. ૧ છે. બાગ્યોદયનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦ ના છે. બાગ્યોદયમાં આવતા વિષયો ઉપરાંત-બેઠનું પુસ્તક અને નિયેના લાભ મળે છે.

૧ બાગ્યોદય ઓશીસ તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકોમાંથી સામઠાં રૂ. ૧૦ નાં પુસ્તકો મંગાવનારને તે રૂ. ૮ માંજ મળે છે.

૨ એકી વખતે પાંચ આદક કરી મોકલનારને બાગ્યોદય બાર માસ સુધી મફત મળશે.

૩ બાગ્યોદય ઓશીસમાંથી પ્રથમ બહાર પડેલ પુસ્તક-તેના આદકને ઓશી કીમતે એક માસ સુધી મળે છે.

૪ જે આદક ચરક સંહિતા આ મહિનામાં મંગાવશે. તેમને તે માત્ર રૂ. ૪ માંજ મળશે.

૫ દરે કેમીકલ વર્કસમાં જાહેરી દવા જે આદક સામઠી રૂ. ૫ ઉપરાંતની મંગાવશે. તે દર રૂપિયે ચાર આના કમિશન મળશે. આ લાભમાંજ લવાજમ તો વળી જાય છે.

વળી આ વખત કામગીરી મોંઘવાંરીને લીધે આદકની સંખ્યા જેટલાજ અડા. કદા-કવાનો વિચાર હોવાથી હાથમાં આદક ન યનારને બિચ્ચમાં પાછલા અડા મળશે નહિ.

સુચના-અમે અમારા આદક બંધુઓને આ અંકમાં લખેલા પ્રથમ લેખમાં કરેલી માગણી ઉપર ધ્યાન ખેંચીએ છીએ. આશા છે કે તે પ્રમાણે દરેક આદક ઓછામાં ઓછા પાંચ અને છેવટે કાંઇ ન જની શકે તો માત્ર એકજ આદક કરી મોકલવા કૃપા કરશે.

તંત્રી બાગ્યોદય-અમદાવાદ.

—આયુર્વેદ ચરક સંહિતા. ૬૨૭—

મૂળ સંહિત ચુચરતી બાપાંતર-પ્રથમ બાગ-વેદકો પ્રાચિન ગદ્યરતો અંધ આ છે. આં પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી બધી છે કે જેમાં હાલમાં-નવી ગણ્યાતી-વગર દવાઓ રોગો મટાડવાની વિધાઓનો પશ્ચ તેમાં સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈદ, ડોક્ટર, હકીમ અને સરીરને નિરામય રાખવાં છાંન્નારે આ ગ્રંથ ખરીદવોજ જોઈએ. કી. રૂ. ૫. વધુ મુદત લાભ-આદકોને તે માત્ર આ માસ સુધી જ રૂ. ૩. ૪ માં આપવામાં આવશે પછી તેની કી. રૂ. ૫ થી ઓછી પડશે નહિ. માટે તત્તર નજાવી મેવું. વળી આ ગ્રામી છારેલી હોવાથી તે ખુદી ગમે આવું ઉપયોગી પુસ્તક ફરી મળવું મુશ્કેલ છે.

વ્યવસ્થાપક-બાગ્યોદય-અમદાવાદ.

બિચ્ચવેતા-જેજી આરતિ પણ ખપી જતા આવી છે માટે આજે મોશ્વેડો પડેલાં આદક બરી મોકલી વી. પી. થી મંગાવી લેવો કૃપા કરી.

ભાગ્યોદય.

પૃ. ૪.]

એપ્રિલ ૧૯૧૬.

[અંક ૨.

અંતરમાં અલંદ પ્રસન્નતા સેવવા સુવોધ.

(પડારે પોપટ રાત્રી રાત્રી નામ, એ લય)

પ્રસન્નતા નવ છોડીએ, સ્થિતિ આવે ગમે તે,
સમય વિચારી સાધીએ, પ્રાપ્ત કર્તવ્ય હેતે,—
ચાલ મુકો દુકડો મળે, ચાલ પડે ઉપવાસ,
પશુ તેથી નવ ત્યાગીએ, મુખનું મધુકું હાસ્ય;—
આનંદ જમો ચાલ તો, માગી લાવીને સીધું,
આનંદ છુપડીમા રહે, વાળા હાથે વાસીદું;—
બોજન વિષુ ચલાવજો, વસ્ત્રવિષુ ચલાવજો,
ચાલ તેરા પશુ કારણે, ઉર નવ એટ બેળવજો,—
કાટિ મંપતિ મળે, ચાલ જતાં વાટે,
પશુ તે સંધરગો ન જો, આપે આનંદ સાટે;—
આનંદ કેરો વાસ છે, ન પદાર્થોદિ માંડી,
આપણા આનંદથી દોમે, સર્વ આનંદદાયી;
આનંદને તમે જાણજો, નિત્યસ્વયં પ્રકાશ,
પદાર્થ આદિમાં પડે, તેતો માત્ર આભાસ;—
શિર સવામત રોય તો, પધડી બેતેરી આવે,
આનંદ જો છે ઉર વિષે, ધારૂં મુખ જોયો લાવે;—
આનંદ જુનું નંદિ-મળે, મળશે સંપદ અનંત;
માટે સર્વ પ્રયત્નથી, રહી રહેજો આનંદ;—

(શ્રી. જ)

સ્વર્ગિય સુલના ઉપાયો.

(અનુસંધાન ગતાંકથી.)

મનુષ્યમાં પોતાના મનની પ્રકૃતિના જોવાજ વિચાર આકર્ષણ કરવાની શક્તિ હોય છે. “સમાનશીલે વ્યસનેષુ સહયમ” અર્થાત સરખે સરખાની સાથે મિત્રતા થાય છે. એ નિયમ જેમ અન્ય પદાર્થોને લાગુ પડે છે તેમ વિચારોને પણ લાગુ પડે છે. આ નિયમ પ્રમાણે કાર્ય હમેશાં થયાંજ કરે છે. તેનું જ્ઞાન હોય અથવા ન હોય તોપણ આપણે સર્વ મનુષ્યો વિચાર રૂપી સૂક્ષ્મ મહાસાગરમાં રહેનારા છીએ એવું કહેવામાં કાંઈ પણ અતિશયોક્તિ નથી. આપણા દ્વારા થનારા વિચાર રૂપી અસંખ્ય લહરીઓ આ મહાસાગરના તળીયા સુધી આમતેમ અથડાયાં કરે છે. ગમે તે સમજવામાં આવે કે ન આવે તો પણ આ વિચાર રૂપી લહરીઓની અસર દરેકના ઉપર થોડા ધણા અંશે અવરથ થાય છે જ.

કેટલાક લોક એવા હોય છે કે જેમની પ્રકૃતિ કામળ હોય છે, અર્થાત તેમનું મન તેમના કાષ્ટમાં રહી શકતું નથી એવી ખીજઓના જેવા તેવા વિચારો તેમના ઉપર અસર કરી શકે છે. અને કેટલાક માણસો એવા દૃઢ મનના હોય છે કે જે સાવધાનતા રાખે છે કે પોતાના મનમાં બહારના વિચારો કેમ આવી શકે. તે માત્ર શુદ્ધ વિચારોનેજ પોતાના મનમાં પ્રવેશ કરવા દે છે, અને અશુદ્ધ વિચારો પોતાના મનમાં પ્રવેશ ન કરી શકે તે માટે મનનું દાર મંધ રાખે છે.

માનસિક શક્તિની કામળતાવાળા મનુષ્યોના મન ઉપર બહારના વિચારોની અસર ઝટ થઈ શકે છે. આંતરિક આત્માની ઉચ્ચ પ્રેરણા અને બહારની ઉચ્ચ અનેક શક્તિઓ ગ્રહણ કરી શકે તેવી અનુકૂળ પ્રકૃતિ હોવી એ લાભકારક છે. તો પણ મનુષ્યનો પોતાના મન ઉપર એટલો અધિકાર હોવો જોઈએ કે તે ઉચ્ચ પ્રેરણાઓ અને વિચારોને ગ્રહણ કરી શકે તોજ તે લાભકારક છે. અશક્તિને મનુષ્ય પ્રાપ્ત કરવા ધારે તો તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આ શક્તિને પ્રાપ્ત કરવાને માટે મનુષ્યે મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કરીને પોતાના મનની વૃત્તિઓને આ વિચારોથી ઉત્સાહિત કરવી જોઈએ કે—“સર્વ પ્રકારના અશુદ્ધ વિચારોની આગળ હું મારા મનના દારોને મંધ કરું છું, અને સર્વ પ્રકારના ઉચ્ચ વિચારોને ગ્રહણ કરવાને માટે મારા મનોમંદિરનાં દારોને ઉઘાડાં રાખું છું.” આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી, થોડાજ સમયમાં મનની ટેવ પણ આ પ્રકારનીજ થઈ જાય છે. એવી વૃત્તિ કરવાના પ્રયત્નમાં મનુષ્ય સરથી તે આખર સુધી વળગી રહે તો તેનામાં એટલી શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે કે તેની ઇચ્છેલી વસ્તુ તેને તુરંતજ મળી શકે છે. આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી મનુષ્ય દશ્ય અને અદશ્ય સંસારના નીચ અને અનિષ્ટ વિચારોથી દૂર રહી શકે છે, અને સર્વ પ્રકારની ઉચ્ચ અને ઇશ્વર પ્રેરણાઓ આમંત્રણ મળવા તેમાં સમાઈ જાય છે.

અહીં કદાચ એ પ્રશ્ન થાય કે અદશ્ય જગત એ શું છે? વિશ્વના જે ભાગમાં વિચાર, ઇચ્છાઓ, અને પ્રેરણાઓ પ્રગટ થાય છે તેને અદશ્ય જગત કહે છે—આ વિચારોને આ ઇચ્છાઓને સ્પૃશ્ય જૂતન પર રહેનારા—સ્પૃશ્યતાં કહેવરાવનારા મનુષ્યો પણ ઉત્પન્ન કરી

શકે છે, અને મૃત્યુથી જેમનું ભૌતિક શરીર નષ્ટ થઇ ગયું છે તે ભિન્ન પ્રકારના દેહધારી જીવો પણ ઉત્પન્ન કરી શકે છે.

મનુષ્યના વ્યક્તિગત જીવનનો આરંભ આ સૂક્ષ્મ જૂવન પર જ થાય છે. જેમ જેમ તેનું દિવ્ય જીવન અને શક્તિયો વ્યક્ત થતી જાય છે તેમ તેમ તે સૂક્ષ્મ જૂવનમાં ઉપર અને ઉપર ચઢતો જાય છે. જે પ્રકારે પ્રત્યેક સૂક્ષ્મ શરીરની સાથે અને ઉપર સૂક્ષ્મ શરીર છે તેવીજ રીતે પ્રત્યેક સૂક્ષ્મ જૂવનની સાથે અને ઉપર પણ સૂક્ષ્મ જૂવન છે. એ સૂક્ષ્મ શરીર તો એવું જણાય છે કે જેમ આ સૂક્ષ્મ જૂવન પર સૂક્ષ્મ શરીરનું બધું પ્રતિબિંબિત હોય. સૂક્ષ્મ જૂવનથી લઇને જ્યાં તરતના મરણા જીવ રહે છે-આત્મિક જૂવન સુધી, જેનો ખ્યાલ કરવો પણ કઠિન છે, ત્યાં અનેક જૂવન અને સ્થિતિયો છે. આ રીતે મનુષ્ય શરીરના બે વિભાગ કરવામાં આવે છે, એક સૂક્ષ્મ અને બીજો સૂક્ષ્મ. સૂક્ષ્મ શરીરની અંદર સૂક્ષ્મ શરીર એવીજ રીતે રહે છે કે જેમ છાતરાની અંદર અનાજ મા ફળ રહે છે. અને જેમ અન્ન અથવા ફળના પાકી જવાથી ઉપરનાં છાંડાં નકામાં થઇ જાય છે તેવીજ રીતે સૂક્ષ્મ શરીરના પૂર્ણ થઇ ગયા પછી સૂક્ષ્મ શરીર નકામું થઇ જાય છે. આ સૂક્ષ્મ શરીરના ભિન્ન ભિન્ન વિભાગ ભિન્ન ભિન્ન જૂવનોની સાથે સંબંધ રાખે છે. એથી આત્મા પણ તેની દ્વારા ભિન્ન ભિન્ન જૂવનોની સાથે સંબંધ રાખે છે, અને તેની શક્તિયો વ્યક્ત થઇ જાય છે.

આહે તે રૂપમાં જીવન પ્રકટ થયું હોય તો પણ તે સનાતન અને નિત્ય છે. બાહ્ય આકારના બદલાવાથી તેના અમરત્વમાં કાંઇપણ પ્રકારનો ફરક પડતો નથી. જીવન વિશ્વનું એક નિત્ય તત્ત્વ છે, કે જે આકારો દ્વારા તે પ્રકટ થાય છે અને બદલાવા છતાં પણ તેમાં કાંઇ પણ પ્રકારનો ફેરફાર થતો નથી. જીવ કાંઇ સૂક્ષ્મ શરીરનો ત્યાગ કરીને નીકળી જાય છે તો તેથી એમ ન માનવું કે તેનું પ્રથમના જેવું અસ્તિત્વ નથી. સૂક્ષ્મ શરીરમાં તેના જીવનનો આરંભ થવો એમ કહી શકાતું નથી કારણ કે પ્રથમ તેનો અંત થયેલો નથી. પણ એટલું તો ખરું કે જ્યારથી તેણે તે રૂપનો ત્યાગ કર્યો ત્યારથી તે બીજા રૂપમાં પ્રગટ થઇ ગયું છે કેમકે અખિય જીવન એ નીસરણીનાં પગથીયાં રૂપ છે. જીવન ક્રમશઃ વિકસિત થાય છે. એક એક પગથીએ ધમ્મિત ચઢે છે, અને દિવ્યતા પ્રાપ્ત કરવું જાય છે. નીચેની દશાઓનો ત્યાગ કરીને એકદમ ઉચી દશાઓમાં પહોંચી જાય છે, અથવા તો નીચેના પગથી-એથી કુદરો મારીને છેક ઉપરના પગથીએ પહોંચી જાય છે એમ બની શકતું નથી.

જે પ્રકારે આ સૂક્ષ્મ જૂવન ઉપર મનુષ્યનું જીવન છે તેજ પ્રકારે સૂક્ષ્મ જૂવનોમાં પણ સૂક્ષ્મ આકારોમાં ભિન્ન ભિન્ન સ્થિતિયોમાં જીવોનું અસ્તિત્વ હોય છે. દરેક માણસ પોતાના વિચારોના જેવા વિચારોને અદૃશ્ય જગતમાંથી હંમેશાં પોતાની તરફ આકર્ષી કરે છે. બહારના વિચારોની પોતાના ઉપર અચર થવા દેવાનું ધણું લોકો ઇચ્છતા નથી. તેમણે જરા વિચાર કરતા જણાશે કે, આપણે સર્વે એક બીજાની સાથે સાંકળની કડીયોની જેમ જોડાયેલા છીએ, અને તેથી આપણે-જેવા-વિચાર કરીશું તેવાજ વિચારો આપણા પર આપણે આવશે.

પરંતુ આપણે કેવા વિચાર કરવા જોઈએ અને બહારના જેવા વિચારોનું પ્રદણ કરવાને અનુકૂળ થવું જોઈએ એ વાત પોત પોતાની માન્યતા ઉપર છે.

માઝી પનાઇ-હોડીનું સુકાન પોતાના હાથમાં ગાળે છે અને કયે રસ્તેથી જવું છે, કયા

સાક્ષી છે, જેથી રીતે નાવને ચલાવવું છે હસાદિ વાતોનો ખ્યાલ રાખીને તે નાવને પોતાના ધારણા સ્થળે લઇ જાય છે. અને જો તે પોતાના હાથમાંથી સુકાન છોડી દે, અને હોડીને તેની ઇચ્છાનુસાર જવા દે તો હોડી તોફાનની અપાટમાં જશે ત્યાં ચાલી જાય છે. એવોજ પ્રકાર આપણા મનનો પણ છે. જો આપણે આપણા મનનું સુકાન-ચાવી આપણા હાથમાં રાખીએ તો આપણે આપણા વિચારોને અનુકૂળ વિચારોને સધળા જગતના મહાન પુરોગામી પાસેથી આકર્ષિત કરી શકીએ છીએ. આપણે ગમે ત્યાં હોઈએ અને ગમે તે કરતા હોઈએ, તોપણ એ બળ તો આપણા હાથમાંજ હોય છે, અને તેથી આપણે ખૂબ આનંદ માનવો જોઈએ.

આજકાલ લોકો પોતાના જીવનનું રહસ્ય જાણવાને માટે બહુજ ઠાસિય કરે છે. અનન્ત જીવનની સાથે પોતાને કેવો સંબંધ છે એ વાત જાણવાની અત્યંત ઉત્કંઠા પ્રદર્શિત કરે છે. ચારે તરફ આધ્યાત્મિક ઉત્કર્ષ જોવામાં આવે છે. ઓગણીસમા સૈકાનાં ગયાં થોડાં વર્ષોથી ઉત્કર્ષનાં ચિન્હ જોવામાં આવે છે. વીસમા સૈકામાં તો તેનું વિદ્યાળ રૂપ આપણા જીવનમાં આવશે. મહાન દાર્શનિક એમર્સન કે જે પોતાના સમયમાં બહુજ આગળ વધેલા હતો, જેણે આત્મિક ઉન્નતિને માટે યજ્ઞીજ શ્રદ્ધાની સાથે નિર્ભય રીતે યજ્ઞાજ વખત મુખી પ્રવળ કર્યો હતો, તે જો આ સ્થિતિ જોતાં મુખી જીવતો હોત તો તેને આનંદ થયા સિવાય રહેતજ નહિ. જેમણે આ વિશ્વમાં લોકોના કષ્ટાણુને માટે કામ કર્યું છે તે સૂક્ષ્મ જીવનમાં રહેલા છતાં પણ તે કામ કરીજ કરે છે.

હાથમાં સાપન્થ એ વાતને સિદ્ધ કરી રહ્યું છે કે, પોતાની સ્થુલ ઇન્દ્રિયોથી આપણને જેટલા પદાર્થોનું જ્ઞાન થઈ શકે છે તેથી અનન્ત ગણ્યા પદાર્થો ઇન્દ્રિયોને અગોચર છે. જે મહાન શક્તિને લીધે આપણા હાથથી મોટાં મોટાં કાર્ય થઈ શકે છે તે શક્તિ આપણને અદૃશ્ય જગતમાંથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. અને તેથી તેનું જ્ઞાન આપણને આ સ્થુલ ઇન્દ્રિયો દ્વારા થઈ શકતું નથી. ચાલે તેનું જ્ઞાન થાય ના ન થાય, પરંતુ એ વાત તો નિર્વિવાદ છે કે દૃશ્ય જગત કાર્પર છે. અને અદૃશ્ય જગત દાર્ણ્યરૂપ છે. વિચાર એ એક પ્રખલ શક્તિ છે. અને આપણા સારા અથવા ખોટા વિચારોમાં એ શક્તિ છે કે જે પોતાના જેવાજ વિચારોને બાહ્ય જગતમાંથી આકર્ષિત કરી શકે છે. એથી એ વાત સ્પષ્ટ છે કે પોતાના જીવનને ઉન્નતિના માર્ગે વાગવું ના અવનતિના માર્ગમાં લઈ જવું એ આપણા વિચારો ઉપર આધાર છે. આધ્યાત્મિક અને ભૌતિક પદાર્થોમાં એકજ નિયમ વર્તમાન છે. તે એ કે, “ જે નિરંતર ઉદાસ રહે છે-નિરાશામાં મગ્ન રહે છે તેના આંતરીન્ય પરિપૂર્ણ અને નિરાશાભિમૂલ તત્વોને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરતા રહે છે, અને જોને વિજયમાં અથવા રહે છે, તે કદાપિ પણ વિજય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. તે બીજાને જોળી સરખા જણાય છે. ઉત્સાહિ, શ્રદ્ધાવાળા અને આનંદી પુરોગામી નિરંતર વિજયના તત્વોને પોતાના તરફ આકર્ષિત કરે છે. આ મનુષ્યનો સ્વભાવ આનંદી છે કે દુઃખી છે તે વાત તેની પડોશના આગળ પાછા વાનાવડાને જોવાથી પણ જણી શકાય છે. સીના પેશાદની તરફ નગર નાંખવાથી તે માનસિક સ્થિતિ જણી શકાય છે. કુવડ સ્ત્રીના મનમાં નિરાશા, દુઃખ અને અવ્યવસ્થાની પ્રધાનતા હોય છે. શાટલાં ચિંચરું અને મેલ દરીર ઉપર જણાતા પડેલાંજ વિચારમાં અદૃશ્યરૂપે પ્રગટ થાય છે. જે વિચારને પ્રગટ કરવાને માટે બહુજ પ્રયત્ન કરવામાં આવે

છે તેજ વિચાર સ્પષ્ટ તથા પ્રગટ થઇ જાય છે. એક તાબાનો કકડો રસાયનિક પ્રયોગથી ન દેખાય તેવા તાંત્રકણને આકર્ષિત કરી લે છે અને તેને દ્રવ્ય રૂપમાં પરિવર્તિત કરી દે છે. એજ રીતે એક વિચાર બાહ્ય પરમાણુઓને આકર્ષિત કરીને તેને દ્રવ્ય રૂપમાં પ્રગટ કરી દે છે.

જેનું મન હંમેશાં ઉત્સાહિ, આશાવાળું, ધૈર્યશાળી, અને દૃઢ રહે છે. તે તેજ ચુલોને અતુકુળ તત્વો અને શક્તિમીને આકર્ષિત કર્યાં કરે છે.

તમારા દરેક વિચારની તમારે માટે અક્ષરશઃ કિંમત છે. તમારું શારીરિક બળ, તમારા મનની શક્તિ, તમારા કાર્યમાં યથા, તમારી સંગતથી બીજાઓને મળનારો આનંદ ઈત્યાદિ સર્વ વાતોનો આધાર કેવળ વિચારજ છે. જે દિશાની તરફ તમે તમારા મનને પ્રવૃત્ત કરો છો, તેજ દિશામાં તમારો આત્મા, પોતાની માનસિક દશાને અતુકુળ અદસ્ત તત્વોને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરે છે. આ જે પ્રકારે રસાયનિક નિયમ છે તેવોજ આધ્યાત્મિક પણ નિયમ છે, જે પદાર્થોને આપણે આ મ્યુલ તેત્રોવડે નોંધ શકીએ છીએ કેવળ તેમાંજ રસાયન શાસ્ત્રમદ્ નથી. જે પદાર્થોને આપણે આ મ્યુલ તેત્રો વડે નોંધ શકીએ છીએ, તેનાથી દસ હજાર ગણા એવા પદાર્થો છે કે જે આપણી રચુલ દૃષ્ટિને અગોચર છે. મહાત્મા ઇશાની આગ્રા છે કે, જે તમારું બુંડું કરે તેનું પણ તમે ભહું કરો, આ વાત શાસ્ત્રીય નિયમને અતુકુળ છે. શ્રી બુદ્ધ દેવે પણ કહ્યું છે કે:—

નહી ચેરણ ચેરાણી સમ્મન્તીય કુદાચન ।

અવેરેણ ચ સમ્મન્ત ઇ સ ધર્મો સનાતનો ॥

“ વૈર કદાપિ વૈર્યી શાન્ત થતું નથી, પરંતુ પ્રેમથી તેની શાંતિ થઈ જાય છે. એવો સનાતન નિયમ છે. સાદું કામ કરવું એ પ્રાકૃતિક શુભને અને શક્તિયોને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરવા જેવું છે. અને તેથી ઉત્પત્તિ ખરાબ કામ કરવાથી, ખરાબ તત્વોને પોતાના તરફ ખેંચવા જેવું છે. જ્યારે આપણી આંખો ખુલી જશે, આપણને સાચું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઇ શકશે ત્યારે આપણે આપણી રજાને માટે ખરાબ વિચાર કરવો બંધ કરી દઇશું. જે સત દિવસ દ્વેષમાંજ રહે છે તે દ્વેષથીજ મરે છે, એ વાન વૈનાનિક રીતે સિદ્ધ થઇ ચૂકી છે.

એ વિષયમાં એક અતુલની વિગ્નાનીકનું કથન છે કે,—આકર્ષણનો નિયમ પ્રત્યેક જીવન પર એક સરખોજ હોય છે. “ જેની મનુષ્ય ઇચ્છા કરે છે, અને ભરોસા રાખે છે, તેને તે પોતાના તરફ આકર્ષિત કરતો રહે છે. જો તે ઇચ્છા એક વાતની કરે અને ભરોસો બીજાનો રાખે તો તેની દશા, મનઃસ્થિતિ કુટુંબના અંદરે અંદરના ઝગડા જેવી થાય છે. તેથી દરેક માણસે જાણવું જોઈએ કે, તે જેની ઇચ્છા ગણતો હોય તેનોજ ભરોસો રાખવો. જ્યાં સુધી તમે આ વિચાર પર કાયમ રહેશો ત્યાં સુધી જાણુતાં અથવા તો અજાણુતાં નિમિત્ત તમે તમારા વિચારોને અતુકુળ તત્વોને એક સરખી રીતે ખેંચી શકશો. વિચાર ઉપર આપણો ખાસ આધાર છે. આપણે તેને નિયંત્રિત કરી શકીએ છીએ, તાબામાં રાખી શકીએ છીએ, આ વાતનો વિચાર કરીને આપણે આપણા વિચારોને આપણી ઇચ્છાતુકુળ બનાવી લેવા જોઈએ.

મનની આકર્ષણ શક્તિના વિષયમાં આપણે વિચાર કરી ગયા છીએ. જેના વિચાર

બહુજ પ્રયત્ન ઇચ્છાવાળા હોય છે અને એ ઇચ્છાના પૂર્ણ થવામાં જેને અવિચળ આસે યાય છે, તેની તે ઇચ્છાનેજ 'શ્રદ્ધા' કહે છે. જે પરિભાષ્યથી એ ઇચ્છા અથવા શ્રદ્ધા કામ કહે છે અને જેટલું તેમાં આશાસ્પી જળ મળે છે તે પરિભાષ્યનીજ તે અભિદ પસાર્યોતિ આકર્ષિત કરી શકે છે અને તેને જરૂર દશરૂપમાં પ્રગટ કરે છે.

સંકલ્પશક્તિ એ પ્રકારની છે. માનસ સંકલ્પશક્તિ અને દૈવ સંકલ્પશક્તિ એને ઉપર કહી ગયા હોએ કે, આપણી એક પ્રકૃતિ અસનાતન-અનિત્ય છે. અને બીજી ઇશ્વરના જેવી સનાતન-નિત્ય છે. જે મનુષ્યોને પોતાની ઇશ્વરના જેવી પ્રકૃતિનું જ્ઞાન નથી, જેનું વિશ્વ કેવળ મર્માદાવાળું ઇન્દ્રિયગોચરજ છે, જેટલાનો ભૌતિક ઇન્દ્રિયો અનુભવ કરી શકે તેટલું જ તેનું સુખ છે, અને એવા સુખની પ્રાપ્તિ કરી એજ જેતો અમીટ છે, તે મનુષ્યોના સંકલ્પોને માનસ સંકલ્પ કહે છે. અને તેથી ઉદ્ધતું જેને પોતાની ઇશ્વરના જેવી પ્રકૃતિનું જ્ઞાન છે, જેને વિશ્વની મહાન શક્તિનો અનુભવ થઇ ગયો છે, જેને પરમાત્મા સાથે પોતાની એકતાની પૂર્ણ પ્રતીતિ થઇ છે, કમ વિદ્યાશને લીધે જેની ઇન્દ્રિયોની શક્તિ બહુજ પ્રયત્ન થઇ ગઇ છે, વિશ્વ સુખના કરતાં જેને અત્યુત્તમ સનાતન સુખની વિશેષ રૂચિ છે, ને મનુષ્યોના સંકલ્પોને દૈવ સંકલ્પ કહે છે.

માનસ સંકલ્પ મર્માદાવાળું છે, તેની ગતિ નિશ્ચિત છે, ઇશ્વરીય સંકલ્પ અમર્માદ છે-અમીમ છે. તે સર્વતોઆમી અને સર્વ સાધક છે. તેથી માનસ સંકલ્પોને જેટલું દૈવ સંકલ્પોનું સ્વરૂપ આપવામાં આવે છે તેટલાજ તેનામાં સર્વતોગામિત્ય અને સર્વ સાધક-ત્વના શુદ્ધ પ્રાપ્ત યાય છે.

પ્રત્યેક જીવનની શક્તિ-પ્રત્યેક જીવન જેની સાથે સંબંધ રાખે છે તેના અનુસાર-હોય પરમાત્મા વસ્તુતઃવિશ્વવ્યાપી છે અને વિશ્વાતીત છે. તે પ્રથમની માફક આજ પથ્ય પેક મનુષ્યના જીવનમાં કામ કરે છે, અને રાજ્ય કરે છે. આપણે તેને જેટલા વિશ્વ-વ્યાપી-વિશ્વાનિન સમગ્રયું તેટલાજ પ્રમાણમાં આપણે તેમના જીવનમાંથી અને શક્તિમાંથી દિરસો લેવાને સમર્થ થઇશું. આપણે પરમાત્માને જીવન અને શક્તિનું મૂળ માનીને જેટલો તેમની સાથે આપણે સંબંધ વેંટીશું તેટલાજ આપણે તેમના જીવનના દિરસેવાર જનીયું. અને તેના શુદ્ધ આપણમાં પ્રગટ થશે. જેમ જેમ આપણે આ વિશ્વવ્યાપી અને વિશ્વાનિન જીવન પ્રવાદને પ્રવેશ કરવાને માટે આપણા દ્રવ્યમંદિરનાં કમાડોને ખોલીયું તેમ તેમ આપણે એક આદીરૂપ જનના જ્ઞાનું કે જેથી તેમાં અનંતજ્ઞાન અને બજ આપણામાં આવીને એકલું થતું જશે.

મનસ્વી સાધનવરેજ આ-મા અને દ્રૂષ જીવનનો સંબંધ થાય છે. અને આત્મિક-જીવન, સૂક્ષ્મજીવનદ્વારા પ્રગટ થવા મારે છે. મનને દ્વંમેશાં આત્મિક પ્રકારની આવરૂપના રહે છે. જે પરિભાષ્યથી આપણે મનસ્વી સાધનદ્વારા દૈવીતત્ત્વની સાથે એક અનંતમર કરીએ હોએ તે પરિભાષ્યથી એ પ્રકાર આપણામાં સુરે છે, કેમકે પ્રત્યેક આત્મા દૈવી તત્ત્વના જુદા જુદા વ્યક્તિગત રૂપ છે. એથી આંતરિક પ્રતિભાવ વધે છે. એ આત્મિક શક્તિ છે, કે જેનાદ્વારા મનુષ્ય પરમાત્માની સાથે સંબંધ કરી શકે છે, અને તે વિષયનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જીવન અને પ્રકૃતિનું રક્ષણ આ શક્તિની આગળ પ્રગટ થતું જાય છે. એ એક આત્મિક ભુદિ છે કે જેનીદ્વારા દૈવ સ્વભાવનું પ્રસન્ન જ્ઞાન થઇ

જાય છે અને તેને એમ જણાવા લાગે છે કે જાણે તે ઇશ્વરનો પુત્રજ છે. આ પ્રકારે પ્રાપ્ત કરેલી આધ્યાત્મિક શક્તિ અને પ્રકાશ આન્તરિક દૃષ્ટિથી ખીલે છે. એવા મનુષ્યનું લક્ષ્ય જે વસ્તુની તરફ જાય છે તે વસ્તુના સ્વભાવ, લક્ષણ અને ઉદ્દેશ્ય તેને જ્ઞાનગમ્ય થઈ જાય છે. જે પ્રકારે રમ્ય ઇન્દ્રિયો બહિર્મુખ રહે છે તેજ પ્રકારે આન્તરિક પ્રતિભા પણ અન્તર્મુખ રહે છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને માટે બાહ્ય સાધનોના સિવાય સત્યની પરીક્ષા કરવાની શક્તિ આ આન્તરિક પ્રતિભામાં રહે છે. સર્વ પ્રકારનું પ્રેરિત શિક્ષણ (Inspiration-teaching) અને આધ્યાત્મિક ઉદ્ગાર આત્માની અપૂર્વ શક્તિનાદ્વારા પ્રગટ થાય છે. એવીજ રીતે તે અનંત જ્ઞાનમય દિવ્ય શક્તિની સાથે પોતાનો સંબંધ કરી શકે છે. તેની પ્રેરણા મદદથી કરી શકે છે, અને ખુદ જ્ઞાની અથવા દૃષ્ટા બની શકે છે.

આ દશામાં મનુષ્યનું મન બંધન રહિત થઈ જાય છે, અને નિષ્પક્ષ થવાથી સત્યનું પ્રહણ કરી શકે છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનાં બાહ્ય સાધનોની આવશ્યકતા રહેતી નથી. તે સર્વ મનુષ્યોની તરફ દિવ્યદૃષ્ટિથી જુલે છે, અને સર્વજ્ઞતાને લીધે તેને સર્વ કંઈ નજરે જણાઈ શકે છે. આન્તરિક પ્રતિભાને લીધે તેને ઇશ્વરીય યોજનાનું જ્ઞાન થઈ જાય છે, અને તેની સાથે તન્મય થયા વિના તે રહી શકતો નથી.

કેટલાક લોકો આ આન્તરિક પ્રતિભાને આત્માના ચમ્દરૂપ કહે છે, કેટલાક તેને ઇશ્વરીય ધ્વનિ કહે છે, અને કેટલાક તેને જીહ્વા ઇન્દ્રિય પણ કહે છે; પરંતુ આ આન્તરિક-આધ્યાત્મિક ઇન્દ્રિય છે, જે પ્રમાણમાં આપણને આપણા મૂળ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થશે અને જેટલો આપણે અનંત જીવન-પરમાત્માની સાથે એકતાનો અનુભવ કરીશું અને દિવ્ય પ્રવાહની તરફ આપણું યત્નકરણ જોલીશું તેજ પ્રમાણમાં-તેટલીજ આ આત્મિક-ધ્વનિ-આ ઇશ્વરીય નાદ અને આન્તરિક પ્રતિભાનો અવાજ સ્પષ્ટ થવા લાગશે, અને તેને સાંભળીને આપણે તદનુસાર જે પ્રમાણમાં આપણાં આચરણ બનાવીશું તેટલોજ તે અવાજ અધિક સ્પષ્ટ થશે, અને અંતમાં તે આપણા જીવનના માર્ગ દર્શક દીપકરૂપ બની શકશે.

અપૂર્વ.

કર્મનો મનુષ્યના ચારિત્ર્ય ઉપર પ્રભાવ.

(અનુમેધાન ગ્તાંકથી.)

સંસારમાં બળવાન અને પ્રભાવશાળી તેજ લોક છે કે જે મોટાં મોટાં કાર્ય કરનાર છે. તેમની માનસિક શક્તિ પણ વિચિત્ર હોય છે. શું જુદાંજુદાં જેની બ્યક્તિયોની માનસિક શક્તિ એક જન્મના કર્મનું ફળ હતું? નહીંજ. જુદાંજુદાં આપ કેવા પ્રકારનો મનુષ્ય હતો, તેનાથી પણ માણસ એમ બતાવી શકતો નથી કે તેના બાપે તેના જીવનમાં એવું કાંઈ પણ કામ મનુષ્યની બલાદને માટે કર્યું હોય. જુદાંજુદાં પિતા શુદ્ધીદન કે જે કપિત્ર વસ્તુનો એક માંડવિક રાજા હતો, અને તેની રાણીનું-જુદાંજુદાં માનું નામ માયાદેરી હતું. તેના જેવા લાખો મંડલેશ રાજાઓ આ પૃથ્વી ઉપર થઈ ગયા છે. જે એમ કહેવામાં આવે કે મનુષ્યમાં માનસિક શક્તિ માતા-પિતાના અંશમાંથી આવે છે એ આપણે કેવી રીતે સ્વિકાર કરીશું

કે શુદ્ધતા જેવી પ્રત્યક્ષ માનસિક શક્તિ એક સાધારણ રાખતા અંશમાંથી કિનરી હતી. જ્યારે પ્રમાણે તો તેના સેવક કે વાહર થઈ પણ તેમની આત્માનું પાસન કરતા નહોતા, પરંતુ એવી દેવતાં તેના પુત્રનો પ્રતાપ અને મૌરવ વિસ્તરણ કરતો. આજ સુધીમાં અર્ધો મંસાર તેના નામની ઉપાસના કરી રહ્યો છે, શુદ્ધમાં એ પ્રત્યક્ષ માનસિક શક્તિ દર્શાવી આવી? પિતૃઓના અંદરથી દેવી પણ આ પ્રવૃત્તિનું સમાધાન થઈ શકતું નથી. વળી અપોત્ર પિતાઓથી યોગ્ય પુત્ર અને યોગ્ય પિતાઓથી અપોત્ર પુત્ર ઉત્પન્ન થયા છે, ત્યારે આપણે પૈતૃ અંશને ઠી રીતે એનું ધારણ કરી શકીએ. એ ધર્મ એક જન્મનું ધામ નથી, પરંતુ તે શક્તિના વિદ્યાસને માટે, તો હજારો જન્મ સીધા કરો, સાબો વર્ષ સુધી કમર: તેની ઉત્પત્તિ થતી રહી હશે, અન્તે શુદ્ધતા રૂપમાં આ સંસારને તેનો પરિવ્રમ મળ્યો અને મેંદરો વર્ષ વિત્યા છતાં પણ દણુ સુધી તેનો પ્રભાવ તેઓજ છે.

અને એ સિદ્ધિ ત્યાગથી પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ જ્યાં સુધી કાંઈ પાસે ન હોય, તો પત્રી થાજી શકો ત્યાગ કરે! અને તેથી ને મનુષ્ય હમાઈ કરતો નથી, તો તેને કોઈ રીતું મળતું નથી. આ ગૃહિણી નિયમ છે અને એજ નિયમ સર્વત્ર ધામ કરી રહ્યો છે.

ચોટ તેને વારંવાર લગાવ્યા કરવી કે જેથી તે આજસ અને નિંદ્રાનો ત્યાગ કરી કર્મ ક્રમમાં પ્રવૃત્ત થાય.

મનુષ્ય કોઈને કોઈ પ્રયોજનને આગળ રાખીને કર્મ કર્યાં કરે છે, કોઈપણ કર્મ એવું હોતું નથી કે જેનું કોઈ પ્રયોજન ન હોય, જે કીર્તિના ભૂખ્યા છે તે પ્રસિદ્ધિ-નામનાને માટે કર્મ કરે છે, જે ધનને ઇચ્છે છે તે ધનની પ્રાપ્તિને માટે કર્મ કરે છે, જેને અધિકાર કે સત્તાની ભૂખ હોય છે તે તેને માટે કર્મ કરે છે. કોઈ સ્વર્ગની ઇચ્છા રાખે છે તો તેનાં કર્મ સ્વર્ગ પ્રાપ્તિને માટે થાય છે. કોઈ મનુષ્ય સ્ત્રીનાઓની માફક પોતાની પાછળ પોતાનું નામ છોડી જતું ઇચ્છે છે. સ્ત્રીમાં એવો રીવાજ છે કે મરી ગયા પછી તે મનુષ્યને પદ્મિ આપવામાં આવે છે. સ્ત્રીનાઓમાં જે કોઈ સાઈ કામ કરે છે તો તેના મુઠદાને બાપ-દાદાની પદ્મિ આપવામાં આવે છે. કેટલાકની એવી કામના હોય છે કે, મરી ગયા પછી તેની કબર ઉપર વિશાળ મંદિર બનાવવામાં આવે અને એટલા સાઈ તે કર્મ કરે છે. કેટલાક પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરવાને માટે કર્મ કરે છે. પ્રથમ ખરાબ કામ કર્યાં પછી એક મંદિર બનાવી દીધું, પૂજારીને કાંઈક ભેટ આપી અને સ્વર્ગના અધિકારી બની ગયા ! એવી રીતે કર્મ કરવાનાં જુદાં જુદાં અસંખ્ય પગરણો હોય છે.

પરંતુ સર્વથી ઉત્તમ વાત તો એ છે કે, મનુષ્યે કર્મને કેવળ કર્મ સમજીને જ કરવું. મત્રેક દેશમાં એવા ધર્મોત્તમા પુરોહો હોય છે કે જે કિર્તિના કે સ્વર્ગની ઇચ્છાના પશુ ભૂખ્યા હોતા નથી પરંતુ કર્મ ખરોખર ધર્મ કરે છે. કેમકે તે જાણે છે કે, નિષ્કામ કર્મનું ફળ હંમેશાં સાઈજ મળે છે. એવા મનુષ્યો પશુ સંસારમાં વિદ્યમાન છે કે જે પવિત્ર અને ઉચ્ચ ભાવોને ધારણ કરીને ગરીબોની ઉન્નતિ અને પરાપકાર કરવામાં જ પોતાના જીવનને વિતાવે છે અને એજ તેમના જીવનનો ઉદ્દેશ હોય છે.

જે લોક પ્રસિદ્ધિ અથવા તો મોટાઈને માટે કર્મ કરે છે તેમને કર્મનું ફળ વિશ્વે મળે છે. ધણે જાગે મોટાઈ અને નામના તો લગભગ વૃદ્ધાવસ્થામાં મળે છે. આખું જીવન કિર્તિને માટે કર્મ કર્યા કરવા છતાં અંતે ધણીજ થોડો લાભ થયેલો જણાય છે. જ્યારે કોઈપણ ફળની આશા રાખ્યા સિવાય કરવામાં આવેલા કાર્યનું ફળ અનન્ત ગણ્ય અને કાયમી મળે છે. પરંતુ જે કરેલામાં આવે કે જ્યારે ફળની ઇચ્છા સિવાય કાર્ય કરવામાં આવે તો ફળ પછી શું મળવાનું, તો કહેવાનું કે તે કર્તાની ફળને માટે આશા નહિ હોવાથી કોઈ કર્મનું ફળ નિષ્ફળ જતું નથી. પશુ ફળની આશાથી જે કાર્ય કરવામાં આવે છે તેના કરતાં નિષ્ફળ કર્મમાં હજાર ગણ્ય ફળ આપવાની શક્તિ આવે છે. પશુ વાંધો એ આવે છે કે 'મનુષ્ય અધિવે બની જાય છે, અને જેથી શ્રદ્ધા પૂર્વક એક નિષ્ઠાથી કર્મ કરી શકતો નથી. મનુષ્યની આધ્યાત્મિક દશાના ઉપર નજર નાંખતાં પણ નિષ્કામ કર્મનું મૂલ્ય અધિક જુગુપ્સક છે. પ્રેમ, સત્યતા અને શાંતિ એ આત્માનાં કેવળ બાહ્ય અંગ નથી પરંતુ વાસ્તવમાં આપણા જીવનનાં સર્વથી ઉચ્ચ આદર્શ રૂપ છે. તેને ધારણ કરવાથી હૃદયના બાવ રુદ્ધ અને માનસિક શક્તિ પ્રબળ થાય છે. જે મનુષ્ય નિષ્કામ કર્મ કરે છે અને મનને વશમાં રાખે છે તેનાં કર્મ પશુજીવ પ્રજાવશાળી હોય છે. કેમકે આત્મ-મંથન મંપૂર્ણ બાહ્ય ક્રિયાઓથી અધિક મહત્વ રાખે છે. જે મનનો નિરોધ કરવામાં આવે છે તો આત્માની

શક્તિ વધે છે. નિષ્કામ કર્મ કરવાં એ વચાર્થમાં મનને રોકવા તુલ્ય છે. આ મંદારના સંયમથી આત્મા સુશિક્ષિત થાય છે અને જીવિના જેવી પ્રવળ માનસિક શક્તિ રાખનાર વ્યક્તિયો પ્રકટ થાય છે. સાધારણ માણસો આ રહસ્યને સમજી શકતા નથી પરંતુ તેમને અન્ય મનુષ્યો ઉપર અધિકાર ચલાવવાની અને સત્તા ચલાવવાની ઈચ્છા રજાં કરે છે. થોડો વખત ધિરજ રાખીને આ બાજુ અધિકારની વાસના કે જે તમને બ્રાન્તિમાં નાંખે છે. તેને રોકો, અને ત્યારે તમે તમારી આ ઇચ્છાને રોકવામાં વિજયી નિવડશો ત્યારે તમે સંસારના ઉપર તમારો અધિકાર મેળવી શકશો. મનુષ્ય પોતાના થોડા ધણા સ્વાર્થની ખાતર લોકોને દુઃખે છે અને અનર્થ કરે છે. પણ જો તે થોડોજ વખત પોતાને પોતે સંયમમાં રાખી શકે તો સધળા સંસારને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરી શકે છે. પરંતુ આપણે સર્વે બ્રહ્મ બાદ્યે છીએ, આપણામાંથી ધણા મનુષ્યોની દષ્ટિ થોડાજ વર્ગોથી આગળ જતી નથી. જેમ પશુઓ પોતાની આગળ પાછળની થોડીજ જગ્યાથી વધુ દેખી શકતાં નથી તેવીજ આપણી દશા છે. આપણો સંસાર ધણેજ સાંકડો અને આપણા વિચાર અત્યંત ક્ષુદ્ર હોય છે. આપણી આત્મીયતા કેવળ આપણા કુટુંબ અથવા તો વધારામાં વધારે પોતાના સંબંધિયો સુધીજ પ્રસરેલી હોય છે. એથી અધિક જોવાની આપણામાં શક્તિ નથી, અને શુદ્ધ પણ નથી, અને એજ કારણથી આપણે દુરાચારી અને કુશ્ચરિત બની જઈએ છીએ.

નાનામાં નાનું કામ પણ તુલ્ય દષ્ટિથી જોવું નહીં જોઈએ. જે મનુષ્યના સંસાર સારા હોતા નથી, તેણે કિર્તિને માટે યા તો ઠાણ પણ કારણને માટે કર્મ કરવાં, પણ આગમુ યદને ખેસવું નહિ. દરેક માણસે એ સ્મરણમાં રાખવું જોઈએ કે આપણા ઉદ્યોગનું કશું આગળની તરફ વધારના જવું અને કર્મ કરતા રહેવું. અને પોતે તેના તાવને પણ સમજતા જવું કે કર્મ શું છે અને તેનું પ્રયોજન પણ શું છે. અને એ વાત પણ આપણે જાણી લેવી જોઈએ કે કેવળ કર્મ કરવાનોજ આપણને અધિકાર છે પણ તેનું ફળ આપણી ઇચ્છાનુસાર મેળવવાનો આપણને અધિકાર નથી જેથી ફળની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરવો. કદી કોઈ મનુષ્યને સદાયતા આપવાનો અવસર તમને મળે તો તે વખતે એ વાત પધાનમાં ન લાવવી કે તેનું તમારી સાથે કેવું વર્તન હતું. જો તમે ઠાણ ઉત્તમ યા મદાન કર્મ કરવાનું ઇચ્છતા હો તો એ કર્મનું ફળ તમારે અનુકૂળ આવશે કે પ્રતિફળ તેની ભૂલેચ્છે પણ ચિંતા ન કરો.

ધર્મના ઉચ્ચ આદર્શ સુધી પહોંચવું એ એક ક્ષિતિ કામ છે. સર્વથી પ્રથમ અભ્યાસની આવશ્યકતા છે. માટે આપણે દરેકમાં તેના અભ્યાસ કરતા રહેવું. કોઈ પણ મનુષ્યે એક દાનુભર પણ કર્મ કર્યા સિવાય રહેવું નહિ. જેને શાંતિ અને શુખ દેદેવામાં આવે છે તેને સમજવું એ કોઈ સહેલ નથી. એક મનુષ્ય પ્રશ્નિ માર્ગના આદોહનમાં હાથ પગ પહોંચતાં ત્યારે કદી સામાજિક જીવનના ગભિર ભરમાં પડે છે. ત્યારે કુળવા માટે છે અને બીજા માણસ જે નિરર્થિ માર્ગના આશ્રય લઈને સંસારને ત્યાગ કરવાનું પણ કરે છે, ત્યારે તેને પ્રયેક વસ્તુ તુલ્ય અને અસાર જણાય છે. પરંતુ આ બંનેમાંથી કોઈપણ આદર્શનું કામ કરી શકવું નથી. જે ઠાણ અપોગ્ય મનુષ્ય જુના ત્યાગ અને પરામર્શ

જાનું લઈને ત્યાગી કે વેરાગી બની જાય તો તે કાંઈ વખતે સંસારાવર્તની લહેરોની ઘપડો તેના પર પડવા લાગતાં તે એકી વખતે કચરાઈ જાય છે. જે માછલીયો સમુદ્રના તળમાં રહે છે તે કદી જૂલે ચૂકે પણ ઉપર ચાલી આવે છે તો સમુદ્રની ઊંડાના તમાચા ખાઈને તેના ડુકડે ડુકડા થઈ જાય છે. કે તેના કાંઈ પત્તો પણ મળી શકતો નથી. એજ પ્રકારે જે લોક હંમેશાં એકાન્તમાં રહે છે, અને કર્મ કરતા નથી તેઓ જ્યાં મંસારની સાથે તેની મુક બીડાઈ ગઈ-અર્થાત પતિત થયા કે પછી ધોખીનો કુતરો નહિ ધરતો કે નહિ ઘાટતો એવી તેની દશા થાય છે.

એજ પ્રકારે જે રાત દિવસ સાંસારિક આન્દોલનમાં મસ્ત રહેતા હોય છે તે પણ કદી એકાન્ત સેવનના અધિકારી હોતા નથી. સાચા અને સિદ્ધાન્તિ પુરૂષો તો તેજ છે કે જે સુપચાપ એકાન્તવાસ કરવા છતાં પણ કર્મ કરવાથી કદી પણ ઉપરામ પામતા નથી. અને રાત દિવસ સાંસારિક આન્દોલન અને ક્રિયાઓમાં તત્પર રહેવા છતાં પણ જેમનો નિઃશ્વ અને આત્મ મંયમ દ્વારા યથાર્થમાં એકાન્ત સેવન કરે છે કેમકે જેનું મન એકાન્ત રૂપ થઈ ગયું છે તેને સ્થાનની એકાન્તતા તેના હૃદયમાં વિઘ્ન નાંખી શકતી નથી. જેણે પોતાના મનને એકાગ્ર કરી લીધું છે, તેણે જગતને છૂટી લીધું છે એમ માનવો. તે જનસમુહમાં રહેવા છતાં પણ જ્યાં લોકોના કલકલાટના શબ્દો સાંભળવામાં તેના કાન બંધીરા હોય છે અને ચાંત ચિત્તે રહી શકે છે, તેનું મન યોગીની ગુફા જેવું છે, કે જ્યાં કાષ્ઠનો શબ્દ પણ પહોંચી શકતો નથી. તે એ દશામાં પણ કર્મથી વિમુખ હોતા નથી. એજ કર્મ યોગનું સ્વરૂપ છે. જે તમે આ આદર્શને પ્રાપ્ત કરી શકશો તોજ તમે કર્મના રહસ્યને સમજી શકશો.

પરંતુ આપણે પ્રથમથીજ જુદાં જુદાં કાર્યો હાથમાં લઈને ઉન્નતિ કરવી છે. જેમ ધીરે ધીરે આપણે આગળ ચાલ્યા જઈએ છીએ. તેવીજ રીતે દિન પ્રતિદિન આપણે ઉદાર અને સંયમી બનતા જઈશું. જે કાર્યનો આપણે કર્તવ્ય યા આપણી દશાને અનુકૂળ સમજીને સ્વિકાર કર્યો છે, તેને દઢતા અને પ્રયત્નની સાથે આપણે વિશ્વાસ પૂર્વક કર્યાજ કરવું, આ પ્રકારે નિયમ પૂર્વક કાર્ય કરવાથી એક વર્ષની અંદર આપણી દશા ઘણીજ બદલાઈ જશે, જે કાંઈ સ્વાર્થના સંસ્કાર આપણા મનમાં હશે તે અવ્યાસ રૂપી અગ્નિમાં બળી જશે અને યોગાજ દિવસો પછી આપણે નિઃકામ કર્મના મહત્વને સમજી જઈશું. કદાચ જો સ્વાર્થ જીદિ ઉત્પન્ન થશે તો પણ આપણે તેને સહેલથી દળાવી શકીશું. જો આ પ્રકારનું કામ થતું રહેશે તો જેમ મહુજ નદી નાળાં સમુદ્રમાં પહોંચી જાય છે તેવીજ રીતે આપણા જીવનમાં પણ એક એવો સમય આવશે કે આપણે બિરુદ્ધ શાંત અને નિઃકામ થઈ જઈશું. અને જ્યારે આપણામાં કામવાસના રહેશે નહિ તો પછી આપણા સંપૂર્ણ સંસ્કાર અને શક્તિઓ બહાર ફીણું ન થતાં આપણી અંદરજ મંચિત થતી જશે. અને ત્યારે આપોઆપ આપણા હૃદયમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ થશે અને આપણે સત્ય સ્વરૂપ પરમાત્માનાં દર્શન કરવાને લાભ્યશાળી થઈશું.

લો. મા. દાદાભાઈ નવરોજજી.

(અનુસંધાન ગતાંકથી.)

મુંબાઈ કોરપોરેશનના સભાસદ.

પરોક્ષરથી પાછા ફર્યા પછી પોતે બે વર્ષ સુધી મુંબાઈ કોરપોરેશનના મેમ્બર રહ્યા હતા. તે વખતે લોર્ડ લીટન હતા પણ તેમની બદલી થઈ લોર્ડ રીપન વાર્ષિકરૂપ તરીકે આવ્યા. તે વખતે પાછા દાદાભાઈએ ફરી કોરપોરેશનમાં પ્રવેશ કર્યો અને તન મનથી કામ કરવા લાગ્યા. તે વખતે કોરપોરેશનમાં ધણે અગ્રગ્રાટ આવતો હતો. હિસાબ કિતાબમાં પણ તે વખતે ધણે ગોટાળો આવતો હતો. તે વખતે પોતે સધળે હિસાબ બારીક નજરથી તપાસ્યો અને કોરપોરેશનને લાખો રૂપિયાનો ફાયદો કર્યો જેથી સધળા લોધે ખુશી થયા. તે વખતે મુંબાઈના ગવર્નર લોર્ડ રે હતા. તેઓ દાદાભાઈના કામથી ધણાજ પ્રસન્ન થયા અને તુરતજ તેમણે તેમને પોતાની કૌંસીલના મેમ્બર બનાવ્યા. તેમણે ત્યાં પશુ પ્રશંસાપાત્ર કાર્યો કર્યા તે વખતે કૉંગ્રેસની બેઠક મુંબાઈમાં હતી તેના પ્રમુખ તરીકે મી. ડગ્લસ રી. બેનરજી હતા. તે કૉંગ્રેસમાં દાદાભાઈએ ધણુંજ સારું કામ કર્યું.

ત્રીજવાર વિલાયતની યાત્રા.

સને ૧૮૮૬ માં દાદાભાઈ ફરી વિલાયત ગયા. આ વખતે તેમણે પાર્લામેન્ટના ને. ને. થવાને માટે પ્રયત્ન કર્યો. ઉદાર દલવાળાઓએ તેમને ધણી સહાયતા કરી, પરંતુ અવશ્ય તે વખતે લેબર્ન ચાંડની તરફથી ત્રણ ઉમેદવાર હતા તેથી તેમની સુદૃષ્ટી થઈ શકી નહિ. તો પણ તેમને ૧૯૫૦ વોટ મળ્યા હતા. જે એક દિંદુસ્તાનીને માટે ઓછા ગૌરવની વાત નથી. ત્યારે એ વાત પ્રસિદ્ધ થઈ કે પાર્લામેન્ટના મેમ્બર થવાને એક દિંદુવાસી પણ ઉમેદવાર હતા ત્યારે લેખિતે ધણુંજ આશ્ચર્ય થયું. લોર્ડ સાયક્સજરી કે જે તે વખતે સર્કિયુ હજના નેતા હતા, તે એક દિંદુવાસીની આવી અસાધારણ સફળતા જોઈ ધણાજ આશ્ચર્ય પામ્યા. તેણે પોતાના એક બાપણમાં તેમને ‘બેસ્ટ મેન’ અર્થાત કાળા આદમી હતું, આ અસભ્ય સજ્જપર ઉદાર હજના સમાચાર પત્રોએ સારી ટીકા કરી હતી. હીદમાં પણ ધણેજ દ્વેષાદેશ મચી પડ્યો હતો. મી. બેનરજી આ વખતે મુખ્યમંત્રી હતા. તેમણે લોર્ડ સાયક્સજરીને હતું કે યથાર્થમાં મી. નવરોજજી તમારા કરતાં પણ ગોરા છે. આ પછી લોર્ડ સાયક્સજરીએ મારી માગી હતી. સને ૧૮૮૬ માં મી. દાદાભાઈ બારનવર્કમાં પાછા આવ્યા અને કસકતા કૉંગ્રેસ વખતે તેમને પ્રેસીડેન્ટ તરીકે ચુંટી દાખવા હતા. પાછા ફરી અને ૧૮૮૭ માં પબ્લિક સર્વિસ કમીશનનાં સાદી આપીને લંડન પાછા ગયા હતા.

ચોથીવાર વિલાયતનો પ્રવાસ.

લંડન ગયા પછી પોતે ફરી પાર્લામેન્ટમાં પ્રવેશ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પરિણામ એ આવ્યું કે પાંચ વર્ષ પછી અર્થાત સને ૧૮૯૨ માં પોતે સેન્ટ્રલ ફ્રિન્ક્સજરી ચાંડની તરફથી ધણીજ ધામધુમની સાથે પાર્લામેન્ટના મેમ્બર તરીકે ચુંટાયા. આ અસાધારણ

વિજ્ઞાપ માટે ભારત વર્ષ અને વિલાયતમાં પણ ઘણીજ ખુશી ફેલાઈ. પાર્લામેન્ટમાં પોતે ભારતની બાંધણને માટે અનેક હિતમ કાર્ય કર્યાં, કે જે હંમેશાં સર્વને યાદ રહેશે. પોતે ઈંગ્લિયન સિવિલ સરવિસની પરીક્ષા હીંદમાં લેવાનો કારાવ રજુ કર્યો હતો, પરંતુ શોકની વાત એ થઈ કે તેનો સ્વિકાર થયો નહિ. પાર્લામેન્ટમાં તે વખતે મિ. ફેન અને સર વિલિયમ બેરેર્ન જેવા ભારત દિલેથી સલાહદ હતા. તેમની સલાયતાથી પોતે પાર્લામેન્ટરી કમિટી સ્થાપિત કરી. સને ૧૮૬૫ માં એ કમિટીના આદેશનથી હિંદના ખર્ચની તપાસ સંબંધી કમીશન નિમવામાં આવ્યું. તેમાં મિ. દાદાભાઈ તથા બીજા મેમ્બરોએ દીક મત આપ્યો હતો.

સને ૧૮૬૩ માં પોતે ફરી હિંદમાં પાછા આવ્યા, અને લાહોર કોંગ્રેસના પ્રેસિડેન્ટ ચુંટાયા. તે વખતે પંજાબી ભાષાઓએ મિ. દાદાભાઈના સ્વાગતમાં જે ઉત્સાહ બતાવ્યો હતો તે કદી પણ ભૂલી શકાય તેમ નથી. તેમની ગાડી ખુદ પંજાબીઓએ ખેંચી હતી. કહે છે કે એટલું બધું માન કોંગ્રેસના કોઈ પ્રેસિડેન્ટને આપવામાં આવ્યું નહોતું. પ્રખ્યાત ઇતિહાસવેત્તા સર વિલિયમ લેન્ડે તેને શાહિ સ્વાગત કર્યું હતું.

પાંચમીવાર વિલાયતનો પ્રવાસ.

લાહોર કોંગ્રેસના પ્રેસિડેન્ટ થયા પછી પોતે લંડન પાછા ગયા, અને સને ૧૮૭૫ માં નોર્થ સેમ્પર્થ મહેલાની તરફથી પ્રતિનિધિ થવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, પરંતુ અભાગ્યવશ ઉદાર દલવાળાઓમાં કુટ થઈ જવાથી ત્રીજે ઉમેદવાર ઉભો થયો અને તેથી મિ. દાદાભાઈને ઓછા વોટ મળ્યા જેથી તે પાર્લામેન્ટમાં પ્રવેશ ફરી શક્યા નહિ. આ વખતે વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે તેમની તળિયત બગડવા લાગી જેથી ડાક્ટરોની સંમતિથી સને ૧૮૭૭ માં તેઓ હિંદમાં પાછા આવ્યા.

ઉપસંહાર.

મિ. દાદાભાઈએ બાળપણથી વૃદ્ધાવસ્થા સુધી પોતાના દેશની સેવા કરી છે. તેમની વર્તણૂક અનુકરણીય છે. પોતે હાલ એકલા છે. સ્ત્રી, પુત્ર, પુત્રી કોઈ નથી. હાલ મિ. દાદાભાઈ મુંબઈ નજીક વેસાવામાં રહે છે. તા. ૪ સપ્ટેમ્બર ૧૮૯૫ ના રોજ તેમની ૮૦ મી વર્ષગાંઠ હતી. આટલા વૃદ્ધ હોવા છતાં પણ તે હાલ તંદુરસ્ત છે જગતનો હવાલ બનવા માટે તે રોજ વર્તમાનપત્રો વાંચે છે. તેમની વાત સરકાર અને પ્રજા સર્વ માન્ય રાખે છે. તેમની વર્ષગાંઠ ઉપર ના. વાઇસરોય, ગવર્નર અને રાજા મહારાજાઓ પણ તાર મોકલે છે. ગઈ સાલ ના. વાઇસરોય તેમને મળવા માટે વેસાવે ગયા હતા. તેમણે ‘પાવર્ટી એન્ડ અન પ્રિટિય રૂઝ ઇન ઇડિયા નામનું અંગરેજી પુસ્તક બનાવ્યું છે. હાલમાંજ તેમને મુંબાઈ યુનિવર્સિટી તરફથી એલ. એલ. ડી. ની પદ્ધિ આપવામાં આવી છે. ઇશ્વર તેમને દીર્ઘાયુ રાખે એ ધૃત્વચક્ષુ વિરભાય છે.

આરેલાલ મિત્ર.

યોગિવર શ્રી સ્વામી ચમ્પાનાથજી.

નેપાળ રાજ્યમાં દાંગઘોખરી નામનો એક પ્રદેશ છે. આ પ્રાંત કાશ્મીરના અનન્ત નાગ અને માર્ચન્ડ ક્ષેત્રને મળેલો છે. દાંગ ઘોખરીના એક ભાગમાં ચૌધરા નામના યોગિયોનો આશ્રમ છે. આ આશ્રમની ત્રીપૂર્ણ સ્થાવર જંગમ વિભૂતિ નેપાળની મહારાજાની આપેલી છે. યૂગનો રિવાજ જુદોજ છે. તાલ સ્વર સહિત ધંટા નાદ સહિત પૂજા થાય છે. પુજારીને સવારે ૩ થી ૭ વાગ્યા સુધી, તથા બપોરે પણ ૩ થી ૭ વાગ્યા સુધી મોંઢે પટ્ટી બાંધીને એક પગ ઉપર ઉભું રહેવું પડે છે. આ આશ્રમનો એક મોટો વિચિત્ર રિવાજ એ છે કે, દર વર્ષે મહન્ત, પુજારી અને કાઠારી વિગેરે બદલી નાખવામાં આવે છે. પૂજારી મૂર્તિ ૬ મહીના સુધી ચૌધરામાં અને ૬ મહીના સુધી સ્વારી કાટમાં રહે છે. એ સ્વારી કાટ સ્વામી ચંપાનાથજીની જન્મભૂમિ છે.

યોગિવર ચંપાનાથજીનો જન્મ સેવત ૧૮૭૧માં થયો હતો. તેમની માતાનું નામ 'પાર્વતી' અને પિતાનું નામ મહેશનાથ હતું. તેમનાથી એક મોટી બેન ન્યંતિ તથા મોટા ભાઈ લાલનાથ એટલાં બાંકુ હતાં. તેમના થી ગુરૂ માહારાજ શિવનાથજી અસમોદા જીજ્ઞાસના રહેવાસી હતા. તે ફરતા ફરતા નેપાળ-રાજ્યમાં આવી પહોંચ્યા ત્યાં ચંપાનાથે તેમના 'શિષ્ય' બની ઉપદેશ લીધો. ચંપાનાથ નાનપણથીજ ધણી ચંચળ હતા. પોતાની શુદ્ધિ પણ ધણી તીવ્ર હતી. પોતે જે કંઈ ભણતા તે તેમને ઝટપાદ આવી જતું. પોતાનાં બેનોહર મુખ, તરલાપત લોચન તથા સુંદર ચાલપર સર્વ મુગ્ધ થતા હતા. ત્યારે પોતાના દેવ ભારત વર્ષમાં આવવા લાગ્યા ત્યારે તેમણે પોતાની સાથે તેમને લેવાનો વિચાર કર્યો. ૧૨૦૦ માતા પિતાની અધિક મમતાને લીધે ચંપાનાથ ગુરૂજીની સાથે હિંદુસ્તાનમાં આવી શક્યા નહિ.

ચંપાનાથના ગુરૂ નેપાળની હદમાંથી પાટણ સુધી પણ પહોંચ્યા હોય તેવામાં સ્વારી-કાટમાં ચંપાનાથના પિતાનો સ્વર્ગવાસ દષ્ટ ગયો. વૈધવ્ય દશાને પામેલી તેમની માતા પણ જેમ તેમ કરીને ન્યંતીનું લગ્ન કર્યા પછી સ્વર્ગવાસને પામી. માતાના સ્વર્ગવાસ પછી લાલનાથ અને ચંપાનાથ પોતાના દિવસ ગમે તેમ કરી ગુજરવા લાગ્યા. જ્ઞેતજ્ઞેતામાં મોટો ભાઈ લાલનાથે પણ પરલોક ભણી ફૂલ કરી લીધી. એથી ચંપાનાથે પોતાની બેનને ઘેર પિઠકાન જતાની તૈયારી કરી. ચૌધરા અને સ્વારીકાટથી પિઠકાન ૩-૪ દિવસનો રસ્તો છે. પિઠકાન એક નાની સરખી જાવણી છે. ત્યાં તેમનો બેનેવી નોકર હતો. પિઠકાનની ચારે તરફ મોટા મોટા હયા હયા પહાડો છે. તેની પૂર્વે ગિરિશંજ-શિખરપર નેપાળના મહારાજાનો એક કિલ્લો છે. કિલ્લાની અંદર બંદુક, ગોળા વિગેરે બનાવવાનાં કારખાનાં છે. પિઠકાનની મધ્યે ભગવતી શ્રી ભદ્રાકાળીનું એક મંદિર છે. મંદિરનો અધિ-પતિ મહંત પણ ગોળીજ છે. મંદિરમાં સર્વ કાંઈને સદાદર્શ મળે છે, અને તેથી બહાર ગામના સાધુ-મહાત્માઓ હંમેશાં આ મંદિરમાં આવ્યાં કરે છે. ચંપાનાથ આ મંદિરમાં આવ્યા ત્યાર પછી કેટલાક દિવસે તેમની બેન બેનેવીને ખચર પગવાથી તેમને પોતાને ઘેર તેડી ગયા. ચંપાનાથ થોડાક દિવસ તો બહેનને સાં રહ્યા પણ તેના બેનેવીના ચિંટિયા સ્વભાવથી તે વધુ વખત ત્યાં રહી શક્યા નહિ.

ચંપાનાથે ત્યાં સાંભળ્યું કે પાસેના જંગલમાં ભૈરવનાથ નામનો વનખંડી આવો રહે છે અને તે અધોર કિયાની સાધના કરે છે એ કિયાની સિદ્ધિને માટે તે દારૂ, માંસ, તો શું પણ હાથ આવી જાય તો મનુષ્યનું માંસ પણ ખાઈ જાય છે. એથી તેની પાસે કોઈ પક્ષી સરખું પણ જતું નથી. પરંતુ આ જનવાયકા સત્ય નહોતી. વનખંડી આવો અધોર કિયાનો ઉપાસક નહોતો તેમ મદમાંસનું ભણ્ણુ પણ કરતો નહોતો. તે તો પરમ વૈષ્ણવ અને સિદ્ધ યોગી હતા. હક યોગની સંપૂર્ણ કિયાઓ તેમના હસ્તાક્રમણવત હતી. કાશી, કાશ્મીર, આદિ તિર્થોમાં પોતે ફરી આવ્યા હતા. તે પોતે હંમેશાં તપસ્વી વેશમાં નજર રહેતા હતા તથા કદી કદી તો સ્મશાનમાં પણ તપની કિયા કરતા હતા, અને તેથી કદાચ તેમને આ વેશમાં જોઈ લોકોએ અધોરીમાં ગણી કાઢ્યા હશે.

ચંપાનાથે ધાર્યું કે ચાલો વનખંડી આવતું શરણુ લઉં. જો તે મને અધોર કિયાની સાધનામાં ખાધ જશે તો પણ હું સંસારના નાના કલેશોથી મુક્ત થઈ જઈશ. એમ ધારી ચંપાનાથે પિંડિકાનથી નીકળી વનખંડી આવતી શોધમાં જંગલમાં જમવા માંડ્યું. એક દિવસ ચંપાનાથને આવતી દર્શન થયાં. જો કે વનખંડી આવતું રૂપ ઘણું જ ભયાનક હતું. તથાપિ ચંપાનાથે તેમને સાક્ષાત્ ગુરુ ગોરખનાથ જેવા માન્યા.

ચંપાનાથે વનખંડી આવતી એવી સેવા કરી કે તે તેના ઉપર પ્રસન્ન થઈ ગયા તેમણે ચંપાનાથને હકયોગની સંપૂર્ણ કિયાઓમાં પ્રવિણ કરી દીધા, અને તેથી તેમને કાર્મિક જ્ઞાતમ સાક્ષાત્કારની ઝાંખી થવા લાગી. પરંતુ વનખંડી મહારાજ ન્યારે કાશી, કાશ્મીર ત્રિગેરે સ્થળોની કથા સાંભળાવતા ત્યારે ચંપાનાથનું અંતઃકરણ ચક્ષિત થઈ જતું અને તીર્થ માત્રા કરવાને માટે પ્રાર્થના કરવા માંડતા જેથી મહારાજે તેમને દેશ-ન્યાત્રા કરવાની અનુમતિ આપી.

પોતે ગુરૂજી પાસેથી વિદાય થયા પછી ૧૨ વર્ષ સુધી નેપાળના પહાડોમાં જમણુ કર્યું. ત્યાં તેમણે ખૂબ યોગાભ્યાસ કર્યો. જેથી તેમની કિર્તિ સર્વત્ર ફેલાવા માંડી. સાંભળવા અમણે નેપાળના કેટલાક ઉચ્ચ અધિકારીઓ પણ તેમનાં દર્શન કરવાને કેટલોક વખત જમણુ કરતા હતા. ૨૨ વર્ષની ઉંમરમાં પોતે નેપાળની હદને છોડીને પાટનના મેળામાં આવ્યા.

પાટન એક નાનું ગામ છે. ત્યાં શ્રી પાટશ્રી દેવીનું મોટું વિશાળ મંદિર છે. આ મંદિરની વિભૂતિ કમ નથી. મંદિરનો મહાંત પણ યોગીજ છે. જો કે પાટન બ્રિટિશ રાજ્યમાં છે તથાપિ તે મહારાજા બહરામપુરને કબજે છે. ચૈત્રી નવરાત્રીમાં ત્યાં ઘણો જંગી મેળો ભરાય છે. આ મેળામાં મહારાજા બહરામપુર પણ આવે છે. દેશ દેશાંતરથી વિદ્વાન પંડિત, સાધુ મહાત્મા પણ એકઠા થાય છે. પાટનમાં બલિદાનનો રિવાજ છે અને નેપાળની માફક પાટનના સાધુ સન્યાસી પણ માંસભક્ષી છે. સ્વામી ચંપાનાથજી ગુરુ ગોરખનાથના મતાનુયાયી વૈશ્વવયોગી હતા. તેમણે આ ખરાજ રિવાજની સામે ઘણાજ આક્ષેપ કર્યો તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે વિરોધિઓએ તેમને ચીપીયા વડે ખુબ માર માર્યો. ચંપાનાથજીએ આ દારૂણ વેદનાને સદન તો કરી પરંતુ મરતાં સુધી તેમણે તે સમુદાયના સાધુઓની વિરૂધ્ધ આક્ષેપો કરવા ચાલુજ રાખ્યા હતા. ચંપાનાથજીએ - પાટ-

નથી વિદ્યાય યદને હિંદના પ્રસિદ્ધ પ્રસિદ્ધ તિથીમાં બ્રમણ કર્યું. એક દિવસ પોતે અઙ્ક-
સ્માત નર્મદાના કિનારે એક યોગગઢમાં આવી પહોંચ્યા. મહાધિશ સ્વામી આનંદગિરી
ખરેખર મહાત્માજી હતા. પોતે ધણી વિદ્વાન તથા રાજયોગી હતા. તેમની પાસેથી
અંખાનાથ થોડી ધણી યોગની ક્રિયાઓ શિખ્યા અને થોડા ધણા સંસ્કૃતનો અભ્યાસ
કર્યો. અંખાનાથ હડયોગમાં તો પ્રવિણજી હતા હવે તે રાજયોગમાં પણ પારંગત થઇ
ગયા. કેટલોક વખત વિદ્યા પછી પોતાના હૃદયમાં કાશ્મીર તરફ જવાની ઇચ્છા થઇ.
એથી પોતે સંવત ૧૯૨૫ માં જમ્મુ યદને કાશ્મીરમાં ગયા.

કાશ્મીરમાં અમરનાથ મહાદેવનું ધામ ધણુંજ પ્રસિદ્ધ છે. ત્યાં જવાની ઇચ્છાવાળા
મહાત્મા અને બકતોથી દર વર્ષે કાશ્મીરનું શ્રીનગર ખીચોખીચ ભરાઇ જાય છે, તેમના
ભોજન વિગેરેનો બંદોબસ્ત કાશ્મીર દરબારની તરફથી બે માસ સુધી કરવામાં આવે છે.
અમરનાથ મદનાલનું બદરીનાથ ધામ નથી કે ચાર માર્ગે ચાલે અને ઝટ કોઈ ચટાર્થ ઉપર
આરામ કરવા માર્ગે, અહીં ચટાર્થો હોતી નથી, અને એક બે જાત્રાળુઓ એકલા પણ
જઇ શકતા નથી. પ્રથમ શ્રીનગરમાં કંઇ હમરો જાત્રાળુઓનું ફળ એકઠું થાય છે. તેમના
ભોજન, વસ્ત્ર તથા કોપડા સુધીનો બંદોબસ્ત ત્યાંથી કરવો પડે છે. કેમકે રસ્તામાં બરફ
સિવાય બીજું કંઇ હોતું નથી. આવજુની પૂર્ણિમાથી ૭ સાત દિવસ સુધી શ્રીનગરમાં
આ દસ ધણીજ ધામ ધૂમથી બીજા બિડારી, અનન્ત નાગ, માર્તંડ, પહલગાંવ, ચન્દનવાડી,
જોષનાગ, પંચતરણી યદને શ્રી અમરનાથ પહોંચે છે.

સ્વામી અંખાનાથજી પૂર્વોક્ત ચંદન વાડીમાં ૭ ૭ મહીના સુધી તો ધણીવાર નના
વસ્થામાં રહેતા. તે વખતે કોણ જાણે કે પોતે કેવી જૂઠીનું સેવન કરતા હતા. કેમકે ચંદન
વાડીથી સોળ માર્ગસ સુધી એક પણ ઘર નથી. આ જગ્યા ધણીજ બચાનક છે. અહીં
કંઇ પણ ખાવાની વસ્તુ મળી શકતી નથી.

કેટલાક લોકોનું કહેવું એવું છે કે, અંખાનાથજી પહેલાં જુદા હતા પોતાના વાળ ઘેળ્યા
થઇગયા હતા પણ બપોરે તેમણે અમરનાથના અમર તળાવમાં-કે જેને હાલ હત્તાર
તળાવ કહે છે. અને જેની પાસે પહોં પહોં પહોં રહી રહી ગયું નથી. અને જેનું જળ બરફથી
ઢંકાયેલું રહે છે. તેમાં સ્નાન કર્યું ત્યારથી તેમનું શરીર બદલાઇ ગયું અને પોતે જુવાન
જણાવા લાગ્યા.

કેટલાક માણસો વળી એમ પણ કહે છે કે ચંદનવાડીના ઉપત્તકાના ગહન વનમાં
એક અમર ફળ છે. તેના જળના રપર્સથી મનુષ્યનું શરીર બદલાઈ જાય છે, અને
સ્વામીજી તે ફળના જળના પ્રસાવથી નવવૃદ્ધ જેવા બની ગયા છે.

કેટલાક લોક કહે છે કે:-

“અપાન મૂર્ધ્વમુત્યાપ્ય માગં કળ્ઠાદધોનપેતું ।
યોગી જરા વિમુક્તઃ સન્ પોઢશાન્દવયો ભવેત્ ॥”

(હટ મ.)

યોગાભ્યાસથીજ સ્વામીજી સોળ વર્ષના જુવાન જેવા બન્યા છે. પરંતુ ખરું કારણ હમે
કહી શકતા નથી. મરતા સુધી હેમની કાન્તિ ૨૫ વર્ષના યુવક જેવીજ રહી હતી.

સ્વામીજી કદી કદી જન્મની આસપાસના પહાડો ઉપર પણ, વિશેષ કરીને પરમંડલ તીર્થમાં યોગાભ્યાસ કરતા હતાં એથી તેમની તપશ્ચર્યાની કીર્તિ કાશ્મીરમાં સર્વત્ર ફેલાઈ ગઈ, અને તેથી કાશ્મીર નરેશ સ્વર્ગવાસી મહારાજ શ્રી રણવીરસિંહજીને પણ તેમનાં દર્શનની ઇચ્છા જાણાવા થઈ એથી ઇચ્છાજ પ્રપન્ને તેમને સંવત ૧૯૩૨ માં જન્મના શ્રી ગણધર મંદિરમાં સ્વામીજીનાં દર્શન થયાં સાંભળવા પ્રમાણે મહારાજાએ અનેક પદાર્થો તેમના ચરણમાં સમર્પણ કર્યો પરંતુ પોતે તે તરફ નજર સરખી પણ નાંખી નહોતી. કારણ કે યોગિજન સિદ્ધિઓ અને ધનૈશ્વર્યની વિશ્વતિથેને વશીભૂત થતા નથી. ભગવાન પતંજલિનો ઉપદેશ છે કે—

સ્થાન્યુપ નિમન્ત્રણે સક્ત સ્મયાઽકરણં પુનરનિષ્ઠ મસંગાત્ ।

સ્વામીજીના હૃદયમાં એ લાલસા હતી તથા ઇત્પત્ર થઈ હતી કે ઇન્દ્રેશ્વરમાં પોતાનો મુખ્ય યોગાશ્રમ બનાવવો. અને તે પ્રમાણે તેમણે સંવત ૧૯૩૪ માં ઇન્દ્રેશ્વરમાં પોતાનો મુખ્ય યોગાશ્રમ નક્કી કર્યો. પોતાની યોગસિદ્ધિઓ ઇચ્છતીજ હતી કે તેઓ પ્રવૃત્તિ માર્ગમાં ફસાપ તો સારું, તે આમ તેમ એથી જતાની એટલા કષ્ટોજ કરતી હતી, અને એ તેનોજ પ્રભાવ હતો કે કાશ્મીરના હાલના મહારાજા સર શ્રી પ્રતાપસિંહ સાહેબ બહાદુરજીના હૃદયમાં પોતાના દર્શનની ઇચ્છા હતીજ ઇત્પત્ર થઈ અને તેથી તેઓ પોતાના બંને નાનાભાઈઓને—રામ રામસિંહ સાહેબ, અને રામ અમરસિંહ સાહેબને સાથે લઈને સંવત ૧૯૩૬ માં જન્મથી નીકળી ઇન્દ્રેશ્વર આવી પહોંચ્યાં, અને પોતે અન્ય અનેક પદાર્થો સહિત ઇન્દ્રેશ્વર પર્વતની આસપાસની સંપૂર્ણ ભૂમિ પણ સ્વામીજીના નામ પર કરી આપી. આશ્રમમાં નાના પ્રકારના ફળો અને ફૂલોની વાડી બનાવવાનો પ્રયત્ન પણ કરવામાં આવ્યો અને ચોડાજ દિવસમાં ઇન્દ્રેશ્વર યજ્ઞર્થમાં ઇન્દ્રેશ્વરજી બની ગયું.

ધીરે ધીરે સ્વામીજીનો વેશ બદલાઈ ગયો. જડી ભૂટી ખાવાનું બંધ કરી દીધું અને બહુ મહંપવાન વસ્ત્રો ધારણ કરી શરીરની શોભા વધારવા માંડી. સોનાનાં રત્ન જડિત આભૂષણો ધારણ કરવા માંડ્યાં, અને તરફ તરફનાં પકવાનો પોતે જમવા લાગ્યા અને આથી રીતે તેમણે યોગસિદ્ધિઓને સ્વાદ લેવા માંડ્યો.

જીવન દીપ.

(મારે મન એ ન અધિક, એ લય.)

તમ જીવન છે એક દીપ.

કતિ તેથી ગૃહ ઉગ્મળો, કતિ તેનાથી ગૃહ બાળો,

એ એવું ઉભય કરવાવળો;—

કાં તેમથી તે જસ કહાડો, કતિ તેથી દાજન પાડો,

સારું કે ખોટું દેખાડો;—

સૌંદર્ય જાણશે એનાથી, દેખાશે કુરૂપતા તેનાથી,

ભુજો રેશમ, કતિ ભુજો કાથી;—

એનાથી જવાશે સન્માર્ગે, એનાથી જવાશે ઉન્માર્ગે,

એ દેરી જશે તરફે, સ્વર્ગે;—

એ દીપથી કતિ પ્રભુ બાળો, કતિ કાંઈ ચપતાન નિહાળો,

(એ) બતલાવે, જેવું જોવાવળો;—

એ દીપકથી જોવું શું શું, એ દીપકથી જ્ઞવું શું શું;

એ કામ હું તમને મોંપું હું.—

(શ્રી. ક.)

સદ્ગુણી શશી.

(લેખક શ્રીયુત્તમ વેલુ વિહારી.)

(અનુસંધાન ગતીકથા.)

પ્રકરણ પંદરમું.

અરધું કામ પાતું.

‘ પ્લેગ સીમન નજદીક આવતી હોવાને લીધે જંગલો જલદી પુરો થવો જોઈએ ’ એવા આશયનો કાગળ લાટીયા તરફથી આવતી વિનુની દેખરેખ આગળ બંધાતા માફંગાના જંગલાતું કામ ધમધોધાર ચાલી રહ્યું હતું. આ પંદર દીવસમાં તો કામનો બોળો એટલો બધો વધી પડ્યો હતો કે વિનુને જમવાને પણ વખત મળતો નહિ. રિમ્પ સાહેબના માફંગાના કાંદાકટનાં ઘણાં ખસાં કામોં પુરો થયાં હતાં.

સંખ્યાકાળના ચારેકના આચરે ઓશીસમાં પોરટમેને વિનુના હાથમાં એક કાગળ આપ્યો. કાનો કાગળ હશે એનો તેને કંઈજ તક યદ્ય રાખ્યો નહિ, કારણ કે તે કાઈનીજ સાથે મુદ્દે પત્ર વ્યવહાર કરતો નહિ. તેણે તે કવર ફેંટ્યું. કાગળ વાંચતાંજ તેના મુખપર કંઈ વિશ્વસ્યુજ તેજ જણાવા લાગી. વાંચકોને આવા તે જનકુપત્રમાં શું લખ્યું હશે તે જાણવાની વિશેષ ઉત્કંઠા યદ્ય હશે તો તે કાગળ નીચે મુજબનો હતો.

ઓપાટી.....૧૬.....

વહાલા વિનુ:—

અનેક દંડવત, પત્ર લખવાતું કારણ એજ કે, આજ સગસગ આઠ દીવસથી આપની ફરે મુલાકાત યદ્ય રાખી નથી, આપ ઘેર ગયા હશે પણ રમને તાણુ જોઈ આશ્ચર્યમાં પડ્યા હશે તેમાં બીજી આજના આ રચનાના પત્રે વિશેષજ ઘોટાળો ઉદ્ભવશે; મને માધુએ કપટ જાગમાં ફસાવી અહિંયાં આપી છે. હું હવે કંઈજ વધારે લખી શકતી નથી આજ સુધી આપથી હુપાવેલા લાવને હવે હું પ્રગટ કરું છું કે આ દેહ મેં આપના ચર્ણ અર્પણ કર્યો છે હવે મારો સઘળો આધાર કેવળ આપ પરજ છે. વધારેમાં શું લખું—

આપના ચરણની દિનદાસી.

શશી.

‘ તા. ૬.—આજે રાતના જરૂર પધારશે. ગીરજા ડાશી મોટા દરવાજા આગળ આપની રાહ જોતી હશે. વધારેમાં મુલાકાતે. ’

શશી.

‘ ચરણની દિન દાસી ’ વિનુએ આજ વાઘપની મનમાં તે મનમાં ફેટલીક આજ સિયોપર આજીવો કરી. પોતાનું સ્વપ્ન સાચું પડશે ? શશી પોતાની યશે ? એનીજ સત્યતા જોવાની ઉત્કંઠાએજ જાણે તે વાઘ વારંવાર વાંચતો જણાયો.

માધુના નીચ વર્તનનો વિનુને હવે ધણેજ ક્રોધ ચઢ્યો. તેણે તે કાગળ પાછો પર-ખીડીયામાં ધાલી પોતાના ગુંઝામાં મુક્યો. હમેશના કરતાં વિનુએ આજે વહેલીજ ઓશીસ છોડી.

જેમ જેમ સાંજ પડવા લાગી તેમ તેમ શશીને વધારેજ ચટપટી થવા લાગી. કાગળ વિનુને મળ્યો હશે કે કેમ ? પોતાને માટે તેઓ વિચાર કરશે કે કેમ ? પત્રને બેશરમાઇ તો નહિં ગણે ! આવા તેને વિચારો આવતાં વિનુના ઉદાર ચરિત્રનું સ્મરણ ચતુ અને પછી તેની મનોદેવી તેને એમજ કહેતી કે વિનુ અવશ્ય આવશેજ.

આવા વિચારમાંજ તે હતી એવામાં ગીરજાડાશી તેની પાસે ક્યારે આવી તે પણ તેના ભણ્યામાં આવ્યું નહિં. તેને જોઇ શશી બોલી “આવ્યા કે ?”

“હા.”

ગીરજાડાશીએ વિનુને પોતાની ઓરડીમાં બેસાડ્યો હતો.

શશીની પ્રથમ મુલાકાતે પ્રથમ દ્રષ્ટિમિત્રને જે નવિન અંદુરો તેના હૃદયમાં ખીસ્યા હતા તેજ મનોવિકારોને શશીના પત્રે તેજ અંદુરો પ્રકુલિત બનાવ્યા હતા.

શશી ગીરજાડાશી સાથે બારણા સુધી તો આવી પણ હવે તેના ચરણો લગ્નમયી બારે થયા. આમ થવાનું શું કારણ હશે વાર ? કેટલીક વખત તેણે વિનુ સમક્ષ વાતો-ચીતો કરેલી છે પણ આજે તેને વિનુએ અટકાવી ગીરજાડાશી પાછળજ હતી તેણે તેને ધીમેથી અંદર ધકો માર્યો. તે અંદર તો ગઈ પણ પત્રન આગળ પિંપળપાન જેવી ગત થઈ. આનંદ, સય અને લગ્નજે તેના મુખપર સજ્જડ તાણું માર્યું. વિનુએ ઉભા થઈ તેના હાથ પકડી તેને ઉત્થાપન આપ્યું. તે એકદમ ગભરાઈ ગઈને તેની છાતી ધાકવા લાગી.

“શશી.”

વિનુના મધુરા શબ્દે તેના શરીરપર પ્રેમ રોમાંચ થયું. તેનું મસ્તક ભ્રમણ કરવા લાગ્યું અને તેવીજ સ્થિતિમાં તેણે પોતાનું ડાક વિનુના આધિ મુક્યું. અને પ્રેમમાં લીન થઈ ગયા.

વિનુએ શશીની હૃદયથી પકડી મેં ઉંચું કર્યું તો તેના નેત્રોમાંથી અશ્રુપ્રવાહ વહેતો હતો આ રસ્તે તેણે શશીના હાથ પોતાની છાતી સરસો આધે અને તેના નેત્રોમાંથી પૃષ્ઠ પ્રેમાશ્રુ વહેવા લાગ્યાં. તેઓનાં હૃદય ભરાઈ આવ્યાં, કંઈ રૂપાયો. પ્રેમનું પ્રેમથી મિલન થયું. આસ્તે આસ્તે શશીએ સધળી વાત વિનુને કહી સંભળાવી તે સાંભળી વિનુ બોલ્યો “હવે કાળજી કરવાનું કંઈજ પ્રયોજન નથી. હું કાસેજ સધળો અંદોળસ્ત કરી કાસે રાત્રે આજ વખતે તને તેડી જવાની અવસ્યા કરીશ.” આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં વિનુએ શશીની રમ લીધી.

રાત્રે વિનુ શશીને મળવા આવ્યો હતો એ વાતની માધુને જાણ થતાં તેના શરીરમાં જીત સંચાર થયો. વિનુ રૂપી કાંટાને પોતાના માર્ગમાંથી દુર કેમ કરવો એનો તેણે ધણો પણો વિચાર કર્યો અને તેને એક મુક્તિ સુઝી આવી, તે ત્યાંથી ઉડી નરીમા કે જે હમણાંજ ઉડ્યાં હતાં તેમની પાસે જઈ કંઈક સંકેતો કરી ગાડીમાં બેસી પોતે બાહર પધાયો. નરીમા જલદીથી વિધી આટોપી ઉપરના દિવાનખાનામાં ગયાં અને શશીને ઉપર બોલાવી પોતાની સ્થિતિની વાતોમાં રાણી.

એક કલાકમાં માધુ નાયક સાથે કેટલાક કોન્ટેનરને લઈ આવ્યો. દિવાનખાનામાં આવી બેસતાં નાયકે પુછ્યું “કેટલાની ચોરી થઈ છે ?”

“આશરે સાત આઠ હજાર” માધુએ જવાબ દીધો.

“સી ચી વસ્તુઓ ચોરાઈ છે?”

“મારા શુંઆમાંનું સોનાનું ધડીપાળ, એ હીરાની વીંટીઓ શુંઆમાં મુકલી તે અને બીજું રોકડ નાણું.”

“ચોરીને દિવસે કપડાં ક્યાં મુક્યા હતાં? રોકડ કેટલી હતી?”

દીવાનખાનાના ખુશામાં આગળી ખતાવી માધુભાઈ બોલ્યા—“કપડાં ત્યાં હતાં, કાલે પેટીપરથી આવ્યો ત્યારે મારી પાસે સવા પાંચ હજારની નોટી હતી.”

“નોટાના નંબર ટાંકી લીધા હશેજ?”

“ના, દરેક નોટ સો સોની હતી ધણુંખરૂં એવી નાની નાની નોટોના નંબરો હું ટાંકતો નથી.”

“તમારો બહેમ ઢાનાપર છે?”

“બહેમ—સાહેબ; બહેમ ઢાનો રાખવો?” માધુએ ઘોડાળાખરો જવાબ આપ્યો.

“તમારા સધળા નોકરોને મારી સામે જરા હાજર કરશો?”

ઘોડાવાળો, નોકર, રસોઇયો, વગેરે સધળા ધરના સ્ટાફને દીવાનખાનામાં ઉભા કરવાનાં આજ્ઞા. સાહેબે એકએકે જખાની લેવા માંડી, ઘોડાવાળાની જુખાનીમાં તેણે જણાવ્યું: “ગઇ કાલે રાતના દસ વાગે વિનુભાઈ અહીંયાં આવ્યા હતા.”

“કાણુ વિનુભાઈ! રાત્રે આવ્યા હતા? ક્યારે?” માધુએ આશ્ચર્યના ઉદ્ગારે પુછ્યું.

“વિનુભાઈ કાણુ છે? સાહેબે પુછ્યું.”

“આ માણસને અમારા બાપાજીએ આશરો આપી ઉછેર્યો હતો, પણ અમારા બાપાજીના સ્વર્ગવાસ પછી તેની વસંટ ફરકટરને લીધે મેં તેને ધરમાંથી રજા આપી છે.”

વિનુની વિરૂદ્ધ જેટલું કઠી ચકાવ તેટલું તેણે સાહેબ આગળ લેરવ્યું. અને સાહેબની પણ એવીજ ખાતરી થઈ કે ચોરાયેલી રકમ વિનુએજ લીધી હોવી નેહી. નોકરોનાં નામ નોંધી લેવામાં આવ્યાં. સાહેબ જતાં જતાં બોલ્યાં “શેડ તમે બેરીકેડ રહો, ચોરી હાથ લાગશેજ એમાં મુદ્દલે મરાણ જેવું નથી. આજેજ વારંટ મેળવી ચોરને કમળમાં લેઈધું.”

સાહેબને ‘સેક્રેટ’ કરતાં કરતાં માધુએ કંઈક કાગળનું શુંચણ તેમના હાથમાં આપ્યું અને બોલ્યા:—“હવે આ સમયે હું કંઈજ કાળજી કરતો નથી પણ ચોર ધણોજ અટક છે. આ કામમાં ચાર પાંચ હજાર સુધી ખરચવામાં હું પાછી પાની ફરું તેમ નથી પણ તેને યોગ્ય શિક્ષા થવી નેહી.”

“વારં વારં કંઈ કાળજી કરશો નહિ.”

સાહેબનું લક્ષર જતાં માધુ આનંદેજ સ્વગતજ ગળુગણ્યા ‘કંઈ હરકત નહિ, ચાર પાંચ હજાર જશે તો’ પણ-પણ તેને તો હવે હું ઠેક પહોંચાડીશ. હવે તો શરી મારીજ થશે. નેહી છુ કે હવે તે કમ નથી વરા થતી તે’ એવામાં નવીમા દિવાનખાનામાં આવ્યાં તેમના તરફ સ્મિત કરતા બોલ્યા “અડધો હાડતો જીયો, વિનુને વમર ભાડાની તો દેખાડીજ સમજો, હવે ફક્ત શરી-એ-આજે સમજે બીજો પ્રયોગ.”

મકરણ સોળમું.

આ શુ! વીલ!!

વિનુ ઉપર ઉઘમવેલા સંકટની શશીને કદનાએ નહોતી. સંકટ સમજવાને બારી હોય ત્યારે ને? અને તેટલાજ સાર નવીમાએ તેને ઉપર લઇ જઇ વાતે વળગાડી હતી. બપોરે જમ્યા બાદ નવીમા માધુને પેડરેડપરને બંગલો જોવા ગયા, જતી વખતે શશીને તું આવે છે કે એમ પુછ્યું પણ તેણે ચોખી ના પાડી.

નવીમાના ગયા પછી શશી, બાપુ જે ઓરડામાં બેસતા હતા તેજ ઓરડામાં એકલી બેઠી હતી. આજે પોતાની સંકટમાંથી મુક્તતા થશે એજ મીઠા વિચારોમાં તે મશગુલ હતી. તેની નજર એક સરખી જુના કાળા લાકડાના કબાટપર ઠરી હતી, લીલી કુતરી કબાટના પુણાઓ સુંઘતી હતી. એવામાં એક નાની ઉંદરડી તે કબાટ તળે પડી જેથી શશીએ 'હુ' કર્યું. ઉંદરડી પકડવાની લીલી ધમપછાડ કરવા લાગી. મહા મહેનતે લીલીએ પોતાનું અડધું અંગ કબાટની તળેની પોલાણમાં ધુસાડ્યું અને સંતાયેલી ઉંદરડી પર પોતાનો પંજો એક સરખો ઝાપટવા લાગી. લીલીના પંજાના આધાતે કબાટ પાછળ પડેલ ધુળમાં હોટપોટ થયેલ એક કાગળનું ગુંચળું બાહર ધસી આવ્યું.

શાનું ગુંચળું હશે તે જોવા માટે શશી ખુરશીપરથી ઉભી થઇ તે પડીકું હાથમાં લીધું, હાથમાં લેતાંજ તે ગુંચળું કંઈપણ મહત્વનું હોવું જોઈએ એવું તેની મનો દેવતા કહેવા લાગી કારણ કે તેનાપર સીલ કરવામાં આવ્યું હતું. વળી તેની ચોતરફ રાતી દોરી વિંદાળી હતી. અંદર શું લખ્યું હશે તે જાણવાની શશીને સહેજ ઈચ્છા થઇ, તેણે તે દોરી છોડી કાગળ ઉઠાવ્યો, પહેલી ચાર પાંચ એળો વાંચતાંજ તેના મુખમાંથી 'આશ્ચર્યોદગાર બાહર પડ્યો 'આ શુ! વીલ!!' ગીરજા ડાશી કહેતી હતી તેજ આ વીલ હોવું જોઈએ.'

બાપુએ જે વીલ કર્યું હતું તે આજ! બીજા પ્રકરણમાં માધુ જે વીલ માટે નિરાશ બન્યો હતો તેજ આ વીલ!! વિનુનો રેટપર અડધો હક સાબીત કરનાર તે વીલ આજ!!

સઘળું વીલ વાંચી જોતાં શશીને પાર પીનાનો આનંદ થયો. તેણે જમ્મદી જમ્મદી તેની જેવડાળા તેણે તેને પોતાના લુગડાની જેવડામાં છુપાવ્યું. હવે ક્યારે વિનુ આવે અને આ તેને ખતાવું એમ શશીને થઈ ગયું. આ આનંદના ઉમળકામાં તેણે લીલીને બોળામાં લઈ તેને હાથે બચીવો કરી, નવીમા હજુ આવ્યાં નહોતાં જેથી શશીનો વખત ક્રમે ક્યો જતો નહિ. છેવટે તેણે સહેજ બહાર ફરી આવવાનો વિચાર કરી કપડાં પહેરી, ઘોડા વાળો તેની સહજ જોતો હોય. તેને કપડાં પહેરેલાં જોઇ તે બોલ્યો- "બેન ફરવા જવું છે કે?" શશીએ કહ્યું "હા"

ગાડી દરવાજા આગળ આવી ખડી થઇ. શશી માંડીમાં બેસતાં ગાડી ચાલવા લાગી. તેણે પોતાની પાટલીમાંનું વીલ છે કે કેમ તે તપાસી જોયું.

મહાલક્ષ્મી ઝેટ્ટરી આગળ બે કવાક સુધી દંવા આઈ ગાડી પાછી વાળવાનો હુકમ થયો. ગાડીવાળાએ એક લાંબુ સરકવ લેઇ એક ત્રણ માળની દબેલીના બગીચા વાળા ચો-

ગાનના દરવાજા આગળ ઉભી કરી. પીરમગ્ન શરીને જલદી ઘેર :આવ્યાની ખાનિ થઈ ગાડીમાંથી ઉતરી તે ગંગામાં ગઈ. તે અંદર જતાંજ પાછળથી દરવાજા ધડ દબાવે બંધ થયો. દરવાજા બંધ થતાં શરીના હૃદયમાં ધ્રાસોડ પડ્યો. તેણે પાંહુ વાળી જોયું તો તેની પાછળજ દારૂ વધને માધુને ઉભેલો જોયો.

માધુને જોતાંજ તેના હૃદયમાં કેવો આઘાત થયો હશે? જે સંકટ માટે તે ડરતી હતી તેજ મર્તિમંત સંકટ તેના સામે અડુ થયું તેના શરીરે પચીનો પચીનો થઈ ગયો, હાથ પગ થર થર ધ્રુજવા લાગ્યા, છાતી ધડકવા લાગી, મોર્મા સોજ પડ્યો. પણ માધુએ તે તરફ મુઠ્ઠે ધ્યાન આપ્યું નહિ. તે સ્મિત કરી બોલ્યો “કેમ શરી, હવે તું ક્યાં જઈકરો? કેમ સંભળડ ફસાવીને. વાઈ શરી, હવે તું તારો હૃદય તજે છે કે નહિ? જો આજ કેટલા દિવસથી હું તારું એક સરખું ભજન કરું છું પણ તારે તો તેના કંઈ હીસાબે નથી? તને આમ દુઃખમાં દિવસો ગાળવા કેમ ગમે છે? માંઈ કશું માન એટલે હું તને મારી ઈસ્ટેટની અને દેહની સ્વામીની બનાવીશ. કંઈક વીચાર કર આવી જીવ લેજી હકીલાંઈ ન કર! હવે હું તારે શરણે આવ્યો છું, શરી!”

માધુના એક પણ વાક્યનો બોધ શરીને ન થયો, તે કાવરી બાવરી થઈ ગઈ હતી. માધુ બોલતો બોલતો પાસે આવ્યો અને શરીનો હાથ પકડી તેનું સુખન લેવા પોતાનું મુખ પાસે લીધું એવામાં શરીને ધણોજ ક્રોધ ચડ્યો, અને તેણે તેના શ્રીમુખમાં એક ફટકાવી. માધુ તો સંભળડ થઈ ગયો. શરીના મુખ તરફ જોતાં તેને તે મહાકાળી રૂપ લાસી જણે તેનાં નેત્રોમાંથી અજિજન ન વરસતો હોય એવો તેને ભાસ થયો. માધુ ગભરાયો તેણે એક પગલું પાછુંજ ભરવા માંડ્યું. જતાં જતાં તેણે કહ્યું. “માઈ કહેવું સ્વિકાર્યો શિવાય તું અહિંયાંથી છુટી શકે તેમ નથી એટલું માત્ર પાકું ધ્યાનમાં રાખજો.

માધુના ગયા પછી ઘોડાવાળે આવી કહ્યું “બેન ઉપર ચાલો. મારે હુકમ પ્રમાણે. નીચેના સપળા દરવાજા વાસવા જોઈશે.”

શરી આજે પોતાની સંકટમાંથી મુક્તતા કરી લેવાની હતી તેના બદલામાં ઉતરી. માધુના કારાગૃહમાં આવી ફસાઈ.

મકરણ સત્તરમું.

એક વ્યક્તિ માટે બે પત્રો.

તે આખી રાત શરીએ રૂદન કરવામાંજ ગાળી. આ એક સત્તરમાંજ તેનો પ્રકુલિત ચહેરો કેટલો બધો લેવાઈ ગયો હતો! વિનુ આવ્યા હશે અને ત્યાં ઠાકને ન જોવાથી તેઓને શા શા વિચારો આવ્યા હશે! માધુના કૃષ્ણ કારસ્થાનોમાં નથી માની પૂર્ણ સહાયતા છે એવી હવે તેના મનની દદ બાવના થઈ. તેમના પ્રત્યે તેને હવે પૂર્ણ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો. તેને પોતાની પૂર્વ સ્થિતિનું સ્મરણ થયું અને એકદમ ડસકાંપર ડસકાં આવવા લાગ્યા. રડી રડીને ત્યારે તેનાં આંસુઓ પણ ખુદમાં ત્યારે સેજ તેને કંઈક કીક લાગ્યું. અદાદા! રડવામાં કેટલું બધું સુખ છે! “જગતની સપળી સંપત્તિ અને સ્વર્ગનાં સપળાં સુખોની ખરી યોગ્યતા દુઃખી જનોજ જાણે છે” એમ જો એક કવીનું કવણ છે તે કંઈ ખોટું નથી.

બધોરના બારના સુમારે ઘોડાવાળાએ બારણું ઉઘાડ્યું અને એક રસોઇએ બાણું અંદર
લાવી મુક્યું. સવારથી તેણે દાતણ સરખું કર્યું નહેતું તો પછી રનાનાદિકની વાતજ કર્યાંથી હોય ?
પાછો જ્યાં દરવાજે બંધ કરવા ગાડીવાન જતો હતો તે જોઇને બોલી “બાપ, પેલો દરવાજો
જરા ઉઘાડી આપે તો હું દાતણ પાણી કરી લેઉં” પણ ગાડીવાન કંઈજ બોલ્યો નહિ. શું
કરે બિચારો, તેને તેના શેડનો તેવોજ હુકમ હતો. શરીરે જ્યારે ધણીજ આજીજ કરી
ત્યારે તેણે બારણું ઉઘાડી આપ્યું. શરીરે પોતાનો સઘજો વિધી આરોપ્યો અને પાછી
દીવાનખાનામાં આવી. ગાડીવાને પાછું બારણું બંધ કરી દીધું અને બાહરથી સાંકળ વાશી.

કમાડવાથીને ગાડીવાનના ગયા પછી શરીર ખુરશી ઉપર જઈ બેઠી. બાણું તદ્દન
હરી ગયું હતું પણ તે તરફ તેનું ધ્યાને નહોતું. શરીરે ટેબલનું ખાતું ઉઘાડ્યું. તો તેમાં
લખવાનું સઘણું સાહિત્ય માલુમ પડ્યું, તેમાંથી તેણે કાગળ અને એક પરખીડીયું લીધું
વિનુને આ સઘણા ખીના લખી જણાવવાનો તેણે વિચાર કર્યો. બે ચાર કાગળો ખગડ્યા પછી
તેણે નીચે પ્રમાણેનો એક કાગળ લખી તૈયાર કર્યો.

પેડરૅડ...૧૯...

વહાલા વિનું પ્રત્યે,

સેવામાં વિનંતી વિશેષ:—

હું ક્યાં અને કેવી સ્થિતિમાંહું તે આપને આ કાગળપરથી જણાશેજ. ગઈ કાલે સાંજે
માધુએ મને એકલીને ફાસાવી આ બંગલામાં આણી ગોંધી મુકી છે; બીજાની સહાયવિના
અહીંથી છુટકો થવો કેવળ અશક્ય છે. કારણકે દરવાજાપર પડેલીયોતો પેરા મુકવામાં
આવ્યો છે. બાપુએ અંત સમે કરેલું વીલ કાલે અચાનક મારા હાથમાં આણું છે, તેપરથી એ
સિદ્ધ થાય છે કે માધુએ જે વીલ ચોડા દિવસ પૂર્વે પ્રગટ કરેલું હતું તે તદ્દન બનાવેલી
છે; હાલ તે વીલ મારા કબજામાં છે, મને તે વીલ કેવી રીતે મળ્યું તેની વિચિત્ર વાત
અહીંકાંતે જણાશેજ. હવે એક ક્ષણનો પણ વિલંબ ન કરતાં મારી અહિંયાંથી જન્મબંને
તેમ જલદીથી મુક્તતા કરવાની ત્વરીત પેરવી કરશો.

જો મારી મુક્તતાની જલદી તળવીજ નહિ ચામ તો આપને શરીરનો કાપમનો
વિયોગ સમજી લેજો. વધારે શું લખું એજ.

— સંકટમાં સપડાયેલી

આપની

શરી.

શરીરે કાગળ લખી બીડ્યો પણ હવે તેને પોસ્ટ ફાણુ કરે તેમ હતું, એકજ યુક્તિ
બાપી હતી કે ગાડીવાનને લાલચમાં લપટાવી કાગળ નંખાવવો. ચાર વાગ્યા પણ ગાડી-
વાનનો પતોજ ન મળે. હવે શું કરવું એનીજ વિવેચનામાં પડી. રસ્તાપર જનારને બારી-
માંથી કાગળ નાંખી પોસ્ટમાં નાંખવા કહેવું પણ પેડરૅડ જોવા એકાંત રસ્તાપર પગરવ
ધણીજ થોડી ! અત્યાર સુધીમાં તે રસ્તે બેચાર માણસો ગયાં ખરાં પણ પરસ્પરે પર
પુરૂષ સાથે કેવળ અજાણ્યા આદમીને બોલાવવો એ હિંદુ રીત રીવાજને ન જાજતી વાત,
તેમાં વળી આ કુમારીકાને પુરૂષો સાથે બોલવા આવવા સંબંધે ધણીજ થોડો રીવાજ હતો.
એટલે શરમની મારી તે કંઈપણ કરી ન શકી, સાંજ પડી અંધારું થવા લાગ્યું એવામાં તે રસ્તેથી

એક સાહેબ ધીમે પગસે તે તરફ આવતો જણાયો. પાછળ પાછળ એક બે ઘોડાની આવી ગાડી પણ ધીમી ધીમી ચાલી આવતી જણાઇ. આ જોઇ તેને વિચાર સ્પુર્યો કે હિંદુઓ કરતાં યુરોપીયનો ધણા દયાળુ અને સારા સ્વભાવના હોય છે અને જો આ કાગળ તેમના હાથમાં જાય તો અવશ્ય તેઓ પોસ્ટમાં નાંખશેજ. તેણે તરતજ ખીનું પરખીડીયું લીધું અને તે પર ઉતાવળે ઉતાવળે નીચેના અક્ષરો લખ્યા. “કૃપા કરી અંદરનું કવર પોસ્ટ કરશો, તો આપનો આ અનાથ પુત્રીપર અગણીત ઉપકાર થશે” અને તે પરખીડીયામાં વિનુનું પરખીડીયું નાંખી બંધ કર્યું. સાહેબ બારી આગળ આવતાંજ તેણે ‘સૂં સૂં’ કરી સાહેબને બોલાવ્યા. સાહેબે ઉંચે જોયું, તરતજ રાશીએ પોતાના હાથમાંના કાગળ બારી વાટે નીચે ફેંક્યો. કાગળ બીંતપર પડ્યો, સાહેબ ઉભા ઉભા આ સંઘળું જોતા હતા. ઘોડાજ વખતમાં તેમની ગાડી પાસે આવી, કાચમેનને કહી પેલો કાગળ મંગાવ્યો, કાગળ વાંચતાંજ તેમને સંશય આવ્યો અને તેમને પણ આ કંછક બેઠે ભયું ભાર્યું. તેમણે ઉપરનું કવર ફેંડ્યું. તેમની દ્રષ્ટિ પેલા કાગળના એકેસપર પડી તેઓ એક દમ આશ્ચર્ય પામ્યા એવામાં તો તેમનીજ આંખોની એક પટાવાળી દમભેર આવી હાથમાં એક કાગળ લેઇ ઉભેમાં જોયો.

પટાવાળાની હાલ ચાલપરથી તેના હાથમાંના કાગળ ધણેજ જરૂરનો હોય એમ જણાતું હતું, અને તેમ હતું પણ ખરું કારણ કે તે કાગળની બાજુમાં સત્તા અક્ષરે ‘ધણે જરૂરી’ એવા ચબ્બો હતા. ઉતાવળે ઉતાવળે સાહેબે તે કાગળ ફેંડ્યો. કાગળ વાંચતાંજ મને વળા વિગેજજ આશ્ચર્ય પેલા ધણું કારણ કે એકજ વ્યક્તિના સંબંધના તેમના હાથમાં બે કાગળો આવ્યા.

સાહેબને મળેલો આ ખીન કાગળ અમે વાંચકોને વાંચી સંભળાવીશું જ્યારે સાહેબના આશ્ચર્યનું શું કારણ ? સાહેબ કાણ ? કાગળ કોનો ? વગેરે સઘળી ખીના વાંચકોના પ્યાનમાં આવશે.

કુંગરીનું જેલખાનું.....૧૯.....

મહેરમાન સાહેબ ।

આજે સવારે હું માદુંગાની આશીસમાં કામપર બેઠો હતો ત્યાં બે ડૉ-સ્ટેબલો અને બે પોલીસ સીપાઇએ આવી તેઓએ મને પકડવાનું વારંટ બતાવી મને આ સ્થળે આજુવામાં અ.વ્યો. છે. આ! હાનરની ચેરીનો મારાપર આજ મુકવામાં આવ્યો છે. ક્યાંક કાણ છે તે મને જણાવવામાં આવ્યું નથી. ત્વંતિ લખંકર સંકેટમાં છું. સાહેબને યોગ્ય જણાય તેમ કરશો; પણ હું સોમન પૂરંક કહું છું કે, આ કામમાં હું કેવળ પૂર્ણ નિર્દોષ છું. એજ વિનંતિ.

આપનો,

આસાંકિત નમ્ર સેવક,

વિનુ.

બંને કાગળો ગુંડામાં નાખી રિમ્મ સાહેબ ગાડીમાં બેઠા અને કાચમેનને કહ્યું “ચલાવ ડોંગરી.”

અપૂર્ણ.

આપણા માઈ બહેનોને સુધારવાની કળા.

(લેખક:—વૈદ અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીયાર.)

બંધુઓ ! આ જગતની રચના એવાજ પ્રકારની છે કે, જગતમાં વિવિધતા તો હોય જ, પણ અફસોસની વાત એ છે કે, વિવિધતામાંથી વિરોધતા ગેદા થાય છે. કારણ કે દરેક માણસોના સ્વભાવો જુદા જુદા હોય છે. દરેક માણસોની આસપાસના સંજોગો જુદા જુદા હોય છે. દરેક માણસોના પુર્વના સંસ્કારો જુદા જુદા હોય છે. દરેક-માણસોને મળતા શિક્ષણમાં થોડો ધણો ફેર હોય છે, અને દરેક માણસોની અંદર કાંઈક ખાસ ખુબી તથા કાંઈક ખાસ ખામી હોય છે. તેથી કદાચ પણ માણસોને એકબીજાની સાથે અતિશય બની શકતું નથી, અને તેમાં વળી દરેક માણસોના સ્વાર્થો જુદા જુદા હોય છે. આમ હોવાથી વારંવાર ઠેકાણે ઠેકાણે કલેશ થયા કરે છે, અને ત્યારે એવા પ્રસંગો આવી પડે ત્યારે આપણે આપણાથી નાના હોય તેની દયા ખાધે છીએ, અને તેઓને સુધારવા માટે ઘણા લોકોને એકજ મતની મદદનત કરતાં આવડે છે અને તે એ કે, શિક્ષા કરવી પણ યાદ રાખજો કે, શિક્ષા કરવી એ તો હેવટનો ઉપાય છે, એ તો માયારીનો ઉપાય છે, એ તો દિયગીરીભરેલો ઉપાય છે અને એ તો રાજનીતિનો ઉપાય છે. એ કાંઈ હરીજનોનો ઉપાય નથી.

માણસોને સુધારવા માટે રાજનીતિમાં શિક્ષા કરવાનું કહેલું છે, પણ ત્યાં પણ એવી રીતે કહેલું છે કે પ્રથમ સામ, પછી દામ, પછી ભેદ, અને એ ત્રણે ઉપાયથી કામ ન થાય તો પછી હેવટ દંડ, એમ ચાર ઉપાયો જતાવેલા છે. તેમાં પ્રથમ સામ, એટલે સમજાવવું. પછી દામ એટલે લાલચ આપવી, તેમ છતાં ન માને ત્યારે ત્રીજો ઉપાય એ કે સુક્તિ, પ્રયુક્તિ કરવી અને તેમ છતાં પણ ન માને ત્યારે દંડ આપવો. આ પ્રમાણે રાજનીતિમાં કહેલું છે. પણ યાદ રાખજો કે, ધર્મશાસ્ત્રના નિયમોમાં અને રાજનીતિના નિયમોમાં ઘણું ફરક હોય છે. કારણ કે ધર્મનીતિ ચતુષ્કોણ ઉપર રચાયેલી હોય છે. અને રાજનીતિ રમેશુષ્કોણ ઉપર રચાયેલી હોય છે. એટલે રાજનીતિના બધા નિયમો કાંઈ હરીજનોને કામ લાગે નહિ, અને તેમ છતાં આપણે આપણાં ભાઈ બહેનોને સુધારવાની બાબતમાં એવી બપંકર ભુલ કરીએ છીએ કે, રાજનીતિની પણ જે હકામાં હતી બાબત છે તે આપણે પહેલામાં પહેલી જ અજમાવોએ છીએ ? અને તેમ છતાં આપણે આપણને પોતાને ધર્મવાળા સમજા કરીએ છીએ ! પણ એ ધર્મ તે કયા પ્રકારનો એ જરા વિચાર તો કરો ? આનું પરીણામ શું થાય છે ? એ તમે જાણો છો ? એનું પરીણામ એજ થાય છે કે, આપણા જે ભાઈ બહેનોને સુધારવા માટે તેઓને વારંવાર શિક્ષા દર્શાવીએ છીએ તેઓ ઉઘટા નોડાર બની જાય છે, અને શિક્ષાને લીધેજ ઉઘટી તેઓની ખરાબી થાય છે, કારણ કે શિક્ષા કરવાથી તેઓમાં કોરોસ્તા આવતી જાય છે. શિક્ષા ખમવાથી તેઓની લાગણીઓ ભુરી થતી જાય છે. શિક્ષા કરવાથી તેઓની કામગીરી ઓછી થતી જાય છે. શિક્ષા કરવાથી તેઓની અંદર વૈરભાવની વૃત્તિ મજબુત થતી જાય છે શિક્ષા કરવાથી તેઓના દૈવિ ગુણો દબાતા જાય છે. અને શિક્ષા કરવાથી તેઓની અંદર રહેલી આતુરી વૃત્તિને પુછી મળતી જાય છે; તેથી જે માણસને વારંવાર શિક્ષા

કરવામાં આવે છે તે માણસ સુધરવાને બદલે ઉઘટો નડોર બની જાય છે, માટે આપણા બાઈ બહેનોને સુધારવા સારૂં એવો સાર્વજનિક ઉપાય ન વાપરવો જોઈએ, પણ એને બદલે આપણા બાઈ બહેનોને સુધારવા સારૂં શાન્તી રાખતી જોઈએ. કારણ કે માણસોને જે રેવો પડેલી હોય તેટલો કાંઈ એકદમ બદલી શકતા નથી. જે જે વિચારો પોતાને સારા લાગેલા હોય તે વિચારો કાંઈ એકદમ બદલી શકતા નથી, અને આસપાસના સંજોગો પણ કાંઈ આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે બદલાઈ જતા નથી, અને આ બધી બાબતોમાં ફેરફાર થાય નહીં ત્યાં સુધી કોઈપણ માણસ પુરેપુરું સુધરી શકતું નથી. માટે યાદ રાખજો કે, આપણાં સર્ગા વંશજાને, આપણાં છોકરાં અને આપણા સિંધોને તથા બીજા કોઈને પણ સુધારવાનું આપણે યાદતા હોઈએ તો, તે સૌને સુધારતાં કેટલોક ટાઈમ લાગી શકે તેમ છે, માટે એવો ટાઈમ પસાર થાય એટલો વખત આપણે શાન્તી રાખતી જોઈએ. પણ આ બધી બાબતો બંધાવિના એવે વખતે શાન્તી રાખવાને બદલે આપણે શિક્ષા કરવા મંડી-પડીએ છીએ એથી જેને શિક્ષા કરીએ તેનું તથા આપણું જનનું ભુરું થાય છે. માટે આપણા બાઈ બહેનોને સુધારવા સારૂં આપણે પ્રથમ શાન્તી રાખનાં શીખવું જોઈએ.

આપણા બાઈ બહેનોને સુધારવા માટે બીજો ઉપાય એ છે કે, તેઓની સાથે હમેશાં ફરેક પ્રસંગે જેટલી જાને એટલી વધારેમાં વધારે બહાઈ રાખવી. જેમકે બોલવામાં બહાઈ, ચાલવામાં બહાઈ, આપવા લેવામાં બહાઈ ખાવા પીવામાં બહાઈ, અને બીજા દરેક બાબતમાં એટલી બધી બહાઈ, રાખવી કે એ બહાઈથી ખુશી થઈને આધિન થયા પીના તેઓથી રહી શકાયજ નહિ. આવી રીતે બહાઈથી પોતાના રનેલીઓને વશ રવા અને તેઓને સુધારવા એ હરીજનોનું કામ છે, શિક્ષા કરીને—પોતાના બાઈ બહેને કઠોર બનાવવા એ કાંઈ હરીજનોનું કામ નથી.

કેટલીક વખત એમ પણ બને છે કે, શાન્તી રાખ્યા છતાં અને બહાઈ કર્યા છતાં પણ કેટલાક નફર માણસો સુધરી શકતા નથી, એવી વખતે શું કરવું ? એમ કેટલાક હરીજનો સ્વાલ પૂછે છે, તેના જવાબમાં સતો કહે છે કે, એવે વખતે પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની ખરા હીલચી પ્રાર્થના કરવી કે, હે પ્રભુ ! આ માણસને તું સંસ્પૃહિ આપ. હે પ્રભુ ! આ માણસનું કલ્યાણ થાય તેમ કર. હે નાથ આ માણસ સાચો માર્ગ સમજી શકે એવી તેના ઉપર દયા કર, અને હે નાથ ? તેની ઉપર દયા કર-દયા કર-દયા કર-દયા કર-આ પ્રમાણે વારંવાર પ્રાર્થના કરવાથી ધીમે ધીમે તે માણસ સુધરી જાય છે, અને પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાય છે. માટે હે હરીજનો ! તમારા બાઈ બહેનોને સુધારવા માટે ઉતાવળા થઈને શિક્ષા કરવાનો કનિષ્ઠ માર્ગ લેશોમાં, પણ શાન્તી, બહાઈ, અને પ્રાર્થનાનો ઉપયોગ કરજો, એટલે તેઓ સુધરી જશે, અને એથી પરીણામે તમને તથા તેઓને બંનેને બહુજ ફાયદો થશે. પણ એને બદલે જે ઉત્કેષાઈ જતાં તમે વારંવાર શિક્ષા કર્યા કરશો તો તેઓ ઉઘટા વધારે વધારે નડોર બનતા જશે, અને પછી તેઓને સુધારવા ઉભટા વધારે મુશ્કેલી થઈ પડશે. માટે એવી જુલ ન થાય એ સંભાળજો. અને જો બાળને પાછળથી હીલચીર થવું પડે એવા સાર્વજનિક ઉપાયો ન લેવાય એ સંભાળજો; એજ અમારી વિનંતી છે.

દમ્પત્તિ પ્રેમ.

સ્ત્રી અને પુરુષનો પવિત્ર બાવ વાળો જીવન પર્વતનો મંબંધ તેને વિવાહ કહે છે. ત્યારે સ્ત્રી અને પુરુષ વિવાહ-સૂત્રથી બંધાઈ જાય છે, ત્યારે તેમના પ્રાણ અને હૃદય પરસ્પર મળીને પ્રેમ ઉત્પન્ન કરે છે. ત્યારે મંત્રેની એકજ આશા, એકજ ધ્યેય, એકજ ધ્યાન, જ્ઞાન અને દરેક વાતની એકતા થઈ જાય છે, સ્ત્રી પતિમાં અને પતિ સ્ત્રીમાં મળી જાય છે; બંનેનાં જુદાં જુદાં ચરીર મળીને એક નવિન, ત્રિપદ્મીયું યુગલ સૃષ્ટિનું રૂપ ધારણ કરે છે, ત્યારે આ પ્રકારના નિર્મળ અને મધુર મિલનને દામ્પત્ય (પતિ પત્નીનો) પ્રેમ કહેવાય છે. આ પ્રેમ અને આધ્યાત્મિક આત્મા સંજોગી મિલનનો ભાવ બહુજ ગંભીર છે; તેનો ઉદ્દેશ્ય બહુજ ઔષ્ઠ હોય છે. એના મૂળમાં પરમેશ્વરનો જે ગૂઢ અભિપ્રાય ગુપ્ત રહેલો છે તેના કાર્યમાં પરિણત કરવો એજ દમ્પતિના નિર્મળ પ્રેમનું પરમ ગૌરવ યા અંતિમ ઉત્તતિ છે. સ્ત્રી પુરુષે એકી સાથે, એકજ મતથી, અને એકજ ઇચ્છાથી એક બીજાના આધારે પરમેશ્વરના ત્રિય કાર્યોની સાધના કરવી એ પ્રેમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય છે. એનેજ માટે સ્ત્રીને સહધર્મિણી કહેલી છે. આ લલચાવનાર સંસારમાં ગમે તો સ્ત્રી યા પુરુષ કાષ્ઠપણ એકલા રહીને પોતાનું રક્ષણ કરી શકતું નથી. અર્થાત વિષય વાસનાઓથી પોતાને બચાવી શકતું નથી એનેજ માટે આ પવિત્ર યુગલ-મિલન છે. જે સંસારમાં આ પવિત્ર સ્ત્રી પુરુષનું મિલન પ્રચલિત ન હોત તો આજ સુધીમાં સમાજ નષ્ટભટ્ટ થઈ જાત અને મનુષ્યોના હૃદયમાં દયા, રેત, બીજાના દુઃખોમાં મદદ કરવી અને ધર્મ પરાયણતા આદિ ઇશ્વરીય બાવને કદી પણ રચાત ન મળત. મનુષ્યનું હૃદય વિષયર સર્પની આવાસ ભૂમિ બની જાત અને આ સંસાર રહેવા યોગ્ય રહી રાહત નહિ. આ દોષોથી બચવાને માટેજ દામ્પત્ય પ્રેમની સૃષ્ટિ કરવામાં આવેલી છે. જે દામ્પત્ય પ્રેમ ન હોત તો મનુષ્યોમાં મનુષ્યપણું પણ ન આવત. મનુષ્યનું હૃદય મરૂભૂમિની માફક ઉત્તરજ અને દોષોથી મલિન થઈ જાત. બગવાનની એવી અપૂર્વ માયા છે કે તેમણે મનુષ્યને મનુષ્ય બનાવવાને માટે, પાપ, દુઃખ, બ્યભિચાર વિગેરે વિષયો બચાવવાને માટે, અને તેને સ્વર્ગીય સુખના અધિકારી બનાવવાને માટે સ્ત્રી પુરુષના હૃદયમાં દામ્પત્ય પ્રણયનો સંચાર કરી દીધો છે. નૃસિંહ જ્ઞાલામય સંસારરૂપી ધોર વનમાં દામ્પત્ય પ્રણયની મોહ શક્તિજ નંદનવનના સમાન રમણીય અને સુખ શાંતિદાયક છે. એથીજ દમ્પતિ નાના પ્રકારનાં સુખ ભોગવતાં થઈ ધીરે ધીરે પોતાની ઉત્તતિના માર્ગમાં વધી શકે છે.

પતિ પત્નીનો પ્રેમ સર્વ સુખ અને ઉત્તતિનું મૂળ છે. પરંતુ દમ્પતિના હૃદય અને ચરિત્ર ઉપરજ તે સુખ અને ઉત્તતિનો પૂર્ણ આધાર છે. સ્વામિ અને સ્ત્રીના વ્યવહાર દોષથીજ આ સુખમાં જલ્દી વિષ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે. પરંતુ દમ્પતિનાં પરસ્પર એક મન અને એક પ્રાણથી અનુરક્ત ચલાથી તથા પોતાનાં દર્શન્ય સમજીને કામ કરવાથી તેમને એટલું સુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે કે, નેટલું એક અતુલ વૈભવશાળી રાજ્યને પણ મળી શકતું નથી. દામ્પત્ય પ્રણય અર્થાત પતિ પત્નીનો પ્રેમ ધણોજ નિષ્કલંક અને મધુર છે. તેનો ઉપયોગ ધણીજ સાવધાનીથી કરવો જોઈએ. અનેક સ્ત્રીઓ આ વાતોને

ખિલકુલ જાણતી પણ નથી અને એજ કારણથી અનેક પતિ પત્નીઓમાં દમેશો મને માલિન્ય અને અસંતુષ્ટતા જન્માઈ આવે છે. તે પરસ્પર એક બીજાથી સુખી થઈ શકતા નથી. ધણે ભાગે તો અનેક પુરોહિત ધરમાં રાત દિવસ કસેડ કંઠાય થવાથી અને સ્ત્રીના ખરાબ અવહારને લીધે, ધરમાં કંઈ સુખ નથી એમ કહીને સ્ત્રીઓના કંગાળી કંઠાળી જઈ ગૃહસ્થ ધર્મને છોડી દે છે. ધણા તો આત્મહત્યા કરતાં પણ ડરતાં નથી અને આત્મીય રીતે સ્ત્રીઓ પોતાના સ્વામીના દોષથી જન્મભરતીય દુઃખ ભોગવીને શરીરને ત્યાગ કરે છે. જે કે દામ્પત્ય પ્રણય ભંગ થવાનું મૂળ કારણ સ્ત્રી અને પુરુષ બંને હોય છે, તથાપિ આપણા દિગ્દુશાસ્ત્રોમાં અને દેશના રીતરીવાજ અનુસાર આ વિષયમાં સ્ત્રીને સંપૂર્ણ દોષવાળી ઠરાવેલી હોય છે, જે સ્ત્રી પોતાના સ્વામીના પ્રેમના પ્રમાણમાં તેટલોજ પ્રેમ બદલામાં બતાવવાનું ઇચ્છે છે તે અભાગિણી છે. પુરોહિતના હૃદયમાં સ્વભાવથીજ કડિનતા અને સ્ત્રીઓનામાં ક્રોમળતા હોય છે. સ્ત્રીના પ્રેમથી જળના સિંચનથી પુરોહિત કડિન હૃદય આદ્ર થઈને તેનામાં દયા, મમતા વિગેરે ક્રોમળ વૃત્તિના અંકુશ ઉગી નીકળે એવી વિધાતાની ઇચ્છા છે. જેથી સ્વામીની વર્તણૂક ઉપર પ્થાન ન આપી તેના દર્દશ અવહાર જેવા હતાં પણ સ્ત્રીએ પોતાની સહનશીલતા છોડવી નેહએ નહિ. પરંતુ સ્નેહપૂર્વક દમેશો તેને પ્રસન્ન રાખવાની કોશિષ કરવી નેહએ, સ્વામિ ગમે તેવો નિષ્કુર અને કડિન હોય તો પણ તે સ્ત્રીની નમ્ર વર્તણૂકથી તેનું હૃદય સ્ત્રીના તરફ ઝુક્યા સિવાય રહેવાનુંજ નહિ. ગંભીરતા અને અટકતા સિવાય દમ્પતિ પ્રેમ રચાવી ટકી શકતો નથી, ગૃહસ્થોના મુખના મૂળરૂપ પતિ પત્નિનો પ્રેમ છે. દામ્પત્ય પ્રેમના અભાવથી મધુર ગૃહ મુખ ચિરકાળ તક દુઃખમાં બદલાઈ જાય છે. પુરોહિત ગૃહસદ્ગતી-સ્ત્રીની કૃપાથી જેનું વિભગ મુખ મેળવી શકે છે તેનું અન્યથી મેળવી શકતા નથી. જે ધરમાં પતિ પત્નિનો પરસ્પર ગંભીર પ્રેમ અને અટક રહેલો હોય છે, તે ધર ખરી રીતે આનંદનું ધામ છે, બગવાન મનુ પણ કહે છે કે, જે ધરમાં સ્ત્રી યદી પતિ અને પતિનાથી સ્ત્રી સંતુષ્ટ રહે છે તે ધરમાં દમેશો અનંદનો વાસ રહે છે. પતિપત્નિમાં અવિચળ પ્રેમ અને દદ અનુરાગ ન હોવાથી નાના પ્રકારનાં દુઃખ, ઉપદ્રવ અને અચાંતિ ઉત્પન્ન થઈને ધર દર્દ થઈ જાય છે. વિજ્ઞાનશાસ્ત્રથી જાણી શકાય છે કે, પતિપત્નિમાં દદ પ્રેમ ન હોવાથી તેમનાથી બળવાન, હુદ્દિમાન અને ચાંત સ્વભાવના બાગદો પેદા થઈ શકતાં નથી. તેથી જે આ સંસારમાં મુખ મેળવવાની ઇચ્છા હોય, પાપ, દુઃખ, બ્યભિચાર વિગેરે દોષોના કારણ માસમાંથી બચવું હોય, ગિરોગ, ચાન્ત, હુદ્દિમાન અને સુંદર સન્તાનનાં મુખ નેહ પોતાનાં હૃદય અને નેત્રોને શીતલ કરવા ઇચ્છતા હો તો જેથી પતિ પત્નિનો અટક પ્રેમ રહે એવી બાબતો ઉપર દમેશો પ્થાન રાખજો. દામ્પત્ય-પ્રેમના મૂળમાં ભક્તિ અને શ્રદ્ધા નું રહેવું એ પરમ આવશ્યક છે. જે પ્રેમમાં ભક્તિ અને શ્રદ્ધા હોતાં નથી, તે પ્રેમ, એ પ્રેમ નથી એવા પ્રેમથી મુખની આરા કરવી એ નકામી છે.

પતિનો આત્મિક સ્નેહ પ્રાપ્ત કરવો એજ પતિનું સૌભાગ્ય છે. એ સ્નેહ કેવી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે? ધણી સ્ત્રીઓ કહેશે કે હવેમ સ્વરૂપ વિના પતિના ચિત્તને પોતાના તરફ ખેંચવું એ કડિન છે. રૂપથીજ પતિ વશ કરી શકાય છે. જે આવા કુવિચારને વશ થઈને પોતાના રૂપ અને સૌન્દર્ય વગેરે પતિના હૃદય ઉપર અધિકાર મેળવવાનું ઇચ્છે છે

તે સ્ત્રીઓ મૂખ અને અભાગિયણ છે. આ પ્રકારે સ્ત્રીઓ પતિના સાચા પ્રેમની અધિકારિણી થઈ શકતી નથી. જ્યાં સુધી રૂપ છે ત્યાં સુધીજ તેનું સૌભાગ્ય છે, સમય જતાં જ્યાં તેનું રૂપ નષ્ટ થયું ત્યાંજ ધીરે ધીરે પ્રેમ પણ ઠંડો પડી જાય છે. જે સ્ત્રી પતિને સુખી કરીને સુખી થાય છે, જે પતિના પગની રક્તને માથે ચઢાવી પોતાને ધન્ય સમજે છે તેજ પતિના આન્તરિક રોનેહને મેળવી શકે છે. એટલી સ્ત્રીઓ ઉપર પતિ હમેશા સંતુષ્ટ રહીને તેના ઉપર હૃદયથી પ્રેમ રાખે છે અને તે પ્રેમ, રૂપના ગોઠની માફક જલ્દીજ નષ્ટ થઈ જતો નથી. કેટલીક સ્ત્રીઓ પતિનો પ્રેમ પોતાના ઉપર ન જોતાં તેના ઉપર પોતે પણ પ્રેમ રાખવો ઇચ્છતી નથી, અને અભિમાનથી ચૂર રહીને પતિનાથી એટલી બધી વિરક્ત અને અપ્રસન્ન રહે છે કે તેના નામથી પણ તે બળમાં કરે છે. એવી સ્ત્રીઓ કદી પણ પતિના પ્રેમનો સ્વાદ મેળવી શકતી નથી. જો તમારા ઉપર પતિ પ્રેમ ન રાખે તો વાંધા નહિ, પણ તમારે તેના ઉપર જરૂર પ્રેમ રાખવો જોઈએ; કેમકે તે પતિ એજ તમારું સર્વસ્વ અને આશ્રયદાતા છે. જો તમે તમારા પતિ ઉપર સાચો અનુરાગ રાખશો તો તે પણ તમને પોતાનું હૃદય સમર્પણ કર્યા વિના રહી શકશેજ નહિ. માત્ર કે તમારા પતિ તમારા ઉપર પ્રેમ ન રાખવો હોય અને હમેશાં વિરક્ત રહેતો હોય, તેમ છતાં પણ જો તમે તેના ઉપર હૃદયથી પ્રેમ રાખશો, તેને માટે તમારો પ્રાણ આપશો તો એવું નહીં બની શકે કે, તે તમારા ઉપર કોઈ પણ રોનેહ ન કરે, કેાંઈ પણ એક દિવસે તે તમારે માટે જરૂર દુઃખી થશે. તમારા સદ્વ્યવહાર અને ઉચ્ચ હૃદયને જોઈને તેનું મન જરૂર કંપા લાગશે, અને જલ્દી જરૂર તે તમને પ્રીતિપાત્ર ગણશેજ.

પતિની ઇચ્છાનુસાર ચાલવું એજ તેના પ્રીતિ પાત્ર બનવાનો મુખ્ય ઉપાય છે. ગમે તે યાજ તેપણ પતિના મનને અનુકૂળ બનવું જોઈએ, પતિનો સ્વભાવ મને તેવો હોય, તોપણ સ્ત્રીએ તો તેને અનુકૂળજ સ્વભાવ રાખવો જોઈએ એમ ક્યાં સિવાય તેના મનને મેળવવું એ અસંભવિત છે. છતાં પણ તમારે એમ ન સમજવું કે, કદિ પતિનો સ્વભાવ, નિન્દનીય અને ચરિત્ર દુષિત હોય તો પત્નીએ પણ પોતાનો સ્વભાવ અને ચરિત્ર તેવાંજ રાખવાં જોઈએ. જો પતિની ટેવો ખરાબ હોય અને ચાલવ્યક્ત ખરાબ હોય તો જ્યાં સુધી બની શકે ત્યાં સુધી સ્ત્રીએ તેની ટેવો અને ચાલ ચત્રકત સુધારવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. કેમકે પતિ—પતિનો એક ભાવ ન હોવાથી તેમની વચ્ચે પરસ્પર વિવાદ અને ઝગડો પેદા થવાનો સંભવ રહે છે જ્યાં પતિ પત્નિ બંને દામ્પત્ય સુખને ખોઈ બેસે છે. એથી સ્ત્રીનું યોગ્ય કર્તવ્ય તો એજ છે કે કોઈ પણ પ્રકારના બનાવટી ઉપાયની સહાયતા લીધા સિવાયજ પોતાના પતિના મનને અનુકૂળ બનવું જોઈએ. દામ્પત્ય પ્રણય—પ્રેમના અનેક શત્રુ સ્ત્રીઓના હૃદયમાં વાસ કરે છે. તેનું હવે સંક્ષિપ્ત રીતે વિવેચન કરીએ છીએ:—

૧ અભિમાન યા રીસાવું—કેટલીક સ્ત્રીઓ એવી હોય છે કે તેમને અભિમાનથી રીસાવું બહુજ ગમે છે. તે એવું સમજે છે કે ન રીસાવાથી પતિની આગળ રાજ નવું નવું સન્માન મેળવવું કઠિન છે. તેથી તે વાત વાતમાં રીસાય છે અને હમેશાં પતિની પાસે મનામણાં કરાવ્યાં કરે છે, અને જો મનાવામાં વિષંગ થાય છે તો તેને મર્માન્તિક કષ્ટ થાય છે, અને પાછી સ્વામિના યોગજ આદરને જોતાં આનંદમય થઈ જાય છે.

ખરેખર આ એક મહાન દોષ છે. એથી સ્વામિ સંતુષ્ટ નયતા ઉરો તેના ઉપર અપ્રિતિ રાખે છે. અભિમાની સ્ત્રિયોને રીસાવાની ટેવથી સાચા રોહનું સુખ મળતુ નથી. તેના પ્રણયના મૂળમાં દંભેય સંકીર્ણતા બની રહે છે. તે પતિના હાર્દિક પ્રેમની અધિકારિણી થઈ શકતી નથી. જે સ્ત્રિયો પતિના ચરણમાં અભિમાન—રીસાવાની ટેવને દોખી રહે તેજ પતિની પદ્ધતિ યોગ્ય છે.

૨ કપટ યા માયા—સરણ વર્તણુંકનો અભાવ એ પતિ પતિની પ્રેમમાં મૂખ્ય કંટા-
રૂપ છે. કપટ એ મનની ઉદારતાને નષ્ટ કરે છે અને હૃદયને કઠિન બનાવે છે. જે પ્રેમમાં સંસ્પર્શપણની કમી હોય છે તે પ્રેમ સુખદાયક નિવડી શકતો નથી. જે સ્ત્રી સ્વામિથી દિલ-
ખોલીને પોતાના મનનો ભાવ પ્રકટ ન કરે, અને જે કહે તે સાંભળી મનમાં અમુગ્રાય
વધુ તેને પતિના હૃદયના કમાડ ખોલીને સરણ મનથી ન કહે, તો નિમ્ન્ય માન્યે કે
એવી સ્ત્રિયો ઉપર સ્વામિનો સાચો અનુરાગ સ્થપ શકતો નથી.

પતિએ પોતાના સ્વામિથી છુપાવવા યોગ્ય કઈ વાત છે કે તેથી તેણે અમુગ્રાવું ?
પતિ પતિ અને એકજ હૃદય અને એકજ મનરૂપ છે, તેમની વચ્ચે કમટ રાખવું એ
ઈશ્વરના નિયમોને તોડવા તુલ્ય છે. એથી પતિની આગળ સર્વ પ્રકારના કપટ—વ્યવહારનો
ત્યાગ કરવો એ સ્ત્રીનો પરમ ધર્મ છે.

૩ પોતાનો દોષ કચ્છલ ન કરવો—અનેક સ્ત્રિયો પોતાની બૂલને પતિ આગળ પ્રકટ
કરતી નથી એ તેની પ્રણીત બૂલ છે. તે કદાચ એમ સમજીને કહેતી નથી કે વખતે
પતિ જાણી જશે તો અપ્રસન્ન થશે; પરંતુ જ્યારે તે દોષ-બૂલ પાછળથી તેના જાગૃત્વામાં
આવે છે ત્યારે તે પ્રથમ કરતાં વધુ તેના ઉપર અધિક અસંતુષ્ટ અને કોપિત થાય છે.
તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. બૂલ કરતી અને પછી તેને છુપાવતી એ યશીજ મૂર્ખતાનું કામ
છે. સરણ મનથી પોતાની બૂલને જાહેર કરી દેવાથી યોગ્ય સમયે તેનો સુધારો કરી શકાય
છે. એમ કરવાથી પછી આગળ જતાં બીજી કંઈ હાનિને સહન કરવી પડતી નથી. એક
દોષને છુપાવવાને માટે અનેક લુઝી વાતો બનાવવી પડે છે કે જેથી તેમાં કસુરની માત્રા
વધ્યાં કરે છે. દોષોથી ગચવાને માટે પતિની પ્રાસેથી શિક્ષણ ન લેતાં જે તેને સ્ત્રિયો
પોતાના હૃદયમાં પોપણ કરતી જાય છે તો અંતે દોષનો એક નાનામાં નાનો અંશ પણ
વધીને તમારું સર્વ નાશ કરી નાંખે છે. એથી સ્ત્રીને માટે તો યોગ્ય એ છે કે પોતાના
સ્વિકાર કરીને પતિની કમ્પા મેળવી નેહએ. એ પ્રકારે સ્ત્રીએ પોતાના ચરિત્રનાં
રૂંદ કરીને પવિત્ર સનપું નેહએ. એમ કરવાથી તમારું પતિ પ્રેમનું બંધન પાક
જે સંદેહમાં તમારો પતિના હૃદય ઉપર અધિકાર જમાવી શકશે.

કુટુંબીયોના અરાધ્ય વર્તન રાખવું—પતિનાં માતા, પિતા, બહેન, ભાઈ વિગેરે
જરૂર કરવાથી અરાધ્ય વર્તન રાખવું એ એક બહુજ બારે દોષ છે. તેની સાથે સગર્હ
નથી એથી સ્ત્રીએ અવિનયથી વર્તવાથી કદી પણ પતિની સ્ત્રીના ઉપર પ્રસન્નતા રહેતી
દોષ તેની સાથે તેના પ્રકારનો સદ્વ્યવહાર રાખતો
દોષ, જેના ઉપર રોહ અને મમતા રાખતો દોષ, જેની ભક્તિ અને અદન રાખતો

હોય તેની સાથે સ્ત્રીએ પણ તેવોજ ભય, પ્રેમ, ભક્તિ અને સન્નિવૃત્તતાનો વ્યવહાર સેવવો જોઈએ.

૫ સ્વાર્થ પરતા—જે સ્ત્રી રાત દિવસ પોતાના સ્વાર્થમાંજ મગ્ન રહે છે તે પતિને સુખી કરી શકતી નથી તેમજ પોતે પણ સુખને મેળવી શકતી નથી. જે સ્ત્રી પતિના સુખને માટે પોતાના ભોગોની છત્તાનું દમન કરતી નથી તેને પતિ સેવામાં કંઈ પણ સુખ મળતું નથી અને તે હૃદયથી પતિના ઉપર પ્રેમ પણ કરી શકતી નથી, સ્વાર્થ પરતા એ પ્રેમનો મહાન શત્રુ છે. પતિના ચરણોમાં તેને વિસર્જન કર્યા વિના કલ્યાણ નથી એ વાત યાદ રાખજો કે જો તમે સ્વાર્થને છોડીને સ્વામિને આત્મદાન દ્વારા સુખી કરશો તોજ તમે પણ સુખી થઈ શકશો.

૬ ક્રોધ—પ્રેમના જોડલા રાત્રી છે તેનામાં ક્રોધ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. જે સ્ત્રીએ સહજ સહજ બાજતોથી ક્રોધિત થઈ જાય છે, જેને ક્રોધ કરવાનો સ્વભાવજ પડી ગયો છે તે પોતાના સ્વામીને પ્રેમ રૂપી અમૃતનું આસ્વાદન કરી શકતી નથી. જે સ્ત્રીને અમામિના સેંકડો દોષોથી પણ ક્રોધ મારતો નથી, માન જતું નથી, વિરક્ત હોતી નથી અને જેના ભક્તિ પૂર્ણ પ્રેમમાં શિથિલતા થતી નથી, પરંતુ જેને પોતાના દોષોને દૂર કરવાની પ્રમણ છત્તા છે તેજ પતિના પ્રેમ રાગ્યની ધમ્મકી રાણી છે. પતિના પ્રેમને તેને બોલાવવો પડતો નથી પરંતુ પ્રેમજ તેને ખેંચી શકે છે.

૭ વિશ્વાસિતા—વિશ્વાસિત સ્ત્રીએ હંમેશાં મહિન વિશ્વાસ વાસનાઓને માટેજ પતિને હંમેશાં પીડ્યા કરે છે. જે સારાં સારાં કપડાં અને ધરણીની પાછળ ગાંડી બની રહે છે તે પતિના અમૂલ્ય પ્રેમના ખદવામાં કેવળ સાધારણ કપડાં લૂંટાં અને ધરણીજ મેળવે છે. તેના ભાગ્યમાં પતિ પ્રેમનું સુખ લખેલું હોતું નથી. સ્ત્રીએ પોતાના શય્યાગારને માટે પતિને દુઃખ ન આપવું જોઈએ એમ કરવાથી તેમની અપ્રસન્નતાનું કારણ બનવું ન જોઈએ. જો કે પતિ ખુશીથી તમને ધરણી વિગેરે આપે તો તેનો અનાદર ન કરવો જોઈએ કેમકે વસ્ત્રાભૂષણોની તૃષ્ણા વિશ્વાસિતા સ્ત્રીઓને એક ધણીજ અવગુણકર્તા થઈ પડે છે. અનેક સ્ત્રીઓ વસ્ત્રાભૂષણોને માટે પતિને હંમેશાં દુઃખ કર્યા કરે છે. જો કે એવી સ્ત્રીઓને હૃદય છે કે નહીં તે સમજાતુંજ નથી. પતિની કલિન્તાઓની તરફ તેનો કંઈ પ્રયાસજ રહેતો નથી. પતિ રાત દિવસ પરિશ્રમ કરીને મણીજ કલિન્તા-ધથી પૈસા પેદા કરતો હોય છે, વિશ્રામ લીધા સિવાય અખંડ પ્રયત્ન કરીને તેના શરીરના લોહીનું પાણી થઈ જાય છે તેના ઉપર કંઈ પણ ખાન ન આપતાં સ્ત્રી તેને રાત દિવસ વસ્ત્રાભૂષણોની ધુનમાં મસ્ત રહે છે.

અનેક સ્ત્રીઓ પોતાની હાલતનો કે ધરની રિયતિનો વિચાર ન કરતાં ધરણીને માટે પતિને દેવારૂપી જાળમાં ફસાવી દે છે. એવી પતિહિતૈષિણી સ્ત્રીઓ પતિના સર્વ નાશનું મૂળ કારણ થઈ પડે છે.

ધણી જગ્યાએ અને ધણી કુટુંબોમાં સ્ત્રીઓ ધણીજ શુભાર પ્રિય પ્રમ ગયેલી હોય છે. અને ધરણી વસ્ત્રોમાં ધણીજ રૂપિયા ખર્ચાદ કર્યા કરે છે. વળી કેટલીક જગ્યાએ તો વિવાહ વાળનમાં કે પર્વના તેહેવારોમાં નવાં વસ્ત્રાભૂષણો પતિની પાસે સ્ત્રીઓ કરાવે છે

શ્રીગણેશાયનમઃ શ્રી સત્યનારાયણની કથા.

મંગળાચરણ.

ચોપાદ.

- પ્રભુમું નારાયણને શીલ, નમું નરોત્તમ નરં જંગલસ;
સરસ્વતી દેવીને નમું, જ્ય જ્યકાર પછી કીચર. ૧.
મૂંગો પશુ વાચાળજ બને, પંચ પશુ ગિરિ ચઢી હિતરે;
જનો કૃપાએ, હું તેકને, નમુ માંગવ પરમાર્નદને. ૨.

કોહરો.

- રકંદ પુરાણ વિશે કહે, રેવાખડે વ્યાસ;
તે હું તમને કહું કથા, ભોલ તણી સુખ રાસ. ૧.
શૌનક આદિ ઋષિ મુનિ, હરિહરનાં આખ્યાન;
સુણવાની ઇચ્છા ધરી, આવી મળ્યા વિદ્વાન. ૨.
નૈમિષ્યારણ્યે સહિ, સભા રચીને સાર;
ખેલા કરતા ગાનની, ગોષ્ઠી ત્યાં સુખકાર. ૩.
વ્યાસ સમો સહિ શાસ્ત્રનો, ગાતા પૂર્ણ પવિત્ર;
આવી સુણાવે જો બધાં, હરિહરનાં સુચરિત્ર. ૪.
તો આપણુ થઈએ અહી, કૃતાર્થ અતિ નિર્ધાર;
એમ વિચારી પ્રાર્થના, પ્રભુની કૌંઠ અપાર. ૫.
એવે પ્રભુ ઇચ્છા થકી, સત પુરાણી આપ;
તીર્થોટન કરતાં ત્યહાં, આવી અલ્યા નિષ્પાપ. ૬.
દેખી દૂરથી આવતા, ઋષિયો પામી હર્ષ;
પ્રસન્નિત થઈ બોલ્યા બધા, સત જીવો બહુ વર્ષ. ૭.
નમન કરી અતિ માન દે, શુભાસને તત્કાળ;
બેસાડી મન કામના, દર્શાવી તે વાર. ૮.
શિષ્ય તમો છો વ્યાસના, છો વ્યાસજનું રૂપ;
ગાત્ર પુરાણો કે' અને, હરિહર કથા અનુપ. ૯.
એ ઇચ્છાથીજ પ્રાર્થના, સર્વે પ્રભુની કૌંઠ;
પ્રભુએ તમને મોકલ્યા, કૃપા કરી શુભ વીધ. ૧૦.
સત કે' ને પુછશે તમે, કહાસિ મથામતિ તેહ;
અદાણુ પુછનારને કે'લું ધર્મજ એહ. ૧૧.
પછી શૌનક આદિ ઋષિ, પુછવા લાગ્યા જેમ;

સૂત કે'વા ભાગ્યા કંમે, સમજ સપણા તેમ.	૧૨.
શાશ્વ પુરાણ ચરિત્ર ને, આખ્યાનો સુ અનેક;	
હરિહરની પૂજા વિધિ, આદિ કહે સુવિવેક.	૧૩.
અભિધારા સતવદનથી, અખંડ વે'તી જામ;	
ઋષિઓ પરમાનંદથી, પીતા નાજ ધરાય.	૧૪.
તે અમૃતરસ પાનથી, કુધા તૃષા ને યાક;	
જંધ ન પીડે કાષ્ઠને, પામ્યા સુખ અયાક.	૧૫.
કાળ વદન થાએ ધણો, પણ કાને ન જણાય;	
મંથ્યા સમય ચુકે નહિ, નિલ કદી ન જુલાય.	૧૬.
એમ વિલા દિન કેટલા, એક દિવસ તે ઠામ;	
ઋષિ મુનિ મૌનક આદિએ, સૂતને પુછ્યું આમ.	૧૭.
કીયા યત તપથી બધાં, મનવાંચિત ફળ યામ;	
તે સહ સુશૃતા ધૃષ્ટિએ, તે કા' હે મુનિરાય.	૧૮.
સૂત કે' પૂર્વે નારદે, શ્રીપતિ પ્રભુને એજ;	
પૂછ્યું કહું કહ્યું તેમણે, કહું છું તમને તેજ.	૧૯.

હરિગીત.

મ્હા યોગી નારદ એક દી પર અતુમલ કરવા ચઢી,	
ફરતા વિવિધ લોક પધાર્યા મૃત્યુ લોક વિષે ચઢી,	
ત્યાં સર્વ જનને વિવિધ કલેશથી સુકત દીઠા સૌ સ્થળે,	
યોનાી ^૧ અનેક વિષે જનમો નિજ કર્મના દુખથી બળે.	૧
કીયા ઉપાયે આ બધાનાં દુઃખ નાશ જ થાયરે,	
એવું વિચારી મન, ગયા તે વિષ્ણુ લોક વિષે ખરે;	
ત્યાં દેવ નારાયણ અતુર્ભજ શુકલ વણે છે મહા,	
મુલ શેષ ચક્ર ગદા પદ્મ વનમાળથી શોભી રહ્યા.	૨
તે દેવના ઇશ દેવને દેખી સ્તુતિ નારદ કરે;	
નમું વાણી મનથી અતિત કે'પ સક્તિ અનંતવતા હરે;	
આદિ અને મધ્યાન્ત દિન નિર્ગુણ અણ્યાત્માને નમું,	
સર્વાદિ કૃત ભક્તાર્તિ નારાક આપને હું નમું નમું.	૩
એવી સ્તુતિ સુણીને પછી કે, વિષ્ણુ નારદને તહીં,	
નારદ પધાર્યા કેમ મનમાં શો વિચાર કરી અહીં;	
મ્હા ભાગ જે જે પૂછશે તે સર્વ તમને કહૌંશ હું,	
નારદ કહે જન સર્વ મૃત્યુ લોકમાં દુખીઆ લહ.	૪
વિવિધ જાતીમાં જનમો દુષ્કર્મથી પીડાય છે,	
કા વંદ્ય, કા રોગી, ગરીબ કા નરકમાંહી રોગાય છે;	

૧ જાતી. અહીંથી મૂળ કથાનો (પહેલા અધ્યાયનો) આરંભ થાય છે.

પાયે શામી આહુત્યને તે પૂછે, કર્યું ત્રત આં ફળ તેનું શું છે ?
 કહો વિસ્તારથી મહારાજ ત્યારે બોલ્યા પોતે દિન રાજ. ૧૫
 તત સત્યનારાયણું છે સર્વ ઇચ્છીતદાતાં ધણું છે,
 મને સર્વ આ ઐથીજ મળીયું, ધન ધાન્ય ધર્મ દુઃખ ટળીયું. ૧૬
 તાણી ત્રત વિધિ પરસાદ લીધો, પાણી પી બારો લે ચાલ્યો સીધો,
 “ કાષ્ટ વેચતાં મળશે ને ધન, તેથી દેવત્વ કરીશ પુનઃન.” ૧૭
 એવો સંકલ્પ કરીતે પગાયો, કાષ્ટ વેચતાં બમણું કમાયો,
 તેથી હવે પાકાં ફળાં લે ને દૂધ લીં ખાંડ ધઉં ભોટ ગ્રહીતે. ૧૮
 સવાયું સૌ ભેગું કરીતે. ઘેર આવી સગાં મેળવીતે,
 બચ્ચા ભાવથી તત વિાધ કીધ, દુઃખ વેચી સદા સુખ લીધ, ૧૯
 અહીં ધન પુત્રવાળા ગણાયો અંતે વૈકુંઠમાંથી સવાયો.

દોહરો.

એવો રંધ પુરાણના, રેવાખંડનીમાંય;
 કથા સત્યનારાયણે, છે બીજો અખ્યાય. ૧

શ્રી સત્યનારાયણ દેવની જે.

અપૂર્ણ.

સંહિત ધરી ધર્મ મદા બકિતને,
 તમ શ્રી સત્યનારાયણું જન ને તે દિને;
 પૂજન કરી નૈવેદ્ય બકિતારી ભક્ત્ય ઉત્તમ મૂકશે,
 કદળા ફળાદિ મીઠ ફળ શુભ લાવો ભાવ બતાવશે. ૧

દોહરો.

ખાંડ ધોં ધઉના ભોટ એ લેઇ સદાપાં સર્વ,
 કરવો શીરો ફધથી ભાવ ધરી શુભ પર્વ. ૧
 ધઉના ભોટ મજે ન તો ચોખ્ખાનો લેવાય,
 ખાંડ ન મળતાં ગોળ લે ભાવ ન ઝોછો માય. ૨
 તેમ રસોઇ સર્વનું કરે મદા નૈવેદ્ય,
 કથા સુણીને દક્ષિણા દે આહુત્યને વેદ. ૩
 બંધુઓને આહુત્યો જમાડવા શુભ ભેધ,
 લેવો દેવો સર્વને પ્રસાદ ને ને હોય. ૪
 તૃત્ય ગોતાદિ કરી મુખે લાંચી જનું નિજ ઘેર,
 કરતાં નારાયણતણું રમરણ બાળન શુભ ઘેર. ૫

૧ મારો ઉપર. ૨ તારા. ૩ સરોવર-તળાવ. ૪ સમુદ્રને કાંઠે.
 ૫ જે ધર બાહાર જમીને પૂજન કર્યું હોય તે.

તોફાની વાયરા વાઈ રહ્યા છે. પરંતુ કુદરતમાં જે જેટલું સંભવે તેટલું જ હોય છે. ખાતુના કાંઈ હવાડા બરાતા નથી કે ઝરા છુટતા નથી. તે કેવળ ધતિંગ છે, અને વિષમતા મુખ્યા તેવાં ધતિંગોમાં લેવાય ને છેતરાય છે.

૮. આંખમાં ડાળ કે વેલ થવાથી થતું આંખનું દરદર—જો આંખમાં ડાળ થઈ આવે તો તે માટે મોરચુયાનાં, ઉપર કલા મુજબ કાંઈ દિવસ ટીપાં નાંખવાથી તે મટે છે, દારૂડીના રસ ધનના અંજનથી પણ ગુણ થતો જણાય છે. અને વેલ વધી હોય તે તેથી દહીં આડે અડચણ થાય તેમ જણાય તો શસ્ત્રવેદ (સર્જન દાકતર) ખાસે તે કપાવવાથી મટે છે. અને ચોડીજ હોયતો મોરચુયાનાં પ્રવાહીનાં ઉપર કલા પ્રમાણે ટીપાં કે અંજન કાંઈ સમય જારી રાખવાથી મટે છે. તેને માટે ચંદ્રોદયાવર્તિ પણ કાંઈ સમય આંખમાં આવે છે. જરા જરા શંખને નિર્મળી ધસીને પણ અંજન છે, તે તેથી ડાળ આજ થાય છે.

૯. ચરમાંની જરૂર છતાં ન લેવાથી થતું આંખનું દરદર—ચરમાંની જરૂર હોય છતાં આંખને ખેંચ્યા કરી ચરમાં ન લેવાં એ પણ આંખને બગાડવાનું એક કારણ છે. માથુસ દૂર ન જોઈ શકતો હોય અથવા વાંચન માટે જેને પુસ્તક ધણું નજીક રાખવું પડતું હોય તેણે તુરતજ આંખોની તપાસ કરાવી જોઈતાં ચરમાં મેળવવાં એ ઉત્તમ છે. મીઠા દારૂખનાં પુસ્તકો વાંચવાં નહિં, આંખોને ચોળવી નહિં, મેલ લાગવા દેવો નહિં. ઠંડા પાણીથી આંખોને હમેશા ધોતી. વાંચન માટે સ્થિર પ્રકાશવાળો દિવો વાપરવો અને તે દિશિએ ન પડે તેમ ડાખી બાજુએ રાખવો મીઠુજતી અગર કાપરેલ તેલ, આસલેટ તેલ કરતાં ધણું સારાં છે. સુવાના ઓરડામાં સુતી વખત અંધારૂં રાખવું. અતિ તેજ અને તડકામાં રહેવાનું થાય તો ધુમાડીઆ રંજનાં ચરમાં વાપરવાં. રજ કે પવન આંખને ન લાગે તેવી કાળજી રાખવી. કદિ લાગે તો ચોખ્ખા પાણીનું સિંચન કરવું. કદિ અતિ ધુસો કરવો નહિં. બહુ રડવું કળકળવું નહિ. ઝામરવાનું દરદર મોટી અવસ્થામાં થાય છે તેનું તત્કાળીક કારણ કાંઈ કંકાશ, કે રડવાથી આંખને જોર પડવાથી બને છે એમ પણ માલમ પડે છે. જાંટવેળોથી આંખને વ્યથા થાય છે તેના ઘખણા ઉપર આપેલા છે. માટે અજાણી દવા આંખમાં નાંખવી નહિં. ઘણીવાર આવેલી આંખમાં મીઠાનું, સૈંધવનું કે મીઠા વાળા ચીમેડનું ભરણ ભરવાથી કાયદાને બદલે ગેરકાયદા થતાં જોવામાં આવેલા છે. માટે તેવા ચિધ-ણીયા ઉપાય કુશળ વૈદ, દાકતરને પુછ્યા શિવાય ન કરવા.

૧૦. રૂપાના ખારનાં ટીપાં ઘણા દિવસ નાંખવાથી થતું આંખનું છારીનું દરદર—રૂપાના ખાર (હ્યુનર ક્યારટીક) નાં ટીપાં લાંબા વખત સુધી નાંખવાથી એક પ્રકારની, આંખની અંદર જાય આવે છે. તે કેટલાક ખીચારા તપોડીઆના દરદરના અનુભવીઓ જણાતા હોય છે. માટે એ દવા લાંબા વખત ન વાપરવી. પરંતુ મોરચુયાના હલકા પ્રમાણના પ્રવાહીને તેને બદલે વાપરવું. અથવા ઉપર દર્શવેલ વજને મોરચુયાનો કાંકરો કે તેમનું, મધમાં મેળવેલાનું ઉપર દર્શવેલું અંજન વાપરવું, તે લાંબી મુદત વપરાય તો પણ એથી કશી હરકત થતી નથી.

આ સિવાય મોતીયા ને ઝાંમરનું દરદર થાય છે તેને માટે જીજ કઢીને આંખને ચિકિ-

રસાનો વિષય પુરો કરીશું. જે વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે જે આંખમાં મોતીઓ થાય છે તે શસ્ત્ર-ક્રિયાના યોગ્ય ઉપાયથી કઢાવતાં તેનાથી થએલો અંધાપો દૂર થાય છે. આ સ્થળે તે માટે કેટરેકટોડાઇન વિગેરે મોતીઆની પેટંટ દવાઓ મોતીઆને આંખમાંથી કાઢ્યા વગર તેની દવાનાજ ઉપયોગથી તે શોશાવાની જે બાહ્ય કરવામાં આવે છે તેની નોંધ લેવાની અત્રે જરૂર છે. તેવી દવાઓથી આંખની કાંઈ વિસ્તૃત (પખતી) કરવાનો શુભ હોયને, કાચા મોતીઆવાળી આંખમાં નાંખવાથી થોડોક વખત વધારે દેખાવ રહે છે તે ખરું છે; પરંતુ મોતીઆ ઉપર તેની કાંઈ પણ અસર થતી નથી. માટે એવા પાંખળાં તરફ ન દોરાવું જોઈએ. તેનીજ બીજી બાજુપર નાંકકુટીઆ પાસે આંખનો મોતીઓ ઉતરાવવા (દેખાવવા) ની તત્કાલીન કરવી તે પણ જોખમ ભરેલું છે. કદી એવાથી કાંઈ કેસ સારા થાય છે, પણ તે પાછળથી બગડે છે, અને આંખમાં વરમ થાય છે માટે તેવા જંગલી પુરાતની ઉપાયને ન સ્વિકારતાં શાસ્ત્રીય શસ્ત્ર ક્રિયાનો ઉપાય કુશળ શાસ્ત્ર વૈદક (સરજન દાકતર) પાસે કરાવવો તેજ અતિ ઉત્તમ છે. મોતીઓ ગળાને શોષણ થઈ જાય તેવી કાંઈ પણ દવાં હજી વિદ્વાન વૈદ, દાકતરોમાં માન્ય થઈ નથી. જેમ ડાયાબીટીસ (મધુ પ્રમેહ) માટે કાંઈ ચોક્કસ ઉપાય નથી જડ્યો; તેમજ મોતીઓ શોષણ થવાને માટે પણ નથી જડ્યો. નિર્મળી, સર્પની ચરખી ને સંખ ચુરણની મેળવણીથી તેવો શુભ થાય છે એમ જુના આર્ય વૈદક (વાકબટના ચિકિત્સાસ્થાન) માં મોતીઆ માટે અંધાપો મટવાનું કહે છે; પરંતુ તેની આજના આર્ય વૈદો ને દાકતરોએ હજી પરિક્ષા લઈ તેનો હેવાસ કે અનુભવ પ્રસિદ્ધ કરેલો નથી, ત્યાં સુધી તેને માટે અનુભવ લીધા વિના સ્પષ્ટ મત બાંધી શકાય નહિ.

ઉંવટ ઝાંમરવા માટે પણ કાંઈ ચોક્કસ ઉપાય હજી જણાયો નથી. તેની પીડા શાંત થવાં ડાંગા ખારખીનના બીયાંના સાવ (છસરીન) નાં ટીપાં કુશળ દાકતરના હાથથી નંખાય છે તથા ટાકીનનાં પોતાં બાહર લમણા ઉપર મુકાય છે અને તેથી વેદના કમ થાય છે. પરંતુ એનાથી ખાસ તે મટતો નથી. ને ઝાંમરવા નેત્રના પાછલા પડામાં પાણી ભરાવાથી થાય છે તે પાણી શોષણ કરે તેવી દવા આંખવાની કે ખાવાની જન્યાં સુધી ગ્રામ નથી થઈ ત્યાં સુધી તે, દવાથી મટવો હજી અશક્ય લેખાય છે. ઝાંમરવાનું જાગેલું પાણી કુશળ સરજન દાકતરના હાથથી સરસ ક્રિયા કરાવવાથી દૂર થાય છે; પણ તે પાણું ભરાવા લાગે છે. તો વળી પૂવવિન પીડા ઉપડે છે.

આયોડીન પોટાશ નામનો ખાર અમુક મુદત મધ્યમ વજનને આપવાથી અથવા રસકપુરનું પ્રવાહી મધ્યમ વજનને કાંઈ સમય, પ્રુલ મોઢું આવે તેમ આપવાથી વખતે ઝાંમરનું આંખ અંદર જામેલ પ્રવાહીનું શોષણ થાય છે તેમ અમુક દાકતરોનું વદનું છે; પણ હજી તે સંપૂર્ણ ચોક્કસ કરેલ નથી. ઉંવટ દેહેવાનું એ છે કે આંખ જેવા રત્નની જાળવણી માટે તેના દરદાની બેપરવા ન રાખવી તેમજ તેને માટે ઉંટ વૈદ ન કરતાં—કરાવતાં કુશળ વૈદ, દાકતરનીજ યોગ્ય દવા કરવી—કરાવવી; કે જ્યાં તેને દાની ન પહોંચતાં તેનું રક્ષણ થાય. આંખના દરદાને માટે પારદવાળો સુરમો આર્ય વૈદકમાં દર્શાવેલ છે તે ઠીક જણાય છે, પરંતુ ઉંટ વૈદાના વેચાતા સુરમાથી નહીંજ.

મીડી પીશાબની ક્ષાયદાકારક દવા.

(લેખક:-વૈદ્ય અમૃતલાલ સુંદરજી પદીઆર.)

મીડી પીશાબનો રોગ બહુ સખ્ત છે. કારણ કે એ રોગ નાશુદ થાય તેની ખાત્રી-લાયક દવા હજી સુધી મળેલી નથી, એટલે જોને મીડી પીશાબનો રોગ બરાબર રીતે લાગુ મીડી જમ તેમ તેમ શરીરની શક્તિ ઘટતી જાય છે, તે દરદી નબળો પડતો જાય છે, તેથી અંતે જીંદગી જોખમમાં આવતી જાય છે.

એક તરફ મીડી પીશાબના રોગની ખાત્રીલાયક દવા મળી નથી તેથી એ રોગની ખાબતમાં બહુજ સંભાળીને આશુ પહેલે, ત્યારે બીજી તરફથી બહુજ દિલગીરીની વાત એ છે કે, એ ક્ષયકર રોગ આપણા દેશની અંદર દર સાલ વધતો જાય છે. માટે એને અટકાવનારા અગર તેને કાણમાં રાખનારા ઉપાયો શોધવાની જરૂર છે. તેવા ચોક્કસ ઉપાયો કેટલીક શોધખોળથી તે ઇશ્વર કૃપાથી મારા અનુકરમાં આવેલા છે. તે ઉપાયો જાણવાથી એ જાતના ઘણા દરદીઓને તથા કેટલાક વૈદ તથા ડાક્ટરોને ક્ષાયદો થશે એવી ઇચ્છાથી તે પ્રયોગો જણાવવાની રજા લઉં છું.

૧ મીડી પીશાબના રોગમાં જંગમમાં ચરવાવાળી બકરીનું દુધ પીવાથી ઘણો ક્ષાયદો થાય છે. દરરોજ ચાલીસ તોલાથી માંડીને ટાટસો તોલા સુધી પોતાની જરૂરજિના જોર પ્રમાણે બકરીનું દુધ પીવું જોઈએ. એ દુધ કાંઈ એકજ વખતે પીવાનું નથી. પણ ત્રણ ત્રણ કલાકે પાંચેર, અડધો શેર, કે શેર દુધ પોતાની રૂચિ પ્રમાણે પીવું જોઈએ. જેમ છુટથી દુધ પીવાય તેમ વધારે ક્ષાયદો થાય છે. વધારે દુધ પીવાથી ખોરાક ઓછો ખવાય તો કાંઈ ફીકર નહી. જે જંગલમાં જુદી જુદી પ્રજા જાતની વનસ્પતિ ઘતી હોય તે જંગલમાં ચરનારી બકરીનું દુધ પીવાથી ઘણો વધારે ક્ષાયદો થાય છે.

૨ મીડી પીશાબના રોગ માટે ઘણો ક્ષાયદો કરનારી બીજી દવા એ છે કે, લસણનું સેવન કરવું. એ માટે ચાકભાણમાં દાળમાં, ચટણીમાં વિગેરે વસ્તુઓમાં હમેશાં લસણ વાપરવું જોઈએ, એ લસણ કાચું નહીં પણ ધીમાં અગર તેલમાં તળી નાંખવું હોવું જોઈએ, અને દરરોજ અરધા તોલાથી એક તોલા સુધી લસણની કળીઓ ખોરાકમાં લેવી જોઈએ. લસણ એવી જોરાવર વસ્તુ છે કે તેથી મીડી પીશાબના રોગ ઉપર તુરત અસર થાય છે, અને થોડા દિવસમાં તેનો ઘણો ક્ષાયદો જણાય છે.

૩ ઇંગોરીયાને સંસ્કૃતમાં 'ઇશુદી' કહે છે. હિંદમાં 'હિંગાટ' કહે છે. મરાઠીમાં તેને 'હીંગણુ બેટ' કહે છે. બંગાળીમાં તેને 'ઇંગાટ' કહે છે અને ઇંગ્લેન્ડમાં તેને 'ડીલીસ' કહે છે. તે ઇંગોરીયાનાં પકિલાં પૂલ લઇ તેની ઉપથી ઝાલ કાઢી નાંખવી. એ પછી તે ફળને ત્રણ દિવસ સુધી પાણીમાં ભીજવવા, ત્યાર બાદ તેને ખુબ ઓળી નાંખવા, એટલે તેની ઉપરનો ગરમ પાણીમાં મળી જશે અને છાંયો જુદા પડી જશે, પછી તે પાણીને કપડાંથી ગાળી લેવું, અને તેને ઉકાળવું. પાણી જ્યારે બળી રહેશે ત્યારે તેનો ગરમ જમી જશે, અને દુધમાંથી જેમ માવો નીકળે છે તેમ ઇંગોરીયાના પાણીમાંથી માવો જેવો લોહો તૈયાર કરવો. પછી તેની ત્રણ ત્રણ ટ્રેનના વજનની ગોળીઓ વાળવી. તે ગોળી દરરોજ એક

સવારે, એક બપોરે, એક સાંજે ને એક રાતે એમ દિવસમાં ચાર ગાળી ખાવી. તે પ્રમાણે કરવાથી એક પખવાડિયાની અંદર મીઠી પીચાખના રોગમાં બહો ફાયદો થાય છે.

૪ મીઠી પીચાખના રોગોનો ચોથો અનુભવી ઉપાય કેસુડાનો અર્ક છે. એ અર્ક બનાવવાની રીત નીચે મુજબ.

દશ રતલ તાળાં કેસુડાનાં ફુલ સહ તેને દસ રતલ પાણીમાં એક દિવસ-શીંગરી રાખવા, પછી બીજો દિવસે તેને ચુલા ઉપર મુકી ખુબ પાણી નાંખવા, બકાઇ ગયા પછી ઠંડાં પડે ત્યારે તેને ખુબ ચોળી મસળીને નીચોલી લેવાં. એ પછી તે કેસુડાના પાણીને કપડાંથી ગાળી લેવું, અને એ પાણીને અર્ક બનાવવાના વાસણમાં ભરી તેમાંથી અર્ક ખેંચવો. તે અર્કના શીશા ભરી રાખવા તેમાંથી દરરોજ એકથી બે ઓંસ સુધી અર્ક દીવસમાં બે વખત સવારે તથા સાંજે પીવો. તેથી એક અડવાડિયાની અંદર મીઠી પીચાખવાળાઓને બહુ ફાયદો જણાય છે.

કેસુડા એટલે ખાખરાનાં વૃક્ષનાં ફુલ, ખાખરાને સંસ્કૃતમાં ‘પલાશ’ કહે છે, ‘બ્રહ્મવૃક્ષ’ કહે છે. અને ‘રક્ત પ્રુષ્પક’ કહે છે, હિંદીમાં તેને ‘હાક’, ટેલુ, કેસુ તથા પલાશ’ કહે છે. બંગાળામાં તેને ‘પલારા ગાઇ’ કહે છે. મરાઠીમાં તેને ‘પળસ’ કહે છે, અને ઈંગ્રેજીમાં તેને ‘ડાઉની બ્રાન્ચ ઇન્ડીયો’ કહે છે, તેના ફુલનું નામ કેસુડાં છે. એ ફુલ શિયાળામાં પોપ, મહા, ફાગણ, મહીનામાં થાય છે. તેનો રંગ વૈષ્ણવોના મંદિરામાં દોળીના દિવસોમાં વાપરવામાં આવે છે. તે કેસુડાનો ઉપર મુજબ અર્ક બનાવવો. કહી તાળાં કેસુડાં ન મળે તો સુકવી રાખેલાં કેસુડાં ગાંધીની દુકાને મળે છે તે સહ તેનો અર્ક બનાવવો, એ કેસુડાં દશ રતલમાં વીસ રતલ પાણી નાંખવું ને ઉપર જણાવેલી વિધિ મુજબ તેનો અર્ક ખેંચવો. તે અર્કથી પણ એવોજ ફાયદો થાય છે, પણ તાળાં કેસુડાનો અર્ક વધારે ફાયદાકારક છે.

આ ચારે જાતની દવા મીઠી પીચાખના રોગમાં અજબ જોવો ફાયદો કરે છે. જો કે એ દવાથી મીઠી પીચાખનો રોગ તદ્દન મટી જશે એવી ખાત્રી હું આપતો નથી, પણ એ દવાઓથી એ રોગ વધતો અટકી જશે તથા ઓછો થઇ જશે, એ નહીં વાત છે. જુદી જુદી પ્રકૃતિના દરદીઓ ઉપર તેની જુદી જુદી અસર થાય તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. એટલે દરદીની પ્રકૃતિ પ્રમાણે તથા રોગના બળ પ્રમાણે ઠાઇને ચાર આના ફાયદો થાય, ઠાઇને આઠ આના ફાયદો થાય, અને ઠાઇને બાર આના ફાયદો થાય છે.

આ બધી દવાઓની બીજી મુખ્ય ખુબી એ છે કે, તેની અંદર કાંઈ પરેદજી, પાળવાની નથી. સાકર ખાવાની પણ રજ છે, અને મીઠાં ફળ ખાવાની પણ છુટ છે. પણ તેમ છતાં મીઠી પીચાખના દરદીઓને એટલી સૂચના કરવાની જરૂર છે કે, ચોખા તથા સાકર જેમ ઓછા પ્રમાણમાં ખવાય તેમ સારું. બાકી બીજી કોઈ જાતની પરેદજી રાખવાની જરૂર નથી. એટલુંજ નહીં પણ થોડા થોડા દિવસે થોડું થોડું પોતાને મનગમતું મિષ્ટાન્ન ખાસ ચાહીને ખાવું જોઈએ અને બની શકે તેવો સેજ ખટાસ વાળાં નેં મીઠાનવાળાં નારંગી જેવાં રસદાર ફળ હમેશાં વાપરવાં જોઈએ. ને હમેશાં ન બની શકે તે ત્યારે તક મળે ત્યારે પ્રમાણસર વાપરવાં જોઈએ, વધારે પડતું ન ખવાય તે ખાસ સંભાળવું.

બંધુઓ, આજના સુદ્ધિજનના અને અનેક જાતના સાધનોવાળા જમાનામાં “ અથુક

દવા સારી છે " એમ કહેવાથીજ કાંઈ માની લેવાનું નથી, પણ એ માટે અપૂર્ણ ખાતરી કરવી નોંધએ. એ ખાતરી કરવાની રીતી એ છે કે, દવા શરૂ કરવાને આગમે દિવસે કાંઈ હોશિયાર ડાક્ટર પાસે પીશાળની તપાસ કરાવવી, અને તેમાં કેટલા ટકા સાકર છે તે નજી લેવું, એ પછી દવા શરૂ કરવી. દવા ખાધા બાદ પંદર દિવસે પાછો પીશાળ તપાસાવવા, અને તેમાં સાકરનું પ્રમાણ બદલું છે કે નહીં તે તપાસવું. એ સિવાય દવા શરૂ કરવાને દિવસે પોતાના શરીરનું વજન કરાવવું, અને એક મહીના બાદ પાછું વજન કરાવવું. તે તેમાં કેટલા સ્તરનો વધારો થયો છે તે જોવું, એ સિવાય દવા શરૂ કરવા અગાઉ બની શકે તો શ્રીમંત દરદીઓએ પોતાનો ફોટો પગાવવો, અને મહીના કે બે મહીના દવા ખાધા પછી પાછો પોતાનો ફોટો પગાવવો, અને એ બંને ફોટા વચ્ચે ચહેરામાં કેવો ફેરફાર થાય છે તેની તપાસ કરવી. એ સિવાય દવા લેતી વખત શરીરમાં કેટલી સ્ફુરતી રહે છે, કેટલો ખોરાક લેવાય છે, કેવી ઉંઘ આવે છે, સ્વભાવ કેવો રહે છે, અને કેટલી વખત પેશાબ કરવા જવું પડે છે. તેની નોંધ રાખવી. આ પ્રમાણે ધ્યાન રાખીને તપાસ કરવાથી ખાતરી થઈ શકશે કે, એ દવાથી અમુક ટકા સુધારો થયો છે.

એ ચારે દવાઓ દેશી વૈદકમાં તથા ઘરગણ પ્રયોગોમાં એવી નજીતી છે કે તે વાપરવામાં જરા પણ ડરના જેવું નથી. એ ચારે જાતની દવાઓ નાનાં બાળકોને પણ આપી શકાય છે તેમજ એ નિર્દોષ દવાઓનું લાંબો વખત સેવન કરવાથી પણ કાંઈ નુકસાન થતું નથી, અપ્રીણ, ઝેરકારકતા, વછનામ વિગેરે ઝેરી દવાઓનો ઉપયોગ કર્યા કરતાં આવી સાદી ઘરગણ વંશપરંપરાથી આપણા દેશમાં જુદા જુદા રૂપમાં વપરાતી દવાઓનો ઉપયોગ કરવો એ વધારે સારી વાત છે.

આ ચાર પ્રયોગોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રયોગ કરવાથી મીઠી પીશાળવાળાઓને ખચિત થોડો ધણો ફાયદો થાય છે, પણ એક દવાને બદલે જો બે દવાનો પ્રયોગ સાથે આલે તો ધણો વધારે ફાયદો થાય છે. જેમકે, ઇંગ્લેન્ડની ગોળીઓની સાથે બકરીનું દુધ પણ લેવાય તો તેથી ધણો ફાયદો થાય છે, અને કેસુડાના અર્કની સાથે ઇંગ્લેન્ડની ગોળીઓ અગર સ્ક્રીનું દુધ લેવાય તો તેથી પણ વધારે ફાયદો થાય છે. પણ જો દવાઓ ઘણા ને ઘણા એકજ વખતે લેવી નહીં, તેની વચ્ચે ઓછામાં ઓછું એક કલાકનું અંતર રાખવું. બે દવા કરતાં વધારે જાતની દવા એક દિવસમાં નહીં વાપરવી નોંધએ.

આ ચાર પ્રયોગો સિવાય મીઠી પીશાળના રોગનો પાંચમો કુદરતી ઉપાય એ છે કે, એ જાતના રોગવાળાઓએ પોતાના શરીરની શક્તિના પ્રમાણમાં કસરત કરવી નોંધએ, અને તેમાં પણ ખાસ કરીને બે ત્રણ માઇલ પગે ચાલવાની કસરત કરવી નોંધએ, પગે ચાલવાથી મીઠી પીશાળના રોગમાં ધણો ફાયદો થાય છે. તેમજ કળા બદલાયથી અને મુસાફરી કરવાથી પણ મીઠી પીશાળના રોગમાં બહુ જલદીથી ચમત્કારિક અસર થાય છે. માટે એ દરદવાળાઓએ જેમ બને તેમ પગે ચાલીને મુસાફરી કરવી નોંધએ. ખાવાપીવામાં બહુ સખ્ત પરેહજ ન પાળવી નોંધએ પણ સાધારણ પરેહજ તો રાખવીજ નોંધએ, અને જેમ બને તેમ આનંદમાં રહેવાય તેમ કરવું નોંધએ, તથા એ રોગનો બધા મનમાંથી ઓછો થાય તેવા ઉપાયો કરવા નોંધએ. ને તેવા વિચારોમાં મનને રોકિયું રાખવું નોંધએ. જો એ પ્રમાણે કરવાની સગવડ હોય ને એ પ્રમાણે કરતાં આવડે તો મીઠી પીશાળનો

મંદાન રોગ કાષ્ઠમાં આવી જાય છે, અને તે રોગ દુઃખ દષ્ટ શકતો નથી. જોકે તે તદન નાશુદ્ધ થતો નથી, છતાં પણ તેમાંથી ઉત્પન્ન થતી નબળાઈ મટી જાય છે. એવેની મટી જાય છે, અને તેનો ભય ઓછો થઈ જાય છે, તેથી સુખ પૂર્વક જીવંતી બોગવી શકાય છે. અને એવા ભયંકર દરદમાં એટલો કષ્ટો થાય એ કાંઈ નાની સુની વાત નથી. મારે આ સહેલી, સાદી, અને આપેણા દેશમાં હજારો વંસ થયાં વપરાતી દવાઓનો લાભ લેવા હું એ જાતના દરદીઓને જલામણ કરું છું.

કાંઈ પણ સારેબોએ એ જાતની દવાઓ મારી પાસે મંગાવવાની તરદી લેવી નહીં. કારણ કે દવાઓ બનાવવી ને વચત્રી એ મારું કામ નથી. નવા નવા પ્રયોગો શોધવા ને જાહેર કરવા એ મારું કામ છે. દવાઓ મારે તો કાંઈ જાણીતાં ખાતાઓની મદદ લેવી જોઈએ. આ દવાઓ સંબંધી કાંઈ દરદીને કાંઈ વિશેષ ખુલાસો પૂછવો હોય તો ખુશીથી એ ખુલાસો કરવામાં આવશે, એ મારે કાંઈ પણ પૈસા લેવામાં આવશે નહીં.

મીઠી પીણાબના કાંઈ દરદીઓને અગર કાંઈ વૈદ ડાક્ટરને આ જાતના દરદમાં ઉપદ્રી ચાર દવાઓનો ઉપયોગ કરવાં સંબંધી કાંઈ વધારે માહિતી હોય તે જો આ માસિકદ્વારા પ્રબને જણાવશે તો ઉપકાર થશે.

વરગથુ દેશી ઓશદીઆં.

(દર્શાવનાર-આર્યવૈદ મધારામ મુંદરજી.)

સિંબડા—લીંબડાનાં વૃક્ષને સર્વ કાંઈ જાણુ છે. લીંબડાનાં પાન ૨૧ અને તિખાં (મરી) ૨૧ જળમાં વાટી મેળવી ગળીને સવારે સાંજે ૩ દિવસ પાવાથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે. સિંબડાનાં પાન ૨૧ એકલાં ઉપર મુજબ વાટીને અમુક મુદત પીવાં જાવી રાખવાથી ખગડેલું લોહી મુખે છે અને કુટ તથા ઉંદરવા મટે છે, લીંબડાની સિંબોળીનાં મીંજ જળમાં વાટી પોટીશ પેટે મુકવાથી પ્રજા હરસ મટાડે છે. લીંબડાનાં પાનમાં લટી મુંબડા ઉપર બાંધવાથી મુંબડાને પકવે છે, પકિલાતું શોષન કરે છે અને શોષન થએલાને રૂગવે છે. સિંબડાની સિંબોળીની મીંજ ૩ ને અરીચી ૧ રતી એકત્ર જળમાં લટી હરસ ઉપર લગાવવાથી હરસની મુજતથા પીડા, શ્વાવ વિગેરે મટે છે. સિંબડાની સિંબોળીનાં મીંજ તથા તેલ સાથે લટી મેળવી લગાવવાથી ખસ, લુખસ, ખરજ, શીજસ વિગેરે મટે છે. તેમજ ૩-૩મીંજ સવાર સાંજ જળમાં લટી, તેટલાં તિખાં તે સાથે વાટીને પાવાથી તાવ વિકાર ને ત્વચારોગ, શીજસ, ને ઉંદરવા વિગેરે મટે છે. બચ્ચાને તેની ઉંમર મુજબ વિભાગ કરીને પવાય છે.

કીડામારી—કીડામારી ચોમાસામાં એતરમાં થાય છે. તે આસો માસમાં બેળી કરી સુકવી ખાંડી તેનું સુરણ કરવું. તે ૩ થી ૪ દિવસ મુધી બળે પહોરે બળે વાલ પાણીમાં પાવાથી તે વડે સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે. નાની ઉંમરનાને ઉંમર મુજબ દર વર્ષે એક એક ધઉંભાર લેખીને આપવું. આ સુરણ સાથે તેટલું મરીનું સુરણ ઉમેરી ઉપર મુજબ દવાથી વધુ શુણ કરે છે, કીડામારીને આકડાનાં પાન વાટી, શરીરે ખરડ કરવાથી પણ તેવો ૧ ખરડ નિત્ય કરવો. તેવા ૩ ખરડ શરીરે કરવાથી પણ તાવ મટે છે. આ ખરડ ૧ થી ૨ પહોર રાખી પછી ઉના પાણી વડે સ્નાન કરે તોય ઠીક છે.

અજમા—અજમા ૩. ૧ ભાર પાણીમાં, રાતરે પલાળવા અને તે સવારે તેજ પાણીમાં યોળવા, પછી તે સાથે ફરીની ગાદલી જેટલો ગોળ, મેળવી ગળીને તે પાણી સવારમાં તાવ વાળાને પાવું. તેમ ૩-૪ દિવસ પાવાથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે.

કલુસો—કલુસાનાં પતિકાં બળતરે ગાંધીને ત્યાં મળે છે. તે બહુ કડવો હોય છે. તે સોડો ન હોય તેવો તાળે લેવો, તેને તાવડી ઉપર રાખી સેકવો. પછી તેનું ચુરથ કરવું. અને તેના જેટલાં સાજાં ફુલ (બાષ્પકર્ષેનિટ ઓફ સોડા) મેળવવાં. આ ચુરથ બળે પહોરે દુધની બાર જળ વડે આપવાથી તાવ, મોળ, ઉલટી, પિત્ત વિગેરે મટે છે, કુખ લાગે છે ને તાવ વિગેરેથી ચર્મોડી મંદાગ્નિ તથા નળનાષ વિગેરે તાબડતોબ મટે છે. કરીયાતાના, ગોનાના, ક્ષિંબડાના અને અતિ વિષના પશુ આવાજ ચુથ છે.

દાડી—દાડીના છોડ તળાવ અને ખેતરોમાં ચોમાસા પછી શીયાળામાં થાય છે. તેને ડાડવાં ન આવ્યાં હોય ત્યાંજ કુણી લાવી ખાડણીવામાં સાંભેલા વડે કચરી નીચેવી ગળી તેના રસ બકડીયામાં પકવી માવો (ધન) કાઢવો. તે સવાર સાંજ વાલ વાલ મધમાં ચટાડવાથી પેશાબનાં સર્વ દરદ ઉતવા, દાદ, અને હરસ વિગેરે મટે છે, ઝાડો સાફ આવે છે. કબજીઅત મટે છે. જીરથ તાવ દૂર થાય છે. સિવર (ચક્ર) સુધરે છે, કમળો મટે છે. આ માવો ૧ ધઉભાર દુધના ૧ ટીપા સાથે મેળવી આંખમાં જરા જરા આંજવાથી તથા બાહેર આંખને ફરતો ચોપડવાથી આવેલી આંખ તથા વાવલુ ને ફૂલ મટે છે. ચુંદ-ડીઆં ચુંબડાં ઉપર તથા સિલાં ખરજવાં ઉપર ચોપડવાથી તેને સુકવે છે ને મટાડે છે. ત્વચા રોગને કુખ પશુ મટે છે. દાડીનાં બીજ તેલમાં વાડી ચોપડવાથી કુખથ અને ખસ મટે છે. કિંચુ રસમાં વાડી ચોપડવાથી દાદ ને ખર્જવાં તથા સ્વેત ને કરોળીઆ અને ચુંદરીયા ચુંબડાં વિગેરે મટાડે છે.

લોરીંગણી—આ વનસ્પતિ પશુ દાડીની પેઠે ચોમાસાની આખરે તે શીયાળામાં થાય છે. ભોરીંગણીના ડાડવાને રસ લગતિંગળ ચુંબડાને લગાવવાથી તેને ફળવે છે, કોષ્ઠ તેને મધ સાથે મેળવીને લગાવે છે. લોરીંગણીના ડાડવાના રસ સાથે પાંચ દાણા મરીના અને તેનાથી ત્રમણું મધ મેળવી તે આંગળી આંગળી ચટાડવાથી કફના મુંઝારોનો ચિકલો કફ મોકળો કરે છે ને બડખાડપે બાહેર કાઢે છે. કડરીંગણીનાં મૂળ ને તિખાં વાટીને પાવાથી તાવ તથા કફ મટે છે.

ઇંદ્રજવ—આ દવા ગાંધીને ત્યાં મળે છે. તે ગીરમાં કાળા કડાની કડાઈળી નામની શિંગોનાં બીજ છે. તે જરા સેકી ચુરથ કરી રાખવું. તે ૩. ૦ ભાર, સવાર સાંજ છાસવડે કોષ્ઠ દિવસ લેવાથી કબજીઅત, હરસ, મંદાગ્નિ, મરડો-સંમહથ્થી અને તાવ મટે છે. રીંગસ પશુ મટે છે. કોષ્ઠ દહી સાથે મેળવીને ખાય છે.

અતિવિષ—આને કોષ્ઠ અતિવિષની કળી એમ પણ કહે છે તે ચંપાની ભતિના છોડનાં મૂળ છે. ખેતરાવ મોથની પેઠે વિદેશમાં (કાશ્મીર, નેપાળ, વિગેરેમાં) થાય છે. તે પડતર રહેનાં સળી (સડી) બન્ય છે. જેથી તેની અસર રહેવા તેને ટંકચુખારના પાણીમાં બોળી સુકરી પછી તાવડીમાં જરા સેકી લેવી. જેથી તે સડયા (સળ્યા) વિના લોળો વખત અવિકૃત રહે છે. આ બાળક મટે માત્રા જેવી છે. તે ચણા ચણા જેટલી સવાર સાંજ બાળકને પાવાથી તેના તાવ, ઝંઘાડા, ખરડા, કરમ, વાયું ને નળનાષ વિગેરે મટે છે.

અપૂર્ણ.

રસૌષધો.

(અનુસંધાન ગતિકથી).

શ્રી રામરસ—ગંધક, પારો, નેપાળાનાં મીઠાં એ ત્રણે શુદ્ધ કરતાં સરખે ભાગે ભેલાં અને તે સર્વની બરાબર મરી. સેવાં એ સર્વને દંતિમૂલના ઉકાળામાં એક પહેર સુધી ઘુંટી તૈયાર કરવું પછી તેમાંથી બે રતીભાર આપવાથી શળ, આદરો, આમનવર એ સર્વને જવર મટાડે છે.

નવજ્વરાકુશ—પારો, ગંધક, લીંગ, નેપાળાનાં ખી એ સર્વને એક કરતાં ખીભું બમણું એ પ્રમાણમાં લઈને દંતિ મૂળના ઉકાળામાં ઘુંટીને તૈયાર કરવું પછી તેમાંથી પાણી અથવા સાકરની સાથે એક રતી ભાર દવા દિવસે આપવાથી નવજ્વર તરત આવેલા તાવને મટાડે છે.

પ્રચંદ રસ—પારો, ગંધક અને વછનાગને સરખે ભાગે લઈ બે પહેર સુધી ઘુંટીને નગોડના રસની એકવીસવાર ભાવના દઈને તૈયાર કરવું તેમાંથી એક તલપુર દવા આદાના રસ સાથે આપવાથી નવજ્વરને મટાડે છે. અને જો આ દવા ખાધા પછી અમુકજી થાય તો રોગીના આંધા ઉપર તેજ અથવા ઘાસ ચોળવી.

વૈષ્ણવવટી—ગંધક ૪ માસા, પારો ૪ માસા એ બંનેને ઘુંટી કનજી કરી કઢવું. ચુર્ણ ૧૦ માસા મેળવીને સર્વને ઘુંટી નાનાં-વાડકારેલાના રસની અથવા ત્રિફળાના ઉકાળાની ભાવના દઈ મગ મગ જેવડી ગોળાઓ વાળવી. પછી દોષવું બળ જોઈ કારેલાના પાનના રસની સાથે એકથી ચાર ગોળા ક્રમથી આપી ઉપર ગરમ પાણી પાવાથી શળ, નવજ્વર, પાંક, અગ્નિ, સોળ, વિજેરને મટાડે છે. લુધાળ લાગે તો દહીંને ભાત ખાવો.

ભગિનિકુમારસ—મરી, વજ, કક, નાગરભોય એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ તેની બરાબર વછનાગ લઈ આદાના રસમાં ઘુંટી રતી રતીની ગોળાઓ બનાવવી. પછી તેમાંથી એક ગોળા, સુંઠને મદમાં ધસીને તેના અતુપાનથી ખાવાથી આમનવર મટે છે. આદાનો રસ અથવા નગોડના રસ સાથે ખાવાથી કફ જવર મટે છે અને આદાના ઉકાળા સાથે ખાવાથી સ્તેષ્ઠમ મટે છે, લવંગ સાથે ખાવાથી મંદાગ્નિ અને દસ મૂળની સાથે પીવાથી સોળ મટી જાય છે, સુંઠની સાથે ખાવાથી સંગ્રહણી, નાગરભોયના ઉકાળા સાથે ખાવા અતિસાર-ગ્રાહ, ધાણા અને સુંઠના ઉકાળા સાથે ખાવાથી આમતિસાર અને ઈન્દ્રજ્વના ઉકાળામાં મદ નાખી તેની સાથે ખાવાથી પકવાતીસાર, પીપરને આદાના રસની સાથે ખાવાથી સંધિપાતજ્વર અને બેડી ભોંય રોગણીના રસની સાથે ખાવાથી ખાસી, તેજ અને ગોળની સાથે ખાવાથી ચિત્ત સ્વસ્થ થાય છે અને રોગોનો આમ દોષ શાંત થાય છે. આ અગ્નિ કુમાર રસ જડેલી અગ્નિને વધારે છે.

રતનગિરી રસ—પારો, ગંધક, તાંબાની ભૂખ, અન્નક ભૂખ, સોનાની ભૂખ સર્વે સરખે ભાગે લઈ તે સર્વના વજનથી અર્ધાવજને લોક ભૂખ ભેલી અને લોક ભૂખથી અર્ધાવજને વૈદાન્ત ભૂખ લેઈ બાંગરાના રસમાં ઘુંટી પર્વટી રસની માફક પકાવવી અને ચુર્ણ કરેલી વસ્તુઓને લુદી લુદી ભાવના આપવી, પછી સરગવો, અરકુસી, નગોડ, વજ,

ચિત્રક, બંગરો, ગોરખ મુંડી, બોંયરીંગણી, ગજા, અરણી, અગથીઓ, બાહી, (બરમી) કઠ્ઠ, અને કુંવારનું પાકું એઓના સ્તોમાં છુટી છુટી તથુ તથુ ભાવના આપીને પછી વાસણમાં ધાલી લધુ પુટમાં વાલુકાયત્ર દ્વારા ચત્રમાં બંધ કરીને પકવીને ઠંડુ થયે કાઢી ચુર્ણ કરવું તેમાંથી અડદના ઘણાના પ્રમાણથી નવજવરમાં આપવાથી નવ જવર મટે છે. પીપર ને ધાણાના ચુર્ણની સાથે ખાવાથી એ કાઢીમાં નવજવર મટે છે. આ રત્નપીરી રસ મોગવાહી છે.

મતાપ માર્તિન્દ રસ—વજનાગ, હીંગ, નેપાળો, ટંકણુ એ સર્વ એક પછી એક છુટી એકત્ર કરી છુટવાથી બને છે. એની માત્રા ૧ રતીની છે તેને ખાવાથી મુરતજ જ્વર ઉતરે છે.

ચન્દ્રચર રસ—પારો, ગંધક, વજનાગ, તાંબાની બાળ એ સર્વને આદાના રસમાં એક પહેર સુધી છુટી પછી નગોડના રસમાં સાતવાર છુટી પછી તેમાંથી એક રતીભર રસ આદાના રસની સાથે આપવાથી કણ્ઠવારમાં વાતજ્વર, કફજ્વર, પિત્તજ્વર, કન્દ-જ્વર, સન્નિપાતજ્વર એ સર્વનો નાશ થાય છે. એ દવા ખાધને ઠંડા પાણીમાં નદાવું જોઈએ અને તરસ લાગે તો દુધ કે અંબળાનો રસ પીવો અને સુખટ તથા અગરનો લેપ કરવો જોઈએ આ દવા સર્વ પ્રકારના તાવને મટાડવામાં ઉત્તમ છે.

વૈદક દુચકાઓ.

મોઢા ઉપરના ખીલ નાથુદ કરવાના ઉપાયો.

૧ પોટાસ કારબોનેટના કડકાને ગુલાબજળમાં નાંખી રાતે છાપરા ઉપર અગર તો અગાસીમાં દવામાં ખુશ્ક રાખવા. સવારમાં તેમાં બદામનું તેલ સદરકુ મીઠણુ સફેદ રંગનું દુધ જેવું થાય તેટલા પ્રમાણમાં નાંખવું. આ મિશ્રણને મોઢા ઉપર લગાવવાથી જીવાનીમાં જ્વા ખીલો નાથુદ થાય છે.

૨ મકના લોટને શીરકામાં મેળવી પાતળી લાદી જેવું એકરસ કરી મોઢા ઉપર લગાવવાથી ખીલ મટી જાય છે.

મોઢર માટે અકસીર ઉપાયો.

૧ હારસીંગારના ફુલ જેને પરિવ્રતકને નામે ઓળખે છે તે આડનાં પાંદડાં લેઈ તે પાંદડાંનો નીચેનો ભાગ જે ખરજટ હોય છે તે પાંદડાં દાદર થયેલા ભાગ ઉપર ધસવાં અને તેનો રસ હાથવડે પાંદડાં મસળીને કાઢી દાદર થયેલા ભાગ ઉપર ચોપડવો. આ રીતે કરવાથી દિવસ વણમાં મટી જાય છે.

શરીર ઉપરના વાળ નાથુદ કરવાના ઉપાયો:—*

૧ કળીયુનો અને શલ્યયુરેટ ઓક્ષ પોટાસ એ બન્નેને સરખે ભાગે મેળવી પાણીમાં

* શરીર ઉપરના વાળ નાથુદ કરવાના ધણા ઉપાયો છે પરંતુ તેમાંના ધણા ખરામાં કસતાલ જેવી બીજોને ઉપયોગ થતો હોવાથી ઘાઇ પથુ જાતની તેવી નુકસાનની ધાસ્તી રાખ્યા શીવાય તેવા ઉપાયો જાહેરમાં મુક્યા છે.

તેની પાંતળી લાદી જેવું મીઠણું બનાવી તે મીઠણુંને શરીર ઉપર લગાવવાથી ફક્ત ચોડીની મીનીટમાં વાળ ખરી પડે છે.

૨ સલ્ફ્યુરેટ ઓફ બેરીઅમને પાણીમાં સારી રીતે ઓગાળી તે પાણીમાં થોડા મેંદા નાંખી તેનું માદી માફક પાતળું મીઠણું કરી શરીર ઉપર લગાવવું આથી પણ જુન મીનીટમાં વાળ ખરી પડે છે.

સાપના એવના સરસ અને અકસિર ઉપાયો:—

૧ કાચા કાંદાને છુંદી નાંખી તેમાં પુષ્કળ ખારં ચામ ત્યાં સુધી મીઠું નાંખીને ક-ચુમરની લુગદી સાપના ડંસ ઉપર બાંધવી. એક લુગદી લીલા રંગની યઈ જામ એટલે તે, કાઢી નાંખી ઉપર પ્રમાણેની બીજી લુગદી તૈયાર કરી. બાંધવી તે પણ સોલા રંગની યઈ જામ એટલે કાઢી નાંખવી. આ પ્રમાણે તે લીલા રંગની યઈ જાતી બંધ ચામ ત્યાં સુધી વખતો વખત લુગદીઓ મુક્યા કરવી આથી સાપ કરડેલા માણસને અવશ્ય ફાયદો થશે.

૨ સાપના ડંસ ઉપર કૃષ્ણ તુળસીના પાનનો રસ નવટાંક સુધી પાવો. તથા કૃષ્ણ તુળસીના પાન અવશવર્વા—દાંત સત્તજડ ચોટી અથા હોમ તો નાંકે વાટે કૃષ્ણ તુળસીના પાનનો રસ પાવો, અને હાથ અને પગનાં તળીયાં ઉપર કૃષ્ણ તુળસીના પાનનો રસ ચોપડવાથી સાપ કરડેલા આદમીને સારો ફાયદો થશે.

કોલેરા તથા ત્વેના જેવા પ્રકારના ઝાડા ઉલટી ચાચ ત્યારે કરવા યોગ્ય તાત્કાલીક ઉપાય:—કુંગળીનો રસ ૩ ગા ભાર, કપુરનો અર્ક ટીપાં ૨, આદાનો રસ ૩: ગા ખાર આ મીઠણું તૈયાર કરી દર અડધા કલાકે થોડા પ્રમાણમાં આપતા જવું. દરદી મટવું ચામ. એટલે દવાનો વખત લંબાવી પ્રમાણ કમી કરતા જવું આથી અવશ્ય સારો ફાયદો થશે. લીંગનો અર્ક ન મળે તો ચોખ્ખી લીંગ ચોખાના દાણા જેટલી ચાતશે.

મહુધા નિવાસી.

ફાય—કંકમાળ પ્લેગ—આ રોગ ઉપર લસણની કળીયો તો. ૧ થી ૨ ભાર સુધી પીમાં તળીને ખાવાથી મટે છે. કંકમાળની ૪ પ્લેગની ગાંઠ ઉપર લસણનો રસ ચોપડવાથી મટી જાય છે. (એક અમેરીકન ડૉક્ટર).

સાપના ડંખનો અનુભવી ઉપાય—એક માણસને મોટા કાગડાંરો એરી સાપ કરડ્યો હતો અને એર ચઢતું હતું. તેને ડંખ આથી પછી અર્ધા કલાકે વાંઝણી કંટોલીનો ડંદ આશરે દોઢેક તોલા જેટલો પાણીમાં વાટીને પાઈ દેવાથી બે ત્રણ મીનીટો સખત ઉલટી થઈ, પછી બીજી ઉલટી થઈ અને દરોઢ મીનીટમાં સાપનું એર ઉતરી ગયું.

વળી સાપના એર ઉપર રુબીનદનો દદિા વાટીને બેથી ચાર તોલા સુધી પાવાથી, તે અંકોલીનાં મૂળ વાટીને પાવાથી સાપનું એર તુરત ઉતરી જાય છે. તેમજ આખરાનાં મૂળ ઉપરની જાત વાટી તેનો તાજો રસ ચારથી દસ તોલા સુધી પાવાથી સાપનું એર ઉતરી જાય છે.

(પરીવાર).

ત્રિકાળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ઉત્તમ તક, પહેલી આવૃત્તિ ખપી ગઇ.

બીજી આવૃત્તિ ધોડાજ વખતમા બહાર પડશે.

ભવિષ્યવેત્તા.

તમારે જૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની હકીકત જાણવી હોય, કાળ ક્રાંતિ, અના-
જના ભાવ, વરસાદ વરસસે કે કેમ ? દરેક માણસની જીવંતીના સુખદુઃખનો અહેવાલ, કપો
ધો કરવાથી કાપડો ચાથ વિગેરે હકીકત આગળથી જાણતાં શીખવું હોય, ન્યોતિષ શાસ્ત્ર
સામુદ્રિકશાસ્ત્ર, સ્વરોધ્ય શાસ્ત્ર, અને રમણ શાસ્ત્રમાં નિપુણ બનવું હોય તોજ આ મંગલો.

આ પુસ્તકનો દરેક માણસ લાભ લે. તેટલા માટે પુસ્તકના કદ, કાગળ, બાઇન્ડીંગ
અને પુસ્તક બનાવવામાં થયેલી તનુ, મન અને ધનની મહેનત તથા ખર્ચ સાચું
ન જોતાં માત્ર કીમત રૂ. ૩-૦-૦ રાખી છે પો. ૦-૩-૦ ગ્રુડ. પોકું સોનેરી પુકું
જાડા ગ્લેઝ કાગળ.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

બ્યવસ્થાપક. લાગ્યોદ્ય રીમીસાડ—અમદાવાદ.

રૂ. ૨૫ ખર્ચતા ન મળે તે પુસ્તક માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ માંજ તૈયાર છે.

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફોજદારી કાયદાનું જીથ.

બીજી આવૃત્તિ.

આ પુસ્તકમાં હકીકત પીનકડોડની અગત્યની કક્ષો. કોમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ડી-
ઝીકટ પોલીસ એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ડગા એક્ટ, લેન્ડરવન્યુ કોડ તે ઉપર થયેલી
રફ, મામલતદાર કોડ એક્ટ, રેકર્ડ ઓફ રાઈટસ એક્ટ, ગામના નમુના, તાલુકાના નમુના,
સરવર્ધની રફ, સર્કલ ઈન્સ્પેક્ટરની રફ, અપીલનો એક્ટ, આમદારી એક્ટ, મોહાનો
એક્ટ, વતન એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માણસે હંમેશાં
પાસે રાખવા લાયક અને બહુ જ ઉપયોગી છે. જેના સંબંધમાં સેક્રેટો વિદ્વાનોનાં
સર્વિશીકેટ મળ્યા છે.

જે અભિપ્રાયો રચન સંકોચથી આપી શક્યા નથી. પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦
પો. રૂ. ૦-૩-૦ જેઠાલાલ દેવશંકર દવે. મુ. અમદાવાદ. (ગુજરાત)

વેદ યાને વેદક ભાગ ૧ લો યાને ૨ જો.

આ પુસ્તકો હાલમાંજ બહાર પડ્યાં છે છતાં તે એકદમ ધોડાજ વખતમાં ખપી
જવા આગ્યાં છે તેજ તેની લોકપ્રિયતા અને ઉદ્દ્યુના સિદ્ધ કરી જતાવે છે.

આ પુસ્તકમાં તમામ રાગ મટે એવા ઔપધો આપવામાં આગ્યાં છે. આ ઔપધો
અક્ષર વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવવા તથા કઈ દવા કયા કયા રાગ મટાડે છે તે
તથા ભાષો, માતાઓ, ગુટિકાઓ વિગેરે દવા કઈ કઈ વનસ્પતિની કેવી રીતે બનાવવી
તે દરેક સમજી શકે તે પ્રમાણે ગુજરાતી ભાષામાં ચરક, સુશ્રુત, પાચકાટ, ચારંભકર,
ભાવપ્રકાશ અને નિર્ધટ જેવા મહાન મંથોમાંથી લખવામાં આગ્યાં છે. આ પુસ્તક રૂ. ૧)
ના વેદક પુસ્તકની બરોબરી કરી શકે. પુસ્તકની કિંમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦
પો. રૂ. ૦-૩-૦ બંનેની સાથે રૂ. ૩. ૧.

વેદક ભાગ ૧ મંગાઓ તે વાંચી જોતાં વેદક સંજોષી તે બહુ સારું જ્ઞાન આપે છે
અને આ પત્ર વાંચી તેનો ખીજો ભાગ એક નકલ લી. પી. થી માલવશે.

લી. રામજી દ્વરજી મુ. નાગવપુર-કચ્છખમર.

લખો—જેઠાલાલ દેવશંકર દવે—અમદાવાદ.

માસ્ટર ઓફ નૉલેજ.

આ નામનું પુસ્તક યોડાજ વખતમા જહાન પડશે, તે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ સારી રીતે વખતાં વાંચના આવડે તેવું ઇંગ્રેજ, મરાઠી, હિંદી, ગુજરાતી, બંગાળી અને સંસ્કૃત થી ખી શક છે ગમે તેવા માણસ હશે તો પણ આ પુસ્તક ઉપરથી માત્ર છ માસ-માંજ ઉપરની બાધાઓનું જ્ઞાન-સારી રીતે મેળવી શકશે, માસ્ટરની જરૂર પડતી નથી. તેની કીમત માત્ર રૂ. ૫), પણ અગાઉ નામ નોંધાવનારને માત્ર રૂ. ૩) પડશે.

અમારા તરફથી યોગ્ય વખતમાં આ ઉપયોગી

સીહિતશિક્ષા

નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક પ્રગટ થશે.

આ પુસ્તકની અદર સ્ત્રીઓનું કર્તવ્ય શું છે, સ્ત્રીઓની માતા, પિતા, બાઈ, પતિ, અને બાળકો પ્રત્યે શી શી ફરજ છે, સ્ત્રીઓએ ગૃહમાંજ સ્વર્ગનું સુખ અનુભવવું હોય પોતાના બાળકના અને પતિના રોગો તમામ આરોગ્યનું જ્ઞાન તે દર કરવાના રહેલા ધરણતું ઇલાજ ઉપરાંત અનેક વિધોએ આ પુસ્તકમાં હાખલ કરેલા છે. તેના દરેક મનુષ્યે આહક થઈ પુસ્તક પોતાની પાસે રાખવું જોઈએ તે દરેક મનુષ્યને પ્રૃથ્વ અને સ્ત્રી ગમે તેને ધણુંજ ઉપયોગી થઈ પડશે તેની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ થી ૦-૩-૦ પણ અગાઉથી આહક થઈ હોય માત્ર નામ નોંધાવનારને તે માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ માત્ર મળશે

અધિપતિ ભાગ્યેદય—અમદાવાદ.

દવે કેમીકલ વર્કસની કિમતી દવાઓ.

ગરીબ અને તનગર તમામને ખર્ચ પુરૂપત્વ દેનાર.

રાજવંશી યાકુતી—રાજ રત્નવાડા અને પ્રતિવાન માણસો માટે શક્તિની અમુલ્ય દવા જેની કીમત દસ દસ, પદર પદર રૂપિયા કેટલાક દર્દો લે છે તેજ યાકુતી શુદ્ધ વનસ્પતિનીજ બનાવી અમે ડબ્બી ૧ની માત્ર રૂ. ૫, જ દિરત નથી છે, ધાતુગતના તમામ રોગ મટાડી ખરૂં પ્રુષ્ણતન આપે છે આ અખંધમા ઉ જાડો સરદારશિક્ષેટો મળ્યાં છે. માત્ર વાપરી ખાત્રી કરવા લલામણ છે, અમે તેવા નપુષ્કપણાને પ્રાપ્ત પ્રુષ્ણ ખરૂં પ્રુષ્ણત મેળવી યુવાની મોગયે છે

નપુષ્કત્વારી છેપ—ગુલ ભાગની કમજોરી દર કરી નપુષ્કપણ મટાડી ખરૂં પ્રુષ્ણતન આપી અખુટ શક્તિ આપી પ્રુષ્ણત પ્રાપ્ત કરાવે છે. ડબ્બીની કી. રૂ. ૨-૦-૦ થી. ૦-૪-૦ હજારી દર્દીઓએ કષ્ટો મેળવ્યો છે માટે ખાત્રી કરવા લલામણ છે.

વન્ધ્યા રોગ નિવારણ ગુટિકા—મગાવી ઉપયોગ કરો, માત્ર એકવાર દર્મ ધરી થકા રોખી આજેજ વન્ધ્યાગુટિકા મગાવા, અને વાપરો. નિરાશ ન થાવ એકવાર અનુભવ તો કરો. આ અનુભવ સાચાજ પડશે અને આ વન્ધ્યાગુટિકા થી અવસ્થ તમારી સ્ત્રીને પ્રજા યજે આ એક નિર્મોલ્ય વાત ગણી સારી નાંખશે નહિ, જે કારણથી સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરી શકતી નથી તેને આ દવા મટાડીગર્ભ રચાવ મર્ફ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૪-૦-૦ થી ૬-૪-૦

જુલ્મખની ગોળી—માત્ર બે ગોળી ખાવાથી જુલ્મખ યાય છે. જેટલી ગોળી ખાય તેથી એક વધારે એટલા જુલ્મખ યાય, ગળધરી જળતી નથી, સુખ સ્વાસ્થિ યાય છે. પેશમાં અમગાઈ થતો નથી નાના બાળકને ન ગોળી ૭ ના ગોળીથી સુખ જુલ્મખ યાય છે ડબ્બીની કી. ૦-૮-૦.

દવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

તમામ રોગને મટાડી અષ્ટ શક્તિ આપનાર.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

આ તમામ રોગ મટે છે એટલું જ નહિ પણ તે નપુયકને ખરું પુરુષાતન આપી પહેલવાન અને પુષ્ટ બનાવી વિષની શક્તિ કરી વિનળાક શક્તિ આપે છે. એ ઉપરાંત આ દવાથી તમામ જાતના રોગ મટે છે. કોઈ પણ રોગ થયો કે માત્ર બે ગોળા તેની સાથેના છાપલા અનુપાત સાથે ખાધી કે તુરંતજ તે રોગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અને અકસીર છે. ડી. ડબ્લિયુ. ૧ ના ૩. ૩ પા. ૦-૩-૦

નપુયકને ખરું પુરુષાતન આપનાર આ એક જ દવા વિનળી નીવડી છે.

આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા મેં ખાધી છે અને તે ધણી જ સારી છે અને તે તમામ રોગને મટાડે છે તેવા મેં અનુભવ કર્યો છે તે દરેક માણસે એકે ડબ્લિયુ. ધરમાં રાખવાથી દાકતર કે વૈદની જરૂર પડતી નથી. શીવરાહર કારીશંભ-સીંગાપોર.

પત, વિષ્કોટક જેવા ગરમીના તમામ રોગ મટાડી પુષ્ટ કરનાર

વિષ્કોટક મસા ચાંદી પીલ્સ.

આ દવાથી ખરાબ રસ્તે જતાથી કે એવાજે ખીજ કારણથી પુરુષ તેમજ સ્ત્રીને લાગુ થતો વિષ્કોટક તથા પત રોગ કે જે અસાધ્ય ગરમીનો રોગ મનાય છે તે જે રોગથી આખા શરીર ઉપર ચક્રામાપડી રસી વધ્યા કરે છે અને હાથ પગનાં ટેરવાં ખરી જાય છે જે ધણી ધણી દવાઓ થયાં છતાં મટતો નથી તે રોગ તેમજ ચાંદી, ટાકી, ઉપદ્રવ, નાસુર, પત, કઠમાળ વિગેરે ગરમીના તમામ રોગ એકદમ મટે છે ધણી માણસોના અસાધ્ય રોગો આ દવાથી મટ્યા છે. જેણે હજારો દરદીઓને કાપડો આપ્યો છે તેવી આ એક અનુભવ કરેલી વિષ્કોટક ગુટિકા એકવાર અનુભવ કરવા મનાવા અને રોગને નિર્મૂળ કરે. પંદર દવસમાં આરામ થાય છે, ડબ્લિયુ. ૧ ના ૩ ૨-૦-૦ પા. ૦-૪-૦

કામરસ ગુટિકા—આ દવા કે જે નાજુક સ્ત્રીઓને વારંવાર ગર્ભ રહેવાથી શરીરનો બાધા અસાધ્ય થઈ જાય છે અને તેથી ગર્ભપાત જેવા મહા કષ્ટકર દુઃખ તથા શરીરને ખરબચડા પ્રત્યક્ષ પીડા આપે છે તેમજ માટે બનાવી છે. આ દવાનું સેવન કરવાથી પોતાના ધણી સાથે સમોગ સવા છતાં પણ સ્ત્રીને ગર્ભ રહેતો નથી, અને તેથી પોતાનું નાજુક શરીર મજબૂત રાખી શકે છે ડી. ૧ ૫

જય ગુટિકા—આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી સ્ત્રીઓના ગ્રામ રોગો મટાડી અટકાવ લાવે છે. એટલે જે સ્ત્રી રજસ્વળા થતી ન હોય તેને તેમજ જેને બધે ત્રણ ત્રણ માસ સુધી અટકાવ આવતો ન હોય તેઓ આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી રજસ્વળા આવે ડી. ૧. ૧. ૧).

ખરજવાનો મલમ—ખરજવા અને હાડગલીર મુજબથી મટે છે સાલુથી ઘોઈ આ મલમ દવસમાં ત્રણ વખત ધસવો ડી. ૦-૮-૦. દેવીકેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

આનંદવટી—જે તેવું અજીરણ, સુંક, ખાધું ન પચવું, બાકેરો, નળખાંસ વાધુ અને જોજો મટાડી ખાધું પચાવી જઠરાગ્નિ પ્રદિપ્ત કરી કાઠો પુલાસે લાવે છે વા. ૧ની ડી. ૧. ૧-૦-૦.

દેવીકેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દરેક ઘરમાં એક ઉપયોગી વસ્તુ તરીકે રાખવા લાયક.

વૈદક શિક્ષક.

આ નામનું એક ઉપયોગી પુસ્તક અમારા તરફથી યોગ્ય વખતમાં બહાર પડશે. આ પુસ્તક ગરીબ અને તવગર દરેક માણસને ઉપયોગી માય અને નુકસાન અને ખર્ચથી દરેક માણસ ખચે તે અર્થેજ લખવામાં આવ્યું છે.

આયુર્વેદ વૈદક સંબંધના મી ચરક, સુશ્રુત, વાગભટ્ટ માધવ નિઘાન, નિષંદ, શાર-
મધર, ભાવપ્રકાશ, યોગ રતનાકર, રસ રત્નસમુચ્ચય વિગેરે અનેક ઉપયોગી અને મહત્વના
ગ્રંથો છે. આ ઉપરાંત વૈદકનાં યુનાની પુસ્તકો કે જે હર્ડ હીપીમાં લખેલાં છે અને તેમાં
ઉપયોગી વૈદક દુયકાઓનો સંગ્રહ હોય છે તેનું તેમજ પાશ્ચિમાત્ય વૈદક વિદ્યા કે જે આજે
ધણે ભાગે પ્રમાણભૂત ગણાય છે. ડોક્ટરો તેજ દવાથી પોતાના સંપૂર્ણ કારભાર ચલાવી
દરદીઓને સાજા કરી શકે છે. ને વિષેનાં મેટરીઆ મેડિકા જેવાં ઉત્તમ પુસ્તકોનું દોહન
કરી તેમની એલોપેથી, હોમીયાપેથી, પાથોકેમીક વિગેરે સર્વની એકત્રતાનું વર્ણન કરવા
અંકજ વૈદ હકીમ કે ડોક્ટરને ગણે વિદ્યાનું જ્ઞાન થાય એટલેથી આ પુસ્તક ખનાવ્યું છે.

ઉપરાંત દરેક રોગ, તે ઓળખવાની રીત રોગની પરિક્ષા, તે રોગ ચલાનાં કારણો
અને તેમાં સપ્રમાણ આયુર્વેદી, યુનાની અને અંગરેજી ઔષધો આપવામાં આવ્યા છે.

ઉપરાંત આયુર્વેદિય દવાઓ, સુરો, ગુટિકાઓ, લખો, રસો, ગુંગળ, આસવો, અવ-
લેહો, પાકો, મુરખ્યા, અજનો, તૈલો, ધૂતો અને યુનાની નુસ્ખાઓ. ઇંગ્લીશ ટીઅરો,
એસેન્સો, એરીડો, અને ઓઝો ઉપરાંત ધણી અંગ્રેજી દવાઓની બનાવટો અને રોગવાર
પ્રીક્ષીપણનો આપવામાં આવ્યાં છે. આમ, આયુર્વેદી, યુનાની અને ઇંગ્લીશ દવાઓનું
એકત્રપણું બરોબર રીતે વણવવામાં આવ્યું છે.

આ એકલુંજ પુસ્તક ખરીદવાથી આયુર્વેદના તમામ પુસ્તકોનું જ્ઞાન યુનાની વૈદક
વિદ્યાનું અને પાશ્ચિમાત્ય વૈદકનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન યાદ થકે છે. દરેક મનુષ્યે આ પુસ્તક ઘરમાં
રાખવુંજ જોઈએ. દરેક વૈદ ડોક્ટર અને હકીમે જે સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવવું હોય તો તેમણે
આ પુસ્તકના આદક ચતુર્થ જોઈએ. આ પુસ્તકની કીમત રૂ. ૪ છે, પો. -૮-૦ છે,
હતાં પણ તેના અગાઉથી આદક ચતુર્થ પાસેથી રૂ. ૪ લેવામાં આવશે.

દ્રવ્યવાન થવા ઇચ્છનાર સજ્જનો આટો યોગ્ય વખતમાં બહાર પડશે.

ધનવાન.

આ નામનું પુસ્તક મંગાવો. જે યોગ્ય વખતમાં બહાર પડશે. જે વાંચી તે પ્રમાણે
અનુભવ કરવાથી અવશ્ય તમે ધનવાન થશો. આજેજ આદકમાં નામ દાખલ કરાવે.

તેની અંદર દરેક માણસ ધનવાન થી રીતે થાય, ગમે તો ગરીબ હોય કે તવગર
હોય તોપણ તે પૈસા થી રીતે મેળવી શકે તે આટે અનેક ઉપાયો યોજવામાં આવ્યા છે.

તેમાં હમરો, હુમરો, હુન્નર કળાઓ કે જે ઘેર બની શકે તેવા જુદી જુદી જાતના
આપારો કેવી રીતે કરવા, ધંધો કેવી રીતે વધારે વધે અને તેવાજ હમરો વિષયો ઉપરાંત
મંપૂર્ણ હકિકતો તેમાં દ્રઢત મહિત આવશે. તેની અંદર જે જે ઉપાયો સેવવાથી આજે
મનુષ્યો ધનવાન થયા છે તે તે તમામ ઉપાયો તેમાં સરળ રીતે આપવામાં આવ્યા છે,
અને તે દરેક માણસ સરળ રીતે અનુભવમાં ઉતારી શકશે કે જેથી કરીને અવશ્ય ધનવાન થશે
કીમત માત્ર રૂ. ૩-૦-૦ પાકું પુસ્તક, એક કાગળો અને સુદર પાઈન્ડીંગ અગાઉથી આદક
ચતુર્થ પાસેથી માત્ર રૂ. ૨-૦-૦ લઈશું.

જોડાણ દેવશંકર દવે—અમદાવાદ.

વધરાવળ ગુટિકા—આની દરરોજ બન્ને ગોળાં દીવેલ શ. ૧) ભાર સાથે ખાવી. સવાર તથા સાંજ બે વખત આ દવા આધારથી વધરાવળ, આંતરડાનું હિતરતું અંતરગળ અને સારી ગાંઠ મટે છે. ઘણી અકસિર છે ડબ્બીની કી. ૨) ચોપડવાનો મલમ કી. ૦-૮-૦. સવાર સાંજ આ દવા ચોપડવી. કી. ૦-૮-૦.

બરોળ નિવારણ ગુટિકા—પેટનું કુલી જવું, બરોળની ગાંઠ, પાંકુરોગ કમળો અને કમળો મટાડી લોહી શુદ્ધ કરે છે. સવારમાં બે ગોળા ખાવી. ડબ્બીની કી. ૨. ૧)

દમ ત્રાસ નિવારણ ગુટિકા—દમ, ત્રાસ, કફ અને હિરસ ઉપર અકસિર નીવડી છે. રોજ સવારમાં બે ગોળા મદ તથા સાંજ સાથે ખાવી. ડબ્બીની કી. ૨. ૩)

ઠોઠ નિવારણ ગુટિકા—આ દવાથી ધોળા ઠોઠ મટે છે. બે ગોળા સાંજે ગળે તથા બાવડીના રસમાં ખાવી. મરચાં, તેલ, આંબલી ખાવી નહી. ડબ્બી. ૧ ની. કિ. ૨. ૩). શા. ૦-૪-૦. ચોપડવાનો મલમ—ડબ્બીની કી. ૦-૮-૦.

ધા તેલ—વાથવાથી થયેલો ધા અને ચાંદ તથા શુભકાં મટી રૂઝ લાવે છે. આ તેલ વાગેલા જખમ ઉપર લગાવી ઉપર ૩ દાબી થાપે બાંધવો. બા. ૧ની કી. ૦-૪-૦.

પેન હર બામ—આ દવાથી માથાનો દુઃખવો, વા, ઠાથ પગના સણુમ, સંધિવા, કળતર અને શુળ મટે છે. દુઃખના વ્થાય પર લસતું. બા. ૧ની કી. ૦-૮-૦.

સુરમો—આંખના તમામ રોગ મટાડી તેજ વધારે છે, કુલ જારી અને રતાંધળા-પણું મટે છે. તોલાની કી. ૨. ૧)

આંખના ટીપાં-આમુરોષ્—દુઃખવા આવેલી આંખ મટે છે. કી. ૦-૪-૦.

દેવેતું બાલામૃત—બાળકોના તમામ રોગ મટાડી ચરીર પુષ્ટ કરે છે. રોજ બન્ને ટીપાં દિવસમાં ત્રણ વખત નવટાંકથી પાંચેર દુધ સાથે પાવા. કી. ૦-૮-૦.

નેત્રકુલ નિવારણ ગુટિકા—ત્રણ વરસ સુધીનું કુલ આ ગોળા આંજવાથી મટે છે. સવાર તથા સાંજ બે વખત ગોળા પાણી સાથે ધસી આંખમાં આંજવી. વળી કાંબુ, જારી અને પડળ મટે છે. ૬. ની. કી. ૨. ૧).

મયેહપીલ્સ—દરરોજ બે ગોળા મદ સાથે ખાવાથી તમામ પ્રકારના પ્રમેદ, પથરી, મુત્રના રોગો મટાડી ચરીર પુષ્ટ કરે છે કી. ૨ ૨-૦-૦

હરસ નિવારણ તેલ—હરસ ઉપર લગાવવાથી વગર ઈન્જે હરસ ખરી પડે છે. ઈન્જ હરસ કુલી આ કલ્પ કુલ મોળા હરસ કુલ મોળા. કોઈ અગત્ય બધાની તથા અને પંદર દિવસે હરસ ચીમળાઈને ખરી પડે છે. એક અળખળી પમાડે તેવું તેલ છે. બા. ૧ ની કી. ૨. ૧. અને હરસ ગુટિકા ખાવાથી હરસ મટે છે. કી. ૨. ૩

દીલ પસંદ વોટર—મુખ ઉપર જીવાનીમાં ચના ખીલ, મસા, અને કોરોળા આ મટાડી મુખનો ચ્દરો આકર્ષક અને શુભાખી બનાવી સૌંદર્યતા આપે છે. કી. ૨. ૦. ૧

દેવેનો દાદરનો મલમ—મમે તેવી દાદર લાલ કે કાળી મટે છે તે શરીર થતી નથી દાદરપર મલમ રોજ લસવો. ડબ્બીની કી. ૦-૪-૦.

દેવેતું એયુમીક્ચર—તમામ પ્રકારના તાવતે માટે અકસિર પ્રિલાજ સવાર બપોર અને સાંજ ત્રણ વખત પાણી સાથે ચમચી ચમચી દવા પીવી. ગમે તેવો તાવ મટશે. બા. ૧ ની કી. ૨. ૦-૧૨-૦ ૩૪૧ બા. ની કી. ૨. ૭).

દેવેતું કફ કીરપ—દમ, ત્રાસ, ખાંસી, કફ અને હિરસ મટાડે છે. રોજ ત્રણ વખત અર્ધી ચમચો દુધ સાથે પીવું. કી. ૨. ૧

માથાનો પાવડ—માન બે ચપટી સુધવાથી માથું હવરી જાય છે. ડબ્બીની કી. ૨. ૦. ૧
દેવે દેમીકલ વફસ—અમદાવાદ.

JIVAN

જીવન

जीवन

તે જાન છે કે જે ઔપધના સેવનથી શુદ્ધ જીવન રૂપે જીવન બન્યા હતા.

તે ઉત્તમ દેશી વનસ્પતિનું બને છે. તેમાં એક પણ નુકસાનકારક વસ્તુ આવતી નથી. તે સ્વાસ્થ્ય અને નિર્ભય છે, તે પુરુષ, સ્ત્રી અને બાળક સર્વના રોગોને જલ્દીથી મટાડે છે. નખખાઈ, પાંડુ, ખાંસી, ક્ષય, સંઘર્ષણી, મરડો, અભયપિત્ત વગેરે દોષ, નયુષકપણ તથા ધાતુવિકારના દરદો મટાડી વિષ અને યક્ષિત આપવામાં તો આ એક જ દવા સર્વોત્તમ અને નિર્ભય નિવડી છે. મગજનું કામ કરનારા માટે તો એક ઉત્તમ રસાયન છે. બુદ્ધિ, યાદશક્તિ અને ક્રાંતિને વધારે છે. ક્યાની કી. રૂ. ૧-૮-૦ એક વાર વાપરી ખાતી કરવા બલામજ છે.

રક્ત / શોષક—દેશીસારસાપરેલા.

આ પ્રવાહી દવા દેશી તાજી વનસ્પતિમાથી બનાવવામાં આવે છે. લોહી ખીંગાડ તથા ચામડીના તમામ દર્દોમાં આ દવા અકસીર નીવડેલ છે. ઉપદંશ એટલે ગરમીના અને લોહી ખીંગાડના અનેક વિકારોને મટાડી લોહી સુધારે છે. ઉપદંશના સંધા, ગળાની અડિ, નાસર, બગદર, વિરોટક, ચાંદી, ચાલો, વજુ વગેરેને મટાડી રૂઝ લાવે છે. કિંમત શીશીનો રૂ. ૧.) ચાર ખાટીની રૂ. ૩-૦-૦

દ્રાક્ષાસવ—આ 'દ્રાક્ષાસવ' નો ખાસ ગુણ પાચનશક્તિ, લોહી તથા યક્ષિત વધારવાનો છે. અતિ ક્ષીણ થએલા દરદોને આપવાથી તે એકદમ કુશીઆરીમાં આવે છે. લોહીની મંદ પડેલી ગતિને વધારી છાતીને જોર આપે છે. છાતીનો દુઃખાવો, હૃદયનો રોગ (ગિગ), ખાંસી તથા ક્ષયમાં સારી મદદ કરે છે. શુગ્ર, સુકે, ઉઘટી, આકરો, ગોળો, અને ગાંડો કબજો વગેરે પાચનની વિક્ષિયાના દરદોને મટાડી ખોરાકને પચાવે છે. ચેનકીસર અને પોઈવાહનની ખરાબરી કરનાર આ એક જ દેશી દવા છે. તેમાં બીસ-નિશો આવતો નથી. આ દ્રાક્ષાસવ દારૂના વ્યસનમાં કુબના અને ક્ષીણતા પામતા બુઝોને બચાવી તેમને તદ્દરસ્ત બનાવે છે. રતલ ૧ નો રૂ. ૧-૮-૦

દવેનું ચાલવિનાશક તેલ—આ એક અન્યથી પમાડે તેવું તેલ છે. તેનાથી બળતી નથી, ચામડી કાળા પડતી નથી તેમજ ખરાબ વાસ આવતી નથી, પરંતુ વાળ કાઢવાની જગ્યા ઉપર લગાવવાથી તે જગ્યાના વાળ વગર અડચણે એક મીનીટમાં ખરી પડે છે, અને ચામડી સાફ જણાય છે. ઉપરાંત લીંછી ઉતારે છે, ખસ દાદર અને ખરજીનું મટાડે છે. બા. ૧ની કી. ૦-૮-૦ તથા બા. ૧ની કી. ૧-૪-૦ પેા. ૦-૪-૦.

સય નિવારણ મુટિકા—ક્ષય એટલે શરીર ધસાતું આશુ હોય તે ધસારને અટકાવી શરીરમાં દોષત બરવા માટે આ ગોળાઓ ધણીજ અકસીર માલમ પડેલી છે. તેની સાથે તે નીચેના દરદોને મટાડી શકે છે.

છાતીની નખખાઈ, હૃદય એટલે દારૂનો ચડકા, ફેફસાંની નખખાઈ, શ્વાસ તથા ખાંસી. જીર્ણાવ તેમજ ક્ષય સાથેનો તાવ, મગજની અવસ્થિતને મટાડી માન તંત્રોને જોર આપે છે. સામાન્ય રીતે શરીરના ત્રણ દોષને સમાનનામાં લાગીને ધણીક દરદોની સાંતિ કરે છે. કિંમત ગોળા ૧૦૦ ની ક્યાની રૂ. ૩-૦-૦

હેર ગ્રો ઓઈલ—રાજને મજબુત બનાવી સાંજા વધારે છે. માથાના ખોડાથી ઉદરોથી કે ટાલથી વાળ ન કળતા હોય તો આ તેલનો ઉપયોગ કરવાથી વાળ હળે છે, દાદી મુઝ જ્યાં વાળ ન ઉગતા હોય ત્યાં આ તેલ લગાવવાથી વાળ હળે છે. સાંજા અને કાળા બમર જેવા સુંવાળા અને નરમ રેશમ જેવાવાળ વધારવાની મુશ્કેલ રાખનાર શ્રી પુરુષ આ તેલનો અનુભવ કરવા ખાસ બલામજ છે. તેની બનાવટ ગાસતેલીઆ તેલની નંથી પણ ચોખ્ખા તલના તેલની છે જેથી માથામાં નુકસાન ન કરતાં ઠંડક આપે છે. વળી સુગંધમાં પણ બરપુર છે. બા. ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦. દવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

दवे केमीकल वर्क्स. अहमदाबाद.

प्रोप्रायश्चर

जेडाळा देमशंकर दवे तंत्री भाग्योदय. अमरावाड.

આ ફારગસીમાં બનતી દવાઓનો સરકારમાં રજીસ્ટર થયેલ

પોતાને, પોતાના સ્ત્રી છોકરાને કે સખધીઓને કોઈ પણ રોગ થયો હાય, વેદો અને ગ્રંથોની દવાઓ કરી કરીને ચાકવા છતાં પણ કોઈ ગુણ થયો ન હોય, અને જાહેર ખખરો વાંચી દર્દી મગધી પૈસાની ખર્ચાદી કરી હોય છતાં પણ રોગ ન મટતો હોય તો મળરાણુ નહિ, હિમત હારી જતી નહિ. પરંતુ પોતાના તે તમામ દરદની કપાકત અમને સખી જણાવવી કે જેથી અમે તે દરદ મટે તેની શલાહ અમે ઉપાયો લેઈ બેઠાં મદત લખી ચાકવીશ.

સ્રીઓના કે પુરોના ગુપ્ત દરદો વિશે અમને સખી જણાવતા કાઇ પણ શકા કત્તી નહિ, દારણકે તે ખરો અને ખાસ ખાતગીજ રાખવામાં આવે છે અને તેના અસરકારક ઉપાયો ખતાવવામાં આવે છે

આ દર્મસીનાં ઔષધો સર્વત્ર લોકપ્રિય થયાં છે

JIVAN. जीवन

॥ यस्य प्रयोगात् च्यवनोऽभूत् पुनर्युवा ॥ चरफ

“જો ઔષધના સેવનથી વૃદ્ધ સ્વયનસુનિ જીવન જેવા બળવાન થયા હતા”

તે નીચેનાં કારણોથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે,

- ૧ આ જીવન જીવનની મજાની ઉત્તમ દેવી વસ્ત્રપરિચોનું અને છે
૨ આ જીવન એક પણ નુકસાનદારક વસ્તુ રહિત શોવાનો દાવો કરે છે
૩ આ જીવન આદિત હોવાની સાથે નિર્ભયપણે વાપરી શકાય છે
૪ આ જીવન પુરવો, સ્ત્રીઓ તેજસ્વી બાળકો સર્વને મુશ્કેલી કરવાવાળું છે.
૫ આ જીવન ધીરજથી સેવવાથી તે રોગ મટાડી આગેગમ્ય આપે છે

દુષ્ટતામાં શરીરના જુદા જુદા વિગ્રહો પર અસર કરનારી દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિગ્રહોને નિયમમાં લાવવામાં શરીરમાં નિરોગીપણાનાં તત્વો વધારવામાં, પ્રકૃતિને સમાન યોગમાં લાવી, સોહી, વીર્ય તથા શક્તિ ભરવામાં અને નયન, શ્રાવણ, શ્વાસ, સંઘ્રણી, મરડો, અગ્નિપિત્ત વધ્યાદિય, નપુસકત્વ તથા ધાતુવિભરના દરદો મટાડવામાં

આ જીવનની ખરોખરી કરનાર એક પણ દવા નથી.

કિંમત—૧-૨૮૫ રૂબાની રૂ ૧-૮-૦ થી ૦-૫-૦

અમદાવાદથી વકીલ મી. બાઈચાલજી એમ. બી.એ એલ એલ. બી. લખે છે
કે જીવન ધણ પૌષ્ટિક છે

ખડનો (સીધ) થી કામેંધર નથુરાંમ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી ફાલદો થયો છે.
મુંબાઈથી જી. એન. દીવનાલાલ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી મારું શરીર
રક્ષણ થયું છે આવા અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે

इवे उभाइल पडंस—अभुदावाद

વિશ્ફોટક પીલ્સ.

આ ગોળાઓથી વિશ્ફોટક, મસા, ચાંદી સરીર પર ગરમીના ચક્રમાં પડી જતાં, ઉપદંશ અને ગરમીના તમામ ગેગ તથા પન પશુ મટે છે. અને તેવી દવા કરી કરીને ચાકમા છતાં ન મટે તો નુસ્ત મંગાવો. દરરો દરદીને કાપદો થયો છે. ૬બી ૧ ની કી. ૩. ૨.

સ્વારમાં બે ગોળા મદ સાકર સાથે ખાવી.

ખુબઈથી મુથાર મકન વદનલ લખે છે કે, મને થયેલ ગરમીનો રોગ વિશ્ફોટક ઘણી દવાઓ કરવા છતાં ન મટયો તે તમારી દવાથી મટ્યો છે માટે ૧ બીજી ૬બી વી. પી. થી મોકલો.

પ્રમેહ પીલ્સ.

આ દવાથી વીચ જનના પરમીયા, અને સાકરીઓ-મીઠો-પ્રમેદ પશુ મટે છે. ઉપરાંત પેશાબના દરદો, મૂત્રકચ્છ, મૂત્રાપાત, પેશાબે લાલ બગરી, પેશાબે ઘાતુ જતી, કાંકરી અને પયરી પશુ મટે છે. ૬બી ૧ ની કી. ૩. ૨.

સ્વારમાં બે ગોળા મદ સાકર સાથે ખાવી. ગરમ પદાર્થો ન ખાવા.

ખડરો (સીંધ) થી કામેશ્વર નયુરામ લખે છે કે, આપની પ્રમેદ પીલ્સથી જુનો પ્રમેદ મટ્યો છે ઘણી દવાઓ કરવાથી નિસ્સ થયેલા અને પસા જુની પડેલા પશુ આ દવાથી આરામ થયો છે માટે બીજી ૬બી વી. પી. થી મોકલો.

પ્લીહા પીલ્સ.

આ દવાથી બરોગ, પાકુગેગ સરીર પીડું પડી જતી યોગી પુણી જેવું થયું, કન્ઝો, કમળી, કનેઝમા થયેલા લોડીનો જમાવ, મંદાગિ, અને કનેઝના બીજા રોગો તથા હાથપગને પેટના સોજા મટે છે. માત્ર ૧ થી ૪ ગોળા દુધ સાથે કે, સાયોડીના ઉકાળાસાથે દિવસમાં બે કે ત્રણ વખત લેવી. ૬બી ૧ ની કી. ૩. ૧)

દમ-નિવારણ ગુટિ.

દમનો રોગ આ દવાથી મટે છે. અને તેવી અસાધ્ય દમ, ઉદરસ, ખાસી, હેઝી, અને શ્વાસ ઉપર આ દવા અસિર છે. ૬બી ૧ ની કી. ૩. ૩. દરરોગ સવાર, બપોર અને સાંજે એકેકી ગોળી મદ સાથે ખાવી.

ચોલાપુરથી નારચુજી ત્રીકમજી લખે છે કે આપની દમની દવાથી મને થયેલ દમનો વ્યાધિ નિર્મૂળ થયો છે તેથી ઉપકાર માનીએ છીએ.

હસ નાશક ગુટિ.

અમે તેના મુકા કે દુકા હસ, જુના કે નવા હોય, બહુ બહુ ઉપાયો કરતાં ન મટતા હોય તો આ દવા જરૂર વાપરો આ દવાથી તમામ પ્રકારના હસ મટે છે. અનુલવ સિદ્ધ ઉપાય છે. ૬બી ૧ ની કી. ૩. ૩.

સ્વારમાં બે ગોળા ઊસ સાથે ખાવી. ગરમ પદાર્થો ન ખાવા.

હાસ તેલ-આ તેલ હસ ઉપર લગાવવાથી હસ વગર છળાએ, વગર બગતરાએ પંદર દીવસે ખરી પડે છે. બાટલી ૧ ની કી. ૩. ૧.

દેદામાદથી કેશરમજી તેજમજી લખે છે કે, મને થયેલ હસનું દરરો પશુ ઉપાય કરવા છતાં ન મટવાથી નિરાશ થયેલા પશુ, તમારી દવાથી નિર્મૂળ થયું છે તેથી ઉપકાર માનું છું.

પ્રદર પીલ્સ.

ઓંચોને ગુણ ભાગમાંથી, પાત જતી, પાણી વહેવું કે લોડી વહેવું. સોરી ના, થયો દોષ તે તેને તથા રક્તપ્રદર તથા સ્વેન પ્રદરને આ દવા ખાવીથી મટાડે છે. ૬બી ૧ ની કી. ૩. ૨.

સ્વારમાં ચોખાના ચોવડામજી અને સાકર સાથે બે ગોળા ખાવી

મુંબાઈથી કેશવજી નારચુજી લખે છે કે, આ દવાથી મારી સ્ત્રીને થયેલ લોડિવા, પ્રદર બહુ દવાઓ કરવા છતાં ન મટ્યો હોવા તે મરી ગયો છે માટે ઉપકાર માનીએ છીએ.

ક્ષય નિવારણ ગુદિ.

શરીરમાં કયેલ અસાધ્ય ગણાતો ક્ષય રોગ આ દવાથી મટે છે. શરીર સુકાઈ મધું હોય, ખવાતું ન હોય અને દઢાડે દઢાડે શરીર ગળતું હોય, અશક્ત યવુ હોય, જાતીની, હૃદયની, ફેફસાની નબળાઈ, શ્વાસ, ખાંસી, અર્ધુ તાવ અને ક્ષયને મટાડી કોવત આપે છે. ડબી ૧ ની ડી. ૩ ૩

૩વાથી નારણુ ઉકા લખે છે કે, આપની ક્ષયની દવા ધણી અકસિર નીવડી છે જેથી હું આભાર માનું છું. અને એ જાણત હું મારા મિત્રને બલામણુ કહે છું.

રાજવંશી યાકુતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખરે પુરુષાત્તન અને શક્તિ આપી, વીર્યનો વધારો કરી, શુભેદ્રિયની શિશિલતા મટાડી સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે નપુષકપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યને આશિર્વાદ સમાન છે. ડબી ૧ ની ડી. ૩ ૫.

નપુષકત્વારિ લેપ.

આ લેપ શુભ ભાગ ઉપર લગાવવાથી શુભેદ્રિય સનેજ થાય છે અને નપુષકપણ મટી ખરી જુવાની પ્રાપ્ત થાય છે.

ડી ડબી ૧ ની ૩. ૩.

સંગ્રહણી પીલ્સ.

આ દવાથી મંદગણુ મટે છે, વારંવાર આડા યવા, ખાધુ ન પચવુ, અગ્નિ, શરીર ષળી જવુ, વિગેરે દરદો મટાડી, મંધરણુનો નાશ કરી શક્તિને આપે છે. તમામ પ્રકારના આડા મટાડે છે ડબી ૧ ની ડી. ૩ ૨-૦-૦

ચેવતમવથી ખોળ જમાલ અખુલા લખે છે કે, મારા એક મિત્રને મંદગણુનો ગળ ચયો હતો, અને પાણી ઘાગ્યુ હતુ તે આપની દવાથી મટયુ છે

વાતહરપીલ્સ.

ગમે તેવો વા, મંધવા, પદાધાત, હાથ પમનું રહી જવુ, સણકા નાખવા વિગેરે ત

મામ પ્રકારના વા આ દવાથી મટી શકે છે. સવારમાં બે ગોળી દુધ અને દીવેલ સાથે ખાંદી. ડબી ૧ ની ડી. ૩ ૨.

વાતારિ લેપ.

વા ઉપર આ લેપ ચોપડવાથી વા મટી જાય છે. આ ૧ ની ડી. ૩. ૦૦.

વધરાવલ પીલ્સ.

સારથુ ગાંઠ, વધરાવળ, આંતરકું ઉતરવુ, અતરણ-આ દવાનો આલુ ઉપયોગ રાખવાથી ૧ માસમા મટે છે

રોજ સવારમા બે ગોળી દીવેલ અને દુધ સાથે લેવી ડબી ૧ ની ડી. ૩. ૨.

વધરાવલ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારથુગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી મટે છે ડબીની ડી. ૩ ૧)

ટોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત વિકારો મટાડી, વીર્યની શક્તિ કરી, પુરુષત્વ આપે છે હાથ પગનું કળતર, માથાનો દુ.ખાવો, કેડો ફાટરી અને હૃદયની શિથિલતાને મટાડી જુવાન જેવુ બળ આપે છે ડબી ૧ ની ડી. ૩ ૧

સવારે ૧ ગોળી દુધ સાથે, ખપેરે ૧ ગોળી જમ્યા પછી અને સાંજે એક ગોળી સુતી વખતે ખાઈ ઉપર દુધ પીવુ.

ફીવર પીલ્સ.

ગમે તેવા, ટાંઢીઆ, ઉતીઆ, એકાંતરીઆ, રોજનો, અને ચોથીઆ તાવને મારે આ દવા ઉત્તમ છે

ગમે તેવો જુનો અગર નવો તાવ આ દવાથી મટી જાય છે

માત્રા ૧ થી ૪ ગોળી સાકર સાથે દર ત્રણ ત્રણ કલાકે લેવી. ડબી ૧ ની ડી. ૩. ૧-૦-૦

ઉન્માદહર પીલ્સ.

ગાંડપણ, વાર્ન, ચકરી, મૂગીવાયુ, અપ્સમાદ, મૂર્ધા દિગ્દીરીઆ વિગેરે દરદો આ દવાથી મટે છે

સવાર સાંજ બંને ગોળી દુધ સાથે ખાંદી. ડબી ૧ ની ડી. ૩. ૨

કોલમ્બોથી મહેમતુલા અમૃત
 લખે છે કે, મારા લાંબ ગાંઠો થઈ ગયેલો તેને આપની ઉન્માદર પીલ્લથી કાયદો થયો છે.

કુદર પીલ્સ.

આ દવાથી કાંઠ મટે છે ધોળા કે લાલ કાંઠ મટી ચામડી આરી થાય છે સવાર-સાંજ બન્ને ગોળો દુધ સાથે લેવી. ડબ્બો ૧ની કી ૩.

કુદર લેપ.

આ લેપ કાંઠ ઉપર ચોપડવાથી ધોળા કાંઠ મટી ચામડી આવે છે. કી. ૩. ૧.

ગુલાયનો ગોળી.

આ ગોળીઓથી ગળામાં લાલ કે મરધરી બળની નથી, પીણાચુંડા થતા નથી અને બેચેની વગર જોડ. ગોળી ખાય તેથી બમણા જુલાય થાય છે. અને મળ સાફ થાય છે. માત્ર ૧ થી ૪ ગોળી પાણી સાથે આપવી નાનાં છાંડરાને ૧ થી ૨ ગોળી. ડબ્બો ૧ની કી. ૦-૮-૦.

સાચા મોતીનો સૂરમો

આંખનું તેજ વધારી આંખોનાં દરેક મટાડી આંખોમાં ઠંડક આપે છે. તેલા ૧ ની કી. ૩. ૧.

માયાનો પાવડર

આ પાવડરથી દુખવા આવેલું માથું, આઠામીમી અને મગજનો તપાગે માત્ર એક ચપટી મુંઝતાંની સાથેજ મટે છે. ડબ્બો ૧ની કી. ૦-૮-૦.

સરજવાનો મલમ.

ગમે તેવું મુકું કે વીંધું ખમ્ખતું ગમે તેટલું જુનું દર્દે તો પણ ને તમા દાઝમ-ભીર આ દવાનો મટે છે. ખરજવાની દવા કરી કરીને મારેલા દોષ તેમજે અજમાવવા કલામજૂ છે. ડબ્બો ૧ની કી. ૦-૮-૦

આ હમનવાસ નેચર એનથી લખે છે કે તમારી ખરજવાની દવાથી મારું અ-રખતું મટી મળું છે. મારે બીજા ના હમન મોકલો.

વીંછીનો દવા.

ગમે તેવો વીંછી કરડેલો દરેક તો પણ આ દવાનું એક ટીપુ ડાંખપર મુંઝતાંની સાથેજ વીંછી. ઉતરી જાય છે. ૦-૪-૦

મરડાની ગોળી.

ઝાડો અને મરડા આ ગોળીઓથી મટે છે. ગમે તો લોઢી કે ખજ ઝાડે પથ્થું દરેક કે પાનળા ઝાડા થતા હશે તોપણ આ દવાથી નુરુજ ઝાડા અને મરડા મળી જાય છે. માત્ર ૨ થી ૩ ગોળી દી. સાથે ખાલી. ડબ્બો. ૧ની કી. ૦-૮-૦

આઈ દ્રોપ્સ.

દુખવા આવેલી આંખોને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડે છે. બા. ૧ની કી. ૦-૪-૦, અંબેડીયાં આંખમાં નાંખવા.

દંત મંજન.

દાંત દુખવા દોષ, દાઝવા દોષ, દાંતમાં સજીશ નાંખવા દોષ, અવાળું પ્રયુ દોષ, અને દાંત વટેલા પડી જતા દોષ તો આ દાંતમંજન દાંતજી કરી વખતે દાંતે ઘસવાથી દાંતનાં તણામ દરેક, સજીશ અને અવાળાં મટાડી. દાંતને મજબુત કરે છે. ડબ્બો ૧ની કી. ૦-૮-૦

દાદરનો મલમ.

ગમે તેવી, પાંડ કે કાળી મલમ, પછાં પછાં ઉજાણ કરવા છતાં ન પડી કોપ તો પણ ને આ મલમથી માત્ર નેકજ દિવસમાં મટે છે આ મલમ દરેક મટે રાગ-બાળ છે, લાલ કે ગાળા તથા નથી કે ચામડી દાળો પડી નથી મળમ ચોપડવાથી ઠંડક વટે છે કી. ૦-૦-૦

સોનમદથી ધોળવાસ રાગસંકર લખે છે કે તમારી ધોળની દવાથી તમાર મટી ગય છે મારે બીજા ડબ્બો ૧. પં.કા મોકલો

સસની દવા.

ગમે તેવી ખમ કાળા અને મુખસ આ દવા ચોપડાતોજ મળી જાય છે, ડબ્બો ૧ની કી. ૦-૪-૦

આનંદવટી.

ખાધું ન પચતું, અશ્વરૂચ, બૂખ ન લાગતી, અગ્નિ, આરોગ, ગોળા ચઢવો, છાતીએ બળતરા, તળાવધે વાયુ, અંધારા, વિગેરે દરદી મટાડે છે. બખ્તે ઉપાડે છે, ખાધું પચવે છે. અને દસ સાફ અને નિયમસર થાય છે.

ડોઝી ૧ ની દી. ૩. ૧

સવારમાં ૧ ગોળી પાણી સાથે ખાવી બપોરે અને સાંજે જમ્યા પછી અંકેડી ગોળી ખાવી.

અફીળનાશક ગુટિકા.

અફીળીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશીજ છોડાવે છે કેમી દવા કે અફીળ ખાવાની જરૂર પડતી નથી. અફીળીઓ પેસા બરબાદ કરી સગીરને નુકસાન કરવા કચ્છળા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશીજ છોડાવવા માગ્યું છે. ડોઝી ૧ ની દી. ૨.

ઝીંઝુવાણથી ગમઅવતાર વખતગમ લખે છે કે આ દવાથી દસ વરમનું અશીજનું બધારનું મા. પચીસ દીવસમાં છુટીગયું છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે ઓઝોને રતુઆવ-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિયમિત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે દુખ થતું હોય તેને નિયમસર અટકાવ લાવે છે. અને પીડા મટાડે છે.

ડોઝી ૧ ની દી. ૩. ૫

કોલેરા પીલ્સ.

ગમે તેવો કોલેરા, ઝડો, હલદી, અને ગોટલા ચઢવા હોય, માતાનું યજુ હોય, તેને આ દવા તુરંત મટાડે છે.

આ મત્રા ૧૧ ગોળી દર ગમે દસકે આઠના રસમાં આપવી ડોઝી ૧ ની દી. ૩. ૧

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ.

આંખન પોડુ, યુમ, ઝાખ, ઝાંઝી, પગ પરગળા, રાધાપાડું અને ગોલીઓ પડો હોય તે ને વચર વાદળાં આ ગોળીઓ આગળાય મટે છે.

આખના કેમી પજુ રોગ, પીસ પડવા,

દેવે કેમીકલ્સ વર્કસ—મુમવાદ.

આંખ દુઃખવી, પાંપણો ગળી જતી, વિગેરે વ્યાધિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે.

ડોઝી ૧ ની દી. ૩. ૧

પાણી સાથે ઘણી ૧ ગોળી સાંજે અને સવારે આંખમાં આંખવી.

વંન્ધ્યા પીલ્સ.

ગમે તેવી વંન્ધ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રીને પ્રભ થતી ન હોય, એકવાર પ્રભ થઈ પડી પ્રભ થઈ છત્તી ન હોય તેવી વંન્ધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે અને પ્રભ થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે. ડોઝીની દી. ૩. ૪

પ્રાંતીજાતી મોની દલમુખરામ અમથાગમ લખે છે કે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી મારી સ્ત્રીને જીવદુદ્ધ પ્રભ થતી નહોતી તે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી થઈ છે નેથી તમામ આભાર માનીએ છીએ.

કામરસ ગુટિકા.

જે સ્ત્રીને વારંવાર પ્રભ થવાથી, તદુર-સ્ત્રીની હાનિ થતી હોય તેવી સ્ત્રીને આ દવાને ઉપયોગ કરવાથી પોતાના પતિ સાથે સંવોમ કરવા છતાં પણ ગર્ભ રહેતો નથી અને પ્રભ થતી નથી.

ડોઝી. ૧ ની દી. ૩. ૫

પ્લેગ કીલર.

આ દવા દર બમેશ્યાદે અંકેક ચમચી પાણી સાથે પીવાથી પ્લેગ મટે છે. દી. ૩. ૧

પ્લેગહર લેપ.

આ લેપ-પ્લેગની ગઠપર ચોપડવાથી પ્લેગની ગાંઠ બેસી જાય છે. અને દરદી આગે ચર્મ જાય છે. દી. ૩. ૧

મગંદર લેપ.

આ લેપ ચોપડવાથી મગંદર અને નામુર મટે છે. દી. ૩. ૧

દોલરંજન હેર ઓઈલ.

આ તેલ અમંત બુદ્ધિદાર દેવાથી માયામાં નાખરા ૧૧ તેની સુગંધ બે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી, વાગ્યે મોકળા થતો નથી પરંતુ માયામાં કંઈક વળે છે. દી. ૩. ૧.

ચાંદકળા હેર ઓઈલ. ૦-૫-૦

હેરગ્રો ઓઇલ.

આ તેલ તસના તેલમાં દેશી વનસ્પતિની દવાઓ નાખી બનાવેલું છે. અત્યંત સુગંધદાર તેવા છતાં તે લગાવવાથી, વાળ ખરી પડતી નથી, વાળ કાળા થાય છે, વાળ ન ઉઝતા હોય તો, ઉઝાડી લાંબા વધારે છે.

વધસાચી પ્રેમચંકર દસપતરામ લખે છે કે તમારી હેરગ્રો ઓઇલની ત્રણ બાટલી વાપરવાથી ફાયદો થયો છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી થી મોકલો.

બા ૧ ની કી. ૩. ૧.

ધા તેલ.

વાગવાથી કે પડી જવાથી બમે તેલો ધા પડ્યો હોય, લોહી બંધ ન થતું હોય અને અત્યંત વેદના થતી હોય તો આ તેલનો પાટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જઈ જાય છે. બા. ૧ ની કી. ૦-૮-૦.

સુખશાંતિ લેપ.

ગમે તેલું ગડગુમડ, ભરતીંગળ થયું હોય, કઠાથી ન મટતું હોય તો તુરંતજ લેપ મંગાવો તેનાથી ગમે તેવા ગુમડા અને હાથપગનું પાકવું તુરંતજ મરી જઈ જાય છે. બા. ૧ ની કી. ૦-૮-૦. ડઝનની કી. ૩. ૫.

એડનથી બાણુછ માંધવજી લખે છે કે તમારી સુખશાંતિ લેપથી ફાયદો છે માટે ફરી બા ડઝન મોકલો.

મોહિની હેર ઓઇલ.

આ પણ ખુશમોદાર તેલ છે. માથા-પાં નાખવાથી તેની સુગંધથી માથું ઠંડું થીમ જેવું લાગે છે. વાળ ચીકણા પડતા નથી કે ઘસ પડતા નથી કી. ૦-૮-૦.

ગાંતા હેર ઓઇલ ૦-૪-૦.

દીપસંદ વૉટર.

આ સુગંધદાર વૉટર સુખ પર લગાવવાથી, મો ઉપરના ખાંસ, કરોળીઆ વિગેરે મટાડે છે. અને સુખની કાળારા મટાડી ખુશમુરત લાવાશ આપે છે. બા. ૧ ની કી. ૦-૮-૦.

ડઝન બાટલીની કી. ૩. ૫.

ભરવેલીથી અમૃતપાન પી. ત્રીવેદી લખે છે કે આપની દીપસંદ વૉટરની દવા વાપરવાથી મારા મોંપરના તમામ ફેલ્સાઓ અને ખાંસ જઈથી નાશ થયા છે. એ મને અનુભવ થાય છે.

બાધિય તેલ.

કાનના તમામ દરદો, કાન પાકવો, સ-લુકા નાખવા, ગણગણાટ થવો અને બ્લે-સાપલ્સ આ તેલના બમે રીપ્સ કાનમાં નાખવાથી મરી જાય છે. બા ૧ ની કી ૩.૧.

આંખનાનું તેલ—આખા તેલમાંથી બનાવેલું ૦-૪-૦.

ડઝન ૧ ની કી. ૦-૮-૦.

બાલનાશક તેલ.

વાળ ઉપર આ તેલ લગાવવાથી, મ-ગર ધમજો વાળ એકજ મીનીટમાં ખરી પડે છે, બળતરા બળતી નથી કે ચામડી કાળી કે ખરસટ થતી નથી પણ વાળ નીકળી જઈ ચામડી સુંવાળી અને ઠંડી થાય છે. બા ૧ ની કી. ૦-૮-૦. ડઝનની કી. ૩. ૫.

બાલનાશક પાવડર—આ પાવડર પાણી સાથે મિશ્ર કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી તુરંતજ વાળ ખરી પડે છે. બળ-તરા બળતી નથી. કી. ૦-૧-૦ ડઝનના ૦-૮-૦. ટુસ ૧ ની કી. ૩. ૪-૦-૦.

બાળારોગ્યવટી.

નાના બાળકોને ચર્તા દરદો, ઝાડો, ઉ-લટી, તાવ ઉદરસ, દમ, સંસારી, વરાંધ અને મચ્છારખી વિગેરે બાળકોને તથા તમામ દરદો આ ગોળી મદ સાથે ચટાડવાથી મટી જાય છે. દરેક ઘરમાં ૧ બાટલી રહે-વીજ જોઈએ ડબીની કી. ૦-૮-૦. ૧.

અમૃત પાન.

આ દવાથી ગરમીના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધી થાય છે અને તાવ, ઉનવા, ખાંસ વિગેરે ગરમીના રોગો મટાડી ચીરર પુષ્ટ કરે છે. કી ૩. ૧.

પ્રકાશથી દામોદરદાસ દેવાદાસ લખે છે કે, આપની અમૃતપાનની બાટલી ઘણી અદસિર છે. તે તેના નામ પ્રમાણેજ શુભ કરે છે તેથી હું ઉપદ્રુત છું.

ગરમીના રોગો માટે સ્વદેશી

સારસાપરિલા.

આ દવા દુધ સાથે પીવાથી ગરમીના રોગો મટાડી લોહીના મુદારો યથ લોહીની વૃદ્ધિ થાય છે. કી. ૩. ૧.

કફસીરપ.

ઉદરસ, કફ અને દમને મટાડે છે. દવા દુધ સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત પીવી. કી. ૩. ૧

દોનોક સીરપ.

મંદવાડની અશક્તિ પછી આ દવા પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આવી. શરીર પુરુ થાય છે. કી. ૩. ૧.

ઉદરસની ગોળી.

આ ગોળી મોંમાં રાખવાથી ગમે તેવી ઉદરસ એકાદ દિવસમાં મટશે, ખોં રવા દિધ થશે ખોંની ગરમી મટશે. આવેલું રહેલું મટી જશે. કી. ૩. ૧.

આસવો.

દ્રાક્ષાસવ.

શય જેવાં જીવાં પાસણીના દરદોમાં, પૃથ્થ માથુસોની ઉંડાના નાસના, અરચિમાં, મૂર્છામાં, ઉદરસમાં, અત્યંત નખળાઈમાં, તીવ્ર દરદોની અશક્તિમાં અને કોઈપણ જાતની મહેનતથી થાક લાગ્યો હોય ત્યારે આ આસવ ઉપયોગી છે.

માત્રા ગા થી ૨ ઓસ દિવસમાં બે વખત જમ્યા પછી લેવો.

એક રતલની બા. ની. કી. ૩. ૧-૮-૦.

લોહાસવ.

પાંદૂમાં, મોખમાં, બરોગના રોગોમાં, સાધારણ નખળાઈમાં, અને પાતુની નખળાઈમાં આ આસવ ગુણ કરે છે.

માત્રા ગા થી ૨ તોલા દિવસમાં બે વખત જમ્યા પછી લેવો.

એક રતલની બા. ની. કી. ૧. ૨.

વાલમુત.

બાળકોના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુરુ કરે છે. રોજ બે દીપા દવા દીવસમાં બે વાર દુધ સાથે પાવું. કી. ૦-૮-૦

રામપુરથી મયુર નાચાણા, લખે છે કે તમારા બાલમુતથી અમારા બાળકને ઘણે જ દાયદો થયો છે. માટે બીજા બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

દબરો રોગોની માત્ર એક જ દવા.

અમૃત-જીવન.

આ દવા બુદ્ધ બુદ્ધ અનુપાન સાથે માત્ર બે જ દીપા આપવાથી તમામ પ્રકારના રોગો મટાડે છે શરીરની અદરના દરદો ઉપરાંત બહારના આમડીનાં દરદો દવા લાવવાથી મટી જાય છે બા ૧ ની કી ૩. ૧. આંબલીવારાના કઠોર સાહેબ જોરાવરસીંહ જ લખે છે કે અમૃત જીવનની અજમાયશ કરતાં બુદ્ધ બુદ્ધ રોગ ઉપર બહુ ખાતરી થી ભરૂંસાપાત્ર અને ઘણું ઉપયોગી દવા નીકળી છે.

દશમૂલારિષ્ટ.

મહાશ્વે, અશ્વે, આસ, ખાંસી શુભ, ભગંદર, વાત બાધિ, કામ, ઉલટી, પાડુ, કમરો, આમડીના રોગ, હાસ, પ્રમેહ, મંદાસિ, ઉદર રોગ વિગેરે દરદોમાં આસ ગુણ કરે છે વંધ્યા સ્ત્રીને ગર્ભ આપે છે સ્ત્રીઓના શતુરોપ અને સુવાવડના રોગો મટાડે છે.

માત્રા ગા થી ૨ તોલા દિવસમાં બે વખત લેવો. રતલ ૧ ની. કી. ૩. ૩

કુમાર્યોસવ.

ઉદરસ, દમ, હાસ, આશ્વે, અને પેડના ચળમાં, જીની કમજબાતમાં અને સ્ત્રીઓના રક્તાશુભમાં આ આસવ ગુણ કરે છે માત્રા ગા થી ૨ તોલા, જમ્યા પછી દિવસમાં બે વખત લેવો.

એક રતલની બા. ની કી ૨. ૨

દેવે કેમીકલ વર્કસ અમદાવાદ.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

થી તમામ રોગ મટે છે એટલેજ નહિ પણ તે નપુપકને ખરૂં પુરુષાતન આપી પહેલવાન અને પુષ્ટ બનાવી વિધની વૃદ્ધિ કરી વિજ્ઞાની શક્તિ આપ છે. એ ઉપરાંત આ દવાથી તમામ જાતના રોગ મટે છે. ટ્રાઇ પશુ રોગ થયા કે માત્ર ખે ગોળી મદ સાથે ખાવી કે તુરંતજ તમામ જાતના રોગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અકસીર છે હાલના દરદીને ફાયદો થયો છે તેનાથી એટી તાવ, તાવ, ટાઢીઆ, એકાંતરીઆ અને મલેરીયા વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડો, મરજ, સંમ્રદણી, અજીર્ણ, મંદાગ્નિ, દરરુ, સંનિષાત ભખમકરોજ, ખાંસી, કફ, ઉઠાડીઆ, ક્ષય, દમ, સાદ બેસી જવો, પાંકુ, કમળો, અગ્નિપીત, અરચી, ઠલડી, દાહ, ઢૂમી, આફરો, સોજા, વાધ, ફેફસ, ગાંડપણ સહરી, મૂર્છા, વા, આમવાત, વાતરક્ત, પન, શીજસ, ચરદી, મદરોજ, રક્તપીત, શળ, સુંકે, ગોળા ચઢયો, બરોળ, હિર-રોગ, મોઢાના રોગ, દાંતના રોગ, કંઠરોગ, કાનના રોગ, શુભઝાં, કંઠમાળ, ઉપદંશ, પ્રમેહ-પ્રદર, સ્ત્રીના આર્તવ (દસ્તાન) ના રોગ. મૂત્રક્રમ્હ, પથરી, દોઢ, રતવા, જેર, ધાતુક્ષય વાતપીત, ક્ષુધીન, વીંછી, ખરજતુ, સર્પવિષ, કોલેરા, અંતરમગ્ન, જમ્દર, ઉદરરોગ, ભગં-દર, બાળરોગ, બંધકાશ, ફેફસાને ગિગાડ કંઠમાળ, વિરંદાટક, મેધિવા, પક્ષવાન વિગેરે તમામ પ્રકારના રોગ મટાડી પુરુષોના ધાતુગતના અને સ્ત્રીના આર્તવના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરી અખૂટ શક્તિ આ એટલીજ દવા આપે છે માત્ર વનસ્પતિનીજ આ દવા છે કી. ડબી ૧ ના ૩ ૩, પો. ૦-૩-૦ નપુપકને ખરૂં પુરુષાતન આપનાર આ દવા છે.

આ એટલીજ દવા પાસે ઢોય તો પછી દવાખાનાની ડોક્ટર કે વૈદની જરૂર પડતી નથી. થોડાંક સરડીરીફ્ટ અને આખ્યાં છે તે વાંચી ખાત્રી કરો.

સીંગાપોરથી નેજુસી લધા લખે છે તમારી વ્યાધિહર ગુટિકા મી. શીવશંકર કારીરામ પર આવેલી તેના ચમત્કારો જોઈ આપને ધન્યવાદ ધરે છે. તે દરેક રોગને માટે અકસિર ઇલાજ જણાઈ છે માટે તેજ દવાની ડબી તથા સંજીવની ગુટિકા તુરંત મોકલો.

સુરતથી-કંસારા રણુભોડ ખુલાસ લખે છે કે સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકાથી તમામ રોગ મટે છે તેના અભાગે ખાત્રી કરી છે માટે બીજી ડબી ૧ વી. પી. થી મોકલો.

મુંબાઈથી-રામનારાયણ શીવલાલ લખે છે કે આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકાની તારીફ વાંચી ખાત્રી કરવા અમ એક ડબી મંગાવેલી અને તે અત્યાર સુધી એક અંગુ-જપર વાપરતાં અકસિર માવમ પડી છે. માટે બીજી બે ડબી વી. પી. થી મોકલો.

આ સિવાય ઘણાં સરડીરીફ્ટો મળ્યા છે જે સ્વયં મોકલ્યેથી આપી શક્યા નથી. હવે કેમીટલ વર્કસ-અમદાવાદ.

વિનોદયંદ્ર.

એક અનિ રસમય અને બોધક વાર્તા. આ પુસ્તકમાં સત્યનો, જ્ય અનં અચલ, પ્રપંચ, વ્યભિચારાદિ દુર્ગુણોનો એના ચિનાર આપનામાં આવ્યો છે કે અરેખર વાંચનાર મનુષ્ય ગમે તેવો દુર્ગુણી હોય તોપણ તેને સદ્ગુણી થયા સિવાય છુટકાજ નથી. એકવાર પુસ્તક લાંબમાં લીધા પછી કરી તેને પુક વાંચ્યા સિવાય સુકવુજગમે તેમ નથી. એકવાર વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન થઈ આવશે. કી. રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૨-૦.

વૈદો ડોક્ટરો, હકીમો અને દરેક માણસને ઉપયોગી.

ઘરનો વૈદ્ય-યાને-ફેમીલી ડોક્ટર.

આ એક અનિ ઉત્તમ વૈદક પુસ્તક છે. જેના ફલ લાગ છે. તેમાં લગભગ પ્રગ્ન પ્રકરણો છે. જેમાં ચારીરતું તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઉદ્રિયોનું જ્ઞાન, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિકાપ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેના કારણ, લક્ષણ અને તેના ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. કી. રૂ. ૨-૦-૦, પો. ૦-૨-૦.

જેઠાલાલ દેવશરૂર દવે, અધિપતિ ભાગ્યેશ્વર-અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

રાગદેવનિયુક્તેષુ વિષયાનિર્દેશવરન્ ।

આત્મવર્ણવિધેયાત્મા પ્રસાદમધિગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

રાગદેવથી સંહિત અને આત્માને આધીન એવો પુરૂષ, મનને વશ કરીને ઇન્દ્રિયોવડે વિષયોમાં રમીને છતાં પશુધાન્તિને પામે છે. ૬૪(બ-ગી)

વિષયાનુક્રમશિલ્પ.

૧. સ્વરૂપચાલ ન સાપતો ખી- નજોના કામમાં માયુ માર- નાર પ્રભાવિ સાપકને ચોખા વચન	૬૭	૭ થી સ્વચનારાયણની કથા.	૧૧૦
૨ સર્વોત્તમ એજિ પ્રાણ કર- વાળી કથા.	૬૮	૮. પ્વાતોના મુખારા.	૧૧૬
૩. ૧૮૫૫મ કર્મનું મદત્વ.	૧૦૦	૯ પ્રાસંગિક વિચાર.	૧૧૬
૪. મનની ચીરીરતા - આરોગ્ય રૂપર ચલી અસર	૧૦૧	૧૦. સદ્ગુણી શરી.	૧૧૮
૫. ચોમિવર શ્રી સ્વામિ ચમ્પા- નાયક	૧૦૬	૧૧. મહામારતમાં આયુર્વેદનો અ- ર્થ અથવા મદાનરથ.	૧૨૩
૬. શ્રીને સનિષ્ઠ એજ પ્રાંઆ- મપણ છે	૧૦૮	૧૨. સ્તીત વચન.	૧૨૬
		૧૩. રનોપધો.	૧૩૦
		૧૪. રૂપયોગી હુચકા.	૧૩૧
		૧૫. ધરત્યુ દેશી આપરીઆ.	૧૩૧
		૧૬. ધરત્યુ દુચકાઓ.	૧૩૫
		૧૭. જાણરોચ.	૧૩૧

અધિગતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

ભાગ્યોદય ઓફીસ-અમદાવાદ.

સુચના

આ મામિલનું માર્ગ માસથી વર્ષ દરેક વચ્ચે આગરે માસની આખરે તે જવાબ પાડે છે. માટે તે ગાસીક બીજા માસની ૧૫ મી સુધીના ન મળે તો અમને જ જાણ પાડી જરી મોટલીયું. માસિકનું વાર્ષિક લવાગમ રૂ. ૨-૦ છે હિંદુસ્તાન ગદાર રી. ૪ છે બેટ પક્ષીઅન નાઈટમ અને નવી સાવનું પચાગ મળે છે. બેટના પોટેન ૦—૨ જાયે નીન થનારા ગ્રાહકને માર્ગ માસથી આજ સુધીના અકો અને બેટનું રૂ. ૨-૨-૦નું વી. પી. ડી. લવાગમ વસુલ કરવામા આવે છે. પાછલા અકો રીવીક દરે ત્યાં સુધીના અપારો માટે નવિન ગ્રાહકોએ વેળાસગ ગ્રાહક થવું

૫૧ બ્યવહાર કરનારે પોતાનું પુરેપૂરું શિરનામું લખવું જોઈએ. જવાબ માટે રીપ્લાય કોડ કે ટીકીટ સિવાય જવાબ આપવામા આવતો નથી

શિંગનામું બદલવા માટે થા. નબ્ત જરૂર લખવો. દુધી મુદત માટે શિંગનામું ન બદલાવવું જોઈએ.

ગ્રાહકોને પાછલાં વૉલ્યુમો યોડાજ રીલીક છે તે ત્યાં સુધી દરે ત્યાં સુધીના નિચે પ્રમાણે બાધેના વૉલ્યુમો મળશે. ખૂટી ગયા પછી મળી શકશે નહિ. વળી પાછલા વૉર્ષોના તમામ વિષયો આ વર્ષમાં પુરા કરવામા આરશે. કમલનયનીની વાર્તા કે જે ૧ લા વર્ષથી રાડ થઈ છે. તેનાં વૉલ્યુમો દાલ ન મળવાનારને પાછમથી મળી શકશે નહિ

સાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ લું બાધેલુ રૂ. ૨-૦-૦

સાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ લું બાધેલુ રૂ. ૧-૮-૦

સાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ લું બાધેલુ રૂ. ૨-૦-૦

વિષગના વૉલ્યુમો હવે યોડાજ રીલીક છે. કારણકે પાછલા અકો ખૂટી પડવાથી વધુ રીલીકમા નથી માટે સત્તર મગારી લેવાં.

બ્યવરથાપક સાગ્યોદય,

અમદાવાદ.

બળીયાનાં આડાં જવા માટે

સૌંદર્ય તેલ

મજાશે. આ તેલ બળીયા નીકળેલા માણસને સરીરે ચોળી રાજ નહાવાથી બળીયાના આડા તા'ન મટી જઈ જરી અસલ ચામડી જેવી ચામડી થઈ સૌંદર્યતામાં વધારો કરે છે. અનુભવ સિદ્ધ છે જેથી એક પલ્લુ ચાહ ન રહેતા સરીરે ગોડ અને ખુબ સુંદર બનાવે. અને જામગાની કદરવા થવાની જોડ મળે જા. ૧ ની કી. ૩. ૨-૦-૦

સ્વે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

—૬૬ આયુર્વેદ ચરક સંહિતા. ૬૬૬—

મુગ સહિત શુન્દરાતી બાપાનર-પ્રથમ ભાગ-૧-કોના પ્રાગિન અને મદત્વનો ગ્રંથ આવજ છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી બધી છે કે જેમાં દાલમાં ની ગણાની-૧૪૦ દાલોએ ગેસો મગાડવાની વિધાઓનો પણ મલાવેલ થયેલો છે દરેક પૈવ, ડોઝ, દક્ષિણ અને શરીરને નિનામય ગણવું જોઈએ આ ગ્રંથ બીજાના જોઈએ. કી. ૩. ૫

નંદી સાગ્યોદય-અમદાવાદ.

पु. ४.]

मे १२१६.

[अंक ३.

स्वकल्याण न साधतां बीजाओनां कामयां माथु मारनार
प्रमादि सावकने बोधक वचन.

સર્વોત્તમ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની કળા.

ધર્મર અનન્ત શક્તિમય છે. જે પ્રમાણમાં આપણે તે શક્તિ સાચર પરમાત્માની તરફ આપણા અંતઃકરણના દારને ઉઘાડી રાખીશું તે પ્રમાણમાં તેમની શક્તિ આપણામાં પ્રકટ થતી જશે. ધર્મરને માટે સર્વ કંઈ ગંભીરિત છે, અને તેથી તેમની સાથે એકતા ચલાવી આપણામાં પણ કંઈ પણ કામ કરવાનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. અગાધ શક્તિરૂપ પરમાત્માની સાથે સંબંધ કરવો એજ પરિપૂર્ણ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો સર્વોત્તમ માર્ગ છે. આ માર્ગનું ન્યાં આપણને જ્ઞાન થયું કે ત્યાં આપણી શક્તિની સીમા રહેવાની નહીંજ.

અને તેથી શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે આમતેજ કંઈ મારી વ્યર્થ સમય વિતાવવાની શી જરૂર છે? તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે આજે વચ્ચે કંઈ પ્રયત્ન કર્યો તો કાલે બીજો કર્યો એમ કરવાની કંઈ પણ આવશ્યકતા નથી. સર્વ ધર્મ પુસ્તકોમાં મનુષ્યને જે સર્વથી અધિક એકત્વ અને સર્વોપરિ પ્રભુત્વ જણાવ્યા છે, તેનું કારણ તેમની પણ પ્રકૃતિ નહિ પણ દેવી પ્રકૃતિજ છે. એવાં ધણાં પશુઓ છે કે જેને માણસ બળથી વશ કરી શકતો નથી, પરંતુ પોતાની માનસિક શક્તિથી કે જે તેને ધર્મરની તરફથી મળેલી હોય છે તેનો ઉપયોગ કરવાથી તેમના ઉપર પોતાનું સર્વોપરિપણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જે કામ શારીરિક શક્તિયોથી સિદ્ધ થઈ શકતાં નથી તે માનસિક શક્તિયોથી સિદ્ધ થઈ શકે છે. જે માણસ જેટલું વિશેષ પોતાના સત્ત્વસ્વરૂપ આત્માનું જ્ઞાન રાખે છે અને તે અનુસાર પોતાનું વર્તન રાખે છે તે મનુષ્ય શક્તિમાં એટલોજ આગળ વધેલો જણાશે જેને પોતાના જડ શરીરના સિવાય સત્ત્વસ્વરૂપ આત્માનું કંઈ પણ જ્ઞાન હોતું નથી તેના કરતાં આત્મજ્ઞાનવાળો મનુષ્ય દગ્ગર દગ્ગર વધુ શક્તિમાન છે.

સર્વ બાપી, સર્વજ્ઞ અને સર્વ શક્તિમાન પરમાત્માની સાથે જેમણે પોતાની એકાગ્રતા કરી લીધી છે, તે મહાત્માઓને અનેક પ્રકારના ધર્મરીય નિયમ અને શક્તિયોનું જ્ઞાન થાય છે. અને તેઓ તેનો ઉપયોગ પણ કરે છે. જેમની શુદ્ધિ, અદ્વય છે, જેમની શક્તિ સીમાવાળી છે, તે લેણા ન્યારે આ મહાત્માઓને ઉચ્ચ ધર્મરીય નિયમોનો અને શક્તિયોનો ઉપયોગ કરતાં દેખે છે ત્યારે તેમને આશ્ચર્ય લાગે છે, અને પોતાની શુદ્ધિથી અગમ્ય તે તે મહાત્માઓના કાર્યોને તે ચમત્કાર રૂપે ગણે છે. અને તે ચમત્કાર કરનારાઓને તે મહાપુરૂષ તરીકે માને છે. પરંતુ આ લેણા પણ જ્ઞે પોતાની આન્તરિક શક્તિયોની દારા આ અદ્ભૂત ચમત્કાર કરનારા દિવ્ય મનુષ્યો કરતા હોય તેવા નિયમોનું અનુકરણ કરે તો તે પણ તેવાંજ અસીદ્ધિ કામ કરી શકે છે.

વિદ્યાસક્રમને અનુસાર મનુષ્ય ત્રીન્વી દશામાંથી ઉન્મી દશાને પ્રાપ્ત થાય છે, લૌનિક દશામાંથી આધ્યાત્મિક દશામાં પહોંચે છે અને આરીજ રીતે જે શક્તિ એક મનુષ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે તે બીજાઓને પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. પ્રગટે જીવનમાં એકજ નિયમ વર્તમાન છે. આપણે ધારીએ તો શક્તિદાગી ચર્ચ શરૂએ છીએ અને ધારીએ તો શક્તિદિન પણ ચર્ચ શરૂએ છીએ. ત્યારે મનુષ્યને આ વાતનું જ્ઞાન થશે કે તે પોતાની ઉન્નતિ કરીને જેની સ્થિતિએ પહોંચી શકે છે ત્યારે તે જરૂર તે સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી શકશે.

હિંમતી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવા હવેનારે સંકાશીલ થવાની જરૂર નથી. આ કામમાં જ્ય મળશે કે કેમ એવો હયુષ્યુ વિચાર કરવો એ આત્મ સંમર્થ ઉપર અવિશ્વાસન સૂચવે છે. જેમ જેમ આપણે આપણામાં રહેલી આત્મસ્વરૂપ અને આત્મ શક્તિયોને ઓળખતાં શીખીશું તેમ તેમ તે દાનિકાદિક પ્રકૃતિયો નષ્ટ થતી જવાની. ઘણા લોકો એવા છે કે જે ધણુંજ નિષ્ફળ હવન વ્યતિત કરે છે, તેનું દારણ એજ છે કે તેમણે પોતાના વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યને ખીળના દાઢમાં સોપી દાણેણું દેાય છે. જો તેમણે શક્તિમંત્રણ થતું હોય તો તમારે સાદસતો માર્ગ પ્રદણ કરવો જોઈએ. તમે તમને સાધારણ મનુષ્યમાં ન ગણો અને એમ ન કહો કે અમે તો હલકા છીએ. આના આગળ તો આપણો રો દિસાય, એ ક્યાં અને અમે ક્યાં, આવા નિરાશાજનક ઉદ્ગારો ન કાઢો. તમારા આત્મામાં જે જે સર્વોત્કૃષ્ટ તત્વો છે તેના ઉપરજ આધાર રાખો, તમારું વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યજ તમારી શક્તિનું સર્વથી મોટું દાર છે. તેને છોડીને આવા નિરાશાજનક ઉદ્ગારોને વશ ન થાવ. તમે જો આજ નિશ્ચયને વળગી રહી કુદિમતા અને સાવધાનીથી કામ કરશો તો તમે તમારા પ્રભાવ અને શક્તિની દ્વારા મેસારમાં ઉમદા બનશો અને આરોગ્ય-સાળી દશાને પ્રાપ્ત કરશો અને તેથી સર્વ લોક તમારું સન્માન રાખનાં શીખશે.

જ્યારે આપણે ઈશ્વરીય ઉચ્ચ અસ્તિત્વના અભિમુખ થઈએ છીએ, જ્યારે આપણું હવન એક આત્મતત્વ ઉપરજ અવસગ્નિત રહે છે, ત્યારે આપણે મારે લોકો શું કહે છે તેનો ડર રહેતો નથી. આપણને પૂર્ણ શ્રદ્ધાજ છે કે ઈશ્વર અમારી સદાયતા કરશેજ. ત્યારે આપણને આપણા આન્તરિક નાન્યતો પત્તો મળી આવે છે, જ્યારે આપણે અનન્ત હવનમાં મળી જઈએ છીએ ત્યારે આપણે પોતેજ આપણા સદાયક રૂપ બની શકીએ છીએ. ત્યારે આપણે કેન્દ્રને જાગી શકીએ છીએ ત્યારે તે સર્વોત્તમ શક્તિ કે જે મહાપુરુષોના વ્યક્તિગત શુભ રૂપે તેમની પાને જદુષ્ઠ શક્તિનું કામ કરાવે છે તે આપણા હવનમાં આવી શકે છે.

સર્વોત્તમ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો મંત્ર એજ છે કે, બહારનાં કાર્યોની સાથે અંદરનાં કાર્ય કરનારી શક્તિનો સંબંધ કરવો. જે પ્રેરણાઓ તમને તમારા આત્મા દ્વારા થાય છે તેજ સર્વોત્કૃષ્ટ છે. એથી બીજી કોઈ સારી પ્રેરણા નથી કે જેથી તમે કોઈ સ્વરૂપમાં તેને સ્થાપી રૂપમાં પ્રકટ કરી શકો. પોતાના આત્માની સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રેરણાવા પ્રેરણાને મારે આપણા હૃદય મંદિરનાં દાર ખોલીએ છીએ ત્યારે તે જગતે તમા પ્રકટ થાય છે. અને તે અનુસાર આપણે જે કાર્ય કરીએ તે સિદ્ધજ થાય છે.

પરમાત્મા અદ્વિતિ અને નવનિધિના સ્વામિ છે. આ જગત્તી વસ્તુઓને દશ્ય-રૂપમાં પ્રગટ કરનાર પણ તેજ છે. એવા અનંતશાળી પરમાત્માની સાથે જેની એકમ પ્રતી-તિ થઈ ગયેલી હોય છે તે જેમ લેહલુગક લોકોને પોતાના તરફ આકર્ષિત કરી શકે છે, તેમ જગત્તી રાવે તે વસ્તુને પોતાના તરફ આકર્ષિ શકે છે. પણ જેના મનમાં કંઈયેં દરિદ્રતાના વિચારો આત્માં દરે છે તે પૂર્ણ દરિદ્રીજ રહે છે. અને તેને તેવાજ કાર્યો કરવાનું મન થયાં કરે છે, પરંતુ જો તેના મનમાં સમૃદ્ધિશાળી વિચારોનો પ્રવાહ વહેતો રહેતો તે સમૃદ્ધિપ્રદ વિશ્વની મદાન શક્તિ તેને અનુકુળજ થાય છે અને તેને તેની સદાય-નાથી આજ નદી તો દાસે પન જરૂર સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છેજ. આશંકાનો નિયમ

પ્રધાન સદાયના છે. જે મનુષ્ય આ પ્રકારની આત્મિક મદદ ખીજીને કરી શકે છે તે મનુષ્ય સમાજનો સાચો મિત્ર અને સાચો ગુરુ છે. ઇતિહાસ આપણને જણાવે છે કે જે મનુષ્યોએ અન્યની આત્મિક જરૂરિયાતોને પુરી કરવાનો પ્રયત્ન અને યત્ન કર્યો છે, તેજ મહા પ્રભાવશાળી પુરૂષો થયા છે. વારતવર્મા આત્મિકતાજ આપણા જીવનના સવળા કર્મોની કુચી છે.

આત્મિક બળવાળો પુરૂષ ધારે તે વિષયોમાં અસાધારણ સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. સાંસારિક શારીરિક જરૂરીયાતો આત્મિક બળ સિવાય પુરી પડી શકતી નથી. આત્મિક સદાયતાની પછી જીવિ અને મનની સદાયતા છે. વિદ્યાણ અને જ્ઞાનની સદાયતા, ભોજન અને વસ્ત્રની મદદ કરતાં વિશેષ છે. એ પ્રાણરક્ષણ અને જીવનદાનથી પણ અધિક આવશ્યક છે કેમકે મનુષ્યના જીવનનો વાસ્તવિક ઉદ્દેશજ વિદ્યા અને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી એ છે. અજ્ઞાન એ મૃત્યુ છે અને જ્ઞાન એ જીવન છે. જે મનુષ્ય અજ્ઞાનને લીધે અંધારામાં ભટકતો ફરતો હોય તો તેનું જીવન વ્યર્થજ નહીં પણ દુઃખદાયક સમજવું. એ પછી શારીરિક મદદનો નંબર આવે છે. એથી ખીજીએ મદદ કરતી વખતે આપણે કદી એ ભૂખ ન કરવી કે માત્ર શારીરિક મદદ કરવામાંજ સર્વનો સમાવેશ થાય છે. શારીરિક મદદ તો સર્વ કરતાં ઉત્તમી છે. કેમકે એથી કાચખી સુખ મળી શકતું નથી. ભૂખનું દુઃખ ખાવાનું ખાવાથી યાન્ત થઇ જાય છે, પરંતુ થોડા વખત પછી પાછી ફરી ભૂખ લાગે છે. આપણને શાંતિ યા મંત્રોપ ત્યારેજ થાય છે કે જ્યારે હંમેશને માટે આપણી જરૂરીયાતો પુરી પડે છે, અને તે માત્ર આત્મિક જ્ઞાનથીજ મળી શકે છે. એથી જ્ઞાનની સદાયતા સર્વ કરતાં ઉત્તમ છે.

સંસારનાં દુઃખ માત્ર શારીરિક મદદ કરવાથી છુટી શકતાં નથી. જ્યાંસુધી મનુષ્ય જોતોજોતો મનનો મંચમ અને ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરતો નથી, ત્યાંસુધી તેને શારીરિક આવશ્યકતાઓ હંમેશાં સત્તાવાંજ કરે છે અને તે કલેશોથી પીડિત રહ્યાંજ કરે છે. ગમે તેટલી તેને શારીરિક સદાયતા આપવામાં આવે, પરંતુ તેનું દુઃખ દુર થતું નથી. અજ્ઞાનજ સવળા દુઃખો અને પાપોનું મૂળ છે. અવિદ્યાના અંધકારને દૂર કરવાને માટે આત્મિક બળ પ્રાપ્ત કરો, જે મનુષ્યને ઉત્તમ પ્રકારનું શિક્ષણ આપવામાં આવે અને તેના આત્માને શુદ્ધ અને બળવાન બનાવવામાં આવે તો પછી કોઈ રીતે તેને દુઃખ આવી શકશે નહિ. જૂળને માટે સદાવર્ત અને રોગિયોને માટે ઔષધાલય જોલવાં એ ધર્મનું કામ છે. પરંતુ જ્યાં સુધી મનુષ્યને સાચું શિક્ષણ આપવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી તેની જૂખ અને રોગ હંમેશને માટે મટવાનાં નહોંજ.

ભગવદ્ગિતામાં વારંવાર એજ ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે કે નિયમિત રીતે નિરંતર કર્મ કરવાં જોઇએ. પરંતુ એવું એક પણ કર્મ સંસારમાં નથી કે જેમાં ધર્મ અને અધર્મ બંને જોડાયેલાં ન હોય. કોઇ કર્મમાં ધર્મ અધિક હોય છે તો કોઈમાં અધર્મ કમ હોય છે. કોઈમાં એક કમ હોય છે તો ખીજાં અધિક દેખે છે. કોઈપણ શુભ કર્મ એવું નથી કે જેમાં પાપનો અંશ પણ ન હોય તેમ કોઈપણ અશુભ કર્મ એવું નથી કે જેમાં પુન્યનો અંશ ન હોય. દરેક કર્મમાં પાપ અને પુન્ય બંને મિશ્ર તો હોયજ છે.

ત્યારે તેમાં વિવેકની આવશ્યકતા છે. વિવેક વડે શુભ કર્મમાંથી અશુભને દઢાડી નાખવું. આ અશુભમાંથી શુભને ભેદ ધારણ કરવું. એનુંજ નામ પાંડિત્ય પૈ શુદ્ધિમતા છે. શુભ કર્મનું ફળ ઇષ્ટ અને અશુભ કર્મનું ફળ અનિષ્ટ છે. અને એ બંને આત્માના અંધનનાં હેતુરૂપ છે. ભગવદ્ગિતામાં આ અંધનમાંથી છુટવાને માટે જે ઉપાયો બતાવ્યા છે; તે એ છે કે, જ્યે તમે કોઈ કર્મથી પોતાને બાંધી લેતા નથી તો તેનું ફળ તમને બંધન કરતું નથી. ગીતામાં કહ્યું છે કે કર્મ કરો, પરંતુ કર્મ થા તેના ફળમાં અનાસક્ત રહો. અથવા નિષ્કામ કર્મ કરો.

જે કર્મ આપણે કરીએ છીએ તેનો મન ઉપર સંસ્કાર પડે છે, અને આ સંસ્કારો અનુસાર મન કર્મ કરે છે. આ રીતે મનુષ્યના જેવા સંસ્કારો-(પૂર્વ પ્રચિત કર્મોના પ્રભાવનો સમુહ) હશે, તેજ અનુસાર તેનું ચરિત્ર હોવાનું. જે મનુષ્ય ખરાબ વાતો સાંભળ્યાં કરે, ખરાબ ભાવનાઓ મનમાં કરે, અને ખરાબ કર્મ કરે તો, તેનું મન ખરાબ સંસ્કારોથી ભરેલું રહેવાનું, અને તેનાથી હંમેશાં તેવાંજ કર્મ અને સંકલ્પ પ્રકટ થતા રહેવાના, અને તેની પ્રવૃત્તિ પણ તેવીજ રહેવાની. એજ પ્રકારે જો કોઈ મનુષ્ય સારી ભાવનાઓ મનમાં રાખે છે, વાણીથી મિષ્ટ વચનો બોલે છે, અને શરીરવડે ઉત્તમ કાર્યો કરે છે તો તેના સંસ્કારો પણ તેવા સારાજ પડવાના અને તે તેને એવાંજ પ્રવૃત્તિને રસ્તે લઈ જવાના. જો તે ભૂલે ક્યુકે પણ પાપ કરવા પ્રવૃત્તિ તો તેના મનમાં એક પ્રકારનો ક્ષોભ ઉત્પન્ન થવાનો, કે જેથી તેનાથી પાપ કરવાનું સાહસ થઈ શકવાનું નહિ. જ્યારે શુદ્ધ ભાવનાઓની ધારણાથી શુભ કર્મ કરતાં કરતાં તેની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ થઈ જશે તો પછી તેનાથી પાપકર્મ કરવાની શંકા પણ મટી જવાની. તેનું મન પછી પાપકર્મની તરફ ભૂલે ક્યુકે પણ નહીં જવાનું. તેના હૃદયમાં શુદ્ધ સંસ્કાર જાગૃત થવાના કે જે તેના જીવનને ધર્મના સાંચામાં નાખીને ધ્રુવની મારફત અચલ બનાવી દેશે.

જેમ કાચબો પોતાના હાથ, પગ, અને માથાને ચંદરની બાજુમાં સંકોચી લે છે તે પછી તેની પીઠ ઉપર ગમે તેટલો માર પડે તો પણ તે માથું બહાર કાઢતો નથી. એજ પ્રકારે જે મનુષ્યનું ચરિત્ર બનેલું હોય છે અને જેણે પોતાના મનને વશ કરી લીધું છે, તે કદી પણ મર્યાદાથી બહાર પગ મૂકતો નથી. તે પોતાના સમસ્ત આંતરિક ભાવો ઉપર અધિકાર રાખે છે. કાર્પણ્ય પ્રકારનો ક્ષોભ તેને ઝાપી શકતો નથી. નિરંતર શુભ સંકલ્પોની ભાવના અને શુભ કર્મોના અભ્યાસથી તેના સંસ્કાર પવિત્ર બની ગયેલા હોય છે. આ પ્રકારે જ્યારે મનુષ્યનું ચરિત્ર પવિત્ર થઈ જાય છે ત્યારે તેનાથી કોઈ પણ પ્રકારનો અનર્થ થા અનિષ્ટ કર્મ થતું નથી. એવાં મહાત્મા પુરૂષો પુણ્યની મુગંધી સમાન હોય છે, કે જે પોતાના પ્રભાવથી દુર્જનોને પણ સતત જ બનાવી શકે છે. એવાંજ ધર્માત્મા પુરૂષો જગત તથા સુસુષુ બની શકે છે.

મનની શરીરના આરોગ્ય ઉપર થતી અસર.

પરમાત્મા અગાધ જીવનના પ્રાણ છે. આપણે સર્વે તે અનંત જીવનના અંશ છીએ. આ ધૃત્વરીય પ્રવાહની તરફ આપણા અંતઃકરણનાં દાર ઉધાડવાની શક્તિ પૂર્ણપણે આપણામાં વિદ્યમાન છે. આ ધૃત્વરીય ચૈતન્યને સ્વભાવિક રીતે ઠાઈ પણ રોગ થતો નથી, કેમકે ચૈતન્ય નિત્ય છે અને રોગ અનિત્ય છે. આ ધૃત્વરીય નિયમનું આપણે જાણીજૂઝીને અથવા તેા અજ્ઞાનતાથી ઉલ્લંઘન કરીએ છીએ, જેથી તેના ફળરૂપે આપણને શિક્ષા થાય છે તેજ રોગ છે. અને તે રોગ ધૃત્વરીય ચૈતન્યને કદી પણ થતો નથી. એ ધૃત્વરીય જીવન આપણા શરીરમાં ફરતું રહેશે તેા આપણું શરીર નહીં આરોગ્યરૂપ મહાસાગરમાં ઓતપ્રોત થઈ જશે. સૃષ્ટિમાં આપણા જીવનની પ્રવૃત્તિ બહિર્ભૂષ છે અર્થાત જીવન પ્રવાહ દ્વંદ્વેશો અંદરથી બહારની તરફ ઝુકાવ્યા કરે છે એ વાત જ્ઞાનમાં રાખતી જોઈએ. જેવું અંદર તેવુંજ બહાર એવો સર્વ માન્ય નિયમ છે. એથી જેવું મન તેવુંજ શરીર, મન કારણ છે અને શરીર તેવું કાર્ય કરનાર છે. આપણા શરીરનો આધાર આપણા મનની જુદી જુદી દશાઓ, જુદા જુદા વિચારો અને જુદા જુદા મનોવિકારો ઉપર છે.

મનનો પ્રભાવ શરીર ઉપર પડે છે એનો ધણીને અનુભવ થયેલો છે, અને તેની વધુ ખાત્રી નિચેનાં ડ્રાંતોથી થશે.

એક માણસ ધણાજ આનંદથી અને સર્વ પ્રકારના સુખમાં પોતાના દિવસો વિતાવે છે. તેને કોઈ રીતે દુઃખ નથી એવામાં તેના ઉપર તેના બહારગામ ગયેલા એકના એક પુત્રના મૃત્યુ થયાનો તાર આવે છે. આ તાર વાંચતાંજ તેના દુઃખનો પાર દેખાતો નથી. તેનો સર્વ આનંદ અને સુખ આ દુઃખરૂપ સ્થિતિમાં પડતાઈ જાય છે. તેના આનંદમય મુખનો રહેશે ચિંતા અને ગ્રાહમય થઈ ફિક્કો પડેલો જણાય છે, અને એવીજ રીતે તેના દુઃખનો પાર રહેતો નથી. આનું કારણ એજ છે કે આ દુઃખની અસર પ્રથમ તેના મન ઉપર થાય છે અને પછી મનનાદ્વારાજ તેનું શરીર આ દુઃખમય દશાને પ્રાપ્ત થયું છે.

વળી તેવીજ રીતે એક માણસ ધારો કે આનંદથી સુખમાં દિવસો વિતાવે છે. ઘેર ઝોડી ઘોડો તેમ બે ચાર લાખ રૂપિયાની પુંજ પણ છે. તોફર ચાકર, પુત્ર પુત્રાદિકનું પણ સુખ છે. છતાં તેની તમામ પુંજ વ્યાજ ખાવાની કાબજે બેંકમાં પડી છે. એક વખત તે વાત્રા અર્થે બહાર ગામ નીકળ્યો હતો. ત્યાં એક વખત એ સુખ પૂર્વક મિત્રાન જમવા બેઠો હતો, તેવામાં તેને તેના એક તોફરે આવી અધુરું જમ્યો ન જમ્યો અને એક તાર આવ્યો. તેણે તરતજ તાર વાંચ્યો અને એકાએક જોવાન થઈ મઝાવરા થઈ ગયો. જમવાનું જમવાની જમ્યાએજ રહ્યું. આગ એકાએક દુઃખી થવાનું કારણ બીજું કોઈજ નહોતું પણ તેની પુંજ જે બેંકમાં હતી તે બેંક દેવાળું ઘટ્યું હતું અને તેમાં તેની તમામ મિત્રકત શુભ થઈ હતી. આ મતલબનો તાર વાંચતાંજ તેની અસર તેના મન ઉપર થઈ અને તે મનદારા શરીર ઉપર થવાથી તેની સુખમય સ્થિતિ દુઃખમાં પડતાઈ ગઈ. આવીજ રીતે ધણી બતાવે બને છે, અને તેથી શારીરિક દુર્બળતાનું કારણ પણ માનસિક દુર્બળતાજ હોય છે.

ગમે તેવું બળવાન અને પુષ્ટ શરીર હોવા છતાં પણ આવીજ રીતે કોઈ આકસ્મિક વિપત્તિ આવી પડે છે ત્યારે તે ભયથી વ્યાકુળ થઈને ચરચર કપવા લાગે છે. તે નિશ્ચેષ્ટ થઈ જાય છે, અને એથીજ જીજ્ઞાસુ છે કે શરીર એ મનનેજ વશ છે, શરીર એ મનના દાસરૂપ, અર્થાત શરીરની સારી કે ખોટી અવસ્થા એ મનના ઉપર આધાર રાખે છે.

હસેલી અને ચીડીયા સ્વભાવવાળા માણસોની પ્રકૃતિ નીચેની યેની નથી, તેમજ તેઓ સચકત, ઉત્સાહી, અને આનંદી હોતા નથી. ભય અને ચિન્તાથી શરીર ઉપર એવું અસાધ્ય પરિણામ થાય છે કે નાડિયોમાં વહેનારી જીવનશક્તિ ધીમી અને મંદ પડી જાય છે; પરંતુ આદા અને શાન્તિનું પરિણામ તેથી વિપરીતજ હોય છે, અર્થાત નાડિયોમાં વહેનારી જીવન શક્તિ એટલા વંચી પ્રવાહિત થાય છે કે તેને રોગ થવા પામતોજ નથી.

મન એ શરીરનું પ્રાકૃતિક સંરક્ષક છે. કોઈ વિચાર, કોઈ ભયંકર રોગ या दुर्घट-સ-નની કલ્પના મનમાં જ્યાં ઉત્પન્ન થાય છે કે તત્કાળજ તેનું માનસિક ચિત્ર બની જાય છે. અને પછી તે રોગ, दुर्घट-સ-ન, વિગેરેનું રૂપ ધારણ કરીને આપણા શરીર ઉપર અસર કરે છે. ક્રોધથી આપણા મુખમાં ઉત્પન્ન થતી લાળ જીવનને નષ્ટ કરનાર વિષ દ્રવ્ય થઈ જાય છે. આકસ્મિક પ્રજ્વળ મનોવિકાર હૃદયને એટલું દુર્ગંધ કરી દે છે કે તેથી ઉન્માદ રોગ થઈને અંતે તે મનુષ્ય મૃત્યુના આસરૂપ બની જાય છે. ભયંકર અપરાધ કરવાથી જેનું કલેજું ધડક ધડક થયાં કરે છે તે પાપીના અને એક નિરપરાધી મનુષ્યના સ્વાભાવિક પરસ્પરમાં, ધૃષ્ટકરણ કરી તપાસવાથી ધણેજ તફાવત જણાશે.

ભયરૂપી શક્તિ હજારો મનુષ્યોને ચાવી ગયો છે, અને તેથી વિપરીત સાદસ રૂપી દેવતાએ હજારો મનુષ્યોના પ્રાણ બચાવ્યા છે. પ્રચંડ ક્રોધ અથવા ભયથી પાન્ડુરોગ થાય છે, ભયંકર ક્રોધથી મૃગી રોગ થવાનો અને ધણાનાં મૃત્યુ થયાનાં ઉદાહરણ જણાયાં છે. એકજ વાતમાં ધીર માનસિક વ્યથાથી જીવનનો નાશ થયેલો જણાયો છે. દુઃખ, સંઘર્ષ દ્રેષ અને નિરંતર ચિન્તાથી ગદગદ લાકડા ગાંઠ બન્યા છે. રોગના વિચારો અને અસ્વસ્થ મનોવૃત્તિ એજ રોગનું ધર છે.

નાના પ્રકારની માનસિક દયાઓનો અને જુદા જુદા મનોવિકારોની અસર શરીર ઉપર જરૂર થાય છે. અત્યંત ક્રોધી મનુષ્યના શરીરનાં પોષક, સંવર્ધક અને આરોગ્યદાયક પરસેવો, રસ, અને ધાતુ પૂર્ણ રીતે જાગડીતે દાનિહારક અને ઝેરી થઈ જાય છે. અને તેથી તે શરીરનું પોષણ, સંવર્ધન અને આરોગ્ય આપવાનું કાર્ય કરી શકતાં નથી પણ હિલટાં શરીરને નાશ કરવાના કારણરૂપ બની જાય છે. વારંવાર ક્રોધ કરવાથી શરીરના રસ, ધાતુ અને પરસેવો જાગડીતે દાનિહારક અને ઝેરી થાય છે. તે દાનિહારક ઝેરી તત્વો શરીરમાં ફેલાવાથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે. અને રોગ રથાથી થઈ જાય છે. એવીજ રીતે ક્રોધથી પ્રતિકુળ પ્રેરિતનું પરિણામ શરીર ઉપર હિલકુંજ થાય છે. ખીમના ઉગર સ્નેહ ભાવ રાખવો, તેનું કરવાથી ઇચ્છનું, તેના ઉગર પ્રેમ રાખવો તેનું બહુ કરવાની ઇચ્છા રાખવી, વિગેરે સાત્ત્વિક મનોવૃત્તિઓ શરીરના રક્ત અને ધાતુઓને ઉત્તેજન કરીને સંશોધિત કરે છે, અર્થાત તેને બળવાન બનાવીને નિર્મળ કરે છે. અને તેથી તેનાથી શરીર પોષણ કરવાનું અને સંવર્ધન કરવાનું કામ સારી રીતે થવા લાગે છે. તેથી શરીરની સર્વ રક્તવા-

હીનિયો પ્રવૃત્તિત ધાય છે. જેથી શરીરમાં પ્રવાહિત થનારી રોડીની, ધાતુની અને શરીરની મંવર્ધક શક્તિની ગતિ એટલી તીવ્ર થઇ જાય છે કે તે વિરૂદ્ધ પરિણામ વાળા રોગોના ખીજોતો નાશ કરીને શરીરને નીરોગી અને સુદૃઢ બનાવે છે.

વૈદ્યનું પ્રવ્રજ મુખ અને આનંદમય સ્વભાવ તથા મીઠી મીઠી આચાર્યનક વાતો રોગીના ઉપર આરોગ્યતાની વર્ષા કરે છે. વૈદે પોતાની આનંદ પૂર્ણ અને આસ્વાદિક વૃત્તિથી પોતાની આચાર્ય, હિમ્મત અને ધીરજથી ઔષધિ રોગીને પાત્રી જોઇએ કે જેથી રોગીનું મન સુધરતું જાય અને તે ધીમે ધીમે સારો થયા માટે. જેવી વાતોથી આચાર્ય ઉત્પન્ન થઇને મન જેટલું દૃઢ થાય છે, આનંદી અને ઉત્સાહી થાય છે તથા નિશ્ચંત અને ધૈર્યશાળી થાય છે તે વાતો શરીરને એટલીજ લાભકારક છે. દૃઢ આચાર્ય અને અચક્ષ્ણ હિમ્મતને મંજીવની ઔષધિ કહેવામાં કાંઇ પણ અતિશયોક્તિ નથી. તેનો મન ઉપર અને મનનો શરીર ઉપર થનારો પ્રભાવ અમરકારક છે.

મહાત્માઓનાં દર્શન અને તેના શબ્દો આરોગ્યદાયક છે. એમ મનુષ્યના મનનો ખીજા મનુષ્યના મન ઉપર સારો વા ખોટો વિચાર જેવી દ્વારા પ્રગટ કરી શકાય છે તે પ્રેરણા શક્તિનો અભ્યાસ આજ કાલ ધણેજ મનોરંજક અને આશ્ચર્યકારક થઇ રહ્યો છે. તેની દ્વારા જલ્દી આશ્ચર્યજનક અને પ્રમળ શક્તિ ઉપયોગમાં લાવી શકાય છે.

વિજ્ઞાનિકો કહે છે કે મનુષ્યના શરીરનું હાડ, માંસ, સ્નાયુ એકદમ જલ્દીથી રૂપાંતર થવામાં પુર એક વર્ષ પણ લાગતું નથી. મનુષ્યના શરીરનો કેટલોક ભાગ તો દર પંદર દિવસમાં અથવા માસ એ માસમાંજ બિલકુલ જલ્દીથી નવ છે.

શરીરમાં થતા સર્વ રોગ આંતરિક શક્તિદ્વારા પૂર્ણ રીતે સારા થઇ જાય છે. રોગોને સારા કરવાનો સર્વોત્તમ અને સ્વાભાવિક નિયમ તો એજ છે. વનસ્પતિ, રસામન શર્ષપ્રયોગ વિગેરે જહારના ઉપચારોથી રોગો સાગ કરવાની પદ્ધતિ કેવળ અસ્વભાવિક અને કૃત્રિમ છે પરંતુ આંતરિક જીવનશક્તિદ્વારા રોગ સારા કરવાની પદ્ધતિ સત્ય, સાધ્ય, અને સ્વાભાવિક છે. માનસિક શક્તિથી રોગને સારો કરવાની પદ્ધતિ કાંઈ નવિન નથી. સર્વ ધર્મ પુસ્તકોમાં આ પ્રકારે રોગને મટાડવાની જ્યાં જ્યાં વિધિ લખેલી છે. મનનીયડે રોગ દૂર કરવાની શક્તિ આપણમાં આજે પણ વિદ્યમાન છે. જે મહત્ત્વ શક્તિ અને નિયમોને પ્રાચિનકાળમાં લોક અનુસરતા હતા તેને આજે આપણે જેટલા અનુસરીશું તે પ્રમાણમાં તે શક્તિ આપણમાં પ્રાપ્ત થશે.

એ પદ્ધતિ અનુસાર એક મનુષ્ય ખીજા મનુષ્યના રોગને મટાડી શકે છે. પરંતુ રોગીએ પંજ આ પદ્ધતિ ઉપર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ. જો રોગીને તે ઉપર વિશ્વાસ ન હોય તો પછી વૈદ્યની ઘણી મહેનત હોવા છતાં પણ રોગી સારો થતા નથી. સર્વ રોગ ઉચ્ચ-રીય નિયમ ભંગ કરવાથી થાય છે. પછી તે નિયમ જાણીને કે અનુભવે ભંગ કર્યો હોય. જ્યાં સુધી પાપ પ્રવૃત્તિ જતી રહે છે ત્યાં સુધી વ્યાધિ અને કલેશ રહે છે. એ ઉચ્ચરીય નિયમ છે.

આપણું.

યોગિવર શ્રી સ્વામી ચમ્પાનાથજી.

(અનુબંધાન ગનાંકયી.)

કાશ્મીરમાં, માંસ બક્ષણનો ધણોજ પ્રચાર છે. મોટા મોટા વિદ્વાન પડિતા પણ માંસ ખાય છે. ભાંસ લોકો દેવકાર્ય તથા પિતૃકાર્યના ખાદ્ય પદાર્થોમાં પણ માંસનેજ પ્રાધાન્ય સમજે છે. એ જોઈને પરોપકાર મૂર્તિ શ્રી સ્વામી ચમ્પાનાથજીના હૃદયમાં એ ભાવ ઉત્પન્ન થયો કે આ પવિત્ર ભૂમિ કાશ્મિર દેશમાં અદિંસાર્થી દૃષ્ટદુમના અંકુરો ઉગાડવા જોઈએ અને તેથી વખતે દિંસા થતી બંધ થશે. આથી પોતે સંવત ૧૯૫૫ માં યોગાશ્રમ ઇન્દ્રેશ્વરથી કાશ્મીરની તરફ વિદાય થયા. ભાં જઈ તેમણે શ્રીનગરના રામચાગમાં પોતે સર્વ કામને માંસ બક્ષણનો નિગેષ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો. પોતાના ઉદાર ઉપદેશનું એ કૃણ આવ્યું કે કાશ્મીરના બ્રાહ્મણોએ માંસ બક્ષણ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી દીધી. પોતે ધણા શાસ્ત્રોમાં નિષ્ણાત હતા તથાપિ પણ યોગશાસ્ત્રમાં તો પોતે બહુજ સારી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી હતી. અને હડયોગમાં તો પોતે ધણાજ કુશળ હતા. હડયોગની સંપૂર્ણ ક્રિયાઓની એકેએક વાત પોતે જાણતા હતા. પોતાની આ ક્રિયાઓનું નિરીક્ષણ કરીને મોટા મોટા વિદ્વાનો પણ ચકિત થઈ જતા હતા. યોગથી અતિરિક્ત સાંખ્ય તથા શ્રીમાંસમાં પણ પોતાની ગતિ પહોંચેલી હતી. ઇન્દ્રિયાશ્રુ પશુ પોતાને જ્ઞાન હતું એ સર્વ વાતો તેમના અર્થાંગયોગ, જ્ઞાનયોગ, યોગ વાર્તિક નામના પુસ્તકોથી પ્રગટ જણાય છે. તેમણે અદિંસા સંશય નામનું એક પુસ્તક બનાવ્યું છે. જેમાં શ્રુતિ, સ્મૃતિ, પુરાણો, ઇતિહાસાદિકાનાં પ્રબળ પ્રમાણોથી માંસબક્ષણનો નિગેષ કર્યો છે, આ પુસ્તકે કહ્યું સુધી પણ ધર્મોદય વહેંચવામાં આવે છે ?

દિંદીના પણ તે પ્રેમી છે, તેમના યોગાશ્રમમાં અનેક સામાયિક પુરાણોની સાથે દંતીક અઘવાડિક અને માસિક પત્રો પણ આવજ સુધી આવે છે.

સ્વામીજી ધણાજ ઉદાર હતા. પોતે સંવત ૧૯૫૦ તથા ૧૯૫૧માં, આશ્રમની સંપૂર્ણ વિશ્રુતિ, પરમંચ, ઉત્તરવેની તથા જંજુના બ્રાહ્મણોને આપી દીધી. પ્રાંતી ધરેણી, શાલો, ચાંદીનાં વાસણો, મોનાનાં આભૂષણો, ગાયો, બેંસો, વિગેરે કાંઈ પણ પોતે ન રાખતાં અનેક ગરીબ બ્રાહ્મણોને આપી દીધું હતું.

તેમનામાં એક વિશ્વદાણતા એ હતી કે તેને કેટલાક દોષ સમજતા હતા. તે પાત્રે શુદ્ધિના ધણાજ પદ્ધતિઓ હતી. તેમની આંતરિક બાવના એ હતી કે ભાં સુધી કાંઈ પોતાના સમ્પ્રદાય પદ્ધતિને અનુકૂળ શિષ્ય ન જાને ત્યાં સુધી તે તેને યોગ શિક્ષાને ખાત્ર સમજતા નહોતા. અનેક સાધુ અને ગૃહસ્થ યોગ શિક્ષાની શાસકાથી તેમના આશ્રમમાં રહેતા પરંતુ તેમને ઉપરના કારણથી પાધું જતું પડતું હતું. તેઓ વડાર ચરિતાનામું વસુધેવ કુટુંબકમ્—નું અનુસરણ કરીને સાચા જ્ઞાનાસુઓનેજ યોગક્રિયાઓ શીખવતા હતા. ધણા વખતથી તેમની ઇચ્છા હતી કે કાંઈ ઉત્તમ જ્ઞાતિનો જાણક મંત્રે તો તેને યોગ શાસ્ત્રનું કૃણ સંસ્કાર કરાવીને તથા સામાયિક શિક્ષણ આપીને તેને ઇન્દ્રેશ્વર આશ્રમની સંપૂર્ણ સ્થાવર જંગમ સમ્પત્તિનો અધિકારી બનાવ્યો દોષ તો રીક. તેમની આ ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ. તેમને એક વિધવા બ્રાહ્મણીએ પોતાના બે પુત્રોને આપી દીધા, અને તે બે

પણુ ઇન્દ્રેશ્વરમાં રહેતા લાગી. સ્વામીજીએ મૃત ૧૯૬૨ માં આ બંને યાજ્ઞકોને શિષ્ય બનાવીને તેમને ભોજાનાથ અને ઇન્દ્રનાથ આ નામથી વિશ્વૃપિત કર્યાં. તેમાં ભોજાનાથ યોગક વખત પછી આશ્રમમાંથી કાંઈક દારણુ વચાત આવ્યો ગયો, અને હાલ તેમની મંચસ્થિતો ઉત્તરાધિકારી માત્ર ઇન્દ્રનાથ એકલોજ છે, તે હાલ રાજધાની જમ્મુમાં સામાયિક શિક્ષણની સાથે સંસ્કૃત પણ ભણે છે.

સ્વામીજીએ ઠેઠાંકાં વર્ગોથી મુસાફરી કરવી બંધ કરી હતી, અને પોતે જમ્મુ સુધી જતા પણ નહોતા. મૃત ૧૯૭૧ માં સ્વામીજી જમ્મુમાં ગયા અને ત્યાં વેદ ભગવાનના મંદિરની સ્થાપનાની સાથે સાથે યોગાશ્રમ, ગોશાળા, ધર્મશાળા, અને એક વિશાળ પુસ્તકાલય સ્થાપવાનો વિચાર કર્યો, તેથી કાશ્મીર-જમ્મુના શ્રીમન્-મહારાજધિરાજે ૩૦ વીત્રાં જમીન વેદમંદિરની સ્થાપના કરવાને માટે આપી, ગોશાળાને માટે પણ એક સાડું જંગલ આપ્યું એ ઉપરાંત એક સારી રકમના દાનનો પણ માનસિક સંકલ્પ કર્યો. અને આ રકમમાંથી ઉપરની ગંર્યાઓ સ્થાપવાનો વિચાર કર્યો. શહેરમાંથી પણ ૧૨ હજાર રૂપિયા મળ્યા. તેમાં કેટલીક રકમ બાકી હતી. આથી સ્વામીજીએ વેદમંદિરનું કાર્ય આરંભ્યું અને તૈયાર થતાં ઘણીજ ધામધુમ સાથે વેદ ભગવાનના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. તેના રક્ષણને માટે એક કમીટીની મેમ્બરમાં આવી, જેમાં શ્રીમન્-મહારાજ સર પ્રતાપસિંહજી, શ્રીમાન રામ સાહેબ બળદેવસિંહજી તથા શ્રીમાન રાજકુમાર દીકા હરીસિંહજી તથા દીવાન બદાદુર અમરનાથજી વિગેરે છે.

યોગાશ્રમ તથા ગોશાળા વિગેરેનું કામ અપૂર્ણ હતું એવામાં સ્વામીજીએ સર્વની આગળ ક્યું કે મારે આ દેશને છોડીને મહારાજ નયપાલના શરણમાં જવું છે. આ વા-ક્યનો શુદ્ધ ભાવાર્થ કોઈ સમજ્યું નહિ. મંચૃતમાં દેશ-નામ શરીરનું પણ છે. અને નય-નામ મંચુનીતિ યા મર્યાદાનું જ છે. જે મર્યાદાનું પાલન કરે છે તે નયપાલ છે. મનુષ્યમાં હંમેશાં સ્ખલન રહ્યાંજ કરે છે, અને તેથી નયપાળ એ સમિચદાનંદ પરમેશ્વરનું જ નામ છે. જેની મર્યાદા હંમેશાં અચળ છે. સ્વામીજીના કયનનો ભાવાર્થ એ હતો કે, આ પાંચ ભૌતિક શરીરને છોડીને સમિચદાનંદ પરમેશ્વરના શરણમાં જવું છે. અર્થાત મારું મૃત્યું નજીક છે.

આ પછી સ્વામીજી જમ્મુથી ઇન્દ્રેશ્વર પાછા આવ્યા ત્યાં આવીને તગાવમાં ખૂબ સ્નાન કર્યું, અને તે વખતે પોતે દેવતા હતા કે હવે આ દેશને છોડીને મહારાજ નયપા-લના શરણમાં જવું છે. એક વખત સ્વામીજીના ગાથામાં કાંઈક સાધારણ વેદના યજ્ઞ પરંતુ પોતાની મુખમુદ્રા પૂર્વવત પ્રકુલિતજ હતી. ડોહને એ જ્ઞાન ન થયું કે તેમની જીવન લીલા પૂર્ણ થનાર છે. સ્વામીજી હંમેશાં ઉપકાલગાં દિવસે ૧૦ વાગ્યા સુધી પોતાની બંવર શૂરામાં સમાધિસ્થ રહેતા હતા. મૃત ૧૯૭૧ના અગ્રાડ મુદ ૧૪ને રવીવારે સવારના ૬ વાગે તેમણે ઇન્દ્રનાથને બૂમ પાડી. ઇન્દ્રનાથ દોડીને શૂરાની અંદર આવે છે તો શ્રી સ્વામી ચંપાનાથજી શ્રી સમિચદાનંદના શરણમાં.

મૌક્તિકનાથ યોગવિશારદ.

સ્ત્રીને સતિત્વ એજ સરું આમૂપણ છે.

આજકાલ સ્ત્રીઓ પોતાના શરીરને કપડાંવસ્ત્રોથી અને સુવર્ણાદિકના દરદાગીનાઓથી શોભાવવાને માટે રાતદિવસ જાણે એજ કર્તવ્ય ન હોય, તેમ તેમાંજ પોતાના સમયનો ભોગ આપ્યાં કરે છે. આ એક પ્રકારનું તેનું અચાનજ છે. ગરીબ ઘરમાં દેખાદેખી સ્ત્રીઓ આવાં કપડાંવસ્ત્રોના વાદ કરી પોતાના પતિને ઘણાંવાર સતાવે છે, અને જો દરદાગીના કે કપડાંવસ્ત્રો ન મળ્યાં તો પતિને ઝોળીને બેસવા પણ દેતી નથી. તેવીજ રીતે ધનવાન કુટુંબોમાં પણ આવાંજ કારણોને લઈને પતિનું સ્ત્રી ઉપરથી અને સ્ત્રીનું પતિ ઉપરથી મન ઉઠી જવાનાં ઘણાંજ ઉદાહરણો છે. પતિવ્રતા સ્ત્રી કદાપિ પણ આ પ્રમાણે કરતી નથી. તેનું લક્ષ્ય સ્થાન મન, વચન અને કર્મવડે પતિ સેવા કરવી એજ હોય છે. વસ્ત્રાદિકથી શરીરની શોભા વધારવા કરતાં હૃદયની પવિત્રતાથી શરીરની શોભાને વધારવી એજ ખરું સૌંદર્ય છે. જે સ્ત્રીનામાં હૃદયની પવિત્રતાથી શોભા હોતી નથી તે સ્ત્રી પત્ની બહેને જગતે રૂપિયાના દરદાગીના વિગેરે પહેરે છતાં પણ તે ઇન્દ્રવરણની માફક જહાજથી સુંદર દેખાવા છતાં અંદરથી કડવીજ હોય છે. હૃદયની પવિત્રતાનું બીજું નામ સતિત્વ છે. સતિત્વ એ સ્ત્રીઓનું જીવન અને સ્વર્ગીય રત્ન છે. આ રત્ન એજ તેમને ગાદી સંસારમાં અમૂલ્ય અલંકારરૂપ છે. સતીત્વ એજ સ્ત્રીઓનું ચિરપૂજ્ય પરમ મન છે. તેને કેળવવાથીજ સતી સ્ત્રીઓ સંસારમાં પ્રાતઃસ્મરણીય અને પૂજ્ય થઈ શકે છે. જેવી રીતે અંદ્રમાની શાંત માંદનીથી પૃથ્વી પ્રકાશિત થઈને શીતળતાનું જ્વાલન કરાવે છે તેવીજ રીતે સ્ત્રી સ્ત્રીઓના હૃદયના સૌંદર્યથી સમસ્ત સંસાર પ્રકાશમય અને ઉત્તમ થઈ શકે છે.

પતિવ્રતા સ્ત્રી એ ધરની પૂર્ણ લક્ષ્મી છે. શાસ્ત્રમાં કહેવું છે કે, સતીત્વના સન્ધુ રત્ન અને સતીના સમાન બીજું કોઈ દેવી નથી. આનંદ ઉપભવનાર, મધુર વાણી બોલનાર, પતિવ્રતા અને સ્વામિની યથાર્થ રીતે સેવા કરનારી સતિ સ્ત્રી જે જગ્યાએ નિવાસ કરે છે, તે સ્થાન સંસારમાં નંદનવનના સરણું સુખ અને શાંતિનું જૂરન બની જાય છે. પતિભક્ત પ્રાણુતોષિની સતિના પવિત્ર મુખમંડળને જોઈને સ્વામીના સમસ્ત રોગ અને શોક દૂર થઈ જાય છે, તેનાં મધુર અને શાંતિદાયક વાક્યોથી પતિનાં દુઃખગ્રસ્ત હૃદય શીતલ થઈ જાય છે. દિવિંદ્રની ઝૂંપડીમાં રહેવા છતાં પણ સતી પોતાના પતિને સ્વર્ગનો આનંદ આપી શકે છે. સંસારમાં એવું એક પણ ધર્મ નથી કે જે સતિ સ્ત્રી પોતાના પતિને માટે ન કરી શકે. તેની પતિ સેવા પરંતુ સિખરની માફક હૃદય અટલ અને અચ્છલ હોય છે. સ્વામી સતીના સદવાસથી જે નિર્મળ અને મધુર સુખનો ઉપભોગ કરે છે તેની તુલના સંસારમાં અન્ય સાથે થઈ શકતી નથી.

સતિ સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ અધિક પ્રિય અને સ્વર્ગથી પણ ઉચો સમજે છે. જે સ્ત્રી પતિની સાથે દેવ રાખે છે, તેનું સુખ જોઈને સતિ સ્ત્રીને ગમતું નથી. પતિનાં ચરણોની સેવાથી સતી સ્ત્રીઓ જેવા દુર્લભ સુખનો ઉપભોગ કરે છે તેનું સુખ બીજાને મળી શકતું નથી. સતિ સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને દિવિકર્તા કાર્યમાં પોતાનો પ્રાણ પણ અર્પી શકે છે. તેનું મન પતિના ચરણોમાં અને નેત્ર પતિના મુખ-

કમળાની શોભા એવામાં તસ્લિમ રહે છે. સાધ્વિ સ્ત્રીઓ પતિની પ્રસન્નતા જોઈને જે પ્રકારે સુખી અને મંતુષ્ટ થઈ શકે છે તેવીજ રીતે પતિના મહિન સુખને જોવાથી તેના દુઃખનો પાર રહેતો નથી.

જે સતિત્વના યજ્ઞથી મંસારમાં મનુષ્ય હોવા છતાં પણ દેવી બનીને પૂજ્ય બની માનની દૃષ્ટિથી સ્ત્રીઓને જોવામાં આવે છે, તે અમૃત્ય સતિત્વ રૂપી મનનું રક્ષણ કરવાને માટે તેણે દમ્ભેતાં યત્નવાન રહી સાવધાન રહેવું જોઈએ. આગળ આપણે મદિદાસમાં જોતાં ઘણી સ્ત્રીઓએ પોતાના સતિત્વનું રક્ષણ કરવાને માટે પોતાના પ્રાણ આપ્યાનાં દ્રશ્યો મળી આવે છે. સતિત્વ એ એવું રત્ન છે કે તેને માટે સતિ સ્ત્રીઓ પ્રાણને પણ તુચ્છ સમજે છે.

એ સતિત્વ ધર્મનું મવિવરણે રક્ષણ કરવું એ સ્ત્રીઓનો મુખ્ય ધર્મ છે તેના રક્ષણને માટે સ્ત્રીઓએ અગ્રુહ વિચારો અને મનન ક્રમણોને પોતાના હૃદયમાં ગ્રાહ્ય ન આપવું જોઈએ. કારકે મહિન ભાવનાને એક ક્ષણ પણ રૂઢાન આપવાથી સતિત્વમાં કંઈક લાગતાં વાર લાગતી નથી. સતિત્વ એ એવી પવિત્ર વસ્તુ છે કે તેમાં એક જરા સરખા પણ દોષ જળગાથી તે કલંકિત થઈ જાય છે. દરેક પ્રકારે પતિને સંતુષ્ટ રાખવો એ સતિત્વનું જીવન છે. પતિની સાથે જરા પણ અપ્રસન્નતા, કે ખરાબ વર્તન યા અણબનાવ રાખવો એ સતિત્વને નષ્ટ કરનાર છે. પતિની ગેરલાજરીમાં આવે કાંઈ પણ પ્રકારના આનંદ ઉત્સવમાં સામેલ થવું એ અનુચિત છે કેમકે એ અધર્મ છે.

પતિ પતિન પદમ્પર એક બીજાની પાસેથી ધર્મપૂર્વક જે મેળવવાને અધિકારી છે તેને કાંઈપણ રીતે બીજાને સ્વાધિન કરવું એજ વ્યભિચાર છે. પરપુરૂષને દહી પણ સતિ સ્ત્રીએ પોતાના પતિ કરતાં ક્રોધ ન માનવો બીજાનાં સુખ સૌભાગ્ય તથા સૌંદર્ય જોઈને પતિને તુચ્છ સમજવો અનુચિત છે. જે સ્ત્રી આ પ્રમાણે દરે છે તે યથાર્થ સતિ હોતી નથી. પોતાના પતિનાં અયોગ્ય કમોંચી કદાચ તેને દુઃખ વેઠવું પડે તો એવા વખતે ઘણી સ્ત્રીઓ દહે છે કે જે માટે તેની સાથે મંબંધ ન થયો હોત યા તો એથી હું વિધવા થઈ હોત તો સાહે, કે આજ આટલું દુઃખ તો ન સહન કરવું પડત, આવું વર્તન રાખનારી સ્ત્રીો દહાપિ પણ સતિ થઈ શકતી નથી.

સ્ત્રીઓએ એવા દોષોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. અયોગ્ય મોજમજા ને દહી પણ હૃદયમાં સ્થાન ન આપવું જોઈએ, જે સુખની અભિલાષાથી ધર્મબ્રષ્ટ થવાનો મંલવ હોય તે સુખને સતિ સ્ત્રીઓ ઠગીતી નથી. કેમકે એ સર્વ સુખની અભિલાષાઓ યા મનિન ભાવનાઓજ મનુષ્યને કુમાર્ગગામી બનાવીને દારણુ દુઃખ આપ્યાં કરે છે. ઘણી સ્ત્રીઓ અનેક દુરાચારી અને પાતિષ્ટ લોકોની નાજમાં ફસાઈને પતિત થઈ જાય છે એવા નરાધમોનું પવિત્ર યુર્વાતિઓએ મુખ પણ ન જોવું જોઈએ. કારણ કે એવા લોકોજ ભોળી સ્ત્રીઓના સર્વ નાશના કારણરૂપ થાય છે. હંમેશાં યાદ રાખો કે એવા નરપિશાચોનાં હૃદય સાક્ષાત નરક કુંડ જેવાં હોય છે. તેનાથી હંમેશાં ડરતા રહેવું જોઈએ એવીજ રીતે ઘણી દુષ્ટ સ્વભાવની કસટા સ્ત્રીઓ પણ હોય છે તે નાની વડુ દોષીઓની સાથે લગી મળી જઈ લક્ષ્યાણી તેમના સર્વ નાશનું કારણ બની જાય છે એવી સ્ત્રીઓ ઉપરથી જોતાં ગદી અને

સારી જણાય છે પરંતુ ખરી રીતે તેનું હૃદય ઘણું જ ભયંકર હોય છે. ઐવી સ્ત્રિયોની સાથે સારી સ્ત્રીઓએ કદી વાતચિત પણ ન કરવી જોઈએ. સાધ્વી સ્ત્રિયોએ દુરાચારિણી સ્ત્રિયોનો વિષની માફક ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ.

ઈન્દ્રિય સંયમ અર્થાત ઈન્દ્રિયને પોતાના વશમાં રાખવી એ ધર્મ રમણુનો મુખ્ય ઉપાય છે. જની ઈન્દ્રિયો વશમાં હોતી નથી તેનું અધઃપતન જરૂર થાય છે જ. તે પાપના ખાડામાં ડુબી જાય છે. ઈન્દ્રિયોની સંયજતા મનુષ્યોને પણ બનાવી શકે છે. તમે તમારી મનોવૃત્તિયોને પવિત્ર રાખીને ચરિત્ર ઉપર તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિ રાખતાં રીખો કે જો તમે કોઈ પણ પ્રકારના દોષનો સંયમ થવા ન પામે. પરમેશ્વરમાં અટલ ભક્તિ રાખો અને પોતાના તથા પતિના ચરિત્રની મંગલ કામનાને માટે ભક્તિ લાવથી હમરની આરાધના કરતા રહો. પોતાના દોષોને કદી પણ પતિથી છુપાવો નહિ. પરંતુ તેમાંથી બચવાને માટે હંમેશાં પતિની પાસેથી શિક્ષણ લેતા જવું અને આવા કામમાં લગ્ન કે કરમ રાખો નહિ. સતિ સ્ત્રીએ વિચારમાં અને આચારમાં પતિમય જીવન ગાળવું, પતિની જાણ રૂપે વર્તવું એજ સર્વોત્તમ રહેતો છે. પોતાના સતિપણ્યને જળવધાને માટે મન, વચન અને શરીરથી કદી પણ પતિથી અલિન ન રહેવું. અને આ પ્રમાણે જ્યારે પતિની સાથે એકતાનો અનુભવ થતો જશે ત્યારેજ યથાર્થ સતિત્વપણ્યનું જોઈશો તે સતિ સ્ત્રીને મળ્યા સિવાય રહેવાનું જ નહિ. સ્ત્રીએ કુદ્ર વસ્ત્રાદિકારથી પોતાના શરીરને રાજ્યગારવા કરતાં આવા સતિત્વ રૂપિ અમૂલ્ય રત્નથી હીપાવું એ ખરૂં સીંદૂર અને શોભા છે.

અપૂર્ણ.

શ્રી સત્યનારાયણની કથા.

(લેખક:—શ્રીયુત હ. ન. વ્યાસ.)

અધ્યાય ૩ જો.

હરિગીત.

સંત કે' સુજો મુનિસત્તમો, આગળ વળો કહું છું કથી,
પૂર્વે હતો નૃપ એક ઉદ્ધમુખ, નામે શુભ મતિ.
તે સત્યવાદી ને જીતેદ્રિય, રાજ શુભ દેવાધરે,
જો ધન ધણ કે વિપ્રને, સંતુષ્ટ કરતો અતિશયે.
તેની હતી સ્ત્રી કમલવદના સર્વો મહા મુપતી અતિ,
તે સાથે ભદ્રશૈલા નદી તટ, વત-કરે તે ભૂપતિ,
એવે સમે ત્યાં એક આળ્યો, સાધુ નામે વાણીઓ,
વેપાર માટે જાડુ ધનથી, વાણી ધણી ભરી હાથીઓ.
તે વાણી છોપી નદી તટે નૃપતિ સર્પાપ પોતે ગયો;
મતધારી જોઈ ભૂપને વિનયેથી પુછ્યું લાગીયો,
કે' સાધુ નૃપ આ-શું કરો છો? ભક્તિમય ચિત્તે કરી,
તે સર્વ રૂપક કહો તમે મુજવા ચડુ હું આ ધસી;
નૃપ કે' પૂજન આ થાય છે તેજસ્વિ અનુસિત વિશ્વનું;

- પુત્રાદિ પ્રાપ્ત થવા સ્વજનસહ મત કહે છું તેમનું,
 એ વચન સુણી નૃપનું વલો આદર્યો સાધુ તે સમે ;
 વિસ્તારથી કા' રાય રે હું કરીશ જે કે'શે તમે. ૪
- મારે હા પશુ મંતરિત નથી નહી ઘણે એ મંતથી ;
 પછી વચ્ચળથી નિવૃત્ત યદ્ય નિજ ગૃહ ગયો આનંદથી ;
 તે મંતરિતદાયક બધું મત સાધુએ સ્ત્રીને કહ્યું,
 “ જો મંતરિત મુજને યશે તો મત કરીશ ” એ પશુ કહ્યું. ૫
- તે સર્વ સંજ્ઞન સાધુએ નિજ સ્ત્રી લીલાવતીને કહ્યું,
 પછી એક દીવએ તેની સ્ત્રી લીલાવતીને સુખ યહું ;
 સ્ત્રી ધર્મમાં તે આવતાં આનંદમાં પતિનંગથી,
 યદ્ય ગર્ભવતી તે સ્ત્રી પછી થી સત્યદેવ પ્રસાદથી. ૬
- દશમે મહીને તેહને શુભ રત્ન સમ કન્યા યદ્ય,
 સુદ પક્ષમાં જ્યેમ ચંદ્ર ત્યમ તેમ તે દિન દિને વધતી ગદ્ય ;
 તેથી કહ્યું તે પુત્રીનું શુભ નામકરણ કલાવતી,
 ત્યારે મધુર વચનેથી કે'છે સ્વાર્મીને લીલાવતી. ૭
- કે કયમ નથી કરતા તમે મત પ્રથમ સંકેષીત કહ્યું,
 કે' સાધુ એના લગ્નમાં કરીશુ પ્રિય મત જે મધું ;
 કહ્યો એમ સમગ્રવી સ્ત્રીને રણવા ગયો પર નગરમાં,
 પછી તે કલાવતી પુત્રી વધવા લાગી પિતૃ મંદિરમાં. ૮
- તે મથા વર્ષે આવતાં સખી સાથ તનુગ્ન બેઠીને,
 વર યોગ્ય વય વિચારી ઝટ બોલાવી તેણે દૂતને ;
 “ શુભ બોળી વર લાવો તમે ” એ સાધુની આગ્રા થતાં,
 કાંચનપુરે તે દૂત આવ્યો શ્રેષ્ઠ વર અતિ શોધતાં. ૯
- ત્યાંથી વણિક સુત એક લઈતે દૂત પાછો આવીઓ,
 શુભ શુભ ને અતિ રૂપથી તે સાધુને મન ભારીઓ ;
 શુભ લગ્ન લઈ જાતી સર્ગસહ સાધુએ અતિ હર્ષથી,
 તે વણિક સુતને દાન કન્યાનું દોષું શુભ વિધિથી. ૧૦

હોહરા.

- મત ઉત્તમ આ સમય સહુ જૂઠ્યાં બાગ્યવશાત,
 તેથી તેઓ ઉપરે રહ્યા પ્રભુ સાક્ષાત. ૧
- વેપારે કુશળ હતો સાધુ તેહ અપાર,
 ચાલ્યો લેઈ જમાઈને ઝટ કરવા વેપાર. ૨
- સુંદર નિધિકાઠે હતું રત્નસાગર પુર જ્યાંય,
 કરવા લાગ્યા વચ્ચળ જે સાધુ જમાઈ ત્યાંય. ૩

વેપારે ખડુ ધન મળ્યું સુખ ત્યાં સારું જોય,
 પશુ વ્રત નારાયણ તણું એલાયું નવ દાય. ૪
 તેથી પ્રભુએ તેને, સાપ દીધો તે વાર,
 “જૂના સાધુને ધનું દારણ કુઝા અપાર.”
 તેહ નગરનો તુંપ હતો અંદરેનું શુણ ખાણ,
 તરફર તેડના મહેલમાં પેણ લેવા લાંણ. ૬
 માત્ર ઘણો લાઇ નીકળ્યાં એવા ચોટીદાર,
 નાદા ચોરો પાછળે ચોટીદાર પૂજાય. ૭
 એનાં ગમરાઇ ગયા નાંખી દીધો માત્ર,
 સાધુ જેન આરણે તેડ પડ્યો તરફાળ. ૮
 એકીદાન માત્ર તે પકડી અતિ દરખામ,
 ચોરો તો નારી ગયા પશુ તે ધર ખોળાય. ૯
 તે ધરના જે વણિકને બાણી. ચોર જરૂર,
 ખાંધીને તે જોઇને લાંબા રાપ હસુર. ૧૦
 ચોટીદારો દર્શયો બોલ્યા રાપ પાસ,
 પકડી લાંબા ચોર જે આસા આપો ખાસ. ૧૧
 રામની આસા થકી ફોગે તરફાળ,
 તે જેને દંડ ખાંધીને નાંખ્યા કાસગાર. ૧૨
 તે જેની કંઠ વાન પશુ તુપે સણી ન લગાર.
 સત્ય પ્રભુ કોપ્યા ન્યદાં કોણ કૃપા કરનાર. ૧૩
 રામએ તે જોઉના ધરતું સૌ ધન લીધ,
 બંદીખાને તેમને કુઝા ધણેરું લીધ. ૧૪

ચોપાઇ.

પ્રભુ કોપે જેના પર અર્તિ, તેની ચાપજ માડી ગતિ,
 સાધુનાં સ્ત્રી પુત્રી જેલ, ઘેર ધણાં કુઝાંઆરાં તેહ. ૧
 ખાતર પાડી ચોરો ખડું, લેઈ ગયા ધરમાં જે હતું,
 ઘેરાયાં આધિઆધિયો, હિલમ કાચી યાંચ ન રતી. ૨
 જૂપ્યાં તરસાં ધરધર ફરે, પેટ પરાણે ભીખી ભરે,
 કલાવની કન્યા પશુ સદા, ભટકી વેઠે અતિ આપદા. ૩
 એક દિવસ જૂખી ખડુ થઈ, આઠણ એકતણે ધર ગઈ,
 ત્યાં વ્રત નારાયણનું નિર્ધ, ખાવાનું દેશે અહીં કાઈ. ૪
 એ આશાએ બેડી તહીં, કયા સૂણી વર મનમાં લહી,
 પ્રસાદ બક્ષણ કરીને ઘેર, મોડી રાતે ગઈ તે વેર. ૫
 મા તેની જોતી હતી વાટ, વાર થતાં કરતી ઉચ્ચાટ,
 કલાવતી આવી નેટસે, બોલી મા પ્રેમયાં તેટલે. ૬

આટલો વાર મુઘી રાતરે, ક્યાં જો હતો કશું મન ના ડરે,	
વિનય થઈ પુત્રી તત્કાલ, મા પ્રત્યે બોલી ધરી બહાલ.	૭
ભૂખ અતિ લાગી હતી મને, શું કહું માત અરે હું તને,	
બ્રાહ્મણ એક તણે ઘર ગઈ, બીજવા વાર બહુ ત્યાં યઈ.	૮
મન વાંચિત સિધિ દે જોઈ, મા મેં ત્યાં દીધું મત તેદ,	
મા જો એ આપણી થાય, તો નહીં સર્વે દુઃખ જાય.	૯
લીલાવતિને સાંભર્યું તેહ, સ્વામીએ પશુ કરીયું જોઈ,	
વાત બધી પુત્રીને કહી, મત કરવા બે તત્પર થઈ.	૧૦
વેંસા ઊડી નીમ લે ત્યાં, બીજવા નગર વિષે બે ગયાં,	
તે દિવસે બહુ મળ્યું બેઝને, મત કીધું અતિ દર્શિત મને.	૧૧
બંધું સ્વજન સાથે મત કરી, આરાધ્યા બેઝએ દરિ,	
ધણી જમણ ઝટ આવે ઘેર, પ્રભુ કરે એવી શુભપેર.	૧૨
ધણી જમાણના અપરાધ, ક્ષમા કરો સર્વે જગનાથ,	
એ રીત માદીકરીએ સાર, યામ્યા પ્રભુને વારંવાર.	૧૩
એ મતથી તુક્યા અતિ તેહ, સત્મજ નારાયણ પ્રભુ જોઈ,	
સાધુનો મોટો આગ્રહ, ક્ષમા કર્યો એવા જન તાત.	૧૪

દોહરા.

શમણ આપી રાયને, પ્રભુએ જણ્યું એમ,	
વણ વાંકે બે વણિકને, કેદ ક્યાં છે કેમ ?	૧
હોડી દે જ સવારમાં, ધન દે પાછું સર્વ,	
ગહિ તો તવ ધન પુષને, રાજ્ય હરીય આ પર્વ.	૨
અંતરબ્યાન થમા પ્રભુ, વૃષ્ટને કર્દો તતકાળ,	
હિડી પ્રભાતે કરી સભા, સર્વ કશું નરપાત.	૩
મેવકને કરી આગન્યા, મુક્ત કરી ગહાજન,	
બેને ત્યાં બોલાવોને, બોલ્યા તે રાજન.	૪
દેવેન્દ્રાચી દુઃખ બહુ, વેકયુ તમે આવાર,	
પણ નિર્ભયતાથી હવે, બોગવળે સુખ સાર.	૫
ક્ષૌરાર્દ્રિક કરાવીને, દૌધ વગ્રાવંકાર,	
ખાત ખાત સન્માનથી, મેતાપ્યા જ અપાર.	૬
બમણું ધન આપી વણ, રાગ રૂડી પેર,	
જાવ તમે સાધુ હવે, સુખેથી નિજ ઘેર,	૭
સારે બેઝ રાયને, પ્રભુમી વાગવાર,	
"કૃપા કરી બહુ" એમ કહી, આગ્યા ઘર તતકાળ.	૮
એવો રૂઢ પુરાણના, સ્વાર્થની મોંઘ,	
કથા સત્યનારાયણે, છે ત્રીજી અધ્યાય.	૯

શ્રી સત્યનારાયણ દેવજી જે.

ન્યાતોના સુધાર.

આજે સુધારાને નામે સુધારાનો પગ પેસારો કરી ચાલતી આજેની રૂઢીનું સત્યાનાશ વાળનાર અને અયોગ્ય આચાર વિચારમાં ફેરવાડ માણું. પોતાનું તેજ અંદર આતું માનનારા ઉભા થયા છે, અને આવા કહેવાતા સુધારાવાળાઓ નાતોનું નિહંદન કાઢવા પછી પોતાનાથી અને નેટસો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા છે; આ વંદ્ય ગમે તેવા સુસ્ત સનાતની હિંદુનું દીક્ર દુઃખ્યા સિવાય રહેવાનુંજ નહિ.

નાતોને તોડી પાડી સુધારો કરવા ઇચ્છનારાઓએ પોતાનું બધું નાતોને તોડી પાડવાના દામમાં વ્યર્થ ગુમાવવા કરતાં નાતોને સુધારી સારા પાવા ઉપર લાવવા પોતાના બળનો ઉપયોગ કરવો વંદ્ય છે.

બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર આ પ્રમાણે મૂળ ચાર ન્યાતો છે. અને તેમથી ધંધા પ્રસંગે દરેક ન્યાતમાંથી જુદી જુદી પેઠા નાતો ઉત્પન્ન થયેલી છે. આમ જુદી જુદી નાતોથી અલગે હોદ્દામાં વ્યવસ્થા નાનો થઈ ગયું છે, અને તે બધી નાતોને તોડી પાડવાને માટે જે પરિશ્રમ કરવો તે વ્યર્થ છે. ઘણા કાળના મંદકાંધથી ગમી ગયેલા બળવાળી નાતોને તોડી પાડવા મથનાર પોતેજ પોતાનું બધું ગુમાવે છે અને, 'અતો ભૂટ, તતો બ્રહ્મ' થઈ રહે છે.

આરમ્ભજી સર્વ સુતેષુ આ રૂઢીના આધાર સર્વ કેટલાક માણ્યો સર્વ માણ્યો માન્યો પોતાના આત્મારૂપ માનવા વંદ્ય છે અને તેથી ભિન્ન જાત ન રાખવો એ બંદને એક બીજાની સાથે ખાવા પીવામાં વાંધો નથી, આમ માને છે અને બીજાને મનાવવા વ્યર્થ પ્રયત્ન કરે છે. પરંતુ આનાં પશ્ચ અધિકાર બેદરોય છે એ વાત તેમના મગજમાં ફેસેલી ભેદી નથી. નાનો અધિકાર બેદરે લીધેજ પડેલી છે, અને તેથી જેમ મોટા અમતદારો અને મોટર ચાકર વચ્ચે તફાવત રહ્યાં જ કરે છે, તેમ આ નાતોમાં પણ તેજો તફાવત તો રહેવાનોજ. જેમ કે બ્રાહ્મણના અધિકાર કરતાં ક્ષત્રીના ગૌણ હોય છે, ક્ષત્રીના કરતાં વૈશ્યના ગૌણ હોય છે અને વૈશ્ય કરતાં શૂદ્રના ગૌણ હોય છે જે આચાર વિચારનું શુદ્ધ સેવન કરે છે, તેનું વૈશ્ય અનુકરણ કરતો નથી, વૈશ્યના આચાર વિચારનું ક્ષત્રી અનુકરણ કરતો નથી, અને ક્ષત્રીના આચાર વિચારનું શૂદ્રના ગૌણ હોય છે તેમ કરવાથી ઉંચી ગતિને પ્રાપ્ત કરવાને બદલે તે નિચી ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે.

અને આજકાળનો મુખ્ય અને સુધારો તો પોતે હૃદયથી નીચે પડ્યા જેવા આચાર વિચારોનું સેવન કરે છે અને બીજાને તેમ વર્તવાને માટે બોધ આપે છે, પછી તેમની ઉન્નતિ ધવાને બદલે અધોગતિજ ધવાની અને તેની વિશેષ ખાતરી નીચેના દર્શાવેલાથી થઈ જશે.

એક બીજાની સાથે વર્ણાશ્રમનો બેદર લાવ રાખ્યા સિવાય જમવું આ રીવાજ શુદ્ધમાં ચાલે છે અને વંદ્ય વર્ણનો માણસ આ પ્રમાણે કરે છે તો તેને નાતવાળાઓ નાત બહાર મૂકે છે. જેથી તેને શુદ્ધવત રહેવું પડે છે અથવા તેને શુદ્ધ જેવો બીજાઓ ગણે છે.

પુનર્જન્મ—ફરી લક્ષ કરવું તે. સી એકવાર વિધવા થયા પછી ફરી બીજા પુરુષ

સાથે કામ કરે એ તેને પુનર્જન્મ કહે છે. અને આને આપણે કેટલાક લોકો નાતર કહ્યું એમ કહીએ છંએ. આ રીવાજ શુદ્ધ જાતિમાંજ છે, અને તેમાં પણ જે ઉચ્ચ કન્યાવા મથે છે તેઓમાં આ નાતર કરવાનો રીવાજ હોતો નથી. વળી આ રીવાજ વૈશ્યોમાં પણ કેટલીક ન્યાતોમાં છે પણ તે ન્યાતો તેનની ગીચ ન્યાતો કરતાં દુર્લભ ગણાય છે. દાખલા તરીકે પાટીદારોમાં હિંચા કુળરાનોમાં આ રીવાજ હોતો નથી, બપોરે તેમાં કેટલાક તૈયા ઉતરતા કણ્ઠથી શ્વેદામા આ નાતર કરવાંગા રીવાજ હોય છે, અને આવીજ રીતે શુદ્ધ વર્ગમાં પણ નાતર નહીં કરનારા કુળધન અને કરનારા ઉત્તર ગણાય છે.

હવે વિચાર કરવો પડે છે કે આપણા સુધારાવાળા લોકો વર્ગાશ્રમનો ભેદ દાઢી નાંખવા અને પુનર્જન્મ કરવાનો રિવાજ પાડવા મથે છે, અને આજ ધોરણે તેઓ હિંચેથી નિચે જાય છે કે નિચેથી ઉચે જાય છે તેનો વિચાર વાચકોને કરવો પડે છે.

આ લોકો ખરી રીતે જેતાં પોતે પ્રાણણ, ક્ષત્રીય કે વૈશ્ય હોવા છતાં આ પ્રમાણે શુદ્ધતા આચારનિયારાનું મયન કરવા મથે છે અને તેથી તે પોતાની ઉત્તમિ કરી રાકતા નથી પણ ઉચ્ચ 'અતો ભટ તતો ભટ' બનીને વર્ણશુદ્ધિ પ્રગટે ઉત્પન્ન કરે છે. આથી તેમણે જા ખાજા સુધારો કરવો હોય તો ન્યાતોને તોડી પાડવાનું મયન કરવા કરતાં ન્યાતોમાં જે ક્ષત્રા પડે હોય તેન દુર કરવા મયન કરવો જોઈએ.

એક માણસથી જે નથી બનતુ તે નામ આખી ન્યાતો ધારે તો કરી શકે તેમ છે. હાલ કેટલીક નાતોમાં જુના વિચારના કરતા કારવતા હોય છે અને તેઓ નાદક અંદરે અંદરે એક ખોળના દોષો જતા ફરી નાતોમાં વિધ્ને નાખી લટી પડે છે અને નાતોમાં તકો પાડવા તૈયાર બની જાય છે. આવા નાજ વિધ્નનું કારણ પણ નહયુ હોય છે. આ પ્રમાણે એક ખાજના દોષ જાવાના નૂકી ઇર્ષ દરક ન્યાતે એક મળી બની પાતાની ન્યાતને સુધારવા માટે મયન કરવો જોઈએ.

દરેક નાતમાં ફંડ તો હોય છેજ તે ફંડનો ગેરમાજથી ઉપયોગ ન કરતાં તે ફંડમાં વધારો કરી તે વડે નાતનાં જાળકોને હિંચી કેળવણી આપવામાં મદદ કરવી જોઈએ. મોટી નાત હોય તો આને માટે એક બુદ્ધજ ફંડ-કંડુ અને તે ફંડમાંથી જે ગરીબ છોદરાઓ પૈસાની તાણુને લીધે ન લાણી રાકતા હોય તેમને મદદ કરી આજળ લાણીની હિંચી કેળવણી આપવી જોઈએ.

વળી કેટલાક કદંગા રીત રીવાજો દાઢી નાંખી તેને ખદસે હાખતા જમાનાને અનુસરના રીવાજોનું સ્થાપન કરવું જોઈએ. કેટલીક ન્યાતમાં મૂલા પાછળ પુષ્કળ ખર્ચ કરવાનો રીવાજ હોય છે, અને આવાં ખર્ચોમાંજ કેટલાક લોકો પાપમાય ધણ મથેવા જાણાય છે આ બાજતમાં આવાં નકાર્માં ખર્ચો કરતાં અટકવું, અથવા તો જે ક્ષ વિચારીને પોતાના ગળ પ્રમાણેજ ખર્ચ કરવું.

કેટલીક ન્યાતોમાં કન્યાવિકલ્પનો ખાસ રીવાજ હોય છે, અને આથી જે ન્યાતોમાં કન્યાવિકલ્પનો રીવાજ હોય છે તે ન્યાતોની ઉત્તમિ કાઈપણ કાળે ધતી નથી. કારણ કે કન્યાના પૈસા લેવા એ પૈસા ગૌરવ જવા છે, અને તેથી તે નડયા સિવાય રહેતાજ નથી. જે પુત્રીના પૈસા લેજે તે કદી પણ પૈસાવાળો દુષ્કાણું જણાય નથી. ઉપરાંત તે હંમેશાં

બીજાની જેમ છે, અને તેથી જો દરેક ન્યાતે પોતાની ઉત્પત્તિ કરીને હોય તો કન્યાવિક્રય કરવાનો રિવાજ નાશુદ્ધ કરવો જોઈએ.

વળી આ કન્યાવિક્રય કરવામાં કેટલાક લાભ વખતે ખર્ચ થાય છે તે ખર્ચનું ખાતું કાઢી માંડવા ખર્ચની રકમ લખાઈ જાય છે એમ માને છે. પણ આ તેમની માન્યતા ભૂત બનેલી છે. આવા કામમાં કન્યાને વેચી તેના પૈસાથી ન્યાતનું ખર્ચ ઉદાર દીક્ષથી કરવું, અને વાદવાદ કહેવરાવથી એ મૂર્ખતાજ છે.

સાધારણ રીતે કન્યા પરજીવવામાં જે ખર્ચ વધારે પડતું હોય તે કઢાડી નાંખવું અને ન ચાહે તેટલુંજ ખર્ચ કરવું કે જે કન્યાના જાપને બારે પડે નહિ, અને કન્યાવિક્રય કરવાનો રિવાજ કઢાડી નાંખવો.

ન્યાતમાં એક સહકારી મંડળ સ્થાપવું જોઈએ કે જેથી આવા ખર્ચો કરવા બારે પડે નહિ, અને આ રીવાજથી એક બીજાને મદદ કરવી જોઈએ. ઘણી ન્યાતોમાં એક બીજાને ત્યાં પ્રસ્તુત સમયે ચાંદસો કરવાનો રિવાજ હોય છે. આ રિવાજ ધણેજ ઉત્તમ છે. જેને ત્યાં કોઈપણ ખર્ચ આવે તો તેને દરેક ન્યાતના માણસે ચાંદસો રૂપિયો કે બે રૂપિયા જે રિવાજ હોય તે કરવો અને તેની પાસેથી કાંઈ પણ વળતર પાડું લેવું નહિ, આજે ઘણી જગ્યાએ ચાંદસો ક્યાં પછી રૂપિયો ચાંદસો ક્યાં હોય તો દોઢ-કે બે રૂપિયા તેનાં વળતર તરીકે પાછા લેવાનો રિવાજ છે તે રિવાજ કાઢી નાંખવો એટલે જેને ત્યાં ખર્ચ હશે તેને ત્યાં આ પ્રમાણે ચાંદસાની રકમ મળવાથી ખર્ચમાં ઘણી સારી મદદ થઈ પડશે અને તેથી જે ખર્ચ તેને બારે પડતું હશે તે નહીં પડે અને આ પ્રકારે ખર્ચના પ્રમંથે એક બીજાને મદદ થઈ શકશે.

આ પ્રમાણે ન્યાતોને સુધારવા માટે તેમજ ન્યાતના દરેક માણસની ઉત્પત્તિ થાય તે અર્થે દરેક માણસે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને સામાસામી નાહક ડબ્બા ઉત્પન્ન કરી વિખવાદને ઉભો કરવા કરતાં જેમ જને તેમ એક બીજામાં સંપ વધે તેવે રસ્તે જવું એજ ખર્ચ સુધારો છે.

આ પ્રમાણે જો દરેક ન્યાતમાં સુધારો થઈ શકે તો મારત કેળવણી આપી શકાશે અને ન્યાતના જાણકા કેળવવામાં પછી પોતાની અને પોતાની ન્યાતની ઉત્પત્તિ થઈ શકશે.

પ્રાસંગિક વિચાર.

પ્રિયમંદુ ! આપ જણો છો કે માસિકનો આધાર તેના માદરો ઉપર છે. તેનું કાર્ય આપની સેવા કરવાનું છે અને તે યથાશક્તિ જળજળાં કરે છે અને જાળવશેજ. માણસ માણસે સુખ, શાંતિ અને આનંદ મળે, અને આજે રથને રથને જે કહેસ અને કંઠાસના અખાડા તરીકે કેટલાક કુટુંબો ગણાય છે તેઓ સુખી અને આનંદી ગણાય તેના લેખો લખવા એ તેનો ઉદ્દેશ છે.

ભાગ્યોદય પોતાના માદરોની આર્થિક અને શારીરિક ઉત્પત્તિની સાથે માનસિક

અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ થાય તેવું ઇચ્છે છે, અને તેને માટે તે તેનાથી અને તેના પ્રયત્ન કરી રહ્યું છે.

હાલ અમે જે કામગીરી વાપરીએ છીએ તે કામગીરી સાત રૂપિયે રીમ મળતા હતા તેના સપ્તરૂપિયા રીમના ખર્ચાતાં પણ મળી શકતા નથી. હવે તે વખતે પણ બેજ રૂપિયા લવાજમ લેતા હતા અને હાલ પણ બેજ રૂપિયા લઈએ છીએ તો તેથી અમારે કેટલું સહન કરવું પડતું હશે તેનો વિચાર વાચકોજ કરી લેશે.

આથી જેમ આહોકા વધારે થાય તેમ અમને ખર્ચામાં કાંઈક ઓછું થાય તે હેતુથી અમારા માનવતા આહોકાને વધુ નહિ તો છેવટે એક એક આહક કરી દેવાને માટે એક વખત આમદ કરી ચુક્યા છીએ છતાં હજી કેટલાક સજ્જનો તરફથી તેનો અમલ થયેલો જણાતો નથી, અને આશા રાખીએ છીએ કે દરેક બંધુ અમારી આ માગણીનો સ્વિકાર કરશે અને અમને વધારે નહિ તો માત્ર એક આહક કરી મોકલી યોગ્ય સંકાય આપશેજ.

પણ માથુઓ ગુક્યાનકર્તા બન્યા, મહા-બીડી-તમાકુ વિગેરેમાં પાર મહીને બે રૂપિયા તો ચું પણ દર મહીને બે ચચાર રૂપિયા ખર્ચા પોતાની હોજરીને ભખીજૂત કરવા તૈયાર હોય છે, પરંતુ આવા આખા કુટુંબને સુધારી સુખ અને શાંતિનો અનુભવ કરાવનાર લેખોવાળા માસીકને માટે પાર મહીને બે રૂપિયા જેવી નજીવી રકમ ખર્ચવા જીવ કચવાઈ છે, એ ધણું જ દીલગીરી લગેલું છે.

પણ કહે છે કે અમને વાંચવાની કુરચદ નથી, પરંતુ તેઓ એમ વિચાર કરતા નથી કે તે જો દર માસે આવતું હશે તો કોઈપણ વખતે વંચાશે. વળી સ્ત્રી અને બાળકો વાંચશે તો તે પણ આગળ ઉપર પવિત્ર જીવન ગાળનારાં બનશે તો આ બે રૂપિયા તો --કયાંય વળી જશે.

વળી આવી મોંઘવારીમાં ધણા માસિકાએ અને વર્તમાન પત્રોએ પોતાનાં કદ ઘટાડી નાંખી રૂઝ કામગીરી વાપરવા માંડ્યા છે, વળી લવાજમમાં પણ વધારો કર્યો છે. અમને પણ અમારા કેટલાક આહોકા લવાજમમાં વધારો કરવા જણાવે છે પણ અમે તેમ કરવા અચકાઈએ છીએ. કારણ કે આજે વધુ લવાજમ આપી આહોકા કામચલાવુ સુરેલ છે. વાંચનમાં પૈસા ખર્ચવા એ તેમને ધણાજ ભારે પડે છે, આથી અમે લવાજમમાં ફેરફાર ન કરી શકતા નથી. પરંતુ જે દરેક વખતે ચિત્રો આપતા હતા તે ચિત્રો તથા દર માસે એક ફોર્મ કમી કરવા ધારીએ છીએ, અને તેથી હવેથી બાગ્યોદય દરેક માસે ૭ ફોર્મને બદલે ૫ ફોર્મનું નીકળશે, અને આમ હોવા છતાં પણ તે બીજાં માસિકા કરતાં સસ્તુજ ગણી શકાશે. કારણ કે બીજાં સારી પંક્તિનાં ગણાતાં માસિકા પણ ચાર-પાંચ ફોર્મનાં હોવા છતાં બે અડી રૂપિયા લવાજમ લે છે છતાં આ મોંઘવારીને લીધે કામગીરી રૂઝ વાપરે છે, સારે અમે તો જ્યાં સુધી બની શકે ત્યાં સુધી હાલ વપરાતા કામગીરી જ વાપરવા નિશ્ચય કર્યો છે.

આથી આવા મોંઘવારીના સમયમાં આહોકાએ આ માસિકાને આહોકા વધારી આપવાની બનતી તજનીજ કરવી જોઈએ અને ઓછામાં ઓછું એક આહક દરેકબંધુ વધારી મોકલશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

સદ્ગુણી શશી.

(લેખક—શ્રીયુત વેણુ વિહારી.)

(અનુસંધાન ગતોદયી.)

પ્રકરણ અદારમું.

દિવ્ય સંસાર.

સ્ત્રિમય સાહેબ વિનુને ધણેજ ચલાતા. આડિન સાહેબના વિલાસત ગયા પછી નાનાં મોટાં ઘણાંખરાં નોખમનાં શમે વિનુજ ચલાવતો. સ્ત્રિમય સાહેબે કુઝરીપર જઈ વિનુની મુલાકાત લીધી, સાહેબે વિનુને કહ્યું “આમાં કંઈ પણ ભુલ થઇ દશે, ખીમને બદલે તને પકડવામાં આવ્યો દશે, તું તદ્દન બે શીકર રહે, હું એનો મંદોગસ્ત કરું છું. અરે દા પશુ તારા નામનો આ એક કાગળ છે, હું સાંજે પેટર દોડપર કરવા ગયો હતો ત્યાં પેટોવાળા છાકાના મંગરેથી એક છોડીએ મેડેલી ખારી વાટે મારા ઉપર આ એક કાગળ નાંખ્યો.”

“એક છોડીયે!” વિનુએ આશ્ચર્યથી પુછી કાગળ લઇ દેડ્યો, કાગળ વાંચતાં સ્ત્રિમય સાહેબ એકાદસે વિનુના મુખ તરફ દેખતા હતા. આપણે ધારતા હતા તેવુંજ કંઈ બરમ ભર્યું તે કાગળમાં હોવું જોઈએ એની તેમની ખાત્રી થઈ. તેઓએ પુછ્યું “વિનુ એ કેનો કાગળ છે?”

વિનુએ હુંકાર્યમાં શશીની સધળી વાત કહી સંભળાવી. તે સાંભળી સાહેબ બોલ્યા “જેવું, તારી ધારણા પ્રમાણેનો હાકનો જમાનો નથી. જે તને અનુભવ મળ્યો. મારા કહેવા પ્રમાણે માથુને ઠાટ મારીત યોગ્ય સાસન અપાવ્યું હોતતો આજનું આતું પરિણામ ન આવત. ભાઈ આતો દિવ્ય સંસાર! વિશ્વાસપાત, દ્રેષ, કપટ, લોભ, વ્યભિચાર આ આખા જગતમાં ફેલાઇ ગયો છે, આપણે વિશ્વાસ રાખ્યો કે આપણો ધાત થયો સમજવો” આટલી વાત થયા પછી સાહેબે જેવરને બોલાવી ફરીવાર કાગળ છે એમ પુછ્યું.

“માથવલાહ દિવલાહ પેટીવાલા” જેવરે કહ્યું? સાહેબ બોલ્યા, “સાંભળ, વિનુ સાંભળી લે. કેમકે દવે તો તારી પુરી ખાત્રી થઈને આ સધળું બનાવટી છે એ લોકોનું જાણાય છે. તું મુઠ્ઠે શીકર ફરીયા નહિ, દમભાંગ કમીરનરતા બંગલે જઇ તને સુકા કરવાનાં મોડવણ કરેછું અને શશીને છોડાવી તેને મારા બંગલે મડમને સ્વામીન કરેછું.” એટલું કહી સાહેબ ઉડ્યા.

રાત્રે આઠ વાગ્યાના સુમારે માથુ નવી માને મળી જંગલા તરફ નિહર્યો જે શશી સામ્રોપચારે સમજે તો ફીટજ છે તદિતો આજેતો અનેક પ્રવત્ને તેને કણુવ કરાવરીજ એવો તેણે પોતાના મનમાં ટટ મેકધ્ય કર્યો. મધુ બંગલે જઈ ગાડીવાનને મળ્યો તેણે કહ્યું કે “જોને વખતના ભાણુને બેન મુઠ્ઠે અડક્યાં પણ નથી. કાલ સાંજથી માંડીને તેમના પેટમાં મુઠ્ઠે અલ મધું નથી.”

“વારૂ, ભરે. જોઈએ છીએ કેટલા દિવસ નથી ખાત્રી તે, બેન દિવસ ને ત્રોજ દિવસે તો પોતાની મેલે માગશે.”

માધુ ઉપર ગયો ત્યારે રશી ખુશીપર માથે હાથ દબાવેલી હતી. બારણું ઉપડતાંજ રશીએ પાછું વાળી નેધું. માધુને જોતાંજ તેની આંખે વાદ માટે તૈયાર હોય તેમ ખુશી પરથી ઉડી ઉઠી યઇ

“રશી, બાણ મોકલ્યું તું કેમ ન જમી?”

“મારે નથી જમવું.”

“ક્યાં સુધી?”

“જીવ જીવ અગર તો અદિંપાથી છુટા થાય ત્યાં સુધી.”

“એમ કે? ને હવે ડાહી હોય તો મારું સાલજ—”

“માધુ ફરે ઉભા રહે અને તમારે જે કાંઈ કહેવું હોય તે કહો.”

રશીએ કોરતાથી જવાબ આપ્યો, પણ તે તરફ માધુએ જરાએ ધ્યાન આપ્યું નહિ. રશીના ઉપર પ્રભાણેના જવાબથી તેને એમજ લાગ્યું કે આ જળજળરી સીવાય વરા થાય તેમ નથી જેથી તેણે નિર્વજતાથી તેનો હાથ પકડ્યો. રશીએ હાથ ઊઠાવવા પ્રયત્ન કર્યો. રશીએ ધણું જોર કર્યું પણ આખા દિવસનું ઉપોષણ હોવાથી તેનું કંઈજ ન આવ્યું. માધુ વિપ્રવાંધ ગયો. અંતે રશીએ એક મોટી ચીંચીઆરી પાડી એવામાં ધણ દબને બારણું ઉપડ્યું અને ત્રિમય સાહેબ અને તેમની પાળળ પોલીસ કમીશનર સાહેબ અંદર દાખલ થયા. ત્રિમય સાહેબે જોરથી માધુની કડપર છુટ સહ લાત મારી તેના તરફ તિરસ્કારથી જોતા બોલ્યા “તું કેવળ નરપશુ છે, અનાય ત્રીપર બળાત્કાર કરતાં તને કંઈ તો ઘરમ આવવી જોતી હતી.” કમીશનર સાહેબ તરફ વળી તેઓ બોલ્યા “આપને આથી વધારે પુરાવાની જરૂર હોય એમ હું ધારતો નથી.”

કમીશનરે બારેર ઉભેલા એક પોલીસ અમલદારને અંદર બોલાવી માધુના હાથમાં બેડીયો નાંખવા હુકમ કર્યો.

“રશી, તેં મને જોળખ્યો નહિ હોય? મારું નામ ત્રિમય. વિનુ મારી દેખરેખ નીચે કામ કરે છે. આજે મધ્યા કાળે બારીમાંથી જે તેં કાળ નાંખ્યો હતો તે કાળ મેં વિનુને કેદખાનામાં”

“ક્યાં?” ખરડાતા અવાજે રશીએ પુછ્યું.

“વિનુ હાલ કેદખાનામાં છે.” માધુ તરફ આંખળી કરી તે આગળ બોલ્યા “આજ રાત્રેજીએ તેના ઉપર ચોરીનું ખાટું નહોમત ચુક્યું છે.”

‘વિનુ હાલ કેદમાં છે.’ આ ત્રિમય સાહેબે ઉચ્ચારેલા શબ્દો માત્ર તેણે સાંભળ્યા, જોત જોતામાં તે બેશુદ્ધ ચર્ષ જમીનપર પડી.

માધુને પેલા પોલીસ અમલદારે જોરથી ધપે મારી દિવાનખાનામાંથી બાહર ખેંચ્યો.

પ્રકરણ આગણીસમું.

ઘાત ધર્યો, હવે શું કરવું!

રશીને બંનેએ ઉચ્છ્રી ગાડીમાં સુવાડી. ગાડીવાન અને પેરાવાના બંને બંધાને પણ કેદ કરવામાં આબા અને બેગલાને સીલ કરવામાં આવી.

રિમય સાહેબની વાટ લેતાં મડમ બાહેર જોઈ હતાં. દસ વાગે સાહેબની ગાડી આવી. મડમ આગળ આવી બોલ્યાં “આજે વાર લાગવાની હતી તો ઠરી મોકલવું હતું, હું અહિં ક્યારની ચીંતા કરતી બેસી હતી.”

“આમ આવો, પડોશના ડોક્ટર ઘરમાં હોય તો તેમને પણ જલદી બોલાવો.” રિમય સાહેબે ગાડીમાંથીજ જવાબ દીધો.

ગાડીમાં કોઈ બીજું છે એવું તેમણે જોયું, આ કોણ બનાવ છે તે તેમના કેમે ક્યો ખાનમાં ન આવ્યો, તેમણે જલદીથી ડોક્ટર ડીમકને બોલાવ્યા. તેમનો શબ્દ સાંભળી ડોક્ટર પણ ઉતાવળેજ નીચે આવ્યા. ત્રણેયે મળી શરીરે દિવાનખાનામાં લાગી એક કોચપર સુવાડી. ડોક્ટર ડીમક તેની નાડી વગેરે તપાસી જોઈ કહ્યું—“આજે કંઈ પણ ખોરાક આખા દિવસમાં લીધેલો હોય એમ જણાતું નથી, તે અચક્ષતાથી અને તેને કંઈક દુઃખનો લયંકર આપાત થયેલો હોવાથી આ બેશુદ્ધી આવેલી છે.” આટલું કહી તેમણે નોકરને બોલાવ્યો, અને પોતાને ત્યાંથી રજારની નળી મંગાવી, રિમય સાહેબને દુધ આજીવા જણાવ્યું.

ડોક્ટરે નળીની સહાયતાથી શરીરના પેટમાં પારોરક દુધ દાખલ કર્યું, રિમય સાહેબે તેઓને શરીરની સવળી હાથેક કહી મંજલાવી તે સાંભળી મડમના હૃદયને ધણજ માહું લાગ્યું. તેઓ ઉઠ્યાં અને પ્રેમથી શરીરે એક સુખન કર્યું.

શરી બીજે દિવસે પણ બેઠાન અવસ્થામાંજ હતી. ડોક્ટર ડીમક વારંવાર આવી સમાચાર લેઈ જતા. રિમય સાહેબનાં મડમ આજે દિવસ તેની આગળથી ખસ્યાં જ નહિં. તે એક સરખાં શરીરના સૈદ્ધં તરફ જોઈ રહેતાં તોપણ તેમની તૃપ્તિ થતી નહિં. “તે સુંદર અને કામલ અવસ્થા જોઈ તેઓને પોતાની ખુશ્મસ્તીનું અભિમાન ઉતરી આવ્યું. તે દિવસે રિમય સાહેબનાં મડમે પણ ઘણા ઉપચારો કર્યા પછી શરીર શુદ્ધીમાં પડી. તેને જે અસહ્ય દુઃખ થયું હતું તેના આપાતે તેને ઘણીજ નજાણાં આવી ગઈ હતી.

સંધ્યાકાળે સવળાં શરીરના બીજાનાની આસપાસ બેઠાં હતાં. રિમય સાહેબ બોલી ગયા—“વિનુ નીદ્રા છે એવી સવળાને ખાત્રી થઈ છે હવે તો યોગજ વખતમાં અહિંયાં આવી પહોંચશે.”

આ રિમય સાહેબનું વાક્ય સાંભળી શરીરું હૃદય આનંદે ધ્રુજવા લાગ્યું. તેના કપોલ પ્રદેશપર ધર્મ બિંદુઓ ચમકવા લાગ્યાં. તેને સ્પર્શ થયું. તે બેસી થવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી. જેથી રિમય સાહેબની મડમે તેને બેસાડી. શરીર બેસી ન્યતાં પોતાની પાટલીમાંનું એક કાગળનું ગૂંચળું મડમના હાથમાં મુક્યું; તેણે પૂછ્યું “આ શું છે?”

“વીલ” શરીરે જવાબ દીધો, એવામાં દરવાજા આગળ પગથી સંભળાઈ, રિમય સાહેબ ઉઠી બાહેર ગયા, તેઓએ મડમને પણ બોલાવ્યાં. સાહેબે આપણા માટે આટલો અમ લીધો જેથી તેઓના વિનુમત્યેના અલોટ પ્રેમનો શરીરે પૂર્ણ લઈએ પડ્યો. હવે તેના આનંદની સીમા ન રહી, તે આનંદ ઉદ્ધીમાં તરંગનાં લાગી, હવે વિનુ અને પોતાના સવળા કાંઠાઓ દુર થયેલા લાગ્યા. તેણે સામે બારણા તરફ દ્રષ્ટિ કરી તો ત્યાં પ્રકુલવદને વિનુની મૂર્તિ દેખાઈ.

આ સ્વપ્ન કે સત્ય એનીજ તેને જાતિ થવા લાગી. તેણે પોતાનાં નેત્રા મીંચ્યાં. આ કંઈ સ્વપ્ન કે વિદ્યમાના નહોતી પણ સત્યજ દ્રષ્ટિ ગોચર થતું હતું. વિનુએ તેને હૃદયે ચોંપી. તે આશ્ચર્યનથી સશીનું તત્પર હૃદય સાંત થયું. વિનુનો અને તેનો આસા-આસ મળ્યો. આ સ્પર્શે યરયર મુજલી સંઘા સ્ન્ય થઈ.

પ્રિય વાંચક! આ પ્રણયી યુગ્મને આપણુ અહિંયાંજ આનંદમાં રહેવા દેઈ ચાલો માધુની મુલાકાત લેઈએ. આજ કાલ કરતાં બે દિવસો પીતીગમા, આવા સત્તજનની અવશ્ય મુલાકાત લેવી જોઈએ, કેમ ખરે ?

પેણું જુઓ પગમાં બેડીયોવાળું ત્યાં કાણુ બેઠું છે વાર ? અરે, એ તો આપણા પ્રતાપી આધુ. સાંભળો સાંભળો ! તે શું કહે છે તે !

“ ઘાત થયો, પ્રભુ હવે મારે શું કરવું—”

“ શું કરવાનું લક્ષાભાષ ‘હસતાં કર્મ કરવાં, ભોગવતાં રડવું એજ પરિણામે’ પ્રભુ ભોગવો હવે નિરાંતે કરેલાં કર્મનાં ફળો.

પ્રકરણ વીસમું.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી.

વિનુ અને સશી પ્રેમાલાપ પૂર્ણ થતાં વિનુ બાહર આવ્યો તેને જોઈ સાહેબ બોલ્યા “ વિનુ તું તો ભાષ લક્ષાધિય છે. ”

વિનુને સાહેબના કહેવાનો ભાવાર્થ કંઈજ સમજાયો નહિ. તોપણ તે બોલ્યો “ આપ-આપ સાહેબની કૃપા મુજેજ સાહેબ ”

“ મારી કૃપા કંઈ નહિ. એનો સઘળી તારી સશીની કૃપા ” એમ કહી તેઓએ વિનુનાં હાથમાં વીલ મુક્યું. વિનુએ તે ઉકેલ્યું. વીલ વાંચી રહેતાં તેનો અહેસા પ્રકુલીત જણાવા લાગ્યો. સઘળાં પાછાં અંદર ગયાં. સશીનું સશીપ્રસા જેવું પ્રકુલ પદન જોઈ મગ્ન સાહેબે સપ્રેમ તેના તરફ જોઈ એક સુંબન કર્યું. પાસે બેઠાં અને બોલ્યા “ સશી, વીલની વાત અમોને કહી સંભળાવ જોઈએ. ”

સશીએ સઘળાં તરફ જોઈ રિમત કર્યું અને વીલની કલાણી કહેવા લાગી “ તે દીવસે ‘મે-મે-એ-એમને કામગ લખ્યો’ ” સશી વિનુ તરફ જોવા લાગી.

“ એમને એટલે કાને ? મગ્ન વિનોદ કર્યો.

વિનુનું નામ લેતાં તેને લલ્લ જાતપત્ર થઈ. દરેક પ્રેમ યુગ્મને આવુંજ કાંઈક થાય છે. “ બોલો જોઈએ, એમને એટલે કાને ? ” મગ્ન પાછો વિનોદ કર્યો. સશીએ જલદી ઉતાવળે ઉતાવળે ‘વિનુ’ આટલાજ શબ્દો ઉચ્ચારી નયનો નીચાં ઢાળ્યાં.

“ દુરે-દુરે ! પતીનું નામ લીધું. ” મગ્ન વિનોદમાં કહ્યું. સઘળા આ હાસ્યજનની સાંભળી રીવાજખાનામાં આવ્યા અને સર્વજન હાસ્યજનની ફેલાયો.

“ વાઈ પછી ? ” મગ્ને પ્રશ્ન્યું.

“ એ તે રાત્રે આવ્યા હતા. બીજે દીવસે હું તને અહિંયાં તેડી જઈએ એવું મને

વચન આપી ગયા તે રાત મેં ઘણી મુશીબતે ગાળી. બીજી દિવસે સવારે નાની મા અતે હું ઉપરના દીવાનખાનામાં બેઠાં હતાં તે વખતે એક સાહેબ અતે બે સીપાઈને નીચેના દીવાનખાનામાં આવતા મેં ઉપરની બારીમાંથી જોયા. પશુ તે તરફ મેં સુધસે જ્યાં આપ્યું નહિં. જ્યોરે નવીમા માધવલાક્ષ્મી બંગલો જોવા માટે જવા લાગ્યાં. 'તું આવે છે કે' એવું જતાં જતાં તેઓએ મને પુછ્યું. મેં ના પાડી. તેઓના ગયા પછી હું નીચેના ઓરડામાં એકલી વીચાર કરતી બેઠી હતી. એવામાં એક ઉદરડી સામેના કપાટ નીચે ગઇ. મારી કુત્રી તેતે પકડવાતો યત્ન કરવા લાગી. અને મારા મનમાં પશુ લીલીએ તેને પકડવી એમ હતું જેથી મેં તેતે 'હુ હુ' ક્યું. લીલીએ યત્ન કરી પોતાનું અડધું સરિર કપાટ નીચે ધુસાડ્યું. થોડા વખતમાં લીલીએ પોતાના પંઝાથી એક કાગળનું પડીકું બહાર ધકેલી મુક્યું. પડીકું શાનું એ જોવાની ઉત્કટ ઇચ્છાએ મેં માત્ર દાઢમાં ધકેલ્યું.

શરૂતે નખળાઇ વધવાથી શ્વાસ ભરાઈ આવ્યો જેથી તેણે થોડાક વીસામાં લાંઘા.

"તેજ આ વીસ દશે? વિતુ તું ક્ષણે ભાગ્યશાળી જણાય છે. તેજ વખતે જો તે માધવલાક્ષ્મીને જડ્યું હોત તો તેણે તે ફાડી ફડકા કરી બાળી નાંખ્યું હોત. પશુ 'સત્યનો બેલી પ્રભુ છે' વાકે પછી!" સાહેબ બોલ્યા.

"વીસ છે એવું મારી જણમાં આવતાંજ મેં તેને મારી પાટલીમાં ધુપાડ્યું. ઘણા વખતે સુધી હું એ વીસ વિષે વિચાર કરતી બેઠી હતી પછી હું ત્યાંથી ઉઠી બાહરે આવી. માફ ચિત્ત દશાપરે ચોટતું ન હોવાથી સેજ અગીઆમાંજ આમ તમ કરવાના ઇરાદે કપડાં બદલાં એટલામાં "બાહરે જવું છે કે!" એવું કાચમેને પુછ્યું. તે તે સમયના તેના આ કપડ નોટકની મને કદપનાએ નહોતી. બાહરે આવતાંજ દરવાજા આગળ ગાડી તૈયારજ હતી. હું ગાડીમાં જઈને બેઠી. તે દિવસે હું ક્યાં ફરવા ગઈ હતી તેનું મને મુદ્દતે સ્મરણ નથી. કારણ કે માફ મન વિચારમાંજ રોકાયેલું હતું. ગાડીવાનને મેં ગાડી પાછી દોકવા કહ્યું તેણે ગાડી ચલાવી અને એક દરવાજા આગળ આણી ઉભી કરી. હું નીચે ઉતરી બંગલામાં ગઇ. બંગલામાં પેસતાંજ બંગલાનું બારણું બંધ થયાનો અવાજ મેં સાંભળ્યો કે જે અવાજની સાથે મને ભાન આવ્યું. હું પાંખું વાળીને જોઉં છું ત્યાંનો માધવલાલ મારી પાછળ ઉભા હતા. તેઓ મારી પાસે આવી મારી હેડતી કરવા લાગ્યા. મેં રીસમાં તે રીસમાં તેમના શ્રીમુખમાં એક ચડાવી દીધી."

"શાશ્વાસ! પછી તેણે શું ક્યું?" મેંએ ઉત્સુકતાથી પુછ્યું.

"ન્યાં શ્રીમુખમાં એક લાગી ગઈ, ત્યાં તેઓ ખમચાયા. તેમણે ગાડીવાનને દોક મારી બોલાવ્યો, અતે તેને દંધ કહી ચાલતા થયા. ગાડીવાને મને ઉપર જવા જળાવી નીચેનાં સઘળાં બારણાં બંધ કર્યાં. તે રાત મેં ધાન પાણી શીતાય મહા વિપદમાં અંધારામાં ગાળી. બીજી દિવસે બાળ આવ્યું. હું તેને અડકીએ નહિં. જ્યોરે સુઆગે મને લખવાનું સાંદિત્ય મળી આવ્યું. મેં એક કાગળ લખ્યો અને આપને બોલાવી બારીમાંથી નાંખી દીધો તેતો આપ જલ્દી ઊભા. રાત્રે પાછા માધવલાલ આવ્યા તે સમયે તદ્દન તૈયાર થયેલા જણાયા હતા. આવતાંની વાંતજ તેઓએ મારા બંને દાઢ પકડ્યા અને મેં એકદમ મોટેથી જુમ પાડી એવામાં દરવાજો ઉઘાડી આપ આવ્યા. પછીનું તો આપને વિદિતજ છે."

મેડમે પ્રેમયા તેમનાં જોવારણાં લીધાં “ તે ચંડાળે મારી લાડીલીન ધણું જ સતાવી, પરમાત્મા તેને તેના પાપનું ચોગ્ય પ્રાપ્તિત્ જલદીજ આપશે । ” તેમણે પ્રેમે સુગંધ લીધું.

કોર્ટમાં માધવલાલ પર કેસ ચાલ્યો. કોર્ટે તેમનાપર ત્રણ કેસ નોંધ્યા. તેમને સાત વર્ષ સખ્ત મજૂરીની શિક્ષા થઈ. જોકું વીલ કરવામાં સામીલ તેમના દસાઈને બે વર્ષ સખ્ત મજૂરી અને ઘોડાવાળાને એક વર્ષ આસન કેદની શિક્ષા થઈ.

પ્રકરણ એકત્રીસમું.

ઉવટ.

પ્રિય વાંચકો ! અમારી વાતો અહિંયા મૂર્ચ્યા થાય છે.

માધવલાલને શિક્ષા થયા પછી બીજો દીવમે શશી અને વિનુ જોપાડીના બંમલે રહેવા ગયાં. શશી આવતાંજ નરીમાએ પોતાના સખગા અપરાધો કલુષ કર્યા અને તેઓની ક્ષમા માગી શશીએ પણ ઉદાર અંતઃકરણે તેમને ક્ષમા આપી. ત્યારપછી બે માસ વીતતાં વિનુ શશીના ભારે બપકામાં લગ્ન થયાં. સ્થિતિ સાહેબે શશીના દાયમા ગંદા તરીકે કંઈક કામગનું પડીકું આપ્યું. તે કામગો વાલકેશ્વરનાં શશીના પીતાએ બંધાવેલા બંગનાનાં ખત પત્રો હતાં.

શશીના પીતાના સ્વર્ગવાસ પછી આ બંગલો સ્થિતિ સાહેબે લીલાઉમાં ખરીદ્યો હતો. તેજ બંગલો શશીને ચાંદ્યા તરીકે પાછો બક્ષવામાં આવ્યો.

આ બનાવને એક વર્ષ વીતતાં જાહન સાહેબ વીલાપતમાં મર્ણુ પામતાં સ્થિતિ સાહેબે વિનુને પોતાનો ભાગીદાર બનાવ્યો. કેટલાક ચોક્કસ માણસો તરફથી એમ મંજૂર થયું છે કે આ આનંદી યુગ્મ હવે પોતાના દિવસો આનંદમાં નિર્જંમલ કરે છે. અને વગી આનંદમાં વધારો કરતાર એક કાકા અને એક કોકી લીલી કુતરી સાથે દમોચાં જગમાં રમતાં જણાય છે. ગીરજા ડોસી તે બાળકોને મુદ્દે વીધાં મુકતી નથી. ધરમાં કામકાજ કરવા એક બાઇને ચોકવામાં આવી છે, અને દેખરેખનું કામ ગીરજા ડોસી કરે છે. શુભં ભવતું !

મહાભારતમાં આયુર્વેદનો અર્થ અથવા મહાત્મ્ય.

(લેખક:-મીયુન ઉદયચંદ શાસ્ત્રી)

શ્રીમદ્ ભાગવતના ઉપક્રમાત્મક મંદર્ભમાં ભગવાન વેદવ્યાસે કહેલું છે કે—“ ભારત ઋષિવેદેન હ્યન્નાવાયેષ્વ દોક્ષત .” મહાભારતની રચના કરી સર્વ વેદોના અર્થો મેં પ્રકટ કરેલા છે અર્થાત્ જેમ કોઈ કાલ્ય વિગેરે પ્રધોના અર્થો સમજાવવા માટે ટીકાકારો અનુક્રમથી શબ્દે શબ્દોનું વ્યાખ્યાન આપે છે તેમ વેદોના શબ્દે શબ્દનું-અક્ષરશઃ વ્યાખ્યાન આપવા માટે ભારતની પ્રવૃત્તિ નથી પણ ચાર વેદોમાં અને ચાર ઉપવેદોમાં પુરુષાર્થ સાધક ઉપાયોના જે જે વિષયો સ્ક્રમ તેમજ ચૂદ પણ કહેવા છે તેઓને-તેવા

તેવા-અધિકારીઓ અવલંબી ઇતિહાસ રૂપે પ્રકટ કરેલી દલીલોથી ઉપરેથી રૂપે બતાવવામાં આગ્યા છે. ખરી રીતે જોતાં મહાભારતની પ્રવૃત્તિ પુરુષાર્થ સિદ્ધિને માટે છે અને પુરુષાર્થ સિદ્ધિનો મુખ્ય આધાર સજીવ શરીર ઉપર છે. આ સૌક અને પર લોક સંબંધી કદ્યાણુની સાધના કરવા માટે સજીવ શરીરની ઉપયોગિતામાં ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ કોટિમાં આવેલા ટાઇપ્સ મનુષ્યો વિપ્રતિપત્તિ એટલે વધી કે તકરાર ઉઠાવે એ સર્વાનુભવ મુજબ વિરૂદ્ધ છે. નાસ્તિક લોકો કે જ્યોત્સના મોટા મોટા જ્ઞાઓ આ સમયમાં સ્થળે સ્થળે દષ્ટિગોચર થાય છે, તેઓ પશુ શરીરને સર્વ મુખોના ઉપભોગને માટેનું અત્યંત ઉપયોગી અને અંતરંગ સાધન માને છે. શરીરને સુખ સંપન્ન રાખવા માટે “આયુર્વેદની મુખ્ય પ્રવૃત્તિ છે!” તેથી જે મનુષ્યો આયુર્વેદના આધારને લુપ્તો આધાર માને છે અને જીવન કાળાદિક નિમિત્તોની ઉપર આધાર રાખે છે તેઓ આરાગ્યાદિક ઇષ્ટ મુખોના પાત્ર થતા નથી. અર્થાત્ તેઓ શરીરની તંદુરસ્તીની જાખતમાં દરિદ્ર રહે છે, એવા અભિપ્રાયથી વેદ વ્યાસે ‘પુજની’ (એક સમજીની જાતનું પક્ષી) અને રાજા અભદ્રતનો સંવાદ રૂપે-શરીરના અંરક્ષણ માટે આયુર્વેદનું મુખ્યપણું દર્શાવેલું છે. તે નીચે પ્રમાણે—

દર્શિંશ નામના ગ્રંથમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પાંચાળ દેશના દક્ષિણ ભાગમાં કપિલ્યુપુર નામના નગરમાં અભદ્રત રાજા રાજ કરતો હતો.

તે સમયે તેના રાજ્ય મહેસના અને જુદાજ મહેસના એક ખુણામાં પૂજની જાતની પક્ષિણી રહેતી હતી. તે સર્વે પક્ષિઓના અવાજને ઓળખનારી અને પૂર્વ જન્મના કાષ્ઠક પૂણ્ય કર્મના પ્રભાવે-ઉત્તમ અંરક્ષારને લીધે મનુષ્ય જેવા જાનાદિક શુદ્ધોએ કરીને યુક્ત હતી. તે છાં પોતાને માટે માગો ખાંધી ધણી સમયથી નિવાસ કરી રહી હતી. તેણીને અમુક સમય પછી મલ્લ રજો, અને સમય પ્રાપ્ત થતાં એક પુત્રને જન્મ આપ્યો.

તે સમયે દેવની ઇચ્છાના અનુકરણને લીધે કહેા કે ગમે તે કારણે કહેા, અભદ્રત રાજાની રાણીએ પણ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. તે જન્મે પક્ષી કુમાર અને રાજકુમાર સમય વ્યતીત થતાંની સાથે દિન પરદિન વધતો જાયો.

પૂજની પક્ષિણીએ પૂર્વ જન્મમાં પ્રાપ્ત કરેલા વૈદ્યક શાસ્ત્રના અખંડ અંરક્ષારને લીધે તથા પક્ષિ જાતના જાતિ સ્વભાવને લીધે પ્રાપ્ત થતા રૂઝ-રૂઝ વિગેરે અભિધિઓના શુભ દોષોના જ્ઞાનને લીધે-સમુદ્રના કિનારા તરફ જઈ એક આરામ્ય દેનાર વૃક્ષના બે ફળો લાખી. તે ફળોનો પ્રભાવ એવો હતો કે, તે ખાવાથી-ખાગક શરીર નીરાગ રહે, સર્વે રોગો તેથી દૂર રહે અને ચિત્તને આનંદમાં રાખે. તેમજ તે અશ્વરાદિ ઇદ્રિયોને સારી રીતે શક્તિ દેનાર હતાં.

પક્ષિઓમાં અને પશુઓમાં ઘણું કરીને વૃક્ષ, તેનાં મળ-ફળ-પત્ર અને હાલ વિગેરેના શુભદોષો જણવાની-ઓળખવાની સ્વાભાવિક શક્તિ હોય છે. તેઓ ઇદ્રિયોની સોષપતામાં તણાઈ પોતાને નુકસાન કરે તેવા પદાર્થોની તૃષ્ણામાં તણાતાં નથી. પરંતુ ખરે-ખરો અહમ્મસ તેા મનુષ્યોને માટે થાય છે કે, તેઓ પશુ-પક્ષી કરતાં પણ વિશેષ જ્ઞાન-વાળા હતાં. પણ વિષયોમાં સંપત્ત-લુપ્ત બની જઈ જાણતાં હતાં પણ અચોક્ષ અદાર-વિદ્યારની ભાસવમાં અપહાઈ રોગને રહેવાના વિશ્વામર્યાદાને જોતા જાતી જાય છે.

તે પશિષ્ણીએ તે દુઃખનો ઉપયોગ પોતાના પુત્રને અને રાજકુમારને કરાવ્યો. એ પ્રમાણે તે દુઃખના ઉપયોગથી રાજકુમાર અને પશિકુમાર અર્ધંદ્ર આરોગ્યની સાથે વધવા જાયા રાજકુમાર સદૈવના સદવાસને લીધે તે પશિકુમારને પોતાના હાથમાં લઈ રમાડતો અને રમતો. એવી રીતે ટેટલોક સમય વ્યતીત થયો. ટેટલોક વિદજનો કહે છે કે—

“આપદ માયતિ સ્થાનાં, રોગાણામિ યયા વિનામ્ ।
બુદ્ધિ દૌષ્યં પૂર્વરૂપમ્ દેહ દૌષ્યમિવ ધ્રુવમ્ ।”

“ધતુ” કરીને જે મનુષ્યપર આપદ આવવાની હોય એટલે તે દુઃખી થવાનો હોય, ત્યારે શરીરમાં જેમ જલ-વિગેરે રોગો પ્રકટ થતા હોય, ત્યારે પ્રથમ ગાત્ર ભંગ વિગેરે તે તે રોગના પૂર્વરૂપો દેખાવ દે છે. તેમ મનુષ્યની બુદ્ધિ બગડવા માંડે છે ત્યારે તે દવા, વિનય, લક્ષ્મ અને યોગ્યયોગ્યનું જ્ઞાન ભૂલવા માંડે છે.”

એ અભિયુક્ત લોકોના વચન પ્રમાણે તે રાજકુમારની બુદ્ધિ બગડી, તેણે એક દિવસ રમતાં રમતાં તે નિર્દોષ પશિકુમારની ગરદન મરડી મરણને શરણ કર્યો.

ટેટલાએક ગર્વમીંમતો અને ગર્ભ મુખી મનુષ્યો ખીજા લોકોની કંગાળ હાલતનો અને વધ, બંધાદિક શારીરિક દુઃખનો કાર્ષ્ણ્ય વિચાર કરી શકતા નથી. તેથીજ કહેવામાં આવે છે કે—“અનુભવ વિના રમરણ ધતુ” નથી !”

એ પ્રમાણે તે પશિષ્ણીની ગેરજાનરીમાં—પુત્રને માટે ફળ લઈ આવેલી—પશિષ્ણીને તે દુઃખદાયક અને સંતાપ કરનારી ખજાર પડી, પોતાના પ્રિય પુત્રના શયને જોઈ તે અપાર રોગ સાગરમાં કુખી ગઈ. પુત્ર પ્રેમમાં ગાંડી અને દુઃખી થઈ ગઈ. તેમજ કુપાત્ર ઉપર ક્રોધા ઉપદારને માટે પથાત્તાપ કરવા લાગી.

સર્પને પાવામાં આવેલું દૂધ દ્રવ્ય તેને પુષ્ટિ આપીનેજ અટકતું નથી પરંતુ સર્પ પ્રાણીઓને મરણનો ભય આપનાર વિષવને પુષ્ટિ આપે છે. પોતાના પોષાકના તથા ખીજા લોકોના મરણ તાસને વધારે છે.

એ પ્રમાણે વિચાર કરતાં તે પશિષ્ણીએ તીવ્રે પ્રમાણેનો વિચાર નક્કી કર્યો કે—

“જેમ શારીરિક અને માનસિક તેમજ આગંતુક રોગોને અટકાવવા માટે પહેલાંથીજ, કોઈ પ્રજાપરોધાદિક કારણથી રોગોત્પત્તિ ચર્ષ જન્ય તો રોગોત્પત્તિ થવા પછી પણ તેઓને નાશ કરવા માટે આયુર્વેદમાં જેમ તે તે ચિકિત્સાત્મક પ્રતિક્રિયાઓ કહેવી છે, તેમ ચયેલા મરણને માટે પ્રતિક્રિયા થતી નથી. પ્રેવ સાંભાવ (ભાંગી જવું) ને પામેલી માટીના ઘડાની માફક મારા પુત્રને ચયેલો પ્રેવ સાંભાવ કોઈ કાળે પચુ હવે તે બાવ દશાને ગ્રાપ્ત થવાનોજ નથી ! મારણ કે તે સાદિ અનંત છે. માટે મારા પુત્રને મરણને શરણ કરનાર રાજકુમારને જીવતાં જતાં મૃત્યુ પામેલાના જેવો કરી નાંખી વેર વાળવું. જો કે એ મહાદુષ્ટ કર્મ છે જતાં પણ દુષ્ટને દંડ દેવાથી કેવળ વેર વાળવાના રૂપમાંજ એક જનનું ક્રુદ્ધ ફળ મળશે એમ નથી પણ ખીજા દુષ્ટ લોકોને એક દુષ્ટને આપેલી સખન શિક્ષાથી એક સાથે દાખલો મળશે, તેમજ કદાચિત્ તેઓ દુષ્ટ કર્મ કરતા અટકશે અને જો તેમ થશે તો સજ્જનોના સદૈવ રૂપ ઉત્તમ ફળની પ્રાપ્તિ થશે, એ ન જનવા જોગ નથી. એવી

પોતાના આત્માને જાણવા માટે સ્ત્રી, ધન, આચીન સમયના પોતાના નિવાસસ્થાન રૂપ જન્મભૂમિ અને દેશનો ત્યાગ કરવો પડે. તો તેમ કરવામાં કાંઈ પણ અડચણ નથી. એ પ્રમાણે આપ્ત જનોએ દર્શાવેલાં આર્યઓના વચનો પણ આયુર્વેદના સિદ્ધાંતિને અનુસરે છે.

જીવન્નરો મદ્ર સ્ત્રતાનિ વદયેત્

જે પ્રાણી જીવે છે તે કાંઈ પણ સમયે પોતાના કલ્યાણ કરી કાર્યની સાધના કરી શકે છે. અનુભવિ અને જ્ઞાની જનોના આ કથન પ્રમાણે આસવાનો નિશ્ચય કરી તે પૂજની નામક પશુથી બ્રહ્મદત્ત રાજના અંતઃપુરમાંના પોતાના નિવાસસ્થાનનો ત્યાગ કરી આસી ગાંધ-ઉડી ગાંધ.

એ પ્રમાણે મહાભારત ઉક્ત દૃષ્ટાંતથી આયુર્વેદના સિદ્ધાંતના, અર્થો અને પ્રકાર જણાવે છે.

એજ મહાભારતના ખીળ પ્રદેશમાં વૈષ કહેવા હોયો જોઈએ ? એ જાણતમાં જણાવે છે કે—વૈષ તપોબળવાળો હોય તો રાગથી પીડિત થયેલા મનુષ્યને રાગથી મુક્ત કરી શકે છે.

ઔપધાન્યગદારીનિ ક્રિયાથ ધિવિધાસ્તયા ।

તપસ્યૈવહી સિદ્ધ્યંતિ તપો મૂલંહિ સાધનમ્ ॥

યમ અને નિયમ રૂપ તપ યોગનું એક અંગ હોવાથી અને વસ્તુ જ્ઞાનમયંત્રણે આ શ્રુતિ પ્રમાણે ઉત્તમ જ્ઞાનરૂપ તપ, યોગની સિદ્ધિ સ્વરૂપ હોવાને લીધે તે મનુષ્યમાં કાંઈ દિવ્ય સંસ્કારોની રચિતિ કરે છે, તેજ મનુષ્ય યોગી કહેવાય છે. ખરી રીતે જોતાં તેજ મનુષ્ય—વૈષ—ઔપધિઓના ખરા સ્વરૂપને, ગુણ અને દોષોને—અમુક અમુક ઔપધોનાં સંયોગ અને વિયોગથી તથા ગુણદોષોને—સારી રીતે જાણી શકે છે એવી જાતના તપોબળવાળા સદૈવેષો કહેવાય છે અને તેઓ રાગી જનોને રાગ મુક્ત કરી શકે છે.

તેની સાથે મહાભારત એમ પણ જણાવે છે કે—તેના તપોબળવાળા વૈષમાં સત્ય પણ હોવું જોઈએ. સત્યના ગુણ વિનાનો વૈષ રાગીના પંજમાંથી છોડાવી શકતો નથી. સસ ગુણ જ વૈષમાં હોય તેજ રાગથી પીડિત થયેલા મનુષ્યને રાગથી શાંતિ અને સુખ આપી શકે છે.

અપૂર્ણ.

* સત્યના તેર પ્રકાર કહેલા છે—તે નીચે પ્રમાણે—

૧ સમતા—૨ લોભનો નિગ્રહ—૩ મંદ્રશ સ્વભાવનો અભાવ—૪ પરોત્કર્ષનું સહન
૫ દામા—૬ નીચ કર્મથી શરમાળ સ્વભાવ—૭ તિતિહા—૮ અમૃતાનો અમાન—૯ પથા-
સક્તિ દાન—૧૦ પરમાત્માનું ધ્યાન—૧૧ આસ્તિકપણું—૧૨ ધીરજ અને ૧૩ સર્વે
પ્રાણીઓની ઉપર દયાવૃત્તિ અર્થાત્ અહિંસા શુદ્ધિ.

હિત વચન.

(સંશોધક:—વાડીલાલ કાકુભાઈ સંપતી,—અમદાવાદ.)

સંત પુરોના 'તીએના આત્મહિતાર્થે' વાક્યો દરેક મંધુએ અવશ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે:—

૧. સદૃશ્ય રૂપી મહા રસાયનથી આત્મભળણ વધારવા માટે પ્રથમ હૃદયમાંના મદ, મત્સરાદિ મળો દૂર કરવાની ખાસ જરૂર છે.

૨. પોતાનું તથા પરનું ખરેખર કલ્યાણ કેમ થાય તેનો વિચાર રાખીને વિવેકપૂર્વક કોઈ પણ પવિત્ર કામ કર્યાથી ઇષ્ટ ફળ મળે છે.

૩. માતા, પીતા, ગુરુ વગેરેની આજ્ઞાનો અનાદર, એ ઐદિક અને પારલૌકિક ઉન્નતિનો શોધક છે.

૪. વડિલજનો તરફથી પ્રાપ્ત થએલી શુભાશિષ્ય જિંદગીને ઉત્તમ બનાવે છે.

૫. ગુરુ પાસેથી માત્ર શીખી જવાનો જ સ્વાર્થ રાખો તે પહેલાં ગુરુ સેવાનો વ્યાજખી દેવ-શુભાવવાની મુખાંધ કરવી નહિ.

૬. વૃદ્ધાવસ્થા મહત્ત્વ કાર્યો કરવા માટે નથી પણ જુવાનીમાં કરેલ અનેક ભૂલો અને પાપ ક્રોધોના ફરતાવો તથા પ્રામશ્ચિત કરવા માટે છે.

૭. મધ્યાન્હનો સૂર્ય જેમ ભેતભેતામાં નથી જાય છે, તેમ જુવાનીનો સમય પણ અનેક અભિલાષાઓમાં વહી જાય છે માટે જુવાનીની પુરતી કીંમત આંકી અને તેટલો તેનો સંકુપયોગ કરી લાભ લેવો આવશ્યક છે.

૮. ધન ગમું હશે તો ઉલોગથી મેળવાશે પણ તન-મનને બગાડનાર બ્રહ્મચર્ય નહ મયો પછી કોઈ મેળવાતું નથી.

૯. દરેક ખરાબ વિચાર, એ સામા મનુષ્ય પર ઉગામેલી તરવાર છે.

૧૦. નીતિમાન થયા સિવાય કોઈ પણ કાર્ય સિદ્ધ થનાર નથી એ ચોક્કસ સમજવું.

૧૧. બહારથી એક જાતનો દેખાવ કરવો અને અંદરથી બીજી જાતનું એટલે ઉલટું આચરણ કરવું એ અધમતાનું જ લક્ષણ છે.

૧૨. પ્રાણી માત્રનું ભક્તિ ઇચ્છવું તથા જને તેટલું કરવું એ સૂત પુરુષનું મોટામાં મોટું કર્તવ્ય છે.

૧૩. નાના અવયુઓ સમય જતાં મોટું રૂપ પકડે છે, અને નાના દેખાતા ગુણો પાછળથી પણ મહત્ત્વના થઈ પડે છે.

૧૪. યાદ રાખજો કે જેનામાં જેટલી અકલ્પ હોય છે તેવીજ તે વાત કરે છે, માટે કોઈના માઠા વચન તરફ બહુ ધ્યાન આપતા નહિ.

૧૫. મોટા માણસ સાથે નમીને વાત કરવાથી તમારી ગરજ સમજાશે, પણ ગરીબ કંગાલની સાથે તેમ કરવાથી તમારું ક્રોધપણ સિદ્ધ થશે.

૧૬. સ્વભાવને જેમ વાળીએ તેમ વળે છે, માટે સત્સંગ કરીને સ્વભાવને ઉત્તમ દાળમાં દાળજો તોજ તે ફળદાયક નીવડશે.

૧૭. અગ્નીલ ભાષા કદિ વાપરવીજ નહિ, કારણ કે તેથી નીતિની છાપ જુસાધને અનીતિ ગોઠવાઈ જાય છે.

૧૮. સારું કામ કરવું એ, કુદરતમાં રહેલાં શુભ અને દક્ષિણાત તરવાને પોતાબધી આકર્ષવા પારખર છે.

૧૯. જે મનુષ્ય આહાર અને વિહાર, વિચાર અને વાણી, કૃતિ અને મતિ સંબંધે કુદરતના નિયમ પ્રમાણે વર્તે છે તે સુખી થાય છે.

૨૦. કાંઈ પણ શુભ જાણીતાં તેને નજર સામે રાખી, સ્થાનભટ્ટ કરવા સુકતા નહિ.

રસૌપયો.

૧. ઉદકમંજરી રસ—પારો, ગંધક, ટંદણ, મરી, એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ અને તે સર્વના જેટલાજ વજને ખાંડ લઈ પછી તેને મચ્છના પિત્તાની સાથે ત્રણ રાત્રિ સુધી વારંવાર ભાવના દઈ પછી તેમાંથી જે રતી ભાર આદાના રસની સાથે ખાવાથી હિમ આમન્યરનો નાશ થાય છે. જે આ ખાવાથી કદાચ ગરમી જણાય તો ચોખ્ખાના ધોવરા મળ્યાં હાસ મેળવીને પીવી અને માયા ઉપર કંઠુ પાણી રેડવું. વંતાકનું શાક ન ખાવું.

મોહાંધ સૂર્ય રસ—ગંધક અને પારો બંનેની દબાવી કરી લસણના રસમાં એક પહોર સુધી ઘુંટી પાણીમાં મેળવી મુંઘવાથી સન્નિપાતની મૂળ મટે છે.

કુલ્લ વણ રમ—શુદ્ધ પારો, શીયાની ભખમ, તાંબાની ભખમ, મનશીલ, મોરધુધુ, એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ ઇન્દ્ર વરણના રસમાં એક દિવસ ઘુંટીને ચણાના પ્રમાણની ગોળા બનાવી તેને પાણીમાં મંસીને મુંઘવાથી દારૂણ સન્નિપાત મટે છે.

સૌમાન્ય વટો—સિંદુર, વજનાગ, છાશ, પંચલવણ, સુંઠ, મરી, પીપર હરડે, ખેડાં, આંબળાં, ચંદ્રિકા રહિત અજક ભખમ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ પારો, એ સર્વને કાળા નગોડ, ધોળાનગોડ, ભાંગેરા, અરકસી, વીજેરના પાનના રસમાં ઘુંટીને ગોળાયો બનાવવી. તે ગોળા ત્રીદાષને મદાડનાર છે. અને શુભ શાસ, કંક, ખાંસો, અરચી, તૃષા અને તાવને મદાડી મૃત્યુને દગાર છે.

ચૈતાહરસ—પારો, ગંધક, વજનાગ, મરી એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ પત્થરના ખસમાં કાળું કાળજ જેવું થાય ત્યાં સુધી ઘુંટી તેવાર કરવું. તેમાંથી જે રતી પ્રમાણથી ખાવાથી છન્દક સન્નિપાત અને દારૂણ સન્નિપાત મટે છે.

જકીરસ—પારો, ગંધક, વજનાગ, ધંતુરો, મરી શોષિલ હરતાલ, સોના મુખી એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ દંતીમૂળના ઉકાળાની ત્રણ દિવસ ભાવના દઈ ચકીરસની એક રતીના જેવડી ગોળાયો બાળવી તે આદાના રસ સાથે ખાવાથી તેર જાતના સન્નિપાત જલ્દી મટી જાય છે.

જકરસ—વજનાગ, મરી, હરતાલ, પારો, ગંધક, તેપાળાની મીઝો, દંતી મૂળ, પીપર એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ ઘુંટી તેવાર કરવું. તેમાંથી એક રતી ભાર આ રસ આદાના રસ સાથે ખાવાથી તેર પ્રકારના સન્નિપાતો મટે છે.

ઉપયોગી ટુચકા.

વિસાંપતિ ચુલાખજળ, —અર્ધો ડ્રામ ઓરો ડી. રોઝ, અને એક ઓસ મેગ્નેશીયા મિશ્ર કરી તેમાં અર્ધો ગેસન ડીસ્ટીલ્ડ વૉટર (ચંચળી ગાળેલું પાણી) મિશ્ર કરી તેને બ્લો-ટીંગપેપર વડે ગાળી લઇ ભરી લેવાયો તૈયાર થશે.

લવંડર વૉટર—૨ ડ્રામ ઉત્તમ લવંડર તેલને રેક્ટીફાઇ સ્પીરીટ ૨૧૧ ઓસમાં મેગ્નેશી તેમાં ૪ ડ્રામ વતીંગનું તેન, ૨૧૧ ગ્રેન કસ્તૂરી, અને એક ઓસ ઉકાળાને ચંચળી ગાળેલું પાણી મેળવવું પછી તેને આઠ દિવસ સુધી એક બાટલીમાં ભરી બંધ કરી રહેવા દેવું પછી તેને ગળા ઉપયોગમાં લેવું.

ઓરેન્જ વૉટર, — (નારંગીનું પાણી) ૩૦ ટીપાં નીરાંતીનું તેલ અને ૧૧૧ ડ્રામ મેગ્નેશીયા મિશ્ર કરી તેમાં ૧૧૧ ગ્રેન ડીસ્ટીલ્ડ વૉટર મેળવવું જેથી તૈયાર થશે.

સ્વદેશી મેથોલ—૨૦ તોલા પ્રાકૃતના તેલને કલાઇના વાસણમાં મંદાગ્નિથી ગરમ કરી તેમાં ૧૦ તોલા ઉત્તમ મીઠું મેળવી એક છવ થયે નિચે ઉતારી ખસમાં નાંખી તેમાં દોઢ તોલા પુદોનાનાં પુસ (પીપરમીટ) ૭ માસા તજનું તેવ, ૩ માસા કપુર, ૩ માસા લવંગનું તેલ, ૩ માસા લવંડરનું તેલ મેળવું પછી તેને થુંદી એકત કરી બાટલીમાં ભરી તૈયાર કરવું. આ મેથોલ માથું ચઢ્યું હોય કે ફેર ચઢના હોય ત્યારે માથે અને કાનપરી આગળ લગાવવાથી મઠી જાય છે. શીથીનું મોં બંધ રાખવું.

મેથોલનો અર્ક, —એક બાટલીમાં ૧૮ તોલા રેક્ટીફાઇ સ્પીરીટ નાંખી તેમાં ૨૧૧ તોલા મીપરમીટ, સવા તોલા તજનું તેવ ૩ માસા લવંગ અને ૧ તોલા કપુરનો અર્ક મિશ્ર કરી મુખ બંધ કરી આઠ દિવસ રાખવું અને દરરોજ લગાવતા રહેવું એટલે મેથોલ અર્ક તૈયાર થશે. આ અર્ક માથું ચઢ્યું હોય તે વખતે તેમાં રૂવું પુમકું બોળી માથે ચોપડવાથી ઉતરી જાય છે.

ધરગથુ દેશી ઓપડીઆં.

(દર્શાવના:—આર્ય વૈદ્યમથાશ્રમ મુંદરણ).

કાંકચીયા—આને મરાઠીમાં સાગરમોટા કહે છે. (ગુજરાતીમાં કાચકાં કહે છે.) તે સમુદ્ર કાંઠાના પ્રદેશમાં આ દેશમાં ધણા થાય છે અને લુગ્ગ મધ્ય દેશમાં પણ થાય છે. જેનાં મીઠાં સેકીને ચુરણ કરવું, અને તેમાં ત્રીજે ભાગે તિખાંનું સુરણ મેળવવું, તે તાવ અને રૂણ તથા કૃમીરોગ ઉપર ગુણ કર્તા છે. આ સુરણ મોટાંને બળે આની ભાર, અને નાની કમનાંને વર્ધકીક ધરું ધરું ભાર લેખાને જગવડે લેવરાવાય છે. કાંકચીયાનાં પાન વાટીને જળમાં મેળવી ગળીને પાવાયી પણ ઉપર મુજબ ગુણ થાય છે.

મોથ—મોથ બે જાતની થાય છે એક નનોમાં રેયા થાય છે તેનાં મગ, તેને ના-ગરમોથ કહે છે અને ખેતશવ મેયાનાં મૂળરૂપ મોથને ભદ્રમોથ કહે છે. ગુણ બેઉનો મધ્યમ સરખોજ છે. મોથ કાઠી મુકવી ખાંડી તેનું સુરણ કરવું. તે સુરણ અર્ધાથી ૧

દ્રામ અર્થાત ૩. ૦ ૦ ભાર સાકર દહીંમાં મેળવી સવાર સાંજ પાવાથી તાવ, છર્ણતાવ, ઝાડો, મરડો, સંમ્રહણી, હરસ, પ્રમેહ, મદર વિગેરે મટે છે. આ મોથ ને અખિળા જળમાં વાટી તેમાં તળવાથી તેને મોઢીયું તેલ કહે છે. તે માથામાં નાખવાથી વાળ સુંવાળા ને મોઢળા રહે છે, ને વધે છે. પરંતુ મોઢાં તેલ ન વાપરતાં આ તેલ વપરાય તો કાયદો થશે.

વજ—વજ પશુ વાળાની પેઠે એક જાતના ધાસનાં મૂળીયાં છે. તે દુધીઆ વગર ગંધનો અને બીજો ગંધીલો વજ, એમ એની બે જાત છે. દુધીઆવજ જરા જરા બાળકને દુધમાં ધસીને પાય છે તેથી બાળક ભરાણું હોય તે મોઢળું થઈ આરોગ્ય ને નરતું બને છે. અને ગંધીલો વજ જેને કટલાક 'મોઢાવજ' પણ કહે છે. તેનું સુરણ બને આની ભાર, સવાર સાંજ મધમાં મેળવી એમુક મુદત ચાટવાથી તેવડે અપરમાર (વાધ) હિરટીરીઆ વિગેરે મટે છે. વજની કટકી મુખમાં રાખી રસ ગળે ઉતારતા રહેવાથી તેનાં થી કંફલોએક્ષીસના જ્યું-કંફ મોઢળો પાડવાનું તથા કમ કરવાનું કાર્ય કરે છે. બે આની ભાર મધમાં ચટાડવાથી ઉપડેલ દમ, તથા હિરટીરીઆને શાંત પાડે છે. તગર ગંઠોડા (વલેરીયન) નો પણ આવોજ ગુણ છે. વજનને અનુપાન પણ વજ પ્રમાણેજ તગર ગંઠોડા એ હિરટીરીઆની સઘ ક્વા છે.

જુવારો અજમોઢ—આ કસરૂપે ને દાણારૂપે બજારમાં ગાંધીને ત્યાં વેચાય છે. આ માંધીજ સેન્ટોનાઇન દવા સત્વરૂપે કાઢવામાં આવે છે. તે અને ગોળ કરમની ખાસ ક્વા લેખાય છે. આ દવા નિત્ય ન પારી. વજન બાળકની ઉંમર પ્રમાણે ૧ થી ૨ વાલ, મધ કે ગોળ સાથે મેળવીને અપાય છે. તેનું સત્વ સેન્ટોનાઇન ઉંમર પ્રમાણે ૧ થી ૨ સ્તી (૨ થી ૪ ઝેન) સાકરના જુકા સાથે રાતરે અપાય છે ને સવારે એડંડીયાનો જુલાબ લેવાથી દરમ શુદ્ધવાટે બાહેર પડે છે.

જેઠીમધ—આનો ધન (શીશ) સગીરૂપે આવે છે. તે જેઠીમધનો ઉકાળો ચકવીને બનાવાય છે. આ દેશમાં જેઠીમધ માય છે તે શુદ્ધ જેઠીમધની જાત છે. તેના મૂળમાં ~~અવ~~ નથી જામતું. અને જે ધરાન વિગેરે દેશમાંથી તેનાં મૂળ આવે છે તેમાં સત્ત્વ ધણું નિકળે છે. જેઠીમધ મુખમાં રાખી તેના મિષ્ટતિક્ત રસ ગળે ઉતારતા રહેવાથી મુખપાક, ગળાનો દુખાવો, ઉધરસ ને કંફનાં દરદ મટે છે. વજન—અણા અણા જેટલો કસાકે બે કસાકે મુખમાં રાખી ચુસાય છે. જેઠીમધનું સુરણ અને સત્ત્વ, ઘણીએક દવાના સ્વાદ સુધારવા અનુપાનરૂપે વપરાય છે, સારસાપરેલાઆદિમાં તેનાપીજ મીઠો સ્વાદ કરવામાં આવે છે.

બીલીફળ—બીલીનાં ફળને બીલાં કહે છે. તે બહુ કાચાં કે બહુ પાકાં ન હોય તેવાં હોય ત્યાં ઝાડ ઉપરથી ઉતારી તે બાંગી તેમાંથી ચરખાવડે ગર્લ કાઢી મુઠવી ખાંડી આળી લોટ જેવું સુરણ કરી બંધ જુચની શીશીમાં ભરી રાખવું. તે સવાર સાંજ ૩. ૦ ૦ ભાર દહીં સાકરમાં પાવાથી લોહીખંડ ઝહાડો, મરડો, સંમ્રહણી, હરસ ને ઘટો કાય તથા મદર, પ્રમેહ મટાડે છે.

બીલવાદિ સુરણ—બીલીનો ગર્લ, મુઠ, મોથ, કાથો ને અજમો સમાન લઈ સુરણ કરવું. તે ૩. ૦ ૦, ૦ ૦ ભાર, દહીં સાકરમાં મેળવી સવાર સાંજ પાવું. તેથી પંદર

વીસ દીવસમાં, ઉપરનાં જુનાં દરદ હશે તોય મટે છે. કોઈ આ સુરણ સાથે એક એક રતી વિજયા (ભાંગ) પણ નાંખે છે, તેથી વધુ યુષ્ઠ કરે છે.

ઉચ્ચમુ છૂર—આ વગડામાં એક જનના ખડ ઠોડવાનાં બીજ ચામ છે, આને ઈ-શમ્પુલ પણ કહે છે. તે પ્રથમ ૧ ઉકાળેલ એરંડીયાનો જુલાળ દીધા પછી ૩. ૧ બાર નિત્ય સવાર સાંજ દહીં તથા સાકર સાથે મેળવીને પાવાથી મરડો તથા ઝહાડો, રક્ત આમ મટે છે. ઇચ્છેલ દવા બીરમથસખનાદટાસના જેવોજ આમાં ઉપદેષક યુષ્ઠ છે.

તકમરીઆં—આના વગડામાં ખેતરોમાં ઠોડ ચામ છે. તેની મંજરીઓ, પાકતાં એકી કરી સુકવી ખાંડી આ તકમરીઆં કાઢવામાં આવે છે. તકમરીઆં બે ચાર રૂપીઆ બાર ચેર પાણીમાં પકાળીને તે સાથે સાકર મેળવી ઉપવાસ કરનાર બપોર વખતે પીવે છે. તેથી ઉપવાસની કે ઉનાળાની ગરમી લાગતી નથી તેમ યંડક થાય છે. તકમરીઆં ૩. ૧ થી ૨ બાર, તેટલાજ થીણા ધીમાં તથા સાકરમાં એકત્ર મેળવી તથા તે સાથે એલચીના ૧૦ ઠોડવાના દાણા વાટી મેળવી પછી તે સવારે અને સાંજે ૩ દિવસ ચટાડવાથી સખત ઝહાડો મરડો, રક્ત આમ હોય કે પ્રદર, પ્રમેહ હોય કે હરસની પીડા હોય અગર કખજ્યત હોય તોય તે મટે છે. તેજને પણ દિતાવહ છે.

ચંદનકાંટ—આની બે જાત છે. એક રીંછી સુખડ અને બીજી પુરી પાકેલી તેલીઆ સુખડ. જેને મલીયાગરી સુખડ પણ કહે છે. દહીંણુ દિંદના પ્રદેશમાં તે બહુ કરી ચામ છે. તેમાંથીજ સુખડનું તેજ (અતર) કાઢવામાં આવે છે. તે ઉર્ધ્વનળીકાયંત્ર (સ્તીકને સેર્પોસ) વડે કઢાય છે. સુખડનું તેજ (અતર) કાઢવાનું મહીસુરના રાત્ર્યમાં દમણાં કારખાનું ખેલ્યું છે, જેથી તે ચરતું ને ઓળું મળે તેમ બનવા સંભવ છે. કેમકે ત્યાંજ અસસ્ય સુખડનાં વન ધણાં છે. તેલીઆ સુખડ ઓરસીઆ (છીપર) ઉપર ધસી તેનું ચંદન ઉતારવું. તે ૩. ૦૧ થી ૧ બાર, સાકરના પાણી સાથે કે મધ સાથે મેળવીને પાંચ સાત દિવસ, સવાર સાંજ આપવું. તેથી પુરસ્કતવાળો પ્રમેહ ને પ્રદર તથા તેનો દાદ તાપ્પડ ~~સાથે~~ મટે છે તથા ખસ અને હરસના તથા ઉપર ગાવવાથી તે પશુ રૂંધાય છે. કોઈ માંખણુ કે દહીં સાથે મેળવીને ચંદન લગાડે છે. તેથી ગરમીનું માથું દુઃખનું હોય તો તે પણ મટે છે. આના લેપથી કખવા પણ મટે છે.

હળદર—આનું સુરણ જામે વાલા મધમાં ચટાડવાથી અગર દુધ સાકર સાથે મેળવીને ગરમ ગરમ પાવાથી સરદી, ઉધરસ ને દમ, કફ, સમે છે ને મટે છે. મુંદમારઉ પર બરવાથી જામેલું લોહી ઝોગળી મુંદમારનો દુઃખાવો, કળતર વિગેરે મટે છે. કોઈ સાથે આપણ પણ ચોતે છે.

ઝેળીઓ—કુંવારના ઠોડનું પાન કાપવાથી જે પાનમાંથી રસ ટપકે તે ઝીલી એકત્ર કરવાથી જામે છે તેને કળો ઝેળીઓ (બાર બડોઝ આલોઝ) કહેવામાં આવે છે. તે ૧ રતી, બે આની બાર રાંઠના લુકા સાથે કે વરીયાળી કે શુવાના લુકા સાથે રાતરે સુતી વખતે મેળવી જળ સાથે લેવાથી સવારમાં, કખજ્યત મટીને સાફ ઝહાડો આવે છે. માત્ર હરસના દરદ વાળાને તથા સજાઓ ઝીને તે અપાય નહીં. નાના વજન (૦૧ થી ૧ ક્રોન) દેવાથી તે રૂંધીકર, જઠરા પ્રદિપક અને કામોત્તેજક છે. હિસ્તીરોઆના

હરદીની, વાણુને કળકળતલી વ્યાપ્તિ દૂર થવા માટે ઝોળીઓ અને ચોખી હિંગ સમ ભાગે સંધ ૧ વાલની ગોળી કરીને રાતરે એક એક આપવામાં આવે છે. આથી બીજી દરેક કળકળત મટે છે. એલીઆ સાથે હિંગ લાજવાથી પેટમાં ધુમરડા (વિટ) ન થતાં કળકળકળ દૂર થાય છે તે ગહડો એકાદ સાફ આવે છે.

હિંગ—ચોખી હિંગ ૧ વાલ, થીણા ધીમાં ભેળવી ચાટવા (ગળવા) થી પેટમાં થએલો પવન, આદરો ને પેટનો દુખાવો, તે વડે ગુદાવાટે પવન સરવા લાગી તરતજ આરામ થયો વર્તાય છે. હિંગનો ધુપ દેવાથી હિરદીરીઆનો જોસ કમ થાય છે તે મટે છે. હમેશ સવાર સાંજ વાલ વાલ ચોખી હિંગ થીણા ધીમાં ભેળવી લેવરાવવાથી બે ચાર અઢવાડીઆમાંજ દમ, કષ્ઠ હેડકા અને હિરદીરીઆ કમ થઈ જઈ મટે છે. આમ શોધન કરવાથી વાળાનું દરદ તથા ચોથીઓ તાવ પણ મટે છે.

એરંડીયું-દીવેલ—આ પિલેલું કાચું મહેરી છે. તેનાથી ગ્લનતીમય ઉલ્ટી ઝાડો થાય છે અને કાસેરાના જેવાં ચિન્હો ઉદ્ભવે છે. માટે તેવું કાચું એરંડીયું રેચ માટે ન દેવું. પણ જળ સાથે ઉમાલેલું દેશી કે વિલાયતી એરંડીયું (તેલ) રેચ માટે વાપરવું. એરંડીયા નો લુલાળ લેવાથી ઝાડની કળકળત, મરડો મળના જામેલા ગાંઠા વિગેરે દૂર થાય છે ને આંતરડાં સાફ થાય છે. અગત્યની કળકળત માટે એરંડીયુંજ નિર્ભય ઉપાય લેવાય છે. તે કુષ્ઠ કે આઠા સાથે અગર સુવાના પાણી સાથે બેથી અઢી રૂપીયાભાર અપાય છે. જાળકની કળકળત ઉપર, ઉપર મુજબ નાની ચમચી કે ગોટી ચમચી-સુરા કે વરીયાળીનાં પાણી સાથે ભેળવીને આપવામાં આવે છે. એરંડીનાં મીંજ તથા બકરાંનું બાળેલું હાડકું સમભાગે સાથે વાડીને ભરનિંગળ, નાળ (નાડીત્રણ, કાગદર ઉપર ચોપવાનું જરી રાખવાથી તે વડે એ ચોક્કસ મટે છે. હાડ ગંભીર પણ આનાથી મટવાનાં લક્ષણ મળ્યા છે.

તુળશી—તુળશીનાં પાન અને માંજર ૩. ૧૧ ભાર વાડી હઠીમાં ભેળવી પાવાથી શરદી, સળેખમ, દમ, હેડકી, ઉધરસ, કફ, તાવ, અજરણ, આદરો, પેટનો દુઃખાવો, બેચેની, મંદાગ્નિ, અરૂચી, પ્રમેહ વિગેરે મટે છે. ઉપર મુજબ વાલથી બે વાલ પાન, ખોળેકને પાવાથી તથા તેનો છાતીએ ખરડ કરવાથી જાળકની ભરણી, સસણી-શરદી સમે છે તેને સદા મટે છે. આનાથી મહેરીયલ તાવ પણ મટે છે. તુળશીનાં પાનનો ચાહ બહુજ સારો પને છે. તેમાં વપરાતા ચાહના જેવો દરેક અવગુણ થતો નથી. તુળશીનાં બીજોનો પાક કરીને ખાવાથી શક્તિ આવે છે. તુળશીનું મળ પોચી કાઢરી-સાથે આપવાથી કાઢરીને સાટોડીનાં મળ સાથે આપવાથી ગળી જાય છે. તેમજ તે ગળી જાય છે. આમ જોતાં તેથી પાણી પણ ગળી જશે. તથા તેથી એ ગળે છે કે નહીં તેનો અનુભવ લેવાની પણ જરૂર છે.

દાણા અસેળીઓ—જેને હિંદુસ્તાની ભાષામાં હાલો કહે છે તે બુદ્ધિ, વાડીનાં વાવેતરમાં પાકે છે. તેના રાષ્ટ જેવા તિખા, રાતા લંબુડ દાણા હોય છે. તેને ખાંડીને સુરણ કરવું. તે ૩. ૦ ભાર નિત્ય મધમાં કે હઠી સાકરમાં ભેળવીને આપવાથી ખરડ ગાંઠ મટાડે છે તથા કામોતેજ્ય શુણ્ણ દર્શાવે છે. મુંઠમારના જામેલા લોહીને તથા તેના દુઃખાવા અને કળકળતરને, તે ઉપર મુજબ આવાથી તથા જળમાં પલાળી દુઃખતા, ભાગ

●પર ભરવાથી મટાડે છે. કાષ્ઠ તે રૂ. બા બાર દુધમાં ખીર કરીને ઘી સાકર મેળવીને ખાય છે. આ અસેજીયાના દાણાં જોડેલો ગોળ લાઇ તે એકત્ર મેળવી તેના ગોળનાં માટકાં ગોળ પકવે છે. ત્યાં ભરી લે છે; પછી આવો અસેજીયાનો ગોળ રૂ. ૧ બાર નિત્ય ઉપર કલા દરદને માટે ખાય છે. કેટલાક મદાંધની કમતાઇ દૂર થવા માટે પશુ ખાય છે. તે ગર્ભાં જણાય તો ઘી કાંઈ વધુ ખાયું.

રાઇ—રાઇ ન ફાતરી કરી ખાંડી ખારીક સુરણ રૂપે કરીને મધ ભુચની શીશીમાં ભરી રાખવી. તે જળ સાથે કાઢવી મોળવાળા અને દરદવાળા બાગ ઉપર લગાવવી. તેથી વા, દુઃખાવો, ગળાનો અને ફેફસાં તથા કાળખ (લિવર) નો સોજો, બરફ વિગેરે મટે છે. માથાનો દુઃખાવો, આધારીશી, ચરકા, કળતર વિગેરે દૂર થાય છે, બન્ને પહોરે બન્ને આની બાર યીજા ખીમાં કે દહીંમાં મેળવીને દેવાથી અછરણ તથા બરફ મટે છે, તથા જડરા મદિત થાય છે. દહીં સાથે મેળવવાથી તેનું રાઇતું અને છે. તે પશુ રૂચીકર, પાચક ને ઉત્તેજક છે. નાની ઉમરનાને ૧ થી ૨ વાલ પર્યંત દે છે. અપૂર્ણ.

ધરગથુ દુચકાઓ.

ઉદરસ,—જેઠીમધ, સાકર, કડાવો ગુંદર, ખાવળનો ગુંદર, દરેક બન્ને તોલા, મરી રૂ. તોલા, કેસર રૂ. તોલા, અને ખઉનું સત્વ ૪ તોલા સર્વેને મિશ્ર કરી ઘુંટી બન્ને વાલની ગોળીયો બનાવી મોમાં રાખી રસ ઉતારવાથી ઉદરસ મટે છે.

ચુંક,—પક્ષાધાત, સુંક, મરી, પીંપર, સીંધવ, શુદ્ધ ગંધક, કુલાવેલી લીંગ અને હરેક સર્વે સરખે ભાગે લઈ તેનાથી ના ભાગે ઝેરકચોલાને શુદ્ધ કરી કરેલું ચૂર્ણ લઈ વાટી ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળીયો કરવી દીવસમાં બે ત્રણ ગોળી ખાવાથી ચુંક, વાયુ, ગોગા અને જીને પક્ષપાત મટે છે.

દાદરની ગોળી,—ટંકણખાર, કાથો, ગંધક, દસેલ, કુંવાડીયાનાં બી, મોરપુથું સર્વે સરખે ભાગે, કપુર અર્ધો ભાગ સર્વેને વાટી લીંબુના રસમાં ઘુંટી ગોળીયો વાળી તે ગોળી ખસીને દાદર, ખસ અને ખરજવા ઉપર લગાડવાથી મટી જાય છે.

બૂખ ઉઘડે ને દસ્ત સાફ થાય,—પીપરીમળ, પીંપર, સીંધવ, ચવક, ચીત્રક, સુંક, લીંમજ એ સર્વેને સરખે ભાગે લઈ વજગાળ ચૂર્ણ કરી લીંબુના રસમાં ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી. તેમાંથી એક બે ગોળી રાત્રિ પ્રમાણે ખાવાથી જડરાગિન ઉઘડે છે. અને ખાધુ પચિ દસ્ત સાફ આવે છે.

હરસ,—સાકર અને માંખણની સાથે ના દ્રામ નાગેસરનું ચુર્ણ ખાવાથી હરસ મટે છે.

૧. સોજા—ગેંસનું ડાણુ નીચોવીને તેનો રસ પીવાથી તથા મોત્ત ઉપર ચોપડવાથી સોજા ઉતરી જાય છે.

૨. રાજ-મોજ, એજીઓ, ખાવળનો ગુંદર, ગુગળ, લોખાન એ બન્ને તોલા અને સરેસ ૪ તોલા અરીણ અને અરીઠાં એકેક તોલા લઈને પાણીમાં ઘુંટી સર્વે એકજથ વાય સાં મુઠી અગ્નિ ઉપર પકવી તૈયાર કરી સોજા ઉપર ચોપડવાથી વાયુના મોજા અને જાડો મટી જાય છે.

કોલેરા—ગુદ ગંધક, કુલાવેલી હીંગ, સીંધવ, સંસંજી, છર, સેંકે, મરી, પીપર સર્વેનું સરખે ભાગે ચૂર્ણ કરી ખીંચીના ગર્મ અથવા લીંબુના રસમાં ઘુંટી વાસ વાળતી ગોળીઓ કરવી. જેમાંથી જે ગોળી દર નયુ કસાદે લીંબુના રસ સાથે ખાવાથી કોલેરા મટી જાય છે.

વાલ્ક રોગ.

૬ દૂધી—વાવડીંગ. ઈન્ડિયન, ટાકચીઓ (દાયકા). રોચકુંદર, અતિવીરતની કળા, બાંધ-કળ, સંચંગ, સરખે વગ્ને લઘ ગાયના દુધથી સોગડી વાળવી તેથી પેટના દૂધી મટે છે અને અધીરુ કે, બાળ ગોળીની જરૂર પડતી નથી સોગડીનો ખસારો પાવે.

૨ સસણી (વરાધ કે ભારાધ જલું).

૧ સીતાખના પાંદ ૩ મરીદાણા ૨ તે વાટીને પાવાથી ભરાધ ગધું ગચ્ચું સાર થાય છે.

૨ પાતાળ તુંગડી, ઢેઘર, વાટી ખસારો પાવે તથા માંધે જાતીએ દાથે પગે સગાડવાથી ધણે દાયદો થાય છે.

૩ પીપજાની વડવાઇ ભરાઈ ગયેલા ગચ્ચાને, કરતુરી જેટલું કામ કરે, છે. પણ મળવી મુરદેશ પેદ, ડોકનરો પાથે વખતે મળે.

૩ પારોધલો—સગર્મા બી હોમ અને બચ્ચું ધાવતું હોમ તે બચ્ચાને પારોધલો લાગે છે. એટલે યુગાઈ જાય છે અને ધાવણ ભારે હોવાથી પચનું નથી તેથી જાડા થાય છે. તે જાડાની દવા કુલ્ચુંભારો. (આરાઈટ, સીંગોડાનો સોટ, અખીલ, તવખીર) તેના આટલા નામ છે તે દીવસમાં બે વખત દુધમાં પાવાથી જાડા મટે છે અને તન્દુરસ્ત થાય છે.

બચ્ચાનું મોડું આપણું.—કુલાવેલી ટંછજીખાર તથા મધ લગાડવું. બદા અને સાર વાટી મોંમાં બમરાવવી અગર રેશમી લુગડું બાળી રાખ મોંમાં લગાડવાથી મોડું સાર થાય છે.

દાંત આવવાથી.—બચ્ચાને જાડા તાવ આંખ તથા આંધી આવે છે.

૧ જાડાનો ઉપાય—સાદ, કપુર, જલપણ, તત્ત, એલચી, સાકર, (કેટાઆરોમેરીક) સર્વે વાટી એકત્ર કરી તેમાંથી આનીઆર આપવાથી જાડા બંધ થાય છે.

૨ ખસખસના ચિરાથી જાડો તથા મરડો મટે છે.

૩ જલવંતી, જલપણ, નાગરવેલના પાનના રસમાં આપવાથી સાર થાય છે.

તાવ ૧—પુરાણની અન્નભેદ એક વાલ.

૨ ઉધાઈલીના ઉઝાજો ૩. બા ભાર.

૩ અગર ખાસડીઓ પીત પાપડો આપવાથી મટે છે.

આંચડી—ટંછજીખાર દુધારી ૧ વાલ માના ધાવજમાં આપવાથી મટે છે.

દાંત પેદા ઉપર આંચડીથી પચનું નથી સરેલાઈથી દાંત આવે છે.

આંખ આવી હોય તો—સાડના દુધનાં પેનાં આંખ ઉપર મુકવા તેથી મટે છે.

દાંત્રીઓપન રાવજી મોંદી.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તજાનીનો એક્ટ, સને ૧૮૮૩નો ૧૬, મે તર્મીનીનો એક્ટ, સને ૧૮૮૪નો ૧૨ મો, સોલ્સ કન્ડ બાયતનો એક્ટ, ઈનકમ ટેક્સ એક્ટ, મનાદાર એક્ટ, ગુજરાતનો તાલુકાદારનો એક્ટ, ખંદેરો બાયતનો એક્ટ, વહાણો બાયતનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મ્યુનીસીપાલ એક્ટ, જમીન લેવા બાયતનો એક્ટ, સુતરાઈ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એક્ટ, જન્મદી પછી તથા શિકારના રક્ષણ બાયતનો એક્ટ, હિંદુ-સ્તાનનો ચમણી નાણાં બાયતનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એક્ટ, જળમર્ગની કર-મતી ડ્યુટી લેવા બાયતનો એક્ટ, જંગલનો, વતન બાયતનો એક્ટ, ઈરીગેશન એક્ટ, સિતળા કાંટવાનો એક્ટ, જનાવર તરફ કાંટાપાટું અટકાવવાનો એક્ટ, સેનીટરી એક્ટ, ડાકવાના ટ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રો અને શુકા નોંધવા બાયતનો એક્ટ, વર્તમાનપત્રો એક્ટ, હથિઆર તથા પુઠ સામગ્રી બાયતનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા કરવા બાયતનો એક્ટ (નવો) વિગેરે વિગેરે.

અમદાવાદના મે. ડીસ્ટ્રીક્ટ હીપોથી કલેક્ટર સાહેબ અને સબ. ડી. કે. કલાસ માલસેટસાહેબ મે. નર્મદાકંઠર દેવરાકંઠર મહેતા બી. એ સજે છે કે:—**મી. જેઠાલાલનું 'કાયદાનો શિક્ષક' એ નામનું પુસ્તક કે જેમાં કાયદાઓ અને રીતોનો સમાવેશ કર્યો છે, તે તમામ ગુજરાતી બજાનારા મુખત્યાગે તથા રેવન્યુ દિવાની અને પોલીસ ખાતાના સંબંધના સરકારી નોકરોને બહુજ ઉપયોગી થઈ પડશે. અને તેમાં અચાર સુધીના સુધારા વધારા દાખલ કરેલા છે. તેના કાગળો દાખલો અને બાંધણી પીગેરે વખાણવા લાયક છે અને મને ખાતરી છે કે આપણા હાલના જમાનામાં ગુજરાતી બજાનારા શુદ્ધિચાળી વર્ગની તે કમ્પા લાંબા વખતની ખોટ પુરી પાડશે.**

આ સિવાય અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે. પુસ્તકની કીં ૩. ૫) પો. ૦-૭-૦.

અમારા તરફથી હાલમાં નવાં બહાર પડેલાં પુસ્તકો. ત્રિકાળ દર્શક દર્પણુ યાને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાંજ બહાર પડ્યું છે. જેમાં ભૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનું જ્ઞાન દર્શાવનાર દર્પણુ, ચમત્કારિક વિંદીયો વિગેરે બનાવનાના તેમજ પ્રેતોનું આવાહન કરી તેની સાથે વાતચિત કરવાની વિદ્યા ઉપરાંત ત્રિભોગીક્રમ, મેરમેરીક્રમના પ્રયોગો સિદ્ધ કરવાના રહેલા અને સરળ ઉપાયો, બહુધર્મના આચરણનું એકો કરવાના સહેલા અને દુરત બની શકે તેવા ગ્રંથ પ્રયોગો, કેટલીક ગ્રંથ ત્રિવિદ્યા ઉપરાંત અનેક ચમત્કારીક વિદ્યાઓ આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ વિદ્યાને સિદ્ધ કરનાર માણસને ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે. ઉપરાંત અન્ય જગોને ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે. ઉપરાંત અન્ય જગો આજળ મોટા સિદ્ધ અને ચમત્કારિક પુરુષ તરીકે લેખાય છે. આવા ઉપયોગી પુસ્તકની કીં. રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦ પાકું સોનેરી પુઠું, જાડા એક કાગળો.

પરસીયન નાઈટસ.

ગૃહસ્થો, આરે અરબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દર્શ. તે જેમ આરબોની વાર્તા છે તેમ આ પરસીયન વાર્તા છે અરબીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે. અરબીયનનાઈટસમાં જેમ એક બાદશાહને અથો પ્રતિ તિસ્તકાર ઉત્પત્ત ચામ વાર્તાઓ સરૂ થાય છે તેમ આ પુસ્તકમાં એક શાહનશાહને ગુરૂઓ ઉપર તિસ્તકાર લેવાથી તે હામ કરતી નથી. અને જ્યારે તેને તેની જદ દાસી અનેક વાર્તાઓ કહી પુરૂષની સહાયતા અને પ્રેમનું વણન કરે છે એટલે તેનો જાવ બદલાય છે. અને વિવાહ કરે છે. પ્રણીજ મનોરંજક વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. જેનાં હીંદી, બંગાળી અંગ્રેજી વિગેરે પણી ભાષામાં બાંધાતરે મઠ્ઠ મુક્યા છે. એકવાર હાથમાં લીધા પછી વાંચ્યા સિવાય પુટકાજ થતો નથી. પાકું પુઠું, જાડા એક કાગળો. આવા મનોરંજક અને દળદાર પુસ્તકનો દરેક માણસ લાભ લે તે અર્થે તેની કીમત માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ પો. ૦-૨-૦ રાખી છે.

જેઠાલાલ દેવરાકંઠર દવે. બ્યવરમાપક, માઓદય—અમદાવાદ.

શું તમારે ગરીબ મટી લાખો અને કરોડો રૂપિયાના માલીક બનવું છે ? તો હવે,

ધનવાન

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બજાર પડ્યું છે તેના બાર ભાગ છે. ઉપરાંત બસો પ્રકરણ છે. જેમાં વગર સુઝીએ અને વગર બજેલા પશુ ધનવાન થઈ શકે તેના અસંખ્ય ઉપાયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કે જે ઘેર બેઠાં ગમે તેવો માણસ કરી શકે તેમ છે તેમાં જે વિષયો આવ્યા છે, તેના દુક સાર નિર્ણય વાળી ખાતરી કરો.

ભાગ ૧ હો—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જે—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે જેમાં ધનવાન થવાને કેવી ચોક્કસ પ્રાપ્તિ કરવી તે છે. ભાગ ૩ જે—ધનની જોખ અને કયા ધનથી ધનવાન થાય છે તે વિષ. ભાગ ૪ થો—જુદા જુદા પ્રકારની નોકરી કરી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ મો વેપાર—જુદી જુદી જાતના વેપારો. ધનવાન થઈ શકાય તેવા. ભાગ ૬ ઠો ખેતી—જમીનનો દસ શી રીતે વધારવો, ખાતર ક્યા પ્રકારનું કય જમીનમાં કેટલું નાખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની નંગાસ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મસાલા વિગેરેનું વાવેતર ક્યારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દસ કે ત્રીસ વધારી વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ મો—ખતીજ પશુધેથી ધનની વૃદ્ધિ—સોનું, રૂપું વિગેરે ધાતુ અંબધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ મો—ત્રણેસતનો વેપાર, દીસ, માણેક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ મો—હુન્નર ઉદ્યોગ—રંગનો ઉદ્યોગ, કાગળનો, કાચનો, સાથુ બનાવવાનો, મીઠાબત્તીનો, રૂઝિઆદનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાર્નિશનો, સાબનો, દાદીનો, બટનનો દીવારાળીયોનો ઉદ્યોગ, મોતું અને રૂપ બનાવવાના, બનાવવી, કાંસુ, પીત્તળ વિગેરે જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના કાંચા ગ્રેફ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીવેટ કરવો, વીજળીની ગેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવાનો, જીવ જંતુઓ, સાપ, ગાંકડ વિગેરે અનેક જંતુઓ દુર કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી કાંચ કાઢવાના, ભેગ પારખવાના પ્રયોગો, અગરમતી, સુગંધી બનાવવા, કંકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવવી પથ્થર, દાંડીદાંત, આમણ, દીસ, મોતી, માણેક, ચોખરાજ મંદ, દીમ, કેસર, હસ્તુરી વિગેરે બનાવવી, શરીરને સુંદર બનાવનાર પ્રયોગો, આઈસક્રીમ બનાવવો, હરબતો, અતરો બનાવવા, સુગંધી તેલો, હેર ઓઇલો બનાવવા, લવંડર, ઓલેનવોટર, ગુલાબજળ વિગેરે બનાવવા, મોઝ, લેમોનેડ રીગેરે બનાવવા. ખીરકીટ છીંક-છીંક, મીઠુ કાપડ બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી, ફોડવાનું દારૂખાનું બનાવવું, દારૂનું ધન મોઢી કાઢવું, અમદારીક પ્રયોગો, જંતુધર્મ પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી હુન્નરો, ઘસ, ગેમના દીવા, વીજળીનું તારીજ, ટ્યુરલી માળા, ખાલા, ગંધક અને પાસના ખાલા, ચીકરૂં સોપારી, મોના ચાંદીના વરખ, દંતમંજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ મો—વૈદક વિભાગ—અંગ્રેજ દવાઓ, જુદી જુદી જાતનાં ઔષ્ઠો અને એસેન્સ બનાવવા, અંગ્રેજ પેન્ટ દવાઓ જેવી કે, કામેનિટ ઔષ્ઠ એગેનીયા મીક્યર, નાઇટ્રેટ ઔષ્ઠ આર્થ્રી પેટાસ, કીનાઇન આર્થ્રી મીક્યર, આંકસાઇડ ઔષ્ઠ કોપર, પેનકીલર, કમોરોડાઇન, સાઇટ્રીક એસીડ, કોલ્ડક્રીમ, નાઇટ્રીક એસીડ, ફ્લુઆરીક એસીડ, ફોસ્ફોરસ, એન્ટીકાન્સીવા, ડેગીયાના ટોનીક પીલ્સ, હેસ્ટેન્સ પીન-સીરપ-સારસાપરીવા, બાલામુન, લાઇમ્બસુસ, મેથોલ, હેસાઇ, બ્રાસનાથક સાથુ તેલ, અર્ક, પાવડર વિગેરે હાલનો મયમ, ક્યોરોફોર્મ, કીનાઇન, આર્થ્રી પીલ્સ, કોમ્પાઉન્ડ આર્થ્રી કીનાઇન ગોળી, સીરક આફ કાઇપેક્સરફેટ ઔષ્ઠ લાઇમ, વિગેરેની બનાવટ. જુદી જુદી જાતનાં મલમો. દેશી રાસોક્ષત દવાઓ—કવાથો, સુર્ણો, ગુરિશ, ગુગેગ, અવલેન, આસવ, અરીષ્ટ, પરચુરણ ઉપાયો, પાંકો, દારૂ, મુરખા, અથાના, મીઠાઇ વિગેરે ભાગ ૧૧ મો ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મો ગરીબમાંથી ધનવાન થનારા પુરોગાનાં જીવન ચરિત્રો, વિગેરે ધણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે. ગરીબ માણસ પશુ ધનવાન થવા સિવાય રહેવાનો નહિ. પુસ્તકની કી. રૂ. ૫-૦ પે. ૦-૧-૦

જેઠાલાલ દેવરાંકર દવે. અધિપતિ લાખોદય—અમદાવાદ.

[illegible]

ਪਤਾਕਾ ਦਾ ਨਾਮ

अ. र.	य. मं.	सु. गी.	शु. गी.	क. म.	र. क.
रा. म.	म. क.	ग. म.	ग. म.	म. क.	म. क.
व. प.	प. र.	३	३	१५	१५
वि. ६	२२	४७	४७	१९	१९
ज. ११८	२३	१०	१०	११	११

२. मं.	२०	१४	४५
मं. मं.	१२२७	११४८	२३१८
कु. मं.	२४	४११३	१०४६५
कु. मं.	२४	४११३	१०४६५
श. मं.	२४	४११३	१०४६५
श. मं.	२४	४११३	१०४६५

ભવિષ્યવેત્તા (બીજી આવૃત્તિ.)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ થોડાજ વખતમાં ખપી જવાથી તેની બીજી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે.

જૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણી શકવાને માટે અત્યાર સુધીમાં પૂર્વ તથા પશ્ચિમમાં જે જે વિદ્યાઓ પ્રકટ થઇ છે તે તે તમામ વિદ્યાઓનો, જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, અંગ્રેજી જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, સામુદ્રિક, સ્વરોહ્ય. અને રમણશાસ્ત્રનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે, અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલા તમામ પુસ્તકો કરતાં આ પુસ્તક અધિક ઉપયોગી થઇ પડ્યું છે તે તેની બહોળી માગણી ઉપરથીજ જાણી શકાય છે.

તેમાં નિચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા. ૧-૨-સંવત્સર, શક, માસ, અયન, રાશી, ગ્રહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ ચંદ્ર વિગેરે જાણવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલાં શુભા શુભ કર્મોનું ફળ, પ્રા. ૪ થી ૯, ગ્રહોનાં ફળ, નાની મોટી પનોતી, અશુભ ગ્રહો, મહાદશા, દિનદયા વિગેરે જાણવાની રીત પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મહુરતો જાણવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણુદેહી, તારા, નાડી, થોની, ગણ વિગેરે જાણવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાયલી વસ્તુ જડશે કે કેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે તે જાણવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્ય સિદ્ધી માટે પ્રયોગ જાણવાની રીત પ્રા. ૧૫, જન્મ માસ જાણવાની રીત, પ્રા-૧૬ ગ્રહો, અને રાશી, શુભાશુભ, કુપ, રંગ, મૈત્રી વિગેરે જાણવાની રીત, પ્રા. ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુંડળીઓ બનાવવાની તથા જાણવાની રીત. ૧ લાથી બારે ભાવનું, ગ્રહોનું રાશી વાર ફળ, દ્રષ્ટિનું ફળ, અંગ્રેજી રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ બારે ભાવોનું મિશ્ર-ફળ, ભાગ્યોદય, દાસપત્ન્ય, બંધિખાતું, રોગ, સ્ત્રી સુખ, લગનું સુખ, પ્રગતું સુખ, છંદોળીનું, શરીરનું સુખ, અકસ્માત ધન પ્રાપ્તિ. રાજ્ય લક્ષ્મી, વાદનનું, મહાનનું, માળાપત્નું, વિદ્યાનું, વંશનું મિત્રનું, નપુપકપણાનું, સુસાકરીનું, વ્યાપાર, નોકરી, મનમંપસિત્તું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જાણવાની રીત. પ્રા. ૨૦ ગ્રહોની દ્રષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળી ઉપરથી જાણવાની રીત, તેના પતિનું, પ્રગતનું, સ્વધર્મા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જાણવાની રીત, પ્રા. ૨૨ થી ૨૭ હોરા, દર્શણ વિગેરે કુંડળીઓ જાણવાની રીત, પ્રા. ૨૮ મું આધાન-બાબત, સ્ત્રી ગર્ભ કારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પ્રસવનું મૃત્યુ, ગર્ભવંતીને શું જન્મશે, દાંય પગ વગરનું બાળક અવતરવા બાબત, પ્રા. ૨૯-૩૦ વખતે અંધારું હતું કે દિવો દનો વિગેરે ખાતરી કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-૩૧ જોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નાભસ, અવન્યા, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪. જાળકનો રીટ યોગ જાણવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જાણવાની રીત, ક્યારે, ક્યાં કારણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જાણવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષકુળ બનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૯ શરીરપરની રેખાઓ, નખ, નસ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત; પ્રા. ૪૦-સ્વપ્ન ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા-૪૧ મું હસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યજાણ, પ્રા. ૪૨ મું વરસાદ વરસશે કે કેમ. ક્યારે વરસશે અનાજના ભાવતાલની વધવટ, સુકાળ કે દુકાળ વિગેરે જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૩ મું નાસિકાના સ્તર ઉપરથી ભવિષ્યનો વાત જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૪ મું. રમણ શાસ્ત્ર ઉપરથી કારેલી છન્છા પુરી થશે કે કેમ, જરા મળશે કે કેમ, ધંધામાં લાભ થશે કે કેમ વિગેરે ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલી આવૃત્તિ કરતાં આ આવૃત્તિમાં મણજી સુધારા વધારા કર્યો છે. પાકુ ખાઈનીજ છતાં કૌંમત માત્ર ૩. ૭) પે ૦-૪-૦-૦ રાખી છે. તેની પેલી આવૃત્તિના સંજ્ઞામાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વેદ ઉમીયાશંકર બાપુભાઈ મહેતા—વિરમગામથી લખે છે કે, આપનું ભવિષ્ય-વેત્તા નામે પુનઃક જોતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોતાર બાબતો અને જ્યોતિષ વિદ્યાને માન આપનાર કોઈ પણ સત્ત્વનને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ માઈ માનવું છે

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે. વ્યવસ્થાપક લાગોદય, રીપ્રિન્ટ—અમદાવાદ.

શ્રી ચરક સંહિતા.

આપુર્વદનો પ્રાચિન અને જુનામાં જુનો સર્વથી ઉપયોગી અંશ મ્લોક અને યુગ્મશતી બાપાંતર સહીત તૈયાર થવા આબ્યા છે. કી. રૂ. ૧૦-૦-૦ હાલ નામ નોંધાવનાર પાને રૂ. ૧૦-૦-૦

સરવૈ, રેવન્ડુ અને ફ્રાન્જદારી કાયદાનું જીથ.

ખીજ આવૃત્તિ. — આ પુસ્તકમાં ઇંડીઅન પીનલકોડની અમલની કલમો, કીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ડીમીક્ટ પોલીસ એક્ટ, વિજેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડરેવન્ડુ કોડ, તે ઉપર થયેલી ફલ, ગામનાદાર કોર્ટ એક્ટ, રેકર્ડ્સ એક્ટ સર્પટસ એક્ટ, ગામના નમુના, સરવાધની ફલ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની ફલ, અરીજનો એક્ટ, આબદારી એક્ટ, મીઠોનાએક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માણસે દરમિયાં પાસે રાખવા લાયક અને લાભજ ઉપયોગી છે, જેના સંબંધમાં રોકડો વિદ્વાનોનાં સર્ટીફિકેટ મળ્યાં છે રૂ. ૧-૮-૦ પા. ૩.)

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ હો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ એટલે એવાં અપેક્ષા આપવામાં આબ્યા છે આ આપધો અઠસીર વનસ્પતીમાંથી તે સ્ત્રી રીતે બનાવવા, તથા કષ્ટ દવા ક્યા ક્યા રોગ મટાડે છે તે, તથા દવા કષ્ટ કષ્ટ વનસ્પતીની ડેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેક ધાતુ તથા વિષનું શોધન કરી બબ્બો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવલેહો, ખુનો, તેઓ તથા આસવે વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માણસે સમજી શકે તે પ્રમાણે યુગ્મશતી બાપામાં ચરક સુશ્રુત વાગસટ, સારંગધર, જાવમકાશ અને નિષંદ જેવા મહાન અયો-માંથી લખવામાં આવ્યું છે, આ પુસ્તક રૂ. ૫) ના વૈદક પુસ્તકની બરોબરી થઈ શકે છે. પુસ્તકની કિંમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ પા. ૧. -૧૮-૦ બંને ભાગની કી. રૂ. ૧-૪-૦ પા. ૦-૪-૦

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે, અધિપતિ. ભાગ્યોદય. — અમદાવાદ.

મફત હાખલ મળતું દર માસે ૫૦ પૃષ્ઠનું સચિત્ર માસિક.

ભાગ્યોદય.

ભાગ્યોદયના ગ્રાહક થવાથી મળતા લાભો.

લેખો: — મનુષ્યની ભારતિક, માનસિક, અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ યામ, મનુષ્યાવતાર-માંજ મર્ગનાં સુખ અને આત્મદનો અનુભવ યામ શ્રીઓ અને , બાળકોની ઉન્નત યામ, આર્થિક ઉન્નતિ યામ અને ગમે તેવા દુઃખદ પ્રયોગોનો સત્વર ત્યાગ યામ તેવા ઉપયોગી વિષયોને આ માસિકમાં ચર્ચવામાં આવે છે.

તત્વજ્ઞાનના લેખો, મહાત્મા પુણેનો જીવનચરિત્રો, તવલકથાઓ અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદકશાસ્ત્રના વિષયો, જુદી જુદી વનસ્પતીના ગુણો, તેનો ઉપયોગ, અનુભવસિદ્ધ વૈદક દ્રવ્યકાઓ, આરોગ્યપ્રાપ્તિના કુદરતી ઉપાયો, ઉપરાંત વૈદકના પ્રાચીન અંશ શ્રી ચરક મહિ-તાનું યુગ્મશતીમાં બાપાંતર આપવામાં આવે છે, એવીજ રીતે અગ્રિજ બંગાળી, હિંદુ અને મરાઠી માસિકોમાં આવતા મનુષ્યની ઉન્નતિ યામ, તેમ આત્મદ અને સુખપ્રાપ્ત યામ તેવા વિષયોને સુદી કાઢી તેનું બાપાંતર આ માસિકમાં આપવામાં આવે છે.

દર માસે જુદાં જુદાં ચિત્રો આપવામાં આવે છે, બીડા ડેલેઝ કાગળો ઉપર મોટાં ૫૦ પાને દર માસે આ માસિકમાં આવે છે.

દર વર્ષે એક ૨૦૦ પાનની બેટ, નવું પંચાંગ વિગેરે ભેટો મળે છે

સંવાજમ રૂ. ૨-૦-૦, બેટનું મોસ્ટેજ ૦-૨-૦ નમુનાની નકલ ૦-૩-૦ની રીપ્રીટ મીડી મંગાવી ખાતી કરવી. જેઠાલાલ દેવશંકર દવે. અધિપતિ ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

વૈદક શિક્ષક.

આયુર્વેદ વૈદક સંબંધના થી ચરક, સુશ્રુત, વાગસાટ, માધવ નિદાન, નિધંટ, શારંગધર, ભાવમિહિર, યોગ રત્નાકર, રસ રત્નસમુચ્ચય તેમજ યુનાની પુસ્તકો અને મેટ્રીશ્યા મેડિકા જેવાં અગ્રેણ ઉત્તમ પુસ્તકોનું જોડન કરી તેમના એલોપેથી, હોમીઓપેથીક, બાપ્થેમીક વિગેરે સર્વાની એકત્રાતુ વજુન કરી એટલે વૈદ હકીમ કે ડોક્ટરને ત્રણે વિધાનું જ્ઞાન થાય એ હેતુથી આ પુસ્તક બનાવ્યું છે.

ઉપરાંત દરેક રોગ, તે ઓળખવાની રીત, રોગની પરિક્ષા, તે રોગ ચવાનાં કારણો અને તેનો સમગ્રાણ આયુર્વેદી, યુનાની અને અંગ્રેજ ચોપથી આપવામાં આવ્યા છે.

ઉપરાંત આયુર્વેદિય ક્વાથો ચૂર્ણો, મુદિશઓ, ભખો, રસો, ગુગળ, આસવો, અવ-હેદો, પદ્ધિ, મુરબા, અન્નનો, તૈલો, મુલો અને યુનાની નુખ્ખાઓ, ઇન્ડીશ ટીચરો, એ-સેન્સો, એસીડો, અને અર્કો ઉપરાંત ઘણી અંગ્રેજ દવાઓની બનાવટો અને ગુગલાર પ્રી-રદીપરનો આપવામાં આવ્યા છે. આમ આયુર્વેદી, યુનાની અને ઇન્ડીશ દવાઓનું એક-ત્રપણું બરાબર રીતે વર્ણવામાં આવ્યું છે. કી ૩. ૪) પણ હાલ મગાવનાર પાસે ૩ ૩)

જો તમારે વગર માસ્તરે, વગર મહેનતે અને વગર ખર્ચે હોદી, મરાઠી, બંગાળી, ઉર્દુ ગુજરાતી, સંસ્કૃત, અને ઇંગલીશ શીખવુ હોય તોજ

માસ્ટર ઓફ નૉલેજ.

મંગાવજો આ નામનું પુસ્તક આવતા માસમાંજ ગદ્યર પડશે, તે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ સારી રીતે લખતા વાંચતા આવડે તેવું ઇંગ્રેજ, ગરાઠી, હિંદી, ગુજરાતી, બંગાળી ઉર્દુ અને સંસ્કૃત શીખી શકે છે. ગમે તેવો માણસ હશે તે પણ આ પુસ્તક ઉપરથી માન છ માસમાંજ ઉપરની લાખાઓનું જ્ઞાન લખતા વાંચતા અને બોલતાં સારી રીતે મેળવી શકશે. માસ્તરની જરૂર પડતી નથી. દબારો રૂપિયા ખર્ચતાં ન મળે તે હાથ ધેર ખેડાં આમ મફત લખાવ મળે છે તેની કીમત માત્ર રૂ. ૫), હાલ નામ નોંધાવનાર પાસે રૂ. ૪) લેવાશે,

અમારા તરફથી થોડા વખતમાંજ સી ઉપયોગી સ્ત્રીહિતશિક્ષા.

નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક પ્રગટ થશે.

આ પુસ્તકની ગદ્ય સ્ત્રીઓનું કર્તવ્ય શું છે, સ્ત્રીઓની આત્મા, પિતા, ભાઈ, પતિ, અને આત્મા પ્રત્યે શી ફરજ છે, સ્ત્રીઓએ શુદ્ધગાંજ સ્વર્ગનું સુખ અનુભવવું હોય, પોતાના, માળકના, અને પતિના રોગો, તમામ સ્ત્રીઓનું જ્ઞાન, તે દુર કરવાના સ્ત્રીકા ધરમનું ઇલાજ, ઉપરાંત અનેક વિષયોને આ પુસ્તકમાં લખાવ કરેલા છે. તેના દરેક અનુબંધે આદક ઘણું પુસ્તક પોતાની પાસ રાખવું જોઈએ તે દરેક અનુબંધને પુરૂષ અને સ્ત્રી ગમે તેને ધણુંજ ઉપયોગી થઈ પડશે, તેની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૩-૦ પણ અગાઉથી આદક મદ હાલ માત્ર નામ નોંધાવનારને તે માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ માંજ મળશે.

વૈદો ડૉક્ટરો, હુકીમો અને દરેક માણસને ઉપયોગી.

ઘરનો વૈદ-પાને-ફેમીલી ડૉક્ટર.

આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે તેમાં લગભગ ૫૦૦ રકરજો છે જેમાં સારીરનું તેની બંદર આવેલા અનુભવોનું જ્ઞાન, ઇદ્રિયાનું જ્ઞાન, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિકોષ, હુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણ, લક્ષણ અને તેના ઉપચારોને આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે કી ૨. ૨-૦-૦ પો. ૦-૨-૦.

વેદાલાલ કેવશંકર અધિપતિ બાગોદય-અમદાવાદ.

JIVAN. | જીવન | જીવન

॥ વસ્તુ પ્રયોગાત્ ચ્યવનોઽમૃત પુનર્ધુવા ॥ ચરક

“જે ઔષધના સેવનથી વૃદ્ધ વ્યવનનુનિ જીવાન્ જેવા બળવાન્ થયા હતા.”

તે નીચેનાં કારણથી સર્વાત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે,

૧. આ જીવન જીવનથી ગણની ઉત્તમ દેશી વનસ્પતિઓનું બને છે.
૨. આ જીવન એક પણ નુકસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો દાવો કરે છે.
૩. આ જીવન સ્વાદિષ્ટ હોવાની સાથે નિર્લેપ્યે વાપરી શકાય છે.
૪. આ જીવન પુરુષો, સ્ત્રીઓ, તેમજ બાળકો સર્વને શુભ કરવાવાળું છે.
૫. આ જીવન ધીરજથી સેવવાથી તે રોગ મટાડી આરોગ્ય આપે છે.

દૃઢામાં શરીરના જુદા જુદા વિકારો પર અસર કરનારી દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકારોને નિયંત્રણમાં લાવવામાં, શરીરમાં નિરોગીયજ્ઞાનાં તત્ત્વો વધારવામાં, પ્રકૃતિને સમાન યાગમાં લાવી, શોષી, નીચું તથા સક્રિય બનાવવામાં, અને નળનાથ, પાંડુ, ખાસી, ક્ષય, સમઘણી, મરો, અભિપિત, વંધ્યાદોષ, નમુસકત્વ તથા ધાતુવિકારનાં દરેક મટાડવામાં

આ જીવનની ખરેખરી કરનાર એક પણ દવા નથી.

કિંમત—નં ૧—સ્ત્રી ૩૫૫ની રૂ. ૧-૮-૦. પૌ ૦-૫-૦

અમદાવાદથી વકીલ શ્રી. વાઈલાલભાઈ એન. બી. એ એલ. એલ. બી. લખે છે કે જીવન ધર્મ પૌષ્ટિક છે.

ખરો (સીધ) થી કામેથી તથા રાંધે લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી કાયદો થયો છે.

સુખાઈથી જી. એન. દીવનાલા લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી માફ શરીર રક્ષુષ્ટ થયું છે. આવા અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે.

કોષ્ટ પણ રોગનાં સલાહ મફત આપવામાં આવે છે. જ્ઞાન માટે દીઝીટ ખીડી.

જીવનની ગોળી ૩૫૫ ૧ ની કી. ૦-૮-૦	સુખશાંતિ લેપ (ગડગુમક મટે) ૦-૮-૦
માથાનો પાવડર (માથુ ઉતારે છે.) ૦-૮-૦	દીલપસંદ વાટર (મુખપરના મસામટે) ૦-૮-૦
ખરજવાનો મધમ. ૦-૮-૦	બાળા રોગ વડી. ૦-૮-૦
વીંછીની દવા, ૦-૪-૦	ખાવામૃત. ૦-૮-૦
આંધ્રોષ્ઠ, ૦-૪-૦	ખાધિયં તેવ (દાનના રોગ મટે) રૂ ૧-૦-૦
દંતગજન (દાનના તમામ રોગ મટે) ૦-૮-૦	ઉપરસની ગોળી ૩૫૫ નો રૂ ૧-૦-૦
દાદરના મધમ (ગમેતેલી દાદર મટે) ૦-૪-૦	દાદરસવ રત્ન ૧ ની કી. રૂ ૧-૮-૦
ખાસની દવા ૦-૪-૦	કુમારસવ રત્ન ૧ ની કી. રૂ ૨-૦-૦
સાચા મોતીનો મુરો તો. ૧ ની કી. ૧-૦-૦	સુવર્ણ માલિક લખ તો ૧ ની રૂ ૨-૦-૦
અષ્ઠક લખ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૧-૦-૦-૦	સાચાસીંગ લખ તો ૧ ની કી. રૂ ૧-૦-૦
લોહ લખ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૫-૦-૦-૦	કલાઈની લખ તો. ૧ ની કી. રૂ ૫-૦-૦
મરાંસ લખ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦-૦	સાચા મોતીની લખ તો ૧ ની કી. રૂ ૩-૦-૦
મંકુર લખ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦-૦	

સુવર્ણ વસંત માલતી-શ્વેત અને દગ જીવનર મટાડી પુષ્ટ કરી ધાતુ વૃદ્ધિ કરે છે. તો ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦.

આ શિવાય તમામ મકારની તમામ જીવન દવાઓ, બળો રસો, આસનો અને શુદ્ધિકરો અગારે આવી મળી સકશે ના આનાની દીઝીટ ખીડી પ્રાદેશની અંગાવો.

જોડાણલે દેવશકર દેવે

તંત્રી બાબોદય અને પ્રોપ્રાયટર દેવે કમીક્ષ વર્કસ—પાંચકુવા-અમદાવાદ.

म. २.	य. म.	सु. म.	श. म.	श. म.
रा. मि.	तु. मि.	व. म.	मि. मि.	मि. म.
अं.	१८१४	१५	५२५२५	८८
क. ५०	४८४१	३८४३४१	१८१८	१८
वि.	४४३२	३६४५५०	८८	३
ग. ५	८४५३१	१४	६१३५	३
	८४५	४४४५५४	४४४१११	

[illegible][illegible]

ક્ષય નિવારણ ગુદિ.

શરીરમાં ઘણું અસાધ્ય મશ્વરો ક્ષય-રોગ આ દવાથી મટે છે. શરીર સુકાઈ ગયું હોય, ખસણું ન હોય અને દવાડે દવાડે શરીર મગનું હોય, અન્યત્ર તનું હોય, જાતીલી, હાથની, ફેફસાંની નબળાઈ, આંધ, ખાંસી, રુઝું તાવ અને ક્ષયને મટાડી દેવાત આપે છે. ડબી ૧ ની કો ૩ ૨.

દવાથી નારણુ દહા લખે છે કે, આપની ક્ષયની દવા ધણી અકસિર નીચી છે જેથી તે આભાર માનું છું. અને જો આખત હું મારા મિત્રને બતાવેલું કેમકે.

રાજવંશી યાકુતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખરૂં પુરપાનન અને શક્તિ આપી, વીર્યનો વધારો કરી, શુદ્ધિદ્રિયની સિધ્ધિના મટાડી સરેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. નયુષકપણુને પ્રોત્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન છે ડબી ૧ ની કો. ૩. ૫.

નપુષકત્વારિ લેપ.

આ લેપ શુભ લામ ઉપર લગાવવાથી શુદ્ધિદ્રિય સનેજ થાય છે અને નપુષકપણુ મટી ખરી જીવાતી પ્રાપ્ત થાય છે.

કી ડબી ૧ ની ૩. ૩

સંગ્રહણી પીલ્સ.

આ દવાથી મેમ્બ્રેન મટે છે, વારંવાર ઝાડા થતા, ખાણું ન પચવું, અરચિ, શરીર મળી જવું, વિગેરે દરદો મટાડી, મેમ્બ્રેનનો નાશ કરી શક્તિને આપે છે. તમામ પ્રકારના ઝાડા મટાડે છે ડબી ૧ ની કો. ૩. ૭-૮-૯

યવતમતરી બેન્ગલ જમાવ આખદસા લખે છે કે, મારા એક મિત્રને મેમ્બ્રેનનો રોગ થયો હતો, અને પાણી માગ્યું હતું તે આપની દવાથી મટ્યું છે.

વાતહરપીલ્સ.

અમે તેવો વા, સંધિવા, પક્ષાઘાત, કાચ માનું સ્ત્રી જવું, સજ્જા નાખવા વિગેરે ત-

મામ પ્રકારના વા આ દવાથી મટી શકે છે સવારમાં બે ગોળી દુધ અને દીવેલ સાથે ખાવી ડબી ૧ ની કો. ૩. ૨

વાતારિ લેપ.

વા ઉપર આ લેપ લગાવવાથી વા મટી નય છે. આ ૧ ની કો ૩ ગા.

વધરાવલ પીલ્સ.

સારણુ માં, વધરાવળ, આંતરું હિત રતું, અંતરંગ-આ દવાનો ગાણુ ઉપયોગ સખતથી ૧ માસમા મટે છે.

રોજ સવારમાં બે ગોળી દીવેલ અને દુધ સાથે લેવી ડબી ૧ ની કો. ૩. ૨.

વધરાવલ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારણુમાં ઉપર લેપવાથી મટે છે ડબીની કો. ૩. ૧)

દોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત વિહારો મટાડી, વીર્યની વૃદ્ધિ કરી, પુરપાન આપે છે કાચ ખાનું કળાતર, માપાનો દુઃખાવો, કોડા કાટી અને ઈંદ્રિયની સિધ્ધિના મટાડી સુવાન જેવું ખળ આપે છે. ડબી ૧ ની કો ૩. ૧.

સવારે ૧ ગોળી દુધ સાથે, બપોરે ૧ ગોળી જમ્યા પછી અને સંજે એક ગોળી સુતી વખતે ખાઈ ઉપર દુધ પીવું.

ફીવર પીલ્સ.

અમે તેવો, ટાંડીઆ, છીનીઆ, એકાન-રીઆ, રોજના, અને ચોથીઆ તાવને મારે આ દવા ઉત્તમ છે

અમે તેવો જુનો અગર નવો તાવ આ દવાથી મટી નય છે.

માત્ર ૧ થી ૪ ગોળી સાકર સાથે દર મગુ ત્રણ કલાકે લેવી. ડબી ૧ ની કો. ૩. ૧-૬-૭

ઉન્માદહર પીલ્સ.

ગાણુ, વાઈ, ચકરી, મુગીનાયુ, અ-ખતમાર, મૂર્છા, દિલીરીઆ વિગેરે દરદો આ દવાથી મટે છે

સવાર સાંજ બંને ગોળી. દુધ સાથે ખાવી. ડબી ૧ ની કો ૩. ૨.

આનંદવટી.

ખાધું ન પચતું, અશરણ, ખૂખ ન લાગતી, અશ્મિ, આંશ, ગોળા ચઢવો, છાતીએ બળતરા, નળનંધ વાયુ, બંધકાસ, વિગેરે દરદો મટાડે છે. જાખને ઊધાડે છે, ખાધું પચાવે છે. અને દસ્ત સાફ અને નિયમસર થાય છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧

સવારમાં ૧ ગોળા પાણી સાથે ખાવી બપોરે અને સાંજે જમ્યા પછી એકેકી ગોળા ખાવી.

અફીળનાશક ગુટિ.

અફીળીએને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશ્મિ છોડાવે છે ફરી દવા કે અફીળી ખાવાની જરૂર રહેતી નથી અફીળીમાં પેસા અરબાદ કરી શરીરને તુકશાન કરવા કમળના મધુપોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશ્મિ છોડવા લલામણુ છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૨

ઝીઝુવાળાથી રામઅવતાર વખતારમાં લખે છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અશ્મિનું બંધારણ માત્ર પચીસ દોવસમાં છુટીજાયું છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે સ્ત્રીએને રુઝાવ-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિયમિત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે દુઃખ થતું હોય તેને નિયમસર અટકાવ લાવે છે. અને પીડા મટાડે છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૪

કોલેરા પીલ્સ.

ગમે તેવો કોલેરા, ઝાડો, ઉલટી, અને ગોટસા ચઢતા હોય, માતાનું ચકુ હોય, તેને આ દવા તુરતજ મટાડે છે.

આ માત્રાથી ૪ ગોળી દર ગમે કલાકે આદાના રસમાં આપવી. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ.

આંખમાં પટેલું, કુલ, ગંબ, હારી, પડખ પરવાળાં, રતીધળાપણું અને ગોતીએ પડવો હોય તો તે વગર વાદકાને આ ગોળીએ આંજવાથી મટે છે.

આંખના દોષ પછી રોગ, ખીસ પડવા, આંખ દુઃખવી, પાંપણો ગળી જવી, વિગેરે

આપિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧

પાણી સાથે ઘસી ૧ ગોળી સાંજે અને સવારે આંખમાં આંખની.

વંચ્યા પીલ્સ.

ગમે તેવી વંચ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રી પ્રજા થતી ન હોય, એકવાર પ્રજા થઈ પડી પ્રજા થઈ જવની ન હોય તેવી વંચ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ બંધારણ થાય છે અને પ્રજા થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે ડબીની કી. રૂ. ૪

પ્રાંતીનથી સોની દસમુખનામ અમધારામ લખે છે કે તમારી વંચ્યા પીલ્સથી મારી સ્ત્રીને ખીસકુલ પ્રજા થતી નહોતી તે તમારી વંચ્યા પીલ્સથી થઈ છે તેથી તમારો આભાર માનીએ છીએ.

કામરસ ગુટિકા.

જે સ્ત્રીને વારંવાર પ્રજા થવાથી, તંદુરસ્તીની હાનિ થતી હોય તેવી સ્ત્રીને આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી પોતાનું પતિ સાથે સંયોગ કરવા છતાં પણ ગર્ભ નહોતો નથી અને પ્રજા થતી નથી.

ડબી. ૧ ની કી. રૂ. ૫

અમૃત પાન.

આ દવાથી ગરબોના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધિ થાય છે અને તાવ, ઉત્તવા, ખસ વિગેરે ગરબોના રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. કી. રૂ. ૧

પ્રકોશથી દામોદરદાસ નવાદાસ લખે છે કે, આપની અમૃતપાનની આટલી ઘણી અકસિર છે. તે તેના નામ પ્રમાણે જ શુભ કરે છે તેથી હું ઉપકૃત છું.

અમૃત-જીવન.

આ દવા જુદા જુદા અનુપાન સાથે માત્ર જેની ટીપાં આપવાથી તમામ પ્રકારના રોગો મટાડે છે. શરીરની અંદરના દરદો ઉપરાંત બહારના આમડીના દરદો દવા લેવાવવાથી મટી જાય છે આ.૧ ની કી. રૂ. ૧ આમલીવારાના કોષાંગ સાથે જોડાવવાથી જ લખે છે કે અમૃત જીવનની અનુભવ કરતાં જુદા જુદા રોગ ઉપર અમૃત પાનની અસર પાત્ર અને ઘણું ઉપયોગી દવા નીવડા છે.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

થી તમામ રોગ મટે છે એટલુંજ નહિ પણ તે નપુપકને ખરૂં પુરુષાતન આપી પહેલવાન અને પુટ-ગનાથી વિષની દિક્ક કરી વિવળીક શક્તિ આપ છે. એ ઉપરાંત આ જ્વાથી તમામ જાતના રોગ મટે છે. કાષ્ઠ પણ રોગ યથા કે માત્ર એ ગોળી મદ સાથે ખાતરી કે તુરંતજ તમામ જ્વરના રોગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અક્ષરી છે હમરો દરદીને કાપેદો થયો છે તેનાથી ઝેરી તાવ, તાવ, યાદીઆ, એકાતરીઆ અને મલેરીયા વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડા, મરજ, સંમદણી, અટર્ણ, મંદામ્નિ, હરસ, સંત્રિપાન લખ્યરોગ, ખારી, કફ, ટાંડીઓ, ક્ષય, દમ, સાદ બેગી જવો, પાંડુ, કમ્બો, અનસાન, અરૂચી, કેલરી, દાદ, કૃમી, આરો, સોજ, વાઈ, ફેફર, માંડળેણ ચકરી, મૂર્છા, વા, આમવાત, તાતરકત, પત, શીળસ, શરદી, મદરોગ, રક્તપીત, ગુળ, ચુંક, ગોળો ચઢવો, બરોળ, ઉદરોગ, મોઢાના રોગ, દોતના રોગ, કંઠરોગ, કાનના રોગ, શુભડા, કંઠમળ, ઉપદંશ, પ્રમેદ-પદર, સ્ત્રીના આર્તવ (દસ્તાન) નો રોગ, મનકાષ્ઠ, પથરી, કોઠ, રતવા, ઝેર, ધાતુક્ષય પાતપીત, કફપીન, વીંછી, અરજવુ, સર્પાવપ, કોલેરા, અંતરજળ, જમંદર, ઉદરોગ, ભગં-દર, બાળરોગ, બેદગાશ, ફેફસાનિ બિગાડ દંઠમાળ, વિરોટક, મંથિવા, પક્ષધાત વિગેરે તમામ પ્રકારના રોગ મટાડી પુરુષોના ધાતુગતના અને સ્ત્રીના આર્તવના તમામ રોગ મટાડી ઘરેર પૂરૂ કરી અખૂદ શક્તિ આ એટલીજ દવા આપે છે માત્ર વનરપતિનીજ આ દવા છે. કો. ડબી ૧ ના રૂ ૩, પા. ૦-૩-૦ નપુપકને ખરૂં પુરુષાતન આપનાર આ દવા છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલી દવાઓ વાપરનારા ગુ' કહે છે ?

રામપુરાથી મયુર નાપાભાઈ લખે છે કે, આપે બાલામુતની બાટલીઓ મોકલી તેનો ઉપયોગ કરતાં સારો ફાયદો થયો છે તે આપની દવાના સેવનથી અમારો બાળક આરોગ્ય છે.

રૂવાથી નારણજી કિશ પટેલ લખે છે કે, —જ્યારે આપની કૃપાને માટેની દવા મંગાવેલી હતી તે ઘણીજ અકસિર નીવડી છે. જેથી હું આપનો ગદાન આભારી છઉં. વળી હું એ બાતનમાં મારા મિત્રાને બહામજી કહે' છું. હાલ સુંદરી સાધીની નજી બાટલી વી. પી. થી મોકલજો.

અમલેશ્વરથી કલ્યાણજીજીજી પ્રભાતસિદ્ધજી લખે છે કે આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા અને વાપરી તેથી ઘણો ફાયદો થયો છે. માટે બીજી વ્યાધિહર ગુટિકાની એક ડબી વી. પી. થી મોકલજો.

મુખ્યાશ્રી પરસોતમ લલ્લા લખે છે કે સુંદરીસાધીથી અમારાં માતૃથીતે તથા કુટુંબની એક સ્ત્રીને સારો ફાયદો થયો છે. માટે બીજી ના કંઠન બાટલી વી. પી. થી તુરંત મોકલજો.

બારડોલીથી મગનલાલ જીવજીજી લખે છે કે, આપના તરફથી આવેલ સુંદરી-સાધીની એક બાટલી અને મંગાવેલી તેથી આરામ છે. માટે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોકલો.

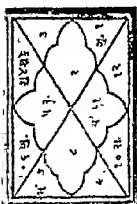
નીચોલધી સુનીલાલ રણછોડ રાણાના મહેનાજી લખે છે કે તમારા તરફથી સુંદરી સાધીની એક બાટલી અને મંગાવેલી તેથી પાંચ છ માસનો લોહી વા તદન મટી ગયો છે માટે બીજી નજી બાટલી વી. પી. થી મોકલજો.

કરાંચીથી ઠા કેશવજી નયુભાઈ જુગેશ્વર લખે છે કે, તમારી દવા સુંદરી સાધીથી અતમ છે માટે બીજી નજી બાટલી વી. પી. થી મોકલજો.

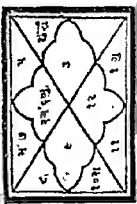
શાહપુરાથી, પા ધનજીભાઈ અબાઈસ લખે છે કે, સુંદરી સાધીની દવા અત્રેની એક બાઈને કસવાવડ થઈ છે તેને પાચાથી આરામ થયો છે.

મુંઝથી પા પરસોતમ રણછોડ લખે છે કે, સુંદરીસાધીની ૧ બાટલી પાવાથી સારો ફાયદો થાય છે ને નાતકલીક શુણ આપેલો છે. માટે હવે બીજી બે બાટલી વી. પી. થી મોકલજો.

ભાઈદર બી. ભદરાપા લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાધીની દવાથી ફાયદો છે. માટે બીજી નજી બાટલી વી. પી. થી મોકલજો.

स. रा.	वि.	र.	म. म.	सु. प्र. क.	श. म.	म. म.	रा. क.
अ. रा.	अ. रा.	२४	१४	२०	१३	१३	३
क. वि.	क. वि.	४२	४२	४१	४३	४३	३६
ग. वि.	ग. वि.	४८	४८	४३	४३	४३	४६
ग. म.	ग. म.	२०	४१	४३	४३	४३	४३

2. 1.	2. 2.	2. 3.	2. 4.	2. 5.	2. 6.	2. 7.	2. 8.	2. 9.	2. 10.	2. 11.	2. 12.	2. 13.	2. 14.	2. 15.	2. 16.	2. 17.	2. 18.	2. 19.	2. 20.	2. 21.	2. 22.	2. 23.	2. 24.	2. 25.	2. 26.	2. 27.	2. 28.	2. 29.	2. 30.	2. 31.	2. 32.	2. 33.	2. 34.	2. 35.	2. 36.	2. 37.	2. 38.	2. 39.	2. 40.	2. 41.	2. 42.	2. 43.	2. 44.	2. 45.	2. 46.	2. 47.	2. 48.	2. 49.	2. 50.	2. 51.	2. 52.	2. 53.	2. 54.	2. 55.	2. 56.	2. 57.	2. 58.	2. 59.	2. 60.	2. 61.	2. 62.	2. 63.	2. 64.	2. 65.	2. 66.	2. 67.	2. 68.	2. 69.	2. 70.	2. 71.	2. 72.	2. 73.	2. 74.	2. 75.	2. 76.	2. 77.	2. 78.	2. 79.	2. 80.	2. 81.	2. 82.	2. 83.	2. 84.	2. 85.	2. 86.	2. 87.	2. 88.	2. 89.	2. 90.	2. 91.	2. 92.	2. 93.	2. 94.	2. 95.	2. 96.	2. 97.	2. 98.	2. 99.	2. 100.
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	---------

[illegible]

દવેનું સુંદરી સાથી. ૨૭૨૮૬ છે.

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસિર નીવડ્યું છે. સ્ત્રીઓનાં કોષાધિક્ય રદ જેવાં કે, લોહીવા, પ્રદત્ત, રક્ત અને સ્ત્રી જેવી ગુણધ્યાનમાંથી સ્ત્રીઓ, પડી, પીળી, મળ ગુણથી અગર લાલ રંગની લોહી જેવી સ્ત્રી પેલાં કર છે, પેલાં અગત અને, દામ પગના તળીઆમાં, કોઠામાં, માથામાં અને કોષ વખતે આખા શરીરમાં સણકા મારે, કાઠ, મુમ અને કળતર થાય, સ્ત્રીઓ તાવ દર્શાવે, શરીર સુકાઈ પોળી પુછી જેવું થાય, અગ્નિનું તેજ કમી થાય, દિવસે ત્રિવરો શરીર સુકાઈ પેદાલ થાય, અસક્તિ આવે અને કામ ધુઈ શકે નહિ, આખો દિવસ કોષ અને માથું ફાટ્યાં કરે, તાવ ઉધમ્મ, દમ, ખાંસી મોળ, ઉલટી, અડચી, માસિક અટકાવ—સ્ત્રીના સર્વેથી તમામ રોગ ગર્ભાશયની પીડા કમુચાવડ, સુવારોગ ગિજેરે, તમામ રોગ અને આવા અનેક દોના સમુદાયે આ સુંદરી સાથી એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ પુવાન અને જલ્દી એક સ્ત્રીએ દર્શાવવા વાચક છે જેથી તેઓના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ છે દુઃખાનના નિગા દવા પામતા નથી અને બાંધાયે ગર્ભ કારણ કરી શકે તેવું બનાવી ખત વધે ગર્ભ કારણ થાય છે. પીવામાં લાદિલ છે. બાટલી ૧ ની કીમ ૩ ૧) ગણ બાટલીના ૨ ૨-૪-૦ પોટ ૮-૭-૦

સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી પુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા જેવું નથી

૨ પુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદત્તના બાધીમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ કારણ કરી શકે તેવું બચાવ છે

૩ ગર્ભ વખતે પીરાથી અધુરે માંસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માંસે વિના કષ્ટે પ્રસવ થાય છે

૪. સુવાચક પછી પીવાથી સુવા રોગ થતો નથી, બાળકને પુષ્ટ દરે તેવું તદુરસ્ત પાવણ બનાવે છે અને બાળકનું શરીર પુષ્ટ રહે છે.

૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે દર્શાવે પીવાથી સ્ત્રી તદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી.

૬ મૃદાન્વસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તદુરસ્ત પુવાન જેવું રહે છે, અને જલ્દીવસ્થાને અટકાવે છે

દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી જલ્દી થતા પર્વત આ બાટલી પામે રાખીજા જોઈએ.

સુંદરી સાથીના મબદમાં

નવાબશાહથી એન્ટનીધર કલ્યાણજી અરજી લખે છે કે, આપના તરફથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ ગમારી અમારી સ્ત્રીને પીવરાવી છે, તેમાં સફેદ પ્રદરની તમામ શક્તિ થઈ છે દવે શરીરમાં તાકાદ આવી છે, અનેક દરદ એથી શાંત થયા છે સુંદરીસાથીની દવાના જે ગુણ આપે દર્શાવ્યા છે તે પ્રદરના કમ્પાકારક છે. હું તનમનથી અસીરીયિત આપુ છું કે આવી દવા આપ ખરા ગુણવાળી ને સ્ત્રી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હમ્મ મારા મિત્રને લખામણ કરું છું

અન્નાચાથી મેલાભાઈ ગીરજશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગારી વાપરી હતી તેમજ તેના સાથે ગુણની વિશેષ દલીલન જનસમુદાયને સમજાવવામાં આવે છે.

મુંબાઈથી ત્રવાડી સ્ત્રીજાલ પ્રસારાંકર લખે છે કે તમારી સુંદરી સાથીની બાટલી મોટલી તેથી આરામ છે તેથી બીજી વજુ બાટલી વી. પી થી મોટવમાં દવા ધણીજ સારી અને ઉત્તમ છે

નાંદોદથી અણીલાલ દાગડોદામ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમાની બેરીને દરદનું આરામ છે, માટે સુરત બીજી ૩ બાટલી વી પી થી મોટવો રોગ મટવાથી તમારા દક્ષમાં દવા દર્શાવે છીએ.

આખીબલીમાંથી એન જી બાટલીઆ લખે છે કે, હાલમાં સુંદરી સાથીનો સારી રીતે ઉકાવ છે અને ધણી તરફથી તે બાળક ધન્યવાદ મળ્યો છે

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અર્ધો અર્ધો ચમચો ચોખાના પાવરમાંજ સામે પીવી. અધી કાંઈ નહિ.

દવે દેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ. પાચકવા ચાર ગ્લોસ ઉપર.

નહુના છોકરાંઓની તાકાત વધારનારી
જાણીતી દવા.

ગેરે નું

બાલામૃત

પીવામાં મીઠું હોવાથી છોકરાંઓ ખુશીથી પીએ છે.
રીશી ૧ ના ૧૨ આના. દવાલ ખર્ચ ૪ આના.
કે ટી ડેંગરેની ક, ગીરગામ—મુંબઈ.

શ્રીમાન હોદાલાલ જીવનલાલ

(અવરુદ્ધાપક મહાકાળ)

રચિત

અલૈત્તિક રસપૂર્ણ વાર્તા

યોગિની કુમારી.

કીમત ૧—૪—૦ પોસ્ટ પેગ, વી, પી, ખર્ચ ૦—૪—૦

શ્રી મહાકાળ-આસિકર્મા આ વાર્તા પ્રકટ થઈ ત્યારે તે માસિકના હજારો માલિકો વધારનાર નીવડી હતી અને તેવીજ રીતે જનસમુદય તરફથી વારંવાર માગણી થતાં તે પુસ્તક રૂપે પ્રકટ કરવામાં આવી છે. સાંચારિક, દૈનિક, અર્થિક, વ્યવસાયિક, વાજીયા વિજ્ઞાનવિદ્યા વગેરે વિષયોની શુભળી સાથે ધારીરિક, માનસિક, આર્થિક અને આત્માત્મિક અબુદ્ધ્ય કરવામાં મિત્રરૂપ નીવડેલી સરન બાવામાં લખાયેલી અખચિત રસપૂર્ણ નવનમ્યા આ એકલીજ છે.

અમારે ત્યાંથી ફરેક જાતનાં પુસ્તકો મળશે.

એસ સાધક અધિકારી વર્ગના તમામ પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે.

તાપ્તિ સંગો—પ્રાચીન દેહીંગ કંપની મુંબઈ નં. ૨

શુકસેતલ, પબ્લીશર્સ કમીશન એજન્ટસ વગેરે પ્રીન્સિપલ્સ, મુંબઈ નં. ૨

પાતાળનો અવાજ.

અમૃતધારાનું મેં બોલ કુટુંબમાં સેવન
દસબુંદ, હું અંતઃકરણથી અનુભવિત અર્થ
હું કે, જે રોગોન વાસ્તે લખ્યું છે એ
લાજકામક પ્રમાણિક છે. મીનીસ એચ પે-
ટરસન, સાહિબા, નં. ૧૨૪૨, ઓકેસીડ,
અમેરીકા

એક અન્ય બાહની સમતી.

“મારી પુત્રીએ અમૃતધારાની યીશી
આપની પામેથી ગયા મ સમા ખરીદી હતી,
હું આપને લખું છું કે, એ બહુજ અદ્યતન
વસ્તુ છે, અને મનુષ્ય જાતિને માટે એક
ન્યામન છે, હું કહું છું કે કદી હું તે
સિવાય કશી શકીશ નહિ, કારણ કે તે
સર્વ રોગ મટાડનાર છે જે મને તેની
ખુશી બળે હોત તો મારા ધ્યારા પતિનો
હવે તેથી બધી જાત અમૃતધારાની મુરી
પ્રસંશા થઈ શકેતી નથી, કોઈ અન્ય
ઓપદ તેની સાથે મુકામનો કરી શકે નહિ
છા જોહનસન, મુનાર.

કવિ વિવેક વેદ ભૂપણ પં. ઠાકુરદાસ શર્મા, વૈધની દવા

અમૃતધારા દરરોજ પાસે રાખો.

જે એકજ દવા કે જેની માત્રા ૨-૩ ટીપાં છે, તે સર્વભ્રમ સર્વ રોગોને, જે લગભગ
જામા વૃદ્ધી, બાળકા, બુવાનો, સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને થાય છે, તે સર્વનો રામમાણ
જ્ઞાન છે ખાવામાં તેમ ચોપડવામાં બંનેમાં કામ આવે છે કોઈ અત્યાનકદુષ્પ થાય તો
જે અત્યાનકદુષ્પ દુર કરે છે, મદિનાના રોગો દિવસમાં, દિવસોના રોગો કલાકોમાં, કલાકોના
મિનીટમાં દુર થઈ બચે છે; એકવાર નુજાશવો, સ્ત્રી પ્રિક્રમોથી મચે અને અસુખને ખરીદો.
રોગોનાં નામ કે જેને અમૃતધારા દુર કરે છે

દરેક પ્રકારની માથાની પીડા, દમ, કાસ, પાચનશુભ, સ્ત્રેષ્ઠમ, અપચો, કોલેરા,
અરિય, આફરો, ગડગડાટ, પરિણામ, શુભ, ગ્રમહણી, અતિસાર, વમન, અપત્તમાર (મુગી)
દંતપીડા, વગેરે દાંતોના સર્વ રોગ, નાકનાં સર્વ રોગ, મુંઝેલાં સર્વ રોગ, ફાલ્લા, દાદર
સોળ, દાદ, માખી, નીછી, સર્પ, લડકામુ કુતરૂં, ઉંદર વિગેરેના દખ, સર્વ પ્રકારના
ગોળ, ઉપદસ, ગ્રામનું દરદ, આંતરિક વ બાહ્ય પીડાકારક, ચોટ, દુર્બળતા પ્લેગ, અસુત
પ્રદર, સોમરોગ, પાંડુરોગ, કાચ, રાજ્યદમ્બ, બગેાજ, વાપાનો ગોળ, બલગક, કંઠમાળા,
સનિપાત, બાલરોગ, હૃદયરોગ, મુતજ્વલ, માસિક બધ, વાતરોગ, અક્ષીજ વાત, રક્તપીત
દર્દકમર, દાઝડુ, પિત્ત, ઉન્નાદ, મળ પડવુ અવાજ બેસી જવો, મૃતશય, કલેજનું દરદ,
માથુ, ગતી, ફેફસાં, આંતરડાં વિગેરેના રોગો ઉત્પાદિ સર્વ રોગોને મટાડે છે કીમત
મોડી શીશી ૩ રા, અર્ધી યીશી ૩ રા, નમુનાની કી ૦ ૦-૮-૦

“મોટી” મોટી ૫ રા, અર્ધીની ૫ રા, મેસુનાની કી ૦-૮-૦ હે
પત્રઅવહારને માટે લખો અમૃતધારા (અર્થ) હાદોર

આધિ હજુર પશુ આપક એક. ખીરસામાં દવાખાતું ડાકડું અને વેદ.
સવ ગાંધ એકજ ખીરસામાં એટલે દગુરો આધિને માટ એકજ દવા-

અમૃત હવન. (૨૭૨-૨૩)

એ ખેરખેર અમૃતજ છે નેમ અમૃતના ખે ટીપાથી મૂત માણસ સહવન થઇ જાય છે નેમ આ અમૃત હવનના માત્ર એજ ટીપાં ડાકડ પશુ રોગ ઉપર ગાંધ પાણી કે દુધમાં દિવસગા ત્રણ વખત આપ્યા કે રૂઝેરની અદરના તમામે રોગો મટે છે, તેગજ રૂઝેરની બદાગના રોગો ઉપર માત્ર એજ ટીપા લગાડવાથી બદારના આમડીના રોગો તથા જે ડાંખાને મટાડે છે બાટલી એકની કી ૧-૦-૦ ચો. ૦-૪-૦

આ દવાથી તાવ, દમ, ઉધરમ, જાડા હલકી, ચુક, સળેખમ, માયુ ચડવ, વા ખાવવો, સળકા, કોસેરા, અહરજ, આદરો, અસુખ, હીરનીરીઆ, મુગી-વધ આપરી, સગ્રહણી જેરી ડખ, સોન, શુગર્ડા ખસ, દાદર, પ્લેગ, પાહુગેગ, કાપ, વાયુનો ગોળો, કદમાળ, સધિવા ઉન્માદ રોગ, છાતીનો દુખાવો વિગેરે અનેક રોગ મટે છે છતાં કીમત માત્ર ૩ ૧ ત્રણ બાટલીની કી. ૩ ૨-૪-૦ લાખે રોગીકોટોમાંથી માત્ર એકજ વાચો —

આબસીઆરાના ના ડાકેર સાહેબ જોરાવરસિ હજી—૧મે છે કે તમારી અમૃતહવન ઉપર મને પત્રો તો ભરોસો નહોતો પણ અજમાયશ કરતા જુદા જુદા રોગોળજી ખાતીથી મટાડે છે અને તેથી તે બરસાખત અને ઉપયોગી જણાય છે

હુની દમ અને ખાંઠીનો ખાતીવાળો મલાજ

હરીતકયાવલેહ.

આ દવાથી ગમે તેરી ખાસી હશે, કશ ઉદરસ, દમ, તાવ જાડાની કબજાત ખાળ કોની વરાધ, સરાણી વિગેરે છાતીના અનેક રોગો મટે છે દમની દનાઓ વાપરોને કટાળેનાં — એએ આ સાગ્ર સિદ્ધ અને અમારી લાખા નખતની અનુભવ કરી સે કડો દરદીને આરામ આપેલી આ દવા મગાવી ખાતી કરના બલામણ છે કીમત રતવ ૧ ના ડખાની ૩ ૦-૦-૦

મંદાગિન.

જાણું ન પચવુ ખાવા ઉપર અચ્ચી થયી, બૂખ ન લાગવી, ખાડુ ભાવે નહિ, બૂખ મરી જવી, બધકોસથી જાડો ખુલામે ન થવા મેદ વાયુથી સરીર કુતેલ જણાય અશક્તિ પક્ષી ને કાક ચડવો, વિગેરે દરદોમાં અમારી આનંદવટી આ દવા વાપરવા બતામણ છે તેથી બૂખ ઘણી લાગશે જઠગમિ પ્રદિત્ત થશે, ખાધેલુ પચશે, જાડો ખુલાસે આપશે, મેદ ઝોઝો ઘણું, વીધ અને ચક્તિને વધાગે જા ૧ ની કીમત ૩ ૧-૦-૦ ત્રણ ખાતી કી ૨ ૨-૪-૦

વરાધ.

નાના બાળકો મેંડે પોણેસો દમ આ હવતેલુ રોગથી મરી જાય છે દરેક બાળ કવાળા કુદુનમા અમારી વગધની શુરિકાની ૧ ડખી સાખવા બલામણ છે મને તેવી જનમી મપેલી વગધ પશુ આ ગોળી ૧ ધમીને માતાથી મરી જશે. સે મ્હો બાળકોને માં દગુરો વખત અનુભવ કરી હોતેસી જે બાળકવાળા દરેક કુદુનમા અકેક ડખી હોતીજ નોકએ કીમત ૧ ડખી ૧ ની ૧-૦-૦ ચો. ૦-૪-૦

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ

દશ્યનું વિનાશિત્વ જોઈને તેમાં વિરાગ પ્રકટાવવા આસક્ત જીવને ઉપદેશ.

(હજી કાં જ્ઞાન ના આવે, એ લય.)

હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે? હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે ?

પ્રીતિ, શો સ્વાદ પ્રકટાવે ?

આજ સુધી તેં તો ગણી, જે જે વસ્તુ નિત્ય;

આ ક્ષણે તુજ આગળ યર્ષ, નહિવત્ તેહ પ્રતીત.

છતાં હિર શું ન કુળવે, છતાં હિર શું ન કુળવે,

નિરસતા શું ન ઉપજાવે ? હજી.

ખેલાવ્યાં ખોળે લલ્લ, જેને ધરી ઉઘાસ;

પોતાનાં જાણ્યાં છતાં, રહ્યાં ન આજે પાસ.

અમંગ શું એ ન કંપાવે ? અમંગ શું એ ન કંપાવે ?

ન દસ્યાસક્તિ જૂવાવે ? હજી.

દહ આસિંગન ગ્રેમનાં, જેને દીધાં કાલ;

પરવશતાથી યષ રહ્યાં, ન્યારાં જો ? તે હાલ;

ન ખોલાવ્યાં ફરી આવે, ન ખોલાવ્યાં ફરી આવે,

ન શું એ ક્ષોભ ઉપજાવે ? હજી.

ચરણો જેનાં ચાંપતો, દાલે ધરી અનુરાગ,

આજે તુજ હરતે મૂકે, તેના મુખ પર આગ;

ક્રિયા શું એ ન યરકાવે, ક્રિયા શું એ ન યરકાવે ?

જગે શું સાર દર્શાવે ? હજી.

(જેણે) કાલ સુધી તો સાચવ્યાં, ફરીને યત્ન અગાધ,

સર્વગા ગ્રેમ વિચારીને, તેજ ચઢાવી કાંધ,

સ્મશાને આજ તે લાવે, સ્મશાને આજ તે લાવે,

મુખે વળી અમિ મૂકાવે; હજી.

વડિલ સમાં જેને ગણ્યાં, માન્યા સ્વજન સમાન,

ચુરજન જાણ્યા તેહ પણ, ચાલ્યા સર્વ સ્મશાન;

અચલતા ક્યાં રહી હાવે ? અચલતા ક્યાં રહી હાવે ?

અનિશ્ચિત વિશ્વ ત્યાં કઢાવે; હજી.

પ્રકટે તો પ્રકટાવજે, દહ આ દસ્યે વિરાગ,

અંતરથી નિર્લેપ રહી, પ્રભુમાં ધર અનુરાગ;

પછી કદી કલેશ નહિ તાવે, પછી કદી કલેશ નહિ તાવે;

નહરિ પ્રભુ જો હિર લાવે; હજી.

(ખી જ.)

ભાગ્યોદય.

૪.]

જુન. સને ૧૯૧૬.

[અંક ૪.

શ્રી ઇષ્ટાશ્રિત સાધકો શ્રી ઇષ્ટાશ્રયથી નિરંતર નિર્ભય રહે છે.

(ભાવિકનાં જ્ઞાનક હૈા અધિક,—એ લખ.)

નિર્ભય પ્રભુનાં જ્ઞાનક નિર્ભય રહે અંસારે સદાથ,
પ્રભુ અનુગ્રહથી તેનો દીઁએ, વાકો વાગ ન વાપ,--

ભલે કાલિયા કદ આવે,

કુદ કુર્જન હો દસાવે;

પણ પરિણામે પ્રભુનાને જરી હોનાં આંચ ન વાપ,--

આધિ બ્યાધિ ઉપાધિ આવે,

મૃત્યુ હો રોગા દશાવે,

પણ પ્રભુના જ્ઞાનકનું મુખ તો તે જોઈને સ્વકાવ,--

હાનિ જોઈ નવ કલેશ કરે,

ગોક કુઃખ ચિંતા ન ધરે,

જાણે, જડ ચેતનનાં રૂપો આવે તે અગપાવ,--

ભય ધરે ન દશાથી ખંડુ !

શિર ઉપર છે કૃપા સિન્ધુ,

તેની તમપર નેહી જાણે, વાસવતાની યાવ;

નિર્ભય રહે અંસારે સદાથ.

ભય કેરી દંપારી થતા ના હો કદી તમ જાતમાં,

જાણે પ્રભુ પ્રજાની નેહા, આ તમારા અણમાતમાં.

(શ્રી ૪.)

દશ્યનું વિનાશિત્વ જોઈને તેમાં વિરાગ પ્રકટાવવા આસક્ત જીવને ઉપદેશ.

(હજી ઠાં જાન ના આવે, એ લખ.)

હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે / હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે ?

પ્રીતિ, શેા સ્વાદ પ્રકટાવે ?

આજ સુધી તેં તો ગણી, જે જે વસ્તુ નિત્ય;

આ ક્ષણુ તુજ આગળ થઈ, નહિવત્ તેહ પ્રતીત.

છતાં હર શું ન મુજબે, છતાં હર શું ન મુજબે,

નિરસતા શું ન ઉપજાવે ? હજી.

ખેલાવ્યા ખેળે લાઠ, જેને ધરી હાસ;

પેતાનાં નવર્યાં છતાં, રહ્યાં ન આજે પાસ.

પ્રસંગ શું એ ન કંપાવે ? પ્રસંગ શું એ ન કંપાવે ?

ન દસ્યાસક્તિ મૂકાવે ? હજી.

દદ આલિંગન પ્રેમનાં, જેને દીધાં કાલ;

પરવશતાથી થઈ રહ્યાં, ન્યારાં જો ? તે કાલ;

ન ખોલાવ્યા ફરી આવે, ન ખોલાવ્યા ફરી આવે,

ન શું એ ક્ષોભ ઉપજાવે ? હજી.

ચરણો જેનાં આપતો, કાલે ધરી અનુરાગ,

આજે તુજ હસ્તે મૂકે, તેના મુખ પર આગ;

ક્રિયા શું એ ન ચરકાવે, ક્રિયા શું એ ન ચરકાવે ?

જગે શું સાર દર્શાવે ? હજી.

(જેણે) કાલ સુધી તો સાચવ્યાં, કરીને યત્ન અગાધ,

સધગો પ્રેમ વિચારીને, તેજ ચઢાવી કાંધ,

સ્મરણને આજ તે લાવે, સ્મરણને આજ તે લાવે,

મુખે વળી અગ્નિ મૂકાવે; હજી.

વડિલ સમાં જેને ગણ્યાં, માન્યા સંવજન સમાન,

ચુરજન નવર્યા તેહ પણ, ચાલ્યાં સર્વ સ્મરણ;

અચલતા ક્યાં રહી હાવે ? અચલતા ક્યાં રહી હાવે ?

અનિશ્ચિત વિશ્વ ન્યાં કહાવે; હજી.

પ્રકટે તો પ્રકટાવજે, દદ આ દશ્યે વિરાગ,

અંતરથી નિર્લેપ રહી, પ્રભુમાં ધર અનુરાગ;

પછી કદી કલેશ નહિ લાવે, પછી કદી કલેશ નહિ લાવે;

નહરિ પ્રભુ જો હર લાવે; હજી.

(મી. જ.)

નિષ્કામ કર્મનું મહત્વ.

(અનુસંધાન ગતોક્તી.)

પ્રત્યેક યોગનો ઉદ્દેશ મોક્ષ મેળવવો એજ છે. પછી તે કર્મયોગ હોય કે જ્ઞાનયોગ. બંનેનું ફળ અને લક્ષ્ય સ્થાન એકજ છે, કર્મ કરવાથી પણ મનુષ્ય એ પદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે કે જે સુદ્ધ ભગવાને ધ્યાનથી અને હિતૃષ્ટ પ્રાર્થનાથી પ્રાપ્ત કર્યું હતું. પૂર્ણ સ્વાધીનતા એનુંજ નામ મોક્ષ છે અને તે સ્વાધીનતા શુભ અને અશુભ એ બનેથી પર છે. તેને પુણ્યનું પણ બંધન નથી તેમ પાપનું પણ નથી. ધારે કે આપણને એક કાંટા વાગ્યો હોય તો પછી તેને કઠાડવાને માટે આપણે બીજો કાંટો લઇએ છીએ અને પછી વાગ્યો કાંટો નીકળી જતાં બંને કાંટા ફેંકી દઇએ છીએ, કારણ કે પછી તેને રાખવાની જરૂર રહેતી નથી. તેજ પ્રકારે શુભ સંસ્કારોથી અશુભ સંસ્કાર, તથા પુણ્ય વૃત્તિથી પાપવૃત્તિ ડાબા અને મટી જાય છે. જ્યારે બરાબ સંસ્કાર ડાબા જઈ મટી જાય છે ત્યારે પછી શુભ સંસ્કારોને પણ ડાબી દેવા જોઈએ તેને માટે કેવળ એકજ ઉપાય છે કે જેથી આપણે કર્મ કરતા રહેવા છતાં પણ તેના પ્રભાવથી નિર્તપ રહેવું જોઈએ. કર્મ અવરમ કંઈ, લક્ષરીયો આવવા પણ દેવી અને જવા પણ દેવી, પરંતુ સાવધાન રહેવું કે તે કર્મ તમારા મન ઉપર દૃઢ સંસ્કાર જમાવી ન શકે, મગજ અને મનમાંથી મોટા મોટા વિચાર અને આલિંગકાર ચતા રહે, પરંતુ સાવધાની રાખવી કે આત્માના ઉપર તેના પ્રભાવ પડવા ન પામે. આ શી રીતે બને? આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ કે આ કર્મના પ્રભાવ, કે જેની સાથે આપણો ઘાટ સંબંધ હોય છે, અને જે આપણા મન ઉપર શેષ રહ્યાં કરે છે, તેનાથી શીરીતે બચવું!

દિવસે આપણે હજારો મનુષ્યોને જોઈએ છીએ અને જેની સાથે આપણો સ્નેહ હોય છે એવા મનુષ્યોને મળવાનો પણ આપણને સંયોગ પ્રાપ્ત થાય છે પછી જ્યારે રાત્રે એકાન્તમાં જઈ અને આપણે જેને દિવસે જોયા હતા તે માણુઓનું ધ્યાય કરીએ છીએ ત્યારે કેવળ જેના ઉપર આપણો સ્નેહ હોય છે તેનુંજ આપણને સ્મરણ થાય છે. એક લાંબુ વારને માટે આપણે તેમને જોયા હોય છે તો પણ સ્નેહ યા પ્રેમના સંબંધને લીધે તેમનો પ્રભાવ આપણા મન ઉપર શેષ રહી જાય છે, અને બાકીનાં બીજાઓનું વિસ્મરણ યઈ જાય છે. જેની સાથે જેનો અધિક સંબંધ હોય છે તેટલોજ અધિક તેનો પ્રભાવ મન ઉપર પડે છે. જો કે મન ઉપર સર્વ આકૃતિઓનું પ્રતિબિમ્બ એકજ રીતનું પડે છે, તથાપિ મૂર્તિ તો તેનીજ સાદુ રહે છે કે જેને મનની સાથે કાંઈક સંબંધ હોય છે. ગમે તો તમે તમારા કોઈ પ્રિય મિત્રને ઘોડીજ વાર સુધી જોયા હોય છે તો પણ તમે તેને ભૂલી જતા નથી અને જેની સાથે તમારો સંબંધ હોતો નથી તેની સાથે ધણીવાર સુધી સંબંધમાં આવવા છતાં પણ તમે તેને ભૂલી જવ છો, તેને જોવા કે ન જોવા બંને બરાબરજ છે. જેમ રેલ્વેટ્રેનમાં મુસાફરી કરતાં પાસે ખેડેલા મનુષ્યો બન્ને તથા ત્રણ કલાક સુધી સાથે બેઠી વાતો કરે છે તો પણ જો તે ફરી મળે છે તો આપણે તેમને ઓળખી શકતા નથી તેવીજ રીતે કર્મનું પણ છે. જો તમે ફળની વાસના રાખીને કર્મ કરશો તો તમે કોઈ પણ વખતે તેના મંબનમાંથી મુક્ત થઈ શકશો નહિ. અને કર્તવ્ય સમજીને

નિષ્કામ ભાવથી ગમે તો રાત દિવસ તમે કર્મ કરતા રહેશો તો તેનો તમારા ઉપર કાંઈ પણ પ્રભાવ પડી શકશે નહિ.

એથી જો તમે સ્વાધીનતાને ઈચ્છતા હો તો નિઃશંક બનો, મગજને કામ કરવા દો, મનને રચના રચવા દો, અને શરીરને રાત દિવસ કામ કરવા દો, તો પણ એ વાત ઉપર ધ્યાન રાખજો કે સંસારની એક પણ લહેર મનને ચંચળ અને વિવશ ન કરવા પામે. અતિથીની અવસ્થામાં કર્મ કરો. રાત દિવસ કર્મ કરવામાં તત્પર રહો, પણ સંસારની કાંઈ પણ વસ્તુની સાથે તમારો સંબંધ ન થવા દો. કેમકે બંધન યા અધિનતા આત્માને માટે જોવી અપ્રિય છે તેવી બીજી કાંઈ વસ્તુ નથી.

આ સંસાર આપણે રહેવાની જગ્યા નથી, પરંતુ આપણા વિશ્રામને માટે એક મુસાફરખાના જેવી ધર્મશાળા છે. સાંભળો સાંખ્ય શું છે? “ પ્રકૃતિ આત્માને માટે છે, આત્મા પ્રકૃતિને માટે નથી. ” એ સાંખ્ય યોગના શિક્ષણનો સાર છે. પ્રકૃતિની વિવિધતા કવળ આત્માના શિક્ષણને માટે છે. તે સિવાય તેનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી, પ્રકૃતિ તેને માટે છે કે, આત્માને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને તેમાંથી મોક્ષપદને પામે, જો આપણે આ રહસ્યને સદા સ્મરણમાં રાખીશું તો પ્રકૃતિ કદી પણ આપણા બંધનનું કારણ થઈ શકશે નહીં. આપણે સારી રીતે સમજવું જોઈએ કે, પ્રકૃતિ આપણા સ્વાધ્યાયને માટે એક પુસ્તક છે કે જેનું આપણે અધ્યયન કરવાનું છે. અને જો આપણને વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થઈ ગઈ તો પછી પુસ્તકનું કાંઈ પ્રયોજન રહેતું નથી. પરંતુ આપણે જ્ઞાતિમાં પડીને આપણને પોતાને આપણે પ્રકૃતિ સમજી લઈએ છીએ. આપણે નિચારીએ છીએ કે આત્મા પ્રકૃતિને માટે છે અને તે માંસ અને આમગાધી વિશ્લિષ્ટ ધરેલ પિન્ડ છે. જીવનું ખાવાનું છે અને ખાવું એ જીવવાને માટે નથી. આ પ્રમાણે રાત દિવસ જ્ઞાન્તિમાં પડ્યા રહીએ છીએ, અર્થાત આપણે આપણને શરીર અથવા પ્રકૃતિ માની બેઠા છીએ અને જોઈ કારણથી આપણે બંધનથી છુટી શકતા નથી. પરંતુ તેમ નથી. જ્યારે આપણે તેના દાસ કે સેવક બનીને તેને અનુસારજ કામ કરીએ છીએ ત્યારેજ છુટી શકીએ છીએ. વેદાન્તની શિક્ષાનો સાર એ છે કે તમે સ્વામી અને સ્વાધિન બનીને સ્વામીત્વ અને સ્વાધિનતાની દશામાં કામ કરો, પણ પ્રકૃતિના સેવક અને ઉપાસક ન બનો. કર્મ હંમેશાં કરો, પરંતુ તે અધિનતાથી ન કરો, કેમકે જે લોક દીન યા અધિન થઈને કામ કરે છે, તેના કામમાં સ્વાર્થની માત્રા અધિક હોય છે. કામ સ્વાધિનતા અને પ્રેમની સાથે થવું જોઈએ. જ્યાં સુધી સ્વાધિનતા ન હોય ત્યાં સુધી સાચો પ્રેમ હોઈ શકતોજ નથી. તોફરમાં કદી સાચો પ્રેમ હોતોજ નથી. તમે તેને બંધનમાં નાંખીને કામ કરાવશો તો તે કામ તો કરશે, પરંતુ તેનું કામ પ્રેમ પૂર્વક થવાનું નહિ. જો પ્રકારે જ્યાં સુધી આપણે અર્થોના દાસ બનીને અને મન અને ઇન્દ્રિયોને આધિન થઈને આપણે માટે કામ કરીએ છીએ, ત્યાં સુધી સાચો પ્રેમ અને વિશ્વાસ આપણા હૃદયમાં ઉત્પન્ન થવાનો નહિ. એવીજ રીતે જે કામ આપણા સંબંધીએ અને મિત્રોને માટે કરવામાં આવે છે, તેમાં પણ સ્વાર્થજ છે. અને જ્યાં સ્વાર્થ છે ત્યાં બંધન અને દુઃખ છે. કેવળ નિષ્કામ કર્મમાંજ સાચો પ્રેમ રહે છે, અને જ્યાં સાચો પ્રેમ છે, ત્યાં સાચું સુખ અને સાચી શાંતિ છે. વાસ્તવિક જીવન, વાસ્તવિક જ્ઞાન અને વાસ્તવિક પ્રેમનો પરસ્પર નિત્ય સંબંધ છે. અને સત્ય હકીકત તો એ પણ

એકજ છે. જ્યાં એકની સ્થિતિ હોય છે. ત્યાં બીજું પણ અવશ્ય હોય છેજ. યથાર્થમાં એ ત્રણે એકજ વસ્તુનાં ત્રણ અંગ છે. તેને સત્, ચિત્ત, અને આનંદ પણ કહે છે. આપણું જીવન છે, ચિત્ત તેમાં જાત છે અને આનંદ એજ પ્રેમ છે, જેનો આપણું હૃદય અનુભવ કરે છે. જ્યાં ઈર્ષ્યા યા દુઃખ છે. ત્યાં સાચો પ્રેમ કદાપિ રહેતોજ નથી. પારો કે એક મનુષ્ય પોતાની સ્ત્રી ઉપર આસક્ત હોવાથી તે ઈર્ષ્યે છે કે તે સ્ત્રી તેના સિવાય બીજા કોઈને પણ જીવે નહિ. આ પ્રકારની ઈર્ષ્યાનો અગ્નિ તેના હૃદયમાં અગગતો રહે છે. તે સ્ત્રીને પોતાને આધિન રાખવાને ઇચ્છે છે, અને તેથી તે પોતે પણ તેનો દાસ બને છે. અને એ સ્ત્રીને પણ પોતાની દાસી બનાવવા ઇચ્છે છે. આ પ્રેમ નથી, આ દાસની બીજી અને સ્વાર્થભર્યા વાસનાનું ફળ છે. એથી પ્રેમની હાનિ થાય છે. જો તે તેની ઇચ્છાની અનુસાર કામ કરતી નથી તો તેને દુઃખ થાય છે. પ્રેમમાં દુઃખ ક્યાં? પ્રેમમાં તો આનંદ અને આનંદજ હોવો જોઈએ. જો પ્રેમમાં આનંદ નથી તેને કદી ભૂલે થૂંકે પણ પ્રેમ ન કરી શકાય. પ્રેમના વિષયમાં સંસારમાં ધણીજ ખાતિ દેવાઈ ગઈ છે. જ્યારે તમારે તમારી પત્નિ અને, પતિ કે પુત્ર મિત્રાદિ ઉપર પ્રેમ રાખવામાં દુઃખ યા ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન ન થાય અને સ્વાર્થનો લાવ મનમાં ન આવે, ત્યારે તમારે સમજવું કે તમારો સાચો પ્રેમ છે. અને તમે નિઃશંક અને સ્વાધિન બની શકો તેમ છે.

કૃષ્ણભગવાન ગીતામાં કહે છે કે—હે અર્જુન! જો હું થોડીવારને માટે પણ કર્મ કરવું છોડી દઉં તો આ જગત્ વિસત્ર થઈ જાય, તોને મારે કાંઈ કર્તવ્ય કે પ્રાપ્તવ્ય નથી, કેમકે હું આત્મ કામ છું. કર્મ કે તેના ફળમાં મારી વાસના નથી. તથાપિ હું કર્મ કરું છું, કેમકે મને જગત્ ઉપર પ્રેમ છે. અને એ પ્રેમથીજ સાચો ત્યાગ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે.” જ્યાં ભૌતિક સંબંધ થાય છે ત્યાં મનુષ્ય સાંસારિક વિષયોમાં સિદ્ધ રહે છે ત્યાં કેવળ શારીરિક સંબંધજ રહે છે. શરીરના પરમાણુઓમાં આકર્ષણ ઉત્પન્ન થાય છે, જેનું કારણ બે જુદાં જુદાં શરીર થોડીવારને માટે એક બીજાને મળે છે અને જો તેનો મેળાપ નથી થતો તો દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. પણ જ્યાં સાચો પ્રેમ છે, ત્યાં ભૌતિક સંબંધનો કાંઈ પણ પ્રભાવ પડતો નથી. સાચો પ્રેમ રાખનારાં મનુષ્યો મને તો હજારો ગાઉ દુર રહેતાં હોય છે, તો પણ તેના પ્રેમની દશા એકે સરખી રહે છે. એવો પ્રેમ કદી નાશ પામતો નથી. પછી મને તો શરીર બહેને નાશ થઈ જાય, તેમજ તેમાં દુઃખનો કિંચિત્ પણ પ્રવેશ થતો નથી.

(અપૂર્ણ.)

નિઃશ્વાસ ભાવથી ગમે તો રાત દિવસ તમે કર્મ કરતા રહેશો તો તેનો તમારા ઉપર કંઈ પણ પ્રભાવ પડી શકશે નહિ.

એથી જો તમે સ્વાધીનતાને ઈચ્છતા હો તો નિઃશ્વક બનો, મગજને કામ કરવા દો, મનને રચના રચવા દો, અને શરીરને રાત દિવસ કામ કરવા દો, તો પણ એ વાત ઉપર ધ્યાન રાખજો કે સંસારની એક પણ લહેર મનને ચંચળ અને વિવશ ન કરવા પામે. અતિથીની અવસ્થામાં કર્મ કરો. રાત દિવસ કર્મ કરવામાં તત્પર રહો, પણ સંસારની કાંઈ પણ વસ્તુની સાથે તમારો સંબંધ ન થવા દો. કેમકે બંધન યા અધિનતા આત્માને માટે જોવી અપ્રિય છે તેવી બીજી કોઈ વસ્તુ નથી.

આ સંસાર આપણે રહેવાની જગ્યા નથી, પરંતું આપણા વિશ્રામને માટે એક મુસાફરખાના જેવી ધર્મશાળા છે. સાંભળો સાંખ્ય શું છે? “ પ્રકૃતિ આત્માને માટે છે, આત્મા પ્રકૃતિને માટે નથી. ” એ સાંખ્ય યોગના શિક્ષણનો સાર છે. પ્રકૃતિની વિઘ્નમાનતા કેવળ આત્માના શિક્ષણને માટે છે. તે સિવાય તેનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. પ્રકૃતિ તેને માટે છે કે, આત્માને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ યાપ અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને તેમાંથી મોક્ષપદને પામે. જો આપણે આ રહસ્યને સદા સ્મરણમાં રાખીશું તો પ્રકૃતિ કદી પણ આપણા બંધનનું કારણ થઈ શકશે નહીં. આપણે સારી રીતે સમજીશું જોઈએ કે, પ્રકૃતિ આપણા સ્વાધ્યાયને માટે એક પુસ્તક છે કે જેનું આપણે અધ્યયન કરવાનું છે. અને જો આપણને વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થઈ ગઈ તો પછી પુસ્તકનું કંઈ પ્રયોજન રહેતું નથી. પરંતું આપણે બ્રાહ્મિમાં પડીને આપણને પોતાને આપણે પ્રકૃતિ સમજી લઈએ છીએ. આપણે વિચારીએ છીએ કે આત્મા પ્રકૃતિને માટે છે અને તે માંસ અને ચામડાથી નિર્મિત થયેલ પિન્ડ છે. જીવનું ખાવાને માટે છે અને ખાનું એ જીવવાને માટે નથી. આ પ્રમાણે રાત દિવસ બ્રાહ્મિમાં પડ્યા રહીએ છીએ, અર્થાત આપણે આપણને શરીર અથવા પ્રકૃતિ માની બેઠા છીએ અને એજ કારણથી આપણે બંધનથી છુટી શકતા નથી. પરંતું તેમ નથી. જ્યારે આપણે તેના દાસ કે સેવક બનીને તેને અનુસારજ કામ કરીએ છીએ ત્યારેજ છુટી શકીએ છીએ. વેદાન્તની શિક્ષાનો સાર એ છે કે તમે સ્વામી અને સ્વાધિન બનીને સ્વામીત્વ અને સ્વાધિનતાની દશમાં કામ કરો, પણ પ્રકૃતિના સેવક અને ઉપાસક ન બનો. કર્મ હંમેશાં કરો, પરંતું તે અધિનતાથી ન કરો, કેમકે જે લોક દીન યા અધિન થઈને કામ કરે છે, તેના કામમાં સ્વાર્થની માત્રા અધિક હોય છે. કામ સ્વાધિનતા અને પ્રેમની સાથે થવું જોઈએ. ત્યાં સુધી સ્વાધિનતા ન હોય ત્યાં સુધી સાચો પ્રેમ હોઈ શકતોજ નથી. નોકરમાં કદી સાચો પ્રેમ હોતોજ નથી. તમે તેને બંધનમાં નાંખીને કામ કરાવશો તો તે કામ તો કરશે, પરંતું તેનું કામ પ્રેમ પૂર્વક થવાનું નહિ. એજ પ્રકારે ત્યાં સુધી આપણે અર્થોના દાસ બનીને અને મન અને ઇન્દ્રિયોને આગિન યજ્ઞને આપણે માટે કામ કરીએ છીએ, ત્યાં સુધી સાચો પ્રેમ અને વિશ્વાસ આપણા હૃદયમાં ઉત્પન્ન થવાનો નહિ. એવીજ રીતે જે કામ આપણા સંબંધીએ અને મિત્રોને માટે કરવામાં આવે છે, તેમાં જમ સ્વાર્થજ છે. અને ત્યાં સ્વાર્થ છે ત્યાં બંધન અને દુઃખ છે. કેવળ નિઃશ્વાસ કર્મમાંજ સાચો પ્રેમ રહે છે, અને ત્યાં સાચો પ્રેમ છે, ત્યાં સાચું સુખ અને સાચી શાંતિ છે. વાસ્તવિક જીવન, વાસ્તવિક જીવન અને વાસ્તવિક પ્રેમનો પરસ્પર નિત્ય સંબંધ છે. અને સત્ય રહીએ તો એ સંબંધ

એકજ છે. બધાં એકની રિયતિ હોય છે. સાં બીજું પણ અવશ્ય હોય છેજ. યથાર્થમાં એ ત્રણે એકજ વસ્તુનાં ત્રણ અંગ છે. તેને સત, ચિત્ત, અને આનંદ પણ કહે છે. આપણું જીવન છે, ચિત્ત તેમાં જ્ઞાન છે અને આનંદ એજ પ્રેમ છે, જેનો આપણું હૃદય અનુભવ કરે છે. બધાં ઇર્ષ્યા યા દુઃખ છે. સાં સાચો પ્રેમ કદાપિ રહેતોજ નથી. ધારો કે એક મનુષ્ય પોતાની સ્ત્રી ઉપર આસક્ત હોવાથી તે ઇચ્છે છે કે તે સ્ત્રી તેના સિવાય બીજા કાઇને પણ જુલે નહિ. આ પ્રકારની ઇર્ષ્યાનો અગ્નિ તેના હૃદયમાં અગ્નિગતો રહે છે. તે સ્ત્રીને પોતાને આધિન રાખવાને ઇચ્છે છે, અને તેથી તે પોતે પણ તેનો દાસ બને છે. અને એ સ્ત્રીને પણ પોતાની દાસી બનાવવા ઇચ્છે છે. આ પ્રેમ નથી. આ દાસની બનીય અને સ્વાર્થમયી વાસના. આ પ્રકારની વાસના થાય છે. ને તે તેની મજાની અનુસાર કામ કરતી નથી. યશોજ એવી દંડ શ્રદ્ધા રાખી નહિ કરવા. આ પ્રકારની વાસના પણ નિઃસ્વાદ થવું નહિ, પણ પૂર્ણ આરામ અને ઉત્સાહથી શ્રદ્ધાને મનુષ્ય કરવી જોઇએ. આ પ્રકારનું જ્યાં આપણું વર્તન દંડ ભાવથી થશે કે પંડી જેમ લોહચુંબક લોહને આકર્ષિ શકે છે, તેજ પ્રમાણે આપણે લોહચુંબક જેવા યદિ સમૃદ્ધિ અને સામર્થ્યને આપણા તરફ આકર્ષવાના અને તે જરૂર આપણા તરફ આકર્ષાઈ આવવાનીજ. જે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાની આપણી અભિલાષા હોય તે વસ્તુ મળશેજ એવી દંડ ભાવના પૂર્વક ઉદ્ગારો કહાડવામાં કાઇ પણ પ્રકારની શંકા કરવી જોઇએ નહિ, કેમકે આ પ્રમાણે પોતાની ઇચ્છિત વસ્તુના દંડ ભાવના પૂર્વક ઉદ્ગારો કાઢાડી અને તેનું મનન કરવાથી આપણી વિચાર સૃષ્ટિમાં તે ભૂતમાન થઇને હૃદય રૂપે આપણને પ્રાપ્ત થાય છે. અને તેમ કરવાથી આપણી આશાને સફળ કરવાને મારે સક્ષમ અને પ્રયત્ન શક્તિનો આપણે ઉપયોગ કરીએ છીએ.

અમુક વસ્તુની આપણને પ્રાપ્ત જરૂર છે અને તે વસ્તુ પ્રાપ્ત થવાથી આપણી શારીરિક, અને માનસિક ઉન્નતિ કરવામાં તેમજ બીજાઓની પણ તેવીજ ઉન્નતિ કરાવવામાં આપણે વિશેષ યોગ્ય થઇશું એવી આપણી અંતઃકરણ પૂર્વક અભિલાષા હશે તો તે વસ્તુ યોગ્ય રીતે આપણને જરૂર મળવીજ જોઇએ.

મનની ઉચ્ચતમ શક્તિથી મને તે પ્રકારનાં કામ સિદ્ધ થઇ શકે છે, કેવળ ભાગ્યનો ભરોસો રાખીને હવે આજીવું તે ભોગવવુંજ પડશે અથવા તો પડી તે ભોગવવીજ પડશે, નસીબમાં લખ્યું હશે તે થશે, આવા ઉદ્ગારો કાઢવા અને એવી રહી વિદંબનાને સહન કરવી, પણ તેને નિવૃત્ત કરવાને કાંઈ પણ પ્રયત્ન કરવો એ અયોગ્ય છે. પરંતુ તેમ ન કરતાં ઇશ્વરીય મહાન શક્તિયો કે જે આપણને પ્રાપ્ત છે તેનો ઉપયોગ કરી મને તેવી આવી પડેલી વિદંબનાનો પણ ત્યાગ કરવા પ્રયત્ન કરવો એ માથુસ માત્રનો ધર્મ છે.

જે વખતે જે કામ કરવાનું આવી પડે તે વખતે તે કામ શુદ્ધ અંતઃકરણથી કરવું જોઇએ. ને તેથી કાંઈ મહત્વનું કાર્ય કરવાનું આપણે ઇચ્છતા હોઇએ તો મનની તેવી દંડ પ્રવૃત્તિ કરી લેવી જોઇએ કે તેજ કામ આપણને મહત્વનું કામ કરવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરાવશે. જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો પ્રથમ પોતાના મનને આ સ્થિતિના વિચારથી વેદિત કરી લેવું જોઇએ. આપણે જેવી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવી હોય તેવી

દદ શ્રદ્ધા રાખવા કરતાં નિરામય ઈશ્વરીય ચૈતન્યની સાથે થનારા આપણી એકાગ્રતાની પ્રતીતિથી આપણામાં ધણું જ નદ્દીથી આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે, એનું કારણ સ્પષ્ટ છે. આ નિઃસીમ ચૈતન્યના સાથે રોગ નેહ શક્યો નથી. તે પછી તેમાં તેનો પ્રવેશ થવો કે રહેવું એ અસંભવિત છે. તે રોગાતીત ચૈતન્ય અને તમારા શરીરનું ચૈતન્ય એકજ છે એ વાતના ઉપર વિશ્વાસ રાખીને આ નિરામય ચૈતન્યનો પ્રવાહ તમે તમારા શરીરમાં બેઠકક વહેવા દેશો તો તમારી આ બાધિ સંપૂર્ણ રીતે નષ્ટ થઈ જશે.

આ રોગાતીત ઈશ્વરીય ચૈતન્યની જેની સાથે એકાગ્રતા થયેલી હોય છે તેના રોગ માત્ર હંમેશને માટે તેનામાંથી દૂર થયેલા હોય છે. રોગ દૂર થવામાં સમય વધુ યા થોડો લાગવો એ ઈશ્વરીય ચૈતન્યની સાથે એકાગ્રતાની થયેલી દૃઢતા અથવા તે શીથીલતા ઉપર આધાર રાખે છે. આ એકાગ્રતા સિદ્ધિ અને રોગ દૂર કરવાની ઈચ્છામાં, બધું સંચય અને ગભરાટને પ્રવેશવા દેવા ન નેહ્યે, પરંતુ તેમાં દદ શ્રદ્ધા રાખવી નેહ્યે કે શાંતિ, સ્વસ્થતા અને ધૈર્ય અવશ્ય પ્રાપ્ત થયેજ.

નિચે બતાવેલી ભાવના રોગને નિવૃત્ત કરવામાં દરેક માણસને સારી મદદરૂપ થઈ પડશે અને તેથી ધણુના રોગ સંપૂર્ણ રીતે દૂર થઈ શકશે. આ ભાવના કરવાને માટે પ્રથમ મનને શાંત રાખી એકાંત સ્થળે સર્વ પ્રતિ સમાન દૃષ્ટિ સ્થાપી, આનંદિત થઈ દદ શ્રદ્ધા રાખી અને બેસવું નેહ્યે અને પછી શાંત ચિત્તે નિચે પ્રમાણે વિચારોનું મનન કરેવું નેહ્યે.

“સર્વ પ્રાણિમાત્રના આધારરૂપ પરમાત્માની સાથે મારો સંબંધ છે. તેજ મારા જીવન છે, અને તેથી હું પણ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છું.”

ચૈતન્ય દિવ્ય રૂપ છે, તેમાં રોગને થવાનો સંભવજ નથી તો મારી પ્રકૃતિ પણ દિવ્ય છે. અને તેથી મારા સત્યસ્વરૂપમાં રોગ થવાનો બિલકુલ અસંભવજ છે. પરંતુ મારા આ અનિલ જડ શરીરમાં રોગ થયો છે. અને તેથી અગાધ ચૈતન્યના પ્રવાહનો મારા શરીરમાં પ્રવેશ થાય એ ઈચ્છાથી હું મારા આખા શરીરનાં દારોને આ પ્રવાહની તરફ ઉઘાડું છું જેથી તે પ્રવાહ જેટલા જેરથી મારા શરીરમાં વહેવા લાગશે તેટલાજ જેરથી રોગ એકદમ બહાર નીકળી જઈ શરીર નિરામય થઈ જશે.”

આ વચનો માત્ર મોઢે બોલીનેજ કહેવાનાં નથી, - પરંતુ તેમાં દદ એકાગ્રતા કરીને અને આ પ્રમાણે બનેજ છે એવી દદ શ્રદ્ધા રાખીને આ ભાવના કરવી નેહ્યે. આ પ્રમાણેની દદ શ્રદ્ધા જ્યાં તમારા અંતરાત્મામાં થઈ કે, પછી તરતજ તમારા શરીરમાં પ્રકુલતા અને સ્ફુર્તિ આવવા લાગશે. તમારા રોગ સારા થવા લાગશે એટલુંજ નહિ પરંતુ તમે કાયમનું આરોગ્ય મેળવી શકશો. પરંતુ જો તમે આ ભાવનામાં દદ શ્રદ્ધા રાખશો અને તેમાં જરા પણ સંશયને પ્રવેશ કરવા નહિ દો તોજ તેનો ખરા લાભ મેળવી શકશો.

કેટલાક લોકો એવા સંશયી હોય છે અને માને છે કે જે આપણે ઇચ્છીએ છીએ તે આપણને મળતું નથી; અને એથી આવા માણસોનો શુભ ઉપર વિશ્વાસ રહેતો નથી પરંતુ અશુભપર રહે છે. અને તેથી તેના લોકો ધણું પ્રમંથે બાધિમસ્ત રવા કરે છે. ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જેના મનની પ્રવૃત્તિ અને દદ શ્રદ્ધા પૂર્ણ રીતે થઈ જાય છે તેને

તે પ્રમાણમાં આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે કે જે જોઈ તેને પોતાને પણ આશ્ચર્ય થાય છે. પરંતુ તેમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું કંઈજ નથી કારણ કે રોગને નિવૃત્ત કરનારી શક્તિ તેજ દેવી શક્તિ છે.

શરીરના કાંઈ એકજ ભાગમાં રોગ થયો હોય તો ઉપર ખતાવેલી ભાવના તે ભાગને માટે વધુ રૂપથી કરવી જોઈએ, એમ કરવાથી તે ભાગમાં જીવનશક્તિનું જોર અને પ્રવૃત્તિ પ્રાપ્ત થશે અને તે રોગ સારો થવા લાગશે. પરંતુ યાદ રાખવું કે, જે તમે ઇશ્વરના અક્ષય નિયમને ગણી જુઓ તે પ્રમાણે વર્તન નહીં કરો તો પાછો ફરી રોગ થવાનો સંભવ રહેશે. ઇશ્વરીય નિયમનું ઉલ્લંઘન કરતું એજ રોગ થવાનું કારણ છે. જે કાર્યની નાશજન કરવો હોય તો કારણનો પણ નાશ કરવો ઉત્તમ છે, અને તેથી નિયમનો ભંગ કરવો નહિ, તેનો ભંગ ન કરવાથી રોગ પણ થતો નથી.

આપણે જે ભાવના અને એકાગ્રતાનો અનુભવ કરવાનો વિચાર ઉપર કરી તે દ્વારા રોગી શરીર નિરોગી થઈ જાય છે, અને નિરોગી શરીરમાં વિશેષ ઉત્સાહ, વિશેષ શક્તિ અને વિશેષ પ્રકૃષ્ણતા પ્રાપ્ત થાય છે.

દવા, સસ્ત્રપ્રયોગ વિગેરે બહારના ઉપચારોથી કાંઈ પણ સહાયતા લીધા વિના સર્વ દેશોમાં અને સર્વ વખતે અનેક રોગિયોના રોગ કેવળ મનની શક્તિથી સારા થયાનાં અનેક ઉદાહરણો છે. રોગ સારા કરવાની આ પદ્ધતિને જુદી જુદી જગ્યાએ, જુદા જુદા વખતે-જુદાં જુદાં નામ આપવામાં આવ્યાં છે. તો પણ આ પદ્ધતિનું મૂળ તત્વ એકજ છે.

જ્યારે પહેલાં આપણા પૂર્વજોમાં આ પદ્ધતિથી રોગ સારા કરવાની શક્તિ હતી ત્યારે તેજ શક્તિ તેમના વંશજ આપણામાં હાલ કેમ ન હોવી જોઈએ ? સૃષ્ટિના નિયમ પહેલાં જોયો હતો તેવોજ હાલ પણ છે. તેમાં કંઈપણ તફાવત પડેલો નથી. પરંતુ હાલમાં આ નિયમોનું રહસ્ય ઘણાજ થોડા માણસોના સમજવામાં આવે છે. અને તેજ કારણથી આપણામાં હાલના વખતમાં આ શક્તિનો અભાવ છે; પરંતુ હાલ પણ જે લોક આશક્તિના રહસ્યને સારી રીતે સમજી શકશે તો તેમને આ શક્તિ હાલમાં પણ જરૂર પ્રાપ્ત થવાનીજ.

આજ સુધીમાં જેને જેને આ શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે, તેમણે તેના રહસ્યને પૂર્ણ રીતે સમજીનેજ તેને પ્રાપ્ત કરી હતી. પોતે પ્રાપ્ત કરેલી તે વિદ્યા તેમણે બીજાઓને આપી રાખી છે. તેમની સત્તા કેટલી હતી ? તેમનો અતુલિત પ્રતાપ કેટલો હતો ? એ તેમના ઉચ્ચારેલા પ્રત્યેક શબ્દથી અને તેમનાં કરેલાં પ્રત્યેક કાર્યથી જાણી શકાય છે.

ઘણા પ્રકારના રોગ અને તેથી ભોગવવા પડતા દુઃખનું મૂળ કારણ મનની ખગડેલી દશા અને દુષ્ટ મનોવિકારજ છે. એ વાતો હાલ આપણા સમજવામાં આવે છે, અને આ વાતમાં હાલમાં આપણો અધિક પ્રમાણમાં વિશ્વાસ વધતો જાય છે.

જ્યાં આપણો દૃઢ વિશ્વાસ થયો કે અમુક કામ ઉપર આપણી સત્તા અવરુપ ચાલવીજ જોઈએ અને તેથી જલ્પ કાળમાં પણ અમારું નુકશાન થાય તેમ નથી ત્યાં ખરેખરી રીતે આપણી સત્તા તે કામ ઉપર ચાલી શકે છે અને તેથી આપણને કોઈ પણ ઓકારનું નુકશાન પહોંચી શકતું નથી.

આપણે આપણા શરીરમાં કાંઈપણ રોગને માટે જ્યારે જગ્યા બનાવી આપીએ છીએ

ત્યારે તે રોગ ત્યાં આવીને આપણા ઉપર અધિકાર જમાવી દે છે. આપણે જેને જરા પણ ઈચ્છતા નથી તેવી દુર્દશા આપણી થાય છે, તેનું કારણ એજ છે કે તેને અનુકુળ સ્થિતિ કરી આપીને આપણે તેને બોલાવીએ છીએ.

ત્યારે કોઈ સુદશા યા દુર્દશામાં આપણે પડ્યા હોઈએ ત્યારે તેનું કારણ બહાર ન બોળતાં આપણા અંતરમાંજ બોળવું જોઈએ. જ્યોતે તેનો પત્તો આપણને ઝટ જણાશે અને આપણે તેને દૂર કરવાને સમર્થ બનીશું. આપણે આપણી ઇચ્છાનુકુળ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય, અને સુદશા તથા દુર્દશા પર આપણો પૂર્ણ અધિકાર થાય આ સ્વાભાવિક પ્રાપ્ત થયેલા અધિકારોને આપણે આપણી અજ્ઞાનતાથી બોધ નાંખીએ છીએ અને આપણે ઉલટા આપણી સ્થિતિના દાસ બની જઈએ છીએ. (અપૂર્ણ.)

આયુર્વેદ અને યુરોપિયન વૈદ્યકની સરસામળી.*

(ડૉ. વામનરાવ દેશાધ એમ. એમ. એન્ડ એસ.; એમ ડી.)

આયુર્વેદની હું નિષ્કારણ સ્તુતિ કરીશ નહિ તેમજ યુરોપિયન વૈદ્યકની હું નિંદા પણ કરીશ નહિ. પરંતુ આજે ૧૮ વર્ષ મુખીમાં વૈદ્યક સંબંધી અને જે અનુભવ થયો છે તે સંબંધીજ આજે હું આપને કાંઈક કહીશ. મુસલમાની હામોએ આર્ય વૈદ્યકમાંથી કેટલાંક મુખ્ય મુખ્ય તત્ત્વો લઇને યુનાની વૈદ્યક બનાવ્યું છે, તેજ પ્રમાણે અંગ્રેજોએ આર્ય અને યુનાની વૈદ્યક સંબંધી એકસી કરવાને માટે સને ૧૮૪૦ ના અરસામાં પોતાના દેશના વિદ્વાન ડૉક્ટરોનું એક કમીશન નીમ્યું હતું. આ કમીશને હીંદુસ્તાનમાં મુખ્ય ૫૦ જે ગી ઔષધો છે, અને હિંદી લોકોને માટે યુરોપમાંથી ઔષધો આણવાની બીજકુલ, જરૂર નથી એવો મત આપ્યો હતો. મુસલમાન, ઇંગ્રેજ, ફ્રેન્ચ, અમેરિકન, જર્મન આ સર્વેના ઔષધી સંગ્રહના અંગે (ફાર્માકોપીઆ) નજરે કે આપણું ચરકજ હોય તેવા છે. ચરક, સુશ્રુત, માધવનિદન, ચક્રદત્ત, ભાવપ્રકાશ, રાજનિધંદ, શારંગધર એ આર્ય વૈદ્યકના મૂળ અંગે છે. વૈદ્યકિય રસાયન શાસ્ત્રનો આપણા વૈદ્યોને પૂર્ણ અનુભવ હતો એવા અનેક પ્રમાણો દેખાય છે, બંને વૈદ્યક (આયુર્વેદ અને પાશ્ચિમાત્મ વૈદ્ય) ની યોગ્ય તુલના કરવાને માટે તેનો અભ્યાસ કરવાને સાર ઇચ્છી અને સંસ્કૃત બંને ભાષાનો ઉત્તમ અભ્યાસ કરેલો હોવો જોઈએ. યુરોપિય વૈદ્યનો અભ્યાસ કર્યા પછી આયુર્વેદનો અભ્યાસ કરવો ધણોજ સરળ લાગે છે.

કફ, વાત, પિત્ત આ ત્રણ ઉપરજ આયુર્વેદનો સર્વ આધાર છે. આ ત્રણી હસનાર (મરકરી કરનાર) લોકો વૈદ્યકના તત્ત્વોને સમજેલા હોતા નથી એવો મારો મત છે. આર્ય લોકોને શીઘ્રોષ્ણ (શારીરશાસ્ત્ર) નું જ્ઞાન નહોતું એવો તેમના ઉપર કેટલાક આક્ષેપ કરે છે. પરંતુ ચામડીની અંદર રક્તાભિસરણનાં તત્ત્વ છે એ આર્ય લોકોએ આજથી એક હજાર વર્ષ પહેલાંથી શોધી કાઢેલ છે. મજ્જનતંત્રમાં વાયુ રહે છે, અનાશય (હાજરી) માં અન્ન ગયા પછી તેમાં પિત્તના યોગથી જુદા જુદા રૂપાંતરો કેવી રીતે થાય છે વિશે

વાતાનું આર્થ લોકાને અંપૂર્ણ જ્ઞાન હતું એવું ચરક વિગેરે પ્રમાણે ઉપરથી જાણી શકાય છે. નાગરિક સંસ્કૃત (Hygienic) મંથથી આર્થવૈદ્યકમાં આપેલી દિનચર્યા, નતિભેદ, સુવાવડ વિગેરે મંથથી નિયમ સર્વોત્કૃષ્ટ હોવાથી યુરોપિયન ડૉક્ટરો પણ હવે તેને માનવા લાગ્યા છે. વૈદ્યકનાં લુદ્ધાં લુદ્ધાં શાસ્ત્રો અને ઔષધિ પદ્ધતિ આ મંથથી આર્થવૈદ્યકને પૂર્ણ માહિતી હતી. સુવાવડમાં ગભાંશય દાખીને પ્રસવ કરાવવા એવું ચરક કહે છે. ત્યારે આ વાતનો શોધ ૧૫૦ વર્ષ પહેલાં એક જર્મન ડૉક્ટરે કરવાથી તેની વાદવા કરવામાં આવી હતી. સુવાવડ વખતે સુવાવડી સ્ત્રીને અરપર્ક કરાવેલી છે. અને એક ધારની મુથાને બીજા ઘેર જવા દેતા નથી, આ આર્થવૈદ્યકની વાર્તા ઘણીજ સારી છે એવું યુરોપિયન લોકો હવે માનવા લાગ્યા છે. સર્પના ઝેર ઉપર મુથા એ અતી ઉત્તમ ઔષધ છે. આ વાતનો શોધ ગયા વર્ષે એક બે ઈંગ્લેન્ડે કર્યો છે. ત્યારે તે વાતનો શોધ તો હજારો વર્ષ પહેલાં આર્થવૈદ્યકાએ કરેલો છે, અને એ વાત ચરકમાં પણ છે. તેથી જ રીને સર્પના ડંઠ વખતે મજાનુ દોરી બાધી, જખમ મોટા કરી લોહી વહેવરાવવું, જખમ ઉપર કામ દેવા આતો રુ પણ એરી ૧૦૦ રીતો ચરકમાં કહેલી છે પરંતુ આપણું લક્ષ્ય હાં જન્ય તેવું આપણું લક્ષ્ય ક્યાંથી ? સંપ્રદાયી રોગ કૃમિજનિત આજે એક હજાર વર્ષ પહેલાંથીજ તે ઉપર દર્દી અને પારો વાપરવામાં આવે છે. કાલેજા ઉપર આયુર્વેદનાં ઔષધો અંગ્રેજી ઔષધો કરતાં ઘણાજ ઉત્તમ ગુણધારી છે. મધુમેદ ઉપર અંગ્રેજી વૈદ્યકમાં ગિરુકુલ ઔષધ નથી, પણ આયુર્વેદમાં તો આ રોગ ઉપરનાં ઉત્તમ ઔષધો છે. એક જર્મન વૈદ્યે આ રોગ ઉપર સાત-કાંઠા ખાતી એવો શોધ કર્યો છે. પણ એ ઔષધ તો ચરકે બતાવેલુંજ છે. મૂત્રપીડના રોગ ઉપર મીઠાઈ આપવી નહિ એવું એક જર્મન વિદ્વાને સિદ્ધ કર્યું છે. પરંતુ અમારો વૈદ્યો તો આ રીતનો આજે કેટલાંય વર્ષથી ઉપયોગ કર્યા કરે છે. ક્ષય રોગ ઉપર જંકરીનું મૂત્ર આપવું અને બકરાના વાગમા રહેવું એવો આર્થવૈદ્યકનો મત છે. આ આર્થવૈદ્યકની રીતોને માટે યુરોપિયન ડૉક્ટરો અને તેમના એકાએક મરકરી કરે છે. ત્યારે બે જર્મન અને અંગ્રેજ ડૉક્ટરોએ આ રીતોનો અનુભવ કરી પોતાનો અનુકૂળ મત આપવાથી આજે આ લોકોનાં મુખ જંધ ઘણાં છે. જખમ ઉપર મૂત્રનો ઉપયોગ કરવો એ વાત આપણા વૈદ્યો હજારો વર્ષ પહેલાંથી શોધી કાઢી છે ત્યારે પાશ્ચાત્ય ડૉક્ટરોને તો તેની ખાતરી આજુ લદાઈમાંજ થયેલી છે. અને આજે ત્યાં આ રીતનો જોરથી ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. મોજે ચડે તો તેને પોટીસ બાંધીને પથ્થરો કિંવા સજવડે ફાંટી એ સિવાય બીજા ઉપાય યુરોપિય ડૉક્ટરોના જાણવામાં નથી. પરંતુ રોગન ઉપર વછનાગ, પારો, નગોડ, લીમડો, સાટોડી વિગેરે વનસ્પતિ ઘણુંજ ઉત્તમ કામ કરે છે એનો મને અનુભવ છે. નવિનજ્વરને માટે તો જંતે રીતિ સરળીજ છે. પરંતુ જુના તાવની પરીક્ષા કરવાનું કામ આયુર્વેદમાં ઘણુંજ ઉત્તમ છે. જુના રોગીના તાવમાં (તૃપ) થી આપણું એવી ચરકની આજ્ઞા છે ને તે યોગ્ય છે. પાંડુરોગ મોંઘી ચરકમાં જો ઔષધો છે તે કરતાં જલસ્તી શોધ અઘણિ સુધી જણાઈ નથી. મનજાતનું રોગો ઉપર લસણ, વાવડીંગ, પારો, મોનું વિગેરે ચરકમાં આપેલાં ઔષધો ઉત્તમ છે, એવું ગયા ૨૦-૨૫ વર્ષ ઉપર જર્મન અને અમેરિકન ડૉક્ટરોએ કષ્ટ કર્યું છે. કૃમિજનિત (Antisopliosis) જાણીને યુરોપીય લોકો રસાયન સિદ્ધ કરીને વાપરે છે પણ તેથી રોગનો અટકાવ થાય છે. સ્પીરીટ

(દાર)માં દવાઓ તૈયાર કરવાથી ઔષધોનો ગુણુ કમી થાય છે એવું તેમના સમજવામાં આવ્યાથી આપણી રીત પ્રમાણે તેઓ હવે કવાય વિગેરે વાપરતાં શીખ્યા છે. કાળજના રોગો સંબંધી બંનેની રીત સરખી છે. દેહસાના સોજા ઉપર તથા જુની ઉધરસ ઉપર સુરો-પીય ઔષધો કાંઈ ગુણુ કરતાં નથી ત્યારે ગામડી ઔષધો આ ઉપર ઘણુંજ સારું કામ કરે છે. ઔષધો આપવાની રીત બંનેમાં સરખી છે. આર્યવૈદ્યો સર્વ પ્રકારની શસ્ત્રક્રિયા કરતા, નવિન નાક કિંવા કાન ચોટાડવાની રીત સુરોપિયન લોકો આર્યો પાસેથીજ શીખ્યા છે. કાળજના રોગ ઉપર અર્જુનસાદ્ય એ વનસ્પતિ ઉત્તમ કામ કરે છે. (કવડે)

નોટ—આ લેખથી ડૉ. દેશાઈ એમ. ડી. ચરક વિશે ઘણાજ સારો અનુભવ ધરાવે છે એ માન્યા સિવાય ચાલે તેમ નથી. આયુર્વેદમાં—ચરક જેવો સર્વોત્તમ ગ્રંથખીજો નથી એવું આપણા આર્ય વૈદ્યો, તેમજ પુનાની હકીમો અને વિદ્યાપતના એમ. ડી. ડૉક્ટરોના અભિપ્રાયો છે. આ ચરક ગ્રંથિનાનું અંગ્રેજી, મરાઠી, હિંદી, બંગાળી વિગેરે સર્વ ભાષામાં ભાષાંતરો થઈ ગયેલાં છે. ખીજાં અન્ય તમામ વૈદ્યકનાં પુસ્તકો આ પુસ્તકના આધારેજ રચાયેલાં છે. આવા ઉપયોગી વૈદ્યક ગ્રંથની આપણી ગુજરાતી ભાષામાં જોટ હતી જેથી તેનું ભાષાંતર કરી અમે ગુજરાતીમાં આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

વળી ગ્રંથ મોટો હોવાથી ખર્ચ વધી જાય તે માટે જુજ કાપીજ છપાવેલી છે. માટે દરેક વૈદ્ય ડૉક્ટર અને હકીમો તેને ખરીદવોજ જોઈએ.

આજ કાલ નવિન શોધો તરિકે ગણ્યાંતી ધણીજ શોધો આપણા આયુર્વેદમાં તો હજારો વર્ષ પહેલાંજ થયેલી છે. અને તેની ખાતરી ચરક વાંચ્યાથી થઈ જશે.

વળી આરોગ્યના સંરક્ષણને માટે દરેક કુટુંબમાં એકેક પુસ્તક રાખવાની ખાસ જરૂર છે. તેના પ્રથમ ભાગની કીંમત રૂ. ૫ પોસ્ટેજ ૮—૮—૦

તંત્રી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

શ્રી સત્યનારાયણની કથા.

(ગતીકથી ચાલુ.)

અધ્યાય ૪ થો.

દોહરા.

શૌનક આદિ ઋષિઓ, જોડ્યા હે સૂત આજ;

ઠીક કથા કીધી તમે, આગળ દેહો સ્વારાજ.

સૂત ૪ સાધુએ પછી, સ્વસ્તિવાચન સાય;

પ્રાદ્યજુને ધન દાન દણ, વાંચુ જલથી સુખદાન.

નિજ નગર જણી ચાલ્યાં, હવે સાધુ જમાણ;

સ્ત્રી પુત્રી પર મન વસે, અન્ય ન ધારે કાંઈ.

ત્યારે શ્રી નારાયણે, જેવા સાધુ ભાવ;

સન્યાશી થઈ પૂજીયું, વાંચુ શું સમ જાવ.

૧

૨

૩

૪

ત્યારે બે મહાજન વધા, મસ્કરીયા કરી હાસ્ય;	
દંડી કયમ પૂછો તમે, છે ધનની કંઈ આશ.	૫
છે વેલા ને પાંદડાં, વાંશુ વિષે નયો ગર્હ;	
દુષ્ટ વચન મુણી તવ વચન, સલજ યાઓ તર્ક.	૬
એમ વદી ઝટ દંડો તે, ત્યાંથી થોડે દૂર;	
સિંધુ કાંઠે જઈ રહ્યા, દોષ યજ્ઞ ભરપૂર.	૭
દંડો ગયા પડી સાધુએ, નિસ ક્રિયા કરી સાર;	
વાંશુ હિંચો તરતાં લહી, વિસ્મિત થયો અપાર.	૮
ભેઈ લતા ને પાંદડાં, પડ્યો ખમ મૂળાવ;	
મૂળા વળતાં વણિક તે, ચિંતાતુર અતિ થાય.	૯
ત્યારે બોલ્યો તેહનો, જમાઇ મરોને હામ;	
શોક કરો શું ? દંડોએ, શાપ દીધો આ હામ.	૧૦
એ દંડી બધું કરી રોકે, રાટ તેમાં નયો નામ;	
સરણે જતાં તેમને, થાય સફળ મન હામ.	૧૧
મુણી વેણુ જમાઇનું, સાધુ દંડી પાસ;	
જાહે ભક્તિથી નમી, બોલ્યો યદને દાસ.	૧૨

હરિગીત.

અપરાધ મમ કરજો હામા, તમ પાસ હું ને બોલીઓ,	
કહો એમ વારંવાર નમોને શોકથી આતુળ થયો;	
વિલાપ કરતા સાધુને દંડી કહે "ના રડીશ તું,	
મુણુ વચન મુજ મારી પૂજથી બદીરૂપ થયો જ તું.	૧
દુર્લભિ તું હું; ખ પામીઓ બહુવાર મમ ઇચ્છાવડે, "	
એ વાક્ય પ્રભુનાં સાંભળા, નમો પાપ સાધુ સ્મૃતિ કરે;	
બ્રહ્માદિ દેવો સર્વ તવ માયાથી મેહિત થાય છે,	
તેથી ન જાણે રૂપ ગુણો તવ એ પ્રભુ આશ્રય છે.	૨
મેહિત તવ માયાથી મુંઢ હું આપને કવમ ઝાળખું;	
માટે પ્રસન્ન જ યાઓ તમને મયાશક્તિ પુછવા હું;	
તવ શરણુ આગ્યો છું પ્રભુ મુજ વાંશુ પેલાં રામ કરો,	
ભક્તિ સહિત મુણી પ્રાર્થના રાજ થયા પ્રભુજ અહો.	૩
વાંછીત વર દઇ સાધુને હરિ ત્યાં અલોપ જ થઇ ગયા,	
પર્જો વાંશુ વિતર્કો ભેષ ભરપૂર બેઠો અતિ રાજ થયા;	
શ્રી સત્યદેવતણી કૃપાથી સજ્જ ઇચ્છા મુજ થઇ,	
વહો એમ સ્વજનો સાચ પૂજ ત્યાં મયાવિધિથી કરી.	૪

પછી સત્યદેવ પ્રસાદથી અતિ હર્ષથી ભરપુર થઈ,
 નિજ દેશ જાવા વા'ણુ હંકાર્યાં અતિ યત્ન કરી;
 સાધુ જમાઈને કહે જો રત્નપુરી મમ આવી જો,
 નિજ વિત્ત રક્ષક દૂતને પછી સાધુએ ત્યાં મોકલ્યો. ૫
 એ નગરમાં તે દૂત જઈ સાધુનો સ્ત્રીને જોઈને,
 બોલ્યો વચન સુખકાર નર્મોને હાથ એ ત્યાં જોડાને;
 આ નગર પાસ જમાઈ સદ્ સાધુ વણિક આવે અહી,
 છે સાથ મંથુ વર્ગ ને વર્ણો દ્રવ્ય અતિ લાભ્યા સ્ત્રી. ૬
 દૂત મુખથી સુણી વચન સતિને હર્ષ અતિ વ્યાખ્યો હરે,
 શ્રી સત્યદેવનો કરી પુનઃ ઝટ પુત્રીને કે'છે અરે;
 હું સાધુ દર્શન કાજ જહિહું આવ તું મુજ પાછો,
 માતું વચન સુણી પુત્રીએ ક્રોધ વ્રત સમાપ્ત જ તે પજો. ૭
 પરસાદ આવાતું ભુલી પતિ પાસ તે ચાલી ગઈ,
 તેથી રૂક્યા શ્રી સત્યદેવ જ તે પરે ક્રોધી થઈ;
 તેના ધણીને વા'ણુ ધન સદ્ પાણીમાં ધાસી દીધો,
 તેથી કક્ષાવતી આવી પશુ તેણે પતિને ના દોઠો. ૮
 મ્હા શોકથી તે રૂદન કરતી ત્યાં પડી પૃથ્વી પરે,
 બૂધ્યાં જમાઈ વા'ણુ ને કન્યા અતિ દુઃખ મન ધરે;
 આ જોઈ ઓચિનું લાયકો સાધુ અતિ વિસ્મય થયો,
 કારણુ તણે મન બહુ વિચાર કરી રજા સૌ નાવિકા. ૯

ચોપાઇ.

ક્ષીણાવતી માતા તે ધડી, કન્યા જોઈ વિહ્વલ થઈ;
 કરતી વિલાપો અતિ દુઃખથી, ને સ્વામીને કે'તી હતી. ૧
 નૌકા સાથ જમાઈ અરે, લુપ્ત થયો જ્વેતામાં અરે;
 કાયા દેવતણે અપરાધ, થાતાં આમ બની ગઈ વાત. ૨
 તે મુજને સમજાતું નથી શું કરવું હાવે હે પતિ;
 સત્યજ દેવતણે મહિમાય, પણ જ્ઞાનાર્થી, ગંજી શકાય. ૩
 વદતી એમ વિલાપો કરે, રવજનો તે સાથે સૌ રડે;
 કન્યાને ખોળે લઈ માત, કરતી રૂદન પછાડે જાત. ૪
 કક્ષાવતી કન્યા ત્યાં ધણી, સ્વામી નંદે થતાં દુખો બની;
 તેણે પતિ પાંચડીએ લઈ, સતી થયા તૈયારી કરી. ૫
 કન્યાની તૈયારી લઈ, સાધુ વણિક લય પામ્યો તહી;
 અતિ શોકે તર્પાને તે વારં, ધર્મોએ મન કાષ વિચાર. ૬

૧ પૂજ કરી એટલે પરસાદ લઈને, અર્પાત આ દીકરી જુદી જુદી પૂજ કરતાં હશે.

૨. ગુમ-અર્થ. ૩ દેહ.

શુ આ કંત દેવે કૃપા દશે, કે મુજને કમથી આ દિમે, સત્ય પુખ્ત હું કરીશ જ માર, મારા વૈભવને અનુસાર.	૭
મનમાં એક મનોરથ થયો, (તે) સૌને ભેગા કરીને કહ્યો; પછી સાધુએ પૃથ્વી પડી, કીધા દંડવતો ધર્મો ધડી.	૮
તેથી વૃક્ષા સત્ય જ પ્રભુ, પાનક દીનતણા છે વિભુ; ભક્તપરે વત્સલતા વાન, કૃપા કરી બોલ્યા ભગવાન.	૯
“ તજ પ્રસાદ મુતા તવ અર્ધી”, પતિને મળવા આવી સહી; તેથી તેનો પતિ આ દાર, થયો અદર્શ વશ્તુક નિર્ધાર.	૧૦
માટે ને ધર જઇ પરસાદ, ખમ્મ આવે પાછી હે સાધ; તો સ્વામી વાળી તે યશે, શક તેમાં લેશે ના વસે. ”	૧૧
ચમ આકાશી વાણી એમ, કન્યાએ પશુ સાંભળી તેમ, તેથી તે ઝટ દોડી ઘેર, પ્રસાદ ભક્ષ કર્યો શુભ પેર.	૧૨
પછી પાછી આવી તત્કાળ, સ્વગ્નન પતિ દીકા તેવાર; પછી તે બોલી આપની માય, ચ લો ઘેર ત્વરાથી તાત.	૧૩
સાંભળી વાક્ય મુતાનું એક, હખ્યો અતિએ સાધુ તેડ; પૂજા દેવની કરી તે દાર, વિધિથી સાધુએ તે વાર	૧૪
પછી તે સૌ સાથે હર્ષથી ઘેર ગયા મુખ પામ્યા અતિ; પુનઃ અમાસ અને સકાત, કરતો પુજન તજ મન ભાત	૧૫
આ લોકે સુખીઆરો થયો, ને અતે સ્વર્ગે જઇ રહ્યો, પૂર્ણ થયો ચોથો અધ્યાય, સુલતા સર્વે દુ ખ પગાય	૧૬

દોહડો.

એવો સ્કંધ પુરાણના, રેવાખંડનો માય;

કથા સત્યનારાયણે છ ચોથો અધ્યાય

૧

શ્રી સત્યનારાયણ દેવકી જે.—

અધ્યાય ૫ મો.

અનુષ્ટુપ.

મન કે'ડે હને બીજું, સાંભળ્યો હે સર્વિનરો,

ગગનજ દતો રાજ, મન્દપાનનમા શુને

૧

પ્રસાદ સત્ય સ્વામીનો, તજ દેતા દુ ખ થયો,

એક દી જે રને તેણે, નાથ બહી ઉવતો ક્યો

૨

દોહડો.

એક દતો વડ તે તને, આની બેઠા રાય;

ત્યા ગોપો કન્યા દત્તા, સત્યતણી પૂજાય

૧

રાયે જોયું દુઃખી. પશુ ગર્વથી તે કાર;	
ગયો નહીં તેમજ વળી, નમ્યો નહીં જ લગાર.	૨
ગોવાળો પરસાદ શુભ, મૂંઝી રાખનાં પાસ;	
પાછા આવીને જમ્યા, યથેચ્છ ધરી ઉઘાસ.	૩
રાત્રિ ધર આશ્રયો ગયો, મૂંઝી ત્યાંજ પ્રસાદ;	
તેથી તે દુઃખી થયો, રૂઝા પ્રભુ સાક્ષાત.	૪
સો પુત્રો ધન ધાન્ય સહુ, નાચ ચયું તત્કાળ;	
દેવે આ મમ સૌ હણ્યું, સમજ્યો મન ભૂપાળ.	૫
તેથી તે પાછો ગયો, વડ આગળ તત્કાળ;	
જેથી ગોવાળો વિષે, દેવ પૂજા કરી સાર.	૬
ભક્તિ શ્રદ્ધા યુક્ત યથ, શુભ વિધિથી તે કાર;	
પૂજન કરી પરસાદ લઈ, પ્રભુગૃહો વારંવાર.	૭
ત્યારે દેવ પ્રસાદથી, ધન પુત્રાદિ વાન;	
જનાંને અહીં સુખી થઈ, ગયો અંતે સ્વર્ગ નિધાન.	૮
આ અતિ દુર્લભ સત્યમત, જેહ કરે ધરી પ્રેમ;	
ફલદ પુણ્યમય સાંભળે, કથા ભક્તિએ તેમ.	૯
તેને સત્ય પ્રસાદથી, ધન ધાન્યાદિક યાપ;	
દરિદ્રિ ધન પામે અને, બંધાયો મૂકાય.	૧૦
ખીનેશનો ભય ટળે, નહીં શકે ન જરાય;	
ધમ્મીત ફળને ભોગરી, અંતે સ્વર્ગે જાય.	૧૧
સત્યજ નાશયણુતણું, ત્રન મેં કહ્યું અપિરાય;	
જે દરિને સૌ દુઃખથી, માનવ યુક્તજ યાપ.	૧૨
સત્ય પુણ્ય કલિયુગમાં, વિશેષ ફળમદ યાપ;	
પશુ શ્રદ્ધા ભક્તિતણી, કલિમાં ખોટ જણાય.	૧૩

દરિગીત.

દરિને કહેશે કાળ, કાઈ સત્ય કે ઈશ કહેશે;
 રિંછ સત્યનારાયણ કહે કાઈ સત્યદેવ જ બોલશે;
 લાવી હદે દરિ પ્રેમ એવાં વિનિધિ રૂપ ધરી ભક્તનાં,
 લઈ ભાવ સૌ દુઃખ દાર્ગો મન ઈચ્છિત ફળ દેશે ખણી.

દોહરો.

નહી કલિમાં સત્યમન, રૂપે પ્રભુ રેશેજ;	
રતિથી જે આ વાંચશે, ને નિત્યે સુજશે જ.	૧
સિંદૂર્યા જેમ ચિયાળવાં, રે'છે દૂરને દૂર;	
દરિ પૂજનથી તેમ રે' સઉ દુખ દૂર જરૂર.	૨
રાંછ યઈ સઉ પાપને જાગે સત્યજ દેવ;	

મતિ તેની થઇ શુદ્ધ ને, સ્વર્ગ જશે તતખેલ.	૩
વ્યાસતથા એ શિષ્ય કે' મુનિસત્તમ આ વાર;	
સર્વ કયા મેં કરી હવે, બોલો જ્ય જ્યકાર.	૪
એવો રકંઘ પુરાણના દેવાખંડની માધ;	
કયા સ્તવનારાયણે છે પંચમ અંધ્યાય.	૫
લક્ષિતલાવર્થો વાંચશે, સાંમજશે જન જેટ;	
નક્ષી હરિનો લાલ કે, મુખીઓ ધારો તેહ.	૬

અચ્યુતં દેશવં રામનારાયણં,
કૃષ્ણ દામોદરં વાસુદેવં હરિં ।
ધીધરં માધવં ગોપિકાનલ્લભં,
જનકી નાલકં રામચંદ્રં ભજે ॥

શ્રી સત્યનારાયણદેવકી જે.

સમાપ્ત.

પ્રાચીન હિંદુની સમ્યતાનો વિચાર.*

પશ્ચિમીય દેશોના ઇતિહાસજ્ઞો, પુરા વસ્તુવેત્તા, અને પારદર્શી વિદ્વાનોએ અત્યંત પ્રમાણે અને પ્રમળ સુકિતયોથી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે કે, પૃથ્વી મંડળ પર વિદ્યા, જ્ઞાન, કળા, કીર્તિ, અને સમ્યતાના જન્મદાતા હીંદુ છે. જેમણે પ્રાચીન સમયમાં અનેક દેશ દેશાન્તરોમાં જઈને ત્યાં સમ્યતાને ફેલાવી છે તેઓ ભારત વાસિયોના જ મતાનો હતા. પ્રાચીન ભારત નિવાસિયોએ જ આ મહાન અને પ્રભાવશાળી સામ્રાજ્યોની સ્થાપના કરી હતી, કે જેના ગૌરવનું વર્ણન પ્રાચીન ઇતિહાસનાં પાનાં ઉપર લખ્યું નથી; પરંતુ તેનાં સ્મારક ચિન્હ એશિયા, યુરોપ, આફ્રીકા અને અમેરિકામાં આજ સુધી પણ વર્તમાન છે. એ સ્મારક ચિન્હ પ્રાચીન હિંદુ જાતિનાં મહાન અને અદ્ભૂત કાર્યોનાં પ્રમાણ રૂપ છે.

જૈનસંજમાં નામનો વિદ્વાન પોતાના પુસ્તક યિઆગની ઓફ ધી હિન્દુઝમાં લખે છે કે, આર્યવર્ત દેવળ બ્રાહ્મણોના ધર્મ એકવાનુજ જન્મસ્થાન નથી, પરંતુ હિંદુ જાતિની ઉચ્ચ અને પ્રભાવશાળીની સમ્યતાની ઉત્પત્તિ અને ઉજાતિનું તે સ્થાન છે કે, જે વારંવાર પશ્ચિમમાં મિસ્ર અને શીનીડીયામાં—પૂર્વમાં સીયામ, ચીન અને જાપાન દેશોમાં, દક્ષિણમાં લંકા, જાવા, સુમાત્રા આદિ દ્વિપોમાં, અને ઉત્તર—પશ્ચિમમાં કાશ્મીર, કેલચિન અને ઇરિનમાં થઈને યૂનાન અને રોમમાં ફેલાઈ ગયું છે.

કર્નલ આલકટ લખે છે કે, ભાષાઓની મેળવણી કરવાથી એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે, બેબિલોનિયા, મિસ્ર, યૂનાન, રોમ અને ઉત્તરી યુરોપનાં દર્શન શાસ્ત્ર અને ધાર્મિક સં-

અદ્વાયો, આર્યાવર્તના વિચાર અને વિદ્યાઓથી પરિપૂર્ણ છે. પેથેગોરસ, સાક્રેટીસ, પ્લેટો, અરિસ્ટોટલ, ઝનો, હોમર, હીસ્ટિયડ, સિસરો, વર્જીલ, આદિ પૂર્વોક્ત દેશોના સિદ્ધ વિદ્વાન અને જ્ઞાતી મહાત્માઓના વિચારની તુલના; કપિલ, મનુ, વેદવ્યાસ, ગૌતમ, વાલ્મીકિ, કલ્યાદ, જૈમિનિ, નારદ, મરીચિ, આદિ ભારત વર્ષના દાર્શનિક વિદ્વાનો અને કવિઓના વિચારોથી કરતાં તતક્ષણ જણાય છે કે પશ્ચિમાત્મ દર્શન શાસ્ત્રોનો આધાર પૂર્વાધ્યક્ષન શાસ્ત્રોજ છે. ભારત વર્ષ અત્યંત પ્રાચીન દેશ છે. યુનાન અને રોમ તેના કરતાં તો તેના પાળક રૂપ છે. શું કાંઈ કહી શકે છે કે, હીલ્વાસિયોએ યુનાન અને રોમના વિદ્વાનોના ગ્રંથોના આધારે પોતાના ગ્રંથો રચ્યા છે? નહીં. એમ કદાપિ પણ કાંઈ કહી શકશે નહિ. સત્ય વાત તો એજ છે કે યુનાન અને રોમવાળાઓએ ભારત વર્ષ પાસેથીજ અનેક વાતો શીખી લીધી છે. એક પશ્ચિમીય વિદ્વાન મૉન્સીયર ડેલ્પોસ લખે છે કે, ભારતમાં હજારો વર્ષ પહેલાં જે સમ્યક્તા ફેલાઈ રહી હતી તેના પ્રભાવ અમારી આરે તરફ વિદ્યમાન છે. તે પૃથ્વી મંડળના દેશ દેશાંતરોમાં વ્યાપ્ત થઈ રહી છે. તે અમેરિકા અને યુરોપમાં 'સર્વત્ર જણાઈ' રહી છે, અને તે તેજ 'સમ્યક્તા છે કે જેતું'. જન્મ સ્થાન પવિત્ર ગંગાતટ છે.

ભારતના ઇતિહાસમાં મહાભારતનું યુદ્ધ ઘણીજ અપૂર્વ ઘટના છે. એ યુદ્ધ કલિ-યુગના પ્રારંભમાં અર્થાત ઈસ્વીસન પૂર્વે ૫૦૦૦ વર્ષ પહેલાં થયું હતું. એ યુદ્ધથી ભારતની સમ્યક્તા, તેના ગૌરવ અને તેના સૈન્ય ઉપર વજ્રપાત થયો. આ મહાભારતમાં કેવળ ભારતના મહા પરાક્રમી, અસ્ત્ર, શસ્ત્ર, વિદ્યાવિશારદ યોદ્ધા એકલાજ માર્યા ગમેલા છે, એટલુંજ નહીં, પરંતુ, તે પ્રભાવશાળી સમ્યક્તા અને અદ્વિતિય કળા કૌશલ્ય કે જે ઝારો વર્ગોના અવિરામ પરિશ્રમ અને કષ્ટથી પ્રાપ્ત થયેલી હતી, તેને ધણીજ ધક્કો લાગ્યો છે, અને એક પ્રકારે જોતાં તેનો તો નાશજ થયો છે. ઈશ્વરની ઈચ્છાજ એવી હતી, તેમાં મનુષ્યનું શું સામર્થ્ય કે તેને રોકી શકે. એ યુદ્ધમાં અનેકાનેક વીર, કળા કુશલ, અને ધુરંધર વિદ્વાનો માર્યા ગયા હતા, ઘણી જાતિના લોકો આ દેશને છોડી અને અન્ય દેશમાં ચાલી ગયા હતા, અને તેઓ ભારતની સમ્યક્તા, કલા કૌશલ્ય અને વ્યવસાય રહસ્યને પણ પોતાની સાથે લેતા ગયા હતા, અને તેથી આ દેશને ઘણીજ હાનિ વેઠવી પડી છે. પરંતુ તેથી જીવન દેશને તો ધણીજ લાભ થયો છે.

કારણ કે તેમનાથી તો તે દેશોના ગૌરવની વૃદ્ધિ થઈ છે. પોંકાક નામનો એક લેખક પોતાના એક પુસ્તક ઈંડિયા ઇનગ્રીકમાં લખે છે કે ગ્રેસારમાં ભારતીય યુદ્ધના જેની જીજ્ઞાસા થઈ જીના જની નથી. કે જેથી આવું ભયંકર પરિણામ આવ્યું હોય. આ જનાવથી અગ્નિહૃત ભારતવાસિયો આ દેશને છોડીને ચાલી ગયા. વિદેશ જનારાનાં એવા મનુષ્યો હતા કે જે પ્રાચીન સમ્યક્તાના અદ્વિતિય જ્ઞાતા હતા, કેટલા એવા પણ હતા કે જે ઉચ્ચ દરજ્જાની દરજ્જા વિદ્યામાં સિદ્ધ હરત હતા. તેઓ ઉત્તરમાં હિમાલય પર્વતથી પણ આગળ ચાલી ગયા. દક્ષિણમાં લંકામાં જઈ ગયા, અને પશ્ચિમમાં સિંધની આગળ ચાલી ગયા. તેજ લોકોએ પશ્ચિમમાં સમ્યક્તા, કલા કૌશલ્ય અને વિદ્યાનની ચર્ચાના શ્રી ગણેશ બેસાડ્યા પંજાબની હદને ઝાળીને ને તે લોકો ત્યાં સુધી ચાલી ગયા કે સમસ્ત પશ્ચિમીય, એશિયા, અને યુરોપમાં જ્યાં જ્યાં તેજ જગ્યાવા લાગ્યા.

ચીન, પ્રશાન્ત મહાસાગરના દ્વીપ, તુર્કસ્તાન, સાર્થએરિયા, રોન્ડિનેવિયા, જર્મની, ગ્રેટબ્રિટન, ઇરાન, યુનાન, રોમ, આફ્રિકા, આફ્રિકાના પૂર્વ કિનારાના દેશ, મિસર, અસીરિયા, અમેરિકા વિગેરે દેશોએ વિદ્યા અને સમ્પત્તિ ભારત વર્ષ પામેથી પ્રાપ્ત કરી છે, તેમાંથી અનેક દેશોમાં દેવી દેવતાઓની કથાઓ હિંદુઓનાં પુરાણોમાંથી લઈ લીધેલી જણાય આવે છે.

સર વાલ્ટર રેલે કહે છે કે, હિંદુસ્થાનમાંજ સર્વથી પહેલાં મનુષ્ય જાતિએ જન્મ ગ્રહણ કર્યો હતો, એજ મનુષ્ય જાતિનું પહેલું જન્મ સ્થાન છે. મનુષ્ય જાતિએ પોતાની ઉન્નતિનો આરંભ પણ અહીંથીજ કર્યો છે. આર્થ જાતિ મધ્ય એશિયામાંથી નીકળીને દેશ દેશાન્તરોમાં ફેલાઈ છે. એ વાત અસત્ય જણાય છે. કેમકે જે ગણિત અને જ્યોતિષ વિદ્યા ચીન અને ભારત વર્ષમાં આ વખતે છે તે આ પ્રાચીન વિદ્યાઓનો શેષ ભાગ છે. તેનો આરંભિક વિકાસ નથી. જે લોકોને એમ ખ્યાલ છે કે આર્થ જાતિ મધ્ય એશિયામાંથી મંસારમાં ફેલાઈ છે. તેમણે એ પણ માનવું જોઈશે કે બહુજ પ્રાચીન કાળમાં કોઈ ઉત્કૃષ્ટ સમ્પત્તિ સમ્પન્ન જાતિ જરૂર હોવીજ જોઈએ. ભારત વર્ષ અને ચીનના સાહિત્યમાં તેની ઉલ્લેખિત વિદ્યાઓનો શેષ ભાગ મળે છે. તે ક્ષ જાતિ હતી કે જે હિંદુઓ, ચીનીઓ અને ઇંગ્લિશોની પહેલાં થઈ ગઈ હતી. તેનો હજુ સુધી પત્તો નથી. તે ઉપરાંત હિંદુઓનું સાહિત્ય તેમનું વિજ્ઞાન તેમની વિદ્યા અને તેમની કળાઓ ગંગા અને યમુના નદીઓના તટો ઉપરજ પૂર્ણ વિકાસને પ્રાપ્ત થઈ હતી તે વાતને સર્વ વિદ્વાનો મંમતિ દર્શાવે છે. હિંદુઓએ ઉચ્ચ શ્રેણીની સમ્પત્તિમાં જે ઉન્નતિ કરી છે તે પણ ભારત વર્ષમાંજ છે. આ સમ્પત્તિ વાતોનો વિચાર કરતાં જણાશે કે આર્થ જાતિ મધ્ય એશિયામાંથી નીકળીને દેશ દેશાન્તરોમાં ફેલાઈ નથી પરંતુ તે ભારત વર્ષમાંથીજ ફેલાઈ છે.

આર્થ જાતિના નીકળવાના અને દેશ દેશાન્તરોમાં ફેલાવાના વિષયમાં અનેક વિદ્વાનોની અનેક સમ્મતિઓ છે. કોઈ કહે છે કે આર્થ જાતિનો જન્મ સ્થાન મધ્ય એશિયા છે, કોઈ અફઘાનિસ્તાનના ઉપરના ઉચ્ચ મ્યોમાંથી તેની ઉત્પત્તિ સ્થાન બતાવે છે. કોઈ ડેન્યુબ નદીના તટ ઉપરથી, કોઈ ઉત્તર ધ્રુવની પામેથી વિગેરે અનેક મત છે. પરંતુ ગંભીર વિચાર કરતાં અને પ્રાચીન પ્રમાણોને જોતાં સિદ્ધ થાય છે કે આ ભારત ભૂમિમાંજ આર્થ જાતિની ઉત્પત્તિ થઈ હતી. અને અહીંથી જ તે દેશ દેશાન્તરોમાં ફેલાઈ અને સંસારની સમ્પત્તિના આરંભ રૂપ બની ગઈ છે.

કેટલાક લોક કહે છે કે હિંદુઓએ સમુદ્ર યાત્રા કરતી નહિ, અટક નદીની પાર જવું નહિ, એવી મનાઈ કરેલી છે. પણ તે વાત પ્રમાણ રહિત છે. હિંદુ ઇતિહાસ અને સાહિત્યમાં તે વિષય ઘણાં પ્રમાણો મળી આવે છે. જેનાં કે.

સમુદ્રદ્વચ્ચ સ્વાહા અન્તરિસદ્વચ્ચ સ્વાહા દેવંસવિતારદ્વચ્ચ સ્વાહા ॥

યજુર્વેદ, અધ્યાય ૬, મન્ગ ૨૧.

સમુદ્રયાનકુશલા દેશકાલાર્થદર્શિનઃ ।

સ્થપયન્તિ ત્વયાં દર્શિ સાવત્રાધિગમંમતિ ॥

મનુસ્મૃતિ.

પ્રથમના પ્રમાણમાં સમુદ્રમાર્ગે જવાની અનુરા છે ત્યારે બીજા પ્રમાણમાં કે સમુદ્ર યાત્રા પ્રથમ થતી હતી.

આ પ્રમાણે સિવાય એવી કેટલીય કથાઓ છે કે જેથી ભારત વર્ષના મનુષ્યો અને મહાત્માઓનું અમેરિકા જવું સિદ્ધ થાય છે. મહર્ષિ વ્યાસજી શુક્રદેવજીની સાથે અમેરિકા ગયા હતા અને ત્યાં કેટલોક વખત રહ્યા પછી હતા. શુક્રદેવજી યુરોપ, (જેને પ્રાચીન આર્ય હીરદેશ કહેતા હતા) ઇરાન અને તુર્કસ્તાન યાત્રા પાછા આવ્યા હતા. આ મુ-સાફરીમાં ત્રણ વર્ષ લાગ્યાં હતાં. આ વૃત્તાંત મહાભારતમાં, શાન્તિ પર્વના ૩૨૬ મા અધ્યાયમાં લખેલું છે. ખ્રીસ્ત દેશોમાં બે વખત પાંડવોના જવાની વાત પછી મહા ભારતમાં છે. પ્રથમ વખત તે બ્રહ્મદેશ, શીયામ, ચીન, દીબેટ, મંગોલિયા, તાતાર અને ઇરાનમાં ગયા હતા અને દિરાત, કાશુક, કન્દહાર, અને બલુચિસ્તાનમાં યાત્રા અને પાછા આવ્યા હતા. તેમની ખીંટવારી મુસાફરી પશ્ચિમની તરફ યાત્રા હતી. તે લંકાથી પ્રયાન કરીને અરબસ્તાન, મિસર, બાંગ્લાદેશ અને આફ્રિકાના ખીજા ભાગોમાં ગયા હતા. આ વૃત્તાંત મહાભારતમાં સભાપર્વના ૨૬-૨૮ મા અધ્યાયમાં લખેલું છે. આ યાત્રા વખતે માર્ગમાં તેમણે અગસ્ત્ય તીર્થ, પુલ્કમતીર્થ, મુલદ્રા તીર્થ, કરન્ધમતીર્થ, અને ભારદ્વાજ તીર્થ જે-વે જગ્યાં હતાં. સગર રાજની પૃથ્વી વિજયની કથા પણ પુરાણમાં છે, રાજા ધૃતરાષ્ટ્રે અશ્વ-ગાનિસ્થાનના રાજાની પુત્રીનું પાણીમહાથ્ય કર્યું હતું. અશ્વને અમેરિકાના કુરુરાજાની પુત્રી ની સાથે વિવાહ કર્યો હતો. શ્રી કૃષ્ણે પોતાના પુત્ર અનિરુદ્ધનો વિવાહ દુન્ધ (મીસરદેશ) ના રાજા બાણની પુત્રી ઉપાની સાથે કર્યો હતો. મહારાજા અશોકે બાણકના રાજા સિલ્હુ-કસની પુત્રીની સાથે વિવાહ કર્યો હતો.

ઇસુકેના જન્મની પહેલાં હજારો હિંદુ, તુર્કસ્તાન, ઇરાન અને રૂપિયામાં રહેતા હતા. મનુસ્મૃતિના દશમા અધ્યાયથી જણાય છે કે દક્ષિણીય કેટલીય જાતો આશ્વિનોનાં દર્શન ન થવાથી પતિત થઈ ગઈ હતી, તે નિચેના પ્રમાણથી જણાશે.—

શનકૈસ્તુ ક્રિયાલોપાદિમાઃક્ષત્રિય-જાતયઃ ।

વૃષલત્વ મતો લોકે વ્રાહ્મણાદર્શનેનચ ॥

પૌન્દ્રકાશ્ચૌન્દ્રવિદાઃકામ્બોજા યવનાઃશકઃ ।

પારદાઃપહ્લવાશ્ચીનાઃકિરાતા દરદાસશાઃ ॥

મનુસ્મૃતિ, અધ્યાય ૧૦

અર્થાત્ નીચે લખેલી ક્ષત્રિય જાતિયો આશ્વિનોનાં દર્શન ન કરવાથી અને ધર્મ ક્રિયાનો લોપ થવાથી પતિત થઈ ગઈ છે.

૧ પૌન્દ્રક, ૨ ચૌન્દ્ર ૩ દ્રાવિડ, ૪ કામ્બોજ, ૫ યવન, ૬ શક, ૭ પારદ, ૮ પહ્લવ, ૯ ચીન, ૧૦ મિસર, ૧૧ દરદ, ૧૨ અશ.

આ જાતો સિવાય નીચે લખેલી જાતો પણ વૃષલત્વને પ્રાપ્ત થઈ ગઈ છે.

મેકલાદ્રવિડાલાઃપૌન્દ્રાઃકોન્વસિરાસ્તથા ।

શૌન્ટિકા દરદા દર્વાશ્ચૌરા શર્વર વર્વરાઃ ॥

કિરાતા યવનાશ્ચૈવતાસ્તાઃક્ષત્રિયજાતયઃ ।

વૃષલત્વ મનુમાતા વ્રાહ્મણાનામર્પણાતે ॥

મહાભારત, અનુશાસન પર્વ.

અર્થાત—૧ મેકક, ૨ લાટ, ૩ કોન્વર્સિર, ૪ શૌન્ડિક, ૫ દર્વી, ૬ ચૌર, ૭ સર્વર, અને ૮ બર્બર.

આ સિવાય બીજી પણ જાતોના ઉદ્દેશ છે. એથી જણાય છે કે, પેલલાં એ સર્વ લોક હિંદુજ હતા. દેશદેશાંતરોમાં વાસ કરવાથી અને સ્વદેશમાં પાછા ન આવવાથી તેનો નાશ થયો છે એમ સમજવામાં આવ્યું.

હવે જે દેશોમાં હિંદુજાતો જન્મને પછી હતી તેની હકીકત સાંભળો.

એશિયા.

એશિયાનું પ્રાચીન નામ જંબૂદ્વીપ છે. એશિયા નામ પણ હિંદુઓએજ રાખેલું છે. આ વિષયમાં કર્નલ ટોડ કહે છે કે, ઇમિદા અને લજસ્વના સંતાનોમાં હિન્દુ (ચંદ્ર) 'શીય અશ્વ' નામની એક જાતિ હતી. આ અશ્વજાતિના લોક સિંધની બંને તરફ ફરે જઈને વસ્યા હતા, આ કારણથી આ પૃથ્વીના ભાગનું નામ એશિયા થયું. એશિયા ખંડમાં કેટલાય દેશોમાં હિન્દુ જાતિ ફેલાઈ ગઈ હતી. તેમાંથી કેટલાક દેશોનો સંશ્લિષ્ટ ઉદ્દેશ નીચે કરવામાં આવે છે.

અફઘાનિસ્તાન.

પ્રાચીન ભારતમાં અપવંશ નામની નાજ જાતિ હતી, તેમાં અપગણુ નામનો એક મુખ્ય થયો. આ અપગણુના સંતાનો અફઘાનો કહેવાયા. પ્રાચીન કાળમાં હિંદુસ્તાન અને અફઘાનિસ્તાનનો ઘણો સંબંધ હતો, તેના ઘણા પ્રમાણો છે. રાજા ધૃતરાષ્ટ્રનો અફઘાનિસ્તાનના રાજાની પુત્રી ગાંધારીની સાથે વિવાહ કર્યો હતો. મહાભારતમાં લખ્યું છે કે જે વખતે પાન્ડવ દિગ્વિજય કરવા ગયા હતા તે વખતે તે કંદહાર અર્થાત ગાંધાર દેશમાં રાજા ધૃતરાષ્ટ્રના સસરાના મહેમાન થયા હતા. હિરાત નગર હરિના નામથી પ્રખ્યાત થયું છે. બૌદ્ધ રાજાઓના સમય સુધી અફઘાનિસ્તાનને હિંદુસ્તાનનોજ ભાગ સમજવામાં આવતો હતો, કર્નલ ટોડ લખે છે કે, જૈસલમેરના ઇતિહાસથી જણાય છે કે વિક્રમ સંવત્થી ઘણાજ વર્ષ પહેલાં આ ક્ષત્રિયજાતિનું રાજ્ય ગજનીથી સમરકંદ સુધી ફેલાય્યું હતું. આ રાજ્ય મહાભારત યુદ્ધની પછી સ્થાપિત થયું હતું. ગજની-નગર એ લોકોએજ વસાવ્યું હતું.

તુર્કસ્તાન,

તુર્કસ્તાનમાં પણ હિંદુ જાતિનું રાજ્ય હતું. તત્કાલે જુન તમક હિંદુ પુરાણોમાં તરિકક નામથી પ્રખ્યાત છે. અખ્યાતક મેકસમુવર લખે છે કે તુર્કો અને તેનાં સંતાનને શાપ થયો હતો. ભારતનો લાગ કરીને ચાલી જવાનું તેને એ કારણ હતું કે તેને પોતાનું પૈતૃક ધન મળ્યું નહોતું. કર્નલ ટોડ પોતાના પ્રખ્યાત ગ્રંથ રાજસ્થાનમાં લખે છે કે, જૈસલમેરના પ્રાચીન ઇતિહાસથી જણાય છે કે, યદુવંશ અર્થાત ચંદ્રવંશની યદુ અને બાહ્લીક જાતિએ મહાભારતના યુદ્ધની પછી પુરાણમાં રાજ્ય કર્યું. યુનાની ગ્રંથકર્તાઓએ તેને ઇન્ડોગ્રીકિયન કહ્યા છે, આ જાતિયોના સિવાય કુરનાં સંતાનોમાંથી પણ કેટલાક આસપાસના દેશોમાં જઈ અને વસ્યા હતા. પુરાણોમાં આ લોકોના પ્રાન્તનું નામ ઉત્તર કુર લખ્યો છે.

મૂર્ધ અને ચંદ્રવંશના લોકો આ દર દેશોમાં હમેશાં જઈને વસતા રહેતા હતા. અપૂર્ણ.

હૃદય પરિણા.

(અનુવાદક ત્રિપુત જ્યોતિષાચ એમ. એમ. બી. એ.) .

ઘેર આવતા રોગીઓને તપાસીને તેઓને પ્રિન્સિપલ લખી આપ્યા પછી ડાક્ટર સુશીલકુમાર કોઈ બદારના રોગીને જોયા જવાની નૈયારી કરતા હતા, એટલામાં તેના મોટા સાળા આવી પહોંચ્યા. સુશીલ તેમને જોઈને બેસા રહ્યા. યોગેન્દ્રજીએ બોલ્યું પછી જરા શુદ્ધતા સહિત ડાક્ટરે તેમને આવવાનું દારણુ પુછ્યું. યોગેન્દ્રજીએ કહ્યું: “આજ કેટલાક દિવસથી સરલાની તબીબન ખરાબ છે. એના કાળજામાં દર્દ યથ રહ્યું છે, તેથી શ્વાસ લેવામાં વાંધો આવે છે.”

વાતને અધ્યેયીજ અટકાવીને સુશીલકુમારે કહ્યું:— “હરેન્દ્ર જાણતી દવા તો આણુ છેજ ને ?”

હસતાં હસતાં યોગેન્દ્રજીએ કહ્યું— “વાહ ભાઈ, તમને ખબર મળી ચુકી છે ને શું ?”

સુશીલે કહ્યું:— “ખબર કેમ ન મળે. પણ એમ ન ધારશો કે તમારા ઘરના દોકરે ખબર આપી છે.”

યોગેન્દ્રજીએ હસીને બોલ્યા:— “ઠીક ભાઈ, હવે હું તમને કહું છું કે નૈયારી તમને અવકાશ મળે ત્યારે એકવાર એમને તપાસી આવજો.”

સુશીલે કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં; સામેના મેજ પર પડેલા સમાચાર પત્ર પર દ્રષ્ટિ નાંખી.

યોગેન્દ્રજીએ બોલ્યા:— “હવે મ્હારે કચેરીએ જવાનો વખત થયો છે. હું જતું છું. તમે ત્રીજો પ્લેર આવશોને ?”

સુશીલે ઉત્તર આપ્યો:— “સાંજજો, જ્યાં સુધી મને ખબર નહીં પડે કે આપ મને ક્યા ભાવથી જવાનું કહે છે, ત્યાં સુધી હું આ જાગતો કાંઈ પણ જવાબ નહીં આપી શકું. ને આપ સમાઈની સરમે જવાનું કહેતા હશે તો કદાપિ હું જલ્દય નહીં. પણ, ને એક સાધારણ ડાક્ટર જાણીને આપ મને જવાનું કહેતા હશે તો હું બદાર ધધાને અંગે જરૂર જલ્દયા.”

આ પછી લગભગ અડધા કલાક સુધી જાને સાળા બેઠેલી પરસ્પર વાદવિવાદ કરતા રહ્યા. છેવટે-સગાઈની ઘરમે નહીં પણ ડાક્ટરી ધંધાને અંગે જલ્દયા. આ પોતાની દડ સુશીલે પકડી રાખ્યા. આથી યોગેન્દ્ર જીએ જીન્દગીને બોલ્યા:— “ઠીક, હું પણ તમને એક સાધારણ ડાક્ટર જાણીનેજ કહું છું કે તમે રોગીને જોવા મ્હારે ઘેર આવજો” આટલેથી જ સુશીલકુમારને સંતોષ ન થયો. તેણે ફરી પુછ્યું:— “ક્યે વળતે આવું ?” યોગેન્દ્રે કહ્યું:— “તોજો પ્લેર પંચ વાગતાં” આમ કહીને તેઓ ચાલ્યા ગયા.

યોગેન્દ્રજીજાના મધ્ય પછી સુશીલને પોતાના ઉદત આચરણનો કાંઈક પરતારો થયો. સાળાની સગાઈ દેવાથી શું થયું ? ઉમ્મરમાં યોગેન્દ્રજી સુશીલથી જમણા હતા. તેની સાથે આટલી ઉદતાઈ કીક નહીં.

આની પ્લેરમાં જે પડતા જતી ચંઈ હતી તે ચંદો લખવાથી સુશીલની આ ઉદત

વર્તણૂકનું થોડું અંશે સમર્થન થશે. થોડા દિવસો પહેલાં એક તુરંત વાતને માટે સુધીસ પોતાની સ્ત્રી સરલા ઉપર નારાજ થઈ ગયા હતા. આ સ્થિતિમાં એક દિવસ પોતાના સહપાઠી મિત્ર ડાક્ટર દરેન્દ્રનાથ તરફથી તેને અજર મળી કે સરલાનું સ્વાસ્થ્ય ખરાબ છે અને હું તેના ઉપાય કરી રહ્યો છું. પણ આ વિષય સંબંધી નહીં સરલાએ પોતે કંઈ લખ્યું, કે નહીં તેના સસરાના ધરના દેહએ કંઈ અજર મોકલી, મુશીને ધાર્યું કે આ બધું કારમ્યાન સરલાનું છે. સાત આઠ દિવસથી મુશીન અભિમાનનો માર્યો મનમાં ને મનમાં બળી રહ્યો હતો, એટલામાં જ યોગેન્દ્ર બાબુ તેને મળવાને આવ્યા. થયું, બધો જલ્દી તેણે જલેનને જલેને બાઈ પામેથી જ મુકાવી લીધો. કોષામિ છુટ્યા પછી મુશીનું હલ્લ ત્યારે કાંઈક યાંત્ર પડ્યું ત્યારે તેને પોતાની વર્તણૂકની શરમ લાગવા માંડી. તેણે વિચાર્યું, “હીક, જે થયું તે ખરું, ત્રીજો પ્લોર જઈને મારી માગવાથી બધો મામલો થાંન પડી જશે.”

(૨)

ફેરીએથી પાછા આવીને યોગેન્દ્ર બાબુએ ઘેર સુધીસબાબુ સંબંધી બધી દુષ્ટિત કહી સંભળાવી. ધરનાં બધાં માણસોએ ગળીને મેકલપ કર્યો કે આ નિર્લજ્જતાને માટે મુશીનને કંઈ શિક્ષા અવસ્ય કરવી જોઈએ. સરલાની મોટી બહેન તરલા બોલી:— “મોટા ભાઈ! આ કામ તમે અમારી ઉપર રાખો. અમે ડાક્ટર સાહેબને ખૂબ બનાવીશું.”

નહાની બહેન ચામળા બોલી:— “હું દીનનો ડબ્બો ઠાપીને માર રૂપીયા બનાવીશ, અને શી તરીકે ડાક્ટર સાહેબને આપીશ.”

યોગેન્દ્રબાબુ આ સાંભળીને બોલ્યા:— “દીનના નહીં. આથી તેમને થોડા શિક્ષા મળશે નહીં. તેમને તો સાચેસાચા ચાર રૂપીયા આપશું. ત્યારે એ ડાક્ટર બનીને આવે છે ત્યારે તેમની સાથે ડાક્ટર જેવું જ વર્તન રાખવું જોઈએ; ત્યારે એ સરલાને પોતાની પત્ની તરીકે ગણવા નથી માગતા ત્યારે હું પણ મહારી બહેનને એમની સાથે ઉભી રહેવા દઈશ નહીં. સરલા પડછાની ઓથમાં રહેશે.”

આ વાત સાંભળીને બધાં ખુશી થયાં. કેમકે આથી ડાક્ટરને શિક્ષાની સાથે થોડી ઘણી સજા પણ મળી જશે એમ જણાવે પાડ્યું.

આખું ઘર ત્યારે આ નિશ્ચય સાથે સમ્મત થઈને ખુશી થઈ રહ્યું હતું ત્યારે બી. ચારી મરલા ધનુ ગલરાટમાં હતી. તે મનમાં જ વિચાર કરી રહી હતી કે “મોટા ભાઈના અપમાનનો જલ્દી તો લેવાશે, પણ મારે માટે આનું પરિણામ સાફ નહીં આવે. બંને બહેનોને મરકરી કરવાનો હીક અવસર મળી આવ્યો છે, પણ તેને માટે એ મનેજ અપરાધી ઠરાવશે.”

આ વિચારથી સરલાને બહુજ બીક લાગી. તરલાને તે અત્યંત વીનવીને કહેવા લાગી:— “બેન, તમે આ શું કરી રહ્યા છો? હું પડછાની ઓથમાંથી નાડી નહીં બતાવું.”

તરલા બોલી:— “શું પડછાની ઓથમાંથી સરમ લાગશે? તો પછી સામે આવીને ઉભી રહેશે.”

“આ વાત હીક નથી થતી”

તરલા જામર ચટારીને બોલી:— “એમલો તો મોટા ભાઈની વાત પર કંઈ પણ ખ્યાન આપ્યા વિના પોતાનીજ હક પકડી રાખી; આ તો તને હીક લાગતું હશે કે? પણ અમે બધાં બનેલીની જરા મરકરી કરીએ એ ત્હારાથી નથી ખમાતું.”

“તમે બધા ગમે તે કરો પણ મને આ જાણેલામાં નાંખશો માં. એ તો પ્લેમેરીજ ન્હારી પર શરૂએ છે અને આ વાતથી વધારે નારાજ થઇ જશે. આવી રીતે જાતથી તેમને કંટ પ્લેઆઇનું એ મ્હારે માટે થોડું નથી.”

તરસા કાંઈ વિચાર કરીને બોલી:—“એ વાત તો ખરી. ફીક, તો ત્હારે કાંઈ ન કરવું: પૂંજ પડદાની આંધળાં ત્હારે જલ્દી સ્વીચ, પણ ઝડપથી તો ચોક્કસ જનાવીશ.”

સરસા દસીને બોલી:—“બગડેલી વાત પણ તમારેજ સુધારવી પડશે.”

“હા, હા. તું તારે બે ખટક રહે છેવટે એક સંયોગાન્ત નાટક રચી દઇશ.”

અપૂર્વ.

સ્ત્રીને સતિત્વ એજ સરું આમુપગ છે.

(અનુસંધાન ગત્તાધી.)

સતી સ્ત્રીઓનું પરાક્રમ અપાર હોય છે અને સતીત્વનો મદિમા અપૂર્વ હોય છે. સતિ સ્ત્રીઓની દ્રષ્ટિમાં અમૃત અને અગ્નિ બને રહે છે.

મદ્યભારતમાં લખ્યું છે કે, ત્યારે નિર્મળ હૃદય સતી દમયન્તિ વ્યાકુળ થઈને રજતી કકળતી વનમાં એકઠી પતિને શોધતી રહતી હતી, તે વખતે એક પાપી શિકારી કે જે ખરાબ અભિપ્રાયથી ત્યાં તેની સામે તેના પતીવ્રતને કાંઈન જાણવાના ઈરાદાથી આવ્યો ત્યાં દમયન્તીની અગ્નિમાત્રી દ્રષ્ટિથી તે જાણેને લાગ્યું થઈ ગયો તેનો, સતિ સ્ત્રીઓની પવિત્ર દ્રષ્ટિ પણ એવીજ હોય છે. સાવિત્રીએ સતીત્વના તેજોમય પ્રભાવથી પોતાના મૃત પતિને જીવતા કર્યો હતો, સતિત્વનો આવો અદ્ભુત મદિમા છે. સતિ સ્ત્રીઓમાં આવો અપૂર્વ પ્રભાવ હોય છે. સૌંદર્યે જાત વડે પણ સતી અને સતીત્વના શુભોનું વર્ણન થઈ ચકતું નથી. સતી સ્ત્રીઓ જેવી રીતે ઘોર વિપત્તિઓ અને લાલચોથી પોતાની પવિત્રતાની રક્ષા કરી શકે છે. એ વાત સીતાના જ્ઞાતાંથી સારી રીતે જાણી શકાય છે. સીતાએ પદમ પરાક્રમી રાવણના વશમાં પડ્યા છતાં પણ પોતાના સતીત્વ ધનની પૂર્વે રક્ષા કરી હતી. રાવણના દગ્ગરે પ્રકારે સમજવરા છતાં, બધા જતાવરા છતાં, વિનય, તિરસ્કાર તથા ક્રોધ કરવા છતાં, તે જરા પણ નિચ્ચિત થઈ નહોતી. સીતાએ રાવણના અતુલ એકર્ષ, પ્રત્યગ પરાક્રમ, અને દેવોને વશીકૃત કરનાર પ્રભુત્વને પણ એક પણ સમય ગળ્યું હતું તે સારી રીતે જાણતી હતી કે પતિ એકજ છે, બીજાં દોષ શેજ નહિ, જ્ઞાતમદાન એકવાર ક્યાં પડી ફરી બીજાને આપી શકતું નથી. તે સમજતી હતી કે સતીત્વ સ્ત્રીઓનું જીવન અને તેની સુખી સંપત્તિ છે. સતિત્વ ધનને જોઈને જીવતા રહેવા કરતાં મરવું એ વલ્લેજ દરજ્જે સારું છે. જે રસોનું સતીત્વ પ્રાણીથી પ્રિય, પૂતળ, માદરણીય અને અમૂલ્ય છે તે સતી પાપી અને દુરાચારિણોના વશમાં રહેવા છતાં પણ પવિત્ર અને નિષ્કલંક રહી શકે છે. શુદ્ધ આચરણ કરનારી સતી સ્ત્રીઓનાં મન બહુજ સ્થાય અને સ્થિર હોય છે, તેનું મન્ય સમુદ્ધની મારફત મંજીર, આશાહની મારફત જાન-ત, પ્રલની મારફત મોખજ તથા સતીત્વનું રક્ષણ કરવામાં વળતી પણ અધિક દર્શન હોય છે. તેના સાદગ્યની સીમા દેખી નથી. પાર્શ્વ અને વિપત્તિ મરત પતિનું રક્ષણ કરવા.

ને માટે તેનું સાહસ બહુજ દૃઢ અને પ્રશંસનિય હોય છે. સત્સાહસના પ્રભાવથી સીતા અને દ્રૌપદી પોતપોતાના પતિને ચતુર મંત્રીના જેવી ઉત્તમ સલાહ આપ્યાં કરતી હતી. જેવી રીતે સતિસ્ત્રિયો પોતાની પવિત્રતાને નિષ્કલંક રાખીને, સાચું સુખ અને ભગવાનનો આશિર્વાદ મેળવે છે. સર્વ લોકોની પ્રીતિભાજન બનીને પતિ સેવાથી આ લોકમાં પ્રાતઃખંડીય યજ્ઞ જાય છે, અને પરલોકમાં અક્ષય સુખની અધિકારિણી બને છે, તેવીજ રીતે. કુલદા સ્ત્રિયો હીંડતાં આસતાં તિરસ્કાર અને દારણુ આપતિ ભોગવીને જીવતાજ મરવા જેવી વિટંબનાને સહન કરે છે, લોકોના તિરસ્કાર અને ધિક્કારથી અધિર યજ્ઞને સંસાર તેને અધિકારમય દેખાવા લાગે છે, પુરાણોમાં લખ્યું છે કે, દુરાચારીણી સ્ત્રિયો નરક રૂપ ભયંકર અગ્નિમાં પડીને અત્યંત દુષ્ટને ભોગવે છે. સતી સ્ત્રિયો સ્વર્ગની મારફત ઉચ્ચ, પવિત્ર અને પૂજનિય હોય છે. કુલદા સ્ત્રિયો નરકના કોણએ કરતાં પણ તુચ્છ, અપવિત્ર, વ્યભિચારિણી અને સંસારના કાંટા રૂપ છે એવી સ્ત્રિયોથી સમાજને જે હાનિ થાય છે. તે ઘણીજ ભયંકર છે. સંસારમાં સતીની તુલનાજ નથી, અનંત કાળ સુધી તેનો મહિમા ગાય તોપણ પણ ઓછો છે, સાપ્તિ સ્ત્રિયોનું સુખ, સન્માન, અને શાંતિ અટક છે, કલંકિતી હંમેશાં દુઃખ, અનાદર અને અશાન્તિમાં જીવન ગાળ્યાં કરે છે. સતિ સ્ત્રિયો સેંકડો ગાંઠો વાળેલું જીર્ણવસ્ત્ર પહેરનાર બિખારી પતિની ધાસની સુંપડીમાં રહેવા છતાં પણ પવિત્ર સુખને ઉપભોગ કરે છે.

દુરાચારિણી સ્ત્રિયો મનોહર હંથા મહેલોમાં રહી અને સુવર્ણનાં રતન નડિત આશુ-વણોને પહેરીને સર્વ પ્રકારના નાજસ્તી સુખને ભોગવવા છતાં પણ તે સાચા સુખનું સુખ પણ જોવા પામતી નથી. સતી સ્ત્રિયો દેવીની મારફત પૂજનીય અને અસતી કિંવા કુલદા-સ્ત્રિયો કુતરીની મારફત તિરસ્કારને પાત્ર છે તેના દુઃખ અને આપત્તિની સીમા હોતી નથી. તેનો વિશ્વાસ પણ રાખી શકતો નથી કારણ કે હસતાં દસતાં પણ પોતાના પતિને મરણને શરણુ કરી દેતાં તેને વાર લાગતી નથી. સંસારમાં એવું કાંઈ પણ કુકર્મ નથી કે જેને તે ન કરી શકતી હોય. નીતિકાર આણકયે લખ્યું છે કે, જે ઘરમાં સાપ રહે છે તે ઘરમાં રહેલું અને કુદટા સ્ત્રીના પતી થવું એ બંને સમાન છે. હજારો પ્રકારની સાવધાની, રાખવા છતાં પણ એક દિવસ પ્રાણને ગુમાવવો પડે છે.

પવિત્રતાજ સ્ત્રિયોનું જીવન છે. પ્રાણ જાય તેની ચિંતા નહિ પણ સતી સ્ત્રિયો પવિત્રતાનો ત્યાગ કરતી નથી. સતીએ પ્રત્યેક કામમાં પવિત્ર રહેવું ઉચિત છે. પવિત્રતા રહિત સ્ત્રી અને પ્રાણુ રહિત શરીર બંને એક સરખાં છે. પરમેશ્વર સ્ત્રિને એવી સુ-શુદ્ધિ આપે કે તેનું મન પવિત્રતાને લીધે હંમેશાં લગ્નચાતું રહે. એક વાત એ કે જે હંમેશાં પોતાનું ન્દશ્ય કરવાનું જાણે છે તેજ સુરક્ષિતા છે, નિદિતો આ સંસારમાં કાંઈ પણ તેનું ન્દશ્ય કરી શકતું નથી. ભગવાન મનુ કહે છે કે, "વિશ્વાસી અને હિતકારી લોકોથી રક્ષિત ઘરમાં પણ સ્ત્રી સુરક્ષિત રહી શકતી નથી. જે પોતેજ પોતાનું ન્દશ્ય કરી શકે છે તેજ સુરક્ષિતા છે માટે દરેક સ્ત્રીએ પોતાની પવિત્રતાનું ન્દશ્ય કરવાને સાવધાન રહેવું જોઈએ અને તેનું ન્દશ્ય કરવાને માટે દરેક સ્ત્રીએ પોતાનું જીવન જીત એવું ઉત્તમ પ્રકારનું રાખવું. કે જેમ અગ્નિમાં કાંઈ પ્રવેશ કરી શકતું નથી તેમ તેની સામે કાંઈ દ્રવ્ય પણ મારી શકે નહિ.

હીત વચન.

(સંશોધક:-વાડીધાલ કાકુભાઈ મોંધવી,-અમદાવાદ.)

સંત પુરુષોનાં નીચેનાં આત્મહિનાર્થ વાક્યો દરેક જંધુએ અવશ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે.

૧. અયોગ્ય ખાનપાનથી, દુષ્ટાચરણથી કે દુર્બંધનથી એકવાર શરીર બગડ્યા છતાં પુનઃ તે કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થવું એ પોતાને હાથે પોતાનું મૃત્યુ માગી લેવા યાજનાર છે.

૨. મનુષ્ય જન્મમાં જે કર્તવ્યની સિદ્ધિ કરી લેવામાં આવતી નથી તો પછી હાથ-માં આવેલો હીરો ગુમાવવા જેવું થાય છે.

૩. અંતર સામર્થ્યને પ્રદશ્ય કરવાની ઇચ્છા રાખનારાઓએ હંમેશાં સ્વવિચારનું જ ચિંતન કરવાની જરૂર છે.

૪. વ્યાપારમાં, નોકરીમાં, કે કાષ્ટપથ ધંધામાં સત્ય અને પ્રમાણિકપણે વર્તનારા ભાગ્યેજ નાસિપાસ થાય છે.

૫. ધન મેળવવું એટલામાંજ મનુષ્યજન્મની સાર્થકતા માની લેવી એ અયોગ્ય છે.

૬. ચિર શાન્તિ, પરમ પવિત્રતા અને દુઃખનો અખંડ નાશ કરવાની ઇચ્છા હોય તો તત્ત્વજ્ઞાનદ્વારા મોક્ષ પદ્ધિના મુસાફર બનો.

૭. માનવ જન્મની મહત્તા વિશ્વપતિને વિશ્વાસથી વળગી રહેવામાંજ સફળ થાય છે.

૮. અમુક કામમાં જ્ય મળશે કે કેમ એવો હચુપચુ વિચાર કરવો એ આત્મ સામર્થ્ય ઉપર અવિશ્વાસજ સૂચવે છે.

૯. કર્મ કરો, પરંતુ કર્મ પા તેના ફળમાં અનાસક્ત રહો.

૧૦. આ નાશવંત પંચભૌમિક દેહની દ્વારા દુઃખ ભોગવ્યા સિવાય મુખ પ્રાપ્તિની આશા કરવી એ મૂર્ખતાજ છે.

૧૧. ક્રોધથી આપણા મુખમાં ઉત્પન્ન થતી હાળ જીવનને નષ્ટ કરનાર વિપત્તિજ ધણ જાય છે.

૧૨. વસ્ત્રાદિકથી શરીરની શોભા વધારવા કરતાં હૃદયની પવિત્રતાથી શરીરની શોભાને વધારવી એજ ખરૂં સૌંદર્ય છે.

૧૩. જેમ જેમ આપણે આપણામાં રહેલ આત્મસ્વરૂપ અને આત્મશક્તિઓને ઓળખતા શીખીશું તેમ તેમ તેમાંની હાનિકારક પ્રતિભાઓ નષ્ટ થતી જશે.

૧૪. આપણે એક મનુષ્ય પ્રત્યે ખરાબ લાગણી દર્શાવી, તો આપણા વિરુદ્ધ તેટલીજ ખરાબ લાગણી તેનામાં ઉદ્ભવશે, એ ખચીત સમજવું.

૧૫. જે મનુષ્યો ગન, વાયા અને ક્રિયામાં ભિન્નભાવ રાખે છે, તેમને માટે વિશેષ સુરક્ષા છે.

૧૬. સ્વાર્થ પ્રેમનું નિઃસ્વાર્થ પ્રેમમાં જટલે અંશે પરિવર્તન થશે તેટલા અંશે લોકો તમારાપ્રતિ વધુ પ્રેમ રાખતાં શીખશે.

૧૭. અમુક કાર્ય વધારે અનુકુળતા મળ્યે કરીશ, એવા વિચારો કરી કાર્ય મુગ્ધતા રાખવાથી ઇચ્છેલી અનુકુળતા કદી મળતીજ નથી.

૧૮. ત્યાં સુધી શુભાશુભ કર્મનો ક્ષય ન થાય, ત્યાં સુધી મેકડોના રેલ ધારણ કરવા છતાં પણ જીવની મુક્તિ થઈ શકતી નથી.

૧૯. મોહનો નાશ થવાથી ઈચ્છા અને દ્વેષનો પણ નાશ થાય છે.

૨૦. જો શુદ્ધ ચિત્તથી પ્રભુનું સ્મરણ કરવામાં આવે તો અવતારની ઉત્પત્તિ અને સાર્થકતા થાય છે.

લોર્ડ ક્રીચનેરનું જીવનવૃત્ત.

ઈંગ્લાંડનો મહાન યોદ્ધા.

હાલના યુરોપીય વિગ્રહમાં સમગ્ર વિશ્વનું ધ્યાન ખેંચી રહેલા ઈંગ્લાંડના આ મહાન યોદ્ધાના જન્મવાસથી આખા બ્રિટિશ સામ્રાજ્યમાં શોક રૂપ અધકાર ફેલાઈ રહ્યો છે. લોર્ડ ક્રિચનેરનું જીવન, સાહસ, અને બહાદુરીનાં કામોમાં વ્યતીત થયું છે. અને પોતાના એ જો શુભાશુભ તેણે હાલના વિગ્રહમાં શુદ્ધ પોતાના પ્રધાન તરીકેનો માનવંત ઓળખો મેળવ્યો હતો.

લોર્ડ ક્રિચનેરનું આખું નામ રોસેલીઓ હર્બર્ટ ક્રિચનેર હતું તેમનો જન્મ આયર્લેન્ડમાં ટ્રેસી પાસે ગન્સમગે હાઉસમાં સને ૧૮૫૦ ના જીવન માસની તા. ૨૪ મીએ થયો હતો. લોર્ડ ક્રિચનેરના પિતા એક આદરિય મિનકતદાર હતા અને તેમના માતા કેટલે હતા.

જીવનનાં પ્રારંભનાં વર્ષો.

લોર્ડ ક્રિચનેરનું ૧૩ વર્ષનું વય થતાં, તેમને લોક ઓફ ઇન્ડિયાના પૂર્વ ભાગમાં આવેલી વિનેયુવની શાળામાં કેમરમ્પી માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા અહિંથી તેઓ ચોક્કસ વર્ષમાં લંડનમાં ભણવા આવ્યા ૧૭ વર્ષની ઉંમરે તેઓ લુન્ડનના રાયન મિલિટરી એકેડેમીમાં દાખલ થયા ૧૮૭૦ ની શાળામાં એટલે તેમની ૭૦ વર્ષની વયે પ્રશિયાએ ક્રાન્સ ઉપર ચડાઈ કરી ત્યારે આ યુદ્ધમાં પોતાના પિતાની સમિતિ વિના તેઓ કેટલે લશ્કરમાં એક સિપાહી તરીકે આવેલ થયા, પણ તે લશ્કરમાં ન્યુમોનીઆનું દર્દ થતા તેમને એ નોકરી મોકલી પડી બાદ તેઓ રાયન એન્જીનીયર્સમાં બદલી શાખામાં લેવાયા અને રાજ્યેતરનું તારખાનું, જીપી પાસાનું કામ, માપની જે ને સાધન બાંધવાનું કામ, વગેરેનું શિશ્ય મેળવું એ પછી તેમણે પોતાની સીનિયર કાર્ટીફિકેટ નક્કી કરાવી.

૧૮૬૯ માં સુએઝની નેરો દિવાલ બનાવો દરમિયાન ભાગે ખુલ્યો મુકાયો. સિરિયા અને ફિલિસ્ટિન પ્રિટિન નામના ત્યના અગત્યના ભાગ ચર્ચ પડ્યા આ ભૂમિને તેઓ જીવનના ને-જેના દાય નીચે ૧૮૭૦ મેમ્બરીની દરમિયાન એ-બન્કરી તરીકે લેવાયા ૧૮૭૦ માં તેઓએ પશ્ચિમ પેનેટલાનમાં માપનીના કામ ઉપર જે-જે કાનૂ ના દાય નીચે કામ કરવા માંડ્યું. એ સુખના દેનીઓ સારેની કળાકર્મીમાં તેમણે ભાગ લીધો હતો, ૧૮૭૭ માં પેનેટલાનની હિન્દ પાલ દે-તી વખતે ક્રાન્સટીનોપાન, એટીઆનો ન, મોરાયા વગેરે નદીઓ તેમણે સુખના લીધી હતી અને તુર્ક લશ્કરી સ્થિતિનો કંદક અનુસર પ્રાપ્ત કર્યો હતો. એ પછી તેઓ સાઈપ્રસની નાજીની કામમાં રામાયા તેમણે દાખલો

નકશો તૈયાર કર્યો. તેઓ સાધારણમાં હતા તે દરમ્યાન એશીઆ માર્કનરમાં અર્ક્ટિક ખાતે વાઇસ ક્રાન્સલ તરીકે નીમાયા, અહિં તેમણે આરબો, તુર્કો અને ગ્રીક લોકોની ભાષાઓ અને રીતભાતનું જ્ઞાન મેળવ્યું. ૧૮૮૨ માં તેઓ અલેક્ઝાન્દ્રીયા ગયા. તેઓ ત્યાં ગયા તે વેળા તે શહેર ઉપર તોપોનો મારો ચલાવવાની તૈયારીઓ ચાલતી હતી. તેઓએ એ મારો દરમ્યાન એક વહાણમાં આશ્રય લીધો હતો.

ઇજીપ્ત અને મીસરમાં બજાવેલી સેવાઓ.

૧૮૮૨-૮૪ માં તેમણે ઇજીપ્શન થોડેસ્વાર લશ્કરની સરદારી કરી હતી. ૧૮૮૪ ના વર્ષમાં તેઓએ નાઇલની ચઢાઈમાં ભાગ લીધો હતો અને જનરલ ગોર્ડનના બચાવ માટે પાયલન લશ્કરની એક હુકડીની યોજના તેમણે ઘડી દાઢી હતી, પણ તે એ યોજના નકામી ગણાઈ હતી. ૧૮૮૪ ના ફેબ્રુઆરીમાં તેઓ ખાર્ટુમ જઈ પહોંચ્યા હતા. એપ્રિલમાં ખાર્ટુમ ઉપર ઘેરો લાગવામાં આવ્યો અને કર્નલ રુડઅર્ટ તથા મી. પામર સાથે ગોર્ડન એ શહેરમાં ઘેરાઈ ગયો ત્યારે લોર્ડ વુલ્સ્લીના હાથ નીચે ખાર્ટુમને છોડાવવા માટેના કામમાં લોર્ડ ક્રિયનેર બહાદુરી ભરેલો ભાગ ભજવ્યો હતો. તેઓ આરબના પેશમાં ડાનગાલા અને તેની પેશી બાલુના લાગોમાં નીકળી પડ્યા હતા અને ત્યાંના તાપક્રવાણા અને પેશબરનો ખોટો ઘવો કરનાર મહદી સાથે નહિં જોડાવાને સમમત્ત્યા હતા. અક-ટાબર માસમાં વુલ્સ્લી વાડીલાક્ષ ખાતે જઈ પહોંચ્યો અને લોર્ડ ક્રિયનેર જનરલ રુડઅર્ટ સાથે ડેપુટી એસીસ્ટન્ટ એજીન્ટ તરીકે જોડાયા. જોકે જનરલ રુડઅર્ટ અમુકલની લગા-ઇમાં જીરવો પણ તે ચઢાઈ નિષ્ફળ નીવડી. ગોર્ડન માર્ગે ગયો અને એ વખતે લોર્ડ ક્રિયનેરની ઉંમર ૩૪ વર્ષની હતી. જ્યારે લોર્ડ ક્રિયનેર ઇજીપ્શન લશ્કરી થોડેસ્વારમાં મેજર નીમાયા ત્યાર પછી ૧૮૯૮ સુધી તેઓ ઇજીપ્તમાંજ રહ્યા હતા. ૧૮૯૨ ની સાલમાં જનરલ સર ક્રાન્સીસ ગ્રીન્ફીલ્ડની ઇજીપ્શન લશ્કરના જનરલ તરીકેની જગ્યા આવી પડી. આ વખતે લેફ. જનરલનો યોધો લોર્ડ ક્રિયનેર ભોગવતા હતા. તેમને લોર્ડ ક્રામરે સર-દાર તરીકેનો ઓર્ડર આપ્યો. આ ઓર્ડરો તેમને અપાયો સફળ નિવડ્યો, કેમકે એ દર-મ્યાન તેમણે મુદ્દાન મેળવ્યું હતું. ૧૮૯૬ માં દરવીશો સામે તેમની સરદારી નીચે ચઢાઈ લઈ જવાઈ હતી અને તેમાં તેમણે બતાવેલા પરક્રમના બદલામાં તેમને મેજર જનરલ બનાવ્યા હતા. ૧૮૯૮ ની સાલમાં અનબર ખાતે તેમણે શત્રુઓનાં ૨૦,૦૦૦ ના લશ્કરને દાર આપી હતી. એ લશ્કર અમીર મહમદ અને ઉસ્માન દીંગાની સરદારી હેઠળ હતું.

ખાર્ટુમની છત.

એ લગાઈમાં છેવટની મોટી ફતેહ તેઓએ ખાર્ટુમ કબજે કરીને મેળવી હતી. એવી મોટી લગાઈ કરતાં તેને ૧૨ વર્ષ લાગ્યાં હતાં અને એ છતથી ઇજીપ્તની સરહદમાં શાંતિ ફેલાઈ હતી તથા બ્રિટિશ રાજને ઘણો લાભ થયો હતો. ૧૮૯૮ માં ખાર્ટુમની ચઢાઈમાં બહાદુરી મેળવના માટે પાર્લામેન્ટ તરફથી તેમને આશાર માનવામાં આવ્યો હતો અને એજ વર્ષમાં તેમને 'ક્રોડ' બનાવવામાં આવ્યા હતા. તેમને ૩૦,૦૦૦ પૌંડની રકમ ધનંદામ દાખલ અપાઈ હતી તેમજ 'ગ્રાંડ કમાન્ડર ઓફ ધી બાઈ'નો માનવંત ઇત્યાદિ તથા બેદીવનો ચાંદ અપાયો હતો. મેજર નેસ્મીત અને કેપ્ટની તરફથી 'ક્રિયનેર ઓફ

ખાદું'મ' કરીને એક પુસ્તક પ્રકટ કરવામાં આવેલું છે, તેમાં આ લગાઇ સંબંધી અને આ યોદ્ધાની વીરતા મંબંધી સાથે વર્ણન છે,

દક્ષિણ આફ્રિકાની સેવાઓ.

ઉપરની છત પછી તેઓ ઈંગ્લેન્ડમાં હતા તે દરમિયાન બોઅર લગાઇ જાગી, અને કેટલાંક મોટાં મથકોએ બ્રિટિશ લશ્કરને હાર મળવાથી ઈંગ્લેન્ડમાં ઘણી ચર્ચા જાગી. આથી ૧૮૯૯ ની સાલમાં રીસેમ્બરની તા. ૧૮ મીએ લોડી રોયલ્ટીસમને દક્ષિણ આફ્રિકામાં મોકલવામાં આવ્યા અને લોડી કિયનેરને તેમના સ્થાનના વડા તરીકે નીમવામાં આવ્યા. આ લગાઇનો વિસ્તાર વિશાળ હોવાથી તેમજ દક્ષિણ આફ્રિકામાં લશ્કરી ખર્ચારણ્ય ખરોચર રીતનું ન હોવાથી એ લગાઇમાં લોડી કિયનેરને ઘણું મુશ્કેલ કામ જનવવાનું હતું, અને જનરલ ફ્રેંચ લોડી રોયલ્ટીસ વગેરેની મદદથી તેમણે તે પાર પાડ્યું હતું. લોડી રોયલ્ટીસે ૧૯૦૦ ની સાલમાં આફ્રિકા છોડ્યા પછી લોડી કિયનેરને સેનાપતિ નીમવામાં આવ્યા. એ જોખમદાર ઓઢો તેમણે એથી કુશળતાથી અને વિજયભરેલી રીતે જાળવ્યો હતો કે આજ તેનાં વખાણ થાય છે. ૧૯૦૨ માં બોઅરો સાથે સંધિ થઇ અને એ પછી ના. રાહેનશાહ એડવર્ડે તેમને વાઇકાઉન્ટો ખિતાબ આપ્યો હતો અને પાર્લામેન્ટે રૂ. ૭,૫૦,૦૦૦ નું ઇનામ આપ્યું હતું.

લોડી કિયનેરની હિંદની સેવાઓ.

૧૯૦૨ ના નવેમ્બરમાં જનરલ ચર પામરની હિંદી સેનાપતિની ખાલી પડેલી જગ્યાએ લોડી કિયનેરની નિમણૂંક થઈ હતી અને એ ઓઢો ઉપર તેઓ ૧૯૦૬ ની સાલના સપ્ટેમ્બર માસ સુધી રહ્યા હતા. એ દરમિયાન તેમણે હિંદમાં બ્રિટિશ અને હિંદી લશ્કરનાં ખર્ચારણ્યો નવેસરથી રચ્યાં હતાં અને એ મોટા લશ્કરી સુધારાની યોજના હિંદી અને બ્રિટીશ લશ્કરને સંતોષ આપનારી થઇ પડી હતી. આ યોજનાથી હિંદી સરહદ ઉપર લગાઇ જાગતાં લાંબાં મોડું લશ્કર જલદીથી રવાના થઇ શકે છે તેમજ વિદેશમાં લગાઇ જાગતાં મોટી હિંદી ફોજ હિંદથી ઘણી જલદીથી રવાને કરી શકાય છે. આ અગત્યના લશ્કરી સુધારા આ મહાન યોદ્ધાએ ફક્ત ૭ વર્ષના ટુંક અરસામાં કર્યાં હતા.

લોડી ઈર્જન સાથે તકરાર.

હિંદમાં તેઓએ લશ્કરી સુધારાઓ લખાવ કર્યાંથી, ખર્ચને લગતી તથા ખીજ બાળતોમાં હિંદી વાઇસરોય તથા હિંદી સેનાપતિની સત્તા સંબંધી મોટો પ્રશ્ન ઉભો થયો. હતો. લોડી ઈર્જન અને લોડી કિયનેર બંને વચ્ચે આ બાબતમાં સખ્ત ચક્રમક જરી અને આખરે તેમાં આ યોદ્ધાના પક્ષનો વિજય થયો. જેથી લોડી ઈર્જનને રાજીનામું આપવું પડ્યું. લોડી ઈર્જન અને લોડી કિયનેર વચ્ચે ચાલતી ચક્રમક વખતે હિંદી પ્રજા લોડી ઈર્જનથી નાખુશ થયેલી હતી. લોડી ઈર્જનની સ્વચ્છંદી પ્રકૃતિને લોડી કિયનેરના લબ્ધ દલ પ્રપત્તોને પરિણામે ધક્કો પહોંચ્યાથી પ્રજાને કંઈક આનંદ થયો હતો.

ઝોરૂલીઆમ લશ્કરી સુધારા.

હિંદના સેનાપતિ તરીકેના ઓઢો ઉપરથી નિવૃત્ત થયા પછી ઝોરૂલીઆના લશ્કરી ખર્ચારણ્યને તેમણે નવેસરથી રચી આપ્યું હતું. ૧૯૦૬ માં તેમને 'ફિલ્ડ-માર્શલ'ની પદવી મળી હતી. એ પછી તેમણે ઈંગ્લેન્ડમાં 'જીમ પાર્ક', ખરીદી હો. એ વખતે તેમને ડચુક

ઓફ ડોનોટની જગ્યાએ મેડીટરીઅનના સેનાપતિ અને દાદા કમિશનરનો ઓફીસ આપવામાં આવનાર હતો પણ તેમણે ના પાડી હતી. ૧૯૧૦ માં તેઓ 'યુનિયન ઓફ સંસ્કૃતિ કમિટી'માં જોડાયા હતા.

ઈજિપ્તના દાદા કમિશનર.

૧૯૧૧ ના સપ્ટેમ્બરમાં તેમને ઈજિપ્તના બ્રિટિશ દાદા કમિશનર અને એન્ટ તરીકે નીમવામાં આવ્યા હતા. એ વખતે તુર્કો અને ઈસલામીઓ વચ્ચે લડાઈ જાગી હતી અને લોર્ડ ક્રિચનેરનું કામ મુશ્કેલ દેખાતું હતું પણ પોતાની બાહોશીથી તેમણે ઈજિપ્તમાં શાંતિ જાળવી હતી. ફ્રેંચ લોકો સાથે સાંઠું સંબંધ રાખી તેમને ઈજિપ્તમાંથી અમલ સરસળનાઓ હટાડી દીધા હતા. ઈજિપ્તમાં દરેક ખાતામાં બેટીવ સાથે મળીને તેમણે ઘટતા સુધારા વધારા કરાવ્યા હતા. નહેરોનાં કામોથી ઈજિપ્તની આબાદી વધારી હતી અને ઈજિપ્તના ખેડૂતોને ધારા બાંધનારી સભા મારફત સારા અને લાક્ષણિક દર અપાવ્યા હતા. ઈજિપ્તમાં તેમણે કેળવણી વિષયક જાળવેલાં પણ પ્રગતી દીક પ્રગતિ કરી હતી. એક બાહોશ રાજદારી તરીકે ઈજિપ્તમાં તેઓ સારી રીતે ધ્યાન દેતાં.

લડાઈ ખાતાના પ્રધાન તરીકે મહાન સેવાઓ.

દાત્તો વિગ્રહ જંગમાં તેમના આગળના અનેક અનુભવોને પરિણામે તેમને બ્રિટિશ લડાઈ ખાતાના પ્રધાન તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા અને તે પછી આજ સુધી બ્રિટિશ લશ્કરની અનેક પ્રકારની વ્યવસ્થાઓ અને બીજી બાબતો જેમાં એ ઓછા ઉપર રહીને તેમણે બ્રિટિશની મહાન સેવાઓ ગણવી છે, એ સાબિત થયું છે. દાત્તના વિગ્રહમાં ૪૦ થી ૫૦ લાખનું નવું સૈન્ય ઉભું કરવામાં તેમણે ભારે પ્રયત્નો કર્યા છે અને બ્રિટિશ સૈન્યની અને બ્રિટિશ સાધનોની સંખ્યાઓ બીજાં મિત્ર રાજ્યોને અપાવી છે. આથી એક જતાદુર સિપાહી ખોવા માટે બ્રિટનને સંતાપ થાય એ કેવળ સ્વાભાવિક છે.

તેમનું સાંસારિક જીવન.

લોર્ડ ક્રિચનેર ૧૩ વર્ષની વયે મળું પામ્યા છે તેઓની સાંસારિક જીંદગી કુવારા-પગામાંજ ગઈ છે. તેમનો ચહેરો જાન્ય, કદ ઉંચું અને એક ઘૂસા સિપાહીને ડાઘનું તથા બોલવા આજવાની હટા પ્રભાવ પાડે એવી હતી, લોર્ડ ક્રિચનેર સ્ત્રીઓ તરફ બેધરતા અતાવતા એમ એક વખત સ્વયંજ્ય મદારાણીના દરબારમાં ગયાં થઈ હતી. તે વખતે તે અદારાણીએ કહ્યું હતું કે—“એ સાંજનાં દરબારમાં થાકે પૂરું કેમકે મારી આંખેની વાત-ચિત્તમાં તે તેઓ દરેક સાંજની રુચિનાથી વર્તે છે.” તેમનો ખિનાગ તેમના મોટા ભાઈ કર્નલ દેની એડીઅટ રોયલર્સિઅર ક્રિચનેર બેગવરો. સુન્દરાની.

જાળવના મોવાચાના ઉપાયો.

આ કામ જાળવેને ખાસ કરીને કાય છે. ધર્મી જગ્યાએ 'મોવાચા'ને નામેજ્ય આજણાય છે. ઉપાયમાં (૧) જગ્યાને આવજના મળતી પત્ની ખવડાવવી. તે ખવડાવી ખાઈ સકાય એમ નહીં હોય તે તેને વાડીને ઝીળી કરીને પણ નેરાવવી. આજણવવી. (૨) તુલસી દોરતું ઉઘાડેને જાળી વળી પાવવી પણ કાપેલો માલ છે. (૩) સડવું છુલ્લાના લોહી જગ્યાને લાગતા મળેલો રસ તારી પણ એ કામ ઉપર પુરુષ પાવ છે. મરજ્ય એવી રીતે કરવી કાય છે.

દીનુશાહ બે. પાસ.

મહાભારતમાં આયુર્વેદનો અર્થ અથવા મહાત્મ્ય.

(લેખક શ્રીયુત ઉદયચંદ્ર લાલચંદ.)

(અનુબંધાન ગર્ભાધી.)

ઔષધિઓના વિપયમાં પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે—ગંગા પ્રાણીઓના શરીરમાં રોગની ઉત્પત્તિ થઇ જાય છે ત્યાર તેઓ પોતાનું કાર્ય કરવામાં નાનાયક થઇ જાય છે. તેનીજ રીતે વૃક્ષ અને વનસ્પતિ વિગેરેમાં પણ અમુક અમુક મંથોએને લીધે રોગની ઉત્પત્તિ થઇ જાય છે. મતવચ્ચ કે, રોગી થયેથી વનસ્પતિઓ ચિકિત્સાના ગભીર કાર્યમાં ઉપયોગી થઇ શકે નહીં એટલું નહીં પણ તેની ઔષધિઓ વડે—સાબને માટે થની—ચિકિત્સા ગેન્વાલ કરે છે. એની રીતે વૃક્ષ અને વનસ્પતિની ઔષધિઓ પણ શાર્દાન્ધ્ર વિષયોને મદદ કરી શકે છે. એ વિષયના મંદર્ભમાં મદ્યજ્ઞા ન જાણીત રચનાથી વિવેચન કરે છે

મનુષ્ય પ્રાણીઓના શરીરમાં ક્યાં ક્યાં તત્ત્વો છે અને તેઓ શુ શુ જામ કરે છે ? એ વિષયના વિચારને આયુર્વેદમાં મુખ્ય ધ્યાન આપવામાં આવેલ છે અને તેનું વિવેચન શરીર-ધ્યાત તરીકે કરેલ છે.

સચેતન—સજીવ શરીરમાં પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચ તત્ત્વો રહેલાં છે તેઓમાં ત્વચા—ચામડી, માંસ, અગ્નિ, મજ્જા અને સ્નાયુ એ પાંચ પદાર્થો પૃથ્વી તત્ત્વના છે. તેજ એટલે પ્રમા ક્રોધ, મનુ, ઉશ્ચુના અને આહારને પચાવનાર જઠરાગ્નિ એ પાંચ પદાર્થો તેજસતત્ત્વના છે, શ્રોત (કાન), નાસિકા, મુખ, હૃદય અને કામનો ભાગ એ પાંચ પદાર્થો આકાશ તત્ત્વના છે. ક્ષ-પિત્ત-પરમેયો-વસા અને રક્ત એ પાંચ પદાર્થો જળ તત્ત્વના છે. શ્વાસની પ્રવૃત્તિ કરાવનાર પ્રાણ મહાદિકને નીચે લઈ જનાર અપાન, કાર્યશક્તિ દેનાર વ્યાન, હૃદય અથવા નાભિમાં રહી જીવનને ટકાવી રાખનાર સમાન અને ઉગ્રી ગતિ આપી વચનાદિ વ્યાપાર કરાવનાર ઉદાન એ પાંચ તત્ત્વો—વાયુતત્ત્વનાં છે.

પ્રાણીઓ લુદા લુદા ગયોને જાણી રહે, તે દેહમાં રહેલા પૃથ્વીતત્ત્વનો પ્રભાવ છે. અનેક જાતના રંગોને જાણી શકે તે જળતત્ત્વનો પ્રભાવ છે. વિવિધ પ્રાર્થના કરોને એટલે નીચ, પીતાદિક વર્ણોને તેમજ બિગ બિગ આકૃતિઓને જાણી શકે છે, એ તેજસ્ તત્ત્વનો પ્રભાવ છે. ઉના, ઇંડા, કામળ કઠોર એ પદાર્થો શરીર સાથે અચળાવાથી જે ભાન થાય છે—પ્રતીતિ માય છે, તે વાયુ તત્ત્વનો પ્રભાવ છે. જેનો અર્થ ન સમજી શકાય એવો ધ્વન્યાત્મક શબ્દ અને જેનો અર્થ સમજી શકાય એવો સ્પષ્ટ શબ્દ જાણવામાં આવે એ આકાશ તત્ત્વનો પ્રભાવ છે. ધૃત્—અનિદ્ર—મધુર—નિર્દાતી (ધણે દૂર સુધી પહોંચનારા—સદન મિત્ર—રક્ષ અને વિશદ એવી રીતે—નવપ્રમારે—પૃથ્વી સંમધી ગય છે.

મધુર—ઘવલો—તીઓ—ખાગે, તુરો અને કડો એ મુગ્ધ જળતત્ત્વ સંમધી છે પ્રકારનો રસ છે. હુકુ—ધાણુ—મકુ—ચોરસ—ગળ—ધાણુ—કાણુ—રાતુ—નીંગુ—આરણુ—કનિ નીકલુ—સુદર, તાંતણા ચામે તેનું અને દારણુ એ પ્રકારે તેજસ્ તત્ત્વના મોગ પ્રકારના રંગ છે. ઉનો—ટાટો—સુખમરી—દુખમરી—રિન્ધ વિદ્ય—કામળ—કનિ—સુદર—કધક અને ભારે એ પ્રમાણે વાયુતત્ત્વ સગ્રી અગ્નિ પ્રકારનો રસ છે. પદ્મ—કપલ—ગાધાર—મધ્યમ—મવલ પચમ અને નિવાદ એ પ્રમાણે આકાશ તત્ત્વમધી સાત પ્રકારનો અર્થ

છે, દોષ વગેરે વાજાઓમાં તથા સાવકા પદાર્થોમાં પણ શબ્દ અનેક પ્રકારે રહેતો છે. આ પાંચે તત્ત્વો નાં મુખી-દેહ-કાચ અને પ્રકૃતિને સાત્ત્વ અર્થાત્ અતુકુળ હોવાથી અદાર-વિદારના સેવનથી અગ્નિદત્ત એટલે અગ્નિદત્ત સ્થિતિમાં રહે છે, આં મુખી શરીર અખંડિત આરોગ્યતાનો અનુભવ કરી શકે છે. બ્યારે પ્રકૃતિને પ્રતિકુળ થાય તેવા આદાર-વિદારથી શરીર પાદિત થાય છે ત્યારે તે (શરીર) માં મોટા રોગો ઉત્પન્ન કરી દે છે અને દુઃખદાયકતામાં લાખી થકે છે. તેજસ્વ તત્ત્વ મસ્તકમાં રહી શરીરનું પોષણ કરે છે. પ્રાણવાયુ મસ્તકમાં અને શરીરાગ્નિમાં રહી શરીરને હલન-ચલનની ક્રિયામાં પ્રવર્તિત છે. (અપૂર્ણ.)

સ્વદેશી રંગો.

લાલ રંગ.

મચ્છ (Rubia Cordifolia)-કાપડ ઉપર સારી રીતે જાણીતા તુર્કી લાલ રંગને માટે જાણીતા 'એક્રીઝીરીન'ને જાહેર ધણીજ સારી રીતે વપરાય છે. મચ્છના કેટલાક નમુનાઓમાં પીળા રંગવાળી ચીજ લગેલી હતી, પરંતુ જો ભૂરાય મારેલા રાતો રંગ જોઈતો હોય તો આ રોગ કાઢી નાંખવો પડે છે. મચ્છ સારા જગ્યામાં મળે એમ છે.

પતંગ-(Sappan)-લાલ રંગ-સધળી જાતના રેસા ઉપર આ ચીજ લાલ રંગની ઉત્તમ હાથ આજે છે. આ લાલ રંગ મોટા જગ્યામાં મળે છે. ફટકડીની મદદથી અગત્યના રાતા રંગની ધણી ધણી હાથાઓ નીપજે છે.

અંગોનો (morinda Citrifolia)-રાતા રંગ માટે ધણીજ જાણીતો છે. ફટકડીની મદદથી લાલરોગ રંગ નીપજે છે.

કુમ્ભી-કાપડ ઉપર ધણી સારા રંગ નીપજાવે છે; પણ તે ટકાઉ નથી.

રેતાંજલિ-(red sanders)-આ જાતનું લાલ રંગ દિશિયુ દિદમાં બને છે; રાતા રંગ માટે ધણીજ ઉચી કીમતનું ગણાય છે. ફટકડી સાથે વપરાય.

પીંપળો અને આમુદ્રો, જેજેલા-પીંપળાના મૂળ અને આમુદ્રા અને જેજેલાની હાથ પણ લાલ રંગ માટે કામ આવે છે, પરંતુ એ એકાંત અગત્યની ચીજો છે, કારણ એથી જાણતા રંગ ઉપડે છે.

લાખ-હવે અને રેશમ ઉપર લોહી જેવા લાલ રંગ માટે ધણીજ ઉપયોગી ગણાય છે. શીરજાપુરમાં મોટા જગ્યાઓમાં મળે છે.

પીળો રંગ.

હામની હાલ-નસપત્ર અરફસો કથલ (Kathal), જેજેલા નીમ, સરપંજો, આ સર્વ ચીજોમાં પીળા રંગનાં તત્ત્વો હોય છે અને તે સધળા રેસાઓ ઉપર સતોષકારક પીળા રંગની હાથ આપે છે. કાપડ માટે ફટકડી કે કથલ વપરાય. સામાન્ય રીતે રંગના રંગાટમાં લગાર સરેસ નાંખવાથી 'ટેનીન' તત્ત્વ રેડું બેસે છે અને ખીજ અશુદ્ધિઓ જાતી રહે છે એટલે વધારે ચોખ્ખી હાથ મળે છે.

સરપંજો-પીળા રંગ માટે આ એક કીમતી ચીજ છે. દારૂદગદરમાંથી આ ચીજ દરાય છે. કોલી કે કમીલ (Kamila) બ્રો રેશમ માટે આ કીમતી પીળા રંગ છે.

હાર્દર-ગરનાં કુલ-સધળા રેસાઓ ઉપર કીમતી રંગ માટે વપરાય; પણ આ રંગ ઉડી જાય છે, ફટકડી, દહર કે આમવી સાથે ઉમથ પડિશાય આપે છે.

તેમુ-ધાક, પાખરો છુન-આપણે પીળા રંગ માટે એકાંત અગત્યની ચીજો છે. મોઢ કામ માટે તે ઉપયોગી છે.

આસમાની રંગ.

ગળી-આ એકઠા ચીજ આ રંગ માટે મળી આવે છે; તેની ઉપયોગિતા સારી રીતે જાણીતી છે.

ભુરો કે આખી રંગ.

ખેર, બાવળીચો, અખરોટ-ખેર કાપડ માટે, અને અખરોટ જીન માટે ખાસ કીમતી છે. જાને રંગ સધળી જાતની ઢાયાઓ આપે છે. તે ઉત્તમ રીતે ચીકટાઈ રહે છે, આ જાને ચીન્ને પુઝળ મળે છે.

મિશ્રિત રંગ.

ઉપરના રંગોની મીલાવટો, ફટકડી આદિ જુદી જુદી જાતના પદાર્થોની મદદથી કોઈ રંગની ધારેલી છાયા આપી શકે છે. રાતા રંગ કલ્પની મદદથી હોતાં લોહીવાળો રંગ આપે છે, ફટકડી સાથે કારમજ, લોહા સાથે ભૂરા અને 'કામ' સાથે ચોકોલેટ રંગ આપે છે, પીળા અને રાતા રંગની મીલાવટથી નારંગી રંગ મળે છે, અને આસમાની તથા પીળાની મીલાવટથી લીલો રંગ આપે છે. કળો, પાનખડીનો રંગ, વગેરે 'ટીનીન' અને દેરસ સફેદની મદદથી આપે છે. આમા મળી બેજવર્તા ઘેરા કાળો રંગ તૈયાર થાય છે.

રાતો-૧. મંદક. ૨ પતંગ ૩. લાખ. પીળો-૪. તેડુ કુલ. ૫. દાડમની છાલ. ભૂરો-૬ કચ ૭ રંગાઈ.

સમુદ્રકળનો ઉપયોગ.

(લેખક-ત્રિભુવન સવજ મોદી, મુ-વેરાવળ.)

સમુદ્રકળને નવ દીવસ નગોડ (સંભાળ) ના પાંદડાંના રસમાં પલાળી રાખી, સાત દિવસ હળિ સુકવી નીચે દ્યવિલા ઉપયોગની સાથે સાત દિવસ વાપરવાથી શાયદ જાણાય છે.

૧. ખજુર તો. ૧, જેઠીમધ તો. ૦ા, જાવડા તો. ૦ા, સમુદ્રકળ વાલ ૧ સાત દિવસ ખાવાથી ધાતુક્ષીણતા મટી પુરુષાતન પ્રાપ્ત થાય છે.

૨. કાળું તો. ૪ સમુદ્રકળ વાલ ૨ ખાવાથી સાત દિવસમાં ગમે તેવડી મોટી જરો-જાને સારી કરે છે.

૩. દૂધ શેર ૦ા, સમુદ્રકળ વાલ ૧ એ પ્રમાણે સાત દિવસના ઉપયોગથી સંધોવા તથા જલોદર મટે છે.

૪. સાકર તો. ૨, સમુદ્રકળ વાલ ૧, ખાવાથી ગરમીનો તાવ જાય છે.

૫. દહીં તો. ૪, સમુદ્રકળ વાલ ૨, ખાવાથી કપ્પાલી સ્ત્રીને તરત જુટાછેડા (પ્રસવ) થાય છે.

૬. દહીં તો. ૫ સાથે સમુદ્રકળ વાલ ૧ એક સાત દિવસ ખાવાથી મરદાંધમાં બેહદ શક્તિ કરે છે. (શુક-ધાતુ) વધારે છે અને શરીર પુષ્ટ થાય છે.

૭. તુવરી પત્ર તો. ૨, કર્વીંગ તો. ૧, સમુદ્રકળ વાલ ૫, પાચ દિવસ ખાવાથી વાલ (ફેફસાં) ની ગરમી મટે છે.

૮. સમુદ્રકળ તમાકુ તરીકે ઝીલું પાંડી મુઘવામાં આવે તો માયાનો કટો (ફુખાં) ધળી છી કે આવવાથી મટે છે.

અસાધ્ય વિષે સામાન્ય જ્ઞાન લાગ ૧ લો તથા ૨ નો—લેખક, લો. માન્ય શ્રી-
યુત મેહનદાસ કરમચંદ ગાંધી સત્યાગ્રહોત્તમ અગદવાદ. પ્રકાશક સન્તુસાહિત્ય કાર્યોદય
તરફથી શ્રીયુત ભિક્ષુ—અખંડાનંદ, કાલ્યાદેવી, મુંબાઈ અને અમદાવાદ. વિવિધ ગ્રંથમાળાનું
૭૩૦ વર્ષનું ૬૪ મું પુસ્તક છે મૂલ્ય ૦-૪-૦ કદ સોળપેજ, ૧૩૮ પાન. આ પુસ્તક
શરીરને નિરામય રાખવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેક માણસને ઉપયોગી થઈ પડ્યા સિવાય ર-
હેવાનુંજ નહિ. તેમાં ૧ લા લાગમાં કુદરતી રીતે—હવા, પાણી, ખોરાક, કસરત, પોષાક
વિગેરેનો શરીરને નિરામય રાખી શકે તેવો ઉપયોગ, અને બીજા લાગમાં—કેટલાક ઉપ-
ચારો તેમાં, હવા, પાણી તથા માટીના ઉપચારો, તાવ, કબજિયત, ચેપી રોગો, સુવાવડ,
બચ્ચાંની માવજત વિગેરે વિષયો છે. વિષયો ઉપયોગી, સરળ અને ઉપયોગ કરી શકાય
તેવા છે. પુસ્તક બહુજન ઉપયોગી છે.

લઘુલેખ સંગ્રહ—લાગ ૨ નો. અનુવાદક—રા. કલ્યાણજી વિદ્યુતજીભાઈ મહેતા. અને
રત્નસિંહ દીપસિંહ પરમાર, પ્રકાશક સન્તુ સાહિત્ય કાર્યોદય મુંબાઈ અને અમદાવાદ. આ પુસ્તક
કમાં જર્મનનસુસતી આત્મકથા, ફિજી દીપમાં ૨૧ વર્ષ, તથા કેટલાંક મહાન યુધ્ધ આ-
ગ્રણ લેખોનો સંગ્રહ છે. મૂલ્ય ૦-૬-૦ પાન સોળપેજ કદનાં ૮૨૭. વિવિધ ગ્રંથમાળાનાં
દર વર્ષ ૧૫૦૦ પૃષ્ઠની બુકો ૩. ૨—માં મળે છે. પુસ્તક વાંચવામાં રસીક અને જાણવા
ચોગ્ય વાતોનો તેમાં સમાવેશ થઈ જાય છે.

શ્રી યોગ લાક્ષિણ્ય—મહારામાયજી લાગ ૨ નો. નિર્વાણ પ્રકરણનું શુભરાત્રી લાપાંતર.
મૂળ લાપાંતર કરાવનાર વેદ ધર્મ સભા—મુંબાઈ. બીજી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ કરનાર, સસ્તું
સાહિત્ય વર્ધક કાર્યોદય તરફથી મંત્રી ભિક્ષુ અખંડાનંદ, કાલ્યાદેવી મુંબાઈ. કદ રોયમ
આક પેજ મોટા ૧૦૬૭ પાન, પાકું બાઈન્ડીંગ કમિત માત્ર રૂ. ૩. આ ગ્રંથના ૧ લા અને
બીજા બંને લાગની પ્રથમ આવૃત્તિનું મૂલ્ય રૂ. ૧૯ હતું. છતાં સસ્તા સાહિત્ય કાર્યોદય
તરફની યોજનાને લીધે બંને લાગનું મૂલ્ય રૂ. ૬ રાખેલું છે. વેદાન્ત સંપ્રદી ઉત્તમ અને
કીમતી પુસ્તકો આ કાર્યોદય તરફથી આવી નજીવી કીંમતે બહાર પડે છે, તેનો શુભ-
રાત્રી પ્રમણે લાભ લેઈ પોતાના આત્માનું શ્રેય કરવા યત્ન કરવો જોઈએ, આવા ઉપયોગી
ગ્રંથોનો દરેક માણસે સંગ્રહ કરવોજ જોઈએ એવો અમારો અભિપ્રાય છે. પુસ્તક ૭૫૦
વવા વિગેરેમાં ચોગ્ય કાળજી લીધેની જણાય છે.

સૌકેટીસ—અને તેનો છેલ્લો સંવાદ. અનુવાદક શ્રીયુત જીવનલાલ અમરશી મહેતા
અમદાવાદ તથા રા. જેઠાલાલ હરિલાલ શાહ. વડોદરા. મૂલ્ય ૦-૮-૦ ૫૫ જ્ઞાનવર્ધક
પુસ્તક માળાના આઠક પાસે ૦-૪-૦. આ જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાનું ત્રીજું પુસ્તક છે. આ
પુસ્તકનું મરાઠીમાંથી લાપાંતર કરેલું છે આ પુસ્તકમાળાના આઠક ચનારને આવા ઉપયોગી
પુસ્તકો અર્થિ કિંમતે મળે છે.

સત્યભામા—પાંચ અંકી સચિત્ર નાટક. જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાનું ચોથું પુસ્તક
મૂલ્ય રૂ. ૧, પણ આ માળાના આઠકને ૦-૮-૦. આ પુસ્તકે મુજ વધુપરીક્ષા નામના
મરાઠી પુસ્તકનું લાપાંતર છે. આ નાટક ગમત સાથે જ્ઞાન આપનાર છે. લાખા સરળ અને
રસિકર છે.

ચોખેરવાલી—જેટલે આંખની કણી લાપાંતર કરતાં રા. ધનશંકર હીરાશંકર
ત્રિપાઠી મુંબાઈ, પ્રકાશક જીવનલાલ અમરશી મહેતા. મુદ્ર ૨.૧ જ્ઞાન વર્ધક પુસ્તકમાળાનું

આ પાંચમું પુસ્તક છે. તે જંગલનિવરણ, સર સ્ત્રીન્દ્રનાથ ટાગોરજી ચોગેરવાળી નામના પુસ્તકનું ભાષાંતર છે. પુસ્તક બોધક વિષયોથી ભરપૂર અને રસિક છે જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાના આઠકને ૦-૮-૦ માં મળે છે.

પશુમાંથી દેવ—ભાષાંતર કરનાર રા. મોહનલાલ વિહલદાસ ગાંધી બી. એ. એલ. એલ. બી. પ્રકાશક રા. હવનલાલ અમરથી મહેતા, મેનેજર જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા, અમ. દાગદ મુલ્ય ૦-૮-૦, પણ આ ગ્રંથમાળાના આઠકો પાસેથી ૦-૪-૦, મહાત્મા જેમ્સ એલન ટૂટ From Passion to Peace નામના પુસ્તકનું ભાષાંતર છે. બાઇથી મોહનલાલની આવા ઉપયોગી કાર્યમાં ચમેલી પ્રવૃત્તિ જોઈ હાર્દ ધાય છે. હવનને આદર્શ રૂપ બનાવવા માટે આ પુસ્તક મનન કરવા યોગ્ય છે.

વાઢરોગ.

(ગત્રાંક ૫૯ ૧૩૬ થી ચાલુ.)

આમણ નીકળવી—અમ્યાંઓ ઝાડે ફરતાં બમ્બુ કણસે છે. (જોર કરે છે) જેથી આમણ બહાર નીકળે છે. ઉપાય—૧ પડવાસ પેપરીનો ભૂકો કરી. આમણ ઉપર છાંટવો અને જે હાથના અંગુઠા વતી બેસાડી દેવી.

૨. શુદ્ધ કરેલ ગંધક, તો. ૧, કીમ ઓફ ટારટર તો. ૦, દાઢમનું સરખત તો. ૨, મેળથી ચાટણુ દરનું તે સવાર સાંજ મળી રૂ. એક ભાર ચટાડવું (કનદેકસન સક્કર) આ દવા દરમને માટે પણ બહુ ઉપયોગી છે.

અમ્યાંની વધરાવણ—૧. કાનની શિરા વિષેવી. વાંસામાં ખભા નીચે ડામ. દેવો તથા પેડુમાં ડામ દેવાથી કાયદો થાય છે. (આ કામ અનુભવી વિના કરાવવું નહિ.)

૨. શેસચુંદર, કાંકરીઓ, ઝરેર, મુડીઆનાં મુળ, એરંડીમાંજ બધી જાણસો સરખે વજન લેવી. કાંકરીઓ શેકવો. ખાંડી ભુકો કરી ૦ રૂ. ભાર વારી પાવાથી કાયદો થાય છે.

૩. અમ્યાંનું મુતર (પોતાનું) થોડું પાવાથી પણ પેટપીડ તથા વધરાણ મટે છે.

ખાળશાપ—ઝાઝ ચક્ર અમ્યાંનું શરીર ગળી જાય છે. ફક્ત હાડપીંજર રહે છે.

ઝાક નમી જાય છે. માથામાં ખાડો પડે છે. ઉપાય ૧. ઝાક ઉપર પાંચે બાંધવો. (ટંકણ, ગોળ, મધ) ગળીઅથ શુગ્રામાં નાંખી ગળે બાંધે છે. ૨. માથામાં ખાડો પડે છે. તેમાં ચણ તથા ઉમરગનું દુધ મુકવાથી ખાડો પુરઈ જાય છે. ૩. તાળવામાં ગોળ આંગળી વતી દાખવાથી તાળવું નીચે ઉતર્યું હોય તે ઉપડે છે.

કુખચા—પડખામાં, વાંસામાં, ડોક, પાણી ભરેલી શીંગીના દાણા જેવી ચગકતી પાસે પાસે ધણી ફેંકી થાય છે. અને તે ફટવાથી જ્યાં તે પાણી ઝડે છે ત્યાં બીજ ધણી થાય છે. ઉપાય—૧. ગળી પાણી સાથે લગાડે છે. ૨. સોનાગર, કાંસાજી, કાકમતી સાથે લગાડવાથી તરત કાયદો થાય છે. તેમજ સાફ દરવામાં કાકમ પસાળી પાણી વાપરવું.

ગાલપચેડાં—ગાલ તથા ગરદન ઉપર સોને આવે છે. ગળે ચુંક ઉતરી ચકવું નથી. ઉપાય—૧. દુધમાં મીઠું વાટી લગાડવું. તથા જરણ (જીરફ) નાં લીંડાં લગાડવાથી આરામ થાય છે.

ખાળાગોળી—વજ, ખુસાનાની આગળોદ, વાવડીંગ, ઇંદ્રજવ, શેસચુંદર, કાંકરીઓ, હીંગ, મંચળ, ખસખસ, જવંત્રી, જવફળ, લીંગ દરેક જવફળના વજન લેવું. વાવડીંગ, ઇંદ્રજવ, હીંગ, મંચળ, કાંકરીઓ, અર્ધદળ (અર્ધાં શેડાં) ખાંડી કપાડાણુ કરી ગાયના દુધમાં ગોળી તાગરી. મગ મગ જેવડી ગોળી સવાર સાંજ એક એક આપવી. પેટમાં હવાન ઘસે નહીં. ચુસાળી નીંદ્રા આવશે ઝાડાની રે કાઢપણુ જનની ફરીગાદ રહેશે નહીં.

હૂન્નર દુચકા.

ખડુખલ્લેકશાહી—મોટી હરે ૧ ભાગ, ૧ ભાગ બેડાં, આંગળાં ૧ ભાગ, માયાં ૩ ભાગ, હીરાકરી ૪ ભાગ, પાણી ૧૦ ભાગ આ સર્વ ચીજોને ખાંડી બૂકા કરી એક કદા-ધમાં પાણી રેડી તેમાં નાંખી ત્રણ દિવસ સુધી પલાળી રાખવી, પછી અગ્નિ ઉપર ચઢાવીને ગરમ કરવી અને પછી ગાળી બાટલીમાં ભરી લેવી. ખટ્યુ શાહી યશે.

કાળીશાહી—માયાને વાટી પાણીમાં નાંખી ગરમ કરી પછી તેમાં હીરાકરી મેળવવી પછી થોડી ફટકડી નાંખવી, ત્યાર પછી થોડાં લવીંગ નાંખવાં પછી અધું પાણી ખળી ગયે ઉતારી ગાળી લેઈ શીશીમાં ભરી લેવી. કાળી શાહી ખની જરો.

લાકડાપર ચઢાવવાનું વારનીસ—આપઝ લાખને રેડીધાછડ રખીરીટમાં નાંખી ચાર પાંચ દિવસ સુધી બંધ કરી રાખવું. પછી હજારી લાકડાની પેટી વિગેરે ઉપર ચઢાવવું. રંગ કરવો હોય તો તેમાં જેવો રંગ કરવો હોય તેવો થોડો રંગ પ્રથમથીજ નાંખવો. જેથી રંગીન વારનીસ યશે.

નમક મુલેમાની—પંચસવણ પા પા શેર, ઢાળાં મરી, હર, સુંક, અજમો, જવખાર, સમુદ્રરીણ, કુલાવેલો ટંકણખાર, અજમોદ, ચીત્રકમળ, મોટી ઇલાયચી, વાવડીંગ, હીંદી પીંપર સર્વે ચીજો છ છ ટાંક લેવી પછી સર્વેને ખુબ શીણાં વાટી હુમડે ચાળી બલમાં ઘુટવું, પછી તેમાં અધોળ કુલાવેલો નવસાર, હર, અને કુલાવેલી હીંગ ચાર રતી તેમાં નાંખી ઘુટી તૈયાર કરી લીંબુના રસમાં ઘુટી ચથા જેવડી ગોળીઓ વાળવી જેથી ખાધું હજમ કરે છે. ખુબ લાગે છે. (આ નામક મુલેમાનીની હીંદી વૈદ્યો મોટી મોટી ભાંડેખખરો આપી ત્રીસ કે બત્રીસ ગોળીઓનો રૂપિયો રૂપિયો લે છે.)

વૈદક નુસ્ખા.

તાકાત ગોળી—અજમોદ ૨ માસા, જવંત્રી ૩ માસા, જયફળ ૩ માસા, ખુરાસાની અજમો ૩ માસા, સર્વેને બારીક વાટી કપડે ચાળી તેમાં ત્રણ વર્ષનો જુનો ગોળ ૧ તોલો નાંખી બારીક ઘુટી ૨૮ ગોળીઓ બનાવવી. સાંજ સવાર અઢેક ગોળી ખાંધને ઉપર અર્ધોશિર તાઝુ દુધ પીવું. તે પછી પાન ખાવું. લી, રોટલી, ખીચડી, અને દાળ સિવાય દવા ખાતા સુધી કાંઈ ખાવું નહિ. જેથી કરીરમાં તાકાત આવે છે.

ખરોળ—શીવલીંગીને બારીક ઘુટી બહરીના ધીની સાથે ગોળીને રોજ ત્રણ માસા ખાવી. ચાલીસ દિવસ ખાવાથી ખરોળ મટે છે.

પ્રસુતિકા—રોગ અને વાયુ-શુદ્ધ વજનાગ, હીંગ, મોટી ઇલાયચી, કેસર, જયફળ, ઢાળાંમરી, જવંત્રી, એક એક તોલો અને ગુદ ઝેરકચોલાં ૪ તોલા લઈ નાગરવેલના પાનમાં ઘુટીને વાલ વાંસની ગોળી વાળવી, તેના સેવનથી પ્રસુતિકાના તમાગ રોગ—સુવરોગ, વાયુથી થનારી શરીર પીડા વિગેરે મટે છે.

હરસ—મરી ૧ તોલો, પીંપર ૨ તોલા, કદાછાલ ૩ તોલા, હરે ૪ તોલા, વજ ૫ તોલા, સુંક ૬ તોલા અને ચિત્રકમળ ૭ તોલા તે સર્વેને ખાંડી કપડે ચાળી, ગરમ પાણી અથવા ઊસની સાથે અર્ધો તોલો સવારે અને અર્ધો તોલો સાંજે ખાવું તેથી હરસ મટે છે.

(૨) વળી જટા લાવીને ઘેટીના દુધની ૨૧ બાવના આપીને સુર્ણ કરવું, તેને રોજ સવાર સાંજ ચાર રતીથી ૧ માસા સુધી માંખણ સાથે ખાવાથી હરસ મટે છે.

(૩) ગજપીપર, શીલાહત, લોહું, મનરસી, અને પારો આ ચીજોને વાસી પાણી ધરીને રોજ દરસ ઉપર લગાવવાથી મટી જાય છે.

સ્તંભન દવા—૩ માસા અરકરો, ૨ તોલા તુકમરીયાં, પોણા બે તોલા ધોળી હુંગરી, સર્વને ખાંડી ચાળી ત્રણ માસાની ગોળી બનાવી બે કલાક પહેલાં ખાવાથી ધાતુ સ્પષ્ટિત થતી નથી. ખટાશ ન ખાવી, ગરમીના રોગ વાળાએ આ દવા ન ખાવી.

દાદરની ગોળી—આમલસારો ગંધક, રાગ, ટંકણુ અને માયાં સર્વને સમાન ભાગ લઈ ખાંડી કપડછાન કરી બકરીના દુધમાં ઘુંટી ગોળી બનાવવી અને લીંબુના રસમાં ઘુંટી દાદર ઉપર ત્રણવાર લગાવવાથી દાદર મટે છે.

વાળ ન ગરવા—ત્રણ માસા ટંકણુ, અને છ માસાં કપુર એક શેર પાણીમાં પકવતે વાળ ધોવાથી માથામાં ખોડા થતા નથી. અને વાળ ગરી જતા દોષ છે તો તે ગરતા નથી.

વીંછી—૧ લાઈકર એગોનીયા સુગાડવાથી વીંછી ઉતરી જાય છે. (૨) મદ, સુતો અને ઘી ત્રણેને એકત્ર ઘુંટી ડાંખ ઉપર ચોપડવાથી વીંછી તુરત ઉતરી જાય છે.

રક્તપ્રદર—૧ તોલો લાખ, ૬ માસા આસોપાત્રવ-(અરોક)ની છાસ, ૬ માસા સીંગળોનો ગુંદર (મોચરસ) સર્વને અર્ધાશેર પાણીમાં ઉકાળતાં, બપોરે નવટાક પાણી ખાટી રહે ત્યારે ઉતારી અને ગાળી દેવું, પછી તે ઉકાળામાં ગાયનું દુધ નવટાક તથા ૩ તોલા સાકર નાંખી એકત્ર કરી પી જવું. આ પ્રમાણે દિવસમાં બે ત્રણ વાર પીવાથી રક્તપ્રદર જાદી મટી જાય છે.

વા-તેસ—૧ તોલો ધંતુરાનાં ણી, ૧ તોલો ઝેરકરોમાં, ૬ માસા અંશીયુ, અને ૧ તોલો માત્રકાંકણી, આ સર્વેને ખાંડી ચાળી, અર્ધાશેર ગાયના મૂત્રમાં નવટાક તેસ નાંખી પકવવું. બપોરે ગાયનું મૂત્ર જળી જાય અને માત્ર તેલજ ખાટી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેણ પછી ઠંડુ થયે વા ઉપર લગાવવાથી વાની પીડા જાદી મટી જાય છે.

અણ્ણુ-મંદાગ્નિ—હાંગળામાંથી કાઢેલો પારો ૧ તોલો, શુદ્ધ આમલસારો ગંધક ૧ તોલો, બનેને એકત્ર ઘુંટી દબાવી કરી પછી તેમાં કાળાં મરી, પીપર, સુંકે, દરડે અને સીંધાકુણુ દરેક અડધે તોલો તથા જૈમુનમાં શુદ્ધ દરેકાં ઝેરકરોમાં ૭ તોલા લઈ સર્વને એકત્ર ખાંડી ચાળી લીંબુના રસમાં સારી રીતે ઘુંટી બળે રતીની ગોળીઓ બનાવી રોજ એક બે ગોળી ખાવાથી મંદાગ્નિ મટે છે, જૂખ કકડીને લાગે છે. વળી અગ્નિપિત્ત, કૃમિ, અને સ્નાયુની દુર્બળતા વિગેરે મટે છે.

માધવપુરાથી સવસંગળ શુભાનસંગળ લખે છે કે,—

સર્પદંશનો ઉપાય—એક જાતનું પાસ કુતરી, કુકડી કે કુતરો એ નામનું ધામ છે તે ચોમાસામાં ઉગે છે તેનો રસ સુગાડવાથી તથા અંજન કરવાથી તથા સર્પદંશ ઉપર ચોપડવાથી તે પાણી સાથે પાવાથી તુરત સર્પનું ઝેર બે ત્રણ કલાકમાં ઉતરી જાય છે.

ચાંદી, ટાંકી, ગડથુંમટ ચાંદાં વીજેરેનો ઉપાય—અનુભવ સીદ્ધ-ચોમાસામાં બપોરે વરસાદ પડે છે ત્યારે બીલાડીનો રોષ અથવા કાગળની છતરી એ નામનો રોષો ગંદવાડામાં ધામ છે એ પાકે ત્યારે તેમાંથી જાંબુડાના રંગની ભુકી નીકળે છે એ ભુકી દરેક વાળી જગ્યા ઉપર ઘુંકે મુકી ઉપર દાળવાથી બે ત્રણ દિવસમાં મટી જાય છે.

સંવત ૧૯૭૨ સને ૧૯૧૫-૧૬ ની સાલનું

શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

કાયદાનો શિક્ષક.

કે જેની તમામ કોપી ખપી જવા આવી છે. હવે જુજ કોપી સીલીક છે, તેમાં દીવાની, ફોજદારી અને રેવન્યુ તમામ (મુલકી) કાયદાઓ આવી જાય છે. વળી જે કાયદામાં પ્રશ્ન અને અનુભવી વિદ્વાન અમલદારો અને સજ્જનોના હયા અભિપ્રાયો મરાવે છે. કાયદો જાણવાની દરેક માણસની ફરજ છે, કાયદાનું અજ્ઞાન એ દેખીતી અગ્નિ અંધાપા જેવું છે. અને આ પુસ્તકથી દરેક માણસ તમામ કાયદાનું જ્ઞાન મેળવી શકે છે, જુદા જુદા કાયદા અને તે આ પુસ્તકમાં આવેલા તમામ વસ્તુ ખરીદવા જાય તો રૂ. ૧૦૦ ઉપરાંત ખર્ચ થાય તેમ છે. અને વળી તેમાં ગુજરાતી ભાષામાં કેટલાક કાયદા તો મળતા પણ નથી. જેથી કરીને આ પુસ્તક ધણી નહીં કિંમતમાં અમુલ્ય કામ બનવે છે.

મુખ્ય ધર્મગ્રંથોના માછ ઓરીએન્ટલ ટ્રાન્સલેટર અને હાલ ધુળીઆના કલેક્ટર સા. મે આનંદદાસ સેવક સમસીન સેવકમીયા દારી સાહેબ લખે છે કે:—
(અંગ્રેજીનું ભાષાંતર) તમારું પુસ્તક નામ કાયદાનો શિક્ષક ધણું જ ઉપયોગી છે. મને સાગે છે કે તે લોકપ્રિય થઈ પડશે, જેની ગુજરાતી ભાષા પણ સાદી અને સમજાય તેવી સરલ છે, અને તેમાં ધણા ઉપયોગી કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૯૫ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફોજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—કીમીનસ પ્રોસીજર કોડ, ઇન્ડિયન પીનસ-કોડ, ગાંડા માણસના આશ્રય રયાન બાબતનો એક્ટ, ફટલાની સિક્કા બાબતનો એક્ટ, જુગારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીશન એક્ટ, મુઆધનો આબકારી એક્ટ, અશીષુ બાબતનો એક્ટ, મીઠા બાબતનો એક્ટ, હારીગર અને મલુર બાબતનો એક્ટ, રેલવેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, રેલીમાફ બાબતનો એક્ટ, પોસ્ટ ઓફીસનો એક્ટ, પોસ્ટની રૂલ, સેવિંગ્સ બેંકની રૂલ, હેરી જજીસો બાબતનો એક્ટ, રાજકોટી સભા અટકાવવા બાબતનો એક્ટ, નાટકના ખેલ બાબતનો એક્ટ, નિમિત્તિલેપ એક્ટ, બોમ્બ એક્ટ, ડગ્ગા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ડીરેક્ટર પ્રેલીસ એક્ટ. વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવર્ધના વિષયોને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૩ ઉપર ચર્ચેલી રૂલ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૪ ઉપર ચર્ચેલી રૂલ, રેલ્ડ એક્ટ રાઈલ્સ એક્ટ અને તે ઉપર ચર્ચેલી રૂલ, જમીન ઉપરનું લેન્ડનું પત્રક તૈયાર કરીને રાખવા બાબતની સમજુતી, તાલુકાના નમુના, ગામના નમુના, મામલતદારોની કોર્ટોનો એક્ટ, સર્કલ પ્રન્સપેક્ટરની રૂલ, માપણીની સમજુતી, ઓરીજનલ સરવેની રૂલો, વિગેરે.

દીવાની વિષયોને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારંચાનું સર્વિશીક્ટ લેવાનો એક્ટ, સગીરની જાત તથા મિલકતના વાલી નીમવા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ ઓફ વોર્ડ્સ એક્ટ, દક્ષિણ રીલીફ એક્ટીવલર એક્ટ, હિંદુ પુનર્જન્મ બાબતનો એક્ટ, ગાંડા માણસની માલ મિલકતની ગંભીર કરવા બાબતનો એક્ટ, પારસી લેકીના લગ્ન તથા તલાક બાબતનો એક્ટ, વસિયતનામું કર્યો સિવાય મરનાર પારસીઆના વારસા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ શી એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો પુરાવાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો કોર્ટમાં સબ ખાવા બાબતનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, વહેંચણું કરવા બાબતનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર પ્રોપર્ટી એક્ટ, યુરોપીયન વેચનમી એક્ટ, સીવીલ કોર્ટોનો એક્ટ, પ્રોપેટ તથા વલીવટ ચલાવવાની સન્દિ આપવા બાબતનો એક્ટ, નાંદારીનો એક્ટ, મુદન બાબતનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ લો, વારસોને કરજમાથી છોડવા બાબતનો એક્ટ, મુસલમાની શરેફ સરીફદારી વિશે, સરીફના લઠ બાબત, રદાબ એક્ટ વિગેરે. જુઆ પાન ૩.

છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર-જેઠાલાલ દેવરાંકર દલે. અધિપતિ બાગોદલ—અમદાવાદ.

પરશુરુષ વિષયને લગતા કાવ્યકાવ્યો—તમાવીનો એકટ, સને ૧૮૮૨નો ૧૬, તો તમાવીનો એકટ, સને ૧૮૮૨નો ૧૨ મા, ન્દોકક ૩૫૩ બાળતનો એકટ, ઈનકમ રેક્ષ એકટ, મતાદાર એકટ, ગુજરાતના તાલુકદારનો એકટ, બંદોબાસ બાળતનો એકટ, વહાણો બાળતનો એકટ, નરવાનો એકટ, મ્યુનીસીપાલ એકટ, જમીન લેવા બામતનો એકટ, સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એકટ, જંગલી પક્ષી તથા શિકારના રક્ષણ બાળતનો એકટ, હિંદુ-સ્તાનનો ચક્ષુષી નાણાં બાળતનો એકટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એકટ, જળમાર્ગની કસ્ટ-મની કુવટી લેવા બાળતનો એકટ, જંગલનો, વતન બામતનો એકટ, ઈરિગેશન એકટ, કિતળા કાઢવાનો એકટ, જનાવર તરફ ધાતકીપણું અટકાવવાનો એકટ, સેનીટરી એકટ, છાપવાના પ્રેસો તમા વર્તમાનપત્રો અને છુદ્ધ નેપિવા બાળતનો એકટ, વર્તમાનપત્રનો એકટ, હાથિઆર તથા શુદ્ધ સામગ્રી બાળતનો એકટ, ફટકાની શિક્ષા કરવા બાળતનો એકટ (નવો) વિગેરે વિગેરે

અમદાવાદના મે. ડીરેક્ટર ડીપાર્ટ્મી કલેક્ટર સાહેબ અને સબ. ડી. ક. કલેસ માલસેટસાહેબ મે નર્મદાદંકર દેવરાકર મહેતા બી. એ લખે છે કે— મી. બેઠાલાલ તુ 'કામદાનો ત્રિકાકર્મ' નામનું પુસ્તક કે જેમાં કાવ્યકાવ્યો અને શ્લોકોનો સમાવેશ કર્યો છે, તે તમામ ગુજરાતી બાળુનારા મુખ્યત્વારે તથા રેવન્યુ દિવાની અને પોલીસ ખાતાના સદના સરકારી નોકરોને બહુ જ ઉપયોગી થઈ પડશે. અને તેમાં અત્યાર મુધીના મુધારા વધારા દાખલ કરેલા છે તેના કાગળો દાખલો અને બાધેશી વીગેરે વ્યાખ્યાના લેખક છે અને મને ખાતરી છે કે આપણા હાલના જમાનામાં ગુજરાતી બાળુનારા શુદ્ધિસાળી વર્ગની તે પછા લાખા વખતની ખોટ પુરી પાડશે.

આ સિવાય અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે પુસ્તકની કો ૨, ૫) પો. ૦-૭-૦.

અમારા તરફથી હાલમાં નવાં બહાર પડેલાં પુસ્તકો. ત્રિકાળ દર્શક દર્પણુ યાને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે જેમાં ભૂત લ-વિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનું જ્ઞાન દર્શાવનાર દર્પણો, અમતારિક વિંદીયો વિગેરે બનાવનાના તેમજ પ્રેતાનું આવાહન કરી તેની સાથે વાતચિત કરવાની વિદ્યા ઉપરાંત દિવ્યોન્નમ, મેરમેરીકમના પ્રયોગો સિદ્ધ કરવાના રહેલા અને સરળ ઉપાયો, બહુધના આશ્ચર્યજનક ખેલો કરવાના સહેલા અને તુરંત બની શકે તેવા ગ્રંથ પ્રયોગો, કેટલીક ગ્રંથ વિદ્યા ઉપરાંત અનેક અનત્તરીક વિદ્યાઓ આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે આ નિવાને સિદ્ધ કરનાર માણસને બૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે ઉપરાંત અન્ય જનોને ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે ઉપરાંત અન્ય જનો આગમ મોટા સિદ્ધ અને અમતારિક પુરુષ તરીકે લેખાય છે આવા ઉપયોગી પુસ્તકની કો ૨ ૨-૦-૦ પો ૦-૫-૦ પાકુ સોનેરી પુક, બામ એક કાગળો

પરસીયન નાઈટસ.

ગુરુજી, આપે અરબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દગે તે જેમ આરબોની રાત્રી છે તેમ આ પરસીયન વાર્તા છે અરબીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે અરબીયનનાઈટસમાં જેમ એક બાદશાહને અધિષ્ઠિત તિસ્કાર ઉત્પન્ન થઈ વાર્તાઓ શરૂ થાય છે તેમ આ પુસ્તકમાં એક શાહબદીને પુરો ઉપર તિસ્કાર હોવાથી તે લમ કુની નથી અને જ્યારે તેને તેની પદ દાસી અનેક વાર્તાઓ કહી પુરો-ની સમ્પ્રદાય અને પ્રેમનું વલન કરે છે એટલે તેનો લાવ બદલાય છે અને વિવાહ કરે છે. બહુજ મનોરંજક વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. જેનાં હીદી, ખંજાળા અંજલ વિગેરે બહુ લાખામાં લાખાંતરો થઈ ચુક્યા છે. એકવાર હાથમાં લીધા પછી વાંચ્યા સિવાય છુટકાન થતો નથી પાકું પુકું, બામ એક કાગળો આવા મનોરંજક અને દળદાર પુસ્તકનો દરેક માણસ લાભ લે તે અર્થે તેની કૌંમત માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ પો ૦-૨-૦ રાખી છે

બેઠાલાલ દેવરાકર દવે બ્યવસ્થાપક બાબોદય—અમદાવાદ.

૨.	૩.	૪.	૫.	૬.	૭.	૮.	૯.	૧૦.	૧૧.	૧૨.	૧૩.	૧૪.	૧૫.	૧૬.	૧૭.	૧૮.	૧૯.	૨૦.	૨૧.	૨૨.	૨૩.	૨૪.	૨૫.	૨૬.	૨૭.	૨૮.	૨૯.	૩૦.
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦

૨.	૩.	૪.	૫.	૬.	૭.	૮.	૯.	૧૦.	૧૧.	૧૨.	૧૩.	૧૪.	૧૫.	૧૬.	૧૭.	૧૮.	૧૯.	૨૦.	૨૧.	૨૨.	૨૩.	૨૪.	૨૫.	૨૬.	૨૭.	૨૮.	૨૯.	૩૦.
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦

ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ	ક્રમ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦

પરચુર હાથીકત.

અં. મુ. ૩૦ મમથ ૧૭-૩૧
 ભ. મ. ૫૨-૪૨ સર.
 વિનાયક ૪ ભ. મિ. ૨૦-૩
 પં. ૩૫-૪૨ નિમર ૧૫ નં. જાણા.
 પં. ૩૫-૪૨ અં. ૬ થાણા ૪
 પં. ૩૫-૪૨ દુર્ગા ૮ વી ૮-૫૬
 પં. ૩૫-૪૨
 પં. ૩૫-૪૨ દિગ્ગજ ૪૭-૩૬
 પં. ૪-૫૮ સુ. ૩૮-૪૩ સિ. ૩૦
 મોક્ષા ૧૧ ભ. નિ. ૦-૪૭
 શનિપ્રદાન
 રતનં. અમત મ. શુદ્ધ: ૩૮-૨૫
 દત્તજયંતી.
 ૪૪ નં. અમુ.
 ૪૮ નં. મુલ વી ૬-૨૬
 મંદુર અં. ક. ૬ મિ. ૫૭
 મમથ. ૫૬
 ભ. મ. ૪૬-૩૬
 પૂર્વોપાદે: ૫૦-૩૪ મુ. ૭. ૫૨
 કાલા ૮
 ૫૫ નં. થાણા
 ભ. મ. ૮-૨૧ નિ. ૩૬-૨૦
 સમકા ૧૧ મંદરે નં. ૪-૪૩ મ
 પ્રદાન કમ્પ ૨૬ મુ. ૨૫
 સિયાસિ: ની. ૨૦-૨૮
 દરે: ૩૦ રં. ૫૬ મમથ ૩૮
 ૪૭-૩૬ મ. ૪૮

શું તમારે ગરીબ મઠી લાખો અને કરોડો રૂપિયાના માલીક બનવું છે ? તો હોય,

ધનવાન

આ નામેનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે. તેના બાર ભાગ છે. ઉપરાંત બેસો પ્રકરણ છે. જેમાં વગર મુશ્કેલી અને વગર ભણેલા પશુ ધનવાન થઈ શકે તેવા અસંખ્ય ઉપાયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કે જે ઘેર બેઠાં ગમે તેવા માણસ કરી શકે તેમ છે તેમાં જે વિષયો આવ્યા છે, તેના ટુંક સાર નિચે વાંચી ખાતરી કરો.

ભાગ ૧ હો—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જે—જેમાં ૮૦ પ્રકરણ છે જેમાં ધનવાન થવાને કેવી યોજના પ્રાપ્ત કરવી તે છે. ભાગ ૩ જે—ધધાની શોધ અને કયા ધધાથી ધનવાન થવાય છે તે વિષય. ભાગ ૪ થો—જુદા જુદા પ્રકારની મોઢરી કેરી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષય. ભાગ ૫ મો—વેપાર—જુદી જુદી જાતના વેપારો. ધનવાન થઈ શકાય તેવા. ભાગ ૬ ઠો ખેતી—જમીનનો કામ શી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કંઈ જમીનમાં કેટલું નાંખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની તંગાથ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મસાલા વિગેરેનું વાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દસ કે વીસ થણી વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ મો—ખાતીજ પદ્ધતિથી ધનની વૃદ્ધિ—સોનું, રૂપું વિગેરે ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ મો—અવેશતો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ મો—હુદ્દર ઉલ્લેખ—રંગનો ઉદ્યોગ, કાગળનો, કાચનો, સાબુ બનાવવાનો, સીસુંબતીનો, ફોટોગ્રાફરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાર્નિશનો, લાખનો, શાદીનો, બટનનો દવાસળીયોનો ઉદ્યોગ, સોનું અને રૂપ બનાવવાના, બનાવટી, કાંસુ, ખીતળ વિગેરે જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના કાચા મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીસેટ કરવો, વીજળીની ખેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવાનો, છવ જંતુઓ, સાપ, માંકડ વિગેરે અનેક જંતુઓ દૂર કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી રાધ કાઢવાના, રંગ પારખવાના પ્રયોગો, અગરમતી, મુગધી બતાવવો, કંકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવટી પથ્થર, હાથીદાંત, ચામડાં, હીરા, મોતી, માણેક, પોખરાજ મંદ, હીંગ, કેસર, કસ્તૂરી વિગેરે બનાવવી. સરીરને સુંદર બનાવનાર પ્રયોગો, આઈસક્રીમ બનાવવો, ઘરબતો, અત્તરો બનાવવા, મુગધી તેલો, હેર ઓઈલો બનાવવા, લવંડર, કાલનબોટર, ગુલાબજળ વિગેરે બનાવવા, સોડા, લેમેન્ટ પીગેરે બનાવવા. ખીરકીટ છીકે છી, માણુ કાપડ બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી, ફોડવાનું દાઢખાનું બનાવવું, દાંટેનું ધન શોધી કાઢવું, ચમત્કારીક પ્રયોગો, જીવુઈ પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી લુન્દરો, અસ, ગેસના દોવા, વીજળીનું તાતીજ, કપુરની માળા, ખાલા, ગંધક અને પારાનાં ખાલા, ચીકણી સોપારી, ચોના ચાંદીના વરખ, દંતમંજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ મો—વેડક વિભાગ—અંગ્રીજ દવાઓ, જુદી જુદી જાતના ઓઈ અને એસેન્સ બનાવવા, અંગ્રીજ પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે, કામેન્ટેડ ઓઈ એમેનીયા ચીકણ, નાઇટ ઓઈ આર્થ્રાઈટ પેટાસ, સ્કીનાઈન આર્થ્રાઈટ મીડ્યર, ઓક્સાઈડ ઓઈ કોપર, પેનટાઈલર, કૅપેરોડાઈડન, સાઇટ્રીક એસીડ, ક્રાઇડીમ, નાઇટ્રીક એસીડ, ફેરુઆરીક એસીડ, ફેરુસસ, એન્ટીકાન્સીયા, ડેમીયાના ટોનીક પીસ, ઇસ્ટન્સ પીસ-હીરપ-સારસાપરીલા, બાલામન, લાઇમન્યુસ, મેથોલ, હેરબર્મ, બામનાશક સાબુ, તેલ, અર્ક, પાવડર વિગેરે દાદરનો મસમ, કૅપેરોડાઈડ, કીનાઈન, આર્થ્રાઈટ પીસ, કૅમ્પાઈન્ડ આર્થ્રાઈટ કીનાઈન ગોળી, સીરફ ઓઈ લાઇપોફોસ્ફેટ ઓઈ લાઈમ, વિગેરેની બનાવટ. જુદી જુદી જાતના મલમો. દેશી શાએક્ટ દવાઓ—કવાયો, સુલ્ફો, ગુટીકા, ગુગળ, અવસેદ, આસન, અરીટ, પરચુરણ ઉપાયો, પાકો, દાર. ગુરુખા, અયાણા, મીઠાઈ. વિગેરે. ભાગ ૧૧ મો ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મો ગરીબમાંથી ધનવાન થનારા પુરોવાં છવન ચરીત્રો. વિગેરે ઘણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે. ગરીબ માણસ પશુ ધનવાન થયા સિવાય રહેવાનો નહિ પુસ્તકની કી. ૩. ૫-૦ પે. ૦-૧-૦

જેઠાલાલ દેવરાઈર દેવે. અધિપતિ ભાષ્યોદય—અમદાવાદ.

ભવિષ્યવેત્તા (બીજી આવૃત્તિ.)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ થોડાજ વખતમાં ખપી જવાથી તેની બીજી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે.

ભૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત બહુ શકવાને માટે અત્યાર સુધીમાં પૂર્વ તથા પશ્ચિમમાં જે જે વિદ્યાઓ પ્રકટ થઇ છે તે તે તમામ વિદ્યાઓનો, જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, ઝંઝેજી જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, સામુદ્રિક, સ્વરોહ્ય, અને રમણશાસ્ત્રનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે, અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલા તમામ પુસ્તકો કરતાં આ પુસ્તક અધિક ઉપયોગી થઇ પડ્યું છે તે તેની બહેળી મામણી ઉપરથીજ જણી શકાય છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા ૧-૨-મંવત્સર, શક, માસ, અષાઠ, રાશી, મહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ ચંદ્ર વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલાં શુભા શુભ કર્મોનું ફળ, પ્રા. ૪ થી ૬ મહોનાં ફળ, નાની મોટી પનોતી, અશુભ મહો, મહાદાસ, દિનદશા વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારનાં મંદુરતો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણાદેણી, તારા, નાદી, યોની, ગણ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાયલી વસ્તુ જડશે કે કેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્ય સિદ્ધી માટે પ્રત્નો જોવાની રીત, પ્રા ૧૫, જન્મ માસ રીગેરનું ફળ, પ્રા-૧૬ મહો, અને રાશી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મૈત્રી વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુંડળીઓ બનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાધી બારે ભાવનું, મહોનું રાશી વાર ફળ, દ્રષ્ટિનું ફળ, અંગ્રીજી રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ બારે ભાવોનું મિત્ર-ફળ, ભાગ્યેહ્ય, હાસપણું, બંધિખાતું, શેગ, સ્ત્રી સુખ, લગનું સુખ, પ્રભતું સુખ, છંદગીતું, શરીરનું સુખ, અકસ્માત થન પ્રાપ્તિ, સંન્ય લક્ષ્મી, વાદનનું, મકાનનું, માખાપનું, વિદ્યાનું, વંશનું મિત્રનું, નપુલકપણાનું, મુસાફરીનું, બાપાર, નોકરી, ધનમેષસિનું, સુખ દુઃખ બારે મજા વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ મહોની દ્રષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળી ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું, પ્રભતુ સંધવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૨ થી ૨૭ હોરા, દશાંશ વિગેરે કુંડળીઓ જોવાની રીત, પ્રા ૨૮ નું આધાન બાબત, સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પુરુષનું યુત્તુ, ગર્ભવંતીને થું જન્મશે, હાય પગ વગરનું બાળક અવતરતમ બાબત. પ્રા ૨૯-૪૦-૪૧ વખતે અર્ધાકે હતું કે દિવે હતો વિગેરે ખાત્રી કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-સંજોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નાભસ, ત્ર્યંબક, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪. બાળકેતા રીટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે, કયા મરણથી યુત્તુ યાજ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષફળ જાનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૯ ચરીરપરથી રેખાઓ, નખ, તલ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, પ્રા ૪૦-સ્વપ્ન ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત. પ્રા-૪૧ નું હસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યફળ, પ્રા. ૪૨ નું વરસાદ વરસશે કે કેમ, ક્યારે વરસશે અનાજના ભાવતાલની વધવટ, સુકાળ કે દુકાળ વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૪૩ નું નાસિકાના સ્વર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૪ નું રમલ શાંત ઉપરથી, ધારેલી ઇન્જા પુરી થશે કે કેમ, જરા મજાશે કે કેમ, ધધામાં લાજ પશે કે કેમ વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલી આવૃત્તિ કરતાં આ આવૃત્તિમાં ધજોજ સુધારો વધારો કર્યો છે. પાકુ બાઈન્ડીંગ. ૭૮૦ કીમત માત્ર રૂ. ૩) પો ૦-૪-૦ રાખી છે. તેની પેલી આવૃત્તિના સંજયમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે

વૈદ ઉમીયાશંકર બાપુભાઈ અહેતા-વિરમગામથી લખે છે કે, આપનું ભવિષ્ય-વેત્તા નામે પુસ્તક જોતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોનાર શાસ્ત્રજ્ઞો અને જ્યોતિષ-વિદ્યાને માન આપનાર ઓઈ પછ સંજયને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ માંડે માનવું છે

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે. બવરયાપક લાગેઈદય, રીચીરાડ-અમદાવાદ.

શ્રી ચંરક સંહિતા.

આમુર્વેદનો પ્રાચિન અને જુનામાં જુનો સર્વથી ઉપયોગી ગ્રંથ એક અને મુજરાતી ભાષાતર સહીત તેષાર થવા આવ્યો છે. કી. રૂ. ૧૦-૦-૦ હાથ નામ નોંધાવનાર પાસે રૂ. ૭-૦-૦

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફોજદારી કાયદાનું જીથ.

બીજી આવૃત્તિ.—આ પુસ્તકમાં ઇંડીઅન પીનકોડની અમલની ઠલમો, કોમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ડીસીકટ પોલીસ એક્ટ, વિમેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડરેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલો ફલ, મામલતદાર કોર્ટ એક્ટ, રેકર્ડ એક્ટ સર્પટસ એક્ટ, ગામના નમુના, સરવાઈની ફલ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરી ફલ, અફીજનો એક્ટ, આજદારી એક્ટ, મીકોનો એક્ટ વિમેરે ૨૦ કામદાઓને સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માથુસે ઠલેલાં પાસે રાખવા લાયક અને ધણું જ ઉપયોગી છે. જેના સંબંધમાં સેક્રેટરી વિદ્વાનોનાં સર્ટીફિકેટ મળ્યાં છે. રૂ. ૧-૮-૦ પા. ૨.)

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ હો અને ૨ નો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે જોવાં ઓપધો આપવામાં આવ્યા છે આ ઓપધો અકસીર વનસ્પતીમાંથી તે શી રીતે બનાવવા, તથા કઈ દવા ક્યા ક્યા રોગ મટાડે છે તે, તથા દવા કઈ કઈ વનસ્પતીની રૂપી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેક માત્ર તથા વિષનું શોધન કરી બખો બનાવવાની રીત, તથા તેની ખતતી માત્રાઓ, અવલેહો, પૂતો, તેમજ તથા આસવો વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માથુસે સમજી શકે તે પ્રમાણે મુજરાતી ભાષામાં ચરક સુષુત વામકટ, સારંમધર, ભાવપ્રકાશ અને નિષંદ જેવા મહાન ગ્રંથોમાંથી લખવામાં આવ્યું છે, આ પુસ્તક રૂ. ૪) ના વૈદક પુસ્તકની બરાબરી થઈ શકે છે. પુસ્તકની કિંમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ પા. ૧. -૧૬-૦ અને ભાગની કી. રૂ. ૧-૪-૦ પા. ૦-૪-૦

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે, અધિપતિ ભાગ્યોદય.—અમદાવાદ.

મફત દાખલ મળતું દર માસે ૫૦ પૃષ્ઠનું સાચિત્ર માસિક.

ભાગ્યોદય.

ભાગ્યોદયના ગ્રાહક થવાથી મળતા લાભો.

લેખો:—મનુષ્યની શારીરિક, માનસિક, અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ થાય, મનુષ્યાવતાર-માંજ સ્વર્ગનાં સુખ અને આનંદનો અનુભવ થાય, સ્ત્રીઓ અને બાળકોની ઉન્નત થાય, આર્થિક ઉન્નતિ થાય અને ગમે તેવા દુઃખદ પ્રયોગોનો સત્વર ત્યાગ થાય તેવા ઉપયોગી વિષયોને આ માસિકમાં ચર્ચવામાં આવે છે.

તાત્વજ્ઞાનના લેખો, મહાત્મા પુરુષોનાં જીવનચરિત્રો, નવલકથાઓ અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદકશાસ્ત્રના વિષયો, જુદી જુદી વનસ્પતીના ગુણો, નેત્રો ઉપયાગ, અનુભવસિદ્ધ વૈદક દુગ્ધકાઓ, આરોગ્યપ્રશ્નના કુદરતી ઉપાયો, ઉપરાંત વૈદકના પ્રાચીન ગ્રંથ શ્રી ચંરક મહિતાનું મુજરાતીમાં ભાષાતર આપવામાં આવે છે, એવીજ રીતે અંગ્રેજી બંગાળી, હિંદુ અને મરાઠી માસિકોમાં આવતા મનુષ્યની ઉન્નતિ થાય, તેમ આનંદ અને સુખ પ્રાપ્ત થાય તેવા વિષયોને સુંદી કાઢી તેનું ભાષાતર આ માસિકમાં આપવામાં આવે છે.

દર માસે જુદાં જુદાં ચિત્રો આપવામાં આવે છે, જ્યાં ગમેઝ કાગળો ઉપર મોટા ૫૦ પાન દર માસે આ માસિકમાં આવે છે.

દર વર્ષે એક ૨૦૦ પાનની બેટ, નવું પંચાંગ વિમેરે બેટ મળે છે.

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦, બેટનું પોસ્ટેજ ૦-૨-૦. મનુષ્યની નકલ ૦-૪-૦ની ટીકીટ મીડી મંજૂરી ખાતી કરી, જેઠાલાલ દેવશંકર દવે, અધિપતિ ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

JIVAN. | જીવન | જીવન

॥ यस्य मयोगात् चयवचोऽमृतं पुनर्युवा ॥ चरक

“જે ઔષધના સેવનથી વૃદ્ધ ચયવનમુનિ જીવાનું જેવા બળવાન થયા હતા.”

તે નીચેનાં કારણોથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે,

૧. આ જીવન જીવનીય ગણની ઉત્તમ દેશી વનસ્પતિઓનું બને છે.
૨. આ જીવન એક પણ નુકસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો દાવો કરે છે.
૩. આ જીવન સ્વાદિષ્ટ હોવાની સાથે નિર્ભયપણે વાપરી શકાય છે.
૪. આ જીવન પુરૂષો, સ્ત્રીઓ, તેમજ બાળકો સર્વને શુભ કરવાવાળું છે.
૫. આ જીવન ધીરજથી સેવવાથી તે રોગ મટારી આરોગ્ય આપે છે.

કુકાર્મો શરીરના જીદા જીદા વિકારો પર અસર કરનારી દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકારોને નિયમમાં લાવવામાં, શરીરમાં નિરોગીપણાની તરવા વધારવામાં, પ્રકૃતિને સમાન યાગમાં લાવી, સોષી, વીર્ય તથા ચક્રિત કરવામાં, અને નબળાઈ, પાંડુ, ખાસી, કૃમિ, સોમદણ્ડી, મરડો, અસ્થિપિત્ત, વંધ્યાદોષ, નપુસકત્વ તથા ધાતુવિકારનાં દરદો મટાડવામાં

આ જીવનની ખરેખરી કરનાર એક પણ દવા નથી.

કિંમત—ત ૧-૨૮૯૧ ડાનાની રૂ. ૧-૮-૦૦. પેક ૦-૫-૦૦

અમદાવાદથી વકીલ મી. બાઈલાલબાઈ એન. બી. એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે જીવન ખજૂર પોષિક છે.

ખડેરો (સીધ) થી કાચેચર નચુરાંમ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી ફાયદો થયો છે મુબારકબી જી. એન. દીવવાલા લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી માર શરીર રૂઝપુષ્ટ થયું છે. આવા અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે.

કોઈ પણ રોગનો સલાહ મફત આપવામાં આવે છે. જવાબ માટે દીનદત્ત બીડરી.

જીવાળની ગોળી ૩બી ૧ ની કી.	૦-૮-૦૦	મુખશાંતિ લેપ (ગણુમક મટે)	૦-૮-૦૦
મામાનો ખાવડર (ખાધુ ઉતરે છે.)	૦-૮-૦૦	દીલપસંદ વોટર (મુખપરના અસામટે)	૦-૮-૦૦
ખરજવાનો મસમ.	૦-૮-૦૦	બાળા રોગ્ય વડી.	૦-૮-૦૦
વીંછીની દડા,	૦-૪-૦૦	બાલામૃત.	૦-૮-૦૦
આઈડ્રોપ્સ.	૦-૪-૦૦	બાધિય તોલ (કાનના રોગ મટે)	૩ ૧-૦-૦
દંતમંજન (દાંતના તમામ રોગ મટે.)	૦-૮-૦૦	ઉદરચની ગોળી. ૩બી નો ૩	૧-૦-૦૦
દાદરના મસમ (ગમેતેરી દાદર મટે.)	૦-૪-૦૦	કાક્ષાસવ રતલ '૧ ની કી'	૩ ૧-૮-૦
ખસની દવા.	૦-૪-૦૦	કુઆર્પાસવ રતલ ૧ ની કી'	૩ ૨-૦-૦
સાચા મોતીનો મુરનો તો. ૧ ની કી'	૧-૦-૦૦	મુવર્ણ સાંધિક લખમ તો ૧ ની	૩ ૨-૦-૦
અખક બખમ તો. ૧ ની કી. ૩.	૧-૦-૦૦	સાખરસીંગ બખમ તો ૧ નીકી	૩ ૧-૦-૦
સોહ બખમ તો. ૧ ની કી. ૩.	૫-૦-૦૦	દલાઈની બખમ તો. ૧ ની કી.	૩ ૫-૦-૦
ખવાલ બખમ તો. ૧ ની કી. ૩.	૨-૦-૦૦	સાચા મોતીની બખમ તો ૧ ની કી. ૩૩૦)	
મંદુર બખમ તો. ૧ ની કી. ૩.	૨-૦-૦૦		

મુવર્ણ વસંત માલતી-દય અને દમ જર્જીવર મટારી પુષ્ટ કરી ધાતુ વૃદ્ધિ કરે છે. તો. ૧ ની દિ. ૩. ૨૦.

આ સિવાય તમામ પ્રકારની તમામ રોગની દવાઓ, બખો રંગો, બાસવો અને શુદ્ધિકાઓ આપારે સાધી મળી ઘડશે. ના આનાની દીનદત્ત બીડરી પ્રાધસવીર મંગાવો.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

તંત્રી આગ્યોદય અને પ્રોગ્રામટર દવે રૂઝકલ વર્કસ—પાંચકુવા-અમદાવાદ.

[illegible]

ક્ષય નિવારણ ગુટિ.

શરીરમાં થોડા અસાધ્ય ગણાતો ક્ષય-રોગ આ દવાથી મટે છે. શરીર સુકાઈ ગયું હોય, ખરાબું ન હોય અને દરોડે દરોડે શરીર ગળતું હોય, અસક્ત થઈ હોય, છાતીની, હૃદયની, કેકમાંની નમળાઈ, શ્વાસ, ખાંસી, હાથ તાવ અને ક્ષયને મટાડી કાઢવા આપે છે. ૩મી ૧ ની ડી. ૩. ૩.

દવાથી નાનકડું લોકા લખે છે કે, આપની ક્ષમણી દવા વળી અદ્વિત નીચરી છે. જેથી હું આભાર માનું છું. અને એ આખત હું મારા મિત્રને બહામણ કરું છું.

રાજવંશી યાકૃતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખર પુરુષાત્વ અને શક્તિ આપી, વીર્યનો વધારો કરી, યુવે ઉપતી શિથિલતા મટાડી સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. તપુપક્ષણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશ્ચર્યોદ્ધ સમાન છે. ૬મી ૧ ની ડી. ૩. ૫.

નપુપક્ષવારિ લેપ.

આ લેપ શુભ બાળ ઉપર લગાવવાથી શુભેદિય સનેજ થાય છે અને નપુપક્ષવર્ત્ય મટી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત થાય છે.

ડી ૬મી ૧ ની ૩. ૩.

સંગ્રહણી પીલ્સ.

આ દવાથી મંદરણી મટે છે, વારંવાર ઝાંઝા થતા, ખાંસ ન પચતું, અશ્વિ, શરીર ગળી જતું, વિગેરે રોગો મટાડી, મંદરણીનો નાશ કરી શક્તિને આપે છે. તમામ પ્રકારના ઝાંઝા મટાડે છે ૩મી ૧ ની ડી. ૩. ૨-૦-૦-૦

યવતમસરી જોગ જગાલ અબહુલા લખે છે કે, મારા એક મિત્રને મંદરણીનો રોગ થયો હતો, અને પાળી લાગ્યું હતું તે આપની દવાથી મટ્યું છે.

વાતહરપીલ્સ.

ગમે તેવો વા, મધિવા, પક્ષાઘાત, હાથ પગનું રહી જતું, સજીકા નાંખવા વિગેરે ત-

મામ પ્રકારના વા આ દવાથી મટી શકે છે. સવારમાં જે ગોળી દુધ અને દીવેલ સાથે ખાવી ૩મી ૧ ની ડી. ૩. ૨.

વાનારિ લેપ.

વા ઉપર આ લેપ લેપડવાથી વા મટી જાય છે. ૫મી ૧ ની ડી. ૩. ૦. ૧.

વવરાવલ પીલ્સ.

સારણ માટે, વધવાનું, આંતરું ઉતરતું આંતરગળ-આ દવાનો ચાતુ ઉપયોગ રાખવાથી ૧ માસમાં મટે છે.

રોગ સવારમાં જે ગોળી દીવેલ અને દુધ સાથે લેવી ૬મી ૧ ની ડી. ૩. ૨.

વવરાવલ લેપ.

આ લેપ વધવાનું કે સારણમાં ઉપર લેપડવાથી મટે છે ૬મી ૧ ની ડી. ૩. ૧.)

ટોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત નિકારો મટાડી, વીર્યની વૃદ્ધિ કરી, પુરુષત્વ આપે છે. હાથ પગનું કળતર, માથાનો દુઃખાવો, કેડો શરીર અને ઉદરની શિથિલતાને મટાડી મુલાન જેવું ખેળ આપે છે. ૩મી ૧ ની ડી. ૩. ૧.

સવારે ૧ ગોળી દુધ સાથે, બપોરે ૧ ગોળી જમ્યા પછી અને સાંજે એક ગોળી સુતી પાખને ખાઈ ઉપર દુધ પીવું.

ફીવર પીલ્સ.

ગમે તેવા, ટાદીઆ, ઉતીઆ, એકાત-વીઆ, રોજના, અને ચોથીઆ તાવને માટે આ દવા હિતમ છે

ગમે તેવો મુનો અગર નવો તાવ આ દવાથી મટી જાય છે.

માત્રા ૧ થી ૪ ગોળી. સાકર સાથે દર ત્રણ ત્રણ કલાકે લેવી. ૬મી ૧ ની ડી. ૩. ૧-૦-૦-૦

ઉન્માદહર પીલ્સ.

ગાંડપણ, વાઈ, ચકરી, મૂંઝવાણ, અ-ખરખર, મૂંઝી, હિરદીરીઆ વિગેરે રોગો આ દવાથી મટે છે.

સવાર સાંજ બન્ને ગોળી. દુધ સાથે ખાવી. ૩મી. ૧ ની ડી. ૩. ૨.

આનંદવટી.

ખાધું ન પચવું, અછરણ, ભૂખ ન લાગવી, અશ્મિ, આંદરો, ગોળો ચડવો, છાતીએ બળતરો, નળખંધ વાધુ, બધકોચ, વિગેરે દરદો મટાડે છે. ભૂખને ઉઘાડે છે, ખાધું પચાવે છે. અને દસ્ત સારૂ અને નિયમસર ચાલે છે. ૩બી ૧ ની કી. ૩. ૧

સવારમાં ૧ ગોળી પાણી સાથે ખાવી ખપેરે અને સાંજે જમ્યા પછી એકઠી ગોળી ખાવી.

-અક્ષીળનાશક ગુટિ.

અક્ષીળીએને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશીષુ છોડાવે છે ફરી દવા કે અક્ષીષુ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી. અશીષુમાં પેસા બનનાદ કરી સરીરને નુકસાન કરવા હમજના મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશીષુ છોડવા કાલામણુ છે. ૩બી ૧ ની કી. ૧ ૨

ઝીંબુવાડાથી રામઅવતાર વખતરૂમ લખે છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અશીષુનું બધાણુ માત્ર પચીસ દીવસમાં છુટીગયું છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે ઓએને રતુઘાવ-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિપમિત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે કુખ યતું હોય તેને નિયમસર અટકાવ લાવે છે. અને પીડા મટાડે છે. ૩બી ૧ ની કી. ૩. ૫

કોલેરા પીલ્સ.

ગમે તેવો કોલેરા, ઝાડો, ઉલટી, અને ગોટસા ચાળા હોય, માતાનું થયું હોય, તેને આ દવા તુરંતજ મટાડે છે.

આ માત્રાથી ૪ ગોળી દર બધે કસકે આછાના રસમાં આપવી. ૩બી ૧ ની કી. ૩ ૧

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ.

આખા પડેયુ, પુલ, કાંધ, હારી, પ-ડળ પચવાળી, રતુઘાવપણું અને મોતીએ પડયો હોય તો તે વગર વાઢકાપે આ ગોળીએ આજવાથી મટે છે.

આખના કોઈ પણ રોગ, ખાસ પડવા, આંખ કુખવી, પાંપણે ગળી જવી, વિગેરે

બાધિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે. ૩બી ૧ ની કી. ૩. ૧

પાણી સાથે ઘસી ૧ ગોળી સાંજે અને સવારે આંખમાં આંજવી.

વંન્ધ્યા પીલ્સ.

ગમે તેવી વંન્ધ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રીને પ્રજા થતી ન હોય, એટવાર પ્રજા થઈ પછી પ્રજા થઈ જીવતી ન હોય તેવી વંન્ધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે અને પ્રજા થાય છે તે દીમાંયુ થાય છે. ૩બીની કી. ૩. ૪

પ્રાંતીજ્યથી સોની દયસુખરામ અમયારામ લખે છે કે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી મારી સ્ત્રીને જીલકુસ પ્રજા થતી નહોતી તે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી ગર્ભ છે તેથી તમારો આજાર માંગીએ છીએ

કામરસ ગુટિકા.

જે સ્ત્રીને વારવાર પ્રજા થવાથી, તંદુરસ્તીની હાનિ થતી હોય તેવી સ્ત્રીને આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી પોતાન પતિ સાથે સયોગ કરવા છતાં પણ ગર્ભ નહતો નથી અને પ્રજા થતી નથી

૩બી. ૧ ની કી. ૩. ૫

અમૃત પાન.

આ દવાથી મરમીના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધી થાય છે. અને તાવ, ઉતવા, ખસ વિગેરે મરમીના રોગો મટાડી સરીર પુષ્ટ કરે છે. કી. ૩. ૧

પ્રજાણથી હામોદરદાસ રેવાદાસ લખે છે કે, આપની અમૃતપાનની આટલી ઘણી અકસિર છે. તે તેના નામ પ્રમાણેજ ગુણુ કરે છે તેથી હું ઉપકૃત છું.

અમૃત-જીવન.

આ દવા જુદા જુદા અવપાન સાથે માત્ર જેજ દીપો આપવાથી તમામ પ્રકારના રોગો મટાડે છે સરીરની અંદરના દરદો ઉપરાંત બહારના આમડીનાં દરદો દવા લાગવાથી મટી જાય છે. આ. ૧ ની કી. ૩ ૧ આંખની ખારાના કોઠાર સાહેબ નેશવરસીંહ જી લખે છે કે અમૃત જીવનની અજમાયશ કરતાં જુદા જુદા રોગ ઉપર બહુ ખાતરી બંદોષાપાત્ર અને ઘણું ઉપયોગી દવા નીવડા છે.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

ધી તમામ રોગ મટે છે એટલુંજ નહિ પણ તે નપુષકને ખરૂં પુરુષાતન આપી પહેલવાન અને પુરુષ બનાવી વિધ્ની વૃદ્ધિ કરી વિજયીક શક્તિ આપ છે. એ ઉપરાંત આ દવાથી તમામ જ્વરના રોગ મટે છે. કોઈ પણ રોગ મથા કે માન એ જોખી મદ સાથે આપી કે તુરંતજ તમામ જ્વરના રોગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અક્ષરી છે હાથે દરદીને કાયદો થયો છે તેનાથી જેરી તાવ, તાવ, યાદીઆ, એકાંતરીઆ અને મહેરીયા વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડો, મરગ, સંગ્રહણી, અજીર્ણ, મંદગ્નિ, હરસ, સંજિવાત લાખકરોગ, ખાંસી, દક, ઉઠાડીઆ, કાષ, દમ, સાદ બેગી જલો, પાંકુ, કમગો, અમ્લપીત, અરૂચી, ઉલ્કા, લાહ, કૂમી, આકરો, સોળ, વાધ, ફેફર, માંડપણ ચકરી, મૂઝો, વા. આમવાન, શાતરકા, પત; શીગડ, શરદી, મદરોગ, રૂતાપીત, શૂળ, સુંક, ગોખા મકો, બૈરાળ, ઉદરોગ, મોઢાના રોગ, દાંતાના રોગ, કંઠરોગ, કાનના રોગ, ઝુમકાં, કઠમળ, ઉપદંશ, પ્રમેદ-પદર, સ્ત્રીના આર્નવ (દસ્તાન)ના રોગ, મુતકચ, પથરી, કોઠ, રતવા, એર, ધાતુસ્ય રાત્રીત, કફપીત, વીંછી, ખરજી, સર્પવિષ, કોલેરા, અંતરગળ, જલંદર, ઉદરોગ, લગ્ન-દર, આળરોગ, બંધકાશ, ફેફસાના ગિગાડ કંઠમાળ, વિરોધક, મધિવા, પક્ષવાન વિગેરે તમામ પ્રકારના રોગ મટાડી પુરુષોના ધાતુગતના અને સ્ત્રીના આર્નવના તમામ રોગ મટાડી તરીર પુરુ કરી અખુટ શક્તિ આ એકલીજ દવા આપે છે માન વનસ્પતિનીજ આ દવા છે. કી. ડબી ૧ ના ૩ ૪, પા. ૦-૩-૦ નપુષકને ખરૂં પુરુષાતન આપનાર આ દવા છે.

દબે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલી દવાઓ વાપરનારા શું કહે છે ?

રામપુરાથી મયુર નાથાભાઈ લખે છે કે, આપે ગાલામુતની બાટલીઓ મોકલી તેનો ઉપયોગ કરતા સારો ફાયદો થયો છે ને આપની દવાના સેવનથી અમારો બાળક આરોગ્ય છે. રૂવાથી નારણજી ઉકા પેલ લખે છે કે, —અગાઉ આપની કાપને માટેની દવા મંગાવેલી હતી તે બધીજ અકથિર નીવડી છે એથી હું આપનો મદાન આભારી છું. વળી હું એ બાબતમાં મારા મિત્રોને લખામણ કરું છું. કાલ સુંદરી સાથીની તથા બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

અમલેશ્વરથી કમલચંદ્રી પ્રમાત્સિંહજી લખે છે કે આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા અને વાપરી તેથી મળ્યા ફાયદો થયો છે. માટે બીજી વ્યાધિહર ગુટિકાની એક ડબી વી. પી. થી મોકલશે.

સુબ્રાહ્મણી પરસોતમ લખા લખે છે કે સુંદરી સાથીથી અમારાં માતૃશ્રીને તથા કુટુંબી એક સ્ત્રીને સારો ફાયદો થયો છે. માટે બીજી ના ૩ ૪ ના બાટલી વી. પી. થી તુરંત મોકલશે.

ખારડોલીથી મગનલાલ જીવજીજી લખે છે કે, આપના તરફથી આવેલ સુંદરી-સાથીની એક બાટલી અને મંગાવેલી તેથી આરામ છે. માટે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે. ત્રિપાલથી ચુનીલાલ રણછોડ શાળાના મહેતાજી લખે છે કે તમારા તરફથી સુંદરી સાથીની એક બાટલી અને મંગાવેલી તેથી પાંચ ૭ માસનો લોહી વા તદ્દન મટી ગયો છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

કર્ચીથી ઠા કેમવજી નથુલાલ શુક્લેશ્વર લખે છે કે, તમારી દવા સુંદરી સાથીથી આરામ છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

શાહપુરાથી, પા ધનજીલાલ અંબાઈલલ લખે છે કે, સુંદરી સાથીની દવા અનેની એક બાબને કસવાવડ થઇ છે તેને પાવાથી આરામ થયો છે.

સુંઝથી પા પરસોતમ રણછોડ લખે છે કે, સુંદરી સાથીની ૧ બાટલી પાવાથી સારો ફાયદો થાય છે ને તાત્કાલીક શુણ આપેલો છે. માટે દબે બીજી બે બાટલી વી. પી. થી મોકલશે. ભાઈંદર બી. ભદરાપા લખે છે કે, તમારી સુંદરી સાથીની દવાથી ફાયદો છે. માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

દબે કેમીકલ વર્કસ—અમલપુરા.

દવેનું સુંદરી સાથી. ૨૭૨૬૬ છે.

મંગાવો--તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગોને માટે અદ્ભુત નીવડ્યું છે. સ્ત્રીઓનાં કોષપ્રણુ રક્ત જેવાં કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત શ્લેષ્મી ગુલ્મરોગમાંથી ચીકની, ઘાટી, પીળી, મળ ગુમળી વગેરે લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વળાંકે છે; પેશાબે અગ્નિ બળે, દાઘ પડના તળીઓમાં, કેટલામાં, માથામાં અને કોઈ વખતે આખા શરીરમાં સફાઈ મરં, કાટ, યુક્ત અને કળતર થાય, કીબે તાવ દર્શેલાં આવે, શરીર સુકાઈ ઘેળી બૂઝી જેવું થાય, અગ્નિનું તેજ કમી થાય, કિમ્બે દિવસે શરીર સુકાઈ બેલાલ થાય, અસ્થિતિ આવે અને ગમ થઈ શકે નહિ, આખો કિમ્બે દેશ અને માથું કાટમાં કરે, તાવ ઉપરના, મ્મ, ખાંસી મોઝ, ઉઘડી, અઘડી, માલિન વગેરેના નિશાન સમંધી તમામ રોગ ગળાગળની પીડા કસ-થાવડ, સુવારોગ રિગેરે, લગભગ રોગ અને આવા અનેક દર્શના સમાવે આ સુંદરી નાથી એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ સુવાન અને કદ દરેક સ્ત્રીએ દર્શેલાં વાપરના લાયક છે જેથી તેઓના તમામ રોગ મટાડ શરીર પુટ શરૂ છે દલાનના રોગો થવા પાડના નથી અને ગળાગળને ગર્ભ પારણ કરી શકે તેવું બનાવી પુખ્ત વયે ગર્ભ પારણ થાય છે. પીવામાં સ્વાદિષ્ઠ છે. બાટલી ૧ ની ડોઝન ૨ ૧) ગણ બાટલીના ૨. ૨-૪-૮ ગોટ ૮-૭-૦

સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧. નાની બાળકીઓને પાપાથી શરીર પુટ રાખી સુવાન અવસ્થામાં પ્રદર રિગેરે આથી થવા દેતું નથી.

૨. સુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધિ-માંથી બચાવી ગળાગળને સુધારી ગર્ભ પારણ કરી શકે તેવું બનાવ છે.

૩. ગર્ભ વખતે પીવાથી એધુર મામે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું વેપણ શરીર પૂર્વ માસે વિના કષ્ટે પ્રસવ થાય છે.

૪. સુવાવડ પછી પીવાથી સુવા રોગ પતો નથી. બાળકને પુટ શરૂ- તેવું તંદુરસ્ત થાયણ બનાવે છે અને બાળકનું શરીર પુટ શરૂ છે.

૫. સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. દર્શેલાં સીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રી શકે છે. પ્રદર રિગેરે વ્યાધી થવા નથી.

૬. કુદાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુટ અને તંદુરસ્ત સુવાન જેવું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી વૃદ્ધ થતા પર્વત આ બાટલી પાસે રાખવી જોઈએ.

સુંદરી સાથીના સંબંધમાં

નવાખરાલથી એન્ડીયર કડયાણુ અરજણ લખે છે કે, આપના તરફથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગાવી અમારી સ્ત્રીને પીવડાવી છે. તેમાં સોદ્ધ પ્રદરની તમામ શાંતિ થઈ છે. દવે શરીરમાં તાકાદ આવી છે. અનેક દર્દ એથી શાંત થયાં છે. સુંદરીસાથીની દવાના જે ગુણ આપે દરલાઆ છે તે ખરેખર દાખલાદારક છે. હું તત્કાલથી સસીશકિદ આપું છું કે આવી દવા આપ ખરા ગુણવાળી ને દુશ્વરી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. દલુ મારા ગિમ્બે લાભાગળ છે. છું.

ખરવાસાથી પેલાસાઈ ગીરજાશંકર લખે છે કે. તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગાવી વાપરી હતી તેમજ તેના ચાસ ગુણની વિશેષ દક્ષિણ જનસહુદને સમન્વવવામાં આવે છે.

મુંબાઈથી ત્રવાડી રતીલાલ પ્રલાશંકર લખે છે કે તમારી સુંદરી સાથીની બાટલી ગોઠવી તેથી આરામ છે તેથી બીજા ત્રણ બાટલી ની. પી. થી મોટાપેટા. દવા ધર્મોજ સારી અને ઉત્તમ છે.

નાંદેદથી મણીલાલ દ્વારકાંદાસ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી બેદીને દરદનું આરામ છે. માટે તુરત બીજા ૩ બાટલી વી. પી. થી મોટાપેટા. રોગ મટાડાથી તમારા દર્દમાં દવા દર્શિએ પડીએ.

આખીજાલીયાથી એન. છ. બાટલીઆ લખે છે કે, લાક્ષ્મી સુંદરી સાથીનો સારો રીતે ઉકાળ છે અને રજા તરફથી તે આખા ધનવાદ મળ્યો છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અથવા અધીક સમયે એઆના પીવડાવણુ લખે પી. પી. મળી કાંઈ નહિ.

દવે દેખીકલ વર્કશ-અમદાવાદ, પાંચડવા ગામ રાજા ઉપર.

જાનકાદાસ ઓકરંઓની તાકાત બધારનારી
અક્ષીતી ૪૫૧-

ગરેનું

બાલામૃત

“પીવામાં મીઠું હોવાથી ઓકરંઓ ખુશીથી પીએ છે.”

શીશી ૧ તા ૧૨ આના. ૨યાત ખર્ચ ૪ આના

કે. ટી. રોંગરેની કં., ગીરગામ—મુંબઈ.

શ્રીમાન હોદાલાલ જીવનલાલ

(અંબરવાપક મહાકાળ)

રચિત

અલૌકિક રસપૂર્ણ વાર્તા

ચોગિની કુમારી.

કામત ૧-૪-૦ પોર્સ્ટ પેપર, વા, પી, ખર્ચ ૦-૪-૦

શ્રી મહાકાળ માસિકમાં આ વાર્તા પ્રકટ થઈ, ત્યારે તે માસિકના દુર્લભતા માહોલે વધારનાર નીવડી હતી અને તેવીજ રીતે જનસમુદય તરફથી વારંવાર માંગણી થતા તે પુસ્તક રૂપે પ્રકટ કરનામા આવી છે, સાંસારિક, શૈલગીય, વ્યવહારિક, રાજકીય વિદ્યા વિદ્યાવગેરે વિષયોની શુ યજ્ઞી સાથે શારીરિક, માનસિક, આર્થિક અને આધ્યાત્મિક અભ્યુદય કરવામાં મિત્રરૂપ નીવડેલી સરસ કાપામાં સખાયેલી અગમ્યિત રસપૂર્ણ નવનકથા આ એકલીજ છે

અમારે ત્યાંથી દરેક જાતનાં પુસ્તકો મળશે

કેવ સાર્થક અધિકારી વર્ગનાં તમામ પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે

તાજિ સખો—આયુર દેહીંગ કંપની મુંબઈ નં. ૧

જુકસેનર્સ, પબ્લીશર્સ, કમીસન એજન્ટસ વગેરે પ્રીન્સિપલ્સ, મુંબઈ—નં. ૨

(૨)

ડાક્ટર એન. હાલની જગતપ્રસિદ્ધ દવાઓ.
ડાક્ટર એન. હાલની-હેલ્થ ટોનર. કિ. રૂ. ૨-૦-૦.

મેન-ડાક્ટર એન. હાલની કંપની, શીરોડ-અમદાવાદ.

આ શીરોડ ડા.
 એન હાલની કંપનીમાં દરેક કુટુંબમાં રાખવા લાયક બુદ્ધિ દવાઓ બને છે. એન હાલની સી. રૂ. ૨૫.
 ૧ (સીરપ) આ કુટુંબમાં સાધન) બા. તીના દરેક માટે કિ. રૂ. ૧-૪-૦.
 ૨. એન્ટી-મેલેરીયા દરેક બંને તી. વની અકસીર દવા. કિ. રૂ. ૧.
 અમદાવાદના શ્રી. એ. નં. ૨-
 ગી. ભુલીલાલ મ. ચાવડાદેશભાવાળા ત્રણ દરવાજે અમદાવાદ.

The bottle should be kept well corked and in a cool place.

DR. N. HALL'S HEALTH TONER.

TRADE MARK

REGISTERED BEFORE AFTER REGISTERED

DOSE.-For an Adult one Dessert spoonful half a wine glass of water after each meal. Children in proportion.

PREPARED BY THE LABORATORY OF
DR. N. HALL & CO.
 NONE IS GENUINE UNLESS SIGNED
N. Hall & Co.
 For Particulars Apply to **DR. J. K. KHOSLA PANCHUND.**
 Bombay and Ahmedabad.

૩ પેન-કેલેર દરેક બંને તી. ખાવા માટે કિ. રૂ. ૦-૧૦-૦.
 ૪. સારસોડા બોલી સુધારક, કિ. રૂ. ૧.
 ૫. કોલેરા કેમિકલ કોલેરા માટે કિ. રૂ. ૦-૧૦-૦.
 ૬. કોલેરા વેક્સિન વાગેરે કિ. આ.
 ૭. પેલેગ કિલર. રૂ. ૨. ૫. મટાડનાર ને. ચાટકાવનાર રૂ. બાબુ દવા, કિ. રૂ. ૧.
 એન્ટી લેધ એ વધુ વિગત માટે એને સરનામે લખો અથવા મળો:-

ભાગ્યોદયના ગ્રાહકને રૂ. ૧ નું પુસ્તક રૂ. ૦-૧૦-૦ માં

ખલોડનાં અદ્ભૂત પરીક્રમ.

આ એક ઉત્તમ રસમય વાર્તા છે જેને ધ્યાન તથા લાયબેરી માટેના ગાયકવાડ સરે કારે મંજૂર કરેલું છે. જેના સંબંધમાં વર્તમાન પત્રોએ ઉત્તમ સ્તુતિપ્રાર્થો આપ્યા છે. એકવાર ત્યાંના છતાં તમિ. ચત્તી નથી એવી રસમય છે. જેની કીમત રૂ. ૧ છે. છતાં ભાગ્યોદયના ગ્રાહકને તે માત્ર ૦-૧૦-૦ માં જ મળી શકશે.
લેખક-મણીલાલ કેશવલાલ પરીખ.
 રૂ. શીરોડ-અમદાવાદ.

સચના.

જતાવ્યા મુજબનો શિક્ષક અને અમારી શીલ તપા-
સીને લેજો. ૧૧૦૦ ગોળીની પ્લાટીની કિંમત.

૧૨-૬ ટ. મુ. શુકલ
પણી હેઠાણે વેચાય છે. જતાં તમેને ન મળે તો
સખો નીચેને સરતામે.

સોલ એન્ટર.

એચ. એમ. શુકલ

આણંદ.
B. B. & C. I. Ry.

કલિયુગની કામધેનુ.

દેહ ધુગમાં કામધેનુ જેમ ધર્મિય જીવને આપે છે તેમ કલિયુગમાં 'મદનમંજરી
ગોળીઓ' સ્ત્રી પુરુષોને રોગરહિત કરી ધર્મિય જીવને આપે છે. તેથી તેને કલિયુગની
કામધેનુ એવું નામ મળે છે.

મદનમંજરીના મુખ્ય ગુણો.

લોહી સુધારી તેમાં વધારો કરે છે. કબજામાં તોડી દેતે સાદું સાવું છે. લીધું
વધારી ધન કરે છે, પેસાળ અને સ્વપ્નાવગ્યામાં જતી ધાતુને બધે કરી વીર્યવિહારના
તમામ રોગો નાબદ કરે છે, ગાત્રતરુને મજબુત કરી ચરીર કેલવર બનાવે છે, યાદશક્તિને
અને પાત્રતરુસ્તિને વધારે છે, કસ્ટકર્મ અને તેવા સ્ત્રીજન દોષોથી આલેષ કમજોરીનો નાશ
કરી ખર્ચ અને કાપમનું પુરવઠા બને છે, વિગેરે, વિગેરે.

દીમનુ—૪૦ ગોળીની ડબ્બીનો માન ૩૦
વધુ માદિની માટે, તાન મહેતુ મળતું જમારું 'વૈધવિદ્યા' નામનું આણંદેશીમ
પુસ્તક મંગારી લેજો.

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી,

જામનગર—કાકિયાવાડ,

અથવા આલિસ, નં. ૧૮૫—કાલપાદેરી રોડ, મંબાઇ.

એ તમે ધણા ધણા ઇલાજ કરાવી નાહિમેક થયા હો તો આ જરૂર વાંચો.

મુડદાંઓને જીવતાં

કરવાની દવા.

જો લોકો અંધપણમાં નાદાનીથી પોતાનાં કંઠિવતનો નાશ કરે એટલે, કુટુંબ અથવા ખીન ખોટા કરમોથી નસોને કમજોર કરી નાખી છેવટે જીવાનીના લાભ લઈ શકતા નથી અને પછી અરેખર, વખત-પૂરે આપઘાત કરવા જેવા ખોટા વીચારો ઉપજાવે છે અને એમજ સમજે છે કે, આવા જીવવા કરતાં તો મરણ જ બહેતર છે. આવા જીવતાં જીવ મુડદાંઓને જીવવા કરવા માટે અમો યજ્ઞી મહેનત અને કાશોશ્વથી એક સેપ તકયાર કરી છે, જેની કીમત મહેનત અને કામદાના પ્રમાણમાં રૂ. ૨૫ રાખીએ તો પશુ વાપરનાર તો સસ્તીને સમજે પણ ગરીબ અને અમીર સરખા લાભ લઈ શકે તેટલાજ માટે રૂ. ૩૦-૧-૦-૦ કીમત રાખી છે. રૂ. ૩૦ એકજ કીમત વાપરવાથી સમજી નસો મજબુત થઈ નવ છે અને ગ્રેવેસી સકતી પાછી આવી મને છે.

હવે જેઓને હકીમો અથવા ડોક્ટરને પોતાની હાલિત કહેતાં શરમાવું પડે છે તેવા નીરાશ થયેલા દરદીઓને માટે અમોએ જીવુઈ ગોળીઓ તકયાર કરી છે જેની રૂ. ૩૦ એકજ કીમતે (૪૦) આલીસ ગોળીઓ છે. તે વાપરવાથી સઘળી જાતના ગંજીર ગુસ્સાને દુર કરી પોતાનો જીવુઈ ચમત્કાર દેખાડે છે. આ ગોળીઓ તાજાં વધારે છે, યાદશક્તિને તેજ કરે છે, ખોરાકને હજમ કરે છે, પેટના કોરમોને નાશ કરે છે, કમરમાં દુખાવાને મટાડે છે, ચહેરાના રૂઝિ પડેલા રંગને ગુલાબદીપ્તિનીવરે છે. આ ગોળીઓના કાંઈ વધુ રચાયત નાખી નથી. આ ગોળીઓ જન્મના કમકલિવત હીવાય ગમે તેવા કમકલિવત હોય તેને અરેખર જીવુઈ ચમત્કાર દેખાડે છે. એના અમરકારોની વાપરવાથી ખાત્રી થશે એકવાર મંગાવો અને ખાત્રી કરો. કીમત રૂ. ૩૦-૧-૦-૦ પાંચ રૂપિયાની દવા. મંગાવનારને ગોળીઓની બે શીશીઓ મફત મોકલવામાં આવશે. અમારે ત્યાં દરેક જાતની દવાઓ તકયાર મળે છે.

નોટ—આફ્રિકાની મોહોએ દવાની કીમત ઉપરાંત પારસલ ખર્ચ માટે રૂ. ૦-૧૪-૦ મોકલવાની વધુ મોકલવી પેસા થીટીસ પોસ્ટ ઓફરથી મોકલવા.

મળવાનું ઠેકાણું:—

એમ ઇ. હકીમ.

સુ. સીધપુર (નોથ ગુજરાત)

શોકીનોની અડચણો દૂર !

હતામમાં આપીએ છીએ ! હતામમાં આપીએ છીએ ! હતામમાં આપીએ છીએ !
આઠ દિવસની ચાવીવાળી ખીસ્સા ધડીયાળ પાંચ વર્ષની ગેરંટી સાથે હાથે પહે-
રવાની સિસ્ટેમીય ગેરંટી ૩ વર્ષ, રોસ્ટોપ સિસ્ટમ ખીસ્સા ધડીયાળ, ૩ વર્ષની ગેરંટી,
દેશ બહાર એક્ઝિલ વિચિત્ર ખુશખોદાર.

હતામ કોને મળશે !

ખાસ જતા રહે પણ ફરી ઉગે નહિ—ખાસ હાવવાનો ખુશખોદાર સાથુ એને
કંઈ છે, ખુશખોદાર રમેશ સાથુ જે ૨-૪ મિનીટમાં બળતરા કર્યા સિવાય વાળને ઉઘાવી
ચામડીને રેશમના જેવી સુવાળી અને ચમકદાર બનાવે છે.

રમેશ સાથુ—માં વિજ્ઞાનિક રીતે જે વસ્તુઓ મેળવવામાં આવે છે જે ને નેતામાં
લુનામાં લુની, ખસ અને હેરી બનવરોના ડંખને દૂર કરે છે. ક્રીમત ત્રણ સાંજુના ખુશ-
સુરત બોક્સની ૩ ગાંધી ચાર બોક્સ ખરીદનારને એક શીશી ફેશનહાર આપેલ, આઠ
બોક્સ ખરીદનારને રોસ્ટોપ સિસ્ટમ ખીસ્સા ધડીયાળ, ચાર બોક્સ ખરીદનારને સિસ્ટેમીય,
અને સોળ બોક્સ ખરીદનારને આઠ રોજની ચાનિતું વૉચ હતામમાં મળે છે. વી. પી.
ખર્ચ લુદો.

મનમોહન વટિકા.

“શોદીન” મિલન તપવ્યુદ્ધ ‘કરમચિ’ સુત્ર જવાનીકા ઉદાધે”

આ એ ચીજ છે કે જેની શોધમાં વૃદ્ધ અને સુવાન રાત્રિદિવસ કર્યા કરે છે અને જેને
પ્રાણીમાત્રના ચરીરમાં પરમદમાંએ પેદા કરી છે તેને ક્રાન્સના એક ડોક્ટરે દુનિયામાં પેદા
કરી બતાવી છે. તેની પ્રત્યેક વટિ જ્વાહિરથી પણ વધુ કીમતી છે થોડા વખત વાપર-
વાથી તે ચરીરને પોલાદ જેવું મજબૂત બનાવી દે છે અનુખ્ય ગમે તેવો સુસ્ત અને નબળો
હોય પરંતુ એક ગોળા દુધ સાથે ખાધાથી અડધા કલાકમાં એક વૃદ્ધ પણ સુવાન માણસને
દેહાને એટલી તાકાત ધરાવે છે આ વટિનું એક બાક્સ ચોવીસ વખત ચાસે એટલું હોય
છે. કાપદો ન ચાપતો બમણા પૈસા પાછા આપવામાં આવે છે આવી ચમત્કારિક છતાં
એક બાક્સની કી. રૂ. ૧૫ અને ત્રણ બાક્સ સાથે લેનારને રૂ. ૪૦ રાખવામાં આવી છે
ચદ્રસુખી-કરણુ.

આ દવા વિસામતી ખુશખોદાર પુલોની રહ છે ચાહાનવા પ્રિન્સ એક વેલ્સની સીકા-
રસથી ડાક્ટર લગલીદ, સાહેબે મસુરના મહારાજા માટે તૈયાર કરી છે સાત દિવસ ચરીર
અને ચહેરા ઉપર મસુરના નહોવાથી રયામ વર્ષુ પણ ચુસાખના પુલના જેવી સુરેખ અને
સફેદ તેમ, માખણના જેવો સુવાળ્ય ચર્ચ બધ છે, જેમાંથી ખુશખોની ચીકી મીઠી લહેરો
નીકળવા મારે છે શીતળાનાં આઠા આખો અને ગાંધપરના કાળા અર્ધ કાંઈ, છીપ, કુરીયાં,
મુદાસે વગેરેને મટાડી એવી તો ખુશસુરતી આપે છે કે ચહેરા ચદ્રની પોં ચમકવા મારે
છે. ખુખી એ છે કે એનાંથી જે રંગત અને ખુશસુરતી પેદા થાય છે તે હમેશાં કામમ
રહે છે કેમકે આ તે પાઉડર નથી કે જે બગર ચારતો લગાડી ચામડીને ધડી બ ધડીને
સફેદ કરી લે છે. ક્રીમત એક શીશીના ૩ ૧૫ પાંદસલ ખરચ નો આના ત્રણ શીશી
સાથે લેનારને પાંદસલ ખર્ચ માફ.

કેસવહાર ઑફલ.

આ તેલ તલના તેલમાં દેશી વનસ્પતિ નાખીને બનાવેલું છે અત્યંત સુગંધીદાર હોવા
છતાં તે સંભાવવાથી વાળ ખરી પડતા નથી, વાળ કાળા થાય છે વાળ ન ઉગતા હોય
તો ઉગે છે અને લાંબા વધે છે માથામાં નાખવાથી તેની સુગંધી બે ત્રણ દિવસ સુધી
જતી નથી. ઠાં ના આઠ ચાંતા ત્રણ શીશી લેવાથી ટપાલ ખર્ચ માફ.

પતા. રમેશચંદ્ર એન્ડ કો. સ્વામીવાટ (પ્રાંચ. નં. ૪૧) મથુરાં.

અમૃતધારાનું મેં મારા કુટુંબમાં સેવન કરાવ્યું, હું અંતઃકરણથી અનુભવીન, આપુ છું કે, જે રોગોને વાસ્તે લખ્યું છે એ લાઝમીક પ્રમાણિક છે. મીસીસ એચ. જે. ટરસન, સાહિબા. નં. ૧૨૪૨, જોમ્સેડ, અમેરીકા.

એક અન્ય બાઇબી સમતી.

મારી પુત્રીએ અમૃતધારાની શીશી આપની પાસેથી ગયા ત્રાસમાં ખરીદી હતી, હું આપને લખું છું કે, એ બહુજ અદભૂત વસ્તુ છે. અને મેનુષ્ય જાતિને મોટે એક ન્યામત છે, હું કેહું છું કે કદી હું તે સિવાય રહી સફીય નહિ, કારણ કે તે સર્વ રોગ મટાડનાર છે. જે અને તેની પહેલાં ખબર હોત તો મારા ખ્યારા પ્રતિનો છવ તેથી બચી જાત. અમૃતધારાની પુરી પ્રશંસા થઈ શકતી નથી, કોઈપણ અન્ય ઔષધ તેની સાથે મુકાબલો કરી શકે નહિ. ઇ. જોહનસન, સુનાર.

કવિ વિનોદ વૈદ ભૂપણ પં. ઠાકુરજી રામા વૈદની દવા.

અમૃતધારા દરોગ પાસે રાખો.

જે એકજ દવા કે જેની માત્ર ૨-૩ ટીપાં છે, તે લગભગ સર્વ રોગોને, જે લગભગ વરોમાં વૃદ્ધો, બાળકો, જુવાનો, સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને થાય છે, તે સવની. રામબાણુ ધવાજ છે. આત્રામાં, તોમ, ચોપડવામાં બનેલાં કામ આવે છે. કોઈ અચાનક દુઃખ થાય તો તેને અચાનકજ દુર કરે છે, મરિનાના રોગો દિવસમાં, દિવસોના રોગો કલાકોમાં, કલાકોના મિનીટમાં દુર થઈ જાય છે. એકવાર અનુભવો, જુદી મકલોથી બચો અને અસહને ખરીદો.

રોગોનાં નામ કે જેને અમૃતધારા દુર કરે છે.

દરેક પ્રકારની માથાની પીડા, દમ, કાસ, પાચનશુભ, સળખમ, અપચો, કાલેરા, અરિ, આંધ્રો, ગડગડાટ, પેરિજીમ, શુળ, સોમ્બલ્સી, અતિસાર, વમન, અપરમાર (મુંગી) દંતપીડા, વગેરે દાંતોના સર્વ રોગો, નાકના સર્વ રોગ, મુખના સર્વ રોગ, કોલેરા, દાંદર સોજા, દાદ, માખી, વીંછી, સર્પ, હડકાડુ કુતર, ઉંદર વિગેરેના દંખ, સર્વ પ્રકારના સોજા, ઉપદંસ, આડાનું દરદ, આંતરિક વ બાહ્ય પીડા, હરસ, ચોટ, દુર્ગંધતા પ્લેગ, પ્રમુત પ્રદર, સોમરોગ, પાંડુરોગ, ક્ષય, રાત્ન્યક્ષમા, બેરોગ, વાયાનો ગોળો, ગલગંડ, કંકેમાળા, સનિપાત, બાલરોગ, હૃદયરોગ, મુતકચ્છ, માસિક બધ, વાતરોગ, અર્ધાંગ વાત, રક્તપીત દર્દકમર, દાંડવું, પિત, ઉન્માદ, ગળુ પડવું, અવાજ બેસી જવો, મુત્રાશય, કલેજાનું દરદ, માથું, છાતી, ફેફસાં, આંતરડાં વિગેરેના રોગો કત્તાદિ સર્વ રોગોને મટાડે છે. કીમત મોટી શીશી રૂ. ૨૫. અર્ધી શીશી રૂ. ૧૫. નમુનાની ટીપ ૦-૮-૦૦

કીમત મોટી શીશી રૂ. ૨૫. અર્ધીની રૂ. ૧૫. નમુનાની ટીપ ૦-૮-૦૦

પત્ર-અવધારને માટે લખો અમૃતધારા (બાંચ) આદર.

આ માસિકનું માર્ગ માસથી વર્ષ કરે થાય છે. એક જ માસની આખરે તે બહાર પાડે છે. માટે તે માસિક ખીજ માસથી ૧૫ સુધીમાં ન મળે તો અમને જાણવવાથી ૨૨ી મોક્ષીયું. માસિકનું વાર્ષિક સંખ્યાનું નંબર-૦ છે. હિંદુસ્તાન બહાર શી, ૪ છે. બેટ પશ્ચિમન નાઈટસ અને નવી સાલનું પંચાંગ મળે છે. બેટના પોસ્ટર ૦-૨ સાથે નવીન થનારા આદકને માર્ગ માસથી આજ સુધીના આકાશ અને બેટનું ૩. ૨-૨-૦નું પી. પી. કરી લવાજમ વસુલ કરવામાં આવે છે. પાછલા અકા શીલીક દરે ત્યાં સુધીના અપાશે માટે નવિન આદકોએ વેળાસર આદક થયું.

પર વ્યવહાર કરનારે પોતાનું પુરેપૂરું શિરનામું લખવું જોઈએ. જવાબ માટે રીખાવ કાર્ડ કે દીકરી સિવાય જવાબ આપવામાં આવતો નથી. શિરનામું બદલવા માટે આદક નંબર જરૂર લખવો. ફૂંકી મુદત માટે શિરનામું ન બદલાવવું જોઈએ.

ભાગ્યોદયનાં પાછલાં વોલ્યુમો ચોક્કસ શીલીક છે તે ત્યાં સુધી હશે ત્યાં સુધીજ મળશે.

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ જુ બાધેલું ૩. ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ જુ બાધેલું ૩. ૧-૮-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ જુ બાધેલું ૩. ૧-૮-૦

નવું પુસ્તક-સરવૈ, રેવન્યુ અને ફાજદારી કાયદાનું બુધ.—નવા સુધારા વધારા સાથે ત્રીજી આદિત કોમન ૩. ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આવના મારામાં, બહાર પડશે.

સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું

શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

જેમાં, સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું માસવાર બિવિખરજ, દરેક માસમાં અનાજ ચાંદી, ૩. વિના ભાવ કેવા નેરો, ક્યારે ચદશે ક્યારે ઉતરશે, મુખ્યદારી કેવી રહેશે, વરસાદ ક્યા માસમાં ક્યારે ફરશે પડશે, તે ઉપરાંત, રહેલે ગાછ, પોસ્ટલ ગાછ, વેપારી ખાતમી, કમ વસ્તુ ક્યાં મળે છે, મોટાં શહેરોની માહતી, ત્યાં ક્યાં લનરું નગરો, મુખ્યદારીમાં ક્યાં ગાર્ડ બદલવી, જાત્રાનો ભોમીયો, પિયરે લખોગી વિખોથી બરપુર કોમન ૦-૧-૧. મામતી ૫૦ ન ૩. ૨-૮-૦ ૧૦૦ ના ૩. ૮ ૦ વેપારીને મારો લાભ. શુભેશ્વરોને પૂજ્યા નહો મળે છે.

દવા મિયાબની ભરેર ખખરો આપનારાએ તુરત જ. ખ. મોકડી દેવી. ફાવલ ૮ પે કદ. નકલ ૩૦૦૦૦ નીકળશે ૧ પેગતા ૩.૬૦ એક કોવમતા ૩.૩૫-તુરત જ. ખ. મોકડા નાખાં સાથેજ મોકલવાં.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

—સુવેદ આયુર્વેદ ચરક સંહિતા. દૃષ્ટક—

મૂળ મદિત ગુજરાતી ભાષાનર-પ્રથમ ભાગ-વેદનો પ્રાચિન અને મદતવનો સંધ આજ છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી બધી છે કે જેમાં દાસમાં-નવી ગણાતી-વગર દવાએ રોગો મટાડવાની વિચારોનો પણ સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈદ્ય, ડોક્ટર, દક્ષિણ અને શરીરને નિરામય રાખવા દરજ્જાને આ સંધ ખરીદવાનું જોઈએ. શી. ૩. ૫

તંત્રી ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૪.]

ભુલાઇ. સને ૧૮૧૬.

[અંક ૫ મો.

‘યથાર્થ સાધક સર્વમાં સમાનતાનેજ ધરનાર હોય છે.

(નહિ આવુ ઠકાનરે, મારે ઘેર શામળાપો, એ લખ).

પ્રભુનો હું દાસરે, મારે તો સપ્તર્ષી વાતે સહેલ છે,
જે વિધિ રાખે પ્રભુ, તે વિધિ રહેલુ, મારે મન એ ન મુરદલ છે;—
રત્ન જડિત માથે મુકુટ મુકાકે, કાજના ભાસની હેલ છે,—
મુજને નિવાસ સ્થાન સમાનજ ભાસે, મહાલયક લોહની જેલ છે,—
મારા નામની કાષ્ઠ પુકારે છડી કે, મારે દેવાની ન્યા ત્યાં ટહેલ છે,—
ફરવાને કાળે ભલે વિમાન મળે કે, ગાડું જોડેલા જેને ખેલ છે;
સૂઝ જુલામણી બીજને તે મારે મન, યુર કરજાથી ઉઠેલ છે,—
ઉઠું દેખાય પણ સીધું ચઢ રહેલુ, પ્રભુમાં જો ચિત્ત સામેલ છે,—
પ્રભુ કરજાથી સુખ અને દુઃખ એતો, બને એ મારે મન ખેન છે;—
સારું જોડુ એવા ભેદ ન ભાસે કાંજે, બોધાંગન આંખમાં આંજેલ છે.—
આની મગે ભલે આધિઓ કે વિપત્તિ, ઠકાચિન કમેં લખેલ છે,—
જન્મને મૃત્યુ એ તો મારે મન અદિયી તદિયી જવાને આવવાની રેલ છે;
સુખનું કારણ એક પ્રભુનેજ જાણુ, બીજ તો આમંતુક આવેલ છે —
દાસ પ્રભુનો ચક્રને ઠરું જો કહી તો જાણો, સઠિપર મેં પાણી ફેરવેલ છે;—
પ્રભુ જળ મુજમાં છે તો સૌને હઠાવીને, આગળ વધવામાં મારી પહેલ છે,—

શ્રી ૩.

સ્વરૂપાનુભવોદગાર.

(આવેને મારે મંદિરીએ જગરાય, એ લખ.)

વિલોક્યો આત્મસ્વરૂપ પ્રકાશ, તિમિરનો કપાલિ નથી અવકાશ.
પ્રથમ હું દસ્ય વદા જોતો, મોહથી ચિત્ત ત્રિપથ વિરે પ્રોતો,

ગળી તેને સર્વસ્વ હું મ્હોતો, દષ્ટિ હવે બેઠ ધર ખોટો,
 નથી કાંજો દષ્ટિમાં દષ્ટા નિવાસ; વિલોક્યો
 શરીરમાં શરીરી ન હું ન્યાળું, અતઃકરણે સ્ફુરણ ન હું બાળું;
 આ મન નથી અભિમાનીવાળું, દસો દિશ તત્ત્વજ રહીયાળું;
 સ્વરૂપ છાતાં થયો વિવર્ત વિનાશ, તિમિરનો
 અહંમમની થમતાં ઉર્મી, જીવન્મની પ્રવૃત્તિ વીરમી,
 અસંગી યદ રહ્યો તર ધર્મી, યતું ન કર્મ કાંજો નથી કર્મી;
 સ્વરૂપનો અદ્ભુત આશો ? વિલાસ; તિમિરનો
 દૂર્ભાગસમુ સહિ આકર્ષિ આ મન જની રહ્યું તત્ત્વ સ્પર્શી,
 અમન યદ યતું પ્રત્યક્ષર્શી, વૃષ્ટિરૂપ યદને રહે વર્ષી,
 વિગમતા અંતે વદાતી હાથ; વિલોક્યો

શ્રી ૩.

કર્તવ્યને માટે આજે એકજ સમય છે.

(તેજ જીવે છે, તેજ જીવે છે, એ લય.)

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કાંજો તે નિર્માણુ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સઘળાં કાજ.

આ સૂર્ય ઉદયની સાથ નિત્યે, જીવન રાત્ર થયું જાણ્યો,
 સર્વાંશ તમ એ જીવનને દઈ, સુખ અપરિમિત માણ્યો;

ગઈ કાલની સઠ વાત તો ગઈ કાલ સાથ દટાઈ ગઈ,

આજે કરી ન જગાડ્યો, છે ત્યાંજ એ સુખ રહી;

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કાંજો તે નિર્માણુ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સઘળાં કાજ.

ધામને ઉપાસક આજના, એ આજને કરજો ખુશી,

કાંજો થઈ છે જન્મચી, તમ મિત્ર એક અમાનુષી,

ગઈ કાલ આવતી કાલજે, તમ નિકટ આવી ના દે,

કાંજો તમારૂં હિત સાચુ, એક પક્ષ નવ કરી શકે

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કાંજો તે નિર્માણુ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સઘળાં કાજ.

રે રે તમે ને આજ ! એતો દિવ્ય બેડ જની રહી,

સગી થઈ રહેયો તદા કૃત્ય કૃત્યતા લહેયો અહિ;

થઈ એક મેક જીવન ઉલ્લસના, એક જીવનને દીયો,

અદ્ભુત ક્ષેપ પ્રકાશનારાં, યાઓ સાચા સગીઓ;

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કાંજો તે નિર્માણુ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સઘળાં કાજ.

શ્રી ૩

સર્વોત્તમ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની કળા.

પોતાના સામર્થ્યમાં અચળ અને દૃઢ શ્રદ્ધા હોવી એજ યશ પ્રાપ્ત કરવાનો રામબાણુ ઉપાય છે. યશ અને અપયશ મળવો એ તેના ઉપર આધાર રાખે છે. એ આપણા હાથમાં છે. એવું જ્યાં આપણને ખરેખરે જ્ઞાન થાય છે કે પત્રી આપણે આપણી પરિસ્થિતિને આપણી ધૃતિજાનુકૂળ સુસ્થિતિમાં પરિવર્તિત કરવાની શક્તિ આપણને પ્રાપ્ત થવાનીજ. જ્યારે આપણને આ ગુપ્ત મહાન શક્તિનું જ્ઞાન થઇ જશે અને તેને આપણે આપણા વર્તનમાં કાચી સપીથું ત્યારેજ આપણી ભગ્ય આન્તરિક્ષ શક્તિયોને ઉત્તેજન મળશે, અને જેથી સધળા જગતનું નિયમન કરનાર ગુરુવાકર્ષણની માફક તેની પણ ગતિ થઇ જવાની અર્થાત્ એ શક્તિયો ખાલુ જગતમાં ફેલાઈને આપણા ઇષ્ટિત પદાર્થોને આપણી તરફ આકર્ષિત કરવામાં સદાયક થવાની.

ધણાએ પોતાને પ્રાપ્ત સામર્થ્ય વડે જગતના કેટલાક ભાગો ઉપર અને અન્ય મનુષ્યો ઉપર સામ્રાજ્ય મેળવેલું હોય છે. પણ તેણે પોતે પોતાને ક્ષત્ર્યો હોતો નથી; હું કોણ છું, મારો આત્મા એ સુઝે, આ વાતોનો પણ વિચાર તેણે પણ કર્યો હોતો નથી અને આવા મનુષ્યોને જગતના સમગ્ર નાશવંત પદાર્થો રૂપી જડ સંમ્પત્તિ પ્રાપ્ત થઈ જાય તો પણ તેથી તેનું કોઈ પણ પ્રકારનું સાચું શ્રેય થયેલું હોતું નથી, અને તે આજ દાસ સોમાં દૃઢ મનુષ્યો એવાજ હોય છે. તે વિચારો આ અશાશ્વત ભૌતિક સંમ્પત્તિના નાદમા મગ્ન થઈને તેનાં દાસ બની રહે છે. જો કે તે પોતાને તેના માલીક તરીકે સમજે છે પરંતુ ખરી રીતે તેજ તેના તાબેદાર હોય છે. ભૌતિક સંમ્પત્તિથી જ્યારે તેનાથી પોતાનાજ ઇષ્ટ 'મિત્રો' અને પોતાનાજ 'હિતૈષિઓ' બહુ થઇ શકતું નથી તો, વસુધૈવ કુટુંબકમ્નું પ્રતિ-બિંબ તો તેના સ્વપ્નામાં પણ જોવામાં ક્યાંથીજ આવે અર્થાત્ તેનાથી જગતના કલ્યાણનું કોઈ કાર્ય થવાનું નહીંજ. જડ સંમ્પત્તિની સાથે માફક સંવંધ રાખનારા અર્થાત્ મંત્રારમાં જે કાંઈ છે તે સંમ્પત્તિજ છે, એવું માનનારા જ્યારે મૃત્યુ મુખમાં પડે છે ત્યારે તેમની દશ ધણીજ શોચનિય થાય છે. કેમકે તેનો આત્મા પોતાની સાથે ફરી જન્મ પણ લઇ જઈ શકતો નથી. ભૌતિક સંમ્પત્તિના આ ગુલામોની પાસે આત્મિક સંમ્પત્તિ તો લેશ માત્ર પણ રહેલી નથી. વસુધૈવ કુટુંબકમ્ન ના અદિતિય ગુણના અભાવને લીધે તેનાથી કોઈ પણ દયાની ખાતર પુણ્ય થઈ શકતું નથી. તેનો આત્મા ઉત્ક્રાંત અને પ્રગટ્ત રહી શકતો નથી, તેમની મનોવૃત્તિયો અનુદાર-દૃષ્ટિ અને મંકુચિત રહે છે. મનઘન્ય કે તે વિચારો અનેક પ્રકારની મૂલ્યવાન આત્મિક શક્તિઓથી સંવિત્ત રહે છે.

એ લેણે પોતાનો સધળો આધુપ્ય જડ દ્રવ્યના ઉપાર્જનમાં વ્યય કરે છે. આ સારીરને જે ઉપાધિયો આપણે જોડી લીધી છે તે દેહ પતન વખતે નષ્ટ થઇ જવાની, અને આપણા અંતઃકરણમાં એકદમ દિવ્ય પ્રકાશ સમકવા લાગવાનો. આ કલ્પના મિત્રકુલનિર્મળ છે. કાર્ય કારણ ભાવનો નિયમ સાર્વત્રિક અને સાર્વકાલિક છે, જેવી દરણી તેરી બરણી, આ નિયમ જેમ અદિક આધુ-કમને માટે છે તેવીજ રીતે પારલૌકિક આધુ-કમને માટે પણ છે. કહેવાનો સારાંશ એ છે કે, જડ દ્રવ્ય મંચથી અત્યંત અગિલાપા જેવી આ લોકમાં હાનિકારક છે તેવીજ પરભોક્ષમાં પણ છે.

ન્યાં નાશવંત ભૌતિક સંપત્તિનો સંચય કરવાની ટેવ આ દેહમાં પડી ગઇ કે પછી તે શરીર છુટવા છતાં પણ છુટી શકતી નથી. તેના સિવાય તે વખતે એવી ટેવવાળા મનુષ્યોને પોતાની અભિવાપાઓ પૂરી કરવાની સાધન પણ પ્રાપ્ત થતાં નથી. એવી ટેવના તે શુદ્ધાત્મ બની જ્યાંથી કેટલોક વખત તો તે પોતાના ચિત્તને ખીજ વસ્તુઓમાં પણ ચોટાડી શકતા નથી અને પોતાની ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાની સામગ્રી ન મળવાથી તે અધિક કષ્ટનો અનુભવ કરે છે. તેનું કષ્ટ એ જોઇને અધિક વધે છે કે જે એકની કરેલી વસ્તુઓ-ધન દોલતને તે પોતાની સમજતો હતો તેને હવે ઉડાઉં લોકો નષ્ટ કરી દે છે, તે પોતાની મીલકત વીધ કરીને ખીજના નામે કરી શકે છે, પરંતુ તેનો જાતે ઉપભોગ કરી શકતો નથી.

આપણે ધારીએ કે કોઇ જડ વસ્તુ આપણી છે તો એ આપણી મોટી બારે મૂર્ખતાજ છે. જેમ પરમાત્માની જમીનમાંથી અમુક વીંશ જમીન પોતે રાખીને પછી કહે કે એ મિત્ર-હત્ત મારી છે. તો તેની તે વાત ભૂત બરેલી છે. જે જીજ્ઞે આપણે આપણી પાસે હંમેશાં માટે રાખી શકતા નથી તે આપણી નથી. એછતી વસ્તુઓ આપણને ન મળવાનું પણ એક એ કારણ છે કે, આપણે રૂબેરૂ તેને આપણી મીલકત બતાવી લઇએ અને સંગ્રહ કરી રાખીએ; વસ્તુઓનો આપણે ઉપયોગ કરીએ એવા હેતુથી જો તેની ઇચ્છા કરીએ તો તે આપણને મળે છે.

જે મનુષ્યોને ઉચ્ચ જીવનનો અનુભવ થયો છે તેને અપાર ધન એકદુરં કરવાની ટેવ પડી નથી. અને અપ કરતાં વધુ પદાર્થો એકઠા કરવાનું તે ઇચ્છતા પણ નથી. ન્યારે જ્ઞાન થાય છે કે મારામાજ ધન બરેલું છે ત્યારે તેની દૃષ્ટિમાં બહારના ધનનો કાંઈ હિસાબ રહેતો નથી. ન્યારે તેને જ્ઞાન થાય છે કે મારામાં એક એવો કરો છે કે તેમાંથી જરૂર જેટલા સર્વ પદાર્થો ન્યારે જોઇએ ત્યારે માગી લેવાની અને પોતાની પાસે રાખવાની શક્તિ મારામાં છે. ત્યારે પછી તે, જડ પદાર્થો રૂપી ધન દોલતનો સંગ્રહ કરતો નથી. કેમકે તે વસ્તુઓ તેના માનવા પ્રમાણે નાશવંત છે. તેની તેને દરેક વખતે રક્ષણ કરવાની ફીકર રાખવી પડે છે. અને આ રીતે તેના સમય અને ખર્ચાલ જીવનની અસલ વસ્તુઓમાંથી ખસીને આવી નકામી વસ્તુઓમાં લાગી જાય છે. અથવા તો એમ કહો કે તે મનુષ્ય સર્વથી પહેલાં આંતરિક રાજ્યને શોધે છે અને ન્યારે તેને તે અંદરનું સામાન્ય મળી જાય છે, ત્યારે બાકીની સર્વ વસ્તુઓ આપો આપ તેને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

ધનવાન મનુષ્યોને સ્વર્ગમાં જવું એ જેટલું સોઇના છિદ્રમાંથી ઉડેને જવું કઠિન છે તેટલું જ કઠિન છે. મતલબ કે જે માણસો પોતાનો સપ્તમે સમય જરૂર કરતાં વધુ ધન અને બહારના જડ પદાર્થોનો સંગ્રહ કરવામાં રાખી દે છે, જેથી તેને અલૌકિક રાજ્યને પ્રાપ્ત કરવાનો વખત પછી ક્યાંથી મળે કે જેના મળવાથી સર્વ વસ્તુઓ મળી શકે તેમ છે. આ બંનેમાંથી કઈ વસ્તુ સારી છે ? એક તો લાખો કરોડો રૂપિયાનો સંગ્રહ કરવો અને તેના રક્ષણની ફીકર, કેમકે તે સર્વ મિલકતના રક્ષણની ફીકર તો અવસ્ય રાખવીજ પડે છે. અને ખીજા એવા નિયમો અને શક્તિઓનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું કે દરેક પ્રકારની જરૂરી વસ્તુ જોઇએ ત્યારે મળી શકે, અને એમ માનવું કે આપણે કોઇ પણ સારી વસ્તુ સિવાય રહી શકીશું નહિ. તેમજ આ વાતનું જ્ઞાન થવું કે અમારામાં એવી શક્તિ છે કે આપણે આ-

પણી જરૂરી સર્વ વસ્તુઓ જરૂર પડે મેળવી શકીએ તેમ છે. હવે વિચાર કરો કે આ બેમાંથી ઉત્તમ કયું છે.

જે મનુષ્ય આ ઉચ્ચતર જ્ઞાનના રાજ્યમાં પહોંચી જાય છે, તેને ફરી જેમ આજ કાલ સંસારના ત્રણ લેકોને ધન મેળવવાનું ગાંડપણ લાગેલું છે તેવી પરવાહ હોતી નથી.

જ્યારે આપણે ઉચ્ચતર શક્તિપોતે સમજવા લાગીશું ત્યારે મુળ જીવનની તરફ અધિક ધ્યાન આપીશું અને ધન વિગેરેનો સંગ્રહ કરવો તેને મિથ્યા સમજીશું કે જે આપણી ખરી ઉત્તિ થવામાં હાનિકારક છે.

ધનની પણ હદ હોય છે. જ્યારે ધન અધિક હોય છે ત્યારે આપણે તેનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી અને જ્યારે તે ધનનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી ત્યારે તે મદદ કરવાને બદલે એક રીતે વિધનકર્તા થઈ પડે છે.

આપણી આસપાસના તમામ લોક એવા છે કે જેમણે જીંદગીનો ધણો ભાગ ધન કમાવામાં જ ગુમાવેલો હોય છે. તે જે પોતાની જીંદગીના શુદ્ધ પૂર્વક ઉપયોગ કરે તો તેમની જીંદગી હંમેશને માટે ઉત્તમ અને આનન્દ પ્રદ બની રહે તેમ છે. જે મનુષ્ય પોતાની જીંદગી સુધી ધન વિગેરેનો સંગ્રહ કરતા રહે છે અને મરતી વખતે તે તમામ પરાપકારને માટે મક્કતા જાય છે તે મનુષ્યની જીંદગી પણ ઉચ્ચ જીવનથી ધણીજ નિચે પડેલી હોય છે. તેનો ધન સંગ્રહ કરતી વખતે એ ઉદ્દેશ નહોતો કે, મરતી વખતે આ સર્વ ધન સારા કાર્યોમાં ખર્ચવાનું છે. આપણે કાંઈ ગરીબ અને પગરખા વિનાના મનુષ્યને આપણા ધસાવણા અને ફાટેલાં પગરખાં આપીએ છીએ તેથી કાંઈ આપણે પરાપકાર કર્યો હોવાય નહિ. પણ ખરે પરાપકાર તો તેજ છે કે જે વખતે કાંઈ ગરીબ માણસ ખરા ઉનાળામાં પગરખાં વિના રખડતો હોય છે; અને પોતાનાં બાળ બચ્ચાંનું પોષણ કરવામાં પ્રમાણિકપણે પૈસા કમાવાનો યત્ન કરે છે, છતાં તેની જરૂરિયાતો પૂરી પડતી ન હોય તે વખતે તેને આપણે આપણાં નવાં પગરખાં દયાની ખાતર આપી અને તેને ખરા તકમાં પગ બળતા અટકાવીએ ત્યારે તે ખરા પરાપકાર છે, અને ત્યારેજ તેનું ખરૂં ફળ મુશ્વર આપણને આપે છે.

જે લોકોએ ગહુજ ધનનો સંગ્રહ કર્યો હોય તેમણે તે ધનનો આ પ્રમાણે ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે પછી તે પોતાના બાકીના જીવનને અને રીતભાતને ઉત્તમ બનાવી શકશે. આ પ્રમાણે તેની જીંદગી દિનપ્રતિદિન સુધરતી જવાની અને ઉત્તિ થવાની. એક વખત એવો આવે છે કે જ્યારે મનુષ્યને માટે એ વાત ધણીજ ખરાબ સમજવામાં આવે છે, જ્યારે તે મરી જાય છે અને તે વખતે તેનું એકું કરેલું સંપત્તિ ધન અહીંજ મૂકી અને તેને ખાલી હાથે જતું પડે છે.

ધણા માણસો આજ કાલ મોટા મહાધણોમાં રહેલા છતાં પણ ગરીબમાં ગરીબ માણસના જેટલા મુખ અને શાંતિનો અનુભવ કરતા નથી.

ધણા મનુષ્યો ઉત્તમ વસ્તુઓથી હંમેશાં દૂર રહે છે કેમકે તે હંમેશાં જુની વસ્તુઓમાં જ પ્રિતિ રાખે છે. જેથી જે તે જુની વસ્તુઓ ખીજતે આપી દે તો પછી આજીવનથી ચીજો ખરીદવી પડે. સંગ્રહ કરવાથી કાંઈ પણ એક પ્રકારની હાનિ સહન કરવી પડે છે જ્યારે વિવેક પૂર્વક ખર્ચ કરવાથી હંમેશાં નવો લાભ મળે છે.

જે ઝાડ પોતાની અન્નનત્ર અને લોભની ખાતર પોતાના પાનને પોતાના ઉપર રહેવા દે તો પછી તેને વસન્ત રતુમાં પૂર્ણ અને સુંદર નવ જીવન ફરી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે. ધીરે ધીરે અવનતિ થાય છે અને અંતે મૃત્યુ થાય છે. વૃક્ષ જે સુકાઈ જાય તો પછી તે પોતાનાં જીવતાં પાન સાથેજ સુકાઈ જાય છે કેમકે પછી તેને નવા પાન આવતાં નથી. પરંતુ જ્યાં સુધી તે જીવિત રહે છે ત્યાં સુધી તો તેણે નવા પાન મેળવવા માટે પોતાનાં જીવતાં પાનને ત્યાગ કરવોજ જોઈએ.

અનન્તજીવન અને શક્તિની સાથે આપણા ઐક્યભાવ માનીને જીવન વ્યતિત કરતાં પૂર્ણ જીવંતી અને શક્તિ પ્રાપ્ત કરી એજ આપણે માટે પ્રાકૃતિક અને મૂળ જીવન છે. કે જેથી આપણને જ્ઞાન થાય છે કે જે વસ્તુની આપણને જરૂર પડે છે, તે વસ્તુનો ભંડાર આપણી પાસેજ છે.

સમ્રાટ કરવાથી નહિ પરંતુ જે ચીજો આપણી પાસે આવે તેનો શુદ્ધિ પૂર્વક ઉપયોગ કરવાથીજ આપણી પાસે હમેશાં નવી નવી વસ્તુઓના ભંડાર આવવાનાજ, આ નવો ભંડાર જીવતાં ભંડાર કરતાં આપણી વર્તમાન જરૂરિયાતોને માટે અધિક લાભ દાયક અને ઉપયોગી હોય છે. આ રીતે આપણે પોતે અનન્ત પરમાત્માનો ઉત્તમગા ઉત્તમ ભંડારજ મેળવીએ છીએ એટલુંજ નહીં, પરંતુ આપણી મારફતે એ ભંડાર બીજાઓને પણ મળી શકે છે.

નિષ્કામકર્મનું મહત્વ.

(અનુમધાન ગતાર્કથી).

આ પ્રકારની નૈષ્કર્મ્ય પદ્ધતિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે અનેક જન્મ ધારણ કરવા પડે છે, તું જ્યાં તે પદ્ધતિ પ્રાપ્ત થઈ કે પછી સમજવું કે મનુષ્ય જીવનમાં મેળવવા યોગ્ય વસ્તુ તેને મળી છે. પછી તે સ્વતંત્ર થઈ શકે છે અને તેના પરંતુ પ્રકૃતિનું બંધન દુટ્ટી મથુ એમ સમજવું પછી તે પ્રકૃતિને તેના વાસ્તવિક રૂપમાં જોવા માટે કે જેથી તે ફરીથી તેને બંધનમાં નાખી શકતી નથી જરા અધિનતા છે, ત્યાં સ્વાર્થ શુદ્ધિ છે, અને જ્યાં સ્વાર્થ-શુદ્ધિ છે, ત્યાં ફળની ઇચ્છા છે જે મનુષ્ય સ્વાધિન થઈને પ્રેમની સાથે કામ કરે છે, તેને કદી ફળની ઇચ્છા થતી નથી, અને જ્યાં તેનો કોઈ સ્વાર્થ હોતો નથી ત્યાં પછી જર્મ ફળ તેને દુષ્કાં આપી શકતું નથી.

માળાપ પોતાના પુત્રની આસના વાસના કરે છે તે યુવેની પાસે બદલો મેળવવા માટે કરે છે. નહીંજ એવો માળાપનો ધર્મજ છે કે તેણે બાળકોને પાળી પોષી અને સારી રીતે ઉછેરણી આપીજ નેહાં તેવી રીતે આપણે પણ જ્યારે કોઈ માણસને માટે, આ ગામને માટે કે દેશને માટે કાંઈ કામ કરતા હોઈએ તો તે પ્રેમ અને દલનાની સાથે આપણો ધર્મ સમજીને કરવું જોઈએ, પણ બદલો લેવાની કે કરેલા કામોનું ફળ લોભવાની ઇચ્છા રાખી જોઈએ નહિ. જે તમે નિસ્વાર્થપણે કરો તો દાન આપતા હો કે નિષ્કામ પણે સત્કારના ઉપર ઉપકાર કરતા દર્શો તો તમારા કર્મ કદી પણ તમને બંધન કરતાં થઈ પડે નહિ જ્યાં ફળની ઇચ્છા રાખવામાં આવે છે ત્યાંજ બંધન છે.

તોડતી માફક કામ કરવાથી સ્વાર્થલુહિતો ત્યાગ થઈ શકતો નથી અને તેથી તે બંધનના હેતુરૂપ છે. પણ જો તમે સ્વામીની માફક એટલે જેમ માળાપ પ્રજ્વળી સેવા કરે તેવી રીતે કામ કરશો તો તે કામ કરવાથી ખરા પ્રેમ અને આનંદને જોગવશો.

મનુષ્યના આસ્તિત્વની રચના અને રક્ષા માત્ર બેજી વસ્તુથી થાય છે. એક દયા અને બીજી શક્તિ. શક્તિ—બળ—સામર્થ્ય—અધિકારના અંદકારમાં રહેવું અને તેનો અભ્યાસ કરવો—જો સ્વાર્થ પરતા છે. પ્રત્યેક પુરુષ મા સ્ત્રી પેતાનો અધિકાર અને શક્તિથી લાભ મેળવવાની ચિંતામાં હમેશાં વ્યગ્ર રહે છે. દયા એ સ્વર્ગનું દ્વાર છે. જેને ધર્માત્મા ખનવું હોય તેણે દયા રાખતી નેત્રએ ન્યાય, અધિકાર અને શક્તિ આ સર્વનો યથાર્થ ઉપયોગ પણ દયા ઉપર આધાર રાખે છે. કર્મના બદનાની ઈચ્છા રાખવાથી આત્મિક ઉન્નતિના માર્ગમાં નિધન આવે છે. જેથી ફળની ઈચ્છાવિનાશ માત્ર કર્મ કરવાથી બંધન થતું નથી.

દયા, અને નિસ્વાર્થ ઉદારતાને ધારણ કરવાનો એક બીજો પણ ઉપાય છે. તે એ છે કે કર્મ કરતું તેને ઉપાસના સમજીને કરતું જો તમને ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા હોય તો જે કર્મ કરો, તે તેની ઉપાસનાજ છે. અને તેથી જે કર્મ કરો તેનું ફળ ઇશ્વરને અર્પણ કરો.

જેમ પરમાત્મા ઢાંઘ પણ પ્રકારના સમય કે સ્વાર્થ વિના કામ કરે છે તેજ પ્રકારે તમે પણ કરો. જેમ કમળ જળમાં રહેવા છતાં પણ જળથી ગિત રહી શકે છે તેનીજ રીતે નિષ્કામ કર્મ કરનારને કર્મ બંધન કરતું નથી, પૂર્વે ન્યારે કુશ્મેતનું સુદ સમાધ થઈ ગયું ત્યારે પાડવોએ મોટો યત્ન કર્યો હતો અને જે વખતે તેમણે ગરીબોને ઘણુંજ ધન દાનમાં આપ્યું હતું. જેથી ધણાને આશ્ચર્ય થયું હતું. પણ ન્યારે યત્ન સમાપ્ત થયો ત્યારે લાં એક માણસ આવ્યો. તેનું અર્ધ શરીર સોનાનું હતું અને અર્ધ બેરો રંગનું હતું. તે ત્યાં આવીને યત્નમાં આરોટવા લાગ્યો. થોડી વાર પછી તે યત્ન કરતાંઓને સંબોધીને કહેવા લાગ્યો કે, તમે સર્વને લુપ્ત બોલી બૂઠાવામાં નાંખો છો. આ યત્ન નથી. આ સાંભળી યત્ન કરતાંઓએ કહ્યું, તમે શું કહો છો ? શું પહેલાં ઢાંઘ વખતે આવા યત્નમાં આવ્યું ખણી દાન અપાયું હતું ? લુપ્તો કે ગાલ, ધનવાન અને દુષ્ટી સર્વ ધનવાન બની સુખી થઈ ગયા છે. આ સાંભળી તે માણસે ઉત્તર આપ્યો કે, સાંભળો, એક નાનું સરખું ગામ હતું. તેમાં એક ગરીબ બ્રાહ્મણ સદ્ગુણી રહેતો હતો. તેના કુટુંબમાં ચાર માણસો હતાં. એક પોતે, બીજી તેની સ્ત્રી, ત્રીજી તેના પુત્ર અને અને ચોથી તેની પુત્રવધુ. તેના નિર્વાદ લિશ્તાબથી ચતો હતો. એક વખત એવો આવ્યો કે સાગલગાદ ત્રણ વર્ષ સુધી તે દેશમાં દુષ્કાળ પડ્યો. તેવા વખતે તેના કાળી કાંઠ સીમા રહી નહોતી. પાંચ દિવસ સુધી તો તે ચારે જણને નિરાહાર રહેતું પડ્યું. છઠે દિવસે તેમને ઢાંઘ માણસે જવ આપ્યા, કે જેને રાંધીને બ્રાહ્મણે તેના ચાર ભાગ કરી ચારે જણે વહેલી લીધા, અને ખાવાનો ત્યાં આરંભ કરે છે ત્યાં ઢાંઘએ બારણું ખખડાવ્યું. બ્રાહ્મણે બારણું ઉઠાડ્યું, અને અભ્યાગતને અંદર આવવાની આજ્ઞા આપી. આપોત્તમાં હમેશથી આ રીવાજ ચાલતો આવે છે કે, શુદ્ધ પોતે બૂખ્યો રહીને પણ અનિચિતે જોગ્યન આપે છે. તે પ્રમાણે તે ગરીબ બ્રાહ્મણે આવેલા મહેમાનને પોતાના ભાગનું જે ખાવાનું હતું તે તેને આપી દીધું. અવિશે માણસ ઘણોજ શૂખ્યો હતો જેથી તે તો તે તમામ ખાઈ ગયો, પછી કહેવા લાગ્યો કે, તમે તો મને મારીજ નાંખ્યો, હું દસ દિવસથી બૂખ્યો છું. આવવા જોગ્ય

નથી તો મારી ભૂખ ન મટતાં પણીજ વધી ગઇ છે. આ સાંભળી બાહ્યજીની ઓંચે પોતાના પ્રતિને કહ્યું કે, મારા ભાગ્યું જે ભોજન છે તે પણ તેને આપી દો, પણ તેના પતિએ ના કહ્યું. ઓંચે હઠ કરીને કહ્યું કે જીવો, આ ગરીબ માણસ આજે આપણો અતિથિ થઇ આવ્યો છે અને જખ્યો છે, તેને ભોજન આપવું એ આપણો ધર્મ છે. કેમકે હું આપની અહાં ગિની છુ, એથી મને આપની અતિથિ સેવામાં ભાગ લેવાનો અધિકાર છે. આમ કહી તેણે પણ પોતાના ભાગ્યું અન્ન તેને આપી દીધું તે પણ તે ખાઇ ગયો અને પછી કહ્યું કે, હજી પણ મારી ભૂખ શાંત થઇ નહીં. ત્યારે પુત્રે કહ્યું કે મારો ભાગ હશે હું આપું છું કેમકે કર્તવ્ય પાલન કરવામાં મારે મારા પિતાને મદદ કરવી એ મારો ધર્મ છે. પરંતુ પુત્રની ભાગને પણ તે અતિથિ તો ખાઇ ગયા છતાં તેને તૃપ્તિ થઇ નહિ. ત્યારે પુત્રની ઓંચે પણ પોતાનો ભાગ તેને આપી દીધો. તે પછી આવેલો અતિથિ જમી અને તૃપ્ત થયો. અને આશ્ચિય દૃષ્ટને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેજ રાત્રે તે ત્યારે જજી ભૂખના દુખને સહન કરતાં મરી ગયાં, તે ભોજનના દાણા જે ભૂમિ ઉપર પડ્યા હતા ત્યાં હું આરોટવા લાગ્યો અને તેથી આ માફ અર્ધું શરીર સુવર્ણનું થઇ ગયું છે તે વખતથી આજ સુધી હું સસારમાં ક્યાં કંઈ છું કે જો કોઇ એવો યસ બીજે કોઇ કેહાણે થયો હોય તો હું ત્યાં આરોટી અને માફ અર્ધું શરીર સુવર્ણનું કરી દઉં. પછી હું અહીં આવી તમારા યજ્ઞના સ્થળે આરોટયો, પણ માફ શરીર સુવર્ણનું થયું નહિ, અને જેથી હું કંઈ છું કે તે બાહ્યજીના જેવો તમારો યજ્ઞ નથી.

આ દ્રષ્ટાંતથી દાનની પરિસિમાની ખાત્રી થાય છે પરંતુ શાકની વાત છે કે તેતી ઉદારતા અને અતિથિ સેવાના ઉત્તમ માર્ગને દિન પ્રતિદિન લોપ થતો રહે છે. અંતિમ સમય સુધી બીજાઓના ઉપર ઉપકાર કરવો, અને બદલાની આશા બિલકુલ ન રાખવી એજ ખરો ધર્મ યોગ છે. ગરીબોને દાન આપીને તેના બદલાની કદિ પણ આશા ન રાખો. પરંતુ તમે પોતાને ધન્ય માનો કે તેના વડે ઉદારતા અને દયાનો અભ્યાસ કરવાની તક તમારા હાથમાં આવી. આથીજ સર્વ આશ્રમ કરતાં ગૃહસ્થાશ્રમને એજ કહ્યો છે, કેમકે ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મ, સંન્યાસાશ્રમના ધર્મ કરતાં પણ કઠિન છે.

પ્રાચિન હિંદુનો સમ્યક્તાનો વિચાર.

(અનુસંધાન ગતાર્કથી.)

સામખેરિયા.

મહાભારતના યુદ્ધ પછી ધણી સૂર્યવંશી અને ચંદ્રવંશી જાતિઓ હિંદુસ્તાન છોડીને દૂર જઈને વસી હતી એક હિંદુ જાતિએ સામખેરિયામાં જઈને પોતાનું રાજ્ય સ્થાપિત કર્યું. તે રાજ્યની રાજધાની વજ્રપુરમાં હતી ત્યારે આ દેશનો રાજા કોઇ યુદ્ધમાં માર્યો ગયો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણના ત્રણ પુત્ર પ્રદ્યુમ્ન, ગદ અને શામ્બ ધણી બાહ્યજી અને ક્ષત્રિયોને સાથે લઈને ત્યાં પહોંચ્યા. આ ત્રણે બાહ્યજીમાં મોટા ભાગ ત્યાંની ગાદી ઉપર બેઠા. મો

કૃષ્ણનું મૃત્યુ થયા પછી તે ફરી દ્વારિકામાં આવ્યો હતો. તે સર્વ જ્ઞાતિ હરિવંશ પુરાણમાં વિષ્ણુ પર્વના ૬૭ મા અધ્યાયમાં લખેલું છે સાધારણિયા અને ઉત્તર એશિયાના પ્રદેશમાં હિંદુઓનાં સંતાન આજ સુધી મળતાં આવે છે, સાધારણિયા અને ફિનલેન્ડમાં યુદ્ધવંશની એ જાતો હોવી એ ઇતિહાસથી જાણાય છે. તે જાતિઓનાં નામ Samojedes' અર્થાત સ્યામ યદુ અથવા Tchontches અર્થાત જાદો છે.

એશિયા માધનર.

પ્રથમ જે આ દેશમાં કાલદિયન નામની જાત વસતી હતી તેની સમ્મતા ધણીજ વધેલી હતી. ખરી રીતે તે ભારતની બ્રાહ્મણ જાતિના હતા. કાલદિયન શબ્દ કુલદેવનો અપભ્રંશ છે. કુલદેવ એ બ્રાહ્મણોનું જ નામ છે.

બૌદ્ધમતના પ્રચાર વખતે હિંદુસ્તાનના બહુજ બૌદ્ધ સાધુ એશિયા માધનરમાં પહોંચ્યા હતા. તેમણે બૌદ્ધ ધર્મના પેટલાય સિદ્ધાંત અને આચાર વિચાર આ દેશમાં ફેલાવી દીધા હતા. તેનો પ્રભાવ ઇશાઇ મત ઉપર બહુજ પાડ્યો હતો અને તેજ પ્રભાવ આજે ટાઇ ટાઇ સ્થળે નજર આવે છે.

આસીરિયા.

પ્રાચીનકાલમાં આસીરિયા દેશમાં ઉચ્ચ એલ્ફીની સમ્મતા ફેલાઇ હતી. તે પશ્ચિમ હિંદુ જાતિનીજ વસાયેલી હતી. તે જાતિમાં પ્રથમ રાજા બલિ થયો હતો તેની હકીકત હિંદુ પુરાણમાં મળી આવે છે આસીરિયાના ઇતિહાસમાં Bel ya Boal નામના રાજાનો ઉલ્લેખ છે. તે રાજાનું જ્ઞાતિ હિંદુ પુરાણમાં બલિ નામથી વર્ણવેલું છે. તે મહાન મતાપી અને પરાક્રમી રાજા હતા.

ઇરાન.

મેક્સમુલર સાહેબ લખે છે કે, જેને એરેઝિદિયન (પારસી) કહે છે. તે ખરી રીતે હિંદુસ્તાનમાં જ રહેનારા હતા. તે આ દેશને છોડીને ઉત્તર પશ્ચિમમાં ગયા હતા તેમનું ધર્મ પુસ્તક જન્દ અવસ્તા (Zendavesta) છે. તેમાંથી તેમના ધર્મના વિષે ધણીજ હેવાલ મળી આવે છે. ઇરાન શબ્દ એરના શબ્દનો અપભ્રંશ છે. ચંદ્રવંશી બુદ્ધનો પુત્ર પુરુરવા અને પુરુરવનો પુત્ર એરા (એસા) હતો. આ એરાના વંશના લોક એરન કહેવાય છે. આ એરન લોકોએ ઇરાન દેશને વસાવ્યો હતો. સૂર્ય અને ચંદ્રવંશમાં પરસ્પર યુદ્ધ થયા પછી, એરન લોક ભારતમાંથી નિકળીને ચાલ્યા ગયા હતા, અને પછી ત્યાં જઈ ઇરાન વસાવ્યું હતું ઇરાનના ઇતિહાસમાં ઇરાન અને વરણના યુદ્ધનું વર્ણન છે એથી એ વાતમાં બહુજ પુષ્ટિ મળે છે. મનુસ્મૃતિના દશમા અધ્યાયના ૪૩ અને ૪૫ માં સ્લોહિયાની જાણાય છે કે ઇરાની લોક હિંદુ દ્વિત્રિય જાતિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા છે. સર કમ્પ્લે ઝેન્સ લખે છે કે, જન્દ અવસ્તા ગ્રંથના કાલમાં પ્રત્યેક દશ શબ્દોમાં ૭ થી સાત શુદ્ધ સંસ્કૃત શબ્દ છે. ગ્રેટર હાગે (Haag) હિંદુઓ અને ઇરાનીઓનાં ધર્મ તત્ત્વો અને ધાર્મિક ગ્રંથોની મેળવણી કરી, તે જાણ્યું કે તેમાં ઘણું મળતું આવે છે. મહાભારત યુદ્ધની પહેલાં હિંદુ લોક ઇરાન સુધી ગયા હતા મહાત્મા જોરોસ્તર અને મહર્ષિ વ્યાસનો તુર્ક-સ્તાનના બલખ નગરમાં શાઆર્થ થયો હતો. ઇરાનીઓનાં ધર્મ પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે ઇરાનીઓનો નેતા જમરૌદ ઇરાનમાં પૂર્વ તરફના ઉચ્ચ સ્થાનમાંથી આવ્યો હતો. આ

ઉચ્ચ સ્થાન તે હિંદુસ્તાનનો ઉત્તર પશ્ચિમનો ભાગ-કાશ્મિર અને અફઘાનિસ્તાન વિગેરેનો છે.

પૂર્વઐશિયા.

હિંદુઓ કેવળ પશ્ચિમ અને ઉત્તર ઐશિયામાં જ નહીં પરંતુ ઐશિયાની પૂર્વમાં આવેલા કેટલાય દેશોમાં ગયા હતા તેનાં પ્રમાણ નિચે પ્રમાણે છે:—

બ્રહ્મા.

વિસ્તૃત સાહેબ લખે છે કે, બ્રહ્મદેશ અને ટીબેટમાં પણ હિંદુસ્તાનમાંથી સંસ્કૃત ગઈ હતી. પ્રથમ તો બ્રહ્મા એ હિંદુ નામ છે. બીજું હિંદુ અને બ્રહ્મદેશના રહેનારોઓના ધણી રીતરિવાજો મળતા આવે છે. આ વાત કહેવાની જરૂર નથી કે બ્રહ્મદેશમાં જે બૌદ્ધ મતનો આટલો બધો પ્રચાર છે તે આ દેશની જ વસ્તુ છે. પ્રાચીન સમયમાં બ્રહ્મા અને હિંદુસ્તાનનો ધણો ગાઢ સંબંધ હતો.

કમ્બોડિયા.

સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં કમ્બોજ શબ્દ મળી આવે છે કમ્બોજ ઉપરથી જ કમ્બોડિયા બન્યો છે. મુર્ધા-વસ્તુ-વેશાઓની રૂપાઓથી આ દેશની કેટલીય જાતનાં જોડવામાં, આવી હતી તો ત્યાં હિંદુઓનાં મંદીર મળી આવ્યાં હતાં જેથી જણાય છે કે, એક સમયે ત્યાં હિંદુઓનો ધણોજ પ્રભાવ હતો.

ચીન.

ચીન દેશ પણ પ્રાચીન ભારત-રાષ્ટ્રોઓએ જ વસાવ્યો છે. ત્યાં પણ પ્રથમ શનિય જો જતને વસી હતી. ચીન અને તાતારના ઇતિહાસોથી જણાય છે કે ચીનવાળા હિંદુ દુસ્તાના પુત્ર અવરતા સંતાન છે. સર વિલ્સન લખે છે કે, ચીનાઓ પોતે હિંદુઓથી ઉત્પન્ન થયેલા જણાવે છે. ચીની ગ્રંથોમાં લખ્યું છે કે, ઇસ્વીસન ૨૯૦૦ વર્ષ પૂર્વે દેશ નામના એક માણસની સાથે ચીનવાળાઓના પૂર્વજ ચીનમાં ગયા હતા. તે લોક ચીનની પશ્ચિમના ઉચ્ચ પહાડી પ્રાંતમાંથી આવ્યા હતા, એથી જણાય છે કે, તે લોક કાશ્મિર, અને પંચતળમાંથી ગયા હશે. એ દેશ પ્રાચિન ભારતનો ભાગ હતો; ચીનની ધર્મ મર્યાદા અને વિધાની ગતિ નિરંકરેદ ભારત બૃમ્ભજ છે. પ્રાચિન ભારત અને ચીનનો ધણોજ ગાઢ સંબંધ હતો. તેનાં અનેક પ્રમાણ છે. રામાયણ આદિ પ્રાચિન ગ્રંથોમાં ચીન અને ચીનની વસ્તુઓનો ઉલ્લેખ મળી આવે છે. ચીનની રાજસભામાં હિંદુસ્તાનના રાજાઓ જતા હતા તે સારી રીતે સિદ્ધ થયું છે. ચીનમાં બૌદ્ધ મતનો ફેલાવો એ હિંદુઓના પ્રભાવનું પૂરું પ્રમાણ છે.

ભારતીય ઉપદ્વીપ સમુદાય.

ઈર્નલેન્ડ લખે છે કે, આ દ્વીપોમાં સૂર્યવંશી શનિય જતને વસ્યા હતા. લાંબા મંદિરની દીવાલો પર એવી અનેક ચિત્રાવલેખો અને અન્ય ગ્રંથોમાં એવી અનેક વાત છે કે જેથી લાંબાણા એ હિંદુસ્તાનના શનિય હતા એ સાબિત થાય છે.

જાવાદ્વીપ.

જવાના ઇતિહાસમાં સ્પષ્ટ લખેલું છે કે, ભારતના-કાશ્મિર પ્રાંતમાંથી યજ્ઞાવ હિંદુ

આ દ્વીપમાં જઈને વસ્યા હતા. તેમણે જાના મનુષ્યોને ઉચ્ચ શિક્ષણ આપ્યું હતું, અને પોતાનો સંપત્તિ ચક્રાઓ હતો. અને તે સંપત્તિ આજ સુધી પણ પ્રચલિત છે. તેનો આરંભ ઇસવીસન ૭૫ વર્ષ પહેલાં થયો હતો. એલિફન્ટા સાહેબના ખનાવેલા દત્તિદાસમાં એ સર્વ વાત લખેલી છે. એ પછી પાણું હિંદુઓનું એક ટોળું જન્મ ગયું હતું. તે યોગાના લોક જૌદ મનાવલખી હતા. આ દ્વીપમાં એ વાર્તા ચાલે છે કે, સાતથી સદીના આરંભમાં ગુજરાતનો એક રાજા પાંચદગર મનુષ્યો લઈને ત્યાં ગયો હતો અને મતરામ નામના એક સ્થાને વસવાટ કરી રહેવા લાગ્યો હતો. તે પછી કેટલાક વખતે બેદગર મનુષ્યો જૌદ ધર્મીનાં પાણી ત્યાં ગયાં હતાં, તેમણે જૌદ મતનો પ્રચાર કર્યો હતો, ચીન દેશનો એક પ્રસિદ્ધ મુસાફર કે જેણે આ દ્વીપને ચોથી સદીમાં જોયો હતો તે લખે છે કે જનવામાં આ વખતે સર્વ લોક હિંદુ મનાયુ પાત્રી હતા.

ચોર્નિયોદ્વીપ.

એક પ્રસિદ્ધ મુસાફર કહે છે કે, આ દ્વીપમાં કેટલે કેટલે હિંદુ-ધર્મનાં પ્રાચીન ચિન્હ મળે છે. પર્વતોની કંદારો અને ખુલા મેદાનોમાં હિંદુસ્તાનના જેવા મંદિરો અને સિનાવયોનાં ખંડેર જણાય છે. સમુદ્રનાં કિનારેથી કેટલે ચારસો માઈલ દૂર પણ નામની જગ્યાએ પણ કટવાંક મંદિર ઉચ્ચ શ્રેણીની કારીગરીથી ખનાવેલાં જણાય છે, અને તેમાં હિંદુ દેવતાઓની પ્રતિમાઓ પણ છે.

વાલીદ્વીપ.

આ દ્વીપ જનવાની પૂર્વે છે. સરસ્વતીમહાદેવે રહેવસ લખે છે કે, આ જગ્યાએ કેવળ શ્વાલોનો ધર્મ એકલો જ જણાય છે એમ નહિ, પરંતુ અહીં સદેર અને પ્રજાની વ્યવસ્થા સંભંધી દિવાળ હિંદુઓના જેવી છે.

સુમાત્રા.

આ દ્વીપમાં હિંદુઓના એક વિશાળ મંદિરનું ખંડેર જોવામાં આવે છે, અને અનેક ખંડિત મૂર્તિઓ પણ ત્યાં મળી આવે છે.

સેલેવિસ દ્વીપ.

આ દ્વીપમાં પણ હિંદુઓનાં અનેક ચિન્હ મળે છે. પ્રાચીન મહાસાગરમાં જેટલા દ્વીપ સમૂદ્ર છે, તે સર્વમાં હિંદુ ધર્મનાં સ્મારક ચિન્હ મળી આવે છે. કેટલાક વખતે ઉપર ત્યાં હિંદુ ધર્મનો ખુબ પ્રચાર હતો એમ જણાય છે.

લંકા.

લંકામાં અત્યંત પ્રાચિન વખતથી હિંદુઓનું વ્યાપારમન ચાલ્યું છે. રામચંદ્રના વખતમાં લંકાના આચાર કષ્ટ શાસ્ત્ર-ગ્રંથોનું ગત્ય હતું. રાવણને માર્યા પછી લંકાનું રાત્રિ સદાચારી વિકાસજનું આપવામાં આવ્યું હતું. પાછળથી હિંદુસ્તાનના લોકોએ ત્યાં જઈ જૌદ મતનો ફેલાવો કર્યો હતો. ચક્રવર્તિ અગ્રીકના વખતે લંકા અને હિંદુસ્તાનનો યાદ સંબંધ હતો. આ દ્વીપનું બીજું નામ ત્રિલોકદ્વીપ છે, તેનું અપભ્રંશ નામ રીસેન છે.

આતો એશિયા શંખધી વાત મઠ હવે ખીજ મહાદ્વીપની દરકત સાંભળો:—

આસ્ટ્રેલિયા.

આ મહાદ્વીપમાં પણ દિંદુ ભતિ પદોંચી ગઈ હતી; પરંતુ ત્યાં તેણે ઘણા વખત મુધી વાસ કર્યો નહોતો. તથાપિ આ દ્વીપમાં દિંદુઓના પ્રચલન સ્વચ્છ ઇસવી અઠ્ઠમી વસ્તુઓ મળ્યા છે. તેમાં વસનારી જાતિયોની પાસે એક એવું સ્વચ્છ છે કે જે દિંદુઓની વિખ્યાત સ્ત્રવિષાની પાદ આપી રહ્યું છે. આ સ્વચ્છનું નામ એમરંગ છે. તે બાણના જેવા આકારનું છે. તેમાં એ અપૂર્વતા છે કે ચતુરને હણીને તેના ગ્રેસની તરફ પાછું આવે છે. મહાકારતના મુદ્દ વખતે અર્જુન અને કર્કની પાસે જે બાણો હતા તેના જેવું આ બાણ છે.

અર્જુન.

વંગિય નરત્નો.

૧

મહાત્મા કેશવચંદ્રસેન.

બહો સમાજના આગેવાન અને જાણીતા મુધારક મહાત્મા કેશવચંદ્રસેનનો જન્મ તા. ૧૬—૧૧—૧૮૩૮ ના રોજ થયો હતો. તેમના પીતાનું નામ ખારિગોહન હતું તેઓ ક્ષત્રકતાની ટંકચાળમાં દિવાન હતા. તેમનાં માતૃબીનું નામ સરોદામુંદરી હતું. તેઓ દસ વર્ષની ઉમરના હતા ત્યારે તેમના પીતાનું મૃત્યુ થયું હતું તેથી તેઓ તેમના શાકાની દેખરેખ તીવ્રે ઉછર્યા હતા. પ્રથમ તેમને પ્રાથમિક શાળામાં મુકવામાં આવ્યા હતા તે પછી તેઓ બેંક્રે પોલીટન કોલેજ તથા હીન્દુ કોલેજમાં દાખલ થયા હતા. બાળપણથીજ તેમને તત્ત્વ વિદ્યાનો મોખ્ખા હતા. મીસ્ટન અને રોક્રસીઅરનાં કાવ્યોના તેઓ ખાસ પ્રસંગ હતા. અને ગદ્યમાં બેકન અને બર્ક એ વિદ્વાનોના ગ્રંથોના તેઓ ખાસ અધ્યાસક હતા. ૧૮૫૬ માં તેમનું લઘુ મધુ અને તેને ખીજ વર્ષે એટલે ૧૮૫૭ માં તેઓ બહો સમાજમાં જોડાયા. ૧૮૬૧ માં તેમણે બેંક્રે એન્ડ બેન્ક્રેલમાં કચાકે તરીકે તોફરી મેળવી; પરંતુ ધાર્મિક કર્તવ્ય જાળવવાના ભતિ ઉચ્ચ હેતુથી તેમણે તે જગ્યાનું મજુર ચોડ્ય વખતમાં રાજીનામું આપ્યું, અને તેજ વર્ષમાં તેમણે “ઇન્ડિઅન મીસર” નામનું ચોપાનીયું કાઢ્યું તથા કર્યું. ૧૮૬૨ માં ધાર્મિક વિષયની ચર્ચા કરવાના ઉદ્દેશથી તેમણે સંગત સભાની સ્થાપના કરી. અને તેજ વર્ષમાં એટલે ૧૮૬૨ ના એપ્રિલ મહીનાની ૧૩ થી તારીખે મદરિ દેવેન્દ્રનાથ ટાગોરના વરદ હસ્તે તેમને બહો સમાજના આચાર્યનું પદ પ્રાપ્ત થયું. ૧૮૬૪ માં તેઓ બહો સમાજના ઉપરિચક તરીકે મદ્રાસ ગયા. અને ત્યાં તેમણે બહો સમાજની શાળાની સ્થાપના કરી. તેમણે વિધવા વિવાહ અને ઇન્ટર મેરજના પદમાં ઉપરિચક કર્યો અને તે સંધીતા લાભ લઈ તેમના દ્વેષીઓએ તેમની નિંદા અને ખોટી અફવા ફેલાવી અને તે દ્વારાએ તેઓએ તેમની અને મદરિ દેવેન્દ્રનાથ ટાગોર વચ્ચે લેખનમ્ ઉત્પન્ન કરાવ્યું અને તેના પરિણામે તેમને તેમના શિષ્યો સાથે મદરિથી જુદા પડ્યું પડ્યું, અને જુદા પડતાં તેમણે નવીન સમાજ સ્થાપી. આ બેદાશક બનાવ તા. ૧૧—૧૧—૧૮૬૬ ના રોજ બન્યો. સમાજ માટે તેમણે વેદો, ગાયત્રી, ગોરાન અને

જંદાવસ્થાના પ્રમાણો સમગ્ર કરી નવસંહિતા રચી. સને ૧૮૬૮ માં પ્રખ્યાત બહોમદો-
રનો પાચીનાંખ્યો; અને તેજ વર્ષમાં હિંદના વાઇસરોય લૉર્ડ લૉરેન્સ તરફથી બહો-
મેરજ ખીલ કોહિન્સીલમાં રજુ કરવા સારૂ તેમને આમંત્રણ થયું ૧૮૭૦ માં તેઓ વિ-
લાયત ગયા અને ત્યાંના જુદાં જુદાં ગામોની મુલાકાત લીધી અને ત્યાંના અંગ્રેજોની
વિનંતી ઉપરથી જુદા જુદા વિષયો ઉપર વ્યાખ્યાનો આપ્યા તે ત્યાંના સઘળા અંગ્રેજો
તરફથી મુકત કંઠે પ્રત્યેક પાખ્યા ત્યાંથી પાછા આવ્યા તેમણે સ્ત્રી કેળવણી તથા સુધા-
રાના ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી ઇન્ડિઅન રીફોર્મ એસોસિએશનની સ્થાપના કરી ૧૮૭૭ માં તેમણે
કલકત્તામાં અપર સરકયુલર રોડ ઉપર એક બંધ મકાન ખરીદ્યું અને તેનું નામ લીલી
કોટેજ પાડ્યું ૧૮૭૮ માં તેમની દીકરીનાં લગ્ન કુચબીહારના મહારાજ સાથે કર્યા અને
તે સંબંધથી તેમના દેથીઓએ તેમની ધણી નિંદા કરી અને ખોટી અફવાઓ ઉતારી અને
તેથી તેમને ધણું ખમવું પડ્યું. ૧૮૮૧ માં તેમણે ધ્વજરોપણ નામનો એક નવો સંસ્કાર
કર્યો તેનો હેતુ સઘળાં રાષ્ટ્રો, સઘળાં લોકો, સર્વ ધર્મો, સઘળાં લોકાચાર, સર્વે
ભક્તિમાર્ગો, અને સઘળાં વૈરાગ્યનાં સાધનો તેમાં એક લીન થયેલાં છે અને
તે બધાંની સિદ્ધિ અર્થેજ આ નવ વિધાન ધ્વજરોપણ છે એમ સ્પષ્ટપણે સ-
મજાવ્યું અને આ ધ્વજના રક્ષણ અર્થે હિંદુ, મુસલમાન, ખ્રીસ્તી, પારસી,
વીજરે તમામ ધર્મના લોકોએ પ્રયાસ કરવો જોઇએ અને હરેકે- આપસ આ-
પસના દ્વેશોનું વિરમરણ કરી આ ધ્વજ નીચે એકત્ર થવું એમ સમજાવ્યું.
૧૮૮૪ ના જાનેવારી મહીનાની આઠમી તારીખે મહાત્મા કેશવચંદ્રસેન વિશ્વ પિતાના
અમરધામમાં સિધાવ્યા. બહો સમીક્ષણી વૃક્ષનું બીજ રાજરામ મોહનરાયે રોપ્યું.
મહર્ષિ દેવેન્દ્રનાથ ટાગોરે તે વૃક્ષને પાણી પાઇ તેનું સંરક્ષણ કર્યું અને મહાત્મા કેશવચંદ્ર-
સેને તેનું પ્રચંડ વૃક્ષ બનાવી સમગ્ર ભારત વર્ષને તેનો આશાદ મખાડયો.

મહુધાનિવાસી.

મહાભારતમાં આયુર્વેદનો અર્થ અથવા માહાત્મ્ય.

(લેખક - શ્રીયુત ઉદયચંદ લાસચંદ).

(અનુસંધાન ગતાંકથી.)

મૂલાશયના મૂળમા અને ગુદા પ્રદેશમા તેજનો આશ્રય કરનાર અપાન વાયુ મૂત્રપુરી-
યને બહાર નિકળવાની પ્રવૃત્તિમાં ગતિ આપે છે. અપાનવાયુના અને પ્રાણવાયુના સ્થાનના
મખ્યભાગમા સ્થિત રહી અગ્નિ પોતાની પાચનક્રિયા કરવામાં પ્રવર્તે છે. નાભિની નીચેના
ભાગમાં પક્વાશયનું સ્થાન છે અને નાભિની ઉપરના ભાગમા આમાશયનું સ્થાન છે.
અંત કરણ-હૃદય એ શરીરમાંની સર્વે નાડીઓનું મૂળસ્થાન છે. તેમાંથી ઉપરના, પ્રદેશ
અને નીચેના પ્રદેશોમા અને આગ પ્રદેશોમાં જે નાડીઓ ફેલાયેલી છે તે નાડીઓના સંખ-
ધમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે

શત્તૈકા હૃદયસ્ય નાઢયાસ્તાસાં શરીરમાં સૈતયા ।

આ શ્રુતિમાં કયા પ્રમાણે—એક સો મુખ્ય નાડીઓ ફેલાયેલી છે. એક નાડી મસ્તક તરફ ગયેલી છે. દસ પ્રકારના પ્રાણોની પ્રેરણાથી એ નાડીઓ આહારમાં આવેલા અન્નનોના રસોને શરીરમાંના તે તે સ્થાનોમાં પહોંચાડે છે.

આ પ્રમાણે શરીરસ્થાનનો વિષય સંક્ષેપથી મહાભારતમાં કહેવામાં આવ્યો છે. શરીરમાં ઉત્તર યથેલા રોગોના નાશને માટે ઔષધાદિકનો આશ્રય કરવાની આવશ્યકતા છે, અને માનસિક રોગોના નાશને માટે પ્રચીના આજ્ઞાની આવશ્યકતા છે. ઇષ્ટ પદાર્થોના વિયોગથી અને અનિષ્ટ પદાર્થોના સંયોગથી જે માનસ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય છે તે ધીમે ધીમે શરીરને રોગગ્રસ્ત બનાવી દે છે. કારણ કે શરીર અને મન એ ઉભયને ધણીજ ધનિષ્ઠ અને અતિનિષ્ઠનો મંબંધ છે. તેમાં પણ કોઈ મનોજન્ય વ્યાધિ કોઈ એવા પ્રકારનો દોષ કે જેને દૂર કરવા માટે કુદરતના નિયમ પ્રમાણે કશોએ ઉપાયજ ન હોય, તેને માટે કોઈ પણ જાતનો ખેદ કે ચિંતા કરવાની જરૂર નથી. કારણકે સતત મંત્રાપ શરીરને એજ નામના ગુણથી રક્ષિત કરે છે. આયુષ્યનો ક્ષય કરે છે. શોકથી દૂર રહેવામાં આવે તો શરીરની તંદુરસ્તી તથા ઇન્દ્રિયોનું સામર્થ્ય અપ્રતિહત રહે છે. તેને માટે તેના નિવારણ માટે—તે વિષયનું વિચારણુ કરતા જવું, એ એક પ્રકારનું અંતરંગ ઔષધ છે.

આ વિષય મનુ ભગવાન અને ભૃગુમુનિના સંવાદના રૂપમાં મહાભારતમાં ઉપવચ્ચ થાય છે તે સંવાદ સર્ગોએ આયુર્વેદના સિદ્ધાંતને અનુસરતોજ છે.

આહારના સંબંધમાં પણ લક્ષ્મી અને ઇન્દ્રનો સંવાદ મહાભારતમાં ઉપવચ્ચ થાય છે. તેમાં લક્ષ્મીએ ઇન્દ્રને કહ્યું છે કે,

જે મનુષ્ય રાત્રિએ દહીં તથા આયુરો ખાતો નથી, રહેવાનું સ્થાન દુર્ગંધ અને ખીભત્સમય પદાર્થોથી રક્ષિત દેખ, સ્વચ્છ હોય અને વિસ્તીર્ણ દોષ, સૂર્યના ઉદય પહેલાં નિંદ્રાનો ત્યાગ કરનારો દોષ, પ્રાતઃકાલમાં મંગલમય પદાર્થો ધી, ગાય, વિદ્વાન, વ્રાહ્મણ અગ્નિ દોષનો અગ્નિ, પુષ્પમાળા, સૂર્યનારાયણ, સ્વચ્છ અને પવિત્ર જળ અને ધર્મોત્થા (રાત્ર) નાં દર્શન કરનાર દોષ, રાત્રિના પહેલા પ્રદેશને છોડી વચમાંના જે પ્રદેશ નિંદ્રાવશ થનાર દોષ અને નિદ્રા લેનાર ન દોષ તે મનુષ્યમાં હું આરોગ્યાદિક સર્વસંપત્તિ દેવા માટે સર્વ ઉત્કૃષ્ટ રત્ન છું.

તેમજ જે મનુષ્યોના પાકકર્તા (રોગી કરનાર) ગંદા ન હોય, બનાવેલું અન્ન અજાદિત દોષનું રહેતું હોય, દૂધ કે જે અવનિપરના અમૃત રૂપેજ છે તેનું ધણીજ દુઃશિયારીથી સંગ્રહી કરનાર દોષ, ગરુડી અંદર ગોધુમ (ધણેનો લોટ) ચોખ્ખા અને ખીભ ધાન્યોનું સારી રીતે સંરક્ષણ થતું દોષ, મપક (ઉંદર) તથા બીજાં ધાન્યને ફાંટી ખાનારા કાકડ પ્રાણીઓના સંસર્ગથી દુષિત થયેલાં ન દોષ, તેવા મનુષ્યો રોગોથી દુઃખાતા નથી. તેઓ પોતાના ઉદ્યોગમાં સફળ થાય છે અને તંદુરસ્તી વિગેરે જે મારી કૃપાનું યજ છે તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

“વૈદ્યૈર્વિવાદં ન સમાચરેત્”

મહાભારતનું આ વાક્ય એ જણાવે છે કે આયુર્વેદના જ્ઞાન અને ક્રિયા એ ઉભયના જાતા અને અનુભવી દોષ તેવા વૈદ્યની સાથે વિવાદ ન કરવો. આ કારણથી વૈદ્ય, પરિ-

આરક, ઔષધ અને ચિકિત્સા આ ચાર પાત્ર કહી છે. વૈદ્યના કહેવા પ્રમાણે વર્તે તે યોગ્યજ છે. એમ કહી શકાય અને તેથીજ ચિકિત્સાનો કરવામાં આવેલો અત્યંત સિદ્ધ થઈ શકે છે.

તે સિવાય કયા દુ.ખને કયા કયા ઉપાયથી દૂર કરવા “ એ વિષય સંબંધીતો પ્રશ્ન ધર્મરાજ-યુધિષ્ઠિરે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી શ્રી બીષ્મપિતામહને પૂછેલ છે. એ વાત પણ મહાભારતમાંજ ઉપસંબંધ થાય છે. યુધિષ્ઠિર પૂછે છે “ પિતામહ ! શરીરમાં ચર્તા રાગો અને ઉપદ્રવોને કયા કયા ઉપાયોથી હટી શકાય છે ? કારણ કે શરીરના આરાગ્ય વિના ધર્મ-દિકે ક્રિયામાં કોઈ પણ જાતની પ્રવૃત્તિ થઈ શકતી નથી. ”

આના ઉત્તરમાં બીષ્મપિતામહ. કહે છે કે.—

“ રાજન ! શરીરમાં રાગોની તથા ઉપદ્રવોની ઉત્પત્તિ થયા પછી તેઓનો નાશ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો તેને—શરીરમાં પ્રથમથીજ રાગોની અને ઉપદ્રવોની ઉત્પત્તિજ ન થવા દેવાના પ્રયત્નના કર્તા—નીતી પકિતનો ગણવામાં આવે છે. પહેલાંથીજ રાગોને અને ઉપદ્રવોને શરીરમાં પ્રવેશ ન કરવા દેવા માટે મુખ્ય ઉપાય એજ છે કે—દેહ મેશાં પર્ય જોજન કરવું, નિયમિતપણે જોજન—અને તે પણ ક્યારેકે ક્યારે પ્રથમનું ઉપયોગમાં લીધેલું અથવા પૂરે-પૂરી રીતે પચી ગયું હોય તે સમયેજ જોજન કરવું. એ ઉત્તમ માર્ગ છે. એ પ્રમાણે નિત્ય-જોજનના વ્યવહારથી શરીરમાં વાત વિગેરે દોષો પ્રકાપને પામતા નથી. એ ક્રિયાથી તેઓને નેમ થવાનું નિમિત્તજ મળતું નથી અને તેઓ સામ્પ્રાયસ્થામાજ રહે છે. એમ થવાથી રાગો અને ઉપદ્રવોનો પ્રાદુર્ભાવ થવાનો સંભવ રહેલો નથી. ”

મહાભારતમાં વૈદેહ જનક રાજા અને ગુરુ વસિષ્ઠનો સંવાદ પણ છે. તેમાં મનુષ્યના શરીરમાં જે જે ધાતુઓ છે, તેઓમાંથી અતતિને પિતાના શરીરમાંથી અને માતાના શરીરમાંથી કઈ ધાતુઓ પ્રાપ્ત થાય છે, એ વિષયનું વિવેચન આયુર્વેદના શરીરસ્થાનમાં આપવામાં આવ્યું છે તે વિષયમાં કહેલું છે કે, સંવતિના શરીરમાં અસ્થિ, ધાતુ, સ્નાયુઓ અને મજ્જા એટલી પિતાના શરીરમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે. ત્વચા (ચામડી), માંસ, રક્ત એ ત્રણ માતાના શરીરમાંથી મળી શકે છે.

વસિષ્ઠ મુનિએ અન્તમાં તો એવોજ સિદ્ધાન્ત કરેલો છે કે—મનુષ્યના શરીરમાં જે જે ધાતુઓ છે તે તે પિતાના શરીરકારાએજ પ્રાપ્ત થયેલ છે, ત્વચા, માંસ, રક્ત, મેદ, પિત્ત, મજ્જા, અસ્થિ અને સ્નાયુઓ એ આઠ પદાર્થો સદમરૂપમાં પિતાનાજ વીર્ય માં રહેલી હોય છે. માતા તો એક દોષરૂપજ હોવાથી તે ગર્ભનું ફક્ત પોષણજ કરે છે.

માતાના કે પિતાના શરીરમાંથી કઈ કઈ ધાતુઓ પ્રાપ્ત થાય છે એ વિવાદ કરવાનું અત્રે સ્માન નથી અને તેનો વિષય પણ અત્રે લખતા નથી. અમારે જે કંઈ કહેવાનું—વખવાનું છે તે એ છે કે મહાભારતમાં આયુર્વેદનું મહાત્મ્ય કેવું છે ? “ માટે એ વિવાદસ્પત્ર પાઠોજ મુખ્ય છે અને શરીરને યોગતા સાધનોમાં સમર્થ કરવા માટે જ્યાં પ્રાણીઓને ઉપદેશ કરવામાં આવ્યો છે ત્યાં ત્રણ વિષયોપર વિશેષ કરીને ખાસ કરીને ખ્યાત આપવાનું કહ્યું છે. અર્થાત્ જે સમયે, મૂત્રનો વેગ લાગે તે સમયે ગમે તેવું કાર્ય હોય તેને છોડી દેવું અને તે ક્રિયા કરવી. જ્યારે મલોત્સર્ગ (Privy) ની હાજત જણાય ત્યારે સર્વે વ્યવહારો

સ્વચ્છ તે ક્રિયા કરી નેમ્મએ. જ્યારે નિર્વિકાર સ્થિતિ અને તૃપ્તિ અને તરસવાએ ત્યારે તેની નિવૃત્તિ કરી લીધા પછીજ ખીજા કાર્યમાં નેમ્મવું નેમ્મએ.

આ ઉપદેશને જેની રીતે નેમ્મએ તેવી રીતે પાલન કરનાર મનુષ્યના શરીરમાં ડોષ દિવસે રોગ કે ઉપદ્રવ થવાનો સંભવ નથી. ધણુ દુરાચરી (orthodox) મનુષ્યોને એવી ખરાબ ટેવ હોય છે કે, કુદરતી રીતે થનારા આ ત્રણે વેગોનો અવરોધ કરે છે અને પોતાના કામમાંજ ગુન્થવાયેલા રહે છે. તેઓજ રોગને રહેવાની ધર્મશાળા જેવા બની જાય છે. તેઓજ રોગ અને ઉપદ્રવોથી ઉત્પન્ન થતી આપત્તિઓમાં સપડાય છે અને દુઃખી થાય છે.

હૃદય પરીક્ષા.

(અનુવાદક:-શ્રીયુત જયંતિલાલ એમ. એસ., બી. એ.)

(૩)

ત્રીજે પ્લોરે પાંચ વાગતાં સુશીલકુમારની ચાડી એના સસરાના ઘરને દરવાજે આવી પહોંચી. સુશીલ બેઠકમાં પ્લોરેઆ કે યોગેન્દ્રબાણના ન્હાના ભાઈ નરેન્દ્રબાણએ બેસી કહ્યું—
“અરે બંધુ ! ડાક્ટર સાહેબ આવી ગયા છે, એમ અંદર જાણે કહે.”

સુશીલ સમજી ગયા કે સવારનાળી વાતનો બહોલો લેવાનું થઈ ચર્ચ ગયું છે. યોડી ધણી મરકરી તો થતી જ નેમ્મએ કારણ કે સગાઈજ એ જાતની છે.

એટલામાં અમળા અંદરથી આવીને કહેવા લાગી:—“ડાક્ટર સાહેબ ! અંદર ચાલો.”

સુશીલ હસીને બોલ્યા:—“ચાલો.” પણ અંદર જતાંજ સુશીલને જણાઈ ગયું કે મામલો જરા વિચિત્ર છે. હાંમેશની માફક તેના સંબંધીમાંથી કોઈ આજે તેનું સ્વાગત કરવાને આવ્યું નહીં. ત્રી વર્ગ અને તોફાર ચાકર પણ ઓળખના ન હોય એમ એક બાણુ ખરીતે ઉભા રહ્યા.

ઝોરઝાની વચ્ચોવચ લીલા રંગનો એક પડદો પડ્યો હતો. પડદા પાગે એક પુરતી રાખી હતી, અમળાના કહેવાથી સુશીલ તેની ઉપર બેસી ગયા.

અમળા બોલી:—“મ્હોટી બ્લેન ! ડાક્ટર આવી ગયા છે. હાથ બહાર કાઢો.”

તરતજ કંટણુ, ચૂડી અને કર્ડા પહેરેલો એક ગોરો હાથ પડદાની અંદરથી બહાર આવ્યો. સુશીલ તો પહેલેથીજ ગુસ્સે ઘઈ રહ્યા હતા, પણ આ તમાસો નેમ્મને તો તે હોમ અને અપમાનના માર્યા ગાંડા જેવા ચર્ચ ગયા. ઝોરઝાની ચારે બાણુએથી ધીમે હસવાનો અવાજ આવવા લાગ્યો. દુષ્ટ અમળા પણ શ્વાન શન્ય જેની થઈને હાથમાંના રૂપીયા અખડાવવા લાગી.

સુશીલનો મ્હેરો માંજેલા ત્રાંબાના વાસણની માફક હાથચોળ ચર્ચ ગયો. આ તીવ્ર અપમાનથી એની તખીયન બગડી ગઈ. એને તો એવું થયું કે જાણે પડદો ફાડીને ફેંકી દઈ. આ બંધાથી અસહ્ય વાત તો એ હતી કે તેને અપમાનિત કરવાને રચાયલા નાટકની સરલાજ પ્રધાન અભિનેત્રી હતી.

વળી રૂપીઆને અખડાવતી અમળા બોલી:—“ડાક્ટર સાહેબ શું વિચાર કરી રહ્યા છે ? નાહી તપાસો.”

સુશીલે એ વેષભત્તી પોતાની વ્યવસ્થાને રોગીને મન સાથે નિશ્ચય કરી દીધો કે ક્યારે વખતે આ વ્યવસ્થાનનો બદલો બરોજર લેશે. આ વખતે તો પોતે ડાક્ટર ખાતે આવ્યા હતા એટલે ડાક્ટર જેવુંજ વર્તન રાખવું ઉચિત હતું. તેમણે પોતેજ કહ્યું હતું કે હું એક ડાક્ટર તરીકે આવીશ; નહીં કે એક સગા તરીકે, ત્યાંજે જો દાહ તેની સાથે એકબીજા વર્તન રાખે તો પછી તેનાથી એ નિર્લક કેમ કંઈ દલીલ દર્શાવે ? છેવટે વ્યવસ્થિતે નોકરી બોલને સુશીલ જવાને માટે ઉભા થયા. એટલામા અમળા કહેવા લાગી. — “ હમણું જગોમાં, એકવાર મ્હારી બહેનના હૃદયની પણ પરીક્ષા કરવી પડે.”

આ ગિથિતમાં એટલે કે રોગીના બહાર નીકળ્યા વિના રોગીની હૃદય-પરીક્ષા કેવી રીતે થઈ શકે ! આવાત સુશીલની સમગ્ર શક્તિમાં ન આવી. એ તો વિરક્ત થઈને અમળાની તરફ નેચા લાગ્યો.

અમળા બોલી—“ મ્હોટી બહેન, તમે ઉભા થાઓ, ડાક્ટર સાહેબ તમાગ હૃદયની પરીક્ષા કરશે.” પછી આનન્દથી સુશીલ તરફ નેચીને બોલી—“ આપ આ કાણુમાથી રોગોત્કાષ્ટને બહાર નાંખો.” આમ દલીલે તેણે પદ્ધતિનું છિદ્ર સુશીલની સામું ધકું.

બહાર ફરી પણ ધીમે દાસ્યના અવાજ શુંજવા લાગ્યો. સુશીલનો મ્દેરા બળતા અંગાર જેવો લાલ થઇ ગયો. પણ એ ગીચારો બધી રીતે લાચાર હતો. હૃદય-પરીક્ષાનો ખેલ પૂરો થતાં—“ ડાક્ટર સાહેબ, આ આપની દક્ષિણા ”—એમ કહીને અમળાએ ચાર રૂપીયા ડાક્ટરના હાથમા મૂક્યા.

સુશીલ રૂપીયાને ખીસામાં મૂકી એકદમ બહાર ચાલ્યા ગયા.

બદલો લેવાને તેનું ચિત્ત બહાકુળ થઈ ગયું. મન સાથે નિશ્ચય કર્યો કે એવો બદલો હવે કે સરવાળે હમણેજને માટે પથાતાપ કરવો પડે. આટલો દંભ ! આટલો અદંકાર !

સુશીલ ગાડી ઉપર ચડવા જતા હતા કે અમળાએ તેને રોક્યા આટલું દર્પો હતી અમળાથી તેનો છુટકારો ન થયો ! પાછું અમળાએ એક ઝેરી તીર છોડ્યું—“ વાહ, ડાક્ટર સાહેબ ! આપ તો શી હાલતે ચાલતા થયા ! દવા તો કાંઈ લખી દીધી નહીં.”

સુશીલ પાછા આંખા અને એક પ્રિરિક્ષન લખી દીધું. આ પ્રમાણે તેમણે ડાક્ટરનાં અર્ધાં કર્તવ્યોનું પાત્રન સારી રીતે કર્યું.

સુશીલ બીજી વાર જતા હતા કે, અમળા બોલી—“ રોગીની તપીયત આપને કેવી લાગી ! ”

“ આશ્ચર્યમ્.”

“ આ કયો રોગ છે ? ”

“ અસ્વાભાવિક ”

સુશીલના ગયા પછી તરફાએ કહ્યું—“ એ વખતે તો હું મ્હાંકે હસવું માંડ્યું—રોગી રોગી.”

સરલાએ કહ્યું—“ પણ મને તો બહુજ કટ મર્ષ રહ્યું હતું.”

(૪)

સંધ્યા સમયે ખીલેલી ચાંદનીમાં અગાથીમાં ખેસીને તરવાં વાલુ-સેવન કરી રહી હતી. એટલામાં સરલા આવીને રાતી રાતી બોલી:—“ જુઓ બહેન, કેવો અનર્થ થયો. તમને તો મરકરી લાગતી હતી. ”

“ જોખનું કહેને શું છે ? ”

“ જુઓ, આ કાગળ આવ્યો છે; વાંચો. ”

એમ વહીતે સરલા તરલાની સામે એક પત્ર ફેંકીને ચાલી ગઈ. તરલાએ જઈને દીવાના પ્રકાશમાં કાગળ વાંચ્યો. સુશીલે નીચે પ્રમાણે સરલાને પત્ર લખ્યો હતો:—

“ સરલા, કેટલાક દિવસથી તારા કટોર હૃદયનો પરિચય મને મળી રહ્યો છે, પરંતુ એમાં આટલું ઝેર લઈું છે એ મને પહેલાં માલુમ ન હતું. આજ, તારા પિતાનાં ધરનાંની સાથે મળી જઈને તોં મ્હારું મોટું અપમાન કર્યું છે, ગમે તેમ હો પણ તું મને હવે મ્હો દેખાડવા નથી મ્હાતી તો હું પણ પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે આ જીન્દગીમાં ત્હારું મ્હો નોંધશ નહીં. મ્હારી અને ત્હારી વચ્ચે જે પતિ-પત્નીનો મંબંધ હતો તે હવે તુટી ગયો છે. હવે તું બધી રીતે સ્વતન્ત્ર છે. જેમ ત્હારા મનમાં આવે તેમ વર્તજે. તું એ તો સારી રીતે જાણે છે કે મ્હારા કહેવામાં અને કરવામાં કાંઈપણ ફેર પોતો નથી. આ વખતે ત્હારી સાથેના મ્હારા મંબંધ તોડીને હું મને પોતાને ઘણો બાગ્યાળી માતું છું. ”

પત્ર વાંચીને તરલા થોડી ચિંતામગ્ન થઈ ગઈ. મને ખબર ન હતી કે આવી તુચ્છ વાતને માટે સુશીલ આટલો ગુસ્સો થઈ જશે. આ વાતને લઈને જે સુશીલ અને સરલામાં હમેશને માટે વૈમનસ્ય થઈ જાય તો એ માટે તરલાજ બધી રીતે અપરાધી છે. સરલા તો પહેલેથીજ આ બાવી વિપત્તિની આશંકા કરી રહી હતી. તેણે તો તરલાને આ વાતની એતવણી આપી દીધી હતી.

એટલામાં સરલા આવ્યાથી તરલા બોલી.—“ કાકર સાહેબ તો ખૂબ ગુસ્સે થયા હોય એમ લાગે છે. તે આમ ગુસ્સે થશે એવી ખબર હોત તો આવી ગમ્મત ન કરત. ”

સંવાની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. કંઈક સ્વરે તેણે કહ્યું:—“ બેન, હવે શું કરવું ? ”

તરલા તેને ધીરજ દઈને બોલી:—“ તું આટલી ગભરાય છે કેમ ? ત્યારે સુશીલને માલુમ પડશે કે પડદાની ઓળખમાં હું હતી ત્યારે તારા પરનો તેમનો ગુસ્સો ઊતરી જશે, અને માટે તો મ્હારેજ કાકર સાહેબને મનાવવા પડશે. કાંઈ રીતે એકવાર જે તેઓ અહીં આવે તો બધી વાતને નીવેડા આવે. ”

“ તમે મ્હોટા બાકને કહો કે મને ત્યાં મોકલે. ”

“ ગાડી છે કે શું ? આથી તો તેઓ વધારે ગુસ્સે થશે. ”

બંને બહેનોમાં આ વાત ચાલતી હતી ત્યાં યોગેન્દ્ર બાણ આવ્યા, તે કહેવા લાગ્યા.—“ તમે બંન્ને મળીને આજ સુશીલને ગાડા બનાવી દીધા છે કે શું ? તે જે પ્રિન્સિપાલ લખી ગયા છે તે બહાર બેઠકમાં મેજ પર પડ્યું હતું. સાંજને વખતે બધારે સરલાને જોવા હરેન્દ્રબાણ આવ્યા ત્યારે તેણે પ્રિન્સિપાલ વાંચીને કહ્યું “ સરલાની આવી નજીવી બીમારીને લઈને સુશીલ બહુ મબરાઈ ગયા હોય એમ કેળાય છે. આ ગભરાટમાંજ તે એવું

પ્રિન્કિપેશન લખી ગયા છે કે તેમાં લખેલી જે દવાની મેળવણીથી ડર બની જાય છે. હરેન્દ્ર બાબુને અંદર શું બન્યું છે તેની કાંઈ ખબર નહતી, તે કહેતા હતા કે આથીજ ડાકટર પોતાનાં ઘરમાં ડાકટરી કરતા નથી. ”

તરવા બોલી—“ પ્રિન્કિપેશન તો અમારે મન એક ગમ્મત હતી. નહીં તો આજ ભાતે વિપરીત બનાવ બની જતો. ”

“ હરેન્દ્ર બાબુ કહેતા હતા કે પ્રિન્કિપેશન એમને મોકલી આપો. તેઓ વાંચીને સુધારી દેશે. ” આમ બોલીને યોગેન્દ્રબાબુ જોડેથી હસ્યા.

‘ એ પ્રિન્કિપેશન છે ક્યાં ? ’

“ મહારી પાસે છે. ”

અપૂર્ણ.

હિંદુ લોકનો પ્રાચીન અને અર્વાચીન જીવનક્રમ.

(લેખક:—શ્રીયુવ મણીનાથ કેશવલાલ પરીખ, અમદાવાદ.)

(અનુમેધાન:—વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૩૩ થી.)

(૪) છુદ્ધ ધર્મકાળ—(૪ સ પૂર્વે ૨૬૦ થી ૪. સ. ૫૦૦).

પૂ. સ. ૪૦૦ માં અહીં આવેલા દ્વાદેન નામના ચીની મુસાફરના વૃત્તાંત પરથી આ કાળનું ઉત્તમ જ્ઞાન મળે છે તે દ્વિતીય હિંદુસ્થાનના લોકના સ્વર્ણમાં લખે છે. “ હર કિંવા અધિકારીઓના કાપડા કાતુન વિના પણ લોક સારી રીતે સુખી છે. દુકન જે લોક રાજની સાલીકાની જમીન ખેડે છે તેજ પોતાના નફાનો કંઈક ભાગ રાજને આપે છે. રાજાએ રાજકાર્યભાર સમાવે છે; પણ કદિ પણ દેહાંત શિક્ષા કરતા નથી. પરિસ્થિતી પ્રમાણે શિક્ષા કમી, અનીક, ઘડક, કિંવા સૌમ્ય કરવામાં આવે છે. આખા દેશમાં કાંઈ પણ ઠેકાણે હિંસા અથવા મહાપ્રથન થતું નથી. ”

રાજનું મુખ્ય કર્તવ્ય પ્રજારંજન અને તેના દિતનું સંરક્ષણ એજ હતાં, અને તેમાં અધિકારને માટે સૈન્યબળના કરતાં નૈતિક અને આધ્યાત્મિક બળનુંજ વિશેષ મહત્ત્વ મળવામાં આવતું હતું. તેમના રાજ્યનો નાશ થવાનાં ધારણો રાષ્ટ્રીય, બુદ્ધિ, કિંવા સમાજ ધટનાનો અભાવ નહિ પણ તેમની ઐહિક વૈભવ માટે—પોતાના વૈભવની વૃદ્ધિ માટેની અનાસ્થા એજ હતાં. ઐહિક રાજ્ય પહોંતા કરતાં સ્વર્ગ પ્રાપ્તિનીજ તેમને પધારે કાળજી રહેતી હતી.

રાજ કારભારનાં તત્ત્વો ઘણાંજ ઉદાર હતાં અને રાજની માનીકીની જમીન ખેડનાર પાસેથી માત્ર ઉત્પત્તિનો ટૂંક ભાગ કર તરીકે લેવામાં આવતો હતો, અને તે ઉત્પન્નમાંથી અનેક સાર્વજનિક હિતનાં કાર્યો કરવામાં આવતાં હતાં. પ્રજાપર કર તદ્દત હલકા અને યોગ્ય હતા આ પ્રમાણે દુઃખેનસંગ કહે છે.

આ પ્રમાણે નિયતી દેવાથી ખેતીને પુષ્કળ ઉત્તેજન મળતું હતું. વિદ્વાનો સતકાર કરવાની વ્યવસ્થા પણ પશ્ચીન સારી હતી. ધર્મ અને ઔદ્યોગની વૃદ્ધિ વર્ણીજ થયેલી હતી. પ્રજા સુખી અને આશાદ હતી. સ્થાનિક સ્વરાજ્યને ઉપભોગ તેઓ ધણી સારી.

રીતે કરતા હતા. અનેક રાજ્ય કાંત્રિઓ અને રિશ્ત્યંતરમાથી ટકાવ કરીને સ્વાતંત્ર્યનો ઉપભોગ અને મુખની અભિવૃદ્ધિને આજ સમયમાં પ્રચારમાં આવેલી આમ પંચાયત પદ્ધતિથી ધણેજ સારો લાભ મળ્યો હતો.

અંદરમુત્તના દમ્પત્તરના ગ્રીક વકીલ મેગાસ્થિનીસે કરેલું વર્ણન પણ આજ ચિની પ્રવાગીની માફકજ છે. “ ગુલામની પદ્ધતિનો અભાવ, સ્ત્રીઓની પ્રવિત્રતા, અને પુરુષોનું શૌર્ય વાગેરે જોઈને તેને ધણુંજ કૌતુક અને આશ્ચર્ય લાગ્યું. શૌર્યની બાબતમાં તેઓ આખા એશિયાખંડમાં પહેલા નંબરે હતા, બારણાને તાળાં વાસવાની તેમને જરૂર નહોતી, અને સર્વથી વિશેષ તો એ કે હિંદુલોક કદ્દિપણુ ખોટું જોવાનો દાખલો મળતો નથી. ગંભીર, ઉઘોગી, કૃષિ કર્મ નિપુણ, અને કારીગરીમાં પ્રેવીણ એવા આ લોક પોતે પોતાના રાજ્યના અમલ નીચે મુખશાંતિથી રહેતા હતા. કાયદાનો આશ્રય કરવાનો પ્રમગ તેમના પર ભાગ્યેજ આવતો. રાજ્યકારભારનું ચિત્ર તો તેમણે ભગવાન મનુએ ઘટેલા કાયદા પ્રમાણેજ જણે તેનું પ્રતિબિંબજ હોયતી એમ કહેલું છે. આગ્ય પંચાયતના વર્ણન પરથી પ્રત્યેક ગામ એટલે એક નાનું સરખું પ્રજાસત્તાક રાજ્યજ હોય એમ તેને લાગતું હતું. શરૂ લોકને પણ આ આર્થ લોક યુરોપના પ્રાચીન રાષ્ટ્રોની માફક ગુલામ પ્રમાણે કદી ગણતા નહોતા, ઉલટું તે તેમને પોતાના પર આધાર રાખનાર બાળકોજ હોયતી એમ સમજતા હતા. ”

સામાજિક રીતરીવાજમાં માત્ર પુરુષ અનિષ્ટ ફેરફાર થઈ ગયો હતો. વયમાં આવ્યા પછી કન્યાનાં લગ્ન કરતાં એ અયોગ્ય મનાવા લાગ્યાં. વારંવાર આવતા પર ચક્રોને લઈને કન્યાને તેના પતિના મંરણજી નીચે આપી દેવાનો ઉપક્રમ શરૂ થવાથી બાળ વિવાદનો પ્રચાર થયો, વિધવા વિવાહને તો પૂર્વે કદિ પ્રતિબંધ હતોજ નહિ પરંતુ આ સમયે પણ તે ચાલ તદ્દન બંધ થયો નહોતો. છતાં પણ તે અયોગ્ય મનાવા લાગ્યો, ભિન્ન ભિન્ન જાતીના વિવાહ થતા હતા. પરંતુ ઉત્તમ જાતીની કન્યાનું લગ્ન કનિષ્ઠ જાતીના પુરુષ સાથે થાય નહીં એની માત્ર એક રીત હતી. સતીના રીવાજની અધાપિ પર્વત પણ લોકને માહિતી નહોતી અને સ્ત્રીઓના સમંધમાં ઉદાર ભુદ્ધિ અને આદરમાન પણ કંમી થઈ નહોતાં.

આ સમયની કુટુંબ પદ્ધતિ આજ પણ આપણામાં ધણે અંશે કાયમ રહેલી છે. અગ્રેજ નવલકથાઓની માફક પ્રલક્ષ દેખાઈ આવતો પ્રેમ આ સમયના હિંદુ સમાજમાં પ્રજામાં નહોતો અને તે હાલ પણ નથીજ. આર્થ પ્રજાના જીવનક મર્ગાનું માધુર્ય વ્યક્તિ વિષયક સુખોપભોગમાં નહિ પણ કૌટુંબિક પદ્ધતિમાંજ છે. પ્રાચીન આર્થ પ્રજાની પ્રાચીન ગ્રીક પ્રજા સાથે સરખામણી કરતાં એટ્રીન્ટન સાહેબ કહે છે કે આર્યોની અંતર્ગત સમાજ વ્યવસ્થા ધણીજ સમ્યક્તાની, શત્રુ સાથેનું તેમનું વર્તન ધણુંજ દયા પૂર્ણ અને તેમનું સર્વ સામાન્ય જ્ઞાન ઉંચા પ્રકારનું હતું. ઇશ્વરનું સ્વરૂપ તથા અસ્તિત્વ આ વિષયનું તેમનું જ્ઞાન તો નિઃશંક ઉંચા પ્રકારનું હતું અને અથેન્સના અતિ શ્રેષ્ઠ વિદ્વાનોને પણ તે જ્ઞાનની માત્ર ઝાંખીજ થઈ હતી.

(૫) પૌરાણિક કાળ—(ઇ. સ. ૫૦૦ થી ૧૨૦૦).

વૈદિક કાળની નિસર્ગ પૂજાને બદલે હવે મૂર્તિપૂજા શરૂ થઈ. વૈદિક અને પૌરાણિક ધર્મનાં મૂળ તત્ત્વો એકજ છે. આ બન્નેને એકજ પરમેશ્વર માન્ય છે. પરંતુ એક નિસ-

ગર્ભના ઉપની-ઈંદ્ર, અગ્નિ, વરુણ, સૂર્ય વગેરેની પૂજા કરીને તે દ્વારા પરમેશ્વર પૂજન કરવું એમ કહે છે. ત્યારે બીજી ઉત્પત્તિ, સ્થિતી અને લય કરનારા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ આ ત્રિયુગાત્મક શક્તિનું પૂજન કરવું એમ કહે છે. આથી કરીને આગળ માણતાં અનેક દેવતા, ઉપદેવતા, અને તેમના સખથી અનેક અદ્ભુત કથાઓ નિર્માણ થઈ આ કાળમાં કન્યાનાં લગ્ન બાળવયમાં થતાં નહોતાં. તેને સખર્તા વાંચતાં શિખવવામાં આવતું હતું. ગામન અને ચિત્રકળા પણ સ્ત્રીઓને બૂધણુ રૂપ કળાઓ મનાતી હતી વિધવા વિવાહને માટે સખત મનાઈ થઈ હતી, સતીનો રીવાજ પણ આજ કાળમાં પ્રચારમાં આવ્યો.

(૬) અર્વાચીન કાળ.

આ કાળ લક્ષ્ય અને મંત્રોત્તો ગણાય. આ કાળમાં આખા દેશમાં અનેક મધ્ય, ચૈતન્ય કળીર મહાત્માઓ ઉત્પન્ન થયા તેમણે ભક્તિ માર્ગનો પ્રસાર કર્યો. બુદ્ધ ભગવાને ઉપદેશોના ત્રિચય-ધુત્વનું પ્રતિષ્ઠા આ માર્ગમાં પડેલું જણાય છે. ખરેખર ધર્મ તે ધર્મ અને પ્રાણીપર પ્રેમ રાખવો એજ છે. સતોએ ઉપદેશોના દરિનામ સ્મરણનો માર્ગ ખરેખર મનુષ્ય માત્રને ચૈતન્યોત્પાદક અત્યુદ્ધિ અને આત્મોન્નતિ કરનારો છે. પરંતુ બુદ્ધ ધર્મનું જે પ્રમાણે ભિક્ષુવૃત્તિમાં રૂપાંતર થયું તેવું આ માર્ગનું પણ વૈરાગી પદમાં રૂપાંતર થયું, ઐહિક ઉન્નતિના વિષયમાં—સુખોપભોગના વિષયમાં સર્વજન સમાજમાં ઉદ્ધારીનતા ઉત્પન્ન થઈ ચતુર્વિધ પુરુષમાયી અર્થ અને કામ આ બે પુરુષાર્થ સાધ્ય કરવા તરફ પુરુષોનું દુર્લક્ષ થવા લાગ્યું આ નિવૃત્તિ પરાયણ ધાર્મિક વિચાર પ્રવાહની પરિણામ કારણ પ્રતિક્રિયા હિંદુસ્તાનનો પાશ્ચાત્ય રાષ્ટ્રો સાથે સંબંધ જોડાયો ત્યારથી શરૂ થઈ છે તે બંને મંત્રકૃતિના યોગ્ય સમેલનથી આપણા પ્રાચીન, અતિ પ્રાચીન-હિંદુસ્તાનમાં બીજો પણ એક યોગ શરૂ થયો છે, અને તેના પ્રવર્તક તરીકે સ્વામી રામકૃષ્ણ પરમહંસ, સ્વામી વિવેકાનંદ, સ્વામી રામતીર્થ વગેરે જગત માન્ય વિભૂતીઓ આપણને નવું જીવન આપવા અનેક પ્રયત્નો કરી ગયા છે.

(૭) નવયુગ

આ નવયુગના દેવી પ્રભાવથી સર્વજન શાંતિ, પ્રગતિ અને સમાધાનનું સામાન્ય પ્રસાર એવી પરમાત્મા પાસે યાજના છે.

કળા કૌશલ્ય માટે દેશીઓની અજ્ઞતા તથા બેપરવાઈ.

આજકાલ આ લગાઈથી જે વિદેશોમાં હુજર કળાના પોતાના હસ્તક થવાના લાગ શોધાય છે તેમને માટે આ ભગતડો ભરતખંડ-હિંદુસ્તાન કેવળ બેપરવા જેવો થાગે છે. એ આ દેશને જેની તેની નુકસાની ન સમજી, આમ વસ્તવાથી રાજ્યને અને પ્રજાને મોટી ખામી પહોંચવાની છે. જંપાન વિગેરે હમણા પોતાના કળા કૌશલ્ય જ્ઞાનવડે જ્યાંને ત્યાં તેનો લાભ મેળવ્યે જાય છે, ત્યારે આ ભગતડો ભરતખંડ હાથ જોડીને જાનો માનો બેઠો છે. અને નાટકો ને વાર્તાઓ તથા ધર્મને નાતના મિથ્યા ઝગડામાં જ ડોવાતો રહ્યો છે, આવું દેશ વર્તન થવાનું કારણ રાજ્ય હશે કે રાજ્યથી અપાતી પ્રજા કેળવણી હશે કે તેમાંથી કેળવાતા માણસોએ હશે કે આ દેશની ભગતડી (કાચી) પ્રજા હશે અને

તેના દોષ હોય પણ તે કળા તો શયથી અગ્ર ને મેપરવા છે, એ તો દેખીતું છે. નેટની નેન, સીધાપેન, દિવાસળી જેવી હનખી સીઝેનાં પણ જે દેશ કારખાના કાઢી શક નહિ તે બીજી મોટી ક્ષેત્રે શુ ભારી રહે એ વિચારવા જેવું છે, આને માટે એક રંગને માટેજ દાખલો લઈએ તો તેથી તેવું થવું સમજવામાં આવશે.

હમણાં જર્મનીની કૃત્રીમ ગળી આ દેશમાં આવવી બંધ થઈ છે જેથી પાણી આ દેશમાં થતી કુદરતી ગળીની બનાવ તથા વેધારને ઉત્તેજન મળવા લાગતું છે, પરંતુ આ દેશમાં રાના રંગને માટે જે પહેલા આનંદન સોરગી ને મજબૂતો બંધાવો પાક થતો હતો અને તેમાંથી જહોજે પાથે રાતો પાકો રંગ કાઢવામાં આવતો હતો તથા તે દેશ વિદેશમાં ખપતો હતો તે બપારથી જર્મન રાતો રંગ મજેટા, પીંગો લસાઈને આવવા લાગે, ત્યારથી તે સ્વદેશી રંગ બનતો બંધ પડ્યો હતો પરંતુ આ લગાઈ જગતા તે રંગ જર્મનીથી આવવો બંધ પડ્યો છે, છતાં પુન તે પહેલાં આ દેશમાં આ રંગ બનતા હતા તે પાછા કેમ બનતા નથી? પરંતુ તૈયાર વસ્તુ મળે તો મેકનન વડે આન, સોરગી ને મજબૂતમાંથી તે રંગ બનાવવા માટે આજસ છે તથા તે માટે સ્વદેશીને ત્યાગવાની બીજી બીજી વાતો કરનાર રાજ્યોને તથા રોલ શાહુકારો અને કપજના વેપારીઓને તે બનાવનારને ટેકા નહિ મળતો હોય તેમ તેમની તેને માટે મેપરવાઈ હોવી જોઈએ, પરંતુ આવો, રંગને માટે આવેતો મોઢો, જે ભાવમાં પાનવે તેમ છે તેની અર્થશાસ્ત્રની તક સુકવા પડી તેને માટે એવી બીજી ત ક્યારે મળવાની? વળી રસાયન શાસ્ત્ર ને પદાર્થ વિજ્ઞાન શાસ્ત્રમાં ભરતખડીઓને માયાળુ રાજ્ય પુરા તૈયાર કરવા મથે તો તેથી તમને અને પ્રજાને પુરો લાલ થવાનો છે, છતાં તેમ કેમ બનતું નહીં હામ?

આ દેશનું તાન, જેવું સસારની, ધર્મની બાજતોમાં છે તથા લાલોવાઓમાં, જેવું ધર્મના, વાર્તાનાં ને નાટકો આદિના પુસ્તકો પ્રગટ કરવામાં છે, તેવું તાન બે વિદ્યા દુર્નર-ને કળા કૌશલ યનાં પુસ્તકોનાં લાપાંતર કરવામાં તથા નવા પ્રગટ કરવામાં ધાગે તોજ આ દેશનો ઉદ્ધાર થઈ રહે તેમ છે એ શિવાય હમણે સભાઓને બાપણુ ભરવા-કરવાથી આવી લુપ્તી લાખસીઓ પિરસવાથી કશું પગલાં નથી. બોલવા બાજવા પ્રમાણે કરવા વર્તવાથીજ અવેશ થેય થવાનું, નહિતા લુપ્તી રીને છુગ જતાથ થવાનું નહીં જ.

રંગને માટે કળાકળા દોઢ વર્ષથી રાફ થયો છે છતાં હજી સુધી તેને માટે સરકારનું, મીલોવાળાનું, કે રંગોના કારખાનાવાળાઓનું જોઈતું લક્ષ ગણ નથી, કે તેને માટે હજી કંઈ થયું નથી સારા મહેનતું અનુભવી રસાયનશાસ્ત્ર અને જુના રંગારા, ખત્રી વિગેરેને હાથમાં લઈ તેને બાંધતી મુઠી, ફડ દબને આ દેશમાં ઉપજતી રંગની વનસ્પતિ વિગેરેમાંથી રંગ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવાની આજની આ ઉત્તમ સંધી છે સુમારે ૩૦ વર્ષ પહેલા જર્મન રંગ ક્યાં હતો? તે પહેલા અહીંની વનસ્પતિ આદિનાજ રંગ આ દેશ વિદેશના ખત્રી રંગોગ વિગેરે ઉત્તમ પદ્ધતિ રંગ તૈયાર કરતા હતા પરંતુ હમણાં જર્મન રંગ બંધ ને મોઢા થઈ ગયા છતાં પણ હમણા પૂર્વવત્ પાછા ધા થતા નથી! તથા બાંધે ત્યાં ધાં પુરા પડતા નથી? તેનું કારણ માત્ર આ દેશના આપણા લોકો અદૃશ્ય થઈ ગયા છે તે કે ઝટપટ કામ બને તે કીક એવા એટી બનેતા હોવાથીજ આજે હજી મોઢા જર્મન રંગ માટે વધવા માટે છે! હજી તે દૂર્ભીલ થઈ પડેય છે રંગનો

કૃતિદાસ બોતાં એવું દેખાય છે કે આ રંગ કયા પ્રથમ આપણી પાસેજ હતી, અને તે પૃથ્વી ઉપર બીજે અત્રેથીજ ગએથી છે. છતાં, એટલું ખરું છે કે, દર વર્ષે હજારો ખાંડી રંગના કાચા પદાર્થ અત્રેથી જર્મની જતી હતા તેનો સત્વરે ત્યાં પાકો રંગ બની જતો અને અત્રે આવવા વાગ્યો અને એક પેશાના કાચા માલનો એક ચાનો કે બે ચાનો જેટલો લાભ મેળવવા લાગ્યા હતા. ૧

સરકાર, સાવકાર, મીઠોવાળા અને વનસ્પતિ રસાયનશાસ્ત્રજ્ઞ અને જુના રંગારા લોકો એ ખરા મનથી સહાય, લાગણ, અકલ ને માદિતી, એની એકત્વ મેળવી શકે તો, અત્રેની જાણીતા અત્રેજ રંગ તૈયાર થઈશકે તેમ છે. સરકારને પણ રંગને માટે ખતીજને વનસ્પતિ ઉપરના કાયદા દીકા કરવાની તથા પરદેશી રંગ ઉપર સખત કડ નાંખી દેશી રંગને ઉત્તેજન દેવાની પણ આને માટે પુરી જગ છે, તથા તે સંબંધી પોતાના વિદ્વાનોની સહાય દેવાની પણ જરૂર છે. ૨

કેચરી પત્રને આધારે—લી. દશાતુરાગી V. M. S.

જેપલિન.

(લેખક—શ્રીયુત જગન્નાથ ખલા. બી. એ. સી.)

આંધ્રુ ક્ષણમાં જર્મનીનું પણ કેવળ વિજ્ઞાનદારાજ જણાય છે જર્મની વિજ્ઞાનમાં હોશિયાર હોવાથી આખી દુનિયાના વિરોધી બનવા જતાં પણ આટલા દિવસો સુધી ર ખુલ્લેમાં ટકી રહ્યા છે.

આ યુદ્ધમાં જર્મનીને જેપલિન અને સમમરીને ધણી સહાયતા આપી છે. જેપલિનની સહાયથી જર્મનીએ ધણાજ ઓર કૃત્યો કર્યાં છે, અને નિર્મિતતાની હદ કરી છે. બ્રિટીશ અને ફ્રેંચ સરકારે પણ તેનું મૂળ ભાગવાને માટે મોટા મોટા વિમાનો તૈયાર કરી જર્મનીને હતાશ પમાડવાનો આરંભ કરી દીધો છે.

જેપલિન એ એક પ્રકારનું આકાશમાં સ્વેચ્છાનુસાર વિચરનાર વિમાન છે. વાયુમાં હડનાર એક બીજા પ્રકારનું વિમાન પણ છે જેને ઓરોપ્લેન કહે છે. ઓરોપ્લેનની ટ્રેકીના એક પ્રકારના વાયુ-યાનનેજ જેપલિન કહે છે. જર્મનીના એક પ્રસિદ્ધ વિજ્ઞાનવેત્તા જેપલિને એવી જાણ કરી છે. આ આવિષ્કારને માટે આ વિજ્ઞાનવેત્તાને ફાદની પદ્ધિ મળી છે એથી તે ડૉટ જેપલિન કહેવાય છે.

ઓરોપ્લેનને વાયુમાં ટકાવવાને માટે ધણાજ ભેરથી ચલાવવાની જરૂર પડે છે. તેમાં એક મોટું એન્જીન દર વખતે ચાલતુ રહેવું જોઈએ, આ એન્જીનના તેજ વેગથી તે પૃથ્વીથી ધણાજ ઉચે પવનની અંદર ટકી શકે છે અને નિચે પડી જતું નથી.

ઓરોપ્લેન અથવા તો જેપલિન ગુન્નારાની માફક હોય છે. ગુન્નારો વાયુમાં ઉઠ્યો અંદે છે કારણ કે તેમાં ગ્લાસ ભરવામાં આવે છે જે વાયુ કરતાં હલકો છે.

* આવા હુજાર ઉદ્યોગો દેશમાં ખીલવી શકાય તે અર્થે અમારા તરફથી હાલમાં જ ધનવાન નામનું પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે. જેના સંગ્રહમાં આજે વહેંચેલા હિન્દીમાં વાંચી પાત્રી કરી પુસ્તક મંગાવવું. ડ્રા. રૂ. ૫-૦-૦ પો. ૮-૫-૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય.

વિજ્ઞાનનો નિયમ છે કે હલકો પદાર્થ હલેલાં બારે પદાર્થની ઉપર ચાલી શકે છે. વજનમાં પાણી કરતાં ઘાતુ બહુજી ભારે છે. એથી જો આપણે એક હલકો પાણીમાં નાંખીએ તો તે જલ્દી ડૂબી જાય છે. પરંતુ જો આપણે તે લોટાના હલકાને ટીપીની પતંગે બનાવીને નાવ બનાવીએ તો તે નાવ પાણી ઉપર તરતું રહે છે. કેમકે લોટાના પતંગતું પહોળપણ વધી જવાથી તે પાણીને એટલું હલાવી દે-છે કે, હાલેલું પાણી આ ઘાતુના વહાણ કરતાં ભારે થાય છે. ત્યારે તે વજનમાં પાણી કરતાં હલકું થવાથી નાવ પાણીની ઉપર તરતું રહી શકે છે. અર્થાત એકજ પ્રકારના બે પદાર્થોમાંથી હલકો પદાર્થ ભારે પદાર્થની ઉપર રહે છે.

એથી દરકાના ગુખ્તારાનું પહોળપણ બહુજી મોટું કરીને અને તેની અંદર ખાત્રી જગ્યા રાખીને તેના વજનને ઓછું કરી નાંખવામાં આવે છે. એને લીધે ગુખ્તારાનું વજન પોતાના સરખા પહોળાછવાળા વાયુના વજન કરતાં ઓછું રહે છે. અને તેથી તે ઉપર ચઢી શકે છે. ગુખ્તારાને હલકો રાખવાને માટે તેમાંથી પવન દાદી નાંખવામાં આવે છે. અને તેને બદલે તેના વજનથી હલકા વજનનો ગ્રાસ ભરવામાં આવે છે. જેવો કે કાચલા ત્યા લાકડાંની ધુમાડી, યા હાઇડ્રોજન નામનો ગેસ, કે જે સર્વ ગેસના કરતાં હલકો છે. જેટલો ઓછો વજનનો ગ્રાસ ભરવામાં આવે છે, તેજ પ્રમાણમાં ગુખ્તારાપણ હવામાં હલકો થાય છે, અને એ પ્રમાણમાં તેમાં વધુ માણસ કે વજન રાખવામાં આવે છે.

આ સર્વનું વજન વાયુ કરતાં હલકું રહેવું જોઈએ.

આ વૈજ્ઞાનિક સિદ્ધાંતના આધારે જેપલિને પોતાનું વાયુ-ચાન બનાવ્યું છે એવું-નિયમ નામની ઘાતુ બહુજી હલકી હોય છે. તેથી તેના ધણેજ મોટો પડાણો ગોળો બનાવી તેમાં હાઇડ્રોજન નામનો ધણેજ હલકો ગ્રાસ ભરવામાં આવે છે. એથી તેનું વજન તેની પહોળાછવાળા પ્રમાણમાં હવાના વજનથી ઘણુંજ હલકું થઈ જાય છે, આ પ્રકારે તેને બહુજી હલકું બનાવીને વાયુમાં તેને ઉડવવામાં આવે છે. તે સિધ્ધિ આકાશમાં ઉપર ચાલી જાય છે. હાલતો જેપલિન સંકેટોની સંખ્યામાં બની ગયાં છે.

એક હજાર ધનપુટ હાઇડ્રોજન ગેસ પોતાના વાયુના વજન કરતાં એક મણુ હલકો હોય છે. એથી એટલા ગ્રાસને રાખવાના ઘાતુના ગોળાનું વજન એક મણુથી કરી હોવું જોઈએ. જેથી ઘાતુ અને ગ્રાસ બંને મળીને પવનના કરતાં ભારે ન હોવું જોઈએ. એથી જેપલિનનો ગોળો એટલો મોટો બનાવવામાં આવે છે કે, તે સર્વ મળીને વાયુના વજન કરતાં એટલું હલકું હોય છે કે તેમાં કેટલાંક મનુષ્યો બેસીને ઉડી શકે છે, અને તેમાં ઘણા વજનદાર પ્રાણુધાતક ગોળા અને તોપો પણ રાખવામાં આવે છે. તેમ છતાં પણ તેનું વજન પવનના વજન કરતાં ઓછું રહે છે. એથી તે હવામાં ઉડ્યું ચઢી શકે છે.

રેંચ સરકારે હાલમાં એવાં વિમાનો બનાવ્યાં છે કે તે જેપલીન કરતાં ચઢી જાય છે. તે તેના કરતાં પણ ઉંચે ઉડીને તેના ઉપર ગોળા ફેંકી શકે છે. અને તેને બાળી દે છે. જેમ ધુમાડી ભરીને ગુખ્તારો હવામાં છાડી દેવામાં આવે છે, ત્યારે તે વાયુના વેગની સાથે ઉંચે ચઢી શકે છે. પણ તેમાં બેટલો માણસ પોતાની ઇચ્છા અનુસાર તેને જ્યાં ઇચ્છે ત્યાં લઈ જઈ શકે તો નથી. એથી જેપલીને એક નવી યુક્તિ શોધી દાદી છે. તેણે એક એવું નવું ઇજન બનાવ્યું છે કે જે જેપલીનને પોતાની ધારેલી દિશામાં લઈ

જાત રહે છે. આ એજન વહાણનાં સુકોનની માફક મચાવી રાખાય છે. એથી વાંધુને કાપતાં જેપસિન આગળ ચાલી રહે છે અને વહાણની માફક ઇન્જીનનાં ચક્કાં ચલાવી રાખાય છે. નિચે ઉતારવા માટે તેનું વજન બારે કરતું પડે છે, અને ઉપર ચઢાવવાને માટે તેનું વજન દસકું કરી નાંખતું પડે છે. થોડે આસ દારૂ નાંખવાથી તેનું વજન વધી જાય છે. જેથી તે એકદમ નિચે ઉતરી રહે છે. તેમજ કેટલોક બોલે નીચે ફેંટા દેવાથી તેનું વજન દસકું યદને તે ઉપર ચઢી રહે છે અને તે પ્રકારે તેં થલે ઉચે ચઢી ચઢી રહે છે. તે એકદમ તીવ્રની માફક સીધું નીચે તેમજ ઉપર જાય રહે છે. મુદમાં એમના ગોળા નિચે નાંખાને તે દસકું યદને ઉપર ચઢી રહે છે. એથી તેઓના ગોળા તેને ઘમ્મીજ અડચણે વાળી રહે છે.

જેપસીનને બારે કરવાને માટે તેમાંથી જાસને બાહાર કાઢી નાંખવામાં આવે છે, એથી હવકા આસની જગ્યાએ બારે દવા આવી જાય છે અને જેપસીન નિચે ચાલી રહે છે. આ પ્રકારે ઘણીવાર જેસ કહાડી નાંખવાથી તેનું વજન ધણું વધી જાય છે. અને જેસ ન રહેવાથી તે દવામાં સ્થિર રહી રાકતું નથી એથી કોઈ જેપસિને એક મુદ્દિત કરેલી છે.

જેપસિનની અંદર ધણા થેલાઓ રાખવામાં આવે છે, અને દર ધાતુની બે ટાંકીયો પણ રહે છે જેમાંની એકમાં દવા, અને બીજીમાં જેસ ભરી રાખવામાં આવે છે. તેને સંબંધ નળકાશ થેલામાં કરેલો હોય છે. એ પ્રકારે ત્યારે ઇન્જીન થાય ત્યારે તે થેલાને પવન ભરીને બારે કરવામાં આવે છે. અને ત્યારે ઇન્જીન થાય ત્યારે પવનની જગ્યાએ જેસ ભરી દસકું વજન કરવામાં આવે છે. એક જગ્યાએ અનેક જેસના થેલા રાખવાથી એ લાભ થાય છે કે જો કોઈ અચાનક થેલા શરે તો એક કે બેમાંથી જેસ નીકળીને ખરાબ થઈ જાય પણ બધો જેસ ખસી જાય. કોઈ કોઈ જેપસીનની લંબાઈ ૫૦૦ શીટથી પણ અધિક હોય છે. તેમાં નવ લાખ થનકુટ જેસ સમાઈ રહે છે. એવા જેપસીનનું ધણું કરીને ૬૦ મણુ વજન થાય છે. તેમાં સત્તર મણુ વજન ભરવામાં આવે છે. એ કલાકના ૬૦ માઈલના વેગથી ચાલી રહે છે. તેને ચલાવવાને માટે ૪૫૦ હોર્સ પાવરનાં ત્રણ એજન લગાવેલાં હોય છે.

પૃથ્વી ઉપરથી ઉડતી વખતે જેપસીનમાં જેસના સ્તરના થેલા ભરવામાં આવતા નથી. કેટલાક થેલા વાયુથી ભરેલા રહે છે. તે બારે હોવાને લીધે પાછલા ભાગમાં રાખવામાં આવે છે. જેથી આગલો ભાગ કેટલોક ઉપર તરતો રહે છે. એ પ્રકારે ઉડતી વખતે જેપસીનનું વજન ટાંકકે વધારે હોય છે. ત્યાં તે ઉપર ચડવા લાગે છે કે તરત થેલામાંથી વાયુ કહાડી નાંખવામાં આવે છે એથી જેસના થેલા પુછી જાય છે અને તે વધારે પડેલા થઈ રહે છે. આ પ્રકારે ત્યારે બારે દવાની જગ્યાએ દસકા જેસ ભરવામાં આવે છે ત્યારે તે વાયુ—વાન—વિમાન—દસકું યદને ઉપર હવામાં ઉડતું જાય છે. ઉડતી વખતે તેમાં વજન વધારે હોય છે, પરંતુ જેમ જેમ તે આગળ ઉડવા માટે છે તેમ તેમ દસકું થતું જાય છે. કેમકે તેનું એજન પોતાનો ખોરાક ખાતું જઈને તેનું વજન ઓછું કરતું જાય છે. જરૂર પડે ઉપરથી બોમ્બના ગોળા નિચે ફેંકવામાં આવે છે તેથી દસકું યદને તેથી ઓછું હોયે ચઢી રહે છે.

તેને ચલાવવાને માટે જે એજન રહે છે તેમાં જેમ મોટરગણિનાં એજનમાં પેટ્રોલ જાય છે તે પ્રમાણે પેટ્રોલ બજાય રહે છે. બીજા એજન ધણું બળવાળું હોય છે.

હિત વચન.

(સંગ્રાહ — વાડીલાલ કાકુલાલ સંઘવી, — અમદાવાદ).

સ્રેષ્ઠ પુરુષોનાં નીચેનાં આત્મહિતાર્થ વાક્યો દરેક બંધુએ અવશ્ય મનન કરવાં.

૧. વૃત્તિઓના વેગોને શાંતી, તેમને એકાગ્રતાપૂર્વક આત્માના ચિંતનમાં સ્થાપવી એજ સુખ, જ્ઞાન અને સામર્થ્ય પ્રાપ્તિનો મુખ્ય રસ્તો છે.

૨. કોઇ પણ કાર્યને માટે બીજાના ઉપર આધાર રાખવો, એ પોતાના આત્મચળમાં અધઃસ્રાવ જતાવી આપે છે.

૩. મન વડે જે જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે છે તેજ ક્રિયા સુખ અને દુઃખમાં કારણભૂત બને છે.

૪. એકાગ્રતા અને શાંત સ્થિતિ સિવાય કોઇ પણ કાર્ય સર્વોત્તમ યથ શક્યુંજ નથી.

૫. જેટલું જાણ્યું તેટલું જ્યાં સુધી આચારમાં ઉતરતું નથી ત્યાં સુધી જાણ્યું સર્વ નકામું છે.

૬. વિગ્રહ કરવાથી જે કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી, તે કાર્ય સ્નેહથી મુધરી શકે છે.

૭. જેમ જન્મ, એ મૃત્યુના આગમનની સમયા કરે છે, તેવીજ રીતે સંયોગ એ લવિષ્યમાં થનાર વિયોગની પકી ખાતી આપે છે.

૮. પોતાની માફક સર્વ પ્રાર્થુને, માતાની માફક પારખી જીતે, અને પથ્થર માફક પારકા દ્રવ્યને જે નિહાળે છે, તેજ જાની કહેવાય છે.

૯. દુનિયાના નાશાત્મક વિષયોના હાશુભચર સુખની આશાએ પ્રમુખદ પ્રાપ્તિનો ઉત્તમોત્તમ લાભ ગુમાવવો એ મૂર્ખતાજ છે.

૧૦. મનુષ્ય જન્મ, એ આપણું દર્તવ્ય કે જે સર્વોત્તમ સુખને આપનાર છે, તેને સાધી લેવા માટે છે.

૧૧. જન્મ સુખ દિવસ એજ મેઘારત્ના માટે કરવામાં આવતા પ્રવર્તની મળતું નથી, પણ પરમાત્મા તરફ વળવાથીજ મળે છે.

૧૨. ત્યાં સુધી આત્માતુલ્ય કરવામાં આવતો નથી, ત્યાં સુધી મોટી સર્વ ગંપત્તિ નિર્મલકળ છે.

૧૩. દરેક માણસની સ્થિતિ પોતાના કૃત્યથીજ નિર્ભર થાય છે.

૧૪. સત્કર્મનો નાદ પડતી માફક સ્વર્ગમાં ખુશો સંભાળાય છે.

૧૫. દ્રવ્ય કરતાં સર્વવર્તનની સત્તા વધારે આણે છે.

૧૬. વાણીમાં અને કરણીમાં એક સંરખું પ્રમાણિકપણું એ સર્વવર્તનનું મૂળ સમજવું.

૧૭. પરિશ્રમ લીધા વગર કોઇ પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા કરવી એ નમજાઇ અને આજસતું મોટું ચિન્હ છે.

સુખ દુઃખનું સાચી મનોબળ છે.

(લેખક શ્રીયુત ત્રીભોવન શર્મા મોદી.)

૧. નાક સુંઘાની ઈંદ્રી છે અને મોઝાની બરાબર ઉપરજ નજીકમાં મુઠવાનો પ્ર-
સ્થનો હેતુ એ જાણાય છે કે મોઢામાં દાખન થની દરેક વસ્તુ સારી છે કે કેમ તેની આ-
પણને તે ખમર આપે પરંતુ હાલના કૃત્રિમ જમાનામાં તો મનુષ્યનો કુદરતી ખોરાક નથી
તેવા ઘણા પદાર્થોમાં ખીજ સુગંધી વાળી ચીજો બેળવી બિચારી આ ઉપયોગી ઈંદ્રિયો
છેતરીને જૂનાવામાં નાંખવામાં આવે છે અને પરીણામે દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે.

૨. મનની શીકરથી હોજરી બગડે છે

૩. ૧૫૪ સ્તનના વજનના માણસના શરીરમાં લગભગ ૧૦૦ થી ૧૧૨ સ્તન પા-
ણીનો ભાગ હોય છે

૪. નાના માળકો જેમ ઉધે તેમ તેની તન્દુરસ્તી સારી છે એમ સમજવું.

૫. માળકોને બહુ નાની ઉંમરે નિશાગે મોઢવવાથી ઘણું નુકશાન થાય છે.

૬. તન્દુરસ્તીના કારણે (દાનુની) પ્રમાણે જોતા બરફનું પાણી પીવાથી બિલકુલ
ફાયદો નથી એટલુંજ નહીં, પણ વળી એ નુકશાન કર્તા છે જેમ બરફનું પાણી પીનામાં
આવે છે તેમ તરસ વધારે લાગે છે અને વધારે પીવાય તો ટોજરીમાં નુકશાન કરે છે.

૭. નાનાં તન્દુરસ્ત બચ્ચા થોડું ઘણું રડે એવી હદતતી નેમ જાણાય છે રડવાથી
બચ્ચાના ફેફસાને કસરત મળે છે

૮. ઉધનો વખત ઓછો કરવો અને ઉધમાંથી થોડો વખત ચોરવો. તેથી મગજ
શરીર અને પૈસાની ખર્ચાદો થશે એમ નહીં માનવું

૯. આખો દહાડે અંગની મહેનત કરવાથી જેટલો થાક લાગે અને શરીરને જેટલો
પસારો પડેલો તેટલો થાક અને પસારો માત્ર ત્રણ કલાકની મગજની મહેનતથી થાય છે.

૧૦. દરરોજ ૭ કલાક કરતાં વધારે મગજનું સખ્ત કામ કરવાથી નુકશાન થવાનો
સંભવ છે.

૧૧. મરડાવાળાં, ફાયવાળાં અને પીનવાળાં દરરોજોને લીલી દ્રાક્ષ ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૨. કેટલાક તપીયોનો એવો મત છે કે મગજનો ચોક્કસ ભાગ જાગૃત હાલતમાં
રહે અને બાકીનો ઉધમાં પડે ત્યારે સ્વપ્ના આવે છે.

૧૩. વહેમી માણસને મનનું સુખ હાલુ નથી.

૧૪. ખુમસુરતીથી ધ્યાર ઉત્પન્ન થાય છે પણ તે ટકાવી રાખવા સુરમતાઈની
બરફ છે.

૧૫. એક તન્દુરસ્ત માણસના શરીરમાં તેના વજનનો આડો ભાગ લોહી હોય છે.

૧૬. પરજોલા શ્રી પુરોહિત અતિ વીંદાર કરવાથી પોતાના શરીરની પાપમાલો કરે છે.

૧૭. બાળકોવાળી માતાઓ, જે કળ ખાય તો તેમના બચ્ચાને મગલું દુધ ઉત્તમ
ગુણવાળું અને પૌષ્ટિક થાય છે.

૧૮. બાળક ધાવતુ હોય ત્યાં સુધી ધાવણનો રોગ ન થાય તેમ સંભળ રાખવી એ
માતાઓનું ખાસ કર્તવ્ય અને ફરજ છે.

૧૯. બાળક તથા વર્ષનું યાવ ત્યાં સુધી માતાએ અલચર્ય પાળવું. જો ત્યાં સુધી ન પાળાય તો બાળક ધાન્ય દોષ ત્યાં સુધી તો અવચર્ય અલચર્ય પાળવું જોઈએ.

૨૦. ઢાઢ પશુ દીવસે દાખીને ખાવું નહીં. અને અચર્ય થવા હેતું નહીં, તેથી ધાવણુ બગાડવું નથી. દદાય બગડે તો સાધારણ રેચ લેવો.

ઉપયોગી વૈદ્યક ટુચકા સંગ્રહ.

મૂત્રક્રમ-પથરી-મૂત્રાધાત-આખગનાં કુવ ઉકાળીને પેટ ઉપર બાંધવાથી અને તેના ઉકાળામાં સોડા અને સાકર મેળવીને ખાવાથી મટે છે.

૨ મૂળાના પાનનો રસ પાશેર લદને તેમાં થોડો સાણુ મેળવીને દિવસમાં દેટલીકવાર થોડો થોડો પાવે તેથી તથા દીવસમાં પથરી મટે છે.

આંખ દુઃખવા-કપુર, મોરગુણુ એગીએ અને સીંદુર ત્રણેને એકત્ર વાટી, પાણીમાં ઘુંટી આંખના ઉપર લગાવવાથી મટી જાય છે.

શૂળ-ચુંક-મવતાની હીંગ ૮ માસાને ગાળના ધીમાં શેડીને પછી તે, હીંગમાં કુસાવેસો ટંકણ ૧૧ તોલો, નુનું સુઈ ૫ તોલા, મીઠું ૨૧૧ તોલા નાખી ઘુંટીને તે સર્વની ૫૪ ગોળા બનાવી સવાર સાજ અઢક ગોળા ખાવાથી ૨૭ દિવસમાં ગમે તેવી શૂળ-ચુંક દરો તો પાણુ મટી જશે.

તાવ-લોખાનને ઝીણે વાટીને તેમાંથી બબે રતીના પ્રમાણથી દિવસમાં બેવાર પાળી સાથે આપવાથી તાવની મરમી તુરત ચાલત થઈ જઈ તાવ ઉતરી જાય છે.

દાય રોગ ઉપર લસણનો ઉપાય-એક બાળકને કદ-દાય થયો હોય અને તેને ગળા ઉપર કદમાળની ગાંડ નીકળી હતી તે ગાંડ ઉપર લસણના ચ્યનો લેપ કરવાથી તેનો તે દાય-કદ અને કદમાળનો રોગ મટી ગયો હતો એ લસણના રસને લીધે શરીરમાં સફ-સુરીક એસીક તૈમાર થાય છે. અને તે દાય રોગ ઉપર ગુણુ કરે છે સફસુરીક એમાડના કારખાનામાં કામ કરતા મજુરોને કદ કે દાય થતો નથી તેમજ તેવા દરદીઓ જો તે કારખાનામાં મજુરી કરવા રહે છે તો તેનું દરદ મટી જાય છે. અને તેથી સફસુરીક એમાડમાં દાય મટાડવાનો ગુણુ છે અને તેથી ગોળ્ય પ્રમાણથી તે એસીકને શરીરમાં ઉત્પન્ન કરવાને માટે લસણ ખાવું એ દાય મટાડવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે વળી તે પલ્લોજ થોડા ખર્ચનો અને માફસિર ઉપાય છે.

કેટલોક ભિયોને સુવાવડ પડી દાય રોગ થાય છે એથી તેને સુવાવડમાં ધીમાં તળીને લસણુ ખવડાવવાથી દાયરો થાય છે.

પ્લેગની ગાંડ ઉપર લસણનો લેપ આપવાથી અને લસણુ ધીમાં તળીને ખાવાથી પ્લેગ મટે છે.

તેરીજ રીને લસણને ધીમાં તળી દાવવામાં દરદીએ રોગ સવારમાં તોલા ૧ થી ૪ તોલા પર્વત લસણની દળેયો ખાવાથી દાય મટે છે. એવું અમેરિકાના વાડજ મેનેઝીનનાં ત્યાંના એક ડાક્ટરે લખ્યું છે.

ગર્ભભવિષ્ય.

(વૈવ જન્યકર કાનજીભાઈ ચંડીપ્રાસાદ).

ગર્ભાધાનની મુદતનું વિવેચન કરતાં ગર્ભનું ભવિષ્ય એવા વિષયનો પ્રશ્ન ઘણી શકાય. અને તે પર વિચાર ચલાવતા તેમાં નીચે પ્રમાણે ચોવીસ બાબત જાણવાની આવશ્યકતા હિસાબે છે. અને જેમાંની કેટલીક શોધતો આધુનિક પશ્ચિમના વૈદકમાં સંપૂર્ણ રીતે વ્યક્ત થયેલી કહી શકાતી નથી.

૧ ગર્ભોત્પત્તિ ભૂમિ. ૨ રજોદર્શનનો સમય. ૩ ગર્ભ ગ્રહણ યોગ્ય કાળ, ૪ રજસ્વલા સ્ત્રીઓના નિયમ. ૫ વિરૂદ્ધ આહારાદિ વર્તનથી ગેરનામો. ૬ રજસ્વલાનું ઇષ્ટ ગર્ભ કૃત્ય. ૭ તદંગત ભતૃ કૃત્ય. ૮ ગર્ભ ગ્રહણ યોગ્ય નાડીઓ. ૯ યુગમાં યુગમ રાત્રી ગમનકલ ૧૦ ગર્ભાશય સ્વરૂપ. ૧૧ પુરૂષ તથા સ્ત્રી ગર્ભના ગર્ભોણિને યાત્રા લક્ષણ. ૧૨ નપુંસક ગર્ભના લક્ષણ. ૧૩ ગર્ભ વિકૃતિ. ૧૪ ગર્ભ જનન યોગ્ય શુક્ર તથા આર્તવ ૧૫ ગર્ભનું પૃથક પૃથક માસમાં બંધારણ. ૧૬ ગર્ભ બંધારણમાં પ્રથમાગમાં જુદા જુદા વિચારો. ૧૭ ગર્ભ બંધારણમાં માતૃપિતૃ અંગોના વિલાસ ૧૮ ગર્ભ જીવનના ઉપાય. ૧૯ ગર્ભ વૃદ્ધિ હેતુ. ૨૦ દષ્ટી, કેય, નખવિ, વૃદ્ધિ ન થવાના કારણો. ૨૧ અંગના અમેતનું કારણ. ૨૨ મળ મૂત્રોત્સર્ગ ન થવાના કારણો. ૨૩ અંદર ગર્ભ ન હોવાના કારણો. ૨૪ ગર્ભવતીના કૃત્યપર ગર્ભનું ભવિષ્ય.

પ્રશ્ન. ૧—૨—૩ ના સંબંધમાં રજપ્રાપ્ત સ્ત્રી તે ગર્ભ ભૂમિ ગણાય છે. અને તે રજ પ્રાપ્તિ પ્રતિમાસે અઢાવીસ કે ત્રીસમાં દિવસથી ચાર પાંચ દિવસ સુધી બાર વર્ષથી આરંભી પચાસ વર્ષની વય સુધી સ્ત્રી છે અને સાવ દિવસથી ઘોડશ રાત્રિ ગર્ભ ગ્રહણની મનાયેલી છે. (સર્વ સાધારણ નિયમ)

પ્રશ્ન ૪ થા ના સંબંધમાં—રૂપ પ્રાપ્ત સ્ત્રીએ પ્રાપ્ત દિવસથીજ અહિંસા બ્રહ્મચર્ય તત્ત્વ પાળવું જોઈએ. દર્ભાદિ શયા ઉપર ચપન ઠરવું, અને પોતિકા પતિનાં દર્શન કરતાં નહિ કરવાથી, મૃતિકાના પાત્રથી અગર પર્ણપાત્રથી તથા રાત્ર સુધી હવિષ્યાન્ન જમવું. અશ્રુપાત ન કરવે. નખ ખોતરવા નહિ તેમજ અભ્યંગાદિ ક્રિયા પણ ન કરવી. નેત્રમાં અંજનાદિ પદાર્થ પણ અંજન માટે વાપરવા નહિ આન પણ વર્જ્ય છે. દિવસની નિદ્રા તથા અતિ-શ્રમથી દોડવું. ઉચ્ચ સ્વરથી બાપણ તથા હાસ્ય, કંઈકનાદ શ્રવણ. તથા આચાસ વિગેરે ક્રીડાઓ વર્જ્ય છે ભૂમિ ખોતરવી અને શીત પવન લેવો તે નિષેદ છે.

પ્રશ્ન. ૫—ના સંબંધમાં ઉપરોક્ત નિયમોનું અજ્ઞાનથી, લોભથી, પ્રમાદથી કે દૈવ-યોગથી ઉલ્લંઘન થાય, તો તેના દોષો પ્રાપ્ત થવાના ગર્ભને હાનીકર્તા થાય છે, એટલે કે રૂદન કરવાથી નેત્રમાં વિકૃતિ, નખચેદથી કુનખતા, અભ્યંગ, અનુલેપન આનથી દુઃખરીલ, અંજનથી વકેદળી, દિવસ નિદ્રાથી, ઉપજીસીપણ, દોડવાથી સાહસિક સ્વભાવ, અત્યુચ્ચ શબ્દ શ્રવણથી અધિરતા, અતિહાસ્યથી તાલુદંત, આખે જીજ્ઞાઓમાં રથામતા, અતિ કેનથી પ્રલાપણ. પરિશ્રમથી તથા વાત સેવનથી ઉન્નતતા, ભૂમિ ખનનથી રખાલન, શીલતા, આ પ્રમાણે જુદા જુદા વિકારો પ્રાપ્ત થવાના ગર્ભને થાય છે.

પ્રશ્ન. ૬ ના સંબંધમાં—રજપ્રાપ્ત સ્ત્રીના જ્ઞાન દિવસે પ્રથમ જો આકૃતિ મનુષ્યનું સુખ નિરખે છે, તે આકૃતિનો ગર્ભ પ્રસવ આપે છે. માટે તેવે સમયે પોતીકા પતિ તદ-

ભાવે પુત્ર, તદ્ભાવે સ્ત્રીપ્રતિભાનું નિરૂપણ રાખ્યું. તેને માટે શાસ્ત્રીય વૈદનીય પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે લગવાન ધનવંતરીતું છે.

પૂર્વ પદ્યે સ્તુસ્નાતા યા દશં નરમંગના ।

તાદશં જનયેત્પુત્રં તતઃ પદ્યેત્વિતિ પ્રિયં ॥

આ રથો પાર્તિ પ્રિયં નો અર્થ પોતાના પ્રિય પતિને અગર સ્વપતિ તદ્ભાવે પ્રિય પોતાને પુનાદિ પ્રિય પ્રતિમા એમ નિર્દેશ છે.

પ્રશ્ન. ૭—ના સંબંધમા—તેની જ રીતિએ પુરુષને પણ ગર્ભાધાનને માટે પ્રથમ દિવસનું ગમન તે આયુના ક્ષયનો ભય સૂચવે છે. બીજો દિવસે પણ રૂતુમાં તેને માટે રૂતિ સંગ ત્યાગ્ય છે. કારણ તે દિવસે રહેલો ગર્ભ કદાચ રહે તો તે જન્મતાં જીવતા નથી. ત્રીજો દિવસે પણ રહેલો ગર્ભ સ્વધ્યાયુધી તથા અંગ વિકૃતિવાળાં પ્રાપ્ત થાય છે. માટે તે દિવસ પણ વર્જ્ય છે. અતએવ ચતુર્થો, પાંચો, અષ્ટમી, દશમી, તથા દ્વાદશી વિગેરે યોગ્ય રાત્રીઓમાં તેમને (રૂતુસ્નાનસ્ત્રી) વધાર્યું ભગ્ની એટલે કે જેમ જલ પ્રનાદ ચાલતો હોય તેવા પાણીમાં ક્ષિપ્ત દ્રવ્ય આગળ તણાઈ કંઠે નિહળી જાય છે; તેમજ જ્યાંસુધી રજોનીવૃત્તિ ન હોય ત્યાં સુધી પહેલું વીર્યથી દ્રવ્ય બહાર જતું રહે છે માટે તેને ગર્ભાધાનોક્ત વિધિથી ભગ્ની જેટલે વળી ધર્મ શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે પણ

પ્રથમેહનિચાંડાલી દ્વીતિયે વહ્નયાતિની ।

તૃતીયેરજકી પુસાં યથા વર્જ્યા તયાં ગના ॥

તે પ્રમાણે પ્રથમના દિન ત્રય વર્જ્ય છે આ ઉપરથી ખાતી થાય છે, કે ધર્મ પણ વૈદિક શાસ્ત્રને અનુસરિનેજ બંધાયેલો છે; અને વૈદિક રીવાજને અનુસરતું તે એક મુખ્ય પ્રદ્ય છે. તો ધર્મને અનુસરતું તે વધારે મુખ્યપ્રદ કેમ ન હોય ? કારણ તે ઉભયાર્થને સિદ્ધિ આપનાર છે. ચતુર્થ રાત્રને માટે પણ એવો મત છે કે—

ચતુર્થાદિ દિવસેઽપિ રજોનિવૃત્તૌસ્ત્રીપત્યાસંગચ્છેત્ ।

નહરજોઽનુવૃત્તાવિતિ ॥

એટલે, કે, રજની, નિવૃત્તિ, હોય. તો, જમ્ય. અને, અનુવૃત્તિ, હોય. તો, અજમ્ય. હવે, ઉપરના દિવસોમાં પણ ઉત્તરોત્તર ગમન, વિદ્યા, આયુષ્ય અને આરોગ્યપ્રદ છે.

પ્રશ્ન ૮ ના સંબંધમા—પ્રેમદાઓને મનોભવાચાર મુખમાં જ્ય નાડીઓ વર્ણવેલી છે. તેમાંની પેલી સમોરણા છે. તે મદનાત પત્રમાં પ્રધાનબૂત અને વિરોધ નાડી મનાયેલી છે. ચંદ્રભીષિનો તેવિગે એવો મત છે કે, તેના મુખમાં પ્રાપ્ત થયેલું બીજ બીંદુ નિષ્કુળ જાય છે. ૨ ચંદ્રમુક્તી નામની કંદર્પ ગૃહમાં પ્રધાનબૂત નાડી છે તે સમોરણાની આગળના ભાગમા ગેલી છે. અને તેના મુખમાં પ્રવેશ થયેલું જીવ બીજ કન્યાઓનો જન્મ આપે છે, અને તે અપવિત્રથી પણ સાધ્ય છે કારણ તે નાડીમાં ત્રીજું આર્તવ વિરોધ હોય છે, તેમજ અવિદ્ય આર્તવથી કન્યા અને અધિક વીર્યથી પુત્ર એ નિયમે તે નાડી પુરુષના અપવિત્રથી કન્યા ઉત્પત્તિ માટે સાધ્ય છે. હવે ૩ જ મોરો નામની જે નાડી ઉપરથી ગર્ભમાં સ્વભાવે સ્ત્રી પ્રધાનબૂત રહેલી છે. તેના મુખમાં પહેલું પું બીજ બદ્ધા પુત્રનીજ પ્રાપ્તિ આપે છે. અને તે નાડી મુરતમાં ઉપનિષ્ટ અને દૃષ્ટ્યકી ઉપભોગ્ય છે.

પ્રશ્ન-૬ ના સંબંધમાં—યુગ્માસુપુત્રાંજાદંતેસ્ત્રિયોડયુગ્માસુ રાજિણુ ॥ એટલે સ્થાન દિવસ પછીની યુગ્મ રાત્રીગમનથી પુત્રોત્પત્તિ અને અને અયુગ્મ રાત્રીગમનથી કન્યોત્પત્તિનો સંભવ છે અને તે કાળ પોડરા રાત્રી સુધી છે; જે અગ્રે આગળ કહેવાય ગયું છે; આ સ્થળ ઉપરનો પ્રશ્ન આગે ગમનકાળે બિંદુ બાદી નાડીના સંબંધમાં લાગુ હોય તે તેમાં ખાટું નથી.

પ્રશ્ન ૧૦ ના સંબંધમાં—શંખ નાભિના આકૃતિવાળું અને ત્રણ આવર્તવાળું સ્ત્રીએનું ગર્ભોત્પત્તિનું સ્થાન ગાંતવામાં આવેલું છે. તેમાં ત્રીજા આવર્તમાં ગર્ભાશયનું સ્થાન છે. અને તે પિત્તાશય અને પક્ષાશયની વચ્ચે આવેલું છે, તેની આકૃતિ જેમ રોહિત નામની માછલી પાણીમાં ધાય છે કે જેનું મોઢું નાનું અને પેટ મોટું હોય છે તેની આકૃતિને મળતુંજ ગર્ભાશયનું સ્વરૂપ છે. ગર્ભાશયનું મુખ બ્રહ્મજ નાનું અને સાંકડું હોય છે. અને જર પ્રાપ્તિથી પોડરા રાત્રી સુધી તે દાર ખુલું રહે છે. ત્યારે તેમાં શુક્ર તથા આર્તવનો સંયોગ થાય છે ત્યારે શુક્રોત્તર શુક્ર બંધાયેલા બિંદુમાં તત્કાળ જીવ પ્રવેશ છે. અને તે બિંદુ અત્યંત સુક્ષ્મગોળનું બંધાય છે. જે અગ્રે વૃદ્ધિગત થતાં અંગોનું સ્પૃટપણું બંધાય છે. જેની રીતે સૂર્યમણિમાં સૂર્યના કિરણોનો યોગ થતાં નિમે ૩ ઇત્યાદિ વસ્તુ ઉપર તેમનું પ્રકાશ બિંદુ પડતાં અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેવીજ રીતે શુક્ર અને આર્તવનો સંયોગ થતાં તત્કાળ તેમાં જીવ પ્રવેશ થાય છે, જે જીવ પોતાના ભાવિને અવલંબી કર્મવશ બની અવિદ્યાનો રિપકાર કરી ગર્ભમાં પ્રવેશ છે અને પરિપક્વ સ્ત્રીતિએ પહોંચી જન્મ લે છે. અને જન્મ જન્મોત્તર કૃત શુભાશુભ કર્મોના ભોક્તા થાય છે; બીજા પ્રવેશ થયા પછી ગર્ભાશયનું મુખ બીડાય નાપ છે. જેમ કમળ પુષ્પ સૂર્યાક્ત થયા પછી રાત્રીએ ખીડાય છે, અને પુનઃ સૂર્યોદયે ખીલે છે, તેમજ પ્રસવકાળે ખીલે છે.

અપૂર્ણ.

પાપાણુ ભેદ.

(લેખક-શ્રીધુત વૈષ ડાહ્યાભાઈ દયાળજી પેટીગરા.)

પાપાણુ ભેદની જડીતે એક રંગી સફેદ પાછરડાવાળી ગાખના દુધમાં ઘસીને જે સ્ત્રી રેન્ડવેળા થયાના ચોથે દિવસથી ચાર દિવસ (એટલે ૪-૫-૬-૭) પીશે તેને ધધર-કુખંધી જર સંતાનોત્પત્તિ થયે. દુધ અડધો, શેર લાવતું, તેમાંથી પાંચ તોલા દુધમાં પાંચ તોલા પાપાણુ ભેદની જડી ઘસીને દરરોજ ચાર દિવસ સુધી પીવી અને બાકીનું દુધ ઉપરથી પી જવું. આ જડી દુધમાં ઘસી ફક્ત મહિનામાં ચારજ દિવસ ન્યાં સુધી રજા સ્વર્ગના નહિ થાય ત્યાં સુધી પીવાની છે, તેનો અમત્કાર ફક્ત ૭ મહિનામાં જન્મશરે પાળવાના નીચેના—ગરમ પદાર્થોનું સેવન કમતી કરવું, ગર્ભાશયને અતિશય આવેશયુક્ત થવા દેવું નહિ, તેમજ શરીરસંસ્થાને વધુ પડતો અમ પડવા દેવો નહિ. પરિણામ—દીર્ઘ, સુકાંત, મર્યા ને ખરાશ ન ખાતી.

પાપાણુ ભેદ—એક જાતની વનસ્પતિ છે. તે નાની વનસ્પતિની માફક જમીન ઉપર પસરે છે. જેને ભોરડી જેવા કાંટાં થાય છે. તે ખડક ઉપર ઉગે છે. અને ગોપરી-ગણીના જેવાં ધોળાં ફુલ થાય છે. મૂળ કડવાં હોય છે. તંત્રી.

જનાવરના ચેપી દરદો.

મેંવા, મેંવાસો, ખરવા અથવા લાલીઓ.

(લેખક—વેરીનરી સરજન ડૉ. મોતીચંદ કુરચ ઝવેરી જી. બી. વી. સી.)

આ રોગ ખાસ કરીને દાર થેટા અને ગરમીમાં જણાય છે. તે ઘણે સાધારણ રોગ છે, અને એટલે બધો ચેપી છે કે જે દારના ટોળામાં તે લાખવ થયો તો તે ટોળાનાં તમામ જનાવરોમાં તે યજુજ થોડા વખતમાં ફેલાઈ જાય છે.

શુદ્ધતા અને ઠાંડીવાવાડમાં આ રોગ મથાળે આપેલાં નામોથી ઓળખાય છે, તો પણ કેટલીક જગ્યાએ તેને મોવાસ અને ખરવાસ પણ કહે છે; અને કેટલીક જગ્યાએ તે “દવા”ના નામથી ઓળખાય છે. તે ત્યાંના ધણા વાગોમાં થોડે યા ઘણે દરજે દે-મેશાં નેવામાં આવે છે; અને તેથી દારને ધણી દેરાનગતિ બોગવરી પડે છે. ચોમાસું અને શીયાળાની શુભમાં આ રોગ વધારે જણાય છે. આ ગેગથી જે કે ઝાંઝા જનાવરો મરી જતાં નથી, તો પણ જે માંદાં જનાવરોની બરોબર આવજત નથી થતી તો તેઓ ધણાં દુઃખી થાય છે. ધણાજ સાદા અને સહેલા ઉપાયથી આ રોગ મટે છે અને તેનો અટકાવ થઈ શકે છે.

ઘણી વખતે મોવાસો તથા ખરવાસો બંને સાથે જણાય છે; ત્યારે કેટલીક વખતે બેમાંથી એક માલમ પડે છે. માંદાં જનાવરો સુકાઈને ફગાયાં થઈ જાય છે; ત્યારે નાનાં વાછગણો કેટલીક વખતે મરી જાય છે.

આ રોગ ઘણાજ ચેપી છે અને આ ગેગથી પીડિતાં જનાવરોના સદવાસમાં જે નંદુરજન જનાવર આવે તો તેને ઘણાંજ આ રોગ થઈ આવે છે. જે જગ્યાએ આ રોગ આવતો હોય તે જગ્યાનાં જનાવરોના ખોરાક તેમજ પાણી દારાએ પણ આ રોગ બીજાં નંદુરજન જનાવરોમાં પ્રસરી જાય છે. ત્યારે મોવા થયો હોય, ત્યારે જનાવરોના મોમાંથી લાગે ઝરે છે. દરે આનું દંદી જનાવર જે જગ્યાએ પાણી પીએ, તે જગ્યાએ તેના મોમાંથી તે પાણીમાં લાગે પડવાનો સંભવ છે; અને દરે જે તેજ પાણી પીજું આનું જનાવર પીએ તો તેને પણ મેંવાસો થઈ આવે છે. મટે તેની સાવચેતી રાખતા સારે ધણા જનાવરોને પાણી પીવાને માટે જે દવાઓ ગળેલે હોય તે દવાઓમાંથી આવા, દંદી જનાવરને પાણી પીવા-કુલ પાનું નહીં વળગારાની પોઠ ગામે ગામનું અને જુદા જુદા દેહાણાનું પાણી પીએ છે; તેથી તેમાં થઈ કરીને આ દરદ દમેશાં માલમ પડે છે. કેટલીક વખત માંદા જનાવરોની આવજત કરનાર લોકોથી પણ આનું જનાવરોને આ રોગ લાગે પડે છે.

આ દરદથી પીડિતી ગાયો તેમજ બેંસોને દોઢા ૪ડી જે દાઘ બરોબર સાફ કરી વગર બીજી સારી ગાયોને દેવામાં આવે તો તે સારી ગાયોને પણ આ રોગ માલમ છે; જેથી આ રોગ આવતો હોય તે વખતે ત્રાય તથા બેંસોના માલોમાં સાવચેતીના ઉપાય લેવા, અને પોતાના ગાય દેવા આવનાર ગોવાળના દાઘ દરોજ તરમ ઘણી અને ચાલુ વની ખુશ ધાવવાના બાદ તેને પોતાની ગાય અથવા બેંસ દોઢા દેશ.

આ દરદથી ગાય તથા જગદને જેટલી પીડ થાય છે તેટલી બેંસ તથા પાડાને વની નથી; એટલે બેંસ તથા પાડાનું મોડું મોડું આનું દાઘ છે તેઓને કુલ વાગેજવામાંજ

દરકત આવે છે; પરંતુ ગાય તથા ગળદ તો બીજકુલ ખોરાક ખાઈ શકતાં નથી એટલુંજ નહીં પરંતુ પાણી પીવામાં પણ કેટલુંક કુખ ધામ છે.

કારણ—આ રોગ ચેપી છે અને એક જાતનાં ઘણાજ ખારીક ઝેરી જંતુઓ તંદુરસ્ત જનાવરના શરીરમાં ખોરાક દવા અગર પાણી માર્ગે જવાથી થાય છે. આ ઝેરી જંતુઓ એટલા બધા ખારીક છે કે, ઘણાજ ઉંચી જાતનાં અને કીંમતી સક્રમદર્શક યંત્રોત્તી મદદ પડે પણ તેઓ બરોબર દેખાઈ શકતા નથી, આ ઝેરી જંતુઓ દરદી જનાવરના મોમાંથી નીકળતી લાળમાં; તેના પેસાળમાં, છાશમાં; દુધમાં તથા તે જગ્યાએ આ દરદી ફાડલાઓ જણાય છે, તે ફાડલાઓ અને ધારાંઓમાંથી સુરતા પ્રવાહી પદાર્થમાં, સંખ્યાબંધ જણાય છે. અને તેથીજ આ દરદી પીડાતા જનાવરને ખાવાને ખોરાક બીજકુલ અપવો નહીં, કારણ કે તે ખોરાક અને પાણીમાં દરદી જનાવરના મોમાંથી નીકળતી ઝેરી લાળ પડેલી હોવાથી તે ચીત્તે પણ ઝેરી ચર્ષ જાય છે.

ચિન્હો—આ રોગનો દેવાવો ત્યાં ત્યાં હોવાથી સાધારણ માણસો પણ આ રોગ પારખી શકે છે, જેથી તેના ચિન્હો લંબાણથી લખવાની જાણી જરૂર નથી. તો પણ મુખ્ય ચિન્હો ત્રીણે પ્રમાણે જણાય છે. “શરઆતમાં” જનાવરને તાવ આવે છે; તેનું શરીર ધુન્ડે છે, શીંગડાં કાન પગ અને પુછકું ગરમ જણાય છે, ખોરાક ખાવાનું મંધ કરે છે, મોમાં ચીકણું યુકે ધણું આવે છે, અને તે યુકેની લાળ ઝરે છે, જેના તાર લંબાઇને લટકે છે, અને જનાવર વળતો વખત તે યુકે હોડવતી સુસી લે છે, અથવા હોડ ઉપાથી છળવતી ચાટી જાય છે. પહેલાં મોઢામાં પીળા ફાડલા ધામ છે, જે અદાર અગર ચોવીસ કલાકમાં કુટી જાય છે, અને તેની જગ્યાએ પચારદરના જેવાં લાલ આદાં નેવામાં આવે છે. આવા ફાડલાઓ ઘણાજ ખરાબ દેસમાં ડોઈ ડોઈ વખતે નાક આંખ તથા ગાય અગર બેંસની જનનેડ્રીયમાં પણ દેખાય છે, તેમજ કેટલીક વખતે આવા ફાડલાઓ તેઓના આંચળ ઉપર પણ હોય છે, અને તે વખતે આંકિ સુજ આવે છે, અને દુધ ધણું પાડું ખાતે છે. ખાંસ દરિને આવા ફાડલાઓ જીક ઉપર જણાય છે; તેપણુ લાળવામાં, ગાતની અંદર, તથા દાંતના મૂળમાં પણ વળતો વખત જણાય છે. આવી રીતીમાં જનાવર બીજકુલ ખાઈ શકતું નથી.

પગ પહેલાં જગ સુજ આવે છે, અને બે ખરીની વચ્ચેની ચામડી બીની, ઝુન્ડેલી અને ગરમ જણાય છે. ત્યાર પછી મોમાં જેવા ફાડલાઓ ધામ છે, તેવાજ ફાડલાઓ પગની ખરીની વચમાં દેખાય છે. પગે જનાવર લંગડાય છે અને દુખને લઈને પગ આમ તેમ દબાવ્યા કરે છે. જે પગની સંખાળ બરોબર ન લેવાય તો તેમા છવગ પડે છે. પગમાં ખરજ આવવાથી જનાવર પોતાના પગ વખતો વખત ચાટે છે.

આ દરદીનું જીવન ધણું કરીને ત્રણ દિવસ લગી વધારે રહે છે; અને પછી ધીમે ધીમે નરમ પડી જાય છે. આ રોગથી પીડાતી ગાયો તથા બેંસોનું દુધ દરરોજ દોહી લેતું; પણ તે વાછરડને ખાતું નહીં; તેમ જનવા લગી માણુએએ પણ તે દુધ વાપરતું નહીં.

ઉપાયો—દરદી જનાવરને દાર તોળા ૫, સુરખાર અથવા મીઠું તોલો ૧, કરી-આતાનો શુભ તોલો ૧ સર્વે ચીત્તે મોખાની કાંઈ શેર એમાં મેળવીને પાંચી.

મેંમાં ફોડલા હોય તો ફટકડી અથવા ગીકું તોલા ૨૫, પાણી શેર ૧ માં નાંખી તે પાણી મેંમાં છાંટવું, તથા મેં વખતો વખત તે પાણીથી ધોવું.

અથવા ટકેણુખાર ૩. ૦ લાર, તથા મધ તોલા એક બેઉને એકઠાં ઘુંટીને મેંમાં આંદાં પડ્યાં હોય તે પર દિવસમાં બે વખત ચોપડવું;

અથવા ફટકડી ૩. ૦ લાર, ઘાંટાનો માયો ૩. ૦ લાર અને મધ ૩. ૧૫ લાર ત્રણે મીઠા ઘુંટીને ફોડલાપર દિવસમાં બે ત્રણ વખત લગાવવી;

અથવા ઠાયાની દેરી લુકી ફોડલાપર લગાડવી અથવા તલનું તાલું તેલ શેર ૧) દરરોજ સવારમાં એક વખત પાવું;

અથવા ચણાની દાળ શેર અઢી તથા સાદર શેર ૧, બંને ચીજો પાણી શેર ૨૫ માં રાત્રે પલાળી રાખવી અને બીજો દિવસે સવારે તે દાળનો અડધો ભાગ જનાવરને ખવરાવવો અને બાકીનો બીજો અડધો ભાગ સાંજે ખવરાવવો; આમ પાંચ સાત દિવસ લગી ખવરાવવું;

અથવા તુવેરની દાળ રોધીને ખાવાથી પણ ફાયદો થાય છે.

જો ઝાડો બંધ હોય અને જનાવર શરીરે મજબુત હોય તો નીચેના જુલાખ આપવો. એળીઓ તોલા ૫૫, સુવા તોલા ૪, વીલાયતી ધોળા સાણુ તોલા ૪, મુઠે તોલા ૧) બધી ચીજો વાટી ગોળમાં મીઠાથી તેના ચાર ગોળા કરવા અને તેમાંથી દરરોજ સવારનો અઢેક ગોળો આપવો, એમ ચાર દિવસ લગી આપવું.

અથવા તપનું તેલ શેર ૧). બાજરાનો લોટ શેર ૨), હલદી શેર ૦૫ તથા ગોળ શેર ૦૫ એમ ચારે ચીજો એકઠી કરી તેના સાત લાકડા વાગવા અને પછી તેમાંથી દરરોજ અઢેક એમ સાત દિવસ લગી ખવરાવું.

જો પગમાં છવડા પડ્યા હોય તો ટરપીનટન (નખતેલ) તેલ ચોપડવું જેથી છવડા મરી નહીં ખરી પડે. બાદ વીલાયતી દાર (ગમર) પગમાં ચોપડવો; અથવા કરંજી તેલ, અથવા લાંબોરીના તેલમાં યોડું કપુર નાંખી તે તેલ પગપર ચોપડવું; પરંતુ તે તેલ ચોપડ્યા પડેલાં પગને ફટકડી તોલા ૨૫ અથવા મોરચુયુ તોલા ૧૫ પાણી શેર ૧ માં નાંખી તે પાણી વતી પગ ધોવા. મજક ૩. ૫) લાર, અરીસુ વાલ ૬ તથા ચીંદુર તોલા ૨), મીણુ તોલા ૨) વગેરે ચીજો નહતા તેલ તોલા ૫) માં મીઠાથી તેનો મઠમ કરી અને તે પગમાં ભરવો અને પછી પગને પાંચે બાજુથી, પાટા વગર પગ રાખવો નહીં.

આશરે એક રૂપિયાનાર વજનનું મરજીનું લઈ તેના કટકા કરી બાજરાના લોટમાં પાણીની સાથે મીઠાથી તેનું પીડીઉં કરી ફૂકન એકજ વખત ખવરાવવાથી પણ આ રોગથી પીડાના જનાવરોને ફાયદો થાય છે એમ કેટલાક જનુમરીઓનું કહેવું છે. સાચું જનાવરને આ દવા ખવરાવવાથી તેને ભવિષ્યમાં કદી પણ આ રોગ થતો નથી, એમ કેટલાક ભરવાડ લોકોનું કહેવું છે.

ભરવાડ લોકો કહે છે કે ઉનાગાની રૂતમાં આ દરદ થવું હોય તો દરદી જનાવરના પાંચ પાણીથી ધોમ સાફ કરી તેનાપર તપનું તેલ ચોપડી દરરોજ ત્રણ કલાક એમ સાત દિવસ લગી રેતીનાળી જલીનપર ગમેદને વખતે કે જ્યારે રેતી સૂષના તડાથી થઈ શરૂ થાય ત્યારે તે જનાવરને ફેરવવું. તે લોકોનું આ પ્રમાણેનું માનવું બુધબરેલું

છે. આમ કરવાથી ફાયદાને ખદ્દે લુકસાન થશે અને દરદીને ધણીજ હેરાનગતી ભોગવવી પડશે. તોપણ પગને ઉપર દલા પ્રમાણે સાફ કરી પગી અને તેપર તેલ ચોપડયા પછી ઘોળી અગર કાળી માટી પાણીમાં પલાળી તે માટી ચોપડવાથી આરામ થશે.

મીઠું શેર ૦૧, પાણી શેર ૫) માં નાખી તે પાણીથી દરદોજ ખમે ત્રણ ત્રણ વખત એમ સુવાણ ચામ ત્યાં લગી પગ ઘોવાથી પણ ફાયદો થશે. જો કે મીઠાને લઈને પ્રથમ બે ત્રણ દિવસ પીડા તો થશે પણ તેથી ખરજ આવતી બંધ થશે અને દરદ મટી જશે.

ગાય અને ભેંસના આંઢિ (અડાણુ અથવા હવાડા) ઉપર પણ જ્યારે ફાડલા થયા હોય ત્યારે તેલમાં જરા કપુર નાખી તે તેલ ચોપડવું.

ભોવાસામાં દરદી જનાવરને નરમ ખોરાક જેવો કે લીલું ઘાસ વગેરે આપવું. ચોખ્ખા, જાર, અથવા બાજરાની ઘેંસ ઝાચમાં બનાવી તે ખવરાવવી; ગોળનું પાણી પીવાને આપવું; જનાવરને ખેતરમાં અથવા જંગલમાં ચરવા જવા દેવું નહીં.

સાવચેતીના ઉપાયો—આ રોગ એક જનાવરમાંથી ખીજમાં ફેલાય છે, માટે પહેલાં રોગ ફેલાતો અટકાવવાના ઉપાય કરવા જોઈએ. જ્યારે કોઈ પણ જનાવરને આ રોગ મળેલો છે, એમ જણાય કે તરતજ તેને ખીજ તંદુરસ્ત જનાવરોથી દૂર રાખવું, ગામની બહાર અને દોરાને પાણી પાવાની જગ્યાએથી ઘણું દુર એક ખાસ વાડા બાંધેલો; અને તેમાં આ દર્દી જનાવરને રાખવાની ગોઠવણ કરવી. તે વાડામાં જનાવરને ખેસવાને માટે એક કામ ચલાવે, ઘાસ અને બાજુનું એક ઢાળીલું બનાવવું. દર્દી જનાવરને અને તેની માવજત કરનાર માણસોને આ વાડાની બહાર જવા દેવાં નહીં. દર્દી જનાવરને માટે ઘણો ઘાસ પાણી વગેરે તેમજ તેઓની માવજત કરનાર માણસોને માટે ખોરાક વગેરે બહારથી તે વાડામાંજ પુરા પાડવા, જે જનાવર કમનસીબે મરી જાય તો તેને; તેનાથી ખાતાં વધેલા તેના ઘાસઘાણા વગેરેને બાળી મુકવાં સલાહ ભરેલું છે. પણ કદી બાળવાનું ખર્ચ પોસાય તેમ ન હોય તો મરેલ જનાવરને જમીનમાં ઉંડા ખાડો કરી દાટી દેવું, અને ઘાસ વગેરે બાળી નાંખવું. પયારીનું ઘાસ તથા ખાવાનો ઘણો પ્રગેરે બાળી નાંખવાથી બેફાયદા થાય છે. તે સ્ત્રીનેમાં દર્દી જનાવરે મુકેલો દર્દનો ચેપ નાશ પામે છે અને માખીઓ કે જીંઘે આ દર્દ એક જનાવર પરથી ખીજ જનાવર પર લઇ જાય છે, તેઓ પણ ધુમાડાથી આવી જતી રહે છે. કુતરાંઓને પણ આ જગ્યાએ આવવા દેવાં નહીં. કારણ કે તેઓ દર્દી જનાવરો પાસેથી દર્દનો ચેપ પોતાના શરીર પર લઇ જઇ ખીજ તંદુરસ્ત જનાવરોને પહોંચાડે છે. અને તેમ કરી આ દર્દનો વધારે ફેલાવો કરે છે. દર્દી જનાવરનું ઘાણુ પણ બાળી નાંખવું. તેનાં ઘાણાં ચાપવાં નહીં; તેમજ તે ધર લીંપવાના કામમાં લેવું નહીં.

તંદુરસ્ત જનાવરોની બરોબર મેલાળ રાખવી અને તેમાંથી જો કોઈ પણ જનાવરને જરા પણ દર્દનું ચિન્હ માવમ પડે તો તેને દરદી જનાવરોને રાખવાને માટે કરેલા વાડામાં લઇ જવું. જ્યારે આ દર્દ આગ્રનું હોય ત્યારે ઉપર બતાવેલી સચવાઓ પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરવો અને કોઈ જનાવરનો ઝકઝર નચકમાં હોય તો તેની મદદ લેવી.

કાલેરા-કોગલીયું-કે માતાનું.

આજકાલ ખેડા જિલ્લા ઉપરાંત ઘણું સ્થળે કાલેરાની ખીમારી ચાલે છે એવા વખતે તે રોગ મટે તેવા ઉપાયોના ફેલાવો થાય એ હેતુથી આ લેખ લખ્યો છે.

કાલેરાનું દર્દ એટલું ઝેરી અને જોરવાર છે કે, જ્યાં તે દેખાવ જે છે ત્યાં સર્વ કાંઈ તેનાથી ધ્રુજે છે. સાબન માણસો પણ ધડી પડી શું થશે તેની ચિંતા અને ભયમાં મૂકાય છે. આ રોગ ઘણા વખતથી આ દેશમાં છે. હાલ ખેડા જિલ્લામાં, કાંકર, પેટલાદ, નાડીઆદ, આણંદ એ સ્થળે કાલેરાએ ફેર કરવા માંડ્યો છે. જેથી આ લેખ વાંચી તે પ્રમાણે વર્તવાથી ઘણો લાભ થવાનો સંભવ છે.

કારણ—કાલેરા ઉત્પન્ન કરનાર ઝેરી જંતુ છે. આ જંતુ હવા મારફતે કચચિત્ત શરીરમાં દાખલ થાય છે. પણ તે ઘણું ખરું પાણી મારફતે શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે. વળી ગંદવાડ, સડેલા ખોરાક, કે ખરાબ પાણીથી કાલેરાને ઉત્તેજન મળે છે. આયુર્વેદમાં આ રોગ અછળીથી થાય છે એમ મનાય છે.

લક્ષણ—આ દરદમાં પ્રથમ ઝાડો તથા ઉલટી થાય છે. તેની સાથે શરીરમાં ગોળા ચડે છે. હાથ પગ અને પેટમાં ગોટલા ચડે છે, તોવ આવે છે, પેશાબ કમી થાય છે, વખતે શરીર ઈંડું પડી કાળારા મારે છે, અને નાડી મંદ થાય છે. ઝાડો પાતળો પાણી જેવો થાય છે, ઉલટી પાણી જેવી થાય છે, સ્નાયુ જેંથાય છે, તૃણ અને શીપ લાગે છે, શ્વાસ શુંથાય છે. ગલરામણ થાય છે, બળનરા થાય છે, શરીર નમણું પડી જાય છે, દરદીનું મુખ લેવાઇ જઇ ભયાનક ચહેરા થઇ જાય છે. છેવટે શ્વાસ ઉપડે છે, આવા દરદમાં ખેચાર કસાદિ એકાદ દિવસમાં મૃત્યુ પામે છે, જો રોગ લંબાય તો દરદીને જીવવાની આશા મંધાય છે, દરદી બચવાનો હોય તો ઝાડ ઉલટી કમી થાય છે અથવા ખંધ થાય છે, અને શરીરમાં ગરમી આવી, નાડી વેગથી ચાલવા માંડે છે. પેશાબ છુટે છે. તો દરદીને બચવાની આશા સમજવી.

ઉપાય—કાલેરા ચાલતો હોય ત્યાં પાણી ઉકાળીને પીવું. જીરવાય લેવો નહિ. પાણીની અંદર મીઠું નાંખીને પીવું એ સાફ છે.

ગંદકી દુર કરવી. ખોરાકમાં કાંઈ, દુધ અને રાવડી આપતા રહેવું. કાંઈમાં પોટી વાઈને કાઢાસત્ત નાંખીને પીવાથી ફાયદો છે. દરદીને પાણીને ખાંસે સોડા પાટર પાવું એ સાફ છે. પેશાબ છુટવા માટે પાણીમાં મુરખાર નાંખીને પાવો. ચરીણવાળી દવા ફક્ત કાલેરાની શરૂઆતમાં જ આપવાથી ફીક છે. તેમાં પેટલાક લોક કહે છે કે ચરીણ બીવડા આપવું જ નહિ.

તૃપા વધારે લાગે તો ધાણા અને વાળાનું પાણી ઉકાળીને આપતા રહેવું અથવા ક્વર્ચીંગ, જાવફળ, અને નાગર મોચનું પાણી ઉકાળી તે રાડું ચરે આપવું.

૧ જાવફળ, જાવંતી, ચરીણ, મોચરસ (શીષળાનો ઘુંદર), ટીંગળો, લચીંગ, વજ, સર્વે એકે તોડો તથા લાંગ ૫ તોલા લેવું તેમાં ચરીણ ચિવાયના તમામ ઔષધ ખાંડી ચાળી એકત્ર કરવા પછી આદાનો ૪ તોલા રસ કાઢી તેમાં પેલું ચરીણ ઘુંટી મેગરી રેવું પછી ઉપરનું ખાંડી ચાગેલું ચૂર્ણ ઉમેરવું પછી બશેર પાણીમાં લાંગ ઉકાળી ના શેર પાણી રહે ત્યારે ઉતારી તે પાણીમાં સર્વે ઔષધને મુકાઇ જતાં સુધી ઘુંટવાં. પછી તેની વટાણા જેવડી ગોળીઓ કરવી. આ ગોળી દર ત્રણચાર કલાકે મોટા માત્રામાં દરેક વખતે ખે,

દસથી પંદર વર્ષનાને એક, પાંચથી દસ વર્ષનાને અર્ધા અને નાની ઉંમરના બાળકને ધ-
રાને તેથી પણ અર્ધા દવા પાવી. જેથી કાલેરામાં કાયદો થાય છે.

સાધારણ ઘરગતું ઉપાયો.—આદાનો રસ એ તોલા, અને ઘોળી કુંગરીનો રસ
૨ તોલા, મિથ્ર દરી તેમાં થોડું લી નાંખી પાવું. પછી પારંપર કુંગરીનો રસ બધે
તોલા પાતા રહેવું.

૧ લીંબુ એ અછલ્લી નારાક છે. લીંબુના રસમાં ટેસર ધસી પાવાથી સારો
કાયદો થાય છે.

કાલેરા આસતો હોય ત્યાં દરરોજ લીંબુના રસનો ઉપયોગ કરવો બેઘએ. લસણ,
છર, સિંધવ, સંચળ, કુંઠ, મરી, પીપર અને શેઠેલી હીંગનું ચુર્ણ વસ્ત્રથી ચાળી લીમડાના
રસમાં ઢેટલોક વખત ધુંટી નાની નાની ગોળીઓ કરવી. દર બધે ત્રણ કવાકે બધે ગોળી
કાલેરા આસતો હોય ત્યાં આપવી.

ચણાનો ખાર કંડા પાણીમાં પાવો.

લીમડાના રસમાં આમલી મેળવી પીતી.

દુધમાં ૩ માચા જવત્રી વાંટી પાતી.

બીલામનિ શુદ્ધ કરી ૮ ભાગ, આમલી ૮ ભાગ એકત્ર વાટી ઘોળી કુંગળીના રસમાં
મેળવી ગાળી અને તે રસ ૨ તોલા પાવો. એથી ઉઘટી અને ઝાડો તત્કાળ બંધ થઇ જશે
અને ઝેરી જંતુઓ મટી જશે.

લવીંગ ૮ માસા, એકમી અને જમણ અર્ધો તોલો, અરીસુ ૧ મામો સર્વેનું ચુર્ણ
કરી તે મરમ પાણીમાં અર્ધો તોલો પાવાથી કાલેરા, ઉતટી, રળ અને ઝાડો મટે છે.

વાવડીંગ, કુંઠ, પીપર, હરડેની છાન, આંગળો, ત્રિફળા, ખેડાં, વજ, લીંબુની ગળો
અને શુદ્ધ ચિત્તામાં તથા શુદ્ધ વછનાગ એ સવળાં બરાબર સઘ ગાયના મૂતમાં ૧ દીવસ
ધુંટી ૨ રતી પ્રમાણે ગોળીઓ વાળી ૧ ગોળી આદાના રસ સાથે સેવન કરવાથી અછર્ણ
મટે, ૨ ગોળી ખાચ તો કાલેરા, ૩ ખાચ તો સાપનું ઝેર અને ૪ ખાચ તો સન્નિપાત
મટે છે. તેને સંઘવની ગુટિકા કહે છે.

અંગ્રેજી આપદો.—કાલેરાની સરઆતમાં સેવવોલેટાઇલ ૨૦ મીનીમ, એસેન્સ
ઓફ પેપરમીન્ટ ૧૫ મીનીમ, લોડેનમ, ૨૦ મિનીમ, ઝંડી (દાઝ) ૬ ઓસ મિથ્ર કરી
તેમાં ૧ ઓસ પાણી નાંખી દર બે ૩ કલાકે આપવાં કરવું. દારૂ ન ખવે તેણે આદાનો
રસ કે કુંગળીનો રસ ઝાડી મેળવવો.

કાલેરાગ્રાહન ૧૦ થી ૨૦ મીનીમ પાણી સાથે મેળવી બધે કલાકે આપવાથી
કાયદો થાય છે. પણ સરીર કંડુ પડતું જન ને વાડી નમળી જણાય તો અરીસુ વાળી
દવાઓ બંધ રાખવી.

અજમાનાં ફલ ૬ એન, કપુર ૭૨ એન, પીપરમીન્ટ ૪૮ એન સર્વેને વાટવાથી પાણી
જેવું થશે, તે શીશીમાં ભરી રાખવું. બધે ટીપાં દર કલાકે કલાકે આદાના રસ, ગોળ
અને પાણી સાથે આપવાથી કાલેરા મટે છે.

વળી કાલેરાનો રાગ આસતો હોય ત્યાં નિચેની દવા સાગ્ર માણસો પણ બે સવાર
સાંજ એકેક ઓસ પીવે તો તેને કાલેરા લાગ્ય પડતો નથી. સાથે સક્ષમ બોજન વખતસર
નિંદ્રા વિગેરેમાં નિયમ સર વર્તવું.

૩૦ મિનિમ ડિસ્ટિલ્ડ સફરશીરક-એસીડ, ૨ મિનીમ કાર્બોલીક એસીડ, અને ૨ ઓસ
પાણી મિશ્રકરી-કરોજ. સવાર સાંજ બે વખત પીવાથી તેને કાલેરાનો ધારતી રહેતી નથી.

અમૃત છવન દરગજ દિનસમા ત્રણ વખત ખળે ટીપા પાણી સાથે મિશ્ર કરી પીવાથી તેને કાલેરા થતો નથી અને થયો હોય છે તો તેને અમૃત છવન આપવાથી એકજ દિવસમાં મટે છે આમ, ઉનડી, સુક ગોટવા વ્યથા વિગે અમૃત છવનથી તુરત મટે છે, કરતુરી ૩ ગ્રેન, કપુર ૬ ગ્રેન ખનેને મિશ્ર કરી ગોળની સાથે મેગી નથુ ગોળી કરી દર કલાકે એક આપવાથી કાલેરા મટે છે

વળી ૧ ગ્રામ આદાનો રસ, ૧૦ મિનીમ ટર્પેન્ટાઇન તેલ, ૨૦ મીનીમ સેંઝ વોને ટાઇડ ૭૦ મિનીમ મગ્યાનો અર્ક, ૩૦ મિનીમ કરતુરીનો અર્ક એકન કરી ૨ ગ્રામ પાણી રેડી તેમાં થોડું સગમત ઉમેરી દર બે કલાકે આપ્યા કરનાથી ફાયદો થાય છે.

ઉનડી ઉપર નિચેની દવા સારી છે

૧ મિનીમ ક્રિયોસોટ, ૫ મિનિમ ડિયુટ હાઇડ્રોસિયાનિક એસિડ, ૧૦ મિનિમ લાઇ-કરમોફિયા, ૩૦ મિનિમ કલોરિક ઇથર, ૭ મિનિમ તજનુ તેલ, ૧ ઓસ સુનાતુ પાણી મીશ્ર કરી દર નથુ નથુ કલાકે આપવુ આ દવા રોગ યતાજ આપવાથી સારો ફાયદો થાય છે વળી કિનનાઇન ૫ ગ્રેન, ડિયુટ સલ્ફ્યુરિક એસિડ ૧૦ મિનિમ, ૧ મિનિમ કાર્બોસિક-એસિડ, ૩ મિનિમ ટ્રિક્લર આયોડિન, ૨ ગ્રામ સિરપ બેન્ગ, ૧ ઓસ કપુરનુ પાણી સ્વે મિશ્ર કરી દર નથુ કલાકે આપવાથી ફાયદો થાય છે

ગોળ વિશે કંઈક.

(લેખક શ્રીયુત વૈદ્ય જયજીર દાનજીલાલ)

ગોળ એ નિર્વિવાદ અવસ્થા ખાદ્ય વસ્તુઓમાં મિષ્ટવર્ગના ગણમાં અગ્રિમ ખોરાક છે ગોળના રસકૃત નામો, હલુસાર, મધુર, ગુડ, સિથુમિય, સિતાદિ, અશ્ણુ, રસજ, મોદક, અમૃતસાગર, ઇલાદિ છે, અને બધાં નામો તેના થયાર્થ ગુણમયકળ છે અંગ્રેજીમાં તેને (ટ્રીકનમોલાસીસ) Troacle Mollissima કહે છે આવા પ્રકારના ગોળની બનાવટ તો આ બાલ વૃદ્ધી સુગ્રાતજ દોની જોઈએ માટે તે ખામત લખવી તે અનાવશ્યક છે તો પણ ચાર ઢીંચે તો શેરડીનો જે પાકેલો રસ લોટવત (ગ્માટીના દેતા જેવો) દદ જામેનો થાય તે ગુ-અર્થાત્ ગોળ કહેવાય, અને આ નામ ઔદેશમાં વિશેષ અપ્રચલિત છે, ષ્ટલાઙ, મત્સ્યદ, ને ગોળ કહે છે, તે મત્સ્યદ શેરીના પાકેલા રસોના જે માટલાં ડાખા ભરાઇ આવે છે, અને ઘાટા નરમ રોય છે, તે અને ઠણુ બીના આવે છે તે ગુદ અને તે બન્ને પ્રકાર માટે નીચે પ્રમાણે નાસ્ત્ર પ્રમાણ મળી આવે છે

इक्षोरसोयःसप कोचनःकिंचिद्रवान्वितः । मन्द यत्स्वपदते तस्मात्तन्म त्स्यण्डी निगद्यते ॥ अपिच इक्षोरसोयःसंपक्वो जायते लोष्टव दढः । सगुडो गौड देशेत्तु मत्स्य दयेव गुडोमतः ॥ भा. । पि. ।

ગોળના મુખ્ય ગુણ —

गुडोवृण्योगुरु स्निग्धोवातघ्नोमृत्र शोधनः ।

नातिपित्त करोमेदः कृण कृषिविचम्पदः ॥ (શિવલ્લભ)

ગોળ વાછકર, ભારે, રિનગ્ધ, વાતદર, મૂત્રરોધક, બહુ ગરમ નહિ તેમ બહુ મેદ-
રકર નહિ, તેમ બહુ કઠકતી પણ નહિ, થોડા કમિટર, અને બધું આપનાર છે.
નવા ગોળના ગુણ—

ગુહો નવકફશ્વાસ કૃમિકારોગ્નિમાંચકૃત્ ।

શ્લેષ્માળમાથુવિનિહન્તિસર્દાર્દકેળ । પિત્તંનિહન્તિચત્તદેવહરીતકામિઃ ।

શુંઠયાસમં વાતમશેપમિત્થં । દોષત્રયક્ષયકરાય નમો ગુહાય ॥ (ભા. પ્ર.)

નવો ગોળ, કઠ, શ્વાસ, જીવડા, અને મદાગ્નિ કરવાવાળો છે. પરંતુ તે આઘાતી
સાથ લેવાથી તેના સેવનથી તત્કાળ કઠ થાત થાય છે, અને તેજ વળી દરેક સાથે લેવાથી
પિત્ત શાન્ત થાય છે, મૂત્ર, અને ગોળ, સમ ભાગે લઈ તેનું સેવન કરવાથી અશેષ વાત
વ્યાધિનો નાશ થાય છે. આવા ગ્રંથ પ્રકાશના (વાત પિત્ત અને કઠ) દોષના દૂર કરનાર
ગોળને સદા નમસ્કાર હો ।

નિ ર માં તે ગોળના વિશેષ ગુણો નિચે પ્રમાણે વર્ણવેલા છે. વિગતારના લયથી
મ્લોક બદ્ધ લખતો નથી.

નવો ગોળ, મધુર, જરા ખારો, ભારે, ગરમ, રક્તગ્રાહી (લોહી ખગાડ) તથા પિત્ત
ગ્રાહી વાળાઓને અહિતકર, મૂત્ર રોધક, વીર્ય વર્ધક, ચિકિત્સા સારક, પેટના જીવડા,
તથા મેદરકર છે, વીર્ય મજબૂત, માંસ, તથા લોહીને વધારનાર છે; અમુક અશ
અગ્નિ દીપક છે, કેટલીક રીત્યા વપરાશથી, પિત્તજનક બેદર, તેમજ, વાત, શ્વાસ, કાસ
(ઉધરસ) અને કફનાગ્રહ છે. શોષેલ નવો ગોળ, રક્તકર્તા, કઠકતી, (કઠમકૃતિવાળા-
નેજ) સ્નાદિષ્ટ, ચિકિત્સા, અને વાતકર છે. અને મધુરને યથાર્થમાર્ગપર પ્રવર્તાવનારો છે,
એટલે કબજીયત મટાડનારો પણ છે.

એક વર્ષનો છુનો ગોળ.

સચૈહાર્યનો રુચ્યપથ્યશ્વાગ્નિ મદીપકઃ । મૂત્રવિષ્ટાશુદ્ધિકરો

હાયસ્વાદુચ પૌષ્ટિકઃ ॥ રસાયનો લઘુસ્નિગ્ધો વૃષ્યોમેહ

શ્રમાપરઃ । ત્રિદોષપાંજ્વ સન્તાપ પિત્તવાત્સા પહોમતઃ ॥

એક વર્ષનો છુનો ગોળ, રુચિપ્રદ, સેવનમા પથ્ય, (નિર્વિકારિ) અને અગ્નિ-
દીપક છે. મજબૂતને શુદ્ધ કરે છે, સ્નાદિષ્ટ તથા પૌષ્ટિક પણ છે. રિનગ્ધ તથા વાછકર છે,
પ્રમેદને મટારે છે, તેમજ પરિશ્રમને દૂર કરે છે. ત્રિદોષ (સલિપાત) પાંચકુ, સંતાપ,
પિત્ત, અને વાયુને હજીનાર માનેલો છે.

ત્રણ વર્ષનો છુનો ગોળ

સંયોગેન જ્વર હરસ્ત્રયન્દ્રજીર્ણોલ્લપ્તસ્મૃતઃ ॥

સર્વ દોષહરશ્લેષ્ટઃ પુરાણેષૂચટ્તમઃ ॥ ૧ ॥

અરિષ્ટાદિપ્તયોજ્યઃ સ્યાત્ દૂર્ધ્વહીનઘૃણઃ સ્મૃતઃ ॥

છુનો ગોળના અનુપાન સાથે સેવનથી છજીત્વર, જ્વરનો નાશ થાય છે, અને વાત-
પિતાદિ સર્વ દોષ મગી શકે છે, અને છુનો ગોળમાં ત્રણ વર્ષનો છુનો એટ માનેલો છે.
આસવ, અરિષ્ટ વિગેરે બનાવવામાં તેના પ્રત્યરનો છુનો વાપરવો જોઈએ, અને તે ઉપગત
છુનો બોધા ગુણવાળો અને કેટલેક ગ્રંથો નિમ્બળ પણ ધ્રુષો છે; અપચ્છ.

વંશગથુ દેશી ઓસડીઆં.

(લેખક.—આર્યવંશ મથારામ સુંદરજી.)

(અનુસંધાન શૃતકથી.)

શુક—લીલી કાચી શુકને આદુ કહે છે, અને પાકેલ આદુને સુકવવાથી શુક બને છે. તેમાં ગુજરાત દેશમાં વિશનગર તરફની શુકમાં રેશા ફેમ હોય છે. આદુનું અગ્રાણું બને છે તે દિપન પાચક કહેવાય છે. પાકેલ આદુ મીઠાના પાણીમાં ચાર પાંચ દિવસ ભોળી રાખીને પછી સુકવવાથી તે ખારી શુક બને છે, તે ખારી પીપર કે ખારા તિખાની પેઠે અગ્નિ દિપક માટે વપરાય છે. તે ગાંધીને કે વેદને ત્યાં તૈયાર લેવાય છે.

શુકયાદિ ચુરણ—તેનું બીજું નામ હિંબ્યાદિષ્ટ ચુરણ પણ છે. તે શુક, પીપર, મરી, અજમો, ચીવક, છૂંક, મંચળ, સૈધવ, ને હીંગ એ આઠ વાનાં સમભાગે ખાંડી સુ-રણું કરવાથી હિંબ્યાદિષ્ટ ચુરણ બને છે. તે રૂ. ૧ થી ૧૧ બાર, ધીંગા ધીમાં મેળવી લેવાથી મંદાગ્નિ, અછરણ, આદ્રો ને પેટનો દુઃખાવો વિગેરે મટે છે. આનાથી શ્વ ને સંઘ્રહણી પણ મટે છે. આ ચુરણમાં હિંગ સેષીને નાખવી, ત્રિફળના રસ સાથે વાટીને તેની ઘેપલીઓ બનાવાય છે અને તે એમને એમકે સેષીને એકાઠ ખાવામાં લેવાય છે, સાથે ચુરણથી અરધ લથણ નાખવાથી લશુનવટી પણ તેનીજ બને છે.

કાથો—ખેરસાક, કે બાવળની છાલ અને પરડીયા ઉઢાળીને તેનો ધન કાઢવાથી કાથો બને છે. કાનપુરી ખેરીઓ કાથો સર્વ કાથામાં ઉત્તમ લેખાય છે. કાથો, ચોખો ચાક વરીયાળી સમભાગે ખાડી ચુરણ કરવું તેને કાથાદિ ચુરણ કહે છે. તે રૂ. ૧ થી ૧૧ બાર દહીંમાં મેળવી પાવાથી રક્તઆમ તથા ઝઢાડા, મરડાનાં દરદ મટે છે. જુની સંઘ્રહણીને પણ મટાડે છે. કાથવટી—કાથો રૂ. ૧૦ બાર, અફીણુ રૂ. ૧ બાર, લવિંગ રૂ. ૧ બાર સાથે ખાડી તેની વાલ વાલની ગોળીયો કરવી. તે બંને પહેરે એક એક મુખમાં રાખી સુસવાથી સંગેખમ, ઉધરસ, કફ વિગેરે મટે છે અને બંને દેવાથી ઝાડો, મરડો, રક્ત, આમ પણ મટે છે. કાથો, ચુનો, ગંધક સરખે ભાગે લલ્લધીમાં મેળવી લગાવવાથી ખસ, ધાધર ને ખર્જવાં આદિ ત્વચા રોગને મટાડે છે. કાથો ને ગંધક ને બાવળી સમભાગે લઈ ગુલાબ જળમાં કે દુધમાં લગાવવાથી રવેત કુષ્ટનાં ચાકાં મટે છે.

ખારો—તેની બે જાત છે. ધુડીઓ ખારો અને પાપડીઓ ખારો. ખારાની આછ કરી થરીરે લગાવવાથી શીળસ વિગેરેની ચામડી ઉપર જે ચળ (ખરજ, ઉપડે છે તે શાંત થાય છે. પેટમાં દેવાથી ઉલટી મટે છે ને પિત્ત તથા આમ્લપિત શાંત થાય છે તે મટે છે. જાતિમાં થતો દાદ મટે છે. સાજખાર તથા સાજના પુત્ર (ખાંધ કાળેનિટ આંધ્ર મોડા) ખારાને બદલે વાપરે તો પણ આવે. સાજનાં ફુલ (સોડા) આજ કાલ ખારાને બદલે વપરાય છે.

વાંસીંગ મોડા નામની એક પાપડીખારની જાત આવે છે તેનાથી લુગડાં ધોવાથી તે સાજથી પણ વધારે સ્વચ્છ થાય છે. વાંસીંગસોડા પડતર રહેવાથી ધુડી જલ્ય છે ને લગા મધેના કાળોનિકે એસીડ ગ્રાસ પુરતો પોનામાં ગ્રહવાથી તેનોજ કાળેનિટ આંધ્ર સોડા બને છે. મોડા સાથે ચુનો ઉઢાળવાથી તેનો કાઠીક મોડા (જાંખાર) બને છે.

(અપૂર્ણ.)

સંપૂર્ણ વાંચો, આજેજ આહત થાઓ, મિત્રોને ભલામણ કરો.

અતિ સસ્તું સાહિત્ય! અંપૂર્વ પુસ્તકો!

સસ્તી કિંમતમાં ઉત્તમ નવલકથાઓથી તમારી લાયબ્રેરી ભરાઈ જશે!
 પ્રત્યેક નવલકથા એક એક રત્ન સમાન છે! સાચા મિત્ર જેવી છે!
 ભવિષ્યના વારસોને માટે લાખો રૂપિયાનો વારસો છે!
 એક પછ મનુષ્ય, એક પછ કુટુંબ અને એક પછ લાઈબ્રેરી "સસ્તી વાર્તામાળા"
 વગરની હોવી જોઈએ નહિ! ઉત્તમ દળદાર સસ્તાં પુસ્તકો! દુરતજ આહત થાઓ,
 ઉત્તમ ઐતિહાસિક, સામાજિક, ધાર્મિક, રિટેક્ટીવ નવલકથાઓનું સંચયકોશ્યાન!

સસ્તી વાર્તામાળા

ત્રિશું વર્ષ. વાર્ષિક રૂ. બેમાં ૧૫૦૦ પૃષ્ઠ! પાછળ સાથે.

(ચિંતણા દામણ, મુંદર મળખૂત બહુ પૂરું, સ્વચ્છ છાપ, ૧૯૭૧ ના અસાદહી નિશુ વચ સર થયું છે દુરતજ આહત થવામાં લાગ છે.)

મહિને ૧૨૫ પૃષ્ઠને દિસામે દરવર્ષે ૧૫૦૦ પૃષ્ઠનાં ઉત્તમ પુસ્તકો મળે છે.

ઉત્તમ નવલકથાઓના વાચનથી જેમ મનુષ્ય પોતે ઉત્તમ નરનારી બને છે અને જીવનનું સાંસ્કૃતિક કરે છે તેજ પ્રમાણે તે પુસ્તકોનો સંચય ભવિષ્યના બાળકોને-વારસોને માટે જ્ઞાન અને બુદ્ધિપ્રદ થઈ પડે છે. મનુષ્ય લાખો રૂપિયાનો વારસો મુદ્રી ના જાય તો તેની ચિંતા કરવાની જરૂર નથી; પરંતુ તેણે વારસોને ઉત્તમ મનુષ્ય બનાવવા માટે ઉત્તમ નવલકથાઓનો સંચય તો અવશ્ય મુદ્રી જવો જોઈએ. ઉત્તમ વાંચન એ વાંચકને માટે સાચા મિત્ર જેવું છે. અને કિંમત રત્નો જેવાં છે. પ્રત્યેક ગુર્જરજનુએ "સસ્તી વાર્તામાળા"ના આહત થવું જોઈએ.

આણુ (ત્રીજા) વર્ષમાં નીચલી નવલકથાઓ મળશે.

૧. શાંતિ નિકેતન—અથવા મુખપ્રાસિનો મહામંત્ર—(લેખક-ડા. રા. મહેતા.) આ નવલકથા બહુ ઉત્તમ છે. એમાં દર્શન

દેતાં પ્રત્યેક પાત્રોમાંથી વાંચકોને કમસે કમ ઉત્તમ બોધ પ્રાપ્ત થાય છે. આ એક નવલકથા હોવા છતાં તેમાં પાત્રોની રચના એવી ખુબીથી કરવામાં આવી છે કે જેથી વાંચકને દુઃખ, તાપથી ભરેલા સંસારમાં સુખ અને શાંતિ થી રીતે પ્રાપ્ત થાય તેનું જ્ઞાન અને ઉપદેશ મળે છે. જગતમાં જ્યાં જોઈશું ત્યાં માયા મોહને લીધે શોક, ક્રોધશનું તાન્ય જણાય છે. મનુષ્યો સુખ શાંતિ મેળવવાને માટે આત્મતેજ બદલીયાં મારે છે; પરંતુ તેમના એ દુઃખનું નિવારણ કરી, તેમને બચ, શોક, ક્રોધથી મુક્ત કરી, તેમનો સત્ત્વ ધર્મ સમજાવી, ચિરકાલને માટે શાંતિ મદિરમાં લઈ જઈ સુખ સમર્પે છે. અમે ખ્યાતીથી કહીએ છીએ કે આ નવલકથા ધર્મપ્રાણ હિંદુ જાતને સનાતન ધર્મનાં ગુપ્ત તત્ત્વો સરલતાથી સમજાવી તેમના હૃદયને આનંદ ધામ તરફ વાળે છે. ગમે તેવા દુરામદી ત્રી પુરોને માટે આ નવલકથા પારસમણિ રૂપ થઈ પડશે. એમાં નીતિ, ધર્મ,

સસ્તી વાર્તામાળાનાં ગ્રાહકોને ખાસ 'સસ્તો લાભ.'

૧. પતિવ્રતાભેગમ—

હુતુનિસા—આ અતિશયિક નવલકથાના જ ગાંભીર્યના નવાજ સિરાજુદ્દોલાની આત્મીય ભેગમના પતિવ્રતાપથાનુ ક્રમશઃ-પ્રેમ અને કરુણારસથી ભરેલું થતા છે ઇસ્માયી જેનો, કેવી, પતિવ્રતા, પતિને ટિ પ્રાણ આપનાર હોય છે તેનો આ નવલકથામાં રસમરિત ચિતાર છે. એના સિરાજુદ્દોલાની વાવરથાનું, તેના એકાચારાનું, ઉપરાત રાજકાર્યનું ચિત્ર દોર્યું છે. સાચી નાતાના પ્રપચન હથેલે વર્ણન છે રાજકોશ થુ નથી કરી શકતો ? અતે સ્વાર્થીઓના કવિશાસપાતનો ભોગ લઈ પડેલો, બગાડાનો મહાન નવાજ સિરાજુદ્દોલા પ્રપચ ભગમા સંપાદિત કેવી પુણી હા-તમા મગ્ધ પામે છે તેનું હથેલે વર્ણન આ નવલકથામાં છે. પ્રત્યેક મનુષ્યનોએ વાચવી તેમજો. પાકે પૂરું, સોનેરી નામો, (કિમત રૂ. ૧-૮-૦) પણ હાલ ૦-૧૨-૦ પો. ૦-૧-૬.

૨. દેવી અન્નપૂર્ણા—

અથવા સાત્વિક જીવનનો મહામંત્ર—આ સામાનિક ધાર્મિક નવલકથા એટલી ઉત્તમ છે કે તે પ્રત્યેક હૃદયે વાંચી મનન કરવા જેવી છે. ગૃહસ્થાશ્રમ પ્રવેશ કરતા પ્રત્યેક યુવક યુવતીઓને આ નવલકથા વાચશે તો અવશ્ય તેઓ જનક રાજની પેઠે જીવનમુક્ત થઈ અનંત સુખ પ્રાપ્ત રી શકશે અને અર્ગ્ય પ્રેમના બોધના યજ્ઞ, સસારના ધર્મોમાં રહીને મનુષ્ય પરબ્રહ્મ પરમા-માને રીતે મેળવી શકે છે, તેનું આ નવલકથામાં બહુ ઉત્તમ દર્શાવે છે અવશ્ય વાંચો. રૂ. (કિમત રૂ. ૧-૪-૦ પણ હાલ) ૦-૧૨-૦ પો. ૦-૧-૬.

૩. ભારતજીવન—

૧૯૧૦ નો ખાસ અંક—આ ૧૫૦ પાનાના દળદાર અ-કમાં સંગ્રહ કરવા લાયક ૫૫ છપીઓ અને વાચવા લાયક નો મેમો, વાર્તાઓ, કાવ્યો વગેરે ખીચોખીચ છે. પૂઠા ઉપર હિંદમાતાની મુદ્ર છે. (કિ. ૧-૧૨-૦) હાલ ૦-૬-૦ પો. ૦-૨-૦.

૪. ભારતજીવન—

૧૯૧૧ નો ખાસ અંક—આ ૧૫૦ પાનાના દળદાર અ-કમાં સંગ્રહ કરવા લાયક ૭૫ છપીઓ અને ઉત્તમ આક-ક, ઉપયોગી લેખો, કાવ્યો, નૌવેલો છે. ખ-ને આકમાં વિદ્વાનોની પ્રસાદી છે. પૂઠા ઉપર હિંદમાતાની નવીન છપી છે. (કિ. ૦-૧૨-૦) હાલ ૦-૬-૦ પો. ૦-૨-૦.

સસ્તી વાર્તામાળાનું ત્રીજું વર્ષ અસાધ્ય માસથી શરૂ થાય છે—સત્વર આલેક થવું.

૧૫૦૦ પૃષ્ઠની ઉત્તમ નવલકથાઓનું વાર્ષિક મૂલ્ય—કાવ્ય મગ્ધૂત ત્રણ પૂઠાનું રૂ. એ અને પાકા પૂઠાના રૂ. ત્રણ (વી. પી. ખર્ચ ૦-૧-૦ પણ.) આફ્રિકાના ગ્રાહકોએ કાવ્ય માળા રૂ. ૨-૧૦-૦ તથા પાકા પૂઠાના રૂ. ૪-૦-૦ નો ચોટલ ચેક મોકલવો.

દરેક સ્થળે એજન્ટો નોંધાયે છે:-

સસ્તી કિમતની ઉત્તમ નવલકથાઓનો ફેલાવો કરવા એજન્ટોની જરૂર છે પત્રવ્યવહાર, નિર્વાહ, મેનેજરને નીચલે સરનામે—

દરેક સ્થળના તેમજ અમ-
દાવાદના પ્રસિદ્ધ બુકસેલરો
પાસેથી પુસ્તકો મળશે.

હાથાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા.
મેનેજર-સસ્તી વાર્તામાળા-અમદાવાદ.

અમેરીકન અકસીર ઇલાજ.

પ્રો. જેમ્સની
વીજળીક શક્તીની ગોળીઓ

‘સર્વ’ કર રોગોને નષ્ટપ્રાય કરવાનો દુનિયામાં સર્વોપરી ઔષધ છે.

દહને આવે છે. કોઈ કોઈ વખતે ઘણાજ વહેલો અથવા ઘણો મોટો એટલે બે ત્રણ મહીને રહીને આવે છે આ કારણને લીધે શરીર ઘણું નખાઈ જાય છે, પાચન શક્તિ મંદ પડે છે અને નખખાઈ બેચની કમરમાં દુઃખારો વગેરે રોગો થાય છે અને આ રોગો બે લાખો વખત સુધી રહેવા પામે તો હીસ્ટીયા જેવો અસાધ્ય રોગ લાગુ પડવાનો સંભવ છે, ઉપર લખેલા રૂઠું સંબંધી દોષોને મટાડવામાં તેમજ સ્વાવક પછી થયેલી નખખાઈ દૂર કરવાને તેમજ ધવાડનારી માતાઓને પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓ ઘણીજ અસરકારક માલમ પડી છે, એ સંબંધી મળેલાહજારો અભીપ્રાયોમાંથી યોડાઈ નીચે જણાવીયે છીએ તે વાંચી ખાતરી કરો.

અભીપ્રાયો.

મી૦ જમરોદલ નશરવાનજ રોકના આખજારી કોન્ડ્રાક્ટર આરટાથી લખે છે, પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓ બહુ લાખો વખત થયા વાપર ખુબી ગોળીઓથી મુસાફરીના કાળેથી બરમ રૂઠમાં કોઈથી હવાપર જરાબર પોતાની ખાસીઅત સારી જવળી બેસક વાકાત આપતી છે. એક બાટલી ૨૫ ગોળીની-વી. પી. થી. મોકલયો.

બીસમ બરનાથ—એકનીકધુટીવ ઈનજનીયર ટીલ્લી. મેરબાની કરીને પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓની બે બાટલી વી. પી. થી. મોકલયો. કારણ કે તે સારીક નખખાઈમાં ઘણીજ ફાયદા કારક માલમ પડી છે.

છ. મુજાસાએ, રુદ્ધન્ટસ દોમ—મહારાજ હોટેલ માઈચેરથી. લખે છે કે—પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓ આથીરવા સમાન છે—એક બાટલી વી. પી. થી. મોકલયો.

૬૦ મહમુદ રહીમ કબીરવાલા યોડા ટીવસ ઉપર પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓની બે બાટલી મારા ઇસ્તીઓ ઉપર મોકલવાને મેં લખ્યું હતું. ઇસ્તીઓને ગોળીઓની બાટલી મળી છે અને તેના ઉપયોગથી ઘણીજ ફાયદો થયો જાય છે.

૬૦ એસ. રાધાવીએ—કુહાર મારા ઇસ્તીઓને પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓએ અમત્કારીક ફાયદો કર્યો છે, મેહરબાની કરીને બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી. મોકલયો.

૬૦ હુકમચંદ એસીસ્ટન્ટ હેથ એડીસર પેસાવર. પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓ ૧ ટબલ ઇસ્તીઓ ઉપર વાપરી બેઈ છે. અને ઘણીજ ફાયદાકારક માલમ પડી છે. શારીરીક નખખાઈના ઇસ્તી ઉપર અકસીર છે.

૬૦ થી મામદ ઉમર મુસાવલથી લખે છે કે—આમજ આપના વરફથી પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓની બાટલી ૨ મોકલવામાં આવી હતી તે ઘણીજ સંતોષકારક નીવડી છે. આએ કાચબથી અમેને બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલી આપયો.

એમ. કાસકો અવરમેન્ટ હાઉસ કરાંચી પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓ મને સારો ફાયદો કરે છે. બીજી બે બાટલી વી. પી. થી જલદી મોકલી આપયો.

એસ. એન. રાયના—ગુનિસિપલ સેક્રેટરી મીનબરથી લખે છે કે, હેલ્થ પાંચ વરસાથમાં મારી વખીયત ઘણીજ દીણ થતી જતી હતી અને ઘણી દવાઓમાં પેંસા જરબાઈ કર્યા પછી વમારી પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓની એક બાટલી વાપરી બેઈ, અને મારી અબજબી વચ્ચે મને નવી છંદગી પ્રાપ્ત થયેલી માલમ પડી છે. એ ગોળીઓ મેં હમેશા વાપરવાનો કરાવ કર્યો છે અને મમજ સંબંધી કામ કરનારાઓને અને રુદ્ધન્ટો જેઓ જ્ઞાનવત્તઓની નખખાઈથી પીડાતા હોય તેઓએ સરહુ ગોળીઓ વાપરવાની તક મુમાવવી નહીં.

છ. સી. બલી તેહસીલદાર રાજુરોથો લખે છે કે મારા બી બે હરદોઆન
દરદો હેરાન થતી હતી તેને પ્રો. જેમ્સની વીજ્ઞાનિક શક્તીનો ગોળીઓથી અનહદ પ્રાયસ
થયો છે, અને નબળી થયેલી વલી (રપલીન) પણ અભયમ જેવી રીતે ચારી થઈ છે; હજી
તેણીના આગોળોઆ માહુ રાખવાની ઇચ્છા હોવાથી બે ખાટલી વી. પી. થી બહાર મોકલ-
વી આપશે.

દી. જી. ફરનાનડીસ—ચોતનદીવરસ હેઠ ક્યારેકસ દારપસ અકમાખથી લખે
છે કે, ખડુ લાંબા વખત થયાં મારા સાંભળવામાં આનુ. હટ્ટ કે પ્રો. જેમ્સની વીજ્ઞાનિક
શક્તીની ગોળીઓથી મહાં દરદો સારા થયાં થયે છે પણ તે ખાખત હું મહાં બેદરકાર રહ્યો
હતાં. એક વખત મારા મીનને મારા દરદ સંખ. થી હકીકત બહારી અને તેણે બે ખાટલી
સરદુ ગોળીઓની મંચાવી અને તેમાંથી એક ખાટલી અને આપી અને તરત જ બીજી
દીવસથી ફાયદો માલમ પડતો બહારી અને એક ખાટલી વાપરવાથી મારું દરદ સાફ થયું
અથ છે. મહેરખાની કરીને બીજી બે ખાટલી વી. પી. થી મોકલી આપજે.

ઉપરના અખથો જે ખરી બીના બહાર કરે છે, અને ખરો મારગ
સુચવે છે તેનો તમારે લાભ લેવો જોઈએ છે.
હવે તમારે વધારે તથા ડાકતરોનો સલાહ લેવાની
જરૂર નથી. તેમજ હવે પછી કોઈપણ માણસો
એ, વીજ્ઞાનિક ઇલાજમાં તથા બીજી બીન
ભરોસાદાર દવાઓમાં પોતાના પૈસા નફામાં
ખરબાદ કરવા નહીં જોઈએ.

જે તમે ઉપરના એક અથવા વધુ રહોની
વેદનામાંથી જલદી મુક્ત થવા માંગતાં હો અને
જે તમારા દરદોને વધુ વાર લાંબાવવા ઇચ્છતા
નહોતો તમારે પ્રો. જેમ્સની વીજ્ઞાનિક શક્તીનો
ગોળીઓ જે એક અત્યંત શુભકારીક ઔષધ
છે તેનો જલદીથી બીનધાસ્તીએ ઉપયોગ
કરવો જોઈએ છે. અને તેનો ફાયદો મેળવી બીજાઓનો પેઠે તમારે
પણ જેઓ ઉપર જણાવેલા દરદોની વેદના શહન કરવા હોય તેને
મલામલ કરવી જોઈએ છે.

આ ગોળીઓ ખાધાથી પસ્ટેલેજ દીવસ શરીરમાં અભયમ
રીતે કૌવત આવવાનું શરૂ થાય છે. કામકાજ કરવાની ઉલટ આહુ
થાય છે. જ્ઞાન તર્તુની શક્તિ અને બુદ્ધી, હીમત, બળ તથા સુખમાં
જાણવા જેવો વધારો થાય છે, ધાતુ જતી તરત બંધ થાય છે, જેથી
શરીરનું જોર વધે છે. ખરાબ સ્વપ્નાં ત્યાર પછી આવતા નથી મન
સ્થીર થઈને ઘણું મજબુત થાય છે અને હુશીયારી લાવે છે, સુખ લાગે
છે, ખોરાક ખરાબર પચે છે, દરત સાફ આવે છે અને સઘળાં નબળા-
ઈનાં દરદો એક પછી એક નાબુદ થઈ જઈને અસલ જીવાની અને
તંદુરસ્તી એ ગોળીઓ પાછી લાવે છે, આંખની તેજ વધે છે, સાંભ-
ળવાની શક્તી પાછી આવે છે, ઠંટાળી ગયેલી જીંદગી, નબળાઈ.
થાક, દીલગીરી એ સરવે નાબુદ કરીને સંપુર્ણ યૌવન સુખ પાછું લાવે છે.

વાળને સુંદર બનાવનાર ઉચ્ચી બનાવટનું

કામીનીઆ ઑઈલ

(રજીસ્ટર્ડ)

આ તેલ ખરી પડતાં વાળને અટકાવી સુંદર, તેજસ્વી અને ગુચ્છાદાર બનાવે છે, કામીનીઆ ઑઈલ કેવળ સુગંધી તેલ નથી પણ તેમાં વાળનાં મુળને ઠકિતવ આપનારાં અને મગજને ઠંડક આપનારાં તત્ત્વો સમાયતાં છે, તેથી જે સ્ત્રીઓના વાળો સારી હાલતમાં હોય તેમજ વીદ્યારથીઓ અને મગજ સંબંધી કામ કરનારાઓ અને જેઓને મગજમાં ચાલુ દુઃખારો રહેતો હોય તેઓને પણ ધણુજ ગુણકારક થઈ પડે છે આજ કાલ બજારમાં વેચાતા હલકા પ્રકારના તેલો જે વાળ અને મગજને નુકશાન પોચાડે છે તેવી

જાતના તેલ વાપરવા કરતા તમે હમેશા કામીનીઆ ઑઈલ વાપરો. તેની ઉત્તમ બનાવટ માટે માઈસોરના પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ અલાહુબાદના પ્રદર્શનમાં સરટીફીકેટ ઓફ મેરીટસ અને બીજા સેંકડો અભિપ્રાયો મળેલા છે.

ગુજરાતી પંચ-કામીનીઆ ઑઈલ આ તેલના ઉપયોગથી માલમ પડ્યું છે કે બજારમાં ઉભરાતા ઘણા તેલ કરતાં આ તેલ ઉત્તમ છે, કેશની વૃદ્ધી કરવામા સાફ, સુવાળા, પ્રકાશમાન કરવામાં માયાપરનો ખોડો નાશ કરવામા તથા મગજને શાંત રાખવામાં અદ્ભુત કામ કરે છે.

ફીં ૦ બા ૦ ૧ નો રૂ ૧- ૦-૦ વીં ૦ પીં ૦ ખરચ ૦-૪-૦ જુદા.

ફીં ૦ બા ૦ ૩ નો રૂ ૨-૧૦-૦ વીં ૦ પીં ૦ ખરચ ૦-૭-૦ જુદા.

તા ૦ ક ૦-કેટલાક વેપારીઓ હલકા માલમાં સારો નફો મળવાની આશાએ હલકી જાતનું તેલ “સાફ અને સસ્તું” કે એમ કહી, આપવાને કેશોશ કરે છે, તો તે લેતા નહી પણ કામીનીઆ ઑઈલ માંગજો અને ખરીદતી વખતે કામીનીઆ ઑઈલ નામ વાંચીને સીલબંધ બાક સવાળી ખાટલી લેજો. કામીનીઆ ઑઈલ દરેક ગામમાં પ્રસીધ દુકાનદારો વેચે છે. જે વમારા ગામના નજદીકના દુકાનદાર પાસે ન મળે તો નીચેના પતેથી મંગાવજો.

ધી એન્ડો ઇંડિયન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કું, ૦

નં ૦ ૧૫૫, બ્રુમાસીદ, મુંબઈ.

સંવત ૧૯૭૨ સને ૧૯૫૫-૫૬ ની સાલનું

સુદ ગુરુવાર તી પંચાંગ.

અયદાનો શિક્ષક.

કે જેની તમામ કોપી ખાખી-જવા આવી છે. હવે ગુજ કોપી શીલી છે, તેમાં દીવાની, ફોજદારી અને રેવન્યુ તમામ (મુલકી) કામદોઓ આની નામ છે. વળી જે કાયદામાં પ્રિજી અને અનુભવી વિદ્વાન અમલદારો અને સંજ્ઞાઓના ઉચ્ચ અધિકારીઓ મુલાકાત છે. કાયદો અજાણતા દરેક માણસની ફરજ છે, કાયદાનું અજ્ઞાન એ દેખાતી આખી અધાપા જેવું છે. અને આ પુસ્તકથી દરેક માણસ તમામ અજ્ઞાનનું જ્ઞાન મેળવી શકે છે. જુદા જુદા કાયદા અને તે આ પુસ્તકમાં આવેલા તમામ જુદા ખરીદવા જાય તો રૂ. ૧૦૦ ઉપરાંત ખર્ચ થાય તેમ છે. અને વળી તેમાં ગુજરાતી ભાષામાં કેટલાક કાયદા તો મળવા પશ્ય નથી. નેથી કરીને આ પુસ્તક ઘણી નજીક કિંમતમાં અમુલ્ય કામ બનવે છે.

સુખર્ષ ગવર્નમેન્ટના માશુ ઓરીએન્ટલ ટ્રાન્સલેટર અને હાથ ધુળીયાના કમેક્ટર શા. મે જ્ઞાનપ્રસાદ સૈયદ સમસુદીન સૈયદમીર્ઝા ધારી સાહેબ લખે છે કે—

(અધિકારનું આધાર) તમારું પુસ્તક નામ અયદાનો શિક્ષક ધણું જ ઉપયોગી છે. મને લાગે છે કે તે સૌક્રિય વર્ષ પછી, તેની ગુજરાતી ભાષા પણ સાદી અને સમજાય તેની સરલ છે, અને તેમાં ઘણા ઉપયોગી કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે દેખ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફોજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—કોમીનલ પ્રોસીજર કોડ, પ્રિવિયન પીનલ કોડ, ગોંડા માણસના આશ્રય સ્થાન બાબતનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ, જુગારનો એક્ટ, એક્ઝટ્રાડીશન એક્ટ, મુંગાઓ આજકારી એક્ટ, અરીજુ બાબતનો એક્ટ, મીઠા બાબતનો એક્ટ, કારીગર અને મજૂર બાબતનો એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, ટેલીગ્રાફ બાબતનો એક્ટ, પોસ્ટ ઓફીસનો એક્ટ, પોસ્ટની રજા, સેવીંગ્સ બેંકની રજા, એરી જળીયો બાબતનો એક્ટ, રાજદોષી સમા અટકાવવા બાબતનો એક્ટ, નાટકના ખેલ બાબતનો એક્ટ, નિષિનિલેપ એક્ટ, બોન્ડ એક્ટ, ડગા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, હિરદીકટ પોલીસ એક્ટ. વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવર્ધના વિષયને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૩ ઉપર ચયેલી રજા, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૪ ઉપર ચયેલી રજા, રેકર્ડ ઓફ રાઈટ્સ એક્ટ અને તે ઉપર ચયેલી રજા, જમીન ઉપરનું દંકનું પત્રક તૈયાર કરીને રાખવા બાબતની સમજૂતી, તાલુકાના નમુના, ગામના નમુના, મામલતદારોની ફોટોનો એક્ટ, સર્વેસ પ-સર્વેક્ટરની રજા, આપણીની સમજૂતી, ઓરીએન્ટલ સરવેની રજા, વિગેરે.

દિવાની વિષયને લગતા કાયદાઓ—ગીલીસ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનું સરરીફ્ટ લેવાનો એક્ટ, સગીરની નત તથા મિલકતના વાલી નીમવા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ ઓફ પેડિસ એક્ટ, દક્ષિણ રીલીફ એક્ટિવિટી એક્ટ, હિંદુ પુનર્જન બાબતનો એક્ટ, ગોંડા માણસની માલ મિલકતની મંજૂર કરવા બાબતનો એક્ટ, પારસી લોકોના લગ્ન તથા તલાક બાબતનો એક્ટ, વસિયતનામું કયો સિવાય મરનાર પારસીઓના વારસા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ શી એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો પુરાનાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો કોર્ટમાં સમ આવો બાબતનો એક્ટ, કારારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, વહેંચણું કરવા બાબતનો એક્ટ, ડ્રા-સક્ક પ્રોપર્ટી એક્ટ, યુરોપીયન વેમનસી એક્ટ, સીવીલ કોડનો એક્ટ, પ્રોબેટ તથા વલીફટ ચલાવવાની સનદો બાબતનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, મુદત બાબતનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ લો, વારસોને કરજમાંથી છાડવા બાબતનો એક્ટ, મુસલમાની શરેક સીવીલ કોડનો એક્ટ, સગીરના દંક બાબત, રાઈમ્પ એક્ટ વિગેરે.

જુઓ પાન ૩.

છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર—જેઠાલાલ દેવરાઈકર દરે. અવિષ્કૃત વ્યાખ્યાન—અમદાવાદ.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તમાનીનો એકટ, સને ૧૮૮૩નો ૧૯, ગે તમાનીનો એકટ, સને ૧૮૮૪નો ૧૨ મા સેકશન ૩૨૬ બાબતનો એકટ, ઈનકમ ટેક્સ એકટ, મતાધાર એકટ, ગુજરાતના તાલુકદારનો એકટ, બંદોબાસ બાબતનો એકટ, વહાણો બાબતનો એકટ, તરવાનો એકટ, મ્યુનીસિપલ એકટ, જમીન સેવા બાબતનો એકટ સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત સેવાનો એકટ, જંગલી પક્ષી તથા શિકારના રક્ષણ બાબતનો એકટ, હિંદુ-સ્તાનનો ચક્ષુ નાણાં બાબતનો એકટ હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એકટ, જળમાર્ગની કર-મની ડ્યુટી સેરા બાબતનો એકટ, જંગલનો, વતન બાબતનો એકટ, ઈરીગેશન એકટ, સિતળા દાહવાનો એકટ, જનાવર તરફ પાતકીપણું અટકાવવાનો એકટ, સેનીટરી એકટ, છાપવાના પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રો અને શુક્ર નોંધવા બાબતનો એકટ, વર્તમાનપત્રનો એકટ, હથિઆર તથા મુદ્દ સામગ્રી બાબતનો એકટ, ફટકાની શિક્ષા કરવા બાબતનો એકટ (નવો) વિગેરે વિગેરે.

અમદાવાદના ચે. ડીસ્ક્રીકટ ટીપાડી કલેક્ટર સાહેબ અને સબ. ડી. રૂ. દલાસ માછલેટસાહેબ ચે નર્મદાશંકર દેવશંકર મહેતા બી. એ સળે છે કે—મી. નેહાલાલનું 'કાયદાને શિક્ષક' એ નામનું પુસ્તક કે જેમાં કાયદાઓ અને ફરોનો સમાવેશ કર્યો છે, તે તમામ ગુજરાતી બાલુનારા મુખત્યારો તથા રેવન્યુ દિવાની અને પોલીસ ખાતાના સમજા સરકારી નોકરોને ધણું જ ઉપયોગી થઈ પડશે. અને તેમાં અત્યાર સુધીના સુધારા વધારા દાખલ કરેલા છે. તેના કામગીરી ટાપ્પો અને બાંધણી વીગેરે વખાણવા લાયક છે અને મને ખાતરી છે કે આપણા હાલના જમાનામાં ગુજરાતી બાલુનારા શુદ્ધિયાળી વર્ગની તે પ્રજા લાંબા વખતની ખોટ પુરી પાડશે.

આ સિવાય અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે. પુસ્તકની કીં રૂ. ૫) પો. ૦-૭-૦.

અમારા તરફથી હાલમાં નવા બહાર પડેલાં પુસ્તકો.

ત્રિકાળ દર્શક દર્પણુ યાને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે. જેમાં ભૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનું જ્ઞાન દર્શાવનાર દર્પણ, અમત્કારિક વિટીયો વિગેરે બનાવનાના તેમજ પ્રેતાનું આવાહન કરી તેની સાથે વાતચિત કરવાની વિદ્યા ઉપરાંત દિવિનેગીઝમ, મેરમેરીઝમના પ્રયોગો સિદ્ધ કરવાના રહેલા અને સરળ ઉપાયો, બદ્ધર્થના આશ્રયજનક ખેતો કરવાના રહેલા અને તુરંત જની શકે તેવા ગુપ્ત પ્રયોગો, કેટલીક ગુપ્ત વિદ્યા ઉપરાંત અનેક અમત્કારિક વિદ્યાનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ વિદ્યાને સિદ્ધ કરવાર માણસને શૂન્ય ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે. ઉપરાંત અન્ય જનોને ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે. ઉપરાંત અન્ય જનો બાગળ થોડા સિદ્ધ અને અમત્કારિક પુરુષ તરીકે લેખાય છે. આવા ઉપયોગી પુસ્તકની કીં. રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦ પાકું સોનેરી પુકું, જાડ એક કામગીરી.

પરસીયન નાઈટસ.

ગૃહસ્થો, આર્થે અરબીયન નાઈટસ તે વાંચીજ દગે. તે જેમ આરબોની વાર્તા છે તેમ આ પરસીયન વાર્તા છે. અરબીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે. અરબીયનનાઈટસમાં જેમ એક બાદસાહેને ઓયો પ્રતિ તિરસ્કોર ઉત્પન્ન થઈ વાર્તાઓ શરૂ થાય છે તેમ આ પુસ્તકમાં એક શાહનગરને પુરૂષો ઉપર તિરસ્કાર દેવાથી તે ભ્રમ કરતી નથી. અને ત્યારે તેને તેની જદ્દ હાસી અનેક વાર્તાઓ કહી પુરૂષોની સંહૃદયતા અને પ્રેમનું વણન કરે છે એટલે તેનો ભાવ બદલાય છે. અને વિવાહ કરે છે. ધણીજ મનોરંજક વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. જેનાં હીંદી, બંગાળી અંગ્રેજી વિગેરે ધણી ભાષામાં ભાષાંતરો થઈ ચુક્યાં છે. એકવાર હાથમાં લીધા પછી વાંચ્યા સિવાય છુટકાન થતો નથી. પાકું પુકું, જાડ એક કામગીરી. આવા મનોરંજક અને દળદાર પુસ્તકનો દરેક માણસ લાભ લે તે અર્થે તેની કીંમત માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ પો. ૦-૨-૦ રાખી છે.

નેહાલાલ દેવશંકર દવે. અવરમાપક ભાઓદય—અમદાવાદ.

[illegible]

યુ' તમારે ગરીબ મરી લાખો અને કરોડો રૂપિયાના માલીક બનવું છે ? તો દર્શાવો.

ધનવાન.

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે. તેના બાર ભાગ છે ઉપરાંત બેસો પ્રકરણ છે જેમાં વગર મુદ્રીએ અને વગર ભણેલા પદ્ય ધનવાન મહાશયે તેના અસંખ્ય ઉપાયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કે જે જેર ખેડો ગમે તેનો માણસ દરી સહે તેમાં છે તેમાં જે વિષયો આવ્યા છે, તેમાં હું કે સાર નિચે વાંચી ખાતરી કરે.

ભાગ ૧ લો—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જે—જેમાં ૨૦

પ્રકરણ છે જેમાં ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી તે છે ભાગ ૩ જે—

ધંધાની જોખ અને ક્યા ધંધાથી ધનવાન થવાય છે તે વિષય. ભાગ ૪ થો—જુદા જુદા

પ્રકારની નોકરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે ભાગ ૫ મો—વેપાર—જુદી જુદી

જાતના વેપારો. ધનવાન થઈ શકાય તેવા. ભાગ ૬ ઠો—ખેતી—જમીનનો કસ દી રીતે

વધારવો, ખાતર ક્યા પ્રકારનું કઈ જમીનમાં ફેટવું નીખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, ખાણી-

ની તમાશ રી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતના અનાજ, તથા મરી મસાવા વિ

ગેરેનું વાવેતર ક્યારે કેવી રીતે કરવું કે જેવી પેદાશ-દર વરસ કરતાં દસ કે વીસ ધણી

વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ મો—ખનીજ પદાર્થોથી ધનની વૃદ્ધિ—સોનું, રૂપું વિગેરે

ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ મો—કચેરાતનો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો

વેપાર. ભાગ ૯ મો—જુદા જુદા ઉદ્યોગ—રંગો ઉદ્યોગ, કાગળનો, કાચનો, રસાયણ બનાવ-

વાનો, મીઠુબત્તોનો, દોડામોદરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાનિસોનો, લાખનો, દાદીનો, બટનો

દીવાલગીયોનો ઉદ્યોગ, મોતું અને રૂપ બનાવવાના, બનાવવી, ટાંસ, પીતલ વિગેરે જુદી જુદી

જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના ડાખા મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીચેટ

કરવો, વીજળીની ખેટરી બનાવવી, સાદડાં રગવાનો, છવ જંતુઓ, સાપ, માંકડ વિગેરે

અનેક જંતુઓ દુર કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી ડાખ

કાઢવાના, ભેગ પારખવાના પ્રયોગો, અગરમતી, સુગંધી બનાવવો, કંક વિગેરે પરચુરણ

વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવવી પધ્ધત, દાણીદાંત, આમડાં, હીરા, મોતી, માણેક, મોખરાજ

મંદ, હીંગ, કેસર, કસ્તુરી વિગેરે બનાવવી. ચરીને સુંદર બનાવનાર પ્રયોગો, આઈસક્રીમ

બનાવવો, શરબતો, અત્રંગ બનાવવા, સુગંધી તેલો, હેર ઓઇલો બનાવવા, લવંડર,

કોસનવોટર, ગુલામજળ વિગેરે બનાવવા, મોઝા, લેમોનેડ વીગેરે બનાવવા. બીરકોટ છીંક-

ણી, મીઠુ કાપડ બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી. ફાડવાનું દારૂખાનું બનાવવું, દારૂનું ધન

સાધી કાઢવું, અત્કારીક પ્રયોગો, જ્વહર પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી હુજારો, જસ, ગેસના

દીવા, વીજળીનું તારીજ, કપુરની માળા, ખાસા, ગંધક અને પારાના ખાસા, ચીકણી

ચોપારી, સોના ચાંદીના વરખ, દંતગંજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ મો—વેદક

વિભાગ—અંગ્રેજ દવાઓ, જુદી જુદી જાતના ઔષ્ઠો અને એસેન્સ બનાવવા, અંગ્રેજ

પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે, કાથેનિટ ઔષ્ઠ એમોનીયા મીકચર, નાઇટ્રેટ ઔષ્ઠ આર્પન પેટાસ,

ક્રીનાઇન આર્પન મીકચર, આલ્કાહોલ ઔષ્ઠ કોપર, પેનકીલર, કોપેરાઇડન, સાઇટ્રીક એસીડ,

ક્રોમીક્રીમ, નાઇટ્રીક એસીડ, ફેલ્ડુઆરીક એસીડ, ફોસ્ફરસ, એન્ટીક્રીમીયા, રેમીયાના ટોનીક

પીલમ, હરટન પીલ-સીરમ-સારસાપરીલા, બાલામન, લાઇમ્બેલુસ, મેથેલ, દેરકાઇ,

ખાલનાશક સાબુ, તેલ, અર્ક, પાવડર વિગેરે દારૂનો મશમ, ક્યોરોફોર્મ, ક્રીનાઇન,

આર્પન પીલસ, કોમ્પાઉન્ડ આર્પન ક્રીનાઇન ગોળી, સીરક ઔષ્ઠ હાઇપોફોસ્ફેટ ઔષ્ઠ

લાઇમ, વિગેરેની બનાવટ જુદીજુદી જાતના ગવગો. દેશી શાસ્ત્રોક્ત દવાઓ—કવાચો,

મુલ્લો, મુલ્લિકા, ગુગળ, અવલેહ, આસવ, ચરીષ, પરચુરણ ઉપાયો, પાંકા, ક્ષાર, મુરબા,

અમાણી, મીઠામ, વિગેરે. ભાગ ૧૧ મો ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મો

ગરીબમાંથી ધનવાન થનારા પુરોના છવન ગરીબો. વિગેરે ધણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે.

ગરીબ માણસ પદ્ય ધનવાન થયા સિવાય રહેવાનો નહિ. પુસ્તકની કી. રૂ. ૫-૦ પો. ૦-૧-૦

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે અધિપતિ ભાગ્યદાય—અમદાવાદ.

ભવિષ્યવેત્તા (ખીજ આવૃત્તિ.)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ યોજાજ વખતમાં ખરી જવાથી તેની ખીજ આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે.

ખૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણી શકવાને માટે અત્યાર સુધીમાં પૂર્વ તથા પશ્ચિમમાં જે જે વિદ્યાઓ પ્રકટ થઇ છે તે તે તમામ વિદ્યાઓનો, જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, અંગ્રેજી જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, સામુદ્રિક, સ્વરોદય, અને રમણશાસ્ત્રનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે, અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલા તમામ પુસ્તકો કરતાં આ પુસ્તક અધિક ઉપયોગી થઇ પડ્યું છે તે તેની જોહાળી મામણી ઉપરથીજ જાણી શકાય છે.

તેમાં નિચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા ૧-૨-વેવત્સર, રાક, માસ, અપન, રાસી, અહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ ચંદ્ર વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દેશમાં કરેલાં શુભા શુભ કર્યોનું ફળ, પ્રા. ૪ થી ૯, અહોનાં ફળ, નાની મોટી પનોતી, અશુભ અહો, મંદાદશા, દિનદશા વિગેરે જોવાની રીત પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મહુરતો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણુદિષ્ટી, તારા, નાડી, ચોતી, ગણ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાપદી વસ્તુ જડમે કે દેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કામ સિદ્ધી માટે પ્રશ્નો જોવાની રીત પ્રા. ૧૫, જન્મ માસ વિગેરેનું ફળ, પ્રા-૧૬ અહો, અને રાસી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મેત્રી વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુંડળીઓ ખનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાથી બારે લાવનું, અહોનું રાસી વાર ફળ, દિષ્ટિનું ફળ, અંગ્રેજી રીતે ફળ, પ્રા. ૧૫ બારે લાવેનું મિત્ર-ફળ, લાભોદય, દાસપણું, બંધિયાનું, રોગ, સ્ત્રી સુખ, લગનું સુખ, પ્રગતિનું સુખ, છંદગીનું, શરીરનું સુખ, અકરમાત ધન પ્રાપ્તિ, રાત્ર્ય લક્ષ્મી, વાહનનું, મહાનનું, માળાપનું વિધાનું, વંશનું મિત્રનું, નપુવકપણાનું, મુસાફરીનું, બ્યાપાર નોકરી, ધનમેપતિનું, સુખ દુઃખ બારે મને વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ અહોની દિષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળી ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું, પ્રગતિનું સંધવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૨ થી ૨૭ હોરા, દર્શકણ વિગેરે કુંડળીઓ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૮ મું આધાન બાળત, સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પુરુષનું મૃત્યુ, ગર્ભવંતીને શું જન્મશે, હાથ પગ વગરનું બાળક અવતરવા બાજન, પ્રા. ૨૯-૩૦-૩૧ વખતે આંધારું હતું કે દિવો હતો વિગેરે ખાતી કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજ્યોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નાલસ, પ્રવળ્યા, ચંદ્ર વિગેરે ચોગા અને તેનું ફળ. પ્રા. ૩૪. બાળકનો રીટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જોવાની રીત, બપોરે, કપા કારણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષફળ ખનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૯ શરીરપરની રેખાઓ, નખ, તલ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત; પ્રા. ૪૦-૪૧-૪૨ ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા-૪૧ મુ દસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યજાણ, પ્રા. ૪૨ મું વરસાદ વરસરો કે કેમ. કયાં વરસશે અનાજના બાવતાંની વધવટ, સુકાળ કે દુકાળ વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૪૩ મું નાસિકના સ્વર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત પ્રા. ૪૪ મું. રમય શાસ્ત્ર ઉપરથી ધારેલી ધન્ય પુરી થશે કે કેમ, જરા મળશે કે કેમ, ધંધામાં લાભ થશે કે કેમ વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલી આવૃત્તિ કરતાં આ આવૃત્તિમાં ઘણાજ સુધારા વધારો કર્યો છે ખાકુ બાઈનડીંગ. છતાં કાંઈક માત્ર ૧. ૩૦ પો. ૮-૪-૦ રાખી છે. તેની પેલી આવૃત્તિના સંજ્ઞાધર્મો અનેક અગિયાર્યો મળ્યા છે.

વૈદ ઉમીયાશંકર બાપુભાઈ મહેતા—વિરમગામથી લખે છે કે,—આપનું ભવિષ્ય-વેના નામે પુસ્તક જોતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોનાર બ્રાહ્મણ અને જ્યોતિષ-વિદ્યાને માન આપનાર કોઈ પણ સજ્જનને આ પુસ્તક અનિ ઉપયોગી છે એમ મારું માનવું છે.

જોહાલાલ દેવશંકર દવે. બવસ્થાપત્ર બાબોદય, રીચીરોડ—અમદાવાદ

॥ यस्य मयोगात् च्यवनोऽसूत पुनर्युवा ॥ चरक

“જે ઔષધના સેવનથી વૃદ્ધ ચ્યવનમુનિ જુવાન જેવા બળવાન થયા હતા.”

તે નીચેનાં કારણોથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે,

૧. આ જીવન જીવનીય ગણતી ઉત્તમ દેવી વનસ્પતિઓનું જાતે છે.
૨. આ જીવન એકે પણ નુકસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો દાવો કરે છે.
૩. આ જીવન સ્વાદિષ્ટ હોવાની સાથે નિર્ભયપણે વાપરી શકાય છે.
૪. આ જીવન પુરુષો, સ્ત્રીઓ, તેમજ બાળકો સર્વને ગુણ કરવાવાળું છે.
૫. આ જીવન ધીરજથી એવવાથી તે રાગ મટાડી આરામ આપે છે.

કુકાર્માં શરીરના જુદા જુદા વિકારો પર અસર કરનારી દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકારોને નિયંત્રણ સાધવામાં, શરીરમાં નિર્દોષીપણાનાં તત્ત્વો વધારવામાં, પ્રકૃતિને સમાન ચાગમાં લાવી, લોહી, નીર્વ્ય તથા ઇક્તિ બંધવામાં, અને નબળાઈ, પાંડુ, ખાસી, ક્ષય, ઇન્દ્રિય, મરોઝ, અસ્થિપિત્ત, વંધ્યાદેય, નયુસકલ્પ તથા ધાતુવિકારનાં દરેકે મટાડવામાં

આ જીવનની ખરેખરી કરનાર એક પણ દવા નથી,

કિંમત—નં ૧—સ્ત્રી ૩નાની રૂ. ૧-૮-૦. પો. ૦-૫-૦

અમદાવાદથી વકીલ શ્રી. ભાઈલાલભાઈ એમ. બી. એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે જીવન ઘણું પૌષ્ટિક છે.

ખડકો (સીપે) થી કાચેથી નયુસકલ્પ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી ફાયદો થયો છે.

મુખ્યાર્થી જી. એન. દીવવાલા લખે છે કે તમારી દવા જીવનની માફે શરીર રૂપુદ્ધ થયું છે. આવા અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે.

કોઈ ધણુ રોગનાં સલાહ મફત આપવામાં આવેછે. જ્ઞાત્ય ગાટે દીકાટ બીડી.

જુલાઈની ગોળી ૩બી ૧ ની કી. ૦-૮-૦	સુખરાતિ લેપ (ગણુમડ મટે) ૦-૮-૦
માથાનો પાવડર (માથુ ઉતરે છે.) ૦-૮-૦	દીવપસંદ નેટર (મુખપરના મસામટે) ૦-૮-૦
ખરજવાતો મધમ. ૦-૮-૦	બુળા રોગ્ય વડી. ૦-૮-૦
વીછીની દવા, ૦-૪-૦	બાલામૃત. ૦-૮-૦
આઈફોસ. ૦-૪-૦	ગાપિમં તેલ (જાતના રોગ મટે) રૂ ૧-૦-૦
દંતમંજન (દાંતના તમામ રોગ મટે.) ૦-૮-૦	ઉદરસતી ગોળી. ૩બી નો રૂ ૧-૦-૦
દાદરનાં મધમ (ગમેતેની દાદર મટે.) ૦-૪-૦	દાદાસવ રતન ૧ ની કી. રૂ ૧-૮-૦
ખસની દવા ૦-૪-૦	કુમારોસવ રતન ૧ ની કી. રૂ ૨-૦-૦
સાચા મોતીની મુરમો તો. ૧ ની કી. ૧-૦-૦	સુવર્ણ માલિક લખમ તો ૧ ની રૂ ૨-૦-૦
અષ્ઠક લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૧-૦-૦	સાબરસીંગ લખમ તો ૧ ની કી. રૂ ૧-૦-૦
લોહ લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૫-૦-૦	કલાઈની લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ ૫-૦-૦
પ્રવાહ લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦	સાચા મોતીની લખમ તો ૧ ની કી. રૂ ૩-૦-૦
મંદુર લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦	

સુવર્ણ પસંત માલતી-ક્ષય અને દમ જીવનવર મટાડી પુષ્ટ કરી ધાતુ વૃદ્ધિ કરે છે. તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦.

આ સિવાય તર્ખામ પ્રકારની તમામ રોગની દવાઓ, લખમો રમે, આસલો અને મુદિકાઓ આમારે લાંબી મળી શકશે. ના આનાની દીકાટ બીડી પ્રાઇસલીસ મંગાવો.

જોઠાલાલ દેવરા કર દવે.

તંત્રી ભાગોદમ અને પ્રોપ્રાયટર દવે કમીઝલ વર્કસ—પાંચકુવા-અમદાવાદ.

વિશ્વોટક પીલ્સ.

આ ગોળાઓથી વિશ્વોટક, ગસા, ચાંદી શરીર પર ગરમીના ચકામાં પડી જતાં, ઉપદંશ અને ગરમીના તમામ રોગ તથા પત્ત પથ્ય મટે છે અને તેવી દવા કરી કરીને ચાક્યા છતાં ન મટે તો તુરંત મંજાવો. હમણે દરદીને દાખલ થયો છે. ૩ની ૧ ની કી. ૩: ૨.

સવારમાં બે ગોળા મદ સાકર સાથે ખાવી.

મુંબઈથી મુઘાર મદન વદદસા લખે છે કે, મને યથેક્ષ ગરમીનો રોગ વિશ્વોટક ધણી દવાઓ કરવા છતાં ન મટ્યો તે તમારી દવાથી મટ્યો છે માટે ૧ ખીજી ૩ની વી. પી થી મોકલો.

પ્રમેહ પીલ્સ.

આ દવાથી વીસ જાતના પરમીયા, અને સાકરીઓ-મોડો-પ્રમેદ પથ્ય મટે છે. ઉપરાંત પેશાબનાં દરદો, મૂત્રક્રમ્મ, મૂત્રાધાત, પેશાબે સાલ બળી, પેશાબે ધાતુ જની, કાંકરી અને પથરી પથ્ય મટે છે. ૩ની ૧ ની કી. ૩: ૨.

સવારમાં બે ગોળા મદ સાકર સાથે ખાવી, ગરમ પદાર્થો ન ખાવા.

ખડે (સીંધ) થી કામેશ્વર નયુરાંગ લખે છે કે, આપની પ્રમેદ પીલ્સથી જુનો પ્રમેદ મટ્યો છે ધણી દવાઓ કરવાથી નિરાશ થયેલા અને પેશાબુ પડેલા પથ્ય આ દવાથી આરામ થયો છે માટે ખીજી ૩ની ની પી થી મોકલો.

પ્લીહા પીલ્સ.

આ દવાથી બરોળ, પાંડુરોગ શરીર પીળું પડી જઈ ઘોળી પુણી જેવું થવું, કમોઝ, કમળી, કસેળમા ચપકા લોહીનો જમાવ, મંદાસિ, અને કચેળના બીજા રોગો તથા હાથપામ ને પેટના મોજા મટે છે. ગાત્ર ૧ થી ૪ ગોળા દુધ સાથે કે, સાટોડીના ઉકાળાસાથે દિવસમાં બે કે ત્રણ વખત લેવી. ૩ની ૧ ની કી. ૩: ૧)

દમ-નિવારણ ગુટિ.

દમનો રોગ આ દવાથી મટે છે. અને તેથી આસાધ્ય દમ, ઉદરસ ખાંસી, હેડાઈ, અને શ્વાસ ઉપર આ દવા અકસિર છે. ૩ની ૧ ની કી. ૩: ૨. દરરોજ સવાર, બપોર અને સાંજે બેકરી ગોળી મદ સાથે ખાવી. શોષાપુરથી નારજીત્રી દમજી લખે છે કે આપની દમની દવાથી મને યથેક્ષ દમનો વ્યાધિ નિર્મૂળ થયો છે તેથી કે પકાર માનીએ છીએ.

હસ નાશક ગુટિ.

મને તેવા મુકા કે કુકા હરમ, જુના કે નવા હોય, બહુ બહુ ઉપાયો કર્યા ન મટતા હોય તો આ દવા જરૂર વાપરો. આ દવાથી તમામ પ્રકારના હરસ મટે છે અનુભવ સિદ્ધ ઉપાય છે. ૩ની ૧ ની કી. ૩: ૨.

સવારમાં બે ગોળા હાસ સાથે ખાવી. ગરમ પદાર્થો ન ખાવા.

હસ સેજ-આ તેજ દરસ ઉપર લગાવવાથી હરસ વગર જામએ, વગર બગતરાએ પંદર દીવસે ખરી પડે છે. ખાટલી ૧ ની કી. ૩: ૧.

દેશનાદથી કેશરમ તેજમ લખે છે કે, મને યથેક્ષ હરસનું દરદ ધણી ઉપાય કરવા છતાં ન મટવાથી નિરાશ થયેલો પથ્ય તમારી દવાથી નિર્મૂળ થયું છે તેથી ઉપકાર માનું છું.

પ્રદર પીલ્સ.

સ્ત્રીઓને મુજ બાગમાંથી, ધાત જની, પાણી વહેવું કે લોહી વહેવું, લોહી વાં થયો હોય તો તેને તથા રક્તપ્રદર તથા સ્ત્રેન પ્રદરો આ દવા ખાવીથી મટાડે છે. ૩ની ૧ ની કી. ૩: ૨.

સવારમાં ગોખાના લોવરાંમણ અને સાકર સાથે બે ગોળા ખાવી.

મુંબાઈથી કેશવજી નારજીત્રી લખે છે કે, આ દવાથી મને સ્ત્રી સ્ત્રી યથેક્ષ લોહિવા, પ્રદર બહુ દવાઓ કરવા છતાં ન મટ્યો હતો તે મરી ગયા છે માટે ઉપકાર માનીએ છીએ.

સય નિવારણ ગુદિ.

શરીરમાં થયેલ અસાધ્ય ગણિતો ક્ષય-રોગ આ દવાથી મટે છે. શરીર સુકાઈ ગયું હોય, ખવાનું ન હોય અને દવાડે દવાડે શરીર ગંગુ રોય, અશક્ત થતું હોય, છાતીની, હૃદયની, ફેફસાની નળણાઈ, શ્વાસ, ખાંસી, હાનું તાવ અને ક્ષયને મટાડી કાઢવું આપે છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૩.

રવાથી નારણ ઉઠા લખે છે કે, આપની ક્ષયની દવા લખી અદસિર નીડી છે. જેથી હું આભાર માનું છું. અને એ આગત હું આજ નિગાને જાણાવજી કરીશ.

રાજવંશી યાકુતિ.

ધાતુમત તમામ રોગો મટાડી, ખરૂં પુરુષાનન અને સકિત આપી, વીર્યનો વ-ધારો કરી, શુભેદ્રિયની શિધિવના મટાડી સતેજ કરવામા આ દવા સર્વોત્તમ છે. નપુપદપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૫.

નપુપકત્વારિ લેપ.

આ લેપ શુભ લાગ ઉપર લગાવવાથી શુભેદ્રિય સતેજ થાય છે અને નપુપકપણ મટી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત થાય છે.

ડબી ૧ ની રૂ. ૩.

સંગ્રહણી પીલ્સ.

આ દવાથી મંદહણી મટે છે, વારંવાર ગ્રાસ થયા, ખાધું ન પચવું, અરુચિ, શરીર ગળી જવું, વિગેરે દરેક મટાડી, મંદરણીના નાશ કરી શક્તિને આપે છે. તમામ મંદરના ગ્રાસ મટાડે છે ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦.

યવતમકથી ખોળ જમાલ અબુલા લખે છે કે, મારા એક મિત્રને રાંઝહણીનો રોગ થયો હતો, અને પાણી લાગ્યું હતું તે આપની દવાથી મટ્યું છે.

વાતહરપીલ્સ.

મને તેવો વા, સંધિવા, પક્ષાઘાત, હાથ પગનું રેલી જવું, સજકા નાખવા વિગેરે ત-

મામ પ્રકારના વા આ દવાથી મટી શકે છે. સવારમાં જે ગોળી દુધ અને દોષેત સાથે ખાવી. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૨.

વાનારિ-લેપ.

વા ઉપર આ લેપ લેપડવાથી વા મટી જાય છે. વા. ૧ ની કી રૂ. ૦.૧૧.

વધરાવઝ પીલ્સ.

સારથુ ગાંઠ, વધરાવળ, આંતરું ઉત-રું, અંતરગળ-આ દવાનો ચાલુ ઉપયોગ શખવાથી ૧ માસમાં મટે છે.

રોજ સવારમાં જે ગોળી દોષેત અને દુધ સાથે લેવી ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૨.

વધરાવઝ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારથુગાંઠ ઉપર લેપડવાથી મટે છે ડબીની કી. રૂ. ૧.)

ટોનીક પીલ્સ.

ધાતુમત વિકાસ મટાડી, વીર્યની વૃદ્ધિ કરી, પુરુષત્વ આપે છે. હાથ પગનું કળ-તર, માથાનો દુઃખાવો, કોડા ફાટરી અને હૃદયની શિધિવનાને મટાડી મુવાન જેવું બળ આપે છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧.

સવારે ૧ ગોળી દુધ સાથે, બપોરે ૧ ગોળી જમ્યા પછી અને સાંજે એક ગોળી સુતી વખતે ખાઈ ઉપર દુધ પીવું.

ફીવર પીલ્સ.

મને તેવો, ટાદીઆ, ઉનીઆ, એકાન-રીઆ, ગેળના, અને ચોથીઆ તાવતેગાટે આ દવા ઉત્તમ છે.

મને તેવો જીવો અમર નવો તાવ આ દવાથી મટી જાય છે.

માત્રા ૧ થી ૪ ગોળી. સાકર-સાથે દર ત્રણ ત્રણ કલાકે લેવી. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧-૦-૦.

ઉન્માદહર પીલ્સ.

ગાંડપણ, વાઈ, ચકરી, મૂર્ખીવાણુ, અ-પરમાર, મૂર્છા, હિસ્તરીઆ વિગેરે દરેક આ દવાથી મટે છે.

સવાર સાંજ બંને ગોળી દુધ સાથે ખાવી. ડબી, ૧ ની કી. રૂ. ૨.

આનંદવટી.

ખાધું ન પચતું, અછરણુ, ઝૂખન લાગવી, અશ્ચિ, આરોગ, ગોળા ચઢવી, છાતીએ બગતરા, નળગંધ વાયુ, બંધકાશ, વિગેરે દરેકો મટાડે છે. જૂખને ઉઘાડે છે, ખાધું પચાવે છે. અને દસ્ત સાફ અને નિયમસર થાય છે. ડબી ૧ ની કી. રા. ૧

સવારમાં ૧ ગોળી પાણી સાથે ખાવી બપોરે અને સાંજે જમ્યા પછી એકકી ગોળી ખાવી.

અફીળનાશક ગુટિ.

અફીળીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશ્ચિ છોડાવે છે ફરી દવા કે અફીળ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી. અફીળમાં પેસા બરબાદ કરી શરીરને નુકશાન કરવા ધમ્મજતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશ્ચિ છોડવા લક્ષ્યમણુ છે ડબી ૧ ની કી ૨. ૨

ઝીઝવાળાથી રામચવતાર વખતરમ લખે છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અશ્ચિનુત બંધાણુ માત્ર પચીસ દીવસમાં છુટીગયું છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે ઓછોને શુભાવ-અટકાવ ન આવતા હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિયમિત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે દુઃખ થતુ હોય તેને નિયમસર અટકાવ લાગે છે. અને પીડા મટાડે છે. ડબી ૧ ની કી ૨. ૫

કોલેરા પીલ્સ.

જમે તેવો મલેશ, ઝાડો, હલદી, અને ગોટલા ચઢવા હોય, માતાનું થયું હોય, તેને આ દવા તુરંતજ મટાડે છે.

આ માત્રાથી ૪ ગોળી દર ગમે કલાકે આદાના રસમાં ખાવવી. ડબી ૧ ની કી ૩ ૧

નેત્ર ફુલ્હર પીલ્સ.

આંખમાં પડેલું, દુલ, ઝાંખ, જારી, પડળ પરવાળી, રત્નધણાપણ અને મોતીઓ પડેલો હોય તો તે વગર વાટકાપે આ ગોળીઓ ખાજવાથી મટે છે.

આખના કોમ પછુ રોગ, ખીલ પડવા, આંખ દુ.ખવી, પાંપણો ગળી જવી, વિગેરે

બાધિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે. ડબી ૧ ની કી. ર. ૧
પાણી સાથે ઘસી ૧ ગોળી સાંજે અને સવારે આંખમાં આંખવી.

વંન્ધ્યા પીલ્સ.

જમે તેવી વંન્ધ્યા ઓને-જે ઓને પ્રગ્ન થતી ન હોય, એકવાર પ્રગ્ન થઇ પછી પ્રગ્ન થઇ જવતી ન હોય તેવી વંન્ધ્યા ઓને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે અને પ્રગ્ન થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે ડબીની કી. ર. ૪

પ્રાંતીજન્મી સોની દલસુખરામ અમથારામ લખે છે કે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી મારી ઓને બીલકુલ પ્રગ્ન થતી નહોતી તે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી થઈ છે તેથી તમારે આભાર માનીએ છીએ.

કામરસ ગુટિકા.

જે ઓને વારવાર પ્રગ્ન થવાથી, તંદુરસ્તીની હાનિ થતી હોય તેવી ઓને આ દવાને ઉપયોગ કરવાથી પોતાન પતિ સાથે સંયોગ કરવા છતાં પણ ગર્ભ મંડતો નથી અને પ્રગ્ન થતી નથી.

ડબી. ૧ ની કી. ર. ૫

અમૃત પાન.

આ દવાથી ગરમીના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધી થાય છે. અને તાવ, ઉનવા, ખસ વિગેરે ગરમીના રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. કી ૨. ૧

પ્રકારાથી ડામોદરદાસ રેવાદાસ લખે છે કે, આપની અમૃતપાનની વ્યાટની ઘણી અડસિર છે. તે તેના નામ પ્રમાણેજ ગુણુ કરે છે તેથી હું ઉપદ્રુત છું.

અમૃત-જીવન.

આ દવા જીવન જીવન અનુપાન સાથે માન જેજ દીર્ઘ આપવાથી તમામ પ્રકારના રોગો મટાડે છે. શરીરની ગંદકી દરેકે ઉપરાંત બદારના આમલીનાં દરેકે દવા લગાવવાથી મટી જાય છે આ. ૧ ની કી ૩ ૧ આંખની વાતોના કાઠિર સાદેગ જોરાવરસીંચ જી લખે છે કે અમૃત જીવનની અજમાયશ કરતાં જીલ્લ જીલ્લ રોગ ઉપર બધું ખાતરી બફાસપાત્ર અને ઘણું ઉપયોગી દવા નીવડા છે.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

થી તમામ રાગ મટે છે એટલુંજ નહિ પણ તે નપુયકને ખર્ચ પુરવાતન આપી પહેલવાન અને પુષ્ટ બનાવી વિર્થની શક્તિ કરી પિત્તજીક શક્તિ આપ છે. એ ઉપરાંત આ દવાથી તમામ જ્વરના રાગ મટે છે કોઈ પણ રાગ થયા કે માત્ર એ ગોળી મદ સાથે આવી કે દુરતજ તમામ જ્વરના રાગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અક્ષરી છે હજારો દરદીને કાયરો થયો છે તેનાથી એરી તાવ, તાવ, લાલીઆ, એકલંતરીઆ અને મહેરીયા વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડા, મરડા, લંબદશ્પી, અજીર્ણ, મંદાગ્નિ, હરસ, સંતિપાત લગ્નમકરોગ, ખાંસી, કફ, ઉઠાડીઓ, કાળ, દમ, સાદા ખેસી જવો, પાંક, કમળો, આલ્સીત, અગ્નિ, ઉલટી, દાહ, કૂમી, આકરો, મોખા, વાદ, ફેફસ, ગાંઠપણ અકરી, મૂર્છા, વા, આમવાંત, તાતરજત, પત, શીગષ, શરદી, મદરોગ, રક્તપીત, રાગ, સુંક, ગોળા મકળો, બરોળ, ઉદરોગ, મોહના રાગ, દાંતના રાગ, દંઠોગ, દાનના રાગ, ગુમ્ફા, કઠમળ, ઉપદંશ, પ્રમેહ-પદર, સ્ત્રીના આર્તવ (હસ્તાન) ના રાગ, મૂતકચ, પથરી, રોડા, ગતવા, ગેર, ધાતુશય તાતપીત, કફપીન, વીંછી, ખરજતુ અર્પવિષ, કોલેરા, અંતરગળ, જલદર, ઉદરોગ, લગ્ન-રો, બાળરાગ, બંધકાચ, ફેફસાના પિગાડ કઠંગળ, વિન્દશક, મધિવા, પક્ષાઘાત વિગેરે રાગો પ્રકારના રાગ મટાડી પુરોણા ધાતુગતના અને સ્ત્રીના આર્તવના તમામ રાગ મટાડી કરીર પુષ્ટ કરી અશુદ્ધ શક્તિ આ એકથીજ દવા આપે છે ગામ વનસ્પતિનીજ આ દવા છે. કી. કમી ૧ ના ૩ ૩, પા. ૦-૩-૦ નપુયકને ખર્ચ પુરવાતન આપનાર આ દવા છે.

હવે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલી દવાઓ વાપરનારા શું કહે છે ?

રામપુરાથી મયુર નાથભાઈ લખે છે કે, આપે બાલોગ્યતની બાટનીઓ મોકલી તેનો ઉપયોગ કરતા સારો ફાયદો થયો છે ને આપની દવાના સેવનથી અમારો બાળક આરોગ્ય છે. દવાથી નારણજી ઉકા પોષ લખે છે કે, અગાઉ આપની ક્ષયને માટેની દવા મંગાવેલી હતી તે ઘણીજ અકબિર નીવડી છે તેથી હું આપનો મદાન આભારી છઉં. વળી હું એ બાબતમાં મારા મિત્રોને લક્ષ્યમણ કરું છું. દાહ સુંદરી સાથીની તથા બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

અમલેશ્વરથી કલ્યાણસીંહજી પ્રભાતસિંહજી લખે છે કે આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા અને વાપરી તેથી ઘણો ફાયદો થયો છે. માટે બીજી વ્યાધિહર ગુટિકાની એક કમી વી. પી. થી મોકલશે.

મુંબાઈથી પરસોતમ લખા લખે છે કે સુંદરીસાથીથી અમારાં માતૃશીને તથા દુહાની એક સ્ત્રીને સારો ફાયદો થયો છે. માટે બીજી ના ડઝન બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

બારડોલીથી મગનલાલ જીવણજી લખે છે કે, આપના તરફથી આવેલ સુંદરી-સાથીની એક બાટલી અને મંગાવેલી તેથી આરામ છે. માટે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

નોંધાયેલી સુનીલાલ રણછોડ ગાળાના મદેતાજી લખે છે કે તમારા તરફથી સુંદરી સાથીની એક બાટલી અને મંગાવેલી તેથી પાંચ છ માસનો લોહી વા તદ્દન મરી ગયો છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

કરાંચીથી ડા કેશવજી નચુલાઈ જુહાવર લખે છે કે, તમારી દવા સુંદરી સાથીથી આરામ છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

શાહપુરાથી, પા ધનજીલાઈ અંબાઈલાલ લખે છે કે, સુંદરી સાથીની દવા અનેની એક બાટલી કસવાવડ થઇ છે તેને પાવાથી આરામ થયો છે.

મુંબઈ પા પરસોતમ રણછોડ લખે છે કે, સુંદરીસાથીની ૧ બાટલી પાવાથી સારો ફાયદો થાય છે ને તાત્કાલીક ચુલુ આપેલો છે. માટે હવે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

ભાઈદર બી ભદ્રાપા લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની દવાથી ફાયદો છે. માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

હવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દહેનું સુંદરી સાથી. રજીસ્ટર્ડ છે.

મંગાલોને સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસિર નીવડ્યું છે. સ્ત્રીઓના કાષ્ઠપથ્ય દરદ જેવા કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને એવેત જેથી મુલાસ્યાનમાંથી નીકળી, ઘાટી, પીળી, મળ ગુળળી અગર લાલ રંગની લોહી જેની રસી વહા કરે છે, પેશાબે અગન થયે, હાથ પગના તળીઆમાં, કેટાગો, માથામાં અને અન્ય સ્થાને આખા શરીરમાં રાશ્યકા જેવા રોગો આવે, શરીરે સુકાઈ ધોળી પુણી જેવું બળિતું તેજ કમી થાય, દિવસ દિવસે રોગ સુકાઈ જોઈએ થાય, અસકિત આવે અને કામ થઈ શકે નહિ, આખા દિવસ કેરા અને માથું ફાટ્યું કરે, તાવ ઉપરસ, દગ, ખાંસી મોળ, ઉલટી, અડતી, માસિક અટકાવ-દસ્તા ન સંબંધી તમામ રોગ ગર્ભાશયની પીડા કસુ-તાવડ, મુવારોગ વિગેરે, તમામ રોગ અને આવા અનેક રોગોના સમુદાયે આ સુંદરી પાથી એકદમ મટાડી છે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ પુવાન અને વદ રોગ સ્ત્રીએ હંમેશાં વાપરવા લાયક છે જેથી સ્ત્રીના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે દસ્તાનના રોગો થવા પામતા નથી અને ભાંશયને ગર્ભ પારણ કરી શકે તેવું બનાવી પુષ્ટ વયે ગર્ભ પારણ થાય છે. પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. ખાટલી ૧ ની કીમન ૨ ૧) મણ બાટલીના ર. ૨-૪-૦ પોટ ૮-૭-૦

સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાલણી શરીર પુષ્ટ રાખી મુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે આધી થયા જેનું નથી.

૨ મુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધિ-માંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ પારણ કરી શકે તેવું બનાવ છે.

૩ ગર્ભ પશ્ચતે પીવાથી અધુરે માસે પ્રભવ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માસે વિના કષ્ટે પ્રસવ થાય છે.

૪ મુવાવડ પંછી પીવાથી મુવા રોગ પતો નથી. બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તંદુરસ્ત પાવણ બનાવે છે અને બાળકનું શરીર પુષ્ટ કરે છે.

૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. હંમેશાં પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે વ્યાધી થતાં નથી.

૬ મુલાસ્યામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત મુવાન જેવું રહે છે અને મુલાસ્યાને અટકાવે છે.

૭ દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી વદ થવા પશ્ચત આવે તેવું છે. આ સુંદરી સાથીના સંબંધમાં

નવાખશાદથી એન્ડનીયર કંચાલુ

અરબજી લખે છે કે, આપના તરફથી મુંદરી સાથીની બાટલી ૧ મંગાવી અમારી સ્ત્રીને પીવરાવી છે. તેમાં સફેદ પ્રદરની તમામ શક્તિ યથ છે. દહે શરીરમાં તાકાદ આવી છે. અનેક દરદ એધો શાંત થયાં છે. મુંદરીસાથીની દવાના જે ગુણ આપે. દરદોઆ છે તે પ્રવેશર શ્વેદકારક છે. હું તનમનથી સદ્ગીરીકર આપું છું કે આથી જવા આપ અરા ગુણવાળી ને સુંદરી. સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજી મારા મિત્રોને બહામણે કહું છું.

અંરવાસાથી પેલાજાઈ ગીરગઢાં કર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા જે મંગાવી વાપરી હતી તેમજ તેના સારા ગુણની વિશેષ દલીલન જનસમુદાયે સમગ્રવવામાં આવે છે.

મુંબાઈથી નવાડી રતીલાલ પ્રભાશંકર લખે છે કે તમારી મુંદરી સાથીની બાટલી મોકલી તેથી આરામ છે તેથી બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે. દવા ધણીજ સારી અને ઉત્તમ છે.

નરિદાલી ગણીલાલ દ્વારકાંદાસ લખે છે કે, આપની મુંદરી સાથીની દવાથી અમારી ભૈરીને દરદનું આરામ છે. મારે તુરંત બીજી ૨ બાટલી વી. પી. થી મોકલો. રોગ મટવાથી તમારા દરકમાં દુવા દઈએ છીએ.

આખીનલીયાથી એન. જી. બાટલીઆ લખે છે કે, દાવમાં મુંદરી સાથીનો સારી રીતે ઉકાવ છે અને ધણી તરફથી તે બાળક ધન્યવાદ મળ્યો છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અથો અથો અંબો ચોખાના ધોવરાંગણ સાથે પીરી. સ્ત્રી કાંઈ નહિ.

દહે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ. પાંચમવા ચાર રૂપા ઉપર.

...વ્યાધિ હઠાર પણ આપધ એક. ખીરસામાં દવાખાતું ઠાકર અને વદ.
 સવે માન એકજ ખીરસામાં એટલે હઠારો વ્યાધિને માટે એકજ દવા—

અમૃત જીવન. (૨૭૨-૮૬.)

એ ખરેખર અમૃતજ છે. જેમ અમૃતના બે ટીપાથી મૃત માણુમ સંજવત મધ જમ
 છે તેમ આ અમૃત જીવનનાં માત્ર બેજ ટીપા કાઢી પણ રોગ ઉપર માત્ર પાણી કે ફુંગમાં
 દિવસમાં ત્રણ વખત આપ્યા કે શરીરની અદરના તમામ રોગો મટે છે, તેમજ શરીરની
 બહારના રોગો ઉપર માત્ર બેજ ટીપા લગાડવાથી બહારના આમકીના રોગો તથા ઝેરી
 ડંખોને મટાડે છે બાટલી એકની કી. ૧-૦-૦ પો. ૦-૪-૦

આ દવાથી **રાગદ્વેષવિષ્ણુકૈરુ વિપપાર્તિ** મદ્યપ્રમ, માયુ ચૂંદણ, પા
 આંચવો, સંઘ્રણી, ઝેરી ડખ, સોજા, શનકા ખસ, લાગણી, પાંદુરોગ, ક્ષય, વાયુનો ગોળા,
 કઠમાળ, મધિવા, ઉન્માદ રોગ, છાતિના દુખાવો વગેરે અનેક રોગો મટે છે છતાં દીમત
 માત્ર ૩. ૧. તથા બાટલીની કી ૩. ૨-૪-૦ લાખે સરદીકોરોમાંથી માત્ર એકજ વાંચો.—

આંખસીઆરાના ના. હઠાર સાહેબ—લખે છે કે તમારી અમૃતજીવન ઉપર
 મને પડેલા તો બરોમો નહોતો પણ અજમાયશ કરતા જુદા જુદા રોગો બહુજ ખાતરીથી
 મટાડે છે અને તેથી ને ભરસાપાત્ર અને ઉપયોગી જણાય છે.

જુની દમ અને ખાસીનો ખાતરીયો છવાજ.

હરીતકયાવલોદ

આ દવાથી ગમે તેવી ખાસી દરો, કફ, ફરેમ, દમ, નાવ, જાડાની કબજિયાત, બાળ-
 માની વગાધ, સસણી વિગેરે છાતીનાં અનેક દરો મટે છે. દમની દવાઓ વાપરોને ટાળેલા-
 ઓએ આ ગાત્ર સિદ્ધ અર્થે અમારી લાગ્યા વખતની અનુભવ કરો સેકરો દરદીને આરામ
 આપેલી આ દવા મંગાવી ખાતરી કરવા બલામણ છે. દીમત રતપ ૧ ના ડખાની ૩ ૦-૦-૦

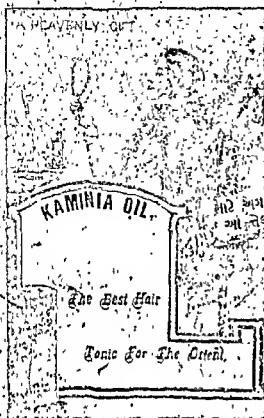
મંદાગિન.

ખાધુ ન પચતુ, ખાવા ઉપર અશ્ચી ચવી, જૂખ ન લાગવી, ખાધુ બાવે નદિ, જૂખ
 મરી જવી, બધકોશથી જાડો ખુલાવે ન થયો, મેદ વાયુથી શરીર કુસેલું જણાય અશક્તિ
 વધતી ને હાથ ચડવો, વિગેરે દરદોમાં અમારી આનંદપ્રદી આ દવા વાપરવા બલામણ
 છે. તેથી જૂખ ઘણી લાગશે જદરાસિ પ્રદિષ થયે, ખાધેલું પચશે, જાડો ખુલાસે આવશે,
 મેદ ઓછો થઈ, વીર્ય અને શક્તિને વધારશે. બા. ૧ ની દીમત ૩ ૧-૦-૦ તથા
 બા.ની કી. ૩. ૨-૪-૦.

વરાધ.

નાના બાળકો મેંકડે પોણેણો દકા આ જીરેણ રોગથી મરી જાય છે. દરેક બાળ-
 કવાળા કુટુંબમાં અમારી વરાધની શુદ્ધિકાની ૧ ડખી ગળવા બલામણ છે ગમે તેવી
 જામી ગણેલી વગાધ પણ આ ગોળા ૧ ઘણીને પાવાથી મરી જશે. મેંકડો બાળકને મારે
 હજારો નવખત અનુભવ કરી જોયેલી છે. બાળકવાળા દરેક કુટુંબમાં અકિક ડખી હોવીજ
 જોઈએ. દીમત ડખી ૧ ની ૩. ૧-૦-૦ પો. ૦-૪-૦

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

મીના માથાનો શણગાર.
નરમ-મુંવાળા-ચંદ્રવર્ણ-કરચલીદાર
બાલ કઈ સ્ત્રીને આ ક્યાં
બરચારને નથી મળશે ?
જેવા બાલ બનાવનાર એક
તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ
કામીનીઆ ઓઈલ છે.
મીના શણગારને માટે તેટલું જ
રૂબ છે તેટલું જ મગજમારી કરનાર
નથી અને અબોસી વીધાયેલા
માટે અગત્ય છે.
આ તેલ લગાવનાર બાધીની બાલો સ્વચ્છ માથું
દુખાર થાય છે-માથાનો દુખારો
છે માથે છે અને બોલાની ધનનરુલ
રહેતી નથી.
ઉત્તમ વસાણાઓની બનાવટ છે-
સોનાનો ચોંદ મળ્યો છે અને સ્વપ્નામાં
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
અંરધા આનાની ટીકીર મળ્યા
થી નમુનો મફત મોકલવામાં
આવશે.

ધી એંગલો ઇડીયન ડ્રગ એન્ડ
કેમિકલ કું-જુમામસજીવજીબધ.

સંદર્ભ

ઓટો

રાજ

દીલ બહાર (રજીસ્ટર્ડ.)

દી અને આનંદ આપેનાર, મનને પ્રકૃતીત કરનાર, અસંખ્ય દુઃખોના અફની સંગ્રામી
ઓટો બરેલું છેલ્લામાં છેલ્લી બનાવેલું (સ્પીડી વગરનું) સર્વોત્તમ સેટ છે. કદ જાર
પાંચ ટીપ્સ કપડાં અથવા રૂબાં ઉપર છાંટવાથી વાપરનારને તથા તેની આસપાસનાંઓને,
મીની પુરામોરક સુગંધીમાં મુકી દે છે, ખીલું કોમ્પર્ચ બતાવું સેટ બરીદતા પહેલાં એટો
દીલબહારમાં સ્પીડી નથી હોવાથી અત્રે તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.

કોમન નાની બાટલીના ૮ આના, વચલી બાટલીના ૧૨ આના, મોટી અથો
આસની બાટલીના ૩, ૨, નમુનાની બાટલીના ૨ આના. સુગંધી કાડતો એક આનો.

સોલ્ડ એજન્ટ—

ધી એંગલો ઇડીયન ડ્રગ એન્ડ કેમિકલ કું-જુમામસજીવજીબધ.

ભાગ્યોદય.

રાગદિપવિયુક્તૈશ્વ વિપયાનિદિપૈશ્વરત્ન ।

આત્મવશ્યૈવિવેચાત્મા પ્રસાદમધિગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

તજગ્રંથી તદિત્ત અને આત્માન આધીત એવો પુરુષ મનને વશ કરીને
હૃદિયાવશે વિષયોમા રમતો છતાં પણ શાન્તિને પામે છે ૬૪ (ભગ્વો)

વિપયાનુક્રમણિકા.

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
૧. પરમતત્ત્વમા વિલિતુ થવા		૧૦ મુખ દુઃખનુ સાધી મુ	
તો એક પ્રકાર. (સી ૩) ૨૧૭		નોમળ છે	૨૩૯
૨ વિનમરણપદેશ (ધા ૩) ૨૧૮		૧૩ ઉપયુક્ત આલોગિક માહિતી ૨૪૦	
૩ જ્યાંભિમુખ પુરુષનુ છવન		૧૪ જગતની જડીજુગી	૨૪૩
ધન્ય છે (શ્રી ૭) ૨૧૮		૧૫ જનવર્ગના દુરુના અનુ-	
૪. મુખપ્રાપ્તિની કરા (શ્રી ૭) ૨૧૮		ભવેલ ઉપાય.	૨૪૫
૫ હૃદયરિય સામર્થ્ય ની રીતે		૧૬ ગોળ વિરે કદક	૨૪૬
પ્રાપ્ત કરવું	૨૨૦	૧૭ નેજુવાલ્નેમ	૨૪૭
૬ કમનનયની	૨૨૩	૧૮. બાળરાગ	૨૪૮
૭ ગોક્ષ-માર્ગ	૨૨૬	૧૯ દોરોમાં યતો અરસાસા-	
૮ આરોગ્ય સ્વસ્થા	૨૩૦	ગોવાસાનો એપી રોગ અને	
૯ માહિત આણુ	૨૩૩	તેની ધરગથુ ઉપાય	૨૪૯
૧૦ હીતવચન	૨૩૬	૨૦. અનુભવસિદ્ધિ-દવાઓ	૨૫૧
૧૧ હૃદયપરીક્ષા	૨૩૯	૨૧ ધરગથુ દેહી દવાઓ	૨૫૨
		૨૨ રતિવર આજુબહે	૨૫૫

આધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

ભાગ્યોદય પ્રાણીસ-ચિમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૨ હિન્દુસ્તાન બહાર રૂ. ૪.

ભાગ્યોદય—વડોદરા સત્યની લાખેરીઓ માટે મંજુર થયું છે. માટે લાખેરીઓએ તાકીદે આદકમાં નામ નોંધાવવાં.

સૂચના.

આ માસિકનું માર્ચ માસથી વર્ષ શરૂ થાય છે. દરેક અંગ્રેજી માસની આખરે તે બહાર પાડે છે. માટે તે માસીક બીજા માસની ૧૫ મી સુધીમાં ન મળે તો અમને જ-જાવવાથી ફરી મોકલીશું. માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦ છે. હિંદુસ્તાન બહાર શી. ૪ છે. બેટ પર્શીઅન નામિદસ અને નવી સાલનું પંચાંગ મળે છે. બેટના પોસ્ટલ ૦-૨ સાથે નવીન થનારા આદકને માર્ચ માસથી આજ સુધીના અંકો અને બેટનું રૂ. ૨-૨-૦નું વી. પી. કરી લવાજમ વસુલ કરવામાં આવે છે. પાછલા અંકો શીલીક હશે ત્યાં સુધીજ અપાશે માટે નવિન આદકોએ વેળાસર આદક થવું.

પત્ર વ્યવહાર કરનારે પોતાનું પુરેપુરું શિરનામું લખવું જોઈએ. જવાબ માટે રીપ્લાય ટાઈકે ટીકીટ સિવાય જવાબ આપવામાં આવતો નથી. શિરનામું બદલવા માટે આદક નજર જરૂર લખવો. ફુદી સુદત માટે શિરનામું ન બદલાવવું જોઈએ.

ભાગ્યોદયનાં પાછલાં વૉલ્યુમ્સે થોડાંજ શીલીક છે તે જ્યાં સુધી હશે ત્યાં સુધીજ મળશે.

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ થુ બાધેયું રૂ. ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ થુ બાધેયું રૂ. ૧-૮-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ થુ બાધેયું રૂ. ૧-૮-૦

નવું પુસ્તક—સરવૈ, રેવન્યુ અને શેજદારી કાયદાનું ગ્રંથ.—નવા સુધારાં વધારા સાથે ત્રીજી આવૃત્તિ કી મત રૂ. ૨-૧-૦ પો. ૦-૪-૦.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

બહાર પડી ગયું બહાર પડી ગયું છે.

સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું ભાગ્યોદયનું

શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

જેમાં, નવન ૧૯૭૩ ની નાલખું માસવાર લખિમ્મણ, દરેક માસમાં અષ્ટાશ્વતી, ૩. વિના લાખ કેવા મેગે, મ્યારે મદરો કપારે ઉત્તરે, સુખાકારી કેવી રહેશે, વરસાદ કયા માસમાં કપારે ફેટશે પડશે, તે ઉપરાંત, અનુભવસીદ્ધ દવાઓના હુકમ, રેલ્વે ગાઇડ, પોસ્ટલ ગાઇડ, વેપારી ગાનગી, કષ્ટ વગ્નુ કયાં મળે છે, મોટાં શહેરોની મારીતી, ત્યાં કયા ઉત્તરુ વિગેરે, મુસાફરીમાં કયાં ગાડી અવરવી, બત્રાનો નોમીયો, હાથ જોઈ ભવિષ્ય કહેવાની રીત વગ્નનકુટી વેવાની રીત વિગેરે ઉપયોગી વિષયોથી ભરપુર. કીમત ૦-૨-૦ સામટી ૫૦ ના રૂ. ૩-૮-૦ ૧૦૦ ના રૂ. ૬-૦ વેપારીને સારો લાભ. શુક્રએકરાને પુષ્કળ નફો મળે છે. વરહી વેપારીઓએ મંગાની લેવાં. કારણ ખાલી જવા આવ્યાં છે.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આયુર્વેદ ચરક સંહિતા.

મગ સહિત ગુજરાતી ભાષાંતર—અમલ લાગુ-વૈદિકનો પ્રાચિન અને મહત્વનો ગ્રંથ આજ છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી બધી છે કે જેમાં દાહમાં-નવી ગંજાતી-વગર જ્વાળે રોગો મટાડવાની વિદ્યાઓનો પણ સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વેધ, ડાકટર, દર્દીમ અને શરીરને નિરામય રાખવા ઉપદ્યોગે આ ગ્રંથ ખરીદવોજ જોઈએ. કી. રૂ. ૫

તંત્રી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

લાભદાયક અને ઉપયોગી સૂચના.

આજકાલ હજારો વેંઘો અને ડાકટરો થયા છે. જેમ વેંઘોની મંખ્યા વધી છે તેમ રોગોની જોની પણ સંખ્યા વધી છે. ઘણા માણસો અને તો આમુદ પ્રસિદ્ધ વૈદ્યરાજના શિષ્ય છીએ. અને જીડીયુડીઓ મેળી છે, વિજેર ડીડવાણા, કરી જાહેર પત્રોમાં જાહેરખતો આપી પોતાની દવા વેચવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. આવા સમયે દર્દીએ કયાથી દવા લેવી તેની તેને ખુશી જ મુશ્કેલી પડે છે. ધીરમાં આ ડાકટરની દવા પીધી, ન મટ્યુ તો વળી આ વૈદ્યની પડીકરીઓ કે માત્રા ખાધી, નુ મટ્યુ કે વળી ન્યુસપેપર વાંચી દવા મંગાવી, વળી ન મટે તો માથે પાદા, દો નિસાસો નાખે છે. આમ કરવાથી તેમજ અણબધા અને પૈસાના લોભી વૈદ્યોની દવા ખાધાથી રોગ ન મટતાં શરીર હાસ થઈ જાય છે. અને એવા વખતે શું કરવું તેની તેને કંઈ પણ મંમજાણ પડતી નથી.

આવા દરેક દર્દીને અમારી ભલામણ છે કે તેણે દવા વિના ચપવડું પણ કોઈપણ અન્ય દવા કે અણબધા વૈદ્યની મોટી મોટી જાહેર ખબરો કે ડાકટરોથી ફસાવું નહિ. દવા વિના મટે ત્યાં સુધી દવા ખાધી નહી, અને જો પૂર્ણ ખાતરી પડે તોજ વૈદ્યની કે ડાકટરની દવા લેવી.

આ સંબંધમાં અમને ખરેખર આવા રોગીઓ ઉપર દવા કિંમત થતા સિવાય રહેતી જ નથી, અને તેમની કામણી અમને ઘણી જ યતી હોવાથી અમારા તરફથી દરેક કેમીકલ અને કામોસ્ક્રીકલ વર્કસ નામનું શાસ્ત્રીય ઔષધીયો જતાવવાનું કારખાનું કાર્ય છે. તેમાં હંમેશાં વિદ્વાન વૈદ્ય ડાકટરો અને ખાસ અમારી જાનિ હેખરેખ નિમે શુદ્ધ તાજ વસ્તુપતિની દવાઓ શાસ્ત્રીય રીતે જતાવવામાં આવે છે, અને દરેક દર્દીને પૂર્ણ ગનોપ આપવામાં આવે છે. અમારી કોઇ પણ દવામાં નુકશાન કરી ચીજ પડતી નહીં હોવાથી તે દર્દીને કોઈપણ રીતે નુકશાન કરતી નથી.

તોપણ જનતા સુધી વખત દવાએ મેગ મટે ત્યાં સુધી દવાના રમઝ પીવા નહીં એ અમારી ખાસ મહાલ છે. તેમજ તેના અનુભવી ધનગુરુખાનું દરેકને જ્ઞાન થાય તથા આચાર ને વિચાર સુધેરે તે ગારે લાગ્યોદ્યે નામનું માસીક કાદી જેમ અને તેમ લોકોનાં દુઃખ ઓછા કરવા પ્રયત્ન કરવા માંગ્યો છે. પૈસા લઈ દવા આપી દર્દી મરે કે છપે એવું પણ વૈદ્યરાજને કહે છે, તેમને જ્યારે પિઠારી કાદીએ છીએ, કોઇ પણ વખતે કોઇ પણ માણસ જો પોતાના રોગની સંપૂર્ણ દર્દીકન અમને લખી મોકલશે, તો અમે તેને તે રોગ મટે તેની સૂચના અને સલાહ, વગર પૈસા લખી જણાવીશું - પછી તેની મરજીમાં આવે તો દવા કરે કે ન કરે તે જુદી વાત છે.

પાદ રોગમાં કે તમારી સર્વ સાહેબી, સત્તા, વૈભવો, ધન, સ્ત્રી વગેરેનો તમે તમારું શરીર આગેજ દરો તોજો તેનો લાભ અને ખરા સુખનો અનુભવ લઇ શકશો. માટે શરીર નિરામય આનંદ, અને જળતંત્ર સુનિવાળું રહે, ઘનચર્મ રક્તરૂ રહે તેને માટે કામણ રખાવો. આજકાલ અમારી દારમસીનો યોજો દર વરસે હજારો માણસો લાભ લઇ રહ્યા છે તેજ તેની ઉપયોગીતા છે. અમારાથી જનને તેટલું અમે અમારા નિયમ પ્રમાણે સર્વ કોઇ દુઃખ કે દર્દીનું ખંતુન કરીશ એવો અમારો નિશ્ચય છે. પૂજ્ય વ્યવહાર નિયમે શિરનામે કરવો.

અમારું નામ તોંધી રાખવો. કોઇ પણ વખતે તમને રોગ ન મટે, અમુજી થાય કે તરત અમને લખી જણાવજો તો તેની સલાહ તમારો મોડીચી.

અમારા દારખાનામાં જનની દરઓનો લાભ આજે આખા હિંદુસ્તાન ઉપર, સીનોન અહિંસ, અનુચિતનાં ગ્રીન, કોડન, આદિકા ઉપરાંત દરવા દેગમાં દર્દીના સામુદાય લઈ રહ્યા છે, તો દર્દી અણબધા દરો તેજ તેનો વધુ કેલ્લા અનો દરો ને તેની સપતા અને પ્રમી-શિક્ષણની ખાતરી કરવાની આથી બીજી રીત ખાતરી. અને તેમના દર્દીના પત્રો આશામ સવાના અમારે ત્યાં આવે છે. જે સર્વ કોઇને યશસ્વીમાં આવી જોવાની છુટકે, તેમનાં પછાત યોગ્ય ઉપા-પાના ઉપર પાંચી ખાતરી કરવો. નાદક મગે ત્યાંથી દવા મંગાવી પૈસા દેશી દેતા પડેનાં વિચાર કરવો અને પૈસા બચાવી રોગને મરડવા છુટકા દોવો અમને તખલે પછી આપવી મરજી.

દરે કેમીકલ વર્કસ - અમદાવાદ.

છંદગીની સહીસલામતિનો ઉપાય.

આજ વખત એવો છે કે આરોગ્ય જગડતાં વાર લોગતો નથી. શરીરને એવી રોગો લાગુ પડતાં વાર લાગતી નથી, લીડતા માણસને કોલેરા થઈ ઘડી પડી જતો નહોતો થઈ જાય છે, ધંધાને મુસાફરીમાં પાળી લાગે છે. જલદરગામ જવામાં ઘણી વખત તાવ, હિલ્લમ, સોજામ, બધકાશ વિગેરે વ્યાધિઓ માણસનાં શરીરને ઘેરી લે છે. જેથી તેણે તે વ્યાધિઓ ન થાય, અને કદાચ થાય તો તેમાંથી પોતાની મેજા જતી સકાય તેના ઉપાયો કરવાની, અને તેવા ઉપાયો હમેશ માટે ખીરસામાં રાખવાની જરૂર છે.

ઘણી વખતે નછવી બાબતની બેદરકારી રાખવાથી રોગ વધી જઈ મોત્ય દવાના અભાવે અસાધ્ય થઈ દરદી મરણને શરણ થાય છે. માટે દરેક કુટુંબમાં એક એવી વસ્તુ ગ્રેવી બોટલમાં કે તે દરેક રોગને પોતે પોતાની મેજાજ વગર તકલીફ દેખાવી શકે આવી ધણી તરફથી જુદા જુદા રોગોની પેટીઓ નીકળી છે. પણ તે કીંમતમાં જારે અને વજનમાં સાથે કેરવી ન શકાય તેવી હોવાથી તેમ વખતે કારણ બાણ્યા સિવાય કોઈ પણ કરવાથી કાયદો થઈ શકતો નથી. જેથી સર્વની મુવલતા સચવાય અને લીડતાં ચાલતાં, મુસાફરીમાં કે ગમે તે વખતે માન ખીરસામાંજ રદી શકે તેમજ દરેક રોગ મટી શકે તેવી ઘણી વર્ષની મહેનત, ગાંધ અને ધણી પૈમાની જરગાદી આદર--

અમૃત ઓવન (ચર્ચર્ડ)

નામની અમૃતમય દવા શોધી કહાડી છે. તેના હાલ ધણી વિદ્વાનો, અને તખીબોએ તથા જલસમાજોએ ખાતરી કરી લાલ મેળવેલાં હોવાથી દરેક ઘરમાં ધરગણુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પામે રાખવાથી કોઈ પણ રોગની બીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી કારણ કે તે શરીરમાં યતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે સમજાણુ ઉપાય છે. આ દવા જે તમારી છંદગીનો ખપ કરતા હો તો હમેશ પામે રાખજો. તેનાથી, અશરણ, અતિમાન, દિરંગીરીઆ, ઉદરસ, ગરમી, ઉલટી, વા, ડકમો, કટોનો દુખાવો, બંધકાશ, નખગામ, કોલેરા, ફૂમીઆ, ખસ, શુમગ, ગોગો ચડવો, તુક, તાવ, દમ, દાંતનો દુખાવો, દાદર, નપુલના, પ્રમેહ, પ્રદર, પાકુરોન, ગંગેળ, પ્લેગ, માથાનો દુખાવો, મધુ પ્રમેહ, કામ, ગતવા, લકવો, વીર્યવર્ધક, પાગો, સસલ્લી, વરંધ, સેધિવા, મુતારોગ, દરમ, હેડમી, નાઈટીમીઝ, ગો, લીટીરીઆ, વધ, દાંત, નાદ, કાનના દર, મોળ, વીઝી, સાપ, ઉંદર, દરગામ કુલંતુ ઝેર, કંડયાળ, લગ્ન, વિગેરે લગભગ તમામ દરો મટે છે, અને તેથી તેનો દાન દરેક માણસ વાપ લેતા થયા છે બાટલી ૧ ની કીંમત રૂ. ૧), ત્રણ બાટલીની કીંમત રૂ. ૨-૪-૦, પો ૦-૮-૦

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ઇ.]

માહે ઑગસ્ટ સને ૧૮૧૬.

[અંક ૬ ઠા.

પરમતત્ત્વમાં વિલિન થવાનો એક પ્રકાર.

(ધોકેલી જૂતિને વીરા બહાત્યારે, એ લય.)

કંઈ કંઈ એશ્વર્યવાળા બ્રહ્મસિંધુમારે, એક કુબજી તો મારો,
એના ઓઠે અદ્ભુત સરખા બિંદુમારે, મોતી પાકે દબરો
કુબજી તો મારો, જૂતિ અંતર ઉતારો, દેશ એ તો છે આગે,
છોડી જગતો કિનારો,

આસન પહેલુ વાળીને તમે તનુને કરીને સ્થિર
દહિને ચળ વિચળ ન કરતાં મીઠી દહને વીરરે, એક
અમ્મતરમા ભુગળા જેવો એ ઉડા દુપ,
કહવી તેમા સરસ ઉતારો, અલવા રત્ન અનુપરે, એમ કુબજી તો મારો.
છેડે જવાય તેટલા તમે ઉતારો કરને માલિ,
પછી કામ સ્થિર ચર્ધ ને ને જાણે, સમુદ્ર રણો બલકાધરે એમ
પાછા તેલી અંતરે ઉતરવા માંડો વીર !
દલે પ્રવાહ ન બાળતાં, જળ જોશે સ્થિર-મબીરરે, એમ
જે નેજીએ તે સ્તતિ ત્યા કરો તમે મંકાપ,
નિ મંકાપ પછી ચર્ધ રહેતાં મારો ચલે સ્વદપરે; એક
શિમિલ કરી સર્વાંગને તમે પછી રહેજો તે માલ,
શિમિલ અગ જે થાયે તેમાં ગ્લો સદગ્ગ બસાય રે; એવી
જેમ બને તેમ ચર્ધ મ્હે ત્યા, રાત્ર ને સ્વરથ અધિક,
કાળે (એ) પ્રશાંતિ સમયે પાકે, માગેલુ મૌકિતક રે, એમ
યથા કાળ ત્યાં ટળીને પછી ધીમેથી જાગ્રત થાઓ,
ગયા મતા તેમ કમથી ધીમે, ધીમે ઉપર આવોરે, એમ
ઉપર આવી બાળતા, ના રત્ન નજર દેખાય,
વિકળ થશે ના, સગમતલો પરિપાક થયેજ લલાપરે, એમ
તત્ત્વસિંધુમા મારજો તમે આ વિધિ કુબજી નિત્ય,
ઉપેન્દ્ર ગુરુ કમથી તો યાશે, દેવી સંપત્તિ સમન્વિતરે, એવી.

(શ્રી ક.)

વિસ્મરણોપદેશ.

(હજાર કયા અમો શોધુ, એ લવ.)

આવો બંધુ ! આવો આપણે, કંઈ ભૂલકણા થઈએ;
ભૂલકણા થઈએ, કંઈ કંઈ વાત ભૂલી જઈએ.

આપણુ ભૂલકણા થઈએ.

ગઈ સાલે અમુક મરી ગયુ એ રમરી દુ અ ના લહીએ,
મરણ તણો કરેલો શોક ઉપખવે ન સુખ હૈયે;
આજનો દિવસ તો સુમ મામ લાગે એતું ના કહીએ,
નકુ આજ કાલની ઠીક નથી એ પણ વિસરી રહીએ;—
અમુક સમયે અમુકે શબ્દ કહ્યો તે ન રમરીએ,
ઢાઇની ખોટી કૃતિની વાત પણ અંતરથી વિમરીએ;—
જ્યાં ત્યાં આર્થી કાર્યો આદરવાના આશયો ભૂલીએ,
કંઈ કંઈ પરંથે પ્રવૃત્તિ કરી પરહિત વિષે ભળીએ;—
ઢાઇની પડની સ્થિતિનાં ગીત કદી ડેર ડેર ના ગઈએ,
જેને મદદ કરી હોય તેનું ઘર ઘર નામ ના લઈએ;—
વાગોળવાની પેઠે શાપકાના ફરી ફરી ના બહાણે,
કોઈના ખોટા શુભ છવનની કથનીનું રમણ ત્યજીએ;
ખોટુ જેવું છોડી દઈએ તો ગુણવાન કહેવાઈએ,
સુગુણો તણા તણા સંતન અમરણી, સુગુણે ટેવાઈએ,—

(શ્રી ક.)

દૃષ્ટ્યભિમુલ્ક પુરુષનું જીવન ધન્ય છે.

(જ્ઞાન ગુરુ આપોરે, એ લવ.)

ધન્ય છવન તેનુંરે છવન તેનું,	
ચિત્ત નિલ પ્રભુમા રમી ન્યુ જેનું રે;	છવન૦
તેના છવનમાંથી અમી રસ ઝરતો,	
કાંને તે તો અમૃત સરિતામાં તરતોરે;	છવન૦
તેની દષ્ટિમાં તો પ્રમુદ્ધિ બગતી,	
કાંને તેની દષ્ટિ પ્રભુથી ન ચળતી રે;	છવન૦
અભયવાદિ તેની વાણીમાંથી વહેતું,	
કંઈ કંઈની દુર્જલતાને પોષ દેતું,	છવન૦
અંનરમાં ઉત્તાપ તેને ન થાતો,	
દુઃખી જનો કૈસા સદા તે કર આતો રે;	છવન૦

તેના હૃદયમાં મૃદુતા ભરી છે,
કાંજે તેના ઉરમાં મૃદુ શી હરિ છે રે, ૭૫૧૦
પ્રભુતણાં ચિત્તે પશ્ય એ રમી રહેતો,
કાંજે ચિત્ત એતો પ્રભુને અધી દેતો રે, ૭૫૧૦
લેવા કષ્ટ એવા જીવન કરે લેવા,
નરહરિ સરશે બધું આવે, આવે રે ૭૫૧૦
(શ્રી ક.)

સુખ પ્રાપ્તિની કળા.

(મન માફે માને નહિ, એ લય.)

નહિ સુખની સુખિત હુ એક, (જેને) સાધી શકે હરેક
સદગ્ર પ્રપત્તે સસારમાં
જેથી આવે સુખો અનેક, ટળતાં હુ ખો પ્રત્યેક,
આના આ માનવ અવતારમાં
તમ કોજ આજે પેગી એક બનાવજો સુદૃઢ અતિ,
પ્રત્યેક એના ભાગને ધડને તમે મંજાળથી,
તમ હાથથી જેટલી બને તેટલી મજાણુ ન એ ક્ષી,
તેમાં તમારા કષ્ટને હુ ખો તમામ દીધો ભરી,
જેટલી વિશૈતા મળી વળી કહે પ્રમંજો જે અનુભવ્યા,
વળી હૃદય કરી બચા, દારિદ્ર્યાદિ જે જે ભોગવ્યા,
તે સર્વ તેમાં ભરી દઈને ઢાકણીને વાસજો,
પછી તાણુ મજાણુત મારી તેના ઉપર આપજ બેસજો,
પછી નિર્ભયતા હિર ધરી, દસજો જરી જરી,
શુ શુ પૂર્યું તે માહિ તે કાષ્ટને પશ્ય કહેજો નહિ,
તેમાંનું કાંઈ કાઢીને કાઢીને મણ્ય દેશો નહિ,
ભય, પ્રાપ્તિ, ચિતા જેવું કાંઈ સમય કષ્ટ આવી મજે,
તો તેહ પશ્ય તેમાં પૂરી દો, જે કરી ના નીકરો,
(તે) દૂર રાખજો તમ દષ્ટિથી ને જગતની દષ્ટિથીએ,
જે સૂક્ષ્મ દર્શક મંત્રથી પણ કાંઈ શી ન જરી લુએ,
જગને જરૂર એની નથી, કે જરૂર તમને પણ નથી,
તેથી એ પેટી વાસી ઉપર, બિરાજે રિમત સુખથી
દષ્ટિ નીચે ન નાંખતાં ઉચ્ચે જાપતા.

કહેજો સત્સુખના આગારમાં

(શ્રી ક.)

દૈશ્વર્ય સામર્થ્ય શી રીતે પ્રાપ્ત કરવું:

મનુષ્ય જીવનનું સર્વોત્કૃષ્ટ તત્વ આત્મતત્ત્વની સાથે વિવેક પૂર્વક એકાગ્રતા કરી જાને તેનો પૂર્ણ અનુભવ કરવો એજ છે. અને આપણા અંતઃકરણને ઈશ્વરીય પ્રવાહની તરફ દોરી જવું એજ ખરું ઈર્ષ્ય છે.

ઈશ્વરીય શક્તિને અને તેની સર્વ શક્તિઓને જો તમે પ્રાપ્ત કરશો તો સર્વ વસ્તુઓ એની મેળે જ તમને પ્રાપ્ત થઈ જશે.

સ્વર્ગ એ બીજો કંઈ નથી પણ આપણા અંદરજ આપણા અંતરાત્મામાંજ છે. જો તમારે ઈશ્વરીય સત્તાને મેળવવી હોય તો દરરોજ નિયમાનુસાર ઇષ્ટાનુસંધાન કરવાનો પ્રયત્ન કરવો અને ત્યાં એકાગ્રતાનો અનુભવ યસે કે તરતજ તમને ઈશ્વરનાં સર્વ સામર્થ્યો પ્રાપ્ત થશે. અને તેથી જે વસ્તુ તમે ઇચ્છશો તે તરતજ તમને મળી જશે.

મનુષ્યને જીવન પરમાત્મામાંથીજ પ્રાપ્ત થયેલું છે. માતા પિતા તો માત્ર શરીરને ઉત્પન્ન કરવામાંજ કારણભૂત છે. પરંતુ ખરેખર જે જીવન તે તો અનંત જીવન પરમાત્મામાંથી પ્રાપ્ત થયેલું હોવાથી મનુષ્યો એ ઈશ્વરનાજ ખરા પુત્રો છે કે જે સ્વર્ગમાં વિરાજમાન છે.

જે મનુષ્ય પોતાનો મંબંધ જે પ્રમાણમાં અનંત જીવનની સાથે જોડશે તે પ્રમાણમાં તેનું જીવન સુધરી ચકશે. જેનું અંતઃકરણ શુદ્ધ છે, તેને ઈશ્વરનું જ્ઞાન થાય છે. ઈશ્વરનાં દર્શન પણ તેજ હરી શકે છે.

જે મનુષ્ય પોતાના આત્મા તુલ્ય સર્વ ઉચ્ચતમ આત્માઓને ઓળખી શકે છે અને સર્વ લોકો પ્રતિ સમાન દૃષ્ટિથી જોઈ શકે છે તે મનુષ્ય સર્વોત્કૃષ્ટ આનંદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ત્યાંથી મનુષ્ય અર્ધભાવનો ત્યાગ કરી સર્વ પ્રતિ સમ ભાવને સેવતો નથી ત્યાં સુધી તે બંધનવાળો છે. પણ ત્યાં લેદ ભાવનો ત્યાગ કરી, મનુષ્ય અને સર્વ શક્તિમાન ઈશ્વર એક છે એનો અનુભવ કરે છે કે પછી તેનાં સર્વ બંધન છુટી જઈ તે મોક્ષ પદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જમને ખાલ રિયલિટી અનુભવ થયો હોય છે અર્થાત જેમણે પરમાત્માની સાથે એકતાનો અનુભવ કરેલો હોય છે તેઓજ સત્ય વિજ્ઞાનના શત્રુત્વમાં પ્રવેશ કરી શકે છે, તેમજ અર્ધશક્તિ સંક્રિત પ્રાપ્ત થાય છે, અને જ્ઞાતી શાંતિ તથા અસીદ્ધિ આનંદનો અનુભવ કરી શકે છે. તે જે પ્રમાણમાં ઈશ્વરિય ધ્વનિ સાંત્રણી શકે છે તેજ પ્રમાણમાં તેમનો આત્મા ઈશ્વરિય સ્તુતિમાં લીન થઈ જાય છે અને ઈશ્વરનીજ આતાનુસાર કામ કરી શકે છે.

જે મનુષ્ય ઈશ્વરને માત્ર છે, ઈશ્વરના ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા રાખી તેની સાથે એકાગ્રતા કરે છે તેજ માણસ સમૃદ્ધિશાળી, સંતોષી અને શક્તિમાન બની શકે છે. અને ઈર્ષ્ય પણ વાન તેને અસાધ્ય લાગી નથી. પરંતુ જે માણસો ઈશ્વરને પોતાની શક્તિના આદિ કારણને ન સમજતાં પોતાની જીવ બાવની શક્તિઓ ઉપર આધાર રાખે છે તેને જ નિરાશા મળે છે, અને બંધનનાં દુઃખ સદતઃ કરતાં પડે છે.

જેઓ અંતરાત્માના સુરમ્ય અને શાંત ખનિને સાંજી શકે છે અને તે અનુસાર વર્તન કરી શકે છે તેમને ધન્ય છે. તેથી તેને સર્વ કંઈ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, આપણે આ

ઉચ્ચત્તમ પ્રકાશમાં આપણા જીવનને જે પ્રમાણમાં વ્યતિત કરીશું એટલાજ અધિક આપણે સુદિમાન થઇ શકીશું. કારણ કે આ કદી ન મિથ્યા થાય તેવો અટક નિયમ છે. જો તમારે તમારી પ્રાપ્ત સ્થિતિમાંથી સર્વોત્તમ સુખમય સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી હોય, આ મંસારમાજ સ્વર્ગના સુખોને મેળવવા હોય તો આજની ધધ્વરિય સત્તાની સાથે એકાગ્રતા કરવાનો આરંભ કરજો. અને દરરોજ અમુક સમય નિયમસર ધધ્વરિયનુસંધાન કરવાની ટેવ પાડી ધધ્વરિય સાથે એકાગ્રતા કરી તે પરમાત્મવના શાંત અને સુરમ્ય ચરને સાંભળવાનો પ્રયત્ન કરજો. અને તેની આગામીસારજ વર્તન કરજો. આજ સુધીમાં પ્રતિદાસમાં જે જે મહા પુરુષોએ, જગતના ઉદારકોએ જે જે ઉચ્ચ દશા પ્રાપ્ત કરી હતી તે ધધ્વરિય નિયમનું અનુસરણ કરવાનું જ જણે છે. તે સર્વેએ પરમાત્માની સાથે એકાગ્રતા કરી અને અનુભવ કર્યો હતો. તમારે જો તે પદને મેળવવું હોય તો ધધ્વરિયનુસંધાન કરવાની પ્રવૃત્તિ કરજો. કાંઈ પરમાત્માએ તેમને ખાસ મહાત્માજ બનાવ્યા નહોતા. ધધ્વરિયો તો સર્વ પ્રતિ મમાન બાવ છે. તે પણ મનુષ્યજ હતા પણ તેમણે પ્રયત્ન કરી પોતાના ખરા સ્વરૂપનો અનુભવ કરી અને ધધ્વરિય સાથે એકાગ્રતા સાધી હતી અને તેથીજ તેઓ મુક્ત પુરુષના ઉચ્ચ સુખોને મેળવી શક્યા હતા ધધ્વર કાંઈના પદપાતિ નથી. જે તેને માને છે તેમનેજ તેનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ બે તપાવાળા મનુષ્યો, પાસે નિર્મળ ઝરણુનો ઝરા હોય તેમાંથી એક તે જળને પીછે પોતાની તૃપાને નિવારે છે, અને બીજો જળ હોવા છતાં પણ પીતો નથી અને તરસમાંજ પીડાયા કરે છે તો તેમાં જળનો દોષ નથી પણ જળ ન પીનારનેજ દોષ છે, તેમ દરેક મનુષ્યની પાસે પોતાનાજ હૃદયમાં સર્વ શક્તિ મેળવત પરમાત્મા વિરાજ્યત હોવા છતાં તેમની નિષ્કટ મય નહિ અને દુઃખનાં શેઠાં રહ્યા કરે તો તેમાં ધધ્વરિયો દોષ નથી પણ મનુષ્યનોજ છે. જેમ જળની પાસે જે જાય છે તે જળ પી તૃપાને નિવારે છે તેમ અનર્થેશ્વર સંપન્ન પરમાત્માની સાથે જેઓ એકાગ્રતા સાધી શકે છે તે સર્વ શક્તિઓને પોતાનામાં આકર્ષિ શકે છે. સર્વ કાંઈને તેમની સાથે એકાગ્રતા કરવાની છુટ છે પછી જેઓ વ્યર્થ કાળનો લેપ કરી, નાશરત પદાર્થોને મેળવવામાંજ સધળો સમય વિતાવે અને પોતાની અમૂલ્ય જીવંતીનો ક્ષય કર્યા છતાં પણ દુઃખમાંજ રહ્યા કરે તો પછી તેની પોતાનોજ દોષ છે.

જે મનુષ્યો ધધ્વરિય માર્ગનું અનુસરણ કરે છે તે મનુષ્યો મહાન શક્તિશાળી અને અજવાન બને છે. ધધ્વર કાંઈ એકને સમૃદ્ધિશાળી બનાવે છે અને બીજાને ગરીબ રાખે છે તેમ કાંઈ નથી. તે તો સર્વને સરખાજ ગણી સર્વને એકજ માર્ગમાં રચાવે છે. પરંતુ જે મનુષ્યો ધધ્વરિય નિયમોનું પાલન કરી ધધ્વરિય સાથે એકાગ્રતા કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેમને ધધ્વરિય સર્વ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત થતી ટોવાયી તે સમૃદ્ધિશાળી બને છે. ત્યારે બીજો પ્રાપ્ત સ્થિતિમાંજ પડ્યો રહી ગરીબીનાં દુઃખમાં રવડ્યાં કરે છે, ત્યારે કાંઈ શંકા કરે છે કે વ્યવહારમાં ધનવાન ગણાતા માણસોમાં ભેદ જણાય છે, કાંઈ બાળક ધનિકને ત્યાં જન્મ લે છે જેથી તે ધનવાન અને ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ કરે છે. અને કંગાસને ત્યાં જન્મી ગરીબીમાં રવડ્યાં કરે છે, તો તેમાં ધધ્વરિય નિયમ ક્યાં રહ્યો ?

તો તેનું સમાધાન એજ છે કે, મનુષ્યને પ્રાપ્ત શરીર એ કાંઈ તેની ઉત્પત્તિનું મૂળ

નથી. એવાં તો અનેક શરીર થઈ જાય છે. જેમ સાપ જીવું ચમેલી કાંચળી કાઢી નાંખી નવી કાચળીને ધારણ કરે છે તેમ આ મનુષ્ય રૂપી જીવ પણ પ્રાપ્ત શરીરને છોડી થતાં, અથવા તો તે શરીરમાં રહેવાની યોગ્યતા ગટી જતા તરતજ બીજા નવા શરીરને ધારણ કરે છે, અને પાછો જાળક રૂપે જન્મીય છે. આ વખતે માત્ર સાપની માફક કાંચળી રૂપે તેનું શરીરજ બદલાય છે પણ મનુષ્ય જીવન તો તેનું તેજ હોય છે, અને તેણે ગત જન્મમાં-શરીરમાં કરેલાં કર્મોના ફળનો ભોક્તા પણ તેજ રહે છે, અને તેથી તે શરીરમાં જે જે કર્મો કર્યા હોય છે, તે કર્મોના ફળ રૂપે તે અનુસારજ નવું શરીર તેને પ્રાપ્ત થાય છે. અને જાળક જે યોનિમાં જન્મ લે છે તે યોનિ તેને તેના પૂર્વના કર્મોના ફળ રૂપેજ મળેલી હોય છે તેથી એક જાળક શ્રીમંતને ત્યાં જન્મ લે ત્યારે બીજો ગરીબને ત્યાં જન્મ લે તેમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું કાંઈજ નથી. તે તેના પૂર્વના કર્મોના ફળ પ્રમાણેજ છે. તેમાં કાંઈ ઈશ્વર કારણભૂત નથી. ઈશ્વર તો સર્વતે સરખીજ યોનિમાં મૂકે છે. પંડી તો પોતે પોતાના પ્રયત્નથી ધારેલા માર્ગે જઈ શકે છે અને ઇચ્છેલી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

આપણે જે પ્રમાણુમાં હૃદયના સ્વરને સાંભળી તે ઉપર 'ધ્યાન' આપી તે પ્રમાણે વર્તન કરતાં ચીખીયું ને પ્રમાણુમાં આપણે સર્વના મિત્ર બનવાના અને સર્વના પ્રેમને આપણા પ્રતિ આશ્ચર્યવાના, અને આપણે જે પ્રમાણુમાં તેથી વિપરીત વ્યવસ્થા કરીયું તે પ્રમાણુમાં ઈશ્વરથી વિરુદ્ધ થતાં સર્વના શત્રુ બનવાના, તેવીજ રીતે જે પ્રમાણુમાં આપણે ઉચ્ચત્તમ શક્તિયોની તરફ આપણું અંત કરણને ખેંચીયું અને તે શક્તિયોને આપણા દ્વારા પ્રગટ થવા દઈશું તેજ પ્રમાણુમાં આપણે આર્થિક ઈશ્વરીય પ્રેરણાઓને લીધે મનુષ્યોના ઉદ્ધારક બનવાના અને ઈશ્વરીય સત્ય સુખનો અનુભવ કરવાનાજ. આપણામાં જે કાંઈ ખામી હોય, આપણને જે કાંઈ નિરાશા મળતી હોય, અથવા તો જે આપણને દુઃખજ મળતું હોય તો તેમાં ઈશ્વરનો હોય નથી પણ આપણો પોતાનોજ હોય છે. જેમ કોઈ માણસ બારી બારણા બંધ કરી અંધારામાં પડ્યો રહે અને પછી અજવાળું ન આવવા માટે સૂઈનો હોય કાઢે તો તેમાં સૂઈનો હોય નથી પણ તે માણસનોજ હોય છે. કારણ કે સૂઈ તો સર્વ પ્રતિ સમાન ભાવને ધારણ કરનાર છે. તે સર્વને પ્રકાશ આપે છે. પણ બારી બારણા બંધ કરી તેના પ્રકાશને રોકી રાખી અંદર ન આવતાં દેતાં પ્રકાશ નથી આવતો, કદી સૂઈનો વાક કાઢવો એ મૂર્ખાઈજ છે તેવીજ રીતે ઈશ્વર તો પોતાના સામર્થ્ય અતે રક્ષિયો સર્વને આપવા તત્પર છે, પણ તેને મદદ કરવાને માટે અત કરણ ઉપર અશુદ્ધ વિચારો અને મનિન સંમ્કારો રૂપી મેનતે ઘોષ નાંખી સ્વચ્છ હાંડી જેવું શુદ્ધ કરવાની આપણને ધરસદ્દ મળતી નથી કે જ્યાં થઈ ઈશ્વરનો પ્રકાશ આપણામાં પ્રવેશી શકે માટે જે તમારે બરા ઈશ્વરીય સામર્થ્ય અતે સુખનો અનુભવ કરવોજ હોય તો બધાં કામ પડ્યાં મૂકી આજેજ તમારા અંતરાત્માના પ્રકાશને મદદ કરી શકે તેવું તમારા અંતઃકર્ણને શુદ્ધ બનાવો અને તે પ્રતિ વાળી એકાગ્રતાનો અનુભવ કરો.

કમલનયની.

(અનુવ્રધાન-અત વર્ષના પૃષ્ઠ ૫૦૭ થી)

આજે પ્રેમશંકરભાઈને ત્યાં રહેતાં મને આર પાંચ મહીના થઈ ગયા છે. મને અંગ્રેજી ભણેલો જાણીને ઠાકાર સાહેબે ઠાક, સારી નોકરી આપવાનું કહ્યું, પણ હું નોકરીને ધમ્મ નારો નહીં હોવાથી મેં નોકરી સ્વિકારી નથી. મને દરરોજ કમલનયની સાંભળતી હતી. તેનું શું થયું હશે! ને તે કુખી ગઈ હશે કે સારી પેઠે જીવતી નીકળી હશે તેના વિચારો મને શાં થયા કરતા હતા.

હું ત્યાંથી નીકળવાને ધણોજ પ્રયત્ન કરતો પણ આજ નહિ; કાલે જતો, એમ કરતાં કરતાં આટલા દિવસ તો ત્યાંજ વિતાવ્યા. એક વખત મેં પ્રેમશંકરભાઈને બહુ સમજાવી અને રજા લીધી, ત્યાંથી મયાણ કર્યું. મારા સહવાસથી સર્વ કુટુંબ સાથે પ્રેમ બંધાઈલો હોવાથી પ્રેમશંકરભાઈને તથા તેમના કુટુંબને મારા નીકળવાથી ઘણું લાગી આવ્યું, મને પણ તેમનો પ્રેમ સાંભળી આવ્યો, પણ શું કરવું, મારું શરીર અહીં અને જીવ કમલનયનીમાં હતો, તેથી તેમજ મેમાન તરીકે ઠાકને ત્યાં વધુ રહેવું એ યોગ્ય ન કહેવાય તેથી તેમને વળી ફરી મળીશું દહીં ત્યાંથી વિદાય થયો.

ત્યાંથી હું નહીતા કિનારે કિનારે આગળ ચાલ્યો. દિવસે ચાલતો અને રાત્રે જામ આવે ત્યાં ઠાક ધર્મશાળામાં મુકામ કરતો એમ કરતાં હું એક વિકટ જંગલમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં ચાલકાર જેવું હતું માણસની વસ્તી ખીલકુલ જણાતી નહોતી. હું યાદી લોથ થયેલો હતો જેથી એક વૃક્ષ તળે બેઠો, બૂખ અને તરસ પણ લાગી હતી. થોડીવાર વિચારીતિ લઈ વળી જળાશયની શોધ કરવા ચાલ્યો. ત્યાંથી થોડેજ દૂર એક જળાશય તથા વિસ્તારવાળું ચોમાન હતું હું ત્યાં ગયો, જળાશયમાં ઉતરી જળ પી વળી જતાં આમ તેમ ફરવા લાગ્યો. પાસેના એક આમૃતવૃક્ષ ઉપરથી થોડીક ફેરીએ ખાંધ કુધાને શાંત કરી. તેની પાસે એક ખડેર જણાતું હતું. તે જોવાની ઇચ્છાથી હું તેમાં ગયો, તે પણ પડી ગયેલાં મકાનોવાળું હતું અંદર એક પણ મકાન સાતું નહોતું. પાસે એક ભાગી ટુટી ઝોસરી હતી. હું ત્યાં ગયો અને થોડીવાર વિચારીતિ લેવાની ઇચ્છાથી સુઈ રહ્યો. પણ બૂખ તરસ, યાક અને ચિંતાથી કોને ઉઘ આવે? પડ્યો પડ્યો કમલનયની હવે શું નહિ મળે! તેનાજ વિચારવનજમાં ગોથાં ખાવા લાગ્યો. લગભગ સધ્યાકાળ થવા આવી પણ હું તો ત્યાંજ રાત ગાળવાના ધપાટે ત્યાંથી છડ્યો નહિ, અને ત્યાંજ પડ્યો રહ્યો.

લગભગ સાતેક વાગ્યાના સુમારે એક માણસ આ ખડેરમાં પેઠો, તે સામે મોટું ચાલતો હોવાથી તેની દૃષ્ટિ મારા તરફ નહોતી. મેં તેને જતાં જોયો. આગળ જતાં તેણે એક પથ્થર ઉંચકી તેના દ્વારમાં થઈ અંદર જમીનમાં પ્રવેશ કર્યો. આથી તે જગ્યાએ બોંયરા હશે એમ અનુમાન થયું. તે અંદર ઉતરે અધી કલાક થયો નહીં હશે, તેવામાજ ત્યાંથી એક કારમી ચીસ મંભળાઈ, આથી હું એકદમ ઉભો થઈ ત્યાં શું છે તે જોવા, તેણે પ્રવેશ કરેલા દ્વાર પાસે ગયો. શાંત ચિત્તે ઉભો રહી સાંભળવા માંડ્યું. તો ઠાક સ્ત્રીની ચીમોનો અવાજ બોંયરામાંથી નીકળવા માંડ્યો. આથી મારા સમજવામાં આવ્યું કે આ બોંયરામાં ઠાક સ્ત્રીને પુરેલી હોવી જોઈએ, અને આ હમણાજ જે માણસ ત્યાં ગયો છે

તેજ તેને સનાવતો દસે. હાથ હું જોઉં કે શું છે ? આમ વિચાર કરી હું ધધિતું : મરણ કરતો અંદર ઉતર્યો. અંદર થોડાં પગથીયાં ચર્મ ન્હાં વળી એક બાતુ કમાડ વાગેલું જણાયું. અને અંદર કોઈ શુભગણ હતું સંભળાયું. કમાડ અંદરથી ખંબ કરેલું હતું જેથી મેં તે ખૂબ જોરથી ખખડાવ્યું. પણ અંદરથી કોઈએ તે ઉઘેડ્યું નહિ. મને રીસ ચડવાથી ખૂબ જોરથી લાતો મારી તેને ચીરી નાંખ્યું, અને અંદર ગયો. અંદર જતાં તો જે માણસ ગયો હતો તેજ માણસ એક નવયોવના સ્ત્રીની લાજ લેવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો. આ સ્ત્રીને જતાંજ મેં ઓળખી કાઢી તે બીતુ કોઈજ નહિ પરંતુ શુભવસ્ત્રો ધારણ કરેલી દેવીના અવતાર રૂપ મારી કમલનયનીજ હતી. આથી મારા ખેદ અને હાર્તિના પાર રહ્યો નહીં, મને ત્યાં એકાએક આશ્વ વખતે અને મરણની તૈયારી કરતી વખતે કમલનયનીએ જોયો કે તેનામાં નવુ છવન આવ્યું. તે એકદમ દોડતીને મારીપામે આવી મારા ચરણ આગળ ટળી પડી, આમ એકાએક આ વિકટ જંગલમાં અને તે વળી એક ખડેરમાં મને આવેલો જોઈ પેલો માણસ તો બેખાડો બની ગયો, પણ એકદમ હીમત લાવી મને મારવા દોડ્યો, અને જોડ્યો કે દે દુષ્ટ ! તેને ખજર નથી કે આવા મારા એકાન્ત સ્થાનમાં એકદમ વગર આગાએ પ્રવેશ કરે છે ? લે લેતો જા એમ કરી તેણે મ્યાન કરેલો તરવાર એકદમ ખેંચી, મારા ઉપર નાંખી, હું પણ મમયમ્યકતા વાપરી જેની તેણે તરવાર નાંખી કે તરતજ આથી ખસી જઈ તેના હાથ પકડી લીધો અને તેનીજ તરવારથી તેને તેનો રવાદ અખડવા ઉત્તો રહ્યો.

મેં કહ્યું ! દે દુષ્ટ, બકિયારી, આ નિરાધાર અવગાને આ પ્રમાણે હું તારી દુષ્ટ વાસનાને પોષવાને માટે હેરાન કરી સતાવે છે, પણ જાણે છે કે આ જગતમાં ઇશ્વર સર્વનો બેલો છે. તે નિરાધારનો આધાર છે. જે એકદમ હથિપાર મૂકી નહીં દેતો આ વખતેજ તારૂં મોત મમજ લેજે. વળી કમલનયની પણ હોંશીયાર હોવાથી અને બેજાણ હતી તે તેને પોથી વળવાને બસ હતી. તેણે જાણ્યું કે હવે જે આધીપાત્રી કરીશું તો જાજો તોયે તેથી તે અમારે તાબે યશે અને પોતાની જૂતની માફો માગવા લાગ્યો. પણ આવા દુષ્ટને બરોબર સજા થયીજ જોઈએ એમ ધારી અને બને જાણે તેના હાથ પગ બાંધી એક યાંત્રે બાંધી દીધો પડી અને તેને ત્યાંજ રહેવા દઈ બને જાણે બદાર નીકળ્યાં. કમલનયનીએ મને દ્રવે એક ધડી પણ ત્યાં ઉભુ રહેવું એ જોઈએ ભરેલું છે એમ કહેવાથી અને એકદમ લાંબી ચોલવા માંડ્યું. કમલનયની તે સ્થળની ભોમિયજ હતી એમ જાણ્યું. ત્યાંથી બે માર્ગે ઉપર અને ગર્બા ત્યારે સમલગ મધ્ય રાત્રી ચઈ દગે. ત્યાં એક નાની સરખી ટેકરી હતી. અને તે ટેકરી ઉપર ચડ્યાં તો ત્યાં એક બેગ ઘાટનો આશ્રમ બાંધેલો અને જાણ્યો અને બને હાં ગર્બા. કમલનયનીએ એક બાતુની ખડકી ઉપડાવી અંદરના એક રૂમમાં મને આવવાનું કહ્યું. અને બને તે રૂમમાં ગર્બા. પછી ત્યાં મને બેસાડી કમલનયની બીજા રૂમમાં ગઈ ત્યાંથી થોડીજ વારે તે કાંઈ ખાવાનું લઈ મારી પામે આવી. રાત્રે તેણે ત્યાં કોઈને જવાડ્યાં નહોતાં અને બને જાણે થોડું થાવું જતી લઈ એક બીજાની વાતો કરેલાં મારી. મેં તેને પૂછ્યું કે દે પ્રિય ! નદીમાં તજાવા પડી તારી કેવી સિથિતિ થઈ અને તે પછી જે જન્યું તે મને કરી સંજગત ! આથી તેણે કહ્યું, દે, પ્રાણ ! હું ત્યાંથી તજાવી તજાવી એક કિનારે નીકળી પડી હતી. ત્યાં આ સ્થળની કોઈ

સેવિકા આની હશે તેણે મને જોઈ અનેની મુખ્ય સેવીકાને તે વાત કહી નેથી તેમણે ત્યાં આની અને અંત્રી ઉપાડી 'મંગ'ની, પછી મારી આસનાવાસના કરવાથી લગભગ બે ત્રણ કલાક મને ભાન આવ્યું જ્યારે હું સાંજ થઈ ત્યારે મારી સર્વ વાત તેમને કહી સંભળાવી, મારા દુઃખની કથની સાંભળી તેમની આખમાંથી પણ આંસુ આવ્યાં. તેમણે મને આશ્વાસન આપી પોતાના આશ્રમમાં રાખી ત્યારથી હું અહીં રહું છું. અહીં બીજા બેતોને વિદ્યાભ્યાસ કરાવું છું. આજથી ચાર પાંચેક દિવસ ઉપર હું બીજા કેટલીક સેવીકાઓની સાથે આ પાસેના ગામમાં લિક્ષા અર્થે ગઈ હતી. ત્યાંથી પાછા વળતાં હું વિખુટી પડી ગઈ તથા બીજે રસ્તેથી વળી ગઈ. તેવામાં આજે આપે જે કહ્યું તેણે તેણે તેણે મને તેના આથીઓ સાથે ઘેરી લઈ મોઢે કુચો લગાવી બોંધરામાં પુરી હતી. આજ સુધી મેં માફ નહીં કર્યું હતું. આજે જો આપ ન મળ્યા હોત તો મરણનો છેલ્લો દિવસ હતો તે લગ્ન કરવાનું મને અમન હતો હતો. મેં તેને બધું સમજાવ્યો પણ તે એકનો બે થતો નહોતો. આખરે તેણે આજે મારા પતિવ્રતનો લગ્ન કરવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો. મેં પણ મરણનો નિશ્ચય કર્યો હતો. જો ઇશ્વરેજ આપને મારા રક્ષણને માટે મોકલ્યા ન હોત તો આં વખતે આપણે અહીં બેસવા શક્ય નહીં. આ પછી મેં મારી હકીકત કહી સંભળાવી. આ પ્રમાણે આખી રાત્રિ વાતોમાં વિતાવી.

માતાકાગે પાંચ વાગે આશ્રમની બધી સેવિકાઓ ભગ્ન થઈ નિત્ય કર્મમાં પ્રવેશતા પહેલાં બધી અમારા તરફ આવવા લાગી. કમલનયનીના ગુમ થયા પછી તેમણે ઘણી શોધ કરી હતી પણ પત્તો લાગ્યો નહોતો. પછી આમ એકાએક મને અને તેને સાથે આવેલાં જોઈ સર્વ અમારી ખજર પૂછવા લાગ્યાં. ફરી તેમને અમે અમારી વિતેલી વાત કહી સંભળાવી. આ પ્રમાણે અચાનક અમારા યિયોગનો અંત આવેલો જોઈ તે સંતોષી પ્રસન્ન થઈ.

ત્યાર પછી બે ત્રણ દિવસે અમે ત્યાંથી સર્વની રજા લઈ ઘેર જવા માટે વિદાય થયાં. થોડા દિવસે અમે અમારા ઘેર આવી પહોંચ્યાં ત્યાં અમને બંનેને સાથે ઘણા વર્ષે આવેલાં જોઈ અમારા માખાએતા દર્શની કમી રહી નહોતી.

આ પછી અમે અમારું જીવન લોકોના કલ્યાણને અર્થે આપી મેં પુરોનો ગૃહ સંસાર સુખ રૂપ થાય તેને માટે અને મારી પત્નિએ સ્ત્રીઓ સુખ અને પતિને સુખ આપનારી થાય તેમ પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો. અને એની રીતે સંસારમાં દરેક પતિ અને પત્નિ સ્વર્ગનું સુખ લોગવી આનંદ અને સાંતિનો ઉપભોગ કરી શકે તેના અમે બંનેએ પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો છે. છાંદેશજીએ જે પરિણામ આપે તે અર્થે અમારું કામ માત્ર કતવ્ય કરવાનું જ છે.

પ્રકરણ ૧ હું.

કર્તવ્ય.

માણસ માત્ર જન્મે છે સ્વાસ્થી તે દેહાવસાન ચતામુધી કાંઈ અને કાંઈ પ્રયત્ન કર્યાં જ કરે છે, પ્રયત્ન કર્યાં વિના તેનો જન્મ નશામો ગણાય છે, બાળકને જોઈશું તો તે પણ જન્મશે સ્વાસ્થીજ પ્રયત્નમાંજ મંડી પડે છે, કાંઈ નહિ તો હાર્ય પગ દસાબ્યાં કરે, જરા ચાલતાં શીખે તો દોડદોડા કરી, ગમેતે વસ્તુને પકડે વળી ગમે ત્યાંથી બીજી વસ્તુને લેવા દોડે, આજ પ્રમાણે બાળકથી વૃદ્ધ પર્યંત, દરેક માણસને કર્તવ્ય કરવાનું હોય છે. જોણે પ્રયત્ન કરે એજ તેનું જીવન ન હોય તેમ જન્મે છે ત્યાંથી તે જીવનપર્યંત તે પ્રયત્ન કર્યાંજ કરે છે પ્રયત્ન કરી અને તેને જે મેળવવાની ઇચ્છા હોય છે, અથવા તો જે કાંઈ કર્તવ્ય કરવાનું હોય છે તે તે કર્યા કરે છે.

આજકાલ જોઈશું તો જે માણસો પ્રયત્ન કરે છે તેમનો ઉદ્દેશ મુખ્ય મેળવવાનો જ હોય છે, કાંઈ ધન મેળવવાથી મુખ્ય મળગે એમ માની ધન મેળવવા માટે રાત દિવસ પ્રયત્ન કરે છે, કાંઈ સ્ત્રી મેળવવા, કાંઈ બીજી વસ્તુઓ મેળવવા અને એવીજ રીતે માણસ માત્ર કાંઈને કાંઈ મેળવવા માટે પ્રયત્ન કર્યાજ કરે છે. મરતા મુધી તેનો અંતજ આવતો નથી. આ સંબંધમાં દરેક સુખના રસ્તા જુદા જુદા માનેના છે. રસ્તા જુદા છે પણ ધારેલા સ્થળે જવાને માટે જે સ્થળે જવું છે તે સ્થળ તો દરેકને માટે એકજ છે. એકજ સ્થળે પહોંચવાને માટે કાંઈ આ રસ્તે જાય છે તો કાંઈ પેલા રસ્તે જાય છે, કાંઈ સીધે રસ્તે જાય છે તો કાંઈ ફેરવાળા રસ્તે જાય છે. પણ સર્વને પહોંચવાની જગ્યા તો એકજ છે.

બાવહારીક પદાર્થો મળવાથી સુખનો અનુભવ થાય છે એ સાચી વાત છે, અને જે સરીરને ટકાવી ગળી અને નિરોગ રાખવાની ઇચ્છાજ હોય તો દરેક માણસે તે તે પદાર્થો મેળવવા પ્રયત્ન કરવોજ જોઈએ સરીરનું સંરક્ષણ કરવાને માટે અન્ન વસ્ત્રાદિની, રહેવાના સ્થાનની, નેદસ્તી સગવડો માટે અનેક પ્રકારના પદાર્થોની માણસને જરૂર છે. અને તે સર્વને માટે ધનની જરૂર પડે છે. પૈસા હોય છે તો સર્વ પદાર્થો મળી શકે છે અને તેથી પૈસા મેળવવા અર્થે પ્રમાણિકપણે ઉદ્યોગ કરવો એ માણસ માનવું કર્તવ્ય છે.

પણ તેની સાથે એ બુદ્ધિ જોઈશું નથી કે ધન મેળવવું એટલાજ કર્તવ્યથી માણસે અટકવાનું નથી, પરંતુ તે સર્વ મેળવી અને જે મેળવવાનું છે તે સુ છે અથવા તો આપણું ધર્માર્થ કર્તવ્ય શું છે તે જાણવાની માણસને જરૂર હોય છે.

જેમ ધન મેળવી શરીરનું સંરક્ષણ કરી અને વ્યવહારિક સુખો મેળવવામાં આવે છે તેવીજ રીતે, સુદૃઢ શરીરને વધુ વખત ટકાવી રાખી તેદ્વારા આપણે ખરૂં કર્તવ્ય શુ સાધી લેવાનું છે તેનો વિચાર કરવાની જરૂર છે.

આપણે ઘણી શુકામા-વિચાર સાગર ને ધમધમી જેવા પુસ્તકોમાં વાંચ્યું પણ છે કે, માણસે વારંવાર જન્મી અને વાસનાનો દાય થતાં મુઠ્ઠી અથવા તો પોતાના આત્માનો અનુભવ થતાં મુઠ્ઠી જન્મ મરણના ફેરામાં ફરવુંજ પડે છે હા ! આ વાત તો તમે સર્વે જાણતા પણ હશે પણ કોઈ દિવસ વિચાર કર્યો છે કે આપણે શું કરવું ? આ પ્રમાણે વારંવાર જન્મ લેવા નજ પડે અને આજ જન્મમાં ધન્યરતી પ્રાપ્તિ કરી આપણા ખરા સ્વરૂપનો અનુભવ શી રીતે કરવો તેનો વિચાર કોઈ દિવસ કર્યો છે ? કદાચ કહો કે વિચાર કર્યો છે તો જરા કહેજો કે વિચાર પ્રમાણે શું કરવું તેનો નિશ્ચય કર્યો છે ? જો નિશ્ચય કર્યોજ હોય તો તે નિશ્ચયને પાળવા કદી પ્રયત્ન કર્યો છે ? જો નજ કર્યો હોય તો બધું ! ઉઠો, જાગ્રત થાવ અને આજથીજ તે નિશ્ચયને અમલમાં મુકવા તત્પર થઈ જાવ.

તમારે આ જન્મમાં વર્તીનાં વર્ષો સુખી જીવવું નથી, તમે જેટલા વર્ષો આજન્મમાં ગાળશે તેવાં તા હજારો વર્ષો અનેક જન્મમાં ગાળ્યા હશે તમારા સર્વધીયો નવા નવા થવાના અને તમે તો તેના તેજ પાછા નરી ગડમથન કરવાને માટે મચી પડવાના, કર્તવ્યમાં મુખ્ય કર્તવ્ય પૈસા પેદા કરવાને માટે વપારે કરવાના, કે નોકરી ચોવીસે કલાક કમી કરવાના, પણ તેનું ફળ શું ? માત્ર પૈસા કે બીજી કાંઈ, પૈસાનો ઉપયોગ શો ! શરીરને મુખી રાખનાર સાધનો મેળવવાં, શબ્દિક સુખના આનંદનો અનુભવ કરાવનાર વૈભવો મેળવવા, માડી ઘોડે ફરવું, સ્ત્રી પુત્રની સાથે આનંદ વાર્તા કરી પ્રાપ્ત ભોગોને ભોગવવા અને આમોદ પ્રમોદમાં મગેલી અમૂલ્ય જીવિતને શુભાવવી એજ કે બીજું ? પણ જ્યારે તમારું શરીર ક્ષીણ થઈ બીજા શરીરમાં પ્રવેશ કરવાનો સમય આવશે ત્યારે મા ગાળેલા જીવનમાંથી શું સાથે લઈ જવું, સ્ત્રી લઈ જવી, પુત્રને લઈ જવો, વૈભવોને લઈ જવા, કમાયના ખર્ચના સમયને લઈ જવો કે શું લઈ જવું તેનો વિચાર કર્યો છે ? જો નજ કર્યો હોય તો ચેતજો કે તમારે આ બધાં વ્યવહારિક સુખો મેળવવાની સાથે સાથે અક્ષય સુખને આપનાર પરમાત્માના સ્વરૂપનો અનુભવ કરવાનો છે આ જીવન તમે તમારા જીવરૂપે માની લીધેલા આત્મસ્વરૂપની સાથે મબંધ બાંધવા માટેજ છે જો તમે તમારા સમયનો તે કાર્યને સાધવાને માટે થોડાંકણું પણ સમય ગાળશો તો તેજ સમયનો સદુપયોગ કર્યો માનજો. તેજ તમને ખરૂં અને સ્થાયી ફલ આપનાર યજ્ઞ પડશે ખરૂં કર્તવ્ય તે છે તે મુખ્ય કર્તવ્ય છે ત્યારે બીજાં સરળા ગૌણ કર્તવ્ય છે.

અને આને માટે દરેક ધર્મના અનુયાયીઓના ધર્મ ગુરૂઓ, દરેક ધર્મના ધર્મશાસ્ત્રો એકે અવાજ કહે છે કે, તમારા યથાર્થ સુખનો અનુભવ કરવા પ્રયત્ન કરો, પ્રયત્ન કરો, પણ સાંભળો છે કેણું !

જેમ બ્રાહ્મણાદિ ડિગ્જર્ગને સંપ્રેષાપાસના કરવાની હોય છે તેવીજ રીતે પોત પોતાના ઇષ્ટનું અનુસંધાન કરવાનું દરેક માણસને ધર્મશાસ્ત્રો ફરમાવે છે, અને તેને નિત્યકર્મ કહે છે. આ નિત્યકર્મ કરવાનું કારણ કે આખા દિવસનો જેટલો ભાગ આ કર્મ કરવામાં ગાળ્યો હોય છે તેજ ખરો અને મુલ્યવાન સમય છે.

જેમ હિંદુઓને પોતાપોતાના ઇષ્ટદેવતાનું ધ્યાન, ભજન વિગેરે કરવાનું હોય છે. તેવીજ રીતે મુસલમાનને પણ નિમાઝ પઢવાનું હોય છે. ખ્રિસ્તિઓને પ્રાર્થના કરવાની હોય છે. અને એવીજ રીતે સર્વ ધર્મના અનુયાયિઓને માત્ર ખરા કર્તવ્ય રૂપે તો માત્ર એકજ કર્તવ્ય કરવાનું હોય છે કે તેમણે ઇશ્વરનું સંધાન કરવામાં દરરોજ અમુક સમય તો ગાળવોજ.

ફેરસાદ માને છે કે વૃદ્ધાવસ્થા થયે ત્યારે ઇશ્વર ભજન કરીશું, હાલતો કમાવાનો સમય છે. પણ તેમની ભૂલ છે. બાળકોને નાનપણથીજ વ્યવહારની સાથે પરમાર્થના દરરૂપ માર્ગનું જ્ઞાન આપી તેના મગજમાં નાનપણથીજ આ સંસ્કારો કસાવવા નેપુંએ. અને પોતાના દરેક કર્તવ્યમાં ઇશ્વરને સાથે રાખી, એટલે ઇશ્વર ઉપર દૃઢ ભકૃસે-ત્રદા રાખી અને વ્યવહારનાં કાર્યો કરવાને માટે તેને શિક્ષણ આપવું નેપુંએ. પરમાર્થ સાધવાથી વ્યવહાર ખમડતો નથી પણ ઉલટો વ્યવહાર ઉત્તમપણે સંધાય છે. ઇશ્વરનું સંધાન કરવાની દેવરાજા મનુષ્યો કે જે પ્રધાનપણે પોતાના ખરા સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય તેવા રસ્તે પ્રયાણ કરે છે, તેમનાં વ્યવહારીક નમામ કાર્યોમાં ઇશ્વર સદાય કરે છે, અને તેથી તે ઉત્તમ પ્રકારે શિદ્ધ થાય છે.

'વ્યવહારિક કામો કરવા છતાં, તેમ ધન પ્રાપ્તિના અપલો કરવાની સાથે પણ પરમાર્થ' સાધી શકાય છે. અને જો આવાં કાર્યો કરવામાં ઇશ્વરની મદાય સેવામાં આવે છે તો તે કાર્યો ઉત્તમ રીતે સાધી શકાય છે. આવાં દૃષ્ટિાં દ્વારા, પણ ધજાના નેવામાં આવ્યાંજ દગે, અને શાસ્ત્રનાં દૃષ્ટાંતો તો પાર નથી.

આથી દરેક માણસે પોતાનું ખરૂં કર્તવ્ય, ઇશ્વરનું સંધાન કરવું એજ માની શકાય છે.

પ્રકરણ ૨ જી.

યથાર્થ માર્ગ.

ઇશ્વરનું સંધાન કરવાના અનેક રાત્રોમાં અનેક માર્ગ છે. જેમ હિંદુ ધર્મ શાસ્ત્રમાં અનેક માર્ગો છે તેવીજ રીતે ખ્રીસ્ત ધર્માનુયાયિઓના શાસ્ત્રોમાં પણ અનેક માર્ગો છે. ફેરસાદ તો આ માર્ગના ખરાપણની ચોક્કસ દર્શાવવામાં જાગ્રત કાળ બન્યા હરે છે, અને આ માર્ગ જે અમુક શાસ્ત્રમાં વખ્યો છે ને ખોટો છે, અને તેનાં અમુક અમુક પ્રમાણો શાસ્ત્રમાં છે, આવીજ રીતે મિથ્યા વાર્તવિવાદ કરવાનુંજ જાણે તેમના નસીબમાં કબજાની આવ્યા હોય તેમ આખી ઇંદગી ક્યાર્ય માર્ગ ગોખવામાં જાતે છે. જેમ જે માણસોને એક ગામથી ખીજો ગામ જવું હોય અને પછી ચકલામાં અને જગ્યા કોણ થાય કે ત્યાંથી ને રસ્તા જના હોય, એક દરેકે, આ ગામ જવાનો માર્ગ આ નથી પણ આ છે, ખીજો કરે, એ નથી પણ પેલો છે, અને આ પ્રમાણે પોતાની વાતનાની આત્રી દરવા વગી પાછા વગે છે, વગી કાઢને પડે છે નથી દાખ દરેકો કે, આ રસ્તો તે ગામ જવાનો છે, વગી કાઢ ખીજો જવડે છે. આથી તેમના મનની આત્રી થતી નથી, વગી પાછા પ્રાપ્ત અનુભવીને પડે છે, તે વગી કાંઈ બતાવે છે, તેથી પણ આત્રી થતી નથી, અને

પોતાનો સર્વ કાળ માર્ગનો નિર્ણય કરવામાંજ માગી આગળ ધારેલા સ્થળે જવાને માટે ત્યાં પ્રયાણ કરવાની જરૂર છે, ત્યાં પાછા વળી સત્વાચ્ચત્વનો નિર્ણય કરવામાંજ પોતાનો કાળ ગુમાવે છે અને પાછા દુરને દુર ચાલ્યા ગય છે. વળી જો તેમના નસીબના યોગે જાને માર્ગનો ભોમિયો મળી ગય અને કહે કે હાઈ વડી શા માટે પડે છે. આ જાને માર્ગ ખરા છે. આ માર્ગે પણ તમારા ધારેલા સ્થળેજ જવાય છે, અને આ માર્ગે જગો તો પણ તમારા ધારેલા સ્થળેજ જવાય છે, પણ આ જાને ફેરવણો છે અને આ જરા સૂતર રસ્તો છે, વળી આ રસ્તે જતા આગળ યુગ્ધવણી ભરેલો માર્ગ આવે છે, ત્યારે આ માર્ગ વિકટ છે. આવી રીતે પોતાનો યથાર્થ અનુભવ તેમને કહી જતાવે છે ત્યારે તેમના મનની ખાત્રી થાય છે. તો વળી આગળ પ્રયાણ કરે છે. પણ સમય દુકા ઢોવાથી કેટલાક તો વચ્ચેજ યાદી ગય છે. આ પ્રમાણે આપણે હાલ બેઠેલું તો ધણા મોટા મોટા વિદ્વાનો, તત્ત્વજ્ઞાનીઓ અને ધર્મસ્થાપકો પણ આ પ્રમાણે પોતાનું તેજ ખર્ચ અને બીજાનું તે ખોદું કહેનારા પાડિત્યથાકો પણ માત્ર માર્ગનો નિર્ણય કરવામાંજ પોતાના અમૂલ્ય જીવનને વિતાવી દે છે. પણ તેઓ એમ પણ સમજ્યા નથી કે નિર્ણય કરનારા તો ફરીજ ગયા છે. એ સર્વે માર્ગો ખરા છે, આપણું કર્તવ્ય તો તેમાંના જે માર્ગ આપણને અનુકૂળ જણાય તે રસ્તે પ્રયાણ કરવાનું છે. દરેકજ જેટલો સમય માર્ગનો નિર્ણય કરવામાં ગુમાવીએ છીએ તેનો ચોથો ભાગ પણ જો આગળ ચાલવામાં ગુમાવીએ તો થોડા વખતમાંજ ધારેલું સ્થળ આવી પહોંચતા ખરા માર્ગ કયો તેનો અનુભવ ધર્મ જશે. પણ આ વાત હૃદયમાં ફસતીજ નથી. એઓ માર્ગનો નિર્ણય કરવા કરતાં લક્ષ આપશે તો જણાશે કે તેમના વર્તનમાં અથવા તો કર્તવ્યમાં તો મીઠુંજ હોય છે, અથવા બંધા હોય છે ત્યાંના ત્યાંજ અથવા તો પાછા ખસેજ હોય છે.

આવા સુઘ બંધુઓએ મિથ્યા વાદવિવાદમાં પોતાની અમૂલ્ય જીંદગીને ન ગુમાવતાં પોતાને જે રસ્તો અનુકૂળ જણાય તે રસ્તે પ્રયાણ કરવું, અને જમ જાને તેમ દરેકજ થોડા થોડા પ્રયત્ન કરી આગળ અને આગળ ચાલી ધારેલા સ્થળે પહોંચવું એ અમારી મુખ્ય સલાહ છે.

હિંદુઓ, ઈશ્વર, દેવતા, મહાદેવ, શીવ, ચંદ્ર, દેવી વિગેરે જે દેવ દેવે તે પણ એકજ છે. જેનું સ્તવન કરવામાં આવે છે તેની પ્રાપ્તિ ચાલજ છે. મિથ્યા શીવ ખરા ને વિષ્ણુ મોટા, વિષ્ણુ ખરા ને દેવી મોટાં, આવા બંધન કરવાથી શું લાભ છે? ઉવડી હાનિજ છે. જેનો જેવો અધિકાર તેવોજ માર્ગ તેને જણાવે. તેવીજ રીતે મુસલમાનો અબાહને બાજે । જેનો મહાવીર સ્વામીને પૂજે, જુદો જુદો માને, ખ્રિસ્તિઓ ઈશુને માને, કે નાસ્તિક-કો કુદરતને માને તેમાં કોઈને વિરોધ કરવાની કાંઈજ જરૂર નથી. જુદા જુદા નામથી સર્વ કોઈ માત્ર એકજ તત્વને માને છે. સર્વ કોઈ ઇશ્વરને, સર્વજ, સર્વજ, અને સર્વ શક્તિમાન માને છે. જુલુ ધર્મો એકજ માને છે. સજાને પણ એકજ માને છે તો પછી મિથ્યા નામની જુદાધથી વિરોધ કરવાનું અને એક બીજાની નિંદા કરવાનું કાંઈજ કારણ નથી તેવીજ રીતે હિંદુ અને અહિંદુના પણ મિથ્યા વાદવિવાદોમાં કેટલાક કાળને ગુમાવે છે, કેટલાક મૂર્તિપૂજા માનનારને વખોડવામાંજ આયુષ્ય ગુમાવે છે, ત્યારે કેટલાક મૂર્તિપૂજાને ન માનનારાની નિંદા કરી કહે છે. આ સર્વે જીંદગીને ધુળમાં ફેંકી દેવા મૂલ્ય છે.

માર્ગનો નિર્ણય તો અનુભવી મહાપુરુષો પૂર્વે કરીજ ગયા છે. અને તેમના અનુભવરૂપી શાસ્ત્રો લખી ગયા છે, જેમાંથી જેને જે સુખમ માર્ગ જણાય તે માર્ગે દરરોજ થોડા થોડા સમય પણ કાર્યને સાધવામાં ગાળવો એજ અર્થ કર્તવ્ય કરવાનું છે.

આપણા શાસ્ત્રમાં આત્માનુર્મિધાન કવ્વાને, અથવા તો યથાર્થ સુખનો અનુભવ કરવાને, પોતાના સ્વરૂપમાં રિયત ચવાને અથવા તો જીવરૂપી અજ્ઞાનતાનો ત્યાગ કરી, મયાર્થ સ્વદેવરૂપની પ્રાપ્તિ કરી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરવાને માટે મૂખ્ય ત્રણ માર્ગોનું વર્ણન કરેલું છે. જેમાં યોગ, ભક્તિ અને તત્ત્વવિચાર આ ત્રણનું પ્રતિપાદન કરેલું છે, અને જગત તરફ દષ્ટિ નાખતાં ઘણા માણસો પણ તેમાંના પોતાને હાવે તે એક માર્ગે દરરોજ પ્રયત્ન કરતા જણાય છે. આથી આ સ્થળે અમારે અમારા વાચકોના લાભની ખાતર આ ત્રણે માર્ગોનું યથાર્થ સ્વરૂપ આપવું યોગ્ય ધારીએ છીએ. (અપૂર્ણ.)

આરોગ્ય સંરક્ષણ.

આ દુનિયામાં સુખની પ્રાપ્તિ કરવી અને દુઃખ ન પડે અથવા તો દુઃખની નિવૃત્તિ કરવી એજ મનુષ્યને મુખ્ય પુરુષાર્થ સાધવાનો છે, અને આ પ્રમાણે સુખ મેળવવું એજ મનુષ્યનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે એ વાત દરેક માણસ જાણે છે અને તે જે જે કાર્ય કરે છે તે પણ માત્ર સુખ પ્રાપ્તિને માટેજ કરે છે. આ કર્તવ્ય કરવામાં જીવન અથવા તો આરોગ્યની પ્રથમ જરૂર હોય છે. શરીર આરોગ્ય હોય છે, શરીર નિરામય, કામ કરવાની શક્તિવાળું હોય છે તોજ દષ્ટિસ્થ વસ્તુઓને મેળવી શકાય છે એટલુંજ નહિ પણ પ્રાપ્ત સુખોને પણ શરીર આરોગ્યવાળું હોય છે તોજ ભોજરી શકાય છે. આ જગતમાં દરેક માણસની હાથો હાથ આયુષ્યને ટકાવી રાખવાની ઇચ્છા હોય છે. ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરે, ગમે તેટલાં દ્રવ્યાદિ સાધનોને ખર્ચા નાખે તો પણ ગયું આયુષ્ય પાછું મળતું નથી. માટે શરીર દંમેદાં સુદૃઢ અને આરોગ્યવાળું રહે તેને માટે ખાસ કાળજી રાખવાની જરૂર છે.

પરના મુખ્ય પુરુષની દુરજ જેમ પોતાના આરોગ્યનું સંરક્ષણ કરવાની છે તેવીજ તેની તેનાં બાળકો તથા સ્ત્રી વિગેરે કુટુંબી જનોનાં શરીર આરોગ્ય રહે તેને માટે કાળજી રાખવાની હોય છે. આરોગ્યને જગાડી શકે તેવા આચાર, વિચારોથી જેમ પોતે દુર રહી કુદરતના નિયમાનુસાર વર્તન કરવાની જરૂર છે તેવીજ રીતે પોતાનાં બાળકો કે સ્ત્રીઓ વિગેરે સ્નેહી કુટુંબીયો, તેવા આરોગ્યને જગાડનાર આચાર વિચારોનું સેવન ન કરે તેની સાવચેતી રાખવાની પણ તેની મુખ્ય દુરજ છે.

જે ધર્મનાં સર્વે માણસોનાં શરીર સુખી હોય છે, વિચારો શુદ્ધ અને આચારો નિર્મળ તથા નિઃકલકિત હોય છે, તે ધર્મમાં માણસો આનંદિત અને સુખી જણાય છે. દંમેદાં તેઓ પરસ્પર હાનિક કારણોને વશ થઈ અવલક્ષીના સાધનભૂત કલેષ કે કંકા અને કર્શન નથી, અને ત્યાં સર્વે મરખા આચાર વિચાર વાળાં હોય છે ત્યાં દરેકજાણે આનંદ અને સુખનો અનુભવ થાય તેમાં નવાઈજ નથી. પણ આ સર્વે સુખી શરીર હોય છે તોજ ભોજરી શકાય છે. પછા ગૃહગ્રો, પિતાવાળાઓના કે મોડીઆઓના ધર્મમાં આ બાબતો સહે પોરો હોય છે તેનું કારણકે તેમના ધર્મના મુખ્ય માણસની વ્યવહારની

વધુ ઉપાધિઓથી અથવા તે મોટાઇને લીધે ધરના ખીખાં માણસો તરફ ખેંદકારી સિવાય ખીજી કાંઈક હોતું નથી. અને તેથી જેમ શરીરને આરોગ્ય રાખનાર કુદરતિ નિયમાનુસાર વર્તન ન થવાથી તેમનાં શરીર ક્ષમેણાં માંદાવાળા રહે છે. કોઇને ખાધું ન પડે તો કોઇને પેટ તણાતું થાય તો કોઇને માથું દુઃખ્યાં કરે વિગેરે નમુનાઓને લગતાં અનેક દરદો તેમના શરીરમાં વાસ કરી રહેલાં હોય છે. માટે જો તેમણે પોતાના તેમજ કુટુંબના માણસોનાં શરીર સાચવવાળાં હોય તો તેમના આચાર વિચાર ઉપર પ્રથમ લક્ષ આપવાની જરૂર છે.

અત્રે એ શરીરને પોષણ કરી છે. શરીરમાં જોઇતી સમ ક્ષાત્રોના ધસારાને પુરવાને માટે અત્રે ખાવાની જરૂર છે. આપણે જે અત્રે ખાઈએ છીએ તે મુખવાટે જઠરમાં જઈ ત્યાં તે વલોવાય છે અને રસ રૂપ બને છે. જેથી જેમ ખોરાક વધુ ચવાય તેમ તે ખોરાક પચાવવામાં જઠરને ઓછી મહેનત પડે છે. વળી વધુ ચાવી રસ કરી ઉતારેલા ખોરાકના તમામ પૌષ્ટિક તત્ત્વો શરીરના પોષણમાળ વપરાય છે. તેથી પણ ખોરાક વધુ ચાવીને ખાવાની જરૂર છે. તે પ્રમાણે જઠરમાં ખાધેલા અન્નનો રસ થઇ તે નિચેના કારમાં થઇ મોઢાં આતરણમાં ઉતરે છે, અને તે આતરણની ત્વચાદ્વારા તે રસ નસોમાં જાય છે અને તેમાં કાળજીના પિત્તને ઉમેરો થઇ લોહી બને છે, તે લોહી નસોવાદ હૃદયમાં જાય છે. અને ત્યાં આલુચાળુ આવેલાં દેહમાં બહારથી જે આપણે શુદ્ધ હવા લઇએ છીએ તે હવાના સ્પર્શથી હૃદયમાં તુલ્ય શુદ્ધ થાય છે અને બગડેલા તત્ત્વો હવાદ્વારા આપણે નાકવાટે બહાર કાઢી નાંખીએ છીએ. જેને કાર્બોલીક ગાસ કહીએ છીએ. આ પ્રમાણે બહારથી આવતી શુદ્ધ હવાના સ્પર્શથી હૃદય તુલ્ય શુદ્ધ થઇ ત્યાંથી નસોવાટે આખા શરીરમાં વહે છે. અને ધસારો પુરે છે. તેની રીતે અન્નમાંથી રસ, તેમાંથી લોહી, તેમાંથી માસ, તેમાંથી મેદ-ચરબી, તેમાંથી હાડકાં અને તેમાંથી મનના જે હાડકાંની તળીઓને બંને છે.

અને તેમાંથી વીર્ય બને છે. જે વીર્ય એ શરીરનો રાજ્ય મનાય છે. તેનું સંરક્ષણ કરવાની આરોગ્યને સાચવી રાખનારા દરેક માણસની ફરજ છે.

આવીજ રીતે અન્ન, હવા અને સ્વચ્છ પાણી એ શરીરનું પોષણ કરવા માટેજ લેવાનાં છે. જેથી તેને માટે દરેક માણસે ધણીજ કાળજી રાખવાની જરૂર છે.

આજકાલ ખરાબ ખાનપાનથી માણસોની મેંકડે ૭૫ દસ ૭૬ થી જોખમમાં હોય છે. જે ખાનપાનનો શરીરને કાંઈપણ ખપ હોતોજ નથી પણ માત્ર માણસો ખરાબ સોજતમાં પડીને અથવાતો દેખાદેખી કે જીર્ણોદ્ધિયને તૃપ્ત કરવાની ખાતરજ લેતા જણાય છે. આવાં ખાનપાનમાં હોટેલો એ એક ખાસ મદદરૂપ છે.

આજકાલ આ અને ખીટીએ તો મેંકડે ૮૫ રોગોનો જન્મ આ જગતમાં આપવા માણ્યો છે. જ્યાં તે બે વ્યક્તિ પોતાં કે તે ધરના માણસોનાં આરોગ્ય સાચવવાં મુશ્કેલજ છે. જેમ કાંઈક નાવમાં બેસી સમુદ્રપાર જવા ઇચ્છનાર માણસની જેની રીતે ઇચ્છા પુરી થાય છે તેવીજ રીતે આ બે વ્યક્તિઓ જીવંતિને બર દરિયામાં કુખારનાર દુઃખનોની સોજતથી માણસ ભાગ્યેજ આરોગ્યવાન રહી શકે છે.

મ્હા પીનારને યતાં દરદેા.

ને તમે મ્હા પીતા હતા તો પ્રથમનો મ્હા પીવાથી માણુમને રોગ થાય છે. તે વાત માનવાનાજ નહીં, દારુણ કે ખોટું દુધ નાંખવાથી મ્હા ગળ્યો થાય છે, અને વગી મ્હામાં એક વતનું એવું એક ઝેરી તત્વ રહેયું છે કે જે પીતાજ તે તમને પોતાના પંજામાં મપાડવી વત્ત કરી લે છે, અને તેથીજ તેની કૃત્રિમ દહેજતથી તમે વશ થઇ જાવ છો. જેમ કોઇ બદમાશ માણુસ પોતાને મથળી ગંગાતિ ગ્રામ હોય અને મુગ, અને રૂપવાન, મોંઘર્ષતાની મૂર્તિન્વરૂપ સ્ત્રી આસા ઉઠાવનાર હોય છતાં પણ કૃત્રિમ પ્રેમને વશ થઇ વેસ્થા-રૂપી પિશાચિનીના પંજામાં જે વખતે મપાડાય છે, તે વખતે તેની પોતાની સ્ત્રી તેને દુશ્મન જેવી જણાય છે અને યથાર્થરૂપે જે દુશ્મનનીજ ગળ્ગ મારે છે, કૃત્રિમ લાવભાવ અને પ્રેમથી માત્ર દ્રવ્યની લાલચાથીજ રૂઝાવે છે તે વૈશ્વમને તે પોતાના પ્રેમના પાતરૂપી ગળ્ગી ખરી સુખ આપનારી સ્ત્રી તરીકે માને છે, પણ ત્યારે પામે દ્રવ્ય ખૂટી પડે છે અને ત્યાં દ્રવ્યની તંગી તેના જાણુવામાં આવે છે ત્યાં તે વૈશ્વરૂપી દુશ્મનની ગરજ સારનાર પિશા-ચિની બારણે ચક્ષુઓ દબાવેલા મારી દુર ખસેડી મૂકી તેના ત્યાગ કરે છે, અને તેવા સંકટ વખતે તો માત્ર ધરની જે સુશક્ષણી મતી સ્ત્રી હોય છે તેજ પોતાની ધાય છે. તેથીજ રીતે મ્હામાં એક એવું ઝેરી તત્વ છે કે જે દહેજતથી માણુમને પોતાના પંજામાં રૂસાળી દર્ષ દરદેાજ મ્હા પીતા કરી અંતે ત્યારે શરીર નિઃશ્વત્ય થઇ જાય છે ત્યારે ભૂ પીતા કરે છે.

મ્હા પીનારને હંધ આવતી નથી, અને તેથી કરીને માણુસને વિચારિતને માટે નિંદા લેવાની જે ખાસ અગત્ય છે તેના લાજ તેને મળતો નથી અને તેની આરાજ ઉપર ખરાબ અસર થયા સિવાય રહેતીજ નથી.

મ્હા પીનારને વારંવાર પંચાળ કળા જતું પડે છે, અને તેથી માણુમને પેશાળના અનેક વ્યાધિઓ થાય છે. વીર્યને તારી નાંખી પાતળું પાડી દે છે જેથી વારંવાર, સ્પખામાં તેમજ પેશાબે ધાતુ જાય છે અને પ્રમેદ વીગે અનેક મૂત્રના રોગો થાય છે.

મ્હા પીનારથી બેગક ખવાઈ શકાતો નથી, અને ખાય છે તો ખાધેયું પચતુ નથી. દારુણ કે મ્હા પીવાથી જ્વારજ્વર મંદ પડી જાય છે અને તેથી શરીરને આરાજ્ય મુખી ટકારી ગળવાને માટે જે અગત્ય ખરી અગત્ય છે તે તેનાથી ન લઇ શકાવાથી શરીર દિવસે દિવસે ધસાનું જાય છે, અને તેથી શરીર મુકાય છે. હર્ણુ જ્વર પણ હોયજ, અને આખરે ક્ષય રૂપી જીવ લેણુ દરદેાથી તેને આયુષ્ય ગુમાવતું પડે છે;

મ્હાથી દસ્તનો બધ કોશ રહે છે અને તેથી વારંવાર દસ્તને માટે દાર્દ્રમ, ગુમાવવો પડે છે અને દરસ ભગંદર વિગેરે દરદેા તેને લાગુ પડે છે.

મ્હાથી ધાતુ ઉપર ધક્કીજ ખરાબ અસર થાય છે. મ્હા પીવાથી ધાતુને ગરમ કરી તારી નાંખવાથી પ્રભને ઉત્પન્ન કરનાર તત્વો વીર્યમાંથી નાશુદ થઇ જવાથી ધણે ભાગે મ્હાના ગારૂડીઓ અથવા અન્ય વ્યસનીઓને પ્રભતી ખામી હોય છે,

(અપૂર્ણ.)

માઉન્ટ આબુ.

(લેખક, શ્રીયુત હાકોરદાસ નાથાલાલ દેસાઈ, બી, એ, એલ, એલ, બી.)

Mt. Abu ! I can not meet thy charm relate,
Where is that thy ancient splendid fate !
Gods and Sages made thee their holy home,
When mortals on thy peaks barely roamed;
Many Pauranik legends are entwined round thee,
Which to learn antiquarians leap up with glee;
Sanctified thou art and bracing is thy air,
Pilgrims and tourists to thee their footsteps bear,
In thy recesses medical herbs and scented shrubs grow,
Thy sites and sides to painters beautiful scenes show;
Thy robe is made of woods and verdure green,
To praise thee proper needs poetic power keen;
Of Scott and Wordsworth-lovers of Nature great,
At thy feet my head in reverence I set.

વિશાળ વિશ્વમાં સૂર્ય, ચંદ્ર, મહા, ઉપગ્રહ, સુંદર સ્થળ અને વિધિવિધ મનોહર પદાર્થ રચી પ્રભુ પોતાની અનન્ત શક્તિ, અતુલ દયા, અપાર/હીમા અને અશકં અસ્તિત્વનું સવ દાદને ભાન કરાવી રહ્યા છે.

ગોળ ધુમ્મટમાં ધૂમી રહેલ ગોળા,
પુનિત પૃથ્વીથી થે વિશાળ ને અમોભા;
તાપ છાંય દૃષ્ટિ કળ ફલ અનેરો;
સુખદ સર્વ પ્રભુ ! એ તમે રચેલાં !
પ્રેમના પ્રસાદ સૌ પ્રભુ ! તમારા,
પ્રાણી માત્રમા ચમકે જમાવનારા !

આવાં રમણીય સ્થળ અને આવા સુંદર પદાર્થ પ્રત્યક્ષ નોંઠ અને અનુભવી શાંતિ અને આનંદ લેવાં એ જીવનનો પરમ લાભ અને દૈનંદિક અંશો તે આપણું કર્તવ્ય છે.

માઉન્ટ આબુ એક પવિત્ર, રમણીય અને હવા ખાવાનું સ્થળ છે. સાં જવા માટે અમદાવાદ થઈ આશુરોડ રેલ્વેને ઉતરવું પડે છે. હાલમાં ત્યાં દાખત કરેલી મોટરપર સ-રનીસથી થોડા સમયમાં હેર કરતાં માઉન્ટ આબુ જવાય છે. ત્યાં જનારેજ પ્રથમથીજ પોતાની બેઠક મોટરમાં રીક્ષવર્ડ કરાવવી સલાહ હોય છે. કારણ કે નદિતો કદાચ રાત્રિ આશુરોડમાંજ ગાળવી પડે

મોટરમાં બેસી માઉન્ટ આબુ પ્રતિ પ્રવાણ કરતાં આગળ વધતા વાતાવરણમાં ફેરફાર થતો લાગે છે-ઉનાળાનું પિસ્મરણ થાય છે, ઠંડો ધ્રુ વાય છે, અને મગજ શાંત થાય છે. ઠંડો વામુ આનંદ પ્રેરે છે. અધવચ મમા બાદ નીચે દ્રષ્ટિપાત કરતાં સુંદર દેખાવ નજરે

પડે છે. તુલ્સી-કોઈ શુદ્ધ અવાજ વાળા વક્તાનું લાપણુ અવણુ કરતાં હોય અથવા તો કોઈ મહાવીર કે રાજદરબારી પુરુષની દ્વંદ્વ ક્રિયામાં ગંભીરતાથી લાગ લઇ રહ્યાં હોય કે કદાચ મંથા સમય થવાથી તેમના ચેત્ત્વ પ્રેરક પિતા માર્તન્દ પ્રભુનો અસ્ત યશે તે વિચારે શો-કાર્ત નીચી મુંડી રાખી ઉભાં હોય તેવો ભાસ કરાવે છે. માર્ગે ચાલતાં આગળ પાછળ કુંગરની દારને દાર વિના કાંઈ નજરે પડતું નથી.

ઉપર પહેલ્યા બાદ—

“ધડા દિમ ભયોં વહે અનિલ સો ઉત્સાહને પ્રેરેતો,
ને ઉત્સાહ ભરી દીસે શુક ઉડી ગાતાં મોડાં ગીતાડાં !”

જેમ કોઈ શહેર શત્રુથી રક્ષા કરવા માટે ચારે બાજુએ દુર્ગથી વેશિત હોય તેમ માઉન્ટ આશુ—ગામ સર્વ દિશાએ કુદરતી રીતે વિભૂષિત થયેલું છે. સર્વત્ર પથ્થરજ દ્રષ્ટિએ પડે છે. અહીં આઝ્યા બાદ નીચે મહેલો તાપ, ઉકળાટ, કંટાળો સર્વે વિસર્જન થયેલો જોવામાં આવે છે. કંડી લહેલી, શાંતિ અને આનંદનું સામાન્ય વ્યાપેલું જોવામાં આવે છે.

અનાદા ગેટ—આ દરવાજો કદત કુદરતી રીતે અનાદા ગામ તરફ જવા માટે બનેલો છે. તે તદન પથ્થરનો છે. ત્યાં આગળના કુંગર પરથી નીચે દષ્ટિ ફેંકતાં જાણે નીચે શાંત મહાસાગર આવી રહ્યો હોય તેવું દ્રશ્ય નંજરે પડે છે. કૃત્રિમતા કરતાં કુદરત કેટલી ઉચ્ચ છે તેનો સહજ ખ્યાલ આવે છે. સર્વત્ર કુદરત કેસિ કરતી જોતાં આપણાં નયનને આનંદ મળે છે. કલ્પકોના કલાક બેળી શાંતિથી આગળ પાછળ વિસ્તૃત થયેલું સ્થિત સૌંદર્ય નીહાળી મન નૃપ્તિ કરવા ઉત્કંઠા ચાલે છે. કુદરત તે કુદરતજ છે—ખરેખર.

“કુદરતની આરી કળામાં સર્વે પ્રાણી લીન છે.”

નખી તથાવ—આ સુંદર જસારમ જોતાં કવિ બાયરનની “લેક્ક લેમન” ને ધગતી કરીએ બાદ આવે છે અને તે નખી સરોવરને પૂર્વરીતે લાગુ પડી શકે છે.

“Lake Nakhi woos me with its crystal face,
The mirror where the stars and mountains view
The stillness of their aspect in each trace,
Its clear depth yields of their far height and hue.”

નખી તથાવનું જળ નિર્મળ અને શીઘ્ર છે. તેમાં કેટલીક જગાએ પથ્થરના ટગલા જોવામાં આવે છે. તળાવ વિદ્યાગ અતે મનોહર છે. ત્યાં સાજ્યાં પકડવા દેવામાં આવતાં નથી. તેમજ કપડાં પણ ધોવાતાં નથી; કપડાં ધોવા માટે દૂર પાષપવાટે પાણી આપી ધોબીઓને ઝોડવળ કરી આપવામાં આવે છે. કેટલીક જગાએ તે ઘણું જ ઉંડું છે. તેની સુંદરતા આશુમિરિના સૌંદર્યમાં અનદહ વધારો કરે છે. અન્તે નખી તથાવ માટે—

“Thus I,

Still on thy shores, fair Nakhi I may find room And food
for meditation, nor pass by,

Much, that may give us pause, if pondered fittingly,

(Byron).

આશુના કુંગરમાંથી પથ્થર એવી રીતે ધસી આવેલા હોય છે અથવા તે કુદરતી રીતે એવા રૂપમાં ઝાડવાયલા હોય છે કે જુદી જુદી આકૃતિઓ બનેલી હોય તેમ દેખાય છે. ટાડરોડ દેહકાના આકારનું ગિરિશૃંગ છે. પથ્થર એવી રીતે કુંગરમાંથી ધસી આવેલો છે કે જાણે હમણાંજ દેહકો નીચે ફરી પડવાની તૈયારીમાં હોય તેવોજ એક જગ્યાએ નનરોડ છે. જાણે કે એક ખિસ્તી સાંધી ઉભી હોય તેવો લાસ મનમાં થાય છે.

વસિષ્ઠાશ્રમ—આ આશ્રમ આશુગિરિની એ માધ્યમ દ્વારા છે. માર્ગ કઠિણ અને વિકટ છે. કુંગર પર ચઢી નીચે ખીણમાં આશરે ૧૫૦) પગથીયાં ઉતરી તે નિર્જન સ્થળે જવાય છે. માર્ગમાં કરમદા, જાંબુ, આંખા અને ઉમરડા આવે છે. પાકાં કરમદાં ખાધાથી હીલી કાણનો સ્વાદ આવે છે. વસિષ્ઠાશ્રમ પાસેજ એક જલકુંડ છે, જેમાં ગૌમુખમાંથી કુંગરમાંથી વહી આવેલા કુદરતી જલનો પ્રવાહ દરનિશ પડ્યા કરે છે. આ સ્થળ સુંદર, શાંત અને આનંદપ્રેરક છે. અંદર મંદિરમાં વસિષ્ઠકથા, ગમ, લક્ષ્મણ અને સીતાજીની મૂર્તિઓ છે. સામે ધંદની મોટી મૂર્તિ છે. એક લગ્ન ચંપક વૃક્ષ છે જે ધણા જુના સમયનું હશે. ત્યાં સાધુઓ રહે છે. આપણી ઈચ્છા હોય તો પૈસા લઈ ત્યાંથી વાસણ, લોટ, ઘી, લાકડાં, તેવ વિ મળી શકે છે. ધડીલર આ સ્થળમાં ખેસી વિચાર કરતાં તે મહાત્મીયો અને તપસ્વી વસિષ્ઠકથા કે જોઓ પરમ કૃપાળુ પ્રભુ રામાયણના નાયક રામચંદ્રજીના શુર હતા તેમના પ્રભાવ અને તપનું આપણને સ્મરણ થાય છે. આર્યા વર્તના જૂના જાટોજલાલીના દિવસો, કે જ્યારે તેના ખોળે, ત્રાપિ મુનિઓ, તેમ સમર્થ અને પ્રતાપી પુરુષો ખેલતા હતા, મજામાંથી સીનેમેટોગ્રાફનાં ચિત્રોની માફક પસાર થાય છે અને આચીન ઇતિહાસનાં પાનાં ઉઠેલાય છે. આજ થતાં આપણુ હૃદય દેશ પ્રેમ અને દેશભિમાનથી ડોલાયમાન યદ્ય ધડીલર સદા ઈચ્છવા યોગ્ય સ્થિતિમાં મનને મુકી કાર્ષિ વિરલ કાર્ય કરવા લાગણી ઉત્કેરણ છે. આ લાવ ઉત્પન્ન ચવાનું કારણ તે પવિત્ર અને એકાંત સમર્પીય સ્થળજ કહી શકાય. આ સ્થળ જનસમાજથી દૂર હોઈ, પુનિત ને સુંદર હોવાથી યોગી, અન્નાસી, રોગી, વેરાગી, તપસ્વી માટે યોગ્ય લેખી શકાય. જગતની જંગલ કે લોહપત્થ અથવા લાલચને અહીંથી બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યા હોય તેમ લાગે છે. ભક્તજન કે શુદ્ધ જન માટે આ જગા તદ્દન લાયક છે—કારણકે,

“ Wisdom's self

Oft seeks to sweet retired solitude,
Where, with her best nurse, Contemplation

She plumes her feathers and lets grow her wings ”.

(Milton.)

ત્યાંથી નીકળી ઘર તરફ જતાં પગથીયાં ચઢતાં ત્રણ ચાર વખત વચ્ચે વિસામો લેવો પડે છે. નજળા હૃદયના માણસ માટે પાછા વળતું કઠિન થઈ પડે. પાછા વળતાં આસ જોસબેર આવે છે, શરીર પાણી પાણી થઈ જાય છે, અને માક સાગી આવે છે, પણ એક પવનની લેરી આવતાંજ ઠંડક લાગે છે, થાક નાસી-ગાય છે, અને ઘણી આસાવેશ

મને છે, આ પ્રભાવ તારી આરોગ્ય વર્ધક હવાનો છે. અહીં રહ્યા રહ્યા અન્ય જાનને
કવિ લલિતની કવિતાથી આમંત્રણ આપીએ—

મનુષી મનની પેલે તીર,

ગતો બહારા !

અનેરી અમારી એ લગીર !

લગી રહ્યા રહેવાની

ગીતમાં પ્રભુના માવાની,

લાગે તે આવજો લગીર !

સતો બહારા !

અપૂર્ણ.

હીત વચન.

(સંગ્રહક—વાડીલાલ કાકુભાઈ સંઘવી, —અમદાવાદ).

સતં પુરોનાં નીચેનાં આત્મહિતાર્થ વાક્યો દરેક બંધુએ અવશ્ય મનન કરવાં—

૧. કદિન વત્સુતાં કાર્યો પણ ધૈર્યથી નિરંતર ઉદ્યોગ વડે કરાય છે તો સુલભ થાય છે.

૨. વિચાર પૂર્વક કરેલો અભ્યાસ, કદિનમાં કદિન કાર્યોને પણ સરળ કરી આપ-
નાર મહામંત્ર છે.

૩. બની ગયેલા નુકસાન અથવા પ્રમંથનું વિના કારણ ચિંતન કરવાથી નવો
આવનાર લાભ અને અનુકૂળ પ્રસંગ જતો રહે છે.

૪. મનના વ્યાપારને એવો વિકાસવાળો કરો કે જે ચિંતનના ઉચ્ચ ઉચ્ચ ક્ષેત્રમાંજ
હરે અને ઉચ્ચ અને ઉચ્ચ ક્ષમણોનેજ ધારણ કર્યા કરે.

૫. જે મુંઝવતા નેહએ તો મુંઝવે વિચારો કરો, અને એ વિચારો તમારામાં
સૌન્દર્ય પ્રકટાવશે.

૬. દેવ, વૈર, તિરસ્કાર વગેરેના વિચારો કરવાથી ગમે તેવા મુંઝવે મુખ ઉપર પણ નેહું
ન મમે એવી—અજ્ઞાનો ઉપજનવારી—ગેણો પ્રકટે છે.

૭. જોવામાં યોગ્યોગ્યપણાનો જેમ વિચાર કરવાનો છે, તેમ સમયનો વિચાર
કરવાની પણ ખાતર છે.

૮. પ્રભુને જેવા માટે જે સાધનો સાધવાનાં છે તે માધનો આપ્યા સિવાય પ્રભુ
દર્શનની આજ્ઞા મંજૂરી અર્થ છે.

૯. અગોચર વિચારો અગોચર આચારોનેજ પ્રકટાવે છે, અને મનને અગોચર
પ્રકારની ગિચિતિમાં સ્થાપી દે છે.

૧૦. મન ત્યારે પૂર્ણ એકાગ્રતામાં ગિચિતિમાં નેાય છે, ત્યારે વિરોધી વિચારોનો
આદરસંકાર થાય એ અનિવાર્ય સમજાવે.

૧૧. પ્રાપ્ત થાઈને! કર્વોનમ અને પૂર્ણ પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરવા માટેના એ જ
દર્શન છે.

૧૨. પન્થરને! એકાગ્ર એક શ્રીજના જીવનનું વચન વલે છે, ત્યારે પરસ્પરનો
વિગ્રહ અથવા કલંકનું એક બીજાની મરજીસાવાની ત્યાર વલે છે.

૧૩. કાઈ પણ મૂખ્યો આવે તેને 'કંઈપણ' આપવાનું જેના ઘરમાં તૈયાર છે તે ઘરમાં સુખ સંપત્તિ નિવાસ કરે છે.

૧૪. જેમ જેમ વયમાં વધતા જાયો તેમ તેમ વિશુદ્ધ પ્રેમને પણ વધવાનું દેખે.

૧૫. જ્યારે મન શુભાશા, પ્રસન્નતા, સુસ્વભાવ અને આનંદમાં હોય છે, ત્યારે કલેશ, વિવાદ કે એવું કંઈ પણ શરીર ઉપર સત્તા ચલાવી શકતું નથી.

૧૬. પ્રેમના પ્રદેશમાં જેમ જેમ વિશુદ્ધતાનું નિર્મળ તત્ત્વ ભગે છે તેમ તેમ તે સમગ્ર સુખ અને સમગ્ર હિતિને ઉપજાવે છે.

૧૭. જેમ જેમ વિશેષ સુખની કલ્પના કરવામાં આવે છે, તેમ તેમ વિશેષ કષ્ટ વધતું જાય છે.

૧૮. સુખના અત્યંત તેજસ્વી સમયમાં જેમ જળવાન, દહામદો, અને અત્યાનંદમય, રહેવામાં આવે છે, તેમજ કષ્ટના ઘોર અધઘારના સમયમાં પણ રહેવાનો ઉગ્ર નિશ્ચય રાખવો જોઈએ.

૧૯. વિપત્તિ જોઈ વીણું મોં કરવું અને કષ્ટથી કંપી ઉઠવું, એથી જળ ક્ષીણ થાય છે.

૨૦. પ્રભંગ પ્રતિકૂળ જણાય, પણ હૃદયને પ્રતિકૂળ ન કરે.

હૃદય પરીક્ષા.

(અનુવાદક:-શ્રીયુત ન્યાતિકાશ એમ. એમ. ઓ. ઓ. એ.)

(અનુમેધાન-ગાંધી ૫૯ ૧૯૫ થી શરૂ.)

“એ મને આપો.”

“કેમ, શું પાણું મીઠું મરચું ભજાવવું છે ?”

“ના. હજી સુધી તો તેઓ જળમાં દ્રવ્યજ્ઞાન છે. હવે તો તેમને અહીં ખેંચી લાવીશ.”

યોગેન્દ્ર બાણના ગયા પછી સરનાને તરલાએ ક્યું-સરના; ડાક્ટર સાહેબની ખાતર-દારીને માટે બંધી તૈયારી કરી રાખ. તે હમણાં આવનાર છે.”

“કાણે જાણે કંઈ જળ પાછાં તમે રચશે ?”

“સ્નેહ ભરી લાગણીથી ન્હાની બહેન તરફ જોઈને તરલા બોલી નહીં. નવી જળ નહીં રચું જે જળ રચાઈ ગયું છે તેનોજ અંત આણીશ.”

આમહૂરફ સરલા પુછવા લાગી-“શું કરશે ? જરા સંજોગો તો ખરા.”

“જા અહીંથી, હમણાં નહિ કહું.”

રાતના દસ વાગી ગયા હતા. ડાક્ટર સુશીલકુમાર ઝોરડામાં આરામ પુરતી પર આજોડી રતા છે. એનું મન ચિન્તામગ્ન છે. સરલાના દુર્ભવહાર પર તેને કોંઈની સાથે વિરમય પણ ઉત્પત્ત ધર્ષ રજો છે. એ સ્નેહમયી સજ્જનશીલ સરલા આજ કેમ તેને આવી રીતે અપમાનિત કરી શકી ? કાલ, વચન, મનથી, પતિ-અનુરાગિણી સરલા દસ પંદર દિવસમાંજ આવી પિશાચિની બની ગઈ. આ વિચારથી સુશીલનું હૃદય વ્યથિત થયું. શું

અભિમાનને વશ થઈને સરલાએ આતું આચરણ કર્યું ? સ્ત્રીનું આતું ખોટું અભિમાન. કદાપિ ક્ષમાને યોગ્ય છે નહીં. કદાચ પોતાની ભરણ વિરૂદ્ધ આતું આચરણ કરવાને સરલાને વિવશ કરવામાં આવી હોય તો ? સરલા જેવી સંઘાયશીલ નમ્રહૃદયને માટે જેમ આતું દુરાચરણ અસંભવિત છે તેમ મ્હોટા લામ્પ મ્હેતોની વાત દાળતી પણ કંઈથી છે.

ખુલ્લા ઓરડાને રસ્તે જે ત્રણ ચીજો—અર્થાત્ ઠંડી હવા, ચંદ્રમાનો પ્રકાશ અને ખીલેલાં પુલોની મ્હેક—આવી રહી હતી તે સુશીવનું મગજ શાંત કરવામાં સમર્થ નીવડી. આ ત્રણની સંયુક્ત ક્રિયાથી સુશીવનું હૃદય મસ્તિત્વ જરા શાંત પડ્યું. તેના મનમાં કાંઈક અનુતાપ પણ થવા લાગ્યો. એટલામાંજ ઓરડાનું પારણું ઉઘાડી એક સચેતન પદાર્થ અંદર ધુસી આવ્યો તેને જોઈને સુશીવ ચમક્યો. આ સચેતન પદાર્થ તેના સસરાના ધરનો નોકર માધુ હતો. તેની સાથે તરલાની લખેલી એક ખુદ્દી ચિડી હતી.

“ સુશીવ બાબુ,

તમે સરલાને મારે જે દવા લખી ગયા હતા તેનો એક ભાગ પીતાં જ સરલાની તબીબત જલ્દજ ખરાબ થઈ ગઈ છે. સરલાની આવી સ્થિતિ જોઈને અમે બધાં ગભરાટમાં છીએ, તમે જે પ્રિસ્ક્રિપ્શન લખી આપ્યું હતું તે માધુની સાથે મોકલ્યું. વાંચીને જોશો કે કાંઈ તેજ દવાને લઈને તો એમ નથી થયું ને. ચિઠ્ઠી વાંચીને તરત આ તરફ આવશો, અને તમારાથી બનતો પ્રયત્ન કરશો. વખત લાગવાથી મોટી વિપત્તિનો સંભવ છે.”

પ્રિસ્ક્રિપ્શન વાંચતાં જ સુશીવ પુરસ્તી પરથી ડ્રેસા. અરે સત્યનાથ નીકળી ગયું. હાથ પ્યારી સરલા ! હવે તને ટૂંકી રીતે બચાવું ? અરે, કાણ છે દરવાજો. જલ્દી ગાડી લાવો.

માધુએ કહ્યું—“ બાબુશ ! તું તો માડી લઈને આવ્યો છું. આપ આવો.”

સુશીવ વ્યથતા સહિત કબાટ ખોલીને પત્ર અને ટેટલીક જાતની દવાની શીશીઓ લઈને દોડતા ગાડીમાં બેઠા અને કાચખેનને કહેવા લાગ્યા— “ જલ્દી હાંકો, તમને પંનામ મળશે.”

પણ જોરથી અવાજ કરતી ગાડી યોગેન્દ્રબાબુને દરવાજો આવી ઉભી.

તરલાએ સરલાને કહ્યું—“ સુપચાપ પડી રહે, ખચરદાર ને હમી તો.”

“ મ્હોટી મ્હેત ! ”

“ સુપ, જો જાણી જગે તો બધો તાવ બગડશે.”

“ જુઓ, વળી પાછું એવું ન ”—

“ ગાંડી ! કદં છું તો ખરી કે બેદિકર પડી રહે.”

તરલા સરલાના ઓરડાને પારણું ઉઘાડી રહી. સુશીવને લઈને માધુ ત્યાં આવ્યો. આસ પાછાને સુશીવે પુછ્યું— “ શું સ્થિતિ છે ?

તરલા અત્યંત દુઃખિન લાવતી બોલી— “ સ્થિતિ તો ખરાબ છે, ચાલો, અંદર જઈને જુઓ.”

લડયરીયાં ખાતે પને સુશીવે ઓરડાની અંદર જઈને જોયું તો સરલા પડી છે. ધારથી બિઝાના ઉપર બેઠાને નાડી જોવા લાગ્યા. “ નાડીની ગતિ તો ફીક છે.”

તરલા બમર ચઢતીને બોલી— “ નાડી જોવાથી તમને કાંઈ માલુમ નહીં પડે તમને તો નાડી જોતાં આવડતીજ નથી.”

સવિસ્મય સુશીલે કહ્યું:— “આપે તે કેવી રીતે જાણ્યું ?”

“એ વાત તમે રોગીને જ પુછો. હું જાઉં છું.” આમ કહીને તરલા બહાર ચાલી ગઈ, અને જતાં જતાં દરવાજે બંધ કરી ગઈ.

સુશીલ વિચારવા લાગ્યા— “હીક છે; નાહીથી તો કંઈ પતો નથી લાગતો. એકવાર હાર્ટની (હૃદયની) પરીક્ષા કરે. જેવા સુશીલ રૂબરૂની નળી કાનમાં લગાવીને હાર્ટની પરીક્ષા કરવા જતા હતા કે સરલાએ તેના બંને હાથ પકડી લીધા, તે કહેવા લાગી— “મને હાથ કરો. તમારી દવા મ્હેં પીધીજ નથી.” એ વખતે સરલાની આંખોમાંથી અશ્રુધારા ચાલી રહી હતી.

ચક્રિતચિત્ત સુશીલ વિદ્વજ યાદ ગયા. તે અધીરતાથી પુછવા લાગ્યા—“સાચું કહે છે?” સરલાએ મંદેપમાં કહાણી કહી મેલજાવી. તે અભિમાન પૂર્ણ સ્વરે બોલી.— “જો મહારા પર તમારી સાચી પ્રીતિ હોત તો તમે તરતજ જાણી જાત કે પેલું કંઈ મ્હારું નહોતું, હું તો તમારા નખો સુદાં ઓળખું છું.”

આ વખતે પણ બહાર ચારે તરફથી ખડખડ હસવાનો અવાજ આવી રહ્યો હતો. પ્રગલ્ભા અમળા પોકારતી હતી કે—“ડાક્ટર સાહેબ બહાર નીકળો. યુ આખી રાત હૃદયની પરીક્ષા ચાલશે.”*

સુખ દુઃખનું સાથી મનોવલ છે.

(લેખક—વૈદ ત્રિભુવન સવજી માદી.)

(અનુસંધાન પાનું ૨૦૩).

- ૧ મનોબળ વિનાજ આપણે અવનતિમાં સપડાયા છીએ.
- ૨ તમે ઈચ્છા કરો તે પહેલાં ચોખ ચાએ.
૩. દર્પણ શુદ્ધ હોય તોજ જોનારનું મોં તેમાં સ્પષ્ટ દેખી શકાશે.
૪. આપણે અનુદય આપણાજ હાથમાં છે.
૫. આત્મશુદ્ધિ માટે જે કાંઈ નડતર હોય તે દુર કરી.
૬. જાણજાનના પગથીઆ પર ચઢવા પછી અભ્યંતરજ્ઞાનના મહીરમાં જવાય છે.
- ૭ નિરાભિમાન વિનાના જ્ઞાની પુરુષને જ્ઞાની કહેવાજા મિથ્યા છે.
- ૮ કુસપદ્મ ઝેરી દવાને કાઢી, સુલેહ અને શાંતિરૂપ અમૃતનું સંચયન કરવા તરત રહેવું.

૯. ચોક્કસ જ્ઞાન તે એક જાણ કર ચીજ છે.

૧૦. પ્રેમકર્મ આકર્ષણ પ્રતિક્ષામાં ડબલ વધારો કરે છે.

૧૧. પરાપકારને લક્ષ્યબિંદુ માની તે નિશાનીથી કદી ચુકવું નહિ.

૧૨. સાચું તે માફ, પણ માફ તે સાચું કરશે નહિ.

૧૩. અધમ દશાનું કારણ આપણે પોતે છીએ.

* સરસ્વતી માસિકમાંથી અનુવાદ.

૧૪. મનની ઉદાગતા વગર સારા વિચાર આવે નહિ.
 ૧૫. કર્તવ્યપરાયણ બની ધર્મ્યાની સાથે નિંદાની પ્રવૃત્તિ અટકાવજો. નિંદ્રાત્યાગ તે સંપત્તિ હાર છે.
 ૧૬. દુરદશા દૂર કરવા મહત્તાની ધ્વનિ ત્યજવી.
 ૧૭. જે કામ લાંબા વિચારથી કરાય છે તેનું પરીણામ બહુ સુંદર આવે છે.
 ૧૮. જેવી આપણી લાખકાત તેવું આપણને મળે છે.
 ૧૯. પોતાના સુધરવા સિવાય ઉપદેશની અસર થાય નહિ; માટે સુધરવા થોડા પગલાં લેવાં.
 ૨૦. એક મહાત્માએ કુતરાના અનેક અવગુણ ઉપર નજર નહ કરતાં તેના કાંતની સુંદરતા વખાણી છે. મતલબ કે, “ગુણ ગ્રહણ કરે.”

ઉપયુક્ત ઔદ્યોગિક માહિતી.

(ઇદ્રપ્રકાશ પત્ર ઉપરથી લખનાર—આર્યવેદ મયારામ સુંદરજી.)

રૂસા અથવા રોશિયા તેલની કૃતિ.

આ એક પ્રકારનું રાશિય કે રોસા નામનું ખડ છે. તે ઈશ્વર સ્વસ્થાનમાં અને મહિસુર, કાસ્પીર, પંજબ, મધ્યપ્રાંત, મુંબઈ ઈલાકાના કુંગરી ભાગ, રજપુતાના, બંગાળનો રાજમદાક અને સિંગબૂમ ને મદ્રાસ વિગેરે હિંદુસ્તાનના ધણા ભાગમાં થાય છે. તેમજ તે ગુજરાત કાઠિયાવાડની કુંગરી જમીનમાં પણ થાય છે. ૨૦ કાઠિયાવાડમાં તેને રોસખડ કે રોસકા કે રોહડાના નામથી જાણે છે. એને સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં રોહિસ તૃણ એવું નામ છે. આ ખડની જુદી જુદી જાત છે, તે સર્વમાંથી ઉડનાર, મુખ્ય વિગેરેનાં અતરીયાં તેલ જેવું તેલ હોય છે. તેમાંની એક જાતનું તેલ વધુ સારી મુગધવાળું હોય છે તેને “ મોતીઆ અત્તર ” કહેવામાં આવે છે. બીજી જાતમાં લિંબુ કે નારંગીના છાલમાં ઉડનાર તેલને મળતી મુગધ હોય છે. આથી બેઠિ જાતના રોહિસ ખડના છાગામીથી કોદલા તેલને ઉપયોગ સાધુના કારખાનામાં મુગધા સાણુ બનાવવામાં થાય છે. ત્રીજી જાતમાંથી વધુ ઉચ્ચ મુગધી તેલ નિકળે છે તે તેલનું નામ ‘રોસા’ કે ‘રોહિસ’ એવા નામથી કહેવાય છે. એ જાત નેમાડ જલમાં બદુ થાય છે. જેથી એના એવા તેલને નેમાડોસા પણ કહે છે. આ તૃણને આગટ મહિનેથી તુરં એટલે છાગાં આવવા લાગે છે અને તેના એવા તુરં જેવા ફૂલોનો બહાર અકટોગર પર્યંત, તેલ પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવો ટોપ છે. જેથી આગટ આખર અને સપ્ટેમ્બર, નવેમ્બર એ ત્રણ માસમાં તેમાંથી તેલ કાઢવાનું ચાલે છે. આ તૃણનાં યુગ્મમાં થાય છે તેમાં કમોદના છાડ પેઠે છાડનો એક સાથે ધળો સામટો જયો હોય છે. આ ખડને ચાલતાં મુધી દાર ખાતાં નથી, જેથી ચરણની જગ્યામાં પણ તે ઉછરવા પામે છે. આ ખડને ત્યારે ઉપર કલા મુજબ ધુલ તોરા (છાગાં) આવવા લાગે છે, અને કાંઈ પાકવા જેવા થાય છે કે તેને સપ્ટેમ્બર અકટોમ્બરમાં તે ખડને કાપીને તેના તોરાની ૨૦૦ કે ૩૦૦ સળીની જુડીએ

ખનાવવામાં આવે છે અને પછી તે જુડીઓ એક લોહાના ઠામમાં મુકીને તે પાત્રમાં પાણી ભરે છે. પછી તે લોહ પાત્ર (સ્ટીલ) બહી ઉપર મુકીને અગ્નિની જોઈતી આંચ આપવામાં આવે છે. આ લોહ પાત્રનું મોઢું બંધ કરેલું હોય છે અને તેના મોઢાના ડાંકણના છીંદમાં છ પુટ લાંબી અને બે ઈંચ વ્યાસની પખતી નળી લગાવવામાં આવે છે, અને સુનો ને ઘઉંના લોટથી સાધો બંધ કરે છે. પાત્ર મધ્યેનું પાણી સારી રીતે તપીને તેની વરાળ થતા તે એને લગાડેલ નળીમાંથી નિકળી તે યંડા પાણીથી બરેલા બીજા તે નળીને લાગુ કરેલા સામા પાત્રમાંના એક પાત્રમાં ધરવામાં આવે છે. તેમાં તે વરાળ કરીને, તે મધ્યે વરાળ રૂપે હડી આવેલું તેખને પાણી પાણું વરાળ રૂપમાંથી પોતાના પૂર્વ રૂપમાં આવે છે અને તેમાંના પાણી ઉપર એકઠું થાય છે પછી તે ઠરતાં એમાંથી સાવધન નળી વડે કે પિચકારી વડે તેમાંના પાણીને ઉપરથી ખેંચી લઇને નોખુ કાઢી એક બંધ કુચવાળા બાટલામાં ભરવામાં આવે છે. કાંઈ તેને વધુ સ્વચ્છ કરવા તેમજ તેને ફરીને એજ યંત્રમાં પાણી સાથે તાંબી પુનઃ ખેંચે છે, પણ આમ કરવું પડે તે આ તેજ ખેંચવાના, રેશી ઉર્ધ્વ નળીકા યંત્રની (સ્ટીલને સર્પોસર્પી) જોઈતી સુધટના હોતી નથી, તેથી આમ કરવું પડે છે. પરંતુ તે માટે યુરોપમાં, જેવાં તેજ ખેંચવાનાં આવાં યંત્રો હોય છે તેમ જો અને ગોઠવણી કરવામાં આવે તો તે પહેલીજ વખતે તેનને પાણી ચોખ્ખું નિકળે છે. ત્યારે મસાલો પાત્રમાં નાંખી તેને તેની વરાળ બનાવવા વખતે હિઝાળવામાં આવે છે ત્યારે તેમાં ઉભરાણુ આવે છે તે વખતે તેમાંનાં અમુક સત્ત્વો વરાળ સાથે સામા પાત્રમાં તે આવવા પામે છે. તેમ ન બનવા તે ઠામના મોઢા ઉપર ઉધા ધડા જેવું બીજું લોહ પાત્ર ગોઠવવામાં આવે છે અને તેમાં એક નડા વાળાની જાળી દાખલ કરી તે તેમાં આડી બેસતી કરી પછી તે ઉપર બાગેલા કાચના કટકા કે ખડ ભરવામાં આવે છે કે જેથી તેમાંથી ફક્ત વરાળ રૂપે ઉડનાર વેલ અને પાણીની વરાળજ પ્રસાર થવા પામે છે અને બીજી ઉભરાણુમાંની ચીજો તેમાં અટકી ઉભરાયતો ત્યાજ અટકી આળસી જાય છે. જેથી અર્ક નળી, આ બીજા ઉપલા ઠામને લાગુ કરવામાં આવે છે. આ નળી લગાડી તેને “પ્લેસ્ટર ઓફ પારિસ”ની ખજ બનાવી તેથી તે નળીને ને એક ખજો મેળ છાંદી લેવામાં આવે છે કે જેથી પછી ત્યાંથી વગળ બાહર નિકળવા પામતી નથી, પરંતુ તેજ નળીનું બીજી બાજુનું નીચેનું મુખ, સામા માલક પાત્રના વાયુનો અવરોધ ન થવા માટે આમ છાંદવામાં ન આવતાં તેને યંડા પાણીના પાત્રમાંથી સર્પના ફિડલા ખેંઠે કાઢીને તે પાત્રના નીચેના લાગમાંથી બાહર કાઢવામાં આવે છે, જેથી તેમાંની યંડા પાણીની સહાયથી વરાળ કરીને તે નળીના મુખદારે, સામા માલક પાત્રમાં, વર્ષોનું નેવું સુવે તે ખેંઠે પ્રવાહી રૂપે આવે છે. આ નળી મુખ માલક પાત્ર મોઢા બાટલાના મુખમાં સર્પોચપ બેસતું કરવું, કે જેથી તે પાત્રમાં જેમ પ્રવાહી આવ્યે જાય તેટલોજ તેમાંના વાયુ બાહર નિકાસ થતો જાય એટલો નળીને માલક પાત્રના મુખમાં અવકાશ રહે, કે જેથી તે પાત્ર મધ્યેનું ઉડનાર એકત્ર થતું વેલ પાત્ર બાહર હવામાં હડી જઈ ઓછું ન થાય આવાં તેલ કાઢવાનાં નાના ઉર્ધ્વનળીકા યંત્ર (સ્ટીલને સર્પોસર્પી) ઇંગ્રેજ દ્વારા વેચનારાની કુંનીની હોપીઓમાંથી વેચાતાં મળે છે તે જોવાથી તેમંબંધી ઉપરનું સમજવું, તેથી અભ્યાસને યથાર્થ ખીયાલમાં આવી શકે છે. દાકતરી દવાઓ વેચનાર કંપનીઓમાં આ યંત્રો

બહુ નાના અને મોઢા મળે છે અને તેથી જથ્થાબંધ નહીં, માત્ર કામ ચલાઉ ગરજ સરે છે. પરંતુ મોટે પાયે કામ લેવાને માટે તેવા મોટા યંત્રો હોય છે, જેથી તે નોંધ એ પ્રમાણે તેવા મોટા, કામ માટે મોટા યંત્રો દેશના લુવાર, કંસારા જેવા કારીગરોને દેખાડી તે આ દેશમાં બનાવવામાં આવે તેા તેથી એ બહુ સસ્તા અને તેમ છે. આટલી ઉપર મુજબ યંત્રની સમજણુ દબ હવે આપણે આપણા મુળ મુદ્દા ઉપર આવીએ.

ઉપરની રીતથી ૫૦૦), પાંચસો પૌંડ સુકા રેસાના ઊંચામાંથી ૨ પૌંડ શુદ્ધ તેલ નિકળે છે. કેટલેક ઠેકાણે તેથી પશુ વધુ નિકળે છે. ઉપર કહેલી દેશી રીતેજ આ દેશમાં રાસા વિગેરેનાં ઉડનારાં તેલો (અત્તરો) કાઢવામાં આવે છે. યંકા પાણીના પાત્રમાં વરાળ વડે તેલ જામવા પછી તે તેલ પાણીમાંથી નોખી પાડવાની એક સાદી રીત એક ઠેકાણે તેવામાં આવી છે તે એવી છે કે, આ તેલ મિશ્રિત ગ્રાહક પાત્ર મધ્યેનું પ્રવાહી ૧ મોટા બાટલામાં ભરીને હાથના નળા ઉપર તે સાંકડા મુખના બાટલાને ઉલટા (ઉંધો) કરવો, જેથી તેલ હલકું હોવાથી બાટલાના તળા તરફ ઉપર જાય છે, સારખાદ હાથના તળા ઉપરના બાટલાના મોઢીઆને જરાજ તળું એક બાલુથી મોકળુ કરી તે બાટલામાંથી પાણી નીચે રાખેલા પાત્રમાં જવા દેવું, અને જુજ પાણી બાટલાના મુખમાં રહે ત્યારે તેને ઉલટા કરી તે તેલ તેમાં બાકી રહેવા દેવું. અને તે તેમાં કે ખીજ બધે જુજની બાટલીમાં ભરી લેવામાં આવે છે. આની રીતે આ રાસાનું તેલ કાઢનારાને સારા કાપદો રહે છે. કારણકે આ તેલ બહુજ મોઢું-શેરના ૬ થી ૧૦ રૂપીઆના લાવથી વેચાય છે. કેટલાક લોક લબાડી કરીને આ તેલમાં ગંધ વિનાનું “કેરોસીન” (કાસોલેટ), તેલ મેળવીને વેચે છે. પરંતુ પરિક્ષા બાલુનાર તેવા ઘાને માંડ પકડી શકે છે. ખાનદેશ, નિમાડ વિગેરે સ્થળોમાં આ તેલ ચોખું મળી શકે છે. આ તેલ યુરોપને અમેરિકા વિગેરે દેશોમાં દર સાલ મુંબઈ બંદરથી ૫૦૦૦૦ પૌંડ જેટલું પરદેશોમાં જાય છે. એકંદર આ હિંદુસ્તાનમાંથી આ ‘રાસા’ તેલ લગભગ ૧૫ લાખ પૌંડ જાય છે.

આ તેલ આપણા દેશમાં વાના રાગ ઉપર લગાડવા માટે ઉત્તમ ઔષધ ગણાય છે. આ તેલમાં “જરાનિઓલ” નામનો પદાર્થ સેંકડે છઠ્ઠ થી ૯૩ ટકા જેટલો હોવાને લીધે તે સારૂ પરદેશના લોક આ તેલની ખરીદી કરે છે. કાન્ય અને તુર્કસ્થાનના લોક અહીંથી ગએલા ઓમોખા રાસા તેલને ઉપર કહેલી ઉર્લ્વ નળીકા યંત્રની રીતે કરીને સ્વચ્છ કરીને તેને ગુલાબના અત્તર (એસેન્સ ઓફ રોઝ) સાથે મેળવે છે, જેથી આ ગુલાબી અત્તરમાં આ રાસેલ કે રાસાના ઉડનાર તેલની મુગંધ ખીલકુલ જાણુવામાં ન આવતાં તે ગુલાબના અત્તરને ખીલવે છે ને વધારો કરી નફો અપાવે છે. તે દેશોમાં થંડી વધુ હોવાથી શુદ્ધ ગુલાબી અત્તર જમી જાય છે, તે તેમ ન જામે એ માટે પશુ તેમાં આ ઉડનાર ‘રાસા ઇસેન્સ’ નામનું તેલ (એસેન્સ) અત્તર મેળવવું પડે છે. ઉપર મુજબ આપણી યુજ્જશત-કાર્કિયાવાડમાં રાસા કે રાહીશ અથવા રાહકા નામનું ખડ ક્યાંય ક્યાંય ફગરાળ ખડ, ખીડા ને વાડીઓમાં તથા ગિરોમાં પુષ્કળ લાય છે. ત્યાં તે ઉપર કલા મુજબ એકત્ર કરી તેમાંથી તેલ કાઢવામાં આવે તેા તેથી ઉપર મુજબ તેના લાભ લઈ શકાય તેમ છે. અને એ હેતુ માટેજ આ વિષય મરાઠીમાંથી ગુજરાતીમાં, કાંઈ તેમાં નોંધેલા ઉમેરો કરી દર્શાવવામાં આવ્યો છે. આ રાસાખડને વાદ્ય પંથી તેને તડકે ન સુકવતાં જાંબામાં સુક-

વડું બોધ્યે કે જેથી તેના ઊગામાંથી તેવ તડકાથી સુકાતાં હવામાં ઉડી ન આવે. પછી તેને બીજની ભઠ્ઠીમાં દબાવ કરવું બોધ્યે.

આ ઉપરની કૃતિ પ્રમાણે આ દેશમાંથી અજમા, ધાણા, વરીઆળી, સુવા, તેંજ, લવિંગ, જામમાંસી, મોથ, પડો પાંદડી, તડકરીઆનાં મંજરીઆં ને પાનડાં એલચી, સુખડ, વિજેરે સુગંધી દ્રવ્યો સસ્તે ભાવે લઈ જઈને તેને ત્યાં ચંચળી ભરડી જળમાં લિંબવી, જળ સાથે, ઉપર જણાવેલા મેટા ચંચળામાં નાખી તેની ભઠ્ઠી હેઠે અગ્નિ લગાવી તેની વરાળ બનાવી ચંચળ પાણીના થોડે ઘાટક પાત્રમાં ઠારી તેમાંથી તેનાં તેલો કાઢી મેથે ભાવે વેચી દરવેળે પુષ્કળ નફા મેળવતા રહે છે. તેનાં નદી કડિ ભવ્ય કારખાનાં બાંધેલાં હોય છે, કે જેથી વરાળ કારવા માટે ચંચળ પાણીની પુરતી બેગવાઈ મળી શકે છે. આવી ચલગત હવે આપણા દેશના ભણેલા જુવાનીઆ જ્યાં લાં નોકરી કરવાની લિખ માગતા ફેરે છે તેમ તે કંગાલ નોકરીમાં ન રખડતા આવાં કારખાના કાઢી આ દેશમાં ઉત્પન્ન થતી અત્રેની સસ્તી ચીજો, પરદેશીઓની પેઠે ખરીદી તેમાંથી અત્રેજ તેની બનાવટો કરતાં ચીખી તે બનાવવામાં લાગવું બોધ્યે, કે જેથી પરદેશીઓનાથી અર્થશાસ્ત્ર પ્રમાણે સસ્તું પડવાથી તેમાંથી બોધતા નફા મેળવી શકાય એ બને તેમ છે. પછી આ દેશના વતનીઓને શેડની શિખામણુ ઝાંપા સુધીજ હોય તે બજાવ્યું.

જંગલની જડીબુટી.

(લખનાર:-વૈદ મયારામ મુંદરજી).

કુમાર યુ. કન્યા-કુમારી-શુદ્ધકન્યા-ઘૃત કુમારિકાસં કોરફડમ. એલ્વા હિં
એલ્વાવં દરસ્તેસિવ્રષા-મુરવરઅરી. AIDC ઈં ઉત્પાદિ નોખ નોખી બાધામાં તેનાં નામ બોલાય છે. આ થોરની બતના ઊડને સર્વ, બધું બાજે ઓળખતા હોય છે. તે કમરો ઉપર એને દેવસ્થાનની જગ્યામાં વાવવાનો ચાવ હોય છે. તે થોર પેઠે સખત ગર્ભમાં પણ માથી વિના, માત્ર હવામાંના સ્ફુમ બેજ અશ્વથી પણ જીવિત રહી શકે છે અને થોડું પાણી મળતાં પણ મુન પુટ બની શકે છે. કુવારનાં પાન દળદાર, ખંડકાર, બડાં દળદાર, ફિક્કા લીલા રંગનાં અને કીનારી કારપર કાંટાવાળાં હોય છે. તેને ખડખે જે પિળાં (છાડ) પુટે છે તેને જમીનમાં ચોમાસામાં રોપવાથી કેળીજ સત્તુમાં જમીન બીતી કરી રોપવાથી (જમીનમાં રોપવાથી) તેનું ઉછરણ, ઉતાવળ અને પુષ્કળ થઈ શકે છે. જમીન ખરાબ ને કારી ને ધારોડીમાં હોય તોય તેવી જમીનમાં પણ તેનું ઉછરણ વર્ધન પુષ્કળ ને પરિપુરણ થઈ શકે છે. એટલુંજ નહિ, તેને ખુબી હવામાં જાયે રાખવાથી પણ તે જીવતી રહીને કાંઈક વધવા પામે છે. કારતક ને માર્ગશીર્ષ મહીનામાં કુમારના ઊડની મધ્યમાંથી દંડ (મેલક) નિકળે છે તેના અગ્ર ભાગ ઉપર સોળાપમાન તોરારૂપ ગુચ્છ આવે છે તે ઉધ-હોતો જઈ ખાંધે છે. આ કુણા દંડને સેલર કે સેલરાં કહે છે. તે કુણાં હોય ત્યારે ગળાં પેઠે તેની કટકાઓ કરી તેને મીઠું ને લિંબુનો રસ લુપ્તી અથાણું બનાવે છે. તે ખાવાથી અન્ન પાચન થાય છે, બોજનની રચી વધે છે અને ઝટાડો સાફ આવે છે તથા યકૃત

ક્રિયા સરળ થાય છે તે ગાંઠ કે બરત હોય તે ગળા નય છે, તથા સોજની અસર હોય તે દૂર થાય છે. આવીજ રીતે કુમારના નાક પાનની ફરતી છાલ ચાકા વડે કાઢી નાંખીને તેના વચકા ગર્ભનું પણ અથાણું કરવામાં આવે છે. તેના ગુણુ પણ તેના દાંડાના અથાણા જેવાજ હોય છે આ કડવી કુમાર જેવી તેની મીઠી જાત દુવારકાં તરફ થાય છે તેના પાનનું અથાણું કરી ત્યાંના લોક ખોરાક સાથે ખાય છે, તે પણ ગુણાવહ નિવડે છે. ઘોઈ ઘોઈ કુવારના પાનને છોલીને તેનું સાક બનાવીને ખાય છે, તથા તેના દાંડાના કટકા ઘોઈ ઘીમાં મેળીને ખાય છે એટલે સેલરાનું પણ શાક થાય છે. તેને ચોળા ઘોઈ નાંખવાથી તેના ઝરેલ રસની તેમાંથી કડવાસ વહી જાય છે કુવારનાં પાન મોળા મુકવી ખાંડી સુરજુ બનાવી તે પક્તવિધાર તથા કબજિયત ઉપર અપાય છે

કુમારના પાનનો ગર્ભ ૧. ૧ લાર, સુંઠ ૩. ૧ લાર, ગોળ ૧. ૧ લાર માથે મેળી ગળાવવાથી સખત હેડકા આવતી બધે પડે છે. હિંટીરીઆની હેડકા પણ તેથી મટે છે. તે એકવાર દેવાથી ન સમે તો અર્ધા કલાકને છોટી બીજવાર દેવાથી તે શાંત પડી તર્ત મટે છેજ, દમ પણ સમે છે.

કુમારનો ગર્ભ તે ઉપર સિંધવ મીઠાનું સુર્ષ લરલરાવી ૩ ના થી ૧ લાર ગળાવવાથી ઉધરસ, દમ, કફ, ગાંઠ, બરણ, કબજિયત વિગેરે મટે છે. અને રૂચી હિત્વન્ન થાય છે તે ક્ષુધા પ્રદિપ્ત થાય છે. આ ગુણો તેના રસમાં એળીઆનો અંશ હોવાથી છે. કુમારનાં પાન કાપતાં જે રસ ઝરે છે તે ખાંડમાં ઝીલી સપ્ત તેનાં બેથી ચાર દીપાં કે બહુ તો છ દીપાં પેટમાં લેવાથી કબજિયત મટી અડાડો સાફ આવે છે અને ક્ષુધા તથા રૂચીની વૃદ્ધિ થાય છે.

સુંઠ ગુંબડા ઉપર તે પકવવા તથા રજવવા કુવારનો ગર્ભ ને હળદર ઉનુ કરી બાંધે છે. વળી—

નિશાચૂર્ણપ્રતઃકન્યારસ પ્લીઠાડપચીહર :

દરદ-ગાંઠ, બરત, કંક, કબજિયત વિગેરે કમ થાય છે ને મટે છે. મીઠાતરીઓ ઝેળીઓ પશુ કુમારની જાતનાજ છોડામાંથી સેકાટ્ટા ટાપુમાં બને છે. તેના ચુષુ પશુ કુમારના આ કાળા ઝેળીઆના જેવો જ છે.

“ જાનવરોના દરદના અનુભવેલ ઉપાય.”

૧ તપડી—જાનવરને તાવ આવે છે ત્યારે શરીર ગરમ અને શરીરનાં તમામ રૂંવાડાં ઉભાં થાય છે.

ઉપાય—લીલામતી મીઠુ શેર ૧૮, કળીઆતુ ૩૧. ૨૧૧ ભાર બાજરાના લોટના પીંડ્યા કરી ખવરાવવાથી તપડી મટે છે.

૨ વહલો—જાનવરને વહલો થાય છે ત્યારે માથું હલાવ્યાં કરે છે. નાકમાંથી ચીકણું પાણી વહે છે. ચાલતાં થાકી જાય છે. ચાંમડી પીળી પડે છે.

ઉપાય—કુદરેલના વેવા શીંગડે બાંધવા, પાંદડાંના બૂકા નાક ઉપર ઝાંટવો. આથી માથામાં ચડેલું પીત ઘાસ (છીક) આવશે અને પીળું ચીકણાચાણું પાણી નીકળવાથી ચાંમડીની પીળાચ મટે છે. ખેરાક ખાય છે.

૨ અજમાની કુમાડી દેવી.

૩ ગોળ અને અજમો ખવરાવવાં

૩ કંકમોઢ—જાનવરને કંકમોઢનું દરદ લાગુ પડવાથી માથાં પછાડે છે. શીંગડાના મુજમાં થોડો લાગવાથી ખરી કુટી પડે છે અને આખીઓ આસન (જવડા) મુકવાથી અંદર જવાત પડે છે, અંદર ખવાતુ જાય છે.

ઉપાય—મીઠુ ૧ શેર, બોદાર શેર ૧૮, ગંધક શેર ૧૧, સીંદુર શેર ૧૮, મોસ્થુયું ૩૧. ૨૧૧ ભાર, તેલ શેર ૫, ગમર શેર ૫ પાંચ નો મયમ કરવો, આ મયમ કંકમોઢ કાંધે ઉપર, ચાંદી, ઘોડાનાં લાકાં, અને ખરીમાં પડેલ ધારાં, વીગેરે માટે ઘણા ઉપયોગી છે. આખીઓ પામે આવતી નથી.

આફરી જલુ.—આફરીથી પેટ ચડે છે. ચામડી તણાય છે. કાટકાટ થવા જેવી થાય છે. પાઈ શકાતું નથી. ચાલો શકાતુ નથી અને જમીન ઉપર પડે છે. ઉપાય—અગ્રાયાં સુકાં છાણાં શેર ૧૧ નો બૂકા મોમાં ચવડાવવો, અને ૧૧૧ શેર ઘી પાઈ દેવાથી એક દસા-કની અંદર છેરી કાટે છે, અને ચાલવા સક્તિવાન થાય છે.

પેટપીડ—પેટપીડ થવાથી મરજુ થાય છે.

ઉપાય—સાગનાં બી ૩૧. ૫ ભાર ધડેના લોટ માથે આપવાથી તરત આરામ થાય છે. મર્ગરોક્ષમાં ઘણું ઘોડા આ ઉપાયથી બચવા પામ્યા છે. ઉપાય ઘણો સારો છે.

ગોઠ વિપે કંડક.

(લેખક:—શ્રીયુત વૈદ્ય જ્યેષ્ઠકર જ્ઞાનજીભાઈ).

અનુસંધાન:—ચતાંક પૃષ્ઠ ૨૧૫ થી).

આવા પ્રકારનાં જીના ગોળના ગુણો (રા. નિ તથા રા. સં) માં નીચે પ્રમાણે વર્ણવેલા છે.

પિત્તઘનપવનાપહોરુચિકરો દુષ્પાલ્લિદ્રોપાપહઃ ।।

સંયોગેનવિશેષતઃ જ્વરહરઃસન્તાપશાન્તિપ્રદઃ ।।

વિષ્મૃત્રામયનાશનોઽગ્નિજનનઃ કુષ્ઠપ્રમેહાન્તકૃત્ ।

સ્નિગ્ધસ્વાદુરસોઽલ્પુશ્રમહરઃપથ્યપુરાણોગુઢઃ ।। તથાચ ।।

ગુદામયેકામલશોષમેહેગુલમામયેપાણ્ડુહલીમકેચ ।

વાતેસપિત્તામૃજિરાજરોગેરુચિપ્રદોરોગહરોગુઢસ્યાત્ ।।

ફાસેશોષેગુઢશ્રેષ્ઠઃ શ્વાન્યત્રાપિહિતોમતઃ ।

યોગયુક્તોવિશેષેણહિતોગુણગણાલયઃ ।।

સાધાર્ણ—પિત્તહર, પવનને અનુલોભ કરનારો. રુચિકર, હૃદયને દિતકર, સ્ત્રી દોષહર, ખીજાં ઔષધના સંયોગથી વિશેષે જ્વરાદિ સંતાપને હણનારો અને શાન્તિપ્રદ છે. મળપૂત્રાદિ વ્યાધિઓને નાશ કરી અગ્ની પ્રદીપક છે, અને ખરજ, આદિ વ્યાધિઓ તેમજ પ્રમેહ બધી પ્રકારનો દૂર કરે છે. સ્નિગ્ધો સ્વાદિષ્ઠ, પાચનમાં હલકો પરિશ્રમને દૂર કરનારો એવો જીનો ગોળ પથ્ય માનેલો છે. (હિતકર્તા).

અને વળી, ગુઢ વ્યાધિ, કમજો, શોષ, પ્રમેહ ગુહમ. (પેટમાં ગોળો ચડવો) પાણ્ડુ. (શીઘ્ર) હલીમક, વાતવ્યાધિ, પિત્ત વ્યાધિ, લોહવિકારના વ્યાધિ, ક્ષય વ્યાધિ, આર્મા રૂચી આપનાર, ને તે તે વ્યાધિ હણનારો છે.

દાસશાસ્ત્ર, અને તેવા બધા વ્યાધિમાં પણ ક્રોધ છે, પરંતુ પૃથક્ પૃથક્ ઔષધીઓના સંયોગથી અનેક પ્રકારના સમુદ્ભૂત રચાન જીનો ગોળ છે.

સાર—ધણીએક, દેશી ઔષધીઓના અનુપાનમાં જીનો ગોળ આપવાનું કહે છે, તાવ વિગેરેના મંતાપ વખતે ગોળનું પાણી તેમાં જીનો પાણી અનેક વખત ઉકાળી આપવાથી દાહ શાન્ત થાય છે. તે વખતે કટલા વર્ષનો જીનો, અને જીનો ગોળ સા ખપનો ? વિગેરે ખાખતની ગુંચવણ દૂર થવાના હેતુથી આ લેખ ઉપર મુજબ સખવામાં આવ્યો છે. ટુંકમાં નવો ગોળ વાપરવાનો હોય ત્યાં એક વર્ષનો લેવો, જીનો ક્ષો હોય ત્યાં બે ત્રણ વર્ષ સુધીનો જીનો લેવો, અને ઔષધોમાં આસવાદિ બનાવવામાં પણ તેજ લેવો, અને ચાર અને તે ઉપરાંત વર્ષનો જીનો ગોળ બનતા સુધી વાપરવો ધરત નથી; ગોળ એક એવી સર્વથી સુગ્રાંત ખોરાક છે જે તેની વિશેષ માહિતિની જરૂર નથી. આપણા લોકમાં મલુર વર્ગના માણસને ઘી અને ઘઉં વમર ચાલશે. પણ જીર, અને ગોળ વગર તેઓ મહેનત કરી શકતા નથી. તે ઉપરથી સદજ ખ્યાલ થશે. ગોળ એક એવી શક્તિપ્રદ ખોરાક અને ઔષધનું ઔષધ છે જે જેના ચોખ્ખ સેવનથી ધાતુ બરમાદિ વસ્તુઓ તેની બરોગર કામ કરતી નથી. મજુર વર્ગને મહેનતના બદલામાં ગોળ ન મળે તો તેઓ રથવાયા બની જાય છે, પછાડમાં, ધાયત્ર થવામાં, ગોળનો ખોરાક શરીરને એકદમ વાળી આપે છે. આપણામાં સુવાવડીઓને દાટલામાં ગોળજ ખવડાવાય છે, તેથી તેઓની ગએલી શક્તિ આવે છે, ખાંડ, સાકરને, ગોળના ગુણ આગળ સરખાવી ચકાવજ નહિ,

વળી ગોળ રોગી નિરોગી બનેને સેવનીય છે, અને દરેક રૂતુમાં તે પધ્યજ છે એ તેના ગુણની બહીદારિ છે. સાધારણ રીતે સુંક ગોળ ને ઘી ચાટવાની પ્રવાહિકા પ્રસંગોપાત આપણામાં ચાલી આવે છે. વળી આપણાં પુરાતન ધર્મ શાસ્ત્રમાં, સર્વ દેવોમાં શ્રી ગણપતિ પૂજન પ્રથમ કહેલું છે, ગમે તે ગ્રંથ લેખ, અગર સર્વ કાર્યના આરંભ વખતે ગણપતિ સ્મરણ આર્યોમાં પૂર્વાપર પ્રચલિત છે. તે સૌ કોષ્ટ જાણીએ છીએ, અને તેમને નેવેલમાં ગોળજ તેમનું પ્રિય બળ માનેલું છે, અને આપણા શુભ કાર્યના આરંભમાં ગોળજેનું શુક્ત માનીએ છીએ અને ગોળની કાંદરી ખાઈ એટલે કાર્ય માટે કૃત કૃત્યતા પ્રાપ્તિ માનીએ છીએ. અને તેથીજ શુભ કાર્યમાં પ્રથમ બક્ષણમાં ગોળજેનું આપણે પ્રથમ સ્થાન આપીએ છીએ; કેટલાક કાળથી એવો રિવાજ પણ દાખલ થયો છે જે, આપણે લગ્ન પ્રસંગે જાન વિગેરે લઈને જઈએ છીએ ત્યાં પ્રથમ સત્કારમાં ગોળનું પાણી અપાય છે અને તે યોગ્યજ છે. કાન્યુ આપણે અમિત હોષ્ટિએ અને પ્રથમ તે પાનથી શ્રમ ઓઠા થાય છે. વળી લૂ પણ કાગતી બધે થાય છે વિગેરે જામતો પરથી એટલું તો નિશ્ચય થાય છે જે ગોળ એ એક અમુખ્ય, મિષ્ટ વર્ગમાં ઉત્તમ ખાદ્ય ચીજ છે એમ કહ્યા વગર ચાલે તેમ નથી.

બાળકના જન્મ વખતેજ આપણે ગડસુલીમાં ગોળ આપવાનો છટ રિવાજ છે, અને બાળકને દૂધ જેમ અમૃત સમાન છે તેમ ગોળ પણ છે, અને તેથી તેને શિશુપ્રિય એવું નામ શાસ્ત્રકારો આપતા આવ્યા છે, અને આપણા લોકની વાત વિનોદમાં હાસ્યજનક વાતોમાં “એમ ગોળતો ગંગડો નહિ” આવે, દયેલીમાં ગોળ નહિ” એવી ઉક્તિ ગોળની મહત્તાના એક પડછંદાજ છે. એવો આપણી ગડસુલીની સાથેજ પાપેલો ગોળ સકારણ અપખ્ય સિવાય નિરંતર પધ્યજ છે.

જાણવાનોગ.

કોલેરા માટે સાવચેતીના તાત્કાલિક ઉપાયો—જ્યારની સેન્ટીટરી એસોસીએશનના જ્ઞાનરસી સેક્રેટરી ખાનજહાદુર આદરજી મનચેરજી દલાલની સહીથી કોલેરા માટેની સાવચેતી અને તેના અટકાવ માટે નીચેનું હસ્ત પત્ર બહાર પડ્યું છે:—

૧ પાણી—પાણી મારફતે આ રોગ સહેલાઈથી દાખલ થતો હોવાથી (૧) તમામ કુવાઓમાં પોટાસ પરમેંગેનેટ નામની દવા પાણી સહેજ રાતું થાય ત્યાં સુધી અને રતાશ જતી રહે કે ફરી નાખવાની મ્યુનિસિપાલિટીઓ, ગામોની તંદુરસ્તીનાં યોગીના મેમ્બરો અને તોકરોએ ધણી કાળજી રાખવી. (૨) બની રહે ત્યાં પાણી ઉકાળીને પીવું. (૩) છાછરા કુવાનું પાણી બિલકુલ પીવામાં લેવું નહીં.

૨ દુધ—દુધ પણ બરાબર ઉકેલ્યા વગર પીવું નહીં.

૩ ખોરાક—(૧) કામાં કે સહેલાં શાકભાજી ખાવાં નહિ. (૨) ખોરાકને ઠંડી રાખવો કે જેથી માખો અને ધુળ તે ઉપર ન બેસે. (૩) બજારમાં વેચાતી, માખો બેસતી, ખાવાની ચીજોનો ઉપયોગ ન કરવો. (૪) ભુખ કરતાં વધારે જમવું નહિ બલકે બે કોળીઆ ઓજાળ ખાવા અને જલદી પચે નહિ એવો ખોરાક ન લેવો.

૪ સ્વચ્છતા-(૧) શરીર, કપડાં તથા ઘર અને આસપાસની જગ્યા ચોખ્ખાં રાખવાં અને રખાવવાની કાળજી રાખવી. (૨) મનને સાફ અને આનંદી રાખવું અને બહિર્વૃત્તિ કે ગભરાવું નહિ.

૫ પરચુરણ કાળજી-(૧) ઝાડની જરા પણ કબજાયાત જણાય કે તેનો ઈલાજ કરવો, પણ સખ્ત જુઝાવ લેવો નહિ. (૨) ઉગરો કે યાદીને લોથ થઈ જવાય એવી સખ્ત મહેનત કરવી નહીં. (૩) ઝાડો કે ઉલટીં થાય કે તુરત ડાક્ટરની મદદ લેવી. શરૂઆતમાં જ એવી મદદ લેવાથી જરૂર ફાયદો થાય છે. માટે એવા વખતમાં બદલજી છે એવું સમજીને ઈલાજ લેવા, દીધ કરવી ન જોઈએ. (૪) દરદીનાં ઝાડ ઉલટી શીના-ઈલટી ભરેલાં વાસણોમાં એકઠાં કરી, તેમને બાળી નાંખવાં. તેનાથી બગરેલાં કપડાં શીના-ઈલટી ધોઈ ઉકાળવાં અને તેવાં ગોદડાં બાળી મુકવાં. ઝાડો ઉલટી બહાર આંખણમાં ફેંકવા નહી. જુદા વાસણમાં એકઠાં કરી સુષકાઈના ભાગીયાને સોંપવાં. (૫) ખાવા પીવાનાં વાસણો ઉકાળેલાં પાણીથી ધોવાં અને દરદીના વાસણો ખાસ અલગ રાખવાં. (૬) નદીમાં કે કુવા ઉપર લુગડાં ધોવાં નહી. પાણી ભરવાના વાસણો બરાબર માંજ્યા પહેલાં વાપરવા નહીં.

• (૬) તાત્કાલિક ઉપાયો-(૧) ડાક્ટરની મદદ મળે તે દરમ્યાન એક પાર્શનટ (સવા જેર) પાણીમાં ૧ થી ૬ ડ્રેન (ધઉં ભાર) પોટેશીયમ પરમેંગેનેટ નાંખી તેનું મિશ્રણ નદીથી પીવાય તેટલું આપવું. (૨) દર્દીને સુતેલો ગખવો; ઉઠ એસ કરવા દેવી નહી. ડાકમાં જ્યારે કોલેરાની અસર હોય ત્યારે દર્દીને બરફ ને પાણી કે મોઝા ને બરફ આપવાં. પછી જેમ સુધારો થતો જાય તેમ ઝીણા એસારટ (આસારાટ) ની કાંજી, દુધ અને મોઝા, દુધ અને જવનું પાણી, ચોખ્ખાનું એસામણ આપવા. (૩) ડાક્ટરની મદદ મેળવવાને લાચાર દર્દીની ખમર એસોસીએશનના સેક્રેટરીને કાંઈ પરચુરણ ગૃહસ્થ તરફથી મળજે તો તેને તરતજ તેવી મદદની મફત ગોઠવણ થશે.

કોલેરાના ઉપાય-જોરબન નંદલાલ બળસાથી લખી જણાવે છે કે, જેમ વડના ઝાડને વડવાઈ હોય છે તેમ પીપળાના ઝાડને (પીપળનું ઝાડ નહિ) પણ વડવાઈ હોય છે. આ પીપળાની વડવાઈ તથા મરીના ઘણાને સાથે વાડી કોલેરાના કેસને બે ત્રણ વખત પાવાથી આરામ થઈ જાય છે. ઝાડા વિગેરે ખંધ થાય છે. મેં ત્રણેક કેસોમાં આ ઉપાય અજમાવ્યો હતો ને તે દરેક કેસમાં ફતેહમંદ નીકળ્યો હતો. વડવાઈ એટલે ડાળમાંથી જમીનમાં જે મૂળીયું પાછું જાય છે તે.

વાયરોગ.

(ગતારક ૫૪ ૧૭૪ થી ૨૩).

૧ બાળકોની આંચકી-આંચકી આવવાના ઘણાં કારણ છે. બહુ શરદી થવાથી ઉવરત કે હાંફણું જોર વધવાથી. દાન આવતી વખત ઉમેથી પડી જવાથી, અચાનક બી જવાથી બાળકોની મા વાહડાં ખાટાં ખાગં નહીં પચી રહે તેવો ખોરાક ખાવાથી વાસનો પ્રકાપ થઈ આવે તેથી બાળકને આંચકી ઉપડી આવી, હાથ પગ ઠાક વીગેરે ખેંચાય છે એટલે પાણી કે ફીણ નિકળે છે તેના તાત્કાલિક ઉપાય.

૧ કેશર, ને, ખાતાલ ટુંબડી વાટી, પાંચ.

૨ ગૌરાચંદ એક રતી આપવું.

૩ કેશર, લવીંગ, કાચણ, અજમાને પોટી શરીરે ખરડ (લેપ) કરવો.

૪ ફલાલીનના, કપડાનો શેક કરવો, હલકા જુલાળ આપવો.

૫ તુલશીપત્ર કે આદુના સ્વરસમાં આનંદબેરસ આપવો.

૨ બચ્ચાનો ભાર—જે બચ્ચાને ભાર હોય તેને તાવ આવે છે, સફેદ ઝાઝ થાય છે, શરીર ગળતું જાય છે, ફેળાં, ઘડી, ખજુર, અડદનું પીઠું, બચ્ચું ખાય, અગર બચ્ચાની માતા ખાય તેને લીધે ભાર રહે છે.

ઉપાય—જે ચીજનો ભાર લાગ્યો હોય તે ચીજ ખાળીને રાખ કરી પાણી સાથે પાવાથી બચ્ચાને સારૂ થાય છે અને તાવ નાશુદ થશે.

૩ બચ્ચાંઓ ઘૂડ-ચુનો-કોયલા-કાંકરી-રાખ ખાય છે તેના ઉપાય—ખોદાર કાંકરી ખે બાતી ભાર લી સાથે પાવાથી આરામ થાય છે. હાથ પગ દોરડી અને પેટ ગાગરડી હોય તે પશુ સારૂ થાય છે.

બચ્ચાના-ઝાઝ-ઉલટી-ઝાઝમાં લોહી પડતું તેના ઉપાય—

૧ જાવંત્રી, નાગરવેલના પાંન સાથે આપવાથી ઝાઝ મટે છે.

૨ ચુનાની આઝ. (નીતરું પાણી) કે સુવાનું પાણી, પાવાથી ઉલટી મટી છે, અને દુધ પેટમાં રહે છે.

૩ કાકડાસીંગી, અતવિલની છળી, અને લીડીપીપર સરખે વજને લઈ બેથી ૩ વાલ આપવાથી મરડો તથા લોહી પડતું બંધ થાય છે.

૪ ખીલીના ગરબ, ને ઝોયમીજર, સાકર સાથે આપવાથી ફાયદો થાય છે.

૪ બચ્ચાના પેશાબમાં સફેદ છાશ જેવું જાય તેના ઉપાય—જે બચ્ચાને કમો હોય છે, તેને પેશાબ ઉપર છાશ તથા પેશાબ છાશ જેવો ઉતરે છે.

ઈંદ્રજલ, કાંકરીઓ, ને વાવડીંગ, શેડી જાસમાં પાવો, પીત પાપડો, એક વાલને આસરે પાવો, ઉપર સરખા જુલાળ રહેતો.

૫ ઉંદરી-બચ્ચાના માથામાં ઉંદરી થાય છે તેના ઉપાય,

૧ લીંમડાની લીંબોળીને વાટી તેવમાં કકડાવવું તે ઉંદરી ઉપર લગાડવું.

૨ કાંટાશેળીઆનાં પાંન વાટી તેવમાં કકડાની તેવ માથે લગાડવું.

૩ ગ્વાસલેટ તેવમાં સાજનાં ફૂલ (સોડા) નાંખી લગાડવું.

૪ સરસીયા તેવમાં ગંધક તથા બજર લગાડવી.

૬ રતવા—રતવાનો સોળે શરીરમાં ચોતરફ ફેરવી કરે છે. પીડા કરે છે, પાકે અને કુટે છે ત્યારે બળતરા સખત થાય છે.

ઉપાય—૧. ત્તવેલીઓ, ઠાળોહંસરાજ, સોનાગેર, અને સુખડનો લેપ કરવો.

૨ રતાંબી, પાળો, આંબાહલદર, જટામાંસી (ખાલજી) પાણીમાં વાટી લગાડવું.

૩ હેમકદ અને સાકર ખાવાથી ધણે ફાયદો થાય છે.

ખોરાક—મોમાં ચાંદા પડેલાં હાંવાથી ખોરાક લઈ શકતો નથી અને તેથી દોર તંદુન નબળું થઈ જાય છે સક્રિય જનનવા માટે ચોખા શેર ૨, દુધ શેર ૩, માકર શેર ૧૧ અથવા તો ગોળ શેર ૧૧ તેની કાંઈ જવાની નળી વતી દિવસમાં બે વખત પાવી. આ પ્રમાણે એક વખતનું છે આરામપર આવવા લાગે ત્યારે ચોકું લીધું ધાસ, ગાજર, મૂંગી, ઘઉંનો બુસ્સો વગેરે ખાવા આપવા અને તંદુન આરામ પર આવ્યા બાદ સૂકું ધાસ આપવું.

તંદુન આરામ પર આવ્યા બાદ તેને લગતો જે સામાન હોય તે પ્રકીર્ણો ખાળી નાખવા જેવો હોય તેને ખાળી નાખવો. ખાળીના સામાનને ઉકળતા પાણીથી ધોવો અને દોરને ગરમ પાણીથી નવરાની તદુસ્તં દોરો સાથે સંપર્કવું.

દોર મરી જાય તો તેનું ચામડું નહીં ઉતરાવતાં ગામથી બહુ દૂર લઈ જઈ છૂટું ઉકાળે ખાડો ખોદી સુતે તથા મીઠાનો ધર ફરી તેમાં દોરને દાટવું સુતો ૧ મણ તથા મીઠું ૧ મણ વાપરવું આ પ્રમાણે કરવાથી ચેપ ફેલાતો નથી અને રોગ નાશ પામી જાય છે.

સાવચેતી—ખરવાસા, મોવાસાનો રોગ ફાટી નીકળ્યો હોય ત્યારે હવામાં ભરાવવા નહીં, દોરોને ટાળામાં મોકલાવવા નહીં પણ પાણી તથા ધાસ ધર આગળ આપવા જે ગામમાં રોગ હોય તે ગામના કાંઈ પણ દોરને બીજા ગામમાં જવા દેવું નહીં, તેમ બીજા ગામના કાંઈ પણ દોરને રોગવાળા ગામમાં આવવા દેવું નહીં જનપરોનું દવાખાનું જે ગામથી નજીક હોય તે ગામના લોકોએ આ રોગની દવા દવાખાનામાંથી મેળવવી અને દૂરના ગામ વાળાઓએ પોતે તસાદીને આ રોગ ફાટી નીકળ્યા મળ્યા બાદ આવવી, અને પોતે તસાદીએ તુરંત વેટરીનરી સરજન તરફ જાહેરાત આપવી કે જેથી સરકારના દરમ્યાન અન્વયે વેટરીનરી સરજન રોગવાળા ગામે આવીને રોગ અટકાવવાનાં આપતા હોયો ચોજશે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે વર્તન કરવાથી દોરોને વધારે દુખ સહન કરવું પડતું નથી, દરદ તેનું જોર દેવાની શક્તિ નથી, મરણ પ્રમાણે બનતા સુધી બીતકું આવતું નથી અને તેથી ખેડૂતભાઈઓને નુકસાનીમાં ઉતરવું પડતું નથી.

(ચુજરાતી).

અનુભવ સિદ્ધ દવાઓ.

૧. લોહી વિકારનાં દરદો માટે અક્સીર ઉપાય.

ખેરના રસની બરાબર આમળાતો રસ મેળવવો તે એ બેના વજનથી ચોથે ભાગે મધ મેળવવું પડી દરોજ દીવસમાં ત્રણ વખત તેમાંથી બળે તોલા, લેવાથી દસ દિવસમાં મરી જાય છે તે સારસાપરિવા કરતાં વીસગણો શુભુ આપે છે.

૨. વીછીના હરની ઉપર અક્સીર શુદ્ધીકા.

અનુભવ સિદ્ધ—કૌવચતા બીજ, હરતાલ, કાયમીનાં હાડકાં મનસીલ, એ બધાને સરખે વજને લઈ મેદસરાના પાનાં તથા ખોરડીનાં પાનાં અને મધ નાખીને બધાને એકત્ર કરી ખરડ કરવું તે ગોળાઓ વાળવી તે છાંયડે સુકવીને ઉપયોગમાં લેવી વીછીનું ઝેર ન્યાં ન્યાં ચઢ્યું હોય ત્યાંથી ૩ ખ સુધી ધીમે ધીમે ફેરવવું બિંદુ ફેરવવું મિદિ ૩ ખ પર ગોળી સુકવી તથા મસી ચોપડી એટલે તુરંત વીછીનું ઝેર ઉતરી જશે.

ઘરગથુ દેશી દવાઓ.

(લેખક આર્ષવૈદ્ય મયારામ સુંદરજી.)

સુરોખ્યાર—આને ઇંગ્રેજીમાં નાઇટ્રોઇડ ઓફ પોટાશ્સ કહે છે. તેને ધોષને સાફ બનાવી દવામાં યોગ્ય છે. તેમાં તાવ શીત કરવાનો સ્વેદક ગુણ છે. તે તાવ મોથો પડે ત્યાં સુધી બળે કઠક બળેવાલ, જળ સાથે મેળવી પાવાથી સ્વેદવળી, પેશાબ વધી તાવની ગરમી ઓછી થઇ તાવ ઉતરે છે. ઉપર મુજબ દેવાથી પેશાબમાં થતી બળતરા ક્રમ થાય છે. જોથી તેને ઉપર મુજબ જળ સાથે પ્રમેહાદિકમાં અપાય છે. સુરોખ્યારથી બમણા ચણક કપાળ લઇને ચુરુ કરી તે બળે પહોરે કે સવાર સાંજ ૧. બા. બા બાર પ્રમેહ, પ્રદર મટવાને દેવાય છે. કોઇ તે સાથે મુખડના સ્વચ્છ તેલનાં ૫, ૫ ટીપાં પણ આપે છે, તે તેથી પ્રમેહ પ્રદરનું દરદ નબ્દી મટે છે. આવી યોજનાથી કફનું દરદ પણ મટે છે. સુરોખ્યારનો અઝી ઉપર નાના બકડીયામાં રસી કરી નેત્રની સ્થળિયો ઢાળે છે અને તેનાં ટેપાં દિવાની પાસે ધરીને ઓગાળી લીલા બનાવે છે, તે નેત્રમાં ફેરવવાથી નેત્રને થંક વળે છે. આમ સળિયો ખીખામાં ઢાળી કાળલીયો વેચે છે. સુરોખ્યારનાં રમકડાં પણ ખીખામાં, ઉપર પ્રમાણે ઢાળી બનાવી વેચે છે.

ટંકણુખાર—ટંકણુખાર બકડીયામાં સેકા બારીક વાટી, પછી તેને શીશીમાં ભરી દેવો. તે મધમાં મેળવી બાળકના મુખપાક (આવેલા મુખ) માં લગાવવાથી તેને રુજવે છે. તે મધમાં મેળવી જરા જરા આંજવાથી આવેલી અખિ, વાર્વણ તે પુલ્લ મટે છે. કોઇ તે સાથે કાથો ઉમેરી પછી ઉપર પ્રમાણે મુખપાક માટે વાપરે છે. તેલમાં મેળવી દાઝેલાં ભાગમાં લગાવાય છે. તે ન મટે તો દાઝેલા ભાગમાં બાઇકાબોનિટ સોડા (સાંછનાં પુલ) ને તેલમાં ધુંટીને લગાવવાં. વહેતા કાનમાં પુલતેવ ટંકણુખારનું ચુરુ ધઉં ધઉં બાર નાખી ઉપર ધુપેલ તેલનું ટીપું પાડવાથી વહેતા કાન મટે છે. ટંકણુખાર જેટલી લીંડી-પીપર મેળવી તે બેઝાની ભાર મધ સાથે ચટાડવાથી ચોલો ક્રમ શીત થાય છે, ને દર મોઝો થાય છે. વાલ બે વાલ ટંકણુખાર મધમાં બાળકને દેવાથી બાળકની ચરદી, બા-સ્ફી, સસણી, તાવ ખેંચ, તાવકતોળ મટે છે. બેઝાની બાર ટંકણુખાર ને ૧ સ્ત્રી અશીષુ મા સાથે મરડામાં દેવાથી તરતજ મરડો મટે છે. બળે પહોરે બળેવાલ એકાદ મહીનો તેટલા વળને મધ સાથે આપવાથી અપરમાર (વાઈફર) મટે છે. બોરાસિક્કોચીક ટંકણુખારનું લોષ છે.

નવસાર—ઇંગ્રેજીમાં નવસારને અમોનીયાકલોરાઈડ કહે છે. તે સાફ પકવીને દવામાં યોગ્ય છે. લોહીની ગંકિ કે મડ ઉપર તેના પાણીનાં પોતા મુકવાથી તે શીત થઇ ઉપડતી બેઠી બળે છે. તે સાથે સુરોખ્યાર મેળવવાથી તેનું પાણી અતિ થંક બને છે. તેનાં પોતા તાવ ક્રમ કરવા માટે કપાને મુકાય છે, તથા સારણુમાં ચલાવવા તે ઉપર મુકાય છે. સ્તન પાકની શરૂઆતમાં આર્વા પોતા મુકવાથી તેના ગોળને શીત પાડી સમાવી દે છે. નવસાર ને કળીચુનો એક બંધ છુચવાળી શીશીમાં એકત્ર કરવાથી ને તે સાથે જરા જળ મેળવી સુધાડવાથી માથાનો દુઃખાવો મોથો પડે છે તથા સિરદીરીઆની એમુદી દર થાય છે. નવ-સાર પેટમાં દેવાથી તાવ, મનનો ચોળે (ગાંઠ), કમરો, બરોળ, ચેધર, માથાનો દુઃખાવો,

આધારીશી, ચરકા, વા, કદ, સુંઝીરો વગેરે મટે છે. વજન-કરીયાતું ને વંચીયાળીના પાણી સાથે બળે પહોરે બળે વાસ આપવો. તાવ તથા ઘાટીઓ તાવ અટકાવવાને માટે તેથી બમણું કે ત્રમણું વજન આપવો. નાનાંને તેની ઉંમર પ્રમાણે દેવો.

મીઠું—ઝેર ચડ્યુ હોયતો ગરમ પાણીમાં ૧ મુઠી મીઠું મેળવી તે પાવાથી કાંઈ વાર ઉલટી થઈ ઝેર ઉલટી વાટે બાહરે નિકળી જાય છે. ચરખુ કે છરી વિગેરે વાગવાથી જખમ થઈ લોહી નિકળતું હોય તો મીઠાના પાણીથી ધોઈ, મીઠાના પાણીના પાટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જખમ પુરાઈ જાય છે. બોબન પછી જરા મીઠું ચાવવાથી દાંત મજબુત થાય છે તથા તેમાં અનાજનો સડો થતો નથી. પડી જતાં વાગે તે બે શુદ્ધ ચવાય તો ચપટી મીઠાનું પાણી કરીને પાવાથી સુઢીમાં આવે છે. વિંછીના કંબ ઉપર મીઠાના પાણીનું પોતું મુકવાથી તથા તે આંખમાં આંજવાથી અને જરા પાવાથી તરત વીંછીની પીડા કમ થાય છે ને મટે છે. વા ઉપર મીઠાના પાણીનાં પોતાં મુકવાં તથા જથી ૬ લાસ જળમાં મેળવી પીવું.

લશણ—લશણ અને અલશણ અને વાતો અકસીરે ઉપાય છે. લશણ, સંયજ ને હીંગતી વાસ વાંસતી ગોળી કરીને તે ૧ થી ૨, થીણા ધીમાં દેવી. લશણની ૭ કળી ફેલી તે સાથે તેટલું મીઠું વાટી તેને થીણા ધીમાં બેળવી આપવાથી અલશણ, આફરા, પેટનો દુઃખાવો, વા, મંધીવા અને બીજા વિવિધ વા, થતો ક્ષય રોગ, મધુમેહ, વિપમજ્વર, શુભ, ચળ મંત્ર-હણી વાયુ વિગેરે મટે છે. નિત્ય લશણ દહીં સાથે પાવાનું જરૂરી રાખવાથી ક્ષયને સંમહણી મટે છે. લશણના ૧ ગાંઠીઆની કળીયો ફેલી તે સાથે ૧ સ્તી અરીણુ તથા જરા મીઠું નાંખી વાટી, ઘી સાથે કઢાવી તે જાળના ગેટલાના કટકા સાથે ખાવાથી સખત મરડાને પંથુ મટાડે છે. લશણ ફેલી સુકરી તે સાથે સંયજને તેટલી હીંગ મેળવી તેની ગોળીઓ બનાવાય છે. અને ઉપર કલા દરદેમાં ઘીમાં બેળવી અપાય છે.

કઢો (કુંગળી)—કુંગળી છુંદીને ઘરમાં રાખવાથી ફૂરતી હવા સુધરે છે. કુંગળી છુંદીને સુંઘાડવાથી કિટ્ટીરીઆ વિગેરેની બે મુઠી દુર થઈ મુઠી આવે છે. નિત્ય તેનું સાક ખાવાથી શરીર પુષ્ટ થાય છે. કાચી છુદી તેનો રસ ૩ ૧ લાર, તેટલા મધ, ઘી સાથે મેળવી લેવાથી નામદં મટી મદં બનાવે છે. તમાકુનો ઠંદ કુંગળી સુંઘાડવાથી દૂર થાય છે.

લીંબુ—તેને કાગડી લિંબુ પણ કહે છે. ૧ થી ૨ લિંબુનો પાશેર પાણીમાં રસ મેળવી તેમાં નવટાંક ગોળ કે સાકર બેળવી આમ બનાવેલું લિંબુનું સરખત પાવાથી તાવની તૃષા, દાહ, બળતરા, શીરપીડા, ત્રાડ ને તાવ તરતજ શાંત થાય છે ને આમ બે ત્રણ દિવસ દરવાથી તાવ પણ મટી જાય છે. તેવીજ રીતે દરીયો લાગેલ મટે છે. અને સાક લાગતી તાણુથી ને પેડાંમાંથી લોહી નીકળે છે તથા શરીરનું લોહી બગડે છે તે પણ તેથી ૩ થી ૬ દિવસમાં સુધરી આરામ થાય છે. ખોરાક સાથે દાળમાં કે લાજમાં લિંબુનો રસ ખાવાથી તે અગ્નિ દિપત કરી—અજ પાચન કરે છે. દુષ્ટ રોગ ઉપર લીંબુ લગાવવાથી તેને કમ કરી ત્વચા રોગને મટાડે છે, આંખમાં લિંબુનો રસ આંજવાથી તથા બાહર ચોપડવાથી આવેલી આંખની ગરમી, તથા ચોરચીર, નેપાળા કે બિલામની ગરમીને શાંત કરીને મટાડે છે. તેપાળા આદિનો અતિ રેચ લાગવાથી ન વળતો હોય તો એકાદ લીંબુનું સરખત કરી પાવાથી તે તરત વૃદ્ધી જાય છે. લિંબુ મીઠે ચોળાને નહાવાથી વાળ સુંવાળા

સ્વચ્છ ને મોક્ષા' થાય છે. તેમજ શરીરને મુખ ઉપર લગાડીને નહાવાથી ઉનાળાના તડ-
કાથી જે શરીર તથા એહેરાની શામતા આવેલ હોય છે તે દૂર થાય છે. આદુની કાતરી
કરી તે ઉપર વાટેવ મીઠું ને લિંબુનો રસ ચડાવી દાંધેવાર પછી ખોરાક સાથે અથાણા
રૂપે ખાવાથી રૂચી ઉત્પન્ન થાય છે, જઠરા મજબૂત થાય છે અને અન્નનું પાચન થાય છે.

તજ—ક્ષય તથા મુંઝવે ઉત્તમ ઉપાય છે. તજ જે આની ભારથી પાવલીભાર વાટીને
દહીં સાકર સાથે પાવાથી પર વાળો મરડો અને ક્ષય તથા સંગ્રહણી મટે છે. તજ વાટીને
માથે ચોપડવાથી માથાનો વાયુ, મરદીનો દુઃખાવો દૂર થાય છે. વજન—નાના બચ્ચાને ૧,
રતી થી ૧ વાલ; મોટાને ૩ થી ૬ વાલ ગદ્યમાં મેળવીને દેવું.

એલચી—પાચકને મુગધી છે. પાંચ દશ દાણા ખાવાથી દુધપાકનું અછરણ દૂર
થાય છે તથા દુધના ખોરાકનું પાચન થાય છે. એલચી દાણા વાટીને આંખ ઉપર ને કપાળે
ચોપડવાથી માથાનો દુઃખાવો તથા રાત આંધળા પાણું મટે છે. એલચીનો અર્ક એ
નામથી વેચાય છે તે એલચીનો અર્ક નથી; પણ કાળપુટી એલસ નામનું એક તેલ
હોય છે. તે પણ કપાળે લગાવવાથી માથાનો દુઃખાવો મટે છે તથા તેથી આંખો દૂર છે.
તે વા ઉપર લગાવવાથી વાત વધી મટે છે. ૨ થી ૪ ટીપાં સાકરના ભુકામાં પેટમાં દેવાથી
પેટનો દુઃખાવો ને વાયુ દૂર છે. અને અછરણ આફરો મટે છે.

જયદળ—ઝડાડા, મરડાનો અને સંગ્રહણીનો તે એક ઉપાય છે. તે મીઠાઈમાં મુગધી
મટે વપરાય છે. તેલમાં નાખીને લગાવવાથી કોલેરામાં ગોટલા, આંટી, એડે છે તેને સમાવે છે
તથા વાયુ, કળતર ને દુઃખાવો દૂર કરે છે. પાણીમાં ધસીને માથાના દુઃખાવા ઉપર લગાવાય
છે. સંગ્રહણી રોગ બંધે પહેરે બંધે આની ભાર દહીં સાકરમાં અપાય છે. નિંદ્રા ન આવતી
હોય તેવા અજંપાના રોગમાં રાતે ૦૧ જયદળ દુધ સાકરમાં અપાય છે. ટોપડને જયદળ
વાટીને વાળમાં લગાવવાનું જારી રાખવાથી વાળ વધે છે ન કાળાબોજ બને છે. જયદળનું
તેલ લગાવવાથી વાળ કાળસ પડે છે. જાળકને રા રતીથી ૧ વાલ ઉપર મુજબ અપાય
છે. વધુ લેતાં ઘેન ચડે છે. અને ગળું શુકાય છે. જવંત્રીમાં પણ જયદળનાજ મુણ છે.
વજન ૧ થી ૨ વાલ.

લવિંગ—સરદી, સગેખમ ધએલાને, લવિંગ, પાણીમાં વાટી, ગરમ કરી કપાળે
લગાવે છે. કોઇ તેમાં અશીષુ પણ ચોળે છે. તેથી શિર ખીડા પણ મટે છે. મોટી હિમરનાને
૪ થી ૮ લવિંગ દેવાં લવિંગ ખાવાથી અછરણ આફરો ને પેટનો દુઃખાવો તથા રેચનો
ધુમરડો મટે છે. લવિંગનું તેલ ૧ થી ૩ ટીપાં સાકરમાં પેટની અંદર અપાય છે.

કેસર—કેસર કાચીરી સર્વથી ઉત્તમ ગણાય છે. તેનું મૂળ ઉત્પત્તિસ્થાન કાશ્મીર
દેશ છે. કેસર એ તેના છોડના ફૂલની પાંખડીયો છે. કેસર મુગધને પિળા રંગ માટે પાક
આદિમાં વપરાય છે. કેસરનો ખરડ કરવાથી બાળકની સરદી, વાયુ, ખેચ વિગેરે મટે છે.
તે ઘડ ભાર પાવાથી પેશાબનું દરદ મટે છે. મોટી હિમરનાને ૧ થી ૨ વાલ પર્વત
મધમાં દેવાય છે.

કુપુર—આને કાઈ ખરાસ કુપુર પણ કહે છે. તેમાંથી તે સાથે ઝોશડીયાં મેળવી
ઉગાડી લીમસેની ખરાસ પણ જનાવાય છે. કાઈ ઉન્માદિ કે દરદી તોફાને ચડ્યો હોય
ત્યારે એકાદ વાલ કુપુર પેટમાં દેવાથી તે શાંત પડે છે. ઝેર કાચાનાં ઝેર ચડ્યું હોય ને
તેથી ખેંચાતો હોય તેને, કે હિરદીરીઆની ખેંચ કે તોફાન થનું હોય તેને ઉપર મુજબ

દેવાથી તે સાંત થઈ મટે છે. ત્રણ કે જામખાં જીવડા પડ્યા હોય તેમાં ખાંડ સાથે કપુર મેળવી જામખાં નાખવાથી જીવડા તાનડતોળ બાહેર આવે છે તથા તેથી જામખાં પણ રમય છે. જીવડા બાહેર આવે કે ચીમટાથી લઈ લેવા વજન નાની હમરે ૧ થી ૨ ઘઉં ભાર અને મોટાને ૪ થી ૬ ઘઉં ભાર દેલેરાની દરેક રિયેતિમાં કપુર એ રામખાણ ઉપાય છે. વજન પોરે બેપોરે નિરાંત ધાય ત્યાં સુધી થીણા લીમાં કે દહીંમાં દીધા કરવું. અંગર મધમાં મેળવી ચૂટાડવું. કપુર, રેઠડીફાઇડ સ્પિરિટ સાથે પિગળાવી કપુરનો અર્ક બનાવવામાં આવે છે. તેના ૫, ૫ ટીપા પતાયામાં પાડીને બે ત્રણ ત્રણ કલાકને છેડે દેલેરામાં આપવામાં આવે છે. કપુર ૧ ભાગને તલતું તેમ ૪ ભાગ, એકત્ર ઘુંટી વાયુના દુઃખાવા ઉપર ચોળવામાં આવે છે. બંધ વાસણમાં કપુર ગરમ કરવાથી તેનો રસ ધાય છે તે ઢાળીને તેની ગોળીઓ તે માળાઓ બનાવે છે. એક રતી કપુર ૧ રતી અશ્લીષ્ટની ગોળી કરી પેટમાં દેવાથી કે યુદ્ધમાં પહેરવાથી પ્રમેદમાં યતી જાગૃતિનું શમન ધાય છે. દાણાના કાકારમાં કપુર ભારવાથી દાણામાં સજો પડે નથી. તેમજ બનાત કે બનાત કપડાને આંતરી ખાતી નથી.

મીઢાળ—મીઢાળ ફળ ૧ કચરી વાટી ઉના પાણીમાં ચોળી ગળીને પાવાથી ઉલટી ધાય છે તે પેટમાં ગચ્છેલું જઢેર ઉતરીમા નીકળી જાય છે. મીઢાળનું ચુરુ તે અશ્લીષ્ટ સમ ભાગે લઈ ગોળી રતી રતીની કરી બે પહેરે એક દેરી ભરી રાખવાથી રક્ત પડવાનો સમ્પત મરડો પણ મટે છે. કદનો મુઝારો પણ આવીજ રીતે દેવાથી મટે છે. મીઢાળને બદલે અર્ક મુળની છાલ પણ ચોળાય છે. આવી ગોળી ટાઢીઆ તાવ આવવા પહેલાં બે કલાક દેવાથી તે અટકે છે.

આકરો—અર્ક ૫૪ બાણીને પેટ ઉપર બાંધી સેક કરવાથી પેટનાં દરદ મટે છે. અર્ક મુળની છાલને અશ્લીષ્ટની રતી રતીની ગોળી કરીને બે પોરે એક દેવાથી સરદી, સળેખમ, ઉધરસ, દમ, કફ ને મરડો તથા ટાઢીઓ તાવ મટે છે. અર્કચુર્ણને અશ્લીષ્ટની ૧ રતીની ગોળી કરી મરડામાં દેવી.

કવિવર વાણભટ્ટ.

(લેખક શ્રીકૃત મહિલાવ કેશવલાલ પરિખ.)

આ કવિવર પેતાનાં પૂર્વજોની, સંબંધી જનોની, સુરતી તેમજ નિવાસ સ્થાનની વગેરે માહિતી પોતેજ લખી મૂકી છે તે મોટા આશ્ચર્યની અને સમાધાન કારક વાત છે. આ કવિ વાંતસાધન કુળમાં જન્મ્યા હતા. તેમના પૂર્વજ કુબેર એ વેદ વિદ્યામાં ધણા પ્રવીણ હતા. ગુપ્ત વંશના રાજા તેમનું ઘણું સન્માન કરતા હતા. તેમને ચાર પુત્ર હતા. તેમાંના એક પશુપત નામનો હતો. તે ધણેજ વિદ્વાન અને કુળદીપક હતો. તે બાણની પ્રપિતા-મહા યાપ—તેમનો પુત્ર અર્થપતિ એ પણ ઘણો વિદ્વાન હતો. તેણે મુશ્કળ શિષ્યો તૈયાર કર્યા અને યજ્ઞ યાગાદિ કર્મ કરીને મહત્કૃતિ સંપાદન કરી હતી. અર્થપતિને વેદશાસ્ત્ર પારંગત એવા બ્રહ્મ બ્રહ્મણ અગિયાર પુત્ર હતા; તેમાં ચિત્રભાતુ વિદ્યાના તેજ વડે સ્ત્રીને સ્વયં સરખો હતો. તેમને બાણ નામે પુત્ર યમો. બાણેની માતાનું નામ રાત્યદેવી હતું તે બાણની બાલ્યાવસ્થામાંજ દેવલોક પામી—તેમના પિતાપણુ તેમના ચૌદવર્ષની વયે સ્વર્ગે સિધાબ્યા, શાણુ નદીની પશ્ચિમે “પ્રતિકૃટ”, નામના ગામમાં બાણનું સ્થાન હતું—બાણ બાળવયમાં

સ્વચ્છંદી હતા. એમ તેમના ચરિત્ર પરથી જણાય છે. તેમના માતૃપિતા તેમની બાળવયમાં નિર્વાણ પામવાથી અને પાછળથી તેમનામાં વિદ્યા અને તાર્કિકતા પ્રાદુર્ભાવ થવાથી તેમની સ્વચ્છંદી વૃત્તિને અધિક ઉત્તેજન મળ્યું—આમ થવાથી તે પ્રથમ તો મોટા મોટાના ઉપ-હાસને પાત્ર થયા; પણ પાછળથી વિદ્વાન ગુરૂના સદવાસથી અને મોટા મોટા રાજદરબારમાં ફરવાથી તે મોટા મોટા રાજગોના સન્માનને પાત્ર થયા. તે સમયના રાજા રત્નવાંકી તરફથી બાણના પૂર્વજોનું સાર સન્માન થતું હોવાથી તેમને ‘વજ્રો વૈભવ પ્રાપ્ત થયો’ હતો એમ જણાય છે. તેની પામે ધણીજ આશ્રિત મંડળી હોવાનો તેણે સ્વતઃ ઉલ્લેખ કરેલો છે.

બાણભટ્ટ દેશાટન કરવા નિકળતા ત્યારે તેની સાથે એકાદ મંસ્થાનિકની માફક મંડળી રહેતી. આ પરથી ‘વિદ્વાન દરિદ્રોયતઃ’ આ સર્વ સામાન્ય નિયમને આ કવિ અપવાદ રૂપ હતા એમ કહેવાને હરકત નથી.

આગળ આશ્રતા બાણ કવિની વિદ્વાની કીર્તિ—હર્ષરાગના ‘દરબાર’ પર્થત પહોંચી ગઈ. કારણ ગુણવાનમાં ખરેખર ઉત્તમ ગુણ હોય છે તો તે તેની આગળ જ દોડ્યા કરે છે. પરંતુ દુર્જનોથી સંજ્ઞાનોના ગુણનો ઉત્કર્ષ સહન ન થવાથી તેઓ તેમની અપકીર્તિ થતા માટે પ્રયત્ન કરે છે અને તેમાં જ મોટા આનંદ માને છે. એમ ઘણું પ્રસંગે દેખાય છે તે પ્રમાણે કેટલાક દુર્જનોએ પોતાના સ્વભાવાનુસાર બાણકવિ સ્વયંથી હર્ષરાગનું મન કલુષિત કરી નાખ્યું હતું. આ અનુભવપરથી કે કેમ તેણે અકારણા વિનંત પૈર તત્ત્વ રાજનાત્કસ્ય મયંન વિચતે;’ કારણ સિવાય પૈર કરનારા દુર્જનથી કોને બચ થતો નથી? એમ કહ્યું હતું. પરંતુ જગતિપ્રતા પરમેશ્વરે એની યોજના કરી રાખેલી દેખાય છે કે ત્યાં દુર્જન હોય છે ત્યાં ધણું કરીને સંજ્ઞાનોના યોગ કરી રાખેલો હોય છે; આમ હોવાથી જ જગતની ગતિ-ઉત્કર્ષાવસ્થાએ આવી રહી છે. હર્ષરાગનો ખંધુ કૃષ્ણરાજ એ વિદ્વાનોના અને સંજ્ઞાનોના ઘણા પક્ષપાતી હતા, તેને આ બનાવથી ધણું ખોટું લાગ્યું. તેણે હર્ષરાગ પાસે બાણકવિની વિદ્વાતા બદલ વાત કાઢીને, ‘આશ્વાવસ્થામાં પ્રાયઃ સર્વ તરફથી પ્રમાદ થાય છે; ધર્માદિ પ્રકારે કહીને હર્ષરાગના મનનો દુર્ગંધ કાઢી નાખ્યો! કારણ—

“અતિ કુપિતાઅપિ સ્ત્રજનાયોગન મૃદુ ભવન્તિ નતુ નીલાઃ ॥

હેમ્નઃ કઠીણસ્યાપિ દ્રવણો પાયોસ્વાડસ્તિ ન તૃણાદેઃ ॥

ઉદાર અંત કરણના પુરોષો ઘણા ગુસ્સે ધાય છે ત્યારે તેમને બરાબર સમજાવીને કહેવાથી તેમના અંતઃકરણમાંથી દ્રવ ધ્રોટે છે, પરંતુ અંધમ મનુષ્યના મનમાં તે છુટતો નથી. ઉદાહરણાર્થઃ—સુવર્ણ એટલું કઠણું છે છતાં તે દ્રવે છે, પરંતુ તૃણ કાષ્ઠ ઇત્યાદિ વસ્તુ બળીબળાય છે છતાં પણ દ્રવતી નથી. આ પ્રમાણે કૃષ્ણરાગના ઉપદેશથી હર્ષરાગના મનનું નિઃકુરપણું જાહેર, તેનામાં ક્યાના અંકુર પુટ્યાં. પછી કૃષ્ણરાગએ બાણકવિને બોલાવવા માટે મેળવક નામના દૂતને મોકલ્યો. તેની આવી પરોપકાર સુદિ અને નિષ્કામ પ્રેમ જોષ-નેજ બાણકવિએ ‘અનપેક્ષિત ગુણદોષઃ પરોપકારઃ સતાં વ્યસનમ્’ એ પ્રમાણેના કૃષ્ણરાગને ઉદ્દેશીને ઉદ્ગાર કાઢ્યા હતા. પછી યોગજ દિવસમાં બાણકવિની યાપ હર્ષરાગ પર પડવાથી સંતુષ્ટ થયેલા હર્ષરાગએ બાણકવિને સન્માન, વિત્ત, પ્રેમ, વિશ્વાસ ઇત્યાદિ વિષયમાં પરમાવધિએ પડોઆડી દીધો. (અપૂર્ણ)

હરસ નાશક ગુટિકા

નામની અત્યંત ખાત્રીવાળી અનુભવેલી અને ગુણવાળી દવા ધણા વર્ષથી બતાવી છે જે સુકા કે દુખતા, અને દુઝતા હરસને મટાડવામાં રામચાણુ કામ કરે છે. ધણા માણસો-એ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે ઝાડાવાટે જતા લોકોને તો તે એકજ દિવસમાં બધું કરી દે છે બહાર નીકળેલા ખુટા જેવા હરસના મસાને તે એકદમ બેસાડી દે છે સંભાવી દે છે ઝોપરેશન કરવાની જરૂર રહેતી નથી. તેમ મટ્યા પછી ફરી થતા નથી. દરત હમેશાં સાફ આવે છે, બુખ કદીને લાગે છે અને શરીરને શક્તિ આપે છે.

જો તમે હરસની દવા કરી કરીને ચાક્યા હો, કોઈ પણ ઉપાયે શાયદો ન થયો હોય, અને પૈસાની બરબાદિ કરી કટાવ્યા હો, તો નિરાશ થશો નહિ. આજેજ આ દવા મગાવી અને અનુકવ કરો ખરેખર આ દવા ધધરી આશિર્વાદ સમાન છે તેથી હરસ મટ્યા પછી ફરી થતા નથી અને છદ્મી પર્યંતના દુખથી બચાવે છે હજારો માણસોના પત્રો મળ્યા છે, અને હજારો માણસ તેનો લાભ લે છે.

દલકતાથી, સી એમ. ચોધરી લખે છે કે, તમારી દવાથી મને જુના હરસનું દરદ મટ્યું છે જે હજુ સુધી ફરી થયું નથી જેથી તેમાંની એક ડબી મારા મિત્ર માટે વી પી. થી મોકલો. આવા હજારો પત્રો મળ્યા છે એક વાર અજમાવી જોવા બનામણુ છે. ડબી ૧ ની કીમત રૂ ૩) અનુપાનના ડબીની કીમત રૂ ૨) બીનેની કીમત રૂ ૧) સાથે મહત્તમ રૂ ૧) તો મફત મળે છે પોસ્ટેજ ભુલું.

હરસથી જો તમે પીડાતા હો તો આજેજ પત્ર લખવા સુકશો નહી.

સંગ્રહણી પીલ્સ

નાગની અમારી બનાવટની મધરશીને માટે વિજ્ઞાની નીચેલી છે અને ઉપયોગ કરો, ધણાએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે આપને કદાચ તે રોગ લાગ્યું પડ્યો હોય તો જરૂર આ દવા મગાવી ખાત્રી કરો અને નવું જીવન મેળવો તેથી અન્ન ખવાશે, બુખ ઉધડશે, ખાધું પચશે, વારંવાર થતા ઝાડા મગી પચીને ખુલાસે દરત યશો શરીરમાં ફરી લોહી અને શક્તિ વધશે અજમાવી જોવા અમારી આપને ખાસ બનામણુ છે.

ડબી ૧ ની કીમત રૂ ૨-૦-૦ અનુપાનના ડબીની કીમત રૂ ૨-૦-૦ પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૮-૦ માં વી પી થશે એક માસ દવા ચાલશે. અડવાડીયામાંજ ફેર જણાશે આપને ખાત્રીવાળી મંત્રહણીની દવા જોઈએ તો તો મગાવી ખાત્રી કરવા બનામણુ છે.

દુર્ગંધથી, તેજમલ્લ વાસુમલ્લ રાખે છે કે, હું મધરશીની દવા કરી કરી ચાકી કટાવ્યો હતો છેવટે આપની મારા એક મિત્ર બનામણુ કરેજી આપની દવા મગાવી ઉપયોગ કર્યો, જેથી આજે મને મંદસ્થી મગી શરીર નિગમય બની ગયું છે, અને આપને આશિર્વાદ આપુ છું કે, ઇશ્વર તમારું બહુ કરશે મારા મિત્રોને હું તમારી દવાની બનામણુ કરું છું આવા અનેક પત્રો આજેજ જાય છે આપને આ દવા મગાવી ખાત્રી કરવા બનામણુ છે.

ક્ષયહરપીલ્સ.

ક્ષયથી બચવાની ઇચ્છા રાખનારાઓ તો જરૂર વારંવાર જોઈએ પછી ન વાપરે અને ક્ષયના પડામાં સપડાય તો તેના નશીબનોજ વાંક ચમત્કારો ક્ષયને માટે અતિ ઉત્તમ અને ગુણકારી દવા છે તેનાથી ગમે તેવો જામી ગયેનો ક્ષય પણ મટ્યા છે માટે અમારી બનામણુ માનો તો આજેજ મગાવી અને ગોતના પડામાંથી ખુટા બાજમ ૧ ની કી રૂ ૩-૦-૦ અનુપાનના ડબીની કીમત રૂ ૨-૦-૦ દવા એક માસ ચાલશે અડવાડીયામાંજ ફેર જણાશે.

દેવે કેમીકલ્સ, વર્કસ—અમદાવાદ.

ચંદ્રોદય.

ધાતુની નળખાઈ ઉપર આ લખ્મ અ-
કેસિરે છે. માત્ર ૧ થી ૩ રતી, મદ સાથે
આઈ ઉપર દુધ પીવું. તો. ૧ ની કી. ર. ૫૦)

મુક્તા મખ્મ—સાચાં માતીની લખ્મ.

સાધારણ નળખાઈ, ઉદરસ, ક્ષય, અને
દમમાં આ લખ્મ ઘણું ગુણુ કરે છે. કી.
તો. ૧ ની ર. ૩૦.

સુવર્ણ માક્ષીક મખ્મ.

પાકુમાં, સ્ત્રીઓના પાકુમાં, હૃદયોગમાં,
ગંડમાળમાં, સાધારણ નળખાઈમાં, અને
ધાતુની નળખાઈમાં આ લખ્મ ગુણુ કરે
છે. તો. ૧ ની કી. ર. ૨.

શૃંગ મખ્મ—સાખરસીંગાની લખ્મ.

આસ, શળ અને કદ મટાડી પુટ કરે છે.
તો. ૧ ની કી. ર. ૧.

સુવર્ણ વસંત માલતિ.

ઉદરસ અને આસ કરીને ક્ષય તથા દમમાં
ખુબ ગુણુ કરે છે. રચિ વધારે છે. શક્તિ
આપે છે. ધાતુને સુધારે છે. ઇર્ષ્યવશને
મટાડે છે. ધાતુગત જ્વર, વાયુ, ગોગ્રા, લો-
હિવિહાર અને દુખળાપણાને મટાડી,
ખાળક, વૃદ્ધ, સુતિકા અને ગર્ભિણી સ્ત્રીના
દરદોને મટાડે છે. માત્ર ૧ થી ૪ રતી.
૧ તોલાની કી. ર. ૨૦-૮-૦.

વિષ્ફોટક પીલ્સ.

આ ગોળીઓથી વિસ્ફોટક, મસા, ચાંદી
સરીરપર મરમીનાં ચક્રમાં પડી જવા,
ઉપદંશ અને ગરમીના તમામ રોગ તથા
પત પશુ મટે છે. ગમે તેવી દવા કરી કરીને
આખ્યા છતાં ન મટે તો તુરત મંગાવો.
દુખરો દરદીને કાપદો થયો છે, કી. ૧ ની
કી. ર. ૨.

સવારમાં બે ગોળી મદ પી સાકર સાથે ખાવી,

સુખધથી શુચાર મદન વદનજ
લખે છે કે, મને મર્યેલ ગરમીનો રોગ નિ-
શ્કેટક ઘણી દવાઓ કરવા છતાં ન મટયો
તે તમારી દવાથી મટ્યો છે માટે ૧ બીજી
કી. ૧, ૫, ૫ મોકલો.

વરોક્તની ગોલીઓ.

આ દવાથી બરોળ, પાંડુરોગ, શરીર
પીણું પડી જઈ ધોળી પુણી નેવું થવું,
કમળો, કમળી, કસેળમાં થયેલા લોહીનો
જમાવ, મંદાગ્નિ, અને કસેળના ખીજા રોગો
તથા હાયપગ ને પેટના સોજા મટે છે. કી. ર. ૧

રાજવંશી યાકુતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખર્ચ
પુરુષાતન અને શક્તિ આપી, બીરનો વ-
ધારો કરી, શુભેદ્રિયની શિષિયતા મટાડી
સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે.
નપુષ્કપણાને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને, આશિર્વાદ
સમાન છે. કી. ૧ ની કી. ર. ૫

નપુષ્કત્વારિ. લેપ.

આ લેપ ગુદ્ધ લાગ ઉપર લગાવવાથી
શુભેદ્રિય સતેજ થાય છે અને નપુષ્કપણું
મટી ખરી લુવાની પ્રાપ્ત થાય છે.
કી. કી. ૧ ની ર. ૩.

વધરાવઝ પીલ્સ.

સારથુ ગાંઠ, વધરાવળ, અંતરકું ઉત્ત-
રવું, અંતરગળ-આ દવાનો ચાલુ ઉપયોગ
સખવાથી ૧ માસમાં મટે છે.

વધરાવઝ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારથુગાંઠ ઉ-
પર ચોપડવાથી મટે છે. કી. ૧ ની કી. ર. ૧)

દોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત વિકારો મટાડી, બીરની વૃદ્ધિ
કરી, પુરુષત્વ આપે છે હાય પગનું કળ-
તર, માથાનો દુખાવો, ઢેહા ફાટવી અને
ઉદ્રિયની શિષિયતાને મટાડી યુવાન નેવું
બળ આપે છે. કી. ૧ ની કી. ર. ૧.

વ્લેક હૅરઓઇલ.

આ તેલ લગાવવાથી ધોળા વાળ કાળા
તુરત થાય છે. કાંઈ પડતા નથી. કી. ર. ૧-૦

સાચા મોતીનો સૂરમો.

આખનું તેજ વધારી આંખોનાં દરદો
મટાડી આંખોમાં ઠંડક આપે છે. તોલા ૧
ની કી. ર. ૧.

ફીવર પીલ્સ.

ગમે તેવા ટાટીઆ ઊગીઆ, એકાંત-
રીઆ, રોગના, અને ચોથીઆ તાવને માટે
આ દવા ઉત્તમ છે. કી ૩. ૧.

ગમે તેવા જુનો અગર નવો તાવ
૨૪ કલાકમાં આ દવાથી મટી જાય છે.

દાહ્યાનો મલમ.

દેવતાથી દાહ્યા ભાગ ઉપર લગાવ-
વાથી તુરત રૂઝ લાવે છે. કી. ૦-૮-૦

જુલાબની ગોળી.

આ ગોળીઓથી ગળામાં લાલ કે
ગરધરી બળતી નથી, વીજાચુંડા થતા નથી
અન બેચેની વગર, જેટલી ગોળી ખાય તેથી
બમણા જુલાબ થાય છે, અને મળ સાફ
થાય છે. ચાના ૧ થી ૪ ગોળી પાણી સાથે
આપવી. નાનાં છોકરાને ૧ થી ૨ ગોળી,
ડબી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

માથાનો પાવડર.

આ પાવડરથી દુઃખવા આવેલું માથું,
આઘાતોથી અને મગજનો તપાસ માત્ર
એક ચપટી મુંઘતાની સાથેજ મટે છે. ડબી
૧ ની કી. ૦-૮-૦

સ્વરજવાનો મલમ.

ગમે તેવું સૂકું કે લીલું ખરજવું ગમે
તેરલું જીવું હશે તોપણ તે તથા હાડ
જંગીર આ દવાથી મટે છે. ખરજવાની દવા
કરી કરીને યાકેલા હોય તેમને અજમાવવા
લાભામય છે. ડબી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

સા. ઇનસાલ જ્યેષ્ઠ એડનથી લખે
છે કે તમારી ખરજવાની દવાથી માફ અ-
રજવું મટી ગયું છે. માટે બીજી ના ડઝન
મોકલો.

આઈ ટ્રોપ્સ.

દુઃખવા આવેલી આંખોને આ દવા
એક જ દિવસમાં મટાડે છે. બા. ૧ ની કી.
૧-૦-૦ અને ટીપાં આંખમાં નાખવા.

ઝાઢા ને મરઢાની ગોળી.

ઝાડો અને મરડો આ ગોળીઓથી
મટે છે. ગમે તો લોહી, કે પર ઝાડે-પડે
હશે કે પાતળા ઝાડ થતા હશે તો પણ આ
દવાથી તુરંતજ ઝાડ અને મરડો મટી જાય
છે. માત્ર, ૨ થી ૩ ગોળી દહીં સાથે ખાવી
કી. ડબી. ૧ ની ૩. ૦-૮-૦

દંત મંજન.

દાંત દુઃખતા હોય, લાલતા હોય, દાંતમાં
મચુકા નાખતા હોય, અવાળું પુદ્યું હોય,
અને દાંત વહેલા પડી જતા હોય તો આ
દંતમંજન દાંતજી કરતી વખતે દાંતે ધસ-
વાથી દાંતની તમામ દરેક, સજીકા અને
અવાળાં મટાડી, દાંતને મજબુત કરે છે.
ડબી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

દાદરનો મલમ.

ગમે તેવી, લાલ કે કાળી દાદર, મધ્યા
ધણા ઉપાય કરવા છતાં ન મટતી હોય તો
પણ તે આ મલમથી માત્ર એક જ દિવ-
સમાં મટે છે. આ મલમ દાદરને માટે રાખ-
વાળું છે, લાલ કે બળતરા બળતી નથી કે
આમડી કાળી પડતી નથી. મલમ ચોપડ-
વાથી ઠંડક વળે છે. કી. ૦-૪-૦ એકવાર
મટ્યા પછી ફરી દાદર થતી નથી. ડઝનના ૩. ૨.

સોનગઢથી ધીરજરામ ગીરજરામ લખે
છે કે તમારી દાદરની દવાથી દાદર મટી
ગઈ છે માટે બીજી ડબી વી. પી. થી મોકલો.

અફીળનાશક ગુટિ.

અફીળીઓને આ દવા એક માસ ખા-
વાથી અરીજી છોડાવે છે ફરી દવા કે અરીજી
આવાની જરૂર રહેતી નથી. અરીજીમાં પેસા
ખરખાદ કરી શરીરને નુકસાન કરતા
ધ્રમિલતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી
અરીજી છોડવા લાભામય છે, ડબી ૧
ની કી ૩. ૩

હીંજુવાણથી રામઅવતાર વેખતરામ લખે
છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અરીજીનું બંધા-
રણ માત્ર પચીસ દિવસમાં છુટી ગયું છે.

ઝીઝો ધણી શરમાળ હોય છે, જો તેમનું શરીર ગળતું જાય, અસક્તિ વધતી જાય અને શરીર શીકું પડી જાય તો જરૂર સમજાવે કે તેને સુષ્પ રોગ લાગ્યું પડ્યો છે.

(સુંદરી સાથી)

વાપરે છે, કારણકે તેથી ઝીઝોના તમામ રોગો મટે છે. ઝીઝોના શ્વેત અને રક્ત પ્રદરો, લોહીવા, અનિમિત્ત શુદ્ધ આવવું, દસ્તાનની પીડા પેદામાં સુંક દુઃખાવો, ઝીઝો મોઢાવી, ગોઝો ચડવો દરેક ધોળી, લાલ, કે પાણી જેવી રસી વર્ણ, કરવી, પેસાણે લાલ બળવી, લાલ પગના તળીયામાં, કહેડોમાં, માથામાં કે બરડામાં શયુક્ત નાખવા, લાલ, પગ બરડો ફાટવો, કળતર થવું, ઘણું જલર, દમ ચઢવી. માથું ચઢ્યાં રહેવું, ઝીઝોનું તેજ કમી થવું, શરીર સુકાઈ જઈ લોહીનું પાણી ધધ જઈ ધોળી પુણી જેવું બનવું, અલ ખવાય નહિ ખાધું પચે નહિ, સોજ ચઢવા ઉલટી થવી, ખાંસી આવવી, ગર્ભાશયની પીડા ગર્ભાશયનો સોજો, કસવાવડ થઈ જવી, સુવાવડમાં લાલ થનારા રોગો, સુવા રોગ, દોસ્તરીઆ, રતવા, દિવસે દિવસે શરીર ગળી જવું, કામ ધાય નહિ, કામ કરનાં દારૂ ચડે, વિગેરે તમામ દેહને આ દવા મટાડી શકે છે. વળી શરીરમાં લોહી સુધરી લોહીનો વધારો કરે છે. ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ પારખી કરી શકે તેવું બનાવે છે સુવાવડમાં પીવાથી સુવારોગ થતો નથી. થયો હોય તો મટી જાય છે. શરીર તંદુરસ્ત અને પુષ્ટ બનતી કમળની શક્તિ આપે છે. વળી સુવાવડ પછી પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આપે છે. અને બાળકોને તંદુરસ્ત બનાવનાર પૌષ્ટિક દુધનો વધારો કરે છે. અને તેથીજ આજે તેને વાપરવા દેશ પરદેશના ડાક્ટરો વૈદો પાતાના પેશોને લોકામણ કરે છે. ધણી ધણી દવાઓ કરી, પેસાણી ખુવારી કરી અંતે આ દવાથી ધણી ઝીઝોએ પોતાની તંદુરસ્તી પાછી મેળવી છે. ઝીઝો આજે દરેક કુટુંબમાં લાખો ઝીઝો વાપરે છે. જો તમારા દવા દારૂમાં પેસાણી પડતા હોય જરૂર સુંદરી સાથીનો ઉપયોગ કરવો. ૧ બાટલીની કી. રૂ. ૧-૦-૦ તથા ૧ બાટલીથી પુર્ણ રામ થાય છે. તથા બાટલીનો કી. રૂ. ૨-૪-૦

આ દવા વાપરનારાઓ શું કહે છે:—

નવાબશાહ—સીધી કમ્પાલુજ બરજણ એજીનીયર લખે છે કે, સુંદરી સાથી અમારી અને પાવાથી સફેદ પ્રદરની તમામ શક્તિ ધધ ગઈ છે, શરીરમાં તાકાત આવી છે અને અનેક દર્દ શાંત થયાં છે.

સુબ્રમણી પરસોતમ લખા લખે છે કે—સુંદરી સાથીથી મારાં માતૃશ્રીને તથા અમારા પ્રુદાની એક સ્ત્રીને સાગે હાયો છે.

નીગોલથી સુનીલાલ રણછોડ રકુલ માખર લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી પાંચ છ માસનો લોહીવા ગટી ગયો છે.

શાહપુરાથી ધનજીભાઈ અંબાઈદાસ—અત્રે એક બાઈને યથેલી કસવાવડમાં લાલ યથેલ સુવારોગ સુંદરી સાથીથી મટી ગયો છે.

ગુજથી પરમેશ્વર રણછોડ—સુંદરી સાથીથી તાત્કાલીક શુભ થયો છે.

રોડે દંબાર હાલકુલના માસ્તર અમ્બાવડાલાલ લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરામ થયો છે. જે સ્ત્રીનું શરીર સાજન હોય અને ગર્ભાશયની પીડા હોય તેને આ દવા ધણી શુભકારની વચ્ચે છે.

અમોલથી ગતુર વેલશી—સુંદરી સાથીથી બાર તેર માસનો લોહીવા મટ્યો છે. આ સિવાય ધણી અંબાઈદાસ લખા છે. દરેક દવા વેગનારને ત્યાં મળશે.

એજી. રી.

સુબ્રમણ એજી. રી. સીમનલાલની કુળ. તથા વી. મી. દસ્તુરની કુળ. પ્રીતેશ ઓડ. ભાવનગર, જી. પી. મેડીકલ હોલ, વડોદરા. જી. એન. લક્ષ્મી, ટાવર સામે,

સુરેશ-ડી. પી. માદન, કમ્પીડ બગીચા. ભરૂચ-દેવાઈ બેલક, રાજકોટ, સી-ચંદ્રલાલની કુળ.

દરેક કમીકર, વર્દરા.—અમદાવાદ. (એચ-સુબાઇ.)

કલિયુગની કામધેનુ.

દરેક યુગમાં કામધેનુ જેમ ધ્વજિત ફળને આપે છે તેમ કલિયુગમાં “મહનમંજરી ગોળીઓ” ઓ પુરોષને રોગરહિત કરી ધ્વજિત ફળને આપે છે તેથી તેને કલિયુગની કામધેનુ એવું નામ મળેલું છે.

મહનમંજરીના મુખ્ય ગુણો.

લોહી સુધારી તેમાં વધારો કરે છે કબજિયાત તોડી દસ્ત સ્વદ્ધ લાવે છે. વીર્ય વધારી ધૃત કરે છે, પેશાબ અને સ્વપ્નાવધ્યાના જતી ધાતુને બધ કરી વીર્યવિકારના તમામ રોગો નાશ કરે છે, રાત્રિતંત્રને મજબુત કરી શરીર કદાવર બનાવે છે, યાદશક્તિને અને પામ્યશક્તિને વધારે છે, દસ્તકર્મ અને તેના બીજા દોષોથી આવેલ કમલ્તેજોનો નાશ કરી ખર અને કાયમનું પુરુષત્વ બદે છે, વિગેરે, વિગેરે.

કીમત—૪૦ ગોળીની ડબીનો માત્ર રૂ. ૧

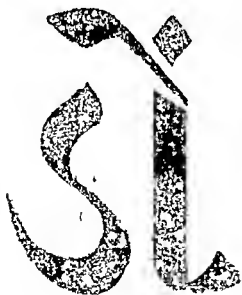
વધુ માહિતી માટે તદ્દન મફત મળતુ અમારું “વૈદ્યવિદ્યા” નામનું આયુર્વેદીય પુસ્તક મંગાવી લો.

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી,

ભુવનગર—કાઠિઆવાડ

પ્રાંચ આદિસ, નં. ૧૮૭-કાલ્યાણી રોડ, મુમર્છ

ન્હાનાં છોકરાંઓની તાકાત વધારનારી
જાણીતી દવા.

ગ રે નું

બાલામૃત

ખીવામાં મીઠું હોવાથી છોકરાંઓ ખુશીથી પીએ છે.
શીશી ૧ ના ૧૨ આના. દયાલ ખર્ચ ૪ આના.

ડૉ. ડી. ડાંગરેની ક., ગીરગામ—મુમર્છ.

પુરતો સંતોષ

વીર્યવિકારથી થયેલી નળજાઈતો નાચ કરવામાં, પેશાબ માર્ગના હરકાઈ, દર્દને મટાડવામાં, હીરદીરીયાનાં દર્દને દુર કરવામાં અને લોહીને સુધારવામાં આતંકનિગ્રહ ગોળીઓએ પુરતો સંતોષ આપ્યો છે.

કિંમત—૩૨ ગોળીની કબી ૧ નો રૂ. ૧). વધારે મિલત મળવા માટે પ્રાઈસ લીસ્ટ મંગાવો.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી,
જામનગર

અમદાવાદના એન્ટ-ડા. ચંદુલાલ અંબારામ.
શીચીરોડ-ધુવારા સામે.

અમૂલ્ય છતાં અલૂચ્છ.

શરીર સંરક્ષણ અને નીતિ સંબંધી કંઈના નિયમોત્તર શિક્ષણ આપનાર અમારું કામશાસ્ત્ર પુસ્તક હીરા અને માણેકના ટુકડાઓ સમાન અમૂલ્ય છતાં જે કોઈ માગે મંગાવે તેને અમૂલ્ય એટલે કોઈ પણ મૂલ્ય લીધા વગરજ આપવામાં આવે છે, પોષ્ટ ખર્ચ પણ લેવામાં આવતું નથી.

વૈદ્યશાસ્ત્રી

મણિશંકર ગોવિંદજી.

જામનગર—કાઠીઆવાડ.

જસવંત વ્રધર્સ મથુરા નીબનાવેલી ૮૦ રોગોની એક દવા.

૧૭ વર્ષથી
અજમાવેલું

પીયુષરત્નાકર

સરકારમાં રજી-
સ્ટર કરેલું

આ એકજ દવા વીજળીની માફક સર્વ અંદર અને બહારની બિમારીઓને માથાથી મગ સુધી બે ત્રણ દિવાની ખાતાજ અને મસજીતો આરામ કરે છે. કોઈકે દવાઓની શીશીઓ આ એક શીશીનો મુકાબલો કરી શકતી નથી. કોઈપણ રોગમાં આપો. બસ આરામ થઈ જશે. આવી દવા આપને ઘેર બેઠાં મગે છે તો કેમ આમ તેમની ખરાબ દવાઓને ખરીદ કરવામાં આપનો પૈસા ગરબાદ કરો છો સર્વને છોડો અને પીયુષરત્નાકરની ૧ શીશી મંગલનીને આપની પાસે ફરેક વખતે રાખો. કી. ૧ શીશીની રૂ. ૧) મોટી શીશી રૂ. ૧૫, વી. પી. ૦૧ ત્રણ લેવાથી વી. પી. માફ છે. છ લેવાથી ૧, બાર લેવાથી અસલી રાસકોપ સીરટમ પેટન્ટ વીવર ધડીયાળ ઇનામ, ૨૪ લેવાથી અસલી ચાંદીની ધડીયાળ ઇનામ મળે છે.

ન્યુ ઇંગ્લેન્ડ મનમોહન **ખિજખ ! ખિજખ !!** ન્યુ ઇંગ્લેન્ડ મનમોહન
કેરા કલપ.

એકવાર લગાવવાથી ભુરા અને સફેદ વાળ દાળા ચમકદાર થઈ જાય છે. હાથ કાળા થતા નથી. વિશેષ તારીફ એ છે કે, એકવાર લગાવવાથી જે વાળ દાળા થાય છે. તે ફરી ઉભર સુધી સફેદ થતા નથી. બરાબર અનુભવ કરો આની જેટલી તારીફ કરવામાં આવે તે, થોડી છે. કી. રૂ. ૧૧ વી. પી. ૦-૫-૦, ત્રણ સાથે લેવાથી રૂ. ૪) વી. પી. માફ છે. છ લેવાથી બર્મો એલારમ ઇનામ.

ગોરા અને પુષ્પસુરત બનવાની દવા, મુગધિત કુલોનું દુધ. આ દવા વિદ્યાવતી ખુશબોદાર કુલોનો અર્ક છે. તેને વિદ્યાવતના એક પ્રસિદ્ધ ડાક્ટરે બનાવીને દુધમાં મેકફ્યુ છે. તેને સાંત દિવસ શરીર અથવા ચહેરા પર માલિસ કરવાથી ચહેરાનો રંગ શુભામના સરખો થાય છે. બદનમાંથી ખુશબો નીકળવા લાગે છે. ગાલો પરના ડાઘ, ફોફા, મસા, ખુજલી, વિગેરે દુર થઈ એક એવી પુષ્પસુરતી આવી જાય છે કે, કાલીરંગન આદ જેવી ચમકવા લાગે છે. મંગાની ખાત્રી કરો. દામ રૂ. ૧૧) વી. પી. ૦-૫-૦ ત્રણ લેવાથી રૂ. ૪) વી. પી. માફ, છ લેવાથી બર્મો એલારમ ઇનામ બાર લેવાથી ધડીયાળ ઇનામ.

મુગધિત વાળોને વધારનાર પુષ્પવિલાસ તેલ.

માથા અને વાળને માટે આ તેલ ખુશબોદાર અજીબ તારીફ રાખે છે. ખુશબો મીઠી છે. દામ ગાઝા વી. પી. ૦-૫-૦ છ લેવાથી ૧ શીશી ઇનામ, નવ લેવાથી બર્મો એલારમ ઇનામ, બાર લેવાથી જેમ ધડીયાળ ઇનામ.

વેચતા નથી મફત આપીએ છીએ.

મુગધિત શીત ચા બાલ ઉડાવવાનો સાધુ—કોઈ પણ ઇબ્ન શિવામ વાળને ૫ મિનીટમાં ઉડાવીને આમડી સાફ કરે છે, કીમત ૩. બોક્સની ગા) વી પી ૦૮ બાર બોક્સ લેવાથી ૧ અસલી રાસકોપ સીરટમ પેટન્ટ ધડીયાળ ઇનામ ૨૪ લેવાથી સાચી ચાંદીની ધડીયાળ ઇનામ. ૩૬ લેવાથી ૮ દિવસની ચાવીની જેમી ધડીયાળ ઇનામ.

દૃઢ નાશક વટિકા-મલમ.

અમે તેરી જુની દાદર હોય તેને ત્રણ દિવસ લગાવવાથી જડથી મટાડે છે. લગાવવાથી કોઈ દુ.ખ થતું નથી. ૧ ડબ્બીની ૦૮, વી. પી. ચાર આના. છ લેવાથી વી. પી. માફ ૧૨ લેવાથી બર્મો ધડીયાળ ઇનામ ૧૮ લેવાથી બર્મો એલારમ ધડીયાળ ઇનામ. ૨૪ લેવાથી રાસકોપ સીરટમ પેટન્ટ ધડીયાળ ઇનામ

લખો જસન્તે વ્રધર્સ. નં. ૮ મથુરા.

પાતાળનો અવાજ.

અમૃતધારાનું મેં મારા કુટુંબમાં સેવક
કરાવ્યું, હું અંત કરજુથી અનુમોદન આપુ
છું કે, જે રોગોને વાસ્તે લખ્યું છે એ
લાલચયક પ્રમાણિક છે મીસીસ એચ. પે.
ટરચર્ચ, માહિયા. નં. ૧૨૪૨, ઓક્રૅડ,
અમેરીકા.

એક અન્ય બાદની ચમતી.

“ મારી પુત્રીએ અમૃતધારાની શીઘ્રી
આપની પાસેથી ગયા માસમાં ખરીદી હતી,
હું આપને લખું છું કે, એ બહુજ અદ્ભુત
વસ્તુ છે, અને મનુષ્ય જાતિને માટે એક
ન્યામત છે, હું કહું છું કે કદી હું તે
સિવાય રહી શકીશ નહિ, કામ્યુ કે તે
સર્વ રોગ મટાડનાર છે. જે મને તેની
પહેલાં ખબર હોત તો મારાં પ્યારા પતિને
જીવ તેથી બચી જાત. અમૃતધારાની પુરી
પ્રમાણ થઇ શકતી નથી, કોઈ અન્ય
ઓષધ તેની સાથે મુકાબલો કરી શકશે નહિ

ઈ. જોહનસન, ચુનાર,

કવિ વિનોદ વૈદ ભૂષણ પં. હાકુરદત્ત શર્મા વૈદની દવા.

અમૃતધારા દરરોજ પાસે રાખો.

જે એકલ દવા કે જેની માત્રા ૨-૩ ટીપાં છે તે લગભગ સર્વ રોગોને, જે સમભગ
પરોમાં જલ્દી, આંધ્રા, જીવાનો, સ્ત્રીઓ અને પુરોને થાય છે, તે સર્વનો રામબાણુ
દવાજ છે. ખાવામાં તેમ ચોપડવામાં જાતેમાં હાથ આવે છે કોઈ અમાનક દુઃખ થાય તો
તેને અમાનક દુઃ કરે છે, મદિનાના રોગો દિવસમાં, દિવસોના રોગો કલાકોમાં, કલાકોના
મિનિટમાં દુર યસ જાય છે, એકવાર અજમાવો, જુદી નકલોથી બચો અને વ્યસનને ખરીદો
રોગોનાં નામ કે જેને અમૃતધારા દુર કરે છે.

દરેક પ્રકારની માથાની પીડા, દમ, કાસ, પાઈશુગ, સ્ત્રોબમ, ગપચો, કોમેરા,
અર્ચિ, આંધ્રા, અગાટ, પરિણામ, યુગ, મંમદણી, અનિઆર, વચન, અપખાર (મૂંઝી)
દંતપીડા, વગેરે દંતોના સર્વ રોગ, નાના સર્વ રોગ, મુખના સર્વ રોગ, કોસ્તા, હાદર
ઓળ, દાદ, માખી, વોગી, સર્પ, દડાધુ કૃતક, ઉદર વિગેરેના દોષ, સર્વ પ્રકારના
ઓળ, ઉપદંસ, ગાંધુ દંદ, આંતરિક વ બાહ્ય પીડા, દરસ, ચોટ, ફુર્જળના પ્લેગ, પ્રમુત
પ્રદર, સોમરોગ, પંકિરોગ, કાષ, રાન્ધકમા, બરોળ, વાયાનો ઝોગો, ગલ્લજંડ, કંકભાગા,
સન્નિપાત, આસરોગ, લલ્લરોગ, મુતકચ્છ, માસિક બંધ, વાતરોગ, અકાગિ વાગ, રક્તપીત
દર્દકમર, દાઝડુ, પિત, ઉન્માદ, ગળુ પડતું, અવાજ બેસી જવો, મુતારાવ, ક્ષેત્રનું દર્દ,
માથું, છાતી, દેહસા, આંતર્યા વિગેરેના રોગો ક્ષણિક સર્વ રોગોને મટાડે છે. ધોમન
ઓગી મીસી ૩. ગા, અર્ધી ધીસી ૧ ૧૧, નમુનાની કોં ૦-૮-૦.

કોમન મોટી સીસી ૨. રા, બર્ડીનો ૨. ૨૧, નમુનાનો કો. ૦-૮-૦ ૬
પરખવાનાં આ બધા અમૃતધારા (સાચ) બાહોર

ખાસ દિવાળીના તહેવાર માટે!

પુસ્તકોની ગંજવર હુંદ.

સર્વ જ્ઞાન સંપાદક તાતાં મોટાં પણ પુસ્તકોની અસલ કીમત

રૂ. ૬ ઉપરાંત હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માંજ.

રોક નંબર (૨)

જ્ઞાતા વાંચનાર સારેમો! કદાચ આટલી ઘણી કીમતે સરસ પુસ્તકો શા સાર આપવાની શક્તિ તમને હતી હશે અને તે કેમ પાતવનાં હશે, એવું તમે સમજી શકો છો. આપના મનમાં ઉપજી આવે તે જ્ઞાન-પ્રમાણ આપીશું કે બરોળા બધાના પુસ્તકો છપાવાથી અને સામગ્રી મંદિરવાથી અમુક જ્ઞાનનાં પડારો હોવાથી થોડો નફો મેળવી અમારા આર્થિક વાચનાર શાખાઓને વિશેષ ફાયદા આપવા આ ગોઠવણ કરી છે, આ ગોઠવણથી ગમેત સાથે જ્ઞાન, જ્ઞાન સાથે નાતિ અને તોતિ સાથે, ગેરજ્ઞાન સાથે નાથ સાથે છે પુસ્તકો જેવાં કે —

પારસમણી, અરજુન ગીતા, બીરતન સંગ્રહ, ગિરીધા, કુવચાખ્યાન, બારણા અને બીરમણ, મનનાવળી, મીરાનાથ, ભગ્વન, યોગિરાજ કન્યા દત્તાત્રી ચાર પાસ પુસ્તકોની કીમત જેવા જ્ઞાન પ્રેમીઓ જે ઉપરાંત થાય છે પણ આ તો એકલવળ પુસ્તકોની યોજના છે. માટે હમણાંજ મંગાવો આ જ્ઞાન પ્રેમ યોગ દીઓને માટે જ છે મીનીકમા લુગ નકલો બાકી છે.

શીરનામું — ભુકસેવ કે વી પોલ હમણાં — અમદાવાદ

રોક નંબર (૨) જ્ઞાનનાં પુસ્તકો	રોક નંબર ૩ જ્ઞાનનાં પુસ્તકો
૧-૦-૦ મોટામટ્ટ હીરતન ગદ્ય મોટા ૧-૦-૦ મેપુર્ણ.	૧-૦-૦ સર્વજનુ વિમાન પદીયાર દ્વા.
૧-૦-૦ કીર્તન મંદિર મોટું તમામ કીર્તનો.	૧-૦-૦ યોગ વશિષ્ઠ પૈરાગ અને મુખ્ય ને પ્રકરણ.
૧-૦-૦ ઉપદેશ ચિન્તામણી ગણપતરામ દ્વા.	૧-૦-૦ ભક્તમાળ મોટું જેની અંદર મવાસો બ-ત્તોના પરવાઓનો સમુદાય
૧-૦-૦ જોષ ચિન્તામણી ત્રાપીરાજ દ્વા.	
૧-૦-૦ ભગ્વન ભંડાર મોટો.	૩-૦-૦
૧-૦-૦ કબીર દીવાળી	
૧-૦-૦	
જ્ઞાન પ્રેમીઓ! આ ૧૦ પુસ્તકોની અસલ કીમત જેવીપા સાગ ત્રણ હતી પરંતુ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માંજ આપવામાં આવે છે આપ સાહેબોને જોઈએ છીએ પુસ્તકોને હશે તો અસલ કીમતે, જોઈએ તો મંગાવો, આ ગોઠવણમાં આવશે માટે જોઈએ તો મંગાવો,	

(૨) ગ્રંથોનાં પુસ્તકો મળવાનું કે, બુકમેસર કે. વી. પટેલ, કે હુમામ-અમદાવાદ

સ્ટોક નંબર (૪) નોવેલો.

- ૧-૧૨-૦ કુદરત અને કુસુમ સુદીર ચિત્ર સહીત.
- ૦-૧૦-૦ ખુશીનો ખંગનો.
- ૦-૧૨-૦ રતીરમણ અને જાદુઈ પ્રેમ.
- ૧-૧૨-૦ ગુણસુંદરી રમુજ નોવેલ
- ૧-૧૨-૦ વિલાસ સુંદરી ભા. ૧-૨-૩

૧૧૨-૬

આ સાત પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૪૫૫ હતી.
હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૫) નોવેલો.

- ૧-૧૨-૦ લતા અને સવીતા ચીત્રો સાથે.
- ૧-૧૨-૦ વીપસતી ભા. ૧-૨-૩
- ૧-૧૦-૦ મન્યાસુદગી રસીક નોવેલ
- ૧-૧-૦ મોગી અને રાજકન્યા.
- ૧-૦-૦ કમળા ભાગ ૧-૨-૩-૪
- ૧-૬-૦

આ દસ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૪૫૫ હતી
હાલમાં માત્ર રૂ. ૩ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૬) નોવેલો.

- ૦-૦ નિમલ્લાલ સતિ મેનાં ભા. ૧
- ૦-૦ નિમલ્લાલ સતિ મેનાં ભા. ૨
- ૧-૦-૦ હળીપુગની મહાકાળી
- ૩-૦-૦ કેવરી પ્રેમ પીળામા સપગએલો ભા. ૧-૨
- ૧-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૬૫ હતી પણ
હાલમાં ફક્ત રૂ. ૪૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૭) નોવેલો.

- ૧-૦-૦ વિદ્યાચંદ્ર અને નુમતી સુંદીર ચિત્રો સહીત
- ૧-૦-૦ દિનકર મ. પી. રમુજ નોવેલ.
- ૧-૦-૦ મોદિની ચંદ્ર ખન પ્રેમની ખુશી.
- ૧-૦-૦ ચેરી નસા
- ૪-૦-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૫ હતી હાલમાં
ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૮) નોવેલો.

- ૨-૪-૦ પરમાર પ્રયુક્તો ભા. ૧-૨
- ૧-૬-૦ યંત્રી કુસુમ એટલે સરસ્વતીચંદ્રનો સ્થાપત્ર.
- ૦-૬-૦ સ્વર્ગની સુંદરી
- ૧-૦-૦ અલખ બેલીષ.

૫-૪-૦.

આ પાંચ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૫૫
પણ હાલમાં માત્ર રૂ. ૨૫ માત્ર

સ્ટોક નંબર (૯) નોવેલો.

- ૧-૪-૦ મુંબઈની શોકાણી
- ૧-૦-૦ મદનચંદ્ર નોવેલ ભા. ૧
- ૧-૬-૦ મદનચંદ્ર ભાગ ૨
- ૦-૬-૦ વિશ્વપ્રભા બે-બરેલું ખુન.
- ૦-૬-૦ વિશ્વ છત્ર

૪-૧૦-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૫૫ હતી
હાલમાં થોડા દીવસોને માટે માત્ર રૂ. ૩૫

સ્ટોક નંબર (૧૦) નોવેલો.

- ૩-૦-૦ નટવર અને અંશળ ચોકડી ભાગ ૧
- પરુલકે સુંદીર (૩૬) ચિત્રો સહીત
- ૧-૦-૦ પંદર-રાખ પર પાળી.
- ૧-૦-૦ ગજ કીધારો.
- ૧-૦-૦ રમણ અને તારા.

૬-૦-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૬૫ હતી
હાલમાં થોડા દીવસો માટે ફક્ત રૂ. ૪૫

સ્ટોક નંબર (૧૧) નોવેલો.

- ૧-૬-૦ વિજયવેલી ભાગ ૧-૨
- ૦-૧૨-૦ મંદીયા મંદીયાદ.
- ૦-૬-૦ સુવર્ણ કુમારી
- ૦-૬-૦ લાલની લીલા.
- ૦-૬-૦ કમલ સુંદરી.

૩-૧૨-૦

આ છ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૫૫ હતી
હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૧૨) છતિહાસીક નોવેલ

- ૧-૦-૦ પુષ્પગજ ચોહાણ.
- ૧-૪-૦ ચોર ગજેન
- ૦-૮-૦ કેશરબા.
- ૦-૮-૦ મહાજાની મોહીલી.
- ૦-૮-૦ ચીતોડનો ઘેરો
- ૦-૮-૦ માનસીંગ અખોસીર

૪-૪-૦

આ ૭ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૧ હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૩ માત્ર મળશે

સ્ટોક નંબર (૧૩) નોવેલો.

- ૦-૮-૦ બહાદુર બારવળીયા
- ૦-૧૦-૦ સ્ત્રીકાન્તા મેવાડની સંકલ્પ
- ૦-૮-૦ મુરગદાન.
- ૦-૮-૦ ગંધ સારગીવાલો
- ૧-૮-૦ ગુસ્તીર પ્રતાપ ૩૬ ભા ૧-૨.

૩-૧૨-૦

આ ૭ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૫૫ હતી હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૧ માત્ર મળશે

સ્ટોક નંબર (૧૪) નોવેલો.

- ૧-૦-૦ પદનવતા
- ૦-૮-૦ મુગ્ધ મૂર્તિ
- ૧-૪-૦ કમળા કિશોરી
- ૦-૮-૦ મનુષ્યી માતા
- ૧-૧૦-૦ વિજયા વિજય

૩-૦-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩ હતી પરંતુ થોડા દીવસોને માટે ફક્ત રૂ. ૨ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૧૫) ગરમત સાથે માન

આપનારાં પુસ્તકો

- ૦-૮-૦ બીરમુખ
- ૦-૮-૦ રાગનોજને કવી કાળોદાસ.
- ૦-૮-૦ સનિબદા કવી કાળોદાસ.
- ૦-૮-૦ દેવીકલક
- ૦-૮-૦ કામની ચરીત પદપંચી પ્યાર
- ૦-૮-૦ બુદ્ધ પતિનો બગાવો
- ૦-૪-૦ ગમનપટ મસાવાદાર મુરખો

૪-૪-૦

આ સાત પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૩૧ હતી હાલમાં

સ્ટોક નંબર (૧૬) નોવેલો

- ૧-૦-૦ અદ્રકળા બુ. પતિ બખર
- ૧-૮-૦ કુમુદ કુમારી
- ૧-૦-૦ અ. ભુ. જાડુના પતંગ ભા ૧-૨ મેપુર્ણ
- ૮-૮-૦

આ ૪૪ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૮૫ હતી પરંતુ થોડા દીવસોને માટે માત્ર રૂ. ૫૫ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૧૭) નોવેલો

- ૨-૪-૦ દેહીપુત્ર ભાગ ૧-૨.
- ૨-૮-૦ ચતુર્ગચંદ બાગ એકથી ચાર
- ૦-૮-૦ ખભાતનો ખુતી
- ૪-૧૦-૦

આ સાત પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૫૫ હતી હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૧ માત્ર

સ્ટોક નંબર (૧૮) વાર્તાઓ

- ૧-૮-૦ બમીસ પુત્રીનો ભોગી વાર્તા
- ૦-૧૨-૦ મુઝા બકોનરની ભોતી (૭૨) વાર્તાઓ
- ૦-૮-૦ શુન-કાવલીની ભોગી અસલ ચીત્રો સાથે
- ૦-૮-૦ કામદળા અને કામરૂપની
- ૦-૪-૦ સંવેત સાવનીમાની ભોગી વાર્તા
- ૦-૪-૦ ગજગમ્ભીરની ભોગી વાર્તા
- ૦-૪-૦ બગસમસ્તુરીની ભોગી
- ૦-૪-૦ સુદર કમદારની ભોગી

૪-૪-૦

આ આઠ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૧ હતી પરંતુ થોડા દીવસોને માટે માત્ર રૂ. ૩ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૧૯) વાર્તાઓ

મનદર ભોતી-રતી-ગન્ત-પ્રેરનો-સાલ અદ્રકળા-નિરાતી વી. કી-વજનાક પત્નીમી-ભોજકુમાર એવી રીતે ૪૪ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૫૫૫ આ હતી પણ હાલમાં થોડા દીવસોને માટે ફક્ત રૂ. ૨૧ માત્ર મળશે.

શ્લોક નંબર (૨૬) લખનાના પુસ્તકો.

- ૧-૦-૦ તુલસીદાસ. કમ્પીરની સાખીયો.
- ૧-૦-૦ દ્વાપરામ કૃત કાવ્ય મોટું.
- ૧-૦-૦ કાવ્યદોહન મોટું બા. ૧-૫
- ૧-૧-૦, આત્મચંદ્રિકા ભંડાર ૧
- ૦-૮-૦ લગ્ન સાગર
- ૦-૮-૦ કીરતન સંગ્રહ

શ્લોક નંબર (૨૭) કથાઓના માટે.

- ૦-૮-૦ મહાભારત મોટું આસ વડમરામ સુરેન્દ્ર
- સમ કૃત (૧૮) ૫૪ મુદીર ચીનો સમીપ
- ૧-૮-૦ વલ્લભ કાવ્ય મોટું બા. ૧-૨
- ૨-૦-૦ શીવપુરાણ મોટું. (શુક.)

૭-૦-૦

આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૭ હતી પણ થોડા દીવસો માટે કકત રૂ. ૫ માં માં.

શ્લોક નંબર ૨૦ વાર્તાઓનાં પુસ્તકો.

તક્દીરના તમાસા અને

ખુબીનો ખજનો બે પુસ્તક.

નસીબનાં નખરાં કે કીસ્મતનો ખેત ?

અને તે દહો! ભાવિ પ્રયત્ન છ! પ્રાણી

પોતાના પ્રયત્ને પ્રાપ્ત થી કે તવથી નવાવે છે દોષ દસાવે છે તો દોષને રાગે છે. રાગને રંકે આ રંકને રાગ બનાવી નહિ ધારેલી નહિ બનેલી વિર પટનાઓથી જગત વિરમીત બનાવે છે સત્યનો આ જ્ય અને અનાથનો ખેલી શીદરિ આખરે ભાવકે વિચારે છે. પત્યાદી વિપત્તી આ વાર્તાઓ રસમય બને છે હતા કીમત રૂ. ૧-૪-૦ છે.

શ્લોક નંબર ૩૧ સાચીસકલોને માટે.

- ૧-૦-૦ અંબીકા કાવ્ય મોટું.
- ૧-૦-૦ સંજીવ ગરબાવથી મોટી.
- ૦-૮-૦ વક્તવ્યનીતિ.
- ૧-૦-૦ વક્તવ્ય ૫૬ માળા.
- ૦-૨-૦ દક્ષણ કૃત ગરબાવથી.
- ૦-૪-૦ શ્રીવિદ્યાસ ભા. ૧-૮
- ૦-૭-૦ નવગતોના મર્યા.
- ૧-૦-૦ એન્જલ ૫૬ માળા મોટી.

૫-૦-૦

આ આઠ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૫ ૮ પણ દાવમાં કકત થોડા દીવસો માટે રૂ. ૩ માં મળશે.

શ્લોક નંબર (૨૮) આખ્યાનો.

નવ આખ્યાન-પેદાશ આખ્યાન, અંદાસ આખ્યાન સુધે નવા આખ્યાન સુદામા, નરસિંહ મેનો, યોગજ્ઞાલ પીપ્પા બેણાએ, એઆદરજી એવી રીતે આ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ માં ઉપરાંત હતી પણ દાવમાં રૂ. ૨ માં માં મળશે.

(૬) સ્ટોકનાં પુસ્તકો મળવાનું છે, પુસ્તકોલેલર કે. વી. પટેલ, ઠે. હામામ-અમદાવાદ

સ્ટોક નંબર (૩૨) હુન્નરનાં પુસ્તકો.

- ૧-૮-૦ હુન્નર પ્રકાશ ૨૦૦૦ હુન્નરનો સંગ્રહ
૨-૦-૦ અદ્યત્ત હુન્નર સાર સંગ્રહ.
૦-૪-૦ સાશુ બનાવવાનો હુન્નર
૦-૨-૦ પૈસા કમાવાનું સાધન.
૨-૧૪-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. સાત ચોં પચ્ચ સાવમાં રૂ. ૩ માત્ર મળશે.

(૩૩)

આફ્રિકોને સુચના

૧. સર્વ ગૃહસ્થોને ખબર આપવામાં આવે છે કે આ સ્ટોકનાં પુસ્તકો રૂ. ૧ થોડા દીવસોના માટે આપવામાં આવે છે જુજ નકલો મીલકમાં બાકી છે આ સ્ટોકમાંનું કોઈ પુસ્તક સીલકમાં ઘટ રહેશે તો તેના બદલે તેટલીજ કીમતનું બીજુ પુસ્તક મો-સવામાં આવશે. દરેક સ્ટોકનું પોષ્ટ ખર્ચ જુડુ પડશે.

સ્ટોક નંબર (૩૪) કથાનાં પુસ્તકો.

નિરધરકૃત રામાયણ મોટું મોટા ટાઇપ
મુદ્રિત મીત્રો સંગીત
કૃષ્ણચરિત્ર મોટું જેની અંદર ગોકુળલીલા
હવારકાલીતા મથુરાલીલા વિગેરેનો સંગ્રહ.

૧-૮-૦ નાભાત્વામીકૃત ભક્તમાળ.

૨-૮-૦

આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત અસલ રૂ. ૬૫ હતી ત્રણ થોડા દીવસો માટે માત્ર રૂ. ૪૧ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૩૫) જ્ઞાનનાં પુસ્તકો.

- ૧-૮-૦ વચનવલ્લભ.
૦-૮-૦ ભાષ્ટોની ભગવતમાળા.
૦-૮-૦ ભગવત ભગવ.
૦-૪-૦ પારસમણી.
૦-૮-૦ સત્ય ભગવાવળી.
૦-૪-૦ પરબ્રાત્ર મોટું.
૧-૦-૦ ભગવાનમહત્ત.

૩-૮-૦

સાત પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૧ આ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૦ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૩૬) વેદાન્તનાં પુસ્તકો.

- ૧-૦-૦ પંચીકરણ રામચાવા કૃત.
૧-૦-૦ ગોચ વસિષ્ઠ વે. મુ.
૧-૦-૦ સ્વર્ગનું વિમાન પદીચાર કૃત
૧-૮-૦ ભક્તમાળ.
૦-૮-૦ વીકુર નીતિ.
૦-૮-૦ તદ્વાચાર્યાન રાજનીતિ.
૫-૮-૦

આ છ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૫૫ હતી રૂ. ૪ માત્ર મળશે

સ્ટોક નંબર (૩૭) ગીતાજીનાં પુસ્તકો.

- ૧-૦-૦ પંચરત્ન ગીતા મોટી રેશમી પાકા પુકા
૧-૦-૦ સીવગીતા ગુ. ટી.
૦-૪-૦ ખોડવગીતા.
૦-૪-૦ રામગીતા.
૦-૪-૦ એધિવગીતા.
૦-૮-૦ ભગવતગીતા.
૩-૪-૦

આ છ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૧ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૨૧ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૩૮) બ્રાહ્મણ ઉપધોગી

- ૩-૮-૦ મીવપુરાણ ગુ ટી. છટાં પાનાં
૧-૦-૦ પુરોહિતમ મહાત્મ્ય ગુ. ટી.
૧-૦-૦ ગરુડપુરાણ ગુ ટી.
૧-૦-૦ એકાદશી મહાત્મ્ય ગુ ટી.
૦-૮-૦ દીપામણ સંગ્રહ ગુ. ટી.
૭-૦-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૭ હતી ૫, હાલમાં રૂ. ૧. ૫૫ માત્ર લેખકે તે તાકીદ ગાતી છે સીલકમાં જુજ નકલો બાકી છે.

રૅટૅક નંબર (૩૯) બેલીયનાં પુસ્તકો.

- ૨-૦-૦ બેલીય દરપણ.
૧-૮-૦ જન્મ પત્રીકા નિબંધ.
૧-૮-૦ વધ પત્રીકા નિબંધ.
૦-૮-૦ નવઅહ વિધાન પદ્ધતી.
૦-૨-૦ જનાવરોના શબ્દોની મુકનાવણી.
૦-૨-૦ સામુદ્રિક ગ્રંથ મુકનાવણી.
૦-૨-૦ હાલની વાક્ય વરસાદ જોવાનું સાધન.
૧-૨-૦ જાતીય રૂળ.

૬-૬-૦

આ આઠ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૬ હતી પરંતુ થોડા હોયગેને માટે માત્ર રૂ. ૫ માંજ.

રૅટૅક નંબર (૪૦) નોવેલ.

ક્રનામ, બેટ મહત મંગાવી થો-૨૧ પુસ્તકો.
જેની અસલ કીમત રૂ. ૪ ઉપરાંત હોવા છતાં ફક્ત એટલે તો મંગાવી થો, તૈયાર છે. તૈયાર છે.
મદનચંદ્ર રસીક નોવેલ ભાગ ૧, ૨,
કીમત માત્ર રૂ. ૨૫
મહતમાં.

નોવેલો વારતાઓ હજારો નાટકો વિગેરે મદનચંદ્રનું પુસ્તક ખરીદનારને ૨૧ પુસ્તકો બેટ આપીએ છીએ સીતકમાં જુજ નકલો પાડી છે.

રૅટૅક નં. (૪૧) એ ઘડી આનંદ આપે તેવાં

મદન મોહનની વારતા-અમરકારી સાત પ્રશ્નો ની વારતા, ચંદ્રરાજ પ્રભાવની અંધ સારંગીવાળા, સ્મીલી વાણી હઠાપણનો દરીયો વિગેરે આઠ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ ના આશારાની છે પણ હાલમાં માત્ર રૂ. ૨ માંજ.

રૅટૅક નંબર (૪૨)

તરણાઓએ હુંગર. સસ્તી કીમતમાં મોંઘાં પુસ્તકો
૩. ૨-૬-૦ જેની નજીવી કીમતમાં ૧ નહી પણ ૨૧ પુસ્તકો મંગાવો. એકસીસ પુસ્તકોની અસલ કી. રૂ. ૫૫ ઉપરાંત હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માંજ. એક એકથી જુદાં વિવિધ પ્રકારનાં માની કામ લેખકોના આબાદ કલમથી લખાએલાં ૨૧ પુસ્તકો જેમાંના એક રતિ વિદ્યા અથવા ઢાકરાજની કીમત રૂ. ૧૫ છે પણ આ તો ૨૧ પુસ્તકો માત્ર ૨૫ માં મો છે બીજામાં જુજ નકલો પાડી છે.

રૅટૅક નંબર (૪૩) જાદુના પુસ્તકો.

- ૬-૦-૦ જાદુઈ કૌતક સંગ્રહ.
૩-૦-૦ અજબ જાદુના ખેલો.
૧-૮-૦ કૌતક રત્ન ભાંડાકર એટલે કામરૂપ કે ની જન્મજાળ મોટી સુંદર (૧૭) પૃષ્ઠો.

૧૦-૮-૦

આ જુજ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૧૦૫ હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૬ માંજ

રૅટૅક નંબર (૪૪) જાદુનાં પુસ્તકો.

- ૧-૦-૦ જાદુઈ દેવ વિષા.
૧-૦-૦ કામરૂપની મન્દનજ.
૧-૦-૦ અનંતરંગ ગુપ્ત ગ્રંથ.
૦-૮-૦ ગુપ્ત વિષા.
૦-૮-૦ દેવતાઈ જાદુગર નીચો સાથે.
૦-૮-૦ જગી જાદુગર.
૧-૦-૦ જાદુ કળા પ્રકાસ.

૫-૮-૦

આ સાત પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૫૫ હતી હાલમાં ફક્ત રૂ. ૩ માંજ.

(૮) સ્ટોકના પુસ્તકો મળવાનું છે, -પુસ્તકોલેર છે. વી પટેલ, ડે. હંમામ-અમદાવાદ

સ્ટોક નંબર (૪૫) જાદુના પુસ્તકો.

જાદુજ્ઞા પ્રકાશ-દેવવિદ્યા-મંત્ર-જાદુ પ્રયોગ પ્રતાપ કામો-હિન્દી તલેસમાંત-સુદર જાદુગર-જા કિ કાપરી-સક્રમળ-ધારેતુ કામ પારપાડનાર-રેની રીતે દશ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૪ ની હતી હાલમાં માત્ર રૂ ૨૫ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૪૮) વૈદકનાં પુસ્તકો.

૧-૮-૦ માધવનિહન ગુ ટી
૧-૦-૦ અનંત તરંગ
૧-૪-૦ કોશ્યામ્
૪-૦-૦ આયુર્વેદ-કવિતામા વૈદક ગ્રંથ
૬-૧૨-૦
આર પુસ્તકોની કીમત રૂ ૬૫૫ હતી હાલમાં માત્ર રૂ ૫ માંજ મળશે.

સ્ટોક નંબર (૪૬) વૈદકનાં પુસ્તકો

૦-૦-૦ અમૃતસાગર તથા પ્રતાપસાગર મોટા સ હવામાં સહેલો વૈદકનો ગ્રંથ
૧-૮-૦ અયુર્વેદાદિપ વૈદક ભોર ગ્રંથ
૧-૮-૦ યોગમિ અન્તામણી
૦-૦-૦
નવ્ય વૈદકનાં પુસ્તકોની કીમત રૂ ૭ હતી પણ માત્ર રૂ ૨૫

સ્ટોક નંબર (૪૯)

ચોગી અને રાજકન્યા.

આ નવલ કથામા કુલ ૨૧ અક્ષરો છે તેમ અનુક્રમે અનુભવો માર્ગ! ચોગીને આશ્રમ! મુ લીનો શિકાર! ક્ષત્ર રાક્ષસ! નારાણાગ! ઓળખાણ રાજપુર સખા! દુહ મુહ! વિદ્યાયગીરી! આન દિવસ! ગુપ્ત અનુચર! હરનો વિદ્યાહની વાત! સ્વમ નિલાદી વિષયો બોધજનક હોવા છતા કીમત માત્ર રૂ ૦-૬-૦ છે

સ્ટોક નંબર (૪૭) વૈદકનાં પુસ્તકો

૧-૮-૦ સારંગધર સહિતા
૧-૮-૦ નાડીજ્ઞાન સારંગણી તથા અનુપાન તરંગ ધી નાડી ભેવાની પરીક્ષા
૧-૮-૦ આયુર્વેદ મુધાકર
૧-૮-૦ વૈદ-સારસ ગ્રંથ
૧-૮-૦ વૈદઅમૃત
૧-૮-૦ વૈદવલ્લભ
૧-૪-૦ નિવિદ્યા ગુપ્ત ગ્રંથ

સ્ટોક નંબર (૫૦)

૪-૦-૦ અનીક કલેલા મોટા ગ્રંથ
૩-૦-૦ અરેખીયન નાઇટસ મોટા ગ્રંથ
૭-૦-૦

આ બે પુસ્તકોની કીમત રૂ ૭ હતી હાલમાં રૂ ૬૬૫ રૂ ૫ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૧) નોવેલો

૦-૧૨-૦ પાપી પીતા મુંઝવાન મોટી
૦-૮-૦ સ્વર્ગની સુદરી
૦-૮-૦ સરસ્વ
૦-૪-૦ રામીંગો અને લુલીએટ
૦-૧૨-૦ બોજકુમાર
૦-૮-૦ વધતાસ પચીસી

૩-૪-૦

જ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૭૧ હતી હાલમાં રૂ ૨૨૫

આ સાત વૈદકનાં પુસ્તકોના કીમત રૂ ૭૫૫ પચ દાનમાં થોડા દીવમોને માટે રૂ ૬૬૫ રૂ ૫માં

સ્ટોક નંબર (૫૨) ગમત સાથે

જ્ઞાન આપનારાં પુસ્તકો.

૦-૮-૦ હોસ્પિતો હોજ ભા. ૧

૦-૮-૦ હોસ્પિતો હોજ ભા. ૨

૦-૪-૦ મસાલાદાર મુરખો

૦-૩-૦ તરત જાન મહાપુત્ર

૧-૦-૦ ખીરબલ મોટો

૦-૨-૦ અજબ ખુન

૦-૮-૦ કવી કાળોદાસ

૦-૦-૦ ઠગારો ઉગ્ગન નગરીનો ભાગ ૧-૨

૪-૦-૦

આ નવ પુસ્તકોની કીમત રૂપિયા ચાર હતી
પશુ હાલમાં ફક્ત રૂ ૨૧ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૩) વાર્તાઓ.

૧-૮-૦ જહાદારશા બાદશાની (૨૦) વાર્તાઓ

૦-૮-૦ મહાપ્રચીદીની (૨૫) વાર્તાઓ

૦-૮-૦ સુલમહોતરની (૨૦) વાર્તાઓ

૦-૩-૦ પાનનામીડાની વાર્તા

૦-૩-૦ મેના પોપટની વાર્તા

૦-૮-૦ કામદારની વાર્તા

૦-૮-૦ કસ્તુરીની વાર્તા

૩-૧૨-૦

એવી રીતે સાત પુસ્તકોની કીમત રૂ ૩૧૧ હતી
હાલમાં માત્ર રૂ ૨૨ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૪) નાવેલો

૦-૧૨-૦ ખરા પ્રેમની ખુશી

૦-૮-૦ એક બાગીકનું ખુન

૦-૮-૦ છ દુષ્ટી અજબાઓ

૧-૦-૦ મહાત્માનું મીશન

૦-૮-૦ અકગરની ઉદ્ધાર

૩-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૩૧ હતી હાલમાં
માત્ર રૂ ૨૨ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૫) નાવેલો

૧-૦-૦ બ્રમભયદ્ર (આંધ્રજાનો ગોળી બદાર)

૦-૪-૦ સુદર સ્ત્રીકે ભા ૧

૦-૪-૦ મણી મેનાં ભા ૨

૧-૦-૦ બાગીચીન લાઇમેન

૧-૦-૦ શુદ્ધીર પ્રતાપ રૂઢ ભા ૧

૧-૦-૦ શુદ્ધીર પ્રતાપ રૂઢ ભા ૨

૪-૮-૦

આ છ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ ૩૧૧ હતી
પશુ હાલમાં ફક્ત રૂ ૩૩ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૬) લકતોનાં અને સતિ

ઓનાં ચરિત્રો.

૦-૧૨-૦ લકત કપોરનાસ

૦-૧૨-૦ લકત વપસીદાસ

૦-૮-૦ ભગ્ન નરસી મેતો ચરિત્ર

૧-૦-૦ મીરાં ચરીત્ર મોહુ

૦-૧૨-૦ સતિ દયમતી

૧-૮-૦ ભગ્નમાળ મોહુ

૫-૪-૦

આ છ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૫૧ હતી પ
ખાસ દોવાળીના તહેવારના લીધે માત્ર રૂ ૩૧ માંજ

સ્ટોક નંબર (૫૭) નીતિનાં પુસ્તકો

૧-૦-૦ પચત્ર અથવા પચોપા આખ્યાન

૦-૧૨-૦ ભાઈદરી રાજકુળ શુ ભા મુળ સતીત

૦-૮-૦ વલ્લભ નીતિ (પદ્ય બધ)

૦-૮-૦ વિદુર નીતિ મુળ સતીત શુ ભા

૦-૮-૦ વૃદ્ધાણુઆખ્યાન રાજનીતિ.

૩-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૩૧ હતી પ
હાલમાં માત્ર રૂ ૨૨ માંજ મળશે

(૧૦) સ્ટોકનાં પુસ્તકો મળવાનું કે, છુક્સેલર કે. વી. પટેલ, ઠ. હમામ-અમદાવાદ.

સ્ટોક નંબર (૫૮) કાવ્ય લગન કીર્તન.

- ૦-૦ અખાની વાણી અને ગંભીરતા.
- ૪-૦ ધોળ પદ સંપ્રદ.
- ૦-૦ પ્રીતમ કાવ્ય વાણી.
- ૦-૦ દયારામકૃત કવિતા કાવ્ય સંપ્રદ.
- ૦-૦ વસન પદમાળા.

-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૫ થાય પરંતુ હાલમાં માત્ર રૂ. ૩૦ માંજ મળશે.

સ્ટોક નંબર (૫૯) કથા રાગ રાગણીમાં.

- ૪-૦ અમરચરીત ભક્ત વ્યાપાસાલકૃત.
- ૮-૦ સરગારોડીણી.
- ૮-૦ સુધનવા આખ્યાન
- ૪-૦ સુરેખા હરણ અસલ.
- ૪-૦ મહાવેધન વસનકૃત.
- કૌરવ પાંડવોનું જુગલ
- પ્રહ્લાદ આખ્યાન
- મંદ્રહાસ આખ્યાન

આ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૫ થાય પરંતુ ચોડા નસોને માટે ફક્ત રૂ. ૩૦

સ્ટોક નંબર (૬૦) પેદાન્તના પુસ્તકો.

- ૦-૦ મણીરતનમાળા.
- ૮-૦ મહાત્મા કબીરલસનાં પદો
- ૦-૦ ચોખ વસીષ્ઠજી વૈ. મુ.
- ૦-૦ રાંકરાચાર્ય દ્રારસ રતન.
- ૮-૦ સુંદર વિલાસ.

-૦-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૪૫ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૩૦ માંજ.

સ્ટોક નંબર (૬૧) વૈષ્ણવ ઉપયોગી.

- ૨-૦-૦ બસોબાવન વૈષ્ણવોની વારતા.
- ૧-૦-૦ ચોરાસી વૈષ્ણવોની વારતા.
- ૧-૦-૦ છોરાગ ચોરાજીની પદમાળા.

૪-૦-૦

આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૩ માંજ મળશે.

સ્ટોક નંબર (૬૨) જૈન ધર્મનાં પુસ્તકો

- ૩-૮-૦ શ્રીચંદ કેવલીનો મોટો રાસ
- ૨-૦-૦ રનાત પુલ મોટી અસલ.
- ૦-૮-૦ પંચ પ્રતીકમણી.
- ૦-૮-૦ રસિક રતનાવલી.

૭-૦-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૭ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૪ માંજ મળશે.

બાહર અખર.

આપને કોઈ પણ પુસ્તક તોફાને જોઈએ, કબીર જોઈએ તો કોઈ પણ દેહાગેથી મંગાવતા પહેલાં નીચેના મીત્રનામે એક વખત મંગાવી જાણી કરશો તે ધણેજ ફાયદો થશે.

દરેક જાતનાં નાનાં મોટા પુસ્તકો ધણેજ કીમત બાવથી વેચતાર.

છુક્સેલર કે. વી. પટેલ.

ઠ. મોટી હમામ-અમદાવાદ.

સ્ટોક નંબર (૬૩) બાદનાં પુસ્તકો.

- ૧-૮-૦ તલેસમાત.
- ૦-૨-૦ ઇન્દ્રભાગ.
- ૧-૦-૦ બદ્ધ દેવવિદ્યા.
- ૨-૧૦-૦

આ તથા પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૨૦૦ હતી પણ હાલમાં માત્ર રૂ. ૨ માંજ.

સ્ટોક નંબર (૬૪) નાટકો ઉદ્ધુ જખાન.

- ઉદ્ધુ જખાન ગુજરાતી હરમાં નાટક મોટા
- ૦-૬-૦ દીવ્યરોસ.
- ૦-૬-૦ જળમેશની.
- ૦-૬-૦ સયદેહવસ.
- ૦-૬-૦ સંદેહખુન.
- ૦-૬-૦ અશ્વત્થામ.
- ૦-૪-૦ ઇન્દ્રસભા ચીત્રો સાથે.
- ૦-૬-૦ સ્તલેનશ્વર.
- ૦-૬-૦ ગુણગાવલી.
- ૦-૬-૦ પુષ્પાવ.
- ૦-૬-૦ મહાકાવ્ય.
- ૦-૬-૦ અનાદીન.
- ૦-૬-૦ ઇન્દ્રકામ.
- ૪-૬-૦

આ બાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૫૦ થાર અને ૭ આનાં હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૩ માંજ મળશે. બેકએ તે ત્રાકેટ મંગાવે.

સ્ટોક નંબર (૬૫) કીસ્સાઓ.

- ૦-૧૨-૦ ગુણગાવલી કિસ્સો.
- ૦-૮-૦ ચાર દરેકકા કીસ્સા.
- ૦-૮-૦ જખાન હીન્દી.
- ૦-૮-૦ જખાન હજરત અલીકા.
- ૦-૮-૦ જખાન મોમદ હનીફકા.
- ૦-૧૨-૦ વોતાકાનીકા કીસ્સા.
- ૦-૮-૦ કિસ્સાને અમલખા.
- ૪-૦-૦

આત પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ હતી હાલ માત્ર રૂ. ૨ માંજ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ હતી હાલ માત્ર રૂ. ૨ માંજ મળશે.

સ્ટોક નંબર (૬૬) નાટકો.

- ઉદ્ધુ જખાન ગુજરાતી હરમાં નાટકો મોટા
- ૦-૬-૦ અલીબાબા ચોર ચાલીસ ચોર.
- ૦-૬-૦ અસીરે હિરો.
- ૦-૪-૦ અંજમે સખાવત બાદશાહ ખુદાદોસ્ત.
- ૦-૬-૦ કસોટી ઉર્ફે દોરંગી દુનીયા.
- ૦-૬-૦ કાલીનામન.
- ૦-૬-૦ ખવાબે હસ્તી.
- ૦-૬-૦ ખુબસુરત બધા.
- ૦-૬-૦ ખુનેનાહક.
- ૦-૬-૦ શુભરજીના.
- ૦-૬-૦ શુકીસ્તાને ખાનદાને હામાન.
- ૦-૬-૦ જહરી સાથે ઉર્ફે કટોરા બરખુન.
- ૦-૬-૦ બાગેદસરત.

૪-૬-૦

આ બાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ અને આનાં હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૩ માંજ.

સ્ટોક નંબર (૬૭) કીસ્સાઓ.

- ૦-૪-૦ સુબોક્ષ સીતપરા.
- ૦-૪-૦ મન્ત્રાએમદ હવાત.
- ૦-૮-૦ મલેકમોમદ.
- ૦-૮-૦ હદયતશુ. મુસલમાન.
- ૦-૮-૦ હાતમતાઈકા કીસ્સા (સાત સવાસ ત્રકીત).
- ૦-૨-૦ જોનકા કીસ્સા.
- ૧-૦-૦ કસકુલ અંખીયા મોટા કીસ્સો.
- ૦-૨-૦ મીરા સેયદ અલી.

૩-૪-૦

આક પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩ હતી હાલ માત્ર રૂ. ૨ માંજ મળશે.

(૧૨) સ્ટોકનાં પુસ્તકો મળવાનું કે.-બુક્સેલર કે. વી. પટેલ, ડે. હુમામ-અમદાવાદ, ૮

સ્ટોક નંબર (૬૮) ગજલો ગાયન.

૦-૦ નકીર.

૦-૦ ગજલસ્થાન.

૨-૦ બારેગાન ખતમ.

૨-૦ મજલુ એક વાલી.

૪-૦

આ બાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩ હતી હાલમાં

રૂ. ૧૧૧ મળે મળશે.

રસીક જનોને ખુશખબર.

રસિક પ્રિયા.

મહાશયો ?

જો તમારે આલાહી અને ચતુર્થ નીખરી હોય
રસિક પ્રિયા વાંચો.

જો તમારે નવે રસની માલીની મેળવવી હોય
અવસ્ય રસિક પ્રિયા વાંચો ?

જો તમે સર્વ શુદ્ધ સંપત્તિ થવાની ઇચ્છા
હો તો; રસિક પ્રિયા વાંચો. દુકામાં એટલું

કે દરેક આખર રસિક પ્રિયામાં સરિ-
વૃંદ સાથે આપવામાં આવી છે છતાં
૧-૮-૦ પોષ્ટ લુદુ.

ચવતાં આવી પડેલી અનહત આદતો વિગેરે આ
તોનો ચિતાર ઉત્તમ નીતિગતિથી આપવામાં આવ્યો
છે પાકા પુકાના દળેદાર પુસ્તકની બે ભાગની કી
મત રૂ. ૩-૦-૦

અનંત રંગ-અથવા.

રસિકરંગ વિલાસ.

આ પુસ્તકની રચના કાક શાસ્ત્ર, રતિવિલાસ
અને અનંત રંગ પ્રાચીન પુસ્તકો ઉપરથી સ્ત્રીપુરુષો
વાંચી શકે તેવું સરળ ગુજરાતી ભાષામાં સર્પવામાં
આવેલું છે. મહિલા વિપયોમાંથી યોગ્ય વિપયો આ-
દિકાના બહુ ખાતર આપવામાં આવે છે સ્ત્રીઓની
ચાર ભત્રી, સ્ત્રી પુરુષોના ભેદ, સ્ત્રીઓ શાથી પ્રસન્ન
થાય, અહો સત્રીમાં જ રતુનો દેખાવ, ગર્ભ ધારણ
ઉપાય મંદશાસ્ત્ર, બાલ પ્રયોગ, નપુયકપણ, ના મર-
દાર્થ, ગંજીના બેદ, એવી રીતે ઘણા વિપયો તેનો
ઉપયોગ નીતિને માર્ગે દોરાવનાર, કાંથુ આપુખ
આપનાર જીવનને વધારનાર, યુવાન સ્ત્રી પુરુષોના
શારીરિક ધર્મ પ્રધાન રાખી તેજ વિપયો અથાવિદ્યા
કીમત માત્ર રૂ. ૧-૦-૦ પોષ્ટ લુદુ

થોડાવખતમાં હજારો નકલો ખપી ગઈ છે

ગાઈડ ટુ ઈંગ્લીશ ટીચર.

વગર માસ્તરે ચાર માસની અંદર અંગ્રેજી સખનાં
વાંચતાં પોતાની મેળે શીખવું હોય તો આ પુસ્તક
ખરીદીશો. સીપીકમાં લુજ નકલો ખાકી છે
કીમત માત્ર રૂ. ૧૧૧ પોષ્ટ લુદુ. આ પુસ્તક ખરીદ-
નારને આઠ આતોની કીમતનું નોવેલબેટ આપવામાં
આવશે આટે લેખએ તો તાકીદ મગાવી લો

આ તમામ સ્ટોકનાં પુસ્તકો મળવાનું કેદાણું.

બુક્સેલર કે. વી. પટેલ,

હુમામ-અમદાવાદ

બે ભાગમાં પ્રગટ થઈ ચુકેલી.

કેશરી ભા. ૧-૨.

લેખક-રેવાશંકર નાગેધર હરિદાસ.

આ નવય કથામાં બાળકમંદી થતી હાની
પ્રમાન માતાની નિષ્કૃષ્ટતા, પ્રાપ્તિ ખોટાં તે પડે,
ઉન્મત નિસે. મિત્ર ફરજ, યુતાગ અને દોંગી
કોડો, પ્રપંચી ભક્તાણીઓ, ધર્મના બદાને થતા
પે, કુટુંબ કચેશના માર્ગે પરીણામો, અંધ શ્રદ્ધા-
અનધી, આજઘણનો દાલિદ સુધારો, સંપત્તિ
લોકો પુત્રીઓ, પવિત્ર પ્રેમની ખુશી, શુદ્ધ
શ્રદ્ધા, વિદ્યાનને કાગ પીકા, અને પત્નીવ્રત સા-

મુક્ત ! કોકશાસ્ત્ર ! મુક્ત.

હિંદી યોગવાશિષ્ઠ ઓર હિંદી રામાયણ
 ૧ દોનું વડા ગ્રંથ એક સાથે મંગાનેસે. હિંદી
 એગ્રેજી ક્રીસક અગર તો રતિવિદ્યા યાનિ
 કોકશાસ્ત્ર દોનુયેસે એક ગ્રંથ મુક્ત. હરએક
 ગ્રંથકા દામ રૂ. ૧) હૈ. પો. અલગ.

પત્તા:—

કે. વી. પટેલ બુકસેલર.—અદમદાવાદ.

નિષ્પત્તા.

ભાગ ૧-૨-૩.

મુક્તિ ભાગ સાથે સંપત્તિ ૧૬ પૃષ્ઠ ૨૭૦

કિંમત ૦-૧૨-૦ પોસ્ટેજ ૦-૩-૦

આ પુસ્તકમાં મુખ્યત્વે કરીને ગદ્યપદ્યની નિ-
 અર્થતા, ભયંકર, પરિજ્ઞાન, સ્ત્રી શિક્ષણ અને સ્ત્રી
 સ્વતંત્રતા સંબંધી લેખોના બહારના અને અંદરના
 પૃષ્ઠ તેમજ વિધવા વિવાહ સંબંધમાં મુદ્દાઓના સિ-
 મરે પહેલેથી બંધાવવાના વિચાર નિરૂપિત કરેલા છે.

સતિ ભદ્રા અને કવિ કાળિદાસ.

આ નવલકથા આશ્ચર્ય સાથે આનંદ ઉપજાવે
 તેની અને ચાનપદ છે, તેમાં પંડિતની પીછાંત્રી આપ
 બળ દે ખાપ બળ. યોગી શૂરવી, આસા. ભદ્રાનો
 સંસાર. પ્રેમ પ્રવાહી. હૃદયસતી મંદાગળીનાં દર્શન.
 કાળિદાસ કાશીમાં! અમરાપુરમાં વિજય! જોન
 દરબાર વિગેરે વિષયો દર્શાવેલા છે. સ્ત્રી પુરોને
 શીક્ષણ લેવા લામક આ બુતી કથાને નવા લેખક-
 માં વાંચકો સંમુખ ખડી કરવામાં આવી છે. છતાં
 કિંમત રૂ. ૦-૮-૦ છે.

મુક્ત ! વિરાટ ઉપહાર !

અસલી પૂરાના કોકશાસ્ત્ર યાનિ રતિ
 વિદ્યા, સરલ માપામે. ૨૨૦) પૃષ્ઠકા ૩
 દામ રૂ. ૧) ઓર ત્રીન મહિનોમાં એગ્રેજી
 કાનેવાળાં હિંદી ટાચર દામ રૂ. ૧) જે દો
 ગ્રંથ એકસી સાથે રૂ. ૨(૧) મેં મંગાનેસે હિંદી
 યોગવાશિષ્ઠ યા-હિંદીરામાયણ એક ગ્રંથ ઉ-
 હાર પો. અલગ ચારો ગ્રંથકા દામ રૂ. ૫)

પત્તા. કે. વી. પટેલ હમામ-અમદાવાદ.

નિર ઉદ્યોગીને ઉદ્યોગી અને નિર્ધનને
 ધનવાન બનાવનાર.

બૃહત હુનર સાગર.

જાની અનુભવ તેમજ વિવિધ ગ્રંથોના આધાર
 થી આ ગ્રંથ વિવિધ હુનરોની માહેતિ આપી
 દોવાથી ગમે તેવા અજ્ઞાન માણસ પણ વાંચક
 હુનર શીખી શકે છે. આમાં બુતી, બુતી ના
 લગભગ ૧૩૦૦ હુનર છે. કિ. ૧-૦-૦ ગ્રા. ૧-૩

શૂરવીર પૃથ્વીસિંહ

અને

નિમકહસાસ સતિ મેના.

ભાગ ૧-૨

મેના સ્ત્રી દોવા છતાં તેમાં ધૈર્ય, શૌર્ય,
 બળ અને શુદ્ધિ કેવી અવલુનિય હોય, અનુક્રમ
 હતી. આ પુસ્તક તમે વાંચ્યો ત્યારે તમને તેને
 જ્ઞાનથી લાયકેરીમાં તે રાખવાનું મન થશે.
 જે ભાગ સંપુર્ણ કિંમત રૂ. ૧(૧).

((૨૬)) સ્ટોકના પુસ્તકો મળવાનું કે. - યુક્તસેલર કે. વી. પટેલ, ટે. હમામ-અમદાવાદ.

સ્ટોક નંબર (૭૧) નોવેલો.

- ૦-૦ કમળાવધી.
- ૪-૦ પદ્મલતા નોવેલ.
- ૦-૦ વિપક્ષતા નોવેલ.
- ૪-૦ કાળા વિજય. ભા. ૧-૨

આ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૫૫ હતી પણ હાલમાં રૂ. ૩૦ થી મોજ મળશે.

હીન્દુસ્તાનમાં વી. પી. જઈ રહે છે હીન્દુસ્તાન બહાર અમેરિકા આફ્રિકા વિગેરે સ્થળે વી. જઈ રહતું નથી માટે અગાઉથી મીઝોર્ડર તથા પોષ્ટ ચેક મોકલવો પોષ્ટખર્ચ મળું સમજવું.

સ્ટોક નંબર (૭૨) વાર્તાઓ.

એક હનર અને એક સાતની અરસુત. દેવતાઈ વાંતોનો સંગ્રહ એટલે એરબીયનના ઇસ્લામીની ચરીત અને પ્રેમગીતોના આ બન્ને પુસ્તકોમાંથી એકેક વાત વાંચવા શરૂ કરો. તો તે પુસ્તકો પુરાં વાંચ્યા વિના હાથમાંથી નીચે મુકવેલું જગારે થવાનું નહિ. સોનેરી પાક પુઠાનો મહોટો જે બન્ને પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. સાતનવેળા આસપાસની હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૨૧ મોજ મળે છે એટલે તો તાકીદે મંગારી લ્યો. સીવીલમાં જુઓ તો કોયે જાકી છે પોષ્ટ ખર્ચ જુદું પડશે. આપ સાહેબને દોઢ છુટું પુસ્તક બેઠકું લેવું તો અસલ લખેલી કીમતે મળી રહેશે અને કમીશન બરાબર આપવામાં આવે છે.

છપાય છે,

નવિન નોવેલ.

છપાય છે,

કાલરાત્રીનું ખૂની ખંજર.

એક અદ્ભુત રસમય હીટેક્ટીવ નોવેલ.

પ્રેમીઓના પ્રેમનું પોશક, નિર્લિપા નમુનો, પરાપકારની રરિસ્તમા, પવીત્ર પ્રેમદા પતિવ્રતના પ્રસંગો સત્પત્નો જય, ન્યાયની નિપુણતા, રમણિઓનાં હૃદયની રસિકતા ગરે ઉત્તમ વિષયોથી પરિપૂર્ણ, ટેલકના ચણગારરૂપ, બાળકો, સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને મવસ્ય વાંચવા યોગ્ય, સુદીર સોનેરી પાકુ પુઠું, સુદીર ટકાઉ બેન્ડ કાગળ અને સોનેરી આણ, છતાં અગાઉથી આહક થનાર પાસેથી પોષ્ટજ સીવાય ફક્ત રૂ. ૧-૦-૦ રાખવામાં આવ્યો છે.

અગાઉથી આહક થઈ આશ્રય આપનાર સદૃશસ્થોનાં સુખારક નામો પુસ્તકમાં જણાવેલાં કરવામાં આવશે. તાકીદે નામ નોંધાવો.

યુક્તસેલર કે. વી. પટેલ.

હમામ-અમદાવાદ.

શ્રી "સત્યનારાયણ" પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં, પટેલ ત્રાટીલાલ કાળીદાસે બાંધ્યું. સીવીલ હસ્તિપાલ સામે, પાનાજીની વાડીમાં-અમદાવાદ.

૬ દેવે કેમીકલ વર્કસમાં ખનતી દવાઓના અભિપ્રાયો.

ગાલીથી. " મી. એ. વી. દાઈબલરથી " લખે છે કે, જીવન ખાવાથી આરામ થાય છે. અમદાવાદી અખાસખાલી ધણાહીમ—ખનવાન નામનું પુસ્તક મળ્યું તેમાંના વિષય ધણા સારા છે, તેથી દરેક માણસને લાલ અને ઉન્નતિ થયા સિવાય રહેશે નહીં, મી. વિવરા-ખાનદારથી—ગેરવામાં શીયુત ઇસીગીર ચુર રેવાગીર લખે છે કે, આપના તરફથી મેં ઘણી વખત દવાઓ સામટી મંગાવેલી હતી તે વાપરી નોતા અને ખાત્રી કરતાં તે ઘણીજ રૂમકારી જણાઈ છે જેથી દેવે બીજી રૂ. ૧૪ ની દવાઓ આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે વળતી પોસ્ટ મોકલશે.

ભંગારીયાથી—ગવરીશંકર ત્રીભોવન-લખે છે કે આપની પ્રમેદ પીઠસની ગોળીઓ ખાવાથી મને ફાયદો થયો છે, અને પ્રમેદની જરાપણ અસર રહી નથી. તેથી હું આપને ખરા એતક-રજીથી આથીજ્વાદ આપુ છું.

પાંડીચેરીથી હકીમ મહમદ મુલતાન હકીમ-લખે છે કે (તાર) જીવન તથા બીજી દવાઓ, મળી તે વાપરતાં ધણા ગુણ જણાય છે. માટે આજેજ જીવનના રૂપ ડબા. વી. પી. કરી મોકલી આપો. વેરાવળથી મેમણુ હમીય ઉસમાન લખે છે કે, રેલ્વે ગાર્ડ મે રેમાનદારે તમારી દવા ધણી અકસિર છે તેવી લવામણુ કરી છે માટે સુદરી માથી ૩ ખાટવી તુરત મોકલો, જુનાગઢ રેલ્વેગાર્ડ-રહેમાનગાહ—મુંદરીસાથીથી સારો ફાયદો છે માટે બીજી ૩ ખાટવી કરી મોકલો.

મુંબાઇ ગીરગામ વસંત રઘુનાથ ગાંધી-મુંદરી સાથીથી આરામ છે માટે બીજી ૩ મોકલો. નારાકરેડથી હુગરશી દેવચંદ-ધાસ-દમ નિવારણુ ગોળીઓ જેની કી. રૂ. ૩ છે, તે દવા અતિ ઉત્તમ વનસ્પતિની ખનાવેલી સમગ્રણુ ગુણુકરી છે તેણે ઘણેજ ફાયદો કર્યો છે. મુંબાઇ-પા. ઠાણાસાર્થ સુનદાસ-તમારી દવાથી ધણા ગુણ છે તમારા લેખની દવા ધણીજ અકસિર નીવડી છે,

ઢાંગધરાથી મોતીલાલ છગનલાલ-દંતમંજનથી સારો ફાયદો છે, કોઠારાથી દુર્લભારામ દેવજી-સુદરીસાથી વાપરવાથી ઘણેજ સારો ફાયદો છે, અમદાવાદથી વડીલ-મી. બાદશાહ નદનાદ દેશનંબી. એ. એલ. એ. બી. લખે છે કે, અમૃત જીવન કીલેરા ઉપર સારી અસર કરે છે અને ગર્ભવંતી સ્ત્રીઓને કીલેરામાં આપી શકાય છે. તેની ખાત્રી કરી છે

રહીમપુલા વલીમહમદ મુખઢથી-લખે છે કે; તમારી પ્રથમ મોકલેલી દવાથી સારો ફાયદો થઈ ગયો છે માટે બીજી ૩ ખાટવી અમૃત જીવન ૩૮ મોકલો

નાહારપાલીથી મી. અખાલાલ કેસરીસીંહ-લખે છે કે પ્રથમ મોકલેલી મુંદરી સાથીથી ઘણેજ આરો ફાયદો થયો છે. બીજી ૩ ખાટવી મુંદરીસાથીની તુરત વી. પી. થી મોકલો. હું તમારો જુગ. ધરક છું.

મહેસાણાથી ઇશ્વરલાલ જમનાદાસ-લખે છે કે પ્રથમ મોકલેલી મુંદરીસાથીથી દવાથી સારો ફાયદો થયો છે માટે બીજી ૩ ખાટવી વી. પી. મોકલો.

ખંભાત-ગોવરસીયર જી. જી. માલેદેર લખે કે, મુંદરીસાથીની દવાનો મીડરાધ્ તારાખર્ચ મારકત ઉપયોગમાં લેતાં સારી નીવડેલો છે. માટે ફાલ બીજી ૩ ખાટવી તુરત મોકલો.

રાજવાડીયાથી-સાધુ હરીદાસ ધર્મદાસ-તમારી દવાથી ઘણેજ ફાયદો થાય છે માટે આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે રૂ. ૨૧ ની દવાઓ વી. પી. થી મોકલો.

કતારગામથી ઉમેદરામ. જયરામ લખે છે કે-મુંદરીસાથીથી આરામ છે માટે બીજી ૩ મોકલો.

મસામલીથી શા. મગનલાલ ગીરધર-અમે પ્રથમ મુંદરીસાથી મંગાવેલે તેથી ફાયદો થઈ ગયો છે તમા સંખેરથી મારા મિત્રાથી પીતાબર દાજીએ ૧ કનન ખાટવી મંગાવેલી તેવી તેને ત્યાં તથા જોતે તે દવા આપી તે અધનિ આરામ થઈ ગયો છે.

હાલોલથી જીવા મુસા હાજી અને છગન ભેચર લખે છે કે-આજ કોપ્પની શીદીયા આપને ઘણેજ આરામ થઈ ગયો છે.

પ્રાર્થનજી રાગ મટાડવાને માટે લખે દેવે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ.

શ્રીનાં માથાનો શણગાર
 નેરમ-સુવાળા-ચક્ષુકીત-કરમસોદાર
 માત્ર દધ જોને થા નકા
 ભરવારો નહીં જમશે ?
 એવા બાલ બનાવનાર એકજ
 તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ
 ઠામીનીઆ એઈલ છે.
 શ્રીનાં શણગારને માટે જોઈશું જ
 કરવું તેટલું જ મગજમારી કરનાર
 પુરેણ અને અગ્ન્યાસી વીલાયતો
 માટે અગત્યનું છે.
 આ તેલ સ્વાસ્થ્ય તરેણું માલુ
 હંકુગાર થાય છે-માથાનો કુખારો
 દો થાય છે, અને ખોડાની ધનનસંચ
 રહેતીજ નથી.
 ઉત્તમ વસાણાઓની યનાવદ છે-
 જોનાનો ચાંદ મળ્યો છે-અને આજી
 દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
 અરધા આનાની ટીપીટ મળ્યા-
 થી નમુનો મફત મોકલવામાં
 આવશે.
 થી-એંગલો ઈંડીઅન ડ્રગ એન્ડ
 કેમિકલ હુ-જુમામશીદ સુબહ.

સેંટનો

ઓટો

રાંજ

દીલ બહાર

(૨૭૨૮૬)

દીલને આનંદ આપનાર, મનને પ્રગટીત કરનાર અસંખ્ય પુલોનો અકની મુગધી
 આથી ભરેલું, ઉલ્લામાં છેલ્લી, જનાવટનું સ્પીરીટ વગર સર્વોત્તમ-સેંટ છે. ફક્ત ચીર
 થાય દીપાં કપાં અથવા રમાલ ઉપર. જાટવાથી વાપરનારો તથા તેની આસપાસનાઓને,
 મીઠી સુગંધરૂ મુગધીમાં મેળો દે છે, બીજું કાંઈપણ નહતું. સેંટ ખરીદતા પહેલાં જોઈ
 દીલબહારમાં સ્પીરીટ નહીં હોવાથી અત્તર તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.

દીમત નાની બોટલીના ૮ આના, વચલી બોટલીના ૧૨ આના, મોટી અંધા
 બોટલીના ૨૦ આના, નમુનાની બોટલીના ૨ આના, મુગધી બોટલો એક આના.

સોલ એજન્ટ—

થી એંગલો ઈંડીઅન ડ્રગ એન્ડ કેમિકલ હુ-જુમામશીદ સુબહ.

ભાગ્યોદય.

રાગદ્વેપવિયુક્તેસ્તુ વિપયાનિદ્રિયૈશ્વરન્ ।

આત્મવશ્યૈવિવેચાત્મા મસાદમધિગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

તાનુપથી રહિત અને આત્માને આધીન એવો પુરુષ, મનને વશ કરીને, ધદ્રિયોવડે વિપયોમા રમતો છતાં પણ શાન્તિને પામે છે. ૬૪ (સ-ગી)

વિપયાનુક્રમશિક્ષા.

વિપય.	પૃષ્ઠ	વિપય	પૃષ્ઠ
૧ આતર પ્રકાશને અવ્ય		૧૦ પ્રપલતીમ રહેના ઉપદેશ	૨૭૭
ચંના (શ્રી ઉ)	૨૭૭	૧૧ જ્ઞાન સદચર	૨૭૮
૨ સર્વોત્તમ ઉદ્દેશ વિનાશ		૧૨ કનિવર આજ્ઞા	૨૮૪
જીવન અર્થ છે (શ્રી ઉ) ૨૮૮	૨૮૮	૧૩ દુષ્ટતા સંચા	૨૮૮
૩ પુરમાત્માના અદ્ભુત પ્રેમ		૧૪. ગર્ભ બિંધુ	૨૯૦
પ્રકટાવવા પ્રમેધ (શ્રી.ઉ) ૨૮૮	૨૮૮	૧૫ કર્તવ્યમાં મુકના લાવક	
૪ આત્મમોહ	૨૯૬	શિક્ષા વચનો	૨૨૪
૫ મોક્ષ-માર્ગ	૨૯૪	૧૬ જ્ઞાનવરોને માખી મન્જર	
૬ દૈવિ શુભોની પ્રાપ્તિ.	૨૯૬	વિગેરતા નાસમાથી મુક્ત	
૭ પ્રાચિત દિદની સમ્પત્તિની		કરવાના ઉપાયો.	૨૬૫
વિચાર	૨૯૮	૧૭ જ્ઞાનવરોને ચોમાસામા	
૮ માઉન્ડ આજુ	૫૭૧	મતા દરો	૨૬૬
૯ લેખકનું ઉદ્દેશ	૨૭૭		

અવિપતિ અને પ્રકાગક,

લેખકાત દેવચંકર દવે.

ભાગ્યોદય ગ્રાંથીત-અમદાવાદ.

ધાર્મિક લવાગમ ૩ ૭ દિ હુન્તાન બહાર રી. ૪.

ભાગ્યોદય—વડોદરા મંત્રણા દાવધેરીઓ માટે મંજુર થયું છે માટે દાવધેરીઓએ તાકીદે આદકમાં નામ નોંધાવવાં.

સૂચના.

આ મોસિદ્દનું માર્ચ માસથી વર્ષ શરૂ થાય છે. દરેક અંગ્રેજી માસની આખરે જાહેર પાડે છે માટે તે માસીક ખીમ માસની ૧૫ મી મુધીમાં ન મળે તો અમને જ આવવાથી ફરી મોકલીશું માસિકનું વાર્ષિક ગવાળમ રૂ ૨-૦ છે. હિંદુસ્તાન જાહેર શી છે. બેટ પર્સીઅન નાઇટસ અને નવી સાવતુ પર્યાગ મળે છે બેટના પોરટેજ ૦-૨ નવીન થનારા આદકને માર્ચ માસથી આજ સુધીના અઢા અને બેટનું રૂ. ૨-૨-૦નું ની પીડકરી લવાળમ વસતુ કરવામાં આવે છે, પાછલા અકાઉન્ટીલીઃ હશે ત્યાં સુધીજ અપાશે, આટે નવિન આહોએ વેળાસર આદક થવું

પત્ર બચતાર કરનારે પોતાનું પુરેપુરું સિરનામુ લખવું-જોઇએ જવોખં માટે રીપ્લાય ટાઈકે ટીકીટ સિવાય જવાબ આપનામાં આવતો નથી. સિરનામું જદનવા માટે આદક નવજ નરર લખવો. ટુકી મુદત માટે સિરનામું ન જદલાવવું જોઇએ.

ભાગ્યોદયના પાછલા વૉલ્યુમે ઘોડાજ શીલીક છે તે બધાં મુધી દમે ત્યાં સુધીજ મળશે.

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ તુ બાધેનું રૂ ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ તુ બાધેનું રૂ ૧-૮-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ તુ બાધેનું રૂ ૧-૮-૦

નવું પુસ્તક—સરવૈ, રૈયન્ય અને ફોજદારી કાયદાનું બુધ. —નવા સુધાના નધારા સાથે ત્રીજી આદુનિ ટીમત રૂ ૨-૦-૦ પો ૦-૪-૦.

બચતપત્ર ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આજના અંક સાથે દરેક આદકને મંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું ભાગ્યોદયનું શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

મેટ મોલકવામાં આવ્યું છે, જે સલામી વેલુ જેમાં, સવત ૧૯૭૩ ની નામનું માસવાર ભવિષ્યજ્ઞ, દરેક માસમાં અનાજ ગારી, રૂ. વિના ભાવ દેવા ગ્યેમે, કચારે મદમે ખારે ઉતંગે, ગુખાધારી કેવી રહેમે, વરસાદ ક્યા માસમાં ખારે ફેટલો પડમે, તે ઉપરાત, અનુભવસીદ્ધ દવાઓના દુચકા, રૈયે ગાદક, પોરટલ ગાદક, વૈધારી ખાતમી, કઇ વસ્તુ ક્યાં મળે છે, મોટા સહેરાની માલીતી, ત્યાં ક્યા ઉતરવું વિગેરે, મુસાફરીમાં ક્યાં ગારી જદનવી, જત્રાનો જોખો, હાય જેહ ભવિષ્ય કહેવાની રીત જન્નકુડગી જેવાની રીત વિગેરે ઉપયોગી વિધમે આપવામાં આવ્યા છે, છુટા રૂ. ૦-૦-૦ પશુ ૧૦૦ સામગી મંગાવનારો રૂ ૫-૦-૦, ૫૦ નાં રૂ ૩-૦-૦ અને ૨૫ નકનનો રૂ. ૧-૮-૦ પડશે વધુ મંગાવનારે રૈયે પાર્શ્વથી મંગાવવાં.

બચતપત્ર ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આયુર્વેદ ચરક સંહિતા.

મૂળ સંહિત ગુજરાતી ભાષાનર-અયમ ભાગ-વૈદિકનો પ્રાચિન અને મહત્વનો મંથ આવે છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી જમી છે કે જેમાં હાલમાં નવી ગણ્યાતી-વગર જવાએ રોગો મટાડવાની વિધાઓનો પણ સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈધ, ડોક્ટર, દુકીમ અને શરીરને નિગમય રાખવા ઈચ્છનારે આ મંથ ખરીદવોજ જોઇએ. કી. રૂ. ૩. ૫

તંત્રી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૪ થું.]

માહે સપ્ટેમ્બર સને ૧૯૧૬.

[અંક ૭ મા.

આંતરપ્રકાશને અભ્યર્થના.

(પ્રીતમ પ્રાણાધાર—એ લખ.)

મારા આંતર દિવ્ય પ્રકાશ મુજને દોરજે;

મારા માર્ગમાં પાડી ઉગાધ, મારા નેતા થજે.

સત્યનો હું છવાસુ છું,

તારો દોર્યો વ્યાવીસ હું;

પ્રાપ્ત્ય સિદ્ધ થવાને તું સન્માર્ગે પ્રેરજે. મારા. ૧

તારાથી જાણીશ જ્ઞાન હું,

વળી જોળખીશ લગવાન હું,

આનંદ સાંતિ ને સુખતણા ધામે તું લઇ જજે. મારા. ૨

આંતરમાં ને કે શુભ છું,

ધાતો ન પશુ ક્ષી લુપ્ત છું;

છુટો પડી શકતો નથી હુથી તું રજે. મારા. ૩

તારાથી મારો અમેદ હું,

જેહ ક્ષણેથી અનુભવું;

તેજ ક્ષણેથી આતરતિમિર મને તજે. મારા. ૪

તવ સત્ય મુજ ઉર રાજતું,

મારું મારામાં વિભાજતું;

માટે મને દોર ચડી રહી મુજ રચના થજે. મારા. ૫

શ્રી. જ.

સર્વોત્તમ ઉદ્દેશ વિનાનું જીવન વ્યર્થ છે.

(જે કરશે તે ભરશે—એ લખ.)

ઉચ્ચ ઉદ્દેશ વિનાનું જીવન નકામું,

નિજ દિતને બદલે અદિત કરે તે સામું.

હલે કાચળ સુન્દર લખીયો, પરખીડીયામાં પણ ખીડીયો;

પણ બાણો તે રડવડીયો, ઉપર જે નથી સરનામું.

નિજ. ૧

હા રણ એપણ મોટા, પણ તેલ થવાના ખોટા;

નાણું મળવામાં ટોટા, અંદર જે લખ્યું નથી નામું.

નિજ. ૨

દયોદ્ધ ઉદ્દેશ ધણીયો, નથી ઉચ્ચ ચતાં કર્મોદિ;

ઉપજાવે ઉત્તરો ઉપાધિ, (જેમ) અણુસમગ્રું આપ લિનામું;

નિજ. ૩

હિંચો ઉદ્દેશ ધરીને, રહે તેને જે અનુસરીને;

તે પ્રભે નહીં ફરીને, પ્રભુનું એ કરારનામું.

નિજ. ૪

ઉપર ઉદ્દેશને ધાયો, તેનો ધન્ય થયો જન્મારો;

તેનો સદાય છે જયવારો, તેવાને તો શિર નામું.

નિજ. ૫

શ્રી. ક.

પરમાત્મામાં અદ્ભુત પ્રેમ પ્રકટાવવા પ્રવોધ.

(થઈ પ્રેમ વશ પાતળીયા—એ લખ.)

કાઈ પ્રીત અજગ લગારી, રહે પ્રભુથી હૃદય લગાવીરે. કાઈ.

નિજ ઇચ્છાનુસાર રો પ્રભુને પણ પ્રકટ નચારી,

એ દેવી રાસ રચાવી;

નિજ દરિયો ટાચ મીઠાવીરે.

કાઈ. ૧

તેવી પ્રીતિ પ્રકટાવો જેથી પ્રભુ આનંદ વધાવી;

લઈ મોટા આવી આવી;

દરીએ મોળે મન ભારીરે.

કાઈ. ૨

સદગ સદજમાં ભાગે એવી પ્રીત ન રહે મકટારી.

રો ઉપરી અધિક દહારી,

જે ન બાગે કાંઈ લગારીરે.

કાઈ. ૩

રાધેયો રાધી શુદ્ધય ન એવો હિમગ્રો ઉપગતી,

જે ન ભેટયા બાથ બીચારી;

તો શું કરું પ્રેમી દહારીરે.

કાઈ. ૪

શ્રી. ક.

॥ ૩૦ ॥

॥ શ્રી પરબ્રહ્મ પરમાત્મને નમઃ ॥

આત્મબોધ.

(લેખક:-શ્રીયુત હરિદાસ નૃસિંહરામ બાપ.)

મનુષ્ય છદ્.

અનુકુળ છદ્.

તપોભિઃ સીળપાપાનાં
શાન્તાનાં વીતરાગિણાં ।
મુમુક્ષુણામપેક્ષોઽય-
માત્મબોધો વિધીયતે ॥ ૧ ॥

તપોધી^૧ સીણ પાપી^૨ ને
શાન્ત^૩ વૈરાગી^૪ જે છે,
તેવા મુમુક્ષુ માટે^૫ આ
આત્મબોધ રચે છે. ૧

વસંતતિલકા વૃત્ત.

વાધોઽપ્યસાધનેષ્વોદિ
સાક્ષાન્મોક્ષક સાધનં ।
પાકસ્ય વદિ વઢ્ઢાનં
વિના મોક્ષો ન સિધ્યતિ ॥ ૨ ॥

હો બોધ^૬ અન્ય મો માધતમાંદો^૭ શ્રેષ્ઠ,
સાક્ષાત^૮ મોક્ષતણું સાધન એક તેજ,
અર્જન વિના નહિજ પાકની^૯ સિદ્ધિ જેમ,
સિદ્ધિ ન મોક્ષતણું બોધવિનાજ તેમ.^{૧૦} ૨

અવિરોધિતયા કર્મ
ના વિદ્યાં વિનિવર્તયેત્ ।
વિદ્યાવિદ્યાં નિહન્ત્યેવ
તેજસ્તિમિરસંધવત્ ॥ ૩ ॥

અજ્ઞાન કર્મ^{૧૧} દ્વય મિત્રપણ્યાર્થો થાશે,^{૧૨}
માટેજ અજ્ઞપણુને નહિ કર્મ ટાળે;
અજ્ઞાનને તરત જ્ઞાન હણીજ દેશે,^{૧૩}
જેવો પ્રકાશ સદુ તિમીરને હરે છે. ૩

૧ ક૦, અતિકષ્ણ, અને આદાયણાદિ ૧૨૦નો નિત્ય નૈમિત્તિક દર્શો, તથા ચારીરિક. વાચિક અને માનસિક પ્રત્યેક સાત્ત્વિક રાજસ અને તામસ તપ છે. ૨ જેના અંતઃકરણ-માથી રાગાદિ દોષો નાશ પામેલા છે તેવા. ૩ દોષ રહિત થવાથી કોઈ પણ પ્રકારના દોષ વિનાના. ૪ આ લોક ને પરલોકના ભોગની ઇચ્છા વગરના. ૫ મોક્ષની ઇચ્છાવાળા, એટલે એસારમાંથી છૂટવાને માટે મથત કરનારા. ૬ જ્ઞાન ૭ તપ, જપ, મંત્ર, કર્મ, યોગ વગેરે. ૮ બીજાં સાધન તેમ અંતઃકરણની શુદ્ધિ કરી જ્ઞાનદાર મોક્ષ આપે છે; પણ આ બોધ તો યોતેજ અજ્ઞાનનો નાશ કરી મોક્ષ આપે છે. ૯ રમોષ. ૧૦ શીમ્લ ભાગવતના સ્કંધ ૧૧ અ. ૧૯ શ્લોક ૪ થામાં કહ્યું છે કે—

તપસ્તીર્થં જપો દાનં પવિત્રાણીતરાણિ ચ ।

નાલં કુર્વન્તિ તાં સિદ્ધિં યા જ્ઞાન કલયા કૃતા ॥

એટલે, જે સિદ્ધિ જાનના લેસથી-જ્ઞાનની એક કળાથી થાય છે, તે તપ, નીર્થ, જપ, દાન, અને બીજા અનેક પવિત્ર પદાર્થોથી થઈ શકતી નથી. ૧૧ કર્મની ઉત્પત્તિ અજ્ઞાન-અવિદ્યામાંથી થએલી છે માટે અજ્ઞાન અને કર્મ બેઉ એક બીજા સાથે અવિરોધીપણે વર્તે છે. ૧૨ જેમ પ્રકાશને ને અધકારને શત્રુતા છે, તેમ જ્ઞાનને ને અજ્ઞાનને શત્રુતા છે; તેથી જેમ પ્રકાશ અધકારનો નાશ કરે છે, તેમ જ્ઞાન અજ્ઞાનનો સમૂળ નાશ કરે છે.

પરિચ્છિન્નં દ્વાજ્ઞાના-
તન્નાશો સતિ કેવલઃ ।

સ્વયં પ્રકાશતે હાત્મા

મેધોપાયેશુમાનિવ ॥ ૪ ॥

અજ્ઞાનકલુપં જીવં

જ્ઞાનાભ્યાસાદિ નિર્મલં ।

કૃત્વા જ્ઞાનં સ્વયં નયેત્

જલં કતકરેણુવત્ ॥ ૫ ॥

સંસારઃ સ્વપ્નતુલ્યો हि

રાગદ્વેષાદિ સંકુલઃ ।

સ્વકાલે સત્યવદ્ભાતિ

મૃગોવે સત્યસદ્ભવેત્ ॥ ૬ ॥

તાવત્સત્યં જગદ્ભાતિ

શુક્તિકારત્તતં યથા ।

યાવન્ જ્ઞાયતે બ્રહ્મ

સર્વાધિષ્ઠાનમદ્વયમ્ ॥ ૭ ॥

અજ્ઞાનથી^૧ દિસત ઝાદિનના^૨ સમે તે,
અજ્ઞાન દૂર પૂગતાં ઝટ એક પોતે,
આત્માજ નહીં (નજ પૂર્ણ, પ્રકાશ આપે,
જેવી રીતે ધન ગમે રવિતેજ વ્યાપે. ૪

પ્રદુર્ધણીય.

અજ્ઞાને^૫ મલિન^૬ થએલ છવ તેને^૭,
જ્ઞાનાભ્યાસથી^૮ અતિ નિર્મળા કરીને,
પોતે તે પશુ શુભ જ્ઞાન નાશ પામે^૯,
પાણીનો મળ દહીં નિર્મળી^{૧૦} વિરામે. ૫

વસંતતિલકાઃ

સંસાર સ્વપ્નસમ^{૧૧} સૂર્ય રીતેજ જાણો,
દેવદિ રાત્ર મહી^{૧૨} પૂર્ણ જરેલ માનો;
જન્મે સ્વકાલમહી^{૧૩} સત્ય સમાન લાગે,
ચાંતાં પ્રભોવ^{૧૪} ઝટ એક અસત્ય ભાસે. ૬

આધારભૂત જગ સર્વનું^{૧૫} એક જ છે,
તે બધા જ્યાં સુધી અજાણુ વિવેક રહે;
ત્યાં સુધી સર્વ જગ સત્ય જણાય જેમ;
અજ્ઞાત છીપ ખરં રોષ્ય દિસેજ તેમ. ૧૫ ૭

૧ જાંચલનીચતાદિ શરીરાભ્યાસ આત્મામાં અજ્ઞાનથી કલપેલા છે, તેને લીધે.
૨ ટંકાએલા જેવો : ૩ પરિપૂર્ણ અદૈત આત્મા પ્રકાશે. ૪ આત્મા તો સૂર્યની પેઠે.
નિરંતર સ્વપ્રકાશિત જ છે, પણ જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ (કાર્ષ વખત) મેઘના વાદળના
પડાથી દેખવામાં આવતો નથી, તેમ અજ્ઞાનના (અજ્ઞાનરૂપી) પડાથી આત્માનો
પ્રકાશ દેખવામાં આવતો નથી, અર્થાત્ અજ્ઞાનરૂપ વાદળ દૂર થતાં આત્મા રૂપ સૂર્ય
પૂર્ણ પ્રકાશમાને ભાસે છે. ૫ અજ્ઞાનવરે. ૬ અજ્ઞાનનાં કર્ષિત અદંતા અને મમતા
છે. તે વાગે એટલે દેહ દું હું અને વસ્તુઓ મારી છે એવાં અભિમાનવાળો થએલો.
૭ તેવાં જીવને. ૮ જ્ઞાનનો અભ્યાસ જલુ કાળ સુધી કરતાં જ્ઞાનાદાર વૃત્તિ ચતાં અજ્ઞાન
વૃત્તિ દૂર થાય તે વરે. ૯ અજ્ઞાનની વૃત્તિ, જેમકે વૃત્તિ એ પણ અજ્ઞાનનું કાર્ય છે. ૧૦
એક જ્ઞાનનાં પુલનો બૂધો તે પાણીમાં નાંખવાથી પાણીમાંનો કચરો વગેરે બધા મેકને લઈ
પાણીને નિર્મળ કરી તળીએ કરી નાખ છે. (એને નિર્મળીનાં રૂપ પણ કહે છે) અર્થાત્
જીવરૂપ મલિન આત્મામાં જ્ઞાનાનુભવ રૂપ બૂધ નાંખવાથી અજ્ઞાન વૃત્તિરૂપ-જીવ ભાવ તે
રૂપી મેવ તે દૂર થતાં દેવજા નિર્મળ આત્માજ રહેતાં તે જ્ઞાનાનુભવ મરી નાખ છે.
૧૧ મિથ્યા જ છે. ૧૨ રાગદ્વેષાદિથી, રાગ-આસક્તિ, અને દેવ-અસુખ, કંપાં, સન્નિતા વગેરે
સુખ દુઃખની પેઠે રાગદેવનું જોડું છે. ૧૩ પોતપોતાના સમયમાં એટલે સંસાર અદંકારનું
કારણ અજ્ઞાન હોય ત્યાં સુધી; અને સ્વપ્ન નિદ્રા હોય ત્યાં સુધી. ૧૪ સદાશની દ્વાપથી
તત્ત્વ મસ્યાદિ મહા વાક્યનું જ્ઞાન થતાં, સ્વપ્નના સોગંધમાં સંપૂર્ણ જાગૃતી આવતાં. ૧૫
ધોળી અજ્ઞાતી છીપ (અથવા છીપની કાઠી) રસ્તામાં જતી પરી હોય તો વેળેથી

સચ્ચિદાત્મન્યનુસ્યુતેઃ
નિત્યે વિષ્ણૌ પ્રકલ્પિતાઃ ।

વ્યક્તયો વિવિધાઃ સર્વા
ઠાટકે કટકાદિવત્ ॥ ૮ ॥

યયાકાશો હૃષીકેશો
નાનોપાધિગતો વિષ્ણુઃ ।

તદ્દેદાદ્વિન્નવદ્ભાતિ
તન્નાશો સતિ કેવલઃ ॥ ૯ ॥

નાનોપાધિવશાદેવ
જાતિવર્ણાશ્રમાદયઃ ।

આત્મન્યારોપિતાસ્તોયે
રસવર્ણાદિ મેદવત્ ॥ ૧૦ ॥

। આ સચ્ચિદાત્મ વર્ણો નિત્યજ સર્વ વ્યાપી,
વિષ્ણુ ત્રિશે વિવિધ વ્યક્તિ^૨ બધીય કદથી,^૨
છે એક જો વિવિધ ધાટ વિશે જ હેમ^૬,
તેમાં કડાદિ કટખાં વિધ નામ^૫ જેમ. ૮

આકાશ જેમ ધટ રૂપ ઉપાધિયોમાં,
વ્યાપી રહે વિવિધ રૂપ જથ્થાય તેમાં;
માયા ઉપાધિ યહો આત્મ^૬ વિવિધ ભાસે,
ઉપાધિ નાશ મહો એકપણ^૭ જથ્થારે. ૯

ઉપાધિયોર્થો^૮ વર્ણાશ્રમ^૬ જાતિ^{૧૦} કદથી,
આત્મા વિશે પશુ ન વાસ્તવ^{૧૧} તેહ નથી;
જેવી રીતે મધુર સ્વ^{૨૭} જોએ અનેક,
ઉપાધિ^{૧૨} વર્ણ^{૧૩} રસ^{૧૩} દે પશુસ્વ^{૨૭} તેજ. ૧૦

અથવા ઉપલક્ષ્ય ઉપલક્ષ્ય જોનારને જ્યાં મુઠી “આ છીંપ છે” એવું ન સમજાય ત્યાં મુઠી
તે રૂપા જેવીજ જણાવાથી “આ રૂપ છે” એવી પ્રતિતિ થાય છે. જોનાર જ્યારે પાસે
જાહે તે છીંપને હાથમાં લઇને (ઉધી છતી કરી) અનુભવ કરે છે, ત્યારે “આ તો છીંપ
છે” એમ જાણે છે. ૫મી રૂપાનો ભાવ ફરી રીતે ક્યાં જાય છે તે અકથ્ય છે તેજ રીતે
જ્ઞાન દષ્ટીએ જાગૃતનો અનુભવ કરતાં (જેમ છીંપમાં રૂપાનાં ગુરત્વ ધટત્વાદિ લક્ષણો ન
જણાવાથી, ને છીંપનાં લઘુત્વનીલત્વાદિ લક્ષણો જણાવાથી છીંપનોજ નિર્ણય થાય છે
તેમ તેમાં જાગૃતનાં લક્ષણ ન જણાતાં અજ્ઞાનજ (સસ, જ્ઞાન, અનંત એ) લક્ષણો સર્વત્ર
જણાવાથી “આ સર્વ અજ્ઞાન છે” એવો નિર્ણય થાય છે. ૧ માણાના મધુકામાં દોરાની
પેઠે સર્વ વ્યાપક, સચ્ચિદાનંદ અને નિત્ય (નિકાળાપાધિત) અજ્ઞાનમાં. ૨ દેવતા. નર,
પશુ, સ્થાવર, જંગમ, હત્યાદિ જે-જે રૂપ જોવામાં, સાંભળવામાં ને ધારવામાં આવે છે તે.
૩ સર્વનું મૂળ થઈ છે, તે મૂળથી ભિન્નતા બીજકુવંનથી જ્યાં આકાર બેઠેથી કટપના
કરેલી છે, ૪ સોનું. ૫ ઠંડું, વીંટી, કુંડળવગેરે ધારો કેવળ સુવર્ણ રૂપજ છે છતાં આકાર
બેઠે જુદા જુદા નામ કહેવાં છે. ૬ મનાદિ અગ્નીઆર ઇન્દ્રિયોનો. સ્વામિ અને સર્વ
વ્યાપક વિષ્ણુ. ૭ ધડા, ગાગર, ગોગ્રો, વગેરે પાત્રને લીધે આકારના તેવા આકાર બંધા-
એલા જથ્થાય છે, તે પાત્રનો નાશ થતાં તે પાત્રના આકારનું આકાર બદલના આકાર-
માં (જેમ પાણીથી ભરેલો ધડા પાણીમાંજ જુડેલો હોય ને તે ફરી જતાં પાણી પાણીમાં
ભળી જાય છે તેમ) ભળી જઈ અદૈત થાય છે. તેમજ આત્મા સ્યુજ મુદ્ધમાદિ ઉપાધિ-
યોમાં (સર્વવ્યાપકપણે) રહેવાથી તેવા આકારનો જથ્થાય છે, પણ તે ઉપાધિયોનો નાશ
થવાથી (નાશ થવાથી એટલે માટીના ધડાની પેઠે ફરી જવાથી નહિ, પણ સંગુરતી
કૃપાથી તત્ત્વમસ્થાદિ મલાવાક્યોનો અનુભવ થયે શબ્દનિક ઉપાધિઓની કટપના મટી જ
વાથી) અદૈત સમજાય છે. ૮ સ્યુજાદિથી. ૯ અજ્ઞાનમાં. ૧૦ વાસ્તવિક
અરી રીતે. ૧૧ પાત્ર સંસર્ગાદિ. ૧૩ નીલાદિરંજ, અને ખાસ તીખાદિ સ્વાદ.

પંચીકૃત મહાભૂત-
 સંભવં કર્મસંચિતં !
 શરીરં સુખદુઃસ્વાનાં
 યોગાયતનમુચ્યતે ॥ ૧૧ ॥
 પંચ પ્રાણ મનો બુદ્ધિ
 દશેન્દ્રિય સમન્વિતં ।
 અપંચીકૃતભૂતોત્પં
 મૂલ્કમાંગં ભોગસાધનં ॥ ૧૨ ॥
 અનાદ્યવિદ્યા નિર્વાચ્યા
 કારણોપાધિરુચ્યતે ।
 ઉપાધિ ત્રિતયાદન્ય-
 માત્માનમવધારયેત્ ॥ ૧૩ ॥
 પંચકોશાદિ યોગેન
 તત્તન્મય इव ધ્યિતઃ ।
 શુદ્ધાત્મા નીલવસ્ત્રાદિ
 યોગેન સ્ફટિકો યથા ॥ ૧૪ ॥

હરિગિત.

આરંભનાં મુખ દુઃખ
 ભોગવવા તથા સાધન ને,
 આ શરીર યથા છે મિશ્ર પંચ
 ભૂતોર્થો રચુળ ઉપાધિઓ. ૧૧
 નેરપંચપ્રાણુદશેન્દ્રિયમન, ૫
 બુદ્ધિ સત્તર સાધનું,
 ઉપજીતું અપંચીકૃતથીજ છે (છે)
 મૂલકમાંગ સાધન ભોગનું. ૧૨
 ને જે અવિદ્યા છે અનાદિ,
 અઠધ્યક્ષારણ દેહ ૧૦ તે,
 એ ત્રિવિધ ઉપાધિથી જૂદો,
 આત્મને ૧૧નું જાણજે. ૧૩
 તે શુદ્ધ આત્મા પંચકોશ-
 દિથી ૧૨તન્મયસ્થ ૧૩દિશે,
 જેવો સ્ફટિકમણિ ૧૪ હીસતો
 નીલાદિ વસ્ત્રોની વિશે. ૧૪

૧ આમા રચુળાદિ ઉપાધિઓનું સ્પષ્ટિકરણ કરતાં રચુળ ઉપાધિ એટલે શુદ્ધ
 તે જણાવ્યું છે. મિશ્ર પંચ મહાભૂતમય જે આ દેહ-શરીર છે તેજ રચુળ ઉપાધિ
 કહેવાય છે. તેમાં પંચ મહાભૂત નીચેના પ્રમાણમાં મિશ્ર થએલાં છે. આકાશ, વાયુ,
 અગ્નિ, જળ, અને પૃથ્વી એ પંચ મહાભૂત કહેવાય છે. આકાશમાં ૩ આકાશ
 અને ૩ વાયુ, ૩ અગ્નિ, ૩ જળ, અને ૩ પૃથ્વી છે. વાયુમાં ૩ વાયુ અને ૩
 આકાશ, ૩ અગ્નિ, ૩ જળ, ને ૩ પૃથ્વી મળેલાં છે, એજ રીતે પ્રત્યેક મુખ્યમાં મુખ્ય
 અધુ આકાશના અસ્થમા આકાશના આર આરમા આઠમા ભાગથી મળેલા છે. ૨ આમાં
 બીજી સૂક્ષ્મ ઉપાધિ જે લીંગ દેહ છે તે વિગે કહ્યું છે. ૩ પ્રાણાપાનાદિ. ૪ પાંચ
 જ્ઞાનેન્દ્રિયો ને પાંચ કર્મેન્દ્રિયો. ૫ સંતૃપ્ત નિરૂપ કરતાં મન. ૬ નિશ્ચય કરનાર તે
 બુદ્ધિ. ૭ અમિશ્ર પંચમહાભૂતથી. ૮ સૂક્ષ્મદેહ. ૯ આમાં અનાદિ કાળની અવિદ્યા રૂપ
 ત્રીજી દારણુદેહ નામની ઉપાધિ વિગે કહ્યું છે. તે સત્ છે કે અસત્ છે તે કહેવાતું નથી,
 કારણ કે એ અવિદ્યા છે અને એની યદ્યપિ કારણનિક ઉત્પત્તિ છે તેથી સત્ કહેવાતી
 નથી, તેમજ એ અનાદિ કાળની અને “ છે ” એમ કહેવાય છે તેથી એ અસત્ પણ
 કહેવાતી નથી માટે તેને નિર્વાચ્યા કહેથી છે. ૧૦ વાસનારૂપ દેહ તે કારણુદેહ કહેવાય છે.
 ૧૧ ઉપરની રચુળ, સૂક્ષ્મ, ને કારણુ દેહરૂપી ત્રણે ઉપાધિઓનો સાદી જે એ ત્રણેથી જિલ
 છે તેજ એક આત્મા છે. એમ જાણવું. ૧૨ અગ્રમય, પ્રાણમય, મનોમય, વિજ્ઞાનમય અને
 આનંદમય એ પાંચકોશોથી, તથા મુધા, તૃપ્પા, જન્મે, મૃત્યુ, મુખ ને દુઃખ એ છ ઉર્મા-
 ઓથી-સાથે. ૧૩ એકત્ર થઈ ગએલા જેવો. ૧૪ નિર્ભય સ્વેતમણિ.

વસ્તુસ્પાદિભિઃ કોશૈ-
યુક્તં મુત્ત્યાવધાતતઃ ।
આત્માનમન્તરં શુદ્ધં
વિવિચ્યાત્તન્દુલં યથા ॥ ૧૫ ॥

સદા સર્વગતોપ્યાત્મા
ન સર્વત્રાવ ભાસતે ।
બુદ્ધાવેવાવભાસેત
સ્વચ્છેષુ પ્રતિવિંવવત્ ॥ ૧૬ ॥

દેહેદ્રિયમનો બુદ્ધિ
પ્રકૃતિભ્યો વિલક્ષણં ।
તદૃંચિ સાક્ષિણં વિદ્યા
દાત્માને રાજવત્સદા ॥ ૧૭ ॥

વ્યાપૃતેત્વિંદ્રિયેષ્વાત્મા
ન્યાપારીવાવિવેકિનાં ।
દૃશ્યતેઽન્ત્રેષુ ધાવત્સ
ધાવન્નિવ યથા શશી ॥ ૧૮ ॥

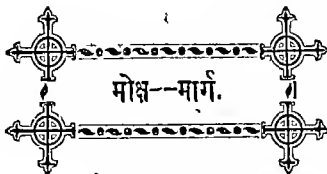
ઝગેરના છોડા તથા
ચોખ્ખા ગ્રહાય જ તેમ આ,
સુકૃતિયો કોશ^૧ વપુરે તથા
કેવળ ગ્રહો શુદ્ધાત્મા ૧૫

આત્મા સદા સૌ કામમા છે,
પશુ બધે ન જણાય તે,
શુદ્ધ^૨શુદ્ધિમાં જ જણાય ન્યમ
પ્રતિબિંબ સ્વચ્છ^૩વિષે પડે, ૧૬

દેહે દ્રિયો મન શુદ્ધિ ને
પ્રકૃતિયો જ વિલક્ષણો,^૪
છે સાક્ષિ તેમનો વૃત્તિનો
આત્મા સદા વૃષ્ટના સમો^૫, ૧૭

છે ઇન્દ્રિયો વ્યાપારી^૬ પણ
મુદ્દ આત્મને તેવો ગણો,
ન્યમ દોડતુ વાદળ છતા
સશી દોડતો^૭ બાળક^૮ ક્રમે ૧૧ ૧૮

૧ પચોશ ૨ દેહ. ૩ નમદ્રેષાદિ દોષોથી સ્વિત્ત તે શુદ્ધ ૪ નિર્મળ જળમાં, અથવા નિર્મળ દર્પણમાં. ૫ દેહ, ઇન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, અને પ્રકૃતિ એ સર્વથી કેવળ વિલક્ષણ-જુદાપણાવાળો છે એટલે દેહાદિ જડ, પરિણામી, નામ રૂપાન્તર પામનાર, અને દૃશ્ય છે, ત્યારે આત્મા મનાદિની વૃત્તિનો સાક્ષી અને સમિચ્છાનદૃષ છે. ૬ રાજ પોતાના એક દેહાણમાં રહે છે છતાં જુદા જુદા દૂર દૂર રહેવા અધિકારીઓને નિયમમાં વર્તાવે છે, અર્થાત્ ઇન્દ્રિયાદિ પ્રકૃતિ (અધિકારીઓ) રૂપ છે, ને આત્મા રાજ રૂપ છે, એ એનો ભેદ સ્પષ્ટ સમજાય છે ૭ નેત્રાદિ ઇન્દ્રિયો પોતપોતાના વિષયોમાં વર્તનાર ૮ અસાની-અવિ-વેડી. ૯ ચક્ર ઉપર ચઢતે વાદળ માલે છે ત્યારે આખા ભૂસ્થાનો ખાવાથી વાદળની મામી દિશાએ ચક્ર ચાલતો જણાય છે. તેમજ રેનવેમાં બેશીને જતા આસપાસના ઝાડ વગેરે, અને ચક્ર ચક્ર ફેરડુ હી ખાતાં આસપાસનાં ઘર વગેરે જાનડી દિશામાં ફરતુ સ્પષ્ટ જણાય છે ૧૦ દેખાય છે તો બધાને, પણ બાળકો સત્ય સાને છે કારણ બાળકો અસાન-ચક્ર છે. ૧૧ સમજો છે.

(અનુસંધાન ગતાંક થી)

પ્રકરણ ૩ નું.

યોગ.

યોગ ચાર પ્રકારના છે. હઠયોગ લયયોગ, મંત્રયોગ અને રાજયોગ. તેમાં—

૧ હઠયોગની વ્યાખ્યા નિચે પ્રમાણે છે. હૃદય એ સૂર્ય કહેવાય છે, અને ઠંડાર એ ચંદ્ર કહેવાય છે. હૃદયમાં સૂર્યનો નિવાસ છે. અને નાભી આગળથી બહાર બાર આંગળ ઉપર ચંદ્રનું સ્થાન છે. વળી ઇડા નાડીમાં વહન કરતા પ્રાણને ચંદ્ર કહે છે, અને પિંગળામાં વહન કરતા પ્રાણને સૂર્ય કહે છે. પ્રાણાયમ વડે કુંડલીનીનું ઉત્થાન કરી સૂર્યને ચંદ્રનો પ્રવાહ શિથિલ થઈ અને સુષુપ્ત્યમાં પ્રાણવાયુનો પ્રવેશ થાય છે અને આ પ્રકારે સૂર્ય અને ચંદ્રને એકત્ર કરવાની કળાને હઠયોગ કહે છે. હઠયોગમાં મુખ્યત્વે કરીને બહાર કાઢવામાં આવતો પ્રાણ વાયુ—હવા જે ગરમ હોય છે તેને સૂર્ય, અને અંદર લેવામાં આવતો પાન વાયુ—શ્વાસ જે શીતળ હોય છે તેને ચંદ્ર પણ કહે છે. બહારથી લેવામાં આવતો શ્વાસ હૃદયમાં વિરાજી રહેલા સૂર્યના સ્પર્શથી ગરમ થઈને પ્રાણ વાયુ રૂપે બહાર નીકળે છે, અને બહાર બાર આંગળ ઉપર ચંદ્રનો સ્પર્શ કરીને તે અંદર આવે છે ત્યારે તે શીતળ થાય છે. બહારથી લેવામાં આવેલો વાયુ—અપાન—ચંદ્ર, હૃદયમાં લય લાવને પામ્યો હોય અને પછી ન્યાં સુધી સૂર્યરૂપે—પ્રાણ રૂપ થઈને બહાર નીકળ્યો ન હોય ત્યાં સુધી તે સ્વાભાવિક આંતર કુંભક કહેવાય છે. ચંદ્રના સ્થાનમાં સૂર્ય લય લાવને પામ્યો હોય અને ન્યાં સુધી ચંદ્ર રૂપે થઈ પાછો હૃદયમાં ન જાય ત્યાં સુધી તે સ્વભાવિક બાહ્ય કુંભક કહેવાય છે. આ પ્રકારે ઠાઈ પણ પ્રકારના કુંભકને ધીમે ધીમે અભ્યાસ વડે વધારવો તેને હઠયોગ કહે છે.

૨ લયયોગ—જે ક્રિયાથી બાહ્ય વિષયની તેમજ ધ્યેયાકારની વિસ્મૃતિ થાય અને ધ્યાતા ધ્યેયમાં જ લય પામે તે ક્રિયાને લયયોગ કહે છે. લય યોગમાં પ્રાણાયામાદિ ક્રમ વિનાજ શાંભવી મુદ્રાના અભ્યાસથી લય યોગની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આધારથી બહારથી પર્યંતના *ચક્રોમાંના ડોઈ પણ ઇષિત ચક્રમાં અંતઃકરણની વૃત્તિને સ્થાપન કરવી અને દૃષ્ટિને નિમિષોન્મેષ રહિત શરીરની બહારના પ્રદેશમાં સ્થાપન કરવી તેને શાંભવી મુદ્રા કહે છે.

૩ મંત્રયોગ—દરેક માણસની શ્વાસ પ્રશ્વાસની ક્રિયા હમેશા જન્યુતિમાં અને નિન્દ્રાવસ્થામાં ચાલુજ હોય છે. તેમાં અંદરથી જે શ્વાસ બહાર આવે છે તે હૃદયથી બહાર આવે છે અને બહાર નીકળતી વખતે હં આવો સ્વર નીકળે છે તેમજ તેજ શ્વાસને પાછો અંદર લેવામાં આવે છે ત્યારે સકારથી પ્રવેશ કરે છે, અર્થાત અંદર આવતી વખતે સ નો

સ્વર યાપ છે આ રીતે, દરેક માણસ જાણે કે અજાણે હંસ આ પ્રકારનો મંત્ર હંમેશાં જાપ્યા કરે છે, અને તે શબ્દ સુષુમ્ણા નાડીમાં ઉલટો થઈ સોહં યઈ, અને સોહં, સોહનો જાપ થયાં કરે તેને મંત્ર યોગ કહે છે. આ પ્રકારે દરેક માણસ દરરોજ ૨૧૬૦૦ વખત 'હંસ' એ શબ્દનું રટણ કરી કરે છે. અને આવી રીતે 'હંસ'ને ઉલટાવી 'સોહં' મંત્ર કરી તે દ્વારા કુંડલિનીના ઉત્થાનની કાવના કરી, મૂળાધારમાં રૂપિ દ્વારા અભિ-માનીએ પ્રવેશ કરી ત્યાં ઘિંચત શ્રીગણેશનું પૂજન કરી તેમને અહોરાત્રમાંના ૬૦૦ અજાપા મંત્ર નિવેદન કરતા, આ પ્રકારની ક્રિયા કરી ધ્યેયાધારમાં સ્થિત થવું તે ક્રિયાને મન યોગ કહે છે.

૪ રાજયોગ—ચિત્તની અનાતમાધાર રૂપિઓના નિરોધને રાજયોગ કહે છે. રાજ-યોગના બે પ્રકાર છે. ચિત્તની એકાગ્રાવસ્થામાં જે યોગ ધાય છે તેને સંપ્રચાન યોગ અને ચિત્તની નિરૂદ્ધાવસ્થામાં જે યોગ ધાય છે તેને અસંપ્રચાનયોગ કહે છે.

આ પ્રકારે ચાર પ્રકારના યોગ છે. તેમાં રાજયોગ તથા હડયોગ અંગે છે. યોગની સાધના કરવાની ઇચ્છાવાળાએ તો પ્રથમ આ આઠે અંગોની સિદ્ધિ કરવી પડે છે. આ આઠે અંગે બે બરોબર સિદ્ધ ધાય છે તોજ તે આમળ યોગનું દળ જે મોક્ષ છે. તેને મેળવી શકે છે. આ આઠે અંગોનો અભ્યાસ કરવાથી અવિદ્યા નષ્ટ ધાય છે, અને અવિદ્યાનો નાશ થવાથી અપવિત્રતાનો પણ નાશ ધાય છે, અને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ધાય છે. જેમ જેમ આ યોગનાં આઠે અંગોની ક્રિયા કરવામાં આવે છે તેમ તેમ ચિત્તની મલિનતાનો નાશ ધાય છે, અને ચિત્તની મલિનતાનો નાશ થવાથી જ્ઞાનનો ઉદય ધાય છે.

યોગનાં આઠે અંગો નીચે પ્રમાણે છે. ૧-યમ, ૨-નિમમ, ૩-આસન, ૪-પ્રાણાયામ, ૫-પ્રત્યાહાર, ૬-ધારણા, ૭-ધ્યાન અને ૮-સમાધિ એ આઠે અંગ રાજયોગ તથા હડયોગ બંનેનાં અંગ કહેવાય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

યમ.

યોગના આઠે અંગોનું પ્રથમ અંગ યમ છે. અને તેને વ્યવહાર અને પરમાર્થ ઉભય-ની સિદ્ધિ કરતા ઇચ્છનારે ઉત્તમપણે સિદ્ધ કરવું જોઈએ. યમના પણ દશ પ્રકાર છે.

૧ અહિંસા, ૨ સત્ય, ૩ અસ્તેય, ૪ બ્રહ્મચર્ય, ૫ દામા, ૬ ધૃતિ, ૭ દયા, ૮ આર્જવ, ૯ મિતાહાર અને ૧૦ શૌચ.

આ પ્રકારે દશ અંગ છે તે દશે અંગનાં પ્રથમ પ્રથમ સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે.

અહિંસા.

મન, વચન અને ક્રિયાથી અથવા મનમાં વિચાર કરીને, સુખથી બોલીને કે શરીર-વડે કોઈ પણ પ્રાણિને દુઃખ ધાય એવી ક્રિયા ન કરવી તેને અહિંસા કહે છે.

અહિંસા ધર્મ એ જ્ઞેનોનો તો પ્રધાન માર્ગ ગણાય છે, ન્યાયે વેદાંતમાં અને તેમાં યોગમાર્ગમાં તો મૂખ્ય માર્ગ યોગના અંગનું પણ ઉપાગ ગણાય છે. યોગની સિદ્ધિ કરવાની ઇચ્છા રાખનારાએ તો અહિંસા પ્રથમો ધર્મ એ સત્તાનું સાર પ્રથમજ અહિંસા રૂપિ યગથીવાને સાધ્ય કરવાનું હોય છે. 'નાના જીવનું' પાવન કરવું, અર્થાત-પશુ, પક્ષી વિગેરે, પ્રાણીઓની દયા લારી તેમનું પાલન કરવું અને અન્ય મનુષ્યાદિ પ્રાણીઓને મન, વચન અને ક્રિયાથી દુઃખી કરવા, અર્થાત પોતાના વર્તનથી અન્યને નુકસાન થશે કે અન્ય મનુષ્ય એતરાશે કે ધાપ આશે એ તરફ લક્ષ ન આપવું એ ખરો અહિંસા ધર્મ નથી.

સાચા માણસના વર્તનથી જેવી રીતે આપણને દુઃખ થાય તેવીજ રીતના આપણા તેવા વર્તનથી અન્ય મનુષ્યને દુઃખ થાય છે, અને તેથી એની ઠાઠ પણ ક્રિયા ન કરવી કે જેથી અન્ય મનુષ્યને જરા પણ નુકશાન કે અસંતોષ થાય.

પોતાનાથી ઠાઠ પણ પ્રાણીને ભય પેદા થવો એવી ક્રિયા કરવી તે પણ હિસાબ છે.

નાના જંતુઓ, જી, માકડ, મચ્છર, ચાચક, માકણ, કીડી, મકાડી કે એવાંજ નાના પ્રાણીઓ કે જે મનુષ્યને વારંવાર દુઃખ દે છે તેને પણ દુઃખ ન દેવું જોઈએ, ધણા માણસો જી કે માકણનો નાશ કરતા પાખો ભય રાખતા નથી પણ તેમ કરવું ન જોઈએ. જેને અહિંસા ધર્મનું પાલન કરવું હોય છે તેણે તો નાનાં કે મોટાં ઠાઠ પણ પ્રાણીને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તેવી ક્રિયા ન કરવી જોઈએ.

(અપૂર્ણ.)

દૈવિગુણોની પ્રાપ્તિ.

પરમાત્મા અખિલ જગતના સર્વ જીવોના જીવ છે તે સર્વાધાર ભૂત અને મહાન શક્તિવાળા છે, સર્વ જીવોને પ્રેરણા કરીને તેમને ક્રિયા કરાવનાર તેજ છે સર્વ ધર્મ એકજ પરમાત્માદ્વારા ઉત્પન્ન થયા છે. જેમણે પોતાના અંત કરણને નિર્મળ અને પવિત્ર કરેલું છે તેમના દ્વારા ધર્મશ્રીય ધ્વનિ પ્રગટ થાય છે અંત કરણને જે પ્રમાણમાં ધર્મરના અભિમુખ રાખીશ તે પ્રમાણમાં આપણને આલીપ્તિની પૂર્ણતાનો અનુભવ થશે ધર્મર ઠાઠ પણ વ્યક્તિ વિશેષતઃ માન સમ્માન કરતા નથી પરંતુ જે તેને પૂર્ણભાવથી ભજે છે અને શુદ્ધ નિતિથી રહે છે તે તેમને વહાલો છે, એ ધર્મશાસ્ત્રોનો સિદ્ધાંત છે સાત્વિક ગુણોની વૃદ્ધિ કરીને, અંત કરણને પવિત્ર બનાવીને આત્મોત્તમ કરવી એજ પ્રત્યેક ધર્મનો પ્રધાન ઉદ્દેશ્ય છે આ દૈવિગુણોને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તેનું આપણે નિરતર મનન અને ચિન્તન કરવું અને આઠ પહોર તેનુંજ ધ્યાન લગાવ્યા કરવું ચિંતન અને મનનરૂપી હૃદયનાં દારોને ખોલવાથી દૈવિગુણ ત્યા પ્રવેશ કરીને પોતે પોતાની મેજે પોતાનું નિવાસસ્થાન બનાવીદે છે જેની રીતે ઉચેતી જમીનમાના હોઝરી નિચેતી જમીનમા પોતાની મેજેજ પાણી વર્ષા કરે છે તેજ પ્રારે હૃદયના ચિતન અને મનન રૂપી કમાડોને ખોલવાથી દૈવિગુણો તેમાં પોતાની મેજેજ પ્રવેશ કરી શકે છે સર્વ જગ્યાએ વહેવું એ જન્મ જન્મો રસભાવ છે તેમ મનુષ્યના શુદ્ધ હૃદયમાં પ્રવેશ જરીને નિરતર પ્રવહિત રહેવાનો દૈવિગુણોનો સ્વાભાવિક ધર્મ છે.

પરમાત્માની સાથે એકાગ્રતા કરવાની ઇચ્છા રાખનારા મુમુક્ષુઓએ સર્વથી પહેલાં તો તેમણે પોતાના અંત કરણની શુદ્ધિ કરી લેવી જોઈએ, જેથી તેમાં દૈવિગુણોનો આવિર્ભાવ થવા લાગે. ચિન્તન અને મનનરૂપી યોગાભ્યાસથી દૈવિગુણોને પ્રવહુ કરવાની શક્તિ અને પાત્રતા આપણને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, અને દૈવિગુણ આપણમાં જરૂર પ્રાપ્ત થયેજ એની દૃઢ આરા રાખવાથી દૈવિગુણો આપણમાં પ્રાપ્ત થાય છે, અને પરમાત્માની સાથે એકતાનો અનુભવ પણ થવા લાગે છે.

પ્રથમ આ પ્રકારના યોગાભ્યાસને માટે એકાન્ત જગ્યાની જરૂર હોય છે જે જગ્યાએ

મન્દિરોને લુપ્ત કરનાર બાહ્ય વિષયોથી ચોતાના મનનું અંચળ થવું મેલવિત હોય છે તે સ્થાનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ; અને તદ્દન ચાંત અને એકાન્ત સ્થળમાં એકાગ્રચિત્તે દૈવિ-શુભોનું ચિંતન અને મનનમાં કેટલોક સમય ગાળવો જોઈએ. સાચી અને પૂર્ણ શાંતિ પરમાત્મામાં જ છે, એ પ્રત્યેક મનુષ્યે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. એટલી પાતતા અને પ્રાદ-કતા આપણે પ્રાપ્ત કરી લેવી જોઈએ, કે જ્યાં તે ચાન્ત મૂર્તિ આપણા હૃદયમાં વાસ કરી શકે. આત્મામાં પરમાત્મા નિરંતર વસી રહે એવી અચળ અભિલાષા રાખવી જોઈએ; અને એ અભિલાષાને પૂર્ણ થવામાં જરા પણ સંકચ ન કરવો પણ દૃઢ અદ્વા રાખવી જોઈએ. જ્યારે આપણા આત્મામાં પરમાત્માનો વિકાસ થશે તો લોકોત્તર અને અવર્ણનિય પ્રભાવ આપણા મન ઉપરજ અને આપણા શરીર ઉપરજ દેખાવા માંડવાનોજ. આપણો યોગા-બ્યાસ પૂર્ણ થઈને ત્યાં આપણુને બ્રહ્મિચિતિ પ્રાપ્ત થશે કે પછી શાન્ત, સ્થિર અને સર્વ પ્રકાશક પરમાત્મ ન્યાતિનો આપણા હૃદયમંદિરમાં પ્રવૃક્ષિત થવાનો અનુભવ આપણુને વારંવાર થવાનો પરમાત્માની સાથે એકાગ્રતાનો અનુભવ કરવો એજ દેશાસ પ્રાપ્તિ છે. એજ સ્વર્ગસુખનો અનુભવ કરવો, એ છે. અને પરમાનંદમાં રમવું એ પણ એજ છે. આ પ્રકારની બ્રહ્મિચિતિ જ્યાં આપણુને પ્રાપ્ત થઈ કે પછી જે પ્રકારે પૃથ્વિના અનન્ત આ-કાશમાં ધ્રુમતા રહેવા છતાં પણ તેનું વાયુ મંડળ તેને ઠરી છોડતુ નથી એજ પ્રકારે ભલેને આપણે નિર્જન વનમાં રહેતા હોઈએ, આજ દિશાસક્તી શુક્રામા વાસ કરી રહ્યા હોઈએ, યા ગમે તો ગાઢ વસ્તીમાં રહેતા હોઈએ પણ તે બ્રહ્મિચિતિ આપણુને છોડશે નહિ, અર્થાત વન, જંગલ, ગામ, કે શહેર સર્વ જગ્યાએ પછી આપણે બાહ્ય ચિત્તિમાં પરમાનંદમાં રમણુ ઈન્તા રહીશું. અલૌકિક આનંદ અને લોકોત્તર શુદ્ધિનો આપણામાં વિકાસ થવાનો અને ઉચ્ચતમ સ્થિતિથી લોકોત્તર સાદર્થ, દૈવ પ્રેરણા અને મહાન શ-કિત્યોનો વિકાસ પણ આપણા હૃદયમંદિરમાં થવાનોજ.

દૈવી શુભોના ચિંતન અને મનનને માટે માત્ર ચર્યાતમાંજ એકાન્ત સ્થાનની જરૂર હોય છે. જ્યાં યોગાબ્યાસ પરિપક્વ દશાને પ્રાપ્ત થાય છે ત્યાં પછી ગમે તેવી ઘોષાટવાળી વસ્તીમાં પણ આપણે આપણા મનને બાહ્ય વિષયોથી આકર્ષિત ને એક ક્ષણમાંજ એકાગ્ર કરી શકાયે છીએ, પછી તો એકાન્ત જગ્યાની માફજ જગરમાં પણ પરમાત્મા આપણા ઉપદ્રશ, અનુમન્તા અને પ્રેરક છે. એ વાત આપણે જાણી જોઈતી નથી કે પછી તો અનન્ત શક્તિ અતુલ, પ્રેમ, અગ્રાધત્તાન, પૂર્ણ શાંતિ અને સકલ સમૃદ્ધિ વિગેરેથી ભૂષિત પરમાત્મમર્તિનું નિદિધાસન દરેક જગ્યાએ આપણે કરતા રહેવાનાજ. તેમાં કોઈપણ પ્રકારનું વિધન આવતુ નથી. આ પછી પરમાત્માનું ચિંતન બધ પડતું નથી તેનું પરમા-ત્માની સાથે નિરંતર સાન્નિધ્ય બનેલું રહે છે. સાચા બ્રહ્મણ થવાનો એજ માર્ગ છે કેમકે કશું છે કે, જન્મના જાયતે શુદ્ધ: સંસ્કાપદ્ દ્વિજ ઉચ્યતે ॥ એ ખરુંજ છે. દૈવિ વૃત્તિ-ની પ્રાપ્તિ સહજમાં થતી નથી. તેને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તો જગદગુરુ અને જગત્પિતા પરમાત્માની પાસે જઈને આપણે તેમની પાસેથી અંત કરણને પ્રકાશિત કરનાર ગાયત્રી મંત્ર કે ગુરુ મંત્રની દિક્ષાને લેવી જોઈએ. આ પ્રકારે જ્યારે દ્વિજ વર્ગને ઉપનયન સંસ્કાર થાય છે ત્યારે તેના પશુ સ્વભાવ નષ્ટ થાય છે, અને દેવત્વ પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ ખુલ્લો થાય છે. પરમાત્માને ઝોળખવા એજ સર્વ ધર્મોનું કહેવું છે. તેમનું યથાર્થ ઝોળખાણ કે

અનુભવ ત્યાં આપણને થયો કે પછી સંસારમાં જે કાંઈ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી આપણે ઇચ્છીશું તે આપણે પ્રાપ્ત કરી શકીશું.

પરમાત્માની સાથે એકાગ્ર થવાની જેની ઇચ્છા છે, અને તે ઇચ્છા જરૂર સફળ થશે જ એવો જેનો દૃઢ વિશ્વાસ છે તેને આજ જન્મમાં જ્ઞાતિ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે, દૈવી ગુણોની તરફ આપણે ત્યાં આપણા અંત કરણને જોડીશું કે જરૂર તે આપણામાં પ્રકાશિત થશેજ. જે કાર્ય કરવાનો તમારો દૃઢ સંકલ્પ થાય કે તે કરવા માટે એકદમ મઠો, આપણા હાથે અમુક વાન જરૂર થવાનીજ એવું ત્યાં જણાય કે તેને કરવાને માટે મંદાય ન ધરવો.

પ્રથમ ઇશ્વરીય સંભવને જોજો, જેથી બીજી સર્વ વસ્તુઓ તમને આપોઆપ પ્રાપ્ત થશેજ. જે મનુષ્યો માને છે કે અમે અને અનન્તશક્તિ એકજ છીએ અને તેમાં દૃઢ વિશ્વાસ રાખીને તે અનન્તશક્તિની માથે પોતાનો અધ્યભાવ રાખે છે, જેથી તે સ્વર્ગીય સંભવનો નિરંતર ઉપભોગ કર્યો કરે છે, તેને દરેક વસ્તુ સરળતાથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેને કોઈ ચીજની કમી રહેતી નથી, તે જે કાંઈ ઇચ્છે છે તે તેને મળે છે. તેનું જીવન એ ચિંતારહિત જીવન છે, કેમકે તેને વિશ્વાસ છે કે અનન્તશક્તિ પોતાનો માર્ગ ખુદસો કરનાર છે, અને આ પ્રકારના વિશ્વાસથી તેનાં સઘળાં કાર્યો સિદ્ધ થાય છે.

આપણે જાણીએ છીએ ધણું, વાચીએ છીએ ધણું પણ તેને જો આપણે આચારમાં ઉતારના હોઈએ તો પછી તેનું ફળ આપણને મળ્યા સિવાય રહેજ નહિ. ઇશ્વરની સાથે એકાગ્રતા સાધવાના દરેક ધર્મમાં જુદા જુદા માર્ગો છે, પણ તે માર્ગો વળનાર બાજે કાંઈ વિરલાજ જણાય છે. જેટલું ધ્યાન ધન કમાવાને માટે આપવામાં આવે છે તેના પોતા ભાગનું તો શું પણ હસમા ભાગનું ધ્યાન પણ ઇશ્વરની સાથે એકાગ્રતા સાધવામાં જાયેજ 'અપાતું' હશે, અને ત્યાં સુધી આ પ્રમાણે જાણેજ 'આચારમાં' ઉતારવાની ટેવ નાજા આપણે યથાર્થ નહિ, ત્યાં સુધી યથાર્થ ફળના ભોક્તા આપણે થવાના નહિ. માટે જેમ બને તેમ જાણેજ 'આચારમાં' ઉતારવા દરેકે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

પ્રાચિન હિંદની સમ્યક્તાનો વિચાર.

(ફિઝનુમંધાન ગતકથો.)

આફરીકા.

મીસર.

સાત આઠ હજાર વર્ષ ઉપર કેટલાક માણસો હિંદુસ્તાનમાંથી મીસર ગયા હતા અને ત્યાંજ વસવાટ કરીને રહ્યા હતા. ત્યાં તેમણે હિંદુઓના ઉચ્ચ રીત રીવાજોનો દેશાવો કર્યો, અને પોતાની વિદ્યા અને પરાક્રમથી મહાન પ્રભાવશાળી સામ્રાજ્યને સ્થાપિત કર્યું.

એક પ્રસિદ્ધ પુરા વસ્તુવેત્તા કહે છે કે મીસરવાસીઓ બહુજ ધણા વખત પહેલાં હિંદુસ્તાનમાંથી આવેજ અને યજ્ઞ આગ્યા હતા. અને નીલ નદીના કિનારે વસવાટ કરીને રહ્યા હતા. મીસરના પ્રાચીન ઇતિહાસથી જણાય છે કે આ દેશના નિવાસિયોના પૂર્વજો એક એવા સ્થાનમાંથી આવ્યા હતા કે જે સ્થળ દાક હિંદુસ્તાનના સમુદ્રના કિનારે છે. આ સ્થાનને તે પન્ત કહે છે. એજ જગ્યા તેમના દેવતાઓને રહેવાની જગ્યા હતી. જ્યારે આ દેવ-

તાઓ ઉપાસક અને ભક્ત આ પન્ત નામના સ્થાનનો લાગ કરી ચાલ્યા ગયા ત્યારે તે પણ તેમની પાસે પહોંચી ગયા. દરેક નામની જગ્યામાં રાણી હસથીટાપતું એક મંદિર છે. તે મીસરવાળાઓનુંજ છે. તેની દિવાલો ઉપર ચિત્રાત્મક લેખ ખોદ્યા મળી આવે છે તેનો અર્થ કરતાં એ નીકળે છે કે પન્ત સ્થાન એ હિંદુસ્તાન જ છે. મીસરવાળાઓએ પોતાની માતૃભૂમિ સાથે હજારો વર્ષ સુધી વ્યાપારનો મંથન રાખ્યો હતો. તેનાં અનેક પ્રમાણ મળી આવે છે પન્ત ભૂમિના રામઓએ ત્યાંની વનસ્પતિઓ અને પશુ પક્ષીઓ ઉપરાંત ત્યાંની કીમતી હાકડાનાં નામ પણ એ વાતને સિદ્ધ કરે છે કે પન્ત ભૂમિ એ હિંદુસ્તાનમાંજ હતી. કેમકે એ સર્વ વસ્તુઓ હિંદુસ્તાન સિવાય બીજા દેશમાં નહોતી. પ્રાચીન મિસરની સંસ્કૃતિનું મૂળ સ્થાન હિંદુસ્તાનજ છે.

આફ્રીકાને ઉત્તર-પશ્ચિમીય હિંદુસ્તાનના મનુષ્યોએજ જીને વસાવ્યું હતું. મીસર પોતાકે પોતાના “ દરિયા ધન ક્રીક ” નામના પુસ્તકમાં તેનાં કેટલાય પ્રમાણ આપેલાં છે તેમાંનાં કેટલાંક નિચે પ્રમાણે છે,—

૧ આફ્રીકાની નદિયો અને જગ્યાઓનાં નામ હિંદુસ્તાનની નદિયો અને જગ્યાઓને મળતાં છે; જેથી તે નામોનું હિંદુસ્તાનમાંથી અનુકરણ કરેલું હોય એવો સંભવ છે;

૨ રાત્રેઓનાં નામ પણ હિંદુસ્તાનના રામઓના નામ માથે મળતાં છે. જેમકે રમેસિસ, એ શબ્દ રામ શબ્દ ઉપસ્યો બનેલો છે.

૩ હિંદુસ્તાનનાં નગરો અને પ્રાંતોના નામ પણ આફ્રીકામાં જણાય છે.

૪ બને દેશોતી સિદ્ધ કથામાં સમાનતા છે.

૫ મિસર ભાષાના કેટલાય શબ્દો સંસ્કૃતના રૂપાન્તર છે.

સિંધુ નદીનું પાણી અટક્યો બાર માધ્ય નીચે જતાં હીંધુ (નીતુ) દેખાય છે. એથી ત્યાં સિંધુ નદીનું નામ નીલાખ પડ્યું છે. એ નીલાખ પાનીન નામ મિસરની સર્વથી પ્રસિદ્ધ નદીનું છે.

સિંધુ નદીનું પ્રાચિન નામ અમોસિન છે. અમોસીનીયા જે આફ્રીકામાં એક મોટો પ્રાંત છે તેનું નામ આ અમોસીન ઉપરથી પડ્યું હોય એમ લાગે છે.

પ્રેક્ષિત્તર હીરને પોતાના “ હીરોટરીકલ રીસર્ચીઝ ” નામના ગ્રંથમાં હિંદુઓ અને પ્રાચીન મિસરના રહેવાસીઓ એક હતા તે વિષયમાં સંવિસ્તર પ્રમાણ આપ્યા છે. તેમણે એ બંને જાતોના રિત રિવાજ, ધાર્મિક સંગ્રહણ, અને રાષ્ટ્રીય વિચારોની સમતા બતાવી છે અને હિંદુ જાતિ અત્યંત પ્રાચિન છે, એ પણ તેણે બતાવ્યું છે અને તેથી જણાય છે કે મિસરના રહેવાસીઓએ હિંદુઓની પાસેથીજ સંસ્કૃતિ, વિદ્યા, કલા, કૌશલ્ય વિગેરેનું શિક્ષણ મેળવ્યું છે. એનું સમર્થન પોટાકના વાક્યોથી પણ થાય છે. તેમણે લખ્યું છે કે, ત્યારે ભારતની પ્રાચીન સંસ્કૃતિ, અર્થાત તેના સાહિત્ય અને કલા કૌશલ્ય વિગેરેથી મિસર અને યુનાન દેશોની સંસ્કૃતિને, ઐતિહાસિક બનાવોને અને ધાર્મિક રીવાજોને સર-આવવામાં આવે છે ત્યારે તેમાં મિસર અને યુનાન દેશ, એ ભારત વાસિઓએજ વસાવેલા છે એ જણાયા સિવાય રહેતું નથી.

હ્યોપીયા.

આફ્રીકાનો જે પ્રાંત આ વખતે ન્યુબિયા એમીસીનીયા, ડોગોલા વિગેરે નામોથી પ્રખ્યાત છે, પ્રાચિન વખતમાં તે સર્વેનાં નામ હ્યોપીયા હતું. ફિલોસ્ટ્રેટને લખ્યું છે કે

આ દેશમાં પ્રથમ હિંદુ જાતોનું નિવાસ કરતી હતી. ભારત વર્ષના કાંઈ રાજાને મારી નાંખવાના ગુન્હા બદલ તેમને દેશ છોડવો પડ્યો હતો. ફિલોસ્ટ્રેસે પોતાના ગ્રંથમાં એ પણ લખ્યું છે કે, એક મિસરનિવાસી કહેતો કે ‘મને મારા પિતાએ કહ્યું હતું કે, સમસ્ત મનુષ્યજાતિમાં હિંદના લોકો ધણાજ સભ્ય અને શુદ્ધિમાન છે. ધર્મપિયાના નિવાસીઓએ ભારતની વિદ્યા અને રીતરીવાજોને હજી સુધી સુરક્ષિત રાખ્યાં છે.

એવીસીનિયા.

આ દેશ સિંધુ નદીના તટ ઉપર રહેનારાઓએ વસાવ્યો હતો. પ્રાચીનકાળમાં આ દેશ અને ભારત વર્ષમાં બહુજ વ્યાપાર ચાલતો હતો. ધણી હિંદુઓ આ દેશમાં આવીને વસ્યા હતા. આ વિશે ટાડ સાહેબે રાજસ્થાનના ઇતિહાસના બીજા ભાગમાં ઘણું લખેલું છે.

યુરોપ.

યુરોપ નામ સંસ્કૃત શબ્દ હરિયુષીયા ઉપરથી પડ્યું છે, અને યુરોપની ભૂમિ ભારતના પ્રાચીન નિવાસિયોથી પરિચિત હતી. તેનું વેદાક્ત પ્રમાણ નિચે પ્રમાણે છે.

વર્ષીત ઇન્દ્ર વરશિલ્પસ્ય રોપઃ યત્ હરિયુષીયાના-ઋગ્વેદ.

અર્થાત—હરિયુષીયા દેશમાં જન્મે ઇન્દ્રે વરશિષ્ય દેવના પુત્રોનો વધ કર્યો.

યુનાન.

પોકોકે, સાહેબે પોતાના પુસ્તકમાં યુનાનદેશ એ ભારતના નિવાસિયોએજ-મગધના હિંદુઓએજ વસાવ્યો હતો, એ બાબતના પ્રબળ પ્રમાણો આપ્યા છે. મગધ દેશની રાજધાનીનું નામ પ્રાચીન કાલમાં રાજગૃહ હતું. તેમાં રહેનારાઓ ગૃહકા કહેવાતા હતા. આ ગૃહકામાથી ગ્રીક શબ્દ ઉત્પન્ન થયો છે. બિહાર દેશનું નામ પણ પચાશ્ચા હતું, ભાંધી જે માણસો ગ્રીસમાં જન્મે વસ્યા તે પેલાસગી કહેવાયા, અને એ દેશનું નામ પેલાસગો પડ્યું. એક પ્રસિદ્ધ યૂનાની કવિ અસિપસના લેખાનુસાર યૂનાનિયોનો વિખ્યાત રાજા પેલા સાગસ, હિંદુસ્તાનમાં, બિહારની પ્રાચીન રાજધાનીમાં ઉત્પન્ન થયો હતો. મેકડોનિયન અને મેગેશન શબ્દ મગધનો બાપગ્રંથ છે. કેટલાય મનુષ્યો મગધથી જન્મે યુનાનમાં વસ્યા, અને તેમના આતો જુના જુના નામથી ઝાળખાવા લાગ્યા. દેલાસ-પર્વતનું નામ યુનાનમાં જન્મે છે અને રામમાં કોકિન છે. ક્ષત્રિયોની ધણીજાતો યુનાનમાં જન્મે વસી છે. યુનાનની દેવી દેવતાઓ એ ભારત વર્ષની દેવી દેવતાઓની નકલ છે, આ દેશનું ધર્મ વિધાન, સાહિત્ય અને કલાશાસ્ત્ર પણ હિંદુઓનીજ વસ્તુઓ છે. આ વિશે પોકોકે સાહેબનો ‘ઇંદિયા ઈન ઓર્ડર’ નામના પુસ્તકમાં વધુ ખુલાસો છે.

રોમ.

રોમ શબ્દ રામથી બન્યો છે. એશિયામાઇનરમાં જે હિંદુઓ જન્મે વસ્યા હતા, તેમના સંતાન એજ રોમના રહેનારાઓ છે.

રોમની નજીકની યૂરેસિયન જાતિ પણ હિંદુજ હતી. રોમનાં દેવી દેવતા પણ હિંદુસ્તાનનાં દેવિ દેવતાઓનાં પ્રતિરૂપ છે, અને રોમ જાતિ પણ હિંદુજ છે એ પણ તેનું પ્રમાણ છે.

અપૂર્ણ.

માઉન્ટ આલુ.

(લેખક શ્રીયુગ કોઠારદાસ નાથાભાઈ દેસાઈ, બી. એ. એચ. એચ. બી.)

(અનુસંધાન ગતીકથી થયું.)

માઉન્ટ આલુમાં રહેવા માટે બંગલા ભાડે મળે છે. ભાડુ સારા આપતાં નોંધતી સગવડ મળતી નથી. ત્યાં રજપુતાના હોટેલ, કરમલ હોટેલ વિ. ચોપ યુરોપીઅન, પાણી કે મુસલમાન માટે છે, પણ હિંદુ માટે એક લોન્જ કે વીસીની જરૂર છે. હોપ ગૃહસ્થ ફેમીલી સાથે નોકર રાખી રહે તો સુખી થાય. બંગલમાં અનાજ ને શાક તરકારી મળી શકે છે, પણ ભાવ ઘણા મોંઘા છે. ત્યાં પાણી કંઈક ભારે છે, પણ હવા ઘણીજ સારી હોવાથી ખોરાક ઝટ ઘડ પચી જાય છે અને જૂથ ઘણી લાગે છે. ત્યાં શુદ્ધાત્મના છોડ ઘણા છે. ફળ વૃક્ષ પણ છે.

પાલખપુર પોષ્ટ-કે બેઇલીઝ યૌક જઈ આવી કુદરતની ન્યારી કળાતું દર્શન કરવાની જરૂર છે. તેથી આનંદ અને મજા મળે છે અને એક પંથ આગ દે કાજ પ્રમાણે સારી કસરત થાય છે. વનલીલા, લીલાં વન ધારણ કરી ઉભા રહેવા હુંગરો નોંધ નીચેના ઉર્ગાર અશ્વચિંતયા મુખમાથી નીકળી પડે છે.

" Of this fair volume which no world do name

If we the shoots and leaves could turn with care,

Of Him who it corrects, and did it frame

We clear might read the art and wisdom rare. "

સત્યમેવ જાયતે એવા સ્તોત્રો દેખાવ ખાસ નેવાં નેવો થાય છે. અહીં બેસવા માટે બેઠકા કરેલી છે. સવિતે અસ્તાયત્ત પ્રતિ જતાં નોંધ રિવત્કરવેડના સ્પર્શસ્તનું આબેહુય ચિત્ર મંગળપદ પર દોરાય છે—

" સ્વિ મનોહર શું અસ્ત પરતે, દરવિસામી વર ચિત્ર આતેબે;

અહલ દૂર વનરાજ પિન્ન શાં અમ્બુ વર્ષુ—નહિ પ્રગ્વળી રલા !

વળી કહીક કનકથી રેખતો, ભલક ભવ્ય અદ્ભૂત લેખતો !

મનુજ મોહિની કળાનતુ વિષે, વિરમ ગર્વ, નહિ સ્વર્ગ તુંથી છે " ?

માઉન્ટ આલુપર રજપુતાનાના જુદા જુદા રાજ્યોના બંગલા આવી રલા છે. નેપુરના રાજાનો સાદો પણ મુંદર બંગલો ગમન સાથે જાણે વાત કરતો હોય અને દરેક મુસાફર કે યાત્રાળુને સ્વાગત આપતો હોય તેવો ભાસ કરાવી રહ્યો છે. આ બંગલો એની જગાએ આવી ગ્યો છે કે તેના તરફ સર્વ કોષ્ઠની દ્રષ્ટિ ખેંચાય છે. ત્યાં પોલો અને ફા-દીની રમત માટે પણ વિશાળ મેદાન છે. એક યુદ્ધમાં પ્રાયય થયેલા સૈનિકોને રાખવા માટે સેનેટેરીયમ છે. હવાના ગુણ અમણિત છે. હવા આરોગ્યવર્ધક અને રોગનાશક છે. આ હવાથી આપણામાં નોંધ, જુસ્મો અને શક્તિનો સંચાર થાય છે.

ક્રેગ્સ (Craggs) રતો સરળ અને સારો છે. અહીં રીશામાં બેસીને પણ જઈ યથાય છે. ક્રેડીક જગાએ જતાં માટેના માર્ગ ઉંચા નીચા અને કડક છે. ત્યાં બેસવા માટે

એક છે. આગળ પાછળ નજર ફેંકતાં કવિ જોતુરિમય કે આમરન પાદ આવે તે સ્વાભાવિક છે, કારણકે તેમનાં વર્ણવેલાં દ્રશ્ય એક પછી એક નજરે પડે છે. અચાનક એમ લાગે કે—

“I live not in my self, but I become
Portion of that around me; and to me
High mountains are a feeling.....”

(Byron).

આગળ પાછળના કુંગરો નીચેની સ્કોટની કડીઓના વર્ણનમાંજ આબેહુથ લેવામાં આવે છે. આ કડીઓ વાંચી આપુના કુંગરો અને શિખરોનો સહજ સહેલાઈથી ખ્યાલ આપી શકશે—

“The cliffs that rear their haughty head

x x x x x

Now waving all with greenwood spray;

Here trees to every crevice clung,

And O'er the dell their branches hung;

x x x x x

The shivered rocks ascend to heaven

Of, too, the ivy swathed their breast,

And wreathed its garland round their crest.

અહીં ઘણી ગુફાઓ છે. કેટલીક ગુફાઓ ઘણીજ વિશાળ અને અંદર સહેલાઈથી જ શક્ય તેવી છે. ગુફાઓનાં જુદાં જુદાં નામ હોય છે. દાઘી ગુફા, ચંપા ગુફા, પરશુરામ ગુફા, રીંછ ગુફા, વિ. આવી ગુફાઓમાં પહેલાં યોગી કે અબ્ધુત રહેતા હશે. કેટલીક ગુફાઓ ઘણીજ ભયંકર અને અંધારી છે. અંદર જંગલી પ્રાણી વાસ કરે તે સ્વાભાવિક છે.

આપુ ગિરિપર ઘણાં દહેરાં અને મંદીર છે. પાપકટેશ્વર નીલકંઠ મહાદેવ, હૈરવનાથજી, અહર દેવી, અચલગઢ, દેલવાડાનાં દહેરા વિ. છે. અહરદેવી કે અરણુદદેવીનું દહેરું ઉચી જગાએ કુંગર પર આવેલું છે. ઉપર જવા માટે પગથીયાં છે. માતાજીનું દેવળ કુંગર-માંના પથ્થરનું બનેલું છે. અંદર મોટી ઉંડી ગુફા છે, જે ગુફામાં યજ્ઞને કિંવદતિ પ્રમાણે માતાજી નખી તથાવમાં સ્નાન કરવા જતાં હતાં. દેવીની મૂર્તિ ભગ્ન અને પ્રભાવશાલી છે. દર્શન કરતાં પૂજ્યભાવ પેદા થાય છે; તે જગત જનની મહા સકિત તરફ આપણું મસ્તક નીચું નમે છે અને તેમના આશીર્વાદ મેળવી કૃતાર્થ થવાય છે.

દેલવાડાનાં દહેરાં જોવા લાયક છે. માઉન્ટ આપુ જનતાર માણસ ભાગ્યેજ આ મુંદર દહેરાં જોયા વિના રહેતો હશે. આ દહેરાં જુના સમયની શિરપ કળાની ઉચ્ચતાનું સચોટ રીતે દિગ્દર્શન કરાવે છે અને હૃદય પસાડે છે.

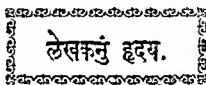
“The Delvada Temples—living example of ancient art,
Make spectators with praise and pleasure start.”

ત્યાં જવાનો માર્ગ સીધો છે. આ દહેરામાંથી આદિનાથ અને નેમિનાથનાંજ દહેરાં જોવા લાયક છે. વળી નેમિનાથનું દહેરું આદિનાથ દરતાં નકશીમાં ચડી જાય એમ છે. અંદર જઈ જત, ધુમ્મસ અને કમાનમાંનું નકશી અને કોનરકામ જોતાં હૃદય વિસ્મયપ્રપ્ત થઈ જાય છે, આપણું ચિત્ત તે કારીગરી પર ચોંટી જાય છે અને નયન ત્યાંથી ખસ-તુજ નથી. આરમ્ભપદ્ધતિના પથ્થરમાં ઘણુંજ બારીક નકશી કામ જુદાં જુદાં પુખ્ત કે વિવિધ આકૃતિના રૂપમાં જોઈ “ધન્ય, ધન્ય”ના ઉદ્ગારો મોંમાંથી નીકળી પડે છે.

“Around me I behold,

Where'er these casual eyes are cast,
The mighty minds of old’.

અપૂર્ણ.

(લેખક શ્રીપુત મણીલાલ કેશવલાલ પરીખ, અમદાવાદ.)

આ વખતે પણ આકાશમાં એક બે નક્ષત્રો-નારાઓ ટમટમી રહ્યા હતા. પક્ષિઓએ દશ પોતાનું ગાન શરૂ કર્યું નહોતું. પાર્વતીની માતા ખીજાનામાં બેઠે બેઠે પ્રભાતિમાં ગાઈ રહી હતી. પાસેજ એક જુદી પથારીમાં તેની નાની પુત્રી કમળા સુષ્પ રહી હતી. કમળા મુતે મુતે બળડવા લાગી “પમે પડું છું, માફ કરો.” કમળાની માતાએ તેને ઠટાળીને કહ્યું—“કમળા કમળા શું બનડે છે.” કમળાના આખા શરીર પરસેવો વળી ગયો હતો, “પાર્વતી, પાર્વતી, જલદી આવ, જોતો કમળાના “શા હાલ છે.” કદીને માતાએ જુમ પાડી.

પાર્વતી જાણુના ખંડમાંજ હતી, તે ઝટપટ ઉઠીને માતાની પામે આવી પહોંચી. તેની પાછળ તેનો સ્વામી મણીલાલ જઈ પહોંચ્યો. આંખો અને મોંપર પાણી છાંટવામાં આવ્યું, પંખાથી હવા નાંખવામાં આવી. ત્યારેજ કંઈક કમળાને શુદ્ધિ આવી. થોડા વખત પછી તે ફરીથી સ્વર્ગગઈ. મણીલાલે કહ્યું “વાત શી છે? એમ થાયી થયું?” માતાએ કહ્યું “શુ જાણું બેટા! આ વખતે તો હું જોઈ છું તો તે નથી વખતસર ખાતી; નથી પીતી; ન માવમ રાત દિવસ જોના વિચાર કર્યો કરે છે!”

પાર્વતીના હસારાથી મણીલાલ સાથી ખમ્મી ગયો, પાર્વતીએ કહ્યું “જરૂર કંઈક બન્યું છે ખરું! જુઓને! આ વખતે આટલા બધા દિવસ થયા છતાં નારાયણ એન્વાર પણ આ તરફ નથી આવ્યા. જરૂર તે જોના વચ્ચે કંઈક પટપટ થઈ છે. ગમે તેમ હોય, આ વખતે કમળાને હમણાં ન જગાડતાં. હું તેની પાસે બેઠી છું. તમારે કામકાજ હોય તો જાઓ.”

શ્રીની વાત સાંજળીને મણીલાલ ઓરીસ જતી વખતે રસ્તામાં નારાયણને ત્યાં પહોંચ્યો. નારાયણને પોતાને ઘેર આવવા માટે કહેતાં તેણે જવાબ આપ્યો કે એક વાર્તા લખવામાં હું આગકાલ રોકાયેલો રહું છું; જ્યાં સુધી તે પૂરી થશે નહિ ત્યાં સુધી આવવાનું કઠીણ છે.” નારાયણ લેખક છે. મણીલાલ તેને પોતાની વાતથી ન ફેરવી સંકપે. છતાં પણ એટલું તો કહ્યું ન કરાવ્યું કે વાર્તા પૂરી થતાંજ તે જરૂર પોતાને ત્યાં-સાસરે-આવશે.

આજે બન્ને બહેનો પાછલા ડાબી બાલુના ઓટવા પર બેઠે બેઠે ભરત થયી, રહી છે. ભરત કામમાં આખા મહોલામાં પાર્વતીનો નંજર પહેલો છે. હાથ એટલો ઝડપથી ચાલે, છે કે જાણે મશીન-મંચો-ન હોય ! પાર્વતી વચમાં વચમાં કમલાના તરફ પશુ જતી હતી. કમળા એક જોડી શુદ્ધ ભરતી હતી. સર્વને ખચર હતી કે સાંજના નારાયણ જરૂર આવશે. કારણ કે મણિલાલ આશીષ જતાં નારાયણને કહેતાં જતાની વાત કરી ગયો હતો.

કમળાને સમજાવવામાં પણ પાર્વતીનો ઘણો વખત આજ ખરાબ થયો હતો. સાંજ પડી ગઈ તો પણ નારાયણનાં દર્શન ન થયાં. પાર્વતીએ કહ્યું “ કમળા ! ” કમળાએ કહ્યું “ કેમ મોટી બહેન ”.

“ શું નારાયણ આજ નહિ આવે ? ”

કમળાનું તીચું ધાલેલું મુખ લાલચોળ થઈ ગયું. પાર્વતીએ દોરો મૂકી દબને કમલાના તરફ બેઠને કહ્યું “ તેઓ આજ કાલ અહીં બહુ થોડું આવે છે. આવું કદિ નથી બન્યું ? શી વાત છે કમળા. ? ”

“ આજકાલ તેમના હાથમાં કેટલાંએ કામ છે, તેથી રજા નહિ મળતી હોય. મુક જોવાં, મેટર મોકલવી, તે ઉપરાંત વળી માસિક પત્રોમાં વાર્તાઓ, નિબંધો લખના, મના-લોચનાઓ જોવી વગેરે અનેક સંકટો માયું પણ ઉચ્ચ કરવા નહિ દેતી હોય. ”

કમળાની વાતમાં કઈક ગર્વની ગંધ જણાતી હતી. તેના સ્વામીપર શુન્દરાતી માસિક-કોનું આદિત્ય કેટલે આધાર રાખે છે ? અગર નારાયણ હાજર હોત તો આ વાત સાંભળીને આવશ્ય કુટી દાવી જત. પાર્વતીએ કહ્યું “ તો પણ તારે માટે ધારે તો જરૂર થોડો વખત કાઢી શકે. ”

કમળા બોલી “ ના બહેન, મારે માટે સમય નહ કરવા માટે મેં સાદ ના પાડેલી છે. મારે માટે તેઓ પોતાની યશ પ્રાપ્તિમાં શા માટે બટો લગાવે ? ” પાર્વતીએ બેયું કે કમળા પોતાના દિલની વાત નહિ જણાવે.

તે વેશમનું કૂલ ઠાટવા લાગી.

પાર્વતીએ ધીરેથી કહ્યું “ ભલે તમારાં બેમાં કંઈ ખટપટ તો નથી થઈને ? ”

“ ખટપટ કોની સાથે ? ”

“ બીજા કોની સાથે ! નારાયણની સાથે. ”

તેમની સાથે કંઈયે. જોઈને તું શું કહે છે ? પરંતુ કમળાની વાત આજ એકાએક કેમ ? આથી જણાય છે કે “ મારા બનેલી સાથે તમારે રોજ કંઈયે થતો હશે ? ”

પાર્વતી વિચારવા લાગી કે કમળા પોતાના દિલની વાત ખુલાસેથી કેમ નથી કહેતી. ધીમે ધીમે કમળાની પાસે જઈને પાર્વતીએ કહ્યું “ અમારામાં કંઈયે થાય તો તે આટલે સુધી નથી વધી જતો. તને ધન્ય છે. ભલે જે તમારામાં અશુભનાવ ન હોય તો આજ-કાલ તું આટલી બધી ચિંતામાં કેમ રહે છે ? તે દહાડે તું એ પ્રમાણે કેમ બમરી ઉઠી હતી ? તારા હાથ લાવ જોઈને શું દુઃખ નથી જણી શકતી ? ગમે તે હોય, પણ આ વખતે હું તને તદ્દન મક્કા જોવી દેખું છું. ખરેખર તો તાર દહાડા માટે આવતી તો પણ કાળજી પતની ધમાકું મચી રહેતી હતી. નારાયણ પણ વચમાં વચમાં દર્શન દર્શ જતા

લતા. પણ આ વખતે તો બોલાવવા છતાં પણ આવતો આવવાનાં લક્ષણે દેખાતાં નથી. વાત થી છે, શું નારાયણ ખરેખર તારાથી નારાજ છે ? ”

“ વિના કશું તે શા માટે નારાજ થાય ? ” ગમે તેમ બક્યા કરે છે. શું કદિ પણ નારાજ થતાં તેં જોયા છે ? ”

“ ગમે તે હો, કમળા હું જે કહું છું તે ધ્યાનથી સાંભળ ”

કમળા હવે પોતાને છુપાવી ન શકી. તેનો અવાજ કંપી ઉઠ્યો. “ શું છે કહો. ” હલેતાંજ કમળાની આંખો ભરાઈ આવી, તેની છાતી ધડકવા લાગી, અને તે મ્હોં નીચું ધાલીને બેસી ગઈ.

પાર્વતીએ પોતાના પાલકથી કમળાનાં વહેતાં આંસુની ધારાને રોકીને કહ્યું “ કમળા નારાથી શા માટે છુપાવે છે ? શું નારાયણે તને કંઈ કહ્યું છે ? મને કહી નાંખવાથી તારો જીવ પણ લુપ્ત થઈ જશે. ”

કમળાના મુખમાંથી એક શબ્દ પણ ન નીકળી શક્યો તે માત્ર બહેનની ગોઠમાં-રોં છુપાવીને રાવા લાગી.

(૩)

પતિપત્નીમાં માન-અભિમાન યથાજ કરે છે. નારાયણને રાત્રે વાતાંઓ અને નવલ કથાઓ માટે કંપના—વિષયનો વિચાર કરવાનો હોય છે. ટેબલની સામે ખુરશીમાં બેઠીને તે પોતાની કંપના શક્તિને ઉત્તેજિત કરે છે. અને નક્ષત્ર પૂર્ણ અનંત આકાશમાં નં માર્ગમ તેઓ ટેટલાંએ નવીન રસયોની શોધમાં વિચર્યાં કરે છે. ન માત્રમ તે માયા લોકમાંથી તેઓ ટેટલી વાતો લાદને પાછા કરે છે. નારાયણ લાનની માફક આજો વખત સાધનામાં મગ્ન રહે છે. આ સર્વે કમળાની ફરી આંખમાં નથી સમાનું. તે અડચણ કરવામાં પણ દંઈ ટકા નથી રાખતી. કમળા બાલિકા છે. તેનું સરળ કિંગાર હૃદય સ્વામીના પ્રેમ અને આદરને માટે એકવાર પણ બપાકુળ થઈ ઉઠે છે. તે બિચારી સરળ-તાથી આદર પામવાની આશાથી આવે છે, કદિ તેની લાલસા પૂરી થતી અને કદિ તે પણ નહિ. તે વખતે ઉદાસ અને સ્વામીના પગમાં નીચે બેસી જતી; પરંતુ નારાયણને તે તરફ દૃષ્ટી સુઝાં નાંખવાનો સમય મળતો નહિ, આખરે કમળા નારાયણના ચરણોપર પોતાનો કામળ હાથ ફેરવતાં ફેરવતાં ત્યાંજ સુઈ જતી.

આજ સાંજથીજ અકાશ મેઘથી ઘેરાઈ ગયું છે. વાયુ જોરથી વહી રહ્યો છે. આ સમયે કમળાએ નિઃશ્વર્ણ સાડી પહેરીને ધીરે ધીરે નારાયણના ખંડમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં જોયું તો સ્વામી પોતાના ટેબલપર એક મોટી ચોપડીમાં નં માર્ગમ શું લખી રહ્યા છે. કમળાએ આવીને સ્વામીના મગમાં હાથ નાખ્યો. નારાયણ ચીમકાને બોલી ઉઠ્યો. “ દે શું કરે છે ? ”

વેદનાવાળાને અભિમાન ઉત્પન્ન થતાં વારજ લાગતી નથી. કમળાની આંખોમાં જળ ઝળીયાં આવી ગયાં. તેનું આખું શરીર જાણે દોષના આલેખથી કંપી ઉઠ્યું. કમળાએ કહ્યું “ મોટીતાર લખવાનું બંધ કરો, મારી સાથે વાતો નહિ કરો કે ? ”

“ બસ કર. તે માટે મારી પામે વખત નથી. ”

“ તો શું કેવળ લખવાનું રહ્યુંજ બેસી રહેશો ? રોજ આખી રાત ભર લખવામાં જીવનું શું સારું છે ? એક રોજ પણ શું મારી સાથે વાતો ન કરી જોઈએ ? ”

મારા આવતાની સાથેજ મને લખવામાં ઘણી અડચણ પડે છે, પરના સંપાદક-
નેદ આવે છે. સ્ત્રીએ સ્વામીના કામમાં આ પ્રકારે દરકત કરવી બોધ્યે ?”

દુઃખે અને અપમાનથી કમળા બેસી ગઈ. તેણે વિચાર્યું કે મારા દિવસર જે ચોટ
લાગી છે તેને માટે આમીએ જાન એક પણ વાત ન કરી. હું કેવી અભાગિની છું.
માનેજ દોષ છે. સ્વામી યજ્ઞના માર્ગ તરફ ચાલી રહ્યા છે. આ માર્ગમાં કોંટા રૂપ ચર્ચ
પડી છું. આવા સ્વામીની ખીચવાની યોગ્યતા મારામાં ક્યાં છે ? હું કેટલી અપરાધિની છું.

બીજેજ દિવસે કમળાએ પોતાની માતાને પણ લખ્યો કે તમને તથા બહેનને મળ-
વાની ઘણા દિવસથી ઇચ્છા છે તેથી મને તેજવવાનો બંદોબસ્ત કરો.”

કમળા પતિની આજ્ઞા લઈને પિયેર આવી ગઈ; પરંતુ કહેવાની આવશ્યકતા નથી કે-
નતી વખતે પ્રસન્ન થવાને બદલે તેનું હૃદય સંતાપ પામતું હતું.

(૪)

જાન અવકાશ મળવાથી નારાયણ સાસરાને લાં ગયો છે. આમંત્રણ તો અગાઉથી
આવી ચૂકેલું હતું. જાન પાર્વતીની સખીના પતિ અને નારાયણના મિત્ર ગંગાદાસે પણ
આવીને અનુરોધ કર્યો. તેના મનમાં અકસ્માત એવો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે તેણે પોતાના
ગુરુક બચ્ચરથી કમળાને અપ્રસન્ન કરી દીધી છે.

નારણ આગળ દોહને નહિ જોવાથી નારાયણ સીધો અંદર આવી ગયો. સામેજ
પાર્વતી દેખાઈ. તે ઝડપ દબને ઉભી થઈ ગઈ. તેણે કહ્યું “લે જાન તો ખરા બપોરે
અંદોલ થયો છે.” નારાયણને કેટલાંક મહેશુર્તુણ્ણ સાંજળવાં પડ્યાં. પરંતુ તે ચૂપજ રહ્યો.
મગીસામ જે ત્યાં દાનરજ હતો તેણે પણ કહ્યું “નારાયણને ધન્ય છે. સું તમારી
બહેને તેને રંજન કરવા માટે એક દલાયે પણ પ્રયાસ કર્યો હતો.”

પાર્વતીએ કહ્યું, ભાઈ, તેને માટે આપ હવે સીધાજ ઉપર કુંજમાં ચાલ્યા જાઓ.
મી રાધાજનાં ત્યાંજ દર્શન થશે.”

આટલી સહેલાઈથી છટવાનો નારાયણને ખ્યાલ પણ ન હતો તે તરતજ ઉપર ચાલ્યો
ગયો. ઓરડાની સામે પહોંચતાંજ તેણે જોયું કે કમળા એકામ મનથી તરીવાત ગમેક
ચલાવી રહી છે. કમળાએ નારાયણને દેખતાંની સાથેજ એકદમ ધમોટા બેચી લીધો અને
એક ખૂણામાં લપાઈ ગઈ, આવડ અને લગ્નથી તેનું હૃદય કંપવા લાગ્યું.

નારાયણ ચારે બાજુએ દટી ફેરવીને કમળાનો હાથ પકડીને બોલ્યો “બાહી.”
“મોઝા, મોઝા, રાઈ આવી પહોંચ્યો.”

“નહિ તમે નહિ છોડો ! જાન તમારા મુખપર સાધુઓના જેવી જટા ઘણી
સુંદર લાગે છે. આવી સુંદરતા કપડાને આડે છપાવી રાખવી એ શું નિમ્નરતા નથી.”
નારાયણે હાથ ઊંડાતાની સાથેજ કમળા નાસતા લાગી. નારાયણે રંગે રોશને કર્યું “મારા
હાથમાં પડીને તું જંગમજી સુખી નથી થઈ પરંતુ તે વડીલ સાથે બે વિવાદ ગયો
તો ન તો.....”

કમળાએ નારાયણને આગળ બોલવા ન દીધું. તે કહેવા લાગી “વગી પાછી એ-
વાત ! હાં હાં નું તમારા પણ પાસે બેચવાનેએ ક્યાં યોગ્ય ?”

કમળાની વાત વચમાંજ અટકી ગઈ.

“પણ આગળ હા માટે કમળા ! તું નું કોઈ પચમાં ગળતા લાયક છે કે હું
પચમાં રાખીશ. તને તો મારા હૃદયમાંજ રાખીશ.” એટલું કહીને નારાયણે કમળાને
જે વળગાડી દીધી.

આનંદથી કમળા અધીરી બની ગઇ. તેના મ્હોમાંથી કંઈપણ વાત નિકળી રાહી નહિ. સ્વામીનો આદરો આદર, આદરો પ્રેમ કાણે મેળવ્યો છે ? હું આ સ્વામીથી રીસાઇ ગઇ હતી. શું આ પાપનું પણ પ્રાયશ્ચિત છે ?

નાગયજ્ઞ કરી બોલ્યો—“ તારે દિલગીર ન થવું. મેં તારા ઉપર કદિ પણ ક્રોધ કર્યો નથી, તુ તે દિવસે મારી વાત બરાબર નહિ સમજેલી. તને એ માવજ નથી કે લખતી વખત અમારી હાલત કેરી ચઇ બચ છે. નહિ તો શુ હું તારી સાથે કદિપણ એવો વ્યવહાર કરત ? પરંતુ તું તો લેખકની સ્ત્રી છે, આવુ કદ તો સર્વે તારે સહેતું પડશે. કમળા ! તે વખતે મેં જેને માટે નિબુરતા કરી હતી તે આ રતું ને. “નારાયણે આ પ્રમાણે કહીને ક્રમાલમાં લપેટેલી એક નવલકથા બહાર કાઢી અને અર્પણ પત્રિકા-ખાલીને કમળાને સામે મૂકી દીધી.

કમળાએ તે જોઇને કહ્યું “ક્ષમા કરો. મ્હે આજ સુધી તમારા પત્રિકા હૃદયને આગળ્યુ નહોતું. મને ચરણોમાં સ્થાન મળશેને ? ”

“ કમળા ! વળી પાછી એજ વાત કે. ”

પાર્વતી અને મણીલાલ બહારથી છૂપાઇને આ સર્વ વાતચીત સાંભળી રહ્યાં હતાં. કમળા અને નારાયણને તેની ખજર પણ નહોતી, પાર્વતીએ આરંગમાં પ્રવેશ કરીને કહ્યું “ બરી ખુશામતખોર છાકરી છે ! મનામણ કરવાનુ તો દર રતું અને પાતેજ પગમાં આભોટવા લાગી.”

મણીલાલે કહ્યું “ નહિ ! તારી જૂન યાય છે. કમળા જેવા તેવાની પાસે નથી પડી, તે એક લેખકની સ્ત્રી છે.”

આનંદ ! આનંદ ! ! આનંદ ! ! !

પ્રયત્નશીલ રહેવા ઉપદેશ.

(મૃતિજનગદિત ચિતિ જાણી-એ લય.)

તુજ વક્ષ્યમ્થાન દૂર લાસે ? આગળ વહે વીર !

ઉરમાં તું રહે વિચારી, બચવતી છે મત્તા મારી.

છે માર્ગ વિકટ ને દૂર ? છે પાથે બાર બરપૂર ?

પણ ધૈર્ય ધરીને ઉર, તું હરીય ન કદી લગીર,

આગળ વહે વીર !

તું અડગ અને અઘાત, પ્રયત્ને રહે વીર !

કાર્ય તુજ સ્વીકારેલું, છે કપરું ને ત્રાસ ભરેલું !

વળી દુશ શું ન એતું જણાય, તો તેથી ડર ન જતાય;

પ્રકટાવી અધિષ્ઠા આય, તજી દુર્જલતા જાજર.

પ્રયત્ને રહે વીર !

તુજમાં છે પ્રભુ એમ જાણી, ચઢાવ ધજો વીર !

જણાતું નથી કયાં ચડવું ? જીવન લાગે છે કડવું ?

રસગદિત અને દુઃખરૂપ ! તો જોઇ આત્મસ્વરૂપ,

જે તુજને જાણે ભૂપ, નવ અંતર આણુ અધીર.

અદાતુ ધજો વીર

દીનમંદુ પ્રભુને જાણી, તું પ્રાર્થ્યો જાજો વીર !

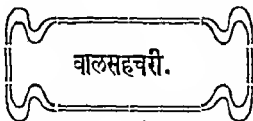
આજ સુધી સ્તુતિ ઉચ્ચારી, મિથ્યા યત્નએમ વિચારી.

તું ત્યજશ સ્તુતિ ન લગાર, પ્રભુ કરતા અણીએ બહાર;

ઉરમાં લહી દદ આધાર, અંતરમાં બની સુચિર;

તું પ્રાર્થ્યો જાજો વીર !

શ્રી. જ.

(લેખક, શ્રીયુત વેલુવિહારી.)

પ્રકરણ ૧ હું.

નોંધા હખી.

અરત થતા ભગવાન સહસ્ત્ર રસમીનાં ક્ષમણ કાંતિમાન કિરણોએ તરંગણના શિરપર દેહીપ્રમાન સુવર્ણ મુગ્ધ ધરાવ્યો છે. મંદ વાયુની લહરીએ પરમ પાવન ગંગા નદીના હૃદયપર અમંખ્ય વીચિત્રગણ આનંદ ઉછળી રહ્યા છે. ગંગાના ખંને તટપર માણસની આવ જા નથી જેથી સધળે ગોઠ શાતતા ફેલાઈ રહી છે. આરત ગણ કાણે કાણે આવજા કરતા દોવાથી તરવરના પત્રદિગ્ધો ખડખડાટ અને અનંત વાદિની ગંગાના ખળ ખળાટની શાત-તામા એક પ્રકારનું મનોરમત્વ પ્રાપ્ત કરાવે છે. આવા રમણ સમયે રમેશની છોટી નાકા ચોળદંડ પ્રમાણે પોતાના ચદરથી પાખને ફેલાવી ગંગાના શાંત પ્રવાહમાં સ્વીય સંચાર કરી રહી હતી. રમેશ ધણી દીવસે પોતાને ઘેર જતો હોવાથી પ્રસ્તુત પ્રમંથે તેના પૂજ્ય માતપિતા, અને પ્રેમાળ ભગિનીના સહવાસ સુખના આસ્વાદપદ વિચાર તરંગો ઉદભવી ગંગાના પ્રવાહ પ્રમાણેજ તેના હૃદયમાં આનંદની મદ મંદ લહેરો આવ્યા જતી હતી । આ આનંદ લહેરોમાં તેનું મન તરફીન થઈ માતાની રનેહમથી ભૂર્તિ તેના નેત્ર સામે ખરી થઈ ! ધણી વર્ગે પોતાને જેતા તેને કેટલો બધો આનંદ થશે; માતા પ્રેમથી પોતાના ઘડાપર હાથ ફેરવી પંપાળશે વિગેરે વિચારો આવતાં તેના નેત્રે આનંદાશ્રુથી ભરાઈ ગયાં. માત્ર પ્રેમાશ્રુજલે પુત્ર થયેલા રમેશના નેત્રોને હવે પોતાની બાલ લીલાનાં દસ્તો દેખાવા લાગ્યાં । બાલપણના નિષ્કપટ મિત્રો, સરસ્વ અને મુગ્ધ મૈત્રિણી, અને અનેક પ્રકારની રમતો જાણે હમણાંજ રમી રહ્યો હોયતી એવું તાજું સ્મરણ ધવા લાગ્યું । રહેતે રહેતે તેનું મન આકર્ષણ કરનારૂં ગામ, પાસેની આજીવાડી તેની નજર સામે આવી ખરી થઈ ! વળી તે સમયના લાના રમણ તથાવતું પણ સ્મરણ થઈ આવ્યું; અને પ્રાત. ગંધ્યાએ ર્યાં રનાને આવતો રમણી સમૂહ પણ દેખાવા લાગે । રમણી સમૂહની ગર્દામાં બાળપણે તે આજ તથાવર્મા હુગ્યો હતો, તેનું પણ તેને સ્મરણ થયાવિના રહ્યું નહિ

અતે રમેશના મનમાં પોતાના હજન સમંતો-વિચાર આવતાંજ તેણે પોતાના મનને પ્રેરત કયો “ માફ હજન દોની સાથે થયું ? ” “ શિવનાથ શુકવની લાણી સાથે-પોતાની વહાણી તારા સાથે. ” તેના હૃદયેશે જવાબ દીધો “ બીચારી તારા તો બાળપણમાંજ વિધવા થઈ છે ! ” તેના ચંકાચિલ મને પાછું પુછ્યું, “ તેની સાથે હજન થવું અશક્ય છે તેના પોતાના મનમાં તો તેનો પુનર્વિવાહ કરવાનો ઘણાજ વિચાર હતો; પણ તે વાત અશક્ય દરવાથી, પ્રખંધથી કંટાળી ઘર તજી ક્યાંતો સ્થાય ચાલ્યો ગયો । રત્નપુર કંઈ તદન ગામડું નહોતું, તાજુકાતુ ગામ હતું, વળી ગામમાં હમેશાં ધણી વખત આર્યસમાજ-

યોના વ્યાખ્યાનો પણ યાચ છે, છતાંયે ખીયારી તારાના પુનર્વિવાહ કરવાની છાતી તેનાં સર્ગા વહાલાની થતી નથી । કેવા દુર્દૈવની વાત ।”

રમેશ આ પ્રમાણેના વિચારોમાં મુગ્ધ થયો છે એવામાં નદીના સામે કિનારે એ વારો દેખાવા લાગ્યો, આપણે હવે મામતી સમિપ આવી પહોંચ્યા છીએ એવી તેની ખાત્રી થઈ, કારણ કે તે એવારો ગામના ‘રાણા’ ઘાટનો જણાતો હતો, અને આ ઘાટનું રમેશને ધણુંજ સારૂ જ્ઞાન હતું આ ઘાટ જણાતાંજ તેને ઘેર જવાની ઉત્કંઠા વધી અને જલદી જલદી હલેસા મારવાની તે નાવિકને ઉતાવળ કરવા લાગ્યો, એવામાં આકાશમાં એકાએક વાદળુ ચડી આવ્યું અને ચોતરફ અધાર ફેલાઈ ગયો, પવન પુરપાટ વહેવા લાગ્યો, અને અત્યાર સુધીની શાંત ગંગામાં મોટાં મોટાં મોજાઓ થવા લાગ્યાં અને ન્યાં ન્યાં તોફાની પવન ફુકાવા લાગ્યો । આવા બચકર પ્રસંગમાં રમેશની નોકાનાં સા કાચ થવા હશે તેની કદરવા વાચક બધુઓએ જાણી લેશે । અનેક પ્રયત્ન મોજા સાથે લડતાં લડતાં ચોડાજ સમયમાં નોકા ઉધી વળી । રમેશને તરતાં આવડતું હોવાથી નોકા ઉધી વળી તોપણ તે ડોળો નહિ પ્રયત્ન મોજા સાથે ટકર લેતો તે શુસ્તાથી કિનારા તરફ તરતો ચાલ્યો તોફાની પ્રવાહમાંથી રસ્તો કાપવો પડતો હતો જ્યો રમેશના હાથ પગ આસ્તે આસ્તે શિથિલ થવા લાગ્યા તથાપિ કિનારો તદ્દન નજીક જણાતો હોવાથી તેણે તરવાનું કાર્ય હિમતથી જારીજ રાખ્યું, પણ આશ્રમનું પરિણામ તેની મહેનતપર હોવાથી તે એકદમ બેશુદ્ધ થઈ પડ્યો.

પ્રકરણ ૨ જી. વિયોગ સમુદ્રમાં.

રમેશ બેશુદ્ધ થઈ પડ્યો પણ તેના સુખાગ્રે તે નદીમાં ન તણાતા એક પ્રયત્ન મોજાએ તેને કિનારા પર પટક્યો. ન્યારે તે શુદ્ધીમાં આવ્યો ત્યારે, શાંત વધારે વીતી ગઈ હતી અને તે પ્રયત્ન વાદળાનો ક્યાંય પત્તોએ નહોતો ગંગાજળના પ્રયત્ન મોજા અને લિપણ ખળખળાટ પણ શમી ગયો હતો, તે સમયે હલ્લથી કપારી છુટી “ઓ માદરી !” એમ સહાનુભૂતિથી લગ્ન શબ્દ બોલાઈ જવાયુ, પાંચવ લેવાનું કામ પડ્યું મુખી તેણે તેનું મસ્તક પોતાના દામળ ખોળામાં પાછું લીધું અને અત્યંત મધુર સ્વરે પુછ્યું “ક્યાંય વાચુ તો નથી તે ?”

અનતન વિકાસ પામેલા મધુગંધમય પુષ્પ સૌરભરે મન જેવું ઘેલું અને છે, તેજ પ્રમાણે તે રમણીના તે સ્વર્ગીય રાધુ ખનીએ રમેશનું ચિત્ર ઘેનું બન્યું તે આનંદમાં તે સ્ત્રીના પ્રશ્નનો જવાબ દેવાનું તેને જ્ઞાન રહ્યું નહિ । વરો વખત થયો પણ પોતાના પ્રશ્નનો જવાબ ન મળ્યો જોઈ તેણે પાછો તેજ પ્રશ્ન કર્યો હવે રમેશ જરા જાનમાં આવી બોલ્યો ‘ના’ પાછો તેણે તરતજ પ્રશ્ન કર્યો —

“તમે સુકવજના —”

રમેશનો આ પ્રશ્ન પૂર્ણ થાય તે પહેલાં તો તે સ્ત્રી ત્યાંથી દુર જઈ ઉભી । તે અડધા વાક્યેજ તેણે સઘળો જાવાચ જાણી લીધો । તેનું મનોહર મુખ મડળ લલમળે આરક્ષા થયું હતું રમેશથી દુર જઈ ઉભા રહ્યા પછી તે ત્યાં વધારે વખત ટકી નહિ.

તેને હોંશમાં આવેલો જોતાંજ વિદ્યુત પ્રમાણે તે ત્યાંજ ચાલી ગઇ. રમેશના મનમાં, તે હજુ થોડા વધારે વખત થોડે તો સાફ એમ ઘણું હતું પણ તેને ચરકાવવાનું સામર્થ્ય તેનામાં નહોતું. તેના ગયા પછી તેણે આમતેમ ઘણું જોયું પણ તે કંઈ તેને પાછી જણાઇ નહિ. તેની શોધમાં તે આમ તેમ ફરતાં એક ઘાટપર આવી ચડ્યો. નૈઋત્યમાંથી દેખાતો હતો તેજ આ 'રાણા ઘાટ' હતો. આ ઘાટનાં પગથીયાં ચડી રમેશ ઉપર ગયો અને આમ તેમ જોવા લાગ્યો. પણ તે રમણી તેને દેખાઇ નહિ ! તે દારણ દુઃખમાં ગડ્યો ! તે સુંદરીયે તેને નહિમાંથી કાઢ્યો, પણ વિયોગ સમુદમાં લોટ્યો ! હાય !! -

પ્રકરણ ૩ જી.

પ્રેમાંદર

ગયા પ્રકરણમાં વર્ણન કરેલા બનાવને આજે આઠ દીવસો વીતી ગયા છે. આજે રમેશ ગંગા નદે ઉભો રહી તે પરમ પાવન ગંગાની શોભાનું અવલોકન કરી રહ્યો છે. સામે રજત સદૃશ કીમુદીના સંગમે અધિક્કર ધવલ બનેલ લાગીરથીના ઉજ્જવલ શીલુમય બોળંઓ ઉછળી રહ્યાં છે. જલપૃષ્ઠ લાગે રાજદંસના ટોળા પ્રમાણે ધવલ નૌકા સમૂહ ઇતસ્તતઃ વિહાર કરી રહ્યો છે. તેમાંની એક નાની નૌકા તરફ રમેશની નજર જતાંજ તેને બનેલી ઘટનાનું સ્મરણ થયું. તે બનાવ તેને મધુરા સ્વપ્નવત લાગ્યો ! આ સમયે ગંગા લહરી પ્રમાણે તેનું હૃદય પણ આનંદમાં ઝોકાં ખાવા લાગ્યું. અને પૂર્વ પ્રમાણેજ નૌકા શુભવાની આપત્તિમાં પાછા પડવાની તેને ઇચ્છા થઈ. તે રમણીના અંકપર શિરમુકી નિદ્રા લેવા તેનું મન પુનઃ આતુર સ્થિતિ દેતીનું સર્વ સંહારકં બધાનક સ્વરૂપ હવે તદ્દન બદલાઇ જઇ શાંત અને ગંભીર બન્યું હતું ! આદ્યમાં રજનીનાથ પણ પોતાની તારા રમણી સાથે આનંદ વિહાર કરતો હતો. વિરાળ હૃદય ગંગાદેવી પોતાના પવિત્ર જલે રમેશના મૃદુ ચરણનું પ્રક્ષાલન કરતી પૂર્વની માફક નિસ્તબ્ધ વહી રહી હતી ! રમેશ શિવાય કિનારા પર ખીલું કાઢ પણ માણસ નહોતું.

જ્યારે રમેશ શુદ્ધીમાં આવ્યો ત્યારે તે એમ ધારતો હતો કે પોતાનું માથું નદી કિનારા પરની મૃદુલ મૃતિકા પર છે, પણ જ્યારે તેણે નેત્રો ઉઘારી જોયું ત્યારે પોતાનું માથું જમીન પર રેતીમાં નહિ પણ એક રમણીના અંકપર સ્થિત થયેલું દેખાયું ! પણ રમેશના માન્યામાં તે વાત ન આવી. તેણે ધાર્યું કે હું મીઠું મધુરું સ્વપ્ન જોઉં છું. અને તેથી તેણે પોતાનાં નેત્રો મિશ્માં !

રમેશને અંક લેનાર રમણીનું શરીર અધુરું જમીન પર અને અધુરું પાણીમાં હતું તેનું સંસ્કારણ કરવા માટે તેણે પોતાના વિષ્ણુરમેલા કેસકલાપે તેનું અંગ ઢાંક્યું હતું. આ કેસકલાપના આલ્હાદકારક રપ્તો, આપણે જોઈએ છીએ તે સ્વપ્ન નથી પણ ખરી વસ્તુ સ્થિતિ છે, એવી રમેશને ખાત્રી થઈ, અને તેથી તે તે રમણીના મુખ તરફ જોવા લાગ્યો, પણ અમર પરિવેષિત કમલ પ્રમાણે કેસકલાપે ઢાંકાયેલા તેના મુખનું દર્શન થયું નહિ, તેના આ કેસકલાપે તેના મુખ પ્રમાણે રમેશના મુખ અને હાતીને પણ ઢાંકી નાખ્યાં હતાં; તથાપિ તેને ત્રાસ ન થાય માટે તેના મુખપરથી તેને વારંવાર દુર કરતી હતી. જો કે રમેશને તેનું મુખ ન જણાયું તો પણ તે વ્યથિત પોતા તરફ નિહાળ્યાં કરે છે એવું

તે ક્ષણકલાપના આડેથી પણ તેના જોવામાં આવી ગયું. રમેશને આ સમયે કેવળ વીસી ખેડી હતી. આ વયમાં રમણ સ્પર્શ મોઢ ન પામે એવો કાણ પુરૂષ હોય ! તો પછી તેના એકાંત રમણ્ય સ્થાને અપ્યારાને પણ લજ્જાએ એવી સુંદર રમણીના સ્પર્શ રમેશ થેલો અને એમાં આશ્ચર્ય જેવું કંઈજ નથી. તે પોતાના કુખને તો નહિ પણ પોતાને પણ વિસરી ગયો. તેના અંગમાં વિદ્યુત્તત્તા સંચાર પ્રમાણે થઈ એક નિઃશ્વાસ લીધો !

રમેશે જેનો નિઃશ્વાસ નાખ્યો કે તરતજ તે રમણીએ તેના તરફ જોયું અને તેણે પણ એક નિઃશ્વાસ છોડ્યો. ઉભયના નિઃશ્વાસ પરસ્પરમાં મળી ગયા. રમણીનો ક્ષણકલાપ પુનઃ રમેશના મુખ પ્રદેશપર રમણ કરવા લાગ્યો. તેની સાથેજ રમેશની દ્રષ્ટિ કેવળ નહિ પણ હૃદય સુધી તેના મુખપ્રદેશપર રમણ કરવા લાગ્યું. પણ આ તેની સ્થિતિ જલદીથીજ તે રમણીના ધ્યાનમાં આવી ગઈ; તે ધણીજ શરમાઈ અને મુખપર પાલવ લેવાની યત્ન કરવા લાગી. પણ આ ધાંધલમાં રમેશનું મનતક તેના ખોળામાંથી નિચે પડ્યું જેથી તેના ચયું ! તે મનમાં તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો “ જો હું નૌકામાં બેસું તો પ્રથમ પ્રમાણેજ બીયણ સમય પ્રાપ્ત થઈ મને પાછું એક વખત તે રમણીના સ્પર્શ મુખનો—એ અનુપમેય સ્વર્ગ મુખનો—લાલ મળી ચકશે કે ? આ આપતીની તપશ્ચર્યા શું કળદ્રુપ નિવડી શકે ? ” આવી રીતનું તે મનોરાજ્ય રચી રહ્યો છે એવામાં તેને જણાતી નૌકા દ્રષ્ટિપથની બાહેર નિકળી ગઈ !

આ પ્રમાણે મનોરાજ્યનો ભંગ થતાં રમેશ નિરાશ થઈ, ઉદાસ ચિત્તે ઉભો છે, એવામાં તેને પાછળ કાઢતો સાદ સંલગ્નાયો જેથી તેણે પાછા વળી જોયું તો એક નવયુવક હાર્ય-વદને પોતા તરફ આવતો જણાયો. આ નવયુવક રમેશનો પ્રિય મિત્ર મહેંદ્ર હતો. મહેંદ્રે રમેશને ક્ષણકલાના સમાચાર પુછી જોયા. રમેશે તેને હુંકારમાં અપહું જણાવી દીધું. મહેંદ્રે બીજી ઘણી ઘણી વાતો પુછી અને તેના જવાબો પણ રમેશે “ હા, ના ” એવા આપ્યા. તેની આ ચમત્કારિક મનઃસ્થિતિ મહેંદ્રના તત્કાળ સક્ષમાં આવી, પણ તેનું શું કારણ છે તે તેના જણવામાં આવ્યું નહિ જેથી તેણે આશ્ચર્યતાથી રમેશને પુછ્યું:—

“ રમેશ તું આને કંઈ આનંદિત જણાતો નથી, તેનું શું કારણ છે વાડ ? જે માસ પૂર્વે આપણે ત્યારે કલકત્તામાં મળ્યા હતા ત્યારે તું ધણીજ આનંદી હતો, હું ધાડું છું કે તારી અપ્રસન્નતાના મુગમાં વિયોજ રાજ થયેલ હોતો જોઈએ ! કલકત્તામાં તું કોઈ રમણીના પ્રેમપાશમાં તો સપડાયો નથીને ? ”

રમેશ તરફથી આ પ્રશ્નનો કંઈજ જવાબ મળ્યો નહિ, જેથી મહેંદ્ર એજ રીસાઈ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. રમેશે જો કે કંઈજ ખુલાસો આપ્યો નહિ તો પણ તેની ચંકાતું નિરાકરણ થઈ, ગંગા નેટ મુઝવા કરનારી-પોતાનું મસ્તક ખોળામાં લેઈ બેસનારી-રમણીની મૂર્તિ તેના હૃદય પર પર ચિતરાયેલ તેના જોવામાં આવી. પ્રથમ દર્શનેજ પોતાના હૃદયમાં પ્રેમબીજ ડાળાયું, અને તેને પ્રેમાંકુર કુટ્યાતું દસ્ય સ્પષ્ટ તેને જણાવા લાગ્યું. પ્રિય પાંચક બંધુ ! આ રમણી અન્ય કોઈ ન હોય, તે કેવળ રમેશની મન ગમતી બાવ સખી તારાજ હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

બે બાલિકાઓ.

અર્ધરથ થવાને સેજ અવકાશ હોવાથી આમ, થીફળાદિ ઉઘાં ઉઘાં જુલોનાં ઉનાવ શિરે સૂર્યના સોનેરી કિરણોથી હજુ અજકતાં હતાં, ગંગાના પ્રદ્યાંત ઉદયપર મૃદુલ મૃદુલ લહેરીયોનું મધુર વર્તન ચાલી રહ્યું હતું ! આવા રમણ સમયે બે સુંદર બાલિકાઓ સ્નાન માટે જતી હતી. માર્ગ તદ્દન નિર્ગૂન હતો. સ્નાને જતી બાલિકાઓ હમેશાં હસતી રમતી જતી રોય છે; ગમે તેમ હો, આજે તેઓ ગુપચુપ લપાતી છપાતી આવતી દાંય એવું જણાય છે. જુદાસાખાપર લટકના મંદિરાના ચીતકર અને ગંગાના ખળખળાટ શિવાય કંઈ પણ જતી કર્જગાયર થતો નહોતો, તોપણ પોતાની મંદાય પૂર્ણ દ્રષ્ટિ આમ તેમ ફેંકતી ચાલી ગઈ હતી. ગંગાવટ સમિધ આવનાં તે બેમાંની એક એવાયિંતી ખમચાઇ એક જુદા તરફ આંગળી કરી બોલી હતી—“ પ્યારી, જો તો પેલા ઝાડ એધે કોણ બેવું છે ? ”

“ ક્યાં છે ? ” પ્યારીએ પુછ્યું. પ્યારીની ઉમ્મર કેવળ અગીયાર વર્ષની હતી, તો પણ તેની બોલવા ચાલવાની દબર્મ એક પ્રકારનું પ્રોદપણ જણાઇ આવતું હતું. અને તેથી તે એક પ્રોદ યુવતીજ છે એવો ભાસ થતો ! બીજી બાલિકાનું નામ કમળ હતું તેની ઉમ્મર પ્યારી કરતાં સહેજ યોડી હતી, તથાપિ સૌંદર્યમાં તે બંને સરખાજ જણાતાં.

પ્યારીના “ ક્યાં છે ? ” આ શબ્દો પડી કમળ બચમ્મક સ્વરે તે ઝાડ તરફ પાછી આંગળી બતાવી બોલી—“ પેયું બે ! ” પણ એટલામાં તો બાલિકા ગુલબ ચંચલતાથી પડી હતી—“ અધી, એ તો તારા પત્ની ! ”

પ્યારી તે તરફ નજર કરી અને તરતજ પાછી વળી ! લગ્નપત્ની બાલિકાનું મુંખ-મંડળ આસ્ત બન્યું હતું !

ઝાડની એધે ઉભો રહી રમેશ આ સમજું અવલોકતો હતો. કમળના શબ્દે, પોતા માટે પોતાના પીતાએ પ્યારીજ વધુ નિશ્ચિત કરી છે એવું તેના જણ્યામાં આવ્યું. તે સમયે તેને તેની બાલ-સખીનું સ્મરણ થતા તે નિરાશ બન્યો ! એવામાં જલરાટમાં દોડતાં પ્યારી નીચે પડી ગઈ એવું તેણે જોયું; તરતજ તે તે તરફ દોડ્યો અને તેની દાય પકડી ઉઠાડી.

પોતાને કદ પકડી ઉઠાડનાર બીજો કાઈ નહિ. પણ પોતાને બાલિ પત્નીજ છે એવું જ્યારે તે બાલિકાએ જોયું ત્યારે તે ચરમની મારી ખસીવાળીજ પડી ગઈ ! તેનું મુંખ-મંડળ અધિકત આસ્ત બન્યું ! તે પોતાને દાય તેના દસ્તમાંથી મૂળ દરવા પ્રપ્ત કરવા લાગી. રમેશે પકડી રાખવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ આ ઉલ્લવની રક્તક્રમાં અને બાલિકાનેાજ નિર્ગમ મોઝ તે ત્યાંથી છટકા ગઈ. પદામ્બુ યથેસે રમેશ તેની તરફ જોતોજ રતો !

રૂતામાં આવનાં ઘેર આ જુદાંત મોઝને પણ ન જણાવવા માટે પ્યારીએ કમળને સોમંદ દીધા. સંખાકર્ષ દેવની આત્મી ધર્મા ‘ અને રમેશ પત્ની મોઝ ’ એવી તેણે માર્ધના કરી. બીજે દીવને પ્રાતઃકાળે તેની માથી હતી કમળ સમજી કરવા લાગી તેમાં ગુદાં પ્યારીને મધ પ્રાથનાનો વિષય તેજ દતો !

પ્રકરણ ૫ મું.

એક તરૂણી.

પરમાત્માએ ખ્યારીની પ્રાર્થના સ્વિકારી ! આજથી બસબર બે અડવાડીયાં પડી રમેશ સાથે તેનાં લગ્ન થવાનું હતું, અને મૂહૂર્ત જેટ શુક્ર ૭ નું નિરંધારવામાં આ યુ હતું વધુ પીતા અને વર પીતા શ્રીમંતોજ હતા જેથી લગ્ન સમારંભની ધામધુમ અત્યારથી શરૂ થઈ ગઈ હતી. અને લગ્ન પ્રીત્યર્થ ઉલ્લસ પક્ષે પોતાની લીભેરીના મો મોક્ષના મુખ વામાં આવ્યા હતાં ! રમેશ પોતાના પત્ની થશે એ વિચારે ખ્યારીને આનંદની ગરી પચીયો થતી !

એક દીવસે ત્રીજા પહોરે ખ્યારીની મોગી વિધવા બહેન તારા, ખ્યારીને પોતાના બોળામાં લઈ ઝોરઝમા તેનો અંબોડો વાળતી બેઠી હતી એવામાં યશોદા નામની એક તરૂણી ત્યાં આવી યશોદાની આ બન્ને બેનો સાથે અત્યંત મૈત્રી હતી ત્યાં આનંદાજ તે તારા તરફ વળી બેઠી —

“ તારા, તું કેરી રૂપાળી જણાય છે, બે, ખ્યારી કંઈ તારા જેવી રૂપાળી નથી ! ”

તેનું વાક્ય પૂર્ણ થાય તે પહેલાજ તારા બેરી ઉઠી, — યશોદા બેન અને ખ્યારીયો રૂપાળી કહેતાં યુ હું તમારા પર પ્રસન્ન થઈએ એમ તમો ધારોછો ? ”

“ પણ તેમાં તેઓ કંઈ ખોટું કહે છે ખરું ! તમો માગ કરતા રૂપાળાજ છો ” ખ્યારીએ સરળતાથી ટાપશી પુરી

“ કેમ હવેતો ખાની થઈને ? ” યશોદા સ્મિત વદને બોલી

“ વારુ, તે વાત મુઠા પડતી ખ્યારીના પનીને તે જોયા કે ? એવો મુઠા તરૂણ મારા તો હજુ મુઠી એવામાંએ આવ્યો નહોતો ”

તાના કાંઈજ બોલી નહિ.

યશોદાએ આગળ ચનાવ્યું, — ‘ પણ તેમનામાં એક દોર છે તે કંઈ મનેતો બા ગમતો નથી ! તેઓ રમેશ ઉદાસ દેખાપ છે પડી તેમનું મન કાંઈએ પહેનાઈજ તરૂણ હતું હોય તોતો દૈવ જાણે ગમે તેમ હો, આપણી ખ્યારી કંઈ જેવી તેવી નથી લ ન થતાજ તે તેમની ઉદાસીનતાનું હરણ કરી તેમને આનંદીજ બનાવી દેશે ”

આ પ્રમાણે યશોદાએ ખ્યારી અને તેના પત્નીની સામાન્ય સ્ત્રી સ્વભાવને અનુસરતી કાથાકુટ ચનાવી હતી, પણ તે તારાને ન ગમવાથી તે ત્યાંથી ચાંપી ગઈ તેના ગયા પાદ અંબોડો બાધી રહેતા ખ્યારી પાંચ ત્યાંથી ઉઠી બીજે રથને ગઈ માન જતાં જતા તેણે યશોદાનું મન લેઈ પોતાના હાથના ટાયકા ફાંચ્યા

અપૂર્ણ

કવિવર વાળમટ.

(લેખક શ્રીયુત મળીયાલ કેશવલાલ પરિખ.)

(અનુસંધાન મતાંકથી.)

આ પ્રમાણે સદરહુ દલિનાજ અંધપરથી પણ કંઈક તૃતીય સમયનો; પણ કાળ નિર્ભય કરવાને માટે ક્યો માંજે ? અન્ય દલિઓની માફક આ કવિએ પણ પોતાનો કાળ નિર્દોષ કર્યો નથી; પણ આશ્ચર્યની વાત એજ છે કે બાળકવિ ક્યાંય થઈ ગયા તે સમયથી ઉત્કંઠા, જે તમ કરવાને આપણા પોતાના અંધ સમર્થ થયા નહિ, તે એક ચીજ અંધ-કારે સદંત્રમાં કરી છે ! શ્રીધ પર્માનુયાયી દુર્ગેનમંજ નામનો ચીનો પ્રવાસી પોતાના ધર્મ સંસ્થાપકની જન્મ જૂની જોવાને હિંદુસ્થાનમાં આવ્યો હતો. તે ઈ. સ. ૧૨૬ થી ૧૪૫ સુધી એટલે ૧૬ વર્ષ હિંદુસ્થાનમાં રહ્યો હતો. તેણે પોતાના અંધમાં તે સમયના હિંદુ ગામનાં અને જોડવા દેશ તેણે જોયેલા તેના વર્ણન ધર્મીજ ઉત્તમ પ્રકારે આપેલી છે. બાળકવિના આશ્ચર્યકતા જે પ્રચિદ્ધ દર્શકિવા દર્શકર્થન તેના સમયથી ધર્મીજ નિસ્તૂત માલિની આ પ્રવાસીને આપેલી છે; એટલે બધાં દર્શકાન ચાતમા સંક્રમાં હતો તેથી બાળકવિ પણ તેજ અંધમાં દયાત દતા એમ સિદ્ધ થાય છે.

દર્શકાનએ બાળકવિને ‘વદ્યવાણી કવિચક્રવર્તી’ એવી પદવી આપી હતી, અને દુર્ગચિંદના કવિએ કબેલા કનાટક પચતંત્ર નામના અંધનો આધાર છે. આ દુર્ગચિંદ કવિ ગાયકવ રાજ પેટી ખીન રાજ વ્યવસ્થાના ગાયમાં હતો. આ દર્શક પંચતંત્ર નામના અંધમાં દુર્ગચિંદ કવિએ પોતાના પૂર્વના કવિઓનો નિર્દોષ કર્યો છે. તે અંધમાં સુતરાનીમાં ‘અનાપિષ વ્રતવર્તી નેરેટ પ્રસરહર્ષ’ રાજાએ બાળકવિને પોતાની પાસે રાખ્યા હતા અને તેને ઉપનેકત ‘વરવ વાણી કવિ ચક્રવર્તી’ એવી પદવી આપી હતી એવો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

(બાળકવિના અદ્યજની આગનમાં દર્શકાનની પછી ખાત્રી થવાથી તેણે તેનું અન્માન કરી, અપાર સંપત્તિ આપીને, તેને ઉચ્ચ પદે ચઢાવ્યો હતો; આ પરથી બાળકવિની ચોખ્ખા માળીજ-નોટી હતી એમ કહેવાને કંઈપણ હરકન નથી. બાળકવિ એ દર્શક ગમતા વિશાખ-પાત્ર, અત્યંત પ્રિય, સર્વ પદ્ધિમાં મુખ્ય અને ધન સંપન્ન થયા હતા, છતાં તેમણે દર્શકાનને ત્યાં એક આશ્રમનાં ગર્ક ન થતાં અમુચ્ચ અંધ ગ્યવામાં પોતાના આશ્રમનું કાર્યક કર્યું—દર્શકાનએ પણ દેવગ ગજ વૈષ્ણવમાં કિંવા શીખાંદિ દર્મ કરવામાંજ અપાર સંદિહ સુખમાં એક સરખા નિમગ્ન ન થતાં અન્યાય વિચાર મિત્રની મંડલિના યોગે જન ધર્મમાં વળીખરી વાંચીને વ્યથ થયાં. તેમજ દર્શકાન પર અનેક દુષ્પ્રકાર પ્રયંજ આંગસ તે સમયે બાળકની બાળ જેવી વાગ્ધતિ પૂર્વ આધારમગવાથી તેનું હાલ અશાપન વિલાસ-માંથી નિકટને વિધાવિગ્ધ અરખા ગામન વિલાસમાં ભણેલું મેવાથી તે કવિના રીતના મંદિરમાંના ઉત્કટ કવિ મનોત્રા સામેય થયો એટલે આ જન્મેના મંયોગ મુરખ અને રત્નના સંયોજ પ્રમાણે જામવાથી પરપરની સંજાની પદગતને અત્યંત ઉપયોગ થયો.

મર અને માનંગ વિચાર એ બાળકના સમકાલીન કરિ હતા. મુરતે તેનો મિત્રજ હતો. આ કવિ મુરતી સ્વા બાળકવિને આપેલી હતી. તેના પેરે તેને બાળકવિ નામે

એક પુત્ર થયો હતો. આ પુત્ર પણ પિતાની માફક ધણેજ વિદ્વાન હતો તેણે પોતાના પિતાનો કાદવરી નામનો અપૂર્ણ ગ્રંથ પૂર્ણ કર્યો

કવિ મયૂરના વિષમમાં એક આખ્યાયિક પ્રસિદ્ધ છે કે તેના શરીર પર મહારાજ ઉદ્ધ-લગ્યો ત્યારે તેણે-સૂર્યશતક નામે સૂર્યના સ્તવન પર એક કાવ્ય કહ્યું હતું અને તે વડે સૂર્યને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો રોગ દૂર કર્યો હતો બાણકવિને આ દેવમસાદનો નાદ લાગવાથી તેણે પણ પોતાના હાથપગ તોડી નાખ્યા અને વહીકાશતક નામે એક દેવીની સ્તુતીનું કાવ્ય તૈયાર કરી તેવડે દેવીને પ્રસન્ન કરીને પોતાનું શરીર અધિક સુદર ગનાવી દીધું. પ્રત્યેક કવિ માટે આવી કોઇક કંતકથાઓ હોય છે, આ કેટલે અંશે સત્ય હોય છે તેનો નિર્ણય કરવો ધણો કઠણ છે પરંતુ તે પરથી એટલું તો સિદ્ધ થાય છે કે તેનામાં કોઇ વિલક્ષણ શુભ હતું.

શ્રીહર્ષની પાસે બાણ, મધુર, અને માતકદિવાકર એ એક સમયેજ હતા તે વિષયે પ્રસિદ્ધ કવિ રાજગેખરે પણ એક સ્થળે લખેલું છે.

‘માતગ દિવાકર’ એ કવિ ચાંડાલ જાતીનો હતો એમ કેટલાક કહે છે આનું કારણ તેના નામની આગળ આવેલો ‘માતગ’ શબ્દજ માત તેઓ બતાવે છે, ‘માતગ’ શબ્દનો અર્થ માણસ એવો થાય છે તે કવિ જો ખરેખર ચાંડાલ હોય તો સુધારાના કાર્યમાં શ્રી હર્ષ નામએ હાલના આપણા સુધારકો કરતાં ધણું દુર્બુ હતું એમ કહેવું જોઈએ.

મોટા મોટા સંસ્કૃત કવિઓએ બાણકવિની ધણી પ્રશંસા કરેલી છે તે નીચેનાં પદ્યો બાણકવિને આપે છે.

‘જાતાશિલ્પિની પ્રાક્ ચયા શિલ્પી તયાવગચ્છામિ ।

પ્રાંગલમ્ભ મધિકમવાપ્તું વાણી વાણો વખૂવેતિ ॥ ૧ ॥

મોવર્ધનાચાર્ય.

‘જે પ્રમાણે પુર્વે શિખડિની એજ શિખડી થઇ, તેજ પ્રમાણે વાણી (સંસ્કૃતી) અધિક હોવાના યોગે બાણ થઇ હોય એમ લાગે છે’ એટલે સંસ્કૃતી શ્રી હાવાથી તેનામાં પ્રૌઢતા નહોતી, પણ તે મેળવવાને માટે તે બાણ (પ્રરૂપ) રૂપે ઉત્પન્ન થઇ (સંસ્કૃતમાં અર્થ અમલકાર માટે વ્ર અને ભ્ર એકજ મનાય છે)

“વાણેન હૃદિલગ્નેન ચન્મંદોપી પદક્રમઃ

પાપઃ કવિકુરૂર્ણાં ચાવલં વન કારણમ્ ॥૧૥॥”

બાણના કવિત્વ રૂપી બાણ એક વખત હ થર્મા પેડા પડી કાઢપણું કવિ કુરગોએ કવિતા કરવી એ વ્યર્થ ખટખટ માન છે ।”

“ચચિર સ્વરર્ણપદા રસમાવચ્ચતી જગન્મનો હરતિ ।

તત્કિં તરુણા નહિ નહિ વાણી વાણસ્ય મધુર શીલસ્ય ॥૧૬॥”

ધર્મદાસ.

કોઇ કહે છે, ‘અહાહા! તેના સ્વરતું, વર્ણતું, અને પદતું સૌંદર્ય શુ વર્ણતું! રસ અને ભાવ એ તેના અંગમાં ખેલતા હોવાથી તે સર્વના મનમાં તદ્દન ભરાઈ જાય છે !”

એ સાંભળી બીજી તેને પૂછે, “કાણે? કાંઈ તરૂણી કે!” તે ઉત્તર આપે છે, છે! છે! તરૂણી ન્હોત—આ વર્ષન બાણ કવિની રસાળ વાણીનું કંઈકું! (સ્વર, વાર્ધ, પદ, રસ, ભાવ આ પદોપર શ્રેય છે એ કહેવાની જરૂર નથી. આ શબ્દો તરૂણીને તેમજ વાણીને ખજૂ સરખી રીતે વાગે છે.)

પ્રસન્ન રાધવ નાટકના કર્તા જ્યેષ્ઠ કવિએ એક પદમાં કવિતા રમણીતા અવધવ-વિદ્યાસનાં રથાનમાં ઉત્તમ ઉત્તમ પ્રાચીન કવિ સ્તોત્રની યોજના કરી છે. તેમાં બાણકવિ માટે એ કવિ કહે છે—

“હૃદય વસતિઃ પંચવાળસ્તુ વાણઃ।”

બાણ એ તેના હૃદયમાં વાસ કરનાર મદનજી! આ પ્રકારે અનેક સદૃશ્ય મહાન કવિ-ઓએ બાણકવિની ધણી તારીફ કરી છે.

સંસ્કૃત ભાષામાં ગદ્યરૂપે કાવ્ય રચનાનો નવીન પ્રકાર આ કવિએ જ કાઢ્યો. ગદ્યરચનામાં બાણબટ અગ્રગણ્ય હતા એમાં કાંઈ સંકાજ નથી. તેની વાણીનો પ્રવાહ ચરચર સમયે ગંગાના પ્રવાહ પ્રમાણે પ્રસન્ન અને અરુપવિત આવતો દેખાય છે. એમ ‘વશ્યતા-મિત્ય’ અન્ય કવિઓમાં કવચિત્ત જણાય છે। મધમાં જેટલો સારી રીતે વિગલ પ્રતિપાદન થાય છે તેટલો પદમાં યતો નથી. એ સ્તુત છે, તથાપિ આ કવિના ગદ્યમાં તો જાણે કે છુટીજ તરેદના પાયાથી કવિતામાં પદ મંથને પણ પાછળ મૂકી એવો ઉત્તમ છે. તેમાં જે ખુટતું રહે છે તે સ્વતંત્ર, બાકી અન્નકારાદિ સર્વ પ્રકાર પૂર્ણપણે સાધેલો છે. આ કવિએ હાં ચરિત્ર અને કાદંબરી એવા બે મંથ ગદ્યમાં લખેલા છે અને વગી એક ચ-રિકાચતક નામનો પદ મંથ પણ લખેલો છે. હાંચરિત્રમાં ઐતિહાસિક ભાગ મળે। પાંચ સાથે બોધ અને મનોરંજન પણ છે. કાદંબરીમાં તો સર્વત્ર મનોરંજન સાથે કાંઈ કાંઈ ભાગ બોધવાનક પણ છે. બન્ને પુસ્તકોમાં સુદીનાં અનેક પ્રકારનાં ચિત્રે વાંચકોના મનપર ઉત્તમ રીતે ડાહ્યાવાને માટે ધબાજ પ્રકાર છે. બાણકવિનાં આ બન્ને પુસ્તકોના પરિચીત્ર નથી આપે લોકોનો પૂર્વનો વૈભવ, તેમનાં પરાક્રમ, આચાર વિચાર, વગેરે અનેક જાણત વાક્યોમાં આવતા જેવી છે અને તે વગી જ્ઞાનમાં રાખતા જેવી છે. આ બન્ને મંથમાં મધુર વર્ણ રચના, શ્લોકોત્તેષ્ટાદિ અનેક સ્વતંત્ર, આગેદુમ્મ વર્ણનો, ખુબીદાર યોગ્યપદ્ય, અને મનને જક કરી નાંખે એવા મંથિવાનક પ્રત્યાદિ પ્રકાર એવી ઉત્તમ પ્રકારે ઉતરેલા છે કે તે વાંચતાં રસિક વિદ્વન્મય તદન તરૂણીન થઈ જાય છે!

હાં ચરિત્રમાં વીર, કૃષ્ણ અને અરૂણ એ રમ ઉત્તમ પ્રકારે સંધાયેલા છે અને કાદંબરીમાં મૃગાર અને કૃષ્ણ એ રમ આત્મીય ભરેલા છે અને વચમાં વચમાં અરૂણ રસ પણ મળેલા છે. બાણબટ પહેલું હાં ચરિત્ર ‘રમેષુ’ દોનું ન્દેહએ. અને, પાછળથી કાદંબરી ‘રમેષી’ દોની ન્દેહએ એમ સ્પષ્ટ સમજાય છે. કાદંબરી અર્ધપર્ધા લખાઈ ન લખાઈ એટલામાં મનુષ્યે તેના પર દુઃખલો છોડી—એ પત્થન બોલું થયું. સર્વ મંથ તેની યોજના પ્રમાણે તેનાજ હાથે પૂર્ણ થયો દોન તો કદાચ બોલ પડ્યો। પરંતુ કાળના આગમ કાણુ સંકીર્તવાન!

પાર્વતી પરિજીવ, મુકુટ તાગિતક, અને સર્વ ચરિત્ર એ ત્રણ નાટકો પણ બાણકવિનાં નામે પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

કાદંબરીના પર્વાર્ધનો સારાંશ.

પુંડરીકના મૃત્યુ પછી મહાશ્વેતાએ વૃતસ્થ રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો—આ દુઃખકારક જ્ઞાતિ સાંભળીને તેની પ્રિય સખી કાદંબરીએ પણ એવો નિશ્ચય કર્યો હતો કે ત્યાં સુધી મહાશ્વેતા પતિવિરહિત રહે સાંભૂધી તેણે પોતે પણ અવિવાહિત રહેવું. આ આગ્રહ પૂર્ણ નિશ્ચયથી તેનું મન ફેરવવાને માટે તેનાં માતૃપિતાએ પોતાનાથી બનતું સઘળું કર્યું પણ તે કોણનું સાંભળતી નહિ. આખરે યાજ્ઞને તેમણે મહાશ્વેતાને એવો મંદેશો કરાવ્યો કે તું ગમે તેમ કરીને તેના નિશ્ચય ફેરવ—તે પત્ની મહાશ્વેતાએ પોતાની સખી તરલિકાને કાદંબરીની પાસે મોકલી ત્યારે કાદંબરીએ પોતાના વીણાધારી કેપૂરકને તરલિકાની સાથે મહાશ્વેતાના મહેથાનો ઉત્તર આપવાને મોકલ્યો. કેપૂરક મહાશ્વેતાને નિચે પ્રમાણે મંદેશો કરી સંભળાવે છે—“હે ભૂતદંત્રિક મહાશ્વેતા ! દેવી કાદંબરી તને હઠ આંત્રિગન કરી વિનાશન કરે છે કે તરલિકા સાથે જે મંદેશો તેં મોકલ્યો હતો તે શું વડીયોના વચનાનુસાર, કિંવા માફ મન જોવા સાર, કિંવા તારા અંતઃકરણનો પ્રકાશ પ્રદર્શિત કરવા સાર, કિંવા હું ઘેર રહી છું તેથી મારી નિંદા કરવા સાર, કિંવા પ્રિયસખીનો પરિત્યાગ કરવા સાર, એ મને કંઈજ સમજતું નથી. માફ હવે તારે માટે કેટલું બધું પ્રેમપૂર્ણ છે તે તું પોતે જાણે છેજ; છતાં અતિ નિષ્કુર મંદેશો મોકલવા માટે તને કંઈ શંકા કેમ ન આવી ? તું સ્વભાવે મધુર ભાવજી કરનારી હોવા છતાં આનું કોર ભાવજી કરવાનું તને કોણે શિખર્યું ? તારે દુઃખે હું દુઃખી છું; મુહૂર્ત દુઃખે જેનું હવે દુઃખી છે તેને સુખની આશા શેની અને શાંતિ ક્યાંથી હોય ? એટલે મનોગ સુખની વાત તો કરવાનીજ નહિ. જેણે મારી પ્રિય સખીની આની સ્વીતિ કરેલી છે, જે અત્યંત ભયંકર, જે અપ્રિય આચરણ કરનારો એટલે દેવળ વિષ સરખો લાગનાર, તે કામને હું સકામ શી રીતે કરું ? સૂર્યના વિયોગે મ્હાન ચયેલી કમલિનીને જોઈને તેના સહવાસથી પરિચિત થયેલું જે ચક્રવાકી. તે પણ ખિન્ન થઈને સુખનો પરિત્યાગ કરે છે, તો પછી અમારા જેવી જીવોની તે શી વાત ? પ્રિય, વિરહથી દુઃખી થયેલી અને પર પુરૂષનું દર્શન પણ ન લેનારી એની મારી પ્રિય સખી તું સંતોષિત જોના અતરમાં વમે છે એવા મારા હૃદયમાં તારા સિવાય અન્ય જનોની ઈચ્છા શી રીતે ઉત્પન્ન થાય ? ત્યારે મારી પ્રિય સખી વિરહદુખિન યજ્ઞને, વ્રત નિયમો વડે દેહ કૃષ્ણ કરીને કદ અનુભવે છે તે સૂમયે મારે શું સખીના દુઃખની અવગણના કરીને પાણીગૃહણ સુખની ઇચ્છા કરી એ યોગ્ય છે ? તારા પ્રેમ વડેજ કુમારિને અયોગ્ય એવું જે સ્વાતંત્ર્ય તે મેં સ્વીકાર્યું; અપયજનો અંગિકાર કર્યો, વિનય છોડ્યો, ગુરુ જનોની આજ્ઞાનું ઉપસંધન કર્યું, લોકાપવંદનો ભય તથા દીધો, અને સ્ત્રી જનોને મૂવણ રૂપ જે લગ્નજ્ઞ તેના પણ પરિત્યાગ કર્યો—આ ત્રિયતિ દોષથી હું હવે આ કાર્યમાં શી રીતે પ્રવૃત્ત થાઉં તેનો વિચાર કર—તેથી જ તને હાય જોડીને, પાયે પડીને પ્રાર્થના કરું છું કે મારા પર અનુગ્રહ કર. મારા જીવી સદવર્તમાન તું અદીથી વનમાં ગયેલી છે એટલે આવી વાત સ્વપ્નમાં પણ અદિ મનમાં આણીશ નહિ.” એટલું કહીને તે કેપૂરક સ્તંભ અગ્નિ ઉભો રહ્યો.

સદગું ઉતાડાની વિશેષ પ્રસંસા કરવી અયોગ્ય છે. આ સ્થળે કવિવર પાણુભટ્ટે કથાની નાયકા સાથે વાંચકોની હક્કિત ઓળખાણ કરી આપી છે; અને તેની ગંભીરતા, તેનું

મોદ્યર્થ, તેના મનની કામચલા, સ્વાસ્થ્ય સહાયતા, ચાતુર્ય વગેરે ગુણનું ઉત્તમ પ્રદર્શન કરેલું છે. એ સર્વના ચોગે તેને અંતરમાં ધાન્ય કરીને તેનું ચિત્ત આગળતો કથા, ભાગ વાંચવાને અત્યંત ઉત્સુક થાય છે.

બાલુ કવિની વર્ણન કરવાની શૈલીની અને શ્લેષ ઉત્પ્રેક્ષાદિ અધકાર સાધવાની ચતુરાર્થની વાચકોને સદૃજ કલ્પના કરી આપવા માટે ઉપરનો એકજ ઉત્તારો બસ છે. એમ અમને લાગે છે. સધળા બાવને લીધે મૂળ શ્લોક સાથે અને વધારે ઉત્તાર આપવાની સવ્ય નથી તેથી ક્ષમા યાચી અત્રેજ નિરૂપીએ છીએ.

દુધના સંચા:

(લેખક:—શ્રીયુત મુળજીભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ.)

(અનુસંધાન:—પુસ્તક. ૨ નાના અંક ૬ ના ૪૪ ૩૧૦થી)

હવે શું કરવું લેઈએ.

દુધના સંચાથી શારીરિક આરોગ્યતા માટે આવશ્યક પોષકતત્ત્વો મળતાં નહિ હોવાથી તેમજ દારના પોષણ માટે પણ તે અડચણકારક હોવાથી આપણી પ્રાચિન પદ્ધતિ જે દુધને આધારથી પછી માખણ થી કરવાની છે, તેજ ચાલુ રાખી છૂટ છે, તે પદ્ધતિથી શરીર મંદશક્તિનો કાયદો છે, એટલુંજ નહિ પણ આર્થિક કાયદો પણ છે જે વિશે ઉપર વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે, તે ઉપરાંત સંચામાં દુધ ન વેચવાથી એક પ્રકારના પાપમાં લોહા પડતા બચે છે, તે એ છે કે એક બે પૈસા વધુ મળવાની લાલચે લોહા દુધમાં પાણી રેડે છે, જે વસ્તુ જેવા રૂપમાં દોષ તે રૂપમાં અથવા તેના ઉપયોગીપણામાં લોહાના લીધે ફેરફાર કરવો તે અનીતિ છે, અને તે એક પ્રકારે પાપ પણ છે, તેવી અનીતિથી બચવાની ખાતર પણ સંચામાં દુધ વેચવાનું બંધ કરવું લેઈએ. જગતમાં દરેક માણસ મત્યેક કાર્યમાં નીતિ અને પ્રમાણિકપણેથી ચાલવું એ બ્યવહારની સરળતા માટે ઉપયોગી છે, અને ન્યા પ્રમાણિકપણું હોતું નથી, ત્યાં નીતિ પણ ભેદી નથી, અર્થાત પછી માખણ અનીતિ અને અપ્રમાણિક પણે ખોટા કૃત્યો કરવાને લક્ષ્યાણ છે. કેટલાક ટેકાણે ગામ લોકો દુધના સંચાને ગામમાં દાખલ કરવા બદલ ગામના ઉપયોગ માટે એ, અને કે પાંચસે રૂપીઆ લે છે અને તેને પછી દુધ લેવા દે છે, પણ સંચાવાળો ગામ લોકને જે રૂપીઆ આપે છે, તે તેના ઘેરથી આપતો નથી, પણ એના બદલે માલ ઉપર જકાત જેની જેડે દુધ વાળા ઉપર આપે છે, દુધ વેચનારા દુધમાં પાણી રેડે છે, ત્યારે સંચાવાળો થયે એ દુધને બદલે જગેર કે સાડા જગેર લેઈ જાય છે, અને પૈસાનો બાન સારા દુધના બાન કરતાં કમી આપે છે, એટલે લાવ દમી આપે અને વધારાનું દુધ લેઈ જાય એ રીતે પણ તે આવા ગામને મોટી રકમની નુકસાનીયા ઉતારે છે, અર્થાત ગામ લોકને થોડી રકમ મળવાની લાલચે તે દમરો રૂપીઆની નુકસાનીયામાં લોકોને ઉતારી દે છે, એ વાત દરેક ગામના આગેવાનોએ ધ્યાનમાં લેવાની છે, સંચાવાળો એ; અને કે પાંચસે રૂપીઆની રકમ આપે તેથી ગામનું ભવિષ્ય કંઈ ઉપરી જવાનું નથી, પણ દમરો રૂપીઆની નુકસાની સાથે લોકોની આરોગ્યતાને નુકસાની પહોંચે છે એ વાતનો વિચાર કરવો અવ-

રચ જરૂરનો છે. દુધના સચા ગામમાં દાખલ કરવા એ એક પ્રકારે ગામમાં રોગ દાખલ કરવા બરાબર છે, અને રોગ દાખલ થયો એટલે તેની દવા માટે પૈસા જોઈએ, અને જે સો ખસે રૂપીઆ સચાવાળા પાણેથી લીધા હોય તેના બદલે હળર કે જે હળર રૂપીઆ દવામાં ધમડાઈ જાય છે, એ રોગ તે બીજે કોઈ નહિ પણ લોકોની શારીરિક શક્તિનું નાશ થવું એજ છે, શરીરની નબળાઈના લીધે મનની પણ નબળાઈ થાય છે, અને માન-સિકંશક્તિ પણ મંદ થઈ જાય છે, તેથી સ્મરણ શક્તિ ઓછી થાય છે, કારણ સ્મરણ શક્તિના માટે પૌષ્ટિક ખાન, પાનની જે આવરકતા તે સંચાના લીધે મળતાં બંધ થઈ જાય છે એ માટે પણ દુધ, ધીના રક્ષણ માટે ઉપાયો યોજવા જોઈએ.

એ ઉપાયો શું છે ?

દુધના સંચા એ એક જાતનો વેપાર છે, અને તેથી વેપાર ઉપર અંકુશ મુકવો એ અર્થશાસ્ત્રની રીતીએ નુકસાનકારક છે, પણ પૈસાના નુકસાન કરવા શરીરનું નુકસાન વધારે ક્ષીમતી છે, તેથી તેના નુકસાનને જાણીને પછી એ ધંધો ન કરવો એ યોગ્ય છે. વળી અર્થશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ પણ દુધ વેચનારી કાયદો ન ચર્તા નુકસાન થાય છે, એવી રીતે કે સંચાવાળા વધારે દુધ લઈને લાવ જોહો આપે છે તેથી લોકોને તો પરીણામે નુકસાનજ છે. થોડી લાયક માટે ગામમાં સચા દાખલ કરવા એ નુકસાન ઠીક છે, એ ઉપર જણાવ્યું છે તેથી પ્રત્યેક ગામ લોકોએ પોતેજ વિચાર કરીને સંચાવાળાને દુધ ન આપવું એજ સૌથી શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે. દુધના સંચાથી અનેક પ્રકારના નુકસાન થાય છે, એ વિશે હાલમાં ઘણું ઠેકાણે ચર્ચા ચાલે છે અને કેટલાક તરફથી એમ કહેવામાં આવે છે કે આવા વેપારના કૃત્યમાં સરકાર વચે પડે કે નહિ એમ ધારા કે કદાચ સરકાર વચે પડે અને દુધના સચા ઉપર લાયસંસ ફી તથા બહાર જતી મેલાર્ક ઉપર ભારે જકાત નાખે તો તેથી કરીને કાયદો થાય એ વાત સંભવની નથી. સંચા ઉપર લાયસંસ ફી અને માર્ક ઉપર જકાત નાંખવાથી તેને પરીણામ સંચાવાળાને વધુ સનામતી થઈ નિર્ભયતા મળશે અર્થાત સંચા કાયમ રહેશે, અને લોકોને થતું નુકસાન અટકે નહિ. ઉલટું એક પ્રકારે સંચાવાળાને ઉત્તેજન અને રક્ષણ આપવા બરાબર થશે માટે લોકના હિતખાતર શી કે જકાતનો કોઈ પણ જાતનો અંકુશ મુકવા કરતાં એ શરિર સ્પષ્ટિના ધાતક સંચાઓને બંધ કરવા એજ હિતવંદ છે. અને આવો શરીર સંપત્તિને નુકસાન કરનાર વેપાર કલ્પિત બંધ થાય તો તેથી કંઈ નુકસાન નથી. ઉલટા અનેક પ્રકારે કાયદો છે તેથી પ્રત્યેક દેશ રાખનાર બંધુએ પોતાના અને જન સમાજના હિતની ખાતર સંચાઓમા દુધ વેચાતું આપવું નહિ, અને દુધનું ધી કરીને વેચવું એ સર્વોત્તમ છે, આ ઉપરથી એમ કહેવાનું તાત્પર્ય નથી કે દુધ ખીલ-કુલ વેચવુંજ નહિ. શહેર વિગેરે કેટલાક ઠેકાણે લોક છુટક દુધ વેચીને પોતાનું શુજ્જન કરે છે, તેનો હાલ ચાલે છે તેમ ચાલેજ, પણ જે લોક આજ સુધી દુધ વેચના નહોતા અને તેમ કરવું એ સાફ માનતા નહોતા, તેઓ લોકના ખાતર અથવા દુધને આંધરકા ધી કરવું પડવામાં થતી મહેનતથી બચવાના ખાતર દુધ વેચ અને પોતાની તથા પોતાના કુટુંબની તેમજ સારાની આરોગ્યતાને જગાડવા તત્પર થાય તે નુકસાનકારક છે, અને એ નુકસાન બિવિધમા કેટલી દરે જાણ્યો તેની કંપના કંઠી પણ મુલકેન છે, આજ દસ વર્ષમાં આ પરીણામ આવ્યો છે, તો આવતાં દસ વર્ષમાં કેવો આવશે તેનો વિચાર

ઓદય, તેના મનની કોમલતા, સ્વાસ્થ્ય સમૃદ્ધતા, ચાતુર્ય વગેરે યુગ્મનું ઉત્તમ પ્રદર્શન કરેલું છે. એ સર્વના યોગે તેને અંતરમાં ધારણ કરીને તેનું ચિત્ત આગળના કથાભાર વાંચવાને અત્યંત ઉત્સુક થાય છે.

બાણ કવિની વર્ણન કરવાની રીતની અને એક ઉપદેશાદિ અધંકાર સાધવાની ચતુરાઈની વાંચકોને સદૃશ દર્શના કરી આપવા માટે ઉપરનો એકજ ઉતારો બસ છે. એમ અમને લાગે છે. સધળા ભાવને લીધે મૂળ શ્લોક સાથે અને વધારે ઉતારા આપવાની સવનથી તેથી કામા યાત્રી અત્યંત વિરમીએ છીએ.

દુધના સંચા:

(લેખક:—શ્રીપુત મુળજીભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ)

(અનુસંધાન:—પુસ્તક. ૨ ભાગના આંક ૬ ના ૫૪ ૩૧૦થી)

હવે શું કરવું જોઈએ.

દુધના સંચાથી શારીરિક આરોગ્યના માટે આવશ્યક પોષકતત્ત્વો મળતાં નહિ હોવાથી તેમજ દોરના પોષણ માટે પણ તે અઘડ્યજીવારક હોવાથી આપણી પ્રાચીન પદ્ધતિ જે દુધને આધારી પછી માખણ વીંટી કરવાની છે, તેજ ચાલુ રાખવી ઇચ્છુ છે, તે પદ્ધતિથી શરીર ગેરફાળુનો કાયદો છે, એટલુંજ નહિ પણ આર્થિક કાયદો પણ છે જે વિશે ઉપર વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે, તે ઉપરાંત સંચામાં દુધ ન વેચવાથી એક પ્રકારના પાપમાં લોહિ પડતા બને છે, તે એ છે કે એક ને પૈસા વધુ મળવાની લાલચે લોહિ દુધમાં પાણી રેડે છે, જે વસ્તુ જેવા રૂપમાં દોષ તે રૂપમાં વ્યથા તેના ઉપયોગીપણામાં લોહના લીધે ફેરફાર કરવો તે અનીતિ છે, અને તે એક પ્રકારે પાપ પણ છે, તેની અનીતિથી જગતની ખાતર પણ સંચામાં દુધ વેચવાનું બંધ કરવું જોઈએ. જગતમાં દરેક માણને પ્રત્યેક ક્ષણમાં નીતિ અને પ્રમાણિકપણેથી ચાલવું એ જીવવાની સંજ્ઞાના માટે ઉપયોગી છે, અને ત્યાં પ્રમાણિકપણું દોનું નથી, ત્યાં નીતિ પણ હોતી નથી, અર્થાત પછી માણસ અનીતિ અને અપ્રમાણિક પણે ખોટાં કૃત્યો કરવાને લક્ષણ છે. કેટલાક દેશોમાં ગામ લોહિ દુધના સંચાને ગામમાં લખાવ કરવા બદલ ગામના ઉપયોગ માટે એ, ખસે કે પાંચલે રૂપિયા લે છે અને તેને પછી દુધ લેવા દે છે, પણ સંચાવાળા ગામ લોકોને જે રૂપિયા આપે છે, તે તેના ધેરથી આપતો નથી, પણ એના બદલે માત્ર ઉપર જગત એવી રીતે દુધ વાળા ઉપરજ આપે છે, દુધ વેચનારા દુધમાં પાણી રેડે છે, ત્યારે સંચાવાળા ખંચે ગેર દુધને બદલે ઊગેર કે સાગ ઊગેર લેઈ જાય છે, અને પૈસાનો ભાવ ચાર દુધના ભાવ કરતાં ઘણી વધારે છે, એટલે ભાવ ઘણી વધારે અને વધારાનું દુધ લેવા બદલ એ રીતે પણ તે આગા ગામને મોટી રકમની નુકસાનીમાં ઉતારે છે, અર્થાત ગામ લોકોને ઘણી રકમ મળવાની લાલચે તે દાનરો રૂપિયાની નુકસાનીમાં લોકોને ઉતારી દે છે, એ વાત દરેક ગામના આગેવાનોએ ખ્યાનમાં લેવાની છે, સંચાવાળા એ; જામે કે પાંચલે રૂપિયાની રકમ આપે તેથી ગામનું અવિધ્ય કંઈ ઉધરી જતાનું નથી, પણ દાનરો રૂપિયાની નુકસાની સાથે લોકોની આરોગ્યતાને નુકસાની પડે છે એ વાતનો વિચાર કરવો જરૂર

આર્તવ, વાયુ ગર્ભાશયનું મુખ ખુલું હોવાથી તેમાં લઘુ જાય છે. અને ગર્ભ રહે છે. અને તે માસે માસે ગર્ભ લક્ષણયુક્ત વધે છે. પણ તે પિતા સંબંધી ગુણરહિત હોઈ, એક ક્ષય (લોચી) બંધાય છે. એટલે તેને કેચ, ર્વા, નખ, પેઠાં, ચિરા, આયુ, વીર્ય, હોતાં નથી. તેની આકૃતિ સર્પ, વૃશ્ચિક, કુર્માદિ જેવી હોય છે, આને ગર્ભવિકૃતિ કહેવાય છે, અને તે કવચિત્તજ અધર્મ પ્રાપ્ત સ્ત્રીઓના સંબંધમાંજ બને છે. તેમજ ગર્ભવિકૃતિમાં ગર્ભાણી સ્ત્રીના માનસગંધી પણ વાયુક્રાપથી પ્રાપ્ત થવાનો ગર્ભવિકૃતિને પામે છે. તેમાંના ગર્ભ કુમડો, (કદરૂપો) ખોડીલો, સંખડો, મૂંગો, તોતડો, એવો થાય છે. સંગમ વખતે જેવા આહાર, આચાર, અને એટલા તેને મળતાં ચિન્હો ગર્ભપર અસર થવાનું વૈદ્યક શાસ્ત્ર અનુભવ આપે છે. ગર્ભાશયમાં ગયેલું વીર્ય, આર્તવ, અને તેથી પ્રકટ થયેલો તેમાંનો જીવ વિકાર સહિત પ્રકૃતિથી “ગર્ભ” એ સંગ્રા પ્રાપ્ત કરે છે. કાળે કરીવૃદ્ધિ પામી, અંગ ઉપાંગ સુક્ત ચર્મ, પૂર્ણકાલે અવતરે છે. ત્યારે તે શરીરી કહેવાય છે. અંગ અને ઉપાંગનું વિવેચન પ્રશ્નના સંબંધને લગતુ ન હોવાથી તથા વિસ્તારના લાપથી અવકાશે આગળપર સખવામાં આવશે.

પ્રશ્ન ૧૪—ગર્ભજનન યોગ્ય શુક્ર તથા આર્તવ—

ગર્ભોત્પત્તિ કરનાર પું વીર્ય, રક્તિક સરખું મવાદી, સ્નિગ્ધ, મધુર, મધની ગંધજેવું હોય છે. ટેટલાકનું કહેવું તેમ અને મધ જેવું હોય છે. અને ગર્ભોત્પત્તિ કરનાર સ્ત્રીઓનું આર્તવ સસધાના રધિર સરખું; લાળના રસ જેવું તથા વસ્ત્રપર ડાઘ ન પાડનાર ઉત્તમ માનેલું છે. (વસ્ત્ર ઘોષા પછી ડાઘ ન પડે તેવું) ગર્ભાણી સ્ત્રીઓના આર્તવને વહેનારી શીરાઓના માર્ગને ગર્ભ રેકિ છે. તેથી ગર્ભાણી ગર્ભ પ્રાપ્ત થયા પછી રૂઝ પ્રાપ્ત થતી નથી. ત્યારે તે આર્તવ નિચેથી રોગાઇ હંચે જતાં ગર્ભ ઉપર તેનો નાળ (અમરા) બંધાય છે. તે બંધાતાં બાકી રહેલું તે ઉપર જઈ તનમાં જઈ સ્તન વૃદ્ધિ કરે છે.

પ્રશ્ન ૧૫—ગર્ભનું પૃથક્ પૃથક્ માસમાં બંધારણ.

વીર્ય અને રજ ગર્ભમાં પડ્યું હોય તેવું ને તેવું દ્રવરૂપમાં પહેલા માસમાં રહે છે. બીજા માસમાં તે ગર્ભાશયમાં વાતપિત્ત કક્ષી વીર્ય અને રજમાં રહેલા પંચમહાભૂતાં ત્મકનો અમુખાય પાકે છે. (પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને આકાશ) અને ઘાટો થાય છે. વાયુ અને કક્ષી ગર્ભ પાકવાનું કારણ તેમાં ગરમી રહેલી છે. તે બાળતમાં ઘી ચરક સુનીના એત્રો ગત છે કે—ઉપસા પંચમહાભૂતની પાય ગરમીઓ છે. ત્રીજા માસમાં બે દાય, બે પમ, અને માયું, એવી રીતે પાંચ પીઠ બધાય છે, અને શરિરના મુદ્દમ અવયવો સિદ્ધ થાય છે. ચોથા માસમાં સપગા અંગો અને ઉપગો સ્પષ્ટ થાય છે. હૃદયની સ્પષ્ટતા ધવાથી એતના પણ ચોથા માસમાં સ્પષ્ટ થાય છે. તેથી ગર્ભને ચોથા માસમાં અનેક વસ્તુઓની ઇચ્છા થાય છે. એક પોતાનું અને બીજું ગર્ભાણીનું એવી રીતે સ્ત્રીના બે હૃદય થાય છે. તેથી સંસ્કૃતમાં તેવી ગર્ભાણી સ્ત્રીઓને “દૌહરિની” કહેલી છે. ગર્ભવની સ્ત્રીઓને જે વસ્તુની ઇચ્છાની ખામી રાખવામાં આવે તો તે સ્ત્રીના ગર્ભમાં વિકૃતિ થાય છે, અને જે જે અવયવોમાં પોતાને દુઃખ તેતે ગર્ભના અવયવો વિકાર પામે છે. ગર્ભવનીને ખાવા પિવાથી તથા મનથી પણ આનંદ રહે તેમ વર્તવું તેથી પરાક્રમી તથા દીર્ઘાયુષી ગર્ભ જન્મે છે. પાંચમે માસે મન બનગત થાય છે, અને છઠે માસે ભુદિ બનૂન થાય છે. સાતમે માસે સપગાં ગંગો અને ઉપગો

સારી પેઠે મુકુટ યાચ છે. આઠમા માસમાં ઓળખાતું ગંધર્વ થાય છે, અને તેઓના ગર્ભ તથા માતાપર પરિક્રમણ થયા કરે છે. તેથી ગર્ભિણી વારંવાર હર્ષ તથા ખેદ યુક્ત થયા કરે છે. તેવે સમયે જો ગર્ભનો જન્મ થાય છે તો તે જીવવામાં સંકાવાળો રહે છે અર્થાત્ અદ્યાપુર્ણ તો થાય છે. અને તેમ થવાનું કારણ એજ જે તે માસમાં ઓળ સ્થાન રહેતું નથી શાસ્ત્રકારોનું કહેવું છે જે આકાંક્ષે મામે ગર્ભના સરિરપર નૈઋત્ય દેવનો ભાગ લાગે છે. એટલા માટે તે દેવને તે માસમાં બહી પ્રદાન થવાથી શાન્તિ રહે છે. (પ્રામાન્યે) આ નૈઋત્ય દેવનો ભાગશરે આપેલો છે. એમ પુરાણોમાં કથા છે. અને તે પરથી કુમાર-તંત્ર અથવા મળી આવે છે કે; આઠમે માસે નૈઋત્યદેવને માંસોદન તદભાવે દધ્યેદનયું બહી આપવું. સ્ત્રી નવમે તથા દશમે માસે સુખ રૂપ ગર્ભનો જન્મ આપે છે. તે ગર્ભમાં કહેવાપણું ખાસ કારણ વગર ઓછું છે. દેવપ્રિયને અગીયાર પાર અને તેથી પણ વધારે માસે ગર્ભનો જન્મ થાય છે તો આવા પ્રયોગમાં કાર્ધ પણ વિકૃતિનું અનુમાન થાય છે. સાધારણ નિયમ નવમાથી દશમા માસ સુધીનો કાળ યોગ્ય કાળ માનેવો છે.

પ્રશ્ન ૧૬. ગર્ભ બંધારણમાં પ્રથમાગમાં જુદા જુદા વિચારો. પ્રથમાગની બાબતમાં સુચવાળો ધણો છે. આ રિયે યોગ્યકતો મત. સમગ્ર અગમાં શિર ઉત્પન્ન થવાનો છે. કારણ સુખ્યધન્દ્રીઓ મરુકમાં છે. કાર્તવીર્ય, તેથી જુદા પડી. હૃદયને પ્રથમાં ગણે છે કારણ મન અને ધન્દ્રીઓનું સ્થાન તે છે. પારાશરનો અભિપ્રાય. નાભિ તરફ દોડે છે જેમાં પ્રાણોચ્ચતાની સહાયથી દેહ વૃદ્ધિગત થાય છે. માર્કંડેય આ બાબતમાં એવું લખે છે જે પ્રાણીમાત્રમાં ત્રાય પગવાળા પ્રાણીજ સર્વોત્તમ છે તેટલા માટે પ્રથમાં તેને માને છે. યુનીયુગવ ગૌતમ પ્રથમ દોઢો ઉત્પન્ન થયા પછીથી બીજા અંગો થવાનું કહે છે. ધન્વંતરી સર્વથી જુદા રહી સમગ્ર અંગો અને ઉપાંગો એકી વખતે થવાનું જણાવે છે. પરંતુ સ્કન્ધ હોવાથી ટેખાતા નથી. જેમકે. આંગાની ગોટખીમાં ક્રેમ માસ, ટૂંપીઓ, મંગળ, હાથ, શિર, અકુર, દોંટીયુ વિગેરે એક વખતે ઉત્પન્ન થાય છે, પણ અણા હોવાથી પૃથક્ પૃથક્ દેખાતા નથી તેમ ગર્ભમાં સમજવું.

પ્રશ્ન ૧૭. ગર્ભ બંધારણમાં માતૃ પિતૃ અંગોના વિભાગો, દેશ, દાદી, મુછ, શર્માય નખ, શિદા, ધમતીઓ, સ્નાયુ, એટલા ભાગ પિતાથી ઉત્પન્ન થાય છે. અને માસ. સોહી મંગળ, મેદ, ચક્રત પ્નીહ, આતરડા, નાભિ, હૃદય, અને ગુદ આદિ માતાથી થાય છે.

શન્તિનું વધવું. વર્ષુ અને બળ તથા દેહની સ્થિતિ એ રસથી અવલંબી રહે છે. એમ વૈદ્યાચાર્યોનું કહેવું છે. જ્ઞાન, અપરેણ અનુભવ, આયુધ્ય, સુખ દુઃખ પૃથક્ પૃથક્ ગોનીઓમાં જન્મ વિગેરે, જન્મ જન્માતરકૃત શુભાશુભ ફળ આત્માને પ્રકૃતિ ભાવ પામવાથી થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૮. ગર્ભ જીવનનું કારણ

સ્ત્રીઓની સ્વચ્છતા નાહીઓ. ગર્ભના નાજસ સાથે લગ્ન હોય છે તેથી ગર્ભ છૂટે છે. અને નિગંતર વૃદ્ધિ પામે છે. ગર્ભપર માતો નિશ્વાસ ઉચ્છ્વાસ થવાથી ચલન થતા અને અવધી માતા જે જે એટલે કરે છે તે પ્રમાણે ગર્ભ પણ બદલે કરે છે.

પ્રશ્ન ૧૯. ગર્ભ વૃદ્ધિ કંતુ

ગર્ભની નાજિના મંથનમાં એક અવિનિન નેજ સ્થાન છે તે સ્થાનને માપ પામે છે, તેથી

ગર્ભવૃદ્ધિ પામે છે. ગરભીની સદાયતાયુક્ત વાયુ ગર્ભના ઉચેના નિચેનાં અને આડાં સોતોને (મળમૂત્રોત્સર્ગના માર્ગ) જેમ વાયુ વિસ્તાર પામે તેમ તેમ તેને વધારતો જાય છે.

પ્રશ્ન ૨૦. દૃષ્ટી, કેશ, નખ, વિ. વૃદ્ધિ ન થવાનાં કારણ. રોમચીના ખાડા (રોમફળ) અને દૃષ્ટી જેવાં પ્રથમ હોય તેવાંજ રહે છે. તેમાં વૃદ્ધિ થતી નથી. એમ ધન્વન્તરીનો મત છે. અને સારિર ક્ષીણ થતાં પણ, સ્વાભાવિક કારણને લીધે નજ અને કેશ સદા વધે છે, એવી મર્યાદા છે. જન્મ પંચીથી વિશેષ વધે છે.

પ્રશ્ન ૨૧. અંગોના અચેતનત્વ કારણ. મન અને ઇન્દ્રીઓ સદા દેહ. ચેતના સ્થાનક-રૂપ છે; પણ તેમાં કેશ રોમાંચ, નજ, તેમજ અંદરના મળરૂપ પદાર્થો, અને અંદરના ગુણોમાં ચેતન નથી.

પ્રશ્ન ૨૨. મળમૂત્રોત્સર્ગ ન થવાનાં કારણો. વાયુ અદ્ય હોવાથી અને વાયુનો તથા પક્વાશયનો થોડો યોગ હોવાથી ગર્ભ પ્રાણી, અધેવાયુ મળમૂત્રાદિ ઉત્સર્ગ કરતા નથી.

પ્રશ્ન. ૨૩. અંદર ગર્ભ ન હોવાનાં કારણો, મુખ ઓપથી આન્નચરિત હોવાથી, અને કંઠે કશ્ચે રૂદ્ધ હોવાથી તેમજ વાયુ મંચારી માર્ગ રોકાયેલ હોવાથી ગર્ભ પ્રાણી રદ્ધન કરતું નથી.

પ્રશ્ન ૨૪. ગર્ભવતીના કૃત્યપર ગર્ભનું લવિધ્ય:—ગર્ભિણીએ પહેલાં દિવસથીજ આનંદમાં રહેવું, સુવચ્છો પહેરવાં, પવિત્ર રહેવું, વિશેષ શ્વેત વસ્ત્રો ધારણ કરવાં, ગુરૂ આહ્વાનથી આજ્ઞામાં રહેવું, ઘણે ભાગે મધુર સ્તીગ્ધ હૃદયને ગમે તેવાં હવકા અને દ્રવ પદાર્થો જમવા. અગ્નિ પ્રદીપ્ત રહે તેવા પદાર્થનો ઉપયોગ રાખવો. પરીશ્રમ તજવો મુદ્ધા ખેંચવી નહિં. તેમ પરાણે ખાવું પણ નહિં. અલ્પચર્મ પાળવું રાતનું જાગરણ ન કરાવવું, જોકે તજવો, વાહન પર ન ચઢવું. (હળદ્દોવાળી) લોહી દાહવું નહિં. મૂત્રમળના વેગને રોકવો નહિં. ઉભડક અગર બહુ ઊંચે બેસવું નહિં, ઉપના દોપના પ્રમાદથી કે જાણથી ઉલ્લંઘન થતાં આઘાત કે પ્રત્યાઘાત યનાથી ગર્ભણીના દોષ લાગતે પીડા થાય, તો તેના ગર્ભમાં રહેલા જાળકના પણ તે ભાગમાં વ્યથા અગર ખામી થાય છે. ગર્ભણીએ, મહીન કદરૂપી ઓછા અંગવાળી સ્ત્રીનો સ્પર્શ બનતા મુંઘી તજવો ને દુર્ગંધવાળા પદાર્થ સુંઘવા કે વાપરવા નહિં, નેત્રને અગ્રિય પદાર્થ લેવા નહિં, કાનને અગ્રિય તથા ટર્કશ રાખેલી સાંમળવા જતું નહિં. સુકાયેલું વારી અન્ન જમવું નહિં. યાળા બાધેલા, વૃદ્ધો, રમથાન બૂમિ, ત્યાંના પક્ષો પાસે કે ઝાલિ થાય તેના પ્રસંગમાં આવ જા ન કરવી. બહુ બહાર મુસાફરી કરવી નહિ; તથા ફરવું નહિં. ક્રોધ તજવો, ઉગ્ગડમાં એકત્રી રહેવું નહિં. બહુ ઉંચે સાદે બોલવું નહિં, કારણ તેથી ગર્ભ. વિકૃતિને પામે છે. તૈલાભ્યંગન કરવું, ખરડ બહુ ચોળીને સરિર પર ન કરવો, ઘણું કાણુ બિઝાતું રાખવું નહિં. તેમજ શયન બહુ ઉંચું ન રાખવું. (બૂમીથી) ઉપરના નિયમો પાળવાથી પ્રાપ્ત ગર્ભ પુણી મુખી તથા દીર્ઘા મુખી થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે ચોવીસ પ્રશ્નોનો પ્રત્યુત્તર વૈદિક શાસ્ત્રના મંથાતુસાર યથામતિ દોહન કરી, પ્રકટ કીધો છે. તેમાં ભાસવામાં આવતા દોષને મટણ ન કરતાં સાર રૂપ લઈ, અને તેને વધારે સ્પષ્ટતાપર દોષ લાવ્યો તો તે જાખવમાં આપણું જાણવાનું દેરતુંક પુરું થાશે.

કર્તવ્યમાં મુકવા લાયક શિક્ષા વચનો.

(સંસોધક.-ઝવેરી મામળદારમ ભગવાનદામ.)

૧ છવનની એક દાણુ દરોડા સોનામદોરથી પણ ખરીદી શકાતી નથી, તેને વ્યર્થ સુમાવવા બેતી બીજી કંઈ નુકસાની છે.

૨ સદ્વિધોગ સર્જાગ્યનો સહોદર છે, આજની કિંગત આવતી કાલથી ઝગસ છે. આજે બને તે કાલ ઉપર રાખો નહી.

૩ વખત કુદરતનો ખમનો છે, ધડી અને કવાઈ તેની, તોબેરીઓ છે, પગા કે કાણા તેના કિમતી ઢીરા છે.

૪ જ્ઞાન અને વિવેક ખરી કાળો છે, એના વિના માણસ છતી આંખે આંધળો છે, તે ખાશમાં પડે તેમાં નવાઈ શું.

૫ ડોક્ટર બેરિસ્ટર કે પ્રોફેસરની ટિટી મેળવવામાંજ કેળવણીનો હેતુ પુરો થતો નથી, પણ જાહેર સેવા બજાવવામાં અને આત્મક્રેય સાધવામાં તેનો ખરો હેતુ પાર પડે છે, ખરી રીતે જોનાથી મન મારતાં શિષ્યાય તેજ ખરી કેળવણી.

૬ જે માણસ પોતાની ઇચ્છાને પ્રજામાં રાખી રહે નહી, તે છવનની મુરદેથીઓ દૂર કરી વિજય મેળવી રહે નહી.

૭ સમાજ મેવા અને દેશ મેવા એ ઉત્તમ છે પણ આત્મ સેવા એ સર્વથી ઉત્તમ છે કેમકે જગતના સર્વ પ્રાણીઓને આત્મવત્ ગણે, પરધન પથ્થર સમ ગણે, અને પરસ્પરી માતા તુલ્ય માને તેનાથીજ આત્મસેવા થઈ રહે છે.

૮ પ્રથમસાની ઈન્ડિયા રાખો નહી પણ પ્રથમ આપ તેવાં કાર્યો કરો, કીર્તિ સતકાર્પની સાથે રહે છે.

૯ જે તમારે મ્હોટા થતુ દોષ તો પ્રથમ ન્હાના બનો; ઉંડા પાથો નાંખ્યા વિના મ્હોટું મકાન ચણી શકાતું નથી.

૧૦ મ્હોટાઈનું માપ ઉગ્મરથી કે શ્રીમંતાઈથી નથી પણ અદ્વત્તથી કે ઉદારતાથી થાય છે, માટે કાલા અને જિદાર બનો.

૧૧ તદ્વારની કિંગત ન્યાનથી નહી પણ ધારથી થાય છે, તેમ માણસની કિંગત ધનથી નહી પણ મદાયારથી થાય છે.

૧૨ વેર લેતુ એ ઉલ્લઝાઈનું કામ છે; ત્યારે દાખા કરી મ્હોટાઈનું કામ ન્હ; જલો પથ્થર મારનારને પણ દોષ આપે છે.

૧૩ વાદળાઓ વરસે અને પ્રસો દો સારે નીચે નમે છે, તેમ સમૃદ્ધિ માંગ્યા પછી વધારે નમ્ર બને તેજ સન્મન ગણાય.

૧૪ વરસાદ માંગ્યા વગર વરસે છે તેમ સન્નનો માંગ્યા વગર પોતાની સમૃદ્ધિ પરાપકારના કામમાં ખરસે છે.

૧૫ મોટી પત્નીએ સદયા પત્ની શ્રીઓના ઉપર દયા ન રાખે તેજ જોનાન, શોતાનના જાપર કાઈ શીગડાં જાગતાં નથી.

૧૬ સખાવત સર્ગની કુંની છે અને દયા ખાનદાનીનો ખમનો છે; પરંથર જેવા કુદરતી માને ખાનદાની રહેતી નથી.

૧૭ નદીનું પાણી અસહ્ય સમુદ્રમાં ગળે છે, તેમ દાન આપનારની દોષત પાછી વ્યાજ શીખે દાતારનેજ મળે છે.

૧૮ જુઝાઈને બદલે પથ્થુ લગાઈ કરે અને અંપકારીનો પથ્થુ ઉપકાર કરે, તે ખરે સત્યરૂપ સમજવો.

૧૯ ચડતીમાં ગર્વ ન કરે, પડતીમાં ખેદ ન કરે અને શરણાગતનો કદી પથ્થુ ત્યાગ ન કરે, તેજ મ્હોટો માણસ. (આપૂર્ણ.)

જનનવરોને માખી મચ્છર વિગેરેના ત્રાસમાંથી મુક્ત કરવાના ઉપાયો.

૧ ચોમાસામાં ખેતરોમાં ઉત્પત્ત થતી કીડા મારી વનસ્પતિનો રસ કઢાડી શરીર લેપ કરવાથી તેની કડવાશ અને ગંધથી તેઓ જનનવર પાસે આવશે નહીં. ચોમાસામાં જ જનનવરોને માખી મચ્છરોના ત્રાસ વધુ હોય છે અને તે રૂતુમાં આ ચીજ સહેલાઈથી મળીશકે છે.

૨ રાહીસ યાને રાહરો નામનું એક ખંડ ચોમાસામાં ચાપ છે તેના ઉપરનાં છાગલાંને પાણીમાં વાડી તે પાણી માળી લઈ જનનવરોના શરીર ઉપર છાંટવામાં આવે તો તેથી માખી મચ્છર, જનનવરો પાસે જતાં નથી.

૩ કણજીના તેલના જનનવરને શરીરે લીસોટા જેવું શરીર ચોપડવાથી તેની વાસને લીધે માખી મચ્છર જનનવરો ઉપર બેસતા નથી.

૪ એકમથુ પાણીમાં રચકપુર તોલો ૧ વાટીને નાંખવું અને તે પાણી જનનવરો ઉપર છાંટવું આથી માખીઓ જનનવરો પાસે જતી નથી એટલુંજ નહીં પણ તેથી જીવા બગાઈ અને તેને લગતાં બીજાં જાંતુઓ પણ જનનવરોને ત્રાસ આપતાં નથી.

૫ તલતું ચોખું તેલ ૫ ભાગ તથા ૧ ભાગ ટરપેનટાઇન તેલ એ બેનું મીથજી ગળાપર, આઉ અને બીજી જગ્યાએ ત્યાં માખીઓ બેસવાનો સંભવ હોય ત્યાં લગાવવું આથી જનનવરના શરીરે માખી, બગાઈ, ઝાંસ અને મચ્છર બેસશે નહીં.

૬ દીકામાળી ભાગ ૧ ને તલના અગર કણજીના તેલ ભાગ ૧૦ માં મેળવીને એકત્ર કરેલ પ્રવાહીને પથ્થુ જનનવરોને લગાવવાથી બગાઈ, ઝાંસ, મચ્છર અને માખીઓ હેરાન કરશે નહીં, તેમજ તેથી બીજી કાષ્ઠપથ્થુ જાતનું નુકસાન પણ થશે નહીં.

૭ મેગડુમ્બ પાંવડર જે ગટરો તથા ગંદકી વાળી જગ્યાએ છાંટવામાં આવે છે તે પાંવડર જનનવરોના શરીર ઉપર છાંટવાથી પથ્થુ તેમને માખીઓ હેરાન કરતી નથી.

૮ કારબોલીક ઓઇલ, ટરપેનટાઇન ઓઇલ, સુકે લીપ્ડસ ઓઇલ એ ત્રણ પૈકી ગમે તે ઓઇલ ભાગ ૧ તથા તલતું તેલ ભાગ ૧૦ મેળવી તે મિશ્રણ જનનવરોને નવરાવી બેકવાડીઆમાં એકાદ દિવસ ચોપડવાથી માખીઓનો ઉપદ્રવ અંધ થશે અને તેથી કાષ્ઠપથ્થુ જાતનું નુકસાન થશે નહીં.

૯ શીનાઇલના પાણીથી જનનવરને જે ભાગમાં જીવડા પડ્યા હોય તે ભાગના જખમને ધોવાથી જીવડા મરી જાય છે અને જખમ રૂઝાઈ જાય છે.

જાનવરોને ચોમાસામાં થતાં દરદો.

(લેખક—ડૉ. રા. ઓટાલાલ વિ. પરમાનંદ દાસ નાણાવટી)

ક્રમજો

રોગ વિશે સામાન્ય હકીકત — જાનવરના લીવરમાં બગાડ થવાથી અથવા તેના ઉપર સોજાં ચઢવાથી આ દરદ લાગુ પડે છે અને તે વખતે શરીરમાં એક જાતનો રસ (Bile) ફેરે છે કે જે શરીરને રોગીષ્ટ બનાવે છે. બેજવાળી જગ્યામાં ચોમાસામાં જાનવરો ફેરે છે. ત્યારે આ રોગ પોતાનું જોર ખાસ વધારે બતાવે છે તોપણ તે કાંઈ ચોમાસામાં જ થાય છે તેમ નથી. બીજી રીતમાં પણ તે દરદ જાનવરોને લાગુ પડે છે અને ચોખ્ખી દવા તથા ઉગ્મસ વિનાના તથા બેજવાળા તમેલા-એ સર્વે તેના કારણો જાણવામાં આવ્યા છે. રીતના ફેરફાર વખતે પણ કેટલાક જાનવરોને તે દરદ તેની શારીરિક રચના અનુસાર લાગુ પડે છે.

નિદાન—આ દરદ જ્યારે લાગુ પડે છે ત્યારે તેના શરીરની ચામડી પીળા રંગની દેખાય છે, અને તેની આંખ, જીભ, નાક, મળસ્થાન વગેરે જગ્યાઓની ચામડીમાં પીળાશ રૂપે દેખાઈ આવે છે. જ્યારે લીવર ઉપર સોજાં ચઢેલો હોય ત્યારે જાનવરને તાવ આવે છે, તૃષ્ણ લાગે છે, અને તેના પેટમાં જમણે પડેલા દળાવવાથી તે જગ્યાએ તેને દરદ થતું હોય એમ માલુમ પડે છે. આ દરદના દરદીને સામાન્ય રીતે બધકુષ્ટ (Constipation) રહે છે અને તેના છાત્રોના રંગ સફેદ અથવા માટીના રંગ જેવો માલુમ પડે છે. પેશાબ ખુબ થોડો થાય છે અને તે ઘણાજ પીળા-જનો થાય છે. દરદીને આ દરદમાં અતિશય નખખાઈ લાગે છે અને એન પડતું નથી તથા ખોરાક માટે રુચિ થતી નથી.

સારવાર—આ રોગ ૧૧ દરદીને પ્રથમ તો જુનાબ આપી તમામ Bile છાત્રાદાર કાઢી નાંખવા માટે એરડીયુ તેન તોના ૨૦, તથા બજારીનું તેન તોના ૧૦ મેળવીને તે તેલ એક સાથે પાછ દેવું તથા લીવર ઉપર તુરત અસર થવા માટે જો મળી શકે તેમ હોય તો Calomel (કલોમેલ) નામની એક ઈંચિય પારાની બનાવટી દવા થાય છે, તે ૧૫ ગ્રેન (૧૫ ધઉ ભાર) જેટલી જાળમાં મેળવી ખવરાવી દેવી એ પ્રમાણે દવા આપવાથી દસ્ત થયા બાદ રીલાયતી મીઠું (Epsom Salt) તોલા ૩૦, નવસાર તોલા ૩, અને સુરોખાર તોલા ૧ એ બધાનું મિશ્રણ કરી પાણી શેર ૧૧ માં તે દવા હમેશાં પાવી એ રીતે દવા કર્યાથી એ દરદીના શરીરની પીળાશ બધ થયા બાદ જાનવરને શક્તિ માટે કરીયાતું તોલા ૩, નવસાર તોલા ૩, અને સુરોખાર તોલા ૧ તથા કહું તોલા ૩, એ સર્વેને ખાંડી તેના જુકા કરી તે જાનવર તદ્દન સાર થતા સુધી જાળમાં મેળવી ખવરાવવો જ્યાં બની શકે ત્યાં કોચલીન (Quinine) દ્રાવણ ૧૦ (૩૦ ધઉ ભાર) જાળમાં મેળવી ખવરાવવું.

સુચના—આ દરદના દરદીને જાલુ ખોરાક આપવો નહિ પણ દરદ મટયા બાદ સારી રીતે ખોરાક દેવો અને તેટલો જાનવરને ગરમાવો આપવો અને જાનવરને જો અતિશય નખખાઈ જણાય અને એસી ઉડી શકે નહિ તો તેની આસપાસ ખડની પચારી રાખવી અને સ્વચ્છતાના નિયમને સાચવવો.

આ લેખમાં દવાનું જે પ્રમાણ છે તે પુખ્ત જાનવરો માટેનું હોવાથી નાના જાનવરોને ઓછા પ્રમાણમાં તે દેવી.

દવે કેમીકલ વર્કસમાં અનતી દવાઓના અભિપ્રાયો.

બાલીથી " મી એ વી હાઈમિનસી " લખે છે કે, જીવન આવાથી આરામ થાય છે. ચીમ્લાથી અખાસઅલી ઇમાદીમ—ધનવાન નામનું પ્રસિદ્ધ મધ્યુ તેમાના વિષયધનુ સારા છે, તેથી દરેક માણસને લાલ અને C નાંતિ ધણા સિવાય રહેશે નહીં.

સુ. વિવરા-ખાનદેશથી—ગોસ્વામી ધીમુત ઠાણીગીર ગુરુ દેવાગીર લખે છે કે; આપના તરફથી મેં ઘણી વખત દવાઓ સામગ્રી મગાવેલી હતી તે વાપરી જતા અને ખારી કરતાં તે ઘણીજ ચમત્કારી જણાઈ છે જેથી દવે બીજા ૩ ૧૪ ની દવાઓ આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે વેળતી પોરટે મોકલશે.

ભંડારીયાથી—ગવરીશદર ત્રીભોવન-લખે છે કે આપની પ્રમેદ પીલસની ગોળીઓ આવાથી અને ફાયદો થયો છે, અને પ્રમેદની જરાપણ અસર રહી નથી તેથી હું આપને ખરા અંત ક-લ્પથી આશીર્વાદ આપુ છું.

પાંડીચેરીથી હકીમ મહમદ મુલતાન હકીમ-લખે છે કે (તાર) જીવન તથા બીજા દવાઓ તે વાપરતાં ઘણા ગુણુ જણાય છે માટે આજેજ જીવનના રૂપ ડળા વી પી. કરી મોકલી આપો. વેરાવળથી મેમણુ દુમીજ હિસમાન લખે છે કે, —ગેરેતે માઈ મે રેમાનસાહે તમારી મ્ના ઘણી અકસિર છે તેવી લખામણુ કરી છે માટે મુદ્દી સાથી ૩ ખાટલી તુરત મોકલો.

જુનાગઢ રેલવેગાર્ડ-રહેમાનસાહે--મુ. ત્રીસાથીથી સારો ફાયદો છે માટે બીજા ૩ ખાટલી કરી મોકલો.

મુખ્યાધુ ગીરગામ વસત રઘુનાથ ગારી-મુદ્દી સાથીથી આરામ છે માટે બીજા ૩ મોકલો. નાગકરોડથી હુગરશી દેવચંદ-ધાસ-હમ નિવારણ ગોળીઓ જેની ખી ૩ છે, તે દવા અતિ ઉત્તમ વનસ્પતિની મનાવની ત્રમયાણુ મુલુમત્રી છે તેજે મરોજ ફાયદો કર્યો છે. મુખ્યા-પા, ઠાણાભાઈ સુનદાસ--ખારી દવાથી ઘણા ગુણુ છે તમારા લેખની જવા ઘણીજ અકસિર નીવડી છે.

ગાંધરાથી મોતીલાલ જગનલાલ--તમ જનથી સારો ફાયદો છે,

કોઠારથી દર્લભગમ દેવચંદ--સુદરીસાથી વાપરવાથી ઘણોજ સારો ફાયદો છે, અમદાવાદથી વડીલ-મી ભાદનાલ નંદલાલ દેશપાળી એ એવ એત વી લખે છે કે, અમુત જીવન ફાલેરા ઉપર સારી અનન કરે છે અ. ગર્ભવતી સ્ત્રીઓને કૌલિંગમા આ રી રા ૧૫ છે તેની ખારી કરી છે.

રહીમપુલા વડીમહમદ મુખકથી-વ. ૧ છે કે તમારી પ્રથમ મોકલેની દવાથી સારો ફાયદો થઈ ગયો છે માટે બીજા ૩ ખાટલી અગત જીવન મોકલો.

નાહરપાલીથી મી અખાલાલ કેમરીસી હું--લખે છે કે પ્રથમ મોકલેલો મુદ્દી સાથીથી ઘણોજ સારા ફાયદો થયો છે બીજા ૬ ખાટલી સુદરીસાથીની તુરત વી પી થી મોકલો હું તમારો જુનો ધરાક છું.

મહલાવી ઈશ્વરલાલ જમનાદાસ--લખે છે કે પ્રથમ મોકલેની સુદરીસાથીની દવાથી સારો ફાયદો થયો છે માટે બીજા ૩ ખાટલી વી પી મોકલો.

ખભાત--એવરસીપર એત છ માલેકરે લખે કે,--સુદરીસાથીની દવાનો મીડાઈફ તારાખાઈ મારકત હિપચેંગમા લેતાં સારી નીવડેરી છે માટે હાલ બીજા ૩ ખાટલી તુરત મોકલો.

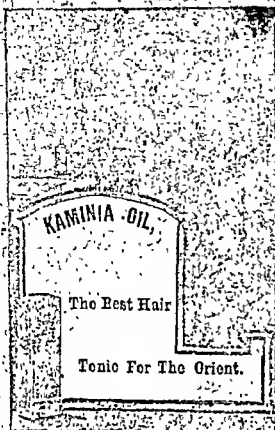
રાજવાડીયાથી--સાધુ હરીદાસ ધર્મદાસ-તમારી દવાથી ઘણોજ ફાયદો થાય છે માટે આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે ૩ ૨૧) ની દવાઓ વી પી થી મોકલો.

કુતારગામથી ઉમેદરામ જયરાંમ લખે છે કે--સુદરીસાથીથી આરામ છે માટે બીજા ૩ મોકલો.

ગુલામલીથી શા મગનલાલ ગીરધર--અમે પ્રથમ સુદરીસાથી મગાવેલ તેથી ફાયદો થઈ ગયો છે તથા સખેડથી મારા મિત્ર ગાંધી પીનાબર દાજીએ ૧ ડઝન ખાટલી મેગાવેલી તેથી તેને ત્યાં તથા જોને તે દવા આપી તે અધનિ આરામ થઈ ગયો છે.

હાલોલથી જીવા સુસા હાજી અને જગન બેચર લખે છે કે--આઈ ક્રોપ્સની શીશીથી આખને ઘણોજ આરામ થઈ ગયો છે.

કાંઈપણ રોગ મટાડવાને માટે લખે દવે કેમીકલ વર્કસ--અમદાવાદ

શ્રીના માથાનો શ

નરમ-મુલાંગી-ચકચકીત-કરચકી
ખાતે રહે જોતિ યા ક્યા-
કરચકીને નહીં ગમેતું કે
જોવા ખાતે ખતાવનાર એ
તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ
કામીનીઓ યોદ્ધા છે.
શ્રીના શબ્દગારને માટે જેટલું જ
રૂપ તેટલું જ મગજમારી કરનારા
પુરો અને અભ્યાસી શીશ્યોઓ
માટે અગત્યનું છે.
આ તેલ લગાડતાં નપેથ માથું
ફુગાર થાય છે-માથામાં ફુગારો
દે આવે છે, અને ખોડાની ધનતસલ
જાહેરી નથી.
હિંમત વસાણાઓની ખતાવટ છે
શ્રીનાનો ચાલ મળ્યો છે-અને આખા
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
અરધા આનાની ટીકીટ મળ્યા-
થી નમુનો મફત મોકલવામાં
આવશે.
ધી એ ગલો ઇડીઅન-ડગ એન્ડ
કેમિકલ કું-મુબામશીફ મુંબાઈ

સેંટનો

ઓટો

રાજ

દીલ ખહાર

(રજસ્ટર્ડ)

દીલને આનંદ આપનાર, મનને પ્રગટીત કરનાર અમૃત્યુ પ્રલોના અર્જની મુગધી-
ઓધી ભરેલું હૃદયમાં હૃદયી બનાવતું સ્પીરીટ વગરનું સર્વોત્તમ સેંટ છે. કદાચ આર
પાંચ રીપા કપડાં અથવા કમાન ઉપર જાટવાથી વાપરનારને તથા તેની આસપાસનાઓને
ચીડી પુરાકારક મુગધીમાં મરી દે છે, બીજું કોઈપણ વસ્તુ સેંટ ખરીદતાં પહેલાં જોડો
દીલખહારમાં સ્પીરીટ નહીં હોવાથી અતર તરીકે પેળ વાપરી શકાય છે.

જોડેલ નાની ખાટકીના રૂ. આના, વચલી ખાટકીના. ૧૨ આના, એટી અધી
જોડેલી ખાટકીના ૩. ૨, નમુનાની ખાટકીના ૨ આના. મુગધી કાઢીને એક આનો.

સાલ એગન્ટ—

ધી એ ગલો ઇડીઅન-ડગ એન્ડ કેમિકલ કું-મુબાઈ

પુસ્તક ૪ થું.

અંક ૮-૬.

ભાગ્યોદય.

રાગદ્વેષવિયુક્તૈસ્તુ વિપયાનિદ્રિયૈશ્વર્ય.

આત્મવશ્યૈર્વિગ્રેયાત્મા પ્રસાદમધિગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

રાગદ્વેષથી રહિત અને આત્માને આધીન એવો પુરુષ, મનને વશ કરીને
ઇન્દ્રિયોત્તરે વિપયોર્મા-રમણો જતાં પદ શાન્તિને પામે છે. ૬૪ (અ-ગી)

વિપયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧. જિજ્ઞાસુ પ્રકારનું જીવન ગાળના		૧૦. હીત વચન.	૩૨૦
પ્રબોધ. (શ્રી હ.)	૨૬૭	૧૧. દામ્પત્ય-દંડ વિધાન.	૩૨૧
૨. મંત્રસિદ્ધિનો એક પ્રકાર		૧૨. મુખ્ય દુઃખનું સાથી મ.	
(શ્રી. હ.)	૨૬૮	નોખાજ છે.	૩૨૫
૩. જીવને હિપદેશ (શ્રી. હ.)	૨૬૯	૧૩. બાસ સદચરી.	૩૨૬
૪. શ્રી હજને અંતસ્તમ-પ્રદે-		૧૪. પ્રાચિન દિલ્લી સ. વિ.	૩૩૪
શેર્મા શોધનાર સાંધકેના		૧૫. જોશાસેન-દર્વાજા વિમાન.	૩૩૭
ઉદ્ગાર. (શ્રી હ.)	૨૬૯	૧૬. માલ્ટ-આયુ.	૩૩૮
૫. આત્મપ્રોધ.	૩૦૦	૧૭. કવિ ભૂપત્યુ. ભટ્ટ.	૩૪૩
૬. મનુષ્યજીવન અને પુરુષાર્થ.	૩૦૩	૧૮. નૂતન વર્ષાસિનંદન.	૩૪૫
૭. આનંદમય જીવન.	૩૧૦	૧૯. અમદાવાદની નાચતિવું	
૮. માત્રા મિત્રવું. સ્વપ્ન.	૩૧૬	અંકવાગ્રીયું.	૩૪૫
૯. દ્વાડિલાને-ઉપાવેશ.	૩૧૯		

અધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

ભાગ્યોદય આશ્રમ-અમદાવાદ.

વાણિક લવાજમી રૂ. ૨. હિન્દુસ્તાન બહાર શી. ૪.

ભાગ્યોદય—૧૩૬૨ના સભ્યની લાપચેરીઓ માટે મંજૂર થયું છે. માટે લાપચેરી
 નામે તાદીર આદેશમાં નામ નોંધાવવા.

સૂચના.

આ માસિકનું માર્ચ માસથી વર્ષ સર થાય છે. દરેક અંગ્રેજી માસની આખરે તે
 વહેંચે પાડે છે. માટે તે માસીક બીજા માસની ૧૫ માં સુધીમાં ન મળે તો અમને જ
 જાણવોઈ. ફરી મોકલીયું. માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦ છે. હિંદુસ્તાન બહારથી, ૪
 છે. બેટ. પરીશ્રમ નાઈટસ અને નવી સાલનું પચ્ચિ મળે છે. બેટના ખારદેન ૦-૨ સાથે
 નવીન યનારો આદેશને માર્ચ માસથી આજ સુધીના અંક અને બેટનું રૂ. ૨-૨-૦નું વી.
 પી. કરી લવાજમ વસુલ કરવામાં આવે છે. પાછલા અંકો શીલીક હશે ત્યાં સુધીજ અપાશે
 માટે નવિન આદેશને વેળાસર આદેશ થવું.

પત્ર વ્યવહાર કરનારે ખોતાનું પુરેપુરું શિરનામું લખવું જોઈએ. જ્યાંજ માટે રીપ્લાય
 કાડ કે ટીકીટ સિવાય જ્યાંજ આપવામાં આવેતો નથી. શિરનામું બદલવા માટે આદેશ
 નંબર જરૂર લખવો. ટુંકી મુદત માટે શિરનામું ન બદલાવવું જોઈએ.

ભાગ્યોદયનાં પાછલાં વૉલ્યુમો યોગ્ય શીલીક છે તે જ્યાં સુધીક હશે ત્યાં સુધીજ મળશે.
 ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ લું બાંધેલું રૂ. ૨-૦-૦
 ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ લું બાંધેલું રૂ. ૧-૮-૦
 ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ લું બાંધેલું રૂ. ૧-૮-૦
 નવું પુસ્તક—સરવૈ, રેવન્યુ અને રાજદારી કાયદાનું બુધ. —નવા સુધારો
 વધારા સાથે ત્રીજી આવૃત્તિ કીંમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦
 વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આજના અંક સાથે દરેક આદેશને સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું ભાગ્યોદયનું શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

બેટ મોકલવામાં આવ્યું છે, જે સલાળી લેવું. જેમાં, સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું
 આસનાર હવિષ્યકળ, દરેક માસમાં અનાજ ચાંદી, રૂ. વિ.ના લાપ કેવા રહેશે, ક્યારે અંદર
 ક્યારે ઉતરશે, સુખાકારી કેવી રહેશે, વરસાદ ક્યા માસમાં ક્યારે કેટલો પડશે, તે ઉપરાંત
 અનુલવસીક દવાઓના રૂચકા, રહેલે ગામઠા, પોતટકા, ગામઠા, વેપારી, બાતમી, અર વગર
 ક્યા મળે છે, મોટા ઘહેરોની આહીતી, ત્યાં ક્યા ઉતરવું વિગેરે, મુસાફરીમાં ક્યા ગાડી બદ
 લવી, જંગલોનો ભોમીયો, હાથ જોઈ હવિષ્ય કહેવાની રીત જન્મકુળની જોવાની રીત વિગેરે
 ઉપયોગી વિષયો આપવામાં આવ્યા છે, છુટક કો. ૦-૨-૦ પથ ૧૦૦ સામટી મંગાવ
 નારને રૂ. ૫-૦-૦, ૫૦ ના રૂ. ૩-૦-૦ અને ૨૫ નેકલનો રૂ. ૧-૮-૦ પારો, વધુ મંગા
 વનારે રહેલે પારલેલી મંગાવવા.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આયુર્વેદ ચરક સંહિતા.

મૂળ સહિત ગુજરાતી ભાષાનર પ્રથમ ભાગ—વૈદિકનો પ્રાચિન અને મધ્યકાલીન અંથ વ્યાસ
 છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા અદ્વિતીય છે કે જેમાં હાલમાં નવી ગણ્યાતી-યુગ
 દવાઓ મેળો મરાવવાની વિજ્ઞાનોના પચ્ચ સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈત, ડોક્ટર
 હકીમ અને શરીરને નિરામ્ય રાખી રહેનારે આ ગ્રંથ અસીદોજ જોઈએ. કો. રૂ.
 તંત્રી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

દિવાળી અને પરિષદનો ખાસ અંક.

પુસ્તક ૪ થી

માહે ઓક્ટોબર-નવેમ્બર સને ૧૯૧૬

અંક ૮-૯.

ઉન્નત પ્રકારનું જીવન ગાઝવા પ્રવોધ.

(આખ વિના અધારે, એ લય)

રમ્ય જીવન કોઈ ગાગોરે, બધું! મારા, રમ્ય જીવન કોઈ ગાળો
 સૃષ્ટિમાં સભર કરી છે, જ્યાં ત્યાં રમ્યતા પ્રસરી છે,
 તેજ હવાડી ન્યાળો, ન્યાળોરે બધું !

દૃષ્ટિએ નાંવે એન્ને, અનુભવે નાંવે એ તો,
 કષ્ટના માહિ બાળો, ભાળોરે, બધું !

કષ્ટનામાં આને જે, પ્રત્યક્ષ ચતું કાલે તે,
 (તેથી) કષ્ટનામાં પણ મહાલો, મહાલોરે, બધું !

જગના જીવો જ્યાં જમતા, જે ભૂમિમાં રમતા,
 તેથી કાઈ ઉપર ચાલે, ચાલોરે, બધું !

વિષ વિધ વિરથોના સુખમાં, ધારોના કેવળ જમતા,
 તેથી પર વૃત્તિનાળો, વાળોરે, બધું !

સ્તેહીને આપો જેવો, શત્રુને દો પણ તેવો,
 (તમારા) રમ્ય જીવનનો ફાળો, ફાળોરે, બધું !

લાનના હિત સેવી, જીવન રમણીયના હાલેવી,
 શમને હિત સેવી, જીવન રમણીયના હાલેવી,
 શમને તર કવેશની જવાળો, જવાળોરે, બધું !

શ્રી ૦ ૩૦

મંત્ર સિદ્ધિનો એક પ્રકાર.

(એક સન્ન વાત મમજાતુરે, એ લય)

શુર મત્રની ધૂન લગાવોરે,	બધુ મારા.
એ ધ્વનિથી આણુ આણુ જાઓરે,	બધુ મારા.
વૈખરીથી પ્રથમ ઉચ્ચારો,	
મનથી પણ મત્ર નિચારો,	
પગ પગ પછી વેગ વધારોરે,	બધુ મારા.
ઉઠે વિચાર ત્યા ત્યાથી,	
ઉચ્ચારો મન ત્યા ત્યાથી,	
મનના આણુ આણુમાથીરે,	બધુ મારા
ત્યાથી આગળ પ્રસારો,	
એ મન ધ્વનિ પિરતારો,	
તનુના આણુએ ઉચ્ચારોરે,	બધુ મારા
જેમ ભ્રમર અખડ ગુન્નર,	
(તેમ) આણુએ આણુ મન ઉચ્ચારે	
લટો, મત્રે વાધ્યા ત્યારેરે,	બધુ મારા.
પછી શરીર, મન આત્માના,	
મતિ આણુમા જાનામાના,	
હાડાએ ધ્વની મનોદા રે,	બધુ મારા.
આ વિધિ ઉર વહેતો ત્યારે,	
મન ધ્વનિ સતત પ્રકારે,	
તમે મૌન ઝહેને ત્યારે રે,	બધુ મારા.
જો દ્રુત વિષે પછી જોશો,	
એ મત્ર બોલતો લહેશો,	
તમે લને મૌન ધરી ગ્રેશોરે,	બધુ મારા.
અમ્યન એમ જૂદા જૂદા,	
જન્મ જલ્પાય મત્રજ લણુતા,	
નન મત્રની યગે સદ્ગતારે,	બધુ મારા.
અર્ચુ આણુને વટના દેજો,	
બાતે ન તમે હિચરને,	
પણુ માલેગ સાલેગ ડરજેરે,	બધુ મારા.
ઉપેન્દ્ર યુરુ સ્મરી પ્રીતે,	
વહી એકજ સમયે નિત્યે,	
લટો મંત્ર સિદ્ધિ આ રીતેરે,	બધુ મારા

શ્રી ૦ ૩૦

જીવને ઉપદેશ.

ગાઝલ.

હજારો જનના ફાફા, અરે છવ શીઠ મારે છે ?
કરીને એક એવું જોયી થાય જે તું ધારે છે,
હજારોની કરી પગસી, છતાંએ નિત્ય દારે છે
જીને એકની તું જોયી, થાયે જે તું ધારે છે,
હજારોની ગુલામીમા તુ જીવને શીઠ મારે છે ?
કરી ને એકની તુ જોયી, થાયે જે તું ધારે છે,
હજારોની ગજગ તે ગખી, તેને ત્હારી ક્યારે છે ?
જી લે એકની તુ જોયી થાયે જે તું ધારે છે.
હજારોને ઉપાસ્યાથી, નહિ કે કોને તારે છે,
ઉપાસી એક પ્રભુને લે જીસા જગી જે તું ધારે છે,
ધરી ને એક નિષ્ઠા, એક આશ્રય, એક વારે છે,
એક ઉપેન્દ્ર પ્રભુમા, તો પછી મર્વાઈ કારે છે.

શ્રી૦ ૩૦

શ્રી રૂઢને અંતસ્તમ પ્રદેશમાં શોધનાર સાધકના ઉદ્ગાર.

(નયને આરોને આજે વાવમા, એ લય.)

ઉતરીને આજે અતર, જોડે કંઈક પ્રભુ જણાય,
ધ્રુવા હશે શુ માન બીતરે, મન કંઈક એમ ધાય; ઉતરીને
પૈખરીમા જોધી વજોરે, પણ પ્રભુ ન લદાય,
જોડે દરે શુ પગપગ જઈ, મને જાનિ ત્યા કંઈ થાય ઉતરીને
ન્યૂન સ્વપ્નને દારણ નેદમો, ચરો પ્રભુનો ન ભાસ,
જોડે ઉતરી જન દજી ઉઠે, છે મદ્ય કારણે અચામ ? ઉતરીને
માનિક નહિ મત્તા મને, જોડે વજો પય પ્રાણ,
(દવ) જોડે મમાનના અતમા છે પ્રપાયા ત્યા મુજ પ્રાણ ? ઉતરીને
અન ને સૂક્ષ્મ આ દન્દિઓરે તેમા જણાય ન નાય
તેની મર્વાઈથી ઉ જઈ, જોડે આવે છે હાય ? ઉતરીને
અત પ્રાણાદિગશમોર, મને ચયા ન પ્રત્યક્ષ,
જોડે ટ્રાજાતીત રથાનમા દીમે ત્યા શુ દેશાધ્યક્ષ ઉતરીને
જ્યા કંઈ દશે ત્યા હશે મુજમારે, એતો નિર્મલય માત,
ત્યા પગી શુ કંઈન છે, કળા એમને સાદાત, ઉતરીને
ત્યા ત્યા ને જે જે ગણાયછે રે, ઉરે અતમ્તમ પ્રદેશ,
ત્યા હુ જોધીશ પૂર્ણ અતથી, માગ નહરિ મહેશ. ઉતરીને.

શ્રી૦ ૩૦

આત્મવોધ.

(લેખક—શ્રીયુત્તમ દરિયાલ નૃસિંહરામ બાસ)
(અનુસંધાન ગતાંયથી.)

આત્મચૈતન્યમાશ્રિત્ય

દેહદ્રિય મનોધિયઃ ।

સ્વક્રિયાર્થેષુ વર્તન્તે

સૂર્યાલોકં યથજનાઃ ॥ ૧૯ ॥

દેહદ્રિય ગુણાન્કર્માણ્યમલે

સાચિદાત્માનિ ।

અધ્યસ્યન્ત્ય વિવેકેન

ગગને નીલતાદિ વત્ ॥ ૨૦ ॥

અજ્ઞાનાન્માન સોપાધેઃ

કર્તૃત્વાદીનિ ચાત્મનિ ।

કલ્પ્યન્તે યુગતે ચન્દ્રે

ચલનાદિ યથાંમસઃ ॥ ૨૧ ॥

રાગેષ્ઠા મુલ્હ દુઃસ્વાદિ

બુદ્ધો સત્યાં મવર્તન્તે ।

સુષુપ્તૌ નાસ્તિ તન્નાશે

તસ્માદ્બુદ્ધેસ્તુ નાત્મનઃ ॥ ૨૨ ॥

પ્રકાશોઽર્કસ્ય તોયસ્ય

ચૈત્ય મગ્નેર્યથોજ્જતા ।

સ્વભાવઃ સચ્ચિદાનંદ-

નિત્ય નિર્મલતાત્મનઃ ॥ ૨૩ ॥

આત્મા તથા ચૈતન્યથી

દેહદ્રિયો^૨ મન બુદ્ધિએ,

નિજ વિષયમાં પતે^૩ રવિથી^૪

લોક જય નિજ ફૂલ કરે. ૧૯

દેહદ્રિયોના ગુણ^૫ કરમ^૬ તે,

અમળ^૭ સમિત આત્મમાં

આગેપીયો^૮ અવિવેકિએ,

જમ નીલપદ્મ આકાશમાં. ૨૦

દોહરા.

છ મનની ઉપાધિના,^૯ કર્તૃત્વાદિ^{૧૦} જો,

આત્મામાં કલ્પાય છે,^{૧૧} અત્રાને સૌ તેહ.

જળમાંના ચર્મો બિમ્બમાં,^{૧૨} દેખાયે છે જમ,

જળનું ચલનાદિ^{૧૩} બધું છે કલ્પિતસૌ તેમ. ૨૧

રાગેશ્ઠા મુખ દુઃખ તે, આદિ ધર્મો જો,

તે તો બુદ્ધિનાજ છે, બુદ્ધિ સુધી^{૧૪} તેહ.

સુષુપ્તિમાં^{૧૫} નર્મો બુદ્ધિ તે, લેશ ન તેહ જણાય,

માટે તે નહિ આત્મના બુદ્ધિનાજ ગણાય. ૨૨

પ્રકાશ અંપૂર્ણતણો અને, જળનો શીતલા જો,

અગ્નિ કરે ઉજ્જ્વળતા સ્વભાવનો જમ હોય.

તેમજ આ આત્માતણા, સમિત નિત્યાનંદ,

ને નિર્મળતા પાંચ^{૧૬} જો, સ્વભાવજે સુષુપ્તદ. ૨૩

૧ દ્રિયાદિ જડ—અચૈતન્ય છે, પણ તે આત્માના ચૈતન્યને આશ્રયે રહીને પતે છે.

૨ દેહ અને દ્રિયો. ૩ સૂર્ય અપ્રકાશિત છે તે સર્વને પ્રકાશિત કરે છે. ૪ સત્યાદિ ૫ જન્મમાં

તથા કાળા બધિનાદિ ૬ નિર્લેખ, ૭ જુદા મુદેલા—૮ પેલા ૮ આકાશી રંગ ૯ અહંકારના. ૧૦

કર્તા બોક્તાદિ ધર્મો. ૧૧ મિથ્યા આગેપાય છે. વાસ્તવિક નથી. ૧૨ પાણીથી ભરેલા વા-

મણમાં પાણીમાં દેખાતા ચંદ્રમાં પ્રતિબિમ્બમાં ૧૩ જળ જમ હોય છે વાંકુ થાય છે તેમ

તેમાંનું ચંદ્રનું પ્રતિબિમ્બ પણ હોંકિતું વાંકું થતું દેખાય છે. અર્થાત્ વાસ્તવિક રીતે જળજ

તેમ થતું હોય છે, ચંદ્ર તો સ્થિરજ હોય છે. પણ જળનો ધર્મ ચંદ્ર પ્રતિબિમ્બમાં કલ્પાય

છે. ૧૪ જમાં સુધી બુદ્ધિ હોય છે ત્યાં સુધી. ૧૫ જમાં સ્વપ્ન આની સકત નથી તેની

ગાદ નિદ્રા. ૧૬ સત=સત્ય, ચિત=ચિત્ત, આનંદ=અનિષ્ટતા, નિત્ય=જીવંત, સર્વિય અને

વર્તમાન એત્રણે કળમાં અપ્રાપ્ય, અને નિર્મળતા = રંગરૂપાદિથી રહિત.

આત્મનઃ સચિદંશચ
બુદ્ધેર્દૃષ્ટિરિતિ દ્વયં ।
સંયોજ્ય ચા વિવેકેન
જાનામીતિ પ્રવર્તતે ॥ ૨૪ ॥

આત્મનો વિક્રિયા નાસ્તિ
બુદ્ધેર્વૌધો ન જત્વિતિ ।
જીવઃ સર્વમલં જ્ઞાત્વા
કર્ત્તાદ્રષ્ટેતિ મુક્તિ ॥ ૨૫ ॥

રજ્જુ સર્પં વદાત્માનં
જીવં જ્ઞાત્વા ભયં વદેત્ ।
નાદં જીવઃ પરાત્મેતિ
જ્ઞાત ચેન્નિર્મયોભવેત્ ॥ ૨૬ ॥

આત્મૈવ ભાસયત્યેકો
બુદ્ધયાદી નાંદ્રિયાણિ હિ ।
દીપો ઘટાદિવત્ સ્વાત્મા
જડૈસ્તૈર્નાવભાસ્યતે ॥ ૨૭ ॥

શુદ્ધિની વૃત્તિ અને આત્મિક? સચ્ચિદં અંશ,
એ બેને અવિવેકથી મેળો નિર્ગમ્ય
“હું જાણું છું” એટલી અદ્વંદ્ય ભવ્ય,
યાવ પ્રવૃત્તિ આત્મ તો વિદ્યમાન જરૂર. ૨૪

વસંતતિલકા.

આત્મા વિશે તથા લેણ કરી વિદ્યાર,
ને શુદ્ધિને જરૂરી ન જ્ઞાન કરી થનાર,
(જાણી) દૃષ્ટા હું ને કલ્પનાર હું સર્વ કરો,
એવું પુરું સમજું છું અને ધણેશ. ૨૫
ધેરી જ રોય પણ સર્પ બની બાંધે છે,
(તેમ) આત્મા જ્ઞાતું જ સહી જન મોઢેર છે
“હું છું જાણું છું છું પરાત્મ પોતે”
એને જાણ્યા કદિ તો પછી બોલ શો છ. ૨૬
આત્મા જ એક મન ઇન્દ્રિયને પ્રકાશે. ૨૭
સ્વાત્મા ન તે જડભૂતાર્થો લેણ બાંધે
દીપાર્થો જેમ ઘટ આદિ પદાર્થ દોરે,
ના તે પદાર્થ થઈ દીપક તેજ લાભે. ૨૭

૧ આત્માના. ૨ આત્માનો મિશ્રવેશ ને શુદ્ધિની વૃત્તિ એ બેનો યોગ વાસ્તવિક
રીતે થતોજ નથી, પણ અજ્ઞાનથી તેનો મોગ મનાય છે ને અદ્વંદ્યભવ પ્રવૃત્તિઓ થાય છે.
૩ કારણકે તે મદ્ય નિર્વિહારી છે. ૪ શુદ્ધિ જડ હોવાથી જ્ઞાનથી રહિતજ છે. ૫ અદ્વંદ્ય
અને અનંતકલ્પની બધી વૃત્તિઓ એ એકજ આત્માની સાથે મળવાથી, જેમ અગ્નિથી તપ
રક્ત થએનો લોહાનો ગોળો અગ્નિરૂપ થઈ રહે છે, તેમ છંદ દેહરૂપ, ઉપાધિરૂપ, અને
અનંતકલ્પની વૃત્તિઓ રૂપ થઈ રહે છે અર્થાત્ જેવી નિરતરની જ્ઞાન્તિ હોય તેવું રૂપ
બને છે આત્મા દેહાદિકા ધર્મને પોતાના આની લય પામે છે દેહાદિકાના ધર્મ અજ્ઞાન
છે, તે આત્માને વિશે આરોધણ કર્યું છે. ૬ જાણી અજ્ઞાનમાં (યોગ અધ્યાત્મમાં) પહો
સુરી દોરડી પડી હોય તેને એકાએક દેખતા દોષ માણુમ મર્પ સમજી ખીલે એ સ્વાભાવિક
છે, પણ તે લય અજ્ઞાનથી ઉપજેનો છે, તેથી અસત્ય છે જ “હું છું છું” “હું કતાં છું”
“હું જોડ્યા છું” એવા અભિમાનથી ઉત્પન્ન થએલા હુ બાહ્યના સંસારમાં નિરતર જુડી
રહેલો હોવાથી “હું છું છું” એમ સમજીને મનુષ્ય લય પામે છે. ૮ જેમ દીપ
વગેરેના પ્રકાશને લીધે દોરીમાંથી સર્પની જ્ઞાન્તિ નાશ થવાથી તેનો જથો લય નાશ પામે
છે, તેમ દોષ સદ્યસ્તી રૂપથી મનુષ્યરૂપ દીપમાં જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશ પ્રાપ્ત થતાં આત્મા-
માંથી જન્મરૂપ જ્ઞાન્તિનો નાશ થાય તો સહેજમાં મધજો લય નાશ પામે ને સુખ સ્વરૂપ
થવાય ૯ શુદ્ધિ, અદ્વંદ્ય, અને મન વગેરેને ૧૦ દીપમાન કહે છે. (દશાન્ત
સિદ્ધાન્ત અપદ છે).

સ્વવોધે નાન્ય વોવેચ્છા

વોધરૂપતયાત્મનઃ ।

નદીપસ્યાન્ય દીપેચ્છા

યથાસ્વાત્મા પ્રકાશતે ॥ ૨૮ ॥

નિષિદ્ય નિશ્ચિત્તોપાધી

ત્રેતિતેતીતિ વાક્યતઃ ।

વિદ્યાદૈક્યં મહાવાક્યૈ-

ર્જીવાત્મ પરમાત્મનોઃ ॥ ૨૯ ॥

દોહરો.

આત્માના નિજ બોધમાં અન્ય બોધનો જેલ,
અપ છે નહિ, આત્માજ છે બોધ સ્વરૂપ અશ્વપ-
પ્રકાશવાન પ્રદીપને જેવા માટે જેમ,
અન્ય દીપનો અપ નથી આત્મા ભામે તેમરે. ૨૮

વસંતતિલકા.

“નેતિ ન નેતિ” કહી સર્વ ઉપાધિને તો,
વેદપ્રતિપદકની નિશ્ચય બાણ એ તો;
મહા વાક્ય “તત્ત્વમસિ” આદિથી તેજ માટે,
અત્માત્મને પરમ આત્મનો એકતાદેહ. ૨૯

૧ નિત્ય જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્માને બાણના માટે બીજા, જ્ઞાનની બરફ રહેતીજ નથી.
૨ એક મોટા દીવાને જેવા માટે ડોઢ બીજા નાના દીવા લાવે ને તે જેમ નકામા છે
તેમ આત્મારૂપ નિત્ય સ્વપ્રકાશ મહાન સૂર્યને જેવા માટે તારા જેવા અન્ય જ્ઞાન કેવળ નકામાં
છે. ૩ ન+દતિ=નેતિ. અટલે इति=એ, ને ન=નહિ, અર્થાત્ સ્થૂળ દેહ આત્મા છે?
તો કે નેતિ=ના આત્મા નથી. ત્યારે સૂક્ષ્મ દેહ આત્મા છે? તો કે નેતિ એટલે એ નહિ
ત્યારે શું કારણ આત્મા છે? તો કે એ પણ નેતિ એટલે એ નહિ. એ રીતે સર્વ ઉપાધિ-
ઓનો નિગેધ રૂપ શબ્દ નેતિનેતિ ધત્યાદિ છે. ૪ સ્થૂળાદિ સર્વ દશ્ય. ૫ આરે વેદ. ૬
અનાત્મા છે ૭ બ્રહ્મ અને આત્માના અભેદનું કથન કરનારા વેદ વાક્યને મહાવાક્ય કહે છે.
આરે વેદમાં એવાં મહાવાક્ય બહુ છે પરંતુ એક એક વેદમાં મુખ્ય મુખ્ય એકું છે તે
આ પ્રમાણે મનુવેદના ઐતરેયોપનિષદમાં “મજ્જાનમસ” પ્રગાન—ચૈતન્ય એજ બ્રહ્મ છે,
એવું મહાવાક્ય છે. યજુર્વેદના બૃહદામ્બરોપનિષદમાં “અહંઅસમિ” અહં=તું પરમાત્મા કે
જે જ્ઞાનનો અધિકારી છું, અને આ દેહમાં બુદ્ધિના સાક્ષિપણે પ્રકાશું છું તે મહા=બ્રહ્મ
અસિ=તું, અર્થાત્ તું બ્રહ્મ છું. એવું મહાવાક્ય છે. સામવેદના ઓદોગોપનિષદમાં “તત્ત્વમસિ”
તત્=તે (બ્રહ્મ) સ્વમ્=તું (દેહ—અતરૂપ આત્મા) અસિ=છે. એટલે તે તું છે. એ-મહાવાક્ય
છે. અને અથર્વણવેદના મોક્ષોપનિષદમાં “અવમારમામસ” અવ=આ આરમા=આત્મા મસ=
બ્રહ્મ છે એટલે આ આત્મા બ્રહ્મ છે. એવું મહાવાક્ય છે. ૮ તત્=તે ન+તિ=તું
અસિ=છે. અર્થાત્ તે (બ્રહ્મ) તું (મર્ત્યોપાધિથી મહિતનો તું આત્મા પોતે જ) છે.
આમાં ત્રીજા પુરૂષ વાચક “તે” પદનો અને બીજા પુરૂષ વાચક “તું” પદનો લક્ષ્યાર્થ
એકજ બાણુપો. એટલે તે તે તું પરતુતઃ એકજ છે. દષ્ટાંતથી ખુસાસો-પેચમા આવવાથી
ક્ષમાની ચાચના કરના પોતાના મનુને કોઈ માણસ પૂર્વમાં વૈયમય કાર્ય સભારી આપતાં
કહે છે કે ન(૧) મને એર ખવગથી મારી નાંખનાવું કાવતરું ક્યું હતું તે તું છે. (૨) મને
તથા મારા કુટુંબને બાળી મકવાનો પ્રપંચ કરનાર તે તું છે. (૩) મહાબળ અને નગર-
બળના દેખતાં મારી સ્ત્રીની લાજ લેવાનું નિર્લજ કામ કરનાર તે તું છે. (૪) જૂઠું મોલી
સાજભાગ ન આપતાં જેણે ઘોર મહોર કગબો તે (પણ) તું (જ) છે. (અર્થાત્ તે વાનને
લભ્યા અપાયજ કેમ? ઉપરનાં ચા. વાક્યોમાં જેવી રીતે ત્રીજા પુરૂષ વાચક “તે” શબ્દને
અને બીજા પુરૂષ વાચક “તું” શબ્દનો કાળાદિ ઉપાધિ ને લાગ ત્યાગ લક્ષણો એ દર કરતાં
લક્ષ્યાર્થ (ચતુ લાવી સ્થૂળ) એકજ સમબળ છે તેવીજ રીતે મહાવાક્યમાં પણ બ્રહ્મ અને
આત્માના વાચક શબ્દનો લક્ષ્યાર્થ એજ સમબળ છે તારી. ૮ બ્રહ્મની. ૯-મમજ બાણુ.

મનુષ્ય જીવન અને પુરુષાર્થ.

જીવન કરતાં આ સંસારમાં કાંઈ ક્ષીમતી અને દુર્લભ વસ્તુ નથી. સુખની પ્રાપ્તિ અને દુઃખની નિવૃત્તિ એ એક જ મનુષ્યે માત્ર પુરુષાર્થ કરી મેળવવાનું છે. જીવન દોષ છે તે મનુષ્ય તેને ખાટે પ્રયત્ન કરી શકે છે. મંસારમાં દરેક માણસને લાંબો વયન જીવવાની આકાંક્ષા હોય છે. દરેક સમસ્ત માણસ સમજે છે કે, એક બાળુ મંસારમાંની સવળી મીઠન અર્થ કરી નાંખ્યા છતાં પણ ગયું આયુષ્ય ફરી મળી શકતું નથી, તેમજ આયુષ્યની એક પણ પણ વધારીશકય તેમ નથી. આવું અમુલ્ય જીવન મળવા છતાં પણ મનુષ્ય તેનો સદુપયોગ કરી શકતો નથી અને તેને વ્યર્થ ગુમાવે છે. જીવનની એક એક પણ એવી ક્ષીમતી છે કે તેને વ્યર્થ ગુમાવવી ન જોઈએ છતાં આપણે જોઈશું તો ધણાને તેની કિંમત હોય એમ જણાતું નથી. આ જીવનમાં પોતે પોતાના તેમજ પારકાના હિતને માટે ફેટલો વખતગાળે છે તે જોયા જઈશું તો આશ્ચર્ય લાગશે. આપણા જીવનની એક એક લાજ એવી અમૂલ્ય છે કે તેની બરોબરી સંસારની સઘળી સમ્પત્તિ અને અર્થધર્મ પણ કરી શકતાં નથી. આવી અમૂલ્ય વસ્તુને અનેક મનુષ્યો મિથ્યા ગુમાવી દે છે, અથવા તો મજેલી અમૂલ્ય વસ્તુનો દુર્ઉપયોગ કરતાં જરા પણ અવકાશ નથી અને પાંછીની માફક ખર્ચી નાંખે છે.

ફેટલાક માને છે કે સુખ યા દુઃખ પ્રારંભમાં લખ્યું હશે તેજ મળશે, તે કાંઈ મનુષ્યના, હાથમાં નથી તે પોતાના ભાગ્યમાંકે દેવતા હાથમાં છે. ભાગ્યમાં લખ્યું હશે તે પ્રમાણે સુખ યા દુઃખ મળ્યાંજ કરવાનું, આવું માનનારા લોકો ધણે ભાગે આજસુ અમરા તો સાદસ નિનાનાજ હોય છે, અને તેઓ ધણે ભાગે પોતાના જીવનને વ્યર્થ ગુમાવ્યાં કરે છે. વળી ધણા હૃદયની દુર્બળતાને લીધે ઉત્તર નિર્વાહ અર્થે જે કાંઈ પ્રયત્ન કરે છે તે સિવાય બીજું કાંઈ કરી શકતા નથી. કંઈ છે કે—

આયુઃ કર્મ ચ વિત્તસ્ર વિદ્યાનિધનમેવ ચ ।

પૈત્રેતાનીહ સૃજ્યન્તે ગર્ભસ્થ સ્યૈવ દેહિનઃ ॥

આવા પુરુષાર્થહીન મનુષ્યો કેવળ પોતાને એકતાનેજ દાનિ નથી કરતા પરંતુ, માથે ચાથે સમાજ, દેશ અને સંમાનને પણ યજ્ઞીજ દાનિ પડેલાં છે.

સુખ યા સફળતા એ ભાગ્યદૃત કે કાળકૃત નથી પરંતુ તે આપણા પુરુષાર્થનુંજ ફળ છે. મનુષ્ય પોતાના જીવનને સુખમય પણ બનાવી શકે છે, તેમ દુઃખમય પણ બનાવી શકે છે. કાર્ય મિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી યા ન કરી એ તેના પોતાનાજ ઉપર આધાર મળે છે. મનુષ્ય પોતેજ પોતાના પ્રારંભ યા ભાગ્યને રમે છે. પોતે કરેલાં કામનું ફળ એજ ભાગ્ય યા પ્રારંભ છે.

ઉદ્ધરેદાત્મનાત્માનં નાત્માનમવસાદયેત ।

આત્મેવ દ્વાત્મના શત્રુરાત્મેવ હિતમાત્મનેઃ ॥

અર્થાત—મનુષ્યે પોતેજ પોતાને બચાવવો એ યોગ્ય છે. અને પોતાને દુઃખમાં ન પડવા દેવો જોઈએ. મનુષ્ય પોતેજ પોતાનો શત્રુ અને પોતેજ, પોતાનો મિત્ર છે.

મંસારમાં નાશ બે પ્રકારે થાય છે. એક કાળકૃત, અને બીજો મનુષ્યકૃત. કાલકૃત નાશ એ છે કે જે, અતિદૃષ્ટિ, અનાદૃષ્ટિ અથવા તો તેવાજ કોઈ ભૌતિક પ્રકાપ વિગેરેથી થાય છે. તેને અટકાવવો એ મનુષ્ય શક્તિની બહારની વાત છે. મનુષ્યકૃત નાશ તે છે કે જે મનુષ્ય સ્વાર્થ, ક્રોધ, કામ, લોભ, મોહ, વિગેરે માનસિક વિકારોને વશીભૂત થઈને જે કરે છે. તે આ બેમાં અંતિમ નાશ એ અત્યંત દારૂણ અને મનાપજનક છે.

મનુષ્યનાં કરેલાં કર્મના ફળને દેવના પશુ અટકાવી શકતા નથી. આપણે પોતેજ આપણો વિનાશ કરીએ છીએ. બગાડવું એ સહેલું છે પણ બનાવવું એ મુશ્કેલ છે. બગાડવામાં વાર લાગતી નથી, તે ઘણુંજ મહેલું છે. સ્વાર્થ, અક્ષમતા, અભિમાન, વશીભૂત થઈ જવું, બીજાને તણવત સમજવા, ઉઘાડિ ખર્ચ કરી, દેવું કરવાની દેવ રાખવી, જીલ્સે વશ થઈ જવું, મનમાનસ સ્વાદિષ્ટ ભોજન જમવાની લત પાડવી, કસરત ન કરવી, શુદ્ધ પાણી અને દવાની દરકાર ન કરવી, આ બધાં લક્ષણો વિનાશ કરવામાં જરા પણ દસર, રાખે તેવાં નથી.

આજ પ્રકારે આપણે એ પણ જાણવું જોઈએ કે ક્યા ક્યા ઉપાયો અને માધનોથી, આપણે આપણા જીવનને આનંદમય બનાવી શકીએ તેમ જોઈએ. આ મંસાર એ ધ્વજના અંશરૂપ છે. ધ્વજ તો આનંદમયજ છે. જેવી આપણે આનંદ મેળવવાને માટે કાંઈ દૂરજવાની જરૂર નથી, માત્ર અભ્યાસ પાડવાનીજ જરૂર છે. સતત અભ્યાસ ક્યાં સિનાય આપણે આનંદને મેળવી શકતા નથી તેમજ બીજાને પણ તેનો લાભ આપી શકતા નથી. અને તેનો અભ્યાસ, પાડવાને માટે આપણે મદગુણ સંપાદન કરવાની જરૂર છે. તેની સહાયતાથી મનુષ્ય આનંદને મેળવી શકે છે. જે આપણે તેનો થોડો ધણો પણ અભ્યાસ કરીશું તો આપણે જરૂર આપણી યોગ્યતા અને પુરુષાર્થને અનુસાર આનંદ અને સુખને મેળવી શકીશું.

ઢેટલાક લોકો એવી વસ્તુઓની ઇચ્છા કરે છે કે જેને પ્રાપ્ત કરવાની પોતાનામાં યોગ્યતા હોતી નથી અને તે પ્રાપ્ત થવાનો પણ અંભવ હોતો નથી. તે ઢેટલીક વખત પોતાના સામર્થ્યની બહારની વાત કરવા જાય છે. એવા લોકો વ્યર્થ પોતાના જીવનને આશ્રય-કુસુમ મેળવવાની આશામાં રુમાવ્યાં કરે છે.

પ્રકૃતિના નિયમો સર્વને માટે એક સગ્યા છે. હાથિયાર મર્મના ઉપર સરખી ખમર કો છે. પંજી તે પોતાને વાગે કે બીજાને મારવામાં આવે. કુધ મર્મને માટે મગધું દિવ-હત્તા છે, અને એ સર્વનો મન્ખીજ ગીતે નાશ કરનાર છે. આજસુધીમાં કોઈ પણ વિકાસે એવું મોધી નથી કદાચું કે પ્રકૃતિના નિયમોને બદલવાથી દિન થઈ શકે. મનુષ્યોએ આજ સુધીમાં જે જે કાંઈ લાભ મેળવ્યો છે તે કદરતિ નિયમોનાં સદુપયોગથીજ મેળવ્યો છે. અને તેજ પ્રમાણે હવે પંજી પણ મેળવી શકે તેમ છે.

ઘણા માણસો સુખ મળવામાં દેવતાઓની મહેરબાની અને દુઃખ મળવામાં દેવતાઓના ક્રોધને માને છે. પરંતુ આ વાત ભ્રમ ઉપજાવનારી છે. મનુષ્ય સ્વતંત્ર છે. તે પોતેજ પોતાનું હિત કરનાર યા તો અહિત કરનાર છે. તેને સુખી યા દુઃખી થવું એ તેના પોતાનાજ હાથમાં

છે. દુઃખ એ આપણા દોષ અથવા તો પાપનું પરિણામ છે. કદી આપણે જાણી નહીં. જોઈને કાંઈ એવું કામ કરીએ કે જેનું ફળ આપણને દુઃખ મળે. કદી આપણે બ્રમ વશ થઈ અને દુઃખ મળે તેવું કામ કરી બેસીએ છીએ. અર્થાત્ કદી કદી આપણે જે કામનું ફળ સાદું મળશે એમ, બ્રમથી માનીને તે કામ કરીએ છીએ પરંતુ તે કામનું ફળ દુઃખ આપનાર જ હોય છે. જેથી તેમાં માત્ર આપણી તે કાર્યના ફળને સમજવાનીજ શૂંચ હોય છે.

સિદ્ધાન્ત છે કે જેવું કામ તેવું ફળ. એરને કાંઈ અજાણે પાણી જાણીને પી જાય તો પણ તે તો મરીજ જવાનો. કારણ કે જેર પીવાનું ફળજ મૃત હોય છે. કેટલીક વખત આપણે આંખો બંધ કરીને આપણા પગ ઉપર કુદાડી મારીએ છીએ, તેમ કેટલીક વખત આંખો ઉઘાડી હોવા છતાં પણ તેનો ઉપયોગ ક્યો સિદ્ધાન્ત મારીએ છીએ. પણ ફળ તો બનેલું એકજ આવે છે. તેમાં પગ કપાઈ જાય તો તેમાં આપણોજ દોષ છે. કાંઈ બીજા દાદનો નથી. તેવીજ રીતે સંસારમાં આપણે આપણી વિદ્યા, ક્ષુદ્રિ, અને જ્ઞાનથી કામ લેતા નથી, તેમજ કેટલીક વખત આપણે આપણા દિનસ્વી, વહીવટની કે મિત્રોની મક્કાદ ઉપર ધ્યાન આપતા નથી, અને કાર્ય કરીએ તો તેમાં આપણીજ શૂંચ છે. તેવીજ રીતે આપણી મુર્ખતાથીજ ઘણી વખતે આપણને દુઃખ પડે છે કે જેમાં આપણે દેવનો દોષ કદાચીએ છીએ.

કેટલાક લોકો પ્રારબ્ધવાદિ હોય છે. તે માને છે કે ભાવિ પ્રમળ છે. એક પ્રારબ્ધવાદી કહે છે કે.—

यदभावि न तद् भावि भावि चेन्नान्यथा भवेत्—

इति चिन्ता विपद्नोऽयमगदः किन्न पियते ॥

પરંતુ આ પુરુષો એ પણ વિચાર કરતા નથી કે મનુષ્ય ચેતન છે. તે પોતેજ પોતાના વિધાતા છે. જ્યારે તે ક્રિયા કરવાને સ્વતંત્ર છે તો પછી ફળ પણ તેનાજ હાથમાં છે. જેથી જે ફળની ઇચ્છા હોય તેની પ્રાપ્તિને માટે તેવાં કર્મ તે કરી શકે છે.

કેટલાક લોકો મિથ્યાવાદિ મા માયાવાદિ છે. તેને મંસાર માયાશ્વ દેખાય છે. તેમનું કહેવું એવું હોય છે કે, મંસાર મિથ્યા છે. તેના મગ્ગથી વ્યવહારો મિથ્યા છે. સમસ્ત શુભ ક્ષણિક છે. આ ક્ષણિક સુખોને માટે મનુષ્યે પ્રયત્ન ન કરવો જોઈએ. એવા મનુષ્યો સત્ દિવસ સંસારને અસારતાને માટે ધિક્કાર્યા કરે છે. તેમને સ્ત્રી, પુત્ર, ઇષ્ટ, મિત્ર, માતા, પિતા અને પોતાનું જીવન પણ મિથ્યા અને માયાજનિત જણાય છે. અવ્યક્ત અને અનિર્વચનીય વિષયો પર માથાકુટ કર્યા કરે છે. એવા માણુઓએ ઘણાને અકર્મણ્ય બનાવીને ઘણીજ હાનિ કરી છે. એવા માણુઓને સંસારમાં ચારે તરફ દુઃખ અને દુઃખજ જણાય છે.

आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौतदर्द्धगतं

तस्यार्द्धस्य परस्य चार्द्धमपरं बालत्व वद्धत्वयोः ।

शेष व्याध-वियोग दुःख सहितं सेवा दिभिनीयते

जीवे चारितरङ्ग बुद्बुदसमे सौरुयं कुतः प्राणिनाम् ॥

એણે શું કર્યું ? શું ક્ષણિક હોવાથી કાંઈ વસ્તુ મિથ્યા મા અસત્ થઈ શકે છે ? હા, એ વાત સાચી છે કે મનુષ્ય નાશવાન છે. તે જીવન મર્યાદિત છે. સંસારમાં દુઃખ પણ

છે, પરંતુ શુ એટલા માત્રથીજ આપણે એ માની લેવું જોઈએ કે મનુષ્ય હજી નહિ, સમારના સમગ્ર પદાર્થો મિથ્યા છે, ત્યાં લેશ માત્ર સુખે નથી સંગાન્માં સધળા પદાર્થો પરિણામી છે તે પરિણામ જન્ય છે, તો શુ એટલાજ ઉપરની દ્રાઢ વસ્તુ જેજ નહિ એમ માની બેઠવું? બોજન કરાથી છુદાની તૃપ્તિ ક્ષણિક થાય છે એ વાત ખરી, પણ બીજે દિસે ફરી બૂખ લાગે છે તો તે વખતે ફરી બોજન કરવાની જરૂર પડે છે, તો તેથી શુ લોક બોજન કરનાનું છોડી દે છે? શુ તેમણે બોજનને બદલે જેર ખાવું કે પાંચી બોજનજ ન કરવું પડે? મંસારમા સુખ પણ છે, દુઃખ પણ છે, ભયાનક પણ છે અને બુદ્ધાશ પણ છે મનુષ્યનું તો ખરૂં કામ એ છે કે, તેણે મંસારમા હસની માફક વિવેકથી કામ લેવું જેને તે ઉપકારક અને દિન કરનાર સમજે તેનું તેણે ગ્રહણ કરવું જોઈએ અને તેથી જે સિપરીત લાય તેના તેણે ત્યાગ કરીને જાણ્યું એમ કરવાથી તે સમારમા પોતાનું જીવન આનંદ પૂર્વક વિતાવી શકે છે.

વળી કેટલાક માણસો પરાશ મુખને માટે નન દિવસ પોતાના સારીગને નાના પ્રકારનાં કપ આપ્યા કર છે આ પ્રકારે તે પોતાના જીવનને દુઃખમય બનાવ્યા કરે છે તે મનજે છે કે વેદ “દુરં મહરક્તમ્” મંસારમા જે જોઈતું વધુ કપ ભોગવે છે તેને પરતોક્તમા તેટલુંજ વિશેષ સુખ અને આનંદ મળે છે ભગવાન ગૌતમ સુધ્ધે એવાજ લોકાના સમાગમ મા આવી વોર તપ મ્યું હતું, તેથી તે એટલા દુર્ગળ થઈ ગયા હતા કે તેમનામા ઉઘાળેસવાની શક્તિ પણ રહી નહોતી અને તેજ મહાત્માએ નિશ્ચય કરી સાક્ષાત્ બોધઆપ્યો હતો કે સુખ અને શાંતિ શરીરને વધ આપવાથી મળતી નથી પરંતુ ચિત્તશક્તિને મગાન નખી કર્મ કરવાથી મળે છે તે ભાગ્ય, કાળ, ભવિતવ્યતા યા યદ્યચ્ચાથી પ્રાપ્ત થતું નથી પરંતુ મનુષ્ય પોતાના પુરુષાર્થથી તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

સફળતા અને આનંદની પ્રાપ્તિને માટે સર્વથી વધુ જરૂરના જે શુદ્ધ છે, તે ધૃતિ અને દૃઢ પ્રતિતા છે સર્વથી પહેલા આપણે નક્કી કરવું જોઈએ કે આપણે શુ જોઈએ છીએ, આપણે કેવી રીતે આપણા જીવનને સર્વોત્તમ અને આદર્શ જીવન બનાવી શકી શુ આપણે આપણાજ આનંદથી સંતોષ માનવો જોઈએ નહિ. સર્વના આનંદથી આપણે આનંદિત થવું જોઈએ મહાત્માઓનું જીવન આપણને એજ જણાવે છે કે, એ મહાપુરુષોએ પોતાનાજ આનંદ અને શાંતિને માટે પ્રયત્ન કર્યો નથી. તેમણે મવળા મંસારને આનંદ અને શાંતિ પ્રદાન બનાવ્યો એજ પોતાનું પરમ કર્તવ્ય માન્યું હતું અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન, શ્રી મુખ્ય ભગવાન વિગેરે એવાજ આદર્શ રૂપ મહા પુરુષો થઈ ગયા છે.

સફળતા પૂર્વક આનંદ પ્રાપ્તિનો માર્ગ સુગમ નથી તેમ તે બિનકુલ દુઃસાધ્ય પણ નથી. તે માર્ગ એવો છે કે ત્યાં સુગંધમય પુષ્પો અને દાટા બને વેરાવતા છે, અને જેથી આપણે જોઈ જોઈ અને પગ મૂકી ચાલનાં છે સુખને આપણે પુલ રૂપ જાણી દર્શિત થવું ન જોઈએ આપણે આપણા સકંપ ઉપર દ્રઢ ગ્રહેવું જોઈએ, અને આપણા કર્તવ્યનું પાલન કરતા રહેવું જોઈએ શ્રી ભગવદ્ગીતામા કહ્યું છે કે—

કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાચન ।

મા કર્મ ફલ હેતુર્માં તેસક્લોઽસ્ત્વ કર્મણિ ॥

કદી કદી આપણે પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ તેમાં કળીભૂત થતા નથી એવી અવસ્થામાં આપણે ગભરાઈ અને નિરાશ ન થવું જોઈએ. વાત્સલ્ય વિધો આવે તોપણ આપણે પ્રયત્ન કરવાથી પાછા હટવું ન જોઈએ. ધણાંય કામ એવાં હોય છે કે, જેનું ફળ ધણુંજ વિચલે મળે છે. ધણાંય માણસોને પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ કરવાનો માટે મેકેડો વડે મુશ્કેલી પ્રયત્ન કરવો પડ્યો છે.

આપત મમયને ગુમાવવા એ મોટામાં મોટું નુકસાન છે. જેટલો વખત નશામાં-કુળ વગરના કામોમાં ગુમાવીએ છીએ તેટલો વખત આપણે ઉપયોગી કાર્ય કરવામાં ગુમાવીએ તો તેથી કેટલુંય હિતકારક કામ આપણે સાધી શકીએ તેમ છે. આપણે એ વાત ઉપર ધ્યાન આપવું જોઈએ કે, આપણે ગમે તો ગમે તેટલા નાના કાં ન હોઈએ તો પણ આપણે મનુષ્ય સમાજનાજ નહિ પણ સસારના પણ એક અંશ રૂપ છીએ. જે પ્રકારે ટીપેટીયે મગેવગ લસાય છે તેવીજ રીતે આપણા જેવા મળીને સંસાર જત્યો છે. જેથી મનુષ્ય સમાજનું મુખ એજ આપણું મુખ અને મનુષ્ય સમાજનું દુઃખ એ આપણું દુઃખ માનવું જોઈએ. જેમ વૃદ્ધના લીલા રહેવાથીજ તેનાં પાદમાં પણ લીલા પડી શકે છે, વૃદ્ધથી છુટા પડ્યા પછી કાંઈ પણ પાદનું લીલું નહીં શકતું નથી, તેવીજ રીતે મનુષ્ય સમાજના સ્વસ્થ અને સુખી રહેવાથીજ આપણે સ્વસ્થ અને સુખી રહી શકીએ છીએ. સમાજ, દેશ અને સસારનું હિત કરવું અને તેમને મુખ પહોંચાડવું એજ માથો આનંદ છે.

આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણું મુખ એ ખરૂં છે, કષ્ટિત નથી. આપણે અનેક એવાં કાર્ય કરીએ છીએ કે જેને આપણે સુખ માનીએ છીએ. જે તે દુઃખદાયક હોય તો આપણે કદી તેને કરવાનું નામ પણ ન લેત આપણે આનંદ મા સાચા મુખને સારી રીતે જાળવનાં પણ શીખવું જોઈએ. કારણ કે સસારમાં કેટલાંય એવા કાર્ય છે કે જેમાં માત્ર આનંદનો આભાસજ જણાય છે. જે ઉપવ્રત જેતાં આનંદ રૂપ જણાય છે, પરંતુ તેનું પરિણામ દુઃખ ઉપજવનાર હોય છે, જેનું ઉદાહરણ જોઈએ તો, જેમ ચોરીથી ધન મળે છે, અને તે ધનથી સુખ પણ મળે છે, તે બીજાને પણ આપી શકીએ છીએ, પરંતુ જો ચોરી કરનાર હાથમાં આવે તો તેનું પરિણામ શુ આવે ? અપક્રિતિ અને ગત્યની શિક્ષા સહન કરવાનુંજ. માથો આનંદ હવે પ્રકારનો અને સ્થાયિ હોય છે. એજ તેનું સાધારણ ઓળખાણ છે. કેટલાય લોક તેમાં આનંદ માને છે કે તેમણે હાથ પગ કાંઈ પણ હવાવવાના ન હોય તો મારૂં, કેટલાક લોક બળી ઇન્દ્રિયોને આરામઆપવાનેજ આનંદ માને છે, પરંતુ એ તે લોકોની ખરૂં જેતાં ભૂલ છે.

જાણસુ થઈ કામ ન કરતાં પડ્યા રહેવાથી આપણા શરીરના આરામનો નાશ કરીએ છીએ, એટલુંજ નહિ પણ મનની પણ મહા દુર્દશા થાય છે. આપણા શરીર અને મનથી જો કામ લેવામાં આવે તો આપણે મોટા મોટા કામ કરવામાં સમર્થ થઈ શકીએ છીએ. પરંતુ જો માત્ર એસી રહેવાની ટેવ પાડીએ તો આપણે શરીરને નિર્દયોગી અને મનને નિર્જીવ કરી નાખીએ છીએ, અને મર્વ સુખોના મૂળરૂપ આપણું જીવન, આપણને ભારરૂપ થઈ જાય છે. આ સસારમાં મનુષ્ય સર્વ પ્રાણિયો કન્ટા એટ છે, પરંતુ ખરી રીતે જો મનુષ્યને વિદ્યા, વિજ્ઞાન, સાહિત્ય, અને ગ્રંથિત વિગેરેમાં પ્રેમ ન હોય તો પશુઓ કરતાં

પણ ઉતરતો છે. કારણ કે પશુઓથી તો બીજા પ્રાણીઓનું પણ હિત થાય છે. પણ એના આગમું, જડ, જેના કે જે નામ માત્રનાજ મનુષ્ય છે તે પૃથ્વી ઉપર બાર કરનારા છે. તે પોતે મંત્રારમાંથી કાંઈ લાભ મેળવી પણ શકતા નથી તેમ મંત્રારને લાભ આપી શકતા પણ નથી. ક્યું છે કે—

येषां विद्या न तपो न दानं ज्ञानं न शीलं न गुणो न धर्मः ।

ते मर्त्य लोके सुवि भार भूता मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ॥

આનંદ પ્રાપ્તિનું મર્ચથી અધિક આવશ્યક સાધન વિદ્યા છે. વિદ્યા એજ મનુષ્યના છે. અનાદિકાળથી લઈને આજ સુધી મનુષ્ય જાતિ, દરરોજ પોતાના પ્રવર્તનથી વિદ્યાની કાંઈ અંતે કાંઈ વૃદ્ધિ થયાં કરે છે, તેપણ તેજે દબરો વર્ષના મદાન પ્રવર્તનથી પણ વિચ્છિન્ના સમષ્ટિજ્ઞાનનો અન્યથા અંત પણ મંદમદ થયો નથી. વિદ્યા અનન્ત છે. આપણે જે કાંઈ વિદ્યા સંપાદન કરી છે તે અર્થ છે. આપણે જેટલી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી જરૂરતી છે તેવી આગળ તો તે મમુદ્રના એક છુંદ જરોજર પણ નથી. આપણે સંસારના સર્વ પદાર્થોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકીએ તેમ નથી. એક એક અણુમાં દબરો ગુણુ ભરેલા છે. આપણુ કાંઈ એક વસ્તુના એકાદગુણને જાણીને તેથી લાભ મેળવીએ છીએ ખરા પણ તે વસ્તુમાં એવા અનેક ગુણુ વિદ્યમાન છે કે જે વડે લાભ મેળવવાની તો વાન વેગળી રહી પરંતુ જેનું દલ્લુ સુધી આપણને જ્ઞાન પણ હોતું નથી. આપણે આ સંસારમાં ઉત્પન્ન થઈએ છીએ, તેમાં રાત દિવમ પોતાના જીવનને વિનારીએ છીએ, જે આપણે આપણા જીવનના એક અંશ માત્રનો પણ પ્રવૃત્તિની શક્તિઓ અને તત્વોના ગુણુ જાણવાને માટે ઉપયોગ કરીએ, અને આપણુ આપણા જીવનમાંના એકાદ ગુણુના એક અંશને પણ જાણી શકીએ તો આપણું જીવનસુધુ છે. તો તો આપણે આપણને નવિન પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાનથી આપણા પૂર્વજના જ્ઞાન ભંડારને વધારી પણ શકીએ તેમ છે. તોજ આપણે પિતૃકણને સુકની શકીએ તેમ છે. તોજ મનુષ્ય-સમાજ આપણો સહાને માટે ઝળી થઈ શકે તેમ છે. જે કે આપણે તેમાં ફૂનકાર્ય ન થયા તો પણ એમ નહી કહી શકાય કે આપણો સમય નિર્ધરક ગયો. કેમકે એટલા વખતમાં આપણી થોડે ઘણે અંગે પણ સાગરિક અને માનસિક ઉત્તરિ અનસ્ય થયેલીજ. મનુષ્યો જે કાંઈ પોતાના ધનનો, પુરુષાર્થનો, સત્તાનો, અને સમયનો પોતાનાજ જનિ ભાઈઓનોહોનિ પદોચ્ચારીને શ્રાર્થ સાધવામાં જ ઉપયોગ કરે તો એથી વધુ ખેલની બીજી કદ વાત હોઈ શકે તેમ છે. જે મનુષ્યો વિદ્યાના સમુદ્રને પ્રાપ્ત કરવાને પ્રવન્ન નથી કન્ટા નેમના જેવા મંદઆગિ બીજા કાણુ દોષ શકે તેમ છે.

મત્ત દમ્બેશાં એકજ છે. તે મર્ચ ધર્મ, મર્ચ દેગ અને સર્વ જાતિને માટે સરખુંજ છે. દુધ મર્ચને મીડું લાગે છે. જેમાં જે ઉમેરવાથી દમ્બેશાં ચારજ થઈ શકે છે. તેની ગમે જેટલી પરીક્ષા કરવામાં આવે તોપણ તે બદલ એકજ કરી શકે તેમ છે. એજ સત્ય છે, એજ જ્ઞાન છે, એજ વિજ્ઞાન છે. તેના જગજગથી મનુષ્ય ફૂનકૃત્ય થઈ શકે છે. મંત્રારના સપગા પદાર્થોમાં એજ સત્ય આપી રહ્યું છે. એજ સત્યને વિદ્યા કહે છે એજ મત્ત મર્ચના મુખોના મગ દપ છે. પરંતુ સત્યને મગજનું મુરકેય છે. ધર્મીવાર તો આપણે કાંઈ બીજુંજ માની એમીએ છીએ. તેને જમ થા અવિદ્યા કહે છે. એ બમ આપણી ઇન્દ્રિયોના

દોષ, અસાધવાની, અને અવિવેકથી થાય છે. જો કે ક્રમ દુઃખના હેતુરૂપ છે, તેજ બંધન છે એથી છુટવું યા બચવું તેવું નામ આનંદ છે, અને તેનેજ મોક્ષ કહે છે.

સાક્ષાત્કરણ એજ વિઘાતુ પ્રધાન સાધન છે પણ મર્મ પ્રાણી સાક્ષાત્કૃત ધર્મો યદ શક્તા નથી હજારો વિદ્વાનોમા જેવી રીતે બે કે ચાર શુદ્ધિમાન નીકળી શકે છે તેજ રીતે હજારો શુદ્ધિમાનોમાં કાંઈ એકાદજ દેવયોગથી સાક્ષાત્કૃત ધર્મો નીકળી શકે છે સાધારણ લોકોને માટે તો વિઘા લજીવી ને લજીવાની, તથા શાસ્ત્રોનું સ્વાધ્યાય પણ વિઘાની પ્રાપ્તિના સાધનરૂપ થઈ શકે છે. આજકાલ અંગ્રેજ મરકારની કૃપાથી ભણેવાની સખ્યા વધી ગઈ છે. એ જોઈ પણ લોક કહે છે કે આજ કાલ શિક્ષણ વધુ થઈ ગયું છે. જેને ભણવાની કાંઈ જરૂર નથી એનાં બાળકો પણ ભણેના મગી આવે તેમ છે. પણ એટલું બધું ભણાવવું શુ કામનું છે? જેટલા રૂપિયા બાળકને ભણાવવામા ખર્ચ કરવા પડે છે તેટલી રકમ તો તે આખા જન્મકારા સુધી કમાવા છતા પણ કમાઈ શકતો નથી, તેટલા રૂપિયા તેને માટે રાખી મુકવામાં આવે તો તે વડે તે જીવતાં સુધી સુખમા નિર્વાદ કરી શકે તેમ છે કેટલાય લોક કહે છે કે ભણવાથી કાંઈ લાભ નથી. અમારા બાળકો તો ભણ્યા સિવાય પણ પોતાના બાપ દાદાની મિત્રકતથી પોતાનો સુખ પૂર્વક નિર્વાદ કરી શકે તેમ છે. પરંતુ આવું કહેનાર માણસો એ પણ સમજી શક્તા નથી મૂર્ખઅભણ મનુષ્યો, ભણેલા માણસો કરતા પોતાના પૈસાનો દુરપયોગ વધુ કરી શકે છે તેને તે નકામાં કામોમાં ખર્ચો નાખે છે. તેનાથી તે જાતે કાંઈ લાભ મેળવતા નથી, તેમ બીજાને પણ કાંઈ લાભ આપી શક્તા નથી. તે મદદ સુખી રહે છે. તેમને સ્વમામા પણ સાચી શાંતિ અને આનંદ મળી શકતો નથી.

કેટલાક લોક જીવનની અત્યંત અવસ્થાને ભણવાને માટે માત્ર દિવસ પ્રયત્ન કરી શકે છે. તે પોતાની માનસિક શક્તિયોને અનિર્વચનીય વાતોની શોધમા વ્યર્થ નષ્ટ કરે છે. જો તે તેનો કાંઈ બીજા કામમા ઉપયોગ કરે તો તેથી અનેક લોકોપયોગી કામ કરી શકે તેમ છે. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ગીતામા કહ્યું છે કે—

અવ્યક્તા દીનિ ભૂતાનિ વ્યક્ત મધ્યાનિ ભારત ।

અવ્યક્ત નિઘનાન્યેવ તત્રકા પરિ દેવના ॥

જગત્ એ દર્પણ જેવું છે. જો હમણે તો તેમાં દસવું મુખ જણાયો, રોતા હોઈશું તો રડવું પ્રતિમિત્ય જણાવે. આપણે જેવા છીએ તેવાજ આપણે તેમા જણાઈશું. જેવાં યરમા આપણે આપણી આંખે પહેરીશું તેવુંજ જગત્ આપણને જણાશે.

આ મંસાર મહાન કર્મક્ષેત્ર છે. આપણે અર્ધ કર્મ કરવાને માટે આવ્યા છીએ. આપણું કર્તવ્ય છે કે આપણે સુખ, દુઃખ, કે દાનિ, લાભની કાંઈ પણ દરકાર ન ગણના ધર્મપૂર્વક હિંસાહથી પોતાના કર્તવ્યોનું પાલન કરવું જોઈએ અને આપણ તથા બીજાનું કલ્યાણ કરવામાંજ જીવનને વ્યતિત કરવું. એજ પુરુષાર્થ છે. તેવું ફળ એજ સાચો આનંદ છે. એજ શાંતિ છે અને એજ મોક્ષનો એક માત્ર માર્ગ છે.

વાસુ જગન્મોહન વર્મા.

આનંદમય જીવન.

પ્રકરણ ૧ છું.

મુખી શી રીતે થવાય !

યથાકારી યથાચારી તથા ભવતિ ।

સાધુકારી સાધુ ભવતિ, પાપકારી પાપી ભવતિ ॥

સૂત્રાદિપ્તક ।

ભાષાર્થ—જે જેવું આચરણ થા પર્તન કરે છે, તે તેવોજ થાય છે. પાપ કરનાર પુરુષ પુણ્યપ્રાપ્ત થતો નથી, પાપ કરનાર પાપીજ બને છે.

પરમાત્માએ આપણને મનુષ્યનો જન્મ આપ્યો છે જેથી આપણે તેમનો મહા ઉપકાર માનવો જોઈએ. પરંતુ મનુષ્ય જન્મ પામણ કર્યાનો આપણો ઉદ્દેશ આ છે તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. આ મંત્રારમાં અન્નને આપણે જન્મ બને તેમ અધિક મુખી કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, એ પ્રકારના મનને ધણા માને છે અને ઘણા ધર્મી બુદ્ધિજીવિવારના હોય છે. આપણાથી ત્યાં મુખી બને ત્યાં મુખી અન્ય મનુષ્યોને મુખ તો આપવું જોઈએ એ સારું છે. અને તેની સાથે સાથે આપણે પાપ મુખ મળે તેવા યત્ન કરવો જોઈએ, પરંતુ પોતે એકલાએજ મુખની ધન્યતા રાખવી એ યોગ્ય નથી. મુખ પ્રાપ્ત કરવું એ આપણું કર્તવ્ય છે અને પ્રયત્ન કરવાથી મુખ મળે છે. મુખનો ઉપભોગ કર્યાને માટે આપણે આપણા મનને દમિરાં આનંદિત રાખવું જોઈએ, મનને આનંદિત રાખવાથી આપણે આનંદમાં ન્દી રાશીને છીએ તેમ અન્નને પણ તેનો લાભ આપી રાશીને છીએ. જેથી આપણે જોઈએ આનંદમાં ન્દી સદાય તેટલા આનંદમાં રહેવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. દમમુખા અને આનંદી મનુષ્યોના મદનમાંથી આપણને કેટલા મુખનો અનુભવ થાય છે તેના મર્મ જાણી શકાય નહીં. આ મંત્રારમાં દરેક મનુષ્યે મુખ મેળવી આનંદનો અનુભવ કરવો પાતો હુષ્કામાં ન્દી કલેશનો અનુભવ કરવો એ બને પેનાનાજીવ રાખમાં છે.

વિદ્યા અને મંદિરામાં પણ ભવિષ્યમાં સુખ અને આનંદ મગ્નનોજ એની ધમ્મર ઉપર શ્રદ્ધા રાખી અને સુખી જીવન ગાળવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આવા વખતમાં પોતાના શુભ વિચારોના બધે પોતાનો સ્વભાવ આનંદમય બતાવવો જોઈએ. પરંતુ આનંદિત સ્વભાવ ધણા માણસો રાખવાની ઇચ્છા રાખે છે છતાં ધણા વખત ટકતો નથી જેથી આનંદિત સ્વભાવ દમસ્કોને માટે કાયમ રહે તેને માટે આપણા સ્વભાવ ઉપર હમેશા નજર રાખવી પડે છે. અને આપણે આપણા સ્વભાવના દ્રષ્ટા થવું પડે છે.

ધણા માણસો કહે છે કે આ મંસારજ દુઃખમય છે, અને આવા નિરાશાજનક વિચારોથી ધણા દુઃખમાંજ પડ્યા ગયે છે. પરંતુ આવા દુઃખપ્રદ વિચારોને માત્રી નિરુત્તમ થઈ નેત્રા કરતાં જે વિચારોથી મનુષ્ય જન્મની એટલા વધારનારી અને પોતાના મનને ઉત્તમ દિત કરનારી મદગતિની આશા ઉત્પન્ન થાય તેવા વિચારોનું સેવન કરવું એ વધુ હિતકર છે.

મનુષ્યોએ ઉદર નિર્વાહને માટે જમે તેમ કરીને દરરોજ પોતાનો સમય ગાળવો અને તેમાંજ જીવન વ્યતિત કરવું એ કાંઈ ખર્ચ કર્તવ્ય નથી. પોતાનું જીવન સાર્થક થાય તેવા કાર્યમાં સમય ગાળવો એજ મમયનો સદુપયોગ છે. જન્મની માર્થકતા છે.

પોતાના જીવનનો ઉદ્દેશ શું છે, અને કર્તવ્ય શું કરવાનું છે એનો એક મિદાન્ત દરેક માણસે નક્કી કરવો જોઈએ. ધણા માણસો પ્રયત્ન કરે છે પરંતુ પોતાનું ખર્ચ કર્તવ્ય શું છે તેનો નિર્ણય કર્યા મિત્રાચર જેમ નદીમાં નાંખેલું ફુલ ગમે તેમ તણાવું, અથડાવું, કુટાવું ગમે ત્યાં તણાયા કરે છે, તેરી રીતે પોતાનું જીવન અવ્યવસ્થિત અને અનિશ્ચિતપણે ગાળ્યાં કરે છે.

મંસારમાં સર્વ કાર્ય દેશકલાનુમાર થયાં કરે છે, અને તેથી આપણા જીવનનો કાંઈ એવો ઉદ્દેશ કદાપી ન હોઈ શકે કે જે આ સંમાગમાં ન સાધી શકાય. જેવી રીતે પોતાની જીવન યાત્રામાં માછલીનું કાંઈ કર્તવ્ય એવું ન હોઈ શકે કે તેનો મંબધ જળની માથે ન ટોઈ શકે, અથવા તો પાણીમાં ન ગાળી શકે, કેમકે પાણીના મિત્રાચર માછલીનું જીવનજ દહી શકવું નથી, તેરી રીતે જ્યારે આપણે આ મંસારમાં મ્હીએ છીએ તો પછી જરૂર આપણા જીવનના પ્રધાન હેતુની મિદી આ સંમાગમાં થઈ શકવી જોઈએ.

મનુષ્ય સૃષ્ટિ લાખો કે કરોડો વર્ષથી છે અને તેના કેટલાંય વર્ષ સુધી ચાલ્યાંજ ગયેલાની, તે તેમાં આપણા જીવનનો ઉદ્દેશ કાંઈ એવોજ હોવો જોઈએ કે આપણે જેનું મંસારમાંજ પાલન કરી શકીએ અને આપણને કાંઈ વિધિ મનારી શકે નહિ.

ધન કમાવું, માન તથા ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરવું અને નાના પ્રકારની ઉપાધિઓથી વિભૂષિત થવું એવાં કાર્યો તો આ જગતમાં દરેક માણસ કર્યોજ કરે છે. આ જગતમાં તે કરતાં વળી બીજાને કેવો ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ ? પરંતુ બે સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી વિચાર કરવામાં આવશે તો જણાશે કે ખરી રીતે તેથી કાંઈ બીજોજ ઉદ્દેશ મનુષ્ય જીવનનો છે.

કોઈ પણ કાર્યની મિદિ કરવાને માટે કેવળ તેજ સ્થાન ઉચિત મમજવામાં આવે છે કે જ્યાં તે કાર્ય સરળતાથી ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ થઈ શકે. પરંતુ જ્યાં તે કાર્યને સિદ્ધ થવામાં વારંવાર વિધિ નડતાં હોય તે સ્થાનને કાર્ય કરવાને માટે યોગ્ય ગણી શકાય નહિ. આ મંસારમાં ધન, માન, ઐશ્વર્ય વિગેરેની પ્રાપ્તિ કરવાને માટે ધણાંજ કટ વેડવામાં આવે છે

અને તે તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે અનેક વિધી, માનસિક કલેગો અને અનેક પ્રકરની વિનય ચિંતાઓ તથા વિધી નડે છે. પ્રથમ તો તેને પ્રાપ્ત કરવાને માટે ધર્મજન કટ વેડેલું પડે છે, પછી તેનું શ્વાસુ કરવાને માટે ચિતા, આર્થિક દાનિ, આરોગ્યની દાનિ, માનસિક કલેશ અને દ્રાષ દ્રાષ વાર તો આત્માની પણ દાનિને મદન કરવી પડે છે. જેથી ખરૂં જોતાં આ આપણા જીવનનો રેતુ નથી. તે વિધીનું સ્મરણ કરનાજ થગ્ગી જવાય છે; અને તેનો ઘણાને અનુભવ પણ થયોજ હોય છે. ધન એ એક એવી વસ્તુ છે કે, જેને કમાવા અને મઝદ કરવાનું મનુષ્ય માત્ર ઘણે લાગે પોતાનું મુખ્ય કર્તવ્ય માને છે. તે ધનને માટે તેને દેવતા વિધી, કલેશ, શારીરિક અને માનસિક દાનિ સદન કરવી પડે છે. વળી આદ્યું એકદ વેડતા છતાં પણ ઘણા તેમાં સફળ થતા નથી અને કમાય છે, તો તેનો દુઃખેશને માટે પોતે ઉપયોગ પણ કરી શકતા નથી.

ધનના નિયમો ગદન અને અર્થોદિક છે. જે આજે રાજ્ય છે તે કાલે રંક બને છે. આજે જે ધનાઢ્ય હોય છે તે દિવસ ફરતા બીજા ભાગે છે, અને તેથી જણાય છે કે દેવગ ધનપ્રાપ્તિ એજ આ સંસારમા આપણા જીવનનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હોય એમ કદાપિ માની શકાય તેમ નથી અને તેનીજ રીતે જ્ઞાન મેળવવામાં કે અર્થે પ્રાપ્ત કરવામાં પણ અનેક સંકટો અને દાનિને સદન કરવી પડે છે છતાં પણ તેનો ચિરકાળ ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. તેથી એટલું તો જણાય છે કે આવા મદન ક્યે મળવા નાશવત પદાર્થોનેજ પ્રાપ્ત કરવાને માટે કાંઈ મનુષ્યને જન્મ હોય એ કાંઈ માની શકાય તેમ નથી. તો આપણા જીવનનો કાંઈ બીજોજ ઉદ્દેશ હોવો જાઈએ.

આપણે જે કાંઈ કામ કરીએ છીએ તેના સારા યા ખરાખ સરકારો આપણા જીવન-ઉદ્દેશ ઉપર જરૂર પડે છે. ગમે તો આપણું કાર્ય આપણા જીવનના ઉદ્દેશને અનુકુળ હોય યા પ્રતિકુળ હોય તો પણ જોઈએ કે આપણું એવું કંઈ ખરૂં કર્તવ્ય છે કે જેના ઉપર આપણા પ્રત્યેક કાર્યનો ચોટો યા ધણો, સારો યા ખોટો પ્રભાવ પડે છે. તે કર્તવ્ય એજ આપણા જીવનનો ખરો ઉદ્દેશ છે. એવું કર્તવ્ય તો આત્મ સંબંધી છે. આપણે ધન, માન, તથા અર્થે મળેલી કાર્યમાં ને મદન હોઈએ યા અમદન, પરંતુ આ કાર્યનાં સાધનો દ્વારા આપણો આત્મા ઘેડે યા ઘણે એજ ઉચ્ચ અથવા અવનત થવાનોજ. જ્યારે આપણા આત્માની ઉચ્ચ અથવા અવનતિ થતી એ આપણા પ્રત્યેક કાર્ય ઉપર આધાર રાખે છે તો એ સ્પષ્ટ જણાય છે કે માત્ર આત્માને ઉદાર તથા ઉચ્ચ બનાવવો એજ આપણા જીવનનો પરમ ઉદ્દેશ હોઈ શકે છે. દેવગ આત્માને ઉદાર અને ઉચ્ચ બનાવવા એ એક એવું કર્તવ્ય છે કે જેથી આપણને સાચું સુખ અને પૂર્ણ શાન્તિ મળે છે.

આપણા ઉદ્દેશને લક્ષ્યમાં રાખી કાર્ય કરવું જોઈએ. આપણે આ દુર્લભ જન્મને પામીને તેને વ્યર્થ ગ્રાપવો એ મોટામાં મોટું પાપ છે. આપણને મનુષ્યજન્મ આપીને પ્રભુ આપણા ઉપર એક મદદ ઉપકાર કર્યો છે. કાંજી કે આ જન્મમાંજ ને મનુષ્ય પ્રવલ્ન કરે તો ઈશ્વર રૂપ બની જાય છે. પોતે પોતામાં મળી શકે છે અને અનન્ય આનંદ અને સુખને મેળવી શકે છે. એવી યોગ્યતા આપણને દર્શાવે આપી છે. તેવી શક્તિ આપણામાં હોવા છતાં પણ આપણે આપણી ક્રિયાને ન સમજી, દુઃખ અને કલેગો ઉપર વિનય મેળવી

સુખ અને શાંતિને પ્રાપ્ત કરવાની યોગ્યતા હોવા છતાં પણ તે આપણે ન મેળવીએ તો તે આપણી મોટામાં મોટી ભૂલ છે, અને આવેલો વખત વ્યથા શુભાવવા લાગ્ય છે.

જે મનુષ્ય પ્રાપ્ત સુખનો ઉપયોગ કરતો નથી, તે અશ્વ દુઃખીજ રહે છે, જે પોતાના મલ્લવાન જીવનને અર્થ માનીને નષ્ટ કરી દે છે તેને સુખ કદી ન મળતાં દુઃખમાંજ રવડાં કરવું પડે છે. આ દિવ્ય જગતની અસૌકિક સુંદરતા આપણા નિત્યના સહવાસની વસ્તુ સર્વ જવાથી આપણે તેના ઉપર ધ્યાન આપતા નથી, અને કદાચ આપીએ છીએ તો પણ તેમના અંતઃકરણમાં કૃતજ્ઞતા નજૂત થતી નથી. મહાન પુરુષો કહે છે કે, ઇશ્વર અનંત કૃપાળુ છે, પરંતુ તેનાં જે કર્તવ્યોથી ઇશ્વરનો પ્રેમ પ્રત્યક્ષ અને તત્કાળ અનુભવમાં આવી શકે, તેને તે ખતાવી શકના નથી. ક્ષુદ્ર જંતુઓની માફક આપણને પણ ઇશ્વર ખાવાને અન્ન, પહેરવાને કપડાં અને શરીરનું આરોગ્ય આપે છે પરંતુ તે ઉપરાંત ઇશ્વરની લીલાનું ઐશ્વર્ય સમજવાની શક્તિ એકવા મનુષ્યમાંજ છે અને તેથીજ આપણે તે પરમ કૃપાળુ ઇશ્વરના પરમ ઋણી છીએ.

એકાંત સ્થાનમાં એટલી ભગવદ્સ્મરણ કરવાની માથે બહાર વન ઉપવનોમાં જઈને નિરંજણ કરવું નોંધ્યો. મયમ કરવાની સાથે સુખને પ્રાપ્ત કરવું એ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે. ઇશ્વરે સંસારની રચનાજ એવી રચી છે કે વિચાર કરનાર અને જ્ઞાની દરેક માણસને સુખજ મળવું નોંધ્યો. પછી તેણે તે સુખનો અનાદાર કેમ કરવો નોંધ્યો? જગતમાં પશુનીનાં ગાયન પવનનો સજ્જમણાટ, ઝરણોનો ખળખળાટ વિગેરે મનુષ્યને કુદગ્નિ લીધા આનંદનું ભાન કરાવી, ઇશ્વરની અસૌકિક ગતિનું જ્ઞાન આપે છે.

ઘણી વખતે સુખ મેળવવાનો આવેલો વખત આપણે હાથે કરીને શુભાવીએ છીએ. જે મનુષ્ય પોતાનો જન્મ સુખમાં વ્યતિત કરી શકતો નથી તેણે શરીર ધારણ કરવા છતાં પણ પિશાચ લુપ્તજ મમજાવો નોંધ્યો, કારણ કે તેને શરીર મળવા છતાં પણ તેનો સદુપયોગ કોણે નથી. આપણને સુખ કે દુઃખ મળવામાં આપણે પોતેજ કારણ કેપ છીએ. જે જે ચિંતિત સુખકર વા દુઃખમય આપણને પ્રાપ્ત થાય છે તે આપણા હાથેજ આપણે મેળવેલી છે. કારણ કે આપણી ભૂલ મિથ્યા કદી પણ આપણને હાનિ થતી નથી. સુખ મેળવવાનાં સર્વ આધન ઇશ્વરે મનુષ્યને આપેલાંજ છે. ઇશ્વરના મંકેતાનુસાર જે કાંઈ બને છે તે હિતકારકજ છે. બીજાની વસ્તુ પ્રાપ્ત કરનાની ઇચ્છા મખતાજ પોતાની વસ્તુ નષ્ટ થાય છે.

વળી દુઃખ, ચિંતા, રોગ વગેરે બહારનાં કારણોથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે. જેમકે અત્યંત ગ્રમી મેંઘધીનો વિશેષ, તેમનો આપણી સાથે અણખનાવ અથવા તેમનું ખરાબ ક્રમમાં પ્રવૃત્ત હોવું વિગેરે ઘણા બનાવો છે કે જેથી આપણને દુઃખ થાય છે. જે ઘોષ આપણને ખગામ વચન મલજાવે છે કે આપણું 'જોડું' જોલે છે તો આપણું મન આખો દિવસ ખિન્ન રહ્યાં કરે છે, અને દુઃખનો અનુભવ થાય છે. આમ સમાજમાં રહેનારને તો વારંવાર દુઃખના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થયાંજ કરે છે. પરંતુ આપણને બહારથી જણાતા દુઃખદ પ્રસંગો એ સ્ત્રી નથી, જેથી નો વિપત્તિનો સાચો મર્મ જાણવામાં ન આવે તો અવિચારથી તેથી આવી પડતા દુઃખને ન માનીને તેના અંતર્ગત પ્રાપ્ત થનાર સુખ અને લાભની તરફ ધ્યાન અવસ્થા આપણુંજ નોંધ્યો. આત્માને એક જગ્યાએ મજામૂતીથી બંધનમાં રાખનાર સુખ

ક્રોધ એ મહાન શત્રુ સ્વપ્ના વૈતરણી નદી ।

સંતોષો નંદનવનં શાંતિરેવહિ કામધુક ॥

અર્થાત્—ક્રોધ એ મહાન શત્રુ છે. આશા એ વૈતરણી નદી છે, મંતોષ એ નંદનવન છે અને શાંતિ એ કામધુક છે. કદાચ આપણે આપત્તિમાં આવી પડીએ તો તેની ચિંતા કરવાથી વધુ દુઃખી થઈએ છીએ. જેમકે માણુમને મરવાનું તો નક્કીજ છે તો પછી હવે મરવું પડે. શું કરીશું એવી આગળથી ચિંતા કરીને દુઃખી શા માટે થવું જોઈએ. જો સુખમાં રહેતાં ન આવડે તો તેનો દોષ આપણોજ છે. સીરને બંધન કરી શકાય છે, કાંઈ મનને કાંઈ બાંધી શકતું નથી. તેવીજ રીતે જેને આત્મ સામર્થ્ય ઉપર વિશ્વાસજ છે તેને પછી દુઃખ એવી કાંઈ વસ્તુ છેજ નહિ, જેને તરતાં આવડે છે તેને હજી પાણીનો ડર શા છે. તેવીજ રીતે પ્રાપ્ત દુઃખને આત્મ સામર્થ્યના બળે જેને ટાળી-શક્તિ આવડે છે તેણે પછી દુઃખથી વ્યર્થ શા માટે ગોવાવું જોઈએ? નહીંજ. આત્મામાં સદા શાંતિ, સુખ, અને આનંદનોજ વામ છે. તેમાં જેને વિશ્વાસ છે તેને પણ સદા શાંતિ, સુખ અને આનંદનોજ અનુભવ થાય છે.

મારા મિત્રનું સ્વપ્ન.

(લેખક:—શ્રીયુત્તમ કિશોરદાસ નાથાલાલ દેશાઈ. ખી. એ. એલ.એચ. ખી.)

તારીખ ૧૭ મી એપ્રિલ સને ૧૯૧૬ ની રાતના નવ વાગે હું મારી શુદ્ધ લઈ જાણી બોડેલી સ્ટેશનના વેઈટીંગ રૂમમાં કામ પરવારી કંઈક બેચેનીમાં મારી ચારપાછમાં નિંદ્રીત અવસ્થામાં આડા થયો હતો, તેવામાં એકાએક અવાજ આવ્યો;

“સ્વામી” આ શબ્દ સાંભળી હું અજબ થયો; અવાજ ઝોળખ્યો, અને તે સ્થિતિમાં આમ તેમ જોવા લાગ્યો. અવાજ કંઈ જાણુથી આવે છે તે સમજી શક્યો નહીં. મન કાણમાં રાખી પુનઃ આંખ મીંચી પડી રહી. પુનઃ અવાજ આવ્યો. “સ્વામીનાથ, મારી સામે દષ્ટિપાત કરો” હું આમ તેમ કાફરીમાં મારતા લાગ્યો પણ કંઈ સમજી શક્યો નહીં. સહેજ ગભરાયો અને મુઝેથી બોલાઈ જવાયું કે જે દોષ તે સદાએ આવ્યા. પ્રત્યુત્તર મળ્યો, “આમ જીવો બંધાયા, હું તમારી સહાયતા છું. વિવ્રબ ન કરો. હું આપની પાસે અંતની બીજા માગવા આવી છું. આશા રાખું છું કે મને નિશ્ચિત નહીં કરો.”

સાંભળી કદાચ મુજબ મૃત દેહ, લોગ અંશુકા જેવડા આકારે સર્વ સ્વેદો મારી અંતે મળતો જોઈ મનમાં એક પામતો બોલ્યો. ‘ઝાણુ દેવી !’ જવાબ મળ્યો, ‘હાજી એજ દેવી આપણી સહચારીણી. અત્યારે આપને દુઃખોદધીમાં ફેંટી મૃત્યુલોક તથા મન દ્વં ને સ્થળે લઈ જાય તે સ્થળે જવા તૈયાર થઈ આપની આજ્ઞાની રાહ જોતી ઉભી છે. સ્વામીનાથ, વિવ્રબ નહિ કરો. સ્વપ્નને રાખ આપે. આ દેવદૂત વધુ વખત રોકાવાની ના પાડે છે.”

અશુભ પૂર્વ આપે, ગળગળા અવાજ મેં પ્રશ્ન કર્યો, “ દેવી, તમને આજ ગમ્યું ? આટલા વર્ષ સાથે સુખ દુઃખ ભોગવી મને એકલાને-જોડી તમને જવા દેવાની આજા માગતી આપી શકતી નથી. ” જવાબ મળ્યો, “ મહારા મૃત્યુલોકના સદચારી, સર્વ ગર્હ મુક્તી ભૂતી જાવ. મહારા મૃતદેહ (રામ) મારા પિતાને ત્યાં ઘરમાં પડેલું છે. સર્વ હતું ન હતું મર્ત મયું, તેનો હર્ષ શોક કરવો વૃથા છે. મંસારની ઘટમાળ આમજ ચાલે છે. આપ તો રહેવામાં નોકરી કરોહો, વળી તેમાં ગાર્ડની. આગગાડીમાં અસંખ્ય ઉનારૂઓ ભેસે છે; ઇન્જીત સ્ટેશને ગાડી આવતાં તે ઉનારૂઓ કિતરી જાય છે અને અન્ય ઉનારૂઓ ભેસે છે. મારી સંમારવાના પુરી ગર્હ છે. હવે તો આ દેવદૂત જ્યાં દોરી જાય ત્યાં જવા તત્પર ગઈ છું. ”

હું ઠહેલા લાગ્યો, “ દેવી, ગમે તેમ કરો પણ આ તમારા સદચારીને તો સાધેજ દ્યો. મારી પણ આ હેલ્થીજ પ્રાર્થના છે. ” જવાબમાં મારી દેવી બોલવા લાગી, “ મૃત્યુ-લોક સાથે હવે મારે મંબંધ નથી. મારાં સંસાર બન્ધન તૂટ્યા છે. હવે આપની આજા પાળવાનો મને અધીકાર નથી. હવે દેવલોકની આજા માન્ય કરવી એ મારી ફરજ છે. તેમ છતાં પણ મારે આપને ચીંતની સલાહ રૂપે એ બોલ દેવા છે. જે આપ જાંદગી પર્યંત હૃદયમાં ધારસો. “ જુઓ, આપની જિમ્મર નાની છે, ઇદ્રિયદમન કરતાં શીખજો. આપનો સ્વભાવ ભોજો છે. સ્હેજમાં વિશ્વાસ રાખી ઠગાઇ જાવ તેવા છો. ચાલુ જમાનો વિચિત્ર છે. માટે પાત્ર જોઇ વિશ્વાસ કરવો હિતકર છે. કારણ ડાળતો ડાળ દિન પ્રતિદિન વધતો જાય છે. માતા પિતાપર અથાગ પ્રેમ રાખજો. સર્વ જગતના પ્રાણીને ભાંકે તરીકે ગણજો. તેમ હિંચ, નીચ, ગરીબ, તવગર, હિન્દુ, મુસલમાન કે ખ્રીસ્તિ કે પછી ગમે તે જાત હોય તે સર્વ એકજ પિતાના બાળક છે. એવો સમભાવ સદા હૃદયમાં રાખજો. દુઃખની દાઝ જાણજો. દયા રાખોઠા તેવીને તેવી રાખશો. દુનીઆના કારસ્યાની લોકો સાથે બેળાશો નહીં. કુર્મગી લોકોની ભેળત કરશો નહીં. એવા લોકોને સુધારવા પ્રયત્ન કરશો. બીટીશ રાજ્ય પ્રત્યે અડગ ભક્તિભાવ રાખશો. રાગદોષી ને ચરકેલા મમજના મુવાનો પ્રતિ તિરસ્કાર દર્શાવશો. ”

વચમાંજ મહારી યવજ્જ ઇંદીઓની મરજ વિરૂદ્ધ પુજાર્થ જવાયું “ દેવી, દેવી, આ વચનામૃતની વૃષ્ટિ આજેજ અને આ સંધિતિમાં એ થું ! આ તો અગમખી ! આપણા સદવાસ દરમિયાન તમે મને આવી સુસવાદનો લાભ આપ્યો નહોતો. આ અથાગ જ્ઞાન પુર્ણ હૃદય ખોલ્યું નહોતું કે કદાચ તે રસના પ્રવાહની અંદર આપણે બંને રક્ષણ સ ઘર્ષ સીતારના તારની માફક એકતાર ઘર્ષ જાન, આટલું બધું તમારું હિંદુ જ્ઞાન કરાં છુપાવ્યું હતું ! દેવી ! મહારી હૃદયમંદિરની દેવી ! આ કરતાં તમે મને આ સમયે તમામ વચનામૃતનો સ્વાદ નહિ અપાડ્યો હોત તો આરં થાત. આ જ્ઞાન તમે ક્યારે અને કેવી રીતે મંપાદન કર્યું ? બધી વખતે તમે છુપાં છુપાં ધર્મે પુરોહો વાંચતાં હતાં, પરંતુ દેવી ! તમે આવી હિંચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી હશે તેવો મને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો. ”

“ મહારા મૃત્યુલોકના સદચારી જ્ઞાન એ દીપક છે, હૃદયના ઉપાણમાં પ્રચરતું ધામ છે. તે ધામની અંદર જ્ઞાનને રહેવાનું સ્થાન છે. તે ધામનું મનન કર્યોથી જ્ઞાનનો પ્રકાશ થાય છે, તે સુરસ્તે જાય છે તો સ્વર્ગની વાટે મંચરામ છે અને કુરસ્તે ચડે છે તો દુનિયામાં

તે મનુષ્ય અંધકારમાં ગોચાં ખાઈ અંતે નરકાધિકારી બને છે. મહારા હૃદય દેવતા, મહારા મૃત્યુની આગામી આવૃત્તી ત્રણ વર્ષ પહેલાં સ્વપ્નામાં ચર્ચ હતી. મૃત્યુલોક સ્વપ્નને ખોટો ગણે છે, અને તે અસ્તીર મગજ કે નખખાઈનું કારણ છે એમ ખતાવે છે. પરંતુ સ્વામિનાથ ! આવાં સાચાં સ્વપ્ન દોષકને કવચીતજ આવે છે અને તે ખાસ કરીને શુદ્ધ અને સાચા હૃદયનેજ આવે છે. બહાલા ઉપર કથીત સ્વપ્ન પછી મહાર્ મન સિધે રહેતે દોરાયું. કાંઈક લગવત્ ગીતાનું વાંચન શરૂ કર્યું અને તેમાંથી મહારાં જ્ઞાન-ચક્ષુનો વિકાસ થયો, સાચે સાચે ધર્મનાં પુસ્તકો વાંચ્યાં અને વાંચી તેનું મનન કરતાં શીખી, સમય જતાં જ્ઞાન અને અનુભવના યોગે મને જજુઈ આવ્યું કે કેટલાક મનુષ્યો જન્મ લેવા તે ફક્ત જગતમાં ખાતું પીતું અને પ્રતોષિતિને માટેજ છે એમ સમજી સ્વાર્થમાં અંધઃકાર સ્વસ્વાર્થ ખગાડી અંતે મરણને શરણ થાય છે, બધકે કહીએ તો જ્ઞાનતુલ્ય જીવન માળી પ્રભુએ અપેલા ઉચ મનુષ્ય જીવનનો દુરૂપયોગ કરે છે. આવા મનુષ્યો જગતમાં જનમ્યા કે ન જનમ્યા સરખા છે, જે લોકો પોતાનું સાફ કરી રાકતા નથી તે પારકાનું શુભકું કરી શકે. મહારા દેવ ! તમે ધેર આવતા સારે સર્વ પુસ્તક જાણુએ મૂકી તમારું મન રંજન કરવા સ્ત્રી કર્તવ્ય અનુસાર પ્રયાસ કરતી પરંતુ તમારી સાથે કદી પણ કોઈ પણ વિષયપર વાદ-વિવાદમાં ઉતરતી નહિ. કારણ તમે મને વધુ યાદ કરત અને તમારાથી એ ધા સહન કરવો મુશ્કેલ પડત. અતે એક વાત મહારે કહેવાની રહી જાય છે. મહારી પાછળ તમે ફરીથી કોઈ યોગ્ય કન્યા સાથે લગન કરજો. આવતી મહારી બહેનને મને જે સુખ આપ્યું છે તેનુંજ બધકે તેથી પણ વધારે સુખ આપજો. આપણા કુટુંબમાં સ્ત્રીઓનું માન ધણીજ ઉમદી રીતે સાચવવામાં આવે છે અને મને કહેતાં આંચકો આવતો નથી કે સ્ત્રીઓ દેવી તરીકે પૂજાય છે. અને વડું કહું તો નિચેના સિદ્ધાંતનો પૂર્ણ રીતે સાક્ષાત્કાર થાય છે. યજ્ઞ નર્યસ્તુ પ્રગ્યન્તે તજ રમન્તે દેવતાઃ મહારા પ્રભુ મહારો પ્રેમ મહાર મનન આ સર્વ ભૂલી જજો, પરમાત્મા તમને સર્વ સુખ અર્પે. તમારું હૃદય પાશાણમય કરજો. મને સંભાળી રહેન કરી કલેશ ન કરશો. આ મારી અંતની સીક્ષા છે અને વધુ કહું તો આપણા પ્રેમમય સંબંધની હેલ્લામાં હેલ્લી પાગળા છે. બહાલા ! હવે વધુ વખત ચાકવાય તેમ નથી. શું કરું, લાચાર છું. વિયોગ ચતાં હૃદય લગલગ બજે છે પણ પ્રભુની આતા માથે ચઢાવવી તદઅનુચાર વર્તન કરવું તે પ્રભુના પ્યારાં બાળકોની પ્રથમ પંક્તિની ફરજ છે. સ્વામી ! ઇશ્વરે આ સંસારમાં વસ્તુઓની જોડી બનાવેલી છે. જેમકે હૃદય અને અન્તઃકરણ અને રાત્રી, જન્મ અને મરણ, સુખ અને દુઃખ વિગેરે. અને સુખ આવે કુતાહ જનું, દુઃખ આવે ગોઠ કરવો તે એક જાતની યેવજા છે, સર્વ કોઈ સ્થિતિમાં પ્રભુમાં વિશ્વાસ રાખી હૃદયમાં સમતા ધારી ઈશ્વરી નિયમને માન આપવું તે પ્રાણીમાત્રનો ધર્મ છે, વખત હવે થયો ગયો, આ દેવદત્ત ઉતાવળ કરે છે. દાસી આત્મા માગે છે. આપનો સદા જ્ય યાઓ.”

મહારી આંખ મીંચાઈ ગઈ. ફરીથી આંખ ઉઘાડતાં બેજાકોનો જોઈ ધું તો વેપરીજ રૂમમાં મહારા સિવાય અન્ય કોઈ નહોતું. મનમાં ઘણો સંતાપ થયો, વિચારના વમળમાં ગોચાં ખાતાં બાકીની રાત્રી બેચેનીમાં મ્હા મુશ્કેલીથી ગાળી. બીજેજ દિવસે મહારી પત્નીના મૃત્યુના સમાચાર મને તાર દ્વારા મળ્યા, અને સ્વપ્નની સત્યતાનો સ્ફોટ થયો. પ્રિયવાચક આ સાથેજ હું આટલેથીજ વિરમું છું.

કોકિલાને ઉપાલમ.

(લેખક—શ્રીયુત વોર વેલ્લ લાલક)

અનુભવ પૂર્વે.

બાલી કાચ ન બાલા તારા દહુદા,
સુણતાં ઉપજે અતર આનંદ હોર ને,
તારા હાથે મીઠા બહુ દહુદા મને,
ધમધુ મધુરી કર્ણે એવા રોજ ને,
સંગીતમાં તું સ્વરેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છો ૧

સંગીતના સુર કાણે તુજને શીખ્યા ?
શીખીને નવ નાન્યો, નાન્યો કાંઈ ને,
વિશુ શીખ્યા મંગીત તુજને આવડે,
એ તુજ પર કુદરતની બાણ મહેર બે,
સંગીતમાં તું સ્વરેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છો. ૨

કાકિયા તારા મધુર દહુદા મહે સુણ્યા,
સુણતા સુણતાં હૃદય મદિ કંઈ થાય ને,
જે થાય તે કહેવાને શબ્દો નથી,
અનુભવજ્ય ખરેખર એ છે વાત ને,
સંગીતમાં તું સ્વરેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છો. ૩

પ્રણય તણો પહેનો પહેલે છે પાકું,
હોશે ને પ્રીતે પદના નગનાર ને,
જે નવ પદતા, તેને માનવ નવ ગણું,
પ્રેમ વગરના માનવ મુઠ્ઠા તુલ્ય ને,
સંગીતમાં તું સ્વરેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છો. ૪

અનુભવ પશ્ચાત્
પ્રેમ તણોજ પદાવે મૌને પાકું,
પણ પોતે ના પડે પ્રેમનો પાક ને,
આત્મજને ઉછેરે કાગ તણે ધરે,
એ તે કવી પ્રેમ વગરની વાત ને,
પોથીમાંનાં રીંગણાં ના અમને ગમે. ૫

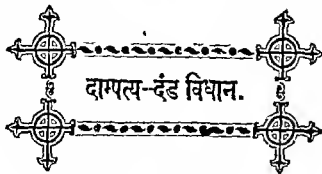
કહેવું તેવું કરવું ઉત્તમ રીત છે
ના વર્તે તે ગમારમાજ ગણાય ને,
હૃદય વિનાનું કથન અગોને નહિ બને,
પુનઃ કદિ ના હ ને એવો જોષ ને,
જા કોકિલા વધુ તને હુ ગુ કહું ? ૬

હીત વચન.

(સંગ્રહક—વાડીલાલ કાકુભાઈ સંઘવી,—અમદાવાદ.)

સંતપુત્રોનાં નીચેના આત્મહિતાર્થે વાક્યો દરેક બધુએ અવગ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે.

૧. યોગ્યતા હશે તો ધન, કીર્તિ, અને મોટાઇ વગેરે પોતાની મેળેજ પ્રાપ્ત થશે.
૨. જે ખાવાપીવામાં નિયમિત રહે છે તેજ પરમાત્મા સાથે મન જોડી શકે છે.
૩. અવતાર અધિક માર્થક કરવામા સ્વાર્થત્યાગ, પરમાર્થ પ્રેમ એ પ્રાધાન્ય વસ્તુ છે.
૪. પ્રભુ અને પ્રભુ ભક્તમાં તક્ષવત માનનાર ફળ પ્રાપ્તિમાં તક્ષવત પામે છે.
૫. દયા વગર દુઃખ મળતુ નથી, અને દુઃખ વગર દીનબધુ યોગખાતો નથી.
૬. ક્રોધએ દયા કરીને આપેલી વસ્તુ મેળવ્યા પછી તેનાજ વિરોધી બનવું એ પરશુઓ પશુ પસંદ કરતા નથી.
૭. ગમે તેને ગમે તે વખતે આપનાની દેવથી લાગ્યવશાત્ મર્યાદા પ્રાપ્તિ થઇ જાય છે.
૮. શાસ્ત્ર જે શામન તથા મુચના કરે તેનું માનથી અતુકરણ કરવું, એ મોલ પ્રાપ્તિનો સર્વોત્તમ ધ્વાજ છે.
૯. અગ્નિ સ્વરૂપ સંભાગમા જળ સ્વરૂપ સ્થિતિ યોગવશાત્ સ્વતઃ સાધન સ્વભાવે છે.
૧૦. સ્વભાવદ્રવ્ય વધારવાના સાધનોમાં સત્સંગ, સુવિચાર અને યોગાભ્યાસ એ મર્વોત્તમ છે.
૧૧. પ્રભુ પ્રત્યે પ્રીતિ તથા ભક્તિ વધવાથી કામરૂપ કીડાને દુઃકર્મરૂપી ફળો ખરસાવી દઇ આપણો પુણ્ય મંત્રક સાચી ગણે છે.
૧૨. 'ગંજ સરી ને વૈદ વેરી' એમ કરનાર માણસ ઉત્તમ લાભ મેળવી શકતો નથી.
૧૩. જે લોકવક્ષલ નથી તે પોતાના ધર્મનુશાનને પણ દૂષિત કરે છે.
૧૪. દીર્ઘ વિચાર કર્યા મિવાય કાર્ય કરનાર કાઈ વખત મોટી આફતમાં આવી પડે છે.
૧૫. આવકના પ્રમાણથી અધિક ખર્ચ રાખનાં લોકમાં અવિશ્વાસ, ધર્મની હાનિ, લધુતા અને ભિક્ષુકના વિગેરે પ્રાપ્ત થાય છે.
૧૬. પોતપોતાના વર્ણને અનુમારે મદાચારથી ધન પેદા કરવું તે ન્યાયમંપલ દ્રવ્ય કહેવાય છે.
૧૭. ન્યાં સુધી રાગ દ્વેષ રૂપ બીજો દ્રવ્ય થયાં નથી, ત્યાં સુધી અંસાર પન્નિમજ્જના અંકુરો કદી શાંત થવાનાં નથી.
૧૮. આ અનિત્ય દેહથી જેટલી તપશ્ચર્યા, જ્ઞાન, ધ્યાન, અને પગેપકારાદિ બની શકે તે કરી લેવું, એજ આ માનવ દેહનું સાર્થકપણ છે.
૧૯. જે મનશુદ્ધિ વિગ્રમાન હોય તો અવિગ્રમાન ગુણો પણ આવી મળે છે.
૨૦. વિપત્તિઓના મમદરૂપ વેલીઓને કાપવા માટે યોગ એ તીક્ષ્ણ ધારવાળા કુદામ સરખો છે.

(Matrimonial Penal Code.)

(લેખક:—શ્રીયુત જયંતિવાય મંગળજી ઓઝા. બી. એ.)

પ્રકરણ પહેલું.

પ્રસ્તાવના. (Introduction)

સ્ત્રીઓની મરજી વિરૂદ્ધ વર્તનનારા સ્વામીઓ અને સ્ત્રીનો પરમ અધિકાર નહીં સ્વી-કારનારા પુરુષોને સીધા કરવાને વાસ્તે ખામ Penal Code પીનલ કોડની આવશ્યકતા જણાવાથી તે નીચે પ્રમાણે બનાવવામાં આવે છે.

ક. ૧ આ કાયદાનું નામ દામ્પત્ય-દંડ વિધાન રહેશે, અને ભારતવર્ષમાં પરણેલા દેસી પુરુષ ઉપર તેનો અધિકાર ચાલશે.

પ્રકરણ બીજું.

વ્યાખ્યા. (Definitions.)

ક. ૨. હલનચલન કરવાની શક્તિવાળું જે જંગમ દ્રવ્ય સ્ત્રીઓના સંપૂર્ણ અધિકાર-માં છે તેનું નામ પતિ.

ઉદાહરણ. (Illustrations.)

અ. ટ્રંક, પેટી વગેરે પતિ યર્ષ શક્તિ નથી. કારણ જંગમ દ્રવ્ય હોવા છતાં તે સજીવ નથી.

વે. ગાય, ભેંસ, વાછડા પતિ યર્ષ શક્તિ નથી કારણ સજીવ હોવા છતાં તેમનામાં પોતાની ઈચ્છાનુસાર કાર્ય કરવાની શક્તિ છે. સ્ત્રીઓની સંપૂર્ણ સત્તામાં નહીં હોવાથી તેઓ પતિ યર્ષ શક્તિ નથી.

ફ. વિવાહિત સ્થિતિમાં જે પુરુષ સ્વતંત્રતાપૂર્વક કંઈ કામ કરી શકતો નથી તેનું નામ પતિ.

ક. ૩. જે સ્ત્રી પોતાના પતિનો મિલકત તરીકે ઉપયોગ કરી શકે છે તેનું નામ તે પતિની સ્ત્રી અથવા પત્ની.

વિવરણ (Eplanation).

મિલકતનો અધિકારી પોતાની મિલકતને મારી ખીટી પણ શકે છે.

ક. ૪. પૂર્વજ-મમાં કરેલાં પાપોના પ્રાચલિતને માટે ભોગવવી પ્રતી સ્થિતિને વિ-વાહિત સ્થિતિ સમજવી.

પ્રકરણ ત્રીજું.

Of Punishments. શિક્ષા સંબંધી.

ક. ૫. આ કાયદાની અનુસાર અપરાધીને નીચે પ્રમાણે શિક્ષા થઈ શકે છે -

૧ શયનગૃહમાં અથવા બીજા કોઈ એરડાની આર દિવાલો વચ્ચે કે

કેદ બે બાતની છે -

૧ સખ્ત, એટલે કે તિરસ્કાર સુક્ત શબ્દના પ્રયોગ સાથેની.

૨ સાદી

૨ દેશ નિકાલની સજા - એટલે કે બીજા કોઈ સ્થળ પર મોકલવાની શિક્ષા અથવા શયનગૃહની બહાર દાકી કાઢવાની શિક્ષા.

૩ પત્નીના દાસત્વનો અંગીકાર.

૪ પોકેટ મની (Pocket Money) બંધ કરવાની શિક્ષા.

ક. ૬. આ કાયદામાં ફાસીનો અર્થ એવો થાય છે કે સ્ત્રી પોતાના પિતાને અથવા કોઈ એળખીતાને સાં આલી જશે અને થોડા વખતમાં પાછી આવવાની ઇચ્છા કરશે નહીં.

ક. ૭ નાના અપરાધોને માટે નીચે લખેલી શિક્ષાઓ ફરમાવવામાં આવે છે.

૧ મ્હો અડાવણ (પત્ની મ્હો અડાવણ)

૨ ભૂ-ભંગ.

૩ સુપચાપ આંમુનો વર્ષાદ અથવા ઉંચે સ્તરે રૂદન

૪ પતિનો તિરસ્કાર.

પ્રકરણ ચોથું.

અપવાદ (General Exceptions)

ક. ૮. સ્ત્રીએ કરેલું કોઈપણ કામ અપરાધ ગણાશે નહીં.

ક. ૯, સ્ત્રીની આજ્ઞાનુસાર પતિએ કરેલું કોઈપણ કામ અપરાધ ગણાશે નહીં.

ક. ૧૦ દાંપત્ય-દંડ વિધાનના કાયદાથી બચવાને વિવાહિત પુરુષ બીજા કોઈ પક્ષ કાયદાનો આશ્રય લઈ શકશે નહીં.

પ્રકરણ પાંચમું.

અપરાધ કરવામાં સહાયતા આપવા વિષે. (Abetment)

ક. ૧૧. જે - માણસ.

૧ અપરાધ કરવાને પતિના કાન ભંભેરશે, અથવા તેને પ્રવૃત્ત કરશે અથવા ઉત્સાહિત કરશે.

૨ જે માણસ અપરાધ કરવામાં સીધી મદદ કરશે, અથવા અપરાધ થતી વખતે પતિની સાથે રહેશે તે માણસ દાંપત્ય અપરાધો કરવામાં સહાયતા આપનાર તરીકે અપરાધી ગણાશે.

વિવરણ.

સ્ત્રી અને અવિવાહિત પુરુષ આવા અપરાધના ગુનેગાર થઈ શકે છે.

ઉદાહરણ.

જ રામ સ્વામીનો પતિ છે. ચંદુનાથ અવિવાહિત પુરુષ છે અને એક સ્ત્રી એસીને મદદપાન કર્યું મદદપાન દાંપત્ય અપરાધ છે. ચંદુનાથે એ ગુનેગાર કરવામાં રામને સહાયતા આપી.

૪. સુશીલા રામની માતા છે. રામ સ્થાયનો પતિ છે. સુશીલાના કહેવાથી સ્થાયીની ઇચ્છા વિરુદ્ધ રામે ખર્ચ કર્યું. સ્ત્રીની ઇચ્છા વિરુદ્ધ ખર્ચ કરવું એ દાંપત્ય અપરાધ છે. સુશીલાએ આ અપરાધ કરવામાં સહાયતા આપી.

ક. ૧૨. જે કોઈ વિવાહિત પુરુષ અન્ય વિવાહિત પુરુષને દાંપત્ય અપરાધ કરવામાં સહાયતા આપશે તો તે પણ સ્ત્રી અપરાધીના જેટલીજ શિક્ષાને પાત્ર થશે; પણ તેના ન્યાય યોગ્ય અદાલતમાં (Competent court) થશે.

વિવરણ.

યોગ્ય અદાલત એટલે કે અપરાધ કરવામાં સહાયતા કરનાર પતિની પત્ની.

ક. ૧૩. સ્ત્રી અથવા અવિવાહિત પુરુષ દાંપત્ય અપરાધ કરવામાં સહાયતા આપશે તો કેવળ તિસ્કાર, બ્રુલંઝ, અશુભાત અને રૂદનદ્વારા દંડિત થશે.

પ્રકરણ ૬ કું.

Of Offences against the State.

રાજદ્રોહ સંબંધી.

ક. ૧૪. આ કાયદામાં 'રાજ્ય' શબ્દનો અર્થ 'સૌ સામ્રાજ્ય' એવો થશે.

ક. ૧૫. જે વ્યક્તિ પોતાની સ્ત્રી સાથે વાદવિવાદ કરશે, અથવા વિવાદ કરવાને પ્રવૃત્ત થશે અથવા વિવાદ કરવામાં સહાયતા આપશે તે વ્યક્તિને ફાંસીની શિક્ષા (Capital punishment) ફરમાવવામાં આવશે, એટલે કે તેની સ્ત્રી તેનો ત્યાગ કરી દેશે, અથવા તો રામનગૃહમાંથી હાંડી કાઢશે અને પોંટ મળી બંધ થશે.

ક. ૧૬. જે વ્યક્તિ પોતાના મિત્રોને સહાયક બનાવશે, અથવા સંતાનને બોળવીને પોતાના પક્ષમાં લેશે અથવા બીજે કોઈપણ પ્રકારે સ્ત્રીની સાથે લગ્ન કરવાના ધરાદારી વાદવિવાદ કરશે તેને ફેશનિકાલની સજા ફરમાવવામાં આવશે, અને અશુભાત, રૂદન, તિસ્કાર વગેરે દ્વારા પણ શિક્ષાને પાત્ર થશે.

ક. ૧૭ જે પુરુષ પોતાની સ્ત્રીને છોડી, અન્ય સ્ત્રી તરફ કોઈ પણ પ્રકારની લાગણી પ્રદર્શિત કરશે તે લંપટતાનો (Incontinence) અપરાધી થશે.

વિવરણ. (૧).

પોતાની સ્ત્રીને છોડીને કોઈ અન્ય યુવતી તરફ કોઈપણ પ્રકારની લાગણી—દયા કે સહાનુભૂતિ બતાવવાથી લંપટતાનો અપરાધ સિદ્ધ થયેલો ગણાશે.

ઉદાહરણ.

રામ સ્થાયનો પતિ છે. મોહિની એક બીજી સ્ત્રી છે. મોહિનીનો ન્હાનો છોકરો દેખાવમાં બહુ સુંદર હોવાથી રામ તેને ખ્યાલથી રમાડે છે, અને કેટલીક વાર ખાવાનું પણ લઈ આવે છે. આથી રામ મોહિની પર આસક્ત છે એમ સિદ્ધ થયેલું ગણાશે.

વિવરણ. (૨).

વિના કારણ સ્ત્રીઓ પતિને આ ગુન્હાના અપરાધી ઠરાવી શકશે. એ અપરાધ કયો નથી એમ કહીને કોઈ પતિ છુટી શકશે નહીં.

અપરાધની આસંકા માત્રજ અપરાધ પૂરવાર કરવાને બસ છે.

વિવરણ (૩).

વિના કારણ પતિને અપરાધી ઠરાવવાની સત્તા મોટે ભાગે કુરૂપ સ્ત્રીઓની, અથવા ચરડી સ્ત્રીઓની, કે બુદ્ધ પતિની સ્ત્રીઓની રહેશે. જે કોઈ યુવતી આ અધિકારને માટે

માગણી કરતો તેણે પૂરવાર કરવું પડશે કે તે ખરાબ સ્વભાવની છે અથવા તે આપની ઘાઠકવાઈ છે, અથવા તે પોતે ધણીજ દેદારી છે.

ક. ૧૮. જે પુરૂષ લ પટતાનો અપરાધી કરશે તે આ કાયદામાં લખેના બધા દંડોને પાત્ર થશે, એટલુંજ નહીં પરંતુ આ કાયદામાં નહીં લખેલ બીજી શિક્ષાઓને પણ પાત્ર થશે.
પ્રકરણ સાતમું.

Of Offences relating to the Army of Navy.

પટ્ટન અને નૌકા સંબંધી અપરાધ.

ક. ૧૯. આ કાયદામાં પટ્ટન અને નૌકાસેન્યનો અર્થ પુત્ર, પુત્રી અને પુત્ર-વધુ એવો થશે.

ક. ૨૦. ગૃહિણી સાથે વિદ્રોહ કરવામાં જે પતિ પુત્રને અથવા પુત્રીને અથવા પુત્ર-વધુને મદાયતા ઓપશે તે તિરસ્કાર યુક્ત શબ્દો અને રૂદ્ધ દ્વારા શિક્ષિત થશે.

પ્રકરણ આઠમું.

(Of Offences against the Domestic.)

ઘરમાં શાંતિ ભંગ કરવાનો અપરાધ.

ક. ૨૧. જે અથવા એથી વધારે વિવાહિત પુરૂષો જે નીચેલખેલા કાઠપણુ આશય-થી ભેગા થશે તે તેમનું એકન યવુ કાયદા વિરુદ્ધ ગણાશે.

૧ મઘપાન કરવાને માટે અથવા બીજા કાઠપણુ પ્રકારના દાંપત્ય અપરાધો કરવા માટે.

૨ પોતાનો અધિકાર બતાવીને સ્ત્રીઓને બંદીવસાવવાનો પ્રયત્ન કરવો અને તેમને પોતાનું પ્રમુત્ત સંપૂર્ણ રીતે પ્રકાશિત ન કરવા દેવા માટે.

૩ કાઠ સ્ત્રીની આજ્ઞાનુસાર કામ થવા દેવામાં વિદ્વ નાંખવા માટે.

ક. ૨૨. જે પુરૂષ જે કાયદે ભેગી થયેલી મંડળીમાં સામેલ દર્શો તે કડવા શબ્દો સંભળશે અને સખ્ત કેદને પાત્ર થશે.

મઘપાન સંબંધી.

ક. ૨૩. બાટલીમાં રાખવામાં આવતી અને કાચના પ્યાલામાં નાંખી પીવામાં આવતી કાઠપણુ પ્રવાહી વસ્તુ મઘ છે.

ક. ૨૪ ઉપર જણાવેલ મઘ જેની પાસે રોય તે મઘ-પીનાર છે.

વિવરણ

જો કે તે માણસ તે પ્રવાહી પત્રથને અડ્યો પણ ન હોય છતાં પણ તે મઘ પીનાર ગણાશે.

ક. ૨૫. મઘ પીનારને સંખ્યા સમયે શયનગૃહમાં સાદી અથવા સખ્ત કેદ ફરમાવવામાં આવશે.

બંદ મથાવણું. (Of Rioting.)

ક. ૨૬. સ્ત્રીની સાથે હથે સાદે વાત કરનારને બંદ મથાવનાર કહેવામાં આવશે.

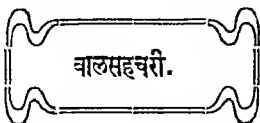
ક. ૨૭ જે કાઠ પોતાના ઘરમાં બંદ મથાવશે તેને રૂદ્ધ, કડવાં વચન અને અશુ-પાત દ્વારા શિક્ષા ફરમાવવામાં આવશે.

સુખ દુઃખનું સાથી મનોવજ છે.

(લેખક:—વૈદ ત્રિભુવન સવજી મોદી).

(અનુસંધાન પાનું ૨૪૦.)

- ૧ પરમેશ્વરે પોતાનું કરેલું કામ લોકો સુધારી શકે તેનું રાખ્યું નથી.
- ૨ સમુદ્રમાં ભરતી ઓટ થયાજ કરે છે.
- ૩ સુખ ઉગે છે, તે અવસ્ય આપમે છે.
- ૪ ગરીબાઇ આવે ત્યારે લોકોનો પ્રેમ બારીએથી નાસી નત્ય છે.
- ૫ વિંછીનો સ્વભાવ ડંખ મારવાનો છે.
- ૬ આપણે ખાવા માટે છનીએ છીએ, તેને બદલે છવવા માટે ખાવામાં કરો.
- ૭ આપણે પરચુટી તૃષ્ઠ કરવા માટે વિષય સુખ ભોગવીએ છીએ, તેને બદલે પુનઃ પ્રાપ્તિ માટે વિષય ભોગવવામાં કરો.
- ૮ પૌષ્ટિક દ્રવ્યોથી પોપણ મળતું નથી, પરંતુ જેટલા પોષ્ટિક તત્ત્વો પચીને લોહી સાથે ભળી જાય છે તેટલાથીજ પોપણ મળે છે.
- ૯ વિષયી પુરુષ સદાચારી મંલની શકતા નથી.
- ૧૦ નિસાની લત એક પ્રકારની ઇન્દ્રિય ધેનજા સમાન છે.
- ૧૧ કુદરત કોઇ પણ વિષયે ઔષધ રૂપે વાપરતી નથી,
- ૧૨ કુદરત શીત અને હેષ્ટનો સારો નિયમ રાખે છે ?
- ૧૩ ખોરાક અને ખાસીયત, આહાર અને આચાર વિચાર, અન્ન અને ઓડકાર, પોપણ, અને છુદ્દી આ સર્વને અરસપરસ જાદ સંબંધ છે, એ વાત કહીપણ ભૂલવાની નથી કહેવત છે કે, જેવું અન્ન ખાવામાં આવે તેવી શુદ્ધિ થાય. આહાર તેજા ઓડકાર એ લોભાશિત પણ સત્યથી ભરેલી છે.
- ૧૪ જેમ કાક પક્ષી તળાવને સુકા પનિહારીના કુંભોદ્ધનું પાન કયાં છતાં પણ પોતાની કાકવૃત્તી છોડતો નથી, તેમ દુર્જન મનુષ્યો નિમકદરામી છતાં પણ પોતાની દુર્જનતા છોડતા નથી.
- ૧૫ સજ્જનોનાં સમાગમરૂપી અગ્નિથી શુદ્ધ થયેલા મનુષ્યો દેશનો સડો દુર કરવામાં કામ આવે છે.
- ૧૬ સંતોષરૂપિ અમૃતમાં લોભરૂપિ વિષનું ત્રિંદુ પડવાથી ઉદારવાનો શુશ્વ સદાને માટે કલંકી બને છે.
- ૧૭ જેમ કાપેલું વૃક્ષ અને ક્ષીણ ચંદ્ર વૃદ્ધિ પામે છે, તેમ સજ્જન મનુષ્યો સત્ કાર્યોની વૃદ્ધિ કરી શકે છે.
- ૧૮ એકજવાર મરવું છે તેથી રડવું આવે છે.
- ૧૯ મરવું એવું કે ફરી જન્મ ન થાય.
- ૨૦ હલકા કોમમાં ઉત્પત્ત ચનાર મનુષ્યો પણ સત્ય ધર્મનું સેવન કરી આત્મભોગ આપે છે તે મનુષ્યો ખરેખરા દૈવી પુરોજ સમજવા.

લેખક:—શ્રીયુત વેણુવિહારી.

પ્રકરણ ૧ હું.

લગ્ન વિધિ.

ધ્યારી અને રમેશનું લગ્ન મુહુર્ત આજે હોવાથી વધુ મહત્ત્વ જ્યાં જ્યાં લગ્ન મી-
ત્યથે આવેલ પરાણાઓ અને જનૈયાઓના ટોરે ટોળાં દષ્ટિગોચર થતાં હતાં. તેમાં વધુ
તરફના આમ સંબંધીઓનો વધારે જમાવ હતો; વળી તેમાંના જેટલાક તો ઘણા દુર દુરના
રહેવાથીયો હતા. મંધ્યાસમય થતાં વધુવરથી વરવર સુધીના રસ્તામાં રોડનાઇ (લાઈટ)
કરવામાં આવી હતી જે જોતાં દિવાળીનો ભાસ થતો. લગ્ન મંડપમાં સ્ત્રી પુરોની ભારે
બીડ થઈ હતી અને સઘળા વરરાજની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરતા હતા. એવામાં થોડા સમયે
વરરાજ પશુ પોતાના સાજન સાથે પધાર્યા. દરેક તેમના તરફ ઉત્સુકતાથી જોવા લાગ્યા.
તેઓને નતન વરરાજના-રમેશના-મુખપર આનંદનું મુદ્દે ચિન્હ જણાવું નહિ. હિલકું
તેનું સુખ મસિન જણાવું. આવો આ બનાવ જોઈ ઘટતર પ્રમાણે રમેશના આમ-
જોને પશુ આશ્ચર્યતા ગાસી. દારણ કે તેઓને પશુ ખરા રહમતની જાણ થઈ નહોતી.

લગ્ન મંડપમાં આ બાબતની ચર્ચા આસ્તે આસ્તે ફેલાવા લાગી. તેના ખર્ચ દુર
ઝારડામાં બેઠેલી ધ્યારીના દાને પડ્યો; જેની સાથે તેનું હૃદય ભયથી કંપવા લાગ્યું.
તેના ચક્ષુમાંથી અશ્રુ વિસર્જન થવા લાગ્યાં. એટલામાં તેની બેન તારા પશુ લાં આવી
પહોંચી. તેને આ સઘળી ધાંધલ જોતાં આશ્ચર્ય પ્રાપ્ત થયું તથાપિ પોતાનું આશ્ચર્ય દબારી
તેને ધ્યારીને હાથે ચાપી તેને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી. પશુ તારાનો આ
પ્રયત્ન સ્પષ્ટ ન થતાં તે. પશુ અશ્રુમેચ્છત કરવા લાગી. આ બંનેના હૃદયમાં ખુબી
તો એ હતી કે, કદનું દાગણુ સુ છે તે અરસપરસ સમજી શકતી નહિ એટલું જ નહિ
પશુ પોતાથી શા માટે રડાઈ જતાય છે તેનું પણ રહસ્ય જોતે જાણી શકતી નહિ !

ધ્યારીમાં વરરાજની પધરામણી થતા વધુને પશુ પધરાવવામાં આવી. આ સમયે
ધ્યારીનું સ્વચ્છું દુઃખ દુર થઈ તેનાં સ્પર્શ આનંદ રોમાંચ થયો. પશુ વરની ખીમ સુદા
જોઈ વધુની સાહેલીયોનું મન ખાદું થયું. દારણ કે તેઓને ધ્યારીના પત્નીની આ મરક-
રીઓ કરવા સમય આવશે એમ ધ્યારી આનંદમાં હતી. પશુ અહિંયાં તો સઘળી જ નવાઈ.

જેટલોક તો રમેશના આ વર્તનની ટીકા પણ કરી. પણ આ ટીકા રમેશની ગેરવાજ-
રીમાં હતી જેથી રમેશને તેની જાણ થઈ નહિ. એ એક રીતે હિતમજ થયું !

પોતાના જમાતની આવી સ્થિતિ નિહાળી ધ્યારીની પ્રેમાળ માતાના મેજામાં કળ-
જીવીયાં આવી ગયાં. પણ તે કોઈની જાણમાં ન આવે એવી આશાથી તેમણે તે છુટી

નાખ્યાં । વિવાહ વિધિ પૂર્ણ થતાં કેટલાક ઔપચારિક વિધિ કરવા માટે રમેશને સ્ત્રીઓ ઘરમાં લેઈ ગઈ. ત્યાં તેઓએ રમેશને એક આસનપર બેસારી તેની પાસે ખારીને બેસાડી અને વિધિ શરૂ થયો. એવામાં દુરથી કાંઈ નિયેનું ગીત ગાતું સંભળાયું.

“ જરિ ગડ મનમોહિની મોપૈ વઢે વઢે નૈન ન જાનિયે કો હૈ ? ”

આ સમયે તારા ત્યાંજ હતી. ઉપરનું ગીત સાંભળી રમેશ એકદમ ચોક્યો અને ચોતરફ નિહાળવા લાગ્યો. પણ એટલામાં તે બીડમાં તેના બેવામાં થું આવ્યું, પ્રભુ બલો, પણ તેની મનોવૃત્તિ એકદમ બદલાઈ, તેના શરીરે કંપારી છુટી. આવી સ્થિતિમાં સ્ત્રીઓએ તે ઔપચારિક વિધિ જેમ તેમ આટાપી લીધા.

સ્ત્રીઓના આ વિધિની સંપૂર્ણતાના સમયે પર્જનનું આગમન થયું. સંધ્યાકાલથીજ આકાશ મંડળનું આકેમણ કરતો જલ સમુદ્ર આ સમયે તેપર પોતાનો અમલ સંપૂર્ણ બેસાડી પોતાના ભિપણ નાદે અખિલ વિશ્વને અવાયમાન કરી દેતો હતો. વિદ્યુલતાનો તો એવો પ્રલય આવી રહ્યો હતો કે ન પૂછા વાત !

પ્રકરણ ૭ મું.

સંન્યાસી.

બે પ્રહર રાત્રી વિતી ગઈ હતી. ચોમાસાના દિવસો હોવાથી સર્વ આકાશ અત્યંત અદ્ભુત થઈ ચોતરફ અધકાર ફલાઈ રહ્યો હતો. પવન બેસથી કુંકાઈ રહ્યો હતો અને ફાલો ફાલો બધંકરં મેઘ ગર્જનાઓ થતી હતી. આવા સમયે રમેશ એકવેળ જામ બહારના મેદાનમાં ચાલ્યો જતો હતો. રસ્તાએ ઠાલવ કિચકી ભરાઈ ગયા હતા ઠેક ઠેકાણે લપમણું અને પાણીનાં ખાળાચીયાં નહતાં હોવાથી તેને ચાલતાં જો કે ધણેજ અમ પડતો હતો તોપણ તે ક્યાંય ને રોકોતાં આગળને આગળ ચાલ્યોજ જતો હતો. તે ધણેજ દુર ગયા પછી આગળ રસ્તાજ બંધ માલમ પડ્યો તથી તે સડેજ થોભ્યો, તો પોતાની પાછળ કોઈની પગથી તેના સાલણવામાં આવી જેથી તેણે “ ઠાણુ છે ? ” એમ પુછ્યું. પણ તેની તેને મુઠલે જવાબ મળ્યો નહિ જેથી તે આશ્ચર્ય પામ્યો તેની સાથેજ તેના મનમાં એવો પણ વિચાર આવ્યો કે આપણુ આ વખતે નવ પરણીત વધુને તણ આવ્યા એ કંઈ ઠીક ન કર્યું તો બીજેજ ફાલો સામેના પવનથી હાલતાં રહ્યો જાણે તેને એમ કહેતાં હોયતી કે જો તેં કર્યું તે ચોખ્ખું કર્યું છે !

રમેશના મનમાં ઠાણુ જાણે શાએ તરંગો ઉડતા હતા. આગળ રસ્તો બંધ થઈ પાણી આવ્યું છતાં તે આગળજ ચાલ્યો જતો હતો. જેમ જેમ તે આગળ જવા લાગ્યો તેમ તેમ પાણી ઉડે ને ઉડે આવવા લાગ્યું. છેવટે પાણી હીચણુ સુધી આવ્યાં સારિ તે સહેજ અમચાયો, અને ચોતરફ જોવા લાગ્યો કે ક્યાંય માર્ગ દેખાય છે. ત્યાં તેને સામે કંઈ સ્ફેટ જણાયું. તે આકૃતી માણસનીજ હોવી જોઈએ એવી તેને ખાતરી થઈ જેથી તેણે પુછ્યું “ ઠાણુ છે ? ”

“ એક પ્રવાસી ” સામેની વ્યક્તિએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો. તેની આકૃતી અને પહેરવેશ

પરથી તે મંન્યામી દોવો જોઈએ એવું રમેશે અનુમાન કર્યું “કૃપા કરી મને બહાર નિકળવાનો માર્ગ દેખાડજો.” રમેશ બોલ્યો.

“મારી પાછળ પાછળ આવો” પ્રવાસીએ કહ્યું. રમેશ તેની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો. થોડુંક આગળ ચાલી જ્યાં તે જુએ છે તો પ્રવાસી અલોપ થયેલો માલમ પડ્યો! રમેશે ધણી ધાંટા પાડ્યા પણ બર્થ. પોતાનોજ પ્રતિષ્ઠાનિ તેને મલગાવ્યો. જોરથી કુંકાતો ચલન અને ગંગાનદીનાં બીપણ મોઝ સીવાય તેને કંઈજ ખીજું સંભળાયું નહિ. આકાશ સહેજ સ્વચ્છ હોવાથી પ્રકાશ પડી રસ્તાનું પણ લાન ચતું હતું. સહેજ આગળ જતાં નૂતન નવસંપત્તિ પ્રાપ્ત થયેલી હોવાથી બેદામ અનેકો રત્નાકર પત્ની ભાગીરથી તેના જોવામાં આવી! આમ તેમ નિહાળનાં રમેશની ખાત્રી થઈ કે ભટકતાં ભટકતાં આપણુ પૂર્વ પરિચિત રાણાધાટપર આવી પહોંચ્યા છીએ. આજ રથને સુમારે એક માસ પૂર્વે આપણે ભપંકર અકસ્માતમાં સપડાયા હતા. આજ ઘાટપર તે બેશુદ્ધ થઈ પડ્યો હતો અને તારાએ તેનું મસ્તક પોતાના બોળામાં લીધું હતું. ભાગીરથીનું બીપણ સ્વરૂપ અવલોકન કરતાં તેના મગજમાં આ સઘળાં પાછળનાં દ્રશ્યો ખ્યાં થયાં એવામાં ઘાટનાં પગથીયાંપર નીચે કાઢના પગરવ સંભળાયો તે ઘાટનાં પગથીયાં ઉતરી નીચે ગયો તો ત્યાં તેને શું જણાયું! તે આ-અર્થ પામ્યો!! તેનું શરીર ધ્રુજવા લાગ્યું!!!

પ્રીય પાક નંધુ! આવું કાણુ મનોવૃત્તિને ઉત્પાદવી નાંખનારું શું દસ્ય તેના જોવામાં આવ્યું હશે વાર્ડ?

તેની મનોવૃત્તિને ઉત્પાદાવે એવું ખીજું શું દસ્ય હશે. પ્રયમના અકસ્માતમાં બોળામાં પોતાનું માથું મુકીથી તારા હમણાં પણ ત્યાંજ બેઠેલી તેના જોવામાં આવી. રમેશને તે દાઘ પગ ઘોલી માલમ પડી. ફક્ત તે આવી અંધારી રાત્રીએ શુ ગંગાજમાં ફક્ત દાઘપગ જોવાજ આવી હતી? શું કહી શકાય?

ગંગાજમાં પગ લગતા મુકી બેઠેલી તે ગજ દમશ્વર તરફ રમેશ ધણી વખત સૂધી ટગર ટગર જોઈ રહ્યો હતો, પણ તેના મુખમાંથી એક શબ્દ બહાર પડ્યો નહિ. અને જો તે આશ્ચર્યની દ્રષ્ટિ તેનાપર પડી ન હોત તો કોણ જાણે ક્યાં સૂધી તે એમને એમ તેને વંતોજ ઉભો રહ્યો હોત! પણ તેના સુદૈવે તેને તેની સ્થિતિમાં ધણી વખત રોકાવું પડ્યું નહિ.

તેનો પગરવ સંભળાયો હો અગર તારાની દ્રષ્ટિ સહેજે તેના તરફ વળી હો, પણ તેને જોતાંજ તે પણ તેની માફકજ આશ્ચર્ય ખમી અને સહેજ શરમાઈ; મન સ્થિર કરી લાજ તાણીને બોલી.—

“રમેશ, આવા વખતે તમો અહીયાં ક્યાંથી?”

રમેશને શમાય થયો, તોપણ તેણે પોતાની મનોવૃત્તિઓ દુઝાવી જવાજ આપ્યો.

“મારો પણ તમેને તેજ પ્રશ્ન છે.

“મારી તો વાતજ પડતી મુકા; હું તો જીવ લેવા આવી છું!” તારાએ જવાજ દીધો.

“આત્મહત્યા કરવા જેવું તમેને શું મંકટ આવી લાગ્યું છે?” સહેજ ખમચાર્થ રમેશે પ્રુછ્યું.

“ગભરાતા નહિ! હું કંઈ સાચેજ જીવ દેવા આવી નથી.” તારા હસનાં હસતાં બોલી. “આત્મઘાત કરનારા શું બીજાને આમ કહેતા ફરતા હશે કે! મેં તો તમારો— મારા ભગીની પતીનો—મારા પર સાચો પ્રેમ છે કે નહિ તે જોવા માટે એવી હાંસી કરી.”

રમેશે કંઈજ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. તે થોડાક વખત સ્તબ્ધ રહી તારા પ્રત્યે બોલ્યો:—

“તારા, મારા પ્રેમ તારા પ્રત્યે છે કે નહિ, તે તારા જાણુમાર્ગે આવ્યું હોય, અગર ન આવ્યું હોય પણ મને માત્ર તું મારાપર કેટલો પ્રેમ રાખે છે તે જાણીજ નજીક આવશે. મેં આજે આ પરમ પાવન ભાગીરથી માતાના ઉદરમાં પ્રવેશવાનો નિશ્ચય કર્યો છે!”

“રમેશ, આતું ગાંડું ગાંડું શું વહે છે? નહિ તમારો આ નિશ્ચય હું બીલકુલ સિદ્ધ થવા દેઈશ નહિ, બાળપણના આવા એક આપઘાતનું રમરણ છે ને? તે સમયે તમે મારે માટે દુર્ગા તમાવમાં કમલ આણવા માટે ગયા હતા ત્યાં ધણો ખરો યુગ્વાનોજ સમય પ્રાપ્ત થયો હતો. તે સમયે તે અકસ્માતમાંથી તમારું રક્ષણ કાણે કર્યું હતું? આજ કંઈકુમય કરાએ તમોને તે સમયે નોકાની માફક ઝીલી રાખ્યા નહોતા કે! વળી થોડા દિવસ પૂર્વેના અકસ્માત હજી તાજેજ છે, તો પછી આવા સમયે તમારો આવો નિરર્થક પ્રયત્ન તોડી પાડવાનું કામ શું મને અસંભવ છે!”

તારાનું આ વાક્ય પૂર્ણ થતાં થતાંમાં તો રમેશે તે ખજખજ વહેતા ગંગાજળમાં બૂલકો માર્યો, તેની પાછળજ તારા એક કારમી ગાસ પાડી કુદી પડી! તેણે પાડેલી ગાસને પ્રતિધ્વની ગંગાની આસપાસના સખળા પ્રદેશમાં દવામાં ધ્રુમવા લાગ્યો. રમેશને પકડવા માટે તારા પાણીમાં કુબકી મારવાની તૈયારીમાં છે એવામાં એક મોટો લગ્ન મનુષ્ય ગળાશુક પાણીમાં ઉમેલો તેના જોવામાં આવ્યો. તરતજ તે સદુદિત કંઠે બોલી— “તમે ગમે તે હો, પણ આ સમયે કૃપા કરી મારા ભગીનીના સૌભાગ્યનું સંરક્ષણ કરો. તેના પ્રીય વક્ષને હમણાંજ પાણીમાં બૂલકો માર્યો છે.

પણ તેની આ ઠરણ વાણીથી પેલી વ્યક્તિ સેજ પણ પીગળી હોય એવું જણાયું નહિ. પણ ઉલટી ધણીજ કોધાયમાન થયેલી જણાઈ. આ સમયે તેના મુખમાંથી “તારા” એટલાજ શબ્દો તેને ઉદ્દેશીત બહાર પડ્યા.

તેટલાજ શબ્દો! પણ તે સાંભળતાજ તારાનું સર્વાંગ ધ્રુજવા લાગ્યું! તે વ્યક્તિ એક સંન્યાસી હોય એવું તેના જોવામાં આવ્યું.

સર્વસ્વ શિથિલ બનેલી તારા પ્રત્યે સંન્યાસી બોલ્યો, “તારા, તું જેની સાથે આવી છે તેનું શિવ પુજન થઈ, તારી વાટ જોતી મંદિર આગળ ઉભી રહી છે, માટે એકદમ ત્યાં જા. એક ક્ષણ પણ અહિંયા થોભીશ નહિ.”

“પણ રમેશ—” કંપીત સ્વરે તારાએ પૂછ્યું.

“તેની મુદ્દલે શીકર ન કર.”

મંદિર તરફથી તારાને કાઢીને હાંકી મારી બોલાવી. દિશાચિત્ત થયેલી તારા ધાટનાં પગથીયાં ચડતાં ચડતાં સંન્યાસી પ્રત્યે બોલી “આજની વરરાત્રને વગાવવાની રાત્રી હોવાથી ગમે તેમ કરીને તેમને ઘેર પહોંચાડજો.

પણ સંન્યાસીએ કાંઈજ જવાજ ન આપ્યો “હમારી વળાંમણી અહિંયાંજ યશે” આજ શબ્દો કાંઈ બીજાએ ઉચ્ચાર્યા.

પ્રકરણ ૮ સું.

કુટુંબ કલહ.

પુત્રજી વર્ષો પૂર્વે રતનપુર શહેરમાં યજ્ઞેશ્વર નામે એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેની અતિશય ગરીબાવસ્થા હોવાથી ભારિક શ્રીમંતોની મરજી સાચવી તે પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો. તેને ભગવતી નામની એક ભગીની હતી. તેનું વય આ સમયે આઠેક વર્ષનું હતું, વળી તે રૂપમાં ઘણીજ દેખાવડી હતી. તેના આ સૌંદર્યનો ઉપયોગ યજ્ઞેશ્વરે પોતાનું દારિદ્ર દુર કરવા તરફ કરવાનો યોગ જલદીજ એક એ શી વર્ષના ધરમા જમીનદાર સાથે તેનું લગ્ન કર્યું હતું. પત્ન્યુ ! ! યોગકળ વર્ષમાં તે વૃદ્ધ જમીનદારનો અત આબો અને યજ્ઞેશ્વરની ઇચ્છા સફળ થઈ વિધવા ભગવતીનો સંબંધો કારભાર તેનાજ હાથમાં આવ્યો. જમીનદારે પોતાની હયાતીમાંજ, પોતાની પશ્ચાત પોતાની તરફ અને મુંદર પત્નીને કાંઈ પણ જાતનો ત્રાસ ન થાય માટે પોતાની સવળી સ્થાવર ઇસ્ટેટનું પોતાના દુરદર્શીપણાએ રાક્ષમાં રૂપાન્તર કરી દીધું હતું. આ પ્રમાણે તૈયાર માલપર તાગડધના કરવા મળતા યજ્ઞેશ્વરની બીજી શી ઇચ્છા સફળ થવાની હોય? ભગવતીના પતીએ છોકરાનો પણ ત્રાસ તેની પાછળ મુક્યો નહોતો.

પતી પછાત ભગવતીએ પણ જલદીજ સ્વર્ગનો રસ્તો સોધાર્યો, જેથી યજ્ઞેશ્વરના માર્ગમાં રહેલી થોડી ઘણી અડચણ પણ નષ્ટ થઈ જેથી તેણે તેની સઘળી ઇસ્ટેટ સહ ધરને માર્ગ મુકાર્યો.

યજ્ઞેશ્વર રતનપુરનો રહેવાશી હતો એ વાત આ પ્રકરણના આરંભે જણાવવામાં આવી છે. બહેનની સઘળી ઇસ્ટેટ લેઈ યજ્ઞેશ્વર રતનપુરમાં આવ્યો. તો પણ તેણે પોતાની પૂર્વની દરિદ્રીપણાની રહેણીકરણીમાં મુદ્દલે ફેરફાર કર્યો નહિ. પોતે સુવ્યવસ્થિત રહેતાં પૈસા થઈ રહેશે, અપાર તો લોકોની નજરે ચડશે. આ બેમાંની બન્ને તે બીક તેણે તેમ કરવું યોગ્ય નહિ ધાર્યું હોય તે વાત તો તે જાણે.

યજ્ઞેશ્વરની પશ્ચાત તેણે જીવથી પણ વધારે સંભાળી રાખેલા ધનની માલેકી રામરત્ન અને શિવરત્ન નામના તેના બે પુત્રોને મળી, તેમણે પોતાના બીખારી પીતા પ્રમાણે ધન દાટી મુકવામાંજ તેમની ઇતિ કર્તવ્યતા છે એમ ન માનતાં સારી નિહાચની જમીન વગેરે તેમજ પોતાને રહેવા માટે લપકાદાર વાડી વજીરા ખરીદવામાં તેનો ઉપયોગ કર્યો ધનનો આ પ્રમાણે યોગ્ય વિનિયોગ કરી યજ્ઞેશ્વરના આ બંને પુત્રો કાલાન્તરે સ્વર્ગવાસી થયા.

શિવરત્ન અને રામરત્ન આ બંને બંધુએ ખરીદેલી જમીનદારીનો ઉપયોગ તેમની દશ પેઢી સુધીના વંશજોએ અતી આનંદે લીધો. આ સુધી આ બંને વંશના વંશજોમાં કાગાઈટાનું નામ સરખું નહોતું. પણ ત્યાર પછી કાંઈ તેમજ આજ રહે એનાં ચિન્હો જણાયાં નહિ આ સમયે આ રહેતો વારસો અમરનાથ અને ભવદત્ત નામના બે મરદોના હાથમાં આવ્યો હતો. માર્ગ કાલ દશ પેઢી સુધી જે કુટુંબમાં કલહનું નામ સરખું નહોતું તે કુટુંબ કલહનાં કરેલાં મામલાં અમરનાથ રાખ્યાં.

ઉપર જણાવ્યાં છે તે વારસો પૈકી અમરનાથ વિશેષ દુરદર્શી હોવાથી તેણે જોયો કાપાકુપ કરી જેથી ક્ષીને યોગકળ વર્ષોમાં તેની

પાસે સારી રોકડ ભેગી થઈ, ભવદત્તે પોતાના જંગી ખર્ચ તરફ મુલે લક્ષ ન આપેલું હોવાથી તેના રોકડ સંજ ધે દંભેશ ખેંચાતાજીવ રહેતી. આજ દીન સુધી રત્નપુત્રી જમીનદારી આ મિત્ર કુટુંબ પાસે નહોતી, તે એક ત્રીજાજ જમીનદારીની માતકીમાં હતી. પણ આજ સમયે તે જમીનદારને ધલુજ કન ધવાથી તેને તે ધરેણે મુકવાનો સમય પ્રાપ્ત થયો. આ વાત જ્યારે ભવદત્તના જાણવામાં આવી ત્યારે ‘ જો આ જમીનદારી આપણે ધરેણે રાખીએ તો આપણને ઉત્પન્ન પણ સાફ થશે અને ત્યાં આપણે ઝીએ છીએ ત્યાં આધિપત્ય પણ આપણા કબજામાં આવશે ’ આવો વિચાર કરી તેણે તે પ્રમાણે કરવાનો ડરાવ ક્યો સામાની જમીનદારી ધરાણે લેવાનો વિચાર તો ક્યો પણ રોકડ ક્યાં? તથાપિ આ અડચણથી ન ડરતાં ભવદત્તે પોતાની જમીનદારીમાંનું એક ગામ અમરનાથને ત્યાં ધરેણે મુકી પોતાનો ઇચ્છિત હેતુ પાર પાડ્યો. રત્નપુત્રી જમીનદારી આ પ્રમાણે મિત્ર કુટુંબને હસ્તક આવી, પણ આ બાબતમાં તેમનામાં પરસ્પર જે દ્રવ્ય વ્યવહાર થયો તેજ તેમના બાવી અંતર્ગત કલહના કારણભૂત નિવડ્યો.

ઉપર જણાવેલો બનાવ બન્યાને થોડાક દિવસો વિલા નદિ હોય એવામાં તો ધરમાંના ઉભય પક્ષના મનમાં પરસ્પરમાં દ્વેષકુર કુટવા લાગ્યા અને તેને કારણે પણ જીવજ મળ્યું એક દિવસે અમરનાથના ધરની એક ચાકરી નદીપર એકવાડ દાઢતી હતી અને જેથી સેજ આગળ ભવદત્તના ધરની ચાકરી સ્નાન કરતી હતી. વાસણ માંજતાં ગાંજતાં અમરનાથની ચાકરીથી અજાણમાં તેમાંનું એકું પાણી ભવદત્તની ચાકરીના ધરીરપર પડ્યું. ભવદત્તની ચાકરી ધણી ખીજવાઈ ગઈ અને અમરનાથની ચાકરીને ન ભંડાય તેવી ગાંગા ભાંડી, જેથી તેણે પણ સામી તેવીજ પુષ્પાંજળી કરી. અંતે બાકબાકી શરૂ થઈ, આટલેથી પલ્લુ હોત તો ધુળ નાખી પણ આ વરોણીયો માલિકલો મુઠી પહોંચ્યો. અને આજ ક્ષણને લીધે બંને કુટુંબના પુરોમાં વૈમનસ્ય ઉત્પન્ન થયું. અજ્ઞાન સ્ત્રીયોના બકાવવાથી મૂર્ખ પુરો બહેકા જઈ બાઈ લાઇયેમાં કલહ ચાલે છે એ વાત કુટુંબ કલહના ઇતિહાસમાં કાંઈ નવી નથી.

આ વૈમનસ્યનું પરિણામ પ્રથમ અસ્પષ્ટમાં ગાળાગાળી, પછી અબોલા અને છેવટે સરકાર દરબાર સુધી પહોંચ્યું. નાદની નાદની ફરીવાદોમાંનું મોટા મોટા મુકરદમા અને દિવાની ફાજલારી સુધી પર્વવસાન થવા લાગ્યું, આતો એક કાયદેસર તકરાર થઈ પણ એટલાથી કંઈ વાત અટકી નહિ. કદી કદી તો તેઓમાં બેકાયદેસર કલહ પણ ચતા. સરીયામ રસ્તાપર લઢૂમ લઢૂમ સુહાં વાત આવતી.

આ પ્રમાણે આ કુટુંબ કલહ સ્વરૂપ દિનપ્રતિદિન અધિકજ લયંકર થતું ચાલ્યું; અને તેનું ઘણું ખર્ચ શ્રેય ભવદત્ત તરફજ વિશેષ હતું. તેનાથી પ્રથમથીજ અમરનાથનો ઉત્કર્ષ સહન થતો નહોતો, અને તેમાં આ ‘ કવહતું કારણ મળી આવ્યું, જેથી ‘ જોઈતું તું ને વૈધે ક્યું ’ જેવું થયું. અર્થાત અમરનાથને રસાતલે પહોંચાડવાના ખુલા ઉદ્દેશો યોજવાને હવે તેને મુલે લોક લત્તજ આડે આવી નહિ. ભવદત્તે પોતાનાથી બંને તેક્ષી નીચતા વાપરી, તોપણ અમરનાથનો એક પક્ષ વાળ વાંકા મયો નહિ. અતે અમરનાથ પાસે ધરાણે મુકેલું પોતાનું ગામ કબજામાં લેવા આટે તેણે કોર્ટમાં ફરીવાદ દાખલ કરી. અને રૂપીઆ લખાંબાબતની તેની સહીની જોડી પાવતીયો પણ કોર્ટમાં રજુ કરી. પણ આ

ખોટા કામનો નિકાલ ખોટાજ આપ્યો. પ્રિન્ડિ કૌન્સિલ સુધી લડવા છતાં પણ તેને તે કાર્યમાં યશ નજ મળ્યો. ઉલટું આ કામમાં છેવટ સુધી થયેલા અમરનાથના અર્ચનો ખોલે પણ તેના શીરેજ લદાયો.

ભવદત્ત પાસે રોકડ તો મુલ્યે નહોતીજ પણ આ કલુષમાં તેની સ્થાવર ઇસ્ટેટનો પણ નિકાલ લાવી તે સર્વસ્વી કંગાલ બન્યો; અને આ જોયનીય અવસ્થાનું પરિણામ તેના મનપર થઈ પ્રિન્ડિ કૌન્સિલે આપેલા નિકાલ પછી તેણે જલદીજ પધારી પકડી.

જ્યારે ભવદત્ત આગરી પડ્યો ત્યારે તેની મુશ્કેલી કરવા ફક્ત તેની એક વિધવા પુત્રવધુ તારાજ પાસે હતી. આપણા વાંચક બંધુના અત્યાર સુધીના પરિચયમાં આવેલી, રમેશની 'રસીક સાળી તારા તે એજ. તેનું લગન ભવદત્તના જ્યેષ્ઠ પુત્ર નરેશ સાથે કરવામાં આવ્યું હતું. પણ લગ્ન થયા પછી થોડાજ સમયમાં તેણે તારા સાથે છલ્લોડનો પણ ત્યાગ કર્યો; આ પ્રમાણે ભવદત્તના બે પુત્રોમાંથી મોટાની તો આ ગતી થઈ. હવે રહ્યો નાહનો પુત્ર નિસાનંદ. પણ તે વેપાર નિમિત્તે હંમેશાં બાહાર ગામજ રહેતો હતો જેથી, તેના અને આપનો મેળાપ ઘણાજ જવલ્લેજ થતો.

તારાએ પોતાના સસરાની એટલે કે ભવદત્તની તેના મંદવાડમાં હિતમ પ્રકાશની વ્યવસ્થા રાખી અંતઃકરણ પૂર્વક મુશ્કેલી કરી, જેથી અંત સમયે પુત્ર પાસે ન હોવા છતાં તેમને વિશેષ દુઃખ થયું નહિ. મરતી વખતે તેમણે તારાને અંતઃકરણ પૂર્વક આર્શિવાદ આપ્યો.

ભવદત્ત સ્વર્ગવામી થયાની નિત્યાનંદને ખબર પડતાં તે ઘેર આવ્યો અને પુત્ર ધર્મને મનુસરી તેણે તેની ઉત્તરક્રિયા વધાવેજ રીતે કરી. અને તે કામ પૂર્ણ થતાજ તેણે પોતાના કુળમાંની એકંદર સ્ત્રીઓને તેના શિવાય તેના કુટુંબમાં અન્ય પુરુષ નહોતોજ કારણકે વ્રતપોતાના પીયેર અગર અન્ય સગાંવહાણને ત્યાં રવાને કરી, ધરને તાણું વાસી કાયમનો જ કયાંય આપ્યો ગયો.

આ પ્રમાણે ભવદત્તના કુટુંબની ધુળધાણી થતાં બાકી રહેલી ઇસ્ટેટ અમરનાથના લાગ્યમાં આવી. ત્યારબાદ ભવદત્તે ધરેણે મુકેલી ઈતર ઇસ્ટેટ પણ અમરનાથે છોડાવી આપી પોતાના કબજામાં લીધી. આપણા કથાનાયક રમેશ અમરનાથનો એકનો એકજ પુત્ર હતો. તેના બાપે તેને ન પુછતાં તારાની બહેન સાથે તેનાં લગ્ન કરાવ્યાં, જેનું પરિણામ શું આવ્યું તે પ્રીય વાંચકબંધુએ પાછલા પ્રકરણમાં વાંચ્યું છેજ.

લગ્નના દીવસેજ રમેશ, પોતાનો એકનો એક પુત્ર કયાંતો કયાં આપ્યો ગયો, જેથી અમરનાથના હૃદયને બારે આઘાત થયો અને તેમાંજ તેનો અંત થયો.

પ્રકરણ ૯ મું.

હેંચણી.

અમરનાથના વાર્ષિક શ્રાદ્ધનો દિવસ આવી સાગ્યો તો પણ રમેશના આગમનનું ચિન્હ મુલ્યે જણાયું નહિ. માટે કાંઈ પણ એવી પાસેથી તે કાર્ય આટોપી લેવાનું કરાવી રમેશની બહેને તે કાર્યની સંધળી તૈયારીઓ કરી મુકી.

છેવટે શ્રાદ્ધના દીવસનું વહાણ વાયુ નિમગ્નિત મંડળ વખતસર આવી પહોંચ્યું.

અને ઉપાધ્યાયો પણ આદતી સામગ્રી ગોઠવી ક્રિયા કરનારની રાહ લેતા બેઠા. એવામાં તો ખુદ રમેશજ ત્યાં ઠાબેર ઘડી ગયો. તે સમયે ત્યાં બેગા થયેલાઓમાં બે આશ્ચર્યતા અને આનંદ પ્રાપ્ત થયો હતો તેની તો દરખાસ કરી લેવી. આદ્ય જેવા દુઃખના સમયમાં આવે આનંદ ઉપભોગવવાનું તેઓના નશીબે આપી છાતીમાં ધવમિત્ત્વ આપ્યું હતો.

ખુદ મૃતનો પુત્રજ આવી મળતાં ઔર્ધ્વદૈદિક ક્રિયા બીજાને કરવાની જરૂર રહી નહોતી. ઉપાધ્યાયની સહાયતા વડે ખુદ રમેશજ તે વિધિ આટોપી લીધો. ત્યારબાદ તે કાર્ય નિમિત્ત ત્યાં બેગા થયેલાને તેણે પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું:—

“ અમારી સર્વ ઇસ્ટેટ વડિલોપાછત છે. તે આપ સધળા જાણોછાજ. આ વાતનો ઉદ્દેશ્ય કરવાનું કારણ એટલુંજ છે કે, આ ઇસ્ટેટ એવા પ્રકારની હોવાથી તેમાંથી કાઢીને કંઈ પણ આપવાનો અધિકાર મારો નથી, એવું મારા સ્વર્ગવાસી પરમ પૂજ્ય પીતાને ઘાત્યું હતો. ”

“ પણ તેમ કરવાની તેમને આવશ્યકતા શી હતી ? ” રમેશની જ્યેષ્ઠ ભગનીના પતી દેવદત્ત પાકક વચમાંજ બોલી ઉઠ્યા. “ તેમને આપણા પર પૂર્ણ ભરંસો હતો; અને હું પણ ખાત્રીપૂર્વક કહી શકું છું જે તે આજે હૈયાત નથી તોપણ આ બાબતમાં આપ જે કરશો તે તેમનો સ્વર્ગસ્થ આત્મા નિઃસંશય માન્ય કરશે. ”

“ પાકકજી, આપનું કહેવું જરાબર છે. ” રમેશે ગંભીરતાથી જવાબ દીધો. “ આ સંબંધમાં મેં શું કરવા વિચાર્યું છે તે સાંભળો. યદ્યપી મારા પીતાજીએ પ્રત્યક્ષ કંઈ પણ વ્યવસ્થા કરી શકી નથી, તોપણ આ સમયે તેઓએ મારી આગળ પોતાની જે ધરખાસો પ્રદર્શિત કરી હતી તેને અનુસરીતેજ હું આ વ્યવસ્થા કરું છું. ”

“ અલ્પબત, ઇદ્ર પર્જન્ય દૃષ્ટિનું કાર્ય મેધરાજને સોંપે છે તે કંઈ વિચાર વિનાનું હોતુંજ નથી. ” દંતપંક્તિ કિંચિત્ વ્યક્ત કરતા પાકકજી બોલ્યા.

“ પણ મેધ કહી જ્યાં જરૂરત હોય છે ત્યાં એક બિંદુએ વરસતો નથી, અને જ્યાં તેની જરૂર હોતી નથી ત્યાં મુશળધાર વરસે છે, હું પોતેજ એજ કૃપણ હોવાથી, મેં આપને આ સંદેશ સુચન કર્યું છે. ”

“ તમો ગમે તેમ બોલો. પણ ભગવાન સર્વનારાયણમાં કદીજ અંધકાર મંલેજ નહિ. ” પાકકજી પોતાની દંતપંક્તિનું પુનઃ પ્રદર્શન કરતા બોલ્યા. ”

પણ રમેશ તેમના આ ભાષણ તરફ દુર્લ્ભ કરતો બોલ્યો, “ સાંભળો; હું મારી ધર્મછાતુસાર જોને જે આપુછું તેણે તે આનંદે અને મોતોને પ્રદક્ષ કરવું. બેન પાર્વતી ક્યાં છે ? ”

“ તે અહીંયાં આની નથી, ઓરડામાં રહતી બેઠી છે. ” એક સ્ત્રીએ આવી જણાવ્યું.

“ સાચે, તેનું બાપુપર ઘણુંજ હેત હતું. ” રમેશ બોલ્યો “ તેમના સ્વર્ગવાસને આટલા દીવડો થયા પણ હજી તેનાં તેઓમાંથી અશ્રુજળે સુકાતું નથી. ખેર, તેને હું પંદર દળર રૂપીયા આપુછું. વારૂં, હવે દુર્ગાબેન ક્યાં છે ? ”

રમેશના મુખમાંથી નામ નિકળનાંજ દુર્ગા દાસ્ય વદને આગળ આવી. તેને જોઈ રમેશ બોલ્યો. “ દુર્ગાબેન, તમોને હું દસદળર રૂપીયા આપુછું. ”

આ સાંભળી દુર્ગાનું દાસ્ય વદન કરમાયું, તે ખાતું મોઢું કરી બોલી:—કેમ વારૂં ? આર્વતી બેનને પંદર દળર અને મને દસ દળર કેમ ? ”

“ તે તારા કરતાં પાંચ વર્ષે મોટી છે. ”

“ એમકે ? ત્યારે તો આ રૂપીયા પણ તેનેજ આપ । મારે તે નહિ જોઈએ ! ”
એમ કહી હજીકામાં લાંબી ચાલી ગઈ.

દુર્ગા આ પ્રમાણે રીસાઈ ગઈ તે બદલ રમેશને કંઈજ લાગણી થઈ નહિ તેના ગયા પછી તે જોલ્યો,—“ દુર્ગાબેને આ રૂપીયાનો સ્વિકાર ન કર્યો. કાંઈ હરકત નહિ, હું આ રૂપીયા પણ તેની ઈચ્છા પ્રમાણે પાર્વતી બહેનને આપુછું. ”

દુર્ગાએ રીસમાં જે કહ્યું તે સત્ય કરે છે એમ જ્યારે પાંકજીએ જોયું ત્યારે તે જોલ્યા “ એમ ન કરો, દુર્ગાબેન રીસાઈ ગયાં છે, તે પાછા આવશે, એટલે તેમના રૂપીયા તેમનેજ આપજો. ”

રમેશે—દુર્ગાબેન મારાપર રીસાય ?

પાંકજી—બેને ભાઈપર નહિ તો મનાપર રીસાતું જોઈએ ?

રમેશે પાંકજીના આ વાક્ય તરફ દુર્લક્ષ કરી જોલ્યા પ્રમાણેજ મધળી વ્યવસ્થા કરી. ત્યારપછી તેણે પોતાની કંઈ, માશી, બાણેજ બાણેજયો વગેરે સર્ગા વહાલોને જે કંઈ આપવું હતું તે આપ્યું અને પછી નોકરો તરફ વળ્યો અને તેઓને પણ તેણે ખુશી કર્યા. રમેશે દરેકે દરેકને પોતાની મરજી પ્રમાણે જે કંઈ આપવાતું હતું તે આપીને મેંતોઆ. આ સધળી વહેંચણી થઈ પણ તેમાં પાંકજીનું નામે ન નિકળ્યું જેથી તેઓ ગભરાયા, તેઓથી મુંઝું રહેવાયું નહિ । રમેશ નોકરોને બધીસ આપવાની ધાધમમાં હતો ત્યાં તેઓ જઈ જોલ્યા—

“ તમારા મોટા બેન સ્વર્ગે સીધાબ્યાં તેથી મું તમે બનેલીને વીસાર્યો ? તેનો ભાગ મને અવશ્ય મળવોજ જોઈએ. મને મળતાં તેને મળ્યા સમાનજ છે. ”

“ ઠીક છે. આપ જ્યારે ત્યાં જશો ત્યારે આપના હસ્તે તે ભાગ હું અવશ્ય મોકલી આપીશ. ”

“ વાંટ ત્યારે મારો ભાગ ? ” પાંક મહાશય બજે બજે હાથ વદન રાખી જોલ્યા ।

“ આ હો । ” એમ કહી રમેશે તેમના હાથમાં એક રૂપીયો મુક્યો ।

પ્રથમ તો પાંક મહાશયને રમેશ પોતાની મરજી કરે છે, એમ લાગ્યું, પણ જ્યારે રમેશે તે રૂપીયાપર એક ટોડી સરખી ન આપતા તે ત્યાંથી ચાલ્યો ત્યારે માત્ર તે ગભરાયા । તોપણ તેઓ પોતાના મનનું સમ્પ્રદાન કરતા સ્વગત— જોલ્યા—“ મને આ એક રૂપીયો લાખને ઠેકાણે છે । ”

(અપૂર્ણ).

પ્રાચિન હિંદની સમ્યત્તાનો વિચાર.

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૨૭૦ થી).

જર્મની.

મ્યાર સાહેબ લખે છે કે, જેમ હિંદુઓ મનુને મનુષ્યોના મૂળ પુરુષ તરીકે માને છે. તેવીજ રીતે જર્મની વાળાઓ પણ માને છે. અંગ્રેજોમાં મેન, (man) જર્મન અને

મેન્સ્ટ્રીમાં મનુ (manu) એકજ અર્થને સૂચવનાર છે. જર્મનોનો મેન્સ (mensch) શબ્દ સંસ્કૃત મનુષ્ય શબ્દને મળતોજ છે.

જર્મન શબ્દ એ સંસ્કૃત શર્મન્તો અપભ્રંશ છે, હિંદુસ્તાનમાં શર્મન્ એ હિપાધિ બ્રાહ્મણોને સૂચવે છે. એથી એ સિદ્ધ થાય છે કે હિંદુમાંથી જે લોક જર્મની જઈને વસ્યા હતા તે બ્રાહ્મણો હતા. જર્મનોના કેટલાક રીત રિવાજો બ્રાહ્મણોને મળતા છે. જેવી રીતે સવારમાં હડી સ્નાન કરવું, લાંબા વાળ રાખવા, ચોટલી બાંધવી, દીકા વસ્ત્રો પહેરવા વિગેરે. સ્નાન કરવું એ હંડા દેશનો રિવાજ નથી પણ હિંદુ પ્રદેશનોજ રિવાજ છે.

આર્યાવર્તના ઉત્તર પશ્ચિમે જે શક નામની જાત રહેતી હતી, તેમનાં સંતાન તેજ સેક્સન લોક છે. સેક્સન (Saxons) શબ્દ શક નસતુથી બન્યો છે. સત્તુનો અર્થ સંતાન છે. એ જોતાં સેક્સનનો અર્થ શકનાં સંતાન એવો થાય છે.

જર્મનો સ્વર્ગને તેજ નામથી ઓળખે છે. કનલ ટાડ લખે છે કે જ્યારે ઇસ ૪૩૨ અને સુરોપમાં સેક્સન જાતિનાં મોટાં મોટાં કારીગરીવાળાં ચિત્ર, તેની કારીગરી અને તેની મૂર્તિઓને જોઈએ છીએ ત્યારે શ્રી કૃષ્ણ અને ગોપિયો સાર્વજનિક આવે છે.

ગ્રેટ-ડ્રિડન.

પ્રાચીન કાળમાં ગ્રેટ-ડ્રિડનમાં ડ્રુઇડ (Druid) નામનો એક જનસમુદાય હતો. તે લોક ધૌદ્ધ મતાવલમ્બી હતા. તે જીવના આવાગમનના સિદ્ધાન્તને માનતા હતા. જીવનાં પૂર્વજન્મ અને તેના નિર્વાણમાં તેમનો વિશ્વાસ હતો. ત્રિમૂર્તિમાં પણ તેનો વિશ્વાસ હતો. હિંદુઓનો વિશ્વાસ છે કે ધૃતિર એક રૂપથી જન્મતી ઉત્પત્તિ કરે છે, બીજા રૂપથી તેનું રક્ષણ કરે છે, અને ત્રીજા રૂપથી તેનો સંહાર કરે છે. તે લોકોનું પણ તેજુજ માનવું હતું. તેમની સંસ્થા જુદીજ હતી. અર્થે ધાર્મિક રહસ્યોનો મર્મ બતાવવો એ તેમનું કામ હતું. જેવી રીતે બ્રાહ્મણો શાપ આપતા હતા તેવી રીતે તે પણ શાપ આપતા હતા. મોટા મોટા રાજાઓ પણ તેમનાથી જીવતા હતા. ડ્રુઇડ (Druid) શબ્દ દ્રૌપદ્યનો અપભ્રંશ છે. દ્રૌપદ્ય એ ચંદ્ર વંશના દ્રુપદ રાજાનો સંતાન હતો. તેની પાસે ચંદ્રમાનું ચિન્હ રહેતું હતું જ્યારે ડ્રિડન ઉપર રોમ-વાળાઓએ ચઢાઈ કરી ત્યારે ડ્રુઇડ લોક સેન્ટ અથવા મોનાસ્ટીપમાં ચાલ્યા ગયા. મોનાસ્ટીપનું શબ્દ રૂપ મુનિ દ્રીપ છે. એકવાર વિષ્ણુ ભગવાનના વાહન મરુત : શાક દ્રીપ (ગ્રેટ ડ્રિડન) માંથી દિગ્ભ્રમણના કાલ રાજાને હિંદુસ્તાનમાં હિપારી લાખ્યો હતો. આ બતાવે પણ આ જગ્યામાં હિંદુઓના રહેવાનું પ્રમાણ છે. કોલ જુક સાહેબનું એક પુસ્તક (miscellaneous Essays) અને ગોડફ્રોય હિગ્ગિન્સ (Godfrey Higgins) નું પણ એક પુસ્તક (Celtic Druids) આ વિષય માટે અવલોકન કરના જેવું છે.

રેકેન્ડિનેવિયા.

આ દેશના મૂળ રહેવાસીઓ હિંદુ-ક્ષત્રિયોનાં સંતાન હતાં. સંસ્કૃત શબ્દ રેકેન્ડનાણિ ઉપરથી રેકેન્ડિનેવિયા બન્યું છે. રેકેન્ડનો અર્થ સરદાર या મુખ્ય, અર્થાત ક્ષત્રિય છે. અને તેથી ક્ષત્રિય અને રેકેન્ડિનેવિયનનો અર્થ એકજ છે. તે નાઈડા નામના પુસ્તક ઉપરથી પત્તો લાગે છે કે ગેટિસયાનજીસ લોક, જે રેકેન્ડિનેવિયામાં પ્રથમ આવ્યા હતા, તે અસિ કહેવાતા હતા. અને તેમના પ્રથમ નિવાસ-સ્થાનનું નામ પણ અસિગઠ પડ્યું હતું. મહાત્મા ઓડન (Oden) રેકેન્ડિનેવિયામાં ૫૦૦ વર્ષ પહેલાં આવ્યા હતા. તેમના

ઉત્તરાધિકારીનું નામ ગૌતમ હતું. આ વર્ષાત શુદ્ધના વખતનું વિક્રમ અવંત ૪૫૭ વર્ષ, અને ઈસ્વીસન ૫૩૩ વર્ષ પહેલાંનું છે.

આ દેશની દેવી દેવતાઓનું વર્ણન અને તેની વીર રસાત્મક કવિતા હિંદુઓને મળતી છે. આ લોકોના પ્રાચીન પુસ્તકનું નામ ઇંદ છે. ઇંદ શબ્દ વેદનો અપ્રત્યંશ હાય એમ લાગે છે. હિંદુસ્તાન અને રોકિંગને વિધાના દિવસોના નામોનો અર્થ પણ એક સરળો જ છે.

અમેરીકા.

અમેરીકાની આશ્ચર્યજનક પ્રાચીન સભ્યતાનાં ચિન્હો ઉપર દૃષ્ટિ નાંખવામાં આવશે તો જણાશે કે, યુરોપ વાસિયોના પ્રવેશ કરતા પહેલાં ત્યાં કોઇ સભ્ય જાતિ રહેતી હતી. દક્ષિણ અમેરીકામાં મોટાં મોટાં નગરોનાં ખડેરા, મજબૂત કોટ, સુંદર ભૂવનો, જલાશયો, સડો, નહેરા વિગેરે ચિન્હ મળી આવે છે. જેથી જણાય છે કે પ્રાચીનકાળમાં અહીં કોઇ ઉચ્ચ શ્રેણીનાં મનુષ્યો રહેતાં હશે. યુરોપીય પુરા વસ્તુવેત્તાઓ કહે છે કે, તે સભ્યતા બીજા કંઈની નહિ પણ હિંદુસ્તાનમાંથીજ આવેલી હતી. ખેરન હમમોલ્ટ મહાશયનું કહેવું છે કે, આ વખતે પણ અમેરીકામાં હિંદુઓના રમારક ચિન્હો મળી આવે છે.

પૌષ્ઠક મહોદય કહે છે કે, પેરુ નિવાસિયોના અને તેમના પૂર્વજ હિંદુઓના સામાજિક રીવાજો એક સરખા જણાય છે. પ્રાચીન અમેરીકાની ઇમારતોનો દેખાવ હિંદુઓના જેવો છે. રકવાપર સાહેબ કહે છે કે, જેવી રીતે શુદ્ધ મતના સ્તૂપ દક્ષિણ હિંદુસ્તાન અને પેરુ ઉપદ્વીપોમાં મળી આવે છે. તેવા મધ્ય અમેરીકામાં પણ મળી આવે છે, દેવી દેવતાઓ અને મહાત્માઓનાં પદ ચિન્હો (પગલાં) જેવી રીતે હિંદુસ્તાનમાં પૂજાય છે, જેવી રીતે લંકામાં ભગવાન શુદ્ધનો અને ગોકુળમાં શ્રી કૃષ્ણનાં પદ-ચિન્હો (પગલાં)ની પૂજા કરવામાં આવે છે, તેવીજ રીતે મેક્સિકોમાં પણ એક દેવતાનાં પગલાંની પૂજા થાય છે. જેમ સૂર્ય, ચંદ્ર, અને તેનાં ગ્રહણ હિંદુસ્તાનમાં મનાય છે, તેવીજ રીતે ત્યાં પણ મનાય છે. ઘંટા, ઘડિયાળ, શંખ વિગેરે જેવી રીતે હિંદુસ્તાનમાં તે વખતે વગાડવામાં આવે છે તેવીજ રીતે ત્યાં પણ તે વખતે વગાડવામાં આવે છે. ગ્રહણ વખતે સૂર્ય-ચંદ્રનું સાદૃશ્ય ઘેરાવું તે પણ તે માને છે. ત્યાંના પુલ્લરી સાપ વિગેરેનાં ચિન્હો દંડમાં ધારણ કરે છે. એથી હિંદુસ્તાનના મહાદેવ, કાલીમાતા વિગેરે દેવી-દેવતાઓનું સ્મરણ થાય છે.

હિંદુસ્તાનમાં જેવી રીતે ગણપતિની મૂર્તિની પૂજા થાય છે, તેવીજ રીતે ત્યાં પણ એક તેવાજ દેવતાની પૂજા થાય છે. જે પ્રકારે હિંદુ ધર્મગ્રંથોમાં પ્રકટનું વર્ણન છે તેવીજ રીતે તે લોકોના ગ્રંથોમાં પણ છે. તેમાં એક કથા એવી છે કે, “ તેમાં એક મહાત્માની આજ્ઞાથી સૂર્યની ગતિ રોકાઇ ગઇ હતી. અથવા સૂર્ય સ્થિર થઇ ગયો હતો. આપણા મહાભારતમાં પણ એક એવીજ કથા છે કે, જ્યદ્રથનો વધ કરવા સમયે કૃષ્ણની આજ્ઞાથી સૂર્ય સ્થિર થઇ ગયો હતો. કૃષ્ણના મૃત્યુ વખતે પણ અર્જુનના શોકધ્વનિથી સૂર્યનો રથ રોકાઇ ગયો હતો. હિંદુઓની મારફત અમેરીકાના મૂળ રહેવાસીઓ પણ પૃથ્વીને કાયબાની પીઠ ઉપર સ્થિર થયેલી માને છે. સૂર્યની પૂજા બંને દેશમાં થાય છે. મેક્સિકોમાં સૂર્યનાં પ્રાચિન મંદિર છે. જીવના આવાગમનના સિદ્ધાન્તમાં પણ હિંદુઓના જેવોજ તેમનો વિશ્વાસ છે. ધાર્મિક વિષયો ઉપરાંત સામાજિક વિષયોમાં પણ ઘણે ભાગે મળતાપણું છે.

તેમના ધણા રીતરિવાજો હિંદુઓ જેવાજ છે. તેમનો પહેરવેશ હિંદુઓના જેવોજ છે. તે પાવડીઓ પહેરીને ચાલે છે, અમેરીકામાં હિંદુઓ શ્રી રામચંદ્રજીના વખત પછી ગયા હતા. ઐતિહાસિક કથાઓથી પણ જણાય છે કે મહાભારતના સુદ પછી ધણા વખત સુધી હિંદુઓ અમેરીકા જતા આવતા હતા. રામચંદ્ર અને સીતાજીની પૂજા તેમનાં અસલ નામ સાથે હાલ ત્યાં કરવામાં આવે છે. પેરમાં રામોત્સવ વખતે રામકીલા પણ કરવામાં આવે છે. અમે ટીકાવાળાઓની મકાનો બનાવવાની શૈલી, તેમની વાર્તાઓ, તેમના દાર્શનિક વિચારો, તેમના વર્તનની રીતભાત અને પ્રાચીન ઐતિહાસિક વાર્તા એવી છે કે જેના વિચાર કરતાં જણાય છે કે, એ લોકો હિંદુ ભક્તિમાંથીજ ઉત્પન્ન થયેલા છે એવું માનવું જ પડે છે. મહાભારતમાં લખ્યું છે કે અર્જુને પાતાલ દેશ જીતીને ત્યાંના રાજાની કન્યા ઉત્પત્તીની સાથે વિવાહ કર્યો હતો. તેને એક પુત્ર થયો કે જેનું નામ અર્વણ હતું. તે ધણેજ પરાક્રમી યોદ્ધો હતો.

પ્રાચીનકાળમાં હિંદુસ્તાનમાંથી અમેરીકા જવાને માટે બે રસ્તા હતા. એક હિન્દુસ્તાનથી લંકા થઇ અથવા બંગાળની ખાડીમાંથી જાવા અને બોર્નિયો થઇ અને મેક્સિકો પેર અને મધ્ય અમેરિકા જવાનું હતું. બીજો ચીન, મંગોલિયા, સાઇબેરીયા અને બાહિરંગ આગળ થઇ ઉત્તર અમેરીકા સુધી જવાનું હતું.

આ વખતે જ્યાં બહિરંગ છે ત્યાં પૂર્વે જળ નહોતું, તે પહેલાં અમેરીકા સાથે મળેલો પ્રદેશ હતો. પછી ફેરફાર થવાથી આ પ્રાણી થઇ ગયું. જેમ પહેલાં એશિયા અને આફ્રિકા મહાદ્વીપની જમીન મળેલી હતી તેવી રીતે અમેરીકા દેશ પણ મળેલો હતો. હાલ એશિયા અને આફ્રિકા વચ્ચે સુવેઝની નહેર અને એશિયા અને અમેરિકા વચ્ચે બહિરંગ છે. *

એરોપ્લેન-હવાઇ વિમાન.

આપણા શાસ્ત્રોમાં વિમાનોની વાર્તા વારંવાર આપણે સાંભળી છે, અને વાંચી છે. દેવો વિમાનમાં બેસી ફરતા હતા. લગ્નમાં વિમાનનો ઉપયોગ થતો વિગેરે આશ્ચર્યકારક વાર્તા આપણે જ્યારે વાંચતા ત્યારે તે વાર્તા અસંભવિત જેની કેટલાકને જણાતી; પરંતુ તે હવે નજરે નેવા જેવું થયું છે. તેવાં હવાઈ વિમાનોનો ઉપયોગ ચાલુ લગ્નમાં છુટથી થાય છે.

ચાલુ લગ્નમાં જે હવાઇ વિમાનોનો ઉપયોગ થાય છે તેની બે જાત છે. એક જે પહોળી અને બીજી એરોપ્લેન. જે પહોળી સંબંધી હકીકત આપણે આગલા માસના ભાગ્યેશ્વરમાં વાંચી ગયા છીએ જેથી એરોપ્લેન સંબંધી કેટલીક હકીકત આ વખતે આપવા વિચાર છે. એરોપ્લેનમાં એક એંજન બોક્સ રહે છે. તે એંજન વડે બે બાલુની બે પાંખો બરાબર ચાલ્યાં કરે છે. પાંખોની ગતિના વેગને લીધે આ વજનદાર વિમાન પણ આકાશમાં સ્થિર રહી શકે છે.

વેગથી દોડતી રેલ્વે માડીની બારીમાંથી મુખને બહાર કાઢનારને પવનનો ભેરોથી

* કન્નોમત્ર. એમ. એ. ના હાંદી લેખનો અનુવાદ.

અને ગમે તેટલો સમય થાય પણ મન અને ચક્ષુ જોઈ સંતુષ્ટ થતાં નથી પણ તેમની નિરીક્ષણ—શ્રદ્ધાસા વૃદ્ધિગત થાય છે અને અતે હૃદય અતુલ્ય રહે છે. નકથી તો એવી ખૂબીથી કરવામાં આવેલી છે કે એક પુષ્પ; વળી તેની અંદર પુષ્પ અને તેમજ હરેક પુષ્પની પાંખડી પણ ચોખ્ખી નજરે પડે છે. એકજ પથ્થરમાંથી આવું સુશીળત કાતરકામ કરેલું જોઈ કાળજી કંઈ કરતું નથી, શુદ્ધ બહેર ભારી જાય છે અને ઇતિહાસના વાંચન પ્રતાપે જાણેલી ગ્રામીન જાહોજલાલી અને કળા કૌશલ્યની ઉચ્ચતા તાદ્રશ્ય થાય છે, ધડીબર જૂના ગત સમયનો અને આધુનિક સમયનો મુકાબલો થાય છે અને તે સાથે હાથનું આગસ ગ્રામ્ય અને નિરૂપમતા જેતાં હૃદય ભડભડ ભડભડ બળે છે અને નિઃશ્વાસના ઉદ્વાર નીકળે છે. આ દેવળમાં હરતાં ફરતાં આ દહેરાં બધાવનાર દાનવીર શેઠ વિમલશાહની ધનવિપુળતા, તેમનું ઔદાર્ય અને તેમની ધર્મનિશાના વિચારો હૃદયમાં ઉદભવે છે અને ધન્યના પોકાર સાથે રમી જાય છે. આજ દર્શાવી આપે છે કે જુના સમયમાં ધર્મ પર આરથા દેટલી હતી, ધર્મ માટે દેટલો અનહદ પ્રેમ હતો અને ધર્મની ખાતર સ્વાર્થના ભોગે કરોડો રૂપીઆનું બલિદાન અપાતું હતું. ક્યાં તે મુખી સમય કે જ્યારે ધર્મશ્વજી ગુજરાતમાં ફરકી રવી હતી અને લોકો ધર્મિષ્ઠ અને આસ્તિક હતા, હાલમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં સ્વાર્થ અને ધર્મભ્રષ્ટતાએ પગ પેસારો કરી દીધો છે. નાસ્તિકોનું જીવ દિન પ્રતિદિન વધતું જાય છે. અત્યારે શું કોઈ વિમલશાહ પાકશે? દેસવાડના દેવળમાં ખરચાયેલા અમલો રૂપીઆ અત્યારે કોઈ ખરચનાર છે? પણ ક્યાં તે સમયની ધનાઢ્યતા અને જાહોજલાલી અને ક્યાં અત્યારની દરિદ્રતા અને દુર્બળતા? શું આવા મુખી દિવસો ફરીથી નહિ આવે? આજનું આ વાદન કરી, ઉભમને દેશવટે દઈ, એશ આરામમાં પડી રહેતું તેથી ઉન્નતિ થવાની નથી, શું આવી શોકકારક સ્થિતિમાં પડી રહેવાથી ધન પ્રાપ્તિ કે યશ પ્રાપ્તિ થશે કે? કમર કસી ઉઘમ ખેડવામાં આવે અને આવસના બીધન તોડવામાં આવે તો કદાચ ભારતવર્ષના ઉન્નત દિવસો એકવાર ફરીથી પ્રાપ્ત થાય અને દારિદ્ર નષ્ટ થાય.

“ All are architects of Fate,
Working in these walls of Time;
Some with massive deeds and great,
Some with ornaments of rhyme;
Let us do our work as well,
Both the unseen and the seen. ”

તે વિમલશાહ શેઠ અને શિલ્પકારોની કીર્તિના જીવતા જાગતા નમુના હતાં હયાત છે. અને મુક્ત કંઈ તેમની પ્રશંસાના સ્તોત્ર ગાઈ જા છે. તેમનાં નામ અમર થયાં છે. જગમાં કાંઈ વિરલ કાર્ય કરી પોતાની પાછળ પોતાના સ્મારક નામની સુવાસ મૂકી જવા અત્યંત કરવો કે ભવિષ્યમાં દોષપણ આપણે માટે માનના અને યશના બે શબ્દો બોલો કૃતકૃત્ય થાય. ગયા કંઈ કંઈ વીર અને કવિ, સમાધાં છે કંઈ રાજ્ય અને મહાપુરુષ જૂન-કાળની ખીજમાં ઉડી; રહે છે દુનિયામાં ફક્ત એક નામ યશસ્વી, કોળના મુખમાં ગયું છે અને જશે સર્વ સમાધાં, એવાં કાંઈ કાર્ય કરો કે ભવિષ્યમાં તે તમારાં નામ પુકારી તમારી

શુદ્ધિ અને કીર્તિનું ખીખને લાન કરાવે અને તમારા માટે અચરતાનો યશ પ્રાપ્ત કરે. ખરે-
 “કામ કર હામનાં નામ અવિચળ રહે.”

આપણુ જીવનું સફળ કરવું હોય તો—

“વાસના વેરીને કામ એવાં કરો, નામ નિશાની રહી જાય જેથી,
 દાખલો આપણા જોઈને કાઈ જન, મન યકી માની લે ધીર એથી.”

માઉન્ટ આલુપર શુક્ર પક્ષમાં જ્યારે કૌમુદી પૂર્ણ રીતે ખીલી રહી હોય, આકાશ તારાઓથી જળહળી રહ્યું હોય તેવા સમયે સંસ્કૃત કવિઓ વર્ણવી ગયા છે તેમ હુંગરો તથા ભૂમિતલ સુખટના રસથી કે ચંદનથી અર્ચિત હોય તેવો ભાસ થાય કે કદાચ રૂપેરી જાજમ સર્વત્ર ખીજાની હોય તેવું ચિત્ર લાગે. વળાં ને દોષ આવા સમયે ફરનાર ઓછાસ જરા કલ્પનાશક્તિ દોષાવે કે તેનામાં દરેક વસ્તુમાં કાંઈને કાંઈ જોવાની ટેવ હોય તો તેને તારાઓમાં કંઈક નવું જોવાનું અને જાણવાનું મગે કે કદાચ તે જોઈ પણ શકે—

“Ye stars! which are the poetry of heaven!

If in your bright leaves we would read the fate

Of men and empires, 'tis to be forgiven,

That in our aspirations to be great,

Our destinies overleap their mortal state

for ye are

A beauty and a mystery and create

In us such love x x x

કુદરતના અવ્યક્તિ આવા શાંત અને આનંદદાયક સમયે શાંતિથી હૃદય રેલાવી પ્રભુ-
 કૃતિમાં કાંઈ સાર જોઈ તાત્પર્ય ખેંચ્યા વિના રહેજ નહિ.

અગલગલમાં સોનાની મોટી મોટી મૂર્તિઓ છે. આ પણ પુરાણી ધર્માસ્થા અને ધના-
 ધયતાનું સ્મરણ કરાવે છે. ગુરુશિખર સર્વ શિખરથી ધણુંજ ઉંચું છે. ત્યાં જઈ આગળ પાછળ ઉપર નીચે નજર ફેંકતાં એક ચિત્રકાર કે કવિને યોગ્યચિત્ર મેદાનપટ પર આલે-
 ખામણુ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. રોમ્બ-સાઈટ-ચોડા ચોડા અંતરે જાય ને પ્રકાશ જણાય છે. વરસાદ પડ્યા બાદ નીચે નજર કરતાં નાનાં નાનાં પાણીનાં લરાયેલાં ખાખોચીઆમાં સૂર્ય-
 પ્રકાશ પડતાં જાણે જૂનિ દર્પણથી મઢી લેવામાં આવી હોય તેવો ભાસ થાય છે. વળાં જ્યારે વાદળો પર્વતશૃંગો પરથી પસાર થતાં હોય ત્યારે સાક્ષર નરસિંહરાવની પર્વતમંડળને મેધમંડળની લીટીઓ મનમાં તાજ થાય છે. વાદળોં દાયવેંતમાજ જણાય છે.

“ગિરિરાજ અસંખ્ય અહીં ભળ્યા,

ધનના અનુકળ સખા મળ્યા;

ગિરિરાજ અને ધનરાજ તણે,

અહિં ખેલ અલૌકિક આજ બન્ને;

ગિરિવૃન્દ અહો! ધન રાજ અહો!

મુજને 'તમ ખેલ વિરોજ અહો! ”

આણુ પરના લુહા લુહા દેખાવનાં ઘણાં ખરદેશી ચિત્રકારોએ ફોટા લીધા છે, અને આવી રીતે પોતાના શુદ્ધિજળથી કે પોતાની પિંછીના પ્રભાથી તેઓ ખીખને ગુજરાતના

એક સુંદર રચનાની ગમણીયતાનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે. કવિ અને તત્ત્વવેત્તા બન્ની કુદરત ખેલ અને અવનવા દેખાવ લેખ પોતાની કલ્પનાશક્તિના તુરંગો દોડાવે અને અગમ્ય વિશ્વ-રચના, પ્રભુલીલા, અને નૈસર્ગિક સૌંદર્યનો અનુભવ પોતાની લેખિનીના બળથી અન્ય જનને કરાવે ! ચોગી અને રોગી આ રચને આવી પોતપોતાની મનકામના પૂર્ણ કરે ! પ્રવાસીજન આ રચને પ્રવાસ કરી મળતો આનંદ મેળવે અને પોતાનો હેતુ સિદ્ધ કરે ! બળતાં અને શોકાભિભૂત, હૃદયો અને આવી મનનો તાપ નીવારે અને શાંતિ મેળવે ! હરકાંઈ મનુષ્ય બધીં મુલાકાત કરી કાંઈને કાંઈ લાભ મેળવી શકે તે નિર્વિવાદ વાત છે. આ આશુગિરિ એવો કૃપાળુ છે કે જે કાંઈ જન તેના પ્રતિ જાય છે તેના તરફ તે પોતાનો હસ્ત અંતરે રક્ષિ રીતે લંબાવી તેના ફોડ પૂરા કરે છે. પ્રભુની લીલા અપાર છે. સુંદરતાની ખૂબી ન્યારી છે. કુદરતથી મળતો આનંદ અવર્ણનીય છે. જીવ્યા કરતાં બેધું બહુ તે મત્ય છે.

ગૌતમાશ્રમ, પરશુરામાશ્રમ, વસિષ્ઠાશ્રમ, નખીતલાવ, (જે રવિઓના નખથીજ ખોદાઈ હવાતીમાં આવ્યું હતું), અચ્યવગદ તે દેવનાગનાં દેવળ બોધ અને આ પવિત્ર અને ભવ્ય સ્થાનના નાથકાનાં દર્શન કરતાં તેમના જીવનમંથનાં પાનાં આપણી સમક્ષ ઉઠાવે છે અને કવિ લોન્ગફોર્ડોની સુવિખ્યાત કડીઓનો હૃદયમાં આનંદપૂર્વક નિવાસ થાય છે:—

“ Lives of great men all remind us,

We can make out lives sublime,

And, departing, leave behind us

Footprints on the sands of time. ”

આવાં રમણીય સ્થાન, બોધ પુરાતન ઇતિહાસ, પુરાણ અને શાસ્ત્રપ્રતિ આપણું લક્ષ દોરાય છે અને ગૌતમમુનિ, પરશુરામ, વસિષ્ઠ, વિમલશાહ વિ. નાં કાર્ય અને જીવનની રૂપ-રેખા મન પર હોડી આસર કરે છે, તેમનો જીવન સુવાસ આપણાં માનુષિક જીવનમાં મેળવી સંસારમાં ઉચ્ચ અને માનપ્રદ સ્થાન પ્રાપ્ત કરવા ઉત્કંઠા થાય છે, અને કીર્તિમાન થવા પ્રયત્ન ધ્વજા યથા આવે છે.

માઉન્ટ આશુ પરનાં વનરાજિ, ગિરિરાજ, જલઝરણાં, ફળપ્રુલ પૂર્ણવૃક્ષ, લીલા વર્ણનો વિસ્તાર અને વસ્તુત સૃષ્ટિસૌંદર્ય જેતાં કોઈ મહા પુરુષના પ્રભાવ અને શ્રતાપનું ભાન કે જ્ઞાન થાય છે.—

“ એક અચળને ભવ્ય વિશ્વમદિર આ ભાસે,
અનુપમ ધુમદ વ્યોમતરો જેનો ચોપાસે;
એક પુરુષ મહાનતણી એ કીર્તિ / ગાએ,
નીરખી શકે રૂમી પેર બધી જન્મકા વિરલા એ. ”

આ વિખ્યાત આશુગિરિને કુદરતના-કાઠીલા બાલકને તેના મુલાકામ માટે સાક્ષર દોલત-રામની દુકમાં ધન્યવાદ આપીએ તો અસ્યાને નહિજ ગણાય.

“ શોભા અપરંપાર, ગિરિવર, શોભા અપરંપાર
નિરોગીને ઔષધકારક, ધન્યંતરી અવતાર. ગિરિવર,
સીતાતાપ વરદા હવ જ્યાલા, અજો નદી પદ્મવાર. ગિરિવર,
પવન તરંગ ઉજળા મારે, તેની નંથી દરકાર. ગિરિવર,
ધન્ય ધન્યગુજ જનને તે સ્થિતિ, સસ અને સુખકાર. ગિરિવર. ”

આવી રીતે માહિન્ટ આણુને પૂર્ણરીતે અવલોકી, આનંદની મેળ મેળવી, કુંદરતની લીલા પ્રત્યક્ષ અનુભવી, પ્રણુની શક્તિનું દિગ્દર્શન કરી, તેનાં યગોમાન ગાર્ધ અને શાંતિ અને આરોગ્ય મેળવી ગોટરમાં બેસી એકવાર ફરીથી મંસારના તાપ સહેવા ગૃહ પ્રતિ પ્રયાણ કરતાં આણુગિરિને નીચેના શબ્દમાં ઉવટના પ્રણામ કરી કૃતાર્થ યધકે.

“ Adieu to thee, fair Abu ! How long delighted
The stranger fain would linger on his way !
Thine is a scene alike where souls united
Or lonely contemplation thus might stray,
Where Nature, nor too sombre nor too gay,
Wild but not rude, awful yet not austere,
Is to the mellow Earth as Autumn to the year. ”
(Byron).

પ્રિય પાઠક ! આપણો થોડા સમયનો સમાગમ અત્રે સમાપ્ત થાય તે પહેલાં આ સેવકે સુદ્ધિ અનુસાર રચેલી પુષ્પમાલામાંથી એકાદ પુષ્પ તને સુંદર નહિવે! સુવાસિત જણાશે અને તારી મગજરૂપી ધાણેન્દ્રિયને ઠંઠકે શાંતિ અને આનંદ અર્પશે તો આ મારો શ્રમ સફળ થયો હું માનીશ.

શુભસુકતી ક્ષમા માગ્યા વિના આપતી તે સજ્જન પુરૂષનો ધર્મ હોવાથી આ રચને હું તારી ક્ષમા માગવાની આવશ્યકતા જોતો નથી.

“ જય જય ગરવી શુનરાત !

દીપે અશ્વ પ્રભાત,

ધ્વજ પ્રહારશે ઝળઝળ કમળી, પ્રેમશીર્ષર્ધ અંકિત,

તું ભણુવ ભણુવ નિજ મંત્રિત સહને પ્રેમ ભક્તિની રીત.

કવિ ભૂષણ મદ્.

(સે. પરિખ મણિલાલ દેસવલાલ—અમદાવાદ.)

આ કવિ પ્રસિદ્ધ કાદંબરીકાર કવિવર બાણભટ્ટના પૂત્ર થાય. તેની માતા મયુર પંડિતની પુત્રી થતી હતી. એટલી વાત એટલીજ છે કે આ કવિ સંખંધી ઠાઠપણુ માહિતી ઉપસંધ નથી. ‘ કાદંબરી ’ના ઉત્તરાર્ધ સિવાય આ કવિનો કોઈ અંધ પણ પ્રસિદ્ધીમાં નથી. તેણે પોતાના પિતાની અપૂર્ણ રહેલી ‘ કાદંબરી ’ નામના અંધને પૂર્ણ કર્યો ન હોત તો વખતે આજ તેનું નામ પણ ગુપ્ત ધર્મ ગયું હોત. આ કવિએ કાદંબરીના ઉત્તરાર્ધપર પોતાનું નામ નિશાન કાર્ધ રાખ્યું નથી છતાં પણ શીશુ ઋદ્ધીકે માહિત્રી પરથી ચંરકૃત પંડિતોએ તેનું નામ શોધી કાઢ્યું છે.

બાણભટ્ટની કાદંબરીના સમ્બંધમાં એક યમતકારીક વાત આલે છે તે અત્રે કહેવી અનુવચક નહિ ગણાય. આ અંધના મે લાગ છે—પણ તે કનિકૃત નહોતા કાલકૃત છે !

કાદંબરી અર્ધા રચાઈ ન રચાઈ તેટલામાં મૃત્યુએ તેના પર વિજય મેળવ્યો । એ ધણું જ ખોટું થયું । સમગ્ર ગ્રંથ કવિની યોગ્યતા પ્રમાણે તેના જ હસ્તે પૂર્ણ થયો હોત તો કેવી મજા પડત ? કાદંબરીના અંતઃકરણમાં પિતાએ ભરી મૂકેલા વિચાર પૂત્રજ બહાર કાઢવા જોઈએ એવો વિધિનો સંકલ્પ હોવાથી તેણે પિતા પુત્રની અને કાદંબરીના વિચારનો વિયોગ કરાવ્યો એમ કહેવું અમને ઉચિત લાગે છે. કાદંબરીનું તે વાક્ય ‘હું તે કુમારને શું સંદેશો મોકલું ? એવું છે; અને તે અપૂર્ણ રહેલું બાપણ ઉત્તરાર્ધમાં ભૂપણભટ્ટે પૂર્ણ કર્યું છે. આ કવિએ આ પ્રકારે કાળની અવકૃપાથી પોતાના પિતાની અપૂર્ણ રહેલી રચનાને ઉત્તમ શોભા રૂપ કૃતિ કરીને પુર્ણતાએ પહોંચાડી । આ કાર્ય અન્ય કોઈના હાથે થાત નહિ અને આવો સુંદર ગ્રંથ જોવોને તેવો અપૂર્ણ રહેત. અનુભવી પિતાની કૃતિને અનુભવી પુત્ર પૂર્ણ કરી ઘણી દુર્લભ નથી, પણ બીજાના ગ્રંથમાં ઉમેરો કરી બનતેને એક રસ કરી દેવાનું કાર્ય ખરેખર અત્યંત દુઝીણું છે. એમ કહેવાય છે કે ‘કાદંબરીનો અપૂર્ણ રહેલો ભાગ પિતાના વર્ષ શાહના પુર્વે એટલે એક જ વર્ષની અંદર પૂર્ણ કરવાનો તેણે સંકલ્પ કર્યો હતો અને તે તેણે નિમ્નપુર્વક પૂર્ણ પણ કર્યો.’

“તેણે રચેલો ઉત્તરાર્ધ જોકે પુર્વાર્ધની સરખામણીમાં ચૂકાય નહી તેમ છતાં એટલું તો ખાતરીપૂર્વક કહી શકાય કે સચ્ચ વાચકોની સેવા અન્ય કોઈના પણ હાથે તેના જેવી ઉત્તમ પ્રકારે થવી અશક્ય હતી. પિતાની સાથે નિરંતર સદવાસ હોવાથી અને વિશેષતઃ તેનો અભ્યાસ પણ બાલપણથી પિતાની પાસેજ પ્રયેલો હોવાથી તેના કવિત્વપણની છાપ તેના પર પડવાનો જેટલો સંભવ હતો તેટલો અર્થાત્ બીજા પર પડવાનો નહોતો. પછી તે બીજાની શુદ્ધિ મગે તેટલી વિલક્ષણ અને તેનો કાદંબરી સાથે મમે તેટલો પરિચય હોય તો ખજ શું ! બાલુભટ્ટે આ કાર્ય પોતેજ પૂર્ણ કર્યું હોત તો હાલના કરતાં તે દોડું માત્ર અને ઉત્તરાર્ધમાં હાલ છે તેના કરતાં પણ પુષ્કળ રમ્મ આવત એમાં કંઈપણ શંકા નથી; તથાપિ પિતાએ અંતકાળે સૂચવેલા અલ્પ માત્ર સંવિધાનક પરથી મૂળ ગ્રંથને વિસંગત ન ચાલ તેની રીતે પુત્રે કયાનો શેષ ભાગ લખ્યો એ કંઈ સામાન્ય કાર્ય નથી. “વળી આ દક્રીકૃતપરથી સિદ્ધ થાય છે કે બાલુભટ્ટને ‘પોતાનો પુત્ર પોતાનો ગ્રંથ ઉત્તમ પ્રકારે પરિપૂર્ણ કરશે’ એવી ખાતરી હતી અને તેથીજ તેણે તે ગ્રંથ પૂર્ણ કરવાની પોતાના પુત્રને આજ્ઞા કરેલી; નહિતો તે તેને ખાસ કહેત નહિ ભૂપણભટ્ટે કટલા વિદ્વાન હતા તેની આ બાલુ ભટ્ટના કથનની ખાતરી થાય છે.

ઉત્તરાર્ધના આરંભમાં ભૂપણભટ્ટે નમન કરેલું છે; તેમાં તેની ઘણી કુશળતા દેખાઈ આવે છે. શિવ અને પાર્વતીની એક રૂપતા વર્ણવીને તેણે તેમને નમન કર્યું છે. આ ઉપરથી તેમની જેવી એકરૂપતા છે તેવીજ આ બન્ને ભાગની એકાકારતા કરવાનું તેણે ચૂચન કર્યું છે ! તે પદ્ધતિ પ્રમાણે છે —

“દેહ દ્વયાર્ધ રચના ઘટિત શરીર ।

મેકં દ્વયોરુપ,લક્ષિત સંધિ મેદમ્ ॥

વન્દે સુદુર્લભ કથા પરિશેષ સિદ્ધયૈ ।

સદૈ શુભ ગિરિમુતા પરમેશ્વરૌ તૌ ॥ ૧ ॥

“ પિતાની અપુર્ણ રહેલી કૃતિ-મેળ પુર્ણ કરી.” એમ રપટપણે ન કહેતાં જણાય
જન તેજ હકિકત કેવી મોહક રીતે અને વિનયથી કહે છે તે જુઓ:—

ગંગાં પ્રવિણ્ય યુવિ તન્મયતા મુપેત્ય ।

સ્ફીતાઃ સમુદ્ર મિતરા અપિ યાન્તિ નયઃ ॥

આ સિંધુ ગામિની પિતુર્વચન પ્રવાહે ।

ક્ષિપ્રા કયાનુ ઘટનામ મયાપિ વાળી ॥ ૨. ॥

ગંગામાં અન્ય નદીઓનો પ્રવાહ મળતાં તે તદ્દમ ઘટને ગંગા રૂપેજ સમુદ્રપર્યંત જાય
છે, તેજ પ્રમાણે ગંગા સરખી (પ્રસન્ન અને મધુર) પિતાની વાણી રૂપી ગંગાના પ્રવા-
હમાં મેં પણ મારી વાણી મેળવી દીધી. અર્થાત્ તે પણ તદ્દમ ઘટ એ કહેવાની જરૂર નથી ।
(અપુર્ણ.)

નૂતન વર્ષામિનંદન.

(કોમળ કાયા ઠા કરમાવે-એ શબ્દ.)

નૂતન વારસે ઘરનથેજે શુભ હિંચ બીજ વાઈ કું;
હૃદયવાપિતા હર્મિ દોરીએ પ્રીતિ વારિ સીધું.
સુખ સંપત્તિ વેલડી વધજો,
આનંદ કેરા કુલડાં ખીજજો;
વશજન્ધિ બહેકો રહેજો.
વમણિક વાદિકામાદિ મુકૂત્યોનાં વૃક્ષો વધજો;
સંવર્ધનની કિંચકલાઓ પ્રેમે બેઠી સજો.
શાંતિ કોખીલ મંજુલ કરજો,
સંપ ભમર ગુન્જર કરજો;
હૃદયસિદ્ધિ ફળ બોલવજો.

કો.૨૬.

અમદાવાદની જાગૃતિનું અઝવાડિયું.

પરિષદો.

આ અઝવાડિયામા અમદાવાદમા પ્રાવીન્સયલ કોન્કરન્સ (પ્રાંતિક પરિષદ) તા.
૨૧-૧૦-૧૬ થી ૨૩-૧૦-૧૬ મુધી ઓનરેબલ મી. મદમદઅલી ઝીણાના પ્રમુખપણા
નીચે મળી હતી. ટેમ્પરન્સ કોન્કરન્સ (મધ્યપાન નિષેધક પરિષદ) તા. ૨૨-૧૦-૧૬ ના
મેળ ઓનરેબલ મી. મોહનલાલ કલ્પાનલાલ પારેખના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી. એજ્યુ-
કેશનલ કોન્કરન્સ (શિક્ષણી પરિષદ) તા. ૨૩ તથા ૨૪ મીના મેળ ઓનરેબલ મી.
ચિમનલાલ દરીલાલ એનવવડના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી. સોસીયલ કોન્કરન્સ
(મંસાર સુધારા પરિષદ) તા. ૨૩ તથા ૨૪ મીના મેળ ઓનરેબલ મી. ગુનાય પુરુષોત્તમ
પરંજપે, પ્રિન્સીપાલ ફરગ્યુસન કોલેજના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી.

મંડપ.

૯

માનસની ઉપર આવેના એરીમકીજની પાસે રોક મગજદાસ ગીરધન્દામની જમીનમાં એક મુગોલિત મંડપ બાંધવામાં આવ્યો હતો તેની પાસેના નગરગેડના બંગલામાં પ્રોવીન્સલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઓનરેબલ મી ડીજી તેમજ ઓનરેબલ મી મેતનનાડનો સુપ્રમ ગાયો હતો તેમજ આજુબાજુના બીજા બંગલાઓમાં બહાનના ઈન્ડિયને ઉતરવાની તેમજ જમવાની ધણીજ સારી મગવડ કરવામાં આવી હતી

તા ૧૯-૧૦-૧૬ ના રોજ સવાની મેલમાં મોશીયન કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઓનરેબલ મી પરાજપે પવાર્યા હતા તેજ દિવસે માજના પાા વાગે તેમણે પ્રેમાલાલ દોલમાં "Morley's Compromise" ઉપરતુ લાપણુ આપ્યું હતું

તા ૨૦-૧૦-૧૬ ના રોજ સવાનના ૭ાા વાગે મેલમાં પ્રોવીન્સલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઓનરેબલ મી મહમદઅલી ડીજી અને એલ્યુકેશનલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઓનરેબલ મી ચિમનલાલ દરીવાલ મેતનનાડ આવી પાયા હતા તેમને આવકાર આપવાને રીસેપ્શન કમીટીના મેમ્બરો અને અમદાવાદના આગેવાન મુદરથો ષ્ટેશન ઉપર હાજર રહ્યા હતા તેઓ પધારતાજ નાણાઓના મડગડાટ વચ્ચે તેમને આવ ૧૨ આપી રીસેપ્શન કમીટીના પ્રમુખ શેફ થી મગજદાસ ગીરધન્દાસે તથા બીજાઓએ હાગનારા પહેગરી યોગ્ય મત્તમ કર્યો હતો તે પછી બે વોડાની ગળીમાં તેમને મેસાડવામાં આ મા હતા આગળ વૉલટી-યુરોની દ્વાર સાયડનોના વટાના નાદ માથે તેમના આગમનની સૂચના કરી ચાલતી હતી ઓનરેબલ મી ડીજીની સાથે રોક થી મગજદાસ તથા માને અનેના પ્રમિદ્ધ બેરીટ્ટર અને કૉન્ફરન્સના જનરલ મેકેટરી મી કુવણલાલ વચ્ચે બેઠક લીધી હતી તે પછીની ગાડીમાં એલ્યુકેશનલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઓનરેબલ મી ચિમનલાલ મેતલવાડ તથા તેમની માથે લોખાન્ય ક્રીયુટ મોહનદાસ જગમયદ ગાંધી ખીરાવ્યા હતા ષ્ટેશનથી નજી દરવાજા સુધી રીચીંગાઉ ઉપરના નપારીઓએ અને તે આગળ મડપ સુધી વાનટા અને તો જોથી રસ્તાને શણગારામાં આ મા હતા અને એથી રીને ઓનરેબલ મી ડીજીને અમવાદની પ્રમ્મએ ઉત્સાહમેર આવ ૧૨ આપી તેમના બગને પડોચાડમાં આવ્યા હતા

તા. ૨૧-૧૦-૧૬ રાત્રિવાડ

સવારની મેલમાં મી તીલક, મી દેવધર ને બીજા પ્રતિષ્ઠિત ડેલીગેટો આવી પહોંચ્યા હતા

મી તીનમને આવ ૧૦ આપના અમદાવાદના અખ્યાળ ધ શહેરીઓ ષ્ટેશન ઉપર હાજર થયા હતા અને મી તીનમની ગાડીના વોડા છોડી નાખી મન્ન વર્ગના માણુઓએ ગાડી હાથે ખેંચી અને ષ્ટેશનથી તે રીચીંગાઉ માલેખોડ અને છેડ મડપ સુધી માનબર તેમને ઉતારે પડોચાડમાં આવ્યા હતા

પ્રોવીન્સલ કૉન્ફરન્સ

તે પછી ગરેમર ૧૧ વાગે કૉન્ફરન્સ લગ્ન હતી તેમાં ગિએનું ગાયન થાનુએ તન્દ્રથી ગાનામાં આવ્યું હતું

૧.

વન્દે માતરમ્

સુગન્ધાં મુદ્રાં મલયજ રીતવામ્
શસ્ત્ર સ્યામર્ચા માતરમ્

વન્દે માતરમ્

શુભ્ર લ્યોલ્ના પુલકિત યામિની
કુલ કુસુમિત દ્રુમદલ મોલિની
મુદ્દામિતી મુમધુર લાપિણી
મુખલ, વરલ, માતરમ્ માતરમ્
વન્દે માતરમ્

૨.

જય જય ગરવી સુગન્ધા.

દીપે અશુભું પદભાત.

ધ્વજ પ્રદારસો જગત કુમુદી, પ્રેમ શીર્ષે અંકિત
તું લલુવ લલુવ નિગ મનની સદુને
પ્રેમ લલિતની રીત

હસી તુજ મુંદર જન.

જય જય.

ઉત્તરમાં અંબા માન, પૂર્વમાં દાગી માન.
છે દક્ષિણ દિશમાં કરંત રક્ષા, કુન્તેશ્વર મન્દિર
ને મોમનાથ ને દારિદ્ર્ય એ
પશ્ચિમ દેશ દેવ.

છે મદાયમાં સાક્ષાત.

જય જય.

તદી તાપી નર્મદા જોય મહીને જીજ પાણી જોય
વગી જોય મુલતના લુહ દમણને, નેતાકર સાગર
પર્વત ઉપરથી પર્વજો.

દે આશિષ જયશર.

ત્રેપે મોહે સદુ જન.

જય જય.

તે અશુભિલ વારના રંગ તે સિદ્ધરાજ જયમિંદ
તે રંગ થપી પાણી અધિક સરમ રંગ થાને મનર માત.

શુભ શુકન દીને મખ્યાલ જાલમે.

વીની ગર્જ છે રાન

જન ધ્રુમે નર્મદ સાધ.

જય જય.

સ્વાગત મંડળના પ્રમુખનું ભાષણ.

સતકાર.

પ્રતિનિધિ બહેઓ, સત્તાડીઓ અને મદ્યુલઓ !

આ પરિવર્તના સ્વાગત મંડળ તરફથી અને ગુજરાતના આ પ્રાચીન તથા અનિર-
સિક પાટનગર તરફથી તમેની અંતઃકરણપૂર્વક આવકાર આપતાં અને અન્યતે હારી થાય છે.

આ મુંબઈ ઇલાકાની ૧૬ મી પ્રાંતિક પરિષદની બેઠકમાં ભાગ લેવાને તમે સરળા ઇલાકાના જુદા જુદા હાથોમાંથી અને દૂરના ભાગોમાં મોટી અંગત અડચણો વેકાને અહીં પધાર્યા હો તે માટે હું તમારા ખરા દિલથી આભાર માનું છું. આપની સગવડને માટે અમે જે કાંઈ નમ્ર ગોઠવણો કરી રાખ્યા છીએ તે માટે હું મારી તરફથી તેમજ સ્વાગત મંડળ તરફથી તમારી ક્ષમા માનું છું. બેઠક હું તમોને ખાતરી આપું છું કે અમે તે માટે પુરતો શ્રમ ઉઠાવ્યો છે, છતાં સગવડો કરવામાં જે કાંઈ ખામીઓ રહી ગઈ હોય તે માટે અમને દરજીબંદ કરવામાં આવશે એવી હું આશા રાખું છું.

આગલી પ્રાંતિક પરિષદો.

આ બીજી વખત અમદાવાદ પ્રાંતિક પરિષદ ભરવાને લાઅશાળી થયું છે. ૧૮૯૭ માં આ શહેરમાં ૬ હી પ્રાંતિક પરિષદ ઇર્દુમ મી. આર. એમ. સવાનીના પ્રમુખપદ હેઠળ ભરવામાં આવી હતી. તે પહેલાંની પાંચ પરિષદો પૂના ખાતે ભરવામાં આવી હતી અને પ્રાંતિક પરિષદની યોજના પણ સૌથી પહેલી પૂના ખાતેજ કરવામાં આવી હતી. ત્યારપછી ૭ મી, ૮ મી અને ૯ મી પરિષદ અનુક્રમે ૧૮૯૪ માં મુંબઈ ખાતે, ૧૮૯૫ માં બેરંગામ ખાતે અને ૧૮૯૬ માં કર્ગંચી ખાતે ભરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ ત્રણ વર્ષના ગાળા પછી ૧૦ મી, ૧૧ મી, ૧૨ માં અને ૧૩ મી પરિષદ અનુક્રમે ૧૯૦૦ માં સતારા ખાતે, ૧૯૦૧ માં મુંબઈ ખાતે, ૧૯૦૨ માં સોલાપુર ખાતે તથા ૧૯૦૩ માં ધારવાડ ખાતે ભરવામાં આવી હતી. ત્યારપછી પુનઃ ૩ વર્ષના ગાળા પડ્યો હતો અને ૧૪ મી પરિષદ મુરત ખાતે ૧૯૦૭ માં મળી હતી. ત્યારપછી બનેલા બનાવેલું વર્ષનું કરવાની કસી જરૂર પડી, પરંતુ એટલું કહેવુંજ જમ થશે કે ગયે વર્ષે પૂના ખાતે પરિષદ મળી હતી અને આ વખતના ગાળામાં રાજદ્વારી કાર્ય કરનારાઓનો એક પક્ષ છુટે છુટે વખતે પરિષદના આધારમાં એકત્ર થયો હતો. આ વર્ષે અહીં પરિષદ બીજી વખત એક મુખિખ્યાત સત્તામાં મૃદુઅંતર પ્રમુખપદ હેઠળ મળે છે, જે બતાવી આપે છે કે પ્રજાપ્રીય દિલને અર્થે આ હાલકો નાન-નત કે ધર્મ-પથનો કોઈ જોડ ધ્યાનમાં રાખેલા જ નથી.

યુરોપીય વિગ્રહ અને હિંદની સેવા.

આ વખતે આપણા ના. શહેરનાદ પ્રયે આપણી અગ્ર વક્તાદારીની અને તાજ પ્રયે મંપૂર્ણ ભક્તિની લાગણી જાહેર કરવાની મારી દર્જ છે. હાલનો મદાન વિગ્રહ આખી દુનિયાનું ધ્યાન ખેંચી રહ્યો છે અને તેની સરઆવના વખતથી જ હિંદ પોતાની ખિટિંગ નક્ક પ્રત્યેની વક્તાદારી તથા મજબુત મંબધ જગતી રાખવાની લાગણી દર્શાવી છે. દેશી નાજાઓથી માંડીને ખેડોએ પણ એક મરખી લાગણીથી નાજાની તથા માણસોની મદદ આપી છે અને તમે જાણો છો કે અત્યારે આપણા બહાદુર હિંદી મેનિકો, ફિટિશ, ઓસ્ટ્રેલિયન, ફેનેડીઅન, ન્યુઝીલેન્ડ અને ફિટિશ માત્રાન્યના બીજા અનેક જતોના લઈવાઓની સાથે સુદખમિમાં લડી રહ્યા છે. વિગ્રહની રાજ્યાવનમાં જે હિંદી મંચ કાન્મમાં મળું હતું તેણે કાન્મનું કેમે બંદર જર્મનોના લાયમાં જતું અટકાવ્યું હતું અને જે રીતે મુદનો મરખો મામતો ફેરવાઈ ગયા હતા. હિંદુનાન મારી મેં સમજે છે કે આ લગાઈમાં ભાગ લેવાનો હિંદીઓને હેતુ પોતાના સ્વાર્થનો નથી. પરંતુ તેનો હેતુ ન્યાય તથા માનુનીયતાનું રક્ષણ કરવાનો, પાશ્વિમાત્મ સુધારાને પ્રગતિમાન રાખવાનો તથા જોઈએ જોઈ

બળવાળી પ્રજાને આપેલું વચન નિભાવવાનો છે. હિંદ એમ પણ સમજે છે કે ત્યાં ન્યાય તથા માનુષીયતા રહેલાં હોય છે ત્યાં જ છેલ્લો વિજય પણ હોય છે અને વળી તે એટલું પ્રણીત છે કે 'સ્વતંત્ર પ્રજાઓની જાતની' તરીકે ઈંગ્લાંડની ગણતા થઈ છે અને ભવિષ્યમાં પણ તે તેવું જ રહેશે, તેથી ઈંગ્લાંડને દેશ તથા મદદ આપવાથીજ હિંદની એક પ્રજા તરીકેની ભવિષ્યની પ્રગતિ મેં પ્રાપ્ત કરી શકીશ. બ્રિટિશ તાજ પ્રતિની હિંદની વર્તમાન તથા ભાવી સંજ્ઞાઓને અષ્ટ મુદ્દાઓ એ જ છે, તેથી તાજ પ્રત્યેની આપણી નમ્ર વક્તવ્યની દર્શન કરાવીને અને મિત્રસંબંધોને વિજય મળે તે માટે પ્રયુષ્ઠાઈના કરીને આપણે આપણું કામ શરૂ કરીશું.

વિષયોનું દિગ્દર્શન.

તમારી સમક્ષ જે વિષયો વિચારણાને માટે રજૂ કરવામાં આવશે તે વિષે હવે હું જણાવીશ. પહેલો અને વિશેષ અગત્યનો વિષય ઉદાર બ્રિટિશ સામ્રાજ્યના આશ્રય હેઠળ સંસ્થાઓના જેવું સ્વરાજ્ય (સેલ્ફ-ગવર્નમેન્ટ અથવા હોમ-રુલ) પ્રાપ્ત કરવાને લગતો છે. ત્યારબાદ લોકસ બોર્ડો, યુનિવર્સિટીઓ અને ગ્રામ્ય પંચાયતનું પ્રાચીન ધોરણ સંજ્ઞાન કરવાની અગત્ય વિષેના મવાલો તમારું ધ્યાન ખેંચશે. હવે જાહેર સરકારી નોકરીમાં હિંદવાસીઓનું ઓછું પ્રમાણ અને જમીનની મહેસૂલને લગતા મવાલો પહેલેથી જ હિંદના દેશ-લોકત નગેનું ધ્યાન ખેંચી રહ્યા છે, અને એ બાબતોમાં આપણી ખરેખરી દુસ્તિયાદો દૂર કરવાને સંતોષકારક પગલાં લેવામાં આવ્યાં નથી એ ખેલની વાત છે. કેળવણીના વિષય એવો છે કે જેના મંબધે લેવામાં આવેલી ગમે તેટલી મહેનત પણ ભાગ્યે જ પૂરતી લેખામે. આજ મંડપમાં એક કેળવણી પરિષદ લગવાની છે, પરંતુ પ્રાથમિક, માધ્યમિક તથા હવે કેળવણીના મંબધમાં તમારો અભિપ્રાય પણ તમારે દર્શાવવાનો છે. પાશ્વિમાત્મ દેશો વ્યાપાર અને વિજ્ઞાનમાં આટલાં આગળ વધ્યાં છે તે સેઓનાં હવે પ્રદારનાં કેળવણીને લગતાં ખાતાંઓ તથા સ્કાલરોને આભારી છે. તે સાથે તમારે અમારી કેટલીક સ્થાનિક દરકનો વિષે પણ વિચાર ચલાવવાનો છે, જેની કે વીરમગામ અને કાલિયાવાડની મરદમ્પરનાં કેટલાંક સ્થળોએ લેવાતી જડાતની બાબત. આખરની અને રેવેનને લગતી દાડ-મારીઓની બાબતમાં સરકારી મહેસૂલના તથા પગસગ ધરાવતા રેલ્વે ટ્રાપોરેશનના બજાવાન વિગેધની સામે આપણને કામ લેવાનું છે. તે સિવાય બીજા કેટલાંક વિષયો પણ ધ્યાન આપવા જેવા છે.

ગુજરાતની આધુનિક પરિસ્થિતિ.

ગૃહસ્થો ! સ્વાગત મંડળે પ્રયુષ્ઠ તરીકે પર્વેટ કરીને મને અંગન માન આપ્યું નથી, પણ પ્રજાના બધારણની સઘળી દીક્ષાઓમાં વ્યાપાર અને ઉદ્યોગ એક અગત્યનો ભાગ લગવે છે, એ માન્યતા પ્રત્યે તેણે પોતાની સદાનુભૂતિ દર્શાવી છે. તમાગમાંના જેઓ આ પ્રાચીન નગરમાં પહેલવહેલા જ આવ્યા હશે, તેઓ અમદાવાદના રેલ્વે ગેરેજમાં ટ્રેન પેન-તાંની સાથે જ મંબ્યાખધ મીલોની ચીમનીઓ જોઈને આશ્ચર્ય પામ્યા હશે. આ ઉપરથી તમે એમ માનવામાં હોરાઈ ગયા હશે કે ગુજરાત ઉદ્યોગોનું એક મોટું બૂધ હોયું નેહજે પરંતુ એ અમત્ય વિમારને સુધારવાને હું કહીશ કે એકદર રીતે જેતાં ગુજરાતના મુખ્ય આધાર ખેતીવાડી ઉપર રહેલો છે. ને તમે વસ્તીની ગણતરીનો અહેવાલ કે કારોબારી અહે-

વાલ તોપાસશો, તો જલ્પાઈ આવશે કે બ્રિટિશ ગુજરાતમાં માયાદીઁ એક એકર જેટલી પાપુ ખેતીની જમીન લાગ્યેજ આવે છે અને ખેતી કરી રાકાય તેવી પછતર રહેતી બાકીની જમીન પણ એટલી થોડી છે કે ધાસચારાનો સવાલ બાબુએ મેલતાં એ મગજી જમીન ખેત્રમ તોપણ તેથી વસ્તુસ્થિતિમાં લાગ્યે જ મોટો ફેરફાર પડે. વસ્તીપત્રક પ્રમાણે બ્રિટિશ ગુજરાતમાં લગભગ ૪૦ શહેર છે, પરંતુ ખરાં શહેર માત્ર ચારજ છે; અમદાવાદ, સુરત, ભરૂચ અને કેટલેક અંગે ગોધરા. બ્રિટિશ ગુજરાતમાં દર ચોગસ માઇલે વસ્તીનું પ્રમાણ ૨૬૫ જેટલું અને ખેત્ર જલ્પામાં ૪૫૦ જેટલું છે, ત્યારે ફ્રાન્સ જેવા આબાદ અને ઉદ્યોગી મુખ્ય રૂમાં એ પ્રમાણ ૧૬૦ જેટલું છે. ઉત્તર હિંદના જેવી મોટી નહેરો કે મદ્રાસ રજાક જેવાં મોટાં તળાવો ગુજરાતમાં નથી. આવી સ્થિતિમાં બ્રિટિશ ગુજરાતની ખેતીવાડીની પેદાશ તેની પોતાની વસતીના ગુજરાતને માટે જોઈએ તે કરતાં લાગ્યેજ વધારે ઉતરે છે. બ્રિટિશ ગુજરાતમાં સરાસરી જમીનદારો દર રૂ. ૪-૧-૭ છે, અને દર પંચમદાલ વિનાના ભાગમાં છેડા દુકાળને લગતા કમિશને કરેલા દરાવ મુજબનો છે, એટલે કે કુલ પેદાશના લગભગ ૨૦ ટકા જેટલો છે, પશ્ચિમ વસ્તુતઃ કેટલાક હુશિયાર દીકરાઓના અભિપ્રાય મુજબ તે દર એકંદર આવકના ૩ ભાગ જેટલો છે. બ્રિટિશ ગુજરાત જેવા નિયતવારી ધોરણવાળા પ્રદેશમાં ફિફ્થ અને ઇસલામી વારસા હજી કામદારો પરિણામે ખેતીવાડીના નાના નાના દુકાળ ધરાવનારા મંજ્યામક જમીનદારો અસ્તિત્વ ધરાવતા હોય એ તો સ્વાભાવિક છે.

ત્યારે ગુજરાતનું ગૌરવ શામાં સમાયેલું છે ?

આ ઉપરથી ક્યાલાવિક રીતેજ એવો સવાલ ઉઠે છે કે ગુજરાતનું યજ અને ગૌરવ શામાં સમાય રહેલું છે ? મનુષ્ય વતની પ્રજાતિની ક્ષત શાખાઓમાં ગુજરાતે જનજાળમાં નામના મેળવી છે અને ક્ષત દિશામાં તેની લવિષ્યની આબાદી સમાયેલી છે ? કચ્છથી મુઘર્ટ મુધીના પ્રદેશમાં જે જુદી જુદી વતેસી છે તેઓ પોતાના જૂતપ્રજાના ઇતિહાસમાં અને લવિષ્યની ખીલવણીમાં કાંઈ લાગણીઓ અને જુલિવિભવ પ્રદર્શિત કરે છે ? અને વીશમી સદીમાં જે પ્રગટીય જીવનની વ્યવસ્થિત ચલા લાગી છે તેમાં ગુજરાત કેવી રીતે ભાગ લે છે ?

ગુજરાતના ગુપ્તાચીન વેપારની જાહેરાતલાડી.

ઈતિહાસ ઉપરથી આપણને માલુમ પડે છે કે પાર્શ્વગુપ્તા એટલે કે હાલનું ભરૂચ બંદર જે ઈ. મ. ની ચક્રાતમાં એક આબાદ બંદર હતું અને જે ઈજીપ્ત, અરબનાવ, પર્સન તથા સ્તંભલીય (ખલાત) સાથે મોટો વેપાર ચલાવતું હતું તેને માટે ૧૦ મી સદીમાં એક અંગ્રજી મુમાફરે એનું કચ્છ હતું કે એ નાદલ, તીમીસ અથવા સુફ્રીંગ નદો કનાં વધારે ઉચા અખાતને કિનારે આવી રહેલું બંદર હતું. તેને માટે મોરોપિસિયા કહે છે કે ૧૩ મી સદીના અંતમાં તે હિંદના જે મુખ્ય બંદરોમાંનું એક હતું. ૧૬ મી સદીના પ્રારંભ પહેલાં અમદાવાદનું મેદામ, વડીકામ તથા સુતરાઉ કાપડ, ખંભાતને નામે, ફેરા અને પેટાન મુધી જતું. મલખન આકાંપેમેજોની જંગમી જતોમાં મુખ્ય સરદાર ન્યાંમુધી પોતાની ઉચાઈ જેટલો મોટો એવા માલનો દમસો એકડો કરી ચક્રો નહિ, ત્યાંમુધી તે પોતાને સ્વર્નન માનતો નહિ ! આરિકાનાં બંદરોમાં અમદાવાદી કીનખાઓ તેની ખરી કમિત કરતાં સેંકોગળી ત્યાં કીમનના મોનાના બદલામાં વેચાતી. એક જૂના વખતના મુમાફરે લખ્યું છે

“ખંજાનનાં વહાણો એડનમાં આવે છે તે એટલાં ગોટાં અને એટલાં બધાં હોય છે કે તેમા અર-
બસ્તાન, આબીસીનીયા તથા ઇજીપ્તનાં બજારોમાં વેચવા માટે ધણે માલ હોય છે અને એ
સુતરાઉ કાપડ પાછળ એટલું મોટું ખર્ચ કરનામાં આવે તે ઘણું લાભાનક લેખાય.” હવે એક બાણીતા
સુંબડના સીવીલીયને આ પ્રાચીન નગરના કરેલા વર્ણન તરફ હું આપનું ધ્યાન ખેંચું છું. “મોજામી
મદીના અંતમાં આ શહેર ધણું મોટું, સારી રીતે ગ્યાએયું અને ખાસ કરીને તંદુરસ્ત
હતું. ઘણાંબગં ધર ઈંદ્ર અને સુનાથી બાધેલા હોઈને છાપરા નળીયાંથી છાએયાં
હતાં. રસ્તાઓ પહોળા હતા અને તેમાંના મુખ્ય રસ્તા એટલે પહોળા હતા કે ૧૦ બગદ-
આડીઓ એકી સાથે સહેલાઈથી હાંકી શકાય. તેનાં બહાર મકાનોમાં પત્થરથી બાધેલી
તથા દરેક મુંદર કેનરણીયાળા બખ્ખે મિનારાઓવાળી ૧૦૦૦ મસ્જીદો હતી. દુનિયાના
દરેક ભાગમાં નીપજતી વસ્તુઓ અહીં મળતી. તેના ચિત્રાગઓ, કેતરકામ કરનાઓ, બીયાં
લાગનારાઓ અને મોના, રૂપા તથા લોખંડના કારીગરો મુવિખ્યાત હતા અને સોનાના
સિક્કા પાડવાની પરવાનગી જે ચાન્ડકાબોને આપવામાં આપી હતી, તેમાંની એક
ટંકશાળ અમદાવાદની પણ હતી. તેનાં સમગ્ર દરખાતાંઓમાંથી સુતર, રેશમ અને નરી-
કામના સુંદર નમુનાઓ આશ્ચર્ય પમાડે તેવા દેખાવના અને નરી નરી લાગના બહાર પડતા.
એકંદરે શહેર આખા હિંદુસ્તાનમાં અને કદાચ આખી દુનિયામાં સૌથી વધારે મુંદર હતું.”
તે વખતે અમદાવાદની વસ્તી લગભગ ૨૦ લાખ જેટલી ગણાતી અને તેનાં પરાંઓનો
વિસ્તાર ૩૦ માઈલ જેટલો ફેલાયેલો હતો. ઈ. મ. ૧૬૭૮ માં અમદાવાદની મુલાકાત
લેનાર મુંડલરેલો લખે છે કે આખી દુનિયામાં ભાગ્યેજ એવી કોઈ પ્રજા હશે અને એથિ-
આમાં ભાગ્યેજ એવી કોઈ વસ્તુ હશે કે જે આ શહેરમાં નેવામા આવે નહિ. અમદાવા-
દની વસ્તીને માટે ફરિયાદ કરનારાઓએ ધ્યાનમાં ગણવાનું છે કે એ મુમાદર આગળ
જતાં જણાવે છે કે “આખી દુનિયામાં એવું બીજું કોઈ સ્થળ ભારી જાણમાં નથી કે
જ્યાં એક માણસ અહીં કરતા વધારે સુખચેતમાં રહી શકે.” સુરતના વેપાર અને
ઉદ્યોગના જાહોજાહીના દિવસોનું વર્ણન કરવાની કોઈ જરૂર રહેતી નથી કારણકે
પાશ્વિમાત્મ પ્રજાઓ તેની વેપારી ઉપયોગિતા તરફ કોઈ થોડા આકર્ષાયા નહોતા.

ઉદ્યોગ ઉપર ગુજરાતની આબાદીનો આધાર.

ઉપર જણાવેલી અમદાવાદ અને ગુજરાતની પ્રાચીન વેપારી આબાદી ખાસ કરી
ગુજરાતીઓની કાર્યદક્ષતાને આભારી હતી, પરંતુ હિંદુ તથા મુસલમાન રાજકર્તા-
ઓની કાળજીને પણ તે કોઈ થોડી આભારી નથી. અમદાવાદની પ્રાચીન જાહોજાહીનું
વર્ણન કરતાં સર ટી. સી. હોપ જણાવે છે કે અમદાવાદના મોગલ હાકીમોએ વેપાર અને
સામાન્ય આબાદીનો વધારો કરવામાં ઘણો શ્રમ ઉઠાવ્યો હતો. જૂતકાળનું સ્વર્ણન કરવામાં
મેં તમારો બહુ વખત લીધો છે કારણકે હું માનું છું કે ગુજરાતનો જૂતકાળ એ તેના
લવિખ્યનું દર્શન કરાવનાર વસ્તુ છે, અને તે સાથે તમે એટલું પણ જોશો કે આ-
ગલા વખતની પેઢે હાલમાં પણ વેપાર તથા ઉદ્યોગને રાજકર્તાઓ તરફની મદદ તથા ઉત્તે-
જનની જરૂર હોય છે. એ ઉપરથી હાલની સ્વદેશી હીંચવાલ મને સાંભળી આવે છે.
સ્વદેશી ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન મળે તેવા ઉપાયો શોધવામાં તમે પછાત નહિ રહો એવો મને
ભરોંમો છે. સામાન્ય અગત્યમાં આ ઈલાકામાં આ શહેર બીજો નંબર આવે છે અને

કાપડ સૂતરના ઉદ્યોગમાં આ સહેર આખા દેશમાં મુંબઈથી ઉતરતે દરજ્જે એટલે બીજે નંબરે આવે છે. અત્યારની મારી સમગ્રજી પ્રમાણે અમદાવાદનું ભવિષ્ય નિશ્ચયપૂર્વક કાપડ સૂતરના ઉદ્યોગની આબાદી ઉપરજી આધાર રાખે છે. કાપડ ઉપર લેવામાં આવતી એકમા ધક જકાત એ અમારી દમેશની મુશ્કેલીરૂપ છે, અને હું આશા રાખું છું કે મરકાર જેમ બને તેમ વહેલી એ જકાત દૂર કરવાનું ચાલતી વિચારણે, ખામ કાપડ ઉપરની જકાતના સત્તાલ-વિષે બોલનાં મારે જણાવવું જોઈએ કે હું મારા પોતાના વેપારી કર્મીની વિચારણાથી બોલતો નથી, પરંતુ જેઓ હિંદુસ્તાનને માટે આર્થિક સ્વચ્છતાની મોટી અગત્ય માને છે તેઓમાંનો હું એક છું. પરંતુ એ સત્તાલ ઉપરથી બીજા ધણા શુંચવણભર્યા સત્તાલો ઉભા થાય છે, જેની ચર્ચા માટે વખત જોઈએ, તેથી હું આ એક કાપડ ઉપરની જકાત દૂર કરવાનો સત્તાલ રજુ કરું છું, તે સત્તાલ જે હિંદના લાભોનો વિચાર કરવામાં આવે તો સહેલાઈથી અને તુરંતમાં અમલમાં મુકી સકાય તેવો છે. ધંણી રીતે રાજ્ય પોતે પણ સ્વદેશી ઉદ્યોગોને મદદ કરી શકે તેમ છે અને હું આશા રાખું છું કે, ઉદ્યોગોને ઉત્પન્ન કરવાના તથા જૂના ઉદ્યોગોને ટેકા આપવાના કામમાં સરકાર પ્રયત્નશીલ થશે.

એક સંપીનું શુભ ફળ.

બાલુઓ અને ગૃહસ્થો! મને અને સ્વાગત મંડળને એ એક મંત્રોપનો વિષય ધાગે છે કે પ્રજાકીય હીલચાલના બંને પક્ષોનો અહીં એકત્ર રૂપે સંકાર કરવાનો આનંદ અમને મળી શક્યો છે. એક પ્રજાના જીવનનો મુખ્ય આધાર માત્ર મંપના સિદ્ધાંત ઉપર ટકેલો છે અને હિંદના ઇતિહાસનો સારી પેઠે અભ્યાસ કરી ચૂકેલા ગૃહસ્થોની બનેલી આ મલામાં એવું બતાવી આપવાની કાર્ય જ જરૂર નથી કે હિંદુસ્તાનનાં સંસ્કૃત કોટી અને આપણો ભૂતકાળમાં ચાલેલા કુસંપના પરિણામરૂપ હતાં. પણ હવે આપણે પાપની કીમત અને પરસ્પર મદાય કરવાની અગત્ય સમજતા થયા છીએ, અને આ પરસ્પર મદાય કરવાની બાબતના મંબધમાં એક વાર ફરીથી હું આ સહેરના પ્રાચીન ઇતિહાસ વિષે બોલીશ. આ સ્થળે બાંધવામાં આવેલું ગાદેર ચાર જુદા જુદા “અદમદો”ની જાતની દેખરેખ દેશ જાંબાં હવું. એ ચાર અદમદોમાંનો એક અદમદશાદ બાદશાહ પોતે, બીજો રોષ અદમદ, ત્રીજો મચીક અદમદ અને ચોથો કાશ અદમદ હતા. જે એક સહેર બાંધવામાં એક રાજા, એક વિદ્વાન, એક લડવૈયો અને એક ધર્મગુસ્તી એકત્ર સહાયની જરૂર પડે છે, તો હિંદુસ્તાનની પ્રજાના મદત્વના બંધારણ માટે આપણે મળ્યાએ પરસ્પર એક સંપીથી કાર્ય કરવું કેટલું જરૂરું છે એ મમજી સકાય એવી વાત છે.

મધ્યમ લાપાની જરૂર.

જુદા જુદા વિષયોની ચર્ચામાં, હું વિધાન રાખું છું કે, દમેશની પેઠે આપણે નમ અને મધ્યમ લાપાનો ઉપયોગ કરીયું, મખત અને કટુ લાપાના ઉપયોગથી આપણે આપણામાં પરસ્પર મદાયનો દેશવો લાગેજી કરી મળીયું, અને એ પરસ્પર મદાયનો જ હેતુ આપણા હૃદયમાં નિવાસ કરી રહેલો છે.

સ્વર્ગસ્થ આગેવાન નરો.

કેટલાક આગેવાન નરોના મરણથી આપણને જે ખોટ ખગવી પડી છે તેનો ઉલ્લેખ કરીને હું મારું લાપણું પૂરું કરીશ. લોડ કીચનના અકસ્માત અને અગ્રામીક મજબૂતી

સ્થિતિ સ્થાપનાને મોટી ખોટ ગઈ છે. સર પ્રીતરાજશાહ મહેતા એ ખરેખર દિલ્લા પ્રમુખીય ભવિષ્યના ફેરફારના વખતમાં જન્મ રહ્યા છે એ આ દેશને ગમેલી એક મોટી ખોટ છે. તે ઉપરાંત એન. મરદાર મર ચીનુભાઈ માધવરાવ એરેનેટ, મી. દાદા આબાદા ખરે અને મી. ગોવિંદરાવ આપાણ પાટીશનાં ખેદજનક મરણોને માટે પણ ખેદ દર્શાવવાની હું મારી ફરજ સમજું છું. તેમણે બળવેથી સેવાઓ આપી સર્વે જાણો છો અને તે વિશે ખાસ ઠગવો રજુ કરવામાં આવશે એટલે એ ખેદજનક બતાવો વિશે હું વધારે બોલતો નથી. તોપણ એટલું કહ્યા વિના હું રહી શકતો નથી કે સામાન્ય રીતે મુંબાઈ ઈલાકાએ અને ખાસ કરીને આ શહેરે એન. સર. ચીનુભાઈના મરણથી એક મદાન મળવાની નર, વિદ્યાના મદાન આશ્રયદાતા અને ઇશવણી તથા ધર્મદાતા ખાતાઓના પોપકને શુભ-વ્યા છે. ને મદાન પ્રભુએ એમને પોતાની પાસે આટલા વહેલા ન બોલાવી લીધા હોત, તો આજે અહીં મારી જગ્યાએ તે આપને આવકાર આપના અને આપે અહીં આવવામાં લીધેલી તકદી માટે આપનો આભાર માનના હિસા હોત.

ઉપસંહાર.

પ્રતિનિધિ બંધુઓ ! હવે હું માફ ભાષણ પૂર્ક કરું છું અને તમોએ તે ધીરજથી સાંભળ્યું છે તે માટે હું તમારો આભાર માનું છું. તે સાથે હું સ્વાગત મંડળનો પણ આભાર માનું છું કારણકે જ્યો દિલ્લી રાજદ્વારી હોજ્યાત્રમાં બહુ અગત્યનો ભાગ લેતા નથી પરંતુ પોતાનો ધણોખરો વખત ઉલોગ ધધોની બાબતો પાછળ ગાળે છે તેઓના વર્ગમાંનો હું એક માણસ છું અને તેથી એક માણસને પોતાના વિચારો દર્શાવવાની અમ્-લ્ય તક સ્વાગત મંડળે આપવાની કૃપા બતાવી છે. ગૃહસ્થો ! એક વાર ફરીથી માફ ભાષણ સાંભળવા માટે હું તમારો આભાર માનું છું અને હવે તમારો પ્રમુખ સુંદી દાદાની તથા પરિવારના કામકાજની શરૂઆત કરવાની નું તમોને વિનંતિ કરું છું.

પ્રમુખની નીમણુક-મી. ગાંધીનું ભાષણ.

એક મંગળદાસનું ભાષણ પૂર્ક થતાં મી. મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધીએ પરિવારના પ્રમુખ તરીકે એન. મી. મહમદઅલી જીન્દાની નીમણુક કરવાની દરખાસ્ત મક્તાં શુજાતીમાં બોલતાં જણાવ્યું હતું કે આજના પ્રમુખની નીમણુકને માટે દરખાસ્ત કરવાનું માન સ્વા-ગત મંડળે મને આપ્યું છે તે માટે હું તેનો આભારી થયો છું. ગૃહસ્થો ! થોડા વખત પહેલાં ત્યારે હું દિલ્લીમાં હતો, ત્યારે ત્યારે ત્યાંનાં સુંદર દીવાને આમ અને દીવાને ખામમાં એક ફારસી બેત મારા જોવામાં આવી હતી તેનો અર્થ એવો થાય છે કે દુનિયામાં ને કોઈ પણ દેશનો સ્વર્ગ હોય તો તે અહીં છે, અહીં છે, અહીં જ છે. તે બેત વાંચતાં મને ને વિચારો ઉત્પન્ન થયા હતા તેજ વિચારો આ દરખાસ્ત મેલતાં મારા મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એ ઉદ્ધારો સત્યમદ અને ધનમદના પરિણામ રૂપ હતાં એવું સ્વર્ગ અહીં હોઈ શકે નહિ કારણકે કાળગમન થતાં તે અગત્યના પણ ચૂસી જવાના છે; પરંતુ ને અવસર નીચે આપણે અહીં મળાએ છીએ તેનો ને આપણે મહુપયોગ કરીએ તો પણ વખતે આપણે સદમ સ્વર્ગને પ્રાપ્ત કરી શકીએ ખરા. શીવ અને ઉષ્ણ પક્ષના આગેવાનો આજે અહીં મળેલા છે તે આપણને થોડું અભિમાન લેવાયોગ્ય નથી. દિલ્લ સમઘીતોપણ કદી-

અંધમાં આવેલો દેશ છે. આ મહેલનમાંથી એક એવા મમશીતોપણ પક્ષ નીકળે કે જે આપણને બેઠેલ સધળું મેળવી આપે એવું આપણે ઈચ્છીએ છીએ. અમદાવાદ એક વેપારી કુદિ દરેક કાર્યમાં બતાવે એ સ્વાભાવિક છે. તેણે એવું વિચાર્યું કે એ બંને પક્ષોની વચ્ચે શાંતિ તેવા પ્રમુખ આપણને વેદ્ય છે, તેથી તેણે એક મુમયમાન વિદ્વાન ગૃહસ્થની પસંદગી કરવાનું યાજ્ઞની માન્યુ. અમદાવાદે આ હતાપણુ કાંઈ પહેલીજ વાર બતાવ્યું નથી. અગાઉ ધણીસાર તેણે એવું હતાપણુ બતાવ્યું છે. આપણા પ્રમુખ મી. હન્ડા એક માન વડીલ છે, ધારાસભાના સભામદ છે એટલુજ નહિ પણ આખા દિલ્લા મોટામાં મોટા ઈમિયામી મળના પણુ તે પ્રમુખ છે. તેમણે આ નાની સરખી પરિચરનું પ્રમુખપદ સ્વીકાર્યું છે તે તેમનો આપણા ઉપર મોટો ઉપકાર થયો છે. તેથી મને જે આનંદ થયો છે તે તમોને પણ થયો હશે. આપણામાં સૌ પ્રત્યે મારાપણની લાવના હોની વેદ્ય છે. સીત કે ઉબળ, સુરતી કે કાઠિયાવાડી કે અમદાવાદી, હિંદુ કે મુસલમાન એ મો કાઈ માન છે એવું જે આપણે બદારથી બતાવીએ છીએ તેથી લાવના આપણા અંતરમાં દાવી વેદ્ય છે. જે એમ હોય તો મુસલમાનો કે બીજાઓ આપણા પ્રેમને એવા વચ ચર્ચ જાણે કે પછી આપણને પણ સ્મારે માટે મંડળો સ્થાપવાં નહિ પડે. પરંતુ ઈમિયામી ભાઈઓ પોતેજ પોતાના હિંદુ ભાઈઓની ધર્મની લાગણીનો વિચાર કરીને પશુરૂઢ કરવાનું બંધ કરશે. જે આપણે આવી લાવના ધારણ કરીયું તો આ પ્રમંથનો અને આ સદગી મળવાળો લાલ આપણને આપોઆપ મળી રહેશે. હું જાણું છું કે પ્રમુખનું કામ અભિધારા ઉપર કામ કરવા જેવું છે અને જે જે મંડળ પડીએ તે ધગવે છે તેનો લાલ તેઓ મેળવે એવું હું ઈચ્છુ છું. આ સભાનું કામ કરવાને તેમનામાં જે દરતા, જ્ઞાન અને શક્તિ વેદ્ય છે તે તેમને ખુદ બક્ષે એવી દૃષ્ટિ બંધી કરેલું અને તેમને પ્રમુખસ્થાન લેવાની વિનંતિ કરેલું છું.

મી. પાટણકરે આપેલો રેકો.

નામકરણ મી. પાટણકરે તે દરખાસ્તને રેકો આપનાં મરાઠીમાં બોલનાં જણાવ્યું હતું કે છેલ્લાં ૫૦-૭૫ વર્ષમાં ડેંગરજીના ફેલાવાથી જે વિચારો અને અભિધારાઓ આપણા હૃદયમાં ઉત્પન્ન થઈ છે અને છેલ્લાં ૨૫-૩૦ વર્ષમાં તેજનક દેશિય વગેરે મંડળોએ જાગૃતિ ફેલાવીને જે આશાઓ ઉત્પન્ન કરી છે તેને સ્પષ્ટ રાજ્યોમાં સરકારની સમક્ષ રજુ કરી એ આપણી ફરજ છે. તે કામને માટે દાલતો પ્રમંથ થયો અગત્યનો છે. તાલતી યુગેથીજન લગાધમાં ભાગ લેવાનો ઈચ્છાંતો હેતુ એવો છે કે પછાત પહેલી અને ઓછા બળવાળી પ્રજાઓની જ્વનત્રવાનું રક્ષણ કરવું; તો પછી ૧૦૦ વર્ષથી જે પ્રજા ઈચ્છાંતો આશ્રય હેતુ મેલી છે તેની જ્વનત્રવાનું અને તેના દક્ષીનું રક્ષણ કરવું એ તેની વધારે અગત્યની ફરજ છે. તેટલા માટે જગ પણુ બીજા વિના આપણે આપણા વિચારો ખુદા કરવા વેદ્ય છે અને આપણને પ્રમુખ પણુ એવા વેદ્ય છે કે જે નિર્લય રીતે પોતાની ફરજ બજાવે, એક એવો આશ્રય કરવામાં આવે છે કે દિલ્લામીઓ રાજ્યકાંબાગનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ મગરના નથી, પરંતુ જ્ઞાન. મી. હન્ડા તેવો અનુભવ મગરે છે એટલુજ નહિ પણ ગન સમયમાં દેશમાં જે મુગલમાનોએ ગત્ય ચલાવ્યું હતું તે વર્ષમાંના તેઓ એક છે, એવા લાયક પ્રમુખ આપણી પરિચરનું કામકાજ મળી રીને ચલાવશે એ વિશે દેશો શક નથી.

મી. જી. ખી. પીટી એ દરખાસ્તને અનુમોદન આપ્યું હતું અને પ્રમુખે તાળીઓના ગાગડાટ વચ્ચે બેઠક લઈ પોતાનું ભાષણ વાંચવાનું શરૂ કર્યું હતું.

પ્રમુખ ઓ. મિ. એમ. એ. ફીળાનું ભાષણ.

પ્રતિનિધિ બન્ધુઓ, સભાસીઓ અને મદ્યહરો,

૧૬ મી મુંબાઈ પ્રાંતિક પરિષદના કામકાજનું પ્રમુખસ્થાન મને આપી આ ધલાકાના લોકો જે સન્માનની મોટામાં મોટી બક્ષિસ આપી શકે તે મને આપી છે ને ભાગ્યેજ મારે કહેવાની જરૂર છે, તમારી પમદગી માગ ઉપર ઉતરી છે તેનું હું કારણ મમજી શકતા નથી પણ બ્યારે નિમંત્રણ થયું ત્યારે તે લક્ષ્યના સેવક તરીકે તેનો સ્વીકાર કરવો એ મારી ફરજ છે એમ હું સમજી છું. જે પદ ઉપર આપે મને મુકયો છે તેને માટે હું આપનો અંતઃકરણપૂર્વક ઉપકાર માનું છું અને પ્રમુખ તરીકે હું મારી ફરજ બજાવીશ. આપણા કામકાજમાં આ ફરજને અદા કરવામાં આપનો સહયોગ દેશો અને સહકાર્ય મળશે એવી મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે.

સંયુક્ત પ્રાંતિક પરિષદ.

સુસ્તમાં કમનમીય મતભેદ થયો તે પછી ઘણે વર્ષે સંયુક્ત પ્રાંતિક પરિષદ મળવાનો આ પ્રથમ પ્રયત્ન છે. અને તેથી દેશ અને આ ધલાકાનો પ્રબળ મત ખરી રીતે જાહેર કરવાની ખાસ જવાબદારી મારે માથે તેમજ તમારા સર્વ ઉપર આવી પડી છે.

શોકજનક મરણો વિષે ઈસારો.

પૂતામાં છેલ્લી પ્રાંતિક પરિષદ મળ્યા પછી આપણે શહેનશાહને લોર્ડ કિચનરના મરણથી એક મહાન યોદ્ધો અને સરકારોજશાહના મરણથી એક મહાન રાજદારી ખોયો છે.

હિંદુસ્થાન અને આખી શહેનશાહત જે બોળ અને બારીક સંસ્થાનો નીચે પસાર થાય છે; તે સમયે ખાસ કરીને આવા માણસોની પંડેલી મહાન ખોટ માટે આપણને અત્યંત દિલગીરી થાય છે.

જે ઉદ્યોગ અને વ્યાપાર માટે અમદાવાદ સુપ્રસિદ્ધ છે. તેના એક આગેવાન સર ચિનુભાઈ માધવલાલના મરણથી આપણને બહુ દિલગીરી થાય છે. તે એક મહાન પરદુઃખભંજક અને વિદ્વા તથા કૃષ્ણવર્ણીના ઉત્તેજક હતા.

હું અત્યંત શોકથી કહું છું કે મિ. દાજી આપ્તાજી ખરેખર મરણથી એક મજબૂત દ્વાતાત્રયવાળા અને હિંદુસ્થાનના દિલ માટે શાંત પણ ઉત્સાહી કામ કરનારની ખોટ પડી છે. કાન્દરના તોફાન અને મુસ્લિમોના જૂના વખતથી તેની મહાન, કિમતી અને ચાલુ સેવા તેઓએ ઉઘાડી હતી.

મને કહેતાં દિલગીરી થાય છે કે મિ. જોવિદ્દાવ આપ્તાજી પાટીલના મરણથી શુભદાત પ્રાંતમાં સાર્વજનિક દિલ માટે ઉત્સાહી અને સુસ્ત કામ કરનારની ખોટ પડી છે. આ મહાન અને દેશભક્ત લોકો જેઓએ શહેનશાહતને માટે કામ કર્યું છે તેમના આત્માને શાંતિ પ્રાપ્ત કરો. તેઓની જગ્યા તેમનું નામ રાખે, તેમનાં ઉચ્ચ દ્રષ્ટાંતનું અનુકરણ કરો. આ મહાન શહેનશાહતની પ્રતિષ્ઠા અને સન્માન જાળવી રાખે તેના આમના જેવા બીજા સેવક આપણને સત્વર મળે તેવી આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

બે મહત્વના પ્રશ્નો.

આપણા વિચારોમાં એ પ્રશ્ન સર્વથી આગળ તરી આવે છે અને તે આપણું ધ્યાન રોપી રહ્યા છે. એક તો લગાઈ ગયે બીજું આ મહાન્ યુદ્ધ જેનો ઓળો આખી મુધરેલી દુનિયા ઉપર પડ્યો છે તે પરી થયા પછી શું થશે તે લગાઈની શરૂઆતથીજ દિંદુર્યાન ખિટિશ શહેનશાહનને વકાદાર રહ્યું છે. તેણે પોતાનો ખજાનો ખાલી કર્યો છે અને શહેનશાહતના બચાવ માટે ફ્લેન્સર્ફ, આર્ટિસ, ઈન્સ અને મેસેપોટેમિયાનાં સ્થાને ઉપર તેના મહાતુલાય પુત્રોએ પોતાના જીવ અર્પણ કર્યા છે. એક વખતે એટલું કહેવાની જરૂર છે કે ખિટિશ શહેનશાહતનો એક લાગ હોવા માટે દિંદુર્યાનના લોકો મગર છે અને એટલે ખિટન મુદાંત, શહેનશાહતના દોષપણ લાગના બીજા દોષપણ ખિટિશ જેટલીજ તેમની ગજલકિત ખરી અને દદ છે. અને ટેક છેવટ સુધી, વકાતરી સાથે દિંદુર્યાન ખિટિશ શહેનશાહતની ખાલુએ રહેશે એ વિશે સક નથી. દિંદુર્યાન દવે તાબાની પ્રગ તરીકે અગર લોઈ ફાડિનના દહેવા મુળ્ય વિચાર આશિત તરીકે રહેવા માગતું નથી. પણ શહેનશાહતના બીજા લાગની માફક સમાન હિસ્સેદારની માફક રહેવાનો દાવો કરે છે.

લગાઈ.

વહુન આગળના પ્રયત્નોમાં દુશ્મન નિષ્ફળ ગયો છે તે અત્યંત આનંદની બિતા છે. વહુનનો ફ્રેન્ચ લોકોએ કરેલા બહાદુર અને મહત્વના બચાવથી આખી દુનિયા તેમની પ્રશંસા કરી રહી છે; દુશ્મનની બલુવાન્ગ નિષ્ફળતા, રૂમેનિયાનું દાખલ થવું અને પૂરના દારૂગોળા સાથે ઈંગ્લેન્ડે ઉભું કરેલું મહાન્ લશ્કર એથી મિત્રસંઘો પશ્ચિમમાં દુશ્મન ફતેહ સાથે સામે હુમલો લઈ જવામાં શક્તિમાન થયા છે. દવે શરૂઆત કરવાની શક્તિ પામે રહી નથી. બાહ્ય બદલાય છે અને મિત્રસંઘોને મળવાને તથા પ્રશિયન પાશવ અને આક્રમણ યુક્ત લશ્કરી દોર પૂર્ણ ગીતે તૂટવાને દવે વધારે વિવંચ લાગતો નહિ.

શા માટે આપણે મજ્યા છીએ ?

આપણા દેશની અને પ્રાંતની સ્થિતિ વિશે વિચાર કરવાને આજે આપણે અહીં એક જ થયા છીએ. આપણું વધારેમાં વધારે ગંભીર ધ્યાન ખેંચે તેવા ઘણા મતલો છે. આ સવાલો વિશે ચર્ચા કરવાને અને વિચાર વિનિમય કરવાને આપણે એક જ થયા છીએ. વસ્તુસ્થિતિનું સામાન્ય અવગણન કરતાં વ્યાભાષિક રીતે દોષ પણ મનુષ્ય આગળ નીચેના પ્રશ્ન રજૂ થાય છે:—ગયા અર્ધા સેકામાં આપણે જેટલી પ્રગતિ કરી છે ? હાલની આપણી સ્થિતિ કેવી છે ? આપણું ભવિષ્ય શું છે ? આપણા દેશની પ્રગતિ વધારવાને તથા ખિટિશ ગજલ નીચેના સ્વરાજ્ય અને ૧૯૧૧ ના ઓગસ્ટની તા. ૨૫ મીના દિલ્લીના ખરીનામાં ખતાવવામાં આવેલા પ્રાંતિક રાજ્યને લગતાં આપણાં પ્રિયતમ લક્ષ્ય જેમ અને તેમ જલ્દી મેળવવાને કેવા પગલાં ભરવાં વેંદાં. દેશમાં શાંતિ અને મહામવામની છે એમ કહેવામાં આવે છે. દેશમાં ખરી આબાદી છે એ મનને મિ. ઘણલાય નવરોજી અને બહોળા ગજલારોગારી અનુભવવાળા મિ. રમેશચંદ્ર દત્ત મંમન થયા નથી છતાં એમ કહેવામાં આવે છે કે દેશમાં આબાદી છે. દેશનો કાગળાર નીર્ણય છે, કલેક્ટરો અને કમિશનરો કર્નલપરાયણ અને જે પ્રદેશમાં ક્ષમ કરે છે તે ઉપર પ્રીતિ ગખતાર છે, દેશનો સ્વાર્થ અને કષ્ટાણુ તેમના દિવમાં છે.

એમ કહેવામાં આવે છે; બ્રિટિશ સૈનિકો, અને બ્રિટિશ દરિયાઈ લશ્કર આપણા જનમાલનું રક્ષણ કરે છે. આપણાં ઘરખાર તદ્દન નિર્ભય અને સહીમતામય છે એમ કહેવામાં આવે છે. એમ કહેવામાં આવે છે કે સમગ્ર જગત્તર રીતે ચાલે છે. સનદી અમલદારો લોકોને માટે સુવર્ણો યોગ્ય બદલોજત રાખે છે. આ સમગ્રજગત ખરું છે, શાંતિ છે, આવાદી છે અને સનદી અમલદારોના હાથમાં સંપૂર્ણ કારોબાર ચાલે છે, પણ આપણા દેશનો કાણુ, વડી-વટ અને કારોબાર હમેશ સુધી એક ખાસ હક તરીકે સત્તાધિકારી શાસન યુક્ત સમ્રાટના હાથમાંજ રહેવો જોઈએ એનું તે કાંઈ કારણુ છે? એક અર્ધા સૈદ્ધ કરતાં વધારે વખત સુધી સત્તાધિકારી શાસને અમુક મંત્રેઓમાં દેશનો માગે કારોબાર ચલાવ્યો છે તે માટે, હવે વસ્તુ સ્થિતિ બદલાયતી છતાં-આટલી બધી બદલાયતી છતાં તેઓને આ કાયમનો ખાસ હક મળવો જોઈએ તેની તે કાંઈ દલીલ છે? વોલંટીયર દુકાનીમાં દિંદોઓને દાખલ કરવાને ન પાડવામાં આવે છે અને હથિયારની બંધીનો કાયદો ચાલુ રાખવામાં આવે છે તેનું તે કાંઈ કારણુ છે?

સનદી નોકરો.

સનદી નોકરો જેઓ તેમને પગાર આપનાર લોકોના અંકુશ નીચે નથી તેમ તેમના જવાબદાર પણ નથી તેમનાથી ચાલતા રાજકારોબારની પદ્ધતિ હવે વધારે વાર ચલાવતી કે કેમ તે પ્રથમ પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે. એમ કહેવામાં આવે છે કે તેઓ ના. હિંદી પ્રધાનને જવાબદાર છે અને ના. હિંદી પ્રધાન પાર્લામેન્ટની જવાબદાર છે. ઈંગ્લેન્ડના એક આગેવાન પત્ર “મેન્સેસ્ટર ગાર્ડિયન”માં હિન્દુસ્તાનને લગતી બાબતમાં પાર્લામેન્ટની જવાબદારી વિશે જે કાંઈ હમણાંજ પ્રકટ થયું હતું તેમાંથી કેટલુંક અવતરણું હું રજૂ કરીશ—

“હાલમાં નવા વાદમરોપ અને એકેટરી ઓફ રોટે થોડા વખતથી તેમની ઓશીમનો ચાલુ લીધો છે. લોડઃ મોર્લી અગ્રેથી સાત વર્ષ ઉપર ગયા ત્યારથી મી. ચેમ્બર્સેઈનના ગયા ઉનાળામાં આવતા સુધી હાઉસ ઓફ કોમન્સમાં દિન્દને લગતા સચાલોનું કાર્ય અન્ડર-સેક્રેટરી ચલાવતા હતા, હિન્દુસ્તાનની સ્થિતિનો પુરેપુરો હેવાલ અગર તો મી. ચેમ્બર્સેઈનની લેઈનની રાજનીતિના ખુલાસા વિશે તેઓ માહેબની નોમણુક થઈ ત્યારથી તે આગ્રમુધીમાં હાઉસ ઓફ કોમન્સમાં કાંઈ પણ મંજૂરાય નથી તે ખરેખર તદ્દન વિચિત્ર લાગે છે એટલુંજ નહિ પણ થોડે ઘણે અંશે કપકાને પાત્ર ગણાય. તોપણ આખું નાન્ય મમન્ટે છે તેમજ સહેનશાહી રાજ સુચનામાં હિન્દુસ્તાનની સ્થિતિ ઉપર જેવી રીતે ઈંગ્લેન્ડ અને મિત્ર-રાજ્યોની લગાઈ પછીની રાજનીતિથી અમર થશે તેવીજ રીતે હજેક પ્રકારના ખતોચા ઉડી અમર કરશે. વળી હિન્દુસ્તાનની અંદરની ગિથિતિ જોતાં માનુષ પછે કે તેમાં પહેલાં દાખ વખત જાણવામાં ના આવ્યા હોય તેવા ફેરફાર ચલા માંડ્યા છે. મન્દાગે પન્ડોક મરતીસ ઉપર બાદશાહી કમીઝનનો રીપોર્ટ બંદરે કચ્છાઈ નહો ક્યોથી ગજ કાંતવાને લગતાં સુધારાની દરખાસ્તોપર વિવેચન કરવાની જરૂરીયાત કશુંક કની છે. હિન્દુસ્તાનને લગતા સચાલો વિશે પાર્લામેન્ટને બહુજ ઉડો વિચાર કરનાનો સમય આવ્યો છે. અને હિન્દુસ્તાનને કાંઈ મદદની જરૂર નથી પણ એકબુંજ રહેતું છે. તેની અમલદારોની દંતકથા માન્ય કરી શકાય તેમ નથી. જો પાર્લામેન્ટને આવક મોટા રાજ્યની ઉડી જવાબદારી વિશે વિચાર ન કરવા હોય તો પછી એ પાર્લામેન્ટ કે જે ઇન્પીરીઅલ હેવાલ છે તેની કાંઈ પણ રીતે જરૂર નથી.”

સચારીઓ અને ગૃહસ્થો, આપણા ૩૦ કરોડ કરતાં વધારે વસ્તીવાળા દેશના દરેક-
ખાર (પ્રધાનો અને લેખકો કહે છે તેમ) પરદેશી રાજ્ય સત્તાધિકારીઓ નેઓ દેશના
લોકો તરફ જવાબદાર નથી જેમના ઉપર દર ભરનાર લોકોનો કંઈ પણ અંકુશ નથી અને
જે માટે મેકેટરી ઓફ રેટને કે જે હિન્દુસ્થાનમાં પહેલાં કોઈ વખત આવેલા હોતા નથી
અને જેની ક્ષતિનીયતાને કે જેમાંના પ્રજા ખરા પેન્શનરો હોય છે, તેને જવાબદાર હોય છે
તેના અંકુશ અને વહીવટમાં ખરી રીતે હોય તે વિચિત્ર લાગતું નથી? હોડા કુટુંબીઓ
હિન્દુસ્તાનના મેકેટરી ઓફ રેટની સ્થિતિ પર નીચે પ્રમાણે ધણી ટીકા કરી છે.

“ મેકેટરી ઓફ રેટ પ્રધાન મંત્રણ કે જેમાં લાઉસ ઓફ કોમન્સનો વિશ્વાસ હોવો
જોઈએ તેનો એ મેમ્બર છે. હવેટમાં, પ્રજાની મરજીને પ્રાધાન્ય પદ જેમ બધે મળે છે
તેમ મળતું નહીં. પરંતુ કેટલોક અડચણોને કીધે પ્રજાની ઈચ્છાનું બળ નરમ પડે
છે. ગવર્નેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયામાં ચતા ખર્ચનો સવાલ લાઉસ ઓફ કોમન્સ પાસે કમીટી
સપ્લાયમાં આવતો નથી. કોલોનીઅલ મેકેટરીના પગાર માટે પાર્લામેન્ટ મંજૂરી આપે છે
અને તેમની નીતિ ઉપર પાર્લામેન્ટની આખી મેસન્સમાં દર વર્ષે અવલોકન ચલાવો મંજૂર
હોય છે. હિન્દના મેકેટરી ઓફ રેટનો પગાર હિન્દુસ્તાન તરફથી મળે છે, પરંતુ તેને
લગતો સવાલ લાઉસ ઓફ કોમન્સ પાસે કદી પણ આવતો નથી. સેશન્સની આખરે
“ એપ્રોપ્રિએશન બીલ ” બીજી વખત વચાર્પ રહ્યા પછીથી હિન્દને લગતું બજેટ રજુ
કરવામાં આવે છે. બજેટમાં હિન્દુસ્તાનની આર્થિક સ્થિતિનો હેવાલ હોય છે અને થોડું
ધણું વિવેચન થયા પછીથી એક દરાવ પસાર કરવામાં આવે છે કે જેમાં આવક અને
ખર્ચના આંકડા બતાવવામાં આવે છે. આ બીનાથી લાઉસ ઓફ કોમન્સની ઈર્ષા બહાર
પડે, તેવો મંદાય ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. જે હિન્દુસ્તાનના મેકેટરી ઓફ રેટના પગાર માટે
કોલોનીઅલ મેકેટરીની માફક લાઉસ ઓફ કોમન્સની મંજૂરી માટે રજુ થાય તો
ખરેખર જોઈએ તેવું વિવેચન કરવાનો પ્રસંગ આવે અને તે પ્રમંગતો દુષ્પ્રયોગ થવાને
પટલો સદુપયોગ થાય.

સ્વરાજ્યની જરૂર.

પણ હું વિશેષ કહું: હિન્દુસ્તાનના રાજ્ય વહીવટ અને ઉનાતિને લગતા સવાલો-
પાર્લામેન્ટના મેમ્બરો ચારી રીતે સમજી શકે એ બનતું શું મંજૂરીત છે અથવા કુદરતી
છે? જ્યારે એન્ટ્રેપ્રીઝ, દેનેડ, અને દક્ષીણ આફ્રીકા નવાં હિન્દુસ્તાન કરતાં ધણાં થોડાં
માફક છે ત્યાં આમ બની શક્ય નથી. તો પછી લન્ડનમાં બેસતી પાર્લામેન્ટ હિન્દુસ્તાનના
વહીવટ કલેક્શનમાંથી કરવાનું ચાલુ રાખે એ શું અન્યથા ભરેલું નથી? લોકોની
વધતી જતી જરૂરીયાતો અને માંગણીઓ, તથા થોડાં થોડાં વર્ગોને અંતરે થતા ધણાં મોટા
અને અગત્યના ફેરફારો અને વિદ્યાસભો વિચાર કરનાં, શું વ્હાલટ હોય અથવા ઝડપી
રેટીટમાંથી હિન્દુસ્તાનનું રાજ્ય ચલાવી શકાય એ અભીલ છે? જોહો હિન્દુસ્તાનને ચારી
રીતે મદમજી શકે છે. તેઓ ખાતરીથી માને છે કે હિન્દુસ્તાન હવે ભવિષ્યમાં ફક્ત ત્રણ
ચાપને મેગી રહેશે નહિ, પણ પોતાનો વહીવટ તે પોતે કરશે, નહીં ભારતનો આત્મા
હવે જાગૃત થયો છે, અને તે રાજકીય સ્વતંત્રતાની માંગણી કરે છે. દુનીયાની પ્રજાઓ
તેને માન આપે, અને તેની પ્રગલ્ભ આજ્ઞા અને સ્વાતંત્ર્યમાનને રૂબે રૂબી સ્થિતિએ
પટોચવાને ભારત હવે ઈન્ડિ છે. હવે થોડાં વધુ ઝાઝાઓ મેળવવા એનો સવાલ રહે
નથી, કમીટી વધારે કરી શકે તેવું કરવી, અથવા આંતરીક રાજ્ય વહીવટમાં થોડા ફેરફાર
કરના, એનાં પણ હવે સવાલ રહ્યો નથી; હવે તો રાજ્યનીતિમાં પૂર્ણ ફેરફાર કરવો
એનો સવાલ છે. ન્હાની ન્હાની બાબતોનો તો સવાલ નથી; હવેનો સવાલ તો રાજ્યની
મૂળ રચનાને લગતો છે, અને આપણને એવા રાજ્યનીતિના પ્રકારની જરૂર છે કે જે
દાલતી સ્થિતિને મદમજીને તેને પડેથી વળે, અને હિન્દુસ્તાનના રાજ્ય બંધાવવાને જુદા દરિ-
બિદુથી નહીં પદ્ધતિએ રહે. એવું કહેવામાં આવે છે કે દેશની આંદર આંતરોપ દ્વાપણ છે;

એવું કહેવામાં આવે છે કે અરકારને ગુચ્છરાક્ષમાં નાંખે એવી રાજકીય દિલ્લયાલો ચાંપુ રાખવામાં આવે છે; એવું કહેવામાં આવે છે કે “હોમ-રૂલ” મંડળની દિલ્લયાલ ધુજવા થોડાં નથી; પણ આ સર્વનું મૂળ કારણ શું છે? પૂરના જ્ઞાનના અભાવે કેટલાક લોકો કહે છે તે પ્રમાણે, ખરેખર, અસીમ કલ્પનાનાં આ ચિન્હો નથી એ દેખાતું છે કે આ ચિન્હો રાજકીય બાબતોમાં લોકોનું હૃદય જાગૃત થયું છે તેને વીધે છે, અને આ જાગૃતિને લીધે તેઓ નવીન રાજ્યપદ્ધતિ માગે છે. અને સામાજિક, ઔદ્યોગિક અને રાજકીય બાબતોમાં જે બેદરકારી રીતે વર્તન રાખવામાં આવે છે તેની પ્રત્યે સભ્ય રીતે ગુસ્સો દર્શાવે છે. આ ગુસ્સો બિનવફાદારીનું ચિન્હ છે એમ જે કહેવામાં આવે છે તે ભૂલભરેલું છે. અસંતોષનાં જે મૂળ કારણો છે તેને હિપેડી નાંખવાં એજ હદપશુ લાગેલું કામ કહેવાશે. તથા જુરસો.

દેશમાં નવો જુરસો પ્રસર્યો છે. લોર્ડ માર્કીના શબ્દોમાં કહીએ તો નવીન ભારતના યુવાનો જે આપણી યુનીવર્સિટીઓમાંથી સ્વતંત્રતા, પ્રગતીપણું અને સ્વરાજ્યના વિચારોથી મસ્તાન બનીને ગહાર આવે છે, તેમને સંતોષ આપવાનો છે.

સ્વતંત્ર સંસ્થાઓ એ પશ્ચિમનો દક્ક છે એ તેમનું કહેવું એથી તેમને આશ્વાસન મળશે નહિ. મારા ધારના પ્રમાણે હાલની સ્થિતિને પડેંચી વળતા માટે હિંદી સનંદી નોકરોને હવે એવો ખ્યાલ આવવો જોઈએ કે હિંદુસ્તાનની સરકાર આપણીમાંની અધિકારીઓના શાસનમાં આવી તો હવે વખત આવ્યો છે કે સત્તાધિકારીઓના શાસનથી હવે પ્રજા શાસન ઉપરિચિત થવું જોઈએ. હાંથીમાં હાંથી હકુમત તેઓએ સાંચો વખત ચલાવી છે અને તેમના કારોબારથી દેશને લાલ થયો છે. પણ હવે વખત આવ્યો છે કે ગમે તેવી મરજી ન હોય અને સ્વાભાવિક રીતે મરજી ન હોય તો પણ તેઓએ પોતાની હાંચમાં હાંચી સત્તા અને હકુમત મૂકી દેવાં જોઈએ. બ્રિટિશ રાજસત્તાથી હિંદુસ્તાનને મળેલા ધણા લાભોમાં મોટામાં મોટાં પરોક્ષ રીતે અંગ્રેજોને દાયે મળેલા લાભ તે દેશાભિમાનની ખરી લાગણીનો જન્મ છે. સત્તાધિકારી શાસનવાળી સરકારના સલાહ માટે જેણે પોતાનો ધણો સમય ગાળ્યો છે તેવા એક સનંદી અમલદારના શબ્દો રજુ કરીએ તો “સ્વદેશાભિમાન પોતાનો આદર્શ લક્ષકરી ક્રીર્નિ” અને રાજની દેવ તરીકેની માન્યતા મોળતું નથી, પણ લોકોની પ્રગતિમાં પોતાનો આદર્શ જુએ છે તે એ છે. આ લાગણીવાળા અને બ્રિટિશ રાજ્યથી મળતા આર્થિક લાભથી મજબુત થયેલું હિંદુસ્તાન પ્રજા તંત્રાધીન રાજ્યવ્યવસ્થાના દરવાજા ડોકે છે. અધિકારી શાસને પોતાનું કાર્ય કર્યું છે. જે કે હિંદી સનંદી નોકરીમાં બધા ફિરસ્તા હોય પણ સત્તાધિકારી શાસનવાળી સરકારની નહિ સુધરે તેવી ખામીઓથી તેમના સારામાં સારા ઇરાદા પણ આડે માર્ગે જાય અને રાજકીય પ્રગતિના તેઓ વિશેષી યર્ષ પડે. હવે તેઓએ જાલુએ યર્ષ જવાની જરૂર છે અને માન સહિત પોતાની સત્તાઓ અન્યને આપવી જોઈએ અને જેમ વદાણ બાંધનારાઓ ખલાસીઓને પૂરું થયેલું વંદાણ સોંપી દે છે તે પ્રમાણે મરતળા અને મગરની સહિત હિંદુસ્તાનનું શુકાન મોંપી દેવું જોઈએ. આમાં હિંદુસ્તાનને ખાતર, ધનસાપતને ખાતર તેઓએ આત્મત્યાગ બતાવવાની જરૂર પડે, વિદેશી લોકો માટે કોઈપણ પ્રજામાં જે કાંઈ સદાનુક્રમિ અને સમજ જોઈએ તેની જરૂર પડશે. આ દેશના ત્રોસ કરોડ માણસો તરફ સનંદી નોકરી વાળાઓની જે ફરજ છે તે તેઓ અદા કરશે. સુનાઇડ સર્વિસ કલગમાં અમલદારો સન્મુખ લોર્ડ હાઉન્ડે કરેલા ભાષણમાં તેઓએ નીચે મુજબ ઉદ્ધાર પ્રકટ કર્યો હતો:-

લોર્ડ હાઉન્ડ અને સનંદી નોકરી.

“જોઈએ પશ્ચિમનો સુધારો તેમ સ્વાતંત્ર્ય અને સ્વમાનના આદર્શસાથે આ દેશમાં લાખત કર્યો છે. હિંદુસ્તાનના આર્થિક લાભ-માટે માત્ર હવે તેને જોવાનું નથી. તેણે જે આકાંક્ષાનાં ઝીજ વાળ્યાં છે તે ઉછેરવાની તેને જરૂર છે અને તેમના પૂર્વજના હેતુ

અને પરાક્રમ હિત્તા હવે વધારે મહાન કાર્ય કરવાનું તેમની આગળ આવી રહ્યું છે અને તે એ છે કે દિંદી વિકાસનાં દૃઢ અને અચોક્કસ પગલાંને સારા માર્ગ ઉપર લઈ જવાં, માર્ગ દર્શક, ફિલસૂફ અને મિત્રનું નવું કામ તમારી આગળ આવી રહ્યું છે અને તે સંબંધમાં તમારાથી બનતો સધળો પ્રયત્ન થવો જોઈએ. આ માટે કદપના સહાનુભૂતિ અને આત્મત્યાગની જરૂર પડશે કારણ કે જે કેટલીક સત્તાઓ તમે લોગવી છે તે ધીરે ધીરે પણ આતરી પૂર્વક તમારે મૂકી દેવી પડશે. ”

રાજ્ય કારોબારમાં હિરસો.

સર્વ તરફથી એમ સ્વીકારવામાં આવે છે કે કોઈ પણ પ્રજા પાસેથી તેના કારોબારનો સધળો ભાગ તમે લઈ લો, તેથી તેનો હિતસાદ તમે નરમ પાડી દો છો, તેનું ચાલિય જોખું કરી નાંખો છો અને તેના સ્વમાનને ડામ દો છો. આથી પ્રગતિ થતી નથી પણ અવનતિ થાય છે.

શું કરવું ? આયર્લેન્ડનું હોમરૂલ બીલ.

આથી શું કરવું તે સવાલ ઉપર હું આવું છું. આ પ્રાતિક પરિપદ છે તેથી પ્રાતિક સરકાર વિશેજ હું બોલીશ. આમાં પહેલો સિદ્ધાંત સમર્પણ અને વહેંચણીના સિદ્ધાંત પળાવો જોઈએ. પણ આનો અર્થ એવો તો થાય છે કે ધારાઓ તેમજ કારોબારી બાબતમાં વડી સત્તા ઉપરનો હેવટનો અંકુશ જેવાને તેવો અને જરૂર પડે ત્યારે વાપરી શકાય તેવો રાખી મૂકવો જોઈએ. આ સિદ્ધાંતનો સારમાં સારો દાખલો આમની સભાએ આયર્લેન્ડ માટેના હોમરૂલ બિલથી મળે છે. આયર્લેન્ડની કારોબારી સત્તા શહેનશાહ પાસે રહેશે. ધારા બાંધનારી સત્તા શહેનશાહી સરકાર અને શહેનશાહી પાર્લામેન્ટની સત્તાને આધીન રહેશે એનો અર્થ એવો થાય છે. શહેનશાહી સત્તા, કારોબારી ધારાઓને અને ન્યાયને લગતી બાબતમાં એક રહેશે. હિંદુસ્તાનમાં કારોબારી અને ધારા બાંધનારી સત્તા એના જેવીજ છે અને તે દરેકમાં જે કે સ્વરાજ્યનું તત્ત્વ નહિ જેવું છે, તોપણ શહેનશાહી અને પ્રાતિક સરકારોનો કાયદાનો મંબંધ આ સિદ્ધાંત ઉપરજ રચાયેલો છે. પ્રેવિ-

સયલ કાઉન્સિલમાં બિન સરકારી વધુ મત છે એમ ધારવામાં આવે છે. બિન સરકારી સભાસદોમાં મુંદાવલા અને સરકારના અને યુરોપિયનો નીમાયલા હોય છે. લોકોને લગતા પગલાં જેમાં યુરોપિયનોને સીધો મંબંધ હોતો નથી તેઓ સરકારને ટેકા આપે છે, સરકારના નીમાયલા મેમ્બરો સરખર તરફથી નીમાયલા હોવાથી સરકારનો પક્ષ લે છે આવું ઘણું પ્રમંજે બનેલું છે. આથી પ્રેવિન્સિયલ કાઉન્સિલની બિન સરકારી વધુ મત બમણું જેના છે અને લોકોના પ્રતિનિધિઓને તેથી ખરી સત્તા મળતી નથી. હાલતો પ્રેવિન્સિયલ કાઉન્સિલ એક સત્તાહકારક મંડળ જેવું છે. સરકાર ઉપર તેની કાંઈપણ સત્તા અગર અંકુશ નથી. કારોબારી કાઉન્સિલમાં એક હિંદી સભાસદ નીમાયા ઉપરાંત ૧૯૦૯ ના સુધારા પહેલાં જે રિયનિ હતી તે પ્રાંતની ખરી સરકાર અને લોકો અગર પ્રતિનીધિઓના સંબંધની બાબતમાં રહી છે. કારોબારી સભાના એક હિંદી સભાસદની, મુંદાવલામાં પણ લોકોનો અવાજ નથી. પછિયા કાઉન્સિલ બીજાના બીજા વારના પાંચન વખતે ત્રણ પ્રવાને પોતાના ભાષણમાં ૧૯૦૯ ના સુધારાનો જે હેતુ બતાવ્યો હતો તે ખૂંચી રીતે પરિપૂર્ણ થયો નથી. એ હેતુ એ હેતુ કે ધારા બાંધનારી સભાઓ માત્ર આત્મ ચાલક થઈ છે અને જેની દોરીઓ અધિકારી મહાજન જેવે છે એવી સાગણી હિંદીઓને થાય તે ઇચ્છવા જેગ નથી.

પ્રાતિક કારોબારમાં લોકોનો હિસ્સો.

પ્રાતિક રાજકારોબાર જેને માટે પ્રાંતના લોકો તૈયાર છે તેમાં લોકોનો ખરો અને અસરકારક અવાજ આપવાને માટે આપણા પ્રાંતમાં રાજ્યસભાની રચના કેવી દોની ને-એ તેની નીચે મુજબ રૂપરેખા આપી શકાય:—

પ્રાંતિક કારોબારનું સ્વરૂપ.

- (૧) વહીવટ ઉપર ધ્યાનથી નીમાયલો પ્રાંતને માટે હકિગ જોઈએ.
- (૨) ક સલાસદનું પ્રધાન મંડળ અગર કારોબારી મંડળ રહેવું જોઈએ જેમાં નણુ હિંદીઓ જોઈએ, તેમાં નીચે પ્રમાણે ખાતાં જોઈએ:—
(એ) પ્રાંતિક: (કાયદા અને ન્યાય સાથે) સ્વદેશ ખાતાના સલાસદ જેવું.
(બી) મહેસુલ.
(સી) ખેતીવાડી, નહેરો અને જાહેર પાંધકમ.
(ડી) કૃષિવણી.
(ઇ) સ્થાનિક સ્વરાજ્ય (આરોગ્ય અને વૈદ્યકીય નિવારણ સાથે)

(એફ) ઉદ્યોગ અને વ્યાપાર.

કારોબારી સભામાં હિંદી સનંદો નોકરો નીમી રાકાય એવી ગોઠવણ રહેવી જોઈએ પણ કાનુનથી હાલ જેમ તેમને માટે કાઉન્સીલમાં જગા રિઝર્વ કરવામાં આવે છે તેમ ચલું જોઈએ નહિ. કાનુનમાં એમ હોય છે કે કારોબારી કાઉન્સીલના સલાસદોની અમુક ગંખ્યા જાહેર નોકરીમાંથી લેવી જોઈએ.

અંગ્રેજો તેમ હિંદીઓમાંથી સારમાં સાર મળી શકે તેવા માણસો લેવા જોઈએ.

૩ જૂદા જૂદા પ્રતિનિધિ મંડળો અને લાભ ધરાવનાર વર્ગો તરફથી સુઠામત્રા સલાસદોનો સંગીન વધુ મત કાઉન્સીલમાં રહેવો જોઈએ. મુસલમાનો અને હિંદીઓની ગંખ્યા ન્યાં થોડી હોય ત્યાં તેમના ગંખ્યાખજની અને સ્થિતિને અનુસરી તેમને પૂરું અને અસરકારક પ્રતિનિધિત્વ મળવું જોઈએ. ખાસ પ્રતિનિધિઓ શિવાય સરકાર તરફથી નીમાયલો ખીન સરકારી સલાસદો હોવા જોઈએ નહિ.

(૪) પ્રાંતિક ધારા પાંધવાને લગતું સધળું કામ પસાર કરવાની અને પ્રાંતિક કરો નક્કી કરવાની સત્તા કાઉન્સીલને હોવી જોઈએ. સરકારથી ખાસ નકાર પાડવામાં આવે તે શિવાય ખજેટ તેમજ સામાન્ય કારોબારને લગતા પ્રશ્નોને લગતા કરવો અમલ માં મૂકાવો જોઈએ. વધારે, તેમ વધારે વખત આજુ રહે તેની એકા માટે ગોઠવણ કરવી પડશે. પણ કારોબારી સભાના સલાસદોનો કાઉન્સીલના વધુ મત ઉપર છૂટી રીતે અગર સંયુક્ત રીતે, પોતાના હોદ્દા માટે આધાર રહેશે નહિ.

ધારા પાંધનારી સભાના અંકુશ નીચે ફરી રચાયલી અને કામ કરતી સરકાર પાસે પ્રાંતના અંદરના કારોબારનો પૂરેપૂરો અખતાર રહેવો જોઈએ. નાણાંને લગતી સ્વતંત્ર સત્તાઓ તેની પાસે રહેવી જોઈએ અને પ્રાંતિક અને હિંદી સરકાર વચ્ચેનો હાલન નાણાં પ્રકરણી સંબંધમાં બહુ ફેરફાર થવો જોઈએ. અગર તે ઉલટાવી નાંખવો જોઈએ. ચોક્કસ મુદત માટે નક્કી થયેલી વાર્ષિક રકમ પ્રાંતિક સરકારે હિંદી સરકારને આપવી જોઈએ. આ ગોઠવણ પ્રમાણે શહેનશાહી અને પ્રાંતિક સરકારોએ નાણાંને લગતી પોતાની જૂદી મદતિનો વિકાસ કરવો જોઈએ. પ્રાંતિક સરકારને કર નાંખવાની અને અમુક હદમાં પસા છીની લેવાની સત્તા મળવી જોઈએ.

જીવના અને અનિસિપેલિટીને લગતા કારોબારમાં ઉદાર તત્વવાળા ફેરફાર લાખક થયા શિવાય પ્રાંતિક સ્વરાજ્યની કોઈપણ યોજના સંપૂર્ણ હોઈ શકે નહિ.

સ્થાનિક સ્વરાજ્ય.

હિંદુસ્થાનના સ્થાનિક સ્વરાજ્યમાં જે મજા સિદ્ધિતા રહેલા છે તેને લગતી કોઈ તૈવાર યોજના પ્રમુખના હાથમાં મૂકવી તે મુશ્કેલ છે પણ તેને લગતી કેટલીક સૂચનાઓ હું કરીશ. તા. ૨૭ મી નવેમ્બર ૧૯૦૮ ના લોડ મોલિના સુધારાને લગતા ખરીતામાંથી જ હું અવતરણુ લઉં છું. "આ હેતુને લગતાં પગલાં નિયમિત કરવામાં જે સિદ્ધિતા રહેવા જોઈએ

ક્રમે તે તા. ૧૮ મી, 'મે ૧૮૮૨ના દિંદી સરકારે પ્રકટ કરેલા ઠરાવમાં વાપરવામાં આવેલા ચપ્પો કરતાં વધારે મકમપણે અને સ્પષ્ટ રીતે રજુ થઇ શકે નહિ, આ અગત્યના મધ્યાના નીચે આપણી રાજનીતિ ઉપર અસર કરે તેવા સારા અભિપ્રાય ખીજે ઠાઠ ઠેકાણે આપણને મળે તેવી મને ખબર નથી.

લોર્ડ રિપનની સરકાર.

આ ઠરાવ જો કે ઠેક ૧૮૮૨ માં લોર્ડરિપનની સરકારે પસાર કર્યો હતો પણ તેને હજી સુધી પૂરેપૂરો અમલ કરવામાં આવ્યો નથી.

જૂદાં જૂદાં આ મંડળોમાં પહેલો અને આગળ પડતો ફેરફાર જરૂરનો છે કે તેઓમાં સઘળું ચૂંટણીનું તત્વ હોવું જોઈએ. અંકુશ રાખવાની અને વાપરવાની સત્તા માત્ર પ્રાંતિક સરકારને જ રહેવી જોઈએ. કલેક્ટરો અને કમિશનરોને હાલનો સરકારી અંકુશ દૂર થવો જોઈએ. પોતાનાં અધ્યક્ષ બોર્ડો પોતેજ ચૂંટી દાટે અને હોદ્દાની રૂબરૂ નીમાતા પ્રમુખની ગોઠવણ રદ થવી જોઈએ. એકસામંજ બેઠાતેના ફેટલોક લાગ અગર મહેસુલનું ખીજું કાંઈ નિશ્ચિત સાધન તેમનાં કર્તવ્ય કરવા માટે તેમને હવાલે કરવાં જોઈએ.

લોર્ડ મેલિના ખરીતામાંથી ખીજી અવતરણ લઈએ, તે કહે છે કે:—

આ યાદગાર વિવેચનમાંના ફેટલાક ફેરફારનું અવતરણ કરવાને હું હિંમત ધરીશ, તે વખતના સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સચવાતો ખુલાસો કરતાં દિંદી સરકાર જે જગા પર આવે છે તે જગા આપણી પણ હોઈ શકે, પ્રાયમિક દૃષ્ટિએ કારાખારમાં મુધારો દરવા માટે આ ધારો રજુ કરવામાં આવ્યો નથી એમ તેઓ કહે છે. રાજકીય અને મળકીય દેખવણીના સાધન તરીકે તેની જરૂર છે. ત્યાં સુધી મુખ્ય કારાખારી અમલદારો નિયમ તરીકે મ્યુનિસિપલ અને જહા કમિટીના અધ્યક્ષ હોય છે ત્યાં સુધી સ્થાનિક કામકાજમાં ખરો રસ મળી આ કમિટીના સલાહદોને તાલીમ મળે એવો યોછો સંભવ છે બિન સંસ્કારી અમલદારોને એવી લાગણી થવી જોઈએ કે ખરી સત્તા તેમના હાથમાં મૂકવામાં આવી છે અને તેઓને ખરી જવાબદારી અદા કરવાની છે. અનુભવથી લવિષ્ય વાણીની ફેટલેક અંશે ખાતરી મળી છે. સારા કારાખારી સ્ટાફ માટે ફંડ મળતાં નથી. સ્થાનિક મંડળોમાં ખરકારી તત્વ ઘણી જગ્યાએ વધારે પડતું છે. બિન સરકારી સલાહદોની સત્તા અને જવાબદારીઓ ખરી નહિ હોવાથી સ્થાનિક કામકાજમાં જેવી આશા રાખવામાં આવી હતી તેટલો રસ લેવાની તેમને જરૂર થઈ નથી. તાલિમના સાધન તરીકે સ્થાનિક સ્વરાજ્યને જે જગ્યાએ આવે તેવી ફોટો મળી ન હોય તો, અંકુશ અંદર કરતાં બહારનો રહેવો જોઈએ એ ઠરાવમાંના સિદ્ધાંતથી સ્થાનિક મંડળોનું બંધારણ દૂર ગયું છે તેજ છે. સ્થાનિક મંડળોનાં કામ ઉપર સરકારે દેખરેખ તેમ અંકુશ રાખવો જોઈએ પણ તેમને આત્મ કરી જોઈએ નહિ. હાલની દિંદી સરકાર ૧૮૮૨ માં તેમના પૂર્વજે સત્તાવાર રીતે રજુ કરેલી રાજનીતિ દ્રઢ કરશે અને તેને સ્વરૂપ આપી અમલમાં મૂકશે એ વિષે મને શક નથી. જે સ્થાનિક મંડળો ઉપર રિગતની બાબતમાં અટકાવ અને અંકુશ હોય તો સ્વરાજ્યના ખરા નિકામની આશા રાખવી નિરર્થક છે તે અને સરકાર તથા જૂદાં જૂદાં સ્થાનિક મંડળોની સત્તા કાનુનથી સ્પષ્ટ રીતે નક્કી થવી જોઈએ જેથી દરેક કેસમાં રાખવામાં આવેલી મર્યાદાની અંદર જેમ બને તેમ યોછા ધર્મણ અને ગેરસમજાતનું જોખમ રહે છતાં ગવર્નર જનરલ ઇનિક્વિનિસલ એટલા આતુર છે કે કામકાજની વધારેમાં વધારે સ્વતંત્રતા સ્થાનિક મંડળોને આપવામાં આવે.

અસંતોષ અને નિરાશા શા માટે ?

મેં થોડીક સામાન્ય ટીકાઓ કરી છે અને પ્રાંતિક સરકાર તથા સ્થાનિક સ્વરાજ્યના પ્રત્યક્ષ ચર્ચા કરી છે. ખીજા ફેટલાક મદતવના સવાલ છે જે ઠગવના રૂપમાં કાર્યકર્મમાં મુદ્દાપત્ર છે. આ ઠરાવ ઉપર બોલનારાઓ તે વિષે પૂરતી ચર્ચા કરશે એ વિષે મને શક

નથી, પણ હાલ ચર્ચાના કેટલાક પ્રશ્નો વિશે ઇસારો કર્યા શિવાય મારું ભાવજી હું પૂરું કરી શકીશ નહિ, આમાં સૌથી વધારે અગત્યનો પ્રશ્ન લશ્કર અને દરિયાઈ લશ્કરની કમિશન પદ્ધતિઓ વિદીઓને આપવાને લગતો સવાલ છે. કાયદાથી લાયકીને લગતી જે શુભો ઉત્પન્ન કરનાર અને હલકી ખામીઓ રજુ કરવામાં આવે છે અને જેથી ગમે તે પદ અને રિય-તિના વિદીઓને વોલંટીયર દુકડીમાં હામલ થતાં અટકાવવામાં આવે છે; હથિયારની ખંચીતા કાયદો જેનાથી યુરોપિયનોને મુક્ત રાખવામાં આવ્યા છે અને જે ગેરવાળની રીતે વિદુ-સ્થાનના લોકોને લગાડવામાં આવે છે; પ્રેસ એક્ટ અને તેના આપખુદીભર્યા કાનુનો અને હાઇકોર્ટના ફેંસલા મુજબ ન્યાયનો જે અંકુશ નથી, તેના કારોઆરીથી ચતા તેના અમલનું વિદુસ્થાનના રક્ષણને લગતો કાયદો જે માત્ર લગાડના વખતનોજ ધારો છે અને ન્યાયે જેને નુશાહી કાઢિન્સીકમાં આવ્યો સારે વિદી પ્રજાના પ્રતિનિધિઓએ તેને મંમતિ આપી હતી તેનો કેટલાક કેસમાં એવો ઉપયોગ થાય છે જે ઇચ્છવાભેગ નથી, પંખેડ કસાયલા વિસ્તારો ઉપર પ્રાથમિક કેળવણી મફત અને ફરજિયાત કરવામાં ખતાવવામાં આવતી અ-ચોગ અને ખયાય નહિ કરી શકાય તેવી દીલ લોકોના મોટા અમતોપ અને નિરાશાનું કારણ છે.

લશ્કર અને દરિયાઈ સैन्य.

લશ્કર અને દરિયાઈ લશ્કરનો સવાલ હવે લડ્યો તો જે દેહીલો આગળ કરવામાં આવે છે તે એ છે કે જે કેટલીક જાતિઓ જેઓએ વંશ પરંપરાગત ધંધા તરીકે હથિયા-રનો ધંધો ધારણ કર્યો છે તે શિવાય વિદુસ્થાનના લોકો લાયક નથી. પહેલાં તો, આ માની લીધેલી વાત ખરી છે કે લગાઈ શરૂ થતાં રાજ્યવંશીઓ તેમ વિદુસ્થાનના લોકો એકે અન્યને પોતાના દ્રવ્ય અને લોકોથી શબ્દનશાહતને ટેકા આપવાને બદલ પડ્યા. વિદુસ્થા-નના દરેક ભાગના જૂદા જૂદા વર્ગના યુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરતા ઇંગ્લાંડમાંના વિદ્વા-ર્થીઓ સ્થાનિક લશ્કરમાં નોડાવાને બદલ પડ્યા. જવાબ તરીકે તેમને કહેવામાં આવ્યું કે તેઓ વિદી હોવાથી તેમની નોકરી ક્ષુદ્ર રાખી શકાય એમ નથી. આ બેદુયુક્ત વર્તન માટે અભ્યાસ દર્શાવનાર હકીકત તેમણે ના. વિદી પ્રધાન આગળ રજુ કરી ત્યારે એમ કહેવામાં આવ્યું કે વિદુસ્થાનને લગતા આખા લશ્કરી સવાલનો વિચાર લગાઈ પછી થશે. બંગાળમાં એક હીલચાલ શરૂ કરવામાં આવી જેમાં સર એસ. પી. સિંહે વોલંટીયરોની એક દુકડી ઉભી કરવામાં આવેલાની ભરેલો ભાગ લીધો પૈસાની એક મોટી રકમ ઉભી કરવામાં આવી અને ખાનદાન કુટુંબના છસે માણુઓએ શબ્દનશાહતની લગાઈ, લડવા રણક્ષેત્રમાં જવાને તૈયાર તરીકે પોતાનાં નામ નોધાવ્યાં, પણ તેમને કહેવામાં આવ્યું કે તેમ યઈ શકે એમ નથી, શુ સિપાહીના ધંધામાં, એક ધારાશાસ્ત્રી એક હાકતર, કવિ અગર વિદ્વાનશાસ્ત્રી કરતાં વધારે શક્તિ અને શુદ્ધિ નેહ્યો છીએ? સિપાઈ અને લશ્કરી માણસ તરીકે વિદીઓ લડવાને લાયક હોય તો અમલદારોની જગ્યા લેવાને તેઓ શા માટે નાવાયક છે? આ લગાઈમાં વિદી સૈનિકોએ જે પરાક્રમ ખતાવ્યું છે તે આતો સાચામાં સાચો જવાબ છે. ના. શબ્દનશાહ વધારેમાં વધારે મોટું માન ધોઈ પણ સૈનિકને આપે તો તે વિકટોરિયા ક્રોસ છે અને વિદી સૈનિકોમાંના કેટલાકોએ મગરૂરી સાથે મેળવ્યું છે.

ખીજી હલીય એ છે કે સિટિશ ટ્રાન્સાન્સ સામે વિદી અંગોના પ્રાધાન્યવાળું સैन्य થાય એ છે પરંતુ તેના જવાબમાં હેલી પ્રજાપ્રીય કોન્ફ્રેમના પ્રમુખ સર એસ. પી. સિંહાએ જે સંપૂર્ણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો હતો તે હું અત્રે ટાંકુ છું, તે કહે જે કે,—

“રાજ્યસત્તાના વિરાધીઓ અને બળવાખોરો કદાચ મુદ્દથી એકાદ અજ્ઞાન અને ભાડુની લશ્કર પર વિજય મેળવી શકે પરંતુ કેળવણી અને સ્વરાજ્યની માહિતી આપનારી મંસ્થાઓના જ્ઞાન વડે દિન પ્રતિદિન રાજ્યલક્ષ બનતી જતી પ્રજાએ લશ્કર પર તે ફતેહ મેળવી શકે નહિ. લશ્કરી હોતાઓ વિદીઓને આપવાથી વિદીઓનો કલ્પના અને

ચૈતન્ય જેવી રીતે હિતેષ્ઠત યરો તેની બીજ કાષ્ટ પશુ રીતે થને નહિ. પોતાના ગુરવીર પુત્રોને સ્થાનભુગ્ના મોઢની પોતાની વફાદારીની પ્રતીતિ બ્રિટિશ સામ્રાજ્યને કરી આપ્યાર પછી રૂઝિઆમાં જેમ પ્રગળને યજ્ઞકરી હોદાઓ આપવામાં આવે છે તેમ હિન્દમાં પશુ અપારો એની હિન્દી પ્રજા આશા રાખે છે.”

વ્યાપારી વહાણોમાં એક ‘લાસ્કર’ને જગ્યા આપવામાં આવે તે કરતાં કાષ્ટ પશુ ચઢીયાતા હોદાઓ હિન્દીવાનોને દરિયાઇ લશ્કરમાં આપવામાં આવતા નથી, એવો પશુ વખત હવે આની પહેાચ્ચો છે કે જ્યારે હિન્દી પ્રગળને પોતાના દેશના રક્ષણાર્થે દગીયાઇ યજ્ઞકર તૈયાર કરવાની જરૂર પડશે.

પ્રેસ એક્ટ.

પ્રથમથીજ પ્રેસ એક્ટ તરફ પ્રગળએ અણગમો બતાવ્યો છે. તે છાપખાનાને મ્હોડે તાણુ મારનારો છે હિન્દી છાપાની અતંત્રતા ઉપર તે તરાપ મારનારો છે. તેનો જે રીતે અમન થાય છે તે તરફ પ્રગળ સખ્ત વિરુદ્ધતા અને અસતોષ દર્શાવે છે કલકત્તાની કાષ્ટ-કોર્ટે એમ સાબીત કરી આપ્યુ છે કે પ્રેસ એક્ટનો અમન સાવચેતીના કાનુનમાં ગુચ-વાડો ઉત્પન્ન કરનારો અને અસતોષકારક છે સન ૧૮૧૦ થી તેનો જે અમલ થાય છે, તેનો વિચાર કરવાને આ કાયદાથી ઉત્પન્ન થયેલો ગુસ્સો અને અસતોષ દૂર કરવાને ક્યો માર્ગ લેવો તે નક્કી કરવાને સરકારી અને બીન સરકારી સલાહદોની એક કમિટિ, સર-કારે નીમવાનો પ્રમન આવી પહેાચ્ચો છે

“ ડિરિન્સ એન્ડ હન્ડીઆ એક્ટ. ”

લગાઈના એક કાયદા તરીકે દેશના બચાવને લગતો કાયદો દેશના લોકોએ સ્વીકાર્યો હતો, પરંતુ જે અમલદારોને તેનો અમલ કરવાની સત્તા સોંપાયેલી છે, તેઓના પર કાષ્ટ પશુ જાતનો અકુશ ન હોવાથી તે એક સમ્મરૂપ નીવડ્યો છે. ઈંગ્લંડમાં એકત્રીકયુટીવ ઝોશીસરોના દુકમો ફરી તપાસવાની સત્તા જેમ એક કમિટિને મેંપવામાં આવી છે, તે પ્રમાણુ અને થતુ નેધએ, અને આવી કમિટીમાં અધોર્ચર્ચ હિન્દીઓ હોવા નેધએ.

ના. ગવર્નર અને મિસિસ બિસેન્ટ.

આપણા લગા ના ગવર્નરને જાળખવાનું મને માન છે તેમનામાં સમ્યતા અને દયા સારી પેઢે છે, તેઓ આપણા વિચારો અને લાવનાઓને સાબળે છે અને તેને ટેકા આપે છે, પણ મારે કલ્પા સિવાય ચાલતું નથી કે, આ એક ધણી દિલગીરીની વાત છે કે, ના. મુગઇ સરકાર કે જેના તેઓ વડા છે તેમણે મહાન અંગ્રેજ બાનુ મિસિસ બિસેન્ટને પ્રસ્તુત એક્ટ લાગુ પાડ્યો છે. અગર ને કે આપણે કેટલીક બાબતમાં મિસિસ બિસેન્ટથી જુદા પડતા હોઈશું તથાપિ તેના પર અમલ ચલાયી તો આપણે ખરેખર દિલગીર છીએ, એટલુંજ નહીં પણ ઈનાકામાં તેમ દેશમાં સર્વત્ર આથી દિલગીરી, અને ધંદકા લાગેલો જે એમ દુ જણાવુ છુ આથી ના. સરકારના મોભા અને પ્રતિજ્ઞાને તુકશ્યાન થવાનો અભવ છે એમ મને લાગે છે.

મદ્દત અને પ્રાથમિક કેળવણી.

પ્રાથમિક કેળવણી વિષે અત્યાર સુધી એટલી બધી ચર્ચા ચાલી છે કે હવે એ નંબી મારે વિશેષ કહેવાનું રહેતું નથી. કેળવણી કે જે વસ્તુ સ્વરાજ્ય મેળવવાને યોગ્ય બનાવે એવી છે, તેનો વિકાસ અને વિસ્તાર એજ હિન્દની ઉન્નતિના પાયારૂપ છે.

મને થોડા સમયમાં એની તક મળશે કે જ્યારે હું આ મદ્દતની બાબત ઉપર લખાણથી બોલીશ.

આ વિષય પૂરો કરતા પહેલાં મારે જણાવવું નેધએ કે હિન્દના કેટલાક ભાગોની પ્રગ હજુ ‘સ્વરાજ’ મેળવવાને માટે નાલાખુ છે એની ફરીયાદો જે મેળગાય છે તે પાયા વગરની છે. ને કે કેટલોક વખત ચર્ચા ના. સરકારે આ બાબતમાં બ્યાન આપવા-

માંડ્યુ છે છતાં પ્રાથમિક કેળવણી મફત અને ફરજિયાત કરવા મંજૂરી કરી હતી આ પ્રથમ ફેઝનાં પૂરતાં નાણાં, ગોળ શિક્ષકોનો વગેરેનો અભાવ બતાવી મુશ્કેલી સંખ્યામાં આવે છે. બીજી તરફથી આપણામાં નેહએ તેટલા તાલિમ પામેલા શિક્ષકોનો અભાવ બતાવવામાં આવે છે. સો વર્ષથી ના, સરકારના હાથ નીચે કેળવણી લેવા છતાં, હજી ગોળ કેળવાયેલો વર્ગ તૈયાર ન થયો હોય તો તેને માટે જવાબદાર કોણ છે? દરેક દરેક બાળકો, સ્ત્રીઓ અને પુરુષો સ્વરાજ્ય મેળવવા માટે કેળવાવાં નેહએ એ કાંઈ વાસ્તવિક દલીલ નથી; અને આ બાનાતું પોકળ ખુલ્લું કરતાં આપણો સન ૧૮૮૮ ની કેન્સિસના પ્રમુખ મિ. જ્યોર્જ યુલે પ્રો. થરોલ્ડ રોજર્સના રામ્પોમાં જણાવ્યું હતું કે “આજથી સો વર્ષ ઉપર દસ દસ પુરુષો એક પુરુષ અને વીસ સ્ત્રીઓ એક સ્ત્રી પણ વાંચી લખી શકતી નહોતી. અને તે પહેલાંના એકાદ બે સૈદા ઉપર ઈંગ્લાંડની પ્રગતિની ગરીબ અને તનગર કે તમામ પ્રજા એક મુશ્કેલ મંજ્યા શિવાય કેવળ અજ્ઞાન દશા ભોગવતી હતી છતાં તે વખતે ત્યાં “હાઉસ ઓફ કોમન્સ”નું અસ્તિત્વ હતું, અને હું ધારું છું કે હવે બહુ અત્યારે લગભગ બે કરોડ જેટલી સંખ્યા લખી વાંચી શકે એવી છે.”

હિંદુ-મુસલમાનનું એકથ.

ગઈ કીરટમસ વખતે મુબાર્ક શહેરમાં હિંદુ અને મુસલમાનો વચ્ચે જે “હૃદયની ઐક્યતા” બહેર થઈ હતી અને હિંદુસ્તાનમાં તેનાથી જે ઉત્સાહ સ્પર્ધો હતો, તે ધણા ઉપયોગી વિષય પરત્વે હવે હું બોલું છું. સાથે સાથે વધતી મોટી કોમોની વચ્ચે શુભેચ્છા, ઐક્યતા, મંપ, અને સહકારકૃતિ એ આપણી ખરી ઉત્પત્તિનું સ્વરૂપ છે, એ સર્વે વિચારવંત મનુષ્યો સારી રીતે જાણે છે. પ્રગતિનું ખરું મિંદુ તેમના ઐક્યમાં સમાય્યું છે, અને આપણે યાદ રાખવું નેહએ કે આ એક એવી બાબત છે કે જેમાં આપણે આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તી શકીએ. ત્રણ વર્ષ પૂર્વે ઓક્ષ ઈન્ડિયા મોસ્લેમ લીગ બની ગઈ રાજ્યના છત્ર નીચે સ્વરાજ્યનો આદર્શ ધારણ કર્યો આ આદર્શને કરોળીમાં ભરાયેલી ઈન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસે નીચે પ્રમાણેનો ઠસવ પમાર કરીને આનંદથી સત્કાર આપ્યો:—

ઈન્ડિયન મહારાજ્યના છત્ર નીચે હિંદુસ્તાનને માટે સ્વરાજ્યનો જે આદર્શ ઓક્ષ ઈન્ડિયા મોસ્લેમ લીગે સ્વીકાર્યો છે તેની દર બુજીને આ કોંગ્રેસ તેના રેકર્ડ પર નોંધ લે છે. અને દેશમાં વસતી જુદી જુદી કોમોની સહાનુભૂતિ અને મંપ ઉપર દેશનું રાજ્યકામનું સવિધ્ય આધાર રાખે છે એ મુત્ર તેની છેલ્લી બેઠક વખતે બારપૂર્વક પોતાની માન્યતા બતાવી, અને જે માન્યતા કોંગ્રેસની પણ છે, તેના માટે પોતાની પૂર્ણ સમતી બહેર કરે છે. પ્રજાના શુભ માટેના દરેક સગાલોમાં સપથી અને એક મતથી કામ લેવાનો રસ્તો જોલવા માટે દરેક જાતનો પ્રયત્ન જુદી કોમોના આગેવાનો કુશિ એવી જે આશા લીગે દર્શાવી છે તેને આ કોંગ્રેસ હૃદયપૂર્વક સ્કાર આપે છે, અને આપણા સર્વેના હૃદયમાં જે મુખ્ય આશય છે તેને મદદ કરવાને માટે દરેક કામના માણસોને આગ્રહપૂર્વક વિનંતી કરે છે.”

તે વખત પછી ઓક્ષ ઈન્ડિયા મોસ્લેમ લીગનો કાર્યક્રમ, ઈન્ડિયન નેશનલ કોન્ગ્રેસના કાર્યક્રમની સાથે વધુ અને વધુ મરખો થતો જાય છે. મૌલીસા અને રસાઓ પર વાગતા વાછંતના સવાલ શિવાય બીજો જે એક સવાલ અત્યાર સુધી દ્રક્ષા અટપટો નીપડ્યો છે એટલુંજ નહિં પરંતુ જેણે બન્ને કોમોને અત્યાર સુધી જુદી રાખી છે. પણ આનું નિરાકરણ કરવું મુશ્કેલ નથી. “આપ લે” દરીને સમ્પ્રધાન કરવાના જુમ્સાની જરૂર છે. દેશની કાઉન્સિલોમાં, અને ડીસ્ટ્રીક્ટ તથા મ્યુનીસીપલ બોર્ડોમાં ગોળ અને અમર કારક પ્રતિનિધિપણું મુસલમાનો માગે છે—આ તેમની, માંગણી સત્યપૂર્વક વિચાર કરનાર કાઠપણ હિંદુ ના પાડી શકે નહિં. વિશેષમાં મુસલમાન લાખો એવું માગે છે કે જુદી જુદી બોર્ડો અને કાઉન્સિલોમાંનું તેમનું પ્રતિનિધિત્વપણું, સુટણીઓ માટેનાં જુદાં પ્રતિનિધિ મંડોલાદાન દદ કરવું નેહએ. આ પ્રમરની સુટણીઓ માટેનાં જુદાં પ્રતિનિધિ

મંડોની માંગણી દેશમાં ૧૯૦૯ થી શરૂ થઈ છે, અને ખરી વ્યવસ્થા ખોટી રીતે પણ મુસલમાન કામે હાથમાં તો લુદ્ધાં પ્રતિનિધિ મંડોના માટે દૈનિક નિશ્ચય કર્યો છે. કામેની આરાનુસાર આ સલાહ એવો છે કે તેના ઉપર આપણામાંના ઘણા કંઈ વિચેતન કરી રહ્યાં છે નહિ. મદારા સ્વમજવા પ્રમાણે તો આ પ્રકારની સુદૃષ્ટીઓ માટેનાં લુદ્ધાં પ્રતિનિધિ મંડોની માંગણી મુસલમાન કામેને માટે સંજ્ઞાનીતિ વ્યાખ્યાતથી પણ એક જરૂરીવાતની બાબત છે, કારણ કે મુસલમાનો જે હાંથા મમયથી ગાદ નિંદ્રામાં પડ્યા છે તેમને જગાડવાને માટે આની જરૂર છે. મદારા હિંદુભાષાઓને તેથી હું વિનંતી કરું છું કે, હાથની સ્થિતિ અને મંત્રેજોમાં, મુસલમાનો જ્યાં હિંદુસ્તાનમાં તેમના કરતાં સંખ્યામાં ઘણા ઓછા છે, તેમનો વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરજો. લુદ્ધાં સુદૃષ્ટીનાં મંડો મળવવા માટે જે તેઓએ નિશ્ચય કર્યો હોય, તો તેમની માંગણી વિરૂદ્ધ હિંદુઓએ કંઈ વિરોધ બતાવવો નોંધ્યો નહિ.

હિંદુ અને મુસલમાનો બન્નેને અતી ઉપયોગી અને ઘણી જરૂરીવાતના બીજા વિષયો છે જેમાં તેઓએ સંપ અને એકમતીથી કામ કરવાનું છે. ન્હાની નજીવી બાબતો, -જેવી કે શઉન્નીલો અને રીસ્ટ્રીક્ટ બોર્ડોમાં મુસલમાનોને તો યોગ્ય હિસ્સો મળે તેને માટે લેવા નોંધના માર્ગો અને ઉપાયો ને લિખતાથી, આપણી પ્રગતિ અટકી ન પડે એની મંજૂરગી રાખવી નોંધ્યો, અને એક વ્યવસ્થા બીજી બાલુએ પોતાનો આગ્રહ છોડી દેવો નોંધ્યો. આ કારણને લીધે હું મદારા હિંદુ ભાષાઓને વિનંતી કરું છું કે તેઓ ઉદાર હૃદયી યાચ, અને સુદૃષ્ટી માટેનાં લુદ્ધાં પ્રતિનિધિ મંડોની બાબતમાં જે તેઓને થોડો ભાગ આપવો પડે તો તેઓ આપે, અને મુસલમાનભાષાઓની બીજી કાર્યશક્તિને ચત્કાર અને ઉત્તેજન આપે. આવની કોરેક્ટમસમા ઓપ ઇન્ડીયા મોન્થ્લેમ લીગ ભરાવાની છે તે પ્રાંગે હું પ્રેસીડેન્ટ હોવાને લીધું મદારે આ બાબત ઉપર કંઈક વધારે અને પૂરું બોધવું પડશે.

પણ કોન્ગ્રેસે કમીટીઓ નીમી છે તે અને મુંગર્ટની લીગ, સુધારાઓની એક યોજના પડવાને માટે યોગ્ય વખતમાં કપકતામાં મળવાની છે, અને હું હૃદયપૂર્વક પ્રાર્થના કરું કે તેઓ એવા પ્રકારની યોજના ધરે કે જે યોજના સમસ્તદિશની પ્રગતી એકેકે મારાને સ્વીકારાયેલી માંગણી તરીકે દુનિયાની પ્રગતિઓ મમદા રજુ થાય—

પણ એક બાબત તો દેખાતી છે ચોટીક બેઠકો (Seats) હિંદુઓને મો કે મુસલમાનોને મળે તેનો સવાલ નથી. હું પહેલાં જણાવી ગયો તે પ્રમાણે, શરૂઆતમાં તો, અધિકારી વર્ગની જે સાચન કંવાની સત્તા છે, તે સાચન અને સત્તા પ્રજા વર્ગને આપવી નોંધ્યો. હાથમાં તો ફક્ત આ સલાહ ઉપજાવ આપણે આપણું પૂરું લક્ષ્ય અને કાર્યશક્તિ રોકવી નોંધ્યો. હિંદુ અને મુસલમાનોએ આ બાબતમાં એકમત ધારણ કરીને, દરેક બંદતની કપકેસર દિવસવાલ અને માંગણી આ સત્તા મેળવવા માટે કરવી નોંધ્યો. નવીન ભાગત ઉગત યાચ તેને માટે દરેક નજીવી તકરાર અને ન્હાના પ્રકારના મતભેદ છોડી દેવા નોંધ્યો.

“હિંદુસ્તાન હાલ ૧૬ વર્ગનું છે અને ૧૬ મેળવવા માટે દરેક હિંદુઓ પોતાની એકઠી ચારી વસ્તુઓનો ભાગ ના આપતાં, જે ચપચા ખરાજ વસ્તુઓને તેઓ અધિકારી વર્ગની રહે છે તેના ભાગ આપવો નોંધ્યો. તેઓની વિરૂદ્ધતા અને વિભાજો, તેઓની એવી બાબતોમાં મગરૂરી કે નેને માટે તેઓએ શરમાવું નોંધ્યો, તેઓની તકરારો અને ગેરસમજૂતીઓનો ભાગ આપવો નોંધ્યો. આવા પ્રકારનો ભાગ દેવ લોકો પણ ચાહે છે.”

ગૃહસ્થો અને સમારોઓ, ન્હાઈ ભાષણ હું પૂર કરવા આબો છું. હવેમાં અને કહેવા દો કે, એકંદરે સમગ્ર આધાર આપણા ઉપરજ છે. એકત્ર ગયેલા અને ૧૬ હિંદુ અને મુસલમાનો, -જીસ કહેડ માણસોનો હિંદુસ્તાનમાંની ચારે દિશાઓમાં જાણ નોંધેલ અવાજ, એવા પ્રકારનો જુસ્સો ઉત્પન્ન કરશે, જેને પૂરી પડતી કોષ્ટાખ સત્તા અટકાવી રહેશે નહિ. હિંદુ દવે સંજ્ઞા માર્ગ ઉપર છે. સૈદ્ધાંતો ચર્ચા તેણે ઘણું સંકેદ વેધુ છે અને ખીરજથી તેણે સપ્ત સંકેત કર્યું છે. દવે તેની સમીપ બન્ધ અને જગજગ બંધિય છે.

આપણે સીદ્ધા રસ્તા ઉપર આગળા છીએ- આપણું ધારેલું લક્ષ્ય હવે આપણી દ્રષ્ટી સમી-
પજ છે “ આગળ વધો ” એ આપણું મુત્ર અને નવીન ભારત માટે સરળ રસ્તા છે.
પણ આપણી વધતી જતી પ્રગતીમાં, આપણે દીર્ઘ દ્રષ્ટીવાળા બનવું જોઈએ, અને આ-
પણી સન્મુખ ને સત્ય ચિત્ર છે તેને કદીપણ દ્રષ્ટી બદલાર જવા દેવું જોઈએ નહિ. હજી-
પણ અને સાવચેતી એ આપણન દોરવનાર સ્વ રાખવું

૨૨-૧૦-૨૬.

પ્રાતીક કોન્કર-સની ખીજા દિવસની બેઠક આજે બપોરે મળી હતી ચરઆતમાં
વહેમાતરમણું ગાયન બાનુઓએ ગાયુ હતું તે પાછી નિચેતું ગાયન ગાયુ હતું

૩

મળી સર્વ ભારત સતાન, એક તાન મન પ્રાણ
ગાઓ ભારતના યજ્ઞ ગાન.

ભારત ભૂમિ દુલ્લ નહિ કોઈ સ્થાન
નહિ અદિ દિમાદિ મમાન

દેવવતી વસુમતી સોતસ્વતી પુણ્યવતી
શતપદ રતનું નિધાન
ચાઓ ભારતનો જય,
જય ભારતનો જય,
ચાઓ ભારતનો જય,
શુ ભય શુ ભય,
ચાઓ ભારતનો જય

રૂપવતી સાખી સતી ભારત લલના,
એને આપુ ત્હેની તુલના,
શમિલા સારિત્રી રીત્યા, દમયન્તી પતિવ્રતા,
અતુલના ભારત લલના

ચાઓ ભારતનો જય.

વીર્યોનિ આ ભૂમિ વીરની જનની,
વ્યાપી રહી અમાન જાતી,
સુમહીર એ તિમિર કદી નહિ રહે ચિર,
દેખા દેશે દિન દિનમણિ

ચાઓ ભારતનો જય

દેમ દરે ભીરુ દરે સાહસ આશ્રય,
યતો ધર્મ સ્તતો જય
છિનલિખ હીનવચ ઐક્યથી પામયુ બન,
માતા મુખ હિન્દુત્વ કરેથી શુ ભય

ચાઓ ભારતનો જય.

૪

જોકે એ ભારત લક્ષ્મી, જોકે આદિત જમત જન પૂજ્ય,
દુ ખ દૈન્ય દુ કરી, કરે દુરિ ભાગત લગ્ન
છોડો રે છોડો જોકે સમ્યા, ચાઓ સંગ,
પુન કમન કનક ધન ધાન્ય

જનની રે લે ત્હારે વક્ષે,
શાન્તિથી વાસ દેત્હારેહૃદયે,

આકન્દ કરે તુજ ચરણ તણે, વિશ્વતી કાળી નગનારીઓ
કમના, દુખ લાજિત ભારત વર્ષે

શક્તિ મુજ સદુ ગાત્રી, દાસ સાગર કંપન દર્શે,
 તારે અભય પ્રદ સ્પર્શે, નવ દર્શે;
 પુનઃ તરણી આસ, મુખ લદ્ધે. જનની.
 ભાદન સ્મરણ કરે પૂર્વે, મુખ કોટિય કુન્જિત કુંજે,
 દેવ દિમા કરી ચૂર્ણ, કરે પૂરિત પ્રેમ આલિ ગુંજે;
 ફરિન કરી તાપ પૂર્વ, પાપ પૂર્વ.
 પુનઃ વિમલ કંગે ભારત પુણ્યે. જનની.

તે પછી કાન્દર-અનું કામ શરૂ થયું હતું.

ગઈ રાત્રે મોડે મુઘી અરબી સળગેટ કમિટિએ ધણાક કરાવો નકી કર્યા હતા. સરમાં કાન્દર-અમાં હાજર નહિ થઈ શકવા માટે દિલ્લીની દર્શાવનારા કાગળો અને તારો વાંચવામાં આવ્યા હતાં તેમાં આંદરેગલ મર પ્રસારકર પટ્ટણીનો તાર પણ હતો.

બાદ પટેલા સાત કરાવો પ્રમુખ તરફથી રજુ કરવામાં આવ્યા હતા. પટેલા પાંચ કરાવો સર શ્રીરાજશાહ એમ ગહેતા, સર મીનુભાઈ માધવરાવ, મી. દાજી અમ્લાજી ખરે, મી. ગોવિંદરાવ આપાજી પાટીલ, અને અરબ દીક્ષનરના મરણ માટે દિલ્લીની દેખાડવા માટેના હતા. છઠ્ઠો કરાવો ઇસાકાની પ્રજા તરફથી નામદાર શહેનશાહ અને તાજ તરફની ઉડી વફાદારીની ખાત્રી આપવા માટેના તથા કોઈ પણ અરબ અને બોગે શહેનશાહતની બાલુએ ખાત્રી પગે રહેવાની ખાત્રી આપવાનો હતો. સાતમો કરાવો હિંદી સિપાહીઓ અને પીરાએ ઇસાકાની જંગમાં બતાવેલી બહાદુરી માટે ગણદેવી સહ મિત્રદાઓ કહેલું તાજ પાગે તે માટે પ્રાર્થના કરવાનો હતો. આ બધા કરાવો એક સાથેજ મત લેતાં એકમતે પસાર થયા હતા.

ઓઁ મીઁ પારેખનું લાપણ.

૮. આંદરેગલ મીઁ ગોદળદાસ પારેખે તે બાદ એવો કરાવ મુક્યો કે “નામદાર ઇસરાયેલી વડી ધારાસભાના સુદી કટાયલા સભાસદોએ થોડા વખતપર જે અરબ નામદાર ઇસરાય ઉપર ગોઠવી આપી છે તે અરબમાં મુયવવામાં આવેલા સુધારાઓ તરફ આ કાન્દર-અ પોતાની પાંદગી જાહેર કરે છે, અને તેને ટેકા આપે છે.”

મીઁ પારેખે ઉપના કરાવના ટેકામાં વિવેચન કરતાં જણાવ્યું કે તાતમાં જે ખુનખાર જંગ ચાલે છે, તેમાં આખી શહેનશાહત પોતાનું ઉમદામાં ઉમદુ લોલી રહે છે અને દરેકજ લાખો પાંડ નાના રાજ્યો અને નજી પ્રજાના છુટાપછુટા માટે ખર્ચે છે, અને ત્યાં સુધી દિલ્લીસ્તાનને ઘણેવળે છે ત્યાં મુઘી તેણે પોતાના દેશી ભાઈઓને અને શહેનશાહતને મનોપ મળે એવી રીતે પોતાની ફરજ જાતી છે. જેઓ રાજ્યકારોમાર માટે બેખમદાર છે તેઓએ આપણને ખાત્રી આપી છે કે દિલ્લી છુટાપછુટાને લગતી ઈચ્છાઓ તરફ દીપ-મોજની નજરે જોવામાં આવશે. આપણને એમ પણ દેવવામાં આવ્યું છે કે દિલ્લીસ્તાનને એક તાબેદાર પ્રજા તરીકે નહિ પણ શહેનશાહતના એક ભાગ તરીકેજ ગણવામાં આવશે.

આવા મંત્રેગોમાં એ કુદરતી છે કે આપણને ભવિષ્ય માટે ઉચી આશાઓ ઉત્પન્ન થાય. ૧૯૦૯ મુઘી દિલ્લીસ્તાનની મરદાનને રાજ્યકારોમાર એવા અમલદાર વર્ગ તરફથી ચળવવામાં આવતો હતો કે જે આ દિલ્લી તત્વગુન્ય રૂપે હતું. ખરૂં છે કે એ વર્ષમાં કચ્છમાં આવેલા સુધારાઓ રાજ્યને એકસ છુટો આપવામાં આવી હતી, અને તેનું જે પરિણામ આવ્યું છે, તે વધુ છુટો આપવા માટે આપણને ઉત્તેજન આપનાર છે.

વડી ધારાસભાના જે ૧૯ સભાસદોએ નામદાર વાઇસરોય ઉપર જે અરબ ગોઠવી આપી છે, તે ઘણી અંશગપૂર્વક તૈયાર કરવામાં આવી હતી, તેનું કારણ એ હતું કે રાજ્ય પોતાની મરદાનમાં આવે તેવી કોઈ યોજનાને અમલમાં મુકે નહિ.

એ બાદ આંદરેગલ મીઁ પારેખે અરબમાં જણાવવામાં આવેલી બાબતો ઉપર વિવેચન

કરી જણાવ્યું કે આગલા કાલમાં જો કે સુરોપીયનો આપણા દેશમાં કારોબાર માટે સલાહ આપનાર તરીકે હતા નહિ તો પણ હિંદુસ્તાનમાં ધણા મોટા રાજ્યકરોબારીઓ, એડમીનીસ્ટ્રેટોરો ઉત્પત્ત થયા હતા જે આશા રાખું છું કે તમે આ કાવ સર્વાનુમતે પસાર કરશો.

એન. સી. પ્રાંતપેટું ભાષણ.

એનરેબલ મી. રૂઝનાથ, મી. પ્રાંતપેટું એ કાવને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે આ કાવ માત્ર એટલુંજ દર્શાવે છે કે આપણા વડી ધારાસભામાંના પ્રતિનિધિઓ પોતાનું કામ બરાબર રીતે કરે છે.

કેટલીક તરફથી એમ કહેવામાં આવે છે કે એ અરજી ઉપર સહી કરનારાઓ મુખ્ય કરીને ધારાસભીઓ છે, અને તેઓ પ્રજા મત જાહેર કરી શકે નહિ. પણ મી. લોક્ક ન્યેન્જ, વાઇકાઉન્ટ હેવેન અને મી. એસ્કવીથ-સર્વે ધારાસભીઓ છે અને તેજ દારજે 'શું' તેઓ ઈંગ્લેન્ડની કાઉન્સિલમાં જાહેર પ્રજામત દર્શાવી શકે નહિ એવો કોઈ શક બતાવે છે કે ? એ સીવાય અરજી ઉપર સહી કરનારાઓમાંના કેટલાક વૃદ્ધો ઉપરાંત આખરેદાર આસામીઓ છે એ કરતાં વધુ સારા પ્રતિનિધિઓ આપણને મળી શકત નહિ.

હાલની હિંદી સરકાર લોર્ડ લાર્ડિંગના વખતની સરકાર જેવી નથી. હાલના નામદાર વાઇસરોયની કારકીર્દીને છ સાત મહિના યર્ષ ગયા છતાં તેના તરફથી દીવમેજી ભર્યા ધણા ભાષણો થયાંતી મને ખબર નથી. તે બાદ અરજીમાં જણાવેલી બાબત ઉપર વિવેચન કરી એનરેબલ મી. પ્રાંતપેટું જણાવ્યું કે એ અરજીમાં ટુંકમાં એવો હેતુ દર્શાવવામાં આવ્યો છે કે દેશનો કારોબાર દેશની પ્રજા મારફતે ચાલે જોઈએ. આપણને એમ કહેવામાં આવે છે કે લાર્ડિંગ-મંથાન બજાવેલી સેવાનો બદલો આપણે માનવો જોઈએ નહિ, પણ આપણે તેનો કોઈ બદલો માગતાજ નથી. શહેનશાહના બીજા ભાગે પોતાની જરૂરીયાતો શું છે તે જણાવવા લાગ્યા છે. અને હિંદુસ્તાને પણ તેમ કરવું જોઈએજ. આપણે એ માગણી એ કારણથી કરીએ છીએ કે આપણે શહેનશાહના એક વાગ તરીકે રહેવા માગીએ છીએ. આપણે આપણો દરજ્જો જાળવી રાખવા માગીએ છીએ અને આપણી તરફ જે બીજી પ્રજાઓ તીવરદાર બતાવે છે તે આપણે સમાવી લેવા નથી મામતા. જો હિંદુઓને લેવાની અર થવાનો હક આપવામાં આવ્યો હોત તો ઈંગ્લેન્ડને લગાયક માણસોની કદી ખોટ પડત નહિ.

ડૉક્ટર દાદાભાઈના શબ્દો.

ડૉક્ટર દાદાભાઈએ એક વખત ક્યુ હનું કે જો હિંદીઓને લશ્કરી તાલીમ આપવામાં આવે તો ઈંગ્લાન્ડ રૂઝીયા જેવાં જ રાજ્યોને પુરું પડી શકે. હવે રૂઝીયાનો સવાલ નથી રહ્યો, પણ જો હિંદીઓને લશ્કરી તાલીમ મળી ટોત તો તે જ જર્મનીઓને પુરું પડત. જો એક લશ્કરી ફોર્સ ઉઘાડવામાં આવે તો ધણા હિંદીઓ તેમાં જોડાશે. મોટા લશ્કરી ઓધાઓ પણ હિંદીઓ માટે જુગા મુઠાવા જોઈએ.

એનરેબલ મી. સુનીલાલ વી. મેરેટાએ કાવને વધુ ટેકા આપવા બાદ તે તાળીઓ વચ્ચે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૯. એનરેબલ મી. બી. એસ. દામટે તે બાદ એવો કાવ રજુ કર્યો હતો કે આપણી હિંદી પ્રજાનીય કોંગ્રેસની બેઠક વેળાએ આ કાઉન્સિલના સુધારાની બાબત હાથ ધરી અને સુધારાની યોજના ધરી દાઢવા માટે અને તે બીટીશ પ્રજા અને પાર્લામેન્ટ સમક્ષ રજુ કરવા માટે પ્રયાસ લેવાં.

મી. દામટે જણાવ્યું હતું કે આવી અરજ સુધાયલા અને નેમાયલા હિંદુ અને એસ્થામી સભાસભા તરફથી એક જ થવી જોઈએ કેમકે એકવાર સુધાયલા સમાવેદ લેવા તે બીજવાર નેમાયલા પણ લેવા.

કાવને મી. એન. સી. દલકરે મરાઠીમાં અને મી. પી. કે. તેલંગ તથા મી. જમના-દાસ દારદાદાએ ગુજરાતીમાં ટેકા આપ્યા બાદ કાવ પસાર થયો હતો.

૧૦. બાદ મીં ઇચ્છારામ ભગવાનદાસે લોકલ મોડેક અને મ્યુનિસિપાલિટીઓની સત્તા વીરતારવાની અરજ કરનારે ઠરાવ રજુ કર્યો હતો.

મીં ઇચ્છારામે જણાવ્યું હતું કે, સરકારી અમલદારોનો કાણુ ઇંગ્લેંડમાંની લોકલ ગવર્મેન્ટ મોડે મધ્યે ટાંચ છે તેથી વિશેષ હોવો નહીં જોઈએ. સધળા સભાસદો સુધાયલા હોવા જોઈએ તેમજ તેમને પોતાનો કારોબારી અમલદાર તેમજ કે દુર કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા મળવી જોઈએ. પ્રમુખ અને ઉપપ્રમુખ પણ ખીન સરકારીજ હોવા જોઈએ અને ચોક્કસ પ્રકારની પ્રાંતિક મેહેસુલો વસુલ કરવાની તેને સત્તા મળવી જોઈએ.

ટેકા મળવા બાદ ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૧. મીં એચ. કે. પટવર્ધને ઘટતા સુધારાવધારા સામે અંતિમતરી રૂઢી તાજ કરવાનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો અને તે પસાર થયો હતો.

૧૨. મીં વી. આર. ગુપ્તેએ એવો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો કે ઈલાકાના હીંદુ રહેવાસીઓને સરકારને કોઈપણ કુટોદટ આમલામાં ખુશીથી મદદગાર થવા સંબંધમાં મંથનો હોય તે દુર કરવા, શારીરિક શક્તિ ધરાવનારાઓને લશ્કરી તરીકે નામ નોંધાવવાની રજા બક્ષવી અને લશ્કરી તાલીમ આપવા માટે ઈલાકામાં કોલેજ કે કોલેજી કાલેજાને સરકારને અપીલ કરવી.

મીં ગુપ્તાએ ઠરાવના ટેકામાં જણાવ્યું હતું કે આ રીતે હીંદીઓને લશ્કરી તાલીમ આપવામાં આવે તો ચાર લાખ હીંદી લશ્કરીઓ શેહેનશાહતની મદદમાં ઉભા થાય. આ લોકોને પોલીસનાં કામમાં પણ ઉપયોગમાં લઈ શકાશે અને લગાઈ વખતે પણ ઉપયોગી સમ્પ પડે.

મીં ડબ્લ્યુ. ટી. હાલાષ અને મીં ચાહવાળાએ ટેકા આપવા બાદ ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

અને કોન્ફરન્સ આરામ માટે ઉઠી હતી.

૧૩. અરથા કલાક પછી કોન્ફરન્સ પાછી મળતાં મીં જહાંગીર ખી. ખીટીટે છાપાને ગતા કાયદો સામે વાંધો જાહેર કરી તે રદ કરવાને અરજ કરવાનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો.

મીં ખીટીટે જણાવ્યું કે તેના અમલ માટેની સત્તા ધણી વધારે પ્રગતી અપાઈ છે અને હાઈકોર્ટનો તે ઉપર કશો કાણુ નથી. જે વાત એંગલો-ઈન્ડિઅન છાપા પ્રગટ કરી શકે છે તેજ ખીના હીંદી છાપાઓને પ્રગટ કરવાનું લયલર્થ નીવડે છે. આ કાયદો જાંગીર સંજોગમાં ઘણાંયે હતો પણ હવે તેવા મંજોગ નથી અને હવે સત્તર તે કાયદો રદ થવો જોઈએ છે.

મીં આર. જી. પ્રધાને ઠરાવને ટેકા આપવા બાદ અને મીં જી. કે. દેવધરે વધુ ટેકા આપવા બાદ ઠરાવ મત લેતાં પસાર થયો હતો.

૧૪ મીં મોહનલાલ દરમચંદ ગાંધીએ એવો ઠરાવ રજુ કર્યો કે “મીસીસ ખીસેટ અને ખીનજોના સંબંધમાં હિંદુસ્ત આંદ્ર ઇન્ડિયા એક્ટનો જે રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, તે સામે આ કોન્ફરન્સ ઘણાજ કરની નજરે જુએ છે અને આ કોન્ફરન્સ નામદાર સરકારને મજબુત આમદ કરે છે કે તેણે ઇંગ્લેંડના હિંદુસ્ત આંદ્ર રેલમ એક્ટના ઉપયોગ સંબંધમાં જેમ કેટલાક “સેફગાર્ડ” છે તેમ હિંદુસ્તાનના હિંદુસ્ત આંદ્ર ઇન્ડિયા એક્ટ સંબંધમાં “સેફગાર્ડ” માટે ગોઠવણ કરવી. વળી આ કોન્ફરન્સ માનપૂર્વક એવી અરજ પણ કરે છે કે મુખ્ય ઈલાકામાં મીસીસ એનીમીસેટને દાખલ થતાં અટકાવનારો મુખ્યમંત્રી સરકારનો હુકમ જેમ બને તેમ જલદી રદ કરવો.

મીં ગાંધીએ ગુજરાતીમાં બોલતાં જણાવ્યું કે મીસીસ ખીસેટ જે એકજ કામ કરે છે તે એ કે તે “હોમરલ” સંબંધમાં લાપણો અને લખાણો કરે છે. મીસીસ ખીસેટ એક બાનું હોવાથી, તેમજ હિંદુસ્ત આંદ્ર ઇન્ડિયા એક્ટ મીવાય ખીન ઘણા કાયદાઓનો આવી બાબતોમાં ઉપયોગ થઈ શકે એમ હોવા છતાં, એ કાયદાનો ઉપયોગ મીસીસ

બીસેન્ટ સંબંધમાં કરવામાં આવ્યો છે, તે દલાનનક હોવાથી, તેમજ મુંબઈ ઇલાકામાં હોમરૂલની હીલચાલ તેના કરતાં બીલું કોઈ પણ સારી રીતે ચલાવી શકે એમ નહિ હોવાથી, મીસીસ બીસેન્ટ સામેના કુકમ જલ્દી રદ થવો જોઈએ.

એનરેબલ મીં શ્રીનીવાસ શાસ્ત્રીએ આ કસવને ટેકા આપતાં જણાવ્યું હતું કે આવા કાવદાનો ઉપયોગ છુપી પેલીસના માણસોએ આપેલી ખબરો ઉપરથી થાય છે. મહાન આયરીસ બાનુ મીસીસ એનીબીસેન્ટ સંબંધમાં મુંબઈની સરકારે ઘણીક ખબરો મેળવી હશે પણ આપણે પણ તેને ઝાળખીએ છીએ. તેનું કોઈ કામ અંધારામાં થતું નથી, અને તેના કોઈ પણ શબ્દોનો અર્થ બીનવક્તવ્ય દર્શાવનારો થઈ શકશે નહિ. તેના લખાણો ક્વિટિશ થઈનેસાહત તરફ મંપૂર્ણ વક્તવ્ય દર્શાવનારા છે. હું કોઈ થીઓસોફીસ્ટ કે હોમરૂલવીગનો સલાહ નથી અને તે છતાં હું તેને બીજાએ કરતાં કોઈ પણ પ્રકારે ઝાંઝો વખાણનાર નથી. તેણે હિંદ માટે જે મહાન કાર્યો કર્યા છે તેને માટે આપણે તેના આભારી છીએ.

સ્વદેશીને લગતો કસવ.

૧૫ એનરેબલ મીં પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસે એવો કસવ રજુ કર્યો કે આ કોન્ફરન્સ સ્વદેશી હીલચાલને ધણેજ અંતઃકરણ પુર્વક ટેકા આપે છે અને આપણા દેશીઓને બીનતી કરે છે કે દેશી કારીગરીને ઉત્તેજન આપવાને માટે તેમણે ચાલુ પ્રયત્નો કરવા અને જરૂર પડતાં યોગદાણો ભાગ આપીને પછી આયાત કરેલી ચીજો કરતાં દેશી ચીજોને વધુ પ્રતિષ્ઠા આપવી અને સરકારનું માનપુર્વક ધ્યાન ખેંચે છે કે નીચેના ઉપાયોથી દેશી કારીગરીને ઉત્તેજન આપવું:—

(૧) ૧ ઉપરની નીકાચ જઠાત તાકીદે કહાડી નાંખવી.

(૨) ઘૂર થતા ઉલોગોને ઉત્તેજન આપવાને માટે આયાત જઠાતનું ધોરણ ઘાપ્ત કરવું.

(૩) ઇલાકાદાર બેઠાની મારફતે ટેક્સટાઈલ અને બીજા દીંદો ઉલોગોની ખીલવણી કરવા ખાતેર નાણાં સંબંધી સગવડો પુરી પાડવી અને ખાસ છુટછાટ આપવી.

એા મીં પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસ.

એા મીં પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસે ઉપલેા કસવ રજુ કરતાં જણાવ્યું કે ન્યારસે ખીટીસ સરકારે છુટક વેપારની રાજનીતીનો હીંદ માટે અપભ્રાવ કીધો ત્યારથી હીંદના ઉલોગોને ખમતું પડ્યું છે, આ બંધી બાળતોને લગતી તપાસ અધાવવા માટે સરકારે હોલેન્ડ કમીશન નેમ્યું છે પણ ત્યાં લગી જઠાતની રાજનીતીને લગતી તે કમીશન તપાસ અધાવશે નહીં ત્યાં લગી કમીશન નીમ્જન નીવડશે એવો પ્રજનો મત છે. લેકેસીરના ધાવો જળવાય અને આપણે ભોગે તેઓ કમાય તે યોદુ છે તે સરવે જાણે છે; છતાં દેશમાં બનતા માલ ઉપર ડા ટકાની જઠાત ચાલુ રાખવામાં આવી નથી તે હીંદ નથી. આટલું જણાવી આ કસવ હું રજુ કરું છું.

ઉપલા કસવને મીં એનં એમં અષ્ટપુત્રે ટેકા આપતાં સ્વદેશી માલ લેવાનો આગ્રહ કીધો હતો. ઇંગ્લેન્ડના લેકી શ્રીમાન ચાય તેની આપણે ના પાડતા નથી. પણ તે ચાય તેટલા આપણે શીમંત યધએ એમ સરકારે કરે જોઈએ.

મીં છ. ઈ. પટેલ.

મીં પટેલે જણાવ્યું કે આ અમદાવાદ ઉલોગોમાં આગળ પડતો ભાગ લેનાર છે. સરકાર તરફથી દેશમાં જે માલ બને છે તે સામે ડા ટકાની જઠાત નાખવામાં આવી છે. તે શામાટે કે લેકેસીરમાં માલ બનાવનારાઓને પોટ ન જાય તેટલા માટે છે. અમેરીકામાં જઠાત માટે મોટા પક્ષો છે. ત્યાંના ધંધાને વધારવા માટે તેઓ અનેક પ્રયત્નો કરે છે. તેઓ પોતાના દેશમાં બનતી કાચી વસ્તુઓ બાહરે જવા દેતા નથી. પણ તેનો ઉપયોગ પોતાના દેશમાં કરે છે. જાપાનમાં રાજ્ય ભાંગી ઉલોગોને મદદ કરે છે; માટે અહીં પણ તેવા ઇલાજો લેવા જોઈએ.

બાદ ઉપલો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે પછી આગતું કામકાજ પુર થયું હતું.

તા ૨૩—૨૦—૨૬.

પરિવહની બેઠક આજે ૫૨૫ વાગે મળી હતી. સરસ્વાતમા વદેમાતરમણી ગાયન બાનુઓએ ગાયું હતું પછી નિચેનું ગાયન ગાયું હતું.

૪

ભેઠ એ ભારત લક્ષ્મી, ભેઠો આદિ જગત જન પૂજ્ય;

દુખ દૈન્ય સહુ નાશી, કરો દુરજ ભારત લજ્જા,

છોડો રે છોડો શોક શય્યા, કરો રમ્યા

પુન કમલ કનક ધન ધાન્ય.

(Chorus) જનની રે લે તારે વક્ષે.

શાન્તિ નિવાસ પુરો અમ મેને.

કદન કરે તુજ ચરણ તમે ત્રિશતી કોરી નર નારીઓ.

નિપુણ નાવિક નથી કમલા, દુખ લાંછિત ભારત વર્ષે.

શક્તિ અમ જગણી, કાવ સાગર કંપન દર્શો.

તુજ અભય પદ રસે નવિન હર્ષે.

પુન આલશે નાવ સુખ લક્ષે.

ભારત રમશાન કરો પૂર્ણ પૂન દેશિય ફળિત કુંજે,

દ્રેષ દિસા કરી ચૂર્ણ, કરો પૂરિત પ્રેમ અસિ ગુજે.

દુરિત દૂરી તાપ પૂજ, પાપ પૂજ;

પુન વિમલ કરો ભારત પુણ્યે.

તે પછી ડાન્ડન્સનું કામ સર થયું હતું.

કામદારોને લખતથી બાંધીને લઈ જવાની રીઠી.

પ્રમુખે સરસ્વાતમાં મીં. એમ. ૩૦ ગાંધીને કામદારોને લખતથી બાંધીને લઈ જવાની રીઠીને લગતો ઠરાવ રજુ કરવાને જણાવ્યું હતું. તે ઠરાવ નીચે મુજબ હતો—૧૬ આ દોન્ડરન્સ, કામદારોને લખતથી બાંધીને લઈ જવાની રીઠી જેમ અને તેમ વહેલી કહાડી નાખવાની જરૂરીઆત ઉપર ભાર મેલે છે, કે જે રીઠી ગુલામગીરીના જેવી છે અને કામદારોને સામાજિક તેમજ રાજકીય બાબતમાં ઉતારી પાડનારી છે અને દેશના આર્થિક અને નૈતિક સામોને નુકસાનકારક છે.

મીં. ગાંધીએ ઉપલો ઠરાવ રજુ કરતાં ગુજરાતીમાં એક લંબાણ ભાષણ કરીને દા-લતી રીઠીથી ભોગવવી પડતી મુશ્કેલીઓનું વર્ણન કર્યું હતું તથા આ રીઠી કહાડી નાખવાની લનામણ કરી હતી.

મીં. ઇમામ સાહેબ જેઓ દક્ષીણ આફ્રીકા ખાતેની હાલતમાં મીં. ગાંધીના એક મોઠામાં હતા તેમણે ઉપના ઠરાવને ટેકો આપ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે કામદારોને લખતથી બાંધીને લઈ જવાની રીઠી ફક્ત ગુલામગીરી જેવી છે એટલુંજ નહીં પણ તે કરતાં પણ વધારે ખરાબ છે.

પુનાવાળા મીં. જલવડેકરે ઉપલા ઠરાવને વધુ ટેકો આપ્યા બાદ તે ખમાર થયો હતો.

પ્રાથમીક ડેજવણી સુદ્ધ અને ફરજિયાત કરવાને લગતો ઠરાવ.

પુનાવાળા મીં. વીં. જી. કાલેએ તે પછી એવો ઠરાવ રજુ કર્યો કે—આ દોન્ડરન્સ એવો મજબુત મત ધરાવે છે કે હવે વખત આવી પુણ્યો છે કે જે વેળા આખા ઇલા-

કામમાં પ્રાથમીક ડેળવણી મુકત અને ફરજિયાત કરવી નોંધ્યે અને તે નામદાર મરકારને આગ્રહ કરે છે કે નીચે જણાવેલી બાબતો માટે વહેલાં પગલાં ભરવાં—(૧) માધ્યમીક અને ઉચ્ચ ડેળવણી માટે નાણાની મોટી રકમોની મંજૂરી આપવી, (૨) તખીમી, એન-જનીરીંગ અને વેપારને સગતી ઉચ્ચ ડેળવણી આપવા માટે કોલેજો સ્થાપવી, કારણકે હાલમાં જે કોલેજો છે તેમની મંખ્યા પુત્તી નથી. (૩) કતિ આર્ટસની નવી કોલેજો ઉઘાડવી અથવા તે હાલની કોલેજોને મોટી-ખનાવની કે નેચી 'દર વરસે આર્ટસ કોલેજો'માં દાખલ થવા મુશ્કેલી વીઘાર્થીઓની વધતી જતી માગણીને પુગી વળવાને બની શકે (૪) સરકારી તેમજ સરકારી મદદ મેળવતી માધ્યમીક શાળાઓમાં વધી ગયેલી શીના પ્રમાણમાં ઘટાડો કરવો, (૫) અદેશની માધ્યમીક શાળાઓ અને કોલેજોમાં વધારે ઉદાર-તાથી સ્વીકાર કરવો, (૬) સરકારી મદદ મેળવતી અથવા નહીં મેળવતી ખાનગી શાળાઓના વહીવટમાં તેમજ પ્રાથમીક અને માધ્યમીક શાળાઓમાં અભ્યાસની ચોપડીઓ પમંદ કરવામાં ખર્ચા તરફથી વચ્ચે માધ્યમ સરવામાં આવે છે તે થતુ નહીં નોંધ્યે, (૭) સરકારી હાઈસ્કૂલોમાં વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરવા માટે તેમની સંખ્યાની હદ ઠરાવવામાં આવે છે તે ફર કરવી નોંધ્યે, (૮) બની શકે ત્યાંસુધી દેશી ભાષા મારફતે, ડેળવણી આપવી, (૯) દુધર ઉદ્યોગની, વેપારી, ખેતીવાડીની ડેળવણી આપવા માટે પુરતી નોંધવાઈ કરવી નોંધ્યે.

મીં કાલેએ પોતાના ઠરાવના ટેકામાં બેલર્તા જણાવ્યું કે આ ઠરાવ ધરો વીશાળ છે. નામદાર સરકારે પ્રમુખ ડેળવણીની યોજનામાં ગંભીર સુધારો કરવો નોંધ્યે. તેમણે જણાવ્યું કે મારી ખાતરી છે કે આ કામ માટે નોંધ્યે તેટલું મળી શકશે. બીજી દીશાઓમાં ફક્ત કરકસર દેવાની જરૂર છે. જે વધારાની રકમ ડેળવણી પાછળ ખર્ચવાની હોય તે હીંદી કર ભરનારાઓ પશુ તે વધારાનો ભોળે ઉપાડી લેવાને ખુશી થશે.

ઉપલા ઠરાવને મીં એં વીં હારે ટેકો આપ્યો હતો તથા મીં એં વીં પાટ-ણકરે વધુ ટેકો આપ્યો હતો જે પછી ઠરાવ પસાર થયો હતો.

૧૮. રેલવેના ત્રીજા વર્ગના ઉતાડ્યોને બોગવવી પડતી હાડમારી.

એ પછી મીં જીવરાજ ગોહલ્લાસ નેશ્વરીએ ઠરાવ રજુ કર્યો કે, આ કોન્ફરન્સ, રેલવેના ત્રીજા વર્ગના ઉતાડ્યો કે જેઓમાંથી રેલવેને મોટી આવક થાય છે તેઓને નીચલાં કારણોસર જે અગવડો અને હાડમારીઓ બોગવવી પડે છે તેની ઉપર સત્તાવાળાઓનું ધ્યાન ખેંચે છે.—(એ) રેલવે ટ્રેનોમાં વખતોવખત અતી ગીરદી, (બી) મુસાફરી માટેની અને સુખાકારીનાં વાસ્થુ મુજબની કેટલીક જરૂરી સગવડોની ખામી, (સી) જાખાણોના વેહેવારના સંબંધમાં માણસાઈપણાની ખામી, (ડી) રેલવે અમદારોની ગંદકેર પ્રજા તરફની પોતાની ફરજ અદા કરવાની બેદરકારી અને (ઈ) રેલવે કંપનીના નોકરો તરફથી સામાન્ય રીતે હીંદીઓ તરફ તથા ખાસ કરીને ત્રીજા વર્ગના ઉતાડ્યો તરફ તોછડી વરતણુંક માટે આ કોન્ફરન્સ અરજ કરે છે કે આ ફરીઆદો દુર કરવા માટે વહેલાં પગલાં ભરવાં અને તે વધુ આગ્રહ કરે છે કે નામદાર સરકારે જોવું નોંધ્યે કે કાષ્ઠપણુ રેલવેને એક કામના ફક્ત ચોક્કસ વીભાગો જેવા કે મુરાબીઓ અને એંગ્લો-ઈડીઓ માટે કંપાઈમેંટો રીઝર્વડ રાખવાની સત્તા નથી.

આ ઠરાવને ટેકો મળ્યા બાદ તે પસાર થયો હતો.

પ્રાંતીક નોકરીમાં હીંદીઓને મોટા ઓધા.

૧૯. એ પછીનો ઠરાવ જે પ્રમુખ તરફથી મેલવામાં આવ્યો હતો અને પસાર થયો હતો તે એવી મતલબનો હતો કે આ કોન્ફરન્સ, ઇલાકામાં જુદી જુદી નોકરીઓમાં હિંદી ઓધાઓ ઉપર અને ખાસ કરીને સીંધમાં જુદીસમ કમીસરોની રોઝો ઉપર હીંદીઓનું પ્રમાણુ ઓધું રાખવામાં આવ્યું છે તે માટે પોતાના અસંતોષની લાગણી ગંદેર કરે છે. અને નામદાર સરકારને અરજ કરે છે કે આ ફરીઆદ દુર કરવા માટે પગલાં ભરનાં.

વીરમગામ ખાતેની જગત.

૨૦. મી. એમ. ૬૦ ગાંધીની દરખાસ્ત અને મી. સી. એસ. દેવલોના ટેકાથી વીરમગામ ખાતે અને ધાડીઆવાડની સરહદ પર આવેલાં બીજાં મધ્યે ખાતે લેવામાં આવતી જગત તથા લોકોને જોગવવી પડતી હાડમારીઓ ઉપર નામદાર સરકારનું ખાન ખેંચવાનો અને તે જગત કદાચી નાખસની તેને અરજ કરવાનો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

એ પગીના ત્રણ ઠરાવો પ્રમુખ તરફથી રજુ કરવામાં આવ્યા હતા અને તેને પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. તેમણે પહેલો ઠરાવ બેલગામ છતાં ખાતેથી જુદાં મારફતે તપાસ ચલાવવાનો હતો પાછો ખેંચી લેવાનાં નામદાર મુખર્જી સરકારનાં પગલાં માટે દીક્ષગીરી દેખાડવાનો તથા તે લોકોમાં રદ કરવાની અરજ કરવાને લગતો હતો. બીજો ઠરાવ આવક કરતાં અંબધમાં આંદુલ્લીની રૂટીમાં સુધારો કરવાને લગતો હતો. અને ત્રીજો ઠરાવ આ દેશના લોકોમાં છતાં પચાસ વરસમાં દારૂ પીવાની દેવમાં યમલા વધારા માટે દીક્ષગીરી નહીં કરવાને લગતો હતો.

૨૧. મી. મગનભાઈ સી. પટેલની દરખાસ્ત અને મી. ગોકલદાસ ડી. તલાલીના ટેકાથી એવી મતલબનો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો કે મવર્ડના કુલને માણુઓના જોરાકે તરીકે તથા જનવરો માટે ધાસચારા તરીકે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે તે જોનાં મુખર્જીના આમદારી કામદારો વધુ સુધારો કરવાને લગતા ખરડાની બીજી કલમ કદાચી નાખવી.

એ પગી કોન્ફરન્સ આ પાણી માટે મુવતરી રહી હતી.

બપોર પછીનું કામકાજ.

૨૨. બપોર પછી કોન્ફરન્સ પાછી મગતાં એન. મી. આર. પી. પરાંજપેએ, જે કોન્ફરન્સ મ્યુનિસીપાલિટીને અમુક મુદત માટે બંધ કરવામાં આવી હોય તેના મ્યુનિસીપલ કમીશનરની નેમલુંદ નામદાર સરકાર તરફથી કરવામાં આવે તે વાજબી નથી એવી મત નખતો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો. એનરેબલ મી. પરાંજપેએ પોતાના ઠરાવના ટેકામાં બોલતાં મ્યુનિસીપાલિટીને લગતા કાયદાની તવારીખ આપી હતી અને જણાવ્યું હતું કે ભૂમિ પારા સભામાં આ ખરડો લાવવામાં આવ્યો હતો ત્યારે બીજા કૅટલાગોની સાથે હું પણ તેની વીરુદ્ધ પડ્યો હતો. પણ મારી શીરોડયાદ મેહેતા જેવા અમોરા વડાઓ કે જેઓ એમ માનતા હતા કે એણે આ એક કારાગારી વડાની જરૂર છે, તેઓને અમો ખાતરી કરી આપી શક્યા હતા નહીં. મરુદમ સર શીરોડયાદ મેહેતાએ મુજબતાં લખ્યો આવ્યો હતો કે જેને એક મ્યુનિસીપલ કમીશનર હતો. પણ મી. પરાંજપેએ જણાવ્યું હતું કે મુજબ તો એક અપવાદ મમાન છે આગળ ચાલતાં તેમણે એક મ્યુનિસીપલ કમીશનર અને એક “મી. ઓરીસર” વચ્ચેનો તફાવત મમળવનાં જણાવ્યું હતું કે મ્યુનિસીપલ કમીશનરને બદલેથી ગોકલી આપવામાં આવે છે ત્યારે “મી. ઓરીસર” તેઓનો તોફાર છે.

એનરેબલ મી. વીરલભાઈને, પટેલે ઉપલા ઠરાવને ટેકા આપ્યો હતો અને લગતનખાર મીનીટ સુધી તેના ટેકામાં બીવેચન કર્યું હતું, જે વેળા પ્રમુખે તેમનું ખાન ખેંચ્યું હતું કે ઠરાવના ટેકા માટે હમ્ત પાંચ મીનીટ સુધી બીવેચન કરવાની હદ ઠગવવામાં આવી છે માટે તેમણે બીજા એક મીનીટમાં પોતાનું બીવેચન પુરું કર્યું. આ ઉપરથી મી. પટેલ તુરંતજ બેસી ગયા હતા.

છપકો કરવાને મી. રામરામ તુકરાસે ટેકો આપ્યા બાદ તે પસાર થયો હતો. તે પછી કેટલાક બોલી અતંતના કાગલો પસાર કરવામાં આવ્યા બાદ મી. પાટજીકરે આપવી કોન્ફરન્સ નાકકે ખાતે બંદવાનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો.

કોન્ફરન્સનું કામકાજ ખતમ થતાં સરવડાકુર રમજીભાઈ એમ. નીકકે પ્રમુખને ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત કરી હતી. પ્રમુખ એનરેબલ મી. છતાં વળતો જવાબ આપતાં જણાવ્યું કે મારી ઉપર એટલી બધી અસર થઈ છે કે તે નહીં કરવા માટે મને

પુરતા શમ્દો મળતા નથી. અમદાવાદે જે રાજદારી પક્ષોને એકત્ર કર્યા છે અને તેઓ વચ્ચેના મત બેદ દુર થયો છે. તેમણે આજ્ઞા દેખાડી હતી કે તેઓ વચ્ચે ખરી સમજુતીના મજબુત પાયો બંધાય. છેવટે તેમણે પોતાને આપવામાં આવેલાં ભારે માન તથા આવકાર માટે સરવેનો ફરીથી આભાર માન્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે હું અમદાવાદને કદી ભુલી શકીશ નહીં.

એ પછી કોન્ફરન્સ વીસરજન થઈ હતી.

મુંબઈની પ્રાંતીક સંસાર સુધારા પરીષદ.

મુંબઈ પ્રાંતીક સંસાર સુધારા કોન્ફરન્સની એક આજ્ઞા સંજ્ઞા સાત વાગે પ્રાંતીક કોન્ફરન્સના શામીઆનામાં મળી હતી જે વેળા આનંદેશ્ય મી. આર. પી. પરાંજપે પ્રમુખસ્થાને બીરાજતા હતા. આ કોન્ફરન્સમાં ડેપુટી ઇન્સપેક્ટ બીજાઓએ 'પચ્ચ મોટી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી. સ્વાગત કમીટીના પ્રમુખ રાવનહાદુર રમણભાઈ મહીપતરામે ડેપુટી ઇન્સપેક્ટરે આવકાર આપનારૂં ભાષણ કર્યું હતું, જે દરમિયાન તેમણે જણાવ્યું કે મંસાર સુધારક હિન્દુઓને વીરધનાની સામે યુદ્ધ પડ્યું છે, પચ્ચ આપણને જણીને સંતોષ ઉપજે છે કે આપણે તેનો વાવટો ઉઠતો રાખ્યો છે. અમે કોઈ અસાધારણ ફતેદ મેળવવાનો દાવો કરતા નથી પચ્ચ આપણે એટલું દેખાડી શકીશું કે આગળ વધતા વીચારોની સામાન્ય કુચમાં અમદાવાદ પહોંત રહ્યું નથી, સ્ત્રી કેળવણીમાં અને અમારો યોગ્ય ફાળો આપ્યો છે, વળી લગનની ઉમ્મર વધારવામાં, પરદેશગમનને ઉત્તેજન આપવામાં, વીધવાઓનાં પુનર્સંગ ઉપરના અંકુશો દુર કરવામાં, મીનાહારનું કામ આગળ વધારવામાં, નાયો બંધ કરવામાં, તેમજ શ્રેષ્ઠ કાંધાઓ પાછળના ખરેખરે ધટાડવામાં તથા સ્ત્રીઓના દરજ્જાને સ્વીકાર કરવામાં અમે અમારો હિસ્સો આપ્યો છે. સુધારાની હિતચાહતી સામે અગાઉ જે મોટો વીરોધ જોવામાં આવતો હતો તે એકદમ ઓછો થઈ ગયો છે અને જુના વીચારવાળાઓને અમારી ઉપર ફાવી જવાનું કામ અગાઉના જેટલું સહેલું થઈ પડતું નથી.

એ પછી આનંદ મી. પરાંજપેને ત્રીસર કોન્ફરન્સના પ્રમુખ તરીકે ચુંટી કલાડવામાં આવ્યા હતા અને તેમણે પોતાનું ભાષણ નીચે મુજબ આપ્યું હતું.—

ઓમ મીઠ પ્રાંજપેનું ભાષણ.

ડેપુટી બંધુઓ, બાનુઓ અને ગૃહસ્થો, આ અગત્યની પરીવર્તના પ્રમુખ તરીકે તમેએ મને નિમી જે માન આપ્યું છે તે માટે હું તમારો અતીશય આભારી છું. અરધી સદી કરતાં વધુ સુદત ઉપરના મંસાર સુધારાના હેમાયતીઓના દીવસો પછી મંસારસુધારાની બાબત ઉપર હાલમાં પ્રગમત થતું રંગાયું છે, તોપણ હજી પણ લોકો એવા છે કે જેઓ હજી એમ ધારે છે કે, મંસારસુધારાએ પાછળ પડતી જગા લેવી જોઈએ કેમકે તે આપણી વચ્ચે તકરારો ઉભી કરે છે. વળી તેઓ એમ ધારે છે કે રાજદારી અને ઉદ્યોગ હુન્નરને લગતા સુધારામાં આગવ વધુ ઉત્તમ છે કેમકે તેના સંબંધમાં સધળા વીચારવંત હીંદીઓ અમુક દરજ્જે એકમત છે. સંસારસુધારાને કે રાજદારી સુધારાને પ્રથમ જગા અપાવાની તકરાર એકવાર ધણી તીવ્ર થઈ પડી હતી અને હજી સુધી ઘણા લોકોને વળગે છે ત્યાં સુધી તે સવાલનો ફક્તો છેવટનો થયો નથી.

બગબર વીચાર કરતા માલમ પડે છે કે મંસારસુધારાને રાજદારી અને ઉદ્યોગ હુન્નરને લગતા સુધારાની વીરધને ગણવે જોઈએ એ એક ભુલ છે. આ પરીષદમાં ચર્યાવાની બાબતોના કાર્યક્રમ ઉપર એક નજર નાંખતાં માલમ પડે છે, કે મંસારસુધારાનો વીસ્તાર હીંદમાં પહોં વીશળ થતો જાય છે. પશ્ચિમના દેશોમાં મંસારસુધારામાં વીધવાવીવાદને સવાલ સમાધિ જતો નથી. કેમકે તેની સામે વીરધતા જેવું કંઈ ત્યાં છે નહીં. ઇંગ્લેન્ડે સંસારસુધારાને કામદાર વર્ગને માટે મક્કનો પુરો પાડ્યો, આ કલાકનો દીવસ, કારખાનાઓમાં કામ કરતાં બાળકો, કેળવણી, કામદારોનો વીધો, જમીનનું પેનચન વગેરે સવાલો

૧ દવે કેમીકલ વર્કસમાં બનતી દવાઓના અભિપ્રાયો.

ગાલીથી "મી એ વી હાઇમગરથી" લખે છે ૨, જીવન ખાવાથી આરંભ થાય છે.

ચીમઠાવા અખાસખલી ધપ્પાહીમ—ધનવાન નામનું પુસ્તક મળ્યું તેમાંના વિષય ધણા સારા છે, તેથી દરેક માણસને લાભ અને ઉન્નતિ યથા સિવાય રહેશે નહિ.

મું વિવરા-ખાનદરાથી—ગોસ્વામી શ્રીયુત કાંચીગીર ગુરૂ રાગીર લખે છે ૩,—આપના તરફથી મેં ધણી વખત દવાઓ સામગ્રી મળાવેલી હતી તે વાપરી લેતા અને ખાત્રી કરતા તે ધણીજ ચમકારી જણાય છે જેથી દવે બીજી રૂ ૧૪ ની દવાઓ આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે વળતી પોરતે મોકલજો.

ભ ઠારીયાથી—ગવરીજ કર નીબોવન લે છે કે—આપની પ્રમેદ પોત્સતી ગોળીઓ ખાવાથી મને ફાયદો થયો છે, અને પ્રમેદની જરા પણ અસર રહી નથી તેથી હું આપને ખરા બેત કંઠથુથી આભીર્વાદ આપુ છું.

પાંડેચેરીથી હકીમ મહમદ સુલતાન હકીમ—લખે છે કે (તાર) જીવન તથા બીજી દવાઓ મેળો તે વાપરતાં ધણો ગુણ જણાય છે માટે આજેજ જીવનના રપ ડમાલી પી કરી મોકલી આપો.

વેનાવળથી મેમજી હનીમ ઉસમાન લખે છે ૩,—રેલ્વે ગાર્ડ મે રમાનશાહે તમારી દવા ધણી અકસીર છે તેની બનામણ કરી છે માટે સુંદરી સાથી ૩ ખાટલી તુરત મોકલો.

જીનાગઢ રેલ્વેગાર્ડ-રહેમાનશાહ—સુંદરીસાથીથી સારો ફાયદો છે માટે બીજી ૩ ખાટલી કરી મોકલો.

મુંખાલ ગીરગામ વસ તરધુનાથગાથી—સુંદરીસાથીથી આરંભ છે માટે બીજી ૩ મોકલો નારાકરેડથી હુગરશી દેવચંદ—ધારા-દમ નિવારણ ગોળીઓ જેની છો ૩ ૩ છે તે દવા આત ઉત્તમ વનરપતિની બનાવેલી રામનાથ ગુણકારી છે તેણે ધણોજ ફાયદો કર્યો છે.

મુંખાલ-પા ડાહ્યાભાઈ મુનદાસ—તમારી દવાથી ધણો ગુણ છે તમારા લેખની દવા ધણીજ અકસીર નીવડી છે.

ક્રાંતધગાથી મોતીલાલ છગનલાલ—દત્તમજનથી સારો ફાયદો છે.

કેહારાથી દુર્લભરામ દેવજી—સુંદરીસાથી વાપરવાથી ધણોજ સારો ફાયદો છે.

અમદાવાદથી વકીલ—મી ભાષાત નદલાત દેશરૂખી એ એત. એલ થી લખે છે કે, અમૃતજીવન કોલેરા વિપર સારી અસર કરે છે અને ગર્ભવતી સ્ત્રીઓને પેલેતામાં આપી શકાય છે તેની ખાત્રી કરી છે.

રહીમપુલા વધીમહમદ મુખધથી—લખે છે કે, તમારી પ્રથમ મોકલેલી દવાથી સારો ફાયદો થય ગયો છે માટે બીજી ૩ ખાટલી અમૃતજીવન ૪ મોકલો.

નાહારપાલીથી મી અબ્દુલ્લાલ દેશરીસીદ્દ—લખે છે કે પ્રથમ મોકલેલી સુંદરી સાથીથી ધણોજ સારો ફાયદો થયો છે બીજી ૩ ખાટલી સુંદરીસાથીની તુરત વી પી થી મોકલો હું તમોજે જીનો ઘરાલ છું.

મહુલાઈથી હંધરલાલ જમનાદાસ—લખે છે કે પ્રથમ મોકલેલી સુંદરીસાથીની દવાથી સારો ફાયદો થયો છે માટે બીજી ૩ ખાટલી વી પી મોકલો.

ખલાત—ચોવરસીયર એત છ માનેજી લખે છે ૪, સુંદરીસાથીની દવાનો મીડામક તાત્તવાઈ મારફત ઉપગોગમાં લેતા સારી નીવડેલી છે માટે લાન બીજી ૩ ખાટલી તુરત મોકલો.

રાજવાડીયાથી—સાધુ હરીદાસ ધર્મદાસ—તમારી દવાથી ધણોજ ફાયદો થાય છે માટે આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે રૂ ૨૧) ની દવાઓ વી પી ધો મોકલો.

કતાંગામથી ઉમેરામ જયરામ લખે છે કે—સુંદરીસાથીથી આખાન છે માટે બીજી ૩ મોકલો.

ભાગ્યોદય.

રાગદ્વેષચિત્તૈસ્તુ વિપયાનિદ્રિયૈશ્વરન ।

આત્મવશ્યૈવિધેયાત્મા પ્રસાદમયિગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

રાગદ્વેષથી રહિત અને આત્માને આધીન એવો પુરુષ, મનને વશ કરીને

ઇદ્રિયોત્તર-વિપયોમાં સ્થિત થતાં પણ શાન્તિને પ્રાપ્ત છે. ૧૪ (ભ-ગી)

વિપયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય	પૃષ્ઠ.
૧. સ્વરોપના કથન પૂર્વક સાધકની		૧. ભાગ્યોદય.	૩૮૩
આત્મ હૃદયે થી ઈદ્રિ પ્રાર્થના.		૭. જ્ઞાત સદચરી.	૩૮૪
(શી હ.)	૩૭૭	૮. વિજ્ઞાનનું મહત્વ.	૩૮૦
૨. માત્સ્તવ-ધર્મની જાગૃતિ		૯. કાર્યસિદ્ધિના ઉપાયો.	૩૮૪
કરના પ્રભાષ. (શી. હ.)	૩૭૮	૧૦. કવિ જ્ઞાણુ ભટ્ટ.	૩૮૮
૩. નિશ્ચિતતાની ભાવના.		૧૧. સમીતા ખાંડવા માટે પુદ્. ૪૦૧	
(શી હ.)	૩૭૮	૧૨. સત્યમેરોન.	૪૦૬
૪. આનંદમય જીવન.	૩૭૯	૧૩. સ્ત્રીઓની જવાબદારી.	૪૦૭
૫. સંસારની મધ્યે રહેવા		૧૪. પયરી.	૪૧૧
જતાં પણ અપાર્થ સાધક		૧૫. દોષો, માતુઓ અને મનોના	
આત્મ-દર્શનરૂપ લક્ષ્યને		લક્ષ્ય અને વૃદ્ધિનાં ચિન્હો. ૪૧૪	
સિદ્ધ કરી શકે છે.	૩૮૨	૧૬. વેદક દુષ્ટકા.	૪૧૬

અધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેમલાલ દેવશંકર દવે.

ભાગ્યોદય એજીસ-અમદાવાદ.

પ્રાથમિક સવાજમ રૂ. ૨. હિન્દુસ્તાન પ્રેસ શ્રી. ૨.

આજકાલ દબરો વૈદ્યો અને ડાક્ટરો યથા છે. જેમ વૈદ્યોની સંખ્યા વધી છે તેમ શેઠી-ઓની પણ સંખ્યા વધી છે ઘણા માણસો અને તો અનુક્રમસિદ્ધ વૈદ્યરાજના શિષ્ય છીએ, અને જડીબુટ્ટીઓ મેળવી છે, વિજેરે ડીડવાણા, કરી બહેર ખત્રોમી બહેર ખત્રોમી આપી પોતાની દવા વેચવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. આવા સમયે દર્દીએ કયાંથી દવા લેવી તેની તેને પ્રશ્નજન્ય થાય છે. ઘડીમાં આ ડાક્ટરની દવા પીધી, ન મટ્યું તો વળી આ વૈદ્યની પ્રતિજ્ઞાઓ કે માત્રા ખાધી, ન મટ્યું કે વળી ન્યુસપેપર વાંચી દવા મગારી, ધણી ન મટે તો માથે હાથ દઈ નિસાસો નાંખે છે. આમ કરવાથી તેમજ અણમત્ત અને પૈસાના લોભી વૈદ્યોની દવા ખાધાથી રોગ ન મટતાં શરીર દ્વાસ યદ્ય બન્ય છે. અને એવા વખતે શું કરવું તેની તેને કંઈ પણ મનજી પડતી નથી.

આવા દરેક દર્દીને અમારી લઘામણુ છે કે તેણે દવા વિના ચવવું પણ કાઠપણુ અગ્નિ-હવા કે અણુ-વૈદ્યની મોટી મોટી બહેર ખત્રોમી કે કંઈકોથી ફસાવું નહિ. દવા વિના મટે ત્યાં સુધી દવા ખાવી નહી, અને જો પૂર્ણ ખાતરી મટે તોજ વૈદ્યની કે ડાક્ટરની દવા લેવી.

આ સંબંધમાં અમને ખરેખર આરા શેઠીઓ ઉપર દયા ઉત્પન્ન થયા સિવાય રહેતીજ નથી, અને તેમની લાગણી અમને ઘણીજ યતી હોવાથી અમારા તરફથી દવે કેમીકલ્સ અને ક્રામોસ્કુટીકલ વર્ક્સ નામનું શાસ્ત્રોક્ત ઔષધીયો બનાવવાનું કારખાનું કાઢ્યું છે. તેમાં હંમેશા વિદ્વાન વૈદ્યો ડાક્ટરો અને ખાસ અમારી બાનિ દેખરેખ નિયે શુદ્ધ તાજ વનસ્પતિની સ્વાસ્થ્ય શાસ્ત્રોક્ત રીતે બનાવવામાં આવે છે, અને દરેક દર્દીને પ્રજ્ઞ મંત્રોપ આપનામાં આવે છે. અમારી કાઠ પણ દવામાં તુકશાન કરતાં ચીજ પડતી નહીં હોવાથી તે દર્દીને કાઠપણુ રીતે તુકશાન કરતી નથી.

તોપણુ બનતા સુધી વગર દવાએ રોગ મટે ત્યાં સુધી દવાના રંગડા પીવા નહીં એ અમારી ખાસ મલાહ છે. તેમજ તેવા, અતુલવી ધરણતુરખાનું દરેકને જ્ઞાન થાય તથા આચાર ને વિચાર શુદ્ધ તે માટે લાગ્યોદય નામનું માસીક કાદી જેમ બને તેમ લોકોનાં દુ:ખ ઓછાં કરવા પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો છે. પૈસા લઈ દવા આપી દર્દી મરે કે જીવે એવું ઘણા વૈદ્યોને કરે છે, તેમને અને ધિકારી કાદીએ છીએ. કાઠ પણ વખતે કાઠ પણ માણસ જો પોતાના રોગની સંબંધુ હકીકત અમને લખી મોકલશે, તો અમે તેને તે રોગ મટે તેની સૂચના અને સલાહ વગર પૈસે લખી જણાવીશું પછી તેની મરજીમાં આવે તો દવા કરે કે ન કરે તે જુદી વાત છે.

માદ રાખજે કે તમારી સર્વ સાહેબી, સતા, વૈભવો, ધન, સ્ત્રી વગેરેનાં તમે તમારું શરીર આનંદ્ય રહે તોજ તેનો લાભ અને ખરા સુખનો અનુભવ લઈ શકશો. માટે શરીર નિરામય આરોગ્ય, અને બળ તથા સુનિવાળું રહે, બ્રહ્મચર્ય રસાધ રહે તેને માટે કાળજી રાખજો. આજકાલ અમલો દુ:સ્મસીના આજે દર વર્સે દબરો માણસો લાલસાઈ રહ્યા છે તેજ તેની ઉપયોગીતા છે અમારાથી બનજો તેટલું અમે અમારા નિધમ પ્રમાણે સર્વ કાઠ દુ:ખી કે દર્દીનું ભયનું કરીશ એવા અમારા નિશ્ચય છે. પત્ર વ્યવહાર નિયેને શિરનામે કબો.

અમાર નામ નોંધી રાખજો. કાઠ પણ-વખતે-તમને રોગ ન મટે, અનુક્રમ્ય થાય કે તરજ-અમને લખી જણાવશો તો તેની સલાહ લખી મોકલવીશું.

અમાર કારખાનામાં બનતી દવાઓની કોને આજે આખા હીન્દુસ્તાન ઉપરાંત, સીધો અંગ્લેશ, વલુચિસ્તાન, ચીન, એકન, આફ્રિકા ઉપરાંત દુરના દેશોમાં હંમેશાં માણસો લઈ રહ્યા છે. તો હાંસ પ્રજા સત્યના દર્શી નોજ તેનો વધુ વૈભવો, ધનો જો ને રાતિની સત્યતા અને પ્રમાણિતમણની ખાતરી કરવાની આચી બીજી ગી ખાતરી. કિન્ને સેમના કંઈકાં મને આરમિ થયાના અમારે ત્યાં આવે છે. જે સર્વ કાઠને કાપીસમાં આવી બોલોની પુટકે, તેમાંના ધણીજ મોડા છેના પોના ઉપર ધાંચી ખાતરી કરજો. નાદક અને સ્વાચી દવા મંગાવી. પૈસા દુર્મ દેતા પડેલાં વિનાર કરજો. અને પૈસા બચાવી રોગને મેટાકાના પ્રજ્ઞાઓનો અમને લખવું જો અપિ ની મરજી.

કો ગંભીરતા? ગંભીરતા નહિ. આ તો આયતો નથી, પણ સાયન્સનું પુસ્તક છે. કે
 શું તમારે જૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન દાળતી વાત જાણવી છે? શું તમારે તમારા નસી-
 બમાં શું લખ્યું છે તે જાણવું છે? શું તમારે ભવિષ્યમાં આવી પડનાર સુખ કે દુઃખ
 ક્યારે મળશે તે જાણવું છે? શું તમારે કે, ચાંકી, અનાજ વીગેરેના ભાવ તાલ ક્યારે ચક્રશે
 કે ઉતરશે તે જાણવું છે? શું તમારે તમારા ધંધામાં લાભ થશે કે હાનિ તે જાણવું છે?
 જો જાણવું જ હોય તો આજેજ એક પત્ર લખી—

ભવિષ્યવેત્તા

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા.

આ નામનું પુસ્તક મંગાવો. જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ જાણે તો શોક, બેચેન
 હશે તોપણ, ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારું ભવિષ્યનું સુખ
 દુઃખ જાણી શકશો. ધંધામાં શું લાભ થશે? સુખ ક્યારે મળશે? હવે પછી કેવા દિવ-
 સોમાં દલાડા જશે તે વિગેરે અનેક વાતો તમે તમારી પોતાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ
 અને જાણી શકશો. જન્મોત્તરી, વર્ષક્રમ ધેર બનાવી શકશો અને જોઈ શકશો, વારંવાર
 જોશીને સારા ધંધા ખાવા નહિ પડે. તેમ તમે જોશો તે ખાતરીથી જોશો. તેમાં લાલના
 હીંદના સાયન્સ ઉપરાંત જૈન, મુસલમાની અને અંગ્રેજી ભવિષ્ય જાણવાના સાયન્સનો
 સમાવેશ છે. કીમત માત્ર રૂ. ૩ પૈ. ૦-૪-૦

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ હો. અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં ઔષધો અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં
 આવ્યાં છે. આ ઔષધો અકસીર વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવવા, તથા કઈ દવા
 કયા કયા રોગ મટાડે છે તે, તથા દવા કઈ કઈ વનસ્પતિની કેવી રીતે બનાવવી તે,
 તથા દરેક ધાતુ તથા વિષનું શોધન કરી લાખો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી મા-
 ત્રાઓ, અવલોકો, ધૂનો, તેલો, તથા આસવો વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માણસ સમજી
 શકે તે પ્રમાણે સુગંધાતી ભાષામાં સરક, સુસુત, વાગભટ, સારંગધર, ભાવપ્રકાશ અને
 નિષંદ, જેવા મહાન ઔષધોથી લખવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તક રૂ. ૫ ના વૈદક-
 ના વૈદક પુસ્તકની બરાબરી કરી શકે છે. પુસ્તકની કીમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૧-૧૨-૦
 પૈ. ૩ ૦-૩-૦ અને ભાગ સાથે ખરીદનાર પામેથી રૂ. ૧-૪-૦ પૈ. ૦-૪-૦ પડશે.

પરસીયન નાઈટસ.

ગૃહસ્થો, આપે અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ, હશે. અરેબીયન નાઈટસ જેવીજ
 તંત્રીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે. મરીજ મનોરંજક વાર્તાઓનો આ
 પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. જેનાં દીદો, બંગાળી, અંગ્રેજી વિગેરે ધણી ભાષામાં
 બાબાતરો થઈ ચુક્યાં છે. એકાંત-હાથમાં લીધા પછી રાત્રી સિવાય છુટકોજ ચલે નથી.
 પાકું પુકું, જાડા ગ્રંથ દાગળો. કીમત માત્ર રૂ. ૧-૦-૦ પૈ. ૦-૨-૦ રાખી છે.

વિનોદચંદ્ર.

એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા. આ પુસ્તકમાં સત્યનો જય અને અસત્ય,
 પ્રપંચ, બલિયારાદિ દુર્ગુણોને એવો મિતાર આપવામાં આવ્યા છે કે ખરેખર વાંચનાર
 મનુષ્ય જો તેવો દુર્ગુણી હશે તોપણ તેને સદગુણી થવા સિવાય છુટકોજ નથી. એકવાર
 પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી ફરી તેને પુકે વાંચ્યા સિવાય મુકનુંજ જો તેમ નથી. એકવાર
 વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન થઈ આવશે. કી. રૂ. ૧-૦-૦ પૈ. ૦-૨-૦.

૪ નિર્ણય બંની મુખી થવું હોય તોજ વાંચો.

ગુન્હો કરતાં બચવું, શિક્ષામાંથી મુક્ત થવું, અને કાયદેસર વસ્તવું એ માણસ માત્રની ફરજ છે. આપણી સરકાર પ્રત્યે શુ શુ ફરજ અને જવાબદારીઓ છે, સરકારી અમલદારો આપણી સાથે કેવી રીતે વર્તી શકે, અરસપરસ માંગતા લેણાની કે ટંકા શીસા-દની ફેજદારી ગુન્હાઓના સંબંધમાં માણસે શી રીતે વર્તવું, શું કરવું વિગેરે માટે કાયદાનું જ્ઞાન મેળવવું એ માણસ માત્રની ફરજ છે.

કાયદાનો શિક્ષક

યાને

મુલકી, ફેજદારી અને દીવાની કાયદાઓનું જુથ.

ખીજી આવૃત્તિ નવા-સુધારા વધારા સાથે થોડાજ વર્ષતમાં બહાર પડશે.

જેની પેની આવૃત્તિ ધણાજ ટુંક વખતમાં ખપી ગઈ એજ તેની લોકપ્રિયતા છે.

આ પુસ્તક દરેક ધર્મમાં રાખવાની જરૂર છે. કાયદો જાણનારજ ગુન્હાથી બચી શકે છે. અને ગુન્હાથી બચનારજ નિર્ણય રીતે સુખે રહી શકે છે. કોઈપણ ગુન્હો કરી અને કહેવું કે કાયદો જાણતો નહોતો, તો તેથી શિક્ષામાંથી બચી જવાનું નથી. તેમજ કાયદો જાણવો અને તે પ્રમાણે વર્તવું એ માણસ માત્રને માટે સરકારની ફરજ છે. પણ કાયદાઓની કીમત વધારે હોવાથી તેમજ છુટા છુટા ખરીદવાથી સો બસે રૂપિયા ખર્ચ થઈ જાય છે જેથી ઘણાને અજ્ઞાન રહેવું પડતું, પણ અમે, આ પુસ્તક કે જેમાં નીચે પ્રમાણે તમામ ફેજદારી, દીવાની અને મુલકી કાયદા આવી જાય છે તેની કીમત માત્ર રૂ. ૭ જ રાખી છે. વળી તે એટલું મધુ ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે કે હજારો અમલદાર વર્ગનાં સરટીફિકેટ મળ્યાં છે. જે તે પુસ્તક તમારી પાસે ન હોય તો આજેજ મંગાવજો. તેથી તમને રૂ. ૭ ખર્ચવાથી હજારો રૂપિયાનો કાયદો થશે. અને કોઈ એકજ વખતે તેનાં નાણાં વળી જશે.

મુખ્ય ગવર્નમેન્ટના માજી ઓરીએન્ટલ ટ્રાન્સલેટર અને કમ્પેક્ટર સા. મે ખાનબહાદુર સૈયદ સમમુદીન સૈયદમીયાં કાદરી સાહેબ લખે છે કે:—

(અંગ્રેજીનું ભાષાંતર) તમારું પુસ્તક નામે મયદાનો શિક્ષક ધણુંજ ઉપયોગી છે. મને લાગે છે કે તે લોકપ્રિય થઈ પડશે, તેની ગુજરાતી ભાષા, પણ સાદી અને સમજાય તેવી સરલ છે, અને તેમાં ઘણા ઉપયોગી કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફેજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—કીર્મીનજ પ્રાસીજર કોડ, ઇડિઅન પીનલ કોડ, ગૌડ માણસનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ, જુગારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીશન એક્ટ, આગકારી એક્ટ, અશીશુનો એક્ટ, મીઠાનો એક્ટ, કારીગર અને મંજુરોનો એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, ટેલીગ્રાફનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, ઝેરી જાણસોનો એક્ટ, રાજકોષી સભા અટકાવવાનો એક્ટ, નાટકના ખેલોનો એક્ટ, નિષિનિષેધ એક્ટ, બોમ્બ એક્ટ, ડબા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ એક્ટ. વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવધના વિષયને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી રૂબ, તાલુકાના નમુના, ગામના નમુના, મામલતદારોની કોર્ટોનો એક્ટ, સર્કલ ઇન્સપેક્ટરની રૂબ, માપણીની સમજૂતી, ઓરીએન્ટલ સરવેની રૂબો વિગેરે.

દીવાની વિષયને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનો એક્ટ, વાવી નીમવાનો એક્ટ, કોર્ટ ઓફ વોર્ડસ એક્ટ, દક્ષિણ રીવીઝ એમીક્ષચર એક્ટ, હિંદુ પુનર્જન્મનો એક્ટ, ગૌડ માણસની મિલકતનો એક્ટ, પારસીઓના લગ તથા તલાક બાબતનો અને વારસા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ ઓફ એપીલેશન એક્ટ, કોર્ટમાં સમ ખાવાનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, વહેંચણુ કરવાનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર પ્રોપર્ટી એક્ટ, ટ્રોપીયન એગ્રીકલ્ચર એક્ટ, સીવીલ કોર્ટોનો એક્ટ, પ્રોપર્ટી તથા વહીવટ ચલાવવાની

સનદો આપનાનો એકટ, નાદારીનો એકટ, મુદતનો એકટ, વારસાનો એકટ, હિંદુ સો, વારસોને કરજમાંથી છોડવવા બાબતનો એકટ, મુમતમાની શરહ સરીનદરી વિષે, સશીતના હક બાબત, સ્ટામ્પ એકટ વિગેરે.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તગાવીનો એકટ, લોકલ દુન એકટ, કનકમ રેક્ષા એકટ, મતાદાર એકટ, તાલુકદારનો એકટ, ખંડોનો એકટ, વહાણોનો એકટ, નરવાનો એકટ, ચુનીસીપાલ એકટ, જમીનલેવાનો એકટ, સુતરાઉ માવ ઉપર જજાન લેવાનો એકટ, જગતી પેટી તથા સિકારના રક્ષણનો એકટ, હિંદુસ્તાનનો અલ્પી નાણાનો એકટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એકટ, જળમાર્ગની કર્ટમની ડ્યુટી લેવાનો એકટ, જંગલનો એકટ, વતન એકટ, હરીગેશન એકટ, ચિત્રા કાઢવાનો એકટ, જનાવર તરફ ઘાનકી-પણું અટકાવવાનો એકટ, સેનીટરી એકટ, ગ્રેમો તથા વર્તમાનપત્રનો એકટ, દરિયાર તથા મુદ્દ સામગ્રીનો એકટ, ફટકાની સિક્કા કરવાનો એકટ (નવો) વિગેરે વિગેરે.

ખીછ આવૃત્તિમાં આવેલા નવા કાયદાઓ નીચે પ્રમાણે:—

હીસ્ટ્રીક એજસ્ટ્રેટની વિશેષ સત્તા બાબત, રાજદારી કદીને દેરાપાર બાબત, બાનદો તથા મેળા બાબત, બાડના વાદન બાબત, મુખર્મી ચીત્રા કાઢવવા બાબત, દામવેતો એકટ, વેપારના માવ ઉપર દાવબાજીની નિશાનિઓ કરવા બાબત, સ્ટીમ બોયપર તપાસવા બાબત, મોટર વાહનનો એકટ, વીજળીનો એકટ, ગુન્હેગાર જતોનો એકટ, રાજદોહી સહા અટકાવવાનો, કારખાનાનો એકટ, વિમાની મંડળીઓનો એકટ, વીમા કંપનીઓનો એકટ, ધોડ ઢોડની ચરતોની જગ્યાનો એકટ, વેલોનો એકટ, કોટોના વિશેષ આધિકારનો એકટ, દેખાની સાખીતીનો એકટ, લશ્કરના કુચ કરવાથી નુકસાન ધામ તે બાબત, હિંદુલો-હાના વસીયત નામાનો એકટ, વિશેષ ન્યાયનો એકટ, ટ્રસ્ટ એકટ, સુખાધિકાર બાબતનો એકટ, કંપની બાબતનો એકટ, ચમરી સેટલમેન્ટ એકટ, તોડાગીરામનો એકટ, હરીગેશન એકટ, તંબાકુનો એકટ, સાર્વજનિક રોડી ઘાટનો એકટ, રસ્તા તથા પુલો ઉપરના વેરાનો એકટ. વીગેરે. પુસ્તકની કી. ૩, ૭, પૃ. ૧-૧૦૦.

આ ખીછ આવૃત્તિમાં લગભગ બમણા જેટલો વધારો છે. તથા અત્યાર સુધીના સુધારા વધારા દાખલ કર્યા છે. જેથી કીમત વધારે પડે છે.

૩. ૨૫) ખર્ચતાં ન મળે તે માત્ર ૩. ૨) માંજ.

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફોજદારી કાયદાનું જીથ.

ત્રીછ આવૃત્તિ—આ પુસ્તકમાં ઈડીઅન પીનલોહોડની અગત્યની કવમો, કીમીતલ એક્સીજન્સ, ફોડ, ફીસીકલ એક્સીસ એકટ, વિલેજ એક્સીસ એકટ, લેન્ડરેવન્યુ ફોડ, લેન્ડરેવન્યુ ફોડ, મામલતદાર કોર્ટ એકટ, ગામના નયુના, સરવાઇની ફોડ, સર્કલ ઇન્સપેક્ટરની ફોડ, અશીયુનો એકટ, આબકારી એકટ, મીકાનો એકટ વિગેરે ૩૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માણમે હમેશાં પામે રાખવા લાયક અને ઘણુંજ ઉપયોગી છે. જેના સંબંધમાં એકદા વિદ્વાનોનાં સર્વશીકટ મળ્યાં છે. કી. ૩. ૨-૦-૦ પૃષ્ઠ ૦-૪-૦.

ધરનો વૈધ.

આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદ્યનું પુસ્તક છે. જેના દેસ ભાગ છે. તેમાં લગભગ ૫૦) પ્રકરણો છે. જેમાં શારીરત્વ તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઈડિયોનું જ્ઞાન, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિકાણ કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણ, લક્ષણ અને તેના ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. કી. ૩. ૨-૦-૦ પૃ. ૦-૨-૦.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે, તંત્રી બાબોદત્ત, અમદાવાદ.

જીંદગીની સહીસલામતિનો ઉપાય.

આજ વખત એવો છે કે, આરોગ્ય બગડતાં વાર લાગતી નથી. શરીરને થોડી રોગો લાગુ પડતાં વાર લાગતી નથી, હીંડતા માણસને કોલેરા થઈ ધડી પડી હતો નહતો થઈ જાય છે. ઘણાને મુસાફરીમાં પાણી લાગે છે. બહારગામ જવામાં ઘણી વખત તાવ, ઉદરસ, સળેખમ, બંધકોશ વિગેરે વ્યાધિઓ માણસના શરીરને લેરી લે છે. જેથી તેણે તે વ્યાધિઓ ન થાય, એને કદાચ થાય તો તેમાંથી પોતાની મેજે બચી શકાય તેના ઉપાયો કરવાની, એને તેવા ઉપાયો દર્શાવે, માટે ખીસ્તામાં રાખવાની જરૂર છે.

ઘણી વખતે નહીં બાળકની બેદરકારી રાખવાથી રોગ વધી જઈ જોખમ દવાના અભાવે વ્યસાધિ થઈ દરદી મરણને શરણુ ધાય છે. માટે દરેક કુટુંબમાં એક એવી વસ્તુ રહેવી જોઈએ કે તે દરેક રોગને પોતે પોતાની મેજેક નિવગર તંકાકી દેવાથી શકે. આવી ઘણા તરફથી જુદા જુદા રોગોની પેટીઓ નીકળી છે. પરંતુ તે કોમંતમાં ભાર અને વજનમાં સાથે ફેરવી ન શકાય તેવી હોવાથી તેમ વખતે કારણ બાદમાં સિવાય ઉપચાર કરવાથી કાચદો થઈ શકતો નથી. જેથી સર્વની મુશ્કેલી સમરાય અને હીંડતાં આલતાં, મુસાફરીમાં કે જાગે તે વખતે માત્ર ખીસ્તામાંજ રહી શકે તેમજ દરેક રોગ મટી શકે તેવી ઘણા વર્ષની મહેનત, શોધ અને ઘણા પૈસાની બરબાદી બાદ—

અમૃત જીવન (સ્ટ્રેટજી)

નામની અમૃતમય દવા શોધી કાઢી છે. તેનો લાભ ઘણા વિદ્વાનો, અને તબીબોએ પણ જનસમાજોએ ખાતરી કરી લાભ મેળવેલો હોવાથી દરેક ધરમાં ધરગણુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કાઈ પણ રોગની બાંધ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી કારણુ તે શરીરમાં થતા બેદરના અને બહુજનના રોગોને માટે રાખવાણું ઉપાય છે. આ દવા જો તમારી જીંદગીનો ખપ કરતા હો તો હંમેશા પાસે રાખજો. તેનાથી, અજરણુ, અતિસાર, ડિસ્ટીરીઆ, ઉદરસ, ગંરમી, ઉલટી, વા, કમળો, કેટાનો કુખાવો, બંધકોશ, નખખાઈ, કોલેરા, ફૂમીઆ, ખસ, ગુમડાં, ગોગો ચટવો, ચૂક, તાવ, દમ, દાંતનો દુઃખાવો, દાદર, નબુલકતા, પ્રમેહ, પ્રદર, પાંડુરોગ, બરોળ, પ્લગ, માથાનો દુઃખાવો, મધુ પ્રમેહ, લાય, રતવા, લકવો, વીર્યવર્ધક, વાગો, સસળી, વરાધ, એધિવા, મુવારોગ, દરસ, હેડરી, લાઈડીસીઝ, શ્વેતો, હીરટીરીઆ, વધ, દાંત, નાક, કાનના દરદ, સોજા, વીંછી, સાપ, ઉંદર, કોટાયા કુતરાનું ઝેર, કંકમાળ, દાઝવું, વિગેરે લગભગ તમામ દરદો મટે છે, અને તેથી તેનો લાભ દરેક માણસ લાભ લેતા થયા છે. બાટલી નં. ૧ની કીમત રૂ. ૧, ત્રણ બાટલીની કીમત રૂ. ૨-૪-૦, પો. ૦-૭-૦

આંગણસીયારાના—નામદાર કંઠાર આરબ, લખે છે કે, અમૃત જીવન ઉપર મને પહેલાં તો લાગેલો નહોતો પણ અજમલચ કરતાં જુદા જુદા રોગો તે બહુજ ખાતરી મટાડે છે; અને તેથી તે લાગેસાપાત્ર અને ઉપયોગી લખ્યું છે.

અમદાવાદ—ચક્રી મી. બાઈલાલ નર્સીય દેશાઈ મી. એ. એસ. એલ. બી. લખે છે કે, અમૃત જીવન કોલેરા ઉપર સારી અસર કરે છે. મર્જાંત્રની સીતે, પણ આખી શકાય છે.

આ સિવાય અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે, જે સ્થળે મોકલેથી આપ્યા નથી. દરેક ધરમાં એક બાટલી સંખી મુકાંથી રાખના બર્ષ રહેતો નથી. બા. ૧ ની કી. રૂ. ૧) ત્રણ બાટલીની કી. રૂ. ૨-૪-૦

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૪ થું.

માહે હીસેગ્ગર

મને ૧૯૨૬.

અંક ૧૦ મે.

સ્વદોષના કથનપૂર્વક સાધકની આર્દ્ર હૃદયે શ્રી હૃદ પ્રાર્થના.

(શુભી શિશુની પ્રભુ આજે વાણીરે. એ સપ.)

શુભી આર્દ્ર હૃદયની આ વાણીરે, લેજો હૃદયે દ્યાર્દ્ર! તે જાણીરે,
 વિનય વિવેક રહિત પરંતુ, સાચાભાવની એ એધાણીરે,
 આપે તો નેત્રો દીધા, પણ તે નેત્રથી આપ,
 દુઃખાતા નથી તો પડી, તેથી ભલો અંધાપ;
 નેત્રે 'રૂપ વિષય મેળ માણીરે, જેણે બર્ધ' કરી છે કમાણીરે,
 સુન્દર દીધા કલ્પિપુટ, આપે તો ધરી પ્રીત,
 શુભા ન પ્રભુ ! શુભ આપના, શુભી નિંદા અવિહિત;
 મોડી પાપની પૂરી ભરાણીરે, કરી છંદગી આ ધુળધાણીરે;—
 હસ્તાદિ અવયવ દીધા, કર્ણા કરી અપાર,
 પણ તેનાથી તો કીધા, મે વિપરીત આચાર.
 ખર્ચ મારે મળે જોઈ જાણીરે, મૂક્યું મૌકિતકહાર પ્રમાણીરે;—
 મનની શક્તિનું દીધુ, આપે તો બહુદાન,
 પણ મેં ગૌને દોહીને, દૂધ પાઈ પાણ્યુ આન
 મેં તો જોઈ લીધુ મારું પાણીરે, મુક્રાદ્ધન નથી પણ હું તો ધાણીરે;—
 બહારથી આડબર બહુ, કીધા મેં ગુસ્સાય !
 આપને પણ મેં ધારીયા મૂંઝા મજવા માંલ.
 મુજ જાને મુજ કાયા ફસાણીરે, મુજ પાસે મુજ વૃત્તિ મુંઝાણીરે;—
 મારાં કર્મોથી હવે, છુટયા હું ન સમર્થ,
 ઉધા મારા યત્ન તો, સર્વ થયા છે બર્ધ,
 નાય, સદાય યાઓ જોડી પાણીરે, કહું નાકે લોંટી આ તાણીરે;—

(શ્રી. ર.)

વાસ્તવ ધર્મની જાગ્રતિ કરવા પ્રવોધ.

(અતરરે અદાદા, એ લય.)

આ સંસારે જ્યાં ત્યાં, કરો ધર્મની જાગ્રતિ વીર !
 નિજ જીવન જે અસ્થિર, તેમાં ધર્મજ છે એક સ્થિરરે. આ૦
 દેશ નથી બલે પુષ્ટ થતો કાંજે દુર્બલ ધર્મ શરીર; ,
 પુષ્ટ રહેતો હતો પૂર્વે પીને, જનનિનું ધર્મક્ષીરરે. આ૦
 અંતર્બાહ્યથી શત્રુઓ જરૂરી લે છે નાંખી જીજીર,
 કાંજે નથી આપણા ભાથામાં, એકે અક્ષય ધર્મતીરરે આ૦
 રસમય ક્યાંથી હોય વ્યવહારો જ્યાં, પ્રજા ધર્મથી નિર્વાર્ધ,
 રસમય હોયે ક્યાંથી મનો બૂમી જ્યાં, પામે ન ધર્મનું નીરરે. આ૦
 ગૃહ જીવનને સમાજ જીવનમાં પણ ભાસે છે તિમિર,
 કાંજે વાસ્તવ ધર્મ પ્રકાશનું, તેજ નથી ત્યાં લગીરરે. આ૦
 માતના, તાતના, બાલક આદિના, ધર્મો જે ગંભીર,
 સમજાવી ધર્મ પરાયણ કરજે, જીવન અતર્પદિરરે; આ૦
 પાયારૂપે એ છે પ્રથમ તે પર માનવ જીવન મદિર,
 ધર્મોન્નતિ એ તો છે જગમાં, ઉન્નતિ માત્રનું શિરરે, આ૦
 આધિ વ્યાધિનાં જંતુઓ જગનાં, હણશે ધર્મલખીર,
 શીઘ્ર કરો જગજન હિત ચક્રને, ધર્મ ધુગધર ધીરરે. આ૦

(બી. ડ.)

નિશ્ચિંતતાની ભાવના.

(જે તો કાં નથી તું નિજરૂપ. એ લય.)

સતત, હું છું પરમ નિશ્ચિંત,
 વિદ્ય વિનાશક, સકલ સુરક્ષક, અખડ રહે મુજ પાસ,
 પ્રભુના દ્યૌદિશ રક્ષણમાં મને, ક્યાંથી ચિંતા ભાસ. સંતત૦
 જે અગાને ચિંતા ઉપજે, તેનો કઈ હું નિરાધ,
 દસ્ય પ્રશંસનું મિથ્યાપણું લઘુ, ગ્રહી સદચરુનો બોધ. સંતત૦
 અહો! પ્રભુતાની મધ્યે હું, મુજને લઈ અખડ,
 નિષ્કંટક આ પ્રભુ રાજ્યે કરી શકે ન ચિંતા બડ. સંતત૦
 પ્રભુના પ્રભુતા લખાં દસ્તને જોઈ મુજ રક્ષકરૂપ,
 ચિંતા પણ ચિંતાતુર બનીને, જઈ બેઠી ધર્મ સુખ; સંતત૦
 સ્વરૂપ રમરૂપે અખંડ મારું, ગળ્યું રહેતું ઉર,
 નિશ્ચિંતતા મુજ મંમુખ કરી રહી ત્વય વગાડી તુપર. સંતત૦
 સર્વશ્રદ્ધ સમન્વિત છે મુજ, અંતર આત્મપ્રદેશ,
 ઉપેન્દ્ર કંઠેણાથી નિશ્ચિંત રહું, કરી ત્યાં સતત પ્રવેશ. સંતત૦

(બી. ડ.)

આનંદમય જીવન.

પ્રકરણ ૨ જી.

મુખ ક્યાં છે ?

આ પછી જીવન કદાચ મધ્ય ન થઈ પડનાં, તેજસ્વી, ઉત્સાહમય અને રમણીય કેમ કરીને થઈ શકે એ એક મહાન પ્રશ્ન છે. કોઈ પ્રેમમાં સુખ માને છે, કોઈ સંપત્તિ અને વૈભવમાં સુખને માને છે, અને કોઈ રાજ્યના અધિકારને સુખ માને છે; આમ ઘણા માણસો સુખને માટે ઘણી ઘણી ક'પતા કરે છે, પરંતુ મધ્યમાં સુખ શામાં છે તે તેમના અજ્ઞવામાં આવતુ નથી. જે માનીએ કે આપણી પાસે બહુજી સંપત્તિ હોવાથી આપણે સુખી થઈ શકીશું, તો તેને માટે ભય, વિપત્તિ અને મોહનો પણ વિદંબતા આવી પડે છે. સંપત્તિનો સદિયારની સાથે ઉપયોગ કરવાથી સુખનો અનુભવ થાય છે એ ખરું છે, પરંતુ તે સંપત્તિનું રક્ષણ કરવામાં પણ ઘણું દૃષ્ટ વેઠવું પડે છે. તો પછી સુખ કેવી રીતે મેળવવું ? ખરું સુખ, માત્ર શાંતી દ્વારાજ મેળવી શકાય છે. પોતાના અંતઃકરણને વ્યર્થ કલેશમય ન કરવું જોઈએ, મુખ અને દુઃખ બંનેને તુચ્છ સમજનાં જોઈએ. વ્યર્થ વ્યવસાયનાં કાર્ય ન કરવાં જોઈએ, જે કાંઈ કરવું તે કપટ ભાવ થા છતાં કે દંભનો ભાગ કરીને કરવું, બીજાને કોઈ અમુક હામ કરશે મા નહીં કરે, એ પ્રકારનું દેવળ અનુમાન કરીને તેના ભગેંસા પર નહીં રહેવું જોઈએ, જે કાંઈ બની ગયું હોય કે, આપણને મર્યાદા હોય એ સર્વને ઉચિતની કૃપાનું ફળ માનીને તેનો આદર કરવો જોઈએ. મૃત્યુ પણ કોઈ દુઃખદાયક નથી; એમ સમજી સંતોષ માનવો જોઈએ, જે પચતત્વોથી સર્વ પ્રાણી બનાવેલાં છે તે જીવાં યદ્યપે પોતપોતાના તત્વોમાં જીવેને ભળી જાય છે, એમ માની અંતે ઉત્સાહને ધારણ કરીને તેનું નિરક્ષણ કરવું જોઈએ.

ખરું કહીએ તો આપણે જેટલું માનીએ છીએ તેટલું મૃત્યુ ભયકારક નથી. પ્રેમના આગળ મૃત્યુનો હિસાબ નથી. કીર્તિથી મરવું ભડું એમ મનાય છે અને અત્યંત દુઃખ વખતે પણ મરણ સર્વને વહાલું સાગે છે.

જેણે પોતાના શરીરનો પરોપકારમાં ઉપયોગ કર્યો છે, અને સંસારમાં શાંતિ અને મનુષ્યોમાં પ્રેમભાવ પેદા કરવાને માટે જેણે શ્રમ કર્યો છે તેને પછી મૃત્યુના ભયનું શું કારણ છે ? જે જીવનસંતાપના બંધનમાં સર્વ સમય વ્યતિત યદ્યપે આપણું જીવન કષ્ટમય થઈ જાય છે તેમાંથી બચવાને માટે પરોપકારથી આપણને જેટલી સહાયતા મળે છે, તેટલી બીજા કોઈ વ્યવહારથી મળી શકતી નથી. આપણે જે બરાબર પ્રયત્ન કરીએ અને પરિણામની રાહ જોઈએ, અને અંતે જે ફળ મળે તેમાં સંતોષ માનીએ તો આપણે દુઃખ નહીં યદ્યપે જવાનું, કેમકે વિશ્વ સંચાલક પરમાત્મા જે કાંઈ કરે છે તેમાં તેમનો હેતુ હંમેશાં ઉત્તમજન હોય છે. જે કદી આપણી ઇચ્છાનુસાર આપણાથી સર્વ કાંઈ કરવાનું ન બને, તથાપિ જે કાંઈ આપણાથી બની શકે તે કરવાથી પણ તેનું પરિણામ સારૂં આવવાનું એમાં તો કોઈ શંકા નથી, એકજ વ્યક્તિ સર્વ કાંઈ કરી શકે નહિ, કેમકે કદાચ તમારામાં શીમના જેવું બળ ન હોય, બીજાઓની દુષ્ટ શુદ્ધિને નિર્મૂળ કરવું તમને આવડતું ન હોય તોપણ તમે પોતે તો તમારા શરીરમાં જે અવશ્યજી હોય તેનો તો ભાગ લઈ શકો તેમ

હોજ. તમે તમારા મનમાં દુઃખ, લપ, લોભ, ઈર્ષ્યા, દેવ અને અમર્યાદા વિગેરે અવશુભોને જગ્યા ન આપો, અને તમે ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખો, તેમના ઉપર તમારા આધર રાખો, અને તેમનાજ આશ્રિત બનો, તેમની સાથે ઝેદને બેઠો, તો પછી તમે આ સ્વ^૧ અવશુભોને છૂટકરી રાકશોજ.

કેટલાક લોક માને છે કે જે કાર્ય કરવાની અમને ઈચ્છા હોય તે કરવામાં અમે સ્વતંત્ર હોઈએ તો પછી ખીજા સુખની જરૂર નથી. પરંતુ પાણીની માછલી મનુષ્યથી પણ સ્વતંત્ર છે અને માખીને તો સ્વતંત્રતાનીજ મુતિ સમજે, તો શું માછલી વા માખી મનુષ્ય કરતાં વધુ સુખી છે. એમ કોઈ કહી રાકશે ? નહિજ.

ખણીયાણીને એશઆરામમાં રહેવું તેને કેટલાક લોક સુખ માને છે, પરંતુ તેથી સાચું સુખ અને ખરો આનંદ મળવાનો નહીજ. જ્યાં આપણે આરા એશઆરામમાં એક વાર દૃશ્યા કે પછી તેનો ત્યાગ કરી રાકવાનાજ નહીં, જેમ દારૂ પીવાની પણ એક દેવ છે એવીજ રીતે ખીજા પ્રકારનાં વ્યસનોની પણ દેવ હોય છે. મદ્ય (દારૂ)ને મધ્ય કહ્યું છે તે પ્રથમ પીવામાં સારું લાગે છે પણ અંતે ઝરના જેવું કંટું લાગે છે. તે જેમ એકવાર પીવાથી કરી વારંવાર પીવાની ઈચ્છા પ્રવળ થાય છે. એવીજ રીતે ખીજા વિષયોને માટે પણ સમજાતી. વારંવાર ઉપયોગ કરવાને લીધે તેની ઈચ્છા વધે છે. પરંતુ તેથી સુખ મળતું નથી. પછીથી તેના મોહનો ત્યાગ કરવો કઠિન થઈ જાય છે. અને પ્રથમથી જેને આશિન થઈ જવાથી જે કે થોડા વખતને માટે સુખ જણાય છે તથાપિ જલ્દીજ તે સુખ જતું રહી પછી તેનો મોહ પ્રિય લાગતો નથી. આ પ્રમાણે વિષયોનો મોહ આખરે દુઃખદાયક જણાય છે, ત્યારે આત્મમંથન પહેલાં કઠિન જણાય છે, પણ તે ધીરે ધીરે સુખમ થઈને પછી આનંદ આપનાર થઈ પડે છે. પોતાનું મન પોતાને કબજે રાખીને તેની મંચગતને રોકવાથી જે આનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે તે અકથનિય છે. તેની બરાબરી કરનાર ખીજો વિષય નથી. નખળું ને ચાલી શકે નહિ તેવા સુઘડાવ ટકુ ઉપર એમી, તેને મારણ કરી અરનરીયાં ખાતાં જતું, તેના કરતાં કોઈ તેજ થોડા ઉપર બેસી લગામના બળથી ચલાવવામાં જે કે શક્તિ અને કુશળતાની તો આવશ્યકતા છે જ. તથાપિ મનને રહુતિ અને આનંદ થાય છે. તેજ પ્રકાર સુનામની માફક પરાધીન અને નાશન મનને વારંવાર પ્રાત્યાલિત કરવા કરતાં તેને સ્વાશિન રાખીને તેજેમય રાખનાથી અધિક આનંદનો અનુભવ થાય છે.

જે મદાન પુરો પોતાનેજ પોતાના સ્વામિ બનાવી જાણે છે તેને પછી આ જગત માંના રાજ વૈભવની ઈચ્છા રહેતી નથી. જેનાથી પોતાના મનને પોતાને વશ રાખી રાકાતું નથી તેને રાજપદ મળ્યું હોય છે તોપણ તે થયાર્થ ગમત નથી. જે કે કોઈ મદા-ત્માના ગરીબ પર લાખ રગડેલી હોય, અને તે દુર્બળ અને એકલાજ રખડતા બીજા પશુ ગા-ગતા હોય છે તોપણ તેમને લોક આસ્મત્કાર કરે છે, કેમકે તેમણે સંસારના ઉપર ઉપકાર કરવાને માટે જન્મ લીધેલો હોય છે. આ મંથનમાં પિર્દસ અને સિનિઅસનો વાંચવા જેવો મંવાદ નિમે આપીએ છીએ.

સિનિઅસ—તમે કદાચ તમારા કબજામાં લઈને પછી શું કરશો ?

પિર્દસ—હું તે પછી સિસિલીપ છતીચ.

સિનિઅસ—તે પછી શું કરશો ?

પિદ્ધસ—આક્રિડા જીતીશ.

સિનિઅસ—તો તમે માનો કે તમે સંપૂર્ણ પૃથ્વી તમારે સ્વાધિન કરી લીધી તો પછી શું કરશો ?

પિદ્ધસ—પછી વિશ્રામ લેધને મારો બાકીનો સમય સુખમાં વિતાવિશ.

સિનિઅસ—તો પછી તે પ્રમાણે આજીવીજ કેમ નથી કરતા ?

સિનિઅસના હથન અનુસાર માનીયે કે આપણે સંપૂર્ણ પૃથ્વીનું રાજ્ય મળી ગયું તો પણ આ વિશ્વ વિસ્તારની આગળ આપણી શી ગણતરી થવાની ! આ ત્રૈલોક્યની વિશાળતા અને અનંત વિસ્તારને જાઈને મનુષ્ય સમજે છે કે હું કેટલો બધો ક્ષુદ્ર પ્રાણી છું. કેમકે જમે તેટલા વિસ્તારવાળું રાજ્ય મળે તોપણ આ અપાર જગતમાં પૃથ્વીના એક નાનામાં નાના દુકાડા તરીકે તેની ગણતરી થવાની, અને તેના અમીર કે રાજા બનવું ! એ કેટલું ક્ષુદ્ર ! ઇંધરના સામ્રાજ્ય આગળ કોઈ પણ વસ્તુની ગણતરીના હિમાય નથી.

જે પોતાની વાહુડિને પોતાને આધિન રાખે છે તે કોઈ નજરને જીતનાર વીર કરતાં પણ અધિક શૂર છે. આત્મસંયમ રૂપી સાસુ અને વિશાળ રાજ્ય પરિશ્રમ કર્યા સિવાય ભાગ્યેજ મળે છે. તેને જીતવાને માટે દરેક મનુષ્યે પોતે પોતાનાં જ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા કરવી જોઈએ. અને તે જો વિવેક પૂર્વક પ્રયત્ન કરશે તો તેને તેમાં જરૂર વિજય મળવાનો જ થશે ભાગે વ્યવહાર કુશળ પુરોણું આ તરફ ધ્યાન પહોંચેલું હોતું નથી. મનુષ્યોના જીવનનું ઉદાર અથવા ક્ષુદ્ર હોવું એ તેનાં જ આચરણ ઉપર આધાર રાખે છે. ઉદાર અને મોટા દિલથી વ્યવહારનું સેવન કરવાથી તેમાં વિશેષ લાભ થાય છે એટલું જ નહિ પરંતુ તે સાથે આપણું ચિત્ત અને વ્યવહાર પણ ઉદાર થાય છે. વ્યવસાય નીચા હોય આ ઉચ્ચ, પરંતુ જો તેનું આપણે પ્રેમથી સેવન કરતા હોઈએ તો તેમાં આપણને પ્રસન્નતા મળવાની, તે કરવામાં જો આપણે હેતુ ઉચ્ચ હશે તો તેથી આપણું ચિત્ત પિરજવાળું અને શાંતિમય થવાનું અને ઉદમ કરવામાં આપણે ઉત્સાહ વધવાનો જેથી એવો વ્યવસાય હોવો જોઈએ. જો કે સર્વ ધંધા ઉત્તમ હોતા નથી તથાપિ તેમાં પણ ધણા ન્યુનાધિક છે. સર્વ વ્યવસાયોમાં પરાપકાર હોઈ શકે તો નથી જેથી જો વ્યવસાયમાં ચોડો ધણો પણ પ્રેરણાકાર થઈ શકે તેવા વ્યવસાયનું સેવન કરવું જોઈએ. જો તેવો કોઈ વ્યવસાય ન મળે તો જે પોતાની શક્તિ અનુસાર બની શકે તે કરીને સુખથી રહેવું જોઈએ.

પૂર્વે થઈ ગયેલા વીરપુરોણાં જીવનચરિત્ર સંલિખીને આજે આપણે ચક્રિત થઈ જઈએ, પરંતુ ખરી રીતે જોઈએ કે દરેક માણસે પોતાનામાં તેવા શુભો ધારણ કર્યા સિવાય ઉન્નતિ કે સુખની આશા રાખવી બ્યર્થ છે. સતીશ અને દુરાચરણ બંને આપણી સામે છે તેમાંથી ધ્વિજનુસાર જેનું મદદ કરવાની ઇચ્છા હોય છે તેનું મદદ કરવાને આપણે સ્વતંત્ર છીએ. છતાં તેમાંથી દુરાચારનો ત્યાગ કરીને સદાચારનું સેવન કરવું એ કોઈ આછી વીરતાનું લામ નથી. અને તેજ વખતે જેણે મન ઉપર કાણુ મેળવ્યો હોય છે તેજ દુરાચરણના ઉપર વિજય મેળવી શકે છે. અને દુરાચરણનો ત્યાગ કરી સદાચરણનું જ્યાં સુધી મનુષ્ય સેવન કરતો નથી ત્યાં સુધી સુખની આશા રાખવી એ બ્યર્થ છે. જ્યાં સુધી સદાચરણથી મનુષ્ય પોતાના ચારિત્રને સુધારી શકે તો નથી ત્યાં સુધી તેનાથી સુખની ઝાંખી કરી શકાતી નથી. અને તેથી દરેક માણસે હંમેશાં સદાચરણથી બદ ન થવાય તેને માટે સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે, અને દુરાચરણનો પ્રવેશ ન થઈ શકે તેને માટે મન ઉપર કાણુ રાખવાની જરૂર છે. અને આ લામ જો તે વીરતાથી કરી શકે છે તો પછી તેનું ચારિત્ર સુધારા સિવાય રહેતું જ નથી. અને ચારિત્ર સુધારતાં સુખ મળ્યા સિવાય રહે-
નું જ નથી.

અપૂર્ણ.

સંસારની મધ્યે રહેવા છતાં પણ યથાર્થ સાધક આત્મદર્શનરુપ લક્ષ્યને સિદ્ધ કરી શકે છે.

(જન્મમર્ત્યનાં દરેક જન્મની ભણે.—એ લય.)

વિરલ દોષ લક્ષ્યને વીધી ભણે, સધળા ના ભણે,
ભલેને ધનુષ તીરને તાણે, (પથ) વીધી ના ભણે.

અગમ્ય મરખા વ્યૂહ રચે, ભલે યુદ્ધને ટાણે,
દર દર અહેતાં નિધનતાને, તેનાએ પથ નાણે;

ભણકાર ભણે.

વીસ આંખનો તોપણ લક્ષ્ય ન, વીંધુ રાવણ રાણે,
નેત્ર હીન પથ પથરાળે તો, તાક્યું તીર એધાણે,

સંક્રાંતિ તે ભણે.

હજાર વચ્ચે પ્રેમી નિજ પ્રેમીની દૃષ્ટિ ટાણે,
ઉપાધિ, અંતર, ન ગણીએ તો મોજ પરસ્પર માણે,

એ એકજ ભણે.

ઉપાધિ હોય અનેક તોય પણ, ઉરને સાધક આણે,
'લક્ષ્ય વીધવું' તો વીધે રહી, તેને તે ઠેકાણે,

અનુભવી જન ભણે.

મનનો એકજ બચિટ નિશ્ચય, અર્થ સિદ્ધિને આણે,
હજાર પ્રતિકૂલતાને પણ તે, દર ફળેટી તાણે.

કાણુ ન તે ભણે.

હજાર લક્ષ્યે રમતું મન, વીધે નહિ કદી કરાને,
વીધે, એક લક્ષ્ય, એક નિશ્ચય, જો હોય મનવચ્ચાણે;

અવલંબીય ભણે.

પરિસ્થિતિ અતિકૂલ તોય પણ, જો રહેશે એક ધ્યાને,
સાધક! શરૂ કૃપાથી લક્ષ્યને વીધશે એકજ આણે;

મુજબન એ ભણે,
(શ્રી. ડ.)

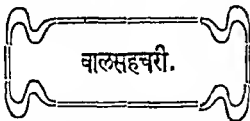
વાયુ-અગ્નિ, નાગરમોય, પીપર, વરીયાળી, મરી, અને સીધવ બધાં એકે ભાગ,
દરેકે ૫ ભાગ, કુંડે ૧૦ ભાગ અને ભારમયૂજ ૩૫ ભાગ સર્વેને ખાંડી એકત્ર કરી તેનાથી
જમણો ગોળ લઈ તેની આસપાસીમાં તે ચૂર્ણ નાખી ચણા જેવી ગોળીઓ વાળવી જેમાંથી
એકે ગોળી ઉના પાણી સાથે લેવી જેથી હરોષ્ઠ પ્રમાણે વાયુ દૂર થશે.

મરડો ન પેટનો દુઃખાવો—અધીજી, મોચરસ, બીલીનો મર્હ, નવકળ, કુંડે ને
ભાંગ સર્વે સરખે ભાગે લઈ વાટીને તેની વાલવાલના વજનની ગોળીયો કરવી, તેમાંથી
સવાર સાંજ એકી ગોળી સળખમ, ઉધરસ, દમ, મરડો, ઝીડો, યજ્ઞ, ચરકા, અને પેટનો
દુઃખાવો મટે છે.

ભાગ્યોદય.

જ્ઞાનસંપત્તિ છે જગમાં પહેલી,
 પહેલું સુખ તે જાવે નર્પી;
 એ કહેવતને સિધ્ધ કરવાને,
 અનેક લેજો જમાં ભર્પી.
 વિધ વિધ વૈદક તથા વિચારો,
 વાંચી તન દુઃખ દુર ગયું;
 ભવ ભાગ્યોદય થાવા અર્થે,
 ભાગ્યોદય આ પ્રગટ થયું.
 ધન સંપત્તી સાધન દાખવતું,
 હિતમ લેજો આપે છે.
 હુજર કળાના અનેક દુયકા,
 દેશ વિદેશી લાવે છે;
 ધન સંપત્તીની કુંચી રૂપ આ,
 અમરથાન જે ભોગી રહ્યું,
 ભવ ભાગ્યોદય થાવા અર્થે,
 ભાગ્યોદય આ પ્રગટ થયું.
 મનબળ વિશ્વ સૌ કાચું જગમાં,
 મનોબળે સુખ સારું રહ્યું;
 સરળ સાધને તેજ સંધાવા,
 પ્રતિ માસે પોશરી રહ્યું;
 કઠીન બોધ જે તત્ત્વ જ્ઞાનનો,
 સરળ અર્થમાં દાખી રહ્યું;
 ભવ ભાગ્યોદય થાવા અર્થે,
 ભાગ્યોદય આ પ્રગટ થયું.
 તન ધન મન સંપત્તી વર્ધક,
 વિચાર નિત્ય વધારે છે;
 તન મન ટેવ પડી દુઃખર જે,
 ઈશ્વર સમુ સુધારે છે;
 આધિ બ્યાધિ, અને ઉપાધી,
 વાંચીને દુઃખ દુર ગયું;
 ભવ ભાગ્યોદય થાવા અર્થે,
 ભાગ્યોદય આ પ્રગટ થયું.

“પ્રેમાર્મિ.”

(લેખક.—શ્રીયુત વેણુવિહારી.)

(અનુસંધાન ગતાકથી.)

પ્રકરણ ૧૦ મું.

પ્રતિજ્ઞા.

ઘોર અંધારી અમાવાસ્યાની રાત્રી, વળી મધ્ય રાત્રીનો આંરતો સમય હોવાથી, રત્ન-પુર શહેરની બહાર જંગલમાં જ્યાં ત્યાં ઘોર અંધારું અને એક પ્રકારની ભયંકર સાંત્રી ફેલાઈ રહી હતી. જોશી કુંઘતા મારતથી થતો વૃક્ષવણોનો અડખડાટ અને ગંગા નદીના અળખળાટ શિવાય અન્ય કોઈ પણ આ બીજા શાંતતાનો ભંગ કરતું નહોતું. અમો જે જંગલનું વર્ણન કરીએ છીએ તે જંગલ રત્નપુર શહેરની નિકટજ હતું અને જેમાં એક કાલીનું મંદિર હતું. આ મંદિર ઘણું પુરાણું હોવાથી તેની આસપાસની જગો ખંડીયેર બની હતી. આ મંદિરની આગળથીજ હિમાચલ કન્યકા બાગીચી સ્વૈચ્છતીએ ગમન કરતી આસપાસના પ્રદેશમાં નાનાં મોટાં ઝાડો, વેલાઓ અને ઠાંઠાળી શુષ્કાથી ગીચ ભરાઈ ગયો હતો. જેથી આ સ્થાનને અધિકજ ભવાનક સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થયું હતું; અને તેમાં વળી સમશાન ભુમીથી વધારે થયો હતો. જેથી ત્યાંની ભયંકરતામાં શું ખાણી હોય? આ સ્થળે ધોળે દિવસે પણ એકલા આવવાની ભલાભવાની છાતી ચાલતી નહોતી કાલીનો પુનઃ જારી એક વૃદ્ધ બ્રાહ્મણ હતો. તે સવારમાંજ દેવીની પુજા આરોપી ચાલ્યો જતો. તે બીજા દીવસની સવાર સુધી ત્યાં ઝાંખીનેએ જોતો નહોતો. દેવીના દેવાલયમાં હંમેશાં રાત્રે અજવાળું જળાય છે. અને કોઈ કોઈ વખત તો સંખનાદ પણ ઘાય છે. આવી આવી દંત-કથા આખા રત્નપુર શહેરમાં ફેલાઈ હતી. આ અધવા સત્ય છે કે મિથ્યા એનો અનુભવ લેવાની પ્રથમ એકે પણ ઉત્સુકતા જતાવી નહિ. એટલુંજ નહિ પણ આ અધવાને લીધે કાલીનાં દીવસે દર્શન કરવાનું પણ કેટલાકે માંડી વાળ્યું. કાળીમાતાના દેવાલયમાં બનતો આ ભયોત્પાદક પ્રકાર સત્ય હો, અગર મીથ્યા હો, પણ ખૂદ મૂર્તિનું સ્વરૂપ આ અધવાને ફેલાવનાર અગર ફેલાવામાં આવતી ભાવનાને પોષક એવું હતું. આ મૂર્તિ કાળા પથ્થરની બનાવેલી હતી, તેની ઉચાઈ માણસની ઉંચાઈ જેટલી અને દિર્ઘાંશ હતી.

આ દેવતા અગર તેનું નિવાસ સ્થાન જો કે એટલું બધું બિદામણ હતું, છતાં ત્યાં જન્યાર કોઈ પણ મનુષ્ય પ્રાણી નહોતું, એમ સુલે રહી રાકાય એમ નહોતું. વધારે દુર જવાની કંઠજ નરેજ નથી, પ્રસ્તુત પ્રકરણના આરંભે અમોએ જે ભયંકર સમયનું વર્ણન કર્યું છે તેજ સમયે મંદિરમાં દીવો બળી રહ્યો હતો. અને તેનો પ્રકાશ બહાર પડતો હતો. આ પ્રકાશ જોઈને બહારજ ચોખ્યો અને ક્લિષ્ણવ્યમૂઢની માફક વિચાર કરતો ઉભો રહ્યો. અંદર જવું કે પાછા ફરવું આ વિચારનું દંડ તેના મનમાં રાવ થયું. એવામાં મંદિરમાં અમેલો સંખરવ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. જેથી તેના મનની સ્થળી શંકાઓ નષ્ટ થઈ

તે બેઘડક મંદિરમાં પેઠા. ખારણું ઢિવાડુંજ હોવાથી તેને તે ખડખડાવવાની મુદ્દલે જરૂરજ નહીં નહિ. તેને મંદિરમાં પેસતાજ ત્યાં એક બીભે મનુષ્ય બિલ્વપત્ર સ્તત્યંદન વગેરે પદાર્થોથી દેવીની પુજા કરતો તેના જોવામાં આવ્યો. તથાપિ આ દમણીજ દાખલ થયેલો માણસ એક ચબ્દ પણ ઉચ્ચાર્યાં લિવાય બહિષ્કારક દેવીને પ્રણામ કરી, પેવા બીજા માણસની પુજા પૂર્ણ થવાની રાહ જોતો એક બાલુમાં જઈ બેઠો. કાલીમાતાના અંત્ર પ્રમાણે તેની સામેની સઘળી જમીન રક્તથી રંગાયેલી હોઈ તેના તદ્દન ચરણ કમળ સમિપ તાલુજ ધડથી દુર કરેલું અજઞીય (જકરાનું માથું) જણાતું હતું! પ્રિય વાંચક બંધુ! આજ કાર્ણસિદ્ધી જન્મ-માતા કહેવાય છે! આ 'જન્મ-માતા' ને પોતાના સમજણા, સમજ અને સનાથ બાળકોનો શીર સલામત રાખવા માટે, પોતાનાં અબળ, અજ્ઞાન, અને અનાથ બાળકોનાં શિર કમળોની જરૂર પડે છે! ભારતીય કૌટુંબિક માનાઓ! 'જન્મ-માતા'ના આ જગદિસ્તૃત માતૃવાત્સલ્ય તરફ તમારું લક્ષ મથુ' છે કે ?

દેવીપૂજની પૂર્ણાદૃતી થતાં તે પુજા કરનારો પેલા નવા આવેલા પ્રત્યે બોલ્યો:—

“કેમ ? તમારી પ્રતિજ્ઞા હજી અચલજ છે ને ?”

“હા જી.”

“તો હવે દેવીના ચર્ણુપર હસ્ત મુકી પુનઃ તેજ પ્રતિજ્ઞા લ્યો.”

નવો આવેલો સખ્સ દેવીના ચર્ણુપર પોતાનો હાથ મુકી બોલ્યો:—

જન્મત જન્મની દેવી! હું તારા ચરણ કમળપર હાથ મુકી પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે, રમેશની અબાજગત દશા યાપ ત્યાં સુધી હું તેનું મન વાણી અને કૃતિથી શત્રુત સ્વીકારીશ એટલુંજ નહિ, પણ તેનું સર્વસ્વ નષ્ટ થઈ તેને લીખ માગતો કરવા જે જે ચલ કરવા પડે તે સઘળા હું અવસ્થ કરીશ.”

તેને આ પ્રતિજ્ઞા લેતાની સાથેજ તે પુજા કરનારો ઉભો થઈ બોલ્યો, “હવે મારી પ્રતિજ્ઞા સાંભળો.” આટલું બોલી તેણે દેવીના પગપર હાથ મુક્યા અને બોલ્યો, “હે જન્મજનની! ત્યાં સુધી મારા આ દેહમાં જીવ છે ત્યાં સુધી મારા પીતાની ઈશ્વરનો ઉપયોગ કરનારાનો હું કંપ કરીશ અને તેને રક્ષાતમે પહોંચાડવા માટે હું અંતઃકરણપૂર્વક મચ્છો રહીશ! આ કામમાં જે મારા તરફથી ઈર્ષ પણ થયારા રાખવામાં આવે, અગર તો મારાથી તે તરફ દુર્લક્ષ કરવામાં આવે તો તારા કાપાનલનો વર્ગાવ નિરંતર આ અધમપર થવા દેજે.”

ત્યાર પછી તેઓ જન્મે પાછળના ચણુનરે જઈને બેઠા. આ બેમાંનો એક સ્વર્ગવાસી ભવદત્ત મિશ્રનો પુત્ર નિત્યાનંદ હતો. તેને હવે આપણા વાંચક બંધુએ જાણવોજ હશે. બીજા ગૃહસ્થ પણ વાંચકના પરિચયમાંનાજ છે. ક્રૂર તેમનું નામ જણવાનોજ વિશંબ! આ બીજા ગૃહસ્થ રમેશની મોટી બહેનના પત્ની દેવદત્ત પાઠક દત્તા. નિત્યાનંદની પુજા સમયે દેવાલયમાં દાખલ થનારી અને દેવીના ચરણુપર હસ્ત મુકી રમેશને અબાજ દશા પ્રાપ્ત કરાવવાની પ્રથમ પ્રતિજ્ઞા કરનારી બક્તિ એજ મદાચય હતી.

ચણુતરાપર બેઠા પછી નિત્યાનંદે પાઠક મદાચયને પુછ્યું:—રમેશ મારી શોધ શા માટે ચલાવે છે તેનું કંઈ કારણ જાણો છો ?

પાછળ—મદાચય મારાથી તો કંઈજ કળી શકાતું નથી.

નિત્યાનંદ—પાઠક મહાશય ! જો આપણે એક બીજાપર વિશ્વાસ નહિ રાખીએ તો આપણી પ્રતિજ્ઞામાં વાંધો આવશે ”

પાઠક મહાશય—તે બાળતની મને મુદ્દને અગર નથી મને જાણુ છતાં હું તે વાત આપથી છુપાવુ છું એમ તમે મુદ્દને મનમાં આણતા નહિ હું રમેશના ઘરમાં રહું છું તેથી હું સવળ જાણુતો હોઉં એમ તમે ધારો છો પણ તેમાં તમારી ભુલ થાય છે તેના જેવા સુભદ્રીના વિચારોનો પતો આવો એ વાત કેવળ અશક્ય છે

નિત્યાનંદ—તમેએ લીધેલી પ્રતિજ્ઞા માટે જો તમેને પશ્ચાત્તાપ થતો હોય અગર તો તમેને રમેશની બીક લાગતી હોય તો તમે તેમાંથી પરવૃત્ત થવાને હજુ મોકળા છો

પાઠક મહાશય—આપ એ શું બોલો છો ? કાલીમાતાના ચરણપર હાથ મુકી જે એક વખત પ્રતિજ્ઞા લીધી છે તે કદાચ ભૂલ્યા માટે ? ગમે તેમ થાય, જીવ જાય તો બહેતર પશુ પ્રતિજ્ઞા ભગ તો નજ થાય. આ બાળતમાં હું તમારો વેચાણુ ગુલામ બન્યો છું. વળી આપણી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થવાની આશાનાં કંઈક ચિન્હો પણ જણાય છે આ કાર્યમાં આપણને એક મદદનીશ પણ મળશે.

નિત્યાનંદ—તે વળી કાણુ છે ?

પાઠક મહાશય—રમેશની નહાની બહેન દુર્ગા. તેને કદાચ ભાગ મળ્યો નથી.

નિત્યાનંદ—પણ મને તેનાપર ભરૂંસો રાખવો યોગ્ય લાગતો નથી. કારણ કે ગમે તેમ થાય તોપણ અતે તે તેની બહેન કેની, તેને છેવટે અવશ્ય તેની દયા આવશેજ

પાઠક મહાશય—તમેએ તેને જોઈ નથી અને પરિચય નથી મારેજ તમેને એમ બાહે છે અને તેનો પક્ષ ભરૂંસો છે તે ભરૂંસો રાખવા લાયક પાત્ર છે આ વીધે તેનો મારો મન મળ્યો છે વળી તેણે એક બાતમી આપી તે મરથી મારો ભરૂંસો દઢ થયો છે

નિત્યાનંદ—શી બાતમી આપી ?

પાઠક મહાશય—રમેશ કલકતે જવાનો છે

નિત્યાનંદ—આ શું વિશેષ મહત્વની બાતમી છે ?

પાઠક મહાશય—જો તે રાકડ સાથે રાખશે તો આ બાતમી શું બીન મહત્વની ગણાયે ?

નિત્યાનંદ—જો તેમ હશે તો મહત્વની ગણાયે ખરી. પણ તે રાકડ લેઈ કલકતે કેમ જાય છે ?

પાઠક મહાશય—સંન્યાસી થવાને હજુ બે દીવસો તો થયા નથી એટલામાંજ તમે તો ગૃહસ્થાશ્રમમાંના સધળા બ્યવહારો વીસરી ગયા લાગે છે ! વધારે રાકડને બેકમાં જમા કરાવવા જતા દસો બીજું શું મયોજન હોઈ શકે ! શ્રીમતોને બાળની કળીજ આકર્ષણ હોય છે હણધિસને કાટયાધીશ ચતુ ગમે છે તેઓની પૈસાની ઇચ્છા વધતીજ જાય છે.

નિત્યાનંદ—તમારું કહેવું તદ્દન સત્ય છે. વારું તે ક્યા રરતે જવા ધારે છે ?

પાઠક મહાશય—નોકા ચીવાય બીજે કયો માર્ગ છે/ રમેશ અદિમાથી પરભારે કાંઈ કલકતે જવાનો નથી, પ્રથમ તે બળભદ્રપુર જશે ત્યાં માતાને ઘેર એક દીવસ રહી પછી કલકતે જશે. બળભદ્રપુરમાં જવા માટે તેને મેનો કરવો પડશે એ આપજા ધ્યાનમાં હશેજ.

નિત્યાનંદ—હા, સમજ્યો; હવે તમે જાવ. મારે પણ બીજે રથને કાંઈક કામ અસરે જવાનું છે.

તેઓ જુદા પડ્યા. નિત્યાનંદે તે બિપ્લવ જંગલમાં પ્રવેશ કર્યો અને પાઠક મહાશય રત્નપુરના માર્ગે વળ્યા. રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં પાઠક મહાશયને પોતાની બિપ્લવ પ્રતિજ્ઞાનું સ્મરણ થયું. જેના સ્મરણથી તેમનાં રૂંદે રૂંદાં ખડાં થઇ ગયાં; હૃદય ધડકવા લાગ્યું. એવામાં પાસેની રમણાનજીમી તરફ તેમની નજર ગઇ “અમોને પણ શરમાવે એવા નીચ કર્મની પ્રતિજ્ઞા કરનાર માણસ જુઓ પેલો નય ” એવું બોલે પ્રેતા પોતા તરફ આગળી કરી બતાવતાં ન હોય એવો ભાસ થયો. તેમણે હવે આકાશ તરફ જોયું તો ત્યાં પણ તે નિર્મળ નીલ ગગનમાં ચમકતારા તારાઓ બોલે પોતાની પ્રતિજ્ઞા માટે ધિકારતા હોય એવું જ્ઞાન થવા લાગ્યું. !

“મેં એવી ભયંકર પ્રતિજ્ઞા શા માટે લીધી !” પાઠક મહાશય સ્વગત વીચાર કરવા લાગ્યા. રમેશ મારો આશ્રયદાતા છે, તેને ત્યાં મને ખાવાપીવાનું, ઓઢવા પહેરવાનું, તેમજ મુખો ભોગ ભોગવવા મળે છે, છતાં હું આવું દુષ્ટ દૃષ્ટ કરવા કેમ તૈયાર થયો ? તેણે મારું કદીજ અકલ્યાણ કર્યું નથી. તો પછી મેં આવી ધોર પ્રતિજ્ઞા શા માટે કરી ? અને તેણે એક પૈ સરખી ન આપી એ શું મારું અકલ્યાણ ન ગણાય ? જો તેણે મને દસ વીસ હજાર રૂપિયા બક્ષ્યા હોત તો આજે હું અલ્યાસમાં શીમંતાઈના ઠાકમાં મઝામાં ગાદી-તણીએ મુજબો હોત, તેવા મુખથી તેણે મને નિરાગો કર્યો છે; એટલુંજ નહિ પણ તેણે મને લોકોની સમક્ષ એક રસ્તાપર રખડતા બીખારીની માફક એક રૂપિયો આપી મારું ભયંકર અપમાન કર્યું છે. અપમાન મારા હૃદયને બાળી રહ્યું છે. તે બળતી જ્વાળાએ ધ્વજધગતા હૃદયે આ ધોર પ્રતિજ્ઞા લેવાઇ છે. બસ હવે તો કરેલા અપમાનનું વેર ધોર પ્રતિજ્ઞાની ભૂતિમાંજ થશે. ”

આ પ્રમાણે પાઠક મહાશયના વીચારો ચાલી રહ્યા હતા એવામાં તેમની પાછળ કોઈની પગથી જણાઈ નેથી તેમણે “કોણ ?” એવો પ્રશ્ન કર્યો. પણ જવાબ ન મળ્યો. તેમણે પોતાનાં નેત્રો જોટલાં વિસ્તૃત થાય એટલાં કરી ચોતરફ નિહાળ્યું પણ તે ધોર અંધકારમાં તેમને કંઈ દેખાયું નહિ. તોપણ કોઈએ પોતાનો પીછો ખાસ પકડ્યો છે એવી તેમને સંકેત રમેશનું ધરમાં દાખલ થતાં સુધી કાયમજ હતી.

પાઠક મહાશય રમેશના ધરમાંજ રહેતા હતા એ વાંચકોને જુદું કહેવાની કોઈજ આવશ્યકતા નથી. તેઓ બારણું ઉઘાડી અંદર ગયા અને દાદરાનાં પગથીયાં ચડવા લાગ્યા એવામાં તેમની પાછળ કોઈ બોલ્યું “પાઠકજી, સાચે લેખ તો રાખો, નહિ તો કોઈ સમે પંચ લખશી પડવાનો સંભવ છે.” તેમણે ગલરાટમાં પુછ્યું. “કોણ ? રમેશ બાલુ.”

“હાજી, એતો હુંજ આપનો દાસ,” રમેશ જવાબ દીધો.

“આટલા અસુરા કર્યા ગયા હતા ?” પાઠક મહાશયે પ્રશ્ન કર્યો.

“હું તો ધરમાંજ છું. આપ ક્યાં પધાર્યા હતા ?”

“એક રથએ જમવાનું આમંત્રણ હતું ત્યાં ગયો હતો.” પાઠક મહાશયે કથાપ મારી.

આ સંવાદ પછી પાઠક મહાશય ગલરાટમાં પોતાની ઈયાપર જઈ લોટ્યા. રમેશ માત્ર સ્વસ્થ ચિત્તે નિદ્રા સુખ અનુભવવા લાગ્યો.

મનની સ્થિતિનું એક ઉદાહરણ લઈએ મેં મનોવિજ્ઞાનો શોડાધરો અભ્યાસ કર્યો છે. અને એટલાથીજ હું કાંઈ નવું કામ કરી શકું છું. મેં વિચાર કર્યો કે, 'પદાર્થ' (Matter) પર સક્રિય (Force) ની શી અમર થાય છે. જેથી મેં પ્રયોગ શરૂ કર્યો, અને તેથી એવો નિયમ સમજાવ્યો કે જે જરૂર અને ચેતન બંને પર એક સરખી અસર થાય છે. જે બંનેમાં સરખોજ જણાય છે. પછી મેં અવ્યક્ત પ્રકાશ (Invisible light) ની પરીક્ષાનો આરંભ કર્યો, ત્યારે મને જણાયું કે દૈનિકમાન પ્રકાશ-સમુદ્રની પાસે રહેતા છતાં પણ આપણે આંધળા બની ગયા છીએ. તો તેજ, તે પ્રકાશ આપણી ચારે તરફ ફેલાય રહ્યો છે. એટલે એ છે કે મનુષ્યમાં હજી સુધી આ શક્તિઓનો પુરો વિકાસ થયો નથી કે જેની મદદથી તે અગાત અને અવ્યક્તનો અનુભવ કરી શકે.

હવે બીજી ખામી લઈએ, તે એ છે કે યંત્ર સામગ્રીની ખામી. આ ખામીને લીધે આપણે અનેક વિષયોમાં નિરૂપાય રહીએ છીએ. ઉદાહરણરૂપે અને મનુષ્યજીવનમાં અત્યંત નિકટનો સંબંધ છે. પણ યંત્રસામગ્રી ન હોવાથી આપણે તે સિદ્ધ કરી શકતા નથી. સામગ્રી મળે તો એ સંબંધ સિદ્ધ કરીને બતાવી આપીએ તેમ છે. હાલ તો લીંદમાં સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ યંત્ર પણ બનવા લાગ્યાં છે તે ઘણીજ આનંદની વાત છે. સંસારની મોટી મોટી પ્રયોગશાળાઓમાં તેની પરીક્ષા પણ થઈ ચુકી છે. ત્યાંના પરીક્ષકોમાં તે કામમાં પણ લેવામાં આવી છે. અને યુરોપ તથા અમેરિકામાંથી તેની માગણી પણ આવે છે. કારણ કે તે યંત્ર જીવન સંબંધી પ્રયોગોમાં બહુજ ઉપયોગી મિદ્ધ થયાં છે. એવાં અનેક યંત્ર મારી પ્રયોગ શાળામાંથી વિદેશ મોકલવામાં આવે છે. આકાશ સાધારણ નથી. મારે ૧૨ વર્ષ સુધી વૈજ્ઞાનિક સંસારમાં મહેનત કરવી પડી છે ત્યારે આટલી સફળતા મને મળી છે.

હું પ્રથમથીજ કહી ચુક્યો છું કે વિજ્ઞાનિક તત્વોની શોધમાં ઘણીજ સાવધાની રાખવાની જરૂર છે. ઘણીવાર ઉપરના રૂપ અને ઉપરની એટલાથી આપણે ઠગાઈ જઈએ છીએ.

૧. ડૉ. જગદીશચંદ્ર વસુને ગવર્નમેન્ટે યુરોપ અને અમેરિકા મોકલ્યા હતા, ત્યાં તેમણે ઉદ્બિજન-જીવન-સંબંધી નવી નવી વાતો સંલગ્નાવીને અને પ્રયોગવડે તેની સત્યતા સિદ્ધ કરીને મોટા મોટા વિજ્ઞાન વિદ્યાલયોને પણ ચક્રિત કરી દીધા હતા. હાલ તે હિંદુસ્તાનમાં પાછા આવ્યા છે. તેમની યોગ્યતા, વિદ્વતા, અને નવી નવી શોધોથી ગવર્નમેન્ટ પણ ખુશી થઈ છે. તેમણે પોતાનું કામ પાંચ વર્ષથી વધારી દીધું છે. તે પછી તે કવ-કતાની પ્રેસીડેન્સી ઠાલેજના અધ્યાપક પદથી કારણ થશે. નવીન શોધો કરવાને માટે ગવર્નમેન્ટ તેમને ૫૦ હજાર રૂપિયા દરસાલ આપશે, એ ઉપરાંત ગવર્નમેન્ટ ૨૫ હજાર રૂપિયાની બીજી મિલકત આપશે. તે રૂપિયામાંથી ડોક્ટર વસુ એક કારખાનું બોલશે તથા એક પરીક્ષા ગૃહમાં નવી નવી શોધો કરવામાં આવશે અને કારખાનામાં નવાં યંત્રો વિગેરે તૈયાર થશે. તેમણે ઉદ્બિજન-જીવનની કાર્ય પ્રણાલીની હજી વધારે શોધ કરવાને માટે કક્ષતા અને દાર્જીલિંગની પાસેના એ જગ્યા પણ તેમને આપ્યા છે. આશા છે કે આ સવળી મિલકતની સહાયતાથી ડોક્ટર જગદીશચંદ્ર હિંદના પ્રાચિન રૂપિયોના સિમ્બોલોને વધુ દૃઢતાપૂર્વક સિધ્ધ કરશે.

જીવો લક્ષ્મવતી (રીસામણી મનામણી) ના છોડ દરેક જગ્યાએ મળી શકે છે. લોક માને છે કે તે અત્યંત સુકુમાર છે. તેનું સ્પર્શજ્ઞાન બહુ જ વધારે છે. જરાક હાથ અડાડતાજ તે બીડાઇ જાય છે. તેમ એવા અનેક પ્રકારના છોડ છે કે જેને અડતાં જરા પણ અસર થતી નથી, જેથી લોક સમજે છે કે તે છોડમાં સ્પર્શજ્ઞાન નથી. પણ તપ્પસ કરતાં ઉત્કુળ જણાયું છે. લક્ષ્મવતીની લક્ષ્મણે આપણને ઉધું સમજાવ્યું છે. જે છોડ સ્પર્શજ્ઞાન રહિત સમજવામાં આવે છે. તેમાં જેટલું એ જ્ઞાન મળી શકે છે તેટલું ખરું જોતા લક્ષ્મવતીમાં નથી આવી રીતે કેટલાય વૃક્ષોના પાન રાત્રે સંક્રાન્તિ જાય છે. એથી આપણે કદાચ એમ સમજીએ છીએ કે તે સુષે છે, પરંતુ મારી શોધમાંતો એવું સિદ્ધ થયું છે કે, વૃક્ષોનાં પાન સાધારણ રીતે રાત્રે ઉતરતાં નથી પણ તે આખી રાત જાગરણ કરે છે. અને સવાર થતાં થતાં લગભગ છ વાગે ઉઠવા માંડે છે. એથી હું કહું છું કે આપણે અત્યંત સાવધાન રહેવું જોઈએ. અને જરાપણ ભૂલ થઇ કે કામ બગડ્યું સમજવું.

જીવાત્મા એક છે. તે વૃક્ષ અને પાંદડાંથી લઇને અન્ય જીવધારી મનુષ્યોમાં પણ વ્યાપ્ત છે. મારા પ્રયોગોથી એ સિદ્ધ થઈ ચુક્યું છે. આ આ વિષય વિનાનિક વિદ્વાનોના મંડળમાં ફીવચાલ મચાવી દીધી છે. કેટલાંક શાસ્ત્રો ઉપરતો તેનો ચમત્કારિક પ્રભાવ પડ્યો છે. તેના સિદ્ધાન્તોમાં થોડી ધણી ઉચ્ચનાયલ પણ થઇ રહી છે. તેનાં અનેક ઉદાહરણ મળી આવે છે.

આપણે ભારતના પ્રાચીન ગૌરવને માફ કરવું જોઈએ. ખ્યાન રાખજો કે આપણે તે પૂર્વ વર્તી ઉંચા પદ ઉપર પહોંચ્યું છે. આપણે આપણો દેશ, જ્ઞાનના સામર્થ્યમાં બીજા દેશોની બરાબર બતાવવો જોઈએ. પૂર્વજોના શુભ ગાવામાંજ આપણે આપણું કર્તવ્ય ન સમજવું જોઈએ. તેમના જેવા અદ્ભૂત આ વિષય કરીને આપણે તેમના સર્વથળ જનનું જોઈએ. વિચાર કરવો જોઈએ કે તે એટલી ઉંચી સ્થિતિએ કેમ પહોંચ્યા હતા અને આપણુ હાલ આ નિચી સ્થિતિમાં કેમ પડ્યા રહ્યા છીએ. આપણા હૃદયની મંદુરિયત વૃત્તિને આપણે દૂર કરવી જોઈએ. અંધ શ્રદ્ધાને તો પાસે આવવા પણ ન દેવી જોઈએ. આપણા વિચાર શીઘ્ર રૂપિ મુનિયો અંધ-શ્રદ્ધાના અનુયાયિ નહોતા, તે સમયને યાદ કરો કે જે વખતે યુરોપમાં વિચાર સ્વાતંત્ર્યનું નામ સુદાં પણ નહોતું. બિચારા ગૈલિલિયોને જોનમાં પડ્યા રહેવું પડ્યું હતું, અને નવિન જ્ઞાનનું સંપાદન કરનારોને જીવતાજ બાળી દેવામાં આવતા હતા. ત્યારે તે દિવસોમાં આપણા ઋષિ મુનિયો સત્યને અનુસારજ ઉપદેશ આપી રહ્યા હતા. જ્ઞાનીને તે ઉંચી પદ્ધિ આપતા હતા. તેને તે મહાન માનતા હતા, જેથી આપણે પણ જ્ઞાન સંપાદન કરી આપણી બોયેલી પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરવાને માટે અવિરામ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આ જડ-ચેતન જગતને ચલાવનાર અને તેમાં સમાન રૂપે વ્યાપી રહેલ કોઈ એક જ અનિર્વચનીય શક્તિ છે. તેને ગમે તો ધ્રુવર કહો, આત્મા કહો, પરમાત્મા કહો કે પરબ્રહ્મ કહો તે સર્વમાં જાગૃતજ છે. સર્વજ્ઞસ્વિદ્ પ્રભુ.

કાર્યસિદ્ધિના ઉપાયો.

કાષ્ટપણ્ય કાર્યને આરંભ કર્યા પછી તે ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધિ થાય તેનું દરેક માણસ ઇચ્છે છે નહિવા કામમાં પણ ફળ પ્રાપ્તિની આશા રહે છે, તેમ કરોડો રૂપિયાનો વ્યાપાર વધાગ્વામાં કે સૂન્ય ચલાવવામાં પણ ફળની સિદ્ધિની આશા રાખવામાં આવે છે. કેમકે નાનું કે મોટું તોપણ તે કામજ છે. પ્રયત્નનું ફળ મળવુંજ જોઈએ. ધણા માણસો બેવકાફમાં પોતાને કરવાના કાર્ય શી રીતે સિદ્ધ થઈ શકે તેની શોધ કરે છે. કેટલાક વિદ્વાન યવામાં, કેટલાક ધન કમાવામાં, કેટલાક ધારેલા કાર્ય સિદ્ધ કરવામાં સિદ્ધિ મળે એવી આશા રાખે છે. કાઈ પણ કાર્યને સિદ્ધ કરવામાં સમયની જરૂર પડે છે. સમય થોડો હોય છે અને કામ કરવાનું ધણું હોય છે, છતાં પણ તેને ધણા માણસો નકામો ગુમાવી દે છે. આપણે દરોજના જીવન કેમને તપાસી શું તો આપણે કેટલો સમય નકામી બાબતોમાં ગુમાવીએ છીએ તે જણાઈ આવશે.

કાર્યની સિદ્ધિ કરવાની ઇચ્છાવાળાએ પ્રથમ સમયની કીમત આકર્ષા શીખવું જોઈએ. નકામી કુચલીમાં, ગરેબા મારવામાં, અને એવાજ માલ વગરના કામોમાં અનેક માણસો પોતાના સમયને નકામો ગુમાવી દેતાં જરાપણુ ઠરતા નથી. ધડીઆળ તરફ નજર કરો. જે તે નિયમસર ચાલતી ન હોય અને ધડી ચાને વળી ધડી બંધ પડે, વળી પાછી ચાલે તો તે ધડીઆળ શું બરાબર ટાઈમ આપી શકશે ? નહીંજ. જેની સમયની કીમત ધડીઆળને છે, તેવીજ કીમત માણસોએ પોતે પોતાના સમયની ગણવાની છે. એક પળ પણ નકામી ગુમાવવી એ આપણને નુકશાન કરનારી છે.

જ્યારે મનુષ્ય સમયની ઉપયોગિતા સમજશે ત્યારેજ તેનામાં મહત્તા, યોગ્યતા વિગેરે હૃદય ગુણો આવવા લાગશે. મનુષ્યમાં ભલેને બીજા ગમે તેણે હોય તો પણ જમાંસુધી તેને સમયની કીમત હોતી નથી, તેમ પ્રાપ્ત થયેલા ટાઈમનો સફુપયોગ કરતાં શીખતો નથી, ત્યાંસુધી તેનાથી કાષ્ટ પણ કાર્ય સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. ખરું જોઈશું તો સમયનો દુરુપયોગ કરનારાઓને કાઈ પણ વખત સારો મળી શકતોજ નથી. જે સમયને બચાવે ગુમાવી દે છે તેજ સમયમાં પ્રયત્ન કરવાથી તેના કાર્યની સિદ્ધિ થઈ શકે તેમ છે.

જે જે માણસોને પોતાનું કર્તવ્યપાલન કરવાની ઇચ્છા હોય, જેને પોતાના પ્રાથમિક જીવનમાંજ સફળતા મેળવવાની ઇચ્છા હોય, તેણે સર્વથી પહેલાં તો સમયનું મૂલ્ય સમજવું જોઈએ. પોતાની યોગ્યતા, શક્તિ અને સાધનો કરતાં પણ સમય એજ તેની સંપત્તિ છે, તેથી તેમાં બને તેટલો લાભ મેળવી લેવાને પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ. ધણીજ દુઃખની વાત તો એ છે કે, લોકોને નકામો ગુમાવી દેવાનો સમય. ધણોજ મળે છે; પરંતુ કાઈ ઉપયોગી કાર્ય કરવાને માટે તો તેને બીવકુલ સમય મળતોજ નથી.

ધણા લોક એવા મુશ્કેલી કે જે પરોપકાર કરવાને ઉત્સુક હોય, સેંકડો રાગીયોની શુશ્રુષા કરવાને અને ધણાનાં દુઃખનું નિવારણ કરવાને તૈયાર હોય છે, પણ શું કરે તેમને સમય મળતો નથી. આવા લોકોને પૂછીશું તો કહેશે કે-શું કરીએ અમરે સઘળો સમય ઉપયોગી અને આવશ્યક કાર્યોને કરવામાંજ પીતી જાય છે. પણ તે ઉપયોગી અને જરૂરનાં કર્તવ્ય તે સમયના દુરુપયોગ સિવાય બીજું કંઈજ હોતું નથી. સમયનો દુરુપયોગજ તેને એટલો બધો દરિદ્ર બનાવી દે છે કે તે જીવનચાત્રાનો નિર્વાહ કરવામાં હમેશાં અસમર્થ થઈ જાય છે.

સમયનો સદુપયોગ કરવાની ઈચ્છા રાખનાર જો વ્યવસ્થાપૂર્વક કામ કરે તો તેને જોઈએ તેટલો સમય મળે તેમ છે. દરેક કાર્ય કરવાને માટે એક સમય નક્કી કરી રાખવો જોઈએ અને દરેક કામ તેના નિયમિત વખતેજ કરવું જોઈએ. તેમ ક્યાં સિવાય ઉત્તમ ફળ મળી શકતું નથી.

મનુષ્યે સમયઉપર કાણુ મેળવવો જોઈએ અને તેથી ઠરાવેલા સમયે ઠરાવેલું કામ કરવાથી સમય નકામો જતોજ નથી, અને આ પ્રકારે નિયમિત સમયે નિયમિત કામ કરવાથી ધણાં કાર્યો યથા શકે છે, અનિયમિત સમયે કામ કરનાર માણસ જે કામ અકેવાડીયામાં નથી કરી શકેતો, તે માણસ જે નિયમિત કામ કરે તો એકજ દિવસમાં કરી શકે છે; અને તેનું નામજ સમયનો સદુપયોગ છે. કામ કરનાર માણસોને નકામો સમય ગુમાવવાની દુસ્સહ હોતીજ નથી. નકામો ગુમાવવાનો ટાઇમ તો સુસ્ત અને આજાસુ માણસોનેજ મળે છે, તેમને કામ કરવાની દુસ્સહ મળતી નથી, પણ ચપ્પાં મારવાની, પત્તાં રમવાની, ખેલ તમાસા જેવા જવાની વિગેરે એવાં અનેક કાર્યો કરવાની દુસ્સહ હોય છે. પણ કામ કરવાની દુસ્સહ હોતી નથી. આ લોકોને એવી ટેવ પડી જાય છે કે છેવટે, તેમનું આખું જીવન પૂરું થતા સુધી તેમને કામ કરવાની દુસ્સહ મળતી નથી. આવા માણસોને સમયની કીમત હોતી નથી અને તેથી તેનો સદુપયોગ તે કરી શકતા નથી.

જો માણસો પોતાની એક ક્ષણ પશુનકામી ગુમાવતા નથી તેજ આ જગતમાં મહાન કાર્યો કરી શકે છે. એવાજ મનુષ્યો મહાપુરુષો યથા જગત્પતિ ઉપકાર કરી શકે છે. જે વખતનો ખીજા માણસો દુરુપયોગ કરે છે તેજ સમયનો તે લોકો સદુપયોગ કરી મહાન કાર્યો કરી શકે છે. તેઓ સમય આવશે ત્યારે કરીશું, આજે નહિ, કાલે કરીશું, એવી રીતે સમયની રાહ જોઈ બેસી રહેતા નથી, પણ જે ટાઇમ મળે છે તેને પોતાના કાર્યોની સિદ્ધિ કરવાના પ્રયત્નમાં ગાળે છે.

સારાં કામ કરવાને, ઉત્તમ વિષયો ઉપર વિચાર કરવાને અને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવાને માટે કોઈ પણ હાથમાં આવેલો વખત ગુમાવવો નહિ. જે વસ્તુને આપણે અત્યંત તુરં સમજી કેંદ્રી હોય છીએ, તેજ વસ્તુ અત્યંત કીમતી જણાઈ આવે છે. કોઈ પણ વસ્તુને કે કોઈ પણ કાર્યને તુરંજ ન સમજવું. હલકાં કામ કરવાનાં હોય તો તે પણ કાળજીપૂર્વક કરવાં. હલકાં કામ કાળજીપૂર્વક કરવાથીજ મહાન કાર્યો કાળજીપૂર્વક કરવાની ટેવ પડે છે. આવાં આવાં કાર્યો ઉપર ધ્યાન આપવાને બાળકોને પ્રથમથીજ શીખવાડવું જોઈએ.

બાળકોના મન ઉપર નાનપણથીજ જે સંસ્કારોને ઇસાવવામાં આવે છે, તે તેના ભવિષ્યના જીવન ઉપર ધણીજ અસર કરે છે. નાના કુમળા છોકા ઉપર કરેલાં ચિન્હ અથવા તે ઉપર લખેલાં ગ્રીણા અક્ષરો તે વૃદ્ધ યતાં મોટા જણાય છે. અને તે ચિન્હો કે અક્ષરો વૃદ્ધના મોટા યવાની સાથે મોટા યતા જાય છે. તેવીજ રીતે જો બાળકોને નાનપણથીજ સમયની કીમત સમજાવવામાં આવે, તેમ દરેક કાર્ય કાળજીપૂર્વક કરવાની ટેવ પાડવામાં આવે, તો તે બાળક મોટું થતાં સમયનો સદુપયોગ કરી શકશે અને નાનાં કાર્યો કરતાં કરતાં મહાન કાર્યો સર્વોત્તમપણે કરી શકશે. કોઈ પણ કાર્યની સિદ્ધિ મેળવવાની ઈચ્છા રાખનારે પ્રથમ સમયનો સદુપયોગ કરવો અને તેનું મહત્વ જાણવું એ બહુજ મહત્વનું છે. ટાઇમની વ્યવસ્થા રાખવાથી ધણુંજ કામ યથા શકે છે. વ્યવસ્થાપૂર્વક નિયમ-

સર કામ કરવાની ટેવ રાખવી એ એકજ ગુણ સિવાય અનેક ગુણ હોય તો પણ તે નકામા થઇ જાય છે અને અનુપ્યને હિલટા દુઃખી અને અપરાધી બનાવે છે. જે માણસો વ્યવસ્થાપૂર્વક અને નિયમસર કામ કરનારા છે, તેમના કાર્યમાં વિધો ભાગ્યેજ આવે છે અને આવે છે તો ધણીજ થોડાં. વ્યવસ્થાપૂર્વક અને નિયમસર કામ કરવા માટે ચિત્તને શાંત અને પ્રસન્ન રાખવાની ધણીજ જરૂર છે. સર્વ પ્રકારની વ્યવસ્થા કરતાં સમયની વ્યવસ્થા બહુજ જરૂરની અને ઉપયોગી છે. મનુષ્ય સમયની મદદથી જે ઇચ્છે છે તે કરી શકે છે. શુદ્ધિગાન મનુષ્ય સમયનો લાભ લઇ શકે છે. જ્યારે મૂર્ખ માણસ તેનાથી દાનિને વેડે છે. જે દરેક માણસ આ વાતને સમજીને સમયનો સદુપયોગ કરવાનું શીખે તો આ જગતના અનેક કલેશો અને દુઃખો ઓછા થઇ જાય તેમ છે.

સમયની વ્યવસ્થા કરવા માટે દરેક માણસે એકી વખતે એકજ કામ કરવું જોઇએ, સરળપણે ધણી કામ કરવાને માટે આજ ઉપાય છે. જે લોક એકી વખતે ધણી કામ કરવાની ઇચ્છા રાખે છે તેનાં દરેક કામ બગડે છે. તેમાં ખાસ જરૂરી હોય તેવાં કામ તરત કરવાં, તેને બીજી વખતે કરવાને માટે મુલતવી ન રાખો. જે લોકો હવે પછી કરવાને માટે કાર્યો ને મુલતવી રાખે છે તેનાથી ધણી કામ યનાં નથી અને પડ્યાં રહે છે, અને તેમ કરવાથી ધણીવખતે તો દાનિ પણ સહન કરી પડે છે.

કાલે કરવાના કામને આજે કરો, અને આજે કરવાના કામને હાલ તુરંતજ કરો. ને આપણે કાલનું કામ આજ ન કરી નાંખીએ તો ઓછામાં ઓછું આજનું કામ તો જરૂર પૂરજ કરી નાંખવું જોઇએ. કેટલાક લોક કહે છે કે વિશ્વંથી યનારાં કામસારાં થાય છે પણ આ કહેવું તે તેમની ભૂલ છે. ધણી કામ એવાં હોય છે કે વિશ્વંથી કરવાથી તદ્દ થઇ જાય છે. કદાચ કાંઈ મહત્ત્વનું કામ હોય અને તે વિગે વિચાર કરવાને માટે કદી વધુ સમયની જરૂર હોય તો જુદી વાત છે; પણ ધણી માણસો તો નજીવાં કામોને પણ વિચાર કરીને કરીશું એમ ધારી લંબાવે છે, એથી તેમને ભારે દાનિ યમા સિવાય રહેતીજ નથી.

આજના કામને કાલ ઉપર મુલતવી ન રાખવું. જે લોકો પોતાનું કામ રોજનું રોજ કરે છે તેમને કદી વધુ કામનો બોલો વેડવો પડતો નથી. આપણે કદી આજનું કામ આજ પૂર ન કરીએ તો કાલે બે દિવસના કામનો બોલો વેડવો પડે છે. અને જે તે દિવસે બે દિવસનું કામ ન કરી શકીએ અને વળી મુલતવી રાખીએ તો પાછું ત્રીજા દિવસનું કામ ચઢી જાય છે. આ પ્રમાણે મારે ધણુંજ કામ ચઢી જવાથી અગ્યવસ્થા યતાં ગમરાઇ જવું પડે છે અને ધણુંજ તુકચાન વેડવું પડે છે, અને એજ દિવસની આગસથી કે અસાવધાનતાથી આપણે ધણી દિવસ સુધી મુશ્કેલીને સહન કરી પડે છે.

જે કામ જાતે કરવાનું હોય તે કામ ખીજાને ન સોંપવું. કેટલાક લોકોને એવો મત છે કે જે કામ તમે જાતે કરી શકો તેમ હોય તે ખીજાને ન સોંપવું, પણ વળી કેટલાકનો મત એવો છે કે, જે કામ તમે ખીજાની ખાસેથી લઇ શકો તેમ હો તે તમારે જાતેજ કરવું. ધણું કામ કરનાર માણસોને માટે છેલ્લો સિદ્ધાન્ત વ્યાજગી છે, કેમકે તેને કરવાનાં અનેક કામ તે એટલો કરી શકતો નથી, તેમજ એકલે હાથે કામ કરવાથી કામની મર્યાદા વધારી શકાતી નથી. મોટાં મોટાં કાર્યવિષયોમાં તો કામની વહેંચણી કરી દરેકને જુદું જુદું કામ સોંપી દેવું જોઇએ અને પોતે તો માત્ર તે કામોની દેખરેખ રાખવાનીજ હોય છે.

પરંતુ જે કામ ધણીજ જરૂરના હોય અને ખાસ આપણે પોતાનેજ કરવાના હોય તે બીજાને સોંપવા ન જોઈએ. કારણ કે તેવા કામ આપણા જેટલા ઉત્તમ રીતે બીજા કરી શકતા નથી. જેથી કદાચ બીજાને સોંપવામાં આવે તોપણ આપણને તેથી સંતોષ થતો નથી અને જેથી તેને સુધારવાને માટે પાછું આપણેજ ખાત આપવું પડે છે. અને જેથી એક કામમાં બમણો વખત લાગે છે. પરંતુ જે ખાત્રીજ હોય કે તે કામ આપણી માફકજ ઉત્તમ રીતે બીજા કરી શકશે અને તમે જાતે તે સમયમાં બીજું કામ કરી શકો તેમ હો, તો પછી તે કામ બીજાને સોંપવું સારું છે.

કોઈપણ કાર્ય કરવામાં ધણીજ ઉતાવળ અને લપસપાટ ન કરવો જોઈએ, કારણ કે તેથી ધણીવાર હાનિ વેઠવી પડે છે. આપણે જોઈશું તો ધણા લોકો રોજના સાધારણ વ્યવહારો, કાર્યો અને વાતચિત વિગેરેમાં ઉતાવળ કરવાથી નુકસાનને સહન કરે છે. કેટલાક લોકોનો સ્વભાવ ઉતાવળીયો હોવાથી તેમને વારંવાર નુકસાન સહન કરવું પડે છે. માટે જે કામ કરવું તે શાંતિ અને સ્થિરતા પૂર્વક કરવું જોઈએ, વળી ધણા એવા હોય છે કે જે કામ એક દલાકમાં થાય તે કામ કરવાને તેના આખો દિવસ આલ્સો જાય છે, તેમ કંડા પણ થવું ન જોઈએ. જે કાર્ય કરવામાં જેટલો વખત જરૂરનો હોય તે વખતથી વધારે વખત લેવો એ આજીવન અને સુસ્ત માણસોનું કામ છે.

કોઈપણ કામ આરંભ કર્યા પછી વચ્ચે વચ્ચે થોડી વિશ્રાંતિ લેવી જોઈએ, જેથી તે કામ જલ્દીથી થઈ શકે છે. વળી કોઈ કાર્ય કરવાને માટે જરાવાર વચ્ચે વિશ્રાંતિ લેવા કરતાં, તે કામ પૂર્ણ કર્યા પછી વધુવાર વિશ્રાંતિ લેવી એ ઉત્તમ રીત છે. કદાચ વચ્ચે વિશ્રાંતિ લેતાં વળી કંઈ સંકટ કે વિધ્ન આવી પડે તો કામ અટકી જાય છે અને પરતાવું પડે છે. કદાચ તેમ ન અને તેમ હોય તોપણ બનતા સુધી વચ્ચે વિશ્રાંતિ લેવી તે ધણીજ થોડો સમય લેવી. કેમકે તે પછી આપણે બીજા કામ પણ કરી શકીએ. પોતે કરવાનાં કામોમાં આપણાથી વધુ અનુભવી માણસોની સલાહ લેવી એ ધણીજ સારું છે. અને તેનાં કામ અને રીતભાતની પોતાના વ્યવહારમાં મદદ લેવી જોઈએ. કાર્ય કરવાની પોતાના વ્યવહારમાં મદદ લેવી જોઈએ, કાર્ય કરવાની ધ્યાનપાળાએ તો તેમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરવાને માટે સંસારના તે કાર્યના અનુભવ અને વિદ્યાનોની સલાહ લેવી એ ધણીજ કીમતી ચીજ પડે છે. સમયનો સદુપયોગ કરવામાં તેમની ધણીજ મદદ મળે છે. કોઈ પણ માણસને વિજ્ઞાન મળવામાં સમયનો સદુપયોગજ કારણભૂત હોય છે. કોઈ પણ માણસ જુવો કે જણે મુશ્કેલીથી મહાન પદને મેળવ્યું હોય, જેણે પોતાની છુદ્ધિ અને વિદ્યાપડે સંસારના ઉપર ઉપકાર કર્યો હોય, જેણે દેશ દિલ્લિપનાથી પોતાના દેશને લાલ આપ્યો હોય, જેણે પરા-પક્ષર છુદ્ધિથી ધણીવું કલ્યાણ કર્યું હોય; તેના માણસના જીવનકાળ ઉપર તમે થોડી ધણી પણ દ્રષ્ટિ નાંખશો તો તમને સ્પષ્ટ જણશે કે તેણે સમયનો ધણીજ સારી રીતે અને પૂરે-પૂરો ઉપયોગ કર્યો છે. તેણે એક ક્ષણ પણ કદી બચાવ્યું નથી.

વ્યાપારમાં પણ તેવાજ લોકોએ સર્વથી અધિક વિજ્ઞાન મેળવેલું જણાશે કે જેણે પોતાના સમયની એક ક્ષણ પણ નકામી ગુમાવી નથી. સાધારણ દુકાનદારના પ્રતિ લક્ષ આપીશું તો તેમાં પણ જે સફળતા મેળવવાની યોગ્યતાવાળા હશે તે સધારમાં સર્વના અદેશ પોતાની દુકાન ઉઘાડશે, અને સાંજે સર્વના કરતાં થોડી બધ કરશે. ત્યારે જે લોકો

સમજના મેળવવાને યોગ્ય હોતા નથી અને જોના ભાગ્યમાં હંમેશાં દુઃખ મોગવવાનુંજ લખ્યું હશે તેમની દુકાન કોઈ કોઈ વાર તો દોઢ પહોર દહાડો ચડ્યા પછીજ ઉધડશે અને ઘણીવાર તો ત્રીજા પહોરથીજ બંધ થશે. વળી સામાજીક રહેવાર કે મેળા વિગેરે જોવા જવાનું હશે ત્યારે તો તે દુકાન ઉધાડશેજ નહિ, તેમ વહેલી દુકાન ઉધાડનારની મગકગીઓ પણ કરવા બાંહેશે એવા લોકો વ્યવહારમાં જ્યાં હોય છે ત્યાંજ પણ રહેશે, અને સાથે જીન-ઝોને પણ પોતાના મગી બનાવવાને ઇચ્છે છે. પણ આ પ્રમાણે સમયની કિંમત જાણનાર વેપારીઓ ત્યારે હજારો રૂપિયા સહેવથી કમાઈ શકે છે ત્યારે તેને બીજા શુભાવનારા તો તેના મો સામુ જોયાજ કરતા દોષ છે.

દરેક મનુષ્યે પોતાના સમયની પૂરી બચરથા કરી રાખવી જોઈએ જે કામને માટે જે વખત નહીં કરી રાખ્યો હોય તે કામ તેજ વખતે કરવું જોઈએ. જો તેમ નિયમિત કામ કરવાની બચરથા નહિ રાખે તો ઘણું સમય નષ્ટાશે જોતા રહેવાનો અને દુગ્ધાનાં કામ બાકી પડી રહેવાનાં. પણ જે ઠરાવેલા સમયે ઠરાવેલાં કામ કરવાની ટેવવાળા હોય છે તેઓ ઘણીવાર તો બે ત્રણ માણસોનું કામ એકલાજ કરી શકે છે.

દોષ પણ કાર્યની સિદ્ધિ મેળવવાની આશા રાખનારાએ તો પ્રથમ સમયનું મદત્ક જાણવાની અને તે પ્રમાણે પોતાની એક ક્ષણ પણ નષ્ટાશી ન શુભાવતાં નિયમસર ઠરાવેલા સમયે ઠરાવેલું કામ કરવુંજ જોઈએ. આ પ્રમાણેની ટેવ રાખના બધાસાથી પડી જવાની અને તેથી ધારેલું કાર્ય પણ ઉત્તમ રીતે સિદ્ધ થઈજ શકવાનું.

અપૂર્ણ.

કવિ ભૂપણમટ.

(લેખક — પરિખ મહિલાધ્ય દેશવસાય અમદાવાદ.)

ગદ્યે કૃતેઽપિ ગુરુણા તુ તથા ક્ષરાણિ ।

યન્નિર્ગતાનિ પિતુરેવ સમેઽનુમાવ ॥

एकच्छका मृतरत्नास्फद चंद्रसद ।

संपर्क एवही मृगांकमणेर्द्रवाय ॥ ૩ ॥

बीजानि गमित फलानि विकास मास्त्रि ।

वात्रेव यानुचित कर्म वलात्कृतानि ॥

उत्कृष्ट भूमिवित्तानि च यान्ति पोष ।

तान्येव तस्य तनयेन तु संहृतानि ॥ ૪ ॥

જેમ ચંદ્રકાંત સજ્જિના પ્રકાશમાં અમૃત રૂપી ચંદ્રનાં કિરણોતો સંપર્ક કાળજી રૂપે છે તે પ્રમાણેજ પિતાએ કરેલા પ્રથમ અથ મરખા અક્ષર (વાણી) મારા મૂખમાંથી નિકળવાને પિતાનો પ્રભાવ (સંપર્ક)જ કારણ છે. જેમ ઉત્તમ બીજ રમણ જમીનમાં દોઢ વાવે છે અને તેને પાણી વગેરે પાષ છે તો તે ઉત્તમ અને અર્દુજ કરવા યોગ્ય થાય છે; તેમ મારા પિતાનાં ગર્ભિતામાંથી વડે ધુકા એવાં બીજ ‘ હર્ષચરિત્ર ’ ‘ શાંદમરી ’

છત્યાદિને ઉત્તમ જૂમિમાં વાવીને રસયુક્ત કરવાથી વિદાસ પામી ઉત્તમ પ્રકારે પોષણ મળ્યું છે, તેનાં મીઠાં ફળ તેના પુત્રને આપતાંજ મળવાનો યોગ્ય પ્રાપ્ત થયો છે.”

જૂપણુભટ્ટે ઉત્તરાર્ધના આરંભમાં ક્રિવા છેવટે પોતાનું નામ ન ધાસતાં તે ગુપ્ત રાખ્યું છે. આનું કારણ પિતૃમકિતના લીધે (સર્વે અંથ પોતાના પિતાનેજ નામે પ્રસિદ્ધ થાય એ ઉદ્દેશથી તેણે પોતાનું નામ પ્રગટ ન કરતા ધરાણપૂર્વક ગુપ્ત રાખેલું હોય એમ જણાય છે.) એમ કેંઈ વિષય શાસ્ત્રી ચિપલન કરે પોતાના “ મન્દૂત કવિ પંચક ” નામના અંથમાં બાણુભટ્ટના નિબંધમાં લખેલું છે; પરંતુ તેમ ટોચ તો,—

યાતે દિવં પિતરિ તદ્વચસૈવ સાર્થં ।

વિચ્છેદ માપ સુવિચસ્તુ કથા પ્રવચ્ચઃ ॥

દુઃસ્વં સતાં તદસમાપ્તિ કૃતં વિલોકય ।

પ્રારવ્ય એવ સમયાન કવિત્વ દર્પાત્ ॥ ૫ ॥

એમ તે કહેત નહિ તેણે પોતાનું નામ ન ધાસવાનું કારણ એમ સમજાય છે કે ‘ પિતાની કૃતિ આગળ પોતાની કૃતિ કાંઈજ નથી ’ એવો વિનય દર્શાવવાની ખાતર તેણે એમ કયું હશે ।

ઉત્તરાર્ધના પુર્વે જૂપણુભટ્ટે લખેલી આપદમ પ્રસ્તાવના પરથી તેનો સ્વાભાવિક અને શુદ્ધ સંસ્કારજન્ય વિનય સ્પષ્ટ દેખાય છે. તેજ પ્રમાણે તેનું કાવ્ય રચના ચાતુર્ય પણ ઉત્તમ પ્રકારે નજરે આવે છે. આ પ્રસ્તાવના વાંચતાં મનની કાંઈક અમત્કારીક સ્થિતિ થાય છે. કથાની નાયકા પર્યંત એકદમ પહોંચીને આપણા કવિ પુર્ણ યુવાવસ્થામાં પ્રવેશ કરે છે એટલામાંજ તેમના આયુષ્યની મર્યાદા પુર્ણ થઈ અને આ અપ્રતિમ અંથ તેવીજ સ્થિતિમાં અપુર્ણ રહ્યો એ જોઈને મન ધણુંજ ઉદાસ થાય છે અને તેથી પાછળનું મંગળાચરણ પણ જાણે અમંગળ દેખાય છે. તે પછીનાં કાવ્યો પ્રસ્તાવના રૂપ છે છતાં પણ જાણે તે કવિના સંબંધમાં વિલાપ કરતાં હોય એમ દેખાય છે; અને તેમાંના વૃત્તના મંદપણાને લીધે મનમાં એ વૃત્તિ ઉત્પન્ન થવાને કારણ મળે છે. તેમજ વંશપરંપરાથી કવચિત ઉતરતા જે શુદ્ધ ગુણ વગેરે આ પિતા પુત્રમાં આવેલા જોવાથી કદિ ન ન જોઈ શકીકત—એટલે પિતાએ કરેલી કૃતિ પુત્રના હાથે પુર્ણ થવી—આ પ્રસંગે જોઈને જોઈ મનને ધણું દૌરુદ્ધ લાગે છે; અને આટલા મોટા સાહસ કાર્યમાં તેને શી રીતે થરા પ્રાપ્તી થશે એ પણ શંકા રહે છે, પણ અંથ જેમ જેમ વાંચતા જઈએ છીએ તેમ તેમ તે કમી થતાં થતાં આખરે તેને ધન્યવાદ મળે છે.—

સદરહુ કવિની ઉપલબ્ધ થયેલી યોડી ધણી માહિતી ઉપર આપી છે. તેજ પ્રમાણે તેના કાવ્ય સંગ્રહે પણ જે લખવાનું હતું તે ઉપર લખવામાં આવ્યું છે આથી વિશેષ માહિતી આપી શકતા નથી.

કાલખરીના ઉત્તરાર્ધનો સારાંશ.

કથા આરંભમાં આવતો પોષ્ટ પૂર્વ જન્મમાં ચંદ્રાપીડનો મિત્ર એટલે તારાપીડનો મંત્રી જે શુક્રનાસ પ્રધાન તેનો પુત્ર વૈશંપાયન હતો. તે દિગ્વિજય કરવા નિકળેલા સૈન્યની સાથે હતો તે જ્યારે ચંદ્રાપીડને શોષણ મહાશ્વેતાના આશ્રય સમિપ આવી પહોંચ્યું.

કના સંસ્થાનની હદમાં સમીનું બાંટવું માલુમ પડવાથી રાજ ત્યાં પુગ કરવા લાગ્યો, એટલામાં ધણા માણસો લઇને તે સંસ્થાનનો રાજ ત્યાં પુગ કરવા આવી ચઢ્યો. અને ત્યાં પુગ કરવાનો કાનો હક છે તે બાબત લારે તકરાર ઉભી થઇ. અને તે તકરારનો નિર્ણય તલવારની અણીથી કરવાને ઉભય પક્ષે ચાર ચર્ચ ગયા. પણ એકત્ર થયેલા બ્રાહ્મણોને લાગ્યું કે હમણાં જો યુદ્ધ શરૂ થશે તો દુષ્કીણા જતી રહેશે તેથી તેઓ વચ્ચે પડ્યાને ઉભય પક્ષને સુધારાત્ત યથા પછી યુદ્ધ ચાલ નહીં એવો ક્ષાત્ર ધર્મ સમજાવીને શાંત પાડ્યા. પણ યુદ્ધની વાત નીકળી તેથી પરાંક મુખ ચવાય નહિ એમ સમજી બીજો દિવસે પહેલો ફાટતાં યુદ્ધ કરવાનું નક્કી થયું. અને બંને પક્ષે રાજ્યધાનીમાંથી તથા મંડ્યાનમાંથી બીજાં માણસોને યુદ્ધનાં ટોડાં મોકલ્યાં અને તેવી હકીકત પોતપોતાની રાણીઓને ટલાવી મોકલી.

કુંવરી બાલુભાની માતા ધણીજ હોંશીઆર અને દક્ષતાવાળી હોવાથી પોતાના પક્ષના તમામ બહાદુર નરોને તરત ખજાર મોકલાવી આપી અને રણુધીરને પણ પોતાના જોખમે છુટા કર્યો ને કહ્યું કે રાજનું લણુ હલાક કરવાનો આ તમને ઉત્તમ સમય પ્રાપ્ત થયો છે.

ગરજને લીધે છુટા કરવામાં આવ્યો છે એમ સમજતાં રણુધીરમાં કદરતી વૈરાગ્ય પ્રવલ્લિત થયો અને પ્રથમ વિચાર સામા પક્ષમાં મળી જવાનો થયો. અને વિચાર કરતો કરતો તે પોતાના મિત્ર એક વાણીઆને ઘેર ગયો અને બધી હકીકત પૂછી વાંકે ચઢીને તેની સલાહ પૂછી. તેથી વાણીઆ મીત્રે જેનું લણુ ખાધું તે હલાક કરવાની સલાહ આપી. પણ તે કડવી લાગી છેવટે હળવર પ્રકારથી યુક્તિ પૂર્વક કહેવા છતાં અસર ન થવા લાગી ત્યારે તે મિત્ર છેવટેનો સયોદ અસર કરનારો ઉપાય અજમાવ્યો અને ધીમેથી કહ્યું “આપણા રાજ હારશે તો બાલુભાને સામાવાળા લઇ જશે.” બસ ! આ શબ્દોથી રણુધીરને વીજળીક અસર થઇને તે હથીઆર લઇને દોડ્યો અને નજીકના ગામડાંઓમાં પોતાના ખાસ અનુચરો તથા મીત્રો રહેતા હતા તેમને એકઠા કર્યા અને શમી વૃક્ષ તરફ પ્રયાણ કરવા માંડ્યું.

સયોદય થયો અને રાત્રે મીત્રની મારફત સુતેલા સામા પક્ષના રજપુતો હવે હથીઆર ચઢાવવા લાગ્યા. રણુધીરવાળા રાજ્યનો પરાજય કમી માણસોને લીધે થશે એવાં ચીન્હ દેખાવા લાગ્યાં અને રાજને જીવતો પકડી લેવા કેટલાંક સામા પક્ષનાં માણસો તેની આલુબાલુ ફરી વળ્યાં, તેમ તેમ તે વધારે સૌર્યથી લડવા લાગ્યો અને થોડા વખતમાં ધણાં માણસોને સ્વર્ગ તરફ વિદાય કર્યાં, તેથી તેને જીવતો પકડવાને બદલે મારી નાંખવાનો સામા પક્ષે મંકેત કર્યો અને ઉપરા ઉપરી તરવારો તેના પર ઉછળવા લાગી. હા ! એટલામાં રણુધીર પોતાનાં ખાસ માણસોને લઇને ધાધ આવ્યો, અને તેના માણસો જે મજબુત અને રણુધીરના હાથ નીચે કેળવાયલાં હતાં તેમણે રણુધીરની પર હારેલી બાજુ ફેરવીને જીત મેળવી અને હુંક સમયમાં પોતાના રાજને બ્રાણુ લયમાંથી બચાવ્યો. સામા પક્ષ પણ એવો મરણીઓ ધઇને ધુમ્યો કે તેમાંથી એક પણ માણસ જીવતો પોતાને ઘેર ગયો નહીં પણ સર્વેએ ત્યાંજ સમાધી કરી.

વીજળી પક્ષ પોતાની રાજધાનીમાં આવ્યો. રણુધીરની સાથે તેની પ્રીયતમા બાલુભાનાં લગ્ન રાજ્યએ કરી આપ્યાં પણ તે મુખનો લાંબો ઉપજોગ તે યુગલ કે તે રાજ્ય કરી ચક્ર્યું નહીં. દારણ બીજો વપેં મુસલમાન ફોજ ચઢી આવી અને તમામ ગુરવીરો માર્યા ગયા ને બાલુભાએ શીયળ બચાવવા આપઘાત કર્યો.

શમીના બાંટવા માટે લડી મરનારા બહાદુર રજપુતો !! નાહક કુમેપ અને નજીવી તકરારોમાં તમે બ્રાણુ બોયા અને યદ્ય શુમાવ્યો !!!

સવમેરીન

સજમેરીન એને કહેવામાં આવે છે કે જે નાવ પાણીની ઉપર પણ તરે છે અને પાણીની નીચે પણ રહીને ચાલી શકે છે. આ પ્રકારના નાવે આ લગાવમાં ધણુંજ નુક-
શાન કર્યું છે, આજ સુધી એમ સમજવામાં આવતું હતું કે જે જાતિની પાસે મોટામોટા
શક્તિશાળી જંગી જહાજ અધિક હોય તે સંસ્કારમાં સર્વ કરતાં વધુ શક્તિવાન છે,
પરંતુ આ સજમેરીનના આવિલાવે આ વિચારમાં ઉત્કુંજ કરી દીધું છે. હાલ જે
દેશની પાસે સર્વથી અધિક ત્વરાવાળી સજમેરીન હોય છે તે બીજા દેશોને, તેમની પાસે
મોટી મોટી સ્ટીમરો હોવા છતાં પણ છક કરી નાંખે છે. આધુનિક સજમેરીનનો આ-
વિષ્કાર ૧૮૯૩ની લગભગ એક અમેરિકાવાસીએ કર્યો હતો. તેનું નામ મિસ્ટર હોલેન્ડ હતું,
તે પછી બીજા ધણા માણસોએ તેમાં ઉત્તિ કરવાનો આરંભ કર્યો. વિજ્ઞાનીના નવિન
આવિષ્કાર અને તેલનાં એંજીનની કદામતને લીધે સજમેરીનની ઉત્તિ વિશેષ ધડ છે કેમકે
સજમેરીનમાં એ એક વિશેષતા છે કે તે પાણીની અંદર હોવા છતાં પણ તે અંદર હોવાનું કંઈ પણ
ચિન્હ ઉપરથી શત્રુને જણાવવાનું નથી, તેમાં મોટર માડીના જેવું તેવમી ચાલનારું એક એંજીન
હોય છે. તે વજનમાં તો દલકું પરંતુ ચાલવામાં ધણુંજ તેજ અને શક્તિમાં ધણોજ ભાર
એંચનારું હોય છે. એ એંજીન ત્યાં સુધી પાણીની ઉપર સજમેરીન હોય ત્યાં સુધી તેને
ચક્કરી શકે છે, એ એંજીન સિવાય તેમાં વિજ્ઞાનીની બેટરી અને મોટર પણ હોય છે કે
જે વીજળીના જોરથી પાણીની નીચે સજમેરીનને ચલાવી શકે છે. વિજ્ઞાનમાં એંજીનની
માફકે ધુમાડી નીકળતી નથી, જેથી સજમેરીન હંમેશાં શત્રુઓની વખમાં શુપસુપ આવી
જઈ શકે છે.

પ્રથમની સજમેરીન વીસ ગજ લાંબી અને ચાર ગજ પહોળી હતી. તે અંગરેજોને
માટે બનાવેલી હતી. તેમાં ૩૬૦૦ મણુ બોજો ભરી શકાતા હતા. તેને ચલાવવાને માટે
૧૯૦ ઘોડાની તાકાતવાળું એક એંજીન લેડવામાં આવતું હતું, તેના દેખાવ સિમ્પારિટ
(ચિરટ) ના જેવો હતો કે જેથી પાણીનો ધકા જોઇએ માત્રે, આજકાલ પણ એજ આકા-
રની સજમેરીનો બનાવવામાં આવે છે; પણ તેનો આકાર ધણોજ મોટો બનાવવામાં
આવે છે. હાલ તેમાં ધણુંજ શક્તિવાળું એંજીન લગાવવામાં આવે છે.

જુદા જુદા દેશોની સજમેરીનોનાં નામ જુદા જુદા અક્ષરોના આધાર પર રાખ-
વામાં આવ્યાં છે. જર્મન સજમેરીન "યુ-૧" "યુ-૨" ઇત્યાદિ. (U-1, etc.) કહે-
વાય છે. બ્રિટિશ સજમેરીનોને "ઈ-૧," "ઈ-૨" વિગેરે (E-1) કહે છે. સ્વિટ્ઝ
અર્વમેન્ટને માટે જે સજમેરીન પહેલ વહેંચાં બની હતી તેને "એ" (A) કહેતા હતા.
તે ૧૦૦ ફીટ લાંબી, ૧૩ ફીટ પહોળી હતી અને ૧૮૦ ટન વજન જળની નીચે લઇ જતી
હતી. તેને એક કલાકે આઠ માઈલના દિસાળથી લઈ જવાને માટે ૬૦૦ ઘોડાની શક્તિ-
વાળું એંજીન લગાવવામાં આવતું હતું.

તે પછી તેથી મોટી બી' (B) નામની સજમેરીન બની; પછી 'સી' અને 'ડી'
નામની અને આજ કાલ 'ઇ' નામની સજમેરીનો બને છે. જેની લંબાઈ ૧૪૮ ફીટ, અને
પહોળાઈ ૨૩ ફીટ હોય છે, અને જે ૮૦૦ ટન બોજો લઇ જઈ શકે છે. તેને ચલાવવાને
માટે બે તેલનાં એંજીન નવ નવ સો ઘોડાના બળવાળાં લગાવવામાં આવે છે. તેમાં શત્રુની
સ્ટીમરોને શુગડવાને માટે ૪ ટોરપીડો હોય છે અને ચાર ત્રણ ઇચના મુખવાળી અને તેજ
જોળા ચલાવનારી જાંબી તોપો પણ રહે છે.

હાલમાં એથી પણ મોટી અને વધુ શક્તિવાળી 'એફ' અને 'જી' નામની સખમરીનો બનાવવાનો પ્રયત્ન થઇ રહ્યો છે.

આ સખમરીનોમાં પાણીના ઝોજામાં 'ઝોજા' ત્રણ હોજ હોય છે, જે એકબીજાથી એ પ્રકારે જોડે જોડે હોય છે કે એકનું પાણી બીજામાં જઇ શકે. તેમાંથી એક આમળ, બીજો, વચમાં અને ત્રીજો પાછલ રહે છે. ન્યારે સખમરીનને પાણીની અંદર લઇ જવાને માટે વજનને વધારવાની જરૂર હોય છે ત્યારે તે હોજ પાણીથી ભરી દેવામાં આવે છે.

એક સાધારણ નાવ પોતાના કદથી પાણીના જેટલા વજનને હઠાવી શકે છે તેટલુંજ વજન ભરીને તે પાણી ઉપર તરી શકે છે. એને માટે સખમરીનને ઉડી બનાવવામાં આવે છે કે જેથી તે કદમાં તે મોટી થાય પરંતુ વજનમાં હલકી રહે. એથી અધિક પાણી કાપવાને અને અધિક બોળે ભરી શકવાને યોગ્ય થઇ જાય. ન્યાં સુધી નાવમાં ભરેલું વજન પાણી કરતાં હલકું હોય છે ત્યાં સુધી તે જળની ઉપર તરતું રહે છે અને પાણી કરતાં અધિક વજન થતાં તે પાણીમાં ડુબી જાય છે. જે સખમરીનને પાણીમાં ડુબકી ખાવાની જરૂર જણાય તો આ નિયમ પ્રમાણે તેના ખાલી હોજોમાં જેટલી કુશ્મણની જરૂર પડે તેટલું પાણી ભરી દેવામાં આવે છે, ન્યારે તેને ઉપર લાવવાની જરૂર જણાય ત્યારે પાણીને પાવવતી બહાર કાઢી નાંખવામાં આવે છે. એથી નાવનું વજન ઝોજાં થાય છે અને તેથી તે પાણીની ઉપર તરવા મરિ છે. ન્યારે જેખિનને અધિક ઉંચું લઇ જવું હોય છે ત્યારે તેમાંથી ભારે હવાને બહાર કાઢીને હલકી ગેસ ભરી દે છે અને કેટલુંક વજન કાઢી નાંખવામાં આવે છે, જેથી તે હલકું થઇને ઉપર ઉંચું ચઢી શકે છે. એવીજ રીતે તેને નીચે લાવવાને માટે હલકી ગેસ કાઢી નાંખીને ભારે વાયુ ભરી દેવામાં આવે છે, જેથી તે નીચે આવી શકે છે. એજ પ્રકારે સખમરીનને પણ ભારે કે હલકી કરીને નીચે ઉપર લઇજઇ શકાય છે. જેખિનનો ચાલવાનો આધાર વાયુ છે, અને સખમરીનને ચાલવાનો આધાર પાણી છે. પણ બંનેને માટે નિયમ એક છે.

પાણીની અંદર સખમરીનને કાંઇ નિશ્ચિત ઉંડાઇમાં રાખવાને માટે ધણી કડિનતા પડે છે; કેમકે જોરથી ચાલતી વખતે તે નીચે ઉપર ચલાં કરે છે. તે સિવાય થોડું ચાલધારે પાણી તેમાં ભરાઇ જવાનો પણ ભય રહે છે. એથી સખ મરીનના હોજોના ખૂણામાં એક પ્રકારનું રબ્બર લગાવેલું રહે છે, જે ઇમ્મિગ્રેટ ઉંડાઈ પર જઇને કાંણાને ઉઠાડી દેવામાં આવે છે જેથી તેમાંનું પાણી નાવની બહાર નીકળી જાય છે અથવા અંદર આવી શકે છે એથી નાવ ઉપર કે નીચે જઇ શકતું નથી. પણ ધારેલે ટેકાણે ટકી શકે છે. પાણીની શક્તિ સર્વ જગ્યાએ એક સરખી હોતી નથી. જેટલી ઉંડાઈ વિશેષ હોય છે, તેટલી પાણીમાં શક્તિ પણ વધારે હોય છે. એથી આ રબ્બરને હોજના કાંણામાં એવા પ્રકારે લગાવે છે કે તે એક ખાસ જોરથી કાંણાને ઉઠાડી દે છે. એ ખાસ જળ ખાસ ઉંડાઈ પર હોય છે; એથી ખાસ ઉંડાઈપર નાવ પહોંચતાંજ કાંણું ઉઠાડી જાય છે.

ન્યારે વજન એક જગ્યાએથી લઇને બીજી જગ્યાએ મૂકવામાં આવે છે ત્યારે, તે વજન લઇ લીધેલી જગ્યા તરફ હલકાપણું થઇ જવાથી નાવનો તે બાજુ બીજી તરફથી ઉંચો થઇ જાય છે. ત્યારે તે વજનની જગ્યા ઉપરના હોજમાંથી સાચી બાલુની જગ્યાના હોજમાં પાણી ભરી દે છે, જેથી નાવ સીધું રહે છે. આ નાવમાં સત્રુનાં વહાણો ઉપર હુમલા કરવાને માટે ટોરપીડો નામનાં સજ્જ હોય છે. ટોરપીડો ભારે વજનની હોય છે. તેને

રાખવાને માટે ખાસ જગ્યા હોય છે. ન્યારે તે છોડવામાં આવે છે ત્યારે નાવની તે બાજુ દલકી યઈ નય છે અને બીજી બાજુ ઉંચી યઈ નય છે તેથી તે તરફ પાણી ભરી દેવામાં આવે છે.

ઉપર કહ્યું તેમ સજમરીનને ચલાવવાને માટે પાણીની ઉપર તો તેડનું એંજન કામમાં લેવામાં આવે છે અને અંદર વીજળાની બેટરીથી કામ ચાલે છે. તેમ અને વરાળનું એંજન ચલાવવાને માટે અગ્નિની જરૂર પડે છે. અગ્નિ તેમને ગેસ બનાવીને તેમાં એવી શક્તિ પેદા કરે છે કે તે એંજનના પિસ્ટન નામના પુર્ણને ઠોકર દઈ દબને આમ તેમ ચલાવી શકે છે. આ પ્રકારે વરાળથી ચાલનાર એંજનને માટે પણ પાણીની વરાળ બનાવવાને માટે અગ્નિની જરૂર પડે છે, અગ્નિ પેદા કરવાને માટે એક્સિસન નામના ગેસનું હોતું જરૂરનું છે. આ ગેસ વાયુનો એક અંશ છે, અને તેથી અગ્નિ સજાવવાને માટે પવનનું હોવું પણ જરૂરનું છે. પવન સિવાય અગ્નિ બળી શકતો નથી.

સજમરીન ન્યારે જળની અંદર રહે છે સારે તેમાં રહેનાર મનુષ્યોના શ્વાસોચ્ચાસને માટે વાયુનો સંગ્રહ કરી રાખેલો પડે છે. આ વાયુ વડે તે જ્વલિત રહે છે. ન્યારે તે એકઠો કરેલો પવન બગડી નય છે, ત્યારે વખત મળતાં તે ઉપર આવે છે અને તે બગડેલા પવનને બહાર કાઢી નાંખીને તેની જગ્યાએ શુદ્ધ હવા ભરવામાં આવે છે.

આ નાવમાં જગ્યાની તાજી રહે છે. જેથી વાયુ રાખવાનું સ્થાન પશુનાનું હોય છે. એથી એકઠ કરેલી હવાને ઘણી હોંચિયારી અને તંગીથી કામમાં લેવી પડે છે; કેમકે જેટલા વખત સુધી આ હવાને રાખીને લોક ખાસ લઈ શકે તેટલાજ વખત સુધી પાણીની અંદર સજમરીન રહી શકે છે; અને નાવની વધુ ખુબી તો એમાં છે કે તે અધિક વખત સુધી જળની અંદર રહી શકે. એથી આ એક સંઘરી રાખેલી હવાનો સ્વાસ લેવાના કામ સિવાય બીજા કામમાં ઉપયોગ થઈ શકતો નથી. તેમ જ વરાળનું એંજન ચલાવવામાં દેવતા સજગાવવાને માટે આ હવાનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો નથી.

જેથી પાણીની અંદર નાવને ચલાવવાને માટે એવું એંજન નોંધએ કે જે અગ્નિ સિવાય ચાલી શકે. એવું એંજન વિજળાનુંજ હોઈ શકે છે. એથી આ નાવમાં વિજળાની શક્તિવાળી બેટરી રાખવામાં આવે છે. તેની સાથે વીજળાથી ચાલનાર એક મોટર એંજન હોય છે. તેમાં વિજળી ભરનાર વિજળીનું એક ગ્રાઇનમાં (Dynamo) પણ રહે છે. ત્યાં સુધી નાવ જળની ઉપર વાયુમાં રહે છે ત્યાં સુધી તેને તેડવાણું એંજન ચલાવે છે. એજ એંજન વિજળી ઉત્પન્ન કરનારી કળ, ગ્રાઇનમે, તે પણ ચલાવે છે. અહીં ગ્રાઇનમે વિજળા ઉત્પન્ન કરીને તેને બેટરીમાં એકઠું કરી કરે છે. ન્યારે નાવ પાણીની અંદર હુલકી મારે છે, ત્યારે તેલનું એંજન બધ યઈ નય છે, અને બેટરીમાં એકઠી થયેલી વિજળાને ઉઘાડવામાં આવે છે જેથી વિજળાનું એંજન અર્થાત મોટર ચલાવા માંડે છે અને પોતાની શક્તિથી નાવને પણ ચલાવવા માંડે છે. ન્યારે બેટરી કામ કરતી હોય છે ત્યારે કેટલોક પ્રાણ નાશક ગેસ તેમાંથી નિકળે છે, આ ગેસ એક બધ જગ્યામાં એકઠો કરવામાં આવે છે, જે ઉપરગત્ય ત્યારે કાઢી નાંખવામાં આવે છે.

હવે સજમરીનમાં રાખેલાં કેટલાંક અદ્ભુત યંત્રોની વાત સાંભળો.—

ટોરપીડો—સજમરીનમાં યત્ન ઉપર દુબમો કરવાને માટે એક પ્રકારનું રણ રાખવામાં આવે છે, તેને ટોરપીડો કહે છે. તેના દેખાવ સજમરીનને મળતો છે, તે કાંઈ વીસ

શીટ લાંબી અને દોઢ શીટ પહેળી હોય છે. તે લોદાની અને છે, અને પોલી હોય છે. તેના પોલાણમાં ધણીજ દારૂ ભરવામાં આવે છે. એની એક પાલુ એક નાનું એજને રહે છે. તેની બગલમાં વાયુ દબાઈને ભરાઈ રહે છે. ન્યારે ટોરપીડોને તેની જગ્યાએથી છોડવામાં આવે છે, ત્યારે એજને વાયુની સક્રિયતા આલવા લાગે છે, અને તેની પાછળ લગાવેલા ડાંડાને ચલાવીને ધણીજ ઝડપથી તેને આગળ ફેકે છે. તેની ગતિ ચરઆતમાં દર કલાક ૫૦ માર્કલની થાય છે પણ આગળ જતાં ઘટી જાય છે. ન્યારે ટોરપીડો કોઈ કંઈક પદાર્થને અથડાય છે ત્યારે તેમાં ભરેલા ૫૦ મણુ દારૂ ગ્રેનામાં એકદમ અગ્નિ સળગે છે. અને તેના ધમાકાથી મોટાં ભયાનક તોફાન થાય છે. કે જે મોટાં મોટાં જહાજોને એક મધ્યવારમાં ચક્રચૂર કરીને પાતાળમાં પહોંચાડી દે છે.

પેરિસ્કોપ—જે કે વિજ્ઞાનવેત્તાઓને એ વાતની પણ ખબર છે કે સૂર્યનું તેજ પાણીમાં પણ વાયુની માફક જઈ શકે છે. પરંતુ તેઓ હજી સુધી બાણી શક્યા નથી કે પાણીની અંદર સૂર્યના તેજથી કેવી રીતે કામ લેવું. કેમકે હલકા પદાર્થ વાયુમાંથી નીકળીને જ્યારે તે તેજ બારે પદાર્થ પાણીમાં પ્રવેશ કરે છે ત્યારે તેના કિરણો વાંકાં થઈ જાય છે એથી કંઈનો પદાર્થ કંઈ જોઈ શકાય છે. એથી પાણીની અંદર રહીને પાણીની બહારના પદાર્થોને જોવાને માટે સજ્જમરીનમાં પેરિસ્કોપ નામના યંત્રથી કામ લેવું પડે છે. આ યંત્ર દૂરબીનના નિયમોના આધાર પર બનાવવામાં આવ્યું છે. નાવની ઉપર એક લાખો નળ લગાવેલો હોય છે. જેની ટોચ ઉપર એક ત્રિદાણુ શીશો લગાવેલો રહે છે. આ શીશો વડે પાણીની ઉપરની સઘળી વસ્તુઓનો દેખાવ પાછપમાં ચઢીને નીચે સજ્જમરીન સુધી જઈ શકે છે. પાછપમાં એક બીજો ત્રિદાણુ શીશો લગાવેલો હોય છે જે આ દેખાવને એક તેજ દૂરબીન સુધી પહોંચાડે છે, ત્યારે આ દૂરબીન દ્વારા સજ્જમરીનના એક ફીસર સર્વ વસ્તુઓને દૂર સુધી જોઈ શકે છે પાછપને નીચે ઉભો પણ કરી શકાય છે. જેથી નાવ ગમે તેટલું નીચે જવા છતાં પણ તે પાણીની ઉપર રહી શકે. ભરતી વખતે પાણીની જાલકા પાછપની ટોચપર લગાવેલા શીશો પર પડે છે જેથી તે બહારની, વસ્તુઓના કિરણો નીચે સુધી પહોંચતાં નથી, એ અડચણોને દૂર કરવાને માટે પાછપની ટોચ પર એક શીશીમાં રિપરિટ રાખવામાં આવે છે. તે પાણીની જાલકાને હડાવી દે છે. વાયુમાં રિપરિટ વરાળ બની જાય છે અને પોતાની સાથે પાણીનાં ટીપાને પણ વરાળ બનાવી તે ઉડાડી દે છે. ખરૂં કહીએ તો પેરિસ્કોપ એ સજ્જમરીનની આંખ છે. જેમ આંખ વિનાનો આંધળો મનુષ્ય કંઈ કરી શકતો નથી તેમ સજ્જમરીન પણ પેરિસ્કોપ સિવાય શક્તિહીન અને નિરૂપયોગી છે.

મનુષ્યના જીવનને માટે ઓક્સિજન ગેસ હોવો જરૂરનો છે. વાયુમાં આ ગેસનો અંશ થોડો ધણો પણ હોય છે; જેના મનુષ્ય ઓક્સિજનથી મિશ્રિત વાયુમાં જીવતો રહી શકે છે. શ્વાસની સાથે મનુષ્ય એક પ્રકારનો ઝેરી ગેસ કે જેને કાર્બન ડાયક્સાઇડ કહે છે, તેને બહાર કઢાડે છે. સજ્જમરીનમાં રહેનાર મનુષ્ય, તાજા વાયુ ન પહોંચવાથી, એકજ કરેલી હવામાં શ્વાસ લઈને ઓક્સિજનનો ઉપયોગ કરે છે, અને ઝેરી હવાને બહાર કાઢ્યાં કરે છે. એથી ઝેરી હવા વધુ યઈ જવાનો ડર રહે છે, જેથી તેનાથી બચાવવાને માટે કાર્બિકસાઇડ નામનો પદાર્થ રહેવાની ઝોરડીમાં રાખવામાં આવે છે. આ પદાર્થ

શુદ્ધ એ છે કે તે ઝેરીલી હવાને ખેંચીને / પોતાનામાં ભેળવી લે છે, જે તે માણસોની પાસે પહોંચી શકતી નથી.

સખમરીનની બંદર બોબન વિગેરે વીજળી વડે બનાવવામાં આવે છે નથી કોઈ પ્રકારે ધુમાડી નીકળે નહીં.

આકિસજનગેસનો અંશ ખાસ લેવાના કામમાં આવી ગયો અને વાયુ ઝેરી થયો છે કે નહીં, તેની ખચર ધોળા ઉદરો મારફતે થઈ શકે છે નાના નાના દરોમાં એ શુદ્ધ છે કે ઝેરીલી હવાને લીધે તે બેરથી જીમરાણુ કરી નાશનાસ કરે છે જેથી તેના રક્ષક મનુષ્યોને જણાય છે કે વાયુ ઝેરી થયો છે અને નાવને ઉપર લાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આથી સખમરીનમાં ઉંદરનું હોયું એ પણ અનિવાર્ય છે,

જગન્નાથ ખન્ના.

સ્ત્રીઓની જવાબદારી.

સ્ત્રીઓને કેવું અને કેવા પ્રકારનું શિક્ષણ આપવું બેઠએ એ વિષે આજે અનેક સ્થળે ચર્ચા થતી બોવામાં આવે છે. મોટી મોટી પાઠશાળાઓ અને હોલેજો સ્થાપન કરી તેને ઉચ્ચ પ્રકારનું શિક્ષણ આપવાની બલામણુ ધણા વિદ્વાનો કરતા બોવામાં આવે છે. પરંતુ સ્ત્રીને માથે શુદ્ધ કારભાર ચલાવવાની જે મોટામાં મોટી જવાબદારી છે તેનું શિક્ષણ તેને જ્યાં સુધી આપવામાં આવતું નથી ત્યાં સુધી સર્વ પાઠશાળાઓ અને હોલેજો નકામી છે. જે માણસને એકો હુંદતજ આવડતો ન હોય તેને એકદમ બી. એ. કે. એમ. એ. બનાવવાની વાતો કરતી એ મૂર્ખતાજ છે.

વળી જેનું જે કામ હોય તેજ તે કામ કરી શકે છે. સ્ત્રીઓને પોતાના ઘરનો કારભાર ચલાવવાનું કાંઈ ઓછું છે કે પછી તે બીજાં કામ કરી શકે ? સ્ત્રીઓને યુનિવર્સિટીનું શિક્ષણ આપી બી. એ. બનાવી હોય અને પરણ્યા પછી સાસરે જઈ સ્વેચ્છ કરતા આવડતી ન હોય તો પછી તે પોતાના પતિની પ્રીતિ શી રીતે સંપાદન કરી શકવાની ? સ્ત્રીએ પતિની પ્રીતિ સંપાદન કરવાને માટે જેનું વર્તન રાખવું બેઠએ તેનું શિક્ષણ આપવાને બદલે સમાજ સેવાનું આપેનું શિક્ષણ કેટલું બધું ઉપયોગી થઈ પડવાનું ? ઘણી સ્ત્રીઓ ઇન્જીએટ થાય છે. એલ. એલ. બી. સા પાસ થાય છે તો પછી તેને વકીલાત કરવાની સનદો કેમ આપવામાં આવતી નથી ? કારણકે તેનું વકીલાત કલવાનું કામજ નથી. જે માણસનું જે કામ હોય તેજ તે કરી શકે છે. સ્ત્રીઓએ પોતાનો શુદ્ધસાર શી રીતે સર્વોત્તમ પ્રકારે ચલાવવો બેઠએ, તેવું શિક્ષણ જે વડે મળી શકતું હોય તેજ ખરું શિક્ષણ છે.

૧ પતિની સાથે તેની પલિનું શુ કર્તવ્ય છે.

૨ પતિ અને પલિ વચ્ચે કેવા પ્રકારનો પ્રેમ હોવો બેઠએ.

૩ સ્ત્રીએ પોતાનું ચરિત્ર કેવું રાખવું બેઠએ.

૪ સતિત્વનું ખરું રહસ્ય સ્ત્રીએ સમજવું બેઠએ.

૫ પતિની સાથે તેનાં સંબંધીયો સાથે, પ્રિયેરનાં સગાં સાથે, તેમજ તેવાંજ અનેક

માણસોની સાથે તેણે જેનું વર્તન રાખવું બેઠએ.

૬ આવક અને ખર્ચની વ્યવસ્થા શી રીતે રાખવી.

૭ નવરાક્ષનો વખત કેવા કામમાં ગાળવો બેઠએ.

૮ ખાળકાને કૃપી રીતે ઉછેરવાં નોંધ્યો.

૯ ગર્ભવંતિ સ્ત્રીનું કર્તવ્ય અને ધાવણાં ખાળકાનું પાલન શી રીતે કરવું નોંધ્યો.

વિગેરે અનેક એવા વિષયો છે કે જેનું સ્ત્રીઓને શિક્ષણ આપવાની જરૂર છે.

સ્ત્રીને ઉત્તમ પ્રકારનું શિક્ષણ આપેલું હોય તોજ તેનો ગૃહસંસાર સુખી નિવડે છે. ભવિષ્યમાં ઉત્તમ પ્રકારના ચારિત્ર્યવાળી પ્રજાની જરૂર હોય તોજ સ્ત્રીઓને ઉત્તમ પ્રકારનું શિક્ષણ આપવું નોંધ્યો. સ્ત્રીઓને માટે તેના પોતાનાજ ઘર સંસારને ચલાવવાની કટલી મોટી જવાબદારી છે તેનો જો આપણે વિચાર કરીશું તો જણાશે કે, તેને માટે આ સંસારમાં મોટામાં મોટી જવાબદારી છે.

પોતાના ખાળકાને ભવિષ્યમાં મહાન પ્રજા યથા શકે તેવાં બનાવવાનું જો તે ધારે તો તે બનાવી શકે તેમ છે. આજે દરેક કુટુંબમાં લગભગ સેંકડે ૯૦ કુટુંબો અગાન સ્ત્રીઓના કલેશથી સર્જા કરે છે. આ બધું કારણ તેને જે પ્રકારનું શિક્ષણ આપવું નોંધ્યો તે અપાતું નથી તે છે.

સાવિત્રી જેવી સતિયો કે જેણે પોતાના સતિત્વના પ્રભાવથી પોતાના મરી અથવા પતિને જીવતા ક્યાં હતા, સીતા જેવી સતિ કે જે પોતાને અનેક પ્રકારની સુખ સંપત્તિ અને રાજ વૈભવ પ્રાપ્ત હોવા છતાં પણ પતિના દુઃખે દુઃખ વેડી વન વન રહ્યા અને કાંદાને ખાતી વધકલ પહેરી દુઃખ વેઠવા તૈયાર થઈ હતી, તેવી સતિયો આજે ક્યાં છે. તેવું શિક્ષણ આપવાની જરૂર છે. પ્રાપ્ત વૈભવને પણ જે પતિના શુભની આગળ તુચ્છકારી કાઢનારી છે, અને પતિને દુઃખી જોતાં પોતે જરા પણ સુખને ધમ્મજી નથી પરંતુ તેજ દુઃખને પોતે સહન કરવા અને પતિની હાયા તરીકે રહેવા કષ્ટમ થાય છે એજ પતિસેવા અને ખર્ચ સતિત્વપણું છે.

આજ તો ન્યાં નોંધ્યું હાં સ્ત્રીઓ પોતાની વાસનાઓ પુરી કરવાને માટે જ્યાં પ્રકારનાં વસ્ત્રો, ધરણી, વિગેરે પદાર્થો મેળવવા પતિને સતાવ્યાં કરતીજ જણાયો. બિચારા ધણીને મહા મુશ્કેલીએ ૧૨-૧૫ કે ચાલીસ રૂપિયા કદાચ મહિને દહાડે પગાર મળતો હોય અને તેમાં પરાણે પુર કરતો હોય, છતાં પણ ધણી સ્ત્રીઓ તેને રંજકમાં કરે છે, અને તેના કંઠાસથી થાડી ધણી માણસો દેવું કરીને પણ સ્ત્રીને મંત્રાપવાની ખાતર ધરણી વિગેરે કરાવી તેની વાસનાઓ પુરી પાડી પોતે આખી જીંદગી દુઃખમાં ગાળ્યાં કરે છે. આ પ્રકારનું વર્તન ખરેખર ધિક્કારી કાઢવા જેવું છે.

પુરપોતું કામ સમાજ સેવા કરવાનું છે ન્યારે સ્ત્રીઓનું કામ તો ગૃહ સેવા કરવાનુંજ છે. સ્ત્રી, એ ઘરની લક્ષ્મી તુલ્ય છે. જેમ ગૃહલક્ષ્મી સિવાય ઘરનું કદી પણ કામ ચાલી શકે તેમ નથી. તેમ જી સિવાય ગૃહસ્થાશ્રમના સુખ અને શાંતિનો અનુભવ મળતો નથી. અને તે સર્વનો આધાર સ્ત્રીના સદ્ગુણ ઉપર છે. ઘરના કામો ઉપર પુરપ ભક્ષ આપી શકતો નથી, ન્યારે આખો દિવસ અને રાત સ્ત્રીને ઘરમાંજ રહેવાનું હોવાથી તેના સહજો ભાર સ્ત્રીઓને માથે છે. અને જ્યો તેને ઘરનાં દરેક કાર્ય મંભાજનપૂર્વક અને વ્યવસ્થાસર કરવાની મોટામાં મોટી જવાબદારી છે.

શુદ્ધિવાળી, ધરંકામમાં ચતુર અને ગંભીર પ્રકૃતિની સ્ત્રીજ ગૃહિણી નામને યોગ્ય છે. જે સ્ત્રીઓ પોતાનાજ સુખ અને સ્વાર્થની તરફ ધ્યાન આપે છે, જે ખીજને સુખી કરીને સુખી થવાનું જણતી નથી, જે ખીજના સુખને માટે પોતે જરા પણ હાનિને સહન કરતી નથી તે સ્ત્રીઓ ગૃહિણી નામને મિલકુલ લાયક નથી. તેને પ્રજાનું સુખ મળતું નથી. તેમજ

તેના સૌભાગ્યમાં પણ વધારો થતો નથી પણ ઉલટું નષ્ટ થઈ જાય છે. જે શ્રીઓ ખીજને સુખ આપીને પોતે સુખી થાય છે, જે ખીજને પ્રથમ ખરાલીને પોતે ખાય છે, જે ખીજને સુખ આપવાને માટે પોતાના સુખનો ભોગ આપી શકે છે, એવી શ્રીઓનું યથાર્થ ગૃહિણી થઈ શકે છે અને પોતે તથા પોતાના પરિવારને સુખ અને શાંતિ આપનારી થાય છે.

ગૃહિણીને માટે ધણીજ ભારે જવાબદારી છે. ધરની લલાછ યા બુઝાઈ સર્વનો આધાર ગૃહિણીના ઉપર છે. સ્ત્રી જે ધરકામમાં ચતુર ન હોય તો તે કુટુંબને વારંવાર નુકસાનને સહન કરવું પડે છે. સ્ત્રીમાં જે ગુણો હોવાની જરૂર છે તે ગુણો જે તેનામાં ન હોય તો ધરને બદલે સ્મરણ બની જાય છે. સ્ત્રીમાં દયા, ક્ષમા, કર્તવ્યનું જ્ઞાન, સરળતા, સત્યનિષ્ઠા, ખીજના દુઃખમાં ભાગ લેવો વિગેરે ઉત્તમ ગુણો હોવાની ખાસ જરૂર છે. શ્રીએ કદી કોઈ પણ અયોગ્ય કામ ન કરવું જોઈએ. કદી ભૂલથી કોઈ અનુચિત કામ થઈ જાય તો તેને માટે બેદ પ્રકટ કરીને ફરી તેની ભૂલ ન થઈ જાય તેને માટે સાવધાન રહેવું જોઈએ. શ્રીએ પોતાનું રક્ષણ કરવાનું જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ કારણકે આખા ઘરનું રક્ષણ અને વ્યવસ્થા કરવાનું જેનું કામ છે તેને પોતે પોતાનું રક્ષણ ન કરી શકે તેમ હોય તો પછી ખીજનું રક્ષણ શી રીતે કરી શકે તેમ છે. શ્રીએ પોતે પોતાને ખરાબ કામોથી ન રાખી શકે તો પછી તે ધરના ખીજ લોકોને અયોગ્ય કામ કરતાં કેવી રીતે અટકાવી શકવાની? તેથી સ્ત્રીનામાં આત્મરક્ષણ અને આત્મશાસન (પોતાના મનને વશ રાખવું તે) આ બે ગુણ હોવા એ ધણીજ જરૂરનું છે.

સ્ત્રીનાં અનેક પ્રકારના કર્તવ્ય છે, પણ તે સર્વમાં ઉપરના બે ગુણો હોવા એ વિશેષ જરૂરનું છે. ધરની વ્યવસ્થા ખરાબર રીતે રાખવી, અને થોડા ખર્ચમાં મારી રીતે ગૃહ-વ્યવહાર ચલાવવો એ સ્ત્રીને ખાસ શીખવાનું છે. પોતાના પતિની જોડેથી આવક હોય તે અનુસાર ખર્ચ કરીને થોડી ધણી રકમનો પણ સંચય કરવાની ટેવ રાખવી જોઈએ. એમ કરવાથી આગળ દુઃખ ભોગવવું પડતું નથી. ઘણે ભાગે દરેક જગ્યાએ નજર નાખીશું તો જણાશે કે, ધણીજ પૈસાવાળા માણસો ઉણક ખર્ચ કરવાને લીધે થોડાજ દિવસમાં પાચમાસ થઈ ગયેલા હોય છે. ધરમાં ધણી વખતે નકામાં ખર્ચ કરવાની ટેવ પડી ગયેલી હોય છે, જેમાંનાં કેટલાંક તો એવા હોય છે કે જે કોઈ પણ રીતે અટકાવી શકાય તેવા હોતા નથી. પરંતુ જે ધરની ગૃહિણી સાવધાની રાખે અને છુદ્ધિપૂર્વક કામ કરે તો ધણીજ કામોમાં ચતા નકામાં ખર્ચનો ખયાલ કરી શકે તેમ છે. દરરોજ ધરમાં કેટલું ખર્ચ થાય છે, કઈ વસ્તુમાં વધુ ખર્ચ કરવાથી પાછળથી તંગી પડે છે, કઈ વસ્તુની ખાસ જરૂર છે, કઈ વસ્તુ ન હોય તો ખૂણ ચાલે તેમ છે, ધરની કઈ કઈ વસ્તુઓ સંભાળ ન રાખવાથી ખગડી જાય તેમ છે, કઈ કઈ ખાવા પીવાની વસ્તુઓમાં એકાં ખર્ચ કરવાથી અથવા તો થોડા દિવસ પછી ખર્ચ કરવાથી ધરનો વ્યવહાર ઉત્તમ-પ્રકારે ચાલી શકે તેમ છે, ગૃહિણીને એ સર્વ વાતનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ. કેટલીક વસ્તુઓ એવી હોય છે કે દરેક વખતે તેની જરૂર પડતી નથી, પરંતુ કોઈ કોઈ વખતે અચાનક તેની જરૂર પડે છે, એવી સ્ત્રીને સમજદારીને રાખી મૂકવો જોઈએ એથી જરૂર પડે કંઈ કામ આવે. જરૂર વખતે કેટલી વસ્તુઓ ધણી કીંમત આપવા છતાં પણ મળી શકતી નથી. કઈ વસ્તુઓ કેવી રીતે ઉપયોગ થાય છે, કઈ બીજ

અસાધવાનીથી પડી રહેલી છે, કઈ વસ્તુ જગદી બળ તેની છે, ધર સાફ છે કે નહિ, ધરની કઈ વસ્તુ કઈ જગ્યાએ રાખવી વધુ ઉત્તમ છે. વિગેરે વિષયોને માટે સ્ત્રીનું ધ્યાન હંમેશાં રહેવું જોઈએ. ધરકામ પણ વ્યવસ્થાપૂર્વક અને નિયમસર કરવાની જરૂર હોય છે. વ્યવસ્થાપૂર્વક કામ કરવાથી તે સહેજમાં અને યોગી મહેનતથી સિદ્ધ થઈ જાય છે. જ્યારે અનિયમિત કાર્ય કરવાથી અનેક વિદ્ધ અને આચર્યો વેડવી પડે છે, કાંઈ પણ કામ નિયમસર ક્યાં સિવાય બરાબર રીતે સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. જે વસ્તુને જ્યાં રાખવાની ખાસ જરૂર હોય લાંબા નેતે રાખવી જોઈએ. અવ્યવસ્થાપણે મુકવાથી જોઈએ તે વખતે તે ચીજો જઠતી નથી, અને નેતે શોધવામાં મુશ્કેલી પણ વ્યર્થ સુમાવેલો પડે છે, અને કાંઈ વખતે તો વખતસર ને ન મળી આવવાથી ઘણું નુકશાન વેડવું પડે છે એવી સર્વ કામ વ્યવસ્થા પૂર્વક કરવાની ટેવ રાખવી એ સ્ત્રીને ખાસ જરૂરનું છે. નાવ ચલાવનાર નાવિકના જેટલીજ જવાબદારી ધર સંસાર ચલાવનાર સ્ત્રીની છે, બંનેને સરખું જોખમ છે. જો નાવિક શુદ્ધિમાન અને ચતુર હોય છે, તો તે ધણીજ સહેલાઈથી નાવનું તોફાનમાંથી રક્ષણ કરી શકે છે, તેવીજ રીતે ગૃહિણી પણ જો ચતુર અને શુદ્ધિવાળી હોય છે તો ઘણા સંકટોમાંથી પણ પોતાનો વ્યવહાર સર્વોત્તમ પ્રકારે ચલાવી શકે છે. જેવી રીતે વહાણ ચલાવનાર મુકનીતને દરેક સમયે સાવધાની રાખવી પડે છે, જો સાવધાની ન રાખે તો અનેક દુઃખને ખમવું પડે છે અને વહાણને કુળવાનો પ્રસંગ આવી જાય છે, તેવીજ રીતે જો ગૃહિણી ધરના સર્વ કામોની તરફ નજર ન રાખે તો ધરનું સત્યાનાશ થવામાં કાંઈ પણ સંદેહ રહેતો નથી. તેણે ધરના દરેક માણસ ઉપર દેખરેખ રાખવી જોઈએ કે સર્વે પોતપોતાનું કામ બરાબર કરે છે કે નહિ. સોષને બંદોબસ્ત તો તેણે જાતેજ કરવો જોઈએ. બજારમાંથી મંગાવેલી વસ્તુઓ તો તેણે જાતેજ તપાસવી જોઈએ અને તેનો વિસામ રાખવો જોઈએ. જે વસ્તુઓને ખાવાથી નુકશાન કે રોગ થાય તેમ હોય તેવી વસ્તુઓને ઘમાંજ ન લાવવા દેવી જોઈએ. ઘણી વખતે ઘણા લોકો ખાવા પીવાની વસ્તુઓ સોંધી ખરીદે છે. એવી ઝડપી ઈર્ષમતમાં સહેલી કે જગડેલી ખરાબ વસ્તુઓને ખરીદી લાવવાથી જો કે પૈસાનો બચાવ થાય તે વાત ખરી છે, તો પણ તે વસ્તુઓ ખાવાથી ધરના માણસો માર્દ પડે છે, ત્યારે તેને સારું કરવાને વૈદ્ય પ્રક્ટરોમાં ઘણું ખર્ચ કરવું પડે છે માટે ખાવા પીવાના પદાર્થોને સ્વચ્છ અને સારા રાખવાને માટે સ્ત્રીએ પૂરેપૂરું ધ્યાન આપવું જોઈએ. ધરના દરેક પણ માણસને રોગ થાય તો તેની ચાકરી કરવામાં કે દવા કરવામાં સ્ત્રીએ જરા પણ વિધવ ન કરવો જોઈએ. વૈદ્ય પરેજી પાળવાની છે, અને જે પ્રકારનો બોગક આપવાનું હશે તેજ પ્રકારનો બોગક આપવામાં ને પરેજી પગાવવામાં સ્ત્રીએ ખાસ ધાન્ય રાખવી જોઈએ, ગૃહિણી-જે ધરની મૂખ સ્ત્રી છે તેણે ખીજા કામ ખીજા સ્ત્રીઓને સોંપી પોતે તો તેની સુશ્રાવા કરવી જોઈએ.

ઘણી સ્ત્રીઓ નાનાં કાર્યોમાં દેખરેખ રાખતી નથી, ને કહે છે કે એ કામ ઉપર હક્ક ન આપવાથી પણ ચાલી શકે, પણ આ પ્રકારનું આગ્રહ તેણે કરવું જોઈએ નહિ. તેણે તો ધરનાં દરેક કામ તરફ ધ્યાન આપવું જોઈએ. નહીંતો ઘણીવાર નશ્વરું કામ બગાડવાથી પણ ઘણી વખતે અનેક વિધ્નો આવી પડે છે.

જેના ઉપર ધરનો સંપૂર્ણ હક્ક છે, તેણે ઉઝાંઝળાપણું રાખવું જોઈએ નહિ. પણ હરેક યંત્ર જોઈએ, અને જો તે કંઈક ન હોય તો ધરનાં ખીજાં માણસો આગળ તેના

કર કે ભારખોજ રહેતો નથી અને જેથી તેના કહેવા પ્રમાણે કોઈ આવતું નથી. જેથી એવું વર્તન રાખવું જોઈએ કે ઘરનાં બીજા માણસો તેનું કંઈ માને અને તેના ગીરવને સમજે. નોકર વગેરે સાથે એવી રીતે વર્તવું જોઈએ કે જેથી તેમના આગળ તેનું માન જળવાય. તેમની સાથે છુટથી વર્તવાથી નોકર લોડા તેના ભારખોજ રાખતા નથી, માટે તેમની સામે જોઈએ તેટલીજ વાત કહી, અને તેમના દરેક કામની તથાસ રાખવી.

તેણે પોતાનાં બાળકોના મન ઉપર નાનપણમાંથીજ ઉંચા સંસ્કારો નાંખવા જોઈએ. બાળકોના કામત હુલો ઉપર સારા સંસ્કારો અને ઉંચા આદર્શોના ચિત્ર અંકિત કરવાથી તે મોટી ઉમ્મરની થતાં પણ સારા માર્ગે ચાલી શકે છે. તેણે બાળકોના શિક્ષણની તરફ તેમજ નાનપણમાં તેમના વર્તન તરફ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. તેમને હંમેશાં ખરાબ રહેતો જતાં અટકાવી સારા રહેતો અભાવવા જોઈએ.

ગૃહિણીનું કર્તવ્ય મળુંજ મોટું છે તેને આરી રીતે નિભાવવાને માટે ઘણી ચતુરાઈ અને શુદ્ધિ જરૂર છે. તેનામાં ધીરજ અને સહનશીલતાના ગુણોની અવરજ અવર આવ છે. ગૃહિણી એ બાળકોની જેમ રોહમણી માતા છે તેમ તેમને ઉત્તમ પ્રકારનું શિક્ષણ આપનારી છે. તેણે સર્વ પ્રતિ સરખો રોહ રાખી અને વાતસલ્ય રાખવું જોઈએ. કુટુંબના કોઈ માણસની વર્તણૂક સારી ન હોય તો તેને સુધારવાને માટે તેણે ઉપદેશ આપવો જોઈએ અને તેને સારો બનાવવો જોઈએ.

આ પ્રકારનું શિક્ષણ સ્ત્રીઓને આપવું એજ ખરું શિક્ષણ છે તેને વણવ અને બેરી-રદર બનાવવા કરતા મયાર્થ ગૃહિણી બનાવવી એ હજાર દરજ્જે શ્રેષ્ઠ છે.

અપૂર્ણ

પથરી.

પથરી—કૃત્રી, વાણી, પિત્તી અને વીર્યી એમ ચાર પ્રકારની પથરીઓ થાય છે. સઘળી પથરીઓમાં કદ સમવાથી કારણ છે પણ વીર્યી થયેલી પથરીમાં વીર્ય સમવાથી કારણ હોય છે.

વમન વિરેચન વિગેરે સ્વચ્છ કરવાની ટેવ વગરના અને અપચ્છ કરનારા પુરવતો પ્રક્રુપિત થયેલો કદ મૂત્રનો સંયોગ પામી મૂત્રશયમાં પ્રવેશ કરીને પથરીને ઉત્પન્ન કરે છે.

પૂર્વરૂપ—પથરી થવાની હોય ત્યારે મૂત્રશયમાં પીડા થાય છે, અન્ન વિગેરેની ઉપર અરુચિ થાય છે, પેશાબ કરવામાં કષ્ટ પડે છે, મૂત્રશયની ઉપરનો ભાગ, વૃષણ તથા લીંગ એઓમાં આકર્ષણ થઈને વેદના થાય છે, જ્વર આવે છે, જ્ઞાનિ થાય છે, અને મૂત્ર મોટા બકરાના જેવું ગંધાય છે માણસને પથરી થતા પહેલાં થનારા લક્ષણો થાય ત્યારે જે દોષથી પથરી થવાની હોય તે દોષને અનુમરતી વેદનાવાળું તે દોષને અનુમરતા વર્ણવાળું ધાતુ તથા મેહુ મૂત્રે છે અને તે પણ પદાર્થો પદાર્થો પેશાબ કરે છે.

સઘળા પ્રકારની પથરીઓનાં લક્ષણ—ત્યારે પથરી થાય ત્યારે પેશાબ કરતી વખતે કુટી, મૂત્રશય, સીનણી, અને લીંગ એઓમાંથી એકમા વેદના થાય છે. મૂત્રની ધારા અટકી અટકીને થાય છે, ઘણીવાર તો લોહીવાળો પેશાબ થાય છે, પેશાબ પીંખાઈ જઈને એક ધારો ન પડતાં આમ તેમ પડે છે. અને કાંઈ વખતે તો વાહુને લીધે પથરી મૂત્ર-

ના માર્ગમાંથી ખસી જાય ત્યારે ગોમેદ નામના પીળા મધુ જેવા રંગવાળો તથા રેતી વાળો સ્વચ્છ પેશાબ થાય છે. આવા માણસને દોડનાં, ઢેકનાં, પાણીમાં તરતાં, વાહનની પીઠ ઉપર બેસીને ચાલતાં અને ચાલીને જતાં વેદના થાય છે.

કફથી થયેલી પથરીનાં લક્ષણો—કફવર્ધક અન્નને ખાનારા માણસોને કફ, તે માણસના શરીરના અંદરના ભાગને અત્યંત ખરડી નાખી નિચેના ભાગમાં અતિ વૃદ્ધિ પામી, મૂત્રાશયના મહોડામાં રહીને સ્રોત (નળ)ને રોકી દે છે. આ માણસને મૂત્રાશય મૂત્રના પ્રતિધાતને લીધે જલ્દી ન જાતો હોય, બેદી ન જાતો હોય તથા મોથોથી વેદના સતી હોય તેમ બધા પામે છે, બારે થઇ જાય છે અને ટાઢા થઇ જાય છે, તેમાં પથરી સફેદ, રિન્ધ, મોટી અને કુકડાનાં ઈંડા જેવી અથવા મહુડાનાં ફુલ જેવી વર્ણવાળી હોય છે. આવી પથરીને કફની ઉત્પજ્જતાથી થયેલી સમજવી.

પિત્તથી થયેલી પથરીનાં લક્ષણો—પિત્તથી સંયુક્ત (મગેલો) થયેલો કફ કઠણપણાને પામી તથા ઉપર કલા પ્રમાણે અતિ વૃદ્ધિ પામી મૂત્રાશયના મહોડામાં રહી સ્રોતને રોકી દે છે. આ માણસને મૂત્રાશય મૂત્રના પ્રતિધાતથી તપ્મા દરે, ખેંચાય તથા ખભાં કરે, અને ક્ષારાદિકથી પડતી નાખતો હોય તેમ બધા પામે છે, અને તેને ઉષ્ણ માતના મનોરોગ થાય છે. એમાં પથરી કંઈક રાતી, પીળા આભામવાળી, કાળી, ભીકા-માના કળીયા જેવી અથવા મધના જેવા વર્ણવાળી હોય છે. આવી પથરીને પિત્તની ઉત્પજ્જતાથી થયેલી સમજવી.

વાયુથી થયેલી પથરીનાં લક્ષણો—વાયુથી સંયુક્ત થયેલો કફ કઠણપણાને પામી તથા ઉપર પ્રમાણે અતિ વૃદ્ધિ પામી મૂત્રાશયના મહોડામાં રહીને સ્રોતને રોકી દે છે. આ માણસ મૂત્રના પ્રતિધાતથી તીવ્ર વેદના પામે છે. અત્યંત પીડાવાથી દાંત કકડે છે, હુટીને ડબ્બાવાં કરે છે, લીંગને ચોળી નાખે છે, ગુદાનો સ્પર્શ કરે છે, અધોવાયુને ઉત્સર્જ કરે છે, અને લોંગમાં બળતરા થાય છે. તે માણસ જ્યારે પેશાબ કરે ત્યારે વાયુ, મૂત્ર તથા વિષ્ટા અત્યંત કષ્ટથી નીકળે છે. આમાં પથરી કાળી, ખરસટ, નીચી, ઉચી, કઠણ તથા દર્દવના ફૂલની પેટા કંટકોથી વ્યાપ્ત હોય છે. આવી પથરીને વાયુની ઉત્પજ્જતાથી થયેલી સમજવી.

ઉપર દહેલી ત્રણ પ્રકારની પથરીઓ ધણું કરીને બાળકને થાય છે, અને તે સહેજ કહાડી શકાય છે. બાળકો દિવસે ઉઘે છે, સિતાહિત પદાર્થોનું લક્ષણ કરે છે, અચ્છર્મમાં ખાય છે, અને ટાઢા, રિન્ધ, બારે તથા મધુર બદ્ધરોપર અતિ પ્રેમ રાખે છે. તેથી ધણે ભાગે આ ઉપર કહેલી ત્રણ પ્રકારની પથરીઓ તેમને થાય છે. એ બાળકોનાં મૂત્રાશયો નાનાં હોય છે, શરીરો નાનાં હોય છે, અને મૂત્રાશયોનાં માંસો વૃદ્ધિ પામેલાં હોતાં નથી, અર્થાત તેઓના મૂત્રાશયોની જગાઈ ખણી થોડી હોય છે, તેથી બાળકોની પથરી સહેજ કહાડી શકાય છે.

મોટાઓને વીર્યથી પથરી થવાનાં નિહાને અને લક્ષણો—મોટા માણસોને વીર્યથી પથરી થાય છે, અને તે પથરી શુદ્ધાશ્રી થાય છે. સ્ત્રી મયોગના વિધાતથી, અતિ મયોગથી ચલિત થયલા અને અવળા માર્ગમાં જવાને લીધે બહાર નહીં નીકળતા વીર્યને વાયુ નીચેથી તથા ઉચેથી ધરી સહને લીંગના અને વૃષણોના મધ્યમાં (મૂત્રાશયના દ્વારની નીચે) ગોળ કરી નાખે છે, અને તેને સુકાઈ નાખે છે, કે જેથી તે વીર્ય પથરી રૂપ ભની જાય છે. આ પથરી મૂત્રના માર્ગને રોકી દે છે. તથા મૂત્ર કૃચ્છ, મૂત્રાશયમાં

અથાને અને વૃષભોમાં સોળને ઉત્પન્ન કરે છે. એ પયરીવાળો પ્રદેશ દમાવવામાં આવતાં તે પયરી અદ્ય હોવાને લીધે તુરત છુપાઈ જાય છે અને ડામાંજ મટે કે પાંત્રી પ્રગટ થાય છે. આવી પયરીને યુક્તચરી, એટલે વીર્યથી ચયેલી પયરી સમજવી.

કાંકરીનાં લક્ષણો—કાંકરી પયરીના જેવાજ લક્ષણોવાળી તથા પયરીના જેવીજ વેદના-વૌળી થાય છે. વીર્યની પયરી જ્યારે વાયુથી ભેદાઈ જાય છે, ત્યારે કાઠરી કહેવાય છે. વાયુથી વીંખાઈને દુકડા દુકડા રૂપ ચયેલી એ પયરી—કાંકરી, અથવા રેતી જ્યારે વાયુ સવળી રીતે ચાલે ત્યારે ઘણું કરીને ચોડી ચોડી નીકળે છે, અને વાયુ ઉવટો ચાલે ત્યારે અટકી જાય છે.

કાંકરી તથા રેતીના ઉપદ્રવો—કાંકરી અથવા રેતીથી પીડાયવા માણસને હૃદયમાં પીડા થાય છે. સાયજોમાં ગ્લાનિ થાય છે. કૂખમાં ચળ નાંખે છે, ઢેફ થાય છે, તરસ લાગે છે, શ્વાસ ઉચો ચાલે છે, શરીરમાં કાળાપણું થાય છે, દુર્ગંધપણું થાય છે, ગાત્રો પાંડુ થઈ જાય છે, અત્યાદિક ઉપર અરૂચિ થાય છે, અને આધેસુ અત્યાદિક પચતું નથી. મૂત્રના માર્ગમાં પ્રાપ્ત થઈને તેમાં અંદર ચોટી રહેલી તે કાંકરીથી અથવા રેતીથી દુર્ગંધપણું, ગ્લાનિ, કૃશપણું, કૂખમાં ચળ, અત્યાદિક ઉપર અરૂચિ, પાંડુપણું, ઉષ્ણ પાત, તરસ, હૃદયમાં પીડા અને ઉલટી થાય છે.

પયરીના આધારરૂપ મુત્રાશયતું સ્થાન તેના આકાર અને તેમાં પયરી બનવાનો પ્રકાર—કુટી, પીઠ, કમર, વૃષ, ગુદા, સાયજના સાધા અને વિંગ એઓના મધ્યમાં એક દારવાળો, પાતળી ત્વચાવાળો, નીચે રહેલા મોઢાવાળો, તુંબડીના જેવા રૂપવાળો અને શિશ્મોના તથા સ્નાયુઓના આશ્રયવાળો મૂત્રાશય છે. મૂત્રાશય, મૂત્રાશયનો ઉપરનો ભાગ, શિંગ, વૃષભો અને ગુદા એ એક સંબંધવાળાં છે. અને ગુદાના અસ્થિના છિદ્રને લગતી રિચિતિવાળાં છે. મૂત્રાશય કે જે મહાધાર પશુ કહેવાય છે, તે પ્રાણીનું ઉત્તમ સ્થાનક છે. જેમ નદીઓ સમુદ્રને વધાર્યા કરે છે તેમ મૂત્રતું વહન કરનારી પટવાશયમાં રહેલી નાડીઓ મૂત્રને સર્વદા વધાર્યા કરે છે. મૂત્રતું વહન કરનારી બે ધમનીઓની સામ્રાજ્ય ખીજ હળરો નાડીઓ છે. એઓનાં હળરો મુખે મુદ્દમપણુને લીધે જોવામાં આવતાં નથી. માણસ જાગતો હોય અને સુતો હોય ત્યારે પણ આમાશયના અંદરથી નાડીઓએ આણેલા મૂત્રના ઝરવાથી મૂત્રાશય પૂરાયા કરે છે. જેમ મહોડુ બહાર રાખી પાણીમાં કુઆવેલો નવો પ્રેડ પેટાલો પડખાઓમાંથી ખેસતા જળજો. ભરાઈ જાય છે, તેમ મૂત્રાશય નીચે રહેલા મુખવાળો છર્તા પણ ઉપરના ભાગોમાંથી પચતા મૂત્રવતે ભરાઈ જાય છે. જગેડવા વાયુ, પિત્ત, તથા કફ એ દોષો પણ મૂત્રની સાથેજ મૂત્રાશયમાં પ્રવેશ કરે છે, અને પ્રવેશ કરી નજીકના ભાગોને કલેદ યુક્ત કરીને પયરીને બનાવે છે. જેમ તવા ધાગમાં સ્વચ્છ પાણી ભરવામાં આવ્યું હોય તો પણ અમુક વખત પછી તેમાં કચરો કરે છે તેમ મૂત્રાશયમાં પયરી ગોઠવાય છે. જેમ આકાશમાં રહેલા મેઘના જળને વાયુ તથા પીનજી રૂપ અગ્નિ કંઠણ-કરા રૂપ બનાવી દે છે, તેમ વાયુ અને પિત્ત એઓ મૂત્રાશયમાં રહેલા કફને ઘાટો બનાવી દે છે.

મૂત્રાશયમાં થતા ખીજ વિકારોનું પણ વાયુજન કારણ છે. મૂત્રાશયમાં વાયુ અતુદ્ભવ ચાલતો હોય તો મૂત્ર સારી રીતે પ્રવર્તે છે, અને ને ઉલટો ચાલતો હોય તો અનેક વિકારો ઉત્પન્ન થાય છે. મૂત્રાધાતો, પ્રમેહો, વીર્યના દોષો તથા ખીજ પણ જે મૂત્રના દોષો છે તેઓ મૂત્રાશયમાંજ થાય છે.

અને રૂધિરની પેઠેજ જીવન આપે છે. ગર્ભ-સ્તનોનાં મુખેને (ડીટડીઓને) રચામતા આપવા વિગેરે ગર્ભ સંકલ્પોને ઉત્પન્ન કરે છે. ધાતુઓ-(કુષ્ઠ) સ્તનોને પુષ્ટ કરે છે અને બાળકોને જીવન આપે છે.

એ દોષો, ધાતુઓ, મજા તથા ઉપધાતુઓ પ્રકૃતિરથ હોય તો શરીરને બહુ ઉપકારક છે માટે તેઓનું શાસ્ત્રોક્ત પ્રકાર પ્રમાણે રક્ષણ કરવું યોગ્ય છે.

દોષો વિગેરેની ક્ષીણતા યવાનાં કારણો—એ દોષો, ધાતુઓ, મજા તથા ઉપ ધાતુઓ એઓની ક્ષીણતાનાં સંકલ્પો કહેતા પૂર્વે તેના ક્ષીણ યવાનાં કારણ જાણવાં જોઈએ. અત્યંત મંદોષનથી, અત્યંત મંદાપનથી, મૂત્ર વીગેરેના વેગોને અટકાવી રાખવાથી, પ્રકૃતિને અનુકૂળ ન હોય એવા પદાર્થો ખાવાથી, મનના સતાપથી, અત્યંત કસરત કરવાથી, ઉપવામો કરવાથી, અને અતિ મૈથુન કરવાથી એ દોષો વિગેરેની ક્ષીણતા થાય છે.

દોષોની ક્ષીણતાનાં સંકલ્પો—

૧ વાયુનો ક્ષય—યથો હોય તો શરીરનો વ્યાપાર મંદ થઈ જાય છે. બોવવાનું થોડું થઈ જાય છે, હર્ષ અથવા સતોષ થોડો થઈ જાય છે, પદાર્થોનું યથાર્થ જ્ઞાન નહીં થઈ જાય છે.

૨ પિત્તનો ક્ષય—યવાથી ગરમી તથા અગ્નિ મંદ થઈ જાય છે, કાંતિની હાનિ થાય છે.

૩ કફનો ક્ષય યવાથી શરીરમાં રૂક્ષપણ થાય છે, અંદર દાઢ થાય છે, આમાશય વિગેરે કફના સ્પર્શના સ્થાનોની અને માથાની શુન્યતા થાય છે. સાષાઓનું ચિથિલપણ થાય છે, તરસ લાગે છે, કુર્બળપણ થાય છે, નિદ્રા નહીં આવવાથી જનનગરો થાય છે અને કફનાં સંકલ્પોની હાનિ થાય છે.

ચિકિત્સા—આ પ્રમાણે કોઈ દોષનો ક્ષય થયો હોય તો જે દોષનો ક્ષય થયો હોય તે દોષને તથા તે દોષના ઉત્પત્તિ કારણને વૃદ્ધિ આપનારા પદાર્થોનું સેવન કરાવવું એજ તે દોષના ક્ષયની ચિકિત્સા છે. જેમકે વાયુનો ક્ષય થયો હોય તો શીત તથા રૂક્ષ પદાર્થોનું સેવન કરાવવું, પિત્તનો ક્ષય થયો હોય તો તીખા તથા ગરમ પદાર્થોનું સેવન કરાવવું અને કફનો ક્ષય થયો હોય તો દૂધ વિગેરે ગ્નિગ્ધ તથા શીત પદાર્થોનું સેવન કરાવવું. કફનો ક્ષય થયો હોય તો કફ રચથી ઉત્પન્ન થાય છે, માટે રસની વૃદ્ધિ કરનારા પદાર્થોનું પણ સેવન કરાવવું, અને પિત્તનો ક્ષય થયો હોય તો પિત્ત રૂધિરથી ઉત્પન્ન થાય છે માટે રૂધિરની વૃદ્ધિ કરનારા પદાર્થોનું પણ સેવન કરાવવું વિગેરે સમજી લેવું, પણ તેમાં એટલું યાદ રાખવું કે જેથી ક્ષીણ દોષોની વૃદ્ધિ થાય પણ બીજા દોષોનો પ્રકોપ થાય એવા પદાર્થોનું સેવન નહીં કરાવવું જોઈએ.

ધાતુઓની ક્ષીણતાનાં સંકલ્પો—

૧ રસનો ક્ષય થયો હોય તો હૃદયની પીડા થાય છે, હૃદયમાં કપ થાય છે, હૃદયમાં શુન્યતા થાય છે અને તગ્ન બહુ લાગે છે.

૨ રૂધિરનો ક્ષય થયો હોય તો ચામડીમાં કઠોરપણ થાય છે, શિરાઓમાં શિથિલપણ જણાય છે, વાયુની વૃદ્ધિ થવાને લીધે વાયુથી વિરૂદ્ધ ખાટા રસની ઈચ્છા થાય છે અને દ્રવરૂપ રૂધિરનો નાશ થતાં તેજની વૃદ્ધિ થવાથી શીતની પણ ઈચ્છા થાય છે.

૩ માંસનો દાય ધવાથી ગાય, દોહ, ગંડચળ, ઉપરથ, સાચળ, છાતી, કાખ, પીડીઓ ઉર અને ડોક સુકાર્ધ જાય છે, રક્ષણુ યાય છે, વ્યથા યાય છે, ગાત્રોમાં ગ્લાનિ યાય છે અને ધમનિ નામની નાડીઓ સિથિત થઈ જાય છે.

૪ મેદનો દાય ધવાથી બરોળની વૃદ્ધિ યાય છે, સાધાઓમાં શુન્યતા આવે છે, આમડીમાં રક્ષણુ યાય છે અને સ્તિન્ધ માંસ ખાવાની ઇચ્છા યાય છે.

૫ અસ્થિ-હાડકાંનો દાય ધવાથી હાડકાં દુઝે છે, દાંતોનો તથા નખોનો ભય યાય છે, અને દેહમાં અથવા દાંતોમાં તથા નખોમાં રક્ષણુ યાય છે.

૬ મજ્જાનો દાય ધવાથી વીર્ધ અલ્પ થઈ જાય છે, આંગળી વિગેરેના પર્વોમાં પીડા યાય છે, હાડકાંમાં વ્યથા યાય છે, અને ભગતી નહિ મળવાને લીધે અસ્થિઓ શુન્ય થઈ જાય છે.

૭ વીર્યનો દાય ધવાથી લીંગમાં તથા વૃષ્ણોમાં વેદના યાય છે, મૈથુનમાં અશક્તિ હોય છે, મૈથુન દરવામાં આવે તો પશુ ધણીવાને વીર્ય સ્ખલિત યાય છે અને તે વીર્ય થોડું તથા સ્તાવવાયું બેવામાં આવે છે.

ચિકિત્સા—આ પ્રમાણે મોઢ ધાતુનો દાય થયો હોય તો જે ધાતુનો દાય થયો હોય તે ધાતુને તથા તે ધાતુના ઉત્પત્તિ કારણને વૃદ્ધિ આપનારા પદાર્થોનું તથા તેવાં જ કર્મોનું સેવન કરાવવું એજ તે ધાતુના દાયની ચિકિત્સા છે. (અર્ચુ,)

વૈદક દુષ્કા.

ઉધરસા—જવખાર, અતિરિપ, કાઠગ્રાસીંગી, પીંપર, ઉપગેદ અને જેડીમધનું મરખે ભાગે ચૂર્ણ કરવું. તે ૨૦ થી ૬૦ ગ્રેન ખાવાથી ઉધરસ, દમ, ને સ્વસ્થી મટે છે.

તાવ—તુળસીનો રમ, મરી અને ઘી, ત્રણે સરખે ભાગે લઈ પીવાથી તાવ મટે છે.

મુઠી ઉધરગ—સાદ બેસી જ્યે, દ્રાક્ષ, ત્રિક્ષ્ણાં (દરડે, બેટાં, આંખળાં) ખચુર પીંપર, મરી એ સર્વે વસ્તુઓને સરખે ભાગે લઈ મદ અને ઘીની સાથે મેળવી ગોળી વાલવાલની વાળથી તે ખાવાથી મુઠી ખાંસી મટે છે ને બેસી ગયેલો અવાજ ઉધડે છે.

દુરસા—નાગેસર, એલચી, હડ, મોચમ, ઈંદ્રજવ, લોષર, હીરાંદખળ, વંશલોચન કાળી ને ઘોળી મુસળી અર્વેનું સખે ભાગે ચૂર્ણ કરી તમામ વજનથી અર્ધા ભાગે માકર મેળવવી. તેમાંથી ૧ થી ૨ દ્રામ ખાવાથી દરસ, માડો રક્તાશ્વાસ, પ્રદર અને પ્રમેદ મટે છે.

સંઘ્રદણી—માયું, સુંક, મોચરવ, હડ, ઈંદ્રજવ, કાગળખ, અજમેદ, દાડમની બાલ સર્વે સરખે ભાગે લઈ ચૂર્ણ કરવું. તેમાંથી ૧ દ્રામ રોજ આપવાથી સંઘ્રદણી અને અતિ-સાર મટે છે.

શુદ્ધમવાયુ-કોલેરા—વસત્ર, હડ, સિંધવ, સંચળ, સુંક, મરી, પીંપર કુસાવેલી દોન સર્વે સરખે ભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી તેને લીણનારસમાં ચણેલી જોળીઓ વાળથી તેમાંથી દર ત્રણ દલાકે ગળે ગોળી આપવાથી શુદ્ધમવાયુ અને ઈંદ્રજવ મટે છે.

શ્રીઓ ઘણી શરમાળ હોય છે, જે તેમનું શરીર ગળતું જાય, અશક્તિ વધતી જાય અને શીકું પડી જાય તો જરૂર સમજાવે કે તેને ગ્રામ રોગ લાગ્યું પડ્યો છે.

સુંદરી સાથી

વાપરે છે, કારણ કે તેથી શ્રીઓના તમામ રોગો મટે છે. શ્રીઓના શ્વેત અને રક્ત પ્રકાર લોહીના, અનિમિત્ત રૂપે આવવું, સ્તાનની પીડા પેદામાં સુક દુઃખાવો, રોગો મોકારી, ઝોળે ચડવો દરેક જોખમી, લાલ, કે પાણી જેવી રસી વર્ણા, કરવી, પેમાળે લાલ જગવી, હાથ પગ તળીયામાં, કહેડોમાં, માથામાં કે જરડામાં શયુષ્ય નાખવા, હાથ, પગ જરડો કાઢવો, યંતું, છૂંદું જવર, દમ ચઢી. માથું ચઢ્યા રહેતું, અગ્નિનું તેજ કમી થવું. શરીર સુંકાઈ જ લોહીનું પાણી થઈ જઈ ઘોળી પુણી જેવું બનવું, અતઃ આપ નહિ ખાધું પચે નહિ, મો ચઢવા ઉપરી થવી, ખાંસી આવવી, ગર્ભાશયની પીડા ગર્ભાશયનો સોજો, કમુવાવડ થઈ સુવાવડમાં ગાયુ થનારા રોગો, સુવા રોગ, હિમ્બીરીઆ, રતવા, દિવસે દિવસે શરીર ગળી કામ થાય નહિ, દામ કરતાં હાંફે ચડે, વિગેરે તમામ દોષો આ દવા મટાડી શકે છે. ન શરીરમાં લોહી સુધરી લોહીના વધારો કરે છે. ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ ધારણ કરી શકે બનાવે છે સુવાવડમાં પીવાથી સુવારોગ થતો નથી. થયો હોય તો મટી જાય છે. શરીર તાજું અને પુષ્ટ બનાવી કાયમની શક્તિ આપે છે. વળી સુવાવડ પછી પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આપે અને બાળકોને તદુરસ્ત બનાવનાર પૌષ્ટિક દુધનો વધારો કરે છે. અને તેથીજ આજે તેને વા રના દેશ પગેશના કાકરો વેંદો પાતાના પેશાબને લવામણ કરે છે. ઘણી ઘણી દવાઓ કે પૈસાની ખુવારી કરી અને આ દવાથી ઘણી શ્રીઓએ પોતાની તદુરસ્તી પાછી મેળવી જેથીજ આજે દરેક કુટુંબમાં લાખો શ્રીઓ વાપરે છે. જે તમારા દવા દારમાં પૈસા છુટી પડતા હો તો જરૂર સુંદરી સાથીનો ઉપયોગ કરજો. ૧ ખાટલીની ડી ૩ ૧-૬-૦ નળી ખાટલીથી પુષ્ટ આત્મ થાય છે. ૨ નળી ખાટલીની ડી. ૩. ૨-૪-૦

આ દવા વાપરનારાઓ શું કહે છે —

નવાબશાહ—સીધી કલ્યાણજી અરજી એકનીયર લખે છે કે, સુંદરી સાથી અગાઉ શ્રીને પાવાથી સરેઈ પ્રદગ્ની તમામ શક્તિ થઈ ગઈ છે, શરીરમાં તાકાત આવી છે અને હાંફ શાંત થઈ છે.

મુખબંધી પરસોતમ લખા લખે છે કે—સુંદરી સાથીથી મારા માતૃગીને તથા અમારું કુટુંબની એક શ્રીને સારો ફાયદો છે.

નીચોલવી ચુનીલાલ રણછોડ મુન ખાસ્તર લખે છે કે,—સુંદરી સાથીથી પાંચ વ ગાયનો લોહીના મટી ગયો છે.

શાહપુરાથી ધનજીભાઈ અધાર્મતમ—અને એક આઈને થયેલી કમુવાવડમાં લાગુ થયો

ભાગ્યોદય

પુસ્તક ૪ થું.

જાનેવારી મને ૧૯૧૭

નંબર ૧૧ મો.

તત્ત્વવિચારને સેવવા સાધકોને ઉપદેશ.

(આ રચનાસમ સરાર, એ લખ.)

મતિ તત્ત્વે કરી એકતાર, બહો નિત્ય તત્ત્વ વિચારે,

હું એક તત્ત્વકાર, લહો એમ વારે વારે.

કુખ ગોક ને જગત કંદે છે, તત્ત્વ પ્રદેશ તેજ રહે છે;

વાત એ ખોલી, ઉપને શી રીતે સોડી,

તેનો ન ને ધનાર રે; મતિ

જનમ મરણ ને તાપો તનના, યાતન વાર્ષિકાદિ શ્રમજા,

તત્ત્વ વિચારે, કામ મરે અને કામ મારે,

ત્યાં સદા દેન સદાર રે; મતિ

તત્ત્વ સભર ત્યાં રહ્યું એક સ્થાન, મન એવી ત્યાં વશ ત કાન;

આધિ ઉપાધિ, સકલ વિકલ્પાદિ,

ત્યાં દેવી રીતે યાતાર રે; મતિ

દશ્ય માત્રનો બાધ કરીને, એક તત્ત્વમાં રહેને કરીને,

વિવિધ પ્રકારે, બ્યાયાર અને વિચારે,

શમ્પુ રહો અનુભવનાર રે; મતિ

હું સચ્ચિન્મય મુખ સ્વરૂપ છું, 'સ્વયં' પરમ આનંદરૂપ છું,

ઉપેન્દ્ર બાને, વહી સદૈવ તત્ત્વજાને,

લહો અખડ ત્વ જમનાર રે. મતિ

(પી ૩)

અવધૂત સાધુજનોની આતરસ્થિતિ.

(એસે પાપી નર હોવેંગે, કલિયુગમેં, એ લય.)

એસે સાધુજન હોતે હે, ભૂતલમેં.

ના કછુ અપના નાહિ પરાપા, આત્મતત્ત્વસેં મ્હોતે,

સુખ દુઃખ હાનિ લાભ દંડસે,

નાહિ હસત અર નાહિ રો રોતે,

ભૂતલમેં.

માયાસેં મમતા નિકાશ કર, પ્રભુમેં મમતા પ્રોતે;

રહેવે સંયતિમેં યા સ્વરૂપમેં,

નહિ પાતે ઝોર નહિ કછુ ખોતે;

ભૂતલમેં.

મન મરજનેતેં અંતરમેં નપા નહિ કછુ ખોતે,

નિરાશંખ ઝોર નિરાવરણ નિજ,—

સ્વરૂપમેં મિથ્યા અદ્વંદ્વં ભીંજોતે;—

ભૂતલમેં.

એસે સાધુ કરત એકકી, ઝોરકા મલકું ધોતે;

આપ આપમેં રહે મસ્તાના,

ભગત બીતર ઝોર બાહિર સોતે;

ભૂતલમેં.

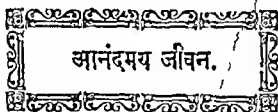
લેવે હાથસેં તોળી મનસેં કછુ ચીજ નહિ હોતે,

ઉપેન્દ્ર સાધુ એસે પ્રકટ હે,

મગર સુભાગી વિરલ દાહુ જોને;

ભૂતલમેં.

(છીંક.)

(અનુમ્નધાન મનાંકયા)

ધેણા મોજમેં કહે છે કે આ જમાનો જ એવો આપો છે કે તેમાં આપજુને વારંવાર અનેક મુશ્કેલીયો નડવાનીજ, પ્રથમ જે સુખ અને સંતોષ મળતો હતો તે હવે મળતો નથી. આમ નિરાશાજનક ઉદ્દગારો તેઓ દર્શાવેલા કદાચતાજ રહે છે. પરંતુ આવા ઉદ્દગારો કાઢવા એથી કાંઈ સુખ કે આનંદનો અનુભવ થતો નથી, પણ આમ પ્રતિકુળતા ઉપર વિજય મેળવવાથી સુખ અને આનંદને મેળવી શકાય છે અને તે પ્રતિકુળતાને દૂર કરવાને માટે પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે. કારણ કે પ્રતિકુળતા પણ આપણાજ હાથના ફળફૂલ છે, અને તેથી આપણેજ તેને જાણે આનંદમે મેળવેલી દોષ છે, જેથી તેને દૂર કરવાને પણ આપણે શક્તિવાળા છીએ.

છે, પણ ન્યા જરા સરખો પણ અંતરાય પડ્યો કે તેજ વખતે અવસ્થા બાંધ થઈ જવાની. મનુષ્યની ઇચ્છાઓનું હંમેશાં પરિવર્તન થતું રહે છે. એક વસ્તુ પ્રાપ્ત થતાં બીજી વસ્તુની ઇચ્છા થવા માંડે છે, એક ઇચ્છા પૂર્ણ નથી થતી ત્યાં તો બીજી ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે; પરંતુ તે મળવામાં ન્યા જરાપણ વિઘ્ન પડ્યો કે તે વખતે અશાન્તિ આવી પહેંચે છે. પદાર્થો ન મળવા તે વાત તો બાહ્ય પર રહી, પરંતુ સંસારના સંપૂર્ણ પદાર્થો પ્રાપ્ત હોવા છતાં પણ મનુષ્યને આનંદનો અનુભવ થતો નથી, કારણકે આનંદ એ આત્મિક સુખનું નામ છે. તે શારીરિક કે માનસિક સુખોથી તો હજારો ગાંઠ દૂર છે.

ધણા લોક સંતોષમાં આનંદ માને છે. પરંતુ સંતોષ કાંઈ એવી વસ્તુ નથી કે જેને તેને બદલે માની શકાય. સંતોષમાં કેટલેક અંશે નિરાશા બળેલી હોય છે તેથી તો મનુષ્યને સાત વસ્તુ ને બદલે, નકલી વસ્તુઓ પર આધાર રાખવો પડે છે. સંતોષી મનુષ્યને દૂધને બદલે છાશ પીવા આપી હોય તોપણ તે છાશ પીને દૂધ પીવા જેટલી પ્રસન્નતા બતાવે છે. કાંઈ તો પાછલી આનંદદાયક વસ્તુઓનું સ્મરણ કરીને સંતોષી મનુષ્ય પોતે પ્રસન્ન રહી શકે છે. સંતોષથી મનુષ્યોની માનસિક અને નૈતિક પ્રકૃતિ નિર્બળ થઈ જાય છે. અને તે આગળ વધવાનો ઉદ્યોગ કરી શકતો નથી. જો કે સંતોષ એ ગુણ ઉત્તમ છે, અને તે ગુણ દરેક મનુષ્યમાં હોવો એ પણ જરૂર છે; તો પણ તે ગુણ ઉત્તમમાં વિઘ્ન કંતાં ન થઈ પડવો જોઈએ. મનુષ્યે હંમેશાં દિનપ્રતિદિન પોતાની રિધિતિને સુધારવાને માટે આગળ વધવું જોઈએ. એક વસ્તુ મળી જતાં તે વખતે તેનાથી તો સંતોષ પામવો જોઈએ, પરંતુ એમ ન માનવું જોઈએ કે હંમેશાં માટે સંતોષી થઈ શકતી એક જ રિધિતિમાં હંમેશાં પડી રહેવું જોઈએ. પ્રાપ્ત વસ્તુમાં સંતોષ માનવો એ ઉત્તમ છે. પરંતુ તેને હંમેશાં વધારવાનો ઉદ્યોગ કરતા રહેવું જોઈએ. ધન ધાન્યને માટે તો કદાચ સંતોષ માનવો ઘટે તો માનવો, પરંતુ સદગુણોની પ્રાપ્તિ અને આત્માની ઉત્તિ કરવામાં તો કદીપણ સંતોષી થઈ હાથપગ જોડી બેસી રહેવું ન જોઈએ. આપણે હંમેશાં આપણા સદગુણોમાં વધારો કરવો જોઈએ. અને ન્યાં સુધી અનન્ત ગુણ ન પ્રાપ્ત થાય ત્યાં સુધી ઉદ્યમ જરી રાખવો જોઈએ. તેથી સંતોષને આનંદ માની શકાતો નથી, તેમજ દાણિક પ્રસન્નતાને પણ આનંદ માની શકાય નહીં, દાણિક પ્રસન્નતા થોડા વખતને માટે હોય છે, પરંતુ આનંદ એ હંમેશાં રહેનાર હોય છે. પ્રસન્નતા વિવેક સક્રિયતા પ્રતિકુલ હોવા છતાં પણ હોઈ શકે છે, પરંતુ આનંદ તેથી રિધિતિમાં હોઈ શકતો નથી. પ્રસન્નતા કદી કદી દુઃખનું રૂપ પણ ધારણ કરી શકે છે; પરંતુ આનંદ એ હંમેશાં આનંદજ છે.

મનુષ્યાવતારમાં જ ખરાબ આનંદને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. વારતવિક આનંદ તે છે કે જેમાં જીવન અને જીવનના ઉદ્દેશમાં પૂર્ણ સમતા હોય છે. એવા આનંદને કાષ્ઠપણ બ્યક્તિ કેવળ પોતાને માટે પ્રાપ્ત કરી શકતી નથી. જ્યારે કાંઈ બ્યક્તિ નિર્જન થઈને પરમાર્થ કાર્યમાં પોતાના જીવનને જર્જરિત કરે છે ત્યારે આનંદ એની મેળે જ તેને મળી શકે છે. આનંદ એ આત્માનો ગુણ છે અને એવી અવસ્થામાં તે તેની મેળે જ પ્રગટ થઈ શકે છે. પરંતુ કાષ્ઠપણ મનુષ્ય કેવળ પોતે જ આનંદને પોતાના જીવનના ઉદ્દેશરૂપ બનાવીને આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. એ વાત સર્વથા અશક્ય છે. એ

તમને વાસ્તવિક આનંદને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા હોય તો હમેશાં તમારા પોતાના ઉદ્દેશોને ઉંચા બનાવો. બીજા મનુષ્યોના આનંદને પોતાના આનંદ કરતાં વધારે મહત્વ આપો. પરંતુ તને માટે સ્વાર્થની વ્યાવૃત્તિ આપતાં આવડે ન આવડે તેની પ્રશ્ન નથી. પ્રશ્ન એ છે, સતોષ પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, અને સંતુષ્ટતા પણ મળી શકે છે. પરંતુ આનંદ એવી વસ્તુ નથી કે જે બીજા કોઈપણ ખાસ પદ્ધતિથી મળી શકે. તે તો માન સત્ય જીવનથી જ મળી શકે છે. આનંદ સત્યાર્થ જીવનના અંગરૂપ છે. તે કદી તેનાથી જુદો નથી. આનંદ શક્તિના અંગરૂપ છે અને નિરાશાવાળા ઉદોગથી તદ્દન અસંગત છે. આનંદ એવી વસ્તુઓના પ્રેમ ઉપર આધાર રાખે છે કે જે સ્વાર્થની સીમાથી જુદીજ હોય, સંસારમાં આનંદના પ્રત્યેક ઉદાહરણની તપાસ કરો અને પછી તેના તત્વને તપાસો તો તમને તેમાં સદા પ્રેમનાં તત્વો જણાયા સિવાય રહેવાનાં નહીં. પછી તે પ્રેમ મૂળાધારિતાના પોતાના બાળક પ્રતિભા હોય, કિંવા સ્ત્રીપુરુષનો એક બીજાપરનો હોય, કિંવા કોઈપણ રૂપમાં કોઈપણ મનુષ્ય પ્રતિભા હોય, કે જેને વાસ્તે પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની સંપૂર્ણ શક્તિઓનો ઉપયોગ કરતો હોય, પરંતુ તેમાં પ્રેમ અવસ્થા હોય છે.

આનંદ એવા મનુષ્યોને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે કે જેનામાં આશા, વિશ્વાસ અને સાચો દૃઢ પ્રેમ હોય, નિરાશા નથી વિચારવાળો મનુષ્ય આનંદને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. તે સદા પોતાના હૃદયને નિરાશાવાળું જાહેર કરતો હોય છે અને સમજે છે કે સંસારમાં સર્વ જાણે નિરાશાજ બરેલી છે. તેની દયા મૂલકના જેવી હોય છે કે જે સૂર્યના પ્રકાશને ન દેખી શકવાથી સમજે છે કે દિવસે પણ સર્વ જગ્યાએ અંધારાજ હોય છે. જ્યારે નિરાશા વધી જાય છે ત્યારે એવા મનુષ્યો મૃત્યુને ઇચ્છે છે. તે પોતાના મનમાં એમ વિચાર કરે છે કે જીવતાં તો આનંદ મળ્યો નથી કદાચ મરવાથી મળશે.

વિશ્વાસના અભાવમાં પણ આનંદનો અભાવ છે. જે મનુષ્યનો બીજાઓના પર વિશ્વાસ નથી, જે સદા પોતાને જ સાચા અને બીજાઓને ભ્રષ્ટ્ર સમજે છે તેને પણ કદી આનંદ મળતો નથી. ઔરંગઝેબ ધણીજ પ્રતાપી મુગલ શહેનશાહ હતો; પરંતુ તેના બીજાના ઉપર જરા પણ વિશ્વાસ નહોતો, બીજાની વાત તો બાળુપર રહી પણ તેના પોતાના પુત્રોના ઉપર પણ તેના વિશ્વાસ નહોતો, અને તેથી તે સદા તેમને પોતાનાથી વેગળાજ રાખતો હતો, જે કારણથી તે જીવન પર્યંત આનંદથી દુર રહ્યો હતો. જેમ જેમ મૃત્યુના દિવસે નિકટ આવતા જાય છે તેમતેમ યમના હાથોનો ભય અધિક અધિક થતો જાય છે અને એજ કારણથી ધણી માણસોને પોતાના જીવનપર્યંત આનંદનો અનુભવ થતો નથી.

આનંદાભિલાષી મનુષ્યે પોતાના જીવનનો ઉદ્દેશ્ય ઉચો રાખવો જોઈએ અને તેનો નિઃસ્વાર્થપણે લોકસેવા અને પરાયણ કરવામાં ઉપયોગ કરવો. જીવન એવી વસ્તુ નથી કે જેનો ગમે તેમ ઉપયોગ કરી વ્યતિન કરી દેવું; પરંતુ તે એવી વસ્તુ છે કે જેમાં પોતાના ઉચ્ચ ઉદ્દેશ્યની પ્રાપ્તિ કરી લેવી જોઈએ. આ મનુષ્ય શરીર કાંઈ આપણને શિક્ષા તરીકે બહુવામાં આપ્યું નથી કે જેનો ગમે તેવી રીતે ઉપયોગ કરી, જેમતેમ કરીને આપણે પુર કરી દેવું જોઈએ, પરંતુ તે મળવાથી આપણે ધન્યરતો એક મહાન ઉપકાર માનવો જોઈએ, કે જેમાં આપણે આપણું શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય સાધી શકીએ તેવી યોગ્યતાવાળા આપણને બનાવ્યા છે. માટે આવેલી તમને હાથથી ગુમાવી ન દેવી જોઈએ.

ધણીજ અવતારોના પરિણામે મહા સુરેલીથી આપણને મનુષ્ય જન્મરૂપી નિ...
રત્ન મળ્યો છે. જેનો સદુપયોગ કરવો અને તેનાથી લાભ મેળવી લેવો એ આપણું
તત્વ છે. જો તેને વ્યર્થ ગુમાવી દેશો તો ચિન્તામણી મળ્યા છતાં પણ તેનો લાભ ન
તેને સમુદ્રમાં નાંખી દેવા તુલ્ય ફળને મેળવશો.

જીવનનો ઉદ્દેશ માત્ર ધનનો સંચય કરવો એજ નથી પરંતુ પ્રાપ્તિસ્થિતિમાં સત્
આનંદનો અનુભવ કરવા પ્રયત્ન કરવો એ છે, તેજ મનુષ્ય આનંદના સત્યમાર્ગે પ્રયાણ
કરે છે કે જેનામાં સ્વાર્થની ગંધ સરખી. પણ નથી, જેનું હૃદય પ્રેમ અને અનુરાગથી
સદા દ્રવ્યો કરે છે. અને જે ખીજાને મદદ આપવામાં અને તેના દુઃખ દૂર કરવાને માટે
હંમેશાં તન, મન અને ધનથી કટિબદ્ધ રહે છે. અને ખીજાના સુખ માટે પોતાના સુખની
પણ આહુતિ આપી શકે છે.

આનંદ માર્ગે તરફ પ્રયાણ કરનાર મનુષ્ય સદો ઉદ્યોગી, ઉત્સાહી અને સાહસી
હોય છે. અને પોતાના ઉદ્દેશ્યાનુસાર હંમેશાં નિર્ભય પણે કામ કરી શકે છે.

આનંદની પ્રાપ્તિ માટે મનની એકાગ્રતાની ધણીજ જરૂર છે. તેનાથી જીવન માત્ર
અને સારગલિત થઈ જાય છે. જેટલી મિથ્યા અને વ્યર્થ વાતો હોય છે તે હંમેશાં દૂર
થતી જાય છે. મનુષ્યે ચિંતા, ભય અને યશ્તાતાપનો એકદમ ત્યાગ કરવો જોઈએ કારણ
કે તે સારીરિક, માનસિક અને નૈતિકજીવને નષ્ટ કરી દે છે. આપણા જીવનનો કોઈએક
એવા ઉદ્દેશ્યવાળું બનાવી દેવું જોઈએ કે, જેથી સમગ્ર કક્ષિત્યો એકત્રિત થઈ જાય
અને મન એટલું બધું તેમાં મગ્ન થઈ જાય કે તેને દુઃખની જવાબાની અનુભવ પણ ન
પડે. જાથી મનને એકાગ્ર કરવામાં ધણીજ સદાપતા મળે છે. જેમ રણસેનામાં યુદ્ધ
લડવાના પોતાના લડાઈના કાર્યમાં એટલા બધા તન્મય થઈ જાય છે કે જેને યુદ્ધ મદ્ય
કહેવાય છે, જેથી તેમને પડેલા ધાકે ઝટકાની પણ અનુભવ પડતી નથી, અને લડતી
વખતે તેમનું વલેલા જખમ પ્રતિ ધ્યાન જતું નથી, તેવીજ રીતે મનુષ્યે પણ પોતાનો
જીવનમાં કોઈ એવાજ ઉદ્દેશ્ય નક્કી કરીને તેની સિદ્ધિને માટે તેમાં એટલા બધા મગ્ન
થઈ જવું જોઈએ કે તેથી નાનાં દુઃખો અને પ્રતિકુળતા પણ તેને કંઈ અસર કરી શકે
નહિ. મનની એકાગ્રતાથી તુચ્છ જીવન પણ સ્વચ્છ અને પવિત્ર બની જાય છે. સત્યવાત
જ માત્ર સત્યતાને લીધે મનના માનવામાં આવે છે, બાકી ખટપટ, પ્રપંચ કે એવીજ
કપટ નીતિનો તેનામનમાં પ્રવેશ સરખો પણ નથી. અને આવાજ ગુણથી મનુષ્યને
યથાર્થ શાંતિનો અનુભવ થાય છે અને વારંવાર આનંદની ઝલકનો અનુભવ થતો જાય છે.

આનંદ પ્રાપ્ત કરવાને માટે એક ખીજાની પણ ગુણની જરૂર છે. તે એ છે કે કોઈ
અરાજક ટેવ પડી ગઈ હોય તો તેના ઉપર વિનય પ્રાપ્ત કરી લેવો જોઈએ. સંસારમાં માયા
અર્થાત્ લક્ષ્મીની ઈચ્છા મનુષ્યને ધણીજ લાલચ બનાવી હંદમાં ફસાવી શકે છે. ખીજાની
પાસે લક્ષ્મી જેવાથી મનમાં વિચિત્ર ભાવ પેદા થાય છે. જે કદાપિ મનુષ્યના જોવામાં આવે કે
સંસારમાં સત્યના માર્ગે ચાલનાર મનુષ્ય દુઃખી છે, નિર્ધન છે અને જુડી માયા રચી
પ્રપંચ કરનાર ધુર્ત માણસો આનંદ કરે છે અને ખુબ મોજ ઉડાવે છે તો તેના મનમાં
પણ તે માર્ગે ગ્રહણ કરવાનું મન થઈ જાય છે. આજ વખતે સત્ય પથે ચાલનાર મનુ
ષ્યની કસોટી થાય છે જે આ વખતે તે મિથ્યા મોહથી ફસાઈને અવળે માર્ગે ચડી જાય

દુઃખ જણાતું હતું, અને કોઈ ચક્રો દોનો તેથી પછી પ્રેમ અને સહાનુભૂતિ થવા માંડે છે, વાસ્તવિક આનંદને મેળવવાની ઇચ્છા વાળાએ તેણે ખીજાઓને આનંદ મળે તેમજ તેમના હૃદય પ્રકૃષ્ઠિત થાય તેવા પ્રયત્ન કરવો એ પણ જરૂરનું છે. એમ કરવાથી વાસ્તવિક આનંદનું રૂપ પોતેજ પ્રગટ થવા માંડે છે. સસારમાં મોટામાં મોટા વીરપુરૂષો પણ પોતાની વીરતાનાં કાર્યોથી સંસારનું એટલું બધું નથી કરી શકતા કે જેટલું એક એવો મનુષ્ય કરી શકે છે કે જે રાત દિવસ એવીજ સૌધમાં રહે છે કે કોઈ પણ મનુષ્યના હૃદયને પ્રસન્ન કરવાનો અવસર મળી જાય. જે મનુષ્ય સત્ય આનંદની અભિધાયા રાખતો હોય તેણે દરરોજ નયન શક્તિ અને નવીન ઉત્સાહથી ખીજાઓને આનંદિત કરવાનો વિચાર અને ઉદ્દેશ કરવો જોઈએ, ખીજાઓનું બહું કરવાની શક્તિને પ્રમુખ બનાવી રાખવી જોઈએ અને શ્રમે તે પ્રસંગે પણ પોતાના ઉદ્દેશોથી અટક ન થતું જોઈએ. જો આ પ્રકારના ઉદ્દેશથી દરેક માણસ કામ કરે, અને સ્વાર્થનો ત્યાગ કરી દેઈ તેને બદલે દયા, પ્રેમ અને સ્નેહનાં કાર્યોથી સંસારને ઘાસ આપે તો દરેક ધરમાં આનંદ જણાવા માંડે અને આખો સંસાર આનંદ પ્રાપ્તિનો ઉદ્દેશ કરવા મથી પડે.

અદ્ભુત-યોગિ.

૧

ખરા અરણ્ય વખતે યાકથી લોથપોથ થયેલો, બૂખ અને તરસનો માર્થો બાકુળ થઈ હું એક વૃક્ષ નિચે થોડીવાર વિભ્રાંતિ લેવાનો વિચાર કરી બેઠો, નિર્જન વનમાં આજુબાજુ જોતાં કોઈ મનુષ્ય દૃષ્ટિએ પડતું નહોતું, ચારેમાજુ જુદા જુદા રસ્તા હોવાથી હવે રસ્તે જતું એ પણ કાંઈ સુઝ પડી નહિ. એવા સ્થિતિમાં નિરાશ થયેલો હું દુઃખથી કંટાળી શું કરતું તેના વિચારમાં પડ્યો દોનો, એવામાં પાછળથી દર નર્મદે ? નો 'વનિ આઓ જોથી મે' તેના પ્રતિ જોયું તો એક ભગવાં વસ્ત્ર ધારી પ્રથંક મુખ મુલાવાન યોગી મારા જોવામાં આવ્યા, તત્કાળ મેં ઉઠી તેમને પ્રણામ કર્યા.

યોગિએ મારા માથા ઉપર દાઘ સુઠી દૃષ્ટ્યું કર્યા જવાની ઇચ્છા છે ? મેં કહ્યું, "મદારાજ, મારા જેવા દુઃખીને દલે કોઈ ધધી શોધવા ગયા વિના આવે તેમ નથી, આજસુધી તો હું મારા સાસરે ધરજમાઈ યજ્ઞને રહેતો દોનો, પણ મારા નસીબે મારી ઓ ગુજરી જવાથી અસુરશૂદ્રનો ત્યાગ કરવો પડ્યો છે દલે કાંઈ મદેનત કર્યા વિના અન્નવજ્ર મળે તેમ નથી."

યોગિએ શાંત અને મંભિર બાવથી પૂછ્યું "કેમ ?"

મેં કહ્યું, “ જો કે સ્ત્રીનો વિયોગ શોક અને દુઃખ આપનાર તો હોય, પરંતુ મારા જેવા ધરજમણ યજ્ઞ રહેનારને તો સ્ત્રીનો વિયોગ શોક અને અન્નવશની ચિંતા બનતે આપનાર છે. જ્યારે મેં જાણ્યું કે, સ્ત્રીનો વિયોગ ચવાયી હવે સાસરામાં રહેવું યોગ્ય નથી ત્યારથી હું ધમ્મર ઉપર બરોસો રાખીને ત્યાંથી નીકળી ચૂક્યો છું. હવે કાંઈ સ્વયં જાન નોકરી ધધો શોધવો પડશે.”

યોગીએ કાંઈક વિચાર કરી પડી કહ્યું, “ શું તમારા પિતૃ કુલમાં કાંઈ નથી?”

મેં કહ્યું, “ મહારાજ જો મારા બાપના કુળમાં કાંઈ હોત, અને વળી ત્યાં કદી અન્ન વશ મળે તેવી મારી સ્થિતિ હોત તો પડી મારે સાસરાને ત્યાં કદી પણ રહેવું ન પડત, આપ તો મદાપુરણ છો, એટલે સર્વ કાંઈ જાણો જ હો.”

આમ અને બને વાતો કરતા પડી ત્યાંથી હીડી આગળ ચાલવા માંડ્યું, આગળ જતાં જતાં સૂર્ય આયમવા માંડ્યો અને અંધારૂં થવા માંડ્યું. જેથી મેં કહ્યું, “ હવે રાત પડી ગઈ છે, જેથી આગળ જવું ઠીક નથી માટે જો અહિં પાસેના ગામમાંજ વિરામ લઈએ તો ઠીક.”

આ સાંભળી સ્વામિજીએ કહ્યું, “ સાધુ પુરુષોને વિરામ કરવાની શી જરૂર છે.”

મેં કહ્યું, “ આપ તો મહા પુરુષ છો, પણ હું તો હજી ધર છોડી પડેલીજવાર મુસાફરી કરું છું.”

આ સાંભળી સ્વામિજીએ મારા તરફ જોઈ કહ્યું, “ શું સાધુ જીવનમાં કાંઈ આકર્ષણ શક્તિ નથી? યોગ વખત માટે સાધુ બનીને આ સાધુ જીવનના આનંદને કેમ મેળવતા નથી?”

આ સાંભળી મારા શોકવાળા ઉદારી પ્રાણમાં સ્વામીજીના વચનનો મંત્ર જેવો પ્રભાવ પડ્યો. એક મહીનાથી જે વસ્તુની શોધમાં હું ઘેરથી બહાર નીકળ્યો હતો તે અહીં મળી ગઈ, સમુદના તરંગોમાં પડેલા માથુસને જેવી રીતે સમુદ્રનો કિનારો જોઈને શાંતિ મળી જાય છે તેવી રીતે મને પણ આ કુવક સંન્યાસીની વાતથી મારા જીવનમાં એક નવું વિશ્રામ સ્થળ મળેલું જણાયું. મેં ધાર્યું કે કાંઈ સારા મહુરતમાં સ્વામિજીનો સાક્ષાત્કાર થયો છે, મારા બલબાન માટેજ પરમતમાએ તેમને મારી પાસે મોકલ્યા છે.

૨.

સાધુ વેશ ગૃહણ કર્યાને આજે જો મહિના થયા છે તેમાં પણ ધણી વિટંબના બો-જવવી પડી છે, મારા જેવા નવિન સાધુનામાં કાંઈ ઉચ્ચાભિલાષા પણ નહોતી, જે ખરા સંન્યાસી હશે તેની તો આપણને ખબર નથી. પરંતુ મારા સૌમતી અને દીક્ષા ગુરુ નરોત્તમ સ્વામી ધુલે તો નહોતા તેની મને સમજણ પડતી હતી. અમે માત્ર ભગવાં વશ ધારી ઉદ્દેશ્યહીત કર્યા કરતા હતા.

મારા ગુરુના વિષયમાં અનેક વાતોની મને ખબર પડી હતી કે જે વાનો સંસારમાં રહીને જાણવાની મુશ્કેલી પડત. સાધુ દીક્ષા લઈને મેં એ વાતોને પણ જાણી લીધી હતી.

સંસારમાં ફરતાં શિક્ષાન્ત માટે જતા તો કાંઈ પોતાના બાળકની માફકીવું બહાવું